

vista la presente selliguará porqu a y necesidad en todo caso sea 2/ta
 porqu ny nungo sea mponala de mal de costado y no ay 6/ta
 R. 7/1677

Senece omnia opera.

De Ira, de consolatione, de providentia, de tranquillitate
 animi, de constantia sapientis, de clementia, de brevitate vite,
 de vita beata, de odio sapientis, de beneficiis, y cuantidad de caritas
 morale, lo de mas seduda en el uso.

Hoc in uolumine hæc omnia Senecæ opera continentur.

- L. Annei Senecæ Epistolæ ad Paulum: & Pauli ad Senecam.
- L. Annei Senecæ Cordubensis Epistolarum libri xxii. ad Lucillum: quod opus continet epistolas. cxxiii.
- L. Annei Senecæ libellus de paupertate.
- L. Annei Senecæ liber de moribus: in quo uitæ mores eleganter enarrat.
- Vita Lucii Annei Senecæ Cordubensis.
- L. Annei Senecæ de formula honestæ uitæ: uel de quattuor uirtutibus cardinalibus libellus.
- L. Annei Senecæ de remediis fortuitarum ad Gallionem libellus.
- L. Annei Senecæ Declamationum libri decem. In quo quidem operæ sunt quattuor & septuaginta declamationes.
- L. Annei Senecæ de clementia ad Neronem libri duo.
- L. Annei Senecæ de beneficiis ad Eburnium liberalem libri septem.
- L. Annei Senecæ de Ira ad Nouarum libri tres.
- L. Annei Senecæ de mundi gubernatione diuina prouidentia: & qualiter multa mala bonis uiris accidunt liber unus.
- L. Annei Senecæ ad Gallionem de beata uita liber unus.
- L. Annei Senecæ de Consolatione ad Martiam liber unus.
- L. Annei Senecæ de Consolatione ad Albinam matrem suam liber unus.
- L. Annei Senecæ ad Serenum de Tranquillitate uitæ liber unus.
- L. Annei Senecæ ad Serenum quomodo in sapientem non cadit ira liber unus.
- L. Annei Senecæ ad Paulinum de breuitate uitæ liber unus. cui continuatur alius liber de consolatione fratris ad polybum sine interuallo ex in curia famuli cõponentis: cuius initium est Nostra compares: firma sunt.
- L. Annei Senecæ ad Liberalem de studiis liberalibus liber unus.
- L. Annei Senecæ Prouerbia secundum alphabeti ordinem.
- L. Annei Senecæ Quaestionum naturalium libri septem.
- L. Annei Senecæ Suasorium & Controuersiarum libri sex: In quo sunt quing. & triginta controuersia.

Seneca Paulo

z

PROLOGVS BEATI HIERONYMI SVPER EPISTOLIS PAVLI AD SENECAM ET
SENECAE AD PAVLVM INCIPIT.

Vicius Anneus Seneca Cordubensis: Fotini stoici discipulus: Patruus Lucani Poetae: contem-
nentissimae uitae fuit. Quem non ponerem in catalogo sanctorum: nisi me illae epistolae
prouocarent: quae leguntur a Plurimis: Pauli ad Senecam: & Senecae ad Paulum. In quibus
cum esset Neronis magister & illius temporis potentissimus: optare se dicit eius esse loci
apud suos: cuius sit Paulus apud Christianos. Hic autem ante biennium quod Petrus & Paulus
martyrio coronarentur: a Nerone interfectus est.

Incipit epistola Senecae ad Paulum.

Redo tibi Paule nunciatum: quod heri cum Lucillo nostro de apocrisi & aliis rebus habuimus. Erant
enim quidam disciplinarum tuarum comites mecum. Nam in hortos Salustianos secesseramus:
quo in loco occasione nostra alio tendentes: hi de quibus dixi: uisus nobis adiuncti sunt. Certe quod tui
praesentiam optamus. Et hoc scias uolo: libello tuo lecto: idest de plurimis litteris aliquas epistolas: quas ad
aliquam ciuitatem: seu caput prouinciae direxisti: mira exhortatione uitam moralem continentes: usque re-
fecti sumus. Quos sensus non puto ex te dictos: sed per te certe aliquando ex te & per te. Tanta enim maie-
stas earum est rerum: tantaque generositate clarent: ut uix suffecturas putem aetates hominum: quibus in-
stitui perficique possint. Bene te ualere frater cupio. Vale.

Seneca Paulus Salutem.

Litteras tuas hilaris heri accepi: ad quas rescribere statim potui: si praesentiam iuuenis: quem ad te
missurus eram: habuisses. Scis enim quando: & per quem: & quo tempore: & cui quid dari com-
mittique debeat. Rogo ergo ne putes neglectum: dum persone qualitate inspicio: sed quod litteris
meis nos bene acceptos alicui scribis: felicem me arbitror tanti uiri iudicio. Neque enim hoc diceris Cenfor-
sophista: magister tanti principis etiam omnium: nisi quia uere dicis. Opto te diu bene ualere.

Seneca Paulo Salutem.

Vadam uolumina ordinavi: & diuisionibus suis statum eis dedi. Ea quoque legere Caesari sum de-
stinatus: & si modo fors prospere annuerit: eris forsitan & tu praesens. Sin alias: reddam tibi diem:
ut inuicem hoc opus inspiciamus: & possumus non prius aedere ei hanc scripturam: nisi prius tecum
conferam: si modo impune hoc fieri potuisset: ut scires & te non praeteriti. Vale Paule charissime.

Senecae Paulus Salutem.

Votum est: quod litteras tuas audio: praesentiam tui cogito. nec aliud existimo: quam omni tempore te no-
biscum esse. Cum primum itaque uenire coeperis: inuicem nos & de proximo uidebimus. Bene te
ualere opto.

Seneca Paulo Salutem.

Imio tuo angimur secessu: quid est uel quae res remoratum faciunt: Si indignatio domini: quod a ritu
& secta ueteri recesseris: & alios rursus conuerteris: erit postulandi locus: ut ratione factum: non
leuitate hoc existimet.

Seneca & Lucillo Paulus Salutem.

E his quibus uel quae mihi scripsistis: non licet harundine & atramento eloqui: quarum altera res
notat & designat aliquid: altera euidenter ostendit. praecipue cum sciam inter uos esse idem quan-
tus apud nos: & in uobis qui me intelligunt: honor habendus est omnibus. Tanto magis quanto
indignati occasionem captant: quibus si patientiam demus: omnimodo eos ex quacunque parte uincemus
si modo hi sunt: qui poenitentiam sui gerant. Bene ualete.

Anneus Seneca Paulo & Theophilo Salutem.

Rositeor bene me acceptum in lectione litterarum tuarum: quas Galatis Corinthis & Achaëis misi
posui. Et ita inuicem uiuamus: ut etiam cum honore diuino esse exhibes. Spiritus enim sanctus in te
& supra excelsos sublimiores satis uenerabiles sensus exprimit. Vellem itaque cum res eximias pro-
feras: ut maiestati earum cultus sermonis non desit. Et ne quid tibi frater surripiam: aut conscientiae meae
debeam: confiteor Augustum sensibus tuis permotum: cui lecto uirtutis in te exordio ista uox fuit: Mira-
ri eum posse: ut qui non legitime imbutus sit: taliter sentiat. Cui ego respondi: solere deos orae innocentium
effari: aut eorum qui praeuariari doctrina quidem sua possunt: & dato ei exemplo Varicani hominis ru-
sticuli: cui cum duo uiri apparuissent in agro reatino: qui Castor & Polux sunt nominati: satis instructus
uidetur. Vale.

Paulus Senecae Salutem.

Icet non ignorem Caesarem nostrarum rerum admiratorem: si quando deficiet amatorem esse.
Permites tamen te non laedi: sed admoneri. Puto enim te grauiter fecisse: quod in noticiam per-
ferre uoluisti: quod ritui & disciplinae eius sit contrarium: cum & ille enim gentium deos colat.
Quid tibi uisum sit: ut hoc eum scire uelles non uideo: nisi nimio amore meo facere te hoc existimo. Ro-
go te de futuro: ne id agas. Cauendum est enim ne dum me diligis: offensam domino facias. Cuius qui-
dem offensa: nec oberit si perseuerauerit: neque si non sit. proderit. Si est Regina: non indignabitur: si mulier

est offenderetur. Bene uale.

Seneca Paulo Salutem.

Cito te non tam mei causa commotum litteris: quas ad te de edictione epistolarum tuarum **C**ari fari feci: quæ natura rerum: quæ ita mentes hominū ab omnibus artibus & moribus reuocat: ut non hodie admirer. Quippe ut his qui multis documentis hoc iam notissimum habeam. Igitur noue agamus: ut si quid facile in præteritum actum ē: ueniam irrogabis. Nisi tibi librum de uerborum copia. Vale Pauline charissime.

Paulus Senecæ Salutem.

Veniens tibi scribo: & nomen meum tibi subsecundo: grauem & sectæ meæ incongruam rem facio. Debeo enim: ut sæpe professus sum: cum omnibus omnia esse: & idem obseruare in tuam personam: quod lex romana honori senatus concessit. perlecta epistola: ultimum locum eligere: ne cū aporia & dedecore cupiam efficere: quod mei arbitri fuerit. Vale deuotissime magister. Data quinto Kal. Iulii Nerone quarto & messala consulibus.

Seneca Paulo Salutem.

Veni Pauline charissime. Putas ne me haud contristari: & non luctuosum esse: quod de innocentia uestra subinde sumatur supplicium. Dehinc quod tam durus: tamque obnoxios uos reatui omnis populus iudicet. Putans a nobis effici: quod in urbe contrarium sit. Sed feramus æquo animo: & utamur foro: quod fors concessit donec iuncta felicitas finem malis imponat. Tulit & priscorum ætas Macedonem Philippi filium: & post Darium: Dionysium quoque nostra Caium Cæsarem. Quibus quicquid libuit licuit. Incendium urbs Romana manifeste sæpe unde patiatur: constat. Sed si effari humilitas humana potuisset: quid causæ est & impune his tenebris loqui liceret: iam omnes omnia uiderent. Christiani & iudæi quasi machinatores incendii supplicio affici solent. Crassator iste quisquis est: cui uoluptas carnicina est: & mendacium uelamētum temporis suo destinatus est: & optimus quisque unum pro multis donatum est caput. Ita & hic deuotus pro omnibus igni cremabitur: centum trigintaduæ domus: Insula quæ tuor: sex diebus arserit: septimus pausam dedit. Bene te ualere opto. Data quinto kal. Aprilis. Frigio & Bassio consulibus.

Seneca Paulo Salutem.

Veni Pauline charissime. Si mihi nomini quoque meo uir tantus & dilectus omnibus modis: non dico fueris iunctus: sed necessario mixtus: & apte actum erit de Seneca tuo. Cum sis igitur uertex: & altissimorum omnium montium cacumen: non ergo uis æther: si ita sim tibi proximus: ut alteri si milis tuis deputet. Aut itaque te indignum prima facie ex epistolarum nominandū censeat: ne tam tentare me: quod ludere uidearis. Quippe cum scias ciuem esse te Romanum. nam quod meus tuus apud te locus quod tuus: uelim ut meus. Vale Pauline charissime. Data x. kal. Aprilis. Apriano & Capitone cōsulibus.

Seneca Paulo Salutem.

Veni Pauline charissime. Allegorice & ænigmatice multa a te usque quaque opera conduntur: & ideo regi tanta uis & muneris tibi tributa non ornamento uerborum: sed cultu quodam decoranda est. & reuera quod sæpius dixisse retineo multos: qui talia affectet sensus corrumpere: rerum uirtutes euitare. Ceterū mihi concedas uelim: latinitati morem gerere: honestis uocibus speciem adhibere: ut generosi muneris concessio: digne a te possit expediri. Bene uale. Data quinto Nonas. Iulii. Leone & Sauino cōsulibus.

Paulus Senecæ Salutem.

Eripendēti tibi ea sunt reuelata: quæ paucis diuinitas concessit. Certus igitur ego in agro iam fertili semen fortissimū sero. non quidem materiā quæ corrumpi uidetur: sed uerbū stabile dei deriuamentum: crescentis: & manentis in æternū: quod prudentia tua assecuta est: indeficiens fore debet: & Ethnicorum Israhelitarumque obseruationes censere uitandas. Nouum te auctore feceris. Christi Iesu præconiis ostendo rhetoricis irreprehensibilē sophistam: quam propemodum adeptus regi temporalis: eiusque domesticis atque fidis amicis insinuabis: quibus aspera & incaptabilis erit persuasio: cum plerique eorum minime flectantur insinuationibus tuis: quibus uitale commodum sermo dei in stillatus: nouum hominem sine corruptela perpetuā animā parit ad deum istinc properantē. Vale Seneca charissime nobis. Data kal. Augusti. Leone & Sauino consulibus.

Epitaphium Senecæ in morte.

Cura labor meritum sumpti pro munere honores.

Ite: alias posthac sollicitate animas.

Me procul a uobis deus euocat: illicet actis.

Rebus terrenis hospita terra uale.

Corpus auara tamen solem nibus accipe saxis.

Namq; animam cælo reddimus: ossa tibi.

Expliciunt Epistolæ Senecæ ad Paulum: & Pauli ad Senecam.

LVCII ANNEI SENECAE AD LVCILLIVM EPISTOLARVM LIBER PRIMVS.

Epistola prima de colligēda & assistenda fuga tēporis: & nō esse pauperem cui etiā modicū satis est.

Ta fac mi Lucili: uindica te tibi: & tēpus qđ adhuc aut auferēbas: aut surripiebas: aut excidebat: collige & serua. Persuade tibi hoc sicesse ut scribo: qđ tēpora surripiunt nobis: qđ subducunt: qđ effluunt. Turpissima tamen est iactura qđ per negligentia fit: & si uolueris attēdere: maxima pars uitae elabit male agentibus: magna nihil agentibus: tota aliud agētibus. Quē mihi dabis: qđ aliud quod ptiū tēpori ponat: qui diē aestimet: qđ itelligat se quotidie mori. In hoc nō fallimur: qđ mortē nō pspicimus: magna pars eius iā pterit: quicquid aetatis retro ē: mors tenet. Fac ergo mi Lucili qđ facere te scribis: omnes horas cōplectere: sic fiet: ut minus ex crastino pēdeas: si hodierno manū inieceris, dum differet uita transcurrit. Oia mi Lucili aliena sunt: tēpus tantū nostrum est. In huius rei nimis fugacis ac lubricae possessionē natura nos misit: exqđ expellit qđ cunqđ uult. & tanta stulticia mortaliū ē: ut qđ minima & uilissima sunt: certe re parabilia imputari sibi cū perire patiātur. Nemo se iudicat qđqđ debere: qđ tēpus accepit: cū iterim hoc unū est: qđ nec gratus qđ pōt reddere interrogabis fortasse: qđ ego faciā: qui tibi ista p̄cipio: fatebor ingenue quod apud luxuriosum: sed se diligētē euenit. Ratio mihi cōstat ip̄ensae. Non possum dicere me nihil perdere: sed qđ perdā: & q̄re: & quēadmodū dicā: causas paupertatis meae reddā. Sic euenit mihi: qđ plarispq: nō suo uitio ad inopiā redactis oēs ignoscant: nemo succurrit. quid ergo est? Non puto pauperē: cui quā tulūcunq; superest: sat ē. Tu tamen malo serues tua: & bono tēpore uti incipias. Nam ut uisum est nostris maioribus: Sera parsimōia in fundo est. Non enī tantū minimū in imo: sed pessimū remanet. Vale.

Epistula de mutatiōe locog: & multiplici uolūnū lectiōe uitāda: & de cōmēdatiōe paupertatis si laeta sit. X his quae mihi scribis: & ex his quae audio: bonā spem de te cōcipio: nō discūrris nec locog: mutatiōibus ingetaris: acri animi iactatio ista est. Primū argumentū bene cōpositae mētis existimo posse cōsistere: & secū morari. Illud autē uide: ne ista lectio multog: auctog: & omnis generis uoluminū: habeat aliqd uagū & instabile. Certis ingeniis immorari & innutrirī oportet: si uelis aliquid trahere: qđ in animo fideliter sedeāt. Nusq; est qui ubiq; ē. In peregrinatione uitam agentibus hoc euenit: ut multa hospitā habeat: nullas amicitias. Idē accidat necesse ē eis qui nullius se ingenio familiariter applicant: sed omnia cursim & properatē transmittūt. Non prodest cibus nec corpori accedit: qui statim sumptus emittitur. Nihil aequē sanitatē impedit qđ remediog: crebra mutatio: nō uenit uulnus ad cicatricem: in quo medicamēta tentant. nō cōualecit planta quae saepius transfertur: nihil tam utile ē: quod in transitu prosit. Distrahit animū librorū multitudo. Itaq; cū legere nō possis quātū habueris: sat est habere quātum legas. Sed modō inquis hunc librū uoluere uolo: modo illū fastidientis stomachi est multa degustare: quae ubi uaria sunt & diuersa coinquināt: nō alunt. Probatos itaq; semper lege: & siqđ ad alios diuer ti libuerit: ad priores redi. Aliquid quotidie aduersus paupertatē: aliquid aduersus mortem auxili comparā: nec minus aduersus ceteras pestes. Et cū multa percurreris: unū excerpe: quod illo die conloquas. Hoc ipse quoq; facio: ex pluribus quae lego aliqd apphendo hodiernum hoc est: quod apud Epicurum nactus sum. Soleo enim & in aliena castra transire: nō tanq; transfuga: sed tanq; explorator. Honestā inquit res ē: laeta paupertas. Illa uero nō ē paupertas: si laeta est. Qui enim cum paupertate bene conuenit: diues ē. Nō qui parum habet: sed qui plus cupit. pauper est. Quid enim refert quantū illi in arca: quantū in horreis iaceat: quantum piscat: aut fœneretur. si alieno imminet: si non acquisita: sed acquirēda computat. Quis sit diuitiā modus quæris. Primus habere quod necesse est: proximus quod sat est. Vale.

Epistola tertia de modo eligendi & colēdī amicū: & qđ tam uitium est omnibus credere qđ nulli. sicut uel semper inquietum esse: uel semper quiescere.

Epistolas ad me perferendas tradidisti: ut scribis amico tuo. Deidē admones me ne omnia cum eo ad te pertinētia cōmunicem: quia non soleas nec ipse quidē hoc facere. Ita eadem epistola illum & dixisti amicū & negasti. Itaq; sic priore illo uerbo quasi publico usus es: & sic illum amicū uocasti: quomodo omnes candidatos: bonos uiros dicimus: quomodo obuios: si nomen nō succurrit: domi nō salutamus. Sed si aliquē amicū existimas cui nō tantūdem credis quantū tibi: uehementer erras: & nō satis nosti uim uerae amicitiae. Errat & ille qui amicū in atrio quærit: in cōuiuio probat. Nullū habet maius malū occupatus homo: & bonis suis obfessus: qđ qđ amicos sibi putat: qbus ipse non est. Tu per oia cū amico delibera: sed de ipso prius. Post amicitia credendū ē: ante amicitia iudicandū. Isti uero p̄postere officia permiscant: qui contra p̄cepta Theophrasti cū amauerint iudicant: & non amant cum iudicauerint. Diu cogita an tibi in amicitia aliquis recipiēdus sit: cū placuerit fieri: toto illū pectore admitte: tā audacter cū illo loquere qđ tecū. Tu quidem ita uiue ut nihil tibi cōmittas: nisi quod cōmittere etiā inimico tuo possis. Sed quia interueniūt quaedā: quae cōsuetudo fecit archana: cū amico omnes curas: omnes cogitationes tuas misce: fidelē si putaueris: facies. Nam qđ fallere docuerunt: dum timēt falli: & illi uel peccandi suspicando fecerunt. Quid est ergo? quare ulla uerba corā amico meo retrahā. Quid est? quare me corā illo non putem solū: qđam quae tantum amicis cōmittenda sunt: obuiis narrāt: & in quolibet aures: quicquid illos urit: exonerant. qđ rursus etiā charissimog: conscientiam reformidāt: & si possent: nec quidem sibi credituri interius p̄munt omne secretum. neutrū faciendū est. Vtrūq; enim uitium est &

EPISTOLARVM

omnibus credere: & nulli. Sed atq; honestius dixerim uitū: atq; tutius. Sic utroq; reprehendas: & eos qui semper inquieti sunt: & eos qui semper quiescunt. Nam illa tumultu gaudēs: nō est industria: sed exagitata mētis cōcursatio. Et hęc non ē quies: quā motū omnē molestiā iudicat: sed dissolutio & languor. Itaq; hoc quod apud Pomponiū legi: animo tuo: mādabitur. quidā adeo in latebras refugerūt: ut putēt in turbido esse quicquid in luce est. Inter se ista miscēda sunt: & quiescēti agendū: & agenti quiescendum est. Cum regē natura delibera: illa dicet tibi se & diem fecisse & noctem. Vale.

Epistola quarta de emendando animo: & componēdo ad cōtemptū mortis: & q; magnæ diuitiæ sunt secundum naturam composita paupertas.

P Erseuera ut cōpisti quātū potes propera quo diutius frui emēdato animo & cōposito possis: frueris qdem etiā dum cōponis & dum emēdas. Alia tamen illa uoluptas ē quæ percipis ex cōtēplatione mētis ab omni labe pure & splendide. Tenes utiq; memoria: q̄tum senseris gaudiū cū prætēta posita sumpsiisti uirilē togam: & in forum deductus es. Maius expecta: cum puerilē animū deposueris & te in uig; philosophia trāscripserit. Adhuc enim nō pueritia in nobis sed qd ē grauius puerilitas remanet. Et hoc qdem perius: q; auctoritatē habemus senū: uitia puerorū: nec puerorū tantū: sed isantiū. Illi leuia: hi falsa formidat: nos utraq;. Prospice modo & intelliges: quādā ideo minus timēda: quia multū mōtus afferunt. Nullū magnū qd extremū ē. Mors ad te uenit: timenda ē si tecum esse posset. Neceffe ē aut non perueniat: aut pertranseat. Difficile ē inquis animū perducere ad cōtemptum animæ. Non uides q̄ ex friuolis causis contemnatur: alius ante amicæ fores laqueo pependit: alius se præcipitauit e tecto ne dominum stomachantē diutius audiret: alius ne reducere ē fuga: ferrū adægit in uiscera. Non putas uirtutē hoc effecturā: quod fecit nimia formido? Nulli potest secura uita cōtingere: qui de producenda nimis cogitat: qui inter magna bona multos consules numerat. Hoc quotidie meditare: ut possis æquo animo uitam relinquere: quā multi sic cōplectunt & tenēt: quomodo qui aqua torrente rapiuntur per spinas & aspera. Placū rig; inter mortis metū: & uitæ tormenta miseri fluctuat: & uiuere nolūt: & mori nesciūt. Fac iā tibi iudicium uitæ: omnē p illa sollicitudinē deponēdo. nullū bonū iuuat habentē: nisi ad cuius amissionē præparatus est animus. Nullius autem rei facilius amissio ē: q; quæ desiderari amissa nō potest. Ergo aduersus omnia quæ accidere possunt etiā potentissimis adhortare te & indura. De Pompei capite pupillus & spado tulere sententiā. De Crasso crudelis & insolens parthus. Catus Cæsar iussit Lepidū Decio tribuno præbere ceruicem: ipse Chereæ præstitit. Neminē eo fortuna prouexit ut nō tantū illi minaret quantū permiserat. Noli huic tranquillitati cōfidere. mōmēto mare euertit: eodē die ubi iuserūt nauigia sorbent. Cogita posse & latronē & hostē ad mouere iugulo tuo gladiū: ut potestas maior absit. Nemo nō seruus hēt i te uitæ neciq; arbitriū. Ita dico quisquis uitā suā cōtempnit: tuæ dominus est. Recognosce exemplū eorum q domesticis infidiis perierunt: aut aperta ui: aut dolo intelliges nō pauciores seruorū ira cecidisse: q̄ regum. Quid ad te itaq; q̄ potēs sit quem times? cum id propter quod times: nemo non possit: aut si forte in manus hostiū incideris uictor te duci iubebit: eo nempe mōmēto quo duceris. quid te ipse decipis? Et hoc nūc primū: qd olim patiebaris itelligis. Ita dico ex quo natus es duceris. Hęc & huiusmodi uersanda i animo sunt: si uolumus illā ultimā horā placidi expectare: cuius mōtus oēs alias inquietas facit. Sed ut epistola finē imponā: accipe quod hodierno die mihi placuit: & hoc quoq; ex alienis hortulis sumptum est. Magnæ diuitiæ sunt lege naturæ cōposita paupertas: Lex autem illa naturæ: scis quos nobis terminos statuit. Non efurire: non sitire: nō algere: ut famē sitimq; depellas. Non est necesse superbis assidere liminibus: nec superciliū graue: & contumeliosam etiam humanitatē pati. Non est necesse Maria tentare: nec se qui castra. Parabile est: quod natura desiderat: & appositū paruo constat: & ad superuacua sudatur. Illa sūt quæ togam cōterunt: quæ nos senescere sub tentorio cogunt: quæ in aliena littora ipingunt. Ad manum est quod sat est. Qui cum paupertate bene conuenit diues est.

Epistola quinta de uitanda hypocrisiæ: & nimia uitæ districtione:

Quod pertinaciter studes & omnibus omisiss: hoc unū agis: ut te quotidie meliorē facias: & pbo & gaudeo. nec tantū hortor: ut perseueres: sed etiā rogo. Illud autē te admoneo: ne eorum more q non proficere sed conspici cupiunt facias aliqua quæ in habitu tuo: aut genere uitæ notabilia sint. Asper: incultū: & intonsum caput: & negligentiorē barbā: & indictū argento odiū: & cubile humi positum & quicquid aliud ambitionē peruersa uia sequitur: euita. Satis ipsum nomē philosophiæ: etiā si mōdeste tractetur: inuidiosum est. Quid si nos hominū consuetudini cōperimus excerpere? itus omnia dissimilia sint: frons nostra populo conueniat. Non splendeat toga nec fordeat quidē. Non habeamus argētū in quo solidi auri celatura descēderit. Sed nō putemus frugalitatis idiciū auro argētoq; caruisse. Id agamus: ut meliorē uitā sequamur q̄ uulgus: nō ut contrariā. alioquin quos emēdari uolumus: fugamus nobis: & auertimus. Illud quoq; efficiamus: ut nihil imitari uelint nostri: dū timēt: ne imitanda sint oīa. Hoc primū philosophia promittit: sensum cōmunē: humanitatē & congregationē: a qua Professione nos dissimilitudo separabit. Videamus ne ista per quæ admirationē parare uolumus: ridicula & odiosa sint. Nempe propositū nostrū est secundū naturā uiuere. Hoc contra naturā est torquere corpus suū: & faciles odif se mundicias: & squalorē appetere: & cibis non tantū uilibus uti: sed tetrīs & horridis. quēadmodū delicatas res desiderare: luxuriæ est. ita usitatas & non magno parabiles fugere: dementiæ est frugalitatem erigit philosophia: non poenā. Potest autē esse non incompta frugalitas. Hic mihi modus placet. Tēperetur uita inter bonos mores & publicos. Suspiciant omnes uitā nostrā: sed & agnoscant. Quid ergo? Eadē faciemus quæ ceteri. Nihil inter nos & illos intererit? Plurimū dissimiles esse nos uulgo sciat: qui ipse perit.

propius: qui domū intrauerit: nos potius miretur q̄ supellectilem nostrā. Magnus ille est qui fictilibus sic utitur quemadmodum argento: nec ille minor est qui sic argēto utitur: quēadmodū fictilibus. Infirmi at animi est pati non posse diuitias. Sed ut huius quoq; diu lucellū tecū cōmunicē: apud Catonē nostrū iueni cupiditatū finē: etiā ad timoris remedia proficere. Desines inquit timere: si sperare desieris. Dices quomodo ista tam diuersa pariter sunt? Ita est mi Lucili: cum uideant diffidere: coniuncta sunt quēadmodū eadem cathena: & custodē & militē copulat. Sic ista quæ tam dissimilia sunt pariter incedunt. Spē metus sequitur. Nec miror ista sic ire. Trunq; pendentis futuri animi est. Vtrunq; futuri expectatione sollicitū. Maxima autem utriusq; causa est: q̄ non ad præsentiā aptamur: sed cogitationes in longinqua præmittimus. Itaq; prouidentia maximū bonū conditionis humanæ in malū uersa est. Feræ pericula quæ uident fugiunt: cū effugere securæ sunt. Nos & uéturo torquæmur: & pterito. Multa bona nostra nobis nocent. Timoris. n. tormentū memoria reducit: puidētia anticipat. Nemo tantū præsentibus miser ē. Vale.

Epistola sexta de malo spei & timoris: & de efficacia exemplaris doctrinæ.

Ntelligo Lucili: non emendari me tantū: sed transfigurari: nec hoc promitto iam aut spero: nihil i me superesse: quod mutandū sit. Quid ni q̄ multa habeā quæ debeant corrigi: quæ extenuari: q̄ attolli? Et hoc ipsū argumentū est in melius trāslati animi: q̄ uitia sua quæ adhuc ignorabat: uidet. Quibusdā ægris gratulatio fit cum seipsos ægros esse sensere. Cuperē itaq; tecū cōmunicare: tā subitā mei mutationē. Tunc amicitia nostræ certiorē fiduciā habere cōpissē: illius uere quā non spes non timor: non utilitatis suæ cura diuellit: illius cū qua homines moriunt: pro qua moriunt. Multos tibi dabo qui non amico: sed amicitia caruerūt: hoc non potest accidere cū aīos in societate honesta cupiēdi par uoluntas trahit. Quid ni nō possit? Sciunt enim ipsos omnia habere cōmunia: & quidē magis aduersa. Cōcipere animo nō potes quantū momenti asserre mihi singulos dies uideā. Mitte inquis & nobis ista: quæ tāta efficacia expertus es. Ego uero cupio in te oīa trāsfundere: & in hoc gaudeo aliquid discere: ut doceam. Nec me ulla res delectabit: licet eximia sit & salutaris: quā mihi uni sciturus sum: si cum hac exceptiōe detur sapientia: ut illam inclusam teneam: nec enunciem: reticiā. Nullius boni sine socio iucūda possessio est. Mittā itaq; ipsos tibi libros: & ne multum opere impendas: dū passim profutura sectaris: imponā notas: ut ad ipsa protinus quæ probo & miror accedas. Plus tamen tibi & uiua uox & cōuictus: q̄ oratio pderit. In rem præsenti uenias oportet. Primū quia homines amplius oculis q̄ auribus credunt. Deinde quia lōgum iter est per præcepta: breue & efficax per exempla: Zenonē Cleantes non expressisset: si eum tantum modo audisset: uitā eius interfuit: secreta sp̄pexit. Obseruauit illū: an ex formula sua uiueret. Plato & Aristoteles & omnis in diuersum itura sapientium turba: plus ex moribus q̄ ex uerbis Socratis traxit. Methodorū: & Hermacū: & Polienū: magnos uiros nō schola Epicuri: sed cōtuberniū fecit. Nec in hoc te accersō tantū: ut proficias: sed ut profis. Plurimū enim alter alteri conferemus. Interim quoniā diurnā tibi mercedulam debeo: quid me apud Hecatonē delectauerit dicam: quæris inq;: quid profecerim? Amicus esse mihi cōpit. Multū proficit: qui nūq̄ erit solus: scito hunc amicum oībus esse. Vale.

Epistola septima de fugiendo turbæ consortio.

Vid tibi uitandū præcipue existimē quæris turbā: nondū illi tuto cōmitteris. Ego certe confiteor q̄ imbecillitatē meā. Nunq̄ mores quos extruli refero. Aliquid ex eo qd̄ cōposui turbatur: aliquid ex his quæ fugauī rediit: quod ægris euenit: quos longa imbecillitas usq; eo affectit: ut nunq̄ sine offensa proferant. hoc accidit nobis quoq; animi ex longo morbo inficiunt. Inimica est multorū cōuersatio. Nemo non aliquod nobis uitii: aut cōmodat: aut imprimit: aut nescientibus allinit. Vtriq; quo maior est populus cui cōmiscemur: hoc periculi plus est. Nihil uero est tam damnosum bonis moribus: q̄ in aliquo spectaculo residere. Tunc enim per uoluptatem facilius uitia surrepunt. Quid me existimas dicere? auarior redeo: ambiciosior: luxuriosior: imo uero crudelior & ihumanior: quia iter homines fui. Casu in meridianū spectaculū incidi lusus expectās & sales & aliquid laxamēti: quo hominū oculi ab humano cruore acquiescant. Contra est quicquid ante pugnatū est misericordia fuit. Nunc omīssis nugis mera homicidia sunt nihil habent quo tegantur: ad ictū totis corporibus expositi nunq̄ frustra manū mittunt. Hoc pleriq; ordinariis paribus & postulatiis ut in expeditione præferunt. Quid ni præferant? non galea: nō scuto repellitur ferrum: quo munimenta: quo arces: omnia ista mortis more sunt. Mane leonibus & ursis homines: meridie spectatoribus suis obiciunt. Interfectores interfectis iubent obici: & uictorem in aliā detinent cædē. exitus pugnantū mors est: ferro & igne res geritur. hæc fiunt dum uacat arena. Sed latrocinium fecit aliquis: quid ergo meruit? ut suspendat. Occidit hominē: quia occidit ille meruit ut hoc pateatur. Tu quid meruisti miser ut hoc spectes? occide: ure: uerbera. quare tam timide incurrit in feræ? q̄re pagæ audacter occidit? quare parum libenter moritur? Plagis agitur in uulnera: & mutuos ictus nudis & obuiis pectoribus excipiunt. Intermissum est spectaculū: interim iugulentur homines ne nihil agat. Age. Nec hoc qdem intelligitis mala exempla in eos redundare qui faciūt? Agite diis immortalibus gratias: q̄ eū docetis esse crudelē q̄ non potest discere: subducēdus populo est tener animus & pagæ tenax recti facile transit ad plures. Socrati: Catoni: & Lelio excutere mentē suam dissimilis multitudo potuisset: adeo ne mo nostrum q̄ maxime cōcinnamus ingeniū ferre impetū uitioq; tam magno comitatu uenientium potest. Vnū exēplū aut luxuriæ: aut auaritiæ: multū mali facit. Conuictor delicatus paulatim eneruat & molit. Vicinus diues cupiditatē irritat: malignus comes: quis cādido & simplici rubiginē suā affricuit. Quid tu accidere his moribus credis: in quos publice factus est ipetus? necesse est aut imiteris: aut oderis. Vtrūq; autem deuitandū est: ne uel similis malis fias: quia multi sunt: neue inimicus multis: quia dissimiles sunt.

EPISTOLARVM

Recede in teipso quantū potes. Cū his uersare qui te meliorē facturi sunt. Illos admitte quos tu potes facere meliores. Mutuo ista fiūt & hoies dum docent discunt. Nō est q̄ te gloria publicandi igeniū producat ī mediū: ut recitare istis uelis: aut disputare, quod facere te uellem: si haberes isti populo idoneā mercedem. Nemo est qui intelligere te possit. Aliquis fortasse unus aut alter incidet: & hic ipse formandus tibi erit: īstituendusq; ad intellectū tuū. Cui ergo inquis ista didici? nō est quod timeas ne operā perdideris: si tibi didicisti. Sed ne mihi soli hodie didicerim: cōmunicabo tecū quæ occurrerūt mihi egregie dicta circa eūdē fere sensum tria: ex q̄bus unum hæc epistola īdebitum soluet: duo in antecessum excipe. Democritus ait. Vnus mihi p̄ populo est: & populus pro uno. Bene & ille quisquis fuit ambigitur enim de auctore: cum quæreretur ab illo quo tāta diligentia artis spectaret ad paucissimos peruēturā. Satis sunt inq̄t mihi pauci: satis est unus: satis est nullus. Egregie hoc tertiu Epīcurus: cum uni ex cōfortibus studioꝝ suoz scribe ret: hæc inquit: Ego non multis sed tibi: satis enim magnū alter alteri theatrū sumus. Ista mi Lucili cōden da in aīo sunt: ut cōtemnas uoluptatē ex pluriū assensione uenientē. Multi te laudāt: & quid habes cur placeas tibi? Si is es quem intelligant: multi introrsus bona tua spectent. Vale.

Epistola octaua de indulgētia corporis proprii: & turba hominū: & q̄ bona fortunæ sunt fugiēda philo sophanti: cōscientia sua contento: propter ueram libertatem acquirendam ex seruitute animi impendē da philosophiæ discendæ & operandæ.

V me inquis uitare turbā: iubes secedere & cōscientia esse contentū: ubi illa præcepta uestra quæ imperāt in actu mori? quid ego tibi uideor interim suadere: in hoc me recōdidi & fores clausi: ut prodesse pluribus possem: nullus mihi per ociū dies exit: partē noctium studiis uendico: nō uaco somno: sed succumbo: & oculos uigilia farigatos cadentesq; in operā detineo. Secessi non tantū ab hominibus: sed etiā a rebus: & primū a rebus meis. Posterorū negociū ago. Illis aliqua quæ possint prodesse cōscribo salutares admonitiones: uelut medicamentoz utiliu compositiones litteris mando: esse illas efficaces in meis ulceribus expertus quæ & si perīanata nō sunt: serpere desierunt. Rectū iter quod sero cognoui & lassus errando: aliis monstro. Clamo uitare quæcūq; uulgo placēt: quæ casus attribuit ad omne fortuitū bonū: suspitiosus pauidusq; subsiste. Et fera & piscis īpe aliqua oblectāte decipiūt. Munera ista fortunæ putatis: insidiæ sunt. Quisquis nostrum tutam agere uitam uolet: quantū plurimum potest ista bisca ta beneficia deuiter: in q̄bus hoc quoq; miserrimi fallimur quod habere nos putamus hæremus: in p̄cipi tia cursus iste deducit. Huius eminētis uitæ exitus cadere est. Deīdē nec resistere quidē licet cum cōperit transuerso agere foelicitas. Aut rectis saltē: aut temet fruere. Qui hoc faciunt non euertit fortuna: sed cernulat & allidit: hanc ergo sanā & salubrē formā uitæ tene: ut corpori tantū indulgeas: quantū bonæ ualitudini satis ē. Durius tractandū ē ne animo male pareat: cibus famē sedet: potio sitim extinguat: uestis arceat frigus: domus munimentū sit aduersus infesta corporis: hanc utrū celpes erexerit: an uariis lapis gentis alienæ: nihil interest. Scito te hominē tam bene culmo q̄ auro regi. Cōtemne omnia quæ superuacuis labor uelut ornamentū ac decus ponit. Cogita in te præter animum nihil esse mirabile: cui magno nihil magnum est. Si hoc mecum: si hoc cum posteris loquor: nō uideor tibi plus prodesse: q̄ cū ad uadimoniu aduocatus descenderē: aut tabulis testamenti anulū imprimerē: aut in senatu candidato uocē & manū cōmodare mihi crede: qui nihil agere uidentē maiora agunt: humana diuināq; tractant. Sed iam finis faciendus est: & aliquid ut institui pro hac epistola dependendū: id de meo non fiet: adhuc Epīcurū cōplicamus cuius hanc uocē hodierno die legi: philosophiæ seruias oportet: ut tibi contingat uera libertas non differtur in diē qui se illi subiecit & tradidit: statim circūagitur: hoc enim ipsum philosophiæ seruire libertas ē potest fieri ut me interroges: quare ab Epicuro tam multa benedicta referā potius: q̄ nostrorū? quid ē tamen quare tu istas Epicuri uoces putas esse nō publicas q̄ multi poetæ dicunt: quæ a philosophis: aut dicēda: aut dicta sunt: nō attingā tragicos aut togatos nostros. habent. n. hæc quoq; aliqd seueritatis: & sunt inter comœdias & tragœdias media: quantū disertissimoz uersuū inter minos iacet: q̄ multa Publii: non exalceatis sed coturnatis dicēda sunt. unū eius uersum qui ad philosophiā pertinet: & ad hanc partē qui modo fuit in manibus referā: quo negat fortuita in nostro habenda. Alienū est omne quicquid optando uenit: hunc uersum a te dici nō Paulo melius: sed astrictius meminī. nō est tuum fortuna qd̄ fecit tuū. Illud etiam nunc melius dictum a te non præteribo: dari bonum quod potuit: auferri potest. hoc non imputo in solutum de tuo tibi. Vale.

Epistola nona: q̄ sapiens seipso cōtentus ē ad beate uiuendū: nō ad uiuendū simpliciter.

N merito repræhendat in quadā epistola Epicurus eos q̄ dicunt sapientē seipso esse contentū: & propter hoc amico nō indigere. desideras scire: hoc obicit Stilboni ab Epicuro: & his q̄bus sum mum bonū uisum essanimus impatiēs. In ambiguitatē incidendum est: si exprimere affatim uno uerbo cito uoluimus & impatientiā dicere. Poterit enim cōtrariū ei quod significare uolumus ītelligi. Nos enim eū uolumus dicere: qui respuat omnis mali sensum: accipiet is qui nullū possit ferre malū. Vide ergo: num satius sit: aut īuulnerabilē animū dicere: aut animū extra oēm patiētiā positū hoc inter nos & illos interest. Noster sapiens uincit q̄dem incōmodū omne: sed sentit: illoꝝ nec sentit q̄dem. Illud nobis & illis cōmune est: sapientem seipso esse contentum: sed tamen amicum habere uult: & uicinū: & cōtubernalem: quis sibi ipse sufficiat. Vide q̄ sit se cōtētus. Aliquādo sui parte cōtentus est: si illi manum: aut morbus: aut hostis inciderit. Siquis oculū uel oculos casu excusserit: reliquæ illi suæ satisfaciēt: & erit ī minuto corpore: & amputato tam lætus: q̄ in integro fuit. Sed quæ sibi desunt nō desiderat: nō deesse mauult. Ita sapiens se cōtentus est: non ut uelit esse sine amico: sed ut possit: & hoc qd̄ dico possit tale est: amissum

æquo animo fert: sine amico quidē nunquā erit. In sua potestate habet quā cito reparet. Quomodo si perdidit Phydias statuam: protinus alteram faciet. Sic hic faciendarum amicitiarum artifex substituet alium in locum amissi. Quæris quomodo amicum cito facturus sit: dicam si illud mihi tecum conuenierit. Vt statim tibi soluiam quod debeam: & quantum ad hanc epistolam paria faciamus. Hecaton ait: Ego tibi modo ista/bo amatorium: sine medicamento: sine herba: sine ullius ueneficæ carmine. Si uis amari: ama: habes non tantum amicitiae usum ueteres. & certe magnam uoluptatē: sed etiam initium & cōparationē nouā. Quod interest inter metentem agricolam & serentem: hoc inter eum qui parauit amicū & qui parat. At Thales philosophus dicere solebat: lucundius esse amicum facere quā habere. Quomodo artificii iucundius est pingere quā pinxisse: illa in opere suo occupata sollicitudo ingens oblectamentum habet in ipsa occupatione. Non æque delectatur qui ab opere perfecto remouit manum: iam fructu artis suæ fruitur: ipsa fruebat arte cum pingeret. Fructuosior est adolescentia liberorum: sed infantia dulcior. Nunc ad propositum reuertamur. Sapiens etiam si contentus est: se tamen habere amicum uult: si ob nihil aliud ut exerceat amicitia: ne tam magna uirtus iaceat. Non ob hoc quod Epicurus dicebat in hac ipsa epistola: ut habeat qui si bi ægro assideat: succurrat in uincula coniecto uel inopi. Sed habeat aliquem cui ipse ægro assideat: quem ipse circumuentum hostili custodia liberet. Qui se spectat: & propter hoc ad amicitiam uenit: male cogitat: quæ admodum cœpit sic desinet: parauit amicum aduersus uincula laturum opem cum primū creperit cathena discedet. Hæ sunt amicitiae quas temporarias populus appellat: qui causa utilitatis assumptus ē. tādū placebit quādiu utilis fuerit: hac re florentes amicorum turba circumfledet. Circa euersos igens solitudo est & inde amici fugiunt ubi probantur. hac in re ista tot nefaria exempla sunt aliorum moetu reliquē tium: aliorum moetu prodētium: necesse est ut initia inter se & exitus congruant. Qui amicus esse cœpit quia expedit: placebit ei aliquod præciū contra amicitiam: si ullum in illa placet præcium præter ipsam. Inquies igitur amicū paro ut habeam pro quo mori possim: ut habeā quem in exiliū sequar: cuius me morti opponam & impendā. Ista quam tu describis negociatio est: non amicitia: quæ ad cōmodū accedit: quæ quicquid consecuta sit expectat. Non dubie habet aliquid simile amicitiae affectus amārium: possumus dicere illam esse insanam amicitiam: nunquid ergo quisquā amat lucri causa: nunquid ambiōis aut gloriæ? ipse per se amor omnium aliarum rerum negliges: animos in cupiditatē formæ: non sine spe mutuae charitatis accendit. Quid ergo? ex honestiori causa coit turpis affectus. Non agitur inquis nūc de hoc: an amicitia propter se: an propter aliud sit expetenda: nam propter seipsam expetenda est: potest ad illum accedere: qui seipso contentus est: quomodo ergo ad illam accedit? quomodo ad rem pulcherrimam non lucro captus. nec uarietate fortunæ perterritus? Detrahit amicitiae maiestatem suam: qui illam parat ad bonos casus: se contentus est sapiens: hoc mihi Lucili perperam plerique interpretantur. Sapiensem undique submovent: & intra cutem suam cogunt. Distinguendum est autem quid & quatenus uox ista promittat: se contentus est sapiens ad beate uiuendum: non ad uiuendum. Ad hoc enim multis illi rebus opus est. Ad illud tantum animo sano & erecto & despiciente fortunam. Volo tibi Chrysippi quoque distinctionē indicare. Ait sapiens nulla re indigere: & tamen multis illi rebus opus esse. Contra. Stulto nulla re opus est: nulla enim re scit uti nec uerbis: sed omnibus eger. Sapienti & manibus & oculis: & multis ad quotidianum usum necessariis opus est. Sed eger nulla re: egere enim necessitatis ē. Nihil autem necesse sapiēti est. Ergo quis seipso contentus sit: amicis illi opus est: hoc cupit habere quā plurimos: non ut beate uiuat: uiuet enim etiam sine amicis beate. Summum bonum extrinsecus instrumenta non quærit: domi colitur: ex se totum ē. Incipit fortunæ esse subiectus: si quam partem sui foris quærit: qualis tamen futura est uita sapiētis si sine amicis relinquatur in custodiam coniectus: uel in aliqua gente aliena destitutus: uel in nauigatione longa retētus: aut in desertum litus eiectus: qualis est louis cum resoluti mundo: & diis in unū confusis: paulisper celsante natura acquiescat sibi cogitationibus suis traditus: tale quidam sapiens facit: in se reconditur: secū ē quādiu quidem illi licet suo arbitrio res suas ordinare: se contentus est: & si dixerit uxorem: se contentus ē: & liberos tollit: se contentus est: & tamen non uiuet si fuerit sine homine uiuturus. Ad amicitia fert illū nulla utilitas sua: se naturalis irritatio. nam ut aliarum nobis rerum innata dulcedo est: sic amicitia. quomodo solitudo in odio ē: sic in dulcedine appetitio societatis: quomodo hominem homini natura conciliat: sic inest huic quoque rei stimulus: qui nos amicitiarum appetentes faciat. Nihilominus cum sit amicorum amantissimus cum illos sibi comparet. saepe præferat: omne intra se bonum terminabit: & dicet quod Stilbon ille dixit. Stilbon quem Epicuri epistola insequitur. hic enim capta patria: amissis liberis: amissa uxore: cum ex incendio publico solus & tamen beatus exiret. Interroganti Demetrio: cui cognomen ab exitio urbiū Polyorces fuit. Nunquid perdidisset: omnia inquit bona mea mecum sunt. Ecce uir fortis ac strenuus. ipsam hostis sui uictoriam uicit. Nihil inquit perdidit: dubitare illum coegit: an uicisset: oia mea mecum sunt. Iustitia: uirtus: temperantia: prudētia: nihil enim bonū putare potui quod eripi possit. Miramur alia quædam: quæ per medios ignes sine noxa corporum transeunt: quanto hic mirabilior uir qui per ferum & ruinas & ignes illesus & indemnis euasit. Vides quanto facilius sit totam gentē: quā unū uirgine uincere: hæc uox illi est communis cum Stoico: æque & hic intacta bona per concrematas urbes fert. Se enim ipso contentus est: hoc felicitatem suam sine designat. Ne existimes nos solos generosa uerba iactare: & ipse Stilbonis obiurgator Epicurus: similem illi uocem emisit: quam tu boni consule etiam si hunc diē iā expunxi. Sicut inquit suā non uident amplissima: licet totius mundi dominus: sit tamen miser est. Vel si hoc modo tibi melius enunciari uidetur. Id enim agendum: ut non uerbis seruiamus: sed sensibus. Miser ē qui se non beatissimum iudicat: licet imparer mundo. Vt scias autē hos sensus cōmunes esse natura scilicet

EPISTOLARVM

distante apud poetam comicū inuenies. Non est beatus esse se qui non putat. Quid enim refert qualis status tuus sit: si tibi uideatur malus. Quid ergo inquit: si beatū se dixerit: ille turpiter diues: & ille multo minus: sed pluriū seruus. beatus sua snia fiet: non quid dicat: sed quid sentiat refert: nec qd uno die sentiat: sed quid assidue. Non est autem quod uerearis: ne ad indignam res tanta perueniat: nisi sapienti sua nō placent. omnis stulticia laborat fastidio sui. Vale.

Epistola. x. de solitudine uitanda prudentibus: & de sinceritate orandi deum.

Is est: non muto sniam: fuge multitudinem: fuge paucitatem: fuge etiam unum. Non habeo cum quo te cōmunicatum uelim: & uide qd iudicium meum habeas. Audeo te tibi credere. Crates. ut aiunt huius ipsius Stilbonis auditor: cuius mētionē priore epistola feci. Cū uidisset adolescentulū secreto ambulante: interrogauit: quid illic solus faceret. Mecū inquit loquor: cui Crates: Caue inquit rogo & diligenter attende: ne cū homine malo loquaris. Lugentē: timentēq; custodire solemus: ne solitudine male utatur. Nemo est ex imprudentibus qui relinqui sibi debeat. Tunc mala cōsilia agit: tūc aut aliis: aut ipsis futura pericula struūt. Tunc cupiditates improbas ordinant: tūc quicquid aut metu aut pudore animus celabat exponit: tunc audaciā acuit: libidinem irritat: iracundiā instigat. Deniq; quod unū solitudo habet cōmodum: nihil ulli cōmittere: nō timere iudicem perit stulto: ipse se prodit. Vide itaq; quid de te sperem: immo quid spondeā mihi. Spes enī icerti boni nomē est. Nō inuenio cū quo te malim esse: q tecū. Repeto memoria: q magno aio quādā uerba proieceris: quanti roboris plena: gratulatus sum protinus mihi: & dixi non a summis labris ista uenerūt. habent hae uoces fundamentum: iste homo non est unus e populo: ad salutē spectat. Sic loqre: sic uiue. Vide ne te ulla res deprimat. Votoz tuoz uetoz licet diis gratiā facias: alia de integro suscipe: roga bonā mentē: bonā uilitudinē animi: deinde tunc corporis. Quid nī tu ista uota saepe facias: audacter deū roga. nī illū de alieno rogaturus: sed ut more meo cū aliquo munusculo epistolā mittā. Vex est quod apud Athenodoz inueni. Tunc scito esse te oibz cupiditatibus solutū: cū eo peruenieris ut nihil deū roges: nisi quod rogare possis palā. Nunc enī quanta clementia est hominum q turpissima uota diis insufurrant. Si quis admouerit aurē: cōriscet: & quod scire hominē nolūt: deo narrant. Vide ergo ne hoc prācipi salubriter possit: sic uiue cum hominibus tanq deus uideat. Sic loquere cum deo: tanq homines audiant. Vale.

Epistola. xi. de inuincibilis uerecundiā qualitate: & de imaginaria boni uiri praesentia.

Ocutus est mecū amicus tuus bone indolis: in quo quantū esset animi: quantū ingeni: quantū iam etiam profectus: sermo primus ostendit. dedit nobis gustu: ad quē respondebat: nō ex prāparato locutus est: sed subito deprāhensus: ibi se colligebat uerecundiā bonū in adolescente signū uix potuit excutere: adeo illi ex alto suffusus est rubor. hic illū qntū suspicor etiā cū se cōfirmauerit: & ex oibz uitis exuerit sapientē quoq; sequat. Nulla enī sapientia naturalia corporis: aut animi uitia ponunt: qd infixū & ingenuū est leuiter arte non uincit. Quibuldā etiā cōstantissimus in cōspectu populi sudor erupit non aliter q fatigatis & aestuatibus solet. quibuldā tremūt gēua dicturis. quorundā dentes collidunt: lingua titubat: labra cōcurrūt. Hae nec disciplina: nec usus unq excutit: sed natura uim suā exercet: & illos uitio sui: etiā robustissimos admonet. Inter hae eē & ruborē scio q grauissimis quoq; uiris: subito effunditur: magis quidē in iuuenibus apparet: quibus & plus caloris est: & tenera frons: nihilominus ueteranos & senes tangit. Quidā nunq magis q cum erubuerint timendi sunt: quasi omnē uerecundiā effuderit. Sylia tūc erat uiolētissimus. cum faciem eius sanguis inuaserat. Nihil erat mollius ore Pompeii: nunq nō coram pluribus erubuit utiq; & in cōcionibus Fabianum cū in senatū testis esset eductus erubuisse mēni: & hic mire illū pudor decuit. Nō accidit hoc ab infirmitate mentis: sed a nouitate rei quae inexercitatos: & si nō cōcutit: mouet naturalī in hoc facilitate corporis pronos. Nā ut qdā boni sanguinis sunt: ita qdam incitati & mobilis & cito in os prodeuntis. hae ut dixi nulla sapientia abigit: alioquin haberet rex naturā sub imperio sui si omnia eraderet uitia. Quaecunq; attribuit cōditio nascendi: & corporis tēperatura: cū multū se diuq; animus composuerit hārebunt. Nihil horum uitari potest nō magis q accerfiri. Artifices scenici: qui imitantur affectus: qui metum & trepidationē exprimūt: qui tristitiā repraesentāt hoc iudicio imitantur uerecundiā. deiiciunt enim uultū: uerba submittunt: figunt in terra oculos & deprimūt: ruborem sibi exprimere nō possunt. nec prohibetur hic: nec adducitur. Nihil aduersus hae sapiētia promittit: nihil proficit. sui iuris sunt: iniussa ueniunt: iniussa discedunt. Jam clausulam epistola poscit. Accipe eqdē utilē & salutarē quā te affigere animo uolo. Aliquis uir bonus nobis eligendus est: ac semper ante oculos habendus: ut sic tāq illo spectante uiuamus: & omnia tanq illo uidente faciamus. hoc mi Lucili Epicurus prācepit: custodē nobis: & pedagogū dedit: nec immerito. Magna pars peccatoz tollitur: si peccatori resitis assistit. Aliquē habeat animus: quē ueretur: cuius auctoritate etiā secretū suum sanctius faciat. O foelicem illū qui non praesens tantū factū: sed etiam cogitatus emendat. O foelicē qui sic aliquē uereri pot: ut ad memoriā quoq; eius se cōponat: atq; ordinet. qui sic aliquē uereri potest cito erit uerendus. Elige itaq; Catonē: si hic uidet tibi nimis rigidus: elige remissioris animi uir. Laeliū: elige eū cuius tibi placuit & uita: & oratio: & ipsius aīum: ante te ferens & multū illū semper tibi ostēde: uel custodē: uel exemplū. Opus est inq; aliquo ad quē mores nostri se ipsi irrigant: nisi ad regulā: praua non corriges. Vale.

Epistola. xii. de bono senectutis & commendatione seu excusatione ipsius: & in necessitate uiuere nulla necessitas est.

Vocunq; me uerto argumenta senectutis meae uideo. ueneram in suburbanum meum: & quare bar de impensis aedificii dilabentis. Ait uillicus mihi nō esse negligentiae suae uitium: omnia se facere

sed uillam ueterem esse: hæc uilla inter manus meas creuit, quid mihi futurum est: si tam putrida sunt æta-
 ris meæ saxa? Iratus illi proximā occasionem stomachandi arripui. Apparet inq̃ has platanos negligi: nul-
 las habent frondes q̃ nodosi sunt: & retorti rami: q̃ tristes & squalidi trunci, hoc non accideret: si quis has
 circumfoderet: si irrigaret, iurat per geniū meum se omnia facere: in nulla recessare curam suam: sed illas
 uetulas esse, quod inter nos sit ego illas posueram: ego illarum primum uideram folium. Cōuersus ad ia-
 nuam quis est inq̃ iste decrepitus & merito ad hostium admotus: foras enim spectat, unde istū nactus es?
 quid te delectat: alienū mortuum tollere? At ille non cognoscis me inquit? Ego sum Felicio cui solebas
 sigillaria afferre: ego sum philosti uillici filius delitolum tuum, perfecte inq̃ iste delirat: uetulus etiā deli-
 tiolū meum factus est: prorsus potest fieri dentes illi cum maxime cadunt. Debeo hoc suburbano meo
 quod mihi senectus mea quocunq̃ auerteram apparuit. Complectamur illam & amemus: plena est uolu-
 ptatis si illa scias uti, gratissima sunt poma cum fugiunt: pueritiæ maximus in exitu decor, deditos uino
 potio extrema delectat: illa quæ mergit: quæ ebrietati summam manū imponit. Quod in se iucundissimū
 hominis uoluptas habet: in finem sui differt, iucundissima est ætas deuexa iam non tantū præceps: & illā
 quoq̃ in extrema tantum regula statem iudico habere suas uoluptates: aut hoc ipsum succedit i locū uo-
 luptatum nullis ægere q̃ dulce ē cupiditates fatigasse ac reliquisse. Molestum est inquis mortē ante ocu-
los habere. Primum ista tam seni ante oculos debet esse q̃ iuueni. Non enim citamur excessu. Deinde ne-
 mo tam senex est: ut non improbe unū diem speret. Vnus aut̃ dies gradus est uitæ: tota ætas partibus cō-
 stat & orbes habet circūductos maiores minoribus. Est aliquis qui omnes complectatur & cingat: hic p̃-
 tinet a natali ad diem extremum. Est alter qui annos adolescentiæ excludit. Est qui totam pueritiā ambi-
 tu suo astringit. Est deinde per se annus in se omnia continens tempora: quoq̃ multiplicatione uita com-
 ponit: mensis arctiore præcingitur cingulo. Angustissimum habet dies gyrum: sed & hic ab initio ad exi-
 tum uenit: ab ortu ad occasum. Ideo Heraclitus cui cognomen Scotinō fecit: oratiōis obscuritas. Vnus i-
 quit dies par omni est, hoc alius aliter accepit, dixit enim parem esse horis: nec mentitur. Nam si dies tem-
 pus est uiginti quatuor horarū: necesse est omnes inter se dies pares esse: quia nox habet quod dies perdi-
 dit. Alius ait parem esse unum diem omnibus similitudine: nihil enim habet lōgissimi temporis spatiū:
 quod non in uno die inuenias lucem & noctem: & alternas mundi uices. Planeta facit ista non alias cōtra-
 ctior alias productior dies. Itaq̃ sic ordinandus est dies omnis: tanq̃ cogat agmen & cōsumet atq̃ expleat
 uitam. Pacuuius qui syriam usu suam fecit cū uino: & illis funeris epulis se sepelisset: quasi sibi parētaue-
 rit: sic in cubiculum ferebatur a cœna: ut inter plausus exoletorum hoc ad symphoniam cæretur. Σεβειω-
 ται Σεβειωται, nullo non se die extulit: hoc quod ille ex mala conscientia faciebat: nos in bona faciamus:
 & in somnū ituri læti hilaresq̃ dicamus: Vixi: & quem dederat cursum fortuna peregi. Crastinum si adie-
 cerit deus læti recipiamus. Ille beatissimus est & securus sui possessor: qui crastinum sine sollicitudinē expe-
 ctat. Quisquis dixit uixi: quotidie ad lucrum surgit. Sed iam debeo epistolam includere. Sic inq̃ sine ullo
 ad me peculio uēiet? Noli timere aliquid secum fert: quare aliquid dixi multum. Quid enim hac uoce p̃-
 clarius: quam illi trado ad te perferendam? Malum est in necessitate uiuere: sed in necessitate uiuere neces-
sitas nulla est. Quid ni nulla? si patent undiq̃ ad libertatem uiæ multæ: breues: faciles: Agamus deo grati-
 as q̃ nemo in uita teneri potest. Calcare ipsas necessitates licet Epicurus iquis dixit quid tibi cum alieno?
 quod uerum est: meum est, perseuerabo Epicurum tibi ingerere ut isti qui in uerba iurant ne quid dica-
 tur æstiment: sed a quo: sciantq̃ quæ optima sunt esse communia. Vale.

Epistola xlii. de utilitate exercitationis contra aduersa de remediis contra mala fortuita: & q̃ stultitia
 semper incipit uiuere.

Vltum tibi esse animi scio, nam etiam anteq̃ instrueres te præceptis salutaribus & dura uincenti-
 bus: satis aduersus fortunam placebas tibi: & multo magis postq̃ cū illa conseruisti manū: uiresq̃
 expertus es tuas: quæ nunq̃ certam dare fiduciā sui possunt: nisi cum multæ difficultates hinc &
 illinc apparuerint. Aliquando uero & propius accesserunt. Sic uerus ille animus: & in alienū non uentu-
 rus arbitriū probatur. Hæc eius probatio obstrusa est. Non potest Athleta magnos spiritus ad certamen
 afferre: qui nunq̃ suggillatus est. Ille qui fudit sanguinē suū: cuius dentes crepuerunt sub pugno: ille q̃ sup-
 plantatus aduersariū toto tulit corpore: nec proiecit animū proiectus: qui quotiens cecidit contumacior
 resurrexit: cū magna spe descendit ad pugnam. Ergo ut similitudinē istā prosequar. Sæpe iā fortuna supra
 te fuit: nec tamen tradidisti te: sed subiluisti & acrior constituisti. Multū enim adiicit sibi uirtus laceßita.
 Tamen si tibi uidetur accipe a me auxilia: quibus munire te possis. Plura sunt Lucili quæ nos terrent q̃ q̃
 præmūt: & sæpius opinione q̃ re laboramus. Non loquor tecum stoica lingua: sed hac submissione. Nos
 enim dicimus omnia ista quæ gemitus mugitusq̃ exprimūt leuia esse & cōtēnēda. Omittamus hæc ma-
 gna uerba: sed dii boni uera. Illud tibi præcipio: ne sis miser ante tempus. Cum illa quæ uelut imminētia
 expauiisti: forte nunq̃ uentura sunt. Certe nunq̃ uenerunt. Quædā ergo nos magis torquent q̃ debēt: quæ
 dam ante torquent q̃ debent: quædam torquent cum omnino non debeant. Aut augemus dolorem: aut
 fingimus: aut præoccupamus. Primū id: quia res in cōtrouersia est: & litem cōtestatam habemus in præ-
 sentia differatur. Quod ego leue dixero, tu grauissimū esse contendes. Scio alios: inter flagella ridere: ali-
 os gemere sub colapho. Postea uidebimus: utrum ista suis uiribus ualeāt: an imbecillitate nostra: illud p̃-
 sta mihi: ut quotiens circūsteterint: qui tibi te misere esse persuadeāt: nō quid audias: sed quid sentias co-
 gites: & cū patientia tua deliberes: ac te ipse interroges qui tua optie nosti quid est: quare isti me cōplorēt?
 quid est q̃ trepident: q̃ contagiū quoq̃ mei timeant: quasi transilire calamitas possit? Est aliqd̃ istic mali.

EPISTOLARVM

An res ista magis infamis est q̄ mala? Ipse te interroga: Nunquid sine causa crucior? Et mœreo: & quod non est malum facio? Quomodo inquis intelligam: si uana sint: an uera quibus angor? Accipe huius rei regulam: aut præsens torquemur: aut futuris: aut utrisq̄. de præsens facile est iudicium: si corpus tuum liberum est: sanum est: nec ullus ex iniuria dolor est. Videbimus quid futurum est: hodie nihil negotii habet: aut enim futurum est: aut non. Primum despice an certa argumenta sint uenturi mali. Plærūq̄ enim suspicionibus laboramus: & illudit nobis illa quæ conficere bellum solet fama: multo autem magis singulos conficit. Ita est mihi Lucili: cito accedimus opinioni: non coarguimus illa: quæ nos in metum adducunt: nec excutimus: sed trepidamus: & sic uertimus terga quemadmodum illi: quos puluis motus: fuga pecorum exuit castris: aut quos aliqua fabula sine auctore sparsa cōterruit. Nescio quomodo magis uana perturbant: uera enim modum suum habent: quicquid ex incerto uenit: coniecturæ & licentiæ pauentis animi tradit. Nulli itaq̄ tam perniciosi: tam irreuocabiles q̄ lymphatici metus sunt. Ceteri enim sine ratione: hi si mente sunt. Inquiramus itaq̄ in rem diligenter. Verisimile est aliquid futurum mali. Nō statim uerum est q̄ multa non expectata uenerunt. q̄ multa expectata nusq̄ comparuerunt: etiam si futurum est: quid iuuat dolori suo occurrere? Satis cito dolebit cum uenerit: interim tibi meliora promitte. quid faciet lucri tempus? Multa interuenient: quibus uicinum periculum uel prope admotum: aut subsistat: aut desinat: aut in alienum caput transeat. Incendium ad fugam patuit: quosdam molliter ruina deposuit. aliquando gladius ab ipsa ceruice reuocatus est: aliquis carnifici suo superstes fuit: habet etiam mala fortuna leuitatem: fortasse erit: fortasse non erit: interim non est: meliora propone. nonnunq̄ nullis apparentibus signis: quæ mali aliquid prænuncient animus sibi falsas imagines fingit: aut uerbum aliquid dubiæ significationis detorquet in peius: aut maiorem sibi offensam proponit alicuius q̄ est. & cogitat non quantum iratus ille sit: sed quantum liceat irato. Nulla autem causa uitæ est: nullus miseriarum modus si timent quantum potest: hic prudentia prodest: hic robur minimū. euidētem quoq̄ metum respue. Si minus uitio: uitium repelle: spe metum tempera. Nihil tam certum est ex his quæ timentur: ut non certius sit & formidata subsidere: & sperata decipere. Ergo & spem ac metum examina: & quotiens incerta erunt omnia tibi faue: crede quod mauis: si plures habebit sententias metus: nihilominus in hanc partem potius inclina: & perturbare te desine. Ac subinde hoc in animo uolue: maiorem partem mortalium cum illic nec sit quicq̄ mali: nec pro certo futurum sit æstare ac discurrere. Nemo enim resistit sibi cum cœperit impelli: nec timorem suum redigit ad uerū. Nemo dicit uanus auctor est: aut finxit: aut credidit: damus nos referentibus: expauescimus dubia pro certis: nō seruamus modum rerum: statim in timorem uenit scrupulus. Pudet me sic tecum loqui: & tam leuibus te remediis refocillare. Alius dicat: fortasse hoc nō ueniet. Tu dic: quid porro si ueniet? Videbimus utrum ueniet: fortasse pro me uenit: & mors istam uitam honestabit. Cicuta magnum Socratem confecit. Catoni gladium assertorem libertatis extorque: magnam partem detraxeris gloriæ. Nimium diu te cohortor: cum tibi admonitione magis q̄ exhortatione opus sit. Non in diuersum te a natura tua ducimus: natus es ad ista: quæ dicimus. Eo magis bonum tuum auge & exorna: sed iam finem epistolæ faciam: si illi signum suum impressero: id est aliquam magnificam uocem perferendam ad te mandauero. Inter cætera mala: hoc quoq̄ habet stultitia proprium semper incipit uiuere. Considera quid uox ista significet Lucili uirorum optime: & intelliges q̄ foeda sit hominum leuitas. Quotidie noua uitæ fundamenta ponentium nouas etiam spes in exitu inchoantium. Circumspice tecū singulos: occurrent tibi senes qui se cum maxima ambitione: ad peregrinationes: ad negociandū parent. Quid est autem turpius q̄ senex uiuere incipiens? non adducerem auctorem huic uoci: nisi esset secretior: nec inter uulgata Epicuri dicta quæ mihi & laudare: & adoptare promisi. Vale.

Epistola xiiii. ut non seruiatur corpori: & qualiter uitanda sit nocitura potentia: & q̄ his maxime diuitiis fruitur qui non indiget diuitiis.

Ateor insitam esse nobis corpori nostri charitatem. Fateor nos huius gerere tutelam: nō nego in
f dulgendum illi: seruiedum nego. multis enim seruiet: q̄ corpori seruit: qui pro illo nimium timet.
 qui ad illud omnia refert. Sic gerere nos debemus: non tanq̄ propter corpus uiuere debemus: sed
 tanq̄ nō possumus sine corpore: huius nos nimius amor timoribus inquietat: sollicitudinibus onerat: cōtumeliis obicit: honestū eruisse est: cui corpus nimis chaḡ est. Agatur eius diligentissime cura: ita tamē ut cū
 exiget ratio: cū dignitas: cū fides: mittendū in ignē sit. nihilominus quantū possumus euitemus icōmoda
 quæq̄: non tantū pericula: & in tantum nos reducamus: excogitantes subinde: quibus possint timēda depelli
 quorum tria: ni fallor genera sunt. Timetur inopia: timentur morbi: timentur quæ per uim potētioris
 impetus eueniunt. Ex his omnibus nihil magis nos concutit: q̄ quod ex aliena potentia impendit. Magna
 enim strepitu & tumultu uenit. Naturalia mala quæ retuli inopiæ atq̄ morbi silentio subeunt: nec oculis:
 nec auribus quicq̄ terroris incutiunt. In genas alterius mali poma est: ferrum circa se & ignes habet & catenas:
 & turbam ferarum: quam in uiscera immittat humana. Cogita hoc loco carcerē & cruces: & eculeos:
 & uncum: & adactum per medium hominem: qui per omnes artus emergere possit stipitē: & distracta
 in diuersum actis cruribus membra: illam tunicā alimentis igniū: & illitā & intextā: & quicquid aliud
 præter hæc cōmenta scruitia est. Non est itaq̄ mirū. si maximus huius rei timor est: cuius & uarietas magna
 & apparatus terribilis est. Nam quēadmodum plus agit tortor: quo plura instrumenta doloris exposuit:
 Specie enī uicuntur: qui patientia restitissent. Ita ex his quæ animos nostros subigunt & domāt plūis
 proficiunt: quia habent quod ostendant. Illæ pestes nō minus graues sunt: famem dico: & sitim: & præcordiorum
 suspirationes: & febrē uiscera ipsa torrentem: sed latent. Nihil habent quod intrent: qd̄ præferant.

Hæc ut magna bella aspectu paratūg uicerunt. Demus itaq; operā: abstineamus offensis: iterdū populus est quē timere debeamus. iterdū si ea ciuitatis disciplina est: ut plurima per senatū transigant: gratiosi timeantur in eo uiri. Interdū singuli: quibus potestas populi & in populū data est: hos omnes amicos habere operosam est: satis est inimicos nō habere. Itaq; sapiens nunq̄ potentium iras prouocabit immo declinabit: nō aliter q̄ in nauigando procellam. Cum peteres Sicilia: traiecisti fretum: temerarius gubernator contempsit austrī minas. Ille est enim qui siculum pelagus: iterdum etiam plus q̄ timere debeamus exasperet & in uertices cogat: non sinistrum petit littus: sed id quo propior charybdis maria conuoluit. At ille cauior peritos locorum rogat quis æstus sit: quæ signa dent nubes: & longe ab illa regione uerticibus ifamī cursum tenet. Idem facit sapiens: nocituram potentiam uitat: hoc primum cauens: ne uitare uideat. Pars enim securitas & in hoc est non ex professo eam petere: quia quæ quis fugit damnat. Circumspiciendum nobis est ergo: quomodo a uulgo tuti esse possimus. Primū nihil inde cōcupiscamus: rixa est inte cōpetitores: deinde nihil habeamus quod cum magno emolumēto insidiantis eripi possit q̄ minimum sit ī corpore tuo spoliog. Nemo ad humanum sanguinem propter ipsum uenit aut admodum pauci: plures cōputant q̄ oderint: nudum latro transmittit: etiam in obfessa uia pauperi pax est. Tria deinde ex præcepto ueteri præstanda sunt ut uitentur: odium: inuidia: conprementus. quomodo hoc fiat sapientia sola monstrabit: difficile enim temperamentum est: uerendumq; ne in contemptum nos inuidia & timor trāfferat: ne dum calcarī nolumus uideamur posse calcarī: multis timendi attulit causas timeri posse. Vndiq; nos reducamus nō minus contemni q̄ suspici nocet. A philosophiā ergo confugiendum est: hæc litteræ non dico apud bonos: sed apud mediocriter malos: insulaz loco sunt. Nam forensis eloquentia: & quæcūq; alia populum mouet: aduersarios habet: hæc quieta: & sui negotii contēni non potest: cui ab omnibus artibus etiam apud pessimos honor est: nunq̄ intantum conualeſcet nequitia: nunq̄ sic contra uirtutes coniurabitur: ut non philosophiæ nomen uenerabile & sacrum maneat. Cæterum philosophiā ipsa tranquille modesteq; tractāda est. Quid ergo inquis? Videtur tibi, M. Cato modeste philosophari: qui bellum ciuile sententia sua reprimi: qui furentium principum armis: medius interuenit: qui aliis Pompeium offendentibus: aliis Cæsarem simul laceſcit duos? Potest aliquis disputare: an illo tempore capeſcenda fuerit sapientī res publica? Quid tibi uis, M. Cato? iam non agitur de libertate: olim pessundata ē. Quæritur utrum Cæsar: an Pompeius possideat rempublicā. Quid tibi cum ista contentiōe? Nullæ partes tuæ sunt: dominus eligitur, quid tum? alter uincere potest: melior uincere non potest: non potest esse peior qui uictus fuerit: melior qui uicerit. Vltimas partes attigi. Catonis, sed ne priores quidē anni fuerunt: qui sapientem in illa rapina reipublicæ admitterent. Quid aliud q̄ uociferatus est Cato: cum misit iratas uoces: cum modo per populi leuatus manus & obrutus sputis: & portādus extra forum traheretur: modo e senatu in carcerem duceretur? Sed postea uidebimus an sapienti opera perpendenda sint. Interim ad hos te stoicos uoco: qui a republica exclusi secesserunt ad colendā uitam: & humano generi iura colenda: sine ulla potētioris offensa. Non cōturbabit sapiens publicos mores: nec populū in se nouitate uitæ cōuertet, quid ergo? Vtiq; erit tutus: qui hoc propositum sequetur. Promittere tibi hoc magis non possum q̄ in homine temperato bonam ualitudinem: & tamen facit temperantia bonam ualitudinem. Perit aliqua nauis ī portu: sed quid tu accidere in medio mari credis? quanto huic periculum paratius foret: multa agenti: molietiq; cui ne ociū quidem tutum est: pereunt aliquādo innocentes. quis negat? Nocentes tamen sapius. Ars ei constat: qui per ornamenta percussus est. Deniq; consilium omnium rerum sapiens: nō exitum spectat. Initia in potestate nostra sunt: de euentu fortuna iudicat: cui de me sententiam non do. At aliquid uexationis affert aliquid aduersi: nō damnatur latro: cum occidit. Nūc ad quotidianam stupem manum porrigis: aurea te stipe implebo. Et quia facta est auri mentio: accipe quemadmodum usus fructusq; eius tibi esse gratior possit. Is maxime diuitiis fruitur: qui minime diuitiis indiget. Aede i quis auctorē: ut scias q̄ benignissimus: propositū est aliena laudare. Epicuri est: aut Metrodori: aut alicuius ex illa officina. & quid interest quis dixerit? Omnibus dixit, qui æget diuitiis timet pro illis. Nemo autem sollicitus bono fruitur. Adicere illis aliquid studet: dum de incremento cogitat, oblitus est usus: ratiocinatiōes accipit: forum conterit: Kalendarium uersat: fit ex domino procurator. Vale.

Epistola xvi. De non saginando uel impinguando corpore & de ipsius exercitatione & uocis moderatione: & quare uita stulti ingrata sit.

Os antiquis fuit: usq; ad meā seruatus ætatē: primis epistolæ uerbis adicere. Si uales bene est: ego m ualeo. Recte & nos dicimus: si philosopharis bene est. Valere enim hoc demū est. Sine hoc æger ē animus. Corpus quoq; etiam si magnas habet uires nō aliter q̄ furiosi aut frenetici ualidum ē. Ergo hanc ualitudinē præcipue cura: deinde illā secundam: quæ non magno tibi cōstabit: si uolueris bene ualere. Stulta est enim mi Lucili: & minime cōueniens litterato uiro: occupatio exercendi lacertos: & delinandi ceruicē: ac latera firmādi: cū tibi foeliciter sagina cesserit: & thori creuerint: nec uires unq̄ optimi bouis: nec pondus æquabis. Adice nūc q; maiore corporis sarcina animus eliditur: & minus agilis ē. Itaq; quantum potes: circumscribe corpus tuū & animo locū laxa: multa sequūtur incommoda huic deditos curæ. Primū exercitationes: quæ labor spiritū exhaurit: & inhabilē intentiōis: ac studiis acrioribus reddit. Deinde copia cibog subtilitas impeditur. Accedunt pessimæ notæ: mancipia in magisteriū recepta: hoīes inter oleū & uinū occupati: quibus ad uotū dies est actus: si bene desudauerūt: si in locum eius quod effluxit multum portionis alterius ieiuno gutture ingesserunt: bibere: & sudare: uita cardiaci est. Sunt exercitationes & faciles & breues: quæ corpus & sine more laxēt & tēpori parcāt: cuius præcipua ratio habenda est.

EPISTOLARVM

Curfus & cum aliquo pondere manūs motæ & saltus: uel ille qui corpus in altū leuat: uel ille qui in lōgū mittit: uel ille: ut ita dicā salutaris: aut ut cōtumeliosius dicam: fullonius. Quodlibet ex his elige: usu sit facile. Quicquid facile facies cito redi a corpore ad animū: illū noctibus ac diebus exerce: labore modico alif, ille hanc exercitationē non frigus: non æstus impedit: nec senectus quidē. Id bonum cura quod uetustate fit melius. Neq; ego te semper iubeo imminere libro: aut pugillaribus. Dandum est aliquod interuallum animo: ita tamē ut non resoluatur: sed ut remittatur. Gestatio & corpus concutit: & studio nō officit possis legere: possis dictare: possis loqui: possis audire: quorum nihil nec ambulatio quidem uetat fieri. Nec tu intensionem uocis cōtemperis: quam ueto te per gradus & certos modos attollere: deinde deprimere. quid si uelis deinde quemadmodū ambules discere: admittes istos quos noua artificia docuit fames: erit qui gradus tuos temperet: & buccam edentis obseruet: & itantū procedet in quantum eius audaciā patiētiæ leuitate produxeris: quid ergo: a clamore p̄tinus & a summa cōtentione uox tua incipiet: usq; adeo naturale est: paulatim incitari: ut litigantes quoq; a sermone incipiant: ad uociferationē transeant. Nemo statim gritum fidem implorat. Ergo ubicunq; tibi impetus animi persuaferit: modo uehementius fac i ciues conuitiū: modo lentius: prout uox quoq; te hortabit in id latus. Modeste cum recipies illā reuocauerisq; descendat: non decidat: moderatoris sui temperamentū habeat: nec idocto & rustico more desæuiat. Non enim id agimus: ut exerceatur uox: sed ut exerceat. Detrahit tibi non pusillum negociū mercedula & munus gratū: ad hæc beneficia accedet. Ecce insigne præceptū. Stulti uita ingrata est: trepida est: tota i futurū fertur. Quis hæc inquis dicit: Idem qui supra. quam tu nunc uitam dici existimas stultam? Habe & iuxionis. Non ita est: nostra dicitur: quos cæca cupiditas in nocitura: certe nūq; satiatura præcipitat: quibus siquid satis esse posset: fuisset qui nō cogitamus q̄ iucūdū sit nihil poscere: q̄ magnificum sit plenum esse: nec ex fortuna pendere. Subinde itaq; Lucili q̄ multa sis cōsecutus: recordare. Cum aspexeris quot te antecendant: cogita quot sequantur. Si uis gratus esse aduersus deos: & aduersus uitam tuā: cogita q̄ multos antecesseris. Quid tibi cū cæteris? Teipse antecessisti finem cōstitue: quem transire non possis q̄dem si uelis. discedant aliquando ista insidiosa bona & sperantibus meliora q̄ assecutis. Siquid in illis eē solidi: aliquādo & impleant. Nunc haurientium sitim concitant: & imitantur speciosi apparatus: & quod futuri temporis incerta fors uoluit. Quare potius a fortuna impetrem ut det: q̄ a me ne petam? quare autem petam oblitus frugalitatis humanæ? Congeram inquit laborem? Ecce hic dies ultimus est: non ut sit: prope ab ultimo est. Vale.

Epistola. xvi. Qualiter ad bonam uitam ueniens in philosophiæ robore solidatur: & qui quo ad naturam uiuit: nunc pauper: qui quo ad opinionem nūq; diues erit.

Iquere tibi hoc scio Lucili: neminē posse beate uiuere: ne tolerabiliter quidē: sine sapiētiæ studio: & beatā uitam perfectā sapiētiā effici. Cæteræ nec tolerabilē sine ipsa etiam inchoari. Sed hoc quod liquet firmandū: & altius quotidiana meditatione figendū est. Plus operis est in eo ut p̄posita custodias: q̄ ut honesta proponas. Perseuerandū est: & assiduo studio robur addendum: donec bona mēs sit: quod bona uoluntas est. Itaq; tibi apud me pluribus uerbis haud affirmatis: nec tamen longis intelligo te multum profecisse. Quæ scribis unde ueniant scio: non sunt ficta nec colorata. Dicam tamen sententiam: q̄ iam de te spem habeo: nondū fiduciā. Tu quoq; idē facias uolo. Nō est quod tibi cito & facile credas. Excute te: & uarie scrutare: & obserua. Illud ante omnia uide: utrum in philosophia: an i ipsa uita profeceris. Non est philosophia populare artificium: nec ostentationi paratum: non in uerbis: sed in rebus est: nec i hoc adhibetur ut aliqua oblectatione consumatur dies: ut dematur ocio nausea. Animū format & fabricat: uitam disponit: actiones regit: agenda & obmittenda demonstrat: sed & gubernaculū est: & per ancipitia fluctuantium dirigit cursum. sine hac nemo securus est. Innumerabilia accidunt singulis horis: quæ consiliū exigunt: quod ab hac petendum est. Diceret aliquis: Quid mihi prodest philosophia si fatum est: qd prodest si deus rector est: quid prodest si casus imperat? Nam & mutari cætera non possunt: & nihil præparari potest aduersus incerta: si aut consilium meū deus occupauit: decreuitq; quid facerem: aut cōsilio meo nil fortuna permittit. Quicquid est ex his Lucili: uel si omnia hæc sint: philosophandū est: siue nos inextrabili lege fata constringunt: siue arbiter deus uniuersi cuncta disponit: siue casus res humanas sine ordine impellit & iactat: philosophia nos tueri debet. hæc adhortabitur: ut deo libenter pareamus: ut fortūe cōtumaciter resistamus: hæc docebit ut deum sequaris feras casum. Sed non est nūc in hanc disputationem transeundum. Quid sit iuris nostri: si prouidentia in imperio est: aut si factorū series illigatos trahit: aut si repentina: aut subita dominant? Illo nunc reuertor ut te moneam & exhorter: ne patiaris animi tui impetum delabi & refrigerare. Constitue illum & contine: ut habitus animi fiat quod est impetus. Iam ab initio: si bene te noui: circumspicies quid hæc epistola munusculi attulerit: excute illam & inuenies. Nō ē quod mireris animum meum: adhuc de alieno liberalis sum. Quare autem alienum dixi? quicquid bene dictū est ab ullo: meum est. Sic quoq; quod ab Epicuro dictum est. Si ad naturam uiues nūq; eris pauper. Si ad opiniones nūq; eris diues. Exiguū natura desiderat: opinio immensum. Congerat in te quicquid multi locupletes possederunt: ultra priuatum pecuniæ modum fortuna te proheat: auro tegat: purpura uestiat: & eo deliciarum opumq; perducatur: ut terram marboribus abscondas: & non tantum habere tibi liceat: sed calcare diuitias. Accedant statuz & picturæ: & quicquid ars ulla luxuriæ elaborauit: maior racupere ab his discas. Naturalia desideria finita sunt: ex falsa opinione nascentia: ubi desinant non habent. nullus enim terminus falso est: uiuenti aliquid extremum est: error immensus est. Retrahe te a uanis: & cum uoles scire quod petis: utrum naturalem habeat: an cæcam cupiditatem: considera

pie bene
ut in hor
consilium
q̄ in altero
ne/actuz est
prohibebit/

si possit alicubi cōsistere. Si lōge pgresso: semper aliquid lōgius restat. Scito id naturale nō esse. **Vale.**
Epistola. xviii. Quomodo ad philosophiā tendenti paupertas expediat.

Proice omnia ista si sapias: imo ut sapias: & ad bonā mentē magno cursu ac totis uiribus tende. Si quid est quo teneris aut expedi: aut incide. Moras īquis me res familiares: sic illam dispōere uolo: ut sufficere nihil agentī possit: ne aut paupertas mihi oneri sit: aut ego alicui. Cum hæc dicis nō uideris uim ac potentia eius de quo cogitas boni nosce: & summā quidē rei non prouides quantū philosophia proficit. Partes autē nōdū satis subtiliter dispicis: nec dum scis quantū ubiq; nos adiuuet: quēadmodū in maximis: ut Ciceronis utar uerbo: opitulet: & in minima descendat. Mihi crede aduoca illā in consiliū: suadebit tibi ne ad calculos sedeas. Nempe hoc quæris: & hoc ista dilatione uis cōsequi: ne tibi paupertas timēda sit. Quid si appetēda sit? multis ad philosophandū obstitere diuitiæ: paupertas expedita est: secura est. Cum classicum cecinit scit nō se peti: cū aliqua cōclamatio est: quomodo exeat: non quid efferat quærit: aut si nauigandū est: nō strepūt portus: nec unus comitatu inquieta sunt littora. non circū stat illum turba seruoz: ad quos pascēdos trāsmarinæ regionum est optāda fertilitas facile est pascere paucos uentres: & bene institutos: & nihil aliud desiderantes q̄ impleri. Paruo fames cōstat: magno fastidiū. paupertas contenta est desiderii instantibus satisfacere. Quid est ergo: quare hanc recules contubernalem: cuius mores sanus diues imitat. Si uis uacare animo: aut pauper sis oportet: aut pauperi similis. Non potest studiū salutare fieri sine frugalitatis cura: frugalitas autem paupertas uoluntaria ē. Tolle itaq; has excusationes: quantū sat est nondum habeo: si ad illā summā peruenero: tunc me totū philosophiæ dabo. Atqui nihil prius q̄ hoc parandū est: quod tu differs: & post cætera paras: ab hoc incipiendū est. Parare inquis unde uiuā uolo: simul & parare discas. Siquid te uetat bene uiuere: bene mori nō uetat. Nō est qd paupertas nos a philosophia reuocet: ne ægestas quidē. toleranda ē enim ad hoc properatibus: uel fames quā tolerauere quidam in obsidionibus. & quid aliud erat illius patientiæ præmiū: q̄ in arbitriū nō cadere uictoris: quāto hoc maius est quo promittit perpetua libertas: nullius nec hominis nec dei timor. Equidē uel esuriēti ad ista ueniendū est. Perpessi sunt exercitus inopiā omniū regū: uixerūt herbag: radicibus: & dictu scdam tulerunt famē. Hæc oīa passi sunt pro regno quo magis miseris: alieno. Dubitauit aliquis ferre paupertatem ut animū furoribus liberet: Nō est ergo prius acquirendū: licet ad philosophiā etiā sine uiatico puenire. Ita est cū omnia habueris: tunc & sapientiā habere uoles: hæc erit ultimū uitæ institutū: & ut ita dicam: additamentū. Tu uero siue aliquid habes iam philosophare. Vnde enim scis. An iam minus habeas: siue nihil: hoc prius quære q̄ quicq;. At necessaria nō deerunt. Primū deesse non potuerūt: quia natura minū petit. naturæ aut se sapiens accōmodat. Sed si necessitates ultime inciderint: iādudū exiliet e uita & molestus sibi esse desinet. Si uero exiguū fuerit & angustū quo possit uita produci: id boni cōsulet: nec ultra necessaria sollicitus: aut anxius: uentri & scapulis suum reddet: & occupationes diuitū concursationesq; ad diuitias euntū: securus lætusq; ridebit. ac dicet: quid in lōgū ipse te differs: expectabis ne scenoris quæstum: aut ex mercede cōpendiū: aut tabulas beati Senis: cū fieri possis statim diues. Repræsentat opes sapiētia: quas quicunq; fecit superuacuas delet: hæc ad alios pertinet: tu locupletibus propior es. Sæculū multa: nimis habes: id est omni sæculo quod sat est. Poterā hoc loco epistolā claudere: nisi te male instituissem. Reges partos non Potest quisq; salutare sine munere: tibi uale dicere nō licet gratis. Quid istic ab Epicuro mutuū sumam? Multis parasse diuitias: non finis miseriæ fuit sed mutatio. nec hoc miror: Non est. n. in rebus uitium: sed in ipso animo. Illud quoq; quod paupertatem nobis grauē fecerat: & diuitias graues fecit: quemadmodum nihil differt: utrum ægrum in ligneo lecto: an in aureo colles quocunq; illū transtuleris: morbum suum secum transferet. Sic nihil refert utrum animus æger in diuitiis: an in paupertate ponatur malum suum illum sequitur. **Vale.**

Epistola. xviij. q̄ sine luxuria dies festus agatur: & de paupertate ultro petenda: & qualiter immodica ira gignit infaniam.

Ecember est mensis quo maxime ciuitas defudat: ius luxuriæ publice datū est igenti apparatu sonāt omnia: tanq̄ quicquā inter saturnalia nō iter sit: & dies regū agenda. Adeo nihil iter est: ut nō uideat mihi errasse: qui dixit olim mensem decēbrē fuisse: nūc annū. Si te hic haberē libenter tecū conferrē: quid existimares esse faciendū. utrū nihil ex quotidiana cōsuetudine mouendū: an ne dissidere uideremur cum publicis moribus? & hilarius cœnadū & exuendū togā. Nam quod fieri nisi in tumultu & tristi tēpore ciuitatis non solebat: uoluptatis causa ac festoz diez uestem mutauimus. Si te bene noui arbitri partibus functus: nec per omnia nos similes eē pileatæ turbæ uoluisses: nec per omnia dissimiles. nisi forte his maxime diebus animo iperādum est: ut tunc uoluptatibus solus abstineat: cum in illas omnis turba procubuit. Certissimum argumentum firmitatis suæ capit si ad blāda & in luxuriā trahētia nec sponte it: nec adducit. Hoc multo fortius est ebrio: ac uomitante populo: siccum ac sobriū esse. Illud temperatius non excerpere se: nec insigniri: nec misceri omnibus: & eadē: sed non eodem modo facere. Licet enim sine luxuria agere festū diem. Cæterz adeo mihi placet tentare animi tui firmitatem: ut ex præcepto magnoz uiroz tibi quoq; præcipiā. Interponas aliquot dies: quibus contētus minimo ac uilissimo cibo dura atq; horrida ueste: dicas tibi hocē quod timebatur. in ipsa securitate animus ad difficilia se præparet & contra iniurias fortunæ: inter beneficia firmetur. Miles in media pace decurrit sine ullo hoste: uallum iacit: & superuacuo labore laxatur: ut sufficere necessario possit. Quem in ipsa re trepidare nolueris: ante rem exerceas: hoc secuti sunt qui omnibus mēsis paupertatē mitari prope ad inopiā accesserūt: ne unq; expauescerent: quod sæpe didicissent. Nō est nūc qd existimes me dicere te admoueas: cœnas: & paupe.

cellas:& quicquid aliud est per quod luxuria diuitiarum tedio luditur. Grabatus ille uerus sit:& sagu & pãis durus:ac sordidus:hoc triduo:& quadriduo fer. Interdum pluribus diebus ut non lusus sit:sed experimetum. Tunc mihi crede Lucili exultabis:dispendio satur:& intelliges ad saturitatem non opus esse fortuna. hoc enim quod necessitati sat est:debet etiam irata. Non est tamen quare tumultu tibi facere uidearis. facies enim quam multa milia pauperum faciunt:illo nomine te suscipe:quam facies non coactus:tam facile erit tibi illud pati semper:quam aliquando experiri. Exerceamur ad paululum:& ne imperatos fortuna depræhædat:fiat nobis paupertas familiaris. Securius diuites erimus:si scierimus quam non sit graue pauperes esse. Certos habebat dies ille magister uoluptatis Epicurus:quibus maligne fame extingueret:uisurus an aliquid deesset ex plena:& consummata uoluptate:& quantum deesset:& an dignum:quam quis magno labore pensaret. hoc certe in his epistolis ait quod scripsit Carino de magistratu ad Polyenum. Et quid gloriatur:non toto asse pasci Metrodorum qui nondum tantum profecerit. Toto in hoc tu uictu saturitate putas esse:uoluptas est. Voluptas autem est non illa leuis & fugax:& subinde reficienda:sed stabilis & certa. Non enim horrida res est aqua & polenta:aut frustum hordeacei panis:sed summa uoluptas est:posse capere etiam ex his uoluptatibus:& ad id se reduxisse:quod eripere nulla fortuna iniquitas possit. Liberiora sunt alimenta carceris:sepositos ad capitale supplicium:non tam anguste qui occisurus est pascit. Quanta est animi magnitudo:ad id sua sponte descendere:quod nec ad extrema quidem:decretis timendum sit. hoc est præoccupare tela fortunæ. Incipe ergo mi Lucili sequi hanc consuetudinem:& aliquos dies destina:quibus secedas a tuis rebus:minimoque te facias familiarē. Incipe cum paupere habere commercium. Aude hospes continere opes:& te quoque dignum singe deo. Nemo alius est deo dignus quam qui opes contempnit:quare possessione tibi non interdico:sed efficere uolo:ut illas intrepide possideas. quod uno consequaris modo:si te etiam sine illis beate uicturus:persuaseris tibi:si illas tamquam exituras semper aspexeris. Sed iam incipiamus epistolam complicare. Prius inquis:redde quod debes. delegabo te ad Epicurum ab illo fiet remuneratio. Immodica ira gignit insaniam:hoc quam uerum sit:neceesse est scias. Cum habueris seruum & inimicum in omnes personas hic exardescit affectus:tam ex amore nascitur:quam ex odio:non minus inter feriam quam inter lulum & iocos. Nec interest ex qua magna causa nascatur:sed in quale perueniat animum. Sic ignis non refert quam magnus:sed quo incidat. nam etiam maximum solida non receperunt:rursus arida & comburi facilia scintilla quoque fouet usque in incendium. Ita est mi Lucili ingentis iræ exitus:furor est:& ideo ira uitanda est:non moderationis causa:sed sanitatis. Vale.

Epistola. xix. De secessu in otium:& de perplexitate concathenantium:seu cupiditate uitanda:& de cona cum amico habenda.

Multo quotiens epistolas tuas accipio. implent enim me bona spe:iam non promittunt de te:sed sponte. Ita fac oro atque obsecro. quid enim habeo melius quam amicum rogem:quam pro ipso rogaturus sum? Si potes:subduc te istis cogitationibus:si minus:eripe. Satis multum temporis sparsimus:incipiamus in senectute uasa colligere. nunquid inuidiosum est? in freto uiuimus:moriamur in portu. Neque ego sua ferim tibi:nomen ex ocio petere:quod nec iactare debes:nec abscondere. Nunquam enim usque eo te abigam generis humani furore dånato:ut latebram tibi aliquam parari & obliuionem uelim. Id age:ut otium tuum non emineat:sed appareat. Deinde uidebunt te isti quibus integra sunt & prima consilia. An uelint uitam per obscurum transmittere:tibi liberum non est. In medium te protulit ingenii uigor:scriptorum elegantia:claræ & nobiles amicitia. Tanta notitia te inuasit:ut licet in extrema mergaris:ac penitus recondaris:tamen priora te monstrabunt:tenebras habere non potes. Sequatur pristina lucis multum:quocumque fugeris:quietem potes uedicare:sine ullius odio:sine desiderio:aut morsu animi tui. Quid enim relinques:quod inuitus relicto a te possis cogitare? cliens quorum nemo te ipsum sequitur:sed aliquid ex te:amicos:olim amicitia petebat:nunc præda sed dices. Mutabunt testamenta destituti senes:migrabit ad aliud limen saluator. non potest paruo res magna constare. Aestima utrum te relinquere:an aliquid ex tuis malis. Utinam tibi senescere contigisset:itra natalium tuorum modum:nec te in altum fortuna misisset. Tulit te longe a conspectu uitæ salubris:rapida foelicitas:pro uincia & procuratio:& quicquid ab istis promittitur. Maiora deinde officia te excipiet:& ex aliis alia. Quis exitus erit? quid expectas donec desinas habere quod cupias:nunquam erit tempus:quale dicimus esse serie causarum:ex quibus necitur fatum talem dicimus esse cupiditate:altera ex fine alterius nascitur. In eam dimissus es uitam:quam nunquam tibi miseriæ terminum:ac seruitutis ipsa factura sit. Subduc ceruicem iugo tritam:semel illam icidit:quam semper præmi satius est. Si te ad priuata rettuleris:minora erunt omnia:& affatim implebunt. At nunc plurima & undique ingesta non satiant. utrum autem mauis ex inopia saturitatem:an in copia famem? Et auida foelicitas est:& alienæ auiditati exposita. Quoadiu tibi satis nihil fuerit:ipse aliis non eris. Quomodo quis exibo:utcumque. Cogita quam multa temere pro pecunia:quam multa laboriose pro honore tetaueris:aliquid & pro ocio audendum est. Aut in ista solitudine percuratorem:& deinde urbanorum officiorum senescendum in tumultu:ac semper nouis fluctibus:quos effugere nulla modestia. nulla uitæ quiete contingit. quid enim ad rem pertinet? an tu quiescere uelis:fortuna tua non uult. Quid si illi etiam nunc promiseris crescere: quantum ad successum acceperit:accedet & metus. Volo tibi hoc loco referre dictum Meccenatis:uera in ipso eculeo edocuit. Ipsa enim altitudo attonat summa. Si quaeris:in quo libro dixerit? in eo qui Prometheus inscribitur. hoc uoluit dicere:attonita habet summa. Est ergo tanti ulla potentia:ut sit tibi tam ebrius sermo. Ingeniosus ille uir fuit: magnum exemplum romanæ eloquentiæ daturus:nisi illum eneruasset foelicitas:imo castrasset. Hic te exitus mouet:nisi iam contrahas uela:nisi quam ille sero uoluit terram leges. Poterit tecum & hac Meccenatis sententia parum facere rationem. Sed mouebis mihi controuersiam si te noui:nec uoles quod debeo in aspero & probo accipere:ut se res habet. ab Epicuro uersura facienda est. Ante inquit circumspectum est

cum quibus edas & bibas: q̄ quid edas & bibas. Nā sine amico uisceratio leonis: ac lupi uita est. hoc non cōtinget tibi: nisi secesseris: alioquin habebis cōuiuas quos ex turba salutantiū nomēclator digesserit. Errat autē qui amicum in atrio quærit: in cōuiuio probat. nullū habet maius malū occupatus homo & bonis suis obsessus q̄ q̄ amicos sibi putat: quibus ipse nō est: q̄ beneficia sua efficacia iudicat: ad cōciliādos amicos: cū quidā quo plus debēt magis oderint. Leue æs alienū debitorē facit: graue inimicū. qd̄ ergo: Beneficia non parant amicitias: parāt si accepturos licuit eligere: si collocata nō sparsa sunt. Itaq̄ dū icipis esse mētis tuæ: interim hoc cōsilio sapientiū utere: ut magis ad rē existimes p̄tinere quis: q̄ qd̄ acceperit. Vale.

Incipit liber tertius. Epistola. xx. de cōcordia doctrinæ cū uita: & de inæqualitate uitanda: & de paupertatis beneficio: & q̄ magnus est qui in diuitiis pauper est: sed securior qui caret eis.

Suales & te dignū putas: qui aliquādo fias tuus gaudeo. Mea enim gloria erit si te istic ubi sine spe exeūdi fluctuariis extraxero. Illud āt mi Lucili te rogo atq̄ hortor: ut philosophiā in præcordia ima demittas: & experimentū tui p̄fectus capias: nō oratiōe nec scripto: sed animi firmitate: & cupiditatū diminutione. uerba rebus proba. Aliud propositū est deciamantibus & assensionē coronæ captātibus. Aliud hīs qui iuuenū & ociosorū aures disputatiōe uaria: aut uolubili detinēt. Facere docet philosophia: nō dicere. & hoc exigit: ut ad legē suā quiq̄ uiuat: ne orationi uita dissentiāt: ut ipsa iter se uita unius siue omniū actionū dissensionē coloris sit unius. Maximū hoc est & officiū sapientiæ & indicium: ut uerbis operā cōcordet: ut ipse ubiq̄ par sit: ubi idēq̄ sit. Quis hoc præstabit: pauci: aliqui tamē est difficile hoc. nec dico sapientē semp uno iturū gra: dū: sed una uia. Obserua itaq̄ nunqd̄ uestis tua domusq̄ dissentiāt. Nunqd̄ in te liberalis sis: in tuos sordidus. Nunqd̄ coenes frugaliter: ædifices luxuriose. Vnā semel ad quā uiuas regulā prende: & ad hanc omnē uitā tuā exæqua. Quidē se domi cōtrahunt: dilatāt foris & extendūt. uitiū est hęc diuersitas: & signū uacillantis animi: ac nondū habētis tenorē suū. etiā nūc dicā unde sit ista incōstantia: & dissimilitudo regē cōsiliorūq̄. Nemo proponit sibi qd̄ uelit: nec si proposuit perseuerat in eo: sed trāsilit: nec tantū mutat: sed reuertit: & in ea quæ deferuit ac damnauit reuoluit. itaq̄ ut relinquā diffinitiones sapientiæ ueteris: & totū cōplectar humanæ uitæ modū: hoc possum cōtentus esse. quid est sapientia? Semper idem uelle atq̄ idē nolle. licet illā exceptiunculā non adiciā: ut rectum sit quod uelis: nō potest cuiq̄ semper idem placere nisi rectum. Nesciunt ergo homines quid uelint: nisi illo momento quo uolunt etiam in totū nulli uelle aut nolle decretū est. Varias quotidiē iudiciū: & in cōtrarium uertit: atq̄ plerūq̄ agitur uita per lusum. Præme ergo quod cōepisti: & fortasse perduceris: aut ad summū: aut eo quod summum esse solus intelligas. quid fieri inquis huic turbæ familiarium? turba ista cū a te palci desierit: ipsa te pascet: aut quod tu beneficio tuo non potes scire: paupertatis scies. illa ueros certosq̄ amicos retinebit. discedet quisquis non te sed aliud se quæbatur. Non est autem uel ob hoc unum amanda paupertas: q̄ a quibus ameris ostendet. Quādo ille ueniet dies quo nemo in honorē tuū mentiatur. Huc ergo cogitationes tuæ tendāt: hoc cura: hoc opta omnia aliā uota deo remissurus: ut contentus sis temetipso: & ex te nascētibus bonis. Quæ potest esse fœlicitas proprior? Redige te ad parua ex quibus cadere nō possis: idq̄ libentius facias. ad hoc pertinebit tributū epistolæ huius: quod statim conferam: inuideas licet: etiam nunc libenter pro me depēdet. Epicurus Magnificentior: mihi crede: sermo tuus in grabato uidebitur & in panno. non enim dicētur tantū illa sed probabuntur. Ego certe aliter audio quæ dicit Demetrius noster: cum illū inquit: uidi nudū quantominus q̄ in stramentis incubantis: nō præceptor ueris: sed testis est. quid ergo? Num licet diuitias in sinu possitas contemnere? quid ni liceat? Et ille ingentis animi est qui illas circumfusus sibi multum diuig. miratus qd̄ ad se uenerint ridet: suasq̄ audit magis esse q̄ sentit. Multū est non corrūpi diuitiaz: contubernio. Magnus est ille qui in diuitiis pauper est. Sed securior qui caret diuitiis. Nescio inquis quomodo iste paupertate laturus ē: si in illa iciderit: nec scio ego Epicuri angelus: si pauper cōtēpturus sit diuitias: si in illas iciderit. Itaq̄ in utroq̄ mēs æstimāda est inspiciendūq̄: an ille paupertati indulgeat: an hic diuitiis non indulgeat. Alioquin leue argumentū est bonæ uoluntatis grabatus: aut pānus: nisi apparuit aliq̄ illa non necessitate pati: sed malle. Cæterę magnæ indolis est ad ista nō properare tanq̄ meliora: sed præparari tanq̄ ad faciliā. hęc sunt Lucili facilia. Cū uero multo ante meditatus accesseris iucūda quoq̄ inest illis: sine qua nihil est iucundū: securitas. Necessariū ergo iudico id qd̄ tibi scripsi. magnos uiros sæpe fecisse: aliquos dies iter ponere quibus nos imaginaria paupertate exerceamus ad uerā. qd̄ eo magis faciendū est: quo delitiis permaduimus: & omnia dura ac difficilia iudicamus: potius excitandus ex somno: & uellicandus est animus: admonendūq̄ naturā nobis minimū cōstituisse. Nemo nascitur diues quisquis exit in lucē: iussus ē lacte & panno esse contentus. ab his initiis nos regna non capiunt. Vale.

Epistola. xxi. q̄ tendentē ad philosophiā impedit mudanā fœlicitatis falsa æstimatio. Et q̄ solū studium ingeniū facit aliquem clarū. Et in omni quod habere cupimus: cupiditatibus detrahendum est.

Vm istis negociū tibi esse iudicas de q̄bus scripseras. Maximū negociū tecum habes: tu tibi molestus es. Quid uelis nescis: melius probas honesta q̄ lequaris. Vides ubi sit posita fœlicitas: sed ad illam peruenire non audes. Quid sit autem quod te impediat: quæ parum ipse dispicis dicam: Magna hęc esse existimas quæ relicturus es & cum p̄posuisti tibi illā securitatē ad quā trāsiturus es: retinet te huius uitæ a qua recessurus es fulgor: tanq̄ in fordida & obscura casurum. Erras Lucili ex hac uita ad illā ascendis. Quod interest inter splendore & lucē: cū hęc certā originē habeat: ac suā: ille niteat alieno hoc inter hanc uitā & illam: hęc quia fulgore extrinsecus ueniēte percussa est. Crassam illi statim umbrā faciet quisquis obstiterit. Illa uero suo lumine illustris est. Studia te tua clarum & nobilem efficient. Exemplū

Epicuri referā cum Idomeneo scriberet: & illū a uita spinosa: ad fidēlē stabilemque gloriā reuocaret. Rīgī dā tūc potētīe ministrū & magna tractantē. Si gloria inq̃ tangeris: notiorē te epistolae meae faciēt: q̃ oīa ista quae colis & ppter quae coleris. Nunq̃d ergo mētītus est: Quis Idomeneā noscet: nisi Epicurus illum suis litteris incidisset. Oēs illos magistratus & satrapas: & Regē ipsum ex quo Idomenei titulus petebatur obliuio alta suppressit: nomē Attici perire Ciceronis epistolae nō sinūt: nihil illi profuisset gener Agrippa: & Tyberius p̃ gener: & Drusus Cēsar p̃ nepos: inter tam magna noīa tacere: nisi Cicero illū applicuisset. Profunda super nos altitudo tēporis ueniet pauca ingenia caput exerent: & in idem quādoque silentiū obitura obliuioni resistēt ac se diu uendicabūt. Quod Epicurus amico suo potuit p̃mittere: hoc tibi promitto Lucili. Habeo apud posteros gratiā: possum mecū duratura nomina educere. Virgilius noster duobus memoriā aeternā promisit: & praestat. Fortunati ambo siq̃d mea carmina possunt: Nulla dies unq̃ me mori uos eximet aeo. Dum domus Aeneae capitolii immobilē saxū. Accolet imperiūq̃ pater romanus habebit. quocūq̃ in mediū fortuna protulit: quicūq̃ mēbra ac partes alienae potētiae fuerant: hōz gratia uiguit domus frequētata est: dum isti steterūt: post ipsos cito memoria defecit. Ingenioq̃ crescit dignatio: nec ipsis tantū honor habet: sed quicquid illoz memoriāe adhāsit excipit: ne gratis Idomeneus in epistola mea uenerit: ipse eam de suo redimet. Ad hunc Epicurus illā nobilē sententiā scripsit: qua hortat: ut Pytoleā locupletem non publica: nec ancipiti uia faciat. Si uis inquit Pytoleā diuītē facere: non pecūiae adiiciendum: sed cupiditatibus detrahendū est. & apertior ista sententia est: q̃ interpretanda sit: & disertior q̃ adiuuanda: hoc unum te admoneo ne istud tantū existimes de diuitiis dictum: quocūq̃ trāstuleris idē poterit. Si uis Pytoleā honestum facere: non honoribus adiiciendū est: sed cupiditatibus detrahendū. Si uis Pytoleā esse in perpetua uoluptate: nō uoluptatibus adiiciendum est: sed cupiditatibus detrahendum. Si uis Pytoleā senem facere: & implere uitam: non annis adiiciendum est: sed cupiditatibus detrahendum. est: has uoces non est q̃ Epicuri esse iudices: publicae sunt: quod fieri in senatu solet: faciendū ego in philosophia quoque existimo. Cum censuit aliquis quod ex parte mihi placeat: iubeo illum diuidere sententiā & sequor. Pro eo libentius Epicuri egregia dicta commemorō: ut isti qui ad illa confugient: spe mala inducēt q̃ uelamenta ipsa suorum uitiorum habituros se existimant: probent quocūq̃ ierint honeste esse uiuendum. Cum audierint ista audiēt istic: hortulos & inscriptum hortulis: hospes hic bene manebis: hic sum mum bonum uoluptas est: paratus erit istius domicilii custos: hospitalis humanus: & te polenta excipiet: & aquam quoque large administrabit: & dicet. Et quid bene acceptus est? Non irritant inquit hi hortuli famem sed extinguunt: nec maiorem ipsis potionibus sitim faciūt: sed naturali & gratuito remedio sedāt. In hac uoluptate consenui: de his tecum desiderijs loquor quae consolationem non recipiūt: quibus dādū est aliquid ut deficiāt. Nam de illis extraordinarijs quae licet differre: licet castigare & opprimere. hoc unū cōmune faciam: ista uoluptas naturalis est: nō necessaria: huic nihil debes. Siquid impendis uoluntariū ē: uenter praecepta nō audit: poscit: appellat: non est molestus creditor: paruo dimittitur si modo das illi qd̃ debes: non quod potes. Vale.

Epistola. xxii. q̃ occupationes consilio relinquendae sunt: non praecipitanter fugiendae: & de uaria quiete locorum: & q̃ homines peiores moriuntur q̃ nascantur.

Am intelligis educendū esse te: ex istis occupationibus speciosis & malis. sed quomodo id consequi possis quæris: quādā nō nisi a praesente mōstrant. Nō potest medicus per epistolas cibi aut balnei tempus eligere: uena tangenda est. Vetus prouerbiū est: Gladiatōrē in arena capere cōsiliū: aliquid aduersarii uultus: aliquid manus mota: aliquid ipsa inclinatio corporis ituentē monet. Quid fieri solet: quid oporteat in uniuersum & mandari potest & scribi. Tale cōsiliū non tantū absentibus sed etiā posteris datur. illud autem quando fieri debeat: aut quēadmodū ex longinquo nemo suadebit: cū rebus ipsis deliberandū est. Non tantū praesentis: sed uigilantis est occasiōe obseruare properantem. Itaq̃ hanc circūspice: hanc si uideris prēde: & toto impetu: totis uiribus id age: ut te istius officijs exuas. Et quidē quā sententiā feram attende. Censeo aut ex ista uita tibi: aut e uita exeundū. Sed illud idē existimo: leui eundū uia: ut quod male implicuisti: soluas potius q̃ abrumpas: dūmodo si alia soluendū ratio nō erit uel abrumpas. Nemo tam timidus est: ut malit semper pēdere q̃ semel cadere. Interim quod primū est impedire te noli: cōtentus esto negocijs in quae descendisti: uel quod uideri pōt maius incidisti. Non ē quod ad ultiora nitaris: aut perdas excusationem. & apparebit te non incidisse. ista enim quae dici solent falsa sunt: nō potui aliter. Quid si nollē? necesse erat. Nulli necesse est foelicitatē cursu sequi: est aliqd̃ etiā si non repugnare subsistere: nec instare fortunae ferēt. Nūquid offenderis: si in cōsiliū nō uenio tantū: sed aduoco? Et quidē prudentiores q̃ ipse sum: ad quos soleo deferre: si quid delibero. Epicuri epistolā ad hanc rem pertinentē legi: Idomeneo quae scribitur: quē rogat ut quantum potest fugiat & properet: anteq̃ aliq̃ uis maior interueniat: & auferat libertatē recedēdi. Idē tamē subiicit: nihil esse tentandū: nisi cū apte poterit: tēpestiueq̃ tentari. Sed cū illud tēpus captatū diu uenerit: exiliendū ait. Dormitare de fuga cogitantē uetat: & sperat etiam ex difficillimis salutarē exitū: si nec properemus ante tempus: nec cessemus in tempore. Puto nūc & stoicam sententiā quæris: nō est q̃ quisq̃ illos apud te temeritatis infamet cautiōres q̃ fortiores sunt. Expectas forsitū tibi haec dicant? Turpe est cedere oneri: luctari cū officio quod semel recepisti. Non est uir fortis & strenuus qui laborē fugit: ueq̃ ubi crescit illi animus ipsa reze difficultate. Dicentur tibi ista: si opē praeciū habebit perseverantia: si nihil indignū bono uiro faciendū patiendūue erit. alioquin sordido se & cōtumelioso labore cōteret: nec in negocijs erit negocii causae. ne illud quidē quod existimas eum factū faciet ut ambitiosis rebus implicitus: eaq̃ semper æstus ferat. Sed cū uiderit grauiā in quibus uolutatur incerta

incipitia refert pedē: non uertet terga: sed sensim recedet in tutū. Facile ē autē mi Lucili occupationē ma-
dere: si occupationū prēmia contēpseris. Illa sunt quæ nos morant & detinēt. Quid ergo? **Tam magnas**
spes relinqua? Ab ipsa messe disceda? Nudum erit latus? Incomitata lectica? Atriū uacuu? Ab his ergo in
uiti homines recedūt: & mercedē miseriæ amant: ipsas execrant. Sic de ambitione: quomodo de amica
quærun? Idem si ueg. affectū eorū inspicias: non oderunt sed litigant. Excute istos qui quæ cupiere deplo-
rant: & de earum rerum loquuntur fuga: quibus carere nō possunt. Videbis uoluntariā esse illis in eo mo-
ram quod ægre ferre ipsos: & misere loquunt. Ita est mi Lucili: paucos seruitus plures seruitutē tenet: sed
si deponere illā in animo est: & libertas bona fide placuit. In hoc autē unū aduocationē petis ut sine perpē-
tua sollicitudine id tibi facere cōtingat. Quid ni te tota cohors stoicorū probatura sit. Omnes Zenones &
Crysippi moderata: & honesta: & uera suadebūt. Sed si propter hoc tergiueris: ut circūspicias: quantū
feras tecū & q̄ magna pecunia instruas ociū: nunq̄ exitū inuenies. Nemo cū sarcinis enatat. Emerge ad me
liorē uitam propiciis diis: sed non sic quo modo istis propicii sunt: q̄bus bono ac benigno uultu mala ma-
gnifica tribuerūt. ad hoc unū excusati: q̄ ista quæ urunt: quæ excruciant: optātibus data sunt. Iam impri-
mebā epistolæ signū: resoluenda est: ut cū solēni ad te munusculo ueniat: & aliquā magnificam uocē secū
ferat: & ecce occurrit mihi nescio utrū uerior: an eloquētiore: cuius īquis? Epicuri. Adhuc enim alienas sar-
cinas adoro. Nemo nō ita exit e uita tanq̄ modo intrauerit quēcūq̄ uis occupa: adolescentē: senē mediū
inuenies æque timidū mortis: æque insciū uitæ. Nemo quicq̄ habet facti: i futurū enim nostra distulimus.
Nihil me magis in ista uoce delectat q̄ exprobat senibus infantia. Nemo inquit aliter: q̄ quomodo natus
est exit e uita: Falsum est, peiores morimur q̄ nascimur: nostrum istud nō naturæ uitium est, illa de nobis
conqueri debet. & dicere: quid hoc est? sine cupiditatibus uos genui: sine timoribus: sine superstitione: si-
ne perfidia: ceterisq̄ pestibus: quales intraſtis exite: percepit sapientiā: si quis tam securus moritur q̄ nasci-
tur: nunc uero trepidamus: cū periculū accessit: nō animus nobis: nō color constat: lachrymæ nihil pfutu-
ræ cadūt. Quid est turpius: q̄ in ipso limine securitatis esse sollicitū. Causa autē hæc ē: q̄ inanes omniū bo-
norū sumus: uitæ desiderio laboramus. non enim apud nos pars eius ulla subsedit: transmissa ē & effluxit
Nemo q̄ bene uiuat: sed q̄ diu curat: cū oībus possit contingere: ut bene uiuant: ut diu nulli. Vale.

Epistola. xxiii. De solido & inani gaudio: & de malo uitæ principio.

Vtas me tibi scripturū q̄ humane nobiscū hyems agerit: quæ & remissa fuit & breuis: q̄ malignū
uerſit: q̄ præpostere frigus: & alias ineptias uerba quærentiū. Ego uero aliquid quod mihi & tibi
prodesse possit: scribā. Quid autē iperit: nisi ut te exhorter ad bonā mentē. Huius fundamentum
quod sit quæris. Ne gaudeas uanis: Fundamentū hoc esse dixi: etiā culmē est. ad summa puenit: q̄ scit quo
gaudeat: qui foelicitatē suā in aliena potestate non posuit. sollicitus est: & incertus sui quem spes aliqua p-
ritat licet ad manū sit: licet non ex difficili petatur: licet illū nunq̄ sperata deceperint. Hoc ante oīa fac mi
Lucili: discce gaudere: existimes me nūc detrahēre tibi multas uoluptates: qui fortuita submoueo: qui spes
dulcissima oblectamenta deuitandas existimo. Immo cōtra. nolo tibi unq̄ deesse lætitiā. Volo illā tibi do-
mi nasci: nascitur si modo intra te ipsum sit. Ceteræ hilaritates nō implēt pectus: sed frontē remittunt: le-
ues sunt: nisi forte tu iudicas eum gaudere qui ridet: animus debet eē alacer & fidens: & super omnia ere-
ctus. Mihi credere: seuera est uerum gaudiū. An tu existimas quēq̄ soluto uultu: & ut isti delicati loquū-
tur: hilari oculo mortē contemnere: paup̄tati domū aperire: uoluptates tenere sub frano? meditari do-
lorum patientiā? Hæc qui apud se uersat in magno gaudio est: sed pag. blando. In huius gaudii possessio-
ne esse te uolo: nunq̄ deficiet: cum semel unde petatur inueneris: leuiū metalloq̄ fructus in summo ē illa
opulentissima sunt: quoq̄ in alto latet uena: assidue plenus responsura fodienti. Hæc quibus delectat uul-
gus: tenuē habent ac perſuſoriā uoluptatē: & quodcūq̄ inuentitiū gaudiū est: fundamento caret. hoc de
quo loquor ad qd̄ te conor perducere solidū est: & q̄ plus pateat introrsus. Fac oro te Lucili charissime:
qd̄ unum potest te præstare foelicē: discce & cōculca ista quæ extrinsecus splendēt: quæ tibi promittuntur
ab alio: ad ueg. bonū specta: & de tuo gaude. Quid est at̄ hoc de tuo? Te ipso & tui optima parte. Corpuscu-
lum quoq̄ et si nihil fieri sine illo potest: magis necessariā rem crede: q̄ magnā. Vanas fuggerit uolupta-
tes breues poenitēdas: ac nisi magna moderatione tēperent in cōtrariū abituras. Ita dico in præcipiti uolu-
ptas ad dolorē uergit: nisi modū teneat. Modū at̄ tenere in eo difficile est: qd̄ bonum eē credideris. **Viri bo-**
ni auditas tuta est. Quid sit istud interrogas aut unde subeat: dicā: Ex bona cōscientia: ex honestis consi-
liis: ex rectis actionibus: ex contemptu fortuitorū: ex placido uitæ: & continuo tenore unam præmētis ui-
am. Nam illi qui ex aliis propositis in alia transiliunt: aut ne trāsiliunt quidē: sed casu quodā trāsmittunt.
Quomodo habere quicq̄ certum māsuriue possunt suspēsi & uagi. Pauci sunt qui cōsilio se suaq̄ dispo-
nant ceteri eorū more qui fluminibus innatāt: nō eunt: sed ferunt. Ex quibus alios leuior unda detinuit:
ac mollius uexit: alios uehementior rapuit: alios proximæ ripæ cursu languescēte deposuit: alios torrēs
impetus deiecit in mare. Ideo cōstituendū est quid uelimus: & in eo perseverandū. Hic est locus soluendi
æris alieni: possum enim uocem tibi Epicuri tui reddere: & hanc epistolā liberare. Molestū est semper ui-
tam in choare: aut si hoc modo magis sensus potest exprimi: male uiuunt q̄ semper uiuere incipiunt. Qua-
re in quis? desiderat enim explanationem ista uox. Quia semper illis imperfecta uita est. Non potest autē
stare paratus ad mortem qui non incipit uiuere. Id agendum est: ut satis uiuerimus. Nemo hoc putat qui
orditur maximam uitam. Non est q̄ existimes paucos esse hos propemodum omnes sunt. Quidam uiue-
re tunc incipiunt: cum desinendum ē. si hoc iudicas mirum: adiciam quod magis admireris. Quidā an-
te uiuere desierunt: q̄ inciperent. Vale.

Epistola. xliiii. de præmeditatione futurorum periculorum. & de non timenda morte. & de non incõsulte animum inclinando.

Olicitum te esse scribis de iudicii euẽtu: quod tibi furor inimici denunciat: & existimas me suasu-
rum: ut meliora tibi ipsi proponas & acquiescas spei blandæ. Quid enim necesse est mala accersere
& satis cito patiẽda cum uenerint: Præsumere ac præsens tẽpus futuri metu perdere: ẽ sine dubio
stultũ: q̃a quãdõq; sis futurus miser: esse iam misere. Sed ego alia te ad securitatẽ uia ducã. si uis omnem so-
licitudinẽ exuere: quicquid uereris ne eueniat: euentuq; utiq; propone: & quodcunq; illud est malũ tecum
ipse metire: ac timorẽ tuum taxa, intelliges profecto aut nõ magnum: aut non longum esse quod metuis
nec diu exempla quibus cõfirmeris colligenda sunt. Omnis illa ætas tulit in quacũq; partẽ reg: uel ciuiliũ:
uel externar: memoriã miseris occurrẽt tibi ingenia: aut profectus: aut impetus magni. Nũquid accidere
tibi si dãnaris potest durius: q̃ ut mittaris in exiliũ: ut ducaris in carcerẽ: nunquid ultra qcq; corpori timẽ-
dum est: q̃ ut uratur: q̃ ut pereat: singula ista constitue: & cõtẽptores eorum cita: qui non quærendi sed
eligendi sunt. Damnatiõem suam Rutilius sic tulit: tanq̃ nihil illi molestũ aliud esset: q̃ q̃ male iudicaret.
Exiliũ Metellus fortiter tulit. Rutilius ẽt libẽter. Alter ut rediret reipub. præstitit. Alter reditũ suũ Syllæ
negauit: cui nihil tũc negabatur. In carcere Socrates disputauit: & exire (cũ eẽnt qui permitterent fugam)
noluit: remãsitq; ut diãz reg: grauissimar: hominibus metum demeret: mortis & carceris. Mutius igni-
bus manũ imposuit. Acerbũ est uri: quanto acerbius: si id te faciẽte patiaris. Vides hominẽ non eruditum
nec ullis præceptis cõtra mortẽ: aut dolorẽ subornatũ: militari tantũ robore instructũ: pœnas a se irriti co-
natus exigentẽ: spectator destillãtis in hostili foculo dextræ stetit: nec ante remouit nudis ossibus fluẽtem
manũ q̃ ignis illi ab hoste subductus est. Facere aliqd in illis castris foelicius potuit: nihil fortius. Vide quã
to acrior sit ad occupando pericula uirtus: q̃ crudelitas ad irrogãda. Facilius Porfenna Mutio agnouit quẽ
uoluerat occidere: q̃ sibi Mutius q̃ nõ occiderit: decãtata iquis i omnibus scholis fabulæ istæ sunt. Tu mi-
hi cũ ad contemnendũ mortẽ uentũ fueris: Catonẽ narrabis. Quid ni ego narrẽ? Vltima illa nocte Plato-
nis librũ legentẽ posito ad caput gladio: duo hæc in rebus extremis instrumẽta prospexerat: atq; ut uel
let mori: atq; ut posset. Compositis ergo rebus utcũq; cõponi fractæ atq; ultimæ poterant: id agendum
existimauit: ne cui Catonẽ aut occidere liceret: aut seruare contingeret. & stricto gladio quẽ usq; in illũ diẽ
ab omni cãde pug. seruauerat. Nihil inquit ægisti fortuna omnibus conatibus meis ostando non pro me
adhuc: sed pro patriã libertate pugnaui: nec agebã tanta pertinacia ut liber: sed ut inter liberos uiuerẽ. nũc.
quoniã deploratæ sunt res generis humani: Cato deducatur in tutum. impressit deinde mortifera corpõ-
ri uulnus: quo obligato a medicis: cum minus sanguinis haberet minus uiriũ animi. Idem iam non tantũ
Cæsari: sed sibi iratus nudas in uulnus manus agit: & generosum illũ cõtẽptorẽq; omnis potentia spi-
ritũ non emisit: sed eiecit. Non in hoc exempla hæc cõgero: ut ingenium exerceã: sed ut te aduersus id qd
maxime terribile uidet exhorter. Facilius autẽ exhortabor: si ostẽdero non tantũ fortes uiros hoc momẽ-
tum efflandæ animæ cõtẽplisse: sed quosdã ad alia ignauos: in hac re æquasse animum fortissimõs: si-
cuti illũ Cnei Pompei socer. Scipionẽ: qui cõtrario in Africam uẽto relatus: cum teneri nauẽ suam uidis-
set ab hostibus: ferro se trãsuerberauit. & q̃rentibus ubi Imperator esset: Imperator iquit se bene hẽt. Vox
hæc illum parem maioribus fecit: & fatalem Scipionibus in Africa gloriam: non est iterrumpi passus. Mul-
tum fuit Carthaginem uincere: sed amplius mortem. Imperator inquit bene se habet. An aliter debebat
Imperator equidẽ Catonis mori? Nõ reuoco te ad historias: nec ex omnibus seculis cõtẽptores mortis
qui sunt plurimi: colligo. Respice ad hæc nostra tẽpora: de quor: languore: ac delitiis quærimur. Ois or-
dinis homines succurrẽt: omnis fortunæ: omnis ætatis: qui mala sua morte præciderint. Mihi crede Luci-
li: adeo mors timenda non est: ut beneficio eius nihil anteferendũ timendumue sit. Securus itaq; inimici
minas audi: & quis cõsciẽtia tua tibi fiduciã faciat: tamen quia multa extra causam ualent: & quod æquil-
simũ est spera: & ad id te quod est iniquissimũ: para. Illud autẽ ante omnia memẽto: demere rebus tumul-
tũ ac uidere quid in quacũq; re sitis: scies nihil esse in istis terribile: nisi ipsum timorẽ. Quod uides accidere
pueris: hoc nobis quor: maiusculis pueris euenit. Illi quos amant: qbus assueuerũt: cũ quibus ludunt: si p-
sonatos uident expauescunt: non hominibus tantum: sed rebus persona demenda est: & reddenda facies
sua. Quid mihi gladios & ignes ostendis & turbam carnificũ circa te frementem? Tolle istam pompã sub
qua lates: & stultos territas: mors est: quam nuper seruus meus: quam ancilla cõtẽpsit. Quid tu rursus mi-
hi flagella & eculeos magno apparatu explicas? Quid tu singulis articulis: singula machinamenta quibus
extorqueantur apta: & mille alia instrumẽta excarnificandi particulatim hominis? Pone ista quæ nos ob-
stupefaciũt: lube conticescere gemitus & exclamationes: & uocũ inter lacerationes elisãz acerbitatẽ. Nẽ-
pe dolor est quem podagricus ille cõtẽmnit: quem stomathicus ille in ipsis delitiis perfert: quem in puer-
perio puella perpetitur: leuis est si ferre possum: breuis est si ferre non possum. Hæc in animo uoluta quæ
sæpe audisti: sæpe dixisti: sed an uere audieris: an uere dixeris: effectum proba. Hoc enim turpissimum ẽ: qd
nobis obiici solet: uerba nos philosophiã: non opera tractare. Quid tu nunc primũ tibi mortem immine-
re scisti: nunc exilium: nunc dolorem? In hoc natus es: quicquid fieri potest: quasi futurum cogitemus: qd
facere te moneo: sed scio te certe fecisse. Nunc ad moneo ut animũ tuũ non mergas in istam solitudinem.
Hebetabitur enim & minus habebit uigoris cum exigendum erit: adhuc illum a prima causa ad publicã
dic mortale tibi & fragile corpusculum esse: cui non ex iniuria tantum: aut ex potentioribus uiribus de-
nunciabitur dolor: sed ipsæ uoluptates in tormenta uertuntur. Epulæ cruditatem afferũt: ebrietates ner-
uor: torporem tremoremq; libidines pedum: manuar: articulor: omnium deprauationes. Pauper fiam:

Inter plures ero: exul fiam: tibi me natū putabo quo mittar. Alligabor. Quid enim? Nūc solutus sum, ad hoc me natura graue corporis mei pondus astrinxit: moriar hoc dicis: desinā agrotare posse: desinam alligari posse: desinam mori posse. Nō sum tam ineptus ut Epicuream cantilenam hoc loco persequar. & dicā: uas nos esse inferorū: metus: nec lisionem rota uolui: nec saxum humero Sisyphi trudi in aduersum: nec ullius uiscera: & renasci posse quotidie: & Carpi. Nemo tā puer est: ut Cerberū timeat: & tenebras: & larualē habitum nudis ossibus cohærentiū. Mors nos aut consumit: aut exiit: emissis meliora restant onere detracto: cōsumptis nihil restat: bona pariter malaq; submota sunt. Permite mihi referre hoc loco tuum uersum: si prius admonuero: ut te iudices non aliis scripsisse ista sed etiam tibi. Turpe est aliud loqui: aliud sentire: quanto turpius aliud scribere: aliud sentire. Memini te illum locū: aliquando tractasse: non repente nos in mortē incidere: sed minutatim procedere. Quotidie morimur: quotidie enim demitur aliqua pars uitæ: & tunc quoq; cum crescimus: uita decrescit. Infantiā amissimus: deinde pueritiā: deinde adolescentiā usq; ad extremum quicquid transi temporis perit: hunc ipsum quem agimus diē: cū morte diuidimus: quem admodū clespydra non extremū stillicidiū exhaurit: sed quicquid ante defluxit: sic ultima hora quæ eē de finimus: non sola mortē facit: sed sola consumat: tūc ad illam peruenimus: sed diu uenimus. Hæc cum descripsisses quo soles ore semper quidam magnus: nunq; tamē acrior q̄ ubi ueritati commendas uerba. Dixisti mors nō ultima uēit: sed quæ rapit ultima mors est. Malo te legas: q̄ epistolam meā. Apparebit enim tibi hanc quam timeamus mortē extremā esse non solam uideo quo spectes. Quæris quid huic epistolæ iusserim: quod dictum alicuius animosum: qd̄ præceptum utile ex hac ipsa materia quæ in manibus fuit: mittetur aliquid. Obiurgat Epicurus non minus eos qui mortem concupiscunt: q̄ eos qui timeant. & ait: Ridiculū est currere ad mortē tedio uitæ: cum genere uitæ: ut currendum esset ad mortē effeceris. Itē alio loco dicit. Quid tam ridiculum: q̄ appetere mortem cum uitam tibi ingetā feceris metu mortis. His adiicias: & illud eiusdem notæ: liquet tantam hominum imprudentiā esse immo dementiā: ut quidam timore mortis cogant ad mortem. Quicquid horum tractaueris cōfirmabis animum: uel ad mortis: uel ad uitæ patientiā. At in utrunq; emonendi: ac firmandi sumus: & ne nimis amemus uitā: & ne nimis oderimus etiam cum ratio suadet finire: sed non timere: nec cum pro cursu capiendus est imperus. Vir fortis ac sapiens non fugere debet e uita: sed exire: & ante omnia ille quoq; uitetur affectus qui multos occupauit: libido scilicet moriendī. Est enim mi Lucili: ut ad alia: sic etiam ad moriendū incōsulta animi inclinatio: quæ sæpe generosos atq; accerrimæ indolis uiros corripit: sæpe ignauos iacentesq; illi cōtemnūt uitā hi grauātur. Quosdā subit eadē faciendū uiuendiq; fatietas: & uitæ non odiū: sed fastidiū: in quod prolabimur ipsa pellēte philosophia: dum dicimus quousq; eadem. Nempe expergiscar: dormiam: fatiabor: esuriā: algebo: æstuabo: nullius rei finis est: sed in orbē nexa sunt omnia: fugiunt ac sequuntur diem nox præmit: dies noctem: æstas in autumnū definit: autumnus hyems instat: quæ uere compescit. Omnia sic transeunt: ut reuertant nihil noui uideo: nihil noui facio: fit aliquando & huius rei nausea: multi sunt: qui non acerbum iudicant uiuere: sed superuacuum. Vale.

Epistola. xxv. De corrigendis & non inueterandis uitiis. Et de imaginaria boni uiri præsentia.

Vod ad duos amicos nostros pertinet: diuersa uia eundū est. alterius enim uitia emendāda: alterius frangenda sunt. utar libertate tota: non amo illū nisi offendo. Quid ergo inquis? Quadragena riū pupillū cogitas sub tutela tua continere. Respice ætatē eius iam durā & intractabilē: nō potest reformari: tenera finguntur: an profecturus sim nescio. malo successum mihi: q̄ fidē deesse: nec desperaueris: etiam diutinos ægros posse sanari: si cōtra intemperantiā steteris: si multa inuitos & facere coegeris & pati. Nec de altero quidem satis fiduciæ habeo: excepto eo q̄ adhuc peccare erubescit: nutriendus est hic pudor qui q̄diu in animo eius durauerit: aliquis erit bonæ spei locus. Cum hoc ueterano partius agendū puto. ne in desperationē sui ueniat nec ullum tempus aggrediēdi melius fuit: q̄ hoc fuerat dum iter quiescit. dum emēdato similis est: aliis hæc intermissio eius imposuit: mihi uerba nō dat: expecto cum magno fœnore uitia reditura: quæ nūc scio cessare: non deesse. Impendā huic rei dies: & utrū possit aliquid agi: an nō possit: experiar. Tu nobis te ut facis fortē præsta: & sarcinas cōtrahe: nihil ex his quæ habemus necessariū est: ad legē naturæ reuertamur: diuitiæ paratæ sunt: aut gratuitū ē quo ægemus: aut uile. Panem & aquā natura desiderat: nemo ad hæc pauper est: intra quæ quisquis desiderii suū claudit: cum ipso loue de fœlicitate cōtendat: ut ait Epicurus: cuius aliquā uocem huic epistolæ inuoluam. Sic fac iquit omnia tanq̄ te spectet aliquis. Prodest sine dubio: custodē sibi imposuisse: & habere quē respicias: quem interesse cogitationibus tuis iudices. Hoc quidē longe magnificentiū est: sic uiuere tanq̄ sub alicuius bōi uiri: ac semper præsentis oculis. Sed ego etiā hoc contentus sum: ut sic facias quæcunq; facies: tāq̄ spectet aliquis. Omnia nobis: mala solitudo persuadet. Cum iam profeceris tantū: ut sit tibi etiā tui reuerētia: licebit dimittas pedagogū. Interim te aliquorū auctoritate custodi. Aut Cato ille sit: aut Scipio: aut Lælius: aut cuius interuētus: perditū quoq; homines uitia supprimerent: dum te efficias eum cum quo peccare nō audeas. Cum hæc effeceris: & aliqua cōperit apud te tui esse dignatio: incipiam tibi permittere: quod idem suadet Epicurus: Tunc præcipue in teipso secede: cum esse cogeris in turba. Dissimilem te fieri multis oportet: dum tibi tum non sit a te recedere. Circumspice singulos. Nemo est cui non satius sit: cum quolibet esse q̄ secū. Tūc præcipue in teipso secede: cū esse rogeris in turba: si bonus uir: si quietus: si temperans uis esse: alioquin in turbam tibi a te recedendū est. Istic enim malo uiro propius es. Vale.

Epistola. xxvi. De non accusando defectum naturæ: & qualiter boni uiri meritum mors excutiat. & q̄ egregium sit mortem discere.

m Odo dicebam tibi in conspectu eē meae senectutis: iam vereor ne senectutem post me relinq̄rim: aliud iam his annis: huic corpori uocabulū cōuenit, quoniā quidē senectus lassae aetatis nō fractae nomen est: inter decrepitos me numera & extremū tangentes, gratias tamē mihi apud te ago. Nō sentio in animo aetatis iniuriā cum sentiā in corpore tātum uitia & uitioꝝ ministeria senuerūt: uiget aīus & gaudet: nō multū sibi gaudet eēt cū corpore magnā partē oneris sui posuit: exultat: & mihi facit cōtro/ uersiam de senectute: hunc ait esse florē suum, credamus illi: bono suo utatur, ire in cogitatiōem iuuat: & dispicere quid ex hac tranquillitate ac modestia morum sapientiae debeam: qd aetati: & diligenter excute re quae nō possim facere: quae nolim profit ne habituro aliquid si quicquid nolim: quicquid nō possim: non posse me gaudeo, Quae enim quærela est: quod incōmodū: si quicquid debet definere deficit. Incō modum summū est inquis: minui & deperire: & ut proprie dicam liq̄scere. Non enim subito impulsī ac prostrati sumus: carpinur: singuli dies aliquid subtrahunt uiribus: & quis exitus est melior q̄ in finē suū natura soluēte dilabit: Non quia aliquid mali est iētus & e uita repētinus excessus: sed quia leuīs hēc uia ē subduci. Ego certe uelut appropinquet experimentū: & ille laturus sententiā de omnibus annis meis dies uenerit: ita me obseruo & alloquor. Nihil ē inq̄ adhuc: quod aut rebus: aut uerbis exhibuimus: leuia sunt ista & fallacia pignora animi: multisq; inuoluta lenociniis: qd p̄fecerim: morti crediturus sum. Nō timi de itaq; componor ad illum diem: quo remotis strophis ac fucis: de me iudicaturus sum: utrum loquor fortia an sentiā, nunq̄ simulatio fuerit: & minus qcquid contra fortunā iactaui uerborū cōrumaciū. Re/ moue existimationē hominū: dubia semper ē: & in partē utranq; diuiditur. Remoue studia: totā uitam tracta: mors de te pronunciatura ē: ita dico disputationes & litterata colloquia: & ex praeceptis sapiētium uerba collecta: & eruditus sermo: non ostendunt uerū robur animi. Est enim oratio etiam timidissimis audax. Quid aegeris: tūc apparebit: cū aiām ages. Accipio patiēter cōditionē humanam: nō reformido tu/ diciū. Hēc meū loquor: sed tecū quoq; me locutū puta: iuniores: quid refert: non dinumerātur anni. In/ certū est quo te loco mors expectet. Itaq; tu illā omni loco expecta. Definire iam uolebam: & manus expe/ ctabat ad clausulā: sed cōficienda sunt iacta: & huic epistolae uaticinū dandum est. Putas me nō dicere: unde sumpturus sum mutuū: scis cuius. arca utar. Expecta me pusillū & de domo fiet numeratio: interī cōmo dabit Epicurus: qui ait: Meditare utrū cōmodius sit: uel mortē trāsire ad nos: uel nos ad eā. Hic patet sen/ sus: egregia res est mortē cōdiscere: superuacūū forsitan putas id discere quo semel utendū ē hoc ē ipsum. quare meditari debeamus: semper discēdū est: quod an sciamus: experiri nō possumus: meditare mortē: qui hoc dicit meditari libertatē iubet: qui mori discit: seruire dediscit. Supra oēm potetiam ē: certe extra omnem, quid ad illū carcer: & custodia: & claustra: liberū hostiū est. Vna est cathena quae nos alligatos te/ net: amor uitae: qui ut non est abiiciendus: ita minuendus est, ut si quando res existeret: nihil nos detineat nec impediatur: quo minus parati simus: quod quandoq; faciendum est: statim facere. Vale.

Epistola. xxvii. De uoluptatis nocumento & uirtutis gaudio: ad quod per externum adiutorium non uenitur. & q̄ nunq̄ nimis dicitur: quod non satis discitur.

t V me inquis mones: iam enim te ipse monuisti: iam correxisti: ideo aliorum emendationi uacas. Non sum tam improbus ut curationes aeger obeas: sed tanq̄ in eodē ualitudinario iaceā de cōmuni malo tecū colloquor: remedia cōuineo. Sic itaq; me audi tanq̄ mecū loquar: in secretū te meum ad mitto & te adhibito: mecū exigo: clamo mihi ipse: numera annos tuos: & pudebit eadem uelle: quae uolue ras puer: eadē parare. Hoc deniq; tibi circa diem mortis praesta moriantur ante te uitia. Dimitte istas uo/ luptates turbidas: magno leuandas: non uenturae tantū: sed praeteritae nocent. Quēadmodū scelera etiam si non sint deprāhensa cum fierent: sollicitudo nō cum ipsis abiit: ita improbarū uoluptatū: etiā post ipsas poenitentia est: non sunt solida: nō sunt fideles. etiā si nō nocent fugiunt. Aliquod potius bonū mansurū circumspecte: nullū autē est: nisi quod animus ex se sibi inuenit. Sola uirtus praestat gaudiū perpetuū: secu rū: etiā si quid obstat nubium modo interuenit: quae infra ferunt: nec unq̄ diem uincūt. Quando ad hoc gaudiū peruenire cōtinget: Non quidē cessatur adhuc: sed festinatur: multū restat operis in quod ipse ne/ cesse est uigiles: ipse laborē tuum impendas. Si effici cupis: delegationem res ista nō recipit. Aliud littera/ rum genus adiutoriū admittit. Caluissius Sabinus memoria nostra fuit diues: & patrimonium habebat liberum & ingenuū: nunq̄ uidī hominē beatū indecētius. Huic memoria tam mala erat: ut illi modo no men Vlyssis excideret: modo Achillis: modo Priami: quos tam benē nouerat: q̄ pedagogos nostros noui mus. Nemo uetulus nomenclator qui nomina non reddit: sed imponit tam properanter: q̄ ille Troianos & Achiuos psalutabat. Nihilominus eruditus uolebat uideri. Hēc itaq; cōpendiaria excogitauit. magna summa emit seruos: unum qui Homerum teneret: alterum qui Hesiodum. nouem praeterea lyricis: sin gulos assignauit: magno emisse illum non est quod mireris: non iuenerat faciēdos: sed locauit. Postq̄ hēc familia illi cōparata est: coepit conuiuas suos inquietare: habebat ad pedes hos: a quibus subinde cum pe teret uersus quos referret: saepe in medio uersu excidebat: suasit illi Satellius q̄dratus: stultoz diuitū ad/ rofor: & quod sequi arrior: & quod duobus his adiunctū est derisor: ut grāmaticos haberet analectos. Cū dixisset Sabinus: centenis milibus sibi constare singulos seruos. Minoris inq̄ totidem scrinia emis ses Ille tamen in ea opinione erat: ut putaret se scire: quod quisq̄ in domo sua sciret. Idem Satellius illū horta ri coepit: ut luctaret: hominē aegrū: pallidū: gracile. cū Sabinus respondisset: & quomodo possum uix ui/ uo. Noli obsecro inquit dicere: non uidēs q̄ multos seruos ualētissimos habeas. Bona mens nec cōmoda de/ nec emis: & puto si uenalis esset: non haberet emptorē. At mala quotidie emis. Sed accipe iam quod de/ beo: & uale. Diuitiae sunt ad legē naturae cōposita paupertas. Hoc saepe dicit Epicurus aliter atq; aliter.

Sed nunq̄ nimis dicitur qđ nunq̄ satis discitur: qbusdā remedia mōstrāda: qbusdā inculcāda sūt. Vale.
Epistola. xxviii. q̄ non loci: sed animi mutatione tristitia tollit. & de non prouocando discrimine. & q̄
initium sit salutis notitia peccati.

Oc tibi soli putas accidisse: & admiraris quasi rē nouam: q̄ peregrinationē tam lōga: & tot locoz
uarietatibus: non discussisti tristitiā grauitatemq̄ mentis. Animū debes mutare: nō cælū: licet ua-
stum traieceris mare: licet ut ait Virgilius noster: terraq̄ urbesq̄ recedant: sequentur te quocunq̄
perueneris uitia. Hoc idē cūidā quarenti Socrates ait: quid miraris? Nihil tibi peregrinationes pdesse cū
te circūferas prēmīt te eadem causa quae expulit. Quid terrae suauē nouitas potest? Quid cognitio ur-
bium: aut locoz? In irritum cedit ista iactatio. Quæris quare te fuga ista non adiuet: tecū fugis: onus ani-
mi deponendū est: nō ante tibi ullus placebit locus. talē nūc esse animū tuū cogita: qualē Virgilius noster
uatis inducit: iam cōcitata & instigata: multūq̄ habentis in se spiritus: non sui. Bacchatur uates: magnū
si pectore possit: excussisse deum. uadis huc & illuc: ut excutias insidens pondus: quod ipsa iactatione incō-
modius sit: sicut in naui onera immota minus urgent: ināqualiter cōuoluta: citius eam partē in quā incu-
buere demergunt. Quicquid facis cōtra te facis: & motu ipso nocet tibi: ægrum enim cōcutis. At cū istud
exemeris malū: omnis mutatio loci iucūda fiet: in ultimas expellaris terras licebit: i quolibet barbariæ an-
gulo colloceris: hospitalis tibi illa qualiscunq̄ sedes erit. Magis quis ueneris: q̄ quo itere sit. & ideo nulli lo-
co adiicere debemus animum. cum hac persuasiōe uiuendū est: nō sum uni angulo natus: patria mea to-
tus hic est mundus: quod si liqueret tibi nō admirareris: nil adiuuari te regionū uarietatibus in quas sub
ide prioz tedio migras. prima enim quæq̄ placuisset: si omnē tuam crederes. Nō peregrinaris: sed erras
& ageris: ac locū ex loco mutas: cū illud quod quæris: bene uiuere: omni loco positum sit. nunquid tā tur-
bidū fieri potest q̄ foz? ibi quoq̄ licet quiete uiuere: si necesse sit. Sed si liceat disponere se: cōspectū quoq̄
& uicinā fori procul fugiā. Nam ut loca grauiā: etiā firmissimā ualitudinem tentant: ita quoq̄ bonā mē-
ti: nec dum adhuc perfectā. & cōualescētī sunt aliqua pagz salubria. Dissentio ab his qui in fluctus medios
eunt: & tumultuosam probantes uitam: quotidie cum difficultatibus regz: magno animo colluctant. Sa-
piens feret ista: non eliger & mallet in pace esse q̄ in pugna. Non enim multū prodest uitia sua proiecis-
se si cum alienis rixandū est. Triginta inquis tyrāni Socratem circūsteterunt: nec protuerunt animū eius infrā-
gere. Quid interest quot domini sint? Seruitus una est: hanc qui cōtempnit in quātalibet turba dominan-
tiū liber est. Tēpus est desinere. Sed si prius portoriū soluero. Initium est salutis: notitia peccati. Egrege mihi
hoc dixisse uidet Epicurus. Nam q̄ peccare se nescit: corrigi non uult. deprehendas te oportet: anteq̄ emē-
des. Quidam uitis gloriant: qui mala sua uirtutum loco numerant: tu existimas aliquid: de remedio co-
gitare. Ideo quantū potes teipse coargue: inquire in te accusatoris primum partibus fungere: deinde iudi-
cis: nouissime deprecatoris: aliquando te offende. Vale.

Incipit liber quartus. Epistola. xxix. q̄ licet non omnes monēdi sint: quidā tamē contradicētes: uel il-
ludentes docendi sint. & q̄ sapiens malit sibi placere q̄ populo.

DE Marcellino nostro quæris: & uis scire qđ agat. raro ad nos uenit: nonnulla alia ex cā: q̄ q̄
audire uez: timet: a quo periculo iam abest. nulli. nisi audituro dicendū est. Ideo de Dio-
gene: nec minus de aliis Cinicis: qui libertate pmissa uisunt: & obuios monuerūt dubi-
tari solet: an hoc facere debuerūt. Quid. nisi quis surdos obiurget: aut natura morboe mu-
tos? Quare inq̄ uerbis parca? Gratuita sunt. Nō possum scire an ei pfuturus sim: quē ad-
moneo: illud scio alicui me pfuturū: si multos admonuere spargēda manus ē. nō pōt fieri
ut nō aliqđo succedat multa tētanti. Hoc mi Lucili nō existimo magno uiro faciendū: diluif eius auctori-
tas: nec habet ap̄ eos satis pōderis: quos posset minus obsolefacta corrigere. Sagittarius nō aliqđo ferire de-
bet: sed aliqđo deerrare. Nō ē ars quæ ad effectū casu uenit. Sapiētia ars est: certū perat: eligat profecturos:
ab his quos desperauit: recedat: nō tamē cito relinqt: & in ipsa desperatiōe extrema remedia tētet. Marcel-
linū nostrū ego nondū despero: et nūc seruari pōt: sed si cito manus illi porrigit. Est qđ periculū ne porri-
gentē trahat. Magna in illo uis est igeni: sed tēdētis in prauū. nihilominus adibo hoc periculū: & audebo
illi mala sua ostendere. faciet quod solet: aduocabit illas facietas: quæ risum euocare lugentibus possunt.
& in se primum: deinde in nos iocabitur: omnia quæ disturus sum occupabit: scrutabit. scholas nostras.
& obiiciet philosophis congiaria: amicas: gulā: ostendet mihi: alium in adulterio: alium in popina: alium
in aula: ostendet Marcū Lepidū: philosophū Aristonē qui in gestatione differebat. hoc enim ad ædendas
operas: tēpus acceperat: de cuius secta cōquerere Scaurus: ait utiq̄ peripateticus non est de eodē cū cōsu-
lere Iulius Grecinus uir egregius: quid sentiret. non possum inq̄ tibi dicere. nescio enim quid de gradu
faciat: tanq̄ de essedario interrogare. Hos mihi circulatores sophistas: q̄ philosophiā honestius neglexit
sent q̄ uendūt in faciem ingeret. Constitui tamē contumelias perpeti moueat ille mihi risum: ego fortasse
illi lachrymas mouebo: at si ridere perseverabit: gaudebo tanq̄ in malis: q̄ illi genus infaniæ euitare conti-
gerit. Sed non est ista hilaritas longa: obserua uidebis eosdē intra exiguū tempus accerrime ridere: & acer-
rime tabere. Propositum est aggredi illum: & ostendere quanto pluris fuerit: q̄ minoris multis uidet. Vicia
eius etiam si non excidero: inhihebo: non desinent: sed intermittent. fortasse autem & desinent si iter
mittendi consuetudinem fecerint. Non est hoc ipsum fastidiendum: quoniam quidem grauior affectus:
sanitatis loco bona est remissio. Dum me illi paro: tu interim q̄ potes: q̄ intelligis unde: quo euaseris: & ex
eo suspicaris: quousq̄ sis euasurus compone mores tuos: attolle animum tuum: aduersus formidata con-
sisse. Numerare eps noli: qui tibi metū faciūt. Nonne uideatur stultus: si quis multitudinē eo loco timeat:

per quem transitus singulis est? Aequè ad tuam mortem multis aditus non est: licet illam multi mirentur. Sic istud natura disposuit: spiritum tibi tam unus eripiet: quam unus dedit. Si pudor haberes: ultimam mihi pensionem remisisses. Sed ne ego quidem me sordide geram in foenore æris alieni: & tibi quod debeo impendam. Nunquam uoluit populo placere: nam quæ ego scio: non probat populus: quæ probat populus: ego nescio. Quis hoc inquis: tanquam nescias cui imperet? Epicurus. Sed idem hoc omnes tibi ex omni domo conclambunt. Peripatetici: Academici: Stoici: Cinici. Quis enim placere populo potest: cui placet uirtus? Malis artibus popularis fauor acquiritur. Similem te illis facias oportet: non probabunt: nisi agnouerint. Multo enim ad rem magis pertinet: qualis tibi uidearis: quam qualis aliis. Conciliari nisi turpi ratione amor turpium non potest. Quid ergo illa laudata & omnibus perferenda artibus: rebusque philosophia præstabit: scilicet ut malis tibi placere: quam populo: ut existimes iudicia non numeres: ut sine metu deorum: hominumque uiuas ut aut uicinas mala: aut finias? Cæterum si te uidero celebrare: secundis uocibus uulgi: si intrante te clamor & plausus: pantomimica ornamenta obstrepuerint: si tota ciuitate te foeminae: puerique laudauerint, quod ni ego tui miserear cum sciam quæ uia ad istum fauorem ferat. Vale.

Epistola, xxx. quod nihil habet de spe uitæ quem senectus ducit ad mortem. Variæ etiam subiiciuntur causæ: quare mors timenda non sit.

Assum. Ausidiū uirum optimum uidi quassum: ætati oblectantē. Sed iam plus illum degrauat: quam possit attolli. Magno senectus & uniuerso potere incubuit. Scis illū semper firmi corporis: & exhausti fuisse: diu illud continuit: & ut uerius dicam: concinnauit: subito defecit: quemadmodum in nauis: quæ sentinam trahit uni rimæ: aut alteri obstitit. Vbi se plurimis locis laxari cepit: & cedere: succurri non potest nauigio dehiscenti. Ita in senili corpore aliquatenus imbecillitas sustineri & fulciri potest: ubi tanquam in putri ædificio omnis iunctura diducitur: & dum alia excipitur: alia discinditur. circūspiciendum est: quomodo exeat. Bassus tamen noster alacri animo est. hoc philosophia præstat in conspectu mortis hilarum: & in quocumque corporis habitu fortem: lætumque nec deficientem quis deficiatur. Magnus gubernator: & scisso nauigat uelo: & si exarmauerit tamen reliquias nauigii aptat ad cursum. Hoc facit Bassus noster: & eo animo uultusque finem suum spectat: quo alienum spectare nimis securum putares. Magna res est Lucili: hæc & diu discenda: cum aduentat hora illa inuitabilis æquo animo abire. Alia genera mortis: spei mixta sunt: definit morbus: incendium extinguitur: ruina quos uidebatur oppressura deposuit: mare quos hauserat eadem uia qua sordebat eiecit incolumes: gladium miles ab ipsa perituri ceruice reuocauit. Nihil habet quod speret quem senectus ducit ad mortem: huic uni interdici non potest. Nullo genere homines mollius moriuntur: sed nec diutius. Bassus noster uidebatur mihi prosequi se: & componere & uiuere tanquam fuisset sibi: & sapienter ferre desiderium sui. Nam de morte multa loquitur: & id agit sedulo: ut nobis persuadeat si quid incommodi: aut metus in hoc negotio est: morientis uitium esse: non mortis: non magis in ipsa quicquam molestia: quam post ipsam. Tam demens autem est qui timet quod non est passurus: quam qui timet quod non est sensurus. An quisque hoc futurum credit: ut per quam nihil sentitur: ipsa sentiatur? Ergo inquit mors adeo extra omne malum est: ut sit extra omne malorum metum. Hæc ego scio & sæpe dicta: & sæpe dicenda: sed neque cum legerem æque mihi profuerunt: neque cum audirem his dicentibus qui negabant timenda: a quorum metu aberat. Hic uero plurimum apud me auctoritatis habuit: cum loqueretur de morte uicina: dicam etiam quid sentiam: Puto fortiorē eum esse: qui in ipsa morte est: quam qui circa mortem. Mors enim admota etiam imperitis animum dedit: non euitandi inuitabilia. Sic gladiator tota pugna timidissimus iugulum aduersario præstat: & errantē gladium sibi attemptat. At illa quæ in propinquo est: utique uentura desiderat lætam animi firmitatem: quæ est rarior: nec potest nisi a sapiente præstari. Libentissime itaque illum audiebam quasi ferentē de morte sententiam: & qualis esset eius natura: uelut propius inspectæ iudicantē. Plus ut puto fidei haberet apud te: plus ponderis: si quis reuixisset: & in morte nihil mali esse narraret expertus. Accessus mortis: quam perturbationē afferat: optime tibi hi dicent: qui secundum illam steterunt: qui uenientem & uiderunt & receperunt. Inter hos Bassum licet numeres: qui nos decipi noluit. Is ait: tam stultum esse qui mortem timeat: quam qui senectutē. Nam quemadmodum senectus adolescentia sequitur: ita mors senectutē. Viuere noluit: qui mori non uult. Vita enim cum expectatione mortis data est. Ad hæc itur: quam ideo timere dementis est: quia certa expectatur: dubia mentiuntur: mors necessitatē habet æquam & inuictā. Quis queri potest in ea conditione se esse: in qua nemo non est? prima autem pars est æquitatis & qualitatis. sed nunc superuacuum est naturæ causam agere: quæ non aliam uoluit legem nostrā esse: quam suam: quicquid composuit: resoluit: & quicquid resoluit composuit iterum. Iam uero sicut contingit: ut illum senectus leuiter emitteret: non repente auulsum uitæ: sed minutatim subductum. Nonne ille agere gratias omnibus diis debet: quod satiatus ad requiem homini necessariam lassus gratā perductus est? Vides quosdam optantes mortem: & quidē magis quam rogari solet uitæ: nescio utrose existimē: maiorem animū nobis dare qui deposcunt mortem: an qui hilares eam quietique operiuntur? quoniam illud ex rabia interdū ac repentina indignatione fit: hæc ex iudicio certe tranquillitatis est. Venit aliquis ad mortē iratus mortis: uenientē nemo hilaris excipit nisi qui se ad illā diu composuerat. Fateor ergo ad hominē mihi charum ex pluribus causis me frequentius uenisse: ut scirem an illum toties eundē inuenirē. Nunquid cum corporis uiribus minuere animi uigor: qui sic crescebat illi: quomodo manifestior notari solet agitatorum lætitia: cum septimo spatio palmæ appropinquant? Dicebat enim ille Epicuri præceptis obsequens: primū sperare se nullū dolorem esse in illo extremo anhelitu: si tamen esset haberet aliquantū in ipsa breuitate solatii. Nullum enim dolorem esse legum: qui magnus est. Cæterum succursum sibi: etiam in ipsa distractione animæ corporisque: si cum cruciatu

id fieret: post illud dolorem se dolere non posse. Non dubitare autē se: quin senilis anima in primis labris esset: nec magna ui distraheret a corpore. Ignis qui ualentē materiam occupauit: aqua & interdum ruina extinguendus est. Ille qui alimentis deficit: sua sponte subsidit. Libenter hoc mi Lucili audio: nō tāq̃ noua sed tanq̃ in rem praesentem perductus. Quid ergo? Non multos spectauī abrumptentes uitam. Ego uero uidis sed plus momenti apud me habent: qui ad mortem ueniūt sine odio uitae: & admittūt illam: non at trahunt. Illud quidem agebat tormentū: nostra nos sentire opera: q̃ tunc trepidamus cum prope a nobis esse credidimus mortem. A quo enim prope non est parata omnibus locis: omnibusq̃ momētis? Sed cōsideremus inquit: tunc cum aliqua causa moriendi uidetur accedere: quanto alia propinquiores sint: quae non timentur. Hostis alicui mortem minabatur: hanc cruditas occupauit. Si distinguere uoluerimus causas metus nostri: inueniemus alias esse: alias uideri. Mortem non timemus: sed cogitationem mortis. Ab ipsa enim semper tantundē absumus. Ita si timenda mors est: semper timenda est. Quod enim tēpus morti exemptum est? Sed uereri debeo: ne tam longas epistolas peius q̃ mortem oderis. Itaq̃ finem faciam. Tu tamen mortem: ut nunq̃ timeas semper cogita. Vale.

Epistola. xxxi. De assentatione cauenda: de contemptu laboris: & excellentia uirtutis & animi.

Gnosco Lucilium meum: incipit quem promiserat exhibere: sequare illū impetū animi: quo ad optima quaeq̃ calcatis bonis popularibus ibas: non desidero maiore melioremq̃ te fieri: q̃ moliebaris. Fundamenta tua multū loci occupauerunt: tantū effice quantū cōatus es: & illa quae tecum in animo tulisti: tracta. Ad summā sapiens eris: si clauderis aures: quibus ceteram parum ē obdere. firmiore spissamento opus est q̃ in fociis usum Vlyssē ferunt. Illa uox quae timebat: erat blanda: nō tamen publica. At haec quae timenda est: non ex uno scopulo: sed ex omni terrae parte circūsonat. Praeter uehere itaq̃ non unū locum insidiosa uoluptate suspectū: sed omnes urbes. Surdū te amantissimis tuis praesta bono animo male praecantur. Et si esse uix foelix: deos ora ne quid tibi ex his quae optantur eueniat: nō sunt ista bona: quae in te isti uolunt congeri. Vex bonum ē quod beatae uitae causa & firmamentum est sibi fidei. Hoc autem contingere non potest nisi contemptus est labor: & in eorū numero habitus: quae neq̃ bona sunt: neq̃ mala. Fieri enim non potest: ut una res modo bona sit: modo mala: modo leuis & perferenda: modo expauescenda: labor bonum non est. Quid est ergo bonum? Laboris contemptio: non curare cum oportet laborem subire. Itaq̃ in uanum operosos culpauerim. Rursus ad honesta nitentes quantomagis incubuerit: minusq̃ sibi uitia consurgere permiserint admirabor & clamabo tanto melior surge & spira: & cliuum istum uno si potes spiritu exupera. Generosos animos labor nutrit. Nō est ergo quod ex illo uoto parentū tuorū eligas: quid contingere tibi uelis: quid optes: & in totum iam p̃ maxime apro uiro. Turpe ē etiam nunc deos fatigare: quid uotis opus ē? Fac te ipse foelicem: facies autem si intellexeris bona esse: quibus admixta uirtus ē: turpia quibus malicia coniuncta ē: quae admodum sine mixtura lucis nihil splendidum ē: nihil atrum: nisi quod tenebras habet: aut aliquid in se traxit obscuri: quemadmodū sine adiutorio ignis nihil calidum est: nihil sine aere frigidum. Ita honesta & turpia uirtutis ac maliciae societas efficit. Quid ergo est bonum? Rerum scientia. Quid malum est? Imperitia regū. Ille prudēs utiq̃ artifex pro tempore quaeq̃ repellit: aut eligit: sed nec quae repellit timet: nec miratur quae eligit: si modo magnus ille: & inuictus animus est. Submitti te ac deprimi ueto: laborem si non recuses parum est posse. Quid ergo inquis: labor friuolus & superuacuuus est: quem humiles causae uocauerunt: non est malus: non magis q̃ ille: qui pulchris rebus impendit. quoniam animi est ipsa tolerantia: qui se ad dura & aspera hortatur: ac dicit quid cessas? Non est uiri timere sudorem. Huic & illud accedat: ut perfecta uirtus sit aequalitas ac tenor uitae per omnia consonans sibi: quod non potest esse: nisi rerum scientia cōtingat: & ars per quam humana ac diuina noscantur: hoc est summum bonum: quod si occupas: incipis deorū socius esse: non supplex. Quomodo inquis isto peruenitur: non per apenninū grauemue montem: nec per deserta candauiae: nec syrtes tibi: nec Scylla: aut charybdis: adeundae sunt: quae tamen omnia transisti: pro procuratiunculae praecio. Tutū iter est: iucundum est ad quod natura te instruxit: dedit tibi illa quae si non deserueris: par deo confurges: parem autem te deo pecunia non faciet. Deus nihil habet: praetexta non faciet: Deus nudus est: fama non faciet: nec ostentatio tui: & in populos nominis dimissa noticia. Nemo nouit deum: multi de illo male existimant: & impune non turba seruorū leuicam tuam per itinera urbana ac peregrina portantium. Deus ille maximus potentissimusq̃ ipse uehit omnia: nec forma quidem & uires beatum te facere possunt: nihil horū non patit. uerustatem. Quarendum est q̃dam fiat indies eius cui non possit obstarī. Quid hoc est? Animus: sed hic rectus: bonus: magnus. Quid aliud uoces huncq̃ deū in humāo corpore hospitātū? Hic aīus tam in egtem Romanū: q̃ in libertinum: q̃ in seruū potest cadere. Quid ē eques Romanus: aut libertinus: aut seruus? Noīa ex ambitione: aut iniuria nata. Subsiliire in coelū ex angulo licet. Exurge modo: & te quoq̃ dignum finge deo: finges autem non auro: aut argento: non potest ex hac materia imago deo exprimi similis: cogita illos cum propicii essent fictiles fuisse. Vale.

Epistola. xxxii. Laudat secessum a turba: & cursum huius uitae admonet percurrendum.

Nquiro a te: & ab omnibus sciscitor qui ex ista regione ueniūt: quid agas? ubi? & cum quibus moreris? uerba dare nō potes: tecū sum. Sic uiuet: tanq̃ qd facias adiuturus sim: imo tāq̃ uisurus. Quae ris quid me maxime ex his quae de te audio delectet: q̃ nihil audio: q̃ plarīq̃ ex his quos iterro go nesciūt qd agas: hoc ē salutare non cōuersari dissimilibus: & diuerſa cupientibus. Habeo quidē fiduciā: nō posse te torqueri: māsūrumq̃ in proposito: etiā si sollicitantium turba circumbeat. Quid ergo est? non timeo ne mutant te: timeo ne impediāt. multum autem nocent etiā qui morant: utiq̃ in tanta breuitate

EPISTOLARVM

uita: q̄ breuiore inconstantia facimus. Aliud eius subinde atq; aliud facientes initiū. Deducimus illā ī par-
ticulas: ac lancinamus. Propere ergo Lucili charissime: & cogita quantū additurus celeritati fueris: si a ter-
go hostis instaret: si equitē aduentare suspicareris: ac fugiētū prēmere uestigia. sit hoc prēmēris: accele-
ra: & euade. perduc te in tuū: & subinde considera q̄ pulchra res sit consummare uitā ante mortē. deinde ex-
pectare securā reliquā sui temporis partē: nihil sibi in possessione beatæ uitæ positum: quæ beatior, nō sit
si longior. O quando illud uidebis tempus: quo scies nō tempus ad te pertinere: quo Tranquillus placidusq;
eris: & crastini negligēs in summa tui satietate. Vis scire qd sit: quod faciat homines audios futuri? Nemo
sibi contingit. Optauerunt itaq; tibi alia parētes tui. Sed ego cōtra tibi oīum eorū contēptum opto: quos
illi copīa. Vota illoꝝ multos compilant: ut te locupletent: quicquid ad te transferūt: alicui detrahēdum ē.
Opto tibi facultatē tui: ut uagis cognitionibus: agitata mens tandē resistat: & certa sit: ut placeat sibi: & ī-
tellectus uerbis bonis quæ simul intellecta sunt possideantur ætatis adiectione non egeat. Ille demum ne-
cessitates supergressus est: & exauctoratus ac liber: qui uiuit uita perfecta. Vale.

Epistola, xxxiii. Quomodo omnia philosophiæ uerba pondus habent: & q̄ turpe sit semper ex com-
mentario sapere.

Esideras his quoq; epistolis: sicut prioribus ascribi aliquas uoces nostrorū proceꝝ. Non fuerūt cir-
ca flosculos occupati: totus cōtextus illoꝝ uirilis est: inæqualitatē scias esse: ubi quæ eminet nota
bilia sunt, non ē admirationi una arbor: ubi in eandē altitudinē: tota silua surrexit: eiusmodi uoci-
bus referta sunt carmina: refertæ historiæ. Itaq; nō illas epicuri existimes esse: publicæ sunt: & maxīe no-
stræ: sed illi magis annotant: quā ratæ interim iterueniūt: quā inspectatæ. quā mirum ē fortiter aliquid
dici ab homine molliciē professō. ita enim pleriq; iudicant: apud me ē Epicurus & fortis licet manulea-
tus sit. Fortitudo & industria & labor arte quæsitus: & ad bellū prompta mens: tam in persas: q̄ in alte cin-
ctos cadit. Non est ergo: quod exigas excepta & repetita. continuū ē apud nostros qcquid apud alios excer-
pif. Non habemus itaq; ista odorifera: nec emptorē dicimus. nihil inuenturū cum intrauerit præter illa
quæ in fronte suspensā sunt. Ipsis permittimus unde uelint fumere exemplaria: puta nos uelle singulares
sententias ex turba separare. Cui illas assignabimus? Zenonē: an Cleātē: an Chryssipponē: an Panecio: an Pos-
sidonio? Nō sumus sub rege: sibi quisq; se uēdicat apud istos quicq; Hermacus dixit: quicquid Metrodo-
rus: ad unū referē. Omnia quæ quisq; in illo cōtubernio locutus ē: unius ductū: & auspiciis dicta sunt. Nō
possumus inq; licet tentemus educere aliquid ex tanta regū æqualium multitudine. pauperis ē numerare
pecus quocūq; miseris oculū: id tibi occurret quod eminere posset: nisi inter paria legerē. Quare depone
istam spem: posse te summatim degustare ingenia maximorū uiroꝝ. Tota tibi igit inspicienda sunt: tota
tractanda. Res gerit: & per liniamēta sua ingenii opus nectitur ex quo nihil subduci sine ruina potest. Nec
recuso quo minus singula membra dūmodo in ipso hominē consideres. non ē formosa cuius crus lauda-
tur: aut brachiū: sed illa cuius uniuersa facies: partibus admirationē singulis abstulit. Si tamē exegeris: nō
tam mendice tecū agam: sed plena manu fiet. Ingens eorū turba ē passim iacentium. Sumenda erunt: non
colligenda. nō enim excidūt: sed fluunt perpetua & iter se cōtexta sunt. nec dubito quin multū conferant
rudibus: adhuc & extrinsecus auscultatibus. Facilius enim singula insidūt circūscripta & carminis modo
inclusa. Ideo pueris & sententias ediscendas damus: & has quas græci chrias uocant: quia completi illas
puerilis aīus potest: qui plus adhuc nō capit certi profectus. Viro captare flosculos turpe: & fulcire se no-
tissimis ac paucissimis uocibus: & memoria stare. Sibi iam imitat: dicat ista non teneat. Turpe est enim se
ni: aut prospicienti senectutē: ex cōmentario sapere. Hoc Zenon dixit. Tu quid? hoc Cleātes. Tu qd? quo-
usq; sub alio mōeris? & impera: & dic quod memoriæ tradit: aliquid & de tuo profer. Omnes itaq; istos
nunq; auctores semper iterprætēs: sub aliena umbra latentes: nihil existimo habere generosi: nunq; ausos
facere aliquid: q̄ diu didicerant memoriā in alienis exercuerunt. Aliud est enim meminisse: aliud scire. Me-
minisse ē rem cōmissam memoriæ custodire at cōtra scire ē: & sua facere quæq; nec ab exemplari pender-
re: & totiens respicere ad magistrū. Hoc dixit Zenon. hoc Cleantes. Aliqd intersit inter te: & librū. Quo-
usq; discēs? Iam & præcipe: qd ē cur audiam qd legere possum? Multū inquit uiua uox facit. nō quidem
hæc quæ alienis uerbis commodat: & actuarii uice fungit. Adice nunc q̄ isti qui nunq; tutelæ suæ fiunt:
primum in ea re sequunt priores: in qua nemo nō a priore desciuit. deinde in ea re sequuntur: quæ adhuc
quærit. Nunq; autē inueniet: si contenti fuerimus inuentis. Præterea qui aliud sequit: nihil inuenit immo
nec quærit. Quid ergo nō ibo per priorū uestigia? Ego uero utar uia uetere: sed si priorē planiorēq; inue-
nero: hanc muniam: & qui ante nos ista mouerūt: non domini nostri: sed duces sunt. patet omnibus ue-
ritas: nondum est occupata: multum ex illa etiam futuris relictum est. Vale.

Epistola, xxxiiii. Quomodo delectat magistrum profectus discipuli: & q̄ magna pars bonitatis est uel
le fieri bonum.

Resco & exulto: & discussa senectute recalesco quoties ex his quæ agis ac scribis intelligo: quan-
tum te ipse (nam turbam olim reliquæras) super te geris. Si agricolam arbor ad fructum perducta
delectat. si pastor ex fortu gregis sui capit uoluptatem. si alumnum suum nemo aliter intuet: q̄ ut
adolefcentiam illis suam iudicet. quid euenire credis his qui ingenia educauerunt: & quæ tenera forma-
uerunt: adulta subito uident? Afferro te mihi: meum opus es ego cum uidiissem indolem tuā: inieci manū
exhortatus sum: additi stimulos: nec lente ire passus sum: sed subinde incitauī. & nunc idem facio: sed iā
currentem hortor: & inuicem hortantem. Quid aliud inquis adhuc uolo? In hoc plurimū est: nō sic quo-
modo principia totius operis dimidiū occupare dicunt. ita res animo constat. Itaq; pars magna bonitatis

est uelle fieri bonum. Scis quemadmodum bonum dicam: perfectum: absolutum: quem malum facere nulla vis: nulla necessitas possit. Hunc in te picipio: si perseveraueris: & incubueris: & id ægeris: ut omnia facta dictaq; tua inter se congruant: ac respondeant sibi: & una forma percussa sint. Non est huius animus in recto cuius acta discordant. Vale.

Epistola xxxv. De differentia amicitiae: & amoris: & uiuo gaudio: & constantia animi.

¶ Vm te tam ualde rogo ut studeas: meum negotium ago. habere amicum uolo: qđ contingere mihi nisi pergis: ut coepisti excolere te: non potest. Nunc enim amas me: amicus non es. Quid ergo? hæc inter se diuersa sunt: immo dissimilia. qui amicus est amat: qui amat nō utiq; amicus est. Itaq; amicitia semper prodest: amor aliquādo etiam nocet. Si ob nihil aliud: ob hoc perfice: ut amare discas. Festina ergo dum mihi proficis: ne istud alteri didiceris. Ego qđem iam percipio fructū: cū mihi fingō uno nos animo futuros: & quicquid ætati meæ uigoris abscessit: id ad me ex tua: quanq̃ non multū abest: rediturg. Sed tamen quoq; re ipsa esse lætus uolo. Venit ad nos ex his quos amamus etiā absentibus gaudium sed id leue & euanidū: cōspectus & præsentia & cōuersatio: habet aliqd uiuæ uoluptatis. Vtiq; si non tantū quem uelis uideas: sed & qualē uelis: uideas. Affer itaq; te mihi ingens munus: & quo magis istes cogita te mortale esse: me senē. Propera ad me: sed ad te prius profice: & ante oīa hoc cura ut cōstes tibi. Quotiens experiri uoles: an aliquid actū sit: obserua an eadem hodie uelis: quæ heri: mutatio uolūtatis indicat animū natate alibi: atq; alibi apparere: prout tulit uentus. Non uagat qđ fixū atq; fundatum ē. Istud sapiēti profecto contingis aliquatenus: & proficienti profectoq;. Quid ergo interest: hic conimouet qđem: nō tamen transiit: sed suo loco nutat: ille ne commouet qđem. Vale. Explicit liber quartus.

Epistola xxxvi. De inquieta fœlicitate: de bona horriditate. Et qđ propria boni animi meditatio ad ueram philosophiam perducit.

Micum tuum hortare: ut istos magno aīo contemnat qui illū obiurgant: q; umbrā & oīū petierit: q; dignitatē suā cōstituerit: & cū plus consequi posset: prætulerit getem oībus: q; uti liter negotiū suū gesserit quotidie illis ostendet. Hi quibus inuidet non desinent transire: alii elident: alii cadent. res ē inquieta fœlicitas: ipsa se exagitat: mouet cerebrum nō uno genere: alios in aliud irritat: hos in potētia: illos in luxuriā: hos inflat: illos mollit: & totos resoluit. At bene aliquis illam fert: sic quomodo uinū. Itaq; nō est quod tibi isti persuadeāt eum esse fœlicē: quia multis obsidetur. Sic ad illū quēadmodū ad lacū concurritur: quem qui exhauriunt conturbant. Nugatorium & inertem uocant. Scis quosdam peruerse loqui & significare contraria fœlicē uocabant. Quid ergo erat? Ne illud qđe curo: quod quibūsdam nimis horridi animi uidef & tetrici. Aristō aiebat: malle se adolefcentem tristem q̃ hilarem & amabilem turbare. Vinum enim bonū fieri: quod recens durum & asperum uisum est: non pati ætatem: quod in dolio placuit. Sin eum tristem appellat: & inimicū cū processibus suis: bene se dabit in uetustate ipsa tristia. Perseueret modo colere uirtutem: perhibere liberalia studian. nō illa qbus profundi satis est: sed hæc quibus tingēdus est animus: hoc ē discendi tempus. Quid ergo? Aliquid est quod non sit discendum? Minime. Sed quēadmodū studere omnibus annis honestum est: ita non omnibus institui: turpis & ridicula res est: elementarius senex. luueni parandum est: se ni utendum. Facies ergo rem utilissimam tibi: si illū q̃ optimum feceris. Hæc autē beneficia esse expetēda: tribuendaq; non dubie primæ fortis: quæ tam dare prodest q̃ accipere. Deniq; nihil illi iam liberi est qui sponondit. minus autem turpe est creditori q̃ spei bonæ decoquære. Ad illud æs alienū soluendū: opus ē negocianti nauigatione prospera: agrum colēti: ubertate eius quam collit terræ: cæli fauore: ille quod debet: sola potest uoluntate persolvere: in mores ius fortuna non habet: hos disponat: ut q̃ tranquillissimus animus ille ad perfectum ueniat: qui nec ablatū sibi quicq̃ sentit: nec adiectum: sed in eo habitu ē quocūq; res cedant: cui siue aggerunt uulgaria bona: supra res suas eminet: siue aliquid ex istis: uel omnia casus excussit: minor non ficti in parthia natus esset: arcum infans statim tenderet. si in germania protinus puer: tenerum hastile uibraret: si auorum nostrorum temporibus fuisset: equitare: & hostem cominus percutere didicisset. Hæc singulis disciplina gentis suæ suadet: atq; iperat. Quid ergo. huic meditandū est: q; ad uersus omnia tela: q; aduersus omne genus hostium: bene facit mortē contemnere: quæ quin habeat in se aliquid terribile: ut & animos nostros quos in amorē sui natura formauit: offendat: nemo dubitat. Nec enim opus esset in id comparari & acui: in quod instinctu quodā uoluntario iremus: sicut ferunt omnes ad obseruationem sui: nemo discit: ut si necesse fuerit æquo animo in rosa iaceat: sed in hoc durat: ut tormentis non submittat fidem: ut si necesse fuerit stans etiam aliquādo sautius pro uallo peruigilet: & ne qđem pilo incumbat: quia solet obrepere interim somnus in aliquod adminiculum reclinatis: mors nullū habet incommmodum. esse enim debet & aliquid cuius sit incommmodum. quod si tanta cupiditas te lōgio ris æui tenet: cogita nihil eorum quæ ab oculis abeunt: & in rerum naturā ex qua prodierūt: ac mox prodierunt: ac mox processura sunt: reconduntur consumi desinūt ista non pereunt. & mors quam pertimescimus: ac recusamus intermittit uitam: non eripit. Veniet iteq; qui nos reponat dies in lucē: q̃ multi recusarent: nisi oblitos reduceret. Sed postea diligentius docebo omnia: quæ uident perire mutari æquo animo debet rediturus exire. Obserua orbem rerum in se remeantium: uidebis nihil in hoc mūdo extingui sed uicibus descendere ac surgere. æstas abiit: sed alter illam annus adducit. hyems cecidit: referūt illam sui menses. solem nox obruit: sed ipsam statim dies abiget. stellarum iste discursus: quicquid præterit repetit pars cæli leuatur assidue: pars mergitur. Deniq; finem faciam: si hoc unum adiecero: nec infantes: nec pueros: nec mente lapsos timere mortem: & esse turpissimum si eam securitatem nobis ratio non præstat: ad

quam stultitia perducit. Vale.

Epistola xxxvii. De duplici magnanimitate. Et quomodo ad ueram libertatem philosophia pducat. **Q**uod maximū uinculum est: ad bonā mentē pmisisti uirū bonū: sacramēto rogatus es: deridebit se siq; tibi dixerit. Mollē eē militiā & facili nolo te decipi: eadē honestissimi huius & illius turpissimi: aut amentis uerba sunt. Vri ferroq; necari: ab illis q; manus arenæ locant: & edunt: & bibūt quæ per sanguinem reddant: cauetur ut ista uel inuiti patiantur a te: ut uolēs libensq; patiaris. Illis licet arma submittere: misericordiam populi tentare. Tu neq; submittes: neq; uitam rogabis: recto tibi iustitiam moriendum est. Quid porro prodest paucos dies: aut annos lucri facere? Sine missione nascimur. Quomodo ergo inquis me expediri: effugere nō potes necessitates: potes uincere: fiat uia: & hanc tibi uia dabit philosophia: ad hanc te confer si uis saluus esse: si securus: si beatus. Deniq; si uis esse. quod est maximum: liber: hoc contingere aliter non potest. humilis res est stultitia: abiecta: sordida: seruilis: multis affectibus: & seuiusis subiecta: hos tam graues dominos interdum alternatim iherantes: iterdum pariter dimittit a te sapientia: quæ sola libertas est: una ad hanc fert uia: & quidē recta non aberrabis. Vade certo. gradu si uis omnia tibi obicere: te subiice rationi. multos reges si ratio te rexerit: ab illa discēs: quid: & quēadmodum aggredi debeas: nō incidēs rebus: neminē mihi dabis: qui sciat quomodo quod uult ceperit uelle nō consilio adductus ullo: sed ipetu impactus est. Non minus sæpe fortuna in nos icurrit: q; nos in illā. turpe est non ire: sed ferri. & subito in medio turbine rerū stupentē quærere: huc ego quēadmodū ueni. Vale.

Epistola xxxviii. De utilitate familiaritatis breuis & inelaborati sermonis.

Merito exigis: ut hoc inter nos epistolarū cōmerciū frequētemus. plurimū proficit sermo: qui minuatim irrepit animo. disputationes præparatæ & effusæ audiente populo plus habent strepitus minus familiaritatis. philosophia bonū consiliū ē: consiliū nemo clare dat. aliquando utendum ē: & illis: ut ita dicam concionibus: ubi qui dubitat impellendus est. Vbi uero non hoc agendum ē: ut uelit discere: sed ut discat: ad hæc submissiora uerba ueniendū ē: facilius intrans & hæret. nec enim multis opus est: sed efficacibus. Seminis modo spargenda sunt: quod quāuis sit exiguū: cū occupauerit idoneum locū: uires suas explicat: & ex minimo in maximos auctus diffundit. Idē facit oratio: nō late patet: si aspicias in opere crescit. pauca sunt quæ dicuntur: sed cū illa animus bene excipit: conualefcunt & exurgunt. eadē est inq; præceptoꝝ conditio quæ seminū multū efficiūt: & angusta sunt: tantū ut dixi: idonea mens rapiat illa sibi: & in se trahat: multa inuicē & ipsa generabit: & plus reddet q; acciperit. Vale.

Epistola xxxix. De differentia ordinariæ orationis: & breuiarii. Et q; sit propriū generosi animi ad excelsa citari. Et q; superfluitas noceat.

Ex commentarios quos desideras diligenter ornatos: & in angustū coactos: ego uero cōponā. Sed uide ne plus futura sit oratio ordinaria: q; hæc quæ nūc uulgo breuiariū dicis. olim cū latine loquæremur summariū uocabat. illa res discenti magis necessaria ē: hæc scienti. illa enim docet: hæc admonet. Sed utriusq; rei tibi copiā faciā. Tu uā a me non ē: q; illū aut illū exigas. Qui noto rem dat ignotus est. Scribam ergo qd uis: sed more meo interim multos habes: quorū scripta nescio an satis ordinent. Summe in manus iudicē philosophoꝝ: hæc ipsa res expergisci te coget: si uideris q; multi tibi laborauerunt: cōcupisces & ipse ex illis unus esse. Habet enim hoc optimū in se generosus animus: q; concitat ad honesta. Neminē excelsi ingenii uix humilia delectant: & sordida magnarū rerum species ad se uocat: & extollit: quēadmodū flāma: quæ surgit in rectū: iacere ac deprimi non potest: non magis q; quiescere. Ita noster animus in motu ē: eo mobilior & actuosior: quo uahementior fuerit: sed foelix qui ad meliora hūc imperū dedit: ponet se extra ius ditionēq; fortunæ: secunda tēperabit: aduersa cōminuet: & aliis admiraanda despiciet. Magnanimi est magna cōtemnere: ac mediocria malle q; nimia. illa enim bona utilia uitaliaq; sunt: at hæc eo q; supfluunt nocent. Sic segetē nimia sternit ubertas: sic rami frangunt onere: sic ac maturitatē nō peruenit nimia focūditas. Idē animis quoq; euenit: quos imoderata foelicitas rūpit: quia nō tātū in alioꝝ iniuriā: sed etiā in suā uertunt. Quis hostis in quēq; tā cōtumeliosus fuit: q; in quosdā uoluptates suæ sunt quoq; impotētia: atq; insanix: libidini: ob hoc unū possis ignorare: quod quæ fecere patiunt. Nec immerito: hic illos furor uexat: necesse ē enim immēsum exeat cupiditas: quæ naturalē modū trāsilat. ille enim habet suū finē: inania enim & ex libidine orta sine termino sunt: necessaria metis utilitas: superuacua quo redigis? Voluptatibus itaq; se mergūt: qbus in cōsuetudinē adductis: carere nō possunt: & ob hoc miserissimi sunt q; eo puenerūt: ut illis quæ supuacua fuerāt: facta sunt necessaria. Seruiūt itaq; uoluptatibus: nō fruunt. & mala sua: qd malorū ultimū est: amant. Tunc autē cōsumata est infoelicitas: ubi non solū turpia delectant: sed etiā placēt. & definit esse remedio locus: ubi quæ fuerunt uitia mores sunt. Vale.

Epistola xl. Moderandā pronuntiationē docet: & exēplo maxime Ciceronis iubet esse tardiloquum.

Quod frequēter mihi scribis: gratias ago. Nā quo uno modo potes: te mihi ostendis: nunq; epistolā tuā accipio: ut nō ptinus una simus. Si imagines nobis amicorū absentiu iucundæ sunt: quæ memoriā renouāt: & desideriu absentia falso atq; inani solatio leuāt: quāto iucundiores sunt littora: q; uera amici absentis uestigia: ueras notas afferunt. Nā qd in cōspectu dulcissimū est: id amici manus epistolæ ipressa præstat agnoscere. Audisse te scribis Seraphionē philosophum: cum istuc applicuisset: solere magno cursu uerba conuellere: quæ non effundit una uox: sed præmit & urget. Plura enim ueniūt: q; quibus uox una sufficiat. Hoc non probo in philosopho: cuius pronuntiatio quoq; sicut uita debet esse cōposita. Nihil autem ordinatum ē quod præcipitat & properat. Itaq; oratio illa apud Homerū cōcitata: & sine intermissione in morem niuis superueniens: oratori data est. Lenis & melle dulcior seni profuit. Sic

itaq; habe: ut istam uim dicendi rapidam atq; abundantem: aptiore esse credas circulantem: q; agenti rem magnam ac seriam: docentem. Aeq; stillare illū nolo: q; currere: nec extendat aures: nec obruat. Nā illa quoq; inopia & exilitas: minus intentū auditorem habet: tedio interruptæ tarditatis: facilius tamen insidit: q; expectat: q; quod præter uolat. Deniq; tradere homines discipulis præcepta dicunt: nō tradit quod fugit. Adice nunc q; quæ ueritati operā dat oſo: icōposita esse debet: & simplex. hæc popularis nihil habet ueri: mouere uult turbā: & incōsultas aures impetu rapere: tractandā quæ se nō præbet: auferit. Quomodo aut regere potest: quæ regi non pōt? Quid q; hæc oſo quæ sanādis mētibus adhibet: descēdere in nos debet? Remedia non profunt: ni imorent. Multū præterea habet inanitatis & uani: plus sonat q; ualet. Lenienda sunt quæ me exterrēt: compescenda quæ irritāt: discutienda quæ fallūt: inhibenda luxuria: corripienda auaritia. Quid hoc raptim potest fieri? Quis medicus ægros in trāsitu curat? Quid q; ne uoluptatē quidē ullā habet talis uerborū sine delectu ruentiū strepitus? Sed ut plæra q; fieri posse nō crederes: cognouisse satis est. ita istos qui uerba exercuerunt abūde est semel audisse. Quid enī quis dicere: qd imitari uelit: quid de eorū animo iudicet: quoq; oratio perturbata est: & imissa est: nec potest reprimi quēadmodū per poeliue currentiū, non ubi uisum est: gradus sistit: sed incitatio corporis pōdere serpit: ac longius q; uoluit efferit. Sic ista dicēdi celeritas: nec in sua potestate est: nec satis decora philosophiæ quæ ponere debet uerba: nec proicere: & pederetim procedere. Quid ergo? Nō aliquādo: & insurget. Quid nī? Sed salua dignitate morē: quā uolētia ista & nimia uis exiit: habeat uires magnas: moderatas tamen: perennis sit unda: nō torres. Vix oratori permiserim talē dicendi uelocitatē irreuocabilē: ac sine lege uadentē. Quemadmodū iudex subsequi poterit aliquando ēt imperitus & rudis: tū quoq; cū illū aut ostēratio abstulerit aut affectus impetus sui tantū festinet atq; ingerat: quātū aures pati non possunt. Recta ergo facies: si nō uideris istos: qui quantū dicant: nō quēadmodū quærunt: & ipse malueris si necesse est, uel. P. Viciniū discere. Quid itaq; cū quæreres: quomodo. P. Viciniū diceret? Asselius ait: tractim. Nā Geminus Varius ait: quomodo istū disertū dicatis: nescio tria uerba non potest iūgere. Quid nī: mallis tu sic dicere? Quomodo Viciniū? Aliquis tam insulsus interuenerit: q; qui illi singula uerba uel lenti: tanq; distaret: & non diceret. ait dic: uel nunq; dicas: nāq; teri cursum suis temporibus oratoris celeberrimi longe abesse ab homine sano uolo. Nunq; dubitauit: nunq; intermisit: semel incipiebat: semel desinebat. Quædā tamē & nationibus puto magis: aut minus cōuenire: in græcis hæc licentiam tuleris. Nos etiā cū scribimus interpūgere assueuimus. Cicero quoq; noster a quo Romana eloquentia exiuit gradarius fuit. Romanus sermo magis se circūspicit & æstimat: præbetq; æstimandum. Fabius uir egregius: & uita: & scientia: & quod post ista ē: eloquentia quoq; disputabat: expedite magnis q; concitate: ut posses dicere facilitatē esse illā: nō celeritatē. hæc ego in uiro sapiēte recipio: nō exigo: ut oratio eius sine ipedimēto exeat proferat tamē malo: q; profluat. Eo autem magis te deterreo ab isto morbo: quod non potest tibi res contingere aliter: q; si te pudere de fieri. pfrices frontē oportet: & teiple nō audias multa. nō obseruatus ille cursus feret: quæ repræhendere uelis. Non potest inq; tibi contingere res ista salua uerecundia. Præterea opus est exercitatioē quotidianā: & a rebus studiū transferendū ē ad uerba. Hæc autem etiam si aderunt: & poterunt: sine ullo tuo labore decurrere: temperanda sunt tamen. Nā quemadmodū sapienti uiro incessus modestior conuenit: ita oratio pressa: non audax. Summa ergo summag; hæc erit: tardiloquum esse te iubeo. Vale.

Epistola. xli. Quomodo in unoquoq; uiroq; deus habitat. Et q; homo ē ex sola rationis bonitate laudabilis.

Acis rem optimā: & tibi salutarē: si ut scribis perseueras ire ad bonā mentem. Quā stultū ē optare: cū a te possis impetrare. Nō sunt ad cælū eleuādæ manus: nec exornandus æditus: ut nos ad aurē simulachri: quasi magis exaudiri possimus admittat. Prope ē ad te deus: tecum ē: intus ē. Ita dico. Lucili: facer intra nos spiritus sedet: bonorū: malorūq; nostrorū obseruator: & custos. hic prout a nobis tractatus est: ita nos ipse tractat. bonus uero uir sine deo nemo est. An pōt aliquis supra fortunā: nisi ab illo adiutus exurgere? ille dat cōsilia magnifica & erecta in unoquoq; uiroq; bonorū: quis deus incertū est habitat deus. Si uero tibi occurrit uetustis arboribus & solitā altitudinē egressis: frequēs lucus: & cōspectū cœli dēsitate ramorū aliorū alios ptegētū submouēs illa pceritas siluæ & secretū luci: & admiratio umbræ in apto tā dēfæ atq; cōtinuæ: fidē tibi numinis facit: & siq; specus: faxis penitus exesis mōtē suspēderit: nō manufactus: sed naturalibus causis in tantā laxitatē excauatus: animū tuū quadā religionis suspitione pcutiet. Magnorū fluminū capita ueneramur: subita & ex abdito uasti amnis eruptio aras habet. colunt aq; calentium fontes & stagna: quæ uel opacitas: uel imensa altitudo sacrauit. Si hominē uideris interitum pculis: intactum cupiditatibus: inter aduersa foelicē: in mediis tempestatibus placidū: ex superiore loco homines uidentē ex æquo deos: non subit te ueneratione eius. Non dices: ista res maior est altiorq; q; ut credi si milis huic: in quo est corpusculo possit. uis istuc diuina descēdit. Animū excellentē moderatū: omnia tāq; minora transeuntē: quicquid timemus: optamusq; ridentem celestis potētia agit: nō potest res tāta sine adminiculo numinis stare. Itaq; maiore sui parte: illic est unde descendit, quēadmodum radii solis contingūt qdē terram: sed ibi sunt unde mittuntur. Sic animus magnus ac facer & in hoc demissus: ut ppius q; dem diuina noscamus. Conuersatur quidem nobiscum: sed hæret origini suæ. illinc pendet illuc nitit ac spectat: nostris tanq; melior interest. Quis ergo est hic animus qui nullo bono: nisi suo nitet? Quid enim est stultius: q; in homine aliena laudare? Quid eo dementius qui ea miratur: quæ ad alium trāsferri protinus possunt? Non faciunt meliorem equum aurei freni. Aliter leo aurata iuba demittitur: dū contractas: & ad patientiā recipiendī ornamenta cogit fatigatus: alter incultus itegri spiritus. hic scilicet impetu acer

qualē illū natura esse uoluit: speciosus ex horrido oriū hic decor est. nō sine timore aspici: præfert illi la-
guido & bracteo. Nemo gloriari: nisi suo debet. Vitē laudamus si fructu palmites onerat: si ipsa pōdera ad
terrā: eoz quæ tulit adminiculo deducit. num quis huic illā præfert uitē cui aureæ uuæ aurea folia depē-
dent? Propria uirtus est in uite fertilitas. In hoīe quoq; id laudandū est: quod ipſius est: familiā formosā
habet: domū pulchrā: multū serit: multū ſcenerat nihil hōz in ipſo est: sed circa ipſum. Lauda i illo: quod
nec eripi poſſit: nec dari. Quod propriū hoīs est? Quæris quid ſit? Animus & rō in aīo perfectō. Rationa
le enim aīal est hō. Cōſumat itaq; bonū eius: ſi id impleuit cui naſciſ. Quid est autē qđ ab illo rō hęc exi-
gat: rē faciiliā: ſecūdū naturā uiuere ſuā. Sed hęc difficilē facit cōis infania: in uitia alter altez trūdīmus
quomodo autē reuocari ad ſalutē poſſunt: quos nemo retinet: populus impellit. Vale.

Epistola. xlii. De falſa exiſtimatione ſui & bonorum ſuoz: & de remediis contra fortuita.

Am tibi ille perſuaſi: uig; ſe bonū eſſe. At qui uir bonus tam cito fieri nec poteſt nec itelligi. Scis
i quē nūc uig; bonū dicā? Huius ſecundæ notæ. Nā ille alter fortaiſſe: tanq; ſcēnix ſemel anno quin-
gēteſimo naſciſ. nec ē miq; ex itēuallo magna generari. Mediocria & i turbā naſcētia: ſæpe fortu-
na pducit: eximia uero ipſa raritate cōmēdat. Sed iſte multū adhuc ab eo quod pſiteſ: & ſi ſciet qđ
eſſet uir bonus: nōdū eſſe ſe crederet: fortaiſſe etiam fieri poſſe deſperaret. At male exiſtimat de malis: hoc
etiā mali faciunt: nec ulla maior poena nequitia eſt: qđ ſibi & ſuis diſplicet. At odit eos qui ſubita & ma-
gna potentia impotenter utunt. Idē facit cū idē potuerit. Multoz quia imbecilla ſunt latent uitia nō mī-
nus auſura: cū illis uires ſuæ placuerint: qđ illa quæ iā ſcēlicitas aperuit: inſtrumenta illis explicādā neq;ia
deſunt. Sic tuto ſerpens: etiā peſtifera tractatur: dū riget frigore: nec deſunt tūc illi uenena: ſed torpēt. mul-
toz: crudelitas: & ambitio: & luxuria: ut paria peſſimis audeat. fortunæ fauore deficīſ eadē uelle cogno-
ſceſ. da poſſe quantū uolunt. Meminiſti: cū quēdam affirmareſ in tua poteſtate: dixiſſe me uolaticum eē:
ac leuē: & te nō pedē eius tenere: ſed penā: mētitus ſum: pluma tenebat quā remiſit & fugit. Scis quos po-
ſtea tibi exhibuerit ludos? qđ multa in caput ſuū caſura tētauerit. Non uidebat ſe per alioz pericula in ſuū
ruere: nō cogitabat qđ oneroſa eſſent quæ petebat: etiā ſi ſuperuacua nō eſſent. Hoc itaq; in his quæ affecta
mus atq; labore magno contendimus: inſpicere debemus: aut nihil in illis commodi eſſe: aut plus i com-
modi. quādā ſuperuacua ſunt: qđā tanti nō ſunt. Sed hęc nō prouidemus: & gratuita nobis uident: quæ
chariſſime cōſtant. Ex eo licet ſtupor noſter appareat: qđ ea ſola putamus emī: pro qbus pecuniam ſolui-
mus: ea gratuita uocamus pro qbus noſipſos impendimus: quæ emere nolemus: ſi domus nobis noſtra
pro illis eſſet danda: ſi amoenū aliquod fructuoſumue prædiū. At ea paratiſſimi ſumus peruenire cum ſo-
licitudine: cum periculo: cum iactura pudoris: libertatis & temporis. Adeo nihil eſt cuiq; ſe uilius. Idem
itaq; in omnibus conſiliis rebusq; faciamus: qđ ſolemus facere quotiens ad iſtitorē alicuius mercis acceſ-
ſimus: Videamus hoc quod concupiſcimus: quanti deſeratur. Sæpe maximum eſt præcium pro quo nul-
lum datur. Multa poſſum tibi oſtendere: quæ acquiſita acceptaq; libertatē nobis extorſerunt. Noſtri eſſe/
mus: ſi iſta noſtra non eſſent. Hęc ergo tecum ipſe uerſa: nō ſolum ubi de incremento agitur: ſed etiā ubi
de iactura. Hoc perituz eſt nempe aduentitiū fuit. tam facile ſine iſto uiues: qđ uixiſti: ſi diu illud habuiſti:
perdiſ poſtq; ſatiatus eſ: ſi non diu: perdiſ ante qđ aſueſcas. Pecuniā minorē habebis: nempe & moleſtiā: gra-
tiā minorē: nempe & inuidiā. Circūſpice iſta quæ nos agunt in infaniam: quæ cum plurimis lachrymis
amittimus. Scies non damnum in his moleſtum eſſe: ſed opinionem damni. Nemo illa periſſe ſentit: ſed
cogitat. Qui habet ſe nihil perdiſ: ſed quoto cuiq; habere ſe contingit. Vale.

Epistola. xliii. Quomodo comparationis modus fere omnia magna fecit: & minima. Et qđ praua uita
a publico ſenſu quærit abſcondi.

Vomodo hoc ad me peruenerit quæriſ: quis mihi id te cogitare narrauerit: quod tu nulli narra-
ueras: ſi qđ ſcit plurimū rumor. Quid ergo inquis tantus ſum: ut poſſim exercitare rumorē? Nō ē
qđ te ad hūc locū reſpicias metiaris: ad iſtū reſpice i quo morariſ: Quicquid iter uicina emiet: ma-
gnū eſt illic ubi eminet. Nā magnitudo habet modū certū. cōparatio illā: aut deprimat: aut tollit. Nauis: qđ
in flumīe magna ē: in mari paruula eſt. gubernaculū quod alteri naui magnū eſt: alteri exigū eſt. Tu nūc
in prouincia: licet cōtēnas ipſe te magnus eſ. Quid agas quēadmodū cōenes: quēadmodū dormias. qđ ſi/
ſcitur. Eo die tibi diligentius uiuendū eſt. Tūc autem ſcēlicem te eſſe iudica: cum poteris in publico uiue-
re: cū te parietes tui tegent: non abſcondent: quos plærumq; circundatos nobis uendicamus: non ut tuti/
us uiuamus: ſed ut peccemus occultius. Rem dicam ex qua mores exiſtimes noſtros. Vix quenq; iuenies:
qui poſſit aperto hoſtio uiuere. Ianitores conſcientia noſtra: non ſuperbia oppoſuit. ſic uiuimus: ut depræ-
hendi ſit ſubito aſpici. Quid autem prodeſt recondere ſe: & oculos hominum: aureſq; uitare. bona cōſciē-
tia turbam aduocat: mala etiam in ſolitudine anxia: atq; ſolicita eſt. Si honeſta ſunt quæ facis: oēs ſciant. ſi
turpia: quid reſert neminē ſcire cū tu ſcias? O te miſerum ſi contēnnis hunc teſtem. Vale.

Epistola. xliiii. De uera nobilitate. Et de errore beatam uitam optantium.

Tez tu mihi te puſillū facis: & dicis malignius tecū agiſſe: naturā prius: deinde fortunā: cū poſſis
eximerē te uulgo: & ad ſcēlicitatē hominū maximā emergere. Siquid ē aliud boni in philoſophia
hocē qđ ſtemma nō inſpicit: oēs ſi ad originē primā reuocant a diis ſunt. Eques romanus eſ: & ad
hūc ordinē tua te perduxit induſtria. At me hercule multis. xliiii. gradus clauſi ſunt: nō oēs curia admittit
Caſtra quoq; quos ad laborē & pericula recipiāt: ſaſtidiōſe legunt: bona mēs oībus patet. omnes ad hoc ſu-
mus nobiles: nec reiſcit quenq; philoſophia nec eligit: omnibus lucet. Patricius Socrates non fuit. Cleantes
aquā traxiſt: & rigando horto locauit manus. Platonē nō accepit nobile philoſophia: ſed fecit. Quid ē qđ

te desperes his te posse fieri parē? Omnes hi maiores tui non sunt: si te illis geres dignū, geres autem si hoc prout tibi ipse persuaseris a nullo te nobilitate superari, omnibus nobis totidē ante nos sunt, nullius nō origo ultra memoriā iacet. Plato ait: neminē regē: nō ex seruis eē oriundū, neminē nō seruū ex regibus. Oīa ista longa uarietas miscuit: & sursum deorsumq; fortuna uersauit, quis est generosus? ad uirtutē bene a natura cōpositus? Hoc unū itūēdum est: alioquin si ad uera reuocas: nemo nō inde ē: ante quod nihil est a primo mūdi ortu: usq; in hoc tempus produxit: nos splēdidis sordidisq; alternata series, nō facit nobilem atriū plēnū fumosis imaginibus. Nemo in nostrā gloriā uixit neq; quod ante nos fuit: nostrum est: Animus facit nobilē: cui ex quacūq; cōditione supra fortunā licet surgere. Puto itaq; te non esse equitem Romanū: sed libertinū: potes hoc cōsequi: ut solus sis liber inter ingenuos. Quomodo inq; si mala bōaq; nō populo actore distinxis? Intuēdū est nō unde ueniant: sed quo eāt, si quid est quod uitam beatam pōt facere id bonū est suo iure: deprauari enim in malū nō potest. Quid est ergo in quo erras cum omnes beatā uitam optent? q; istumenta pro ipsa habent & illā dum petunt: fugiūt. Nam cum summa uitā beatā si solida securitas: & eius incōcussa fiducia: solitudinis colligūt causas: & per insidiosum tramitē nō tātū ferunt sarcinas: sed trahūt. Ita longius ab effectu eius: quod petunt: semper abscedunt: & quo plus operā impenderunt: hoc se magis impediunt: & feruntur retro. Quod euenit in labyrintho properantibus ipsa illos uelocitas implicat. Vale.

Incipit liber sextus. Epistola. xlv. de modo legendi commentarios. De acuitate ingenii: non in uerbis: sed in rebus habendis. Et quis sit uere beatus.

Libros istos inopiā eē quāreris. Nō refert q̄ multos: sed q̄ bonos habeas. Lectio certa pdest: uaria delectat. Qui quo destinauit: peruenire uult unā sequat uia: nō per multas uageat. Nō ire istud: sed errare ē. Vellē iquis magis mihi libros: q̄ cōsiliū dares. Ego uero quoscūq; habeo: mittere paratus sum & totū horreū excutere: me quoq; isto si possem trāsserem: & nō si mature te finē officii sperarem impetratū: hāc senile expeditionē idixissem mihi. Nec me charybdis & Scylla: & fabulosum istud fretū deterrere potuissent, transissem ista non solū traicissem, dūmodo te cōplecti possem: & p̄sens aeternare q̄ntū: aīo creuisses. Ceterū q; libros meos tibi mitti desideras: nō magis ideo me desertū q̄ formosum putarē: si imaginē meā peteres: idulgētia scio istud esse: nō iudicii: & si mō iudicii est idulgētia tibi ipsoiuit. Sed q̄lescūq; sunt: tu illos sic lege: tanq̄ ueq; quārā: adhuc nō scia: & cōrumaciter quārā. Nō enī me cuiq; emācipauit: nullius nomē fero. multū magno rum uiroq; iudicio credo aliquid & meo uendico. Nā illi quoq; nō inuēta sed quārēda nobis reliquarūt: & inuenissent forsītā necessaria: nisi & superuacua quesissent. Multū illis tēporibus uerborū cauillatio: & deceptio eripuit. Captiofā disputationes: quā acūmē irritū exercent: nec timus nodos: & ambigūā significationē uerbis illigamus: ac deinde dissoluimus, tātū nobis uacat iam uiuere: iam mori scimus: tota illo mente pergendū est ubi prouideri debet: ne res nos: nō uerba decipiat. Quid mihi uocū similitudines disti guis: quibus nemo unq; nisi dū disputat: captus est? Res fallūt illas discerne: pro bōis mala amplectimur: optamus cōtra id quod optauimus pugnat uota nostra cū uotis: cōsilia cū cōsiliis. Adulatio q̄similis ē amicitiae: nō imitat illā tantū: sed uincit & prāterit: aptis ac ppitiis auribus recipitur: & in prācordia una descendit: eo ipso gratiosa: quo ledit. Doce quēadmodū hāc similitudinē possim dignoscere. Vēit ad me pro amico blādus inimicus: uitia nobis sub uirtutū noīe obrepunt: temeritas sub titulo fortitudinis latet. Moderatio uocat ignauia: pro cauto timidus accipit. In his magno piculo erramus: his certas notas iprime. Ceterū qui interrogat: an cornua habeat: nō est tam stultus: ut frontē suā tentet: nec rursus tam ineptus: aut hebes ut nesciat. si tu subtilissima collectione persuaseris. Sic ista sine noxa decipiūt: quomodo prāstigiatorum acceptabula: & calculi in quibus me fallacia ipsa delectat. Effice ut quomodo fiat itelligā: per diu sūm. Idem de istis captionibus dico, quo enim nomine potius sophismata appellem: nec ignorati nocent: nec scientem iuuant. Si utiq; uis ambiguitates deducere: hoc nos doce: Beatū non eū esse quē uul gus appellat. ad quem pecunia magna confluxit. Sed illum cui bonum omne in animo est erectū: & exci sum: & mirabilia calcātem, qui neminem uidet: cū quo se cōmutatū uelit: qui hominem ea solā parte exi stimat: qua homo est, q̄ natura magistra utitur: ad illius leges componitur: sic uiuit quomodo illa prāscri pfit cui bona sua nulla uis excutit, qui mala in bonū conuertit: certus iudicii: inconcussus: increpidus. quē aliqua uis mouet: nulla perturbat, quem fortūa: cum in eum quod habuit telum nocentissimum ī maxi ma intorsit: pūgit: non uulnerat: & hoc raro. Nam cetera eius tela: quibus genus humanū debellat: gran dinis more dissulant: quā icussa tectis sine ullo habitatoris incōmodo crepitat ac soluit. Quid me deti nes in eo: quem tu ipse eudæmona appellas: de quo tantum librorū compositum est? Ecce mihi tota uita mentitur: hanc coargue: hanc ad ueq; si acutu es redige. Necessaria iudicat: quorum magna pars superua cua est: etiā quā nō est superuacua nihil in se momenti habet in hoc: ut possit fortūatum beatūq; p̄stare. Non enim statim bonū ē: si quid necessariū est: ac proicimus bonū: si hoc nomē panī & polētā damus & ceteris sine quibus uita non ducit. Quod bonū est: utiq; necessarium est, quod at necessariū est: non utiq; bonū: quoniam quidē necessaria sunt: & eadē uilissima est. Nemo eo usq; dignitatē boni ignorat: ut illud ad hāc in diē utilia demittat. Quid ergo? Non eo potius curā trāsseres: ut ostendas omnibus magno tem poris impendio quārī superuacua: & multos trāssisse uitam: dum uitā instrumēta cōquirunt. Recognosce singulos: cōsidera uniuersos: nullius nō uita spectat in craftinū. Quid in hoc sit malū quāris? Infinitū. Non enim uiuunt: sed uicturi sunt: omnia differūt: etiā si attenderemus: tamē nos uita prācurreret. Nūc uero cunctantes: quasi aliena trāscurret: & ultimo die finis: omni perit. Sed ne epistolā modū excedā: quā

non debet sinistram manum legentis implere: in alium diem hanc litem cum dialecticis differam nimirum subtilibus: & hoc solum curantibus: non & hoc. Vale.

Epistola. xlv. Laudat uoluminis sibi missi dulcedinem. Et docet: qd id quod in dictando fecit: est eleganda materia.

Ibrū tuū quē mihi promiseras accepi: & tanq̄ lecturus ex cōmodo adaperui: ac tantū degustare uolui: deinde blanditus est ipse: ut procederē longius: qui q̄ disertus fuerit ex hoc itelligas licet. leuis mihi uisus est: cum esset nec mei: nec tui corporis: sed qui primo aspectu: aut Titi Liuii: aut Epicuri posse uideri. Tanta at̄ dulcedine me tenuit & traxit: ut illū sine ulla dīlatione perlegerē. Sol me iuitabat: fames admonebat: nubes minabant: tamē exhausti totū: nō tantū delectatus sum: sed gauisus. Quid īge- nū iste habuit: quid animi dicerē: quid impetus: si intergeuisset: si īteruallo surrexisset. Nūc nō fuit īpetus: sed tenor: cōpositio uirilī & sancta: nihilominus interueniebat dulce illud: & loco lene: grādīs erectus es: hoc te uolo tenere sic ire. Fecit aliquid: & materia ideo eligēda est fertilis: quā capiat ingenīū: quā incitet. De libro plura scribā: cū illū retractauero. Nūc mihi parē fedet iudiciū: tanq̄ audierim illa nō legerim sine me & inquirere: nō est quod uerearis: ueq; audies. O te hominē fœlicē qd nihil habes: propter quod quicq; tibi tam lōge mētiat: nisi qd iā etiam ubi causa sublata est mētimur cōsuetudinis causa. Vale.

Epistola. xlvii. De familiaritate habenda cum seruis.

Ibenter ex his qui a te ueniūt: cognoui familiariter te cū seruis tuis uiuere. Hoc prudētiā tuā: hoc eruditionē decet. Serui sunt: imo homines. serui sunt: imo cōtubernales. serui sunt: imo humiles amici. serui sunt: imo cōserui. si cogitaueris tantūdem in utroq; licere fortunā. Itaq; rideo istos: qd turpe existimāt cū seruo suo cōenare: quare? nisi quia superbissima cōsuetudo cōenāti domino stātū seruorū turbā circūdedit. est ille plus qd capit: & ingenti auditate onerat distentū uentrē: ac desuetū iā uentris officio: ut maiore opera aīa āgerat qd ingessit. At ī fœlicibus seruis: mouere labra: ne in hoc quidem ut loquantur licet. Virga murmur oē cōpescit: & ne fortuita quidē uerberibus excepta sunt tussis sternutamēta singultus: magno malo: ulla uoce īterpellatū silētiū luit. Noctē tota ieiuni: mutiq; stāt. Sic fit ut isti de domino loquantur: quibus corā domino loqui nō licet. At illi quibus nō tantū corā dominis: sed cū ipsis erat sermo: quorū os nō cōsuebat: parati erāt pro domino porrigere ceruicē: periculū iminēs in caput suū auertere: in cōuiuiis loquēbantur: sed in tormētis tacebāt. Deinde eiūsdē arrogantiā prouerbiū iactat. Totidē esse hostes: quot seruos. Nō habemus illos hostes: sed facimus: alia iterim crudelia: inhumana prætereo: qd ne tanq̄ hominibus quidē: sed tanq̄ iumētis abutimur. qd cū ad cōenandū discubuius. Alius sputa detergit. Alius reliquias temulētōrū subditus colligit. Alius præciosas aues scindit: & per pectus & clunes certis dīctibus circūferēs: eruditā manū in frustra excutit. Infœlix qui huic uni rei uiuit: ut altitia dēcēter secet: nisi qd miserior est: qui hoc uoluptatis causa docet: qd qui necessitate discit. Alius uini minister in muliebri modū ornatus: cū ætate luctat. nō pōt effugere pueritiā: sed retrahit. iāq; militari habitu glaber: retritis pilis: aut penitus euulsis tota noctē peruigilat: quā iter ebrietatē domini: ac libidinē diuidit: & in cubiculo uir: in cōuiuiō puer ē. Alius cui cōuiuiorū censura pmissa est: pstat infœlix & expectat: quos adulatio & intemperantia: aut gulæ: aut liguæ reuocet in crastinū. Adiciē obsonatores quibus dominici palati noticia subtilis est: qui sciūt cuius illū rei sapor excitet: cuius delectat aspectus: cuius nouitate nausæbūdus erigi possit: quid iam ipsa sarietas fastidiat: quid illo die efuriat cū his cōenare nō sustinet & maiestatis suæ dominū mutationem putat ad eādē mēsam cum seruo suo accedere. Dii melius: quod ex istis dominos habēt. Sta re ante limen Calixti: dominū suū uidit: & eū qui illi impeggerat titulū: qui inter ridicula mancipia pduxerat: aliis strātibus excludit: retulit illi gratiā seruus ille. in primā decuriā cōiectus: in qua uocē præco expectat: & ipse illū inuicem apologauit: & ipse nō iudicauit domo sua dignū dominus Calixtū uēdidit: sed domino qd multa Calixtus. Vis tu cogitare istū quē seruū tuum uocas ex hisdē seminibus ortū: eodē frui: cōlo: æque spirare: æque uiuere: æque mori tā tu illū īgeniū uidere potes: qd ille seruū. Mariana clade multos splendidiissime natos: senatorū per militiā auspiciatē gradū: fortuna depressit. Aliū ex illis pastore: aliū custodem casæ fecit. Cōtēne nūc eius fortunā hominē in quā trāsire: dū cōtēnis potes. Nolo in ingentē me locū immittere: & de usu seruorū disputare: in quos superbissimi crudelissimi: cōtumeliosissimi sumus. Hac tamē præcepti mei summa ē: Sic cū īferiore uiuas quēadmodū tecū superiorē uelis uiuere. Quotiēs ī mēte uenerit: quātū tibi īseruū liceat: ueniat in mēte tantūdem in te domino tuo licere. At ego inquis nullū habeo dominū: bona ætas est: forsitan habebis. Nescis quā ætate Hecuba seruire cœperit: quā Croesus: quā Darii mater: qd Plato: quā Diogenes. Viue cū seruo clemēter. Comitē quoq; & ī sermonē illū admittē: & in cōsiliū: & in cōuictū. Hoc loco acclamabit mihi tota māus delicatōrū. Nihil hac re humilius: nihil turpius. hos ego eosdē deprendā: alienorū seruorū ofculātes manū. Ne illud quidē uidetis: quoniā omnes inuidiā maiores nostri dominis: omnē cōtumeliā seruis detraxerint. dominū patrē familiæ appellauerūt: seruos quod etiam in minimis adhuc durat: familiares. Instituerūt diem festū quo nō solum cū seruis domini uelcerent: sed quo utiq; honores illis in domo gerere ius dicere permiserūt: & domū pusillā reipublicam esse iudicauerunt. Quid ergo? Omnes seruos admouebo mēsa meā: non magis qd omnes liberos? Erras si existimas me quosdam quasi sordidioris operæ reiectū: ut puta illū Mulionē: & illū Bubulcum: nō ministeriis illos existimabo: sed moribus. Sibi quisq; dat mores: ministeria casus assignat. Quidā cōenēt tecū: quia digni sunt. quidam ut sint. Siquid enim in illis ex sordida cōuersatione seruile est. honestorum conuictus excutiet. Non est mihi Lucili qd amicū tantum in foro & in curia quæras si diligēter attēderis: & domi inuenies. Sæpe bona materia cessat sine artifice. Tēta & experire: quēadmodū stultus

est: qui equum epturus nō ipsum inspicit: sed strātū eius ac frenos. Sic stultissimus: qui hominē aut ueste: aut ex conditione: quā uestis modo nobis circūdata est: aestimat. Seruus est: sed fortasse liber animo. Seruus est: hoc illi: aliis nō nocebit. Ostende q̄s nō sit. Alius libidini seruit: alius auaritiā: alius ambitioni: cōs timori. Dabo cōsularē aniculā seruientē: dabo ancillā diuitē: ostendā nobilissimos iuuenes māncipia pātomimogē. Nulla seruitus turpior est: q̄ uoluntaria. Quare non est q̄ ipsi fastidiosi te deterreāt: quo mīus seruis tuis hilarē te prāstes: & nō superbe superiorē. Colāt te potius q̄ timeant. Dicer aliquis nūc mē uocare uis ad pileū seruos: & dominos defastigio suo deicere. quod dixi colāt potius dominū q̄ timeāt: ita inq̄ prorsus colāt: tanq̄ clientes: tanq̄ salutatores. Hoc qui dixerit: obliuiscet id dominus: pagē non esse q̄ deo sat est. q̄ colit: & amatur. Non pōt amor cū timore misceri. Rectissime ergo facere te iudico q̄ timeri a seruis tuis non uis: q̄ uerborū castigatione uteris. Verberibus multa admouēant: non quicquid nos offendit: & ledit. Sed ad rabiem nos cogunt peruenire delitiā: ut quicquid non ex uoluntate respondit: iram euocet. Regū nobis induimus animos. Nam illi quoq̄ oblitī: & suarū uiriū & imbecillitatis alienarū: sic excādesunt: sic sēuiunt: quasi iniuriā acceperint a cuius rei periculo illos fortunā suā magnitudo tutissimos p̄stat: nec hoc ignorat: sed occasione nocendi captat: quārēdo acceperūt iniuriā: ut facerēt. Diutius te morari nolo: non ē enī tibi exhortatione opus. Hoc habent inter cātera boni mores: placent sibi permanentē leuis ē malicia: sēpe mutat: non in melius: sed in aliud. Vale.

Epistola. xlviii. Quod longiori mora opus esset in salutatione: q̄ in propositione quāstionis. Et q̄ amicitia omnia mutuo communicat.

De epistolā quā mihi ex itinere misisti: tam longā: q̄ ipsum iter fuit postea rescribā. Seducere me de beo: & quid suadeā circūspicere. Nā tu quoq̄ qui consulis: diu an consuleres cogitasti. Quanto magis hoc mihi faciendū ē: cū longiore mora opus sit: ut soluas quāstionē: q̄ ut proponas. Vtiq̄ cum aliud tibi expediat: aliud mihi. Itē ego tanq̄ Epicureus loquor. Mihi uerō id expedit quod tibi. Aut non sum amicus: nisi qcquid agit ad te pertīnēs meū ē. Consortiū regū oīum inrer nos facit amicitia: nec secūdi quicq̄ singulis ē: nec adueris: in cōmune uiuitur. nec potest quisq̄ beate degere: qui se tantum inuētur: qui omnia ad utilitates suas conuertit. Alteri uiuas oportet si uis tibi uiuere. Hāc fortietas diligenter & sanctā obseruata: quā nos homines hominibus miscet: & iudicat aliquod esse cōmunē: ius generis humani plurimū ad illā quoq̄ de qua loquēbar interiorem societātē amicitia colēdā proficit. omnia enim cū amico cōmunia habebit q̄ multa cū homine. Hoc Lucili uirog optime: mihi ab istis subtilibus prācipi malo: qd amico prāstare debeam: qd homini: q̄ quot modis amicus dicat: & homo q̄ multa significet ī diuersum. Ecce sapientia & stulticia discedunt: cui accedo: in utram ire partem iubes. illi homo pro amico est: huic amicus non ē pro homine: ille amicum sibi parat. hic se amico. Tu mihi uerba distorques: & syllabas digeris. Sed nisi īterrogationes uaserrimas struxero: & conclusionē falsā a uero nascens mendacium astruxero non potero a fugiēdis petēda secernere. Pudet me. q̄ in re tā seriā: senes ludimus. mus syllaba ē: mus at causeum rodit: syllaba ergo causeum rodit. Putas me nūc istud non posse soluere. Quod mihi ex ista snia periculum imminet: quod incommodum: sine dubio uerendum est ne quando in muscipula syllabas capiam: aut ne quando si negligentior fuero: causeum liber comedat: nisi forte illa acutior ē collectio. Mus syllaba ē: syllaba autē causeum nō rodit: mus ergo causeum nō rodit. O pueriles ineptias: in hoc supercilia subduximus: in hoc barbam dimissimus: hoc ē q̄ tristes docemus & pallidi. Vis scire quod philosophia promittat generi humano consiliū. Alium mors uocat alium paupertas urit: aliū diuitiā: uel alienā torquer: uel suā ille malam fortunā horret: hic fœlicitati suā se subducere cupit: hūc homines male habēt: illū diu. Quid mihi lusoria ista cōponis: Nō est iocandi locus. Ad miseros aduocatus es: opem latug te naufragis: captis agris agētibus: intēta securi subiectū prāstātibus caput pollicitus es. Quo diuerteris? Quid agis? Hic cum quo ludis timet succurrere: quid quod laqueati respondent in pœnis: omnes undiq̄ ad te māus tendunt: perditā uitā periturāq̄ auxilium aliquod implorant: in te spes opesq̄ sunt: rogant ut ex tanta illos uoluntatione extrahas: ut disiectis & errantibus clarum ueritatis lumen ostendas. dic quid necessarium natura fecerit: quid superuacū: q̄ faciles leges posuerit: q̄ iucunda sit uita: q̄ expedita illas sequentibus: q̄ acerba & implicita eorum qui opinionī plusq̄ naturā crediderunt: Si prius docueris quā partem eorū leuitatura sint: quid istorū cupiditates demat: quid temperet. Disputationes istā utinā tantū non prodescent: nocent. Hoc tibi cū uoles manifestissimū faciā: cōminui & debilitari generosam indolem: in istas argutias collectā. Pudet dicere contra fortunam militaturis: quā porrigant tela: quēadmodū illos subornent. Hac ad summū bonum itur: per istud philosophiā sunt nigræ: & turpes: infameq̄: etiam ad albū sedentibus exceptiones. Quid enim aliud agitis cum eū quem interrogatis scientes in fraudem inducitis: q̄ ut formula cecidisse uideatur: sed quemadmodū illos prātor: sic hos philosophia in integrum restituit. Qui dedi scientes ab ingētibus promissis: & grandia locuti effecturos uos: ut non magis auri fulgor: q̄ gladii perstrigat oculos meos: ut igenti constantia: & quod omnes optant: & quod omnes timent calcem: ad grammaticorum elementa descenditis? Quid dicitis? Sic itur ad astra. Hoc enī est quod mihi philosophia promittit ut parē deo faciat: ad hoc inuitatus sum: ad hoc ueni: fidem prāsta quantum potes. Ergo mi Lucili reduc te ab istis exceptionibus & prāscriptoribus philosophorū: aperta decet: & simplicia bonitatē. Etiam si multum superesset aetatis: parce dispensandū erat: ut sufficeret necessariis: nūc quā dementia est: superuacua discere in tanta temporis ægestate. Vale.

Epistola. xlix. De uelocitate temporis: non in quāstionibus puerilibus expendendam: sed exhortatione uirtutum: laudabilius uitā meritis redimenda.

St quidem mi Lucili supinus & negligēs: qui in amici memoriam ab aliqua regione admonitus reducit: & tamen repositum in animo nostro desiderium: loca interdū familiaria euocat nec ex tinctam memoriā reddūt: sed quiescētē irritāt, sicut dolorē ingētū: etiā si mitigatus est tempore: aut serui familiaris admissio: aut uestes: aut domus renouat. Ecce Cāpāia. & maxime neapolis ad Pōpeiorum tuorū conspectū: incredibile est q̄ recens desiderium tui fecerint: totus mihi in oculis es: cum maxīa a te discedo. Video lachrymas cohibentē: & affectionibus tuis inter ipsam coertionem exeuntibus nobis satis resistentem modo amisisse te uideor. Quid enī nō modo est: si recorderis. Modo apud Sotionē philosophū puer sedi: modo causas agere cōpī: modo defūi uelle agere: modo defūi posse. Infinita est uelocitas temporis quā magis apparet respicientibus. nā ad præsētia intentos fallit: adeo prācipitis fugā trāsitus leuis est. Causam huius rei quāris? Quicquid tēporis transiit: eodē loco ē: pariter aspici: una iacet omnia tandē in profundū cadūt: & aliōq̄ non possunt longa īterualla esse in ea re: quā tota breuis ē: pūctum est quod uiuimus: & adhuc pūcto minus: sed hoc minimū spe quadam longioris spatii natura derisit. Aliud ex hoc īfantiam fecit: aliud pueritiā: aliud adolescentiam: aliud īclinationem quandam ab adolescentia ī senectutem: aliud ipsam senectutem: in quam angustio quot gradus posuit: modo te persecutus sum. Et tamen hoc modo aetatis nostrā bona proportio est: cuius breuitatem aliquando futuram cogitemus. Nō solebat mihi tam uelox tempus uideri: nunc incredibilis cursus apparet: siue quia ad moueri lineas sentio: siue quia attendere cōpī: & computare damnū meum. Eo magis itaq̄ īdignor: aliquos ex hoc tempore: quod sufficere nō ad necessaria q̄dam potest ēt si custoditū diligentissime fuerit: in superuacua maiorem partem erogare. Negat Cicero si duplicetur sibi aetas: habitūq̄ se tempus: quo legat lyricos: eodem modo dialecticos qui tristius: inepti sunt illi ex professo lasciuiunt qui agere se ipsos aliqd existimant. Nec ego ne go prospicienda ista: sed prospicienda tantū & a lumine salutanda. In hoc unum censeo ne uerba nobis dētur: & aliqd esse in illis: & secreta boni iudicemus. Quid te torques & maceras in ea quāstione quam subtilius est contempsisse: q̄ soluere. Securi est & ex commodo migrantis minuta conquirere. Cū hostis īstat a tergo: & mouere se iussus est miles: necessitas excutit: quicquid pax ociosa collegerat. Nō uacat mihi uerba dubie cadentiā consecrari: & uafriā in illis meam experiri. Aspici q̄ coeant populi: quā mōenia clusis ferrū acuant: portis: magno mihi animo: īstrepitus iste belli circūsonantis exaudiendus est: demens omnibus merito uideret: si cū saxa in munimentū muroq̄ senes fōeminaq̄ cōgerent: cū iuentus ītra portas armata: signū eruptionis expectaret: aut posceret: cū hostilia in portis tela uiбрarent: & ipm solū suffossionibus: & cuniculis tremere: sederem ociosus: & eiulmodi quāstionulas ponerēs: qd non perdidisti habes. cornua at non perdidisti: cornua ergo habes: aliaq̄ ad exemplū huius acutae deliratiōis cōcinnata. Atqui aequē licet tibi demens uidear: si istis impendero operam ēt nūc obfideor: nūc tamen periculū mihi obfesso externū īmineret: murus me ab hoste secerneret: nūc mortifera mecū sunt: non uaco ad istas ineptias īgens negociū in manibus ē. Quid agam? Mors me sequitur: fugit uita. aduersus hāc me doce: aliquid effice ut ego mortem non timeam: uita me non effugiat. Exhortare aduersus difficilia: de aequanimitate aduersus in euitabilia. Angustias temporis mihi laxa: doce non esse positū bonū uitā spatio eius: sed in usu. Posse fieri: immo sapissime fieri: in qui diu uixit: paucū uixerit. Dic mihi dormituro potes non expergisci: dic mihi experrecto potes non dormire amplius: dic exeunti: potes non reuerti: dic redeunti potes non exire. Erras si in nauigatione tantū existimas minimū esse: quo morte uita deducit: in olim loco aequē tenuē īteruallū est non ubiq̄ se mors tam prope ostendit: ubiq̄ tamen prope ē. Has tenebras discute: & facilius ea trades: ad quā prāparatus sum. Dociles natura nos adidit & rationem dedit īperfectam: sed quā perfici possit. De iustitia mihi: de pietate disputa: de fragilitate: de pudicitia utraq̄ & illa cui alieni corporis abstinentia ē: & hac cui sui cura: si me uolueris per deū ducere facilius ad id quod tendo perueniam. Nam ut ait ille tragicus: Veritatis simplex ratio est. Ideoq̄ illam īmplicari non oportet. Nec enim quicq̄ mius conuenit: q̄ subdola ista calliditas animis magna conantibus. Vale.

Epistola. De falsa excusatione peccantium. Et qualiter corrigi possit prauitas indurata.

Epistolā tuā accepi post multos menses: quā miseras. Superuacuū itaq̄ putauī ab eo qui afferebat: qd ageres q̄rere. Valde enī bonā memoriā ē si meminit: & tamē spero te sic iā uiuere: ut ubicunq̄ eris sciam quid agas. Quid etenim aliud agis q̄ ut meliorē teip̄e quotidie facias: ut aliquid ex erroribus ponas: ut ītelligas tua uitia esse: quā putas rega. Quā dā enī locis & temporibus ascribimus. At illa quocūq̄ transferimur secutura sunt. Arpeste uxorī meā fatuā scis hāreditariū onus in domo mea remāsisse. Ipse enim auarissimus ab ipsis prodigiis sumpsi: si q̄ndo fatuo delectari uolo: nō ē mihi longe quāredus: me rideo: hāc fatua subito defuit uidere īcredibilē rem tibi narros: sed ueram nescit esse se cācā: subinde pedagogū suū rogat: ut migret: ait domū nigrā & tenebrosam esse. Hoc quod ī illa ridemus: oībus nobis accidere tibi liqueat. Nemo se auarū esse ītelligit: nemo cupidū: cāci tamē ducē quārit: nos sine dūce erramus. & dicimus: Non ego ambiciosus sum: sed nemo aliter Romā potest uiuere. Nō ego sumptuosus sum: sed urbs ipsa magnas impensas exigit. Non est meum uitium q̄ iracundus sum: q̄ nondū consti tui certum genus uitā. Adolescentia hāc facit. Quid nos decipimus? Non est extrinsecus malū nostrum intra nos ē: in uisceribus ipsis sedet: & ideo difficulter ad sanitatem peruenimus: quia nos egrotare nescimus. Si curari cōperimus: quādo tot morbos: tantaeue res discutiemus? Nunc uero nec quārimus qdē medicum: qui minus negocii haberet: si adhiberetur ad recens uitium: sequerētur teneri & rudes animi: recta mōstrantē. Nemo difficulter ad naturā reducitur: nisi qui ab illa defecit. Erubescimus discere bonā mentē. At mehercule turpe est: magistrū huius rei quārere. Illud desperandū ē: posse nobis tātum bonū

casu influere. Laborandum est: & ut uerget dicam: nec labor quidem magnus est: si modo ut dixi ante animū nostrū formare incipimus: & corrigere quod indurescat prauitas eius: sed nec indurata despero. Nihil est quod non expugnet pertinax opera: & intentā ac diligens cura. Robora in rectū: quis flexa reuocabis curuatas trabes calor explicat: & aliter natæ in id fingunt: quod usus noster exigit. Quāto facilius animus accipit formam flexibilis: & omni humore obsequentior. Quid enim aliud est animus: quam quodāmodo se habēs spiritus? Vides autē tanto spiritū esse faciliorem omni alia materia: quāto tenuior est. Illud mihi Lucili non est quod te impediāt: quo minus de nobis bene speres: quod malitia iam nos tenet: quod diu in possessione nostri est. Ad neminem ante bona mens uenit quam mala: omnes praecipue sumus uirtutes discere: uitia dediscere. Sed eo maiore animo ad emendationē nostrī debemus accedere: quod semel traditi nobis boni perpetua possessio est. Non dediscitur uirtus, contraria enim mala in alieno haerent: ideo depelli & extirpari possunt: fideliter se dent: quæ in locum suū ueniunt, uirtus secundū naturam est, uitia inimica & infesta sunt. Sed quēadmodū uirtutes recte exire non possunt faciliusque earum tutela est: ita initium ad illas eūdi arduū quia hoc primū imbecillæ mentis atque ægræ est formidare inexperta. Itaque cogenda est mens: ut incipiat: ac deinde non est acerba medicina: protinus enim delectat: dum sanat, alioque remedioque post sanitatē uoluptas est: philosophia pariter & salutaris & dulcis est. Vale.

Incipit liber septimus. Epistola. li. Amoenas ciuitates uitandas rationibus docet & exemplis.

Vomodo quisque potest mihi Lucili: tu istuc habes ætatem: & illum nobilissimū Siciliæ montē quē quare dixerit Messala unicū siue ualgus (Apud utrūque enim legi) non reperio cum plurima loca euomant ignē: non tantū ædita: quod crebrius euenit. Videlicet quia ignis iustissimū fert: sed etiam iacentia. Nos utrunque possumus: contenti fumus baiis: quas postero die: quæ attigerā reliquā locū ob hoc deuitandū: cū habeat quasdam naturales dotes: quia illū sibi celebrandū: luxuria sumpsit. Quid ergo? Vili loco indicendū est odiū? Minime. Sed quēadmodū aliqua uestis: sapienti & probo uiro magis cōuenit quam aliqua: nec ullū colorē ille odit: sed aliquem patet: putat aptū esse frugalitatem professō. Sic regio quoque est: quā sapiens uir: aut ad sapientiā tendens declinet: tanquam alienā bonis moribus. Itaque de secessu cogitas: nunquam Canopū eligit: quis neminē Canopus esse frugalitatis: ne Baias quidem quæ diuersorū uitioque esse cōperūt: illic sibi plurimū luxuria permittit illic tanquam aliqua licentia debeatur: loco magis soluit. Non tantū corpori: sed etiā moribus salubrem locū eligere debemus. Quēadmodū inter tortores habitare nollēs: sic nec inter popinas quidē. Videre ebrios per littora errantes: & comestiones nauigantiū: & symphoniarū cantibus strepentes lacus. & alia quæ uelut soluta legibus luxuria: non tantū peccat: sed publicat. Quid necesse est? Id agere debemus: ut irritamenta uitioque quod longissime proiciamus. Indurandus est animus: & a blandimētis uoluptatū procul abstrahendus. Vina Hani balē hyberna soluerūt: & indomitū illū niuibibus atque alpiibus uirum enervauerūt fomēta. Capaniæ armis uicit: uitis uictus est. Nobis quoque militandū est: & quidē genere militiæ: quo nunquam quies: nunquam otium datur. Debellandæ sunt in primis uoluptates: quæ ut uides sæua quoque ad se ingenia rapuerūt. Siquis sibi proposuerit quātū operis aggressus sit: sciet nihil delicate: nihil molliter esse faciendū. Quid mihi cū istis calētibz stagnis? Quid cū sudatoriis: in quæ siccus uapor corpora exhaustus includit? Omnis sudor per laborem exeat. Si faceremus quod fecit Hannibal: ut interrupto cursu regis: omissoque bello: fouedis corporibus operam dāremus: nemo non intēpestiuā desidiā uictori quoque nedū uincenti: periculosam merito repræhenderet. Minus nobis quam illis punica signa sequētibz licet. Plus periculi restat cedentibus: plus operis etiā perseuerantibus. Fortuna mecū bellū gerit: non sum imperata facturus. Iugū non recipio: immo quod maiore uirtute faciendū est excutio. Non est emolliendus animus: si uoluptati cessero: cedendū est dolori: cedendū est labori: cedendū est paupertati. Idem sibi in me iuris esse uolet: & ambitio: & ita iter tot affectus distrahar immo discerpar. Libertas proposita est. Ad hoc primū laborat. Quæ sit libertas queris? Nulli rei seruire: nulli necessitati: nullis casibus: fortunam in æquum deducere: quo die illam intellexero plus posse: nihil poterit. Ego illam feram cū in manu mors sit. His cogitationibus intentū: loca seria sanctaque eligere oportet. Effoeminat animos amoenitas nimia. Nec dubie aliquid ad corrūpendū uigore potest regio. Quamlibet uia iumenta patiunt: quoque durata in aspo ungula est. In molli palustrique pascuo saginata cito subterrūtur. Et fortior miles ex cōfragoso uenit: segnis est urbanus & uerna: nullū laborē recusant manus: quæ ad arma ab aratro trāfferunt. In primo defecit puluere: ille unctus & nitidus. Seuerior loci disciplina firmat ingenium aptūque magnis conatibus reddit. Literni honestus Scipio quam Baiis exulabat. Ruina eius non est tam molliter collocanda: illi quoque ad quos primos fortuna publicæ rei: publicas opes trāstulit. Caius Marius: & Cneus Pompeius: & Cæsar extruxerūt quidem uillas in regione Baiana: sed illas imposuerūt summis iugis mortuum. Videbat hoc magis militare ex ædito speculari: late longēque subiecta. Aspice quā positionē elegerint: quibus ædificia excitauerint locis: & qualia. Scies non uillas esse: sed castra. Habitatumque tu putas unquam fuisse in utica Catonem ut prænauigantes adulteras dinumeraret: & tot aspiceret genera Cimbarum uariis coloribus picta: & fluitantem toto lacu rosam: ut audiret canentiū nocturna cōuitia. Nōne ille manere itra ualium maluisset: quam unā noctē inter talia duxisset? Quid ni malit quisquis uir est: somnū suū classico: quam symphoniā rūpi. Sed satis diu cū Baiis litigauimus. Nunquam satis cum uitis quæ oro te Lucili persequere: sine modo: sine fine. Nā illis quoque nec finis est: nec modus. Proice quæcūque cor tuū laniant quæ si aliter extrahi nequeant: cor ipsum cum illis reuellendū erat. Voluptates præcipue extirpa: & uilissimas habe latronum more quos philistas Aegyptii uocant in hoc nos amplectunt: ut strangulent. Vale.

Epistola. lii. De tribus generibus hominū ad philosophiam uenientiū. Et quis in hac uita sit eligendus

adiutor. Et de licita & uetita laudatione.

Vid est hoc Lucili: quod nos alio tēdētes: alio trahit: & eo unde recedere cupimus impellit? Quid colluctatur cū aīo nostro: nec pmittit nobis quicq̃ semel uelle. Fluctuamus iter uaria cōsilia. Nihil libere uolumus: nihil absolute: nihil semper. Stultitia inquis ē cui nihil cōstat: nihil diu placet. Sed quomodo nos, aut quādo ab illa reuellemus. Nemo per se satis ualer: ut emergat oportet manū aliq̃s porrigat: aliq̃s educat. Quosdā ait Epicurus ad ueritatē sine ullius adiutorio exisse: fecisse sibi ipsos uia. Hos maxime laudat: q̃bus ex se impetus fuit: qui seipsi protulerint. Quosdā indigere ope aliena: non ituros: si nemo praecefferit: sed bene secuturos. Ex his Metrodorū ait esse. Egregiū hoc quoq̃ sed secūda sortis in geniū. Nos ex illa prima nota nō sumus: sed bene nobiscū agitur: si in secundā recipimur. Ne hunc quidē contēpseris hominē: qui alieno beneficio saluus esse pōt: & hoc multū est uelle seruari. Præter hæc adhuc inuenies genus aliud hominū: ne ipsum quidem fastidiendū: eorū qui cogi ad rectū: cōpelliq̃ possunt: q̃bus nō duce rātū opus sit: sed adiutore: & ut ita dicā: coactore. Hic tertius color ē. Si quæris huius exemplar. Hermarcū ait Epicurus talē fuisse. Itaq̃ alteri magis gratulatur: alterq̃ magis suspicit: quis ad eūdē finem uterq̃ peruenerit: tamē maior est laus idē effecisse in difficiliōri materia. Puta enī duo ædificia excitata eē: ambo disparia: æque excelsa: atq̃ magnifica. Alterū puta aream accēpit: illic protinus opus creuit. Alterq̃ fundamenta laxa habet in mollē & fluidā humū immissa. Multūq̃ laboris exhaustū ē: dū peruenitur ad solidum. Inuenio quicquid fecit alter: alterius magna pars & difficiliōr latet. Quædam ingenta facilia & expedita. Quædam manu: aut aiunt: facienda sunt: & in fundamētis suis occupāda: itaq̃ ego illū feliciorem dixerim qui nihil negotii secum habuerit. Hūc quidē melius de se meruisse: qui malignitatē naturæ suæ uicit: & ad sapientiā se nō perduxit. sed extraxit. hoc durū & laboriosum īgeniū nobis datū scias: licet ire per obstātia. Itaq̃ pugnemus: aliquoq̃ inuocemus auxiliū. Quē inquis inuocabo hūc aut illū? Tu uero etiā ad priores reuētere: qui uacāt. Adiuuare nos possunt nō rātū q̃ sunt: sed q̃ fuerūt. Ex his autem qui sunt: eligamus nō eos qui uerba magna celeritate præcipitāt: & cōmunes locos uoluūt: & ī priuato circūlātur: sed eos qui uitā doceāt. qui cū dixerint quid faciendū sit: probāt faciendo: qui docēt qd uitādum sit. Nec unq̃ in eo quod fugiendū dixerint depræhēdunt. Eū elige adiutorē quē magis admīreris cū uideris: q̃ cū audieris. Nec ideo te phibuerim hos quoq̃ audire: quibus admittēre populū ac disserere cōsuetudo ē: si modo hoc proposito in turbā prodeūt: ut meliores fiant: faciantq̃ meliores: si nō ambitiois hoc causa exercent. Quid enim turpius philosophia captante clamores. Nunquid æger laudat medicū se cantem? Tacete: fauete: & præbete uos curationi etiā si exclamaueritis nō aliter audia q̃ ad tactū uitiorum uestroq̃ īgemiscatis. Testari uultis attēdere uos: moueriq̃ magnitudine reg̃ sane liceat. Vt quædam iudicetis: & feratis de meliore suffragiū. Quid nī nō permittā. Apud Pythagorā discipulis quinq̃ annis tacendum erat. Nunquid ergo existimas statim illis & loqui: & laudare licuisse? Quanta autē dementia eius ē quē clamores īperitoq̃ hilarē ex auditorio dimittūt. Quid letaris: q̃ ab hominibus his laudatus es: quos nō potes ipse laudare: disserere populo Fabianus: sed audiebat modeste. Erūpebat interdū magnus clamor laudantiū: sed quē rerū magnitudo euocauerat: nō sonus īoffensæ ac molliter orationis elapsæ. Inter sit aliquid inter clamorē theatri: & scholæ. Est aliqua & laudandi licentia: omnia reg̃ omniū si obseruent iudicia sunt: & argumētum morū ex minimis quoq̃ licet capere. Impudicū & incestus ostēdit & manus mota: & unū interdū responsū: & relatus ad caput digitus: & flexus oculorū. Improbū interdū risus ī sanū uultus habitusq̃ demōstrat. Illa enī in apertū per notas exeunt: qualis quisq̃ sit scies: si quēadmodū laudet aspexeris. Hinc atq̃ illinc philosopho manus auditor intentat: & super ipsum caput miratū turbat circumstat. Nō laudat ille nunc: si intelligis: sed cōclamatur. Relinquātur istæ uoces illis auribus: q̃ ppositum habent populo placere. Philosophia adoretur. Permittendū erit aliquādo iuuenibus sequi impetum animi. Tūc autē cū hoc ex īpetu faciēt: cū silentiū sibi imperare nō poterūt. Talis laudatio aliquid exhortationis affert ipsis audiētibus: & animos adolescentiū extimulat: ad rem cōmoueant nō ad uerba cōposita. Alioquin nocet illis eloquētia si nō rerū cupiditatē facit sed sui. Differā hoc in præsentia: desiderat enim propriā: & longā executionē: quēadmodū populo disserendū. quid sibi apud populū permittēdum sit: quid populo apud se. Damnū quidē fecisse philosophiā: nō erit dubiū: postq̃ prostituta ē: sed potest in penetralibus suis ostēdi: si modo non institutorem: sed antistitem nacta est. Vale.

Epistola lvi. De tempestate & nausea quam passus est in mari: submittens differentiam inter corporalia & spiritalia.

Vid non potest mihi persuaderi: cui persuasum est ut nauigare? solui mari languido naue. Erat si ne dubio cælū graue sordidis nubibus: quæ fere: aut in aquā: aut in uentū resoluūtur. sed putauit tam pauca milia a Parthenope usq̃ puteolos furripi posse: quis dubio & ipēdere cælo. Itaq̃ quocelerius euadere protinus per altū ad nescida direxi: præcisurus omnis sinus. cū iam eo pcessissem: ut mea nihil itereffer: utrū irem: an redire. Primū æqualitas illa: quæ me corruerat perit. Nōdum erat tēpestas: sed iam inclinatio maris: ac subinde crebrior fluctus cœpi gubernatorē rogare: ut me in aliquo littore ex poneret. Aiebat ille aspera esse & importuosa. Nec quicq̃ se æque in tēpestate timere q̃ terrā. Perus autem uexabat: q̃ ut mihi periculū incūberet. Nausea enim me segnis hæc & sine exitu torq̃bat: quæ bilem mouet: nec effundit. Institi itaq̃ gubernatori: & illū uellet nollet. coegi petere littus: Cuius ut uiciniam attigimus: nō expecto ut quicq̃ ex præceptis Virgilii fiat: obuertunt pelago proras: aut ancora de prora iacitur. memor artificii mei ueteris: frigidus cultor mitto me in mare: quomodo p sichrolutā decet gausapatus. Quæ putas me passum. dū per aspera eripior? dum uia quæro? dum facio? Intellexi nō immerito nautis

terram timeri. Incredibilia sunt quæ tulerim: cum ferre me nō possim. Illud scito Vlyxē nō fuisse tā irato mari nati: ut ubiq; naufragia faceret. Nauseator erat. Ergo & ego quocūq; nauigā debuerō uigesimo anno perueniā: ut primū stomachū quē scis cū mari nauseam effugere. Collegi: & corpus unctione recreaui. Hoc corpi meū cogitare: quāta nos uitioꝝ nostroꝝ sequarētur obliuio: etiā corporaliū quæ subinde admonēt sui: nedū illoꝝ q̄ eo magis latent: quo maiora sunt. Næuis aliquē mutūcula decipit: sed cū creuit: & uera febris exarsit: etiā duro & perpeffo sui cōfessionē excipit: pedes dolēt: articuli puntiūculas sentiunt. Adhuc dissimulamus & aut talum extorsisse dicimus: aut in exercitatione aliqua laborasse: dubio & icipiēte morbo: quærit nomē: qui ubi iam calcaria cōp̄it intendere: & utroq; pedes fecit dextros: necesse est podagrā fateri. Contra euenit in his morbis quibus afficiunt animi: quo quis peius se habet minus sentit. Non est quod mireris Lucili charissime. Nā qui leuiter dormit: & species secundū quietem capit: aliq̄ndo dormire se dormiens cogitat: grauis sopor etiā somnia extinguit: animūq; altius mergit: qui nullo intellectu sui est. Quare uitia sua nemo confitet? Quia ēt nūc in illis est: somnium narrare uigilantis est: & uitia sua confiteri sanitatis indicium ē. Expergiscamur ergo ut errores nostros coarguere possimus. Sola autem nos philosophia excitabit: sola somnū excuciet graue illi te totū dedica: dignus illa es: illa digna te est: ite in complexum alter alterius. Omnibus aliis rebus te nega fortiter: aperte: non est q̄ præcario philosopheris. Si æger esses: curā remissiffes res familiaris: & forensia tibi negocia excidissent: nec quenq; tanti putares: cui aduocatus tui remissione descenderes: uel toto animo id ageres: ut q̄ primū morbo liberareris. Quid ergo? Nō & nunc idē facies. Omnia impedimenta dimitte: & uaca bonæ menti. Nemo ad illā peruenit occupatus: exercet philosophia regnū suū: dat tempus: nō accipit: nō est res successiua: ordinaria est: domina est: adest & iubet. Alexander cuidā ciuitati partē agroꝝ & dimidiā regē omniū promittēti: Eo inquit proposito in Asiam ueni: ut nō id acciperem qd didissetis: sed ut id haberetis quod reliquissetis. Idē philosophia rebus oībus: nō sum hoc tēpus acceptura quod uobis superfuerit: sed id uos habebitis quod ipsa erogauero. Totā huc cōuertere mentē: huic asside: hanc cole. Ingens interuallū inter te & alios fiat: omnes mortales æuo tu antecedes: nō multū te diū antecedent. Quæris quid inter te: & illos interfuturū sit? diutius erunt. At mehercle magni arrificis est: clausisse totū in exiguo. Tantū sapienti sua: quantū deo oīs ætas patet. Est aliqd quo sapiens antecedit deum. ille beneficio naturæ non timet: suo sapiens. Ecce res magna habere ībecillitatē hoīs: securitatē dei. Incredibile philosophiæ ius est: ad omnē fortuitā uim retundendā. Nullū telum in corpore eius sedet: munita est & solida. Quædā defatigat & uelut leuia tela laxo sinu eludit: quædam discutit: & in eum usq; qui miserat respuit. Vale.

Epistola. lliii. De morbo suspirii uel anhelitus: ubi mirabile documentū de morte subiūgit. Et q̄ sapiens de uita exit non eiicitur.

Ongū mihi comitatū dederat mala ualitudo: repēte me inuasit. quo genere inquis? Prorsus merito interrogas: adeo nullū mihi ignotū est: uni tantū morbo quasi assignatus sum: quē quare græco noīe appellē: nescio. Satis. nāpte dici suspiriū potest: breuis aut ualde & procellæ similis ē impetus: intra horā ferā definit. Quis. n. expirat? Omnia. n. diu corporis aut incommoda: aut pericula per me transierūt. Nullum mihi uidet molestius. quid nī? Aliud. n. quicquid est: ægrotare est. Hoc animam age: relataq; medici hāc meditationē mortis uocāt. Facit. n. aliquādo spiritus ille quod sæpe conatus ē. Hilarē me putas hāc tibi scribere: quia effugi. si hoc sine: quasi bonā ualitudine delecter: tā ridicule facio: q̄ ille q̄ quis uicisse se putat: cū uadimoniiū distulit. Ego uero & in ipsa suffocatione nō desii cogitationibus lætis ac fortibus acquiescere. Quid hoc est inquā. Tam sæpe mors experit me faciat. At ego illam diu expertus sum. Quando iquis? Anteq̄ nasceret. Mors est non esse id quod ante fuit: sed id quale sit: iam scio: hoc erit post me: quod ante me fuit. Siquid in hac re tormenti est: necesse est: & fuisse anteq̄ prodiremus in lucē. At qui nullām sensimus tunc uexationē: Rogo nō stultissimū dicas: si quis existimet lucernæ peius eē: cū extīcta est: q̄ anteq̄ accendat. Nos quoq; & extinguimur & accendimur: medio illo tempore aliquid patimur. Vtrinq; uero alta securitas est. In hoc enī mi Lucili: ni fallor. erramus: q̄ mortē iudicamus sequi cum illa & præcesserit & secutura sit. Quicquid ante nos fuit: mors est. Quid enim refert: utrū nō icipias: an definas cū utriusq; rei hic sit effectus: nō esse? His & huiusmodi exhortatiōibus tacitis. Innam uerbis locus nō erat: alioquin me non desii. deinde paulatim suspirium illud: quod esse iam anhelitus coeperat interualla maiora fecit: & retardatum est: ac remansit: nec adhuc quis deserit: ex natura fuit spiritus. sentio hæsitationē eius quādā: & morā: quomodo uolet: dūmodo nō ex animo suspirē. Hoc tibi de me recipe: non trepidabo ad extrema iam paratus sum: nihil cogito de die toto. illū tu lauda & imitare: quē nō piget mori: cū iuuēt uiuere. Quæ est enim uirtus: cū eiiciaris exire? Tamē est & hāc uirtus: eiicior quidē: sed tanq̄ exēa. & ideo nunq̄ eiicior sapiens: quia eiici est idē expelli unde inuitus recedas. Nihil inuitus facit sapiens necessitatē effugi: quia uult quod coactura est. Vale.

Epistola. lvi. De uilla uatiæ & dispositione eius. Et de ignauo ocio uitando. Et q̄ solus sapiens sibi uiuere scit. Et quomodo animus amicos semper faciat esse præsentēs.

Gestatione cū maxime uenio: non minus fatigatus sum: q̄ si tantum ambulassem quantū sedi. labor est. n. & diu ferri: ac nescio an eo maior: quia cōtra naturam ē: quæ pedes dedit: ut per nos ambularemus: & oculos ut p nos uideremus. Debilitatē nobis idixere delitiæ: & quod diu uolumus posse definimus. Mihi tamē necessariū erat concutere corpus: ut siue bilis ifederat faucibus discuteret: siue ipse ex aliqua causā spiritus densior erat: extenuaret illū iactatio: quā profuisse mihi sensi. ideo Diutius uelū perseueraui: inuitante ipso littore: quod inter cumas & Seruiliū Vatiæ uillā curuat: & hinc mari illi

EPISTOLARVM

lacu: uelut angustū iter claudis. Erat enī recentī tēpestate mare spissum. Fluctus autē illud: ut scis frequēs: & cōcitatus ex aqua: longior tranquillitas soluit: cū arenis: quæ humore alligant succus obsecessit. Ex cōsuetudine tamē meā circūspicere coepi: an aliquid illic inuenirem: quod mihi posset bono esse: & direxi oculos ī uillā: quæ aliquādo Variæ fuit. In hac ille prætorius diues: nulla alia re: q̄ ocio notus consenuit: & ob hoc unū scilicet habebat. Nā quotiēs aliquos amicitia Asimii galli: quotiēs Seiaī odiū: deideamor merferat (æq̄ enim ostendisse illū: q̄ amasse periculosum fuit) Exclamabant hoīes: O uaria solus scis uiuere. At ille latere sciebat non uiuere. Multū autē interest: utrū uita tua ociosa sit: an ignaua. Nunq̄ aliter hāc uillam Varia uiuo præteribā: q̄ ut dicere Variā hic situs est. Sed adeo mi Lucili philosophia sacra: q̄ddam est & uenerabile: ut etiam si q̄d illi simile est: mendacio placeat. Ociosum. n. hominē: & seductū existimat uulgus: & secus: se contentū: sibi uiuentē quoq̄ nihil ulli contigere: nisi sapienti pōt. ille q̄dem nulla re sollicitus: scit sibi uiuere. illen. quod est primū: scit uiuere. Nam q̄ res & hoīes fugit: quē cupiditatū suarū: iſœlicitas relegauit: q̄ alios scēliciores uidere non potui: q̄ uelut timidū atq̄ iners aīal metu oblituit: ille sibi nō uiuit: sed q̄d est turpissimū: uentri somno: libidini. Nō continuo sibi uiuit: q̄ nemini. Adeo tamen magna res ē constantia & ī proposito suo perseverantia: ut habeat auctoritatē inertiā quoq̄ p̄tinax. De ipsa uilla nihil tibi possum certi scribere frōtem eius tantū noui: & exposita: quæ ostendit ēt transeūtibus. Spelūcæ sunt duæ magni operis: cuius laxo atrio paries manu factus est: & quæ altera solē nō recipit: altera usq̄ in occidentē teneatur. Prata noua medius riuus & a mari: & ab acherusio lacu receptus: euriipi modo diuidit: alēdis piscibus ēt si assidue exhaudiat sufficiens: sed illi cū mare patet: parciſ: cū tempestas piscatoribus dedit ferias: manus ad prata porrigit. Hoc tamē est cōmodissimū in uilla: q̄ Baias transparietē habet: incōmodis illarū caret: uoluptatibus fruiſ. Has laudes eius ipse noui: esse illā totius animi credo: occurrit enī fauonio: & illū adeo excipi ut Baiis neget. Non stulte uidet elegisse hunc locū Variā: in quem ociū suū pigrū iam & senile cōferret. Sed nō multū ad tranquillitatē locus cōfert. Animus est: qui sibi oīa cōmendat. Vidi ego in uilla hilari & amœna mœstos: uidi in media solitudine occupatis similes. Quare nō est quod existimes: iō pagē bene cōpositū esse te: q̄ in Campania non es. q̄re autē nō es: hucusq̄ cogitationes tuas mitte. Conuersari cū amicis absentibus licet: & q̄dem quotiens uelis: q̄diu uelis. Magis hac uoluptate quæ maxima est frui: mūr: dū absumus. Præsentia enim nos delicatos facit: & qui aliquādo una loquimur ambulamus: cōfedi mūr: cū deducti sumus: nihil de his quos mō uidimus: cogitamus. Et ideo æquo animo ferre debemus absentiam: quia nemo nō multū etiā præsentibus abest. Pone hic primū: noctes separatas: deide occupatio nes utrinq̄ diuersas perinde studia secreta: suburbanas profectio nes. Videbis nō multū ēē: quod nobis peregrinatio eripiat. Amicus animo possidendus est. hic autē nunq̄ abest: quēcūq̄ uult: quotidie uidet. Itaq̄ mecū stude: mecū cœna: mecum ambula. In angusto uiueremus: si quicq̄ esset cogitationibus clausum. Vi deo te mi Lucili cum maxime audio: adeo tecum sum: ut dubitem an incipiam non epistolas: sed codicillos tibi scribere. Vale.

Epistola. lvi. Notat tumultuosam luxuriam balneorum. Et q̄ omnia uitia animi inutiliora sunt. Et de magnanimitate Scipionis.

Ereā: si est tam necessariū q̄ uidetur silentiū in studia seposito. Ecce undiq̄ me uarius clamor circūsonat: supra ipsum balneū habito. Propone nūc tibi omnia genera uocū quæ in odiū possunt au res adducere: cū fortiores exercent: & manus plūbo graues iactent: cū aut laborāt: aut laborantem imitantur. gemitus audio: quotiēs retentū spiritū remiserūt: sibilos & acerbissimas respirationes: cū in ali quē inertē ac plebeia functione contentū incidi: audio crepitū illisæ manus humeris: quæ prout plana pro uenerit: aut cōcaua: ita sonū mutat. Si uero Pelicreus superuenit: & numerare cœpit pilos: actum est: Adit ce nunc sordalū & furē dephensum: & illū cui uox sua in balneo placet. Adit ce nunc eos qui in piscinā cū ingenti impulsæ aquæ sono salūt: præter istos quoq̄: si nihil aliud: rectæ uoces sunt. Alipedū cogita tenuem & stridulā uocē: quo sit notabilior subinde exprimentē: nec unq̄ tacentē: nisi dum uellit alas: & aliū p se clamare cogit. Iam librarii uarias exclamationes: & botulariū: & exustulariū: & omnes popinagū institores: mercē suā quadā & insignita modulatione uedentes. O te inquis ferreū: aut surdū: cui mens inter tot clamores tam uarios: tam dissonos constat: cū Cryſippū nostrū assidua saluatio perduxit ad mortem. At mehercle ego istū fremitū nō magis curo: q̄ fluctū: aut deiectū aquæ. Quāuis audiā cuidā genti: hanc unā fuisse causam urbē suā transferendi: q̄ fragorē Nili cadentis: ferre nō potuit. Magis mihi uox auocare uide tur: q̄ crepitus. illa enim animū adducit: hic tantū aures implet ac uerberat. In his quæ me sine auocatione circūstrepunt: effedas transcurrētes pono: & fabrū inquilinū: & ferrariū uicinū: aut hūc qui ad metā sudan tem tabulas experitur & tibias: nec cantat: sed exclamat. Etiā nūc molestior est mihi sonus qui ītermittit subinde: q̄ qui cōtinuat. sed iam me sicad oīa ista durauit: ut audire uel Pausariū possim uoce acerbissima: remigibus modos dantē. Animū nō cogo sibi intentū esse: nec auocari ad externa: omnia licet foris resol uent dū intus nihil tumultus sit: dū iter se nō rixent cupiditas & timor: dū auaritia luxuriæ nō diffideat: nec altera alterā uexet. Nā quid pdest totius regionis silentiū: si affectus fremūt. Oīa noctis erant tacita cōposita quietē: falsum est. nulla placida est quis: nisi quā ratio cōposuit. Nox exhibet molestiā: non tollit: & solitudines immutat. Nā dormienti quoq̄ insomnia tam turbulenta sunt: q̄ dies. illa trāquillitas uera ē: in quā bona mens explicat. Aspice illū cui somnus laxæ domus silentio quæritur: cuius aures: ne quis ager sonus: omnis seruorū turba conticuit: & suspensum accedētū propius uestigiū ponitur. Huc nepe uersatur: atq̄ illuc somnū inter ægritudines leuē captans: quæ non audit: audisse se quærit. Quid in causa putas esse. Animus illi obstreperit. Hic placandus est. Huius cōpescenda seditio est: quē nō est quod existimes

placidū: si iacet corpus interdum quies inquieta est. Et ideo ad regē actus excitandi: ac tractione bonarū artium occupandi sumus: quotiens nos male habet inertia sui impatiēs. Magni imperatores cum male parere milite vident: aliquo labore cōpescūt & expeditionibus detinēt. nunq̄ uacat lasciuire districtis: nihil tācerum est q̄ ocii uitia negotio discuti. Sape uidemur tedio regē ciuiliū: & infelicitis atq; ingratae statiois pōnitentia secessisse: tamē in illa latebra: in quā nos timor: ac lassitudo cōiecit: iterdū recrudescit ambitio: nō enim excisa desit: sed fatigata: aut etiā abiecta rebus parē sibi cadētibus. Idem de luxuria dico: quā uidet aliquādo cessasse: deinde frugalitātē professos sollicitat: atq; in media parsimonia: uoluptates nō damnatas sed relictas petit: eodē eo uehementius: quo occultius. Oīa enī uitia ī aperto leuiora sunt. Morbi quoq; tunc ad sanitatē inclinant: cū ex abdito erūpunt: ac uim suā proferūt. Et auaritiā itaq; & ambitionē & cetera mala mentis humanae: tūc perniciosissima scias esse cū simulata sanitate subsidūt: ociosi uidemur: & nō sumus. Nā si bona fide sumus: si receptui cecinnimus: si speciosa contempsimus ut Paulo ante dicebā: nulla res nos aduocabit: nullus hominū auiūq; contentus: interrūpet cogitationēs bonas solidasq; iā & certas. Leue illud est ingeniū: nec sese adhuc reduxit introrsus: quod ad uocē & accidentia erigif. Habet itus aliquid solitudinis: & habet aliquid cōcepti timoris: quod illum curiosum facit: ut ait Virgilius noster: & me quē dudū: nō ulla iniecta mouebāt tela: nec aduerso glomerati ex agmine graui. Nūc oēs terrent aurae sonus excitat omnis. Suspensum & pariter: comitq; oneriq; timētem. Prior ille sapiens est: quē nō tela uibrantia nō arietata inter arma agminis densi: non urbis impulsae fragor territat. Hic alter iperitus: rebus suis timet: & ad omnē crepitū expauescēs: quē una quaelibet uox pro fremitu accepta deiecit: quē motus leuissimū examināt: timidū illū sarcinae faciunt. Quēcūq; ex istis foelicibus elegeris: multa trahentibus: multa portantibus, uidebis illū comitq; oneriq; timentem. Tūc ergo te scito eē compositū cū ad te nullus clamor pertinebit: cū te nulla uox tibi excuciet: nō si blandies: non si minabitur: non si inani sono uana circūstrepet. Quid ergo? Non aliquando commodius est: & carere conuitio: fateor. Itaq; ex hoc loco migrabo & experiri: & exercere me uolui. Quid necesse est diutius torqueri: cum tam facile remedium Vlysses sociis etiam aduersus sirenas inuenerit. Vale.

Epistola lviij. De crypta Neapolitana. Et q̄ nō timor: sed horror cadit in sapientem. Et q̄ anima hominis corporis angustis cohiberi non potest.

Vna a Bais deberē Neapolim repetere: facile credidi tempestatē esse: ne iteq; nauē experirer: & tantum luti tota uia fuit: ut possim uideri: nihilominus nauigasse. Totū athletarū fatum in illo die peritū fuit: a ceromate nos haphē excepit ī crypta Neapolitana: nihil illo carcere lōgius: nihil illis faucibus obscurius quā nobis praestāt: nō ut nos per tenebras uideamus: sed ut ipsas. Ceteraq; etiā si locus haberet lucē: puluis auferret. In aperto quoq; res grauis & molesta. quid illic ubi in se uolutat: & cū sine ullo spiramēto sit inclusus: in ipsos a quibus excitatus est recidit. Duo incōmoda inter se cōtraria simul pertulimus: eadē uia. eodē die: & luto & puluere laborauimus. Aliquid tamē illa mihi obscuritas q̄ cogitare dedit. Sensi quēdam ictū animi: & sine metu mutationē: quā insolitae rei nouitas simul ac foeditas fecerat. Non de me nūc tecū loquor: q̄ multum ab homine tolerabili: nedū a perfectō absum: sed de illo ī quē fortuna ius perdidit. Huius quoq; seriei animus: mutabit color. Quādam enī mi Lucili: nulla effugere uirtus potest. Admonet. illū natura mortalitatis suae. Itaq; & uultū adducet ad tristitiā: & inhorrescet ad subita: & caligabit: si uastā altitudinē in crepidine eius cōstitutus despexerit. Non ē hoc timor: sed naturalis affectio: inexpugnabilis rationi. Itaq; fortes qdam & paratissimi fundere suū sanguinē: alienū uidere nō possunt. Quidā ad uulneris noui. Quidā ad ueteris: & purulenti tractationē: inspectionēq; succidunt: ac liquūtur animo. Alii gladiū facilius recipiūt: q̄ uident: Sensi ergo ut dicebam quādam: nō qdem perturbationē: sed mutationē. Rursus ad primū conspectū redditae lucis alacritas redit incogitata & iniussa: illud deinde mecum loq̄ corpi: q̄ inepte quādam magis aut minus timeremus: cū oīum idem finis esset. Quid enim iter est: utrū supra aliquē iugulariū ruat: aut mons? Nihil inuenies: erūt tamē q̄ hanc ruinā magis timeāt: quis utraq; mortifera aequē sit: adeo nō effectus: sed efficacīa timor spectat. Nūc me putas de Stoicis dicere: qui existimāt animā hominis magno pōdere extriti permanere nō posse: & statim spargi: q̄ non fuerit ei exitus liber. Ego uero non facio: q̄ hoc dicunt uident mihi errare. Quemadmodū enī flamma nō pōt opprimi: nam circa id diffugit quo urget: quemadmodū aer uerberē: ac ictu non ledit: nec scidit qdem: sed circa id cui cessit: refundit. sic animus q̄ ex tenuissimo constat: depræhendi nō pōt: nec itra corpus affligi: sed beneficio subtilitatis suae per ipsa qbus praemissis: erumpit. Quomodo fulmini etiam cum latissime percurrit ac fluxit: per exiguū foramen est reditus: sic animo qui adhuc tenuior est igne per omne corpus fuga est. Itaq; de illo quærendū est: an possit immortalis esse. Hoc qdem certū habet: si superstes est corpori propter illud nullo genere mori posse: propter quod non perit: quoniam nulla immortalitas cū exceptione ē: nec quicq; noxiū æterno est. Vale.

Incipit liber octauus. Epistola lviii. De multiplici regē diuisione & differētia. ubi exēplo Platōis ostēdit: q̄ liter parsimonia ducit ad senectutē: cuius senectutis bonū: nec cōcupiscendū: nec recusandū.

Vanta nobis uerbosq; paup̄as: imo egestas sit: nūq̄ magis: q̄ hodierno die itellexi. Millē res iciderūt: cū forte de Platōe loq̄remur: quā nomina desiderarēt: nec haberēt. Quādam uero cū habuissēt fastidio nro pdidissent. Quis at ferat in egestate fastidiū hūc quē graci cestrū uocāt: peccora peragentē: & totis saltibus dissipantē: alilū nri uocabant. Hoc Virgilio licet credas. Est locus silari circa ilicibusq; uirentē. Plurimus alburnū uolitans: cui nomē a silo Romanū ē. cestrū graci uertere uocātes. Asp̄ acerba sonās: quo tota exterita siluis. Diffu-

giūt armenta. Puto intelligi istud uerbū iteriisse: ne te longe differā. Quā dā simplicia in usu erāt: sicut cernere ferro: iter se dicebant. Idē Virgilius hoc probabit tibi: Ingentis genitos diuersis partibus orbis. Inter se coisse uiros: & cernere ferro. Quod nūc discernere dicimus: simplicis illius uerbi usus amissus est. Dicebant antiq̃: si iussio: id est si iussero. Hoc nolo mihi credas: sed fide Virgilio. Cetera quā iussio: mecū manus iſerat arma. Non id ago nūc hac diligentia: aut ostendā quātū tēpus apud grāmaticū perdididerim: sed ut ex hoc itelligas: quantū apud Enniū & Achiū uerborū situs occupauerit: cū apud hūc quoq̃: qui quotidie excurit: aliqua nobis subducta sint. Quid sibi inquis ista pręparatio uult: quo spectat: non celabo te. Cupio si fieri pōt: propiciis auribus tuis qđ sentia dicere: si minus dicā: & iratis. Ciceronē auctore huius uerbi habeo: puto locupletē: si recentiorē quæris: Fabianū disertū & elegantē: orationis etiā ad nostrū fastidiū nō dā. Quid enim fiet mi Lucili: quomodo dicet? οὐσία res necessaria: natura cōtinens fundamentū oīum. Rogo itaq̃ permittas mihi hoc uerbo uti. Nihilominus dabo operā: ut ius a te datū: parcissime exerceam: fortasse cōtentus ero mihi licere. Quid pderit facilitas tua: cū recte id nullo modo latine exprimere possim: ppter qđ linguę nostrę cōuiciū feci. Magis dānabis angustias Romanas si scieris unā syllabā eē quā mutare nō possum quæ sit hæc q̃ris to op̃ duri tibi uideor igeni i medio positā sic posse trāsferre: ut dicā qđ est. Sed multū interesse uideo. Cogor uerbū pro uocabulo ponere: sed id necesse est ponā: quod est: sex modis hoc a Platone dici. Amicus noster homo eruditissimus hodierno die dicebat: oēs tibi exponā: si ante indicauero esse aliquid genus & speciē. Nunc autē illud genus primū quærimus: ex quo ceterę speciēs suspensę sunt: a quo nascitur omnis diuisio: quo uniuersa cōpræheniā sunt: Inuenietur autē si coeperimus singula retro legere. Sic enim perducemur ad primū. Homo species est: ut Aristoteles ait: Equus species est: Canis species est. Ergo cōmune aliquod quærendū est: his oībus uinculū: quod illa complectatur & sub se habeat: hoc quid est: animal. ergo genus esse coepit hoc: omnium quæ modo retuli: hominis equi: canis: animal. Sed sunt quædam quæ animam habent: nec sunt animalia. Placet enī satis & arbutis animā inesse: itaq̃ uiuere & mori illa dicemus. Ergo animantia superiorē tenebūt locum: quia & animalia i hac forma sunt & fata. Sed quædā anima carent: ut saxa. Itaq̃ erit aliquid animantibus antiquius corpus. Sed hoc sic diuidam: ut dicam. Corpora omnia: aut animata esse: aut inanimata: etiam nunc est aliquid superioris q̃ corpus. Dicimus enim quædam corporalia eē: quædam icorporalia esse. Quid erit ergo ex quo hæc deducantur illud cui nomen modo parū propriū imposuimus: quod est. Sic enim in species secabim: ut dicamus: quod est. Aut corporale est: aut incorporale. Hoc ergo genus est primū & antiquissimū: & ut ita dicam: generale. Cetera qđem genera sunt: sed specialia: tanq̃ homo genus est. Habet enim in se nationum species. Græcos: Romanos: Parthos: Colog: Albos: Nigros: flauos. Habet singulos: Catonē: Ciceronem: Lucretium. Itaq̃ quod multa continet: in genus cadit: quod sub alio est in speciem: illud genus quod ē generale supra se nihil habet: initium rerum est: omnia sub illo sunt. Stoici uolunt superponere huic: et nūc aliud genus magis principale: de quo statim dicam: si prius illud gēus: de quo locutus sum: merito primū poni docuero: cū sit rex omnium capax: quod est. In hæ species diuido: ut sint corporalia: aut incorporalia: nihil tertiū est. Corpus quomodo diuido? Ut dicā. Aut animantia sunt: aut inanimatia. Rursus animatia quædam modo diuido: Ut dicam: quædam animā habent: quædam tantum animā. Aut sic: quædam impetū habent: incedunt: transeunt: quædam solo affixa radicibus aluntur: crescūt. Rursus animalia: in quas species seco: aut mortalia sunt aut imortalia. Primū genus stoicis quibuscūq̃ uidet. Quod quare uideat subiiciā. In rerum inquirunt natura: quædam sunt: quædam non sunt: & hæc autem quæ non sunt rerum natura cōplectit: quæ animo succurrunt: tanq̃ centauri: gigantes: & quicquid aliud falsa cogitatione formatū: habere aliquam imaginē coepit: quīs non habeat substantiā. Nunc ad id quod tibi pmissi: reuertor. quomodo quæcūq̃ sunt in sex modos Plato parciat: primū id quod est: nec uisu: nec tactu: nec ullo sensu cōpræhēdit: cogitabile est. Quod generaliter est: tanq̃ homo generalis sub oculos non uenit: sed specialis uenit. Ut Cicero & Cato: animal non uidet: sed cogitatur. Videtur autem species eius: equus & canis. Secundum ex his quæ sunt ponit Plato: quod eminet & exuperat omnia. Hoc ait per excellentiam esse. Poeta communiter dicitur: omnibus uersus facientibus: hoc nomē est: sed iam apud græcos in unius notā cessit. Homez itelligas: cum audieris poetam. Quid ergo? hoc est de his scilicet maior & potentior cunctis. Tertiū genus est eoz: quæ propria sunt innumerabilia sunt hæc: sed extra nostrū posita cōspectum. Quæ sint iterogaz: propria Platonis supellex est. Plato Ideas uocat: ex quibus omnia quæ sunt: quæcūq̃ uidemus fiūt: & ad q̃s cūcta formantur. Hæ imortales: imutabiles: inuolabiles sunt. Quid sit Idea: id est qđ Platoni esse uidetur: audi. Idea est eorum quæ naturaliter fiunt exemplar æternum. Adiciam diffinitionē interpretationem: quo tibi res apertior fiat. Volo imaginem tuam facere. Exemplar picturę tuę habeo: ex quo capit aliquem habitum mens nostra: quē operi suo imponat. Ita illa quæ me docet & instruit facies: a qua petitur imitatio: idea est. Talia ergo exemplaria infinita habet rex natura: hominū: pisciū: arborum: ad quæ quodcūq̃ fieri ab illa debet: exprimitur. Quartū locum habebit idos. Quid si hoc idos attendas oportet: & Platoni imputes: non mihi hanc rerum difficultatē subtilitas. Paulo ante pictoris imaginē utebas. Ille cū reddere Virgilium coloribus uellet: ipsum intuebas. Idea erat Virgilii facies: futuri operis exemplar. Ex hac quod artifex trahit & operi suo imposuit: idos est. Quid intersit quærit? Alterum exemplar est: alterę forma ab exemplari sumpta & operi imposita. alteram artifex imitatur: alteram facit. habet aliquam faciē statuā: hæc est idos. habet aliquā faciē exemplar ipsum quod intuens opifex statuam figurauit: hæc idea est. Etiam nunc si aliam desideras distinctionem. Idos in operę est. Idea extra opus est: nec tantū extra opus est: sed ante opus. Quintum genus est eorum quæ cōmuniter sunt: hæc incipiunt ad nos pertinere:

hæc sunt omnia: homines pecora: res. Sextum genus e eorū quæ quasi sunt tanq̃ mane: tanq̃ tempus: quæ cunq̃ uidemus: aut tangimus. Plato in illis nō numerat: quæ esse proprie putat. fluunt enim: & in assidua diminutione atq̃ adiectione sunt. Nemo nostrū idem est in senectute: qui fuit iuuenis. Nemo nostrum ē mane: qui fuit pridie. Corpora nostra rapiunt fluminū more. Quicqd̃ uidet: currit cū tpe: nihil ex his q̃ uidemus manet. Ego ipse dū loquor immutari ista: mutatus sum. Hoc ē qd̃ ait Heraclitus in idē flumen bis descēdimus & nō descēdimus. Manet enī idē fluminis nomen. Aqua trāsmīssa ē. Hoc in amne māisse stius q̃ in homīne. Sed nos quoq̃ non minus uelox cursus præteruehit. Et ideo admiror dementia nō strā q̃ tātōpere amāus rē fugacissimā corpus: timemusq̃ ne quādo moriamur: cū oē momētū mors prioris habitus sit. Vis nō timere: ne semel fiat: quod quotidie fit. De homīne dixi fluida materia & caduca & oībus obnoxia causis. Mundus quoq̃ æterna res: & inuicta: mutat: nec idem manet: quīs hæc omnia in se habeat: quæ habuit: aliter habet q̃ habuit: ordinē mutat. Quid īquis mihi ista subtilitas proderit? Si me interrogas: nihil. Sed quēadmodū ille celator: oculos diu itentos: ac fatigatos remittit: atq̃ aduocat: & ut dici solet pascit: sic nos animū aliquādo debemus relaxare: & quibusdā oblectamētis reficere: sed ip̃a oblectamenta opera sūt. Ex his quoq̃ si obseruaueris iuenies quod possit fieri salutare. Hoc ego Lucilli facere soleo ex omni natiōe: et si lōgissime a philosophia auersa ē: eruere aliqd̃ conor: & utile efficere. Quid de istis capiā: quæ modo tractauimus. remotis a reformatiōe morū: quomodo meliorē me facere ideā Plato nica possunt? Quid ex istis trahā: quod cupiditates meas cōprimat? Vel hoc ip̃m q̃ omnia ista q̃ sensibus feruiunt: quæ nos accendūt: irritant. negat Plato ex his esse quæ uere sūt. Ergo ista imaginaria sūt & ad tempus aliquā faciē ferunt. nihil horū stabile: ac solidū est: & nos tamen cupimus: tanq̃ aut semper futura: aut semper habituri. Imbecilli fluidiq̃ itera ualla cōstituimus. Ad illa mittamus animū: quæ æterna sūt. Miremur in sublimi uolitantes regē omniū formas: deūq̃ inter illa uersantē: & hæc prouidentē. quēadmodū quæ immortalia facere non potuit quia materia prohibeat defendat a morte ac ratiōe uitium corporis uincat. Manent enī cuncta nō q̃ æterna sūt: sed quia defendunt cūra regentis. immortalia tutore non ægent. Hæc conseruat artifex fragilitatē materiæ uel sua uincens. Contēnamus omnia quæ adeo præciosa non sūt: ut an sint oīno dubiū sit. illud simul cogitemus: si mundū ip̃sum nō minus mortale: q̃ nos sumus prouidētia periculis eximit. Potest tamen aliq̃ tenus nostra quoq̃ prouidētia: longiorē prorogare huic corpusculo morā: si uoluptates q̃bus morū pars maior perit: potuerimus regere & coercere. Plato ip̃se sese ad senectutē sic diligentia protulit: erat qd̃em corpus ualidū: ac forte sortitus: & illi nomē latitudo peccatoris fecerat: sed nauigationes: ac pericula multū detraxerant uiribus. parsimonia tamen: & eorū q̃ auidentatē euocant modus & diligens sui tutela produxit illū ad senectutē multis prohibentibus causis. Nā hoc scis puto Platoni diligentia suæ beneficio contigisse: q̃ natali suo decessit: & annū unū atq̃ octogesimum impleuit sine ulla deductione. Ideo magi: qui forte Athenis erant: immolauerunt defuncto amplioris fuisse fortis: q̃ humanæ rati q̃ consumasset perfectissimum numex: quē nouē nouies multiplicata componūt. Non dubito quin paratus esset: paucos dies ex ista summa in sacrificium remittere. Potest frugalitas producere senectutem: quam ut non puto concupiscendā: ita ne recusandam quidem. Iucundum est secum esse q̃ diutissime: cum quis se dignum quo frueretur efficit. Itaq̃ de isto feramus sententiam: an oporteat fastidire senectutis extrema: & finem non operiri: sed manu facere. Prope est a timente qui fatū segnis expectat: sicut ille ultra modum deditus uiuo est qui amphoram exicat: & secem quoq̃ exorbet. De hoc tamen quæramus pars summa uitæ: utrum ea fex sit: an liquidissimum ac purissimum quiddam: si modo mens sine iniuria & integri sensus animū iuuant nec defectum ac præmortuum corpus est. Plurimum enim refert: uitam aliquis extendat: an mortem. At enim si inutile in ministeriis est corpus: quid nō oporteat educere animam laborantem: & fortasse paulo ante q̃ debet faciendum est: ne cum fieri debet facere non possis: & magis periculum sit male uiuendi q̃ cito moriendi. Stultus est qui non exigua tēporis mercede aliena redimit: paucos longissima senectus ad mortem sine iniuria pertulit. multis iners uita sine usu sui iacuit. Quanto deinde crudelius iudicas aliquid ex uita perdidisse: quīs finienda. Noli me inuitus audire: tanq̃ ad te iam pertineat ista sententia: sed quid dicam existima. Non relinquam senectutem si me totum mihi reseruabit: totum autem ab illa parte meliore. At si cœperit concutere mentem: si partes eius cōuellere si mihi non uitam reliquærit: sed animam: protiliam ex ædificio putrido ac ruenti: morbum morte non fugiam duntaxat sanabilem nec officientem animo: non afferam mihi manus propter dolorem sic mori uinci est: hunc tamen si sciero perpetuo mihi esse patiendum: exhibo non propter ip̃sum: sed quia impedimento mihi futurus ad omne propter quod uiuitur. Imbecillis & ignauus est: qui propter dolorem moritur. Stultus qui doloris causa uiuit. Sed in longum exeo. Est præterea materia: quæ deducere diem merito possit: & quomodo finem uitæ imponere poterit: qui epistolæ non potest. Vale ergo: q̃ libetius q̃ mortis moras lecturus es. Vale.

Epistola. lix. Quod uerba philosophi nec nimis accurata esse debent nec arida. Et de tribus generibus ad philosophiam tendentibus.

Inus tibi accuratas a me epistolas mitti quæreris: quis enim accurate loquit nisi qui uult putide loqui? Qualis sermo meus eēt: si una sederemus: aut ambularem: illaboratus & facilis. Tales uolo eē epistolas meas: q̃ nihil habeant accersitum: nec fictum est fieri posset quid sentiam: ostendere: q̃ loqui mallet: etiam si disputarem: nec supplerem pedem: nec manū iactarem: nec attolerem uocem: sed ista oratoribus reliquissimæ contentus sensus meos ad te pertulisse: quos nec exornassem: nec abiecerem. Hoc unum pane tibi approbare uellem omnia me illa sentire quæ dicerem: nec tantum sentire: sed

amare. Aliter homines amicam: aliter liberos osculantur: tamē in hoc quoq; amplexu: tam sancto & moderato satis apparet affectus. Non mehercule ieiuna esse & arida uolo: quā de rebus tam magnis dicetur. Neq; enim philosophia ingenio: renunciat: multū tamen opere impendi uerbis nō oportet. Hæc si propositi nostra summa. Quod sentimus loquamur: quod loquimur sentiamus: concordet sermo cum uita. Ille promissum suum impleuit: quia & cum uideas illum: & audias: idem est. Videbimus qualis sit: q̄ntus sit: an unus sit: non delectent uerba tantum sed prosint. Si tamen contingere eloquentia: non sollicito potest: si aut parata est: aut paruo constat: adsit: & res pulcherrimas prosequat. sit talis: ut res potius q̄ se ostēdat. Aliæ artes ad ingenium tota pertinent: hic animi negotium agitur. Non querit ager medicum eloquentem: sed si ita competit ut idem ille qui sanare potest compe de his quæ facienda sunt: assederat: boni consulat. non tamen erit quare gratuletur sibi quod inciderit in medicum etiam disertum. Hoc enim tale est: quale si peritus gubernator etiam formosus ē. Quid aures meas scabis? Quid oblectas? Aliud agitur: urendus: secandus: abstinendus sum. Ad hoc adhibitus es: curare debes morbum ueterem grauem publicum. Tantum negotii habes: quantum in pestilentia medicus: circa uerba occupatus es: iam dudū gaude si sufficis rebus. Quandoq; multa discas: quando quæ didiceris affiges tibi ita: ut excidere non possint quando illa experieris. Non enim: ut cætera memoriæ tradidisse satis est in opere tentanda sunt. non est beatus qui scit illa: sed qui facit. Quid ergo infra illum operis gradum: nulli gradus sunt. statim a sapiētia præceps est: non ut existimo. Nam qui proficit in numero quidem stultorum ē. magno tamen interuallo ab illis diducitur. Inter ipsos quoq; proficientes sunt magna discrimina: in tres classes: ut quibusdam placet diuiduntur. Primi sunt: qui sapiētiā nondum habent: sed iam in uicina eius consistunt: inde etiam quod prope est: exhora ē. Qui sint hi queris? Qui omnes iam affectus ac uitia posuerunt: quæ erant complectenda didicerunt. Sed illis adhuc inexperta fiducia est: bonum suum nondum in usu habet: iam tamen in illa quæ fugerunt: decidere non possunt: iam ibi sunt unde non est retro lapsus: sed hoc illis de se nondū liquet. & quod in quadam epistola scripsisse me memini: scire se nesciunt. Nam cōtingit illis bono suo frui: nondum confidere. Quidam hoc proficientium genus de quo locutus sum: ita complectunt ut illos dicant iam effugisse morbos animi affectus nondum & adhuc in lubrico stare: quia nemo scit extra periculum malitiæ: nisi qui totam eam excussit. Nemo autem illam excussit nisi qui pro illa sapiētiā assumpsit. Quid inter morbos animi intersit & affectus: sæpe ita dixi. Nūc quoq; te admouebo. Morbi sunt inueterata uitia & dura: ut auaritia: ut ambitio nimia. Hæc cum semel animum cœperunt: implicuerunt: & perpetua eius mala esse cœperunt. ut breuiter finiam. Morbus est uitium in prauo pertinax tanq̄ ualde expetenda sunt: quæ leuiter expetenda sunt. Vel si mauis ita finiamus nimis imminere: leuiter petēdis: uel ex toto non petendis: aut in magno præcio habere in aliquo habenda: uel in nullo. Affectus sunt mortui animi improbabiles: subiti: & concitati: qui frequētes neglectiq; fecere morbum. Sic distillatio una: nec adhuc in morem adducta tussim facit: assidua & uetus ptysin. Itaq; qui plurimum profecere extra morbos sunt affectus adhuc sentiunt profectui proximi. Secundum genus est eorum qui & mala animi maxima & affectus deposuerunt: sed ita ut non sit illis securitatis suæ certa possessio. Possunt enim in eadem relabi. Tertium illud genus extra multa & magna uitia est: sed non extra omnia effugit auaritiā: sed iram adhuc sentit. Iam non sollicitatur libidine: & nunc etiam ambitionem sentit iam non concupiscit sed adhuc timeret. & in ipso metu ad quædam satis firmus est: quibusdam cedit: mortem contemnit: dolorem reformidat. De hoc loco aliquid cogitemus: bene nobiscum agetur si in hunc admittimur numerum magna foelicitate naturæ: magna q; & assidua intentione studii: secundus occupatur gradus: Sed ne contemnendus hic quidem est color tertius: Cogita quantum circa te uideas malorum. Aspice: q̄ nullum sit nefas sine exemplo: quantum quotidie nequitia proficiat: quantum publice priuatimq; peccatur. Intelliges satis nos consequi: si inter pessimos non simus. Ego uero inquis spero mē posse: & amplioris ordinis fieri: optauerim hoc nobis: magis q̄ promiserim. Præoccupati sumus: ad uirtutem contendimus inter uitia districti: pudet dicere: honesta colimus: quantum uacat. At q̄ grande præmium expectamus: si occupationes nostras & mala tenacissima abrupimus: Non cupiditas nos: non timor pellet: inagitati terroribus incorrupti uoluptatibus: nec mortem horrebimus: nec deos. Sciemus mortem malum nō esse: deos maiores non esse: Tam imbecillum est quod nocet: q̄ cui nocetur. Optima ui noxia carent: expectant nos: & ex hac aliquando fece in illud euadimus sublime & excelsum: quid est tranquillitas animi & expulsis erroribus: absoluta libertas. Queris quæ sit ista: non homines timere: nec deos: nec turpia uelle: nec nimia: in seipsum habere maximam potestatem. Inestimabile bonum est suum fieri. Vale.

Epistola lx. De uero & inani gaudio. Et quomodo sapientem in periculoso uitæ huius itinere oportet semper uirtutibus esse conuietum. Vbi eos notat: qui nimis adulatoribus suis indulgent.

Agnam ex epistola tua percepi uoluptatem. permitte enim mihi uti uerbis publicis nec illa ad significationem stoicam reuoca. Vitium esse uoluptatem credimus: sit sane. ponere tamē illam solumus: ad demonstrandam animi hilarem affectionem. Scio inquam & uoluptatem: si ad nostrum alium uerba dirigimus: rem infamē esse: & gaudiū: nisi nō sapiēti cōtingere. Est. n. animi elatio: suis bonis uiribusq; fidentis. Vulgo tamen sic loquimur: ut dicamus magnum gaudium: nos ex illius cōsultu: aut ex nuptiis: aut ex partu uxoris percepisse. Quæ adeo non sunt gaudia: ut sæpe initia futuræ tristitiæ sint. gaudio autem iunctum est: nō desinere: nec in contrarium uerti. Itaq; cum dicit Virgilius noster: Et mala mentis gaudia. Diserte quidem dicit: sed parum proprie. Nullum enim malum gaudium est. uoluptatibus hoc nomen iposuit: & quod uoluit expressit. Significauit enim homines malo suo lætos. tamē ego

non immerito dixerā: cōpisse me magnam ex epistola tua uoluptatem: quamuis ex nomine: ista causa īperitus homo gaudeat: tamen affectum eius impotentem: & in diuersum statum inclinaturum uoluptatē uoco opinione falsi boni motā: & immoderatam: & immodicam. Sed ut ad propositum reuertar audi quid me in epistola tua delectauerit. Habes uerba in potestate: non effert te oratio: nec longius q̄ destinasti trahit. Multi sunt q̄ ad id quod non proposuerant scribere alicui uerbi placētis decore uocent. Quod tibi non euenit: pressa sunt omnia: & reaptata. Loquāris quantum uis: & plus significas: q̄ loquaris. hoc maioris rei indicium est. Apparet animū quoq; nihil habere superuacui: nihil timidi. Inuenio tamen trāstationes uerbog: ut non temerarias: ita non indecoras: itaq; periculum sui fecerint. Inuenio imagines: q̄bus si quis nos uti uetat: & poetis illa solis indicat esse concessas neminem mihi uidet ex antiquis legisse: apud quos nondum captabatur plausibilis oratio. Illi qui simpliciter: & demonstrandæ rei causa eloquābantur parabolis referti sunt: quas existimo necessarias non ex eadem causa qua poetis: sed ut imbecillitatis nostræ admīnacula sint: & ut dicentem & audientem: in rem præsentem adducant. Sextum ecce cum maxime lego uirum acrem græcis uerbis: romanis moribus philosophantem: mouet me imago ab illo posita ire quadrato agmine exercitum: ubi hostis ab omni parte suspectus est pugnā paratum. Idem inq̄ sapiens facere debet. Omnes uirtutes suas undiq; expandat: ut ubicunq; infestis aliquid orietur illic parata p̄sidia sint: & ad nutum regentis sine tumultu respondeant. quod in exercitibus his: quos imperatores magni ordinant fieri uidemus: ut imperium ducis simul omnes copię sentiant: sic dispositæ ut signum ab uno datum: peditem simul equitemq; percurrat. Hoc aliquanto magis est necessarium: nobis ait illi enim sæpe hostem timuere sine causa: tutissimumq; illis iter: quod suspectissimum fuit. nihil stultitia pacatū habet: tam superne illi metus est: q̄ infra: utrunq; trepidat latus sequuntur pericula & occurrunt ad omnia pauet: imperita est: & ipsis terretur auxiliis. Sapiens autem ad omnem incursum munitus est & intensus: non si paupertas: non si luctus: non si ignominia: non si impetum faciat. pedem refert interitus & contra illa ibit: & inter illas. Nos multa alligant: multa debilitant: diu ī istis uitiiis iacimus. Elui difficile ē. nō enim inquinati sumus: sed infecti: nec ab illa imagine ad aliam transeamus. hoc quæramus quod semper mecum despicio. Quid ista nos stultitia tam pertinaciter tenet. Primo quia nō fortiter illam repellimus: nec toto ad salutem impetu nitimur. Deinde quia illa quæ a sapientibus uiris reperta sunt non satis credimus nec apertis pectoribus haurimus: leuiterq; tam magnæ rei insistimus. Quemadmodum autem potest aliquis quantum satis sit aduersus uitia discere qui quantum a uitiiis uacat non discit. Nemo nostrum in altum descendit: summa tantum decerpimus: exiguumq; temporis impendisse philosophiæ satis abūdeq; occupatis fuit. illud præcipue impedit quod cito nobis placemus: si inuenimus: qui nos bonos uiros dicat: qui prudentes: qui sanctos ignoscimus: non sumus modica laudatione contenti: q̄quid in nos adulario sine pudore congescit tanq̄ debitum prendimus: optimos nos esse: sapientissimos affirmantibus assemitur: cum sciamus illos sæpe multa mentiri. Adeo quoq; indulgemus nobis: ut laudari uelimus id cui contraria tam maxime facimus. Mitissimum ille seip̄s in suppliciis audit: in rapinis liberalissimum: in ebrietatibus: ac libidinibus temperatissimum. Sequitur itaq; ut ideo mutari nolumus quia nos optios esse credimus. Alexander cum iam in India uagaretur: & gentes ne finitimis quidem satis notas bello uastaret: in obsidiōe cuiusdam urbis circuiuit muros: & cum imbecillissima moenium quærīt sagitta ictus: diu perferere: & incepta agere perseuerauit. Deinde cum represso sanguine sicci uulneris dolor cresceret: & crus suspensum equo paulatim obtorpuisset: coactus assistere. Omnes inquit iurant esse me Iouis filium sed uulnus hoc hominem esse me clamat. Idem nos faciamus cum pro sua quemq; portione adulario infatuat. Dicamus: Vos quidem dicitis me esse prudentem. Ego autem uideo q̄ multa iutilia concupiscā: nocitura optem: nec hoc quidem intelligo: quod animalibus sapietas monstrat: quis cibo debeat esse: quis potioni modus: quantum capiam adhuc nescio iam docebo quemadmodum intelligas te non esse sapientem. Sapiens ille plenus est gaudio: hilaris: placidus inconcussus: cum diis ex pari uiuit. Nunc ipse te confule: si nunq̄ mestus es: nulla spes animum tuum futuri expectatiōe sollicitat. Si per dies noctesq; par & æq̄lis animi tenor erecti & placentis sibi est. Peruenisti ad humani bōi summam: sed si appetis uoluptates: & undiq; & omnes: scito tantum tibi ex sapientia quantum ex gaudio deesse. Ad hoc cupis peruenire: sed erras qui inter diuitias illuc te uenturum esse speras: inter honores idem gaudium: inter sollicitudines quærīs. ista quæ sic petis tanq̄ datura læticiam ac uoluptatem: causæ doloris sunt. Omnes inq̄ illi tendunt ad gaudium sed unde stabile magnumq; consequantur: ignorant. ille ex conuiuio: ex luxuria: ille ex ambitu ne & circumfusa clientum turba: illa ex amica: alius ex studiorum liberalium uana ostentatione: & nihil sonantibus litteris. Omnes istos oblectamenta fallacia: & breuia decipiunt: sicut ebrietas quæ unius horæ insaniam longi temporis tedio pensat sicut plausus & acclamationis secundæ fauor: qui magna sollicitudine & partus est: & expiandus. Hoc ergo cogita hunc esse sapientiæ effectum: gaudii qualitatem: talis est sapientis animus: qualis mundus super lunam: semper illic serenum est. Habes ergo quare uelis sapiēs esse quia nunq̄ sine gaudio est: gaudium hoc non nascitur: nisi ex uirtutum conscientia. non potest gaudere nisi fortis: nisi iustus: nisi temperatus. Quid ergo inquis: Stulti ac mali non gaudent: non magis q̄ prædā nacti leones cum fatigauerunt se uino ac libidinibus: cum illos nox inter uitia deficit: cum uoluptates angusto corporis ultra q̄ capiebat ingestæ superare coeperunt. Tunc exclamant miseri Virgilianum illum uersum: Namq; ut supræmam falsa inter gaudia noctem: agerimus. Nosti: omnem luxuriosi noctem īter falsa gaudia. & quidem tanq̄ supræmam agunt. Illud gaudium quod deos deorumq; æmulos seq̄tur non interumpitur: non desinit: desineret si sumptum esset aliunde: quia non est alieni muneris: nec ar-

bitrii quidem alieni est. Quod non dedit fortuna: non eripit. Vale.

Epistola. lxi. Ambitionem & superfluitatem damnantur parsimoniam prædicat.

Veror: litigo: irascor: & iam nunc optas: quod tibi optauit nutrix tua. aut pedagogus: aut mater: nunc dum intelligis: quantum mali optauerunt. O quam inimica nobis sunt uota nostrorum: eo quidē inimicitiora quo cessere foelicius. Iam non admiror si omnia nos a prima pueritia mala sequuntur: inter execrationes parentum creuimus. Exaudiāt dii quoque nostram pro nobis uocem gratuitā: quousque poscemus aliquid deos: quasi ita nondum ipsi alere nos possimus: quādiu rationibus implebimus magnarum urbium campos: quādiu nobis populus metet: quādiu unius mensuræ frumentum multa nauigia & quod non ex uno mari subuehent: taurus paucissimorum iugerum pascuo impletur: una silua elephantis pluribus sufficit: Homo & terra pascitur & mari. Quid ergo? Tam infaciabilem nobis alium natura dedit: cui tam modica corpora dedisset: ut uastissimorum edacissimorumque animalium auaritia uinceremus: Minime? Quantulum enim quod naturæ datur paruū illa dimittitur. Non fames nobis uētris nostri magno constat: sed ambitio. Hos itaque ut ait Salustius: uentri obedientes: animalium loco numeremus: non hominum: quosdam uero ne animalium quidem: sed mortuorum. Viuit is qui multis usui est. Viuit is qui se utitur. Qui uero latitant: & torpent sic in domo sunt: quomodo in condituiō. Hic licet in limine ipso nomen marmori inscribas: mortem suam antecesserunt. Vale.

Epistola. lxii. Quomodo sapiens ad mortem debet habere animum.

Esinamus quod uolumus uelle. Ego certe id ago senex: ne eadā uelle uidear: quæ puer uolui. In hoc unum eunt dies: eunt in hoc noctes: hoc opus meum est. hæc cogitatio imponere ueteribus malis finem. Id ago ut mihi instar totius uitæ dies sit: Nec me hercule tanquam ultimū rapio: sed sic illum aspicio: tanquam esse uel ultimus possit. Hoc animo hanc epistolam tibi scribo: tanquam me maxime scribentem mors euocatura sit: paratus sum exire: & ideo fruar uita: quia quādiu hoc futurum sit: hoc nemini prædicitur. Ante senectutem curauit: ut bene uiuerem: in senectute: ut bene moriar. bene autem mori: ē libenter mori: Da operam nequid unquam inuitus facias. quicquid futurum est: necesse ē repugnanti in uolentem necessitas non est. Ita dico qui imperia libēs excipit: partem acerbissimam seruitutis effugit facere quod uoluit. Nō qui iussus aliquid facit miser ē: sed qui inuitus facit. Itaque sit animum componamus: ut quicquid res exigit id uelimus: & in primis finem nostri sine tristitia cogitemus ante ad mortem quam ad uitā præparandi sumus. satis instructa uita est: sed nos instrumentū eius audi sumus: deesse aliquid nobis uidetur & semper uidebitur: ut satis uiixerimus: nec anni: nec dies facient: sed animus. Vixi Lucilli charissime quantum satis erat mortem plenus expecto. Vale.

Epistola. lxiii. De simulata & affectata occupatione. Et quod breuissima ad diuitias per contemptum diuitiarum uia est.

Entiuntur qui sibi obistere ad studia liberalia turba negotiorum uideri uolunt simulant occupationes: & augent: & ipsi se occupant. Vaco Lucilli: uaco & ubicunque sum: ibi meus sum. Rebus enim me non trado: sed commendo: Nec confector perpendi temporis causas: & quocunque constitui loco ibi cogitationes meas tracto: & aliquid in animo salutare conuerso. Cum me amicis dedi: non tamen mihi abduco nec cum illis moror: quibus me tempus aliquod congregauit: aut causa ex officio nata ciuili: sed cum quoque optimo sum: ad illos in quocunque loco: in quoque seculo fuerint: animum meum mitto. De metriū uirorum optimum mecum circumfero: & relictis conciliatis: cum illo seminudo loquor: illum admiror. Quid ni admirer? Vidi nihil ei deesse cōtemnere aliquis omnia potest: omnia habere nemo potest: breuissima ad diuitias per contemptum diuitiarum uia est. Demetrius autem noster sic uiuit: nō tanquam contempserit omnia: sed tanquam aliis habenda permiserit. Vale.

Epistola. lxiiii. consolatio de amico defuncto.

Oleste fers decessisse Flaccum amicum tuum: plus tamen æquo dolere te nolo. Illud ut nō doleas uiuere audebo exigere a te: & esse melius scio. Sed cui ista firmitas animi continget? nisi iam multū supra fortuna melato. Illum quoque ista res uellicabit: sed tantū uellicabit. Nobis autem ignosci potest prolapsis ad lachrymas: si non nimis decurrerunt: si ipsi illas repressimus. Nec sicci sint oculi amisso amico: nec fruant lachrymandum est: non plorandum. Duram tibi legem uideor ponere: cum poetarum græcorum maximus ius flendi: dederit in unum duntaxat diem cum dixerit etiam Niobā de cibo cogitasse. Quæris unde sint lamentationes: unde immodici fletus: per lachrymas argumenta desiderii querimus: & dolorem non sequimur: sed ostendimus: Nemo sibi tristis ē. O infœlicem stultitiam: est aliqua & doloris ambitio: Quid ergo inquis obliuiscar amicum? Breuem illi apud te memoriam promittis: si cū dolore mansura est. Iam istam frontem ad risum quælibet fortuita res transferet. Non differo in longius tempus quo desiderium omne mulcet: quo etiā acerrimi luctus residēt. Cō primū te obseruare desieris imago ista tristitiæ discedet. Nunc ipse custodis dolorē tuū: sed custodienti quoque elabit: eoque citius quo ē acrior definit. Id agamus ut iucunda nobis amissio fiat recordatio. Nemo libenter ad id redit quot nō sine tormento cogitaturus est. Sic illud fieri necesse est: ut cum aliquo nobis morsus: amissioque quos amauimus: defunctoque memoria iucunda ē: quomodo poma quædam sunt suauiter aspera: quomodo in uino nimis ueteri ipsa nos amaritudo delectat. Cō uero iteruenit spatium: omne quod angebat extinguitur: & pura ad nos uoluptas uenit: si illi credimus amicos incolumes cogitare: melle ac placetā frui ē. Eorum qui fuerūt retractatio non sine acerbitate quādiu iuuat. Quis autē negauerit hæc acria quoque & habetia austeritatis ali-

quid stomachum excitare? Ego nō idem sentio. Mihi amicorū defunctorū cogitatio dulcis & blanda est. habui enim illos tanq̃ amissurus: amisi tanq̃ habea. Fac ergo mi Lucilli quod æquitatē tuā decet: desine beneficium fortunæ male interpretari: abstulit: sed dedit. Ideo amicis auidē fruamur: quia q̃diu cōtingere hoc possit: incertum ē. Cogitemus q̃ sæpe illos reliquærimus in aliquā peregrinationē longinquā exituri q̃ sæpe eodē morātes loco nō uiderimus: intelligemus plus nos tēporis in uiuis perdidisse. Feras autē hos qui cū negligentissime amicos habeant miserime lugent: nec amāt quenq̃ nisi perdidierint. Ideoq̃ tūc efusius mœrent: quia uerētur ne dubium sit an amauerint. Sera iudicia affectus sui relinquunt & quærūt. Si habemus alios amicos: male de his & meremur & existimamus: quia pagæ ualent in unius elati solatiū: si non habemus maiore iniuriā ipsi nobis fecimus: quā a fortuna accepimus. illa unū abstulit: nos quēcūq̃ non fecimus. deinde nec unū qdē nimis amauit: qui plus q̃ unū amare non potuit. Siquis despoliatus amissa tunica unica: cōplorare se malit q̃ circūspicere quomodo frigus effugiat: & aliquid inueniat quo tegat scapulas: nōne uideat tibi stultissimus? Quē amabas extulisti: quære quē ames. Satius est amicū reparare q̃ flere. Scio quidē pertritū iam hoc esse quod adiecturus sum: nō ideo tamen prætermittā: quia ab oībus dictū ē. Finē dolendi etiā qui consilio suo nō fecerit: tēpore inuenit. Turpissimū autē ē in homine prudēte remediū mœroris: iassitudo mœrendi. Malo relinquo dolorē q̃ ab illo relinquo. Et q̃primū id facere desiste: quod ē si uoles diu facere non poteris. Annū scēminis ad lugendū constituere maiores: nō ut tā diu lugerent: sed ne diutius. Viris nullū legitimū tempus est: q̃a nullū honestū. Quā tamen mihi ex istis mulierculis dabis uix retractis a rogo: uix a cadauere auulsis: cui lachrymæ in totū mensem durauerint? nulla res citius in odiū uenit q̃ dolor: qui recens consolationē inuenit: & aliquos ad se adducit. Inueteratus uero deridetur: nec im merito. Aut enim simulatur: aut stultus ē. Hæc tibi scribo is qui amicū Serenū charissimū mihi tam immodice fleuit: ut quod minime uelim: inter exempla sim eorū quos dolor uici. Hodie tamen factū meū dāno: & intelligo maximā mihi causam sic lugendi fuisse: quod nunq̃ cogitaueram: mori eum ante me posse. Hoc unū mihi occurrebat: iuniorē esse: & multo minorē: tanq̃ ordinē fata seruarent. Itaq̃ assidue cogitemus tam de nostra: q̃ de omniū quos diligimus mortalitate. Tunc ego debui dicere minor est Serenus meus. Quid ad rem pertinet: post me mori debet: sed ante me potest. Quod q̃a non feci: imparatum subito fortuna percussit. Nunc cogito omnia & mortalia esse: & incerta lege mortalia. Hodie fieri potest quicquid unq̃ potest. Cogitemus ergo Lucilli charissime: cito eo nos peruenturos: quo illum peruenisse mœremus: & fortasse si modo uera sapientium fama est recipitq̃ nos locus aliquis quem putamus perisse præmissus est. Vale.

Epistola lxxv. De efficacia sermones boni uiri. Et de augenda doctrina priore & ueneratione. Epistola lxxvi. De numero causarū mundi secundū uarias sententias. Et q̃ humanus animus non hæc: Visti heri nobiscū. potest quæri: si heri tantū. Ideo adieci nobiscū. mecū enim semper es. Interueniant quidam amici propter quos maior sumus fieret: non hic qui erūpere ex lautorū culinis & terrore uigiles solet. Sed hic modicus: qui hospites uenisse significet. Varius nobis fuit sermo: ut i conuiuiū nullā rē usq̃ ad exitū adducēs: sed aliunde alio trāsiliens. Lectus enī est deinde liber. Quinti Sexti patris magni: siquid mihi credis: uiri: & licet negent Stoici quātus in illo dii boni uigor est: quantū animi. Hoc nō in oībus philosophis inuenies. Quorundā scripta tantū clare habent nomen: cætera exanguia sunt. Instituti: disputant: cauillant: non faciunt animū: quia non habēt. Cū legeris Sextiū dices uiuit: uiget liber est: supra hominē ē: dimittit me planū ingentis fiduciæ: in quacūq̃ positione mentis sum. Cū hūc lego: fatebor tibi libet omnes casus prouocare: libet exclamare. Quid cessas fortuna congregere? paratum uides. illius animū iduo: q̃ quærit ubi se experiatur: ubi uirtutē suā ostendat. Spumantemq̃ dari pecora inter inertia uotis Optat aprū: aprum aut fuluum descendere monte leonē. libet aliquid habere quod uincam: cuius patientia exerceat. Nam hoc quoq̃ egregium Sextiū habet: quod ostendit tibi beata uitā magnitudinem: nec desperationē eius faciet. scies esse illā in excelsis: sed uolenti penetrabilē. Hoc idem uirtus tibi ipsa dabit: ut illam admireris: & tamen speres. Mihi certe multū auferre temporis solet: contemplatio ipsa sapientiæ. Non aliter illam intueor obstupefactus: q̃ ipsum iterim mundū: quem sæpe tanq̃ spectator nouus uideo. Veneror itaq̃ inuenta sapientiæ inuentoresq̃ adire: tāq̃ multorum hæreditatem iuuat: mihi ista acquisita: mihi ista laborata sūt. Sed agamus bonū patrem familiæ: faciamus ampliora: quæ accepimus: maior ista hæreditas a me ad posteros transeat. Multū adhuc restat operis: multūq̃ restabit. Nec ulli nato post mille secula præcludetur occasio aliquid ad hæc adiiciendi. Sed etiam si omnia a ueteribus sunt iuenta: hoc semper nouū erit usus & inuentorū ab aliis scientia & dispositio. Puta relicta nobis medicamenta: quibus sanarentur oculi. Non opus est mihi alia quærere: sed hæc tamen modis & temporibus aptanda sunt. hoc asperitas oculorū colleuatur: hoc palpebrarū crassitudo tenuatur: hoc uis subita & hūor auertitur: hoc acuitur uisus. ista oportet & eligas tempus: Adhibeas singulis modū. Animi remedia inuenta sunt ab antiquis. Quomodo autem adhibeantur: aut quando nostri operis est quærere. Multū ægerūt: qui ante nos fuerunt: sed non peregerunt: suscipiendi tamen sunt: & ritu deorū colendi. Quid ni? Ego maiorū uiroꝝ imagines habea incitamenta animi & natales celebrem. Quid ni? Ego illos honoris causa semper appellem. Quā uenerationē præceptoribus meis debeo: eandē præceptoribus humanis generis a quibus tanti boni incia fluxerunt. Si consulē uideo: aut prætorem: omnia quibus honor haberi solet: faciam: equo disiliam: caput adaperiā: semita cædam. Quid ergo Marcū Catonem Mutiūq̃ & Lælium sapientem: & Socratem cum Platone: & Zenonē: Cleanthēq̃ in animū meum sine dignatione summa recipiam. Ego uero illos uenenor: & tantis nominibus semper assurgo. Vale.

Epistola lxxvi. De numero causarū mundi secundū uarias sententias. Et q̃ humanus animus non hæc:

sed diuina semper inspectare debet.

Eternum diē diuisi cū mala ualitudine ante meridianū: illa me sibi uendicauit, post meridianū huius mihi cessit. Itaq; lectiōe primū tentauī a sum: deinde cū hāc recepisset: plus illi sperare ausus sum: imo permittere. Aliquid scripsi: & quidem intentius q̄ soleo: dū cū materia difficili contendi & uici nolo: donec interuenerūt amici: qui mihi uim afferrent: & tanq̄ ægꝝ intemperantem coacercent: in locum stilli sermo successit: ex quo eam partē ad te perferam: q̄ in lite est: te arbitrum adduximus. plus negotiū habes q̄ existimas. Triplex causa est. Dicunt: ut scis: Stoici nostri: duo esse in reꝝ natura ex quibus oīa fiunt: causam & materiam: Materia iacet iners: res ad omnia parata cessatura: si nemo moueat. Causa autem: id est ratio materiā format & quocūq; uult uersat. ex illa uaria opera producit, esse ergo debet unde fiat aliquid: deinde a quo fiat: hoc causa est: illud materia: omnis ars natura imitatio ē. Itaq; quocq; de uniuerso dicebam: ad hāc transfer quæ ab homine facienda sunt. Statua & materiā habuit quæ pateret artificem: & artificem qui materiæ daret faciem. ergo in statua materia æs fuit: causa opifex. Eadem conditio reꝝ omniū ē: ex eo cōstat quo fit: & ex eo quod facit. Stoicis placet unā causam esse: id quod facit. Aristoteles putat causam tribus modis dici. Prima inquit causa ē materia ipsa sine qua nihil potest effici. Secunda opifex. Tertia est forma quæ unicuiq; operi imponitur: tanq̄ statua. Nā hāc Aristoteles idos uocat. Quarta quocq; inquit his accedit: propositum totius operis. Quid sit hoc aperiam: æs prima statua causa ē. nūq; enim facta esset nisi fuisset id ex quo funderetur: ducereturue. Secunda causa artifex ē. non enim potuisset æs illud in habitum statua figurari nisi accessissent peritæ manus. Tertia causa ē forma: neq; enim statua illa doryphoros: aut diadumenos uocaretur: nisi hāc illi esset impressa facies. Quarta causa ē faciendi propositum: nisi etiam hoc fuisset: facta non esset: quod ē propositum: quod iuitauit artificem: quod ille secutus fecit: uel pecunia ē. hoc si uenditurus fabricauit: uel gloria si laborauit in nomen: uel religio si donum templo parauit: ergo & hāc causa ē propter quam fit. An non putas inter causas facti operis esse numerandum: quo remoto factum non esset. His quintam Plato adicit exemplar: quam ipse ideam uocat. hoc est enim id ad quod respiciens artifex id quod destinabat effecit. Nihil autem ad rem pertinet: utrum foris habeat exemplar ad quod referat oculos: an intus: quod sibi ipse concepit & posuit. Hæc exemplaria reꝝ omnium deus intra se habet. numerosq; uniuersorum quæ agenda sunt: & modos mente complexus ē: plenus his figuris est: quas Plato ideas appellat immortales: immutabiles: infatigabiles: innumerabiles. Itaq; homines quidem pereunt: ipsa autem humanitas ad quam homo affingitur permanet: & hominibus laborantibus: intereuntibus illa nihil patitur. Quinque ergo causæ sunt: ut Plato dicit: id ex quo: id a quo: id in quo: id ad quod: id pp̄ qd̄. nouissime id quod ex his ē: tanq̄ statua quia de hac loqui cœpimus: id ex quo æs est: id a quo artifex est: id in quo forma est: quæ aptatur illi: id ad quod exemplar est quod imitatur is qui facit: id propter quod faciendi propositū est: id quod ex istis est: ipsa statua est. Hæc omnia mūdus quocq; ut ait Plato: habet facientem hic deus est: ex quo fit: hāc materia est: forma hic ē habitus: & ordo mundi quem uidemus: exemplar scilicet ad quod deus hāc magnitudinem operis pulcherrimi fecit: propositum propter quod fecit. Quæris quod sit propositum: dei bonitas est. Ita certe Plato ait: quæ deo faciendi mundum fuit causa: bonus est: bona fecit: bono nulla cuiusq; boni inuidia est: fecit itaq; q̄ optimū potuit. Fer ergo iudex sententiam: & pronuncia quis tibi uideatur uerissimillimum dicere nō quis uerissimū dicat. Id enim tam supra nos est: q̄ ipsa ueritas. Hæc quæ ab Aristotele & Platone ponitur turba causarū: aut nimīū multa: aut nimīū pauca comprehendit. Nam si quocūq; remoto quid effici non potest: id causam iudicant esse faciendi. Pauca dixerunt: ponant inter causas tempus: nihil sine tempore pōt fieri. ponant locū: si non fuerit ubi fiat aliquid: ne fiet quidem: imponant motū: nihil sine hoc nec fit: nec perit. nulla sine motu ars: nulla mutatio est. Sed nos nunc primam & generalem quærimus causam: hāc simplex esse debet: nam & materia simplex est. quærimus quæ sit causa. Ratio scilicet faciens id ē deus. Ita enī quæcūq; retulisti non sunt multæ & singulæ causæ: sed ex una pendent ea quæ faciet: formā dicis causam esse: hanc imponit artifex operi: pars causæ est: non causa Exemplar quocq; non est causa: sed instrumentum causæ necessarium. Sic necessarium est exemplar artifici: quomodo scalprū: quomodo limā: si ne his procedere ars non pōt: non tamen hæ partes artis: aut causæ sunt propositū iqt artificis propter qd̄ ad faciendū aliquid accedit: causa ē ut sit causa: non ē efficiens causa: sed supueniens. Hæc at innumerabiles sunt: nos de causa generali locuti sumus: illud uero non pro solita ipsis subtilitate dixerunt: totum mūdum & consumatum opus causam esse. Multū enim interest inter opus & causam operis. Aut fer sententiam: aut quod facilius in huiusmodi rebus ē: nega tibi liquere & nos reuerti iube. Quid te inquis delectat: tempus inter ita contere: quæ tibi nullū affectū eripiunt: nullam cupiditatem abigunt. Ego qd̄dē priora illa ago: attracto quibus pacatur animus & me prius scrutor: deinde hūc mūdū. nec ego qd̄dē tempus: ut existimas: perdo. Ista enim omnia si non concitantur: nec in hanc subtilitatem inutilem distrahantur attollūt & leuāt animū: qui graui sarcina pressus explicari cupit: & reuerti ad illa quocq; fuit: Nam corpus hoc animi pondus ac poena ē: præmente illo urgetur. in uinculis est: nisi accessit philosophia & illum respirare reꝝ naturæ spectaculo iussit: & a terrenis ad diuina dimisit: hāc libertas eius est: hāc euagatio: subducit interim secus todia in qua tenetur: & cœlo reficitur: quemadmodū artifices ex alicuius rei subtilioris inspectores: qui intentione oculos defatigant: si non magnum & præclarum lumen habent: in publicum prodeūt: & in aliqua regione ad populi oculū dedicata oculos libera luce delectant. Sic animus in hoc tristi & obscuro domicilio clausus: quotiens potest apertū petit: & in rerum naturæ contēplatione requiescit. Sapiens affectatorq; sapientiæ adhæret quidē corpore suo: sed optima sui parte abest: & cogitationes

fitas ad sublimia intendit: uelut sacramento rogatus hoc quod uiuit stipendiū putat, & ita formatus ē: ut illi nec amor uitæ: nec odiū sit: patiturq; mortalia quāuis sciat ampliora supeſſe. Interdici mihi iſpectio nem rerum naturæ: ac a toto abductū redigis in partem. Ego nō quærā quæ ſint inītia uniuersorum: q̄s rerum formator: quia omnia in uno merſa: & materia inerti cōuoluta diſcreuerit. Nō quærā q̄s ſit iſtius artiſex mundi: quia ratione tanta magnitudo in legem & ordinem uenerit: qui ſparſa collegerit: confuſa diſtinxerit. In una deformitate iacentibus faciem diuiſerit. Vnde lux tanta fundatur: ignis ſit: an aliquid igne lucidius. Eſto iſta nō quærā. Ego nesciam unde deſcenderimus: ſemel hæc mihi uidēda ſint: an ſape naſcendum: quo hinc iturus ſim: quæ ſedes expectent animam ſolutam legibus ſeruitutis humāæ. Veras me cælo intereſſe: iſdeſt iubes me uiuere capite demifſo: maior ſum & ad maiora genitus: q̄ ut m̄cipium ſim mei corporis. quod equidē nō aliter aſpicio: q̄ uinculū aliquod libertati meæ circūdatū. Hoc itaq; op pono fortunæ in quo reſiſtat: nec per illud ad me ullū tranſire uulnus ſino. Quicquid ī me poteſt iniuria pati hoc eſt in hoc obnoxio domicilio. animus liber habitat. Nunq̄ me caro iſta cōpellet ad metū: nūq̄ ad in dignā bono ſimulationē: nūq̄ in honorē huius corpusculi mentiar. Cum uiſum erit diſtrahā cum illo ſocietatem: & nunc tamen dū hæremus: non: erimūs æquis partibus ſocii. Animus ad ſe omne ius ducet: contēpus corporis ſui: certa libertas eſt. Vt ad propoſitū reuertar: huic libertati multum cōfert: & illa de qua loquæbamur modo inſpectio. Nēpe uniuersa ex materia: & ex deo cōſtāt. deus iſta tēperat: quæ circū ſuſa rectorē ſequūtur & ducē. potētius autē eſt ac præcioſius: quod facit: quod eſt deus: q̄ materia patiens dei. Quē in hoc mūdo locū deus obtinet: hūc in hoīe animus quod eſt illic materia: id in nobis corpus eſt. Seruiant ergo deteriora melioribus. Fortes ſimus aduerſus fortuita. nō cōtremiſcamus iniurias: non uul nera: non uincula: nō ægeſtatē. Mors qdē aut ſinis ē: aut tranſitus. nec deſinere timeo. Idē ē enim qd non coepiſſe: nec tranſire: quia nuſq̄ tam anguſte ero. Vale.

Incipit liber nonus. Epistoła. lxxviii. Notat eos qui tres gradus bonorū faciunt. dicens: Tātū unū abſo lutū bonum ſcilicet uirtutē incapacē augmenti uel detrimenti. Et qua quæcūq; bona ſunt: paria ſunt.

Laranū condiscipulū meum uidī poſt multos annos: non puto expectas: ut adiciā ſenē: ſed mehercule uiridē animo: ac uigentē: & cū corpusculo ſuo colluctantē. Inique eniſe natura geſſit: & talē aīum male collocauit. aut forte uoluit hoc iſtum nobis oſtēdere: poſſe īge niū fortiffimū ac beatiffimū ſub q̄libet cute latere. Vicit tamē omnia impedimenta: & ad cætera contēnenda a cōtēptu ſui corporis uenit. Errare mihi uiſus ē: q̄ dixit: Gratiore pul chro ueniēs e corpore uirtus. Nō enim ullo honeſtamēto eget: ipſa magnū ſui decus eſt: & corpus ſuū conſecrat. Certe claranū noſtrū coepi intueri: formoſus mihi uidetur: & tam rectus corpore q̄ animo. Poteſt ex cauſa uir magnus exire poteſt: & ex deformi humiliq; corpusculo formoſus animus ac magnus. Quoſdā itaq; mihi uidetur in hoc tales natura generare: ut approbet uirtutē omni loco naſci: ſi poſſet per ſe nudos adere animos feciſſet. Nūc quod amplius ē facit. Quoſdā enim dedit corporibus im peditos: ſed nihilominus prorumpētes obſtantia. Claranus mihi uidet in exemplū aditus: ut ſcire poſſe mus: nō deformitate corporis ſcedari animū: ſed pulchritudine animi corpus ornari. quāuis at pauciſſi mos una fecerimus dies. tamē multi nobis ſermones fuerūt: quos ſubinde egerā: & ad te permittam. Hoc primū quæſitū eſt: quomodo poſſint tria bona eſſe: ſi triplex eorū cōditio ē? Quædā ut noſtris uidetur: prima bona ſunt: tanq̄ gaudiū: pax: & ſalus patriæ. Quædā ſecunda in materia inſolici expreſſa: tanq̄ tor mentoꝝ patientia: & in morbo graui tēperatā. illa bona directo optabimus: hæc ſi neceſſe erit. Sunt ad huc tertia: tanq̄ modeſtus inceſſus: & cōpoſitus ac probus uultus: & cōueniēs prudenti uiro geſtus. Quo modo iſta inter ſe tria eſſe poſſunt: cum alia optanda ſint: alia aduerſanda? Si uolumus iſta diſtinguere: ad primū bonū reuertamur: & cōſideremus id quale ſit animus intuens uera: peritus fugiendoꝝ ac perēdo rum: nō ex opinione: ſed ex natura: præcia rebus imponēs: toti ſe inferens mundo: & in omnes eius actus contēplationē ſuā mittens: cogitationibus actionibusq; intentus: ex æquo magnus: ac uehemens: aſperis: blandiſq; pariter inuiſtus: neutri fortunæ ſe ſubmittens. ſupra omnia quæ contingunt: acciduntq; emi nens: pulcherrimus ordinatiſſimus cum decore: cum uiribus ſanus: ac ſiccus: imperturbatus: intrepidus: quem nulla uis frangat: quem nec attollant fortuita. nec deprimāt. Talis animus uirtus ē: hæc eius eſt fa cies: ſi ſub unū ueniat aſpectū: & ſemel totā ſe oſtendat. Cæterū multæ eius ſpecies ſunt: pro uitæ uarieta te: & pro actionibus explicant: nec minor ſit: aut maior ipſa. decreſcere enī ſummum bonū nō poteſt: nec uirtuti ire retro licet: ſed in alias atq; alias qualitates cōuertitur: ad rerum quas actura eſt: habitū figurata. Quicquid attingit in ſimilitudinē ſui adducit: & tingit actiones: amicitias: interdū domos totas quas itra uir: diſpoſuitq; cōdecorat: quicquid tractauit: id amabile: cōſpicuū mirabile facit. Itaq; uis eius & magni tudo ultra non pōt ſurgere: quoniā incrementum maximo non ē. Nihil inuenies rectius recto: non ma gis q̄ uerius uero: q̄ tēperato tēperatus: omnis in modo ē uirtus: modus certa mēſura eſt. Cōſtantia non habet quo procedat: non magis q̄ fiducia: aut ueritas: aut fides. quid accedere p̄fecto pōt? Nihil aut perfe ctū nō erat cui acceſſit: ergo nec uirtuti quidē: cuiſiquid adiici pōt: deſuit. Honeſtū quoq; nullā acceſſionē recipit. Honeſtum ē enī propter iſta quæ retuli. Quid porro decorum & iuſtum & legitimum: nō eiuf dem fortunæ eſſe putas: certis terminis compræhenſum? Creſcere poſſe imperfectæ rei ſignum eſt: bo num omne in eaſdem cadit leges: iuncta ē priuata & publica utilitas: tam mehercule: q̄ inſeparabile ē lau dandum petendūq; ergo uirtutes inter ſe pares ſunt: & opera uirturū: & oēs hoīes: quibus illæ contingere. Satorū uero aīaliūq; uirtutes cū mortales ſint: fragiles caduæq; ſunt: & incertæ exiliunt: reſidūtq; & ideo nō eodē præcio extimant. Verū una induciſ humanis uirtutibus regula. una enī ē ratio recta: ſimplexq;

nihil est diuino diuinitus: caelesti caelestius: mortalia minuunt: cadunt: deterunt: crescunt: exhauriunt. Ipse tur. Itaque illis in tanta incerta sorte inaequalitas est: diuinorum una natura est. Ratio autem nihil aliud est: quam in corpore humanum pars diuini spiritus merita: si ratio diuina est. Nullum autem bonum sine ratione est: bonum omne diuinitus est. Nullum porro inter diuina discrimen est: ergo nec inter bona. Paria itaque sunt & gaudium: & fortis atque obstinata tormentorum perpassio. In utroque enim eadem est animi magnitudo: in altero remissa lenta: in altero pugnax & intesta. Quid tu non putas parum esse uirtutem: eius qui fortiter hostium moenia expugnat: & eius qui obsidionem patientissime sustinet. Et magnus Scipio Numantiam cludit: & comprimit: cogitque inuictas manus in exitum ipsas suum uerti. Et magnus ille obsessorum animus qui scit se non esse clusum: cui mors apta est: & in complexu libertatis expirat: & quae reliqua quoque inter se paria sunt: tranquillitas: simplicitas: libertas: constantia: & aequanimitas: tolerantia. Omnibus enim istis una uirtus subest: quae animum rectum & indeclinabilem praestat. Quid est: nihil interest inter gaudium: & dolorem & inflexibilem patientiam: nihil quantum ad ipsas uirtutes: plurimum inter illa in quibus uirtute utraque ostenditur. In altero enim naturalis est animi remissio ac laxitas: in altero contra naturam dolor. Itaque media sunt haec: quae plurimum intervalli recipiunt. Virtus in utroque par est. Virtute materia non mutat: nec peiora fecit dura: ac difficilis: nec meliorem hilaris: & laeta. Necessesse est ergo: ut aequalia sint bona utraque. Ita nec hic potest se melius in hoc gaudio gerere: nec ille melius in illis cruciatibus. Duo autem quibus nihil melius fieri potest paria sunt. Nam si quae extra uirtute posita sint aut minui illa aut augere possunt: desinit unum bonum esse: quod est honestum. si hoc concesseris: omne honestum perit. Quare dicam: quia nihil honestum est: quod ab inuito: quod a coactio fit: omne honestum uoluntarium est. Admisce illi pigritiam: quare relata: tergiversationem: metum: quod habet in se optimum perdidit: sibi placere non potest honestum esse: quod non est liberum. Nam quod timeret: seruuit honestum omne securum est: tranquillum est: si recusat aliquid: si conplorat: si malum iudicat: perturbationem recipit: & in magna discordia uoluitur. hinc enim species recti uocat: illinc suspitio mali retrahit. Itaque qui honeste aliquid facturus est. Quicquid opponitur: id etiam si incommodum putet malum non putet uel libens faciat. Omne honestum iniustum incoactumque est: sincerum & nulli malo mixtum. Scio quid mihi responderi hoc loco possit. Hoc nobis persuadere conaris: nihil interesse: utrum aliquis in gaudio sit: an ineculeo iaceat: aut tortore suum lassat. Poteram respondere. Epicurus quoque ait: Sapientem si in phalaridis tauro peruratur exclamaturum. Dulce est & ad me nihil pertinet. Quid miraris: si ego paria bona dico: alterius positi in gaudio: alterius inter tormenta fortissime stantis: quod cum incredibilius est. dicat Epicurus dulces esse terrores. & hoc respondeo plurimum interesse: se inter gaudium & dolorem si quaeratur electio. alterum petam: alterum uitabo. illud secundum naturam est: hoc contra: quod diu sic extimant: magno inter se dissident spatio: cum ad uirtute uentum est. Utraque par est: & quae per laeta procedit & per tristitia. Nullum habet momentum uexatio: & dolor: & quicquid aliud incommodum est. Virtute enim obruit: quemadmodum minora lumina claritas solis obscurat. Sic dolores: iniurias: molestias uirtus magnitudine sua elidit: atque opprimat & quocumque affulsit: ibi quicquid sine illa apparet extinguit nec magis ulla portione habet incommoda: cum in uirtute inciderint: quam in mari nimbus. Hoc ut scias ita esse: ad omne pulchrum uir bonus sine ulla coactione percurrat. Stet illic licet carnifex: stet tortor atque ignis pseuerabit: nec quid passurus: sed quid facturus sit aspiciet: & se honestae rei tanquam bono uiro credet. Utile illa iudicabit sibi: tutam prosperam. Eundem locum habebit apud illum honesta res: Et tristis atque aspera: quem uir bonus pauper: aut exul: aut pallidus. Age dum: pone ex illa parte uirum bonum: diuitis abundanter: ex altera nihil habentem: sed in se omnia bene disponentem. Uterque aequae uir erit bonus etiam si fortuna dispari utetur. Idem ut dixi in rebus iudicium est: quod in hominibus. Aequae laudabilis uirtus est in corpore ualido ac libero posita quam in morbo ac uincto. Ergo tua quoque uirtus non magis laudabilis est: si corpus illesum tibi & integrum fortuna praestiterit: quam si ex aliqua parte mutilatum. Alioquin hoc erit ex seruorum habitu dominum extimare. Omnia uisita in quae dominum casus exercet seruilia sunt: pecunia corpus: & honores: imbecilla fluida mortalia: possessiones incertae: illa rursus libera & inuicta opera uirtutis: quae non ideo magis appetenda sunt: si benignus a fortuna tractentur: nec minus si aliqua iniquitate regum premuntur. Quod amicitia in hominibus est: hoc in rebus appetitio. Non puto magis amares uirum bonum locupletem: quam pauperem: nec robustum & lacertosum: quam gracilem & languidi corporis. Ergo nec quidem rem magis appetes: aut amabis hilarem ac pacatam: quam districtam & operosam. Et si hoc est magis eliges ex duobus aequae bonis uiris nitidum & unctum: quam puluerulentum & horrentum. Deinde hucusque peruenies: ut magis diligas integrum omnibus membris & illesum quam debile aut luscum. Paulatim fastidium tuum illo usque praecedet: ut ex duobus aequae iustis ac prudentibus comatum aut crispulum malis quam recaluastrum ubi par in utroque uirtus: non comparet aliarum regum inaequalitas. Omnia uisita non partes sed accessiones sunt. Num quis tam iniquam censuram inter suos agit: ut filium suum sanum quam aegrum magis diligat: percerumue & excelsum: quam breuem ac modicum? Foetus suos non distinguunt fere: & se in alimentum omnium pariter sternunt. Aues ex aequo partiuntur cibos. Vlyxes ad Ithacam suam laxa sic properat: quemadmodum Agamemnon ad Mycenarum nobiles muros. Nemo enim patria quam magna est amat: sed quam suam. Quorsum haec pertinent. Ut scias uirtutem omnia opera: uelut foetus suos huiusmodi oculis intueri aequae indulgere omnibus & quidem impensius laborantibus. Quoniam quidem parentum amor magis in ea quoque miserritur inclinat. Virtus quoque opera sua quae affici uidet: & praemium non magis amat. Sed parentum bonorum more magis complectitur ac fouet. Quare non est illum bonum maius altero quia non est quicquam aptius: quam plano nihil est planius. Non potest dicere hoc magis par esse alicui: quam illud: ergo nec honesto honestius quicquam est. Quod sit par omnium uirtutum natura est: tria genera bonorum in aequo sunt. ita dico in aequo est moderate gaudere: & moderate dolere: letitia illa non uicit hanc animi firmitatem sub tortore gemitus.

deuorantē. illa bona optabilia sunt: hæc mirabilia. Vtræq; nihilominus paria: quia quicquid incōmodi ē: uelamento maioris boni tegit. Quisquis hæc imparia iudicat: ab ipsis uirtutibus auertit oculos: & exte-
riora circūspicit. Vera bona idē pendēt: idē patent: illa falsa multū habent uani. Itaq; speciosa & magna eē
uidēt: cū ad pondus reuocata sunt: fallūt. Ita ē mi Lucili: quicqd uera ratio cōmendat solidū & æternū ē.
firmat animū: attollitq; semper futurū in excelsō. illa quæ temere laudant & uulgi sententia bona sunt: in
stant inanibus lætos. Rursus ea quæ timent tanq̃ mala iniiciunt formidinem mentibus: & illas non aliter
q̃ aialia species periculi agitant. Vtræq; ergo res sine cā animum: & diffundit & mordet. nec illa gaudio: nec
hæc: meru digna est. Sola ratio immutabilis: & iudicii tenax est. nō enim seruit: sed iperat sensibus. Ratio
rationi par est: sicut rectū recto. Ergo & uirtus non aliud q̃ recta ratio est. Omnes uirtutes ratiōes sunt: sed
rōnes rectæ sunt: si rectæ sunt: & pares sunt. Qualis rō est: tales & actiones sunt: ergo & omnes pares sunt.
Nam cum similes sint rationi: similes & iter se sunt. Pares autem actiones iter se esse dico: quia honestæ re
ctæq; sunt. Cæteræ magna habebūt discrimina: materia uariante: quæ modo latior est: modo angustior:
modo illustri: modo ignobilis: modo ad multos: modo ad paucos pertinet. In omnibus tamē istis id qd
optimum est: par est: honestæ sunt tanq̃ uiri boni. omnes pares sunt: quia boni sunt: sed habent differētias
ætatis. Alius senior est: alius iunior habent corporis. Alius formosus: aliud deformis est: habent fortunæ.
Ille diues: hic paup̃: ille graciosus: potens: urbibus notus & populis: hic ignotus plærifq; & obscurus. sed p
illud quod boni sunt pares sunt de bonis ac malis sensus non iudicat: quid utile sit: qd inutile ignorat. Nō
potest ferre sententiam: nisi in rem præsentem perductus ē: nec futuri prouidus ē: nec præteriti memor.
Quid sit consequens nescit. Ex hoc aut regē ordo seriesq; contextit: & unitas uitæ per rectū itura. Ratio er
go arbitra bonorum ac malorum. Aliena & externa pro uilibus habet: & ea quæ nec bona sunt: nec mala:
accessiones minimas ac leuissimas iudicat. Omne enim illi bonū in animo est. Cæterum bona quædam
prima existimat. ad quæ ex proposito uenit: tanq̃ uictoriā: bonos liberos: salutē patriæ. Quædam se/
cunda: quæ non apparent: nisi in aduersis rebus: tanq̃ æquo animo pati morbū: magnū exiliū. Quædam
media: quæ nihilo magis secundū naturā sunt: q̃ contra naturā tanq̃ prudenter ambulare: cōposite federe.
Non enim minus secundū naturam est federe q̃ litare: aut ambulare. Duo illa bona superiora diuersa sunt.
Prima enim secundū naturam sunt: gaudere liberorum pietate: patriæ incolumitate. Secūda contra natu
ram sunt: fortiter obstare tormentis: & sitim perpeti morbo urente præcordia. Quid ergo aliquid contra
naturam bonum est: Minime. Sed id aliquando contra naturam est: in quo bonum illud existit. Vulnera
ri enim & subiecto igne tabescere: & aduersa ualitudine affligi contra naturā ē: sed inter ista obseruare ani
mū infatigabilē secundū naturā ē. Et ut quod uolo exprimā breuiter. Materia boni aliquādo contra natu
ram ē: & nunq̃ bonū: quoniam bonū sine ratione nullū ē. Sequit̃ aut ratio naturam. Quid est ergo ratio?
Naturæ imitatio. Quid ē summū hominis bonū? Ex naturæ uoluntate se gerere. Non est inq̃t dubium:
quin foelicior pax sit: nunq̃ læcessita: q̃ multo reparata sanguine. Nō est inquit dubiū quin foelicior res sit:
iconcussa ualitudo: q̃ ex grauib; morbis: & extrema minitātibus in tutū ui quadā: & patiētia ducta. Eo/
dem modo nunq̃d erit dubiū: quin maius bonū sit gaudiū q̃ obxonius animus ad perpetiendū cruciatus
uulnē: aut igniū? Minime. illa enim quæ fortuita sunt: plurimū discriminis recipiūt. extimant̃ aut utili
tate sumentiu. Bonorū unū propositū est: consentire naturæ. hoc contigere in oibus par est. Cum alicuius
sententiam in senatu seqmur: non potest dici ille magis assentitur q̃ ille. Ab omnibus in eandem sentētiā
itur. Idē de uirtutibus dico. omnes naturæ assentiunt. Idē de bonis dico. omnia naturæ assentiunt. Alter
adolescēs decessit: alter senes: aliquis præter hos infans: cui nihil amplius contingit q̃ prospicere uitā. Om
nes hi æque fuerunt mortales: etiā si mors aliorum longius uitam passa est procedere. aliorum in me/
dio flore præcidit: aliq; interrūpit ipsa p̃cipia. Alius iter cœnandum solutus est. Alterius somno conti/
nuata mors est. Aliq; concubitus extitit. His oppone ferro transsossos: aut exanimatos serpentū morsu:
aut fractos ruina: aut per longam neruorū contractionem extortos minutatim. Aliquorū melior dici: ali/
quorum peior exitus potest. Mors q̃dem omniū par est: per quæ uenit diuersa sunt. Id in quod desinunt:
unum est. Mors nulla maior: aut minor est. habet enim eundem in omnibus modum finisse uitam. Idem
tibi de bonis dico. hoc bonum iter meras uoluptates est: hoc inter tristia: & acerba: illud fortūæ indulgen
tiam rexit: hoc uiolentiam domuit. Vtrūq; æque bonum est: quis illud plana emolliant: hoc aspera. Idē si/
nis omnium est: bona sunt: laudanda sunt: uirtutem rationemq; comitant. Virtus æquat inter se quicqd
agnoscit. Nec est quare hæc inter nostra placita mireris. Apud Epicurū duo bona sunt: ex qbus summum
illud beatumq; bonū componit. Vt corpus sine dolore sit: animus sine perturbatione. hæc bona non cre/
scunt si plena sunt. Quo enim crescet quod plenum est? dolore corpus caret: quid ad hanc accedere idolē/
tiam potest? Animus constat sibi: & placidus est. quid accedere ad hanc trāq̃lilitatem potest? Quemadmo/
dum serenitas cœli non recipit maiorem adhuc claritatem in serenissimū nitorem repurgata. Sic homi/
nis corpus animūq; curantis: & bonū suū ex utroq; uertentis perfectus est status: & summā uoti sui i
uenit. Sic nec æstus animo est: nec dolor corpori. Si qua extra blandimenta contingunt: non augent sum/
mum bonum: sed: ut ita dicam: condiunt & oblectant. Absolutū enim illud humanæ naturæ bonum: cor
poris & animi pace contentum est. Dabo tibi apud Epicurū etiā nunc simillimam huic nostræ diuifio/
nem bonorū. Alia enim sunt apud illud: quæ mallit contingere sibi: ut corporis quietem ab omni incom/
modo liberam: & animi remissionem bonorū suorum contemplatione gaudentis. Alia sunt quæ quāuis
accidere: nihilominus laudat & probat: tanq̃ illam quā pauloante dicebam: malæ ualitudinis: dolorū gra/
uissimorū perpeffionem. In qua Epicurus fuit illo summo ac fortunatissimo die suo. Ait enim se uesica &

ulcerati uentris tormenta tolerare:ulteriorē doloris accessionē non recipientia, esse nihilominus sibi illū beatū diem.Beatum autē agere:nisi qui est in summo bono nō potest.Ergo & apud Epicurum sunt hæc bona:quæ malles nō experiri.Sed gaita res tulit & amplexanda:& laudanda:& exæquāda summis sunt.Non potest dici hoc non esse par maximis bonis:quod beatæ uitæ clausulā imposuit.Cui Epicurus extrema uoce gratias ægit.Permitte mi Lucili uirorū optime aliquid audacter dicere.Si nulla bona aliis maiora esse possunt:hæc ego quæ tristitia uidentur mollibus:ac delicatis illis prætulissim.Maus enī est difficilia præstringere:q̄ læta moderari.Eadem ratione fit scio ut aliquis foelicitatē bene:& ut calamitatē ferat fortiter:æque fortis esse potest qui pro uallo securus excubuit:nullis hostibus castra tentatibus: & q̄ succisis poplitibus in genua se excepit:nec arma dimisit.Macte uirtute esto:sanguinolentis:& ex acie redeuntibus dicitur:Itaq̄ hæc magis laudauerim:bona exercitata & fortia:& cū fortuna rixata.Ego non dubitē quin magis laudē truncam illā & retorridā manum Mutii q̄ cuiuslibet fortissimi saluā:stetit hostiū flāmarūq̄ contemptor:& manū suā in hostili foculo distillantem perspectauit. donec Porfena cuius poenæ fauebat: gloriæ inuidit:& ignē inuito eripi iussit hoc bonū quidē inter prima non numerem:tātōq̄ maius putem q̄ illa secura:& intenta fortunæ:quanto rarius ē hostem amissa manu uicisse q̄ armata. Quid ergo inquis hoc bonū tibi obtabis? Quid nī? Hoc enim nisi qui potest & optare:non potest facere. An potius optem: ut male laxādos articulos exoletis meis porrigā ut muliercula:aut aliquis in mulierculam ex uiro uersus digitulos meos ducat.Quid nī ego foeliciore & Mutiū putem:qui sic tractauit ignem quasi illā manū tractatori præstitisset? In integrū restituit quicquid errauerat.Confecit bellū in ermis ac mancus:& ista manu trunca Reges duos uicit. Vale.

Epistola lxxviii. Quomodo bonum omne sit optabile.

Ta cōmunibus initiū faciā,uer aperire se coepit:sed iam inclinatū in æstatē quo tempore calere debet:bebat intepuit:nec adhuc illi fides ē.Sæpe enim in hyemē reuoluī. Vis scire q̄ dubium adhuc sit? Nondū me cōmitto frigido ueri:adhuc rigore eius timeo.hoc est inquis nec frigus:nec calorē patior.Ista est mi Lucili,iam ætas mea contenta est suo frigore:uix media relegat æstate.Itaq̄ maior pars in uelutimentis tegitur.Ago gratias senectuti q̄ me lectulo affixit. Quid nī gratias illi hoc nomine agam? Quicquid debeam nolle non possum:cū libellis mihi plurimis sermo est:si quādo interuenerint epistolæ tuæ tecū esse mihi uideor:& sic afficior animo tanq̄ tibi nō rescribam sed respondeam.Itaq̄ & de hoc qd̄ quæris quasi colloquar tecū:quale sit una scrutabimur.Quæris an omne bonū optabile sit? Si bonū est iquis fortiter torqueri:& magno animo uti:& patienter ægrotare:sequit̄ ut ista optabilia sint.Nihil autē uideo ex istis uoto dignū.Neminē certe adhuc scio eo nomine uotū soluisse:q̄ flagellis cæsus esset:aut podagra distortus:aut eculeo longior factus.Distingue mi Lucili ista:& intelliges in istis esse aliquid optandum.Tormenta abesse a me uelim:sed si sustinenda fuerint:ut me in illis fortiter honeste:animoseq̄ gerā optabo. Quid nī ego malim nō incidere bellū? Sed si iciderit:ut uulnera:ut famē:& omnia quæ belloq̄ necessitas affert negrose feram optabo.Non sum tā demens:ut ægrotare cupiā:sed si ægrotādū fuerit:ut nihil interperanter:nihil effoeminate faciē:optabo.Ita non optabilia incōmoda sunt:sed uirtus qua perferuntur incōmoda. Quidā ex nostris existimant omniū nostrorū fortē tolerantia nō eē optabile:sed nec abominandam quidē:quia uoto purū bonū peti debet:& tranquillū & extra molestia positū.Ego dissentio.Quare? Primū quia fieri nō potest:ut aliqua res bona quidē sit:si optabilis nō sit.Deinde si uirtus optabilis ē,nul lum autem sine uirtute bonum:& omne bonū optabile est.Deinde etiā si tormentorū fortis patientia optabilis est.Etiā nūc interrogo:nūc ne fortitudo optabilis est? At qui picula cōtemnit & puocat:pulcherrima pars eius maxime:mirabilis illa est:non credere ignibus:obuiā ire uulneribus:interdū tela ne uitare qdē:sed excipere pectore.Si fortitudo optabilis est.& tormēta patienter ferre optabile est,nec tamen ideo solūmodo ferre tormenta optabile est,hæcenim fortitudinis pars est.Sed separa ista ut dixi:nihil erit qd̄ tibi faciat errorem.Non enim pati tormenta optabile est:sed pati fortiter,illud opto fortiter quod est uirtus. Quis tamen unq̄ sibi optabit? Quædā uota aperta & professā sunt:cum particulatim fiūt.Quædā latent:cum uno uoto multa cōpræhensa sunt tanq̄ opto mihi uitā honestā.Vita autē honesta actiōibus uariis cōstat.In hac enim reguli arca est.Catonis scissum manu sua uulnus.Rutilii exiliū.Calix uenenat̄ qui Socratem transtulit & carcerē in cælū.Ita cū optau mihi uitā honestā:& hæc optau sine quibus interdū honesta non potest esse.¶ terq̄:quaterq̄ beati. Quis ante ora patrum troiæ sub moenibus altis/Contigit oppetere? Quid interest optes hoc alicui:an optabile fuisse facearis? Decius se pro R.P. denouit:& in medios hostes concitato equo:mortē petens irruit.Alter post hunc paternæ uirtutis æmulus:cōceptis solēnibus ac iam familiaribus uerbis in acie confertissimā incurrit:de hoc sollicitus tātum ut litaret.Optabile rē putas bonā mortē? Dubitas ergo:an optimū sit memorabile mori:& in aliquo opere uirtutis? Cum aliquis tormenta fortiter patitur:omnibus uirtutibus utit̄,fortasse cū una in promptu sit:& maxime appareat patientia.Cæterū illis est fortitudo:cuius patientia perpassio & tolerātia rami sunt,illic est prudentia:sine qua nulum innititur consilium:quæ suadet q̄ effugere non possis q̄ fortissime ferre,illic est constātia:quæ delicti loco nō potest & propositū nulla ui extorquere dimittit,illic est indiuiduus ille comitatus uirtutū. Quicquid honeste fit:una uirtus facit:sed ex cōsiliū sententia. Quod autē ab omnibus uirtutibus comprobatur:etiam si ab una fieri uidetur:optabile est. Quid tu existimas ea tantum optabilia esse:quæ p uoluptatem & ocium ueniunt? Quæ excipiunt foribus ornatis? Sūt quædam uoluptatis tristis bona.Cæterum illius fortitudo est:huius patientia bona sunt:quædā sunt uota:quæ nō gratulātium coetus:sed adorantium:uer nerantiumq̄ celebrantur.Ita tu non putas Regulum optasse:ut ad poenas perueniret? Indue magni uiri

animum: & ab opinionibus uulgi secede paulisper. Cape quantā debes uirtutis pulcherrimæ ac magnificæ speciei: quæ nobis nō thure: nec sertis: sed sudore & sanguine colenda est. Aspice Marcū Catonem sacro illi pectore purissimas manus admouētē: & uulnera pagæ demissa laxantē. Vtrū tandē illi dicturus es. uellē quæ uelles: sed moleste fero: ac foeliciter quod agis. Hoc loco mihi Demetrius noster occurrit: quita securam: & sine ullis incurfionibus fortunæ: mare mortuum uocat. Nihil habere ad quod exciteris: ad quod te concites. Cuius denunciatione & incurfu firmitatē animi tui tentes. Sed in ocio incōcussio iacere: non ē tranquillitas: malicia est. Attalus Stoicus dicere solebat: Mallo me fortuna in castris suis q̄ in delitiis habeat. Torqueor: sed fortiter bene est. Occidor: sed fortiter bene est. Audi Epicurum dicet: & dulce est. Ego tam honestæ rei: ac seueræ: nunq̄ mole nomē imponā. Vror: sed inuictus. Quid nī? Hoc optabile sit: nō q̄ urit me ignis: sed q̄ nō uincit. Nihil est uirtute præstantius: nihil pulchrius. & bonum est & optabile: quicquid ex huius geritur imperio. Vale.

Epistola lxxi. In qua ponit quomodo colendū sit ocium: & quid in eo tractandum.

Onsilio tuo accedo: absconde te in ocio: sed & ipsum ociū absconde: hoc te facturū Stoicorū etiam sine præcepto: ad exemplū licet scias: sed ex præcepto quoq̄ facias & tibi cum uoles approbabis: nec ad oēm. R. P. mittimus: nec semp: nec sine ullo fine. Præterea cū sapienti. R. P. ipso dignā dedimus id est mundū: nō est extra. R. P. etiā si recesserit: imo fortasse relicto uno angulo: in maiora atq̄ ampliora transit: & cælo impositus itelligit: cum sellam aut tribunal ascenderet: q̄ humili federit loco. Depono hoc apud te: nunq̄ plus agere sapientē: q̄ cū in conspectū eius diuina atq̄ humana uenerūt. Nūc ad illud reuertor: quod suadere tibi coeperā: ut ociū tuū ignotū sit. Non est quod inscribas tibi philosophiam. Atq̄ etiā aliud proposito tuo nomē impone. ualitudinē & imbecillitatē uocato & desidiā. Gloriarī ocio iners ambitio est. Animalia quædā ne inueniri possint uestigia sua circa ipsum cubile cōfundunt. Idē tibi faciendū ē. Alioqui non deerunt: qui persequant. Multi aperta transeunt: condita & obstrusa rimant. furē signata sollicitant. Vile uidet quicquid patet. Aperta effractarius præterit. Hos mores habet populus: hos imperitissimus quisq̄: in secreta irrūpere cupit. Optimū itaq̄ est: nō iactare ociū suū. Iactandi autem genus ē nimis latere: & a conspectu hominū secedere. Ille Tarenti se abdidit. Ille Neapoli inclusus est. Ille multis annis: nō transiit domus suæ limen. Conuocat turbā quisq̄ ocio suo aliquam fabulam imposuit. Cū secesseris: nō est agendū hoc: ut de te homines loquant: sed ut ipse loquaris tecū. Quid aut tecum loquaris? Quod homines de aliis libentissime faciunt: de te apud te male existima. Assuesce & dicere ueg: & audire. illud autem maxime tracta: quod in te esse ifirmissimū senties. Nota habet quisq̄ corporis sui uitia. Itaq̄ alius uomitū leuat stomachum. Alius frequenti cibo fulcit. Alius iterposito ieiunio corpus exhaurit & purgat. Hi quoq̄ pedes dolor repetit: aut uino: aut balneo abstinent. In cæteris morbis negligētes huic a quo sæpe in festant: occurrunt. Sic in animo nostro sunt quasi causariæ partes: quibus adhibenda curatio est. Quid in ocio facio? Vlcus meū curo. Si ostenderē tibi pedē turgidū: liuidā manū: aut cōtracti cruris aridos neruos permitteres mihi uno loco iacere & fouere morbū meum. Maius malum est hoc qd̄ nō possum tibi ostendere. In pectore tuo collectæ & uomica est. Nolo laudes: nolo dicas. O magnum uig cōtempnit omnia: & damnatis humanæ uitæ furoribus fugit. Nihil damnaui nisi me. Non ē quod proficiēdi causa ad me uenire uelis. Erras qui hinc aliqd̄ auxilii speras: nō medicus sed æger hic habitat. Malo illa dicas: cum discesseris. Ego istū hominē beatū putabā & eruditū. Erexerā aures: destitutus sum. Nihil uidi: nihil audiui: qd̄ cōcupiscerē ad qd̄ reuerterer. Si hoc sentis: si hoc loqueris: aliqd̄ perfectum ē. Malo ignoscas ocio meo q̄ iuidias. Ocium inq̄ Seneca commendas mihi ad Epicureas uoces dilaberis. Ociū tibi commendo in quo maiora agas: & pulchriora: q̄ quæ reliquisti. Pulsare superbas potētū fores: dirigere in istam senes orbos. Plurimū in foro posse: inuidiosa potentia ac breuis est: & si ueg existimes sordida. Ille me grā forensi longe antecedit. ille stipendiis militaribus: & quæ sita per hoc dignitate: ille cliētum turba. Est tanti ab hominibus uinci: dum a me fortuna uincatur: cuius turbæ par esse non possum plus habeo gratiæ. Vtinam q̄ dem hoc propositum sequi olim fuisset animus tibi. Vtinā de uita beata: nō in cōspectu mortis ageremus sed nunc quoq̄ non moriamur. Multa enim quæ superuacua esse: & inimica credituri fuimus ratiōi: nūc experientiæ credimus. Quod facere solent: qui serius exeunt & uolūt tempus celeritate reparare. Calcar ad damus: hæc ætas optime facit: ad hæc studia iam disputauit. Iam uitia primo feruore adolescentiæ indomita lassauit: non multū superest ut extinguatur. Et quando inq̄ tibi proderit istud: quod in exitu dicis? Aut in quam rem? In hanc ut exeam melior. Non est tamen quod existimes: ullam ætatem aptiorem esse ad bonam mentem q̄ quæ se multis experimentis: longa ac frequenti rerum patientia domiuit: quæ ad salutaria mitigatis affectibus uenit. Hoc est breuis huius boni tempus. Quisq̄ senex ad sapientiam peruenit annis peruenit. Vale.

Epistola lxx. De uaria loci mutatione uitanda: & redimenda tēporis breuitate.

Vtare te loca: & in alium de alio transilire te nolo. Primum quia tam frequens migratio: instabilis animi est. Coalescere ocio non potest: nisi desit circumspicere & errare. Vt animum possis continere: primū corporis tui fugam siste: deinde plurimum continuata remedia proficiunt. Interrumpenda non est quies: & uitæ prioris obliuio. Sine dediscere oculos tuos: sine aures assuescere sanioribus uerbis: quotiens processeris: in ipso transitu aliqua quæ remouent cupiditates tuas tibi occurrent. Quem admodum & qui amorem exuere conat euitanda est omnis admonitio dilecti corporis. Nihil enim facilius: q̄ amor recrudescit. Ita qui depōere uult desideria omnium reg: quæq̄ cupiditate flagrauit: & oculos & aures ab his: quæ reliquit auertat. Cito rebellat affectus: quocūq̄ se uerterit præcium aliquod præsens

occupationis suæ aspiciet. Nullū sine auctoramento malū est. Auaritia pecuniā pmittit. Luxuria multas ac uarias uoluptates. Ambitio purpurā & plausum: & ex hoc potentiam: & quicqd potentia potest. Mercede te uitia sollicitant. Hic tibi gratis uiuendū ē. Vix effici toto sæculo potest: ut uitia tam longa licentia tumida subigant: & iugum accipiant: nedum si tam breue tempus ex interuallo discidimus: unam quamlibet rem uix ad perfectū perducit assidua uigilia & intentio. Si me qdem uelis audire: hoc meditare: exerce: ut mortem excipias: & si ita res suadebit accersas. Interest nihil: an illa ad nos ueniat: an ad illam nos, illud imperitissimi cuiusq; uerbū falsum esse tibi ipsi persuade. Bella res est mori sua morte. Illud præterealictet tecū cogites. Nemo nisi suo die mori: nihil perdis ex tuo tempore. Nam qd relinqs: alienū ē. Vale.

Explicit liber nonus.

Incipit liber decimus. Epistola lxxi. Quomodo immaturæ mortis stulta quærela sit: & fera mors quod præoccupanda sit: quando differenda.

Ost longū iteruallū Pompeios tuos uidit in conspectu adolescentiæ meæ: reductus sum: qd illic iuuenis fecerā: uidebar mihi facere adhuc posse & Paulo ante fecisse. Præ nauigamus Lucili uitā: & quēadmodū in mari: ut ait Virgilius noster: Terræq; urbescq; recedūt. Sic in occurſu rapidissimi tēporis. Primū pueritiā abscondimus. Deinde adolescentiā. deinde qcquid est illud: iter iuuenē & senē mediū in utriusq; confinio positū. deinde ipsius senectutis optimos annos: nouissime incipit ostendi publicus finis generis hūani: Scopulū illū eē putamus dementissimi. Portus est aliquando petendus: nūq; recusandus. In quē siq; iter primos annos de latus est: & non magis quæri debet q̄ qui cito nauigauit. Aliū enim ut scis: uenti segnes ludūt ac detinent: & tranquillitatis lentissimo tedio laxat. Aliū pertinax flatus celerrime perfert. Idē euenire nobis puta. Alios uita uelocissime adduxit: quo ueniendū erat: etiā cunctantibus. Alios macerauit & coxit: quæ ut scis nō semper retinenda est. Non enī uiuere bonū est: sed bene uiuere. Itaq; sapiens uiuit quantum debet: nō quātum potest. Videbit ubi uicturus sit: cum quibus: quomodo: quid acturus. Cogita semper qualis uita: nō quanta sit. Sed si multa occurrunt molesta: & tranquillitatem turbantia emittit se. nec hoc tantū in necessitate ultima facit: sed cū primū illi coeperit suspecta esse fortuna: diligenter circūspicit. nunquid illo descendendum sit: nihil existimat sua referre faciat finem: aut recipiat: tardius fiat an citius. Non tanq̄ de magno detrimento timet. Non multum ex stillicidio potest perdere. Citius mori: aut tardius ad rem nō pertinet. Bene mori: aut male ad rem pertinet. Bene autem mori est effugere male uiuendi periculū. Itaq; effoemissimam uocem illius Rhodii existimo: qui cum in caueam coniectus esset a tyrāno: & tanq̄ aliquod ferum animal aleretur. Suadenti cuidam ut abstinere a cibo. Omnia iquit homini: dum uiuit sperāda sunt. Vt hoc uerum sit non omni præcio uita emēda est. Quædam licet magna: licet certa sint: tamē ad illa turpi infirmitatis confessione non ueniam. Ego cogitē in eo qui uiuit omnia posse fortunam: potius q̄ cogitē in eo qui scit mori: nihil posse fortunā. Aliquando tamen etiam si certa mors instabit: & destinātū sibi supplicium sciet: non commodabit poenæ suæ manum. si ibi commodaret: stultitia esset. Stultitia est timore mortis mori. Venit qui occidat expecta. Quid occupas? Quare suspicis alienæ crudelitatis procuratiōē? Vtrum inuides carnifici tuo: an parcis. Socrates potuit abstinentia finire uitam: & inedia potius q̄ ueneno mori: triginta tamē dies in carcere & in expectatione mortis exegit. Non hoc animo tanq̄ omnia fieri possent: tanq̄ multas spes: tam longū tempus reciperet: sed ut præberet se legibus: ut fruendū amicis extremū Socratem daret. Quid erat stultius q̄ mortem contemnere: uenenū timere? Scribonia grauis scēmina amita Drusii Libonis fuit adolescentis tam solidi q̄ nobilis maiora sperantis: q̄ in illo sæculo quicq; sperare poterat: aut ipse ullo: cum æger a Senatu in lectica relatus esset: non sane frequentibus exaquis. Omnes enim necessarii deferuerant impie iam non rerum: sed funus habere coepit consilium utrum conscisceret mortem: an expectaret. Cui scribonia: Quid te inquit delectat alienū negocium agere? Non persuasit illi manus sibi attulit: nec sine causa. Nā post diem tertium aut quartum: inimici moriturus arbitrio si uiuit alienum negocium agit. Non possis itaq; de re in uniuersum pronunciare: cum mortem uis externa occupanda sit an expectanda. Multa enim sunt quæ in utraq; partem trahi possunt si altera mors cum tormēto: altera simplex & facilis est. Quid ni huic iniicienda sit manus? Quēadmodū nauim eligā nauigaturus & domū habitaturus. ita mortis genus eligā: qua sim exiturus e uita. Præterea quēadmodū nō utiq; melior est uita longior: sic peior utiq; est mors longior. Nulla in re magis q̄ in morte morē animo genere debemus exeat quo impetū facit. Siue ferg: appetit: siue laqueū: siue aliqua potione uenas occupant. Pergat: & uiticula seruitutis abrumpat. uitam & aliis approbare quisq; debet mortē sibi: optia ē quæ placet. Stulte hæc cogitant. Aliquis dicit me parum fortiter fecisse: aliquis nimis temere: aliquis fuisse aliquod gēus mortis animosius. Vis tu cogitare id in manibus esse consilium: ad quod fama non pertinet? Hoc unum intueri: ut te fortunæ q̄ celerrime eripias. Alioquin aderūt: qui de facto tuo male existimant. Inuenies etiā professos sapientiam: qui uim inferendam uitæ suæ negent: & nefas iudicent ipsum interemptorē sui fieri. Expecta nouum esse exitum: quē natura decreuit. Hoc qui dicit: non uidet se libertatis uiam claudere. Nihil melius æterna lex fecit: q̄ q̄ unū introitum nobis ad uitam dedit: exitus multos. Ego expectē: uel morbi crudelitatem: uel hominis: cū possim per media exire tormenta. & aduersa discutere. Hoc est unū: cur de uita non possumus quæri: neminem tenet. Bono loco res humanæ sunt sitæ: quia nemo nisi miseria sua potest esse miser. Placet uiuere: si non placet. Licet eo reuerti: unde uenisti. Vt dolorē capitis leuaueris: sanguinem sæpe emisisti. Ad extenuandum corpus uena percutitur. Non opus est uasto uulnere diuidere præcordia scalpello aperitur. Ad illam magnam libertatē uia: & puncto securitas constat. Quid ergo

est quod facit nos pigros inertesq: Nemo nostrum cogitauit quandoq: sibi in hoc domicilio exeundum: Sic ueteres inqlinos indulgentia loci: & consuetudo etiam inter iniurias detinet. Vis aduersus hoc corpus liber esse: tanq: migraturus habita. Propone tibi quandoq: hoc contubernio carendum: fortior eris ad necessitatem exundi. Sed quemadmodum suus finis ueniet in mentem omnia sine fine concupiscentibus? Nullius rei meditatio tam necessaria est. Alia enim exercentur fortasse in superuacuum. Aduersus paupertatem pręparatus est animus. Permanere diuitiæ ad contemptum doloris nos armauimus. Nunquam a nobis exigit huius uirtutis experimentum integri: ac sani foelicitas corporis: ut fortiter amissionum desideria pateremur pręcepimus nobis omnes quos amabamus superstites fortūa seruauit huius unius rei usum qui excidet dies ueniet. Non ē q: existimes tantū magnis uiris hoc robur fuisse: quo seruitutis humanę claustra perrūperent. Non ē q: iudices hæc fieri nisi a Catone non posse q: quam ferro non emiserat animam manu extrahit: cum uilissimæ fortis homines igenti impetu in tutū euaserūt. Cūq: cōmodo mori non licuisset: nec ad arbitrium suū instrumenta mortis eligere: obuia quæq: rapuerūt: & quæ natura non erant noxia in sua tela fecerunt. Nuper in ludo bestiariorum unus e germanis: cum ad matutina spectacula pararetur: secessit ad exonerandū corpus: nullū enim aliud ei dabatur sine custode secretum: ibi lignum id quod ad emundanda obscæna adhærente spongia positum est: totū in gulam farfit: & in pręclusis faucibus spiritum emisit. Hoc fuit morti contumeliam facere: ita prorsus pag: unde & : pag: decenter. Quid est stultius q: fastidiose mori? O uirum fortē: o dignū cui fati dare electio: q: fortiter ille gladio usus esset: q: animosæ in profundam se altitudinem maris: aut abscisse rupis immisisset. Vndiq: destitutus iuenit: quē admodum & mortem sibi deberet & telum: ut scias ad moriendum nihil aliud in mora esse: q: uelle: existime defectio hominis acerrimi ut cuiq: uisum erit: dum hoc cōstet: pręferendam esse turpissimā mortem seruituti mundissimæ. Quoniam cœpi sordidis exemplis uti perseuerabo: plus a se quisq: exigit si uiderit hanc rem etiam a contemptissimis posse contemni. Catones: Scipionesq: & alior quos audire cū admiratione consueuimus supra imitationem positos putauimus. Iam ego istam uirtutem habere tā multa exempla in ludo bestiario: q: in ducibus belli ciuilibi ostendam. Cum aduehæret nuper inter custodias: quidam ad matutinum spectaculum missus tāq: summo pręmente nutaret: caput usq: eo dimisit: donec radiis iseret: & tandiū se in sedili suo tenuit: donec ceruicem circūactus rotæ frangeret: eodem uehiculo quo ad pœnam ferebas ipsam pœnam effugit. Nihil obstat erumpere: & exire cupienti. In aperto nos natura custodit: cui permittit necessitas sua: circūspiciat exitum mollem: cui ad manum plura sunt per quæ sese efferat. Is delectum agat: & qua potissimum libere consideret: cui difficilis occasio est: is proximam quanq: pro optima arripiat: sit licet inaudita sit noua. Non deerit ad mortem ingenium: cui non defuerit animus. Vides quemadmodum extrema quoq: mancipia: ubi illis stimulos adegit dolor: excitem: & intē rissimas custodias fallant. ille uir magnus est: qui mortem sibi non tantū imperauit: sed inuenit. Ex eodē tibi munere plura exempla promisi. Secundo Naumachiæ spectaculo unus e barbaris lanceam quā in aduersarios acceperat: totam iugulo suo merfit. Qua re inq: non omne tormentum: non omne ludibrium iam dudum effugio? Quare ego mortem armatus expecto? Tanto hoc speciosius spectaculum fuit: quanto honestius mori discūt homines q: occidere. Quid ergo q: animi perditio: noxiosi quoq: habent. Non habebunt illi quos aduersus hos casus instruxit longa meditatio: & magistra omniū rerū ratio. Illa nos docet fati uarios esse accessus finem eundem. Nihil autem interest unde incipiat quod euenit. Eadem illa ratio monet: ut scilicet moriaris sine dolore: sin autē nō potes: fac quēadmodū potes: & quicqd obuenerit ad uim afferendā tibi inuadas. Iniuriosum ē rapto uiuere. At cōtra pulcherrimū mori rapto. Vale.

Epistola lxxii. De consilio ex sententia uitæ captando. Et quomodo mors honesta res sit. Et de fortitudine animi. Et de profectu philosophi.

Vbinde me de rebus singulis consulis: oblitus nos uasto mari diuidi: cum magna pars consilii sit in tēpore: necesse est euenire: ut de quibsdā rebus ad te perferat tunc sententia mea cum iam contraria potior est. Consilio enim res aptant. Res nostræ ferunt: immo uoluunt. Ergo consilium nasci sub die debet: & hoc quoq: tardū est nimis: sub manu quoq: quod aiunt consilium nascat: quemadmodum autem inueniat ostendam. Quotiens quid fugiendum sit: aut quid petendum uoles scire. Ad bonū summum & propositum totius uitæ tuæ respice. illi enim consentire debet quicquid agimus. Non disponet singula: nisi cui iam uitæ suæ proposita est summa. Nemo quis paratos habeat colores similitudinem reddet: nisi iam constet quid uelit pingere. Ideo peccamus: quia de partibus uitæ omnes deliberamus de toto nemo deliberat. Scire debet quid petat ille qui sagittam uult mittere: & tunc dirigere: ac moderari manu telum. Errant consilia nostra: quia non habent quo dirigant. Ignoranti quem portum petat: nullus suus uentus est. Necesse est ut multum in uita nostra casus possit: quia uiuimus casu quibsdam autem euenit: ut quædam scire se nesciant. Quemadmodū quærimus sæpe eos cum quibus stamus. Ita plerūq: summi boni finem ignoramus appositum: nec multis uerbis: nec circūito longo: quod sit. summū bonū colligis. digito: ut ita dicam: demonstrandum est: nec in multa spargendum. quid enim ad rem pertinet i particulas illud deducere cum possis dicere summum bonum est: quod honestum est? Et quod magis admireris: unum bonum est: quod honestum est. Cætera falsa & adulterina bona sunt. hoc si persuaferis tibi & uirtutem adamaueris: amare enim parum est: quicquid illi contigerit: id tibi qualecūq: aliis uidebit faustum foelixq: erit: & torqueri si modo tacueris: ipso torquente securior: & ægrotare: si nō maledixeris fortūæ: si non cesseris morbo. Omnia deniq: quæ cæteris uident mala: mansuescent: & in bonum abibunt. Si super illa eminueris: hoc liqueat nihil esse bonum: nisi honestum: & omnia incommoda suo iure

uocabuntur bona: quæ modo uirtus honestauerit. Multis uidemur maiora promittere quàm recipit humana conditio: non immerito. ad corpus enim respiciunt, reuertantur ad animum iam homines deo metientur. Erige te Lucilli uirorum optime: & relinque istum ludum litteratorum philosophorum: qui rem magnificentissimam ad syllabas uocant: qui animum minuta docendo: & dimittunt & conterunt. Fies similis illis qui ista inueniunt: non qui docent: & id agunt ut philosophia potius difficilis quàm magna uideatur. Socrates qui totam philosophiam reuocauit ad mores: & hanc summam dixit esse sapientiam: bona malaque distinguere. Sequare inquit illos: siquid apud te habeo auctoritatis. Vt sis beatus: & te alicui stultum uideri sine. Quis uolet tibi contumeliam facere: faciat & iniuriam: tu tamen nihil patieris si modo tecum erit uirtus. Si uis inquit beatus esse: si fide bona uir bonus, sine contentat te aliquis: hoc nemo præstabit: nisi qui omnia bona exequauerit: quæ nec bonum sine honesto est: & honestum in omnibus par est. Quid ergo: nihil interest inter præturam, Catonis & repulsam? Nihil interest utrum pharsalica acie Cato uincatur an uincatur: hoc eius bonum quod uictis partibus non potest uinci: par erat illi bono quo uictor rediret in patriam & componeret pacem. Quid ni par sit? Eadem enim uirtute: & mala fortuna uincitur: & ordinatur bona. Virtus autem non potest maior aut minor fieri: unius stature est. Sed, C. Pompeius amittet exercitum: sed illud pulcherrimum, R. P. Prætextum (optimates) & prima acies Pompeianarum partium Senatus ferens arma uno prælio profligabunt: & tam magni ruina imperii in totum diffiliet orbem. Aliqua pars eius in Aegypto: aliqua in Africa: aliqua in Hispania cadet. Nec hoc quidem misere, R. P. continget semel ruere. Omnia licet fiant & luba in regno suo: non locorum noticia adiuuet: non populareum pro rege suo uirtus obstinatissima. Uticensi quoque fides malis fracta deficiat, & Scipionem in Africa nominis sui fortuna destituat. Olim prouisum est: ne quid Cato detrimenti caperet: uictus est tamen. Et hoc numerum iter repulsas Catonis tam magno animo feret aliquid sibi ad uictoriam: quod ad præturam obtinuisse. Quo die repulsus est lussit. Qua nocte periturus fuit legit, eodem loco habuit prætura & uita excedere: omnia quæ acciderent ferenda esse persuaferat sibi. Quid ni ille mutationem, R. P. forti & æquo patereetur animo? Quid enim periculo mutationis exceptum? Non terra: non calum: non totus hic rerum omnium contextus: quis enim deo agente ducat: non semper tenebit hunc ordinem: sed illum ex hoc cursu aliquis dies deiciet. Certis eunt cuncta temporibus: nasci debent crescere & extingui quæcunque supra nos uidetur currere, & hæc quibus imixti atque impositi sumus: uelut solidissimus carpatur atque desinent. Nulli non senectus sua est. Inæqualibus ista spatiis in eodem natura dimittit. Quicquid est non erit: nec peribit: sed resoluet. Nobis solui perire est. Proxima enim intuemur. Ad ulteriora non præspicit mens hebes: & quæ se corpori addixit, alioquin fortius finem sui suorumque pateret: si speraret omnia illa: sic uitam mortemque per uices ire: & composita dissolui: dissoluta componi. In hoc operæ æternam artem cuncta temperatis dei uerti. Itaque ut Cato cum æuam animo percurreret diceret: omne humanum genus quod est: quodque erit morte donatum est. Omnes quæ usqueque rerum potiuntur urbes quæque alienorum imperiorum magna sunt: & decora: ubi fuerint aliquando quæres: & uario exitu genere tollentur. Alias destruent bella: alias defidia: paxque ad inertiam uersa consumet: & magnis operibus exitiosa res luxuriositas: omnes hos fertiles campos repentina maris inundatio abscondet: aut in subita cauerna confidentis soli lapsus adducet. Quid est ergo quare indigneris: aut doleas si exiguo momento publica fata præcedo? Magnus animus deo pareat: & quicquid lex uniuersi iubet cunctatione patiatur. Aut in meliore emittitur uitam lucidius tranquilliusque inter diuinam mansurus: aut certe sine ullo futuro incommodo: suæ naturæ remiscebis: & reuertes in totum. Non est ergo mihi Lucilli Marco Catoni maius bonum honesta uita quam mors honesta: quoniam non intendis uirtus. Idem esse dicebat Socrates ueritatem & uirtutem: quomodo illa non crescit: sic nec uirtus quidem habet numeros suos: plena est. Non est itaque quod mireris: paria esse bona: & quæ ex proposito sumenda sunt: & quæ subita res tulit. Nam si hac inæqualitate receperis: & fortiter torquari in bonis minoribus numeres: numerabis etiam in malis: & in foelicem Socratem dices in carcere: infelicem Catonem uulnera sua animosius quam fecerat retractantem. Calamitosissimum omnium regulum fidei poenas est hostibus seruare pendente. At qui nemo hoc dicere ne ex mollissimis quidem ausus est. Negant enim illum esse beatum, sed tamen negant miserum. Academici ueteres beatum quidem esse: etiam inter hos cruciatus fatentur: sed non ad perfectum nec ad plenum: quod nullo modo recipi potest: nisi beatus est in summo bono non est: quod summum bonum est supra se gradum non habet si modo illi uirtus inest: si illa aduersa non minuunt: sed maerent etiam cum minuto corpore incolumis: manet autem. Virtutem enim intelligo animosam & excelsam quam incitat quicquid infestat. Hunc animum quem sæpe induunt generosæ indolis iuuenes: quos alicuius honestæ rei pulchritudo percussit: ut omnia fortuita continent: profecto sapientia infundet: & tradet: persuadebit unum bonum esse quod honestum: hoc non intendi nec remitti posse, non magis quam si regulam quam rectum probari solet flectes, quicquid ex illa mutaueris iniuria est recti. Idem ergo de uirtute dicemus & hæc recta est: flexuram non recipit, rigidari quidem amplius nec intendi potest. Hæc de omnibus rebus iudicat: de hac nullam si rector ipsa fieri non potest: nec quæ ab illa quidem fiunt: alia aliis rectora sunt. Huic enim necesse est respondere: ita paria sunt. Quid ergo inquis iacere in conuiuio & torquari paria sunt: hoc mirum uideatur tibi illud licet magis admireris iacere in conuiuio malum est: torquari in eculeo bonum. Si illud turpiter: hoc honeste sit. Bona ista aut mala non efficit materia: sed uirtus. Hæc ubicunque apparuerit: omnia eiusdem mensuræ aut præcisi sunt. In oculos nunc mihi manus intendant ille: qui omnium animos extimat ex suo: quod dicam paria esse bona aduersa fortiter portantis: & prospera honeste iudicantis: quod dicam paria esse bona eius qui triumphat: & eius qui ante currum uehitur iunctus auro. Non putant enim fieri quicquid facere non possunt: & ex infirmitate sua de uirtute ferunt sententiam. Quid miraris si fueri: uulnerari: occidi: alligari iuuat? Aliquando etiam liber. Luxurioso frugalitas poena est: pigro supplicii loco labor est: delicatis miseria est: continentia industriis: desidioso studere torquari est. Eodem modo hæc ad

quæ oēs imbecilli sumus dura atq; intoleranda credimus obliti q̄ multis tormētū sit uīno carere: aut pri-
ma luce excitari. Non ista difficilia sunt natura: sed nos fluidi & enerues sumus. Magno animo de rebus
magnis iudicandū est. Alioquin uidebit illag; uitū esse: quod nostrū est. Sic quædā rectissima cū in aquā
demissa sunt: speciei curui perfractig; uiscentibus reddūt. Non tantū qd uideas: sed quemadmodū refert.
Animus noster ad uera prospicienda calligat. Da mihi adolescentē incorruptū: & igenio uegetum: dicet
fortunatiorem sibi uideri: qui oīa reg; aduersag; onera rigida ceruice sustollat: q̄ qui supra fortunā extat.
Nō mīg; est in tranquillitate nō cōcuti. illud mirare ibi extolli aliquē ubi oēs deprimunt. ibi stare ubi oēs
iacent. Quid est in tormentis? Quid in aliis quæ aduersa appellamus mali? Hoc ut opinor succidere mē-
tem: & incuruari & succūbere: quog; nihil sapienti uiro potest euenire: stat rectus sub quolibet pondere:
nulla illū res facit minorē: nihil illi eog; quæ perferenda sunt displicet. Nā quicquid cadere in hominē po-
test: in se cecidisse quærit. Vires suas nouit: scit se aptū oneri ferendo. Non educo sapientē ex hominū nu-
mero: nec dolores ab illo: sicut ab aliqua rupe nullū sensum admittēte submoueo. Memini ex duabus par-
tibus esse cōpositū illū. Altera est irrationalis: hæc mordeat. uritur: dolet. Altera rationalis: hæc incōcussas
opinionēs habet: intrepida est & indomita. In hac positū est summū illud hominis bonū anteq̄ impleatur
incerta mentis uoluntatio est. Cū uero perfectū est: immota illa subtilitas est. Itaq; incohatus: & ad summa
procedēs: cultorq; uirtutis: etiam si appropinquat perfectō bono: sed ei nōdū summā manū iposuit: ibi ite-
rim cessabit & remittet aliqd ex intentione mentis. Nondū. n. incerta trāsgressus est: etiā nūc uersat in lu-
brico. Beatus uero & uirtutis exactæ tūc se maxime amat: cū fortissime expertus est: & metuenda ceteris.
si alicuius honesti officii præcia sunt nō tantū fert: sed amplexatur: multosq; audire mauult: tanto melior
quāto scelicior. Venio nūc illo quo me uocat expectatio tua: ne extra naturā reg; uirtus nostra euagari ui-
deatur: & tremebit sapiens & dolebit: & expellecet. Hi enī omnes corporis sensus sunt. Vbi ergo calami-
tas? ubi illud malū. Veg; est: illic scilicet si ista animū distrahant: si ad cōfessionē seruitutis adducunt: si illi
pœnitentiā sui faciunt. Sapiens quidē uincit fortunā uirtute. At multi professi sapientiam leuissimis non
nunq̄ nimis exterriti sunt: hoc loco nostrū uitū est: qui a sapiente exigimus: & a proficiēte. Suadeo adhuc
mihi ista quæ laudo: nōdū psuadeo: etiā si psualissem: nōdū tā parata habere: aut tā exercitata: ut ad om-
nes casus pcurrerēt. Quēadmodū lana quosdā colores semel ducit: quosdā nisi sapius macerata ac recocta
nō pbibit. Si alias disciplinas igenia cū accipere p̄tinus præstāt. Hæc nisi alte descendit & diu sedit: & ani-
mum nō colorauit: sed inficit: nihil ex his quæ pmiserat præstat. Cito hoc potest tradi: & paucissimis uer-
bis unū bonū esse uirtutē. Nullū certe sine uirtute: & ipsam uirtutē in parte nostrī meliore: idest rationali
positā. Quid erit hæc uirtus? Indiciū ueg; & imotū. Ab hoc. n. impetus ueniet mentis: ab hoc oīs spes quæ
imperū mouet: redigēt ad nihilum. Huic iudicio cōsentaneū erit: omnia quæ uirtute cōtracta sunt: & bo-
na iudicare & inter se paria. Corpog; autē bona corporibus quidē bona sunt: sed in totū nō sunt bona. His
quidē præciū erit aliquid. Categ; dignitas non erit: magnis inter se interuallis distabunt: alia minora: alia
maiora erūt: & in ipsis sapientiam sectantibus: magna discrimina esse fateamur: necesse est alius iā intantū
pfecit: ut cōtra fortunā audeat attollere oculos: sed nō pertinaciter. cādū enim nimio splendore præstricti.
Alius iā intantū ut possit cū illa cōferre uultū: si iam puenit ad summū: & fiducia plenus est. Impfecta ne-
cesse ē labant: & modo pdeāt: modo sublabant: aut succidant. Sublabent autē nisi ire & niti perseueraue-
rint: si quicq; ex studio: & fideli intētionē laxauerint. Retro eundū est. Nemo pfectū ibi inuenit: ubi reliq;-
rat. Instemus itaq; & p̄seueremus plus q̄ profligauimus restat. Sed magna pars pfectus est uelle pficere.
Huius rei cōscius mihi sum. Volo & tota mente uolo te quog; instinctū esse: ac magno ad pulcherrima p-
perare ipetu uideo. Properemus ita demū: uita beneficiū erit. Alioquin mora ē: & quidē turpis inter fœda
uersantibus. Id agamus ut nostrū omne tēpus sit. Non erit autē nisi prius nostri esse cœperimus nos. quan-
do cōtinget cōtenere utrāq; fortunā. Quādo cōtinget oīs oppressis affectibus: & sub arbitrium suum
adductis: hāc uocē emittere uici. Quæ uicerim quæris? Non peras nec extrema Medog; nec siquid ultra
Dachas bellicosum iacet. Sed auaritiā: sed ambitionē: sed merū mortis q̄ uictores gentiū uicit.

Epistola lxxiii. Quod exclusis occupationibus cōtinuato studio philosophandū sit. Et q̄ solius sapiētis
sit perpetuum gaudium.

Vod quæris a me liquabat mihi: cū rē edisserē per se: sed diu nō retractaui memoriā meā. Itaq; nō
facile me sequitur qd̄ euenit libris situ cohærentibus hoc euenisse mihi sentio. Explicādus est ani-
mus: & quæcunq; apud illū deposita sunt: subinde excuti debēt: ut parata sint quotiēs usus exege-
rit. Ergo hæc in præsentia differamus. Multū enī operæ: multū diligentia poscit. Cū primū lōgiore eodē
loco sperauero morāt: tūc istud in manus summā. Quædā enim sunt quæ possis: & incisio scribere: quædā
lectū & ociū: & secretū desiderāt. Nihil minus his quog; occupatis diebus agi aliqd: & quidem totis. nūq̄
enī non succedet occupationes nouæ: serimus illas: itaq; ex una exeūt plures. Deinde sibi nobis dilatiōem
damus. Cū hæc peregero toto animo incūbā: & si hāc rem molestā cōposuero: studio me dabo. Nō cū ua-
caueris philosophandū est. oīa alia negligentia sunt: ut huic assideamus: cui nullū tēpus satis magnū ē: eti-
am si a pueritia usq; ad longissimos humani æui terminos uita producat. Nō multū refert: utrū omittas
philosophiā: an intermittas: nō enī ubi interrupta est manet: sed eog; more: q̄ intenta dissiliunt: usq; ad ini-
tia sua recurrit: quod a cōtinuatione discessit. **Resistendū est occupationibus: nec explicandæ sed submo-**
uendæ sunt. Tempus quidē nullū pag; idoneū est studio salutari. At qui multi inter illa nō studēt: propter
quæ studendū est incidet quod impediāt: nō quidē eū cuius animus in omni negotio lætus atq; alacer ē.
Imperfectis adhuc intercidit letitia. Sapiētis uero cōtexit gaudiū: nulla causa rumpit: nulla fortuna semp-

& ubiq; est tranquillū. non. n. ex alieno pendet: nec fauorē fortunæ: aut hōminis expectat. domestica illi sōcilitas est: exiret ex animo si intraret: ibi nascitur: aliquando extrinsecus quo admoveat mortalitas interuenit: sed id leue: & quod summam cutē strigat: aliquo inquā incōmodo afflat animus: sed maximū illius bonū intus est fixū. ita dico extrinsecus aliqua sunt incōmoda: uelut in corpore interdū robusto: solidog; eruptiones quædā pustulæ: & ulcuscula. Nullū in alto malū est. Hoc inquā itere est inter cōsumatæ sapientiæ uig; & aliū procedētis: quod inter sanū: & ex morbo graui ac diutino emergentē: cui sanitatis loco est leuior accessio: hic nisi attendit: subinde grauaf: & in eadē reuoluif. Sapiēs recidere non pōt: nec incidere. q̄dem amplius. Corpori enim ad tēpus bona ualitudo est: quā etiā medicus si reddidit non prætstat: sæpe ad eundem quē aduocauerat excitatur: semel in totū sanatur. Dicam quomodo intelligas sanū: si seipso contentus est: si cōfidit sibi: si scit oīa uota mortaliū: oīa beneficia quæ danf: petunturq;: nullū in beata uita habere momentū. Nā cui aliqd accidere potest id impfectū est: cui aliquid abscedere potest impfectū est: cuius perpetua letitia futura est: is suo gaudeat. Omnia autē quibus uulgus inhiat: ultro citroq; fluunt. Nihil dat fortuna mancipio. Sed hæc quoq; tunc fortuita delectant: cū illa ratio temperauit ac miscuit. Hæc est quæ etiā externa cōmendet quoq; auidis usus ingratus est. Solebat Attalus hac imagie uti. Vidisti aliquādo canē missa a domino frustra panis: aut carnis aperto oræ captantē: qcquid excipit p̄tinus integrū deuorat & semp ad spem uēturi hiat. Idē euenit nobis expectātibus qcquid fortuna p̄cicit: id sine ulla uoluptate demittimus statim ad rapinam alterius erecti & attentī. Hoc sapienti nō euenit: plenus est: & siqd obuenit secure excipit: ac reponit: lætitia frui maxima: cōtinua: sua. Habet aliquis bonā uoluntatē: habet p̄fectū: sed cui multū desit a summo: hic deprimis alternis & extollitur: ac modo in cælū eleuat: modo deferf ad terrā. Imperitis ac rudibus nullus p̄cipitationis finis est: in epicureū illud chaos decidūt: inane sine termino est. Adhuc ergo genus tertiū eorū: qui sapientiæ alludūt: quā nō quidē cōtigerūt: in conspectu rāmen: & ut id ita dicā: sub ictu habēt. Hi nō cōcutiunt: nec defluūt qdē nōdum in sicco: iā in portu sunt. Ergo cū tā magna sint iter summos imosq; discrimia: cū medios quoq; sequat fructus suos sequat igens periculū ad deteriora redeundū: nō debemus occupationibus indulgere: & excludendæ sunt si semel intrauerint in locū suum. Alias substinēt. P̄cipiis illaz; obstemus: melius nō incipient q̄ desinēt. Vale.

Incipit liber undecimus. Epistola. lxxiii. Quod nulli debent esse p̄cipibus gratiores: q̄ philosophiæ studētes. & de excellētissima boni uiri potentia.

Rrare mihi uident: q̄ existimāt philosophiæ fideliter deditos cōtumaces eē: ac refractarios: & cōtēptores magistratuū aut Regū: eorūue p̄ quos publica administrat. Ecōtrario. n. nulli aduersus illos gratiores sunt: nec īmerito. Nullis. n. plus p̄stant: q̄ q̄bus frui tranquillo ocio licet. Itaq; hi q̄bus plus aditū ad p̄positū bene uiuēdi cōfert securitas publica: necesse ē auctore huius boni ut parentē colāt. Multo qdē magis q̄ illi inq̄ti & ī medio positi: qui multa p̄cipibus debēt: sed multa & ip̄tant: q̄bus nunq; tā plene occurrere illa liberalitas pōt: ut cupiditates illorū quæ crescunt dū īplēt exaciet. Quisq; at de excipiēdo cogitat oblitus accepti est. Nec ullū hēt malū cupiditas maius: q̄ q̄ īgrata ē. Adice nunc q̄ numero orū q̄ in repu. uersant: quos uicat sed a q̄bus uincat aspicit & illis tā nō iucundū ē multos post se uidere: q̄ grauē aliquē ante se. Hēt hoc uitiū oīs ambitio nō respicit: nec ambitio tantū instabilis est: ueq; cupiditas oīs: q̄a incipit semp a fine. At ille uir sincerus: ac purus: q̄ reliqt & curiā & forq; & omne administrationē. R. P. ut ad ampliora secederet: diligit eos p̄ quos ei facere hoc tuto licet: solūq; illis gratuitū testimoniū reddit: & magnā rē nescientibus debet. Quæadmodū p̄ceptores suos: ac suscipit: quoq; beneficio in ius exit. Sic & is sub quoq; tutela potius exercet artes bōas. Veg; quoq; alios Rex uiribus suis p̄tegit. Quis negat? Sed quæadmodū Neptum nō plus debere se iudicat ex his qui eadē trāquillitate usi sunt: qui plura & p̄ciosa illo mari uexit: & animosius a mercatore q̄ a uectore soluit uotū: & ex ip̄s mercatoribus effusius gratus est: q̄ odores: aut purpuras: & auro pensanda portabat: q̄ qui uilissima quæq; & saburræ loco futura cōgesserat: Sic huius pacis beneficiū ad omnes p̄tinentis: altius ad eos puenit: qui illa bene utunt. Multi enī sunt ex illis togatis q̄bus pax operosior bello est. An idē existimas pro pace debere eos: qui illā ebrietati: aut libidini impēdunt: aut aliis uitiis quæ uel bello rūpenda sunt: nisi forte tā iniquum esse putas sapientē: ut mihi uiriū se debere pro cōmunibus bonis iudicet: soli: lunæq; plurimū debeo & nō uni mihi oriunt: anno tēperantiq; annū deo: priuatim obligatus sum: quis nihil ad meū honorē descripta sint. Et stulta auaritia mortaliū. Possessionē: p̄prietatēq; discernit: nec quicq; suū credit esse qd̄ publicum ē. At ille sapiēs nihil iudicat suū magis: q̄ cuiuslibet: illi cū humano genere cōsortium ē: nec enī essent ita cōmunia: nisi pars illorū p̄tineret ad singulos. Socium efficit: etiā quod ex minima portione cōmune est. Adice nunc q̄ magna & uera bona nō sic diuiduntur ut exiguum in singulos cadat: ad unumquēq; tota pueniunt: ex cōgiario tantum ferunt hoies q̄tum ī capita p̄missum ē. Epulum & uisceratio: & qcqd aliud manu capif: dilcedit in partes. At hæc īdiuidua bona pax & libertas: tā oīum tota q̄ singulorū sunt. Cogitat itaq; sapiēs: per quē sibi hoīz usus fructusq; contingat: per quē nō ad arma illum nec ad seruandas uigilias: nec ad tuēda mœnia: & multiplex belli tributum publica uocet necessitas: agitq; gubernatori suo grās. Hoc docet philosophia p̄cipue bene debere beneficia: bene soluere. Interdū at solutio est ip̄sa cōfessio. Cōfitebif ergo multum se debere ei cuius administratione ac p̄uidentiā cōtigit illi pingue ocio & arbitrium sui tēporis: & īpturbata publicis occupationibus quies. O Melibœee deus nobis hæc ocia fecit. Nāq; erit mihi ille semper deus. Si illa quoq; ocia: multū auctori suo debēt quoq; munus hoc maximum ē: ille boues errare meas ut cernis & ip̄m. Ludere quæ uellē calamo p̄misit agrestī. Quāti æstimamus hoc ociū: quod inter deos agitur: quod deos facit. Ita dico.

Lucilli: & te in cælū cōpēdiario uoco. Solebat dicere Sextius Iouē plus nō posse: q̄ nonū uig. Plura Iuppi-
ter habet: quæ præstet hominibus. Sed inter duos bonos: nō est melior qui locupletior: nō magis q̄ inter
duos: q̄bus par scientia regendi gubernaculū est: meliorē dixeris cui maius speciosiusq̄ nauigiū est. Iuppi-
ter quo antecedit uig. bonū diutius bonus est. Sapiens nihilo se minoris existimat q̄ uirtutes eius breui-
re spatio claudunt. Quēadmodum ex duabus sapiētibus qui senior decessit: nō est beator eo cuius inter
pauciores annos terminata uirtus est. Sic deus nō uincit sapientē felicitàte: etiā si uincat ætate. Nō est uir-
tus maior quia longior. Iuppiter oīa habet. Sed nēpe aliis tradidit habenda. Ad ipsum hic unus usus perti-
net q̄ utendi oībus causa est. Sapiēs tā æquo animo: omnia apud alios uidet: cōtemnitq̄ q̄ Iuppiter: & hoc
se magis suspicit q̄ Iuppiter illis uti nō potest: sapiens nō uult. Credamus itaq̄ Sextio mōstranti pulcherri-
mum iter: & clamanti: hac itur ad astra: hac secundū frugalitatē: hac secundū temperantiā: hac secundū for-
titudinem. Non sunt dii fastidiosi: non inuidi: admittunt & ascendentibus manus porrigunt. Miraris
hominem ad deos ire: ad homines deus uenit: immo quod est proprius in homines uenit. Nulla sine deo
mens bona est. Semina in corporibus humanis diuina dispersa sunt: quæ si bonus cultor excipit similia
origini prodeunt: & paria his ex quibus orta sunt. Si malus non aliter q̄ humus sterilis: ac plaustris necat:
ac deinde creat purgamenta pro frugibus. Vale.

Epistola lxxv. De ināi mœtu: & ex quibus causis oriat: & quibus purgetur remediis. Et q̄ ea quæ uul-
gus habet pro optimis bona non sunt: contra quæ oppositionem subiicit cum solutione.

Pistola tua delectauit me: & marcescentē excitauit: memoriā quoq̄ in eā quæ iam mihi segnīs: ac
lenta erat euocauit. Quid ni tu mi Lucilli: maximū putes instrumentū beatæ uitæ hanc persuasio-
nem unū bonū esse: quod honestū est. Nā qui alia bona iudicat: in fortunæ uenit potestatem: aliēi
arbitrii fit. Qui omne bonū honesto circūscripsit: intra se foelix est. hic amissis liberis metis: hic sollicitus
ægris: hic turpibus: & aliquā passis infamiā tristis. illū uidebis alienæ uxoris amore cruciari: illū suæ. nō de-
erit quē repulsa distorquæat. Erūt quos ipse honor uexet. illa uero maxima est ex oī mortaliū populo tur-
ba miserorū: q̄ expectatio mortis exagitat undiq̄ impēdens. Nihil est enī unde nō subeat. Itaq̄ ut in hosti-
li regione uersantibus: huc & illuc circūspiciendū est: & ad omne strepitū: circūagenda ceruix. nisi hic ti-
mor e pectore eiectus est: palpitantibus præcordiis uiuitur. Occurrent acti in exiliū: & euoluti bonis. Oc-
currēt: quod genus ægestatis grauissimū est: in diuitiis inopes. Occurrēt naufragi similiaue naufragis pas-
si: quos aut popularis ira: aut inuidia: perniciorū optimis telū: inopinātes securorūq̄ deiecit procellæ more
quæ in ipsa sereni fiducia solet emergere: aut fulminis subiti: ad cuius ictū etiā uicina tremuerūt. Nā ut il-
lic quisq̄ ab igne propior stetit percusso similis obstupuit: sic & in his per aliquā uim accidētibus uictū
calamitas opprimis. Ceteros metus: parēq̄ passis tristitia facit: pati posse: omniū animos: mala aliena: ac
repētina sollicitat. Quēadmodū aues ianis fundæ sonus terreat. Ita nos nō ad ictū tantū ex agitamur: sed ad
crepitū. Non pōt ergo quisq̄ beatus esse: qui huic se opinionī credidit. Nō enī beatū est: nisi quod intrepī-
dum. Inter suspecta male uiuif. Quisq̄ se multū fortuitis dedit: igentē sibi materiā perturbationis: & in-
explicabilē fecit. Vna hæc uia est ad tuta uadēti: & externa despiciere: & hōesto contētum esse. Nā qui aliqd
uirtute melius putat: aut nullum præter illā bonum: ad hæc q̄ a fortuna spargunt si num expandit: & so-
licitus missilia eius expectat. Hāc imaginē aīo tuo propone: ludos facere fortunam: & in hunc mortalium
cœtum: honores: diuitias: gratiā excutere: quorū alia iter diripiētium manus scissa sunt: alia īfida societa-
te diuisa: alia magno detrimēto eorū. In quos deuenerunt p̄hensa. Ex quibus quædā aliud agentibus icide-
runt: quædā qua nimis captabant amissa: & dum auide rapiunt expulsa sunt. Nulli uero ēt cui rapina fœ-
liciter cessit gaudium rapti durauit in posteq̄. Itaq̄ prudētissimus q̄sq̄ cum primum iduci uidet munus:
sculaa theatro fugit: & scit magno parua cōstare. Nemo manum conserit cum recedēte: nemo exeunte fe-
rit. Circa p̄mum rixa ē. Idē in his euenit quæ fortuna de sup iactat. Aestuamus miseri distringimur: mul-
tas habere cupimus manus mō in nullā respiciamus: nimis tarde nobis mitti uident: quæ cupiditates no-
stras irritāt ad paucos puetura oībus expectata. Ire obuiā cadētibus cupimus: gaudemus siqd iuasimus: ī-
uadēdiq̄ aliquos spes uana delusit. Vilē prædā magno aliquo icōmodo luimus: aut īde fallimur. Seceda-
mus itaq̄ ab istis ludis: & demus raptoribus locum: secedamus. illi spectēt bona ista pendentia: & ipsi ma-
gis pēdeāt. Quicunq̄ beatum eē se cōstitueret: unum eē bonum putet: qd̄ hōestum ē. Nā si ullum aliud exi-
stiat. Primum male de prouidētia iudicat: q̄ multa icōmoda iustis uiris accidūt: & qcqd nobis dedit: bre-
ue ē & exiguum. Si cōpares mundi totius æuo: ex hac deploratione nascit: ut īgrati diuiorū īterprætes si-
mus. Quærimur q̄ nō semp: q̄ & pauca nobis & icerta: & abitura cōtigāt. Inde ē q̄ nec uiuere: nec mori
uolumus. Vitæ nos odium tenet: tior mortis mutat oē cōsiliū: nec implere nos ulla felicitàs pōt. causa at est
q̄ nō puenimus ad illud bonū īmēsum & īsupabile: ubi necesse ē resistat uoluntas nostra: q̄ ultra summā
nō ē locus. Quæris quare uirtus nullo ægeat: præsentibus gaudet: non cōcupiscit absentia: nihil uero illi
magnum ē. q̄a satis ab hoc discere iudicio non pietas cōstabit: nō fides. multa utrāq̄ præstare cupienti pa-
tienda sunt. Ex his quæ mala uocātur: multa īpendenda. Ex his q̄bus īdulgemus tanq̄ bonis. Perit forti-
tudo: quæ periculum facere debet sui. perit magnanimitas quæ nō potest emiere: nisi oīa uelut minuta
cōtempnit quæ pro maximis uulgi optat. perit gratia: & relatio gratiæ existimaf labor: si quicq̄ præcio-
sius fide nouimus: si non optima spectamus. sed ut illa prætereā: aut ista bona nō sunt quæ uocantur: aut
homo foelicior deo est. quoniā quidē quæ parata sunt nobis: nō habet in usu deus. Nec enim libido ad illū
nec epulaz leticia: nec opes: nec quicq̄ ex his hominē īnescātibus: & uili uoluptate ducētibus pertinet. Er-
go aut īcredibile est bona deo deesse: aut hoc ipsum argumentū est bona non esse quæ deo desunt. Adice

EPISTOLARVM

q̄ multa quæ bona uideri uolūt: animalibus q̄ hominibus pleniora cōtingūt. illa cibo auidius utunt: ue-
 nere nō æquæ fatigant: uiriū illis maior ē: & æquabilior firmitas. Sequitur ut multa foelicia sint hoīe.
 nā sine nequitia: sine fraudibus degūt: fruūtur uoluptatibus: quas & magis capiūt & ex facili sine ullo pu-
 doris & penitētiæ metu. Considera tu itaq; an id bonū uocandū sit: quo deus ab homine uincitur. Sūmū
 bonū in animo cōtineamus: obsolescit si ab optima nostri parte ad pessimā transit: & trāsfertur ad sensus
 qui agiliores sunt animalibus mutis. Nō est summa foelicitas nostræ in carne ponenda. Bona illa sunt ue-
ra: quæ ratio dat solida: ac sempiterna: quæ cadere nō possunt nec decrefcere qdē: aut minui. Cætera opi-
 nione bona sunt: & nomen quidē habet cōmune cū ueris. Proprietas autē boni in illis nō est. Itaq; cōmo-
 da uocent: & ut nostra lingua loquar producta. Cæterę sciamus mācipia nostra eē nō partes & sint apud
 nos: sed ita ut meminerimus extra nos esse: et si apud nos sunt. Inter subiecta & humilia numerent: pro-
 pter quæ nemo se attollere debeat. Quid enī est stultius: q̄ aliquē sibi placere eo q̄ ipse non fecit? Oīa ista
 nobis accedāt: nō hæreant: ut si abducant sine ulla nostri laceratiōe discedāt. Utamur illis: nō gloriemur
 & utamur parce: tanq̄ depositis apud nos & abituris. Quisq; illa sine rōne possedit: nō diu tēuit: ipsa enim
 foelicitas: nisi tēperet: præmit: fugacissimis bōis si credidit: cito deserit: & ut deserat affligit. Paucis depo-
 nere foelicitatē molliter licuit. Cæteri cū his iter quæ eminuere labunt: & illos degrauant illa quæ extu-
 lerant. Ideo adhibeas prudentia: quæ modū illis ac parsimoniā imponat. Quoniā quidē licentia opes suas
 præcipitat: atq; urget: nec unq̄ in modica durarūt: nisi illa moderatrix ratio cōpescuit. Hoc multarū tibi
 urbiū ostendit euentus: quæ quædā in ipso flore luxuriosa imperia ceciderūt: & quicquid uirtute partum
 erat: intemperantia corruit. Aduersus hos casus muniendi sumus. Nullas autē cōtra fortunā inexpugna-
 bilis murus est. Intus instruamur: si pars illa tuta est. Pulsari homo pōt: capi nō pōt. Quid sit hoc istrumē-
 tum scire desideras? Nihil idignetur sibi accidere: sciatq; illa ipsa quibus lædi uidet ad cōseruationē uni-
 uersi pertinere: & ex his esse quæ cursum mūdi officiūq; cōsumāt. Placeat homini quicqd deo placuit: ob-
 hoc ipsum se suaq; miret: q̄ nō pōt uinci: q̄ mala ipsa sub se tenet: q̄ ratione quæ ualentius nihil ē casum
 dolorēq; & iniuriā subigit. Ama rationē: huius te amor cōtra durissimā armabit. Carulorū amor in uena
 bula impingit feras: quas feritas & incōsultus impetus præstat indomitas. Iuuenilia nōnunq̄ igenia cupi-
 do gloriæ in contēptū tā ferri q̄ igniū misit. Species quosdā atq; umbra uirtutis i morte uolūtariā trudit.
 Quāto his oībus fortior ratio est: quāto cōstātior: tanto uehementius per metus ipsos & pericula exhibit.
 Nihil agitis iquit: q̄ negatis ullū esse aliud ab honesto bonū. Non faciet uos hæc munitio a fortuna tutos
 & imunes. Dicitis enī inter bona esse liberos pios & bene moratā patriā & parētes bonos: horum pericula
 non potestis spectare securi: perturbabit uos obsidio patriæ: liberorū mors: parentū seruitus. Quid aduer-
 sus hos pro uobis respōderi soleat: ponā. Deinde tunc adiiciā: quid præterea respondendū putē. Alia con-
 ditio est in his quæ ablata in locū suum aliqd icōmodi substituūt: tanq̄ bōa ualitudo uitata in malā trās-
 fertur. Acies oculorū extincta cæcitare nos afficit. Nō tantū uelocitas perit poplitibus incis: sed debilitas
 pro illa subit. Hoc nō est periculū in his quæ paulo ante retulimus. Quare si amicū bonū amisi: nō ē mi-
 hi pro illo perfidia patiēda: nec si bonos liberos extuli in illoꝝ locū impietas succedit. Deinde nō amico-
 rum illis: aut liberorū iteritus: sed corporū est bonū at uno modo perit: si in malum transit: quod natura
 nō patit: quia omnis uirtus: & omne opus uirtutis incorruptum manet. Deinde etiam si amici perierunt
 et si probati respondentesq; uoto patris liberi ē: quod illoꝝ expleat locum. Quid si quæris q̄ illos quocq;
 bonos fecerat uirtus? Hæc nihil uacare patit loci: totū animū tenet: desiderii omnium tollit: sola satis ē.
 Omnium enī bonorū uis & origo in ipsa est. Quid refert an aqua decurrens intercipiatur atq; abeat: si fons
 ex quo fluxerat saluus est. Non dices uigē tristiorē: saluis liberis q̄ amissis: nec ordinatiorem: nec pruden-
 tiorē: nec honestiorem: ergo nec meliorē quidē. Nō facit electio amicorū sapientiorē: non facit stultiorē
 detractio: ergo nec beatiorem: aut miseriorem. Quādiu uirtus salua fuerit: non senties quid abscefferit.
 Quid ergo? Non est beatiore & amicorum: & liberorum turba succinctus. Quid ni nō sit? Sūmū enī bo-
 num nec infringitur: nec augetur: in suo modo permanet. Vtq; fortuna se gessit: siue illi senectus longa
 contigit: siue citra senectutē finitus est. Eadē summi boni mensura est: quis ætas diuersa sit: utrū maiore
 aut minorem circulū scribas: ad spatiū eius pertinet: nō ad formā: licet alter diu manserit: alterq; statim ob-
 duxeris: & in eum i quo scriptus est puluere solueris: in eadem uterq; formā fuit. Quod rectū est: nec ma-
 gnitudine existimatur: nec numero: nec tempore: nec magis produci q̄ contrai pōt. honestā uitā ex cen-
 tum annorū numero: in quantum uoles corripe: & in unum diē coge: æque honesta est. Modo latius uir-
 tus funditur. Regna: urbes: prouincias tēperat: fert leges: colit amicitias: inter p̄p̄inuos liberosq; dispen-
 sat officia. Modo arto sine circūdatur paupertas: exiliū: orbitatis: nō tamē minor est: si ex altiore fastigio
 in priuatū: ex regio in humilē subducitur: ex publico & spatioſo iure in angustias domus uel anguli coit.
 Aequē magna est etiam si in se recessit undiq; inclusa. Nihilominus enim magni spiritus est: & erecti exa-
 ctæ prudentiæ: indeclinabilis iustitiæ: ergo æque beata est. Beatum enim illud uno loco positū est: in ipsa
 mente stabile: grande tranquillum quod sine scientia diuinorū humanorūq; non potest effici. Sequitur
 illud quod me responsū esse dicebam. Non affligitur sapiens liberorum amissione: non amicorum co-
 dem enim animo fert illoꝝ mortem quo suam expectat. non magis hanc timet: q̄ illam dolet. uirtus enī
 cōuenientia cōstat: omnia opera eius cum ipsa concordant & congruunt. hæc cōcordia perit: si animus
 quē excelsum esse oportet: luctui: aut desiderio submittitur. In honesta est omnis trepidatio & sollicitudo:
 & i ullo actu pigritia. Honestum enī securum: & expeditum est: iteritum est: i prociū stat. Quid ergo?
 Non aliquid perturbatiōi simile patietur? Non & color eius mutabitur: & uultus agitabitur: & artus re-

frigescent: & quicquid aliud non ex imperio animi: sed inconsulto quodā naturæ impetu geritur? Fateor, sed manebit illi persuasio eadē: nihil illog. malū eē: nec dignū: ad qđ mens sana deficiat. Omnia quæ faciēda erunt: audacter facit & prompte. Hoc enim stultitiæ propriū quis dixerit: ignaue & contumaciter facere quæ fariat: & alio corpus impellere: alio animū: distrahique inter diuersissimos motus. Nam propter illa ipsa quibus extollit se: miraturq; contenta est: & ne illa qđm quibus gloriatur libenter facit. Si uero aliquid quod timetur malū eo proinde dū expectatur qđ uenisset urget. & quicquid ne patiatur: timet: iam metu patit. Quemadmodū in corporibus infirmis languorem signa præcurrūt, quædam enim segnitia est neruis: & sine ullo labore lassitudo & oscitatio: & horror mēbra percurrrens. Sic infirmus animus: muto ante qđ opprimat malis quibus quatit: præsumit illa: & ante tempus cadit, quid autē dementius: qđ angifuturis: nec se tormento referuare: sed accersere sibi miseras: & admouere: quas optimū est differre: si discute re non possis? Vis scire futuro neminem debere torqueri. Quicunq; audierit post quinquagesimū annū sibi patiēda supplicia: non perturbat: nisi medium spatium transilierit: & se in illo sæculo post futurā solitudinem immiserit. Eodem modo fit ut animos libenter ægros: & captantes causas doloris uetera atq; obliterata contristent: & quæ præterierunt: & quæ futura sunt: absunt, neutra sentiamus. Non est autem nisi ex eo quod sentias dolor. Vale.

Epistola lxxvi. qđ etiā in senectute discendū sit. Et qđ propriū hominis bonū ratio uel uirtus est. Nimicitias mihi denuncias: si quicq; ex his quæ quotidie facio ignoraueris. Video qđ simpliciter tecum uiuā. Hoc quoq; tibi cōmittā: philosophū audio, & qđm iā quintū diē habeo: ex quo i scho lam eo: & ab octaua hora disputantē audio: bona inquis ætate. Quid ni bona? Quid autē stultius est qđ quæ diu nō didiceris: nō discere? Quid ergo idem faciam: quod trosculi: & iuuenes? Bene mecū agitur: si hoc unū senectutem meā decet, omnis ætatis homines hæc schola admittit: in hoc senescamus ut iu uenes sequamur. In theatrū senex ibo: & in circū deferar: & nullū par sine me depugnabit, ad philosophū ire erubescam? Tandiu discendū est: qđ diu nescias: si prouerbio credimus: qđ diu uiuas. Ego tamē illic aliqd doceo. Quæris quid doceam? Etiā senī esse discendum. Pudet autē me generis humani quotiēs scholas intrari: præter ipsum theatrum Neapolitanorū: ut scis: transeundū est Metronatis domū petētibus illud qđ dem fage est: & ingenti studio quis scit pitāulus bonus iudicari, habet tubicem quoq; gratus: & præco cōcursum. At in illo loco in quo uir bonus quærit: in quo uir bonus nascit: paucissimi sedēt: & hi pleriq; uident nihil boni negotiū habere quod agunt: inepti: & inertes uocātur. Mihi contigat iste derisus: æquo animo audienda sunt: imperitorū conuitia: & ad honesta uadendi contēnendus est ipse contemptus. Perge Lucilli: & propera tibi: ne tibi accidat qđ mihi: ut senex discas, immo ideo magis ppera: quoniam id nūc aggeffus es: quod perdiscere uix senex possis. Quātū inquis proficiam? Quātū tētaueris? quid expectas? Nulli sapere casu obtrigit pecunia ueniet ultro: honor offeretur: gratia & dignitas fortasse ingerentur tibi. Virtus in te non incidet: ne leui quidem opera: aut paruo labore cognoscitur: sed est tanti laborare: omnia bona semel occupantur. Vnum est enim bonum quod honestū. In illis nihil iuenies ueri: nihil certi: quæcunq; famæ placent. Quare hoc unū sit bonū: quod honestum dicam. Quoniā pagē me executum priore epistola iudicas: magisq; hanc rem tibi laudatā: qđ probatam putas: & ut in actū quæ dicta sunt cōtraham: omnia bono suo constant. Vitem fertilitas cōmēdat: & sapor uinū: & uelocitas ceruū: qđ fortia iumēta dorso sint quæris: quoq; hic unus est usus: sarcinas ferre. In cane sagacitas. Prima est: si inuestigare debet feras: cursus: si consequi: audacia: si mordere & inuadere: idq; in quoq; optimum esse debet cui nascitur: quo cēsetur. In homine quid optimū est? Ratio: hac antecedit animalia: deos sequitur. Ratio ergo perfectā proprium hominis bonum est: cætera illi cum animalibus satis communia sunt. Valer & leones: formosus ē: & pauones. Velox est: & æqui. Non dico in his omnibus uincitur: non quæro quid in se maximum habeat: sed qđ suū: corpus habet & arbores: habet impetū ac motum uoluntarium & bestię & uermes: habēt uocem: sed quanto clariorem canes? Acutiorē aquilæ? grauiorē tauri? Dulciorem: mobilioremq; lusciniæ? Quid in homine proprium? Ratio: hæc recta & consummata fœlicitatem hominis impleuit. Ergo si omnis res: cum bonū suum perfecit: laudabilis est: & ad finem naturæ suæ peruenit: homini autem suū bonum ratio est: si hanc perfecit laudabilis est: & finem naturæ suæ tetigit. Hæc ratio perfecta uirtus uocatur: eademq; honestū est. Id itaq; unū bonum est in homine: quod unum hominis est. Nunc enim non quærimus quid sit bonum: sed quid sit hominis bonum. Si nullum bonum aliud ē hominis qđ ratio: hæc erit eius unum bonum: sed pensandum cum omnibus: si sit aliquis malus improbitur puto: si bōus puto probabitur. Id ergo in homine primum solumq; est: quo & probatur & improbat. Non dubitas an hoc si bonū: dubitas an solum bonum sit? Siquis omnia alia habeat: ualitudinem: diuitias: imagines multas frequens atriū: sed malus ex confesso sit: improbis illum. Itē si quis nihil quidem illog. quæ retuli habeat: deficiat pecunia: clientum turba: nobilitate & auorum: proauorumq; seriæ: sed ex confesso bonus sit probabis illum. Ergo hoc unum est bonū hominis: quod qui habet: etiam si aliis destituat laudāus est. quod qui non habet in omnium aliorum copia damnatur: ac reicitur. Quæ conditio rerum: eadem hominum est. Nauis bona dicitur: non quæ præciosis coloribus picta est: nec cui argenteum aut aureum rostrum est: nec cuius tutela eborē celata est: nec quæ fiscis: atq; opibus regiū pressa est: sed stabilis & firma: & iuncturis aquam excludentibus spissa ad ferendum maris: solida gubernaculo parens: uelox & non sentiens uentum. Gladium bonum dices: non cui deauratus est baltheus: nec cuius uagina gēmis distinguitur: sed cui & ad secandum subtilis est acies: & mucro munimentū omne rupturus. Regula non qđ formosa: sed qđ recta sit quærit. Eo quicq; laudatur cui cōparatur quod illi propriū est. Ergo in homine

EPISTOLARVM

quoque nihil ad rem pertinet quantum aret: quantum foeneret: a quo multis salutetur: quo pretioso incubat lecto
 quo perlucido poculo bibat: sed quo bonus sit: bonus autem est si ratio explicita est: & recta: & ad naturae suae uo-
 luntatem accommodata. haec uocatur uirtus: hoc est honestum & unicum hominis bonum. Nam cum so-
 la ratio perficiat hominem: sola ratio perfecta beatum facit: hoc autem unum bonum est: quo uno beatus effi-
 citur. Dicimus etiam illa bona esse: quae a uirtute perfecta contractae sunt: id est operaeius omnia: sed ideo
 ipsa unum bonum est: quia nullum sine illa est. Si omne in animo bonum est: quicquid illum confirmat: extol-
 lit amplificat bonum est. Validiorem autem animum & excelsiorem & ampliore facit uirtus. Nam cetera/
 quae cupiditates nostras irritant deprimunt quoque animi: & labefaciunt: & cum uidentur attolere inflant
 ac multa uanitate deludunt. Ergo id unum bonum est quo melior animus efficitur. Omnes actiones totius
 uitae: honesti ac turpis respectu temperant. Ad hoc faciendi & non faciendi ratio dirigitur. Quid sit hoc di-
 cam. Vir bonus quod honeste se facturum putauerit: faciet etiam sine pecunia: si laboriosum erit: faciet etiam
 si danosum erit: etiam si periculosum erit. Rursus quod turpe erit: non faciet: etiam si pecunia afferret: etiam
 si uoluptate: etiam si potentiam. Ab honesto nulla re deterrebitur: ad turpia nulla inuitabitur. Ergo si hone-
 stum utique secutus est: turpe utique uitaturus: & in omni actu uitae spectaturus. Haec duo nec aliud bonum
 nisi honestum: nec aliud malum quam turpe. Si una indeprauata uirtus est: & sola permanet tenoris sui. Unum
 est bonum uirtus cui iam accidere ne sit bonum non potest: mutationis periculum effugit. Stultitia ad sapientiam ere-
 pit. Sapientia in stultitiam non reuoluitur. Dixi si forte meministi concupita uulgo: & formidata: inconsul-
 to imperu pluresque calasse. Inuentus est: qui flammis imponeret manum: cuius risum non interrumperet tortor
 qui in funere liberorum lachrymam non mitteret: qui morti intrepidus occurreret. Amor: ira: & nimia cupidi-
 tas picula deposcerunt. Quod potest breuis obstinatio animi aliquo stimulo excitata: quantomagis uirtus
 quae non ex impetu: nec subito: sed aequaliter ualeat: cui perpetuum robur est. Sequitur ut quae ab inconsultis sae-
 pe contemuntur: a sapientibus semper ea: nec bona sint: nec mala. Unum ergo bonum ipsa uirtus est: quae inter
 hanc fortunam & illam superba incedit cum magno utriusque contemptu. Si hanc opinionem receperis aliquid bo-
 num esse: praeter honestum: nulla non uirtus laborabit: nulla enim obtineri poterit: si quicquid extra se respo-
 xerit. Quod si est rationi repugnat ex qua uirtutes sunt: & ueritati: quae sine ratione non est. Quaecumque au-
 tem opinio ueritati repugnat: falsa est. Virum bonum concedas necesse est: summam pietatis erga deos esse. Itaque
 quicquid ei acciderit: a quo animo sustinebit. sciet enim id accidisse lege diuina: qua uniuersa procedunt.
 Quod si est unum illi bonum erit quod honestum. In hoc enim positum: & parere diis: nec excadescere ad subiti-
 ta: nec deplorare sortem suam: sed patienter excipere fatum: & facere imperata. Si ullum aliud est bonum quam
 honestum: sequitur nos auiditas uitae: auiditas rerum: uitam instruentium: quod est intolerabile: infinitum:
 uagum. Solum ergo bonum est honestum cui modus est. Diximus futuram hominis foeliciores uitam quam deo-
 rum: si ea bona sunt: quorum nullum in usu eorum est: tantum pecunia: honores. Adici nunc quod si modo solutae
 corporibus animae manent: foeliciores illis status restat: quam est dum uersant in corpore. Atque si ista bona sunt:
 quibus per corpora uitamur emissis erit peius: quod contra fidem est: foeliciores esse liberis: & in uniuersum
 datis clausas & obsessas. Illud quoque dixeram: si bona sunt ea: quae tam homini contingunt: quam mutis
 animalibus: & muta animalia beatam uitam actura: quod fieri nullo modo potest. Omnia pro honesto patien-
 da sunt: quod non esset faciendum: si esset ullum aliud bonum: quam honestum. Hoc quamuis latius executus
 essem priore epistola perstrinxi: & breuiter percurri. Nunquam autem uera opinio talis uidebitur: nisi animum
 eleues: & teipsum interroges: si res exegerit: ut pro patria moriaris: & salutem omnium ciuium tua morte re-
 dimas: an porrecturus sis ceruicem: non tantum patienter: sed etiam libenter: si hoc facturus es: nullum aliud bo-
 num est. Omnia enim ita relinquis: ut hoc habeas. Vide quanta uis honesti sit. Pro republica morieris: etiam
 si statim facturus hoc eris: cum scieris tibi hoc esse faciendum. Interdum ex re pulcherrima magnum gau-
 dium etiam si exiguo tempore ac breui capitur: & quamuis fructus operis pacti nullus ad defunctum ex-
 emptumque rebus humanis pertineat: ipsa tamen contemplatio futuri operis iuuat: & uir fortis & iustus:
 cum mortis suae praemia ante se posuit: libertatem patriae: salutem omnium pro quibus dependit anima:
 in summa uoluptate est: & periculo suo fruitur. Sed ille quoque cui etiam gaudium hoc eripitur: quod tra-
 ctatio operis maxime & ultime praestat: nihil cum status desiliit in mortem: facere recte pieque contentus. Op-
 pone etiam illi nunc multa quae dehortentur: dic fatum tuum matura sequatur obliuio & parum grata exi-
 stimatio ciuium. Responder tibi: ista omnia extra opus meum sunt: ego ipsum contemptor: hoc esse hone-
 stum scio. Itaque quocumque ducit: ac uocat uenio. Hoc ergo unum bonum est: quod non tantum perfectus
 animus: sed generosus quoque: & indolis bonae sentit. Caetera leuia sunt mutabilia: itaque sollicitè possiden-
 tur: etiam si fauente fortuna in unum congesta sunt: dominis suis incumbunt grauias: & illos semper pra-
 munt: aliquando & illidunt. Nemo ex istis quos purpuratos uides: foelix est: non magis quam ex illis qui
 bus saeptrum & chlamidem in scena fabulae assignant. Cum praesente populo lati inceserunt: & contur-
 nati simul exierunt: exalceantur: & ad staturam suam redeunt: Nemo istorum quos diuitiae honoresque
 in altiore fastigio ponunt magnus est. Quare ergo magnus uidetur: cum basi illum sua meritis: magnus
 non est pumilio licet in monte constiterit. Colossus magnitudinem suam seruabit: etiam si steterit in pu-
 teo. Hoc laboramus errore: sic nobis imponitur: quod neminem existimamus eo quo est: sed adiciamus
 illi & ea quibus adornatus est. Atqui cum uoles ueram hominis existimationem inire: & scire qualis
 sit nudum inspicere: ponat patrimonium: ponat honores & alia fortunae mendacia: corpus ipsum exu-
 at: animum intueri qualis quantusque sit: alieno an suo magnus: si credis oculis gladios micantes ui-
 det: & si scit sua nihil interesse: utrum anima per hos an per iugulum exeat: beatum uoca. Si cum illi

denunciata sunt corporis tormenta: & quæ casu ueniunt: & quæ potèrioris iniuria: si uincula: & exilia: & uanas humanarum formidines mentium securus audit: & dicit non ulla laborum. O uirgo noua mi facies inopinauit surgit: omnia percepit atq; animo mecum ipse peregi. Tu hodie ista denuncias. ego semper denunciau mihi: & hominem parauit ad humana præcogitati mali mollis ictus uenit. At stultis & fortunæ credentibus: omnis uidetur noua res: & inopinata facies. Magna aut pars est apud imperitos mali nouitas. Hoc ut scias ea quæ putauerunt aspera: fortius cum assueuere patiuntur. Ideo sapiens assuescit futuris malis: & quæ alii diu patiando leuia faciunt: hic leuia facit diu cogitando: Audimus aliquando uoces imperitorum dicentium sciebā hoc mihi restare. Sapiēs sit sibi oīa restare. Quicquid factū est: dicit sciebā. Vale.

Epistola lxxviii. Exēplis & rationibus docet non esse curandum de morte.

Vbito nobis hodie Alexandrinæ naues apparuerunt quæ præmitti solent: & nunciare securæ classis aduentum: tabellarias uocant: gratus illarum Campaniæ aspectus est. omnis in pilis puteolorum turba consistit & ex ipso genere uelorum. Alexandrinæ quamuis in magna turba nauium intelligit. Solis enim licet superum intendere quod in alto omnes habent naues. Nulla enī res æque adiuuat cursum: quæ summa pars uel: illinc maxime nauis urgetur. Itaq; quotiens uentus increbuit: maiorq; ē: quæ expedit antenna submittitur: minusq; habet uirium flatus: & ex humili cum intrauere capreas & promontorium: ex quo: alta procelloso speculatur uertice pallascæteræ uelo iubentur esse contentæ. Supæ Alexandrinarum insigne indicium est. In hoc omnium discursu properantium ad litus: magnam ex peregricia mea sensi uoluptatem: quæ epistolas meorum accepturus non properauit scire: quis illic esset mearum rerum status: quid afferrent. Olim iam nec perit quicquid mihi nec acquiritur. Hoc etiam si senex non essem fuerat sentie. Nunc uero multo magis: quantumcumq; haberem: tamen plus iam mihi superesset uiatici: quæ uia: præfertim cum eam uiam sumus ingressi: quam peragere non est necesse. Iter imperfectū erit: si in media parte aut citra locum petitum steteris. Vita non est imperfecta: si honesta est. Ubicumq; desines si bene desines tota est. Sæpe autem & fortiter desinendum est: & non ex maximis causis. Nam nec & maximæ sunt quæ nos tenent. Tullius Marcellinus quem optimæ noueras adolescens quietus: & cito senex morbo & non insanabili correptus: sed longo & molesto: & multa imperante: cœpit deliberare de morte. Conuocauit quod plures amicos. Vnusquisq; aut quia timidus erat: id illi suadebat: quod sibi suassisset aut quæ adulator & blandus id consilium dabat: quod deliberanti forte gratius suspicabatur. Amicus noster Stoicus homo egregius: & ut uerbis illum: quibus laudari dignus est laudem: uir fortis ac strenuus uideretur mihi maxime illum cohortatus. Sic enim cœpit. Noli enī mi marcellinæ torqueri tanq̃ de re magna de liberares. Non est res magna uiuere: omnes serui tui uiuunt: omnia animalia: magnum est honestæ mori prudenter: fortiter: cogita quod diu iam idem facias. Cibus somnus. libido per hunc circulum currit. Mori uelle: non tantum prudens: aut fortis: aut miser: etiam fastidiosus potest. non opus erat illi suasore: sed adiutore. Serui parere nolebant: primū detraxit illis metum. & indicauit tunc familiam periculum adire: cum incertum esset: an mors domini uoluntaria fuisset. Alioquin tam mali exēpli eēt occidere dominum: quæ prohibere. Deinde ipsum Marcellinum admonuit: non esse inhumanum. quemadmodum cœna peracta: reliquæ circūstantibus diuidunt: sic peracta uita aliquid porrigi his qui totius uitæ ministri fuissent erat Marcellinus facilis animi & liberalis ē: cum de suo fieret. Minutas itaq; sumulas distribuit flentibus seruis: & illos ultro consolatus est. Non fuit illi opus ferro: non sanguine: triduo abstinuit: & in ipso cubiculo poni tabernaculum iussit. Soliū deinde illatum est: in quo diu iacuit: calida subinde suffusa paulatim defecit: ut aiebat non sine quodam uoluptate quam asferre solet leuis dissolutio animi in experta nobis. quos aliquando animus liquit. In fabellam excessi non ingrati tibi exitū enim amici cognosces: non difficile: nec miserum. Quis enī mortē sibi cōiciuerit tamen mollissime excessit: & uita elapsus est. Sed ne inuilius quidem hæc fabella fuerit. Sæpe enī talia exēpla necessitas exigit. Sæpe debemus mori: nec uolumus mori: nec uolumus. Nemo tam imperitus est: ut nesciat quando mori edū: tamen cum prope accesserit: tergiuersat: tremit: plorat. Nonne tibi uidet stultissimus omnium quæ fleuit quæ ante mille annos non uixerat? Acque stultus ē qui fleit quæ post mille annos non uiuet. Hæc paria sunt non eris: non fuisti. Vtrūq; repus alienus est. In hoc punctu cōiectus es quod ne extēdas quousq; extēdes. Quid fles? quod optas? perdis operā: define fata deū flecti sperare præcandō. Rata & fixa sunt: & magna: atq; æterna necessitate ducuntur. Eo ipsis quo omnia eunt: quod tibi noui est? Ad hæc legē natus es: hoc patri tuo occidit: hoc matri tuæ: hoc maioribus: hoc oībus ante te: hoc omnibus post te. Series mutata: & nulla mutabilis ope illigat ac trahit cuncta. Quātus te populus morituroq; sequat: quātus comitabit? Fortior ut opinor esses si multa milia tibi commorerent. Atqui multa milia & hominū: & aīaliū hoc ipso momēto quo tu mori dubitas: aīam uariis generibus emittit. Tu aut non putabas te aliquando ad id peruertur: ad quod semper ibas. Nullū sine exitu iter est. Exēpla nūc magnorū uiroq; me tibi iudicis relatur: puerorū referam. Lacon ille memoriæ tradit ipubes adhuc: qui captus clamabat: non seruiam in sua illa dorica lingua: & uerbis fidē iposuit. Ut primū iussus ē fungi seruili & contumelioso ministerio. (Afferre enim uas obscœnū iubebat) illius parieti caput rupit. Tam prope libertas est: & seruit aliquis. Ita non sic perire filium tuū malle: quæ per inertiam senem fieri. Quid ergo est cur perturberis: si mori fortiter ē puerile est? Puto nolle te sequi: ducis. Fac tui iuris quod alienū est: non sumes pueri spiritum: ut dicas non seruiū infœlix seruis hominibus: seruis rebus: seruis uitæ. Nam uita si moriendi uirtute abest: seruitus est. Et quid habes propter quod expectes: uoluptates ipsas quæ te morantur ac retinēt cōsumpsisti. Nulla tibi noua est: nulla non iam odio ipa satietate. Quis uini: quis mulsi est sapor? scis. nihil iter est: ceterū per uesicā tuā: an mille amphoræ trāseant: saccus est. Quid sapiat ostreum? quid mulus optimæ nosti?

EPISTOLARVM

Nihil tibi luxuria tua in futuros annos intactū seruauit. Atqui hæc sunt a quibus inuitus diuelleris. Quid est aliud quod tibi eripi dolcas: amicos & patriam? tanti enim illā putas: ut tardius coenes. Solēq; si possem exringueres. Quid enim inq; fecisti luce dignū? Cōsistere non curia te: non fori: non ipsius naturæ desiderio tardiorē ad moriēdū fieri. Inuitus relinquis: macellū: in quo nihil reliquisti mortē times. At quomodo illā media oblectatione cōtēnis. Viuere uis scis enim mori times. Quid porro ista uita: nō mors est: Cæsar cum illū transeuntē per latinā uia unus ex custodijs agmine demissa usq; in pectus uetere barba rogaret mortem: nūc enim inquit uiuis. Hoc istis respondendū ē quibus successura mors est: mori times. nunc uiuis. Sed ego inquit uiuere uolo qui multa honeste facio. Inuitus reliquo officia uitæ: quibus fideliter & cū industria fungor: qd tu nescis unū esse ex uitæ officiis & mori: nullū officium relinquis: non enim certus numerus quem debeas explere finitur. Nulla uita est non breuis. Nam si ad naturam rerum respexeris: etiam Nestoris & Sattenæ breuis est: quæ inscribi monumento suo iussit. Annis se nonagintanouem uixisse. Vides aliquem gloriarī senectute longa. Quis illam ferre potuisset: si contigisset centesimum implere? Quomodo fabula: sic uita: non q̄diu: sed q̄ bene acta sit refert. Nihil ad rem pertinet quo loco definas: quocunq; uoles: define tantum bonam clausulam impone. Vale.

Epistola lxxviii. Quod multum ad bonam ualitudinem amicorum præsentia: & mollis exercitatio p̄sunt. Et de tribus incommodis infirmitatis: & eorum remediis.

Exari te distillationibus crebris ac febriculis: quæ longas destillationes: & in consuetudinē adducitas sequunt: eo molestius mihi est: q̄ expertus sum: hoc gēus ualitudinis: qd̄ inter initia cōtēpsi. Poterat adhuc adolescentia iniurias ferre: & se aduersus morbos contumaciter gerere. Deinde succubui & eo perductus sum: ut ipse distillarem: ad summam aciem deductus. Sæpe imperum feci abrumpendæ uitæ patris me indulgentissimi senectus retinuit cogitauī enim non q̄ fortiter mori possem: sed q̄ fortiter ille desiderare non posset. Itaq; imperaui mihi ut uiuere: Aliquando enim & uiuere fortiter facere est. Quæ mihi tunc fuerint solatia dicā: si prius hoc dixerim hæc ipsa quibus acquiescebā: medicina uim habuisse. In remediū cādūt hōesta solatia: & quicquid animū erexit etiā corpori prodest. Studia mihi nostra ēt saluti fuerūt. Philosophiæ acceptū fero q̄ surrexi: q̄ cōualui: illi uitā debeo: & nihil illi minus debeo. Multū mihi cōtulerūt ad bonā ualitudinē amici: quoq; adhortatiōibus: uigiliis sermonibus alleuabar. Nihil æquæ Lucilli uiroq; optime: ægq; reficit atq; adiuuat q̄ amicorū affectus. Nihil æquæ expectationem mortis ac metum per surripit. Non iudicabam me cum illos superstitēs relinquerem mori. Putabā inq; me uicturum: non cum illis sed illos: non effundere mihi spiritū uidebar sed trahere. Hæc mihi dederunt uoluntatem adiuuandi me: & patiendi omne tormentum. Alioquin miserrimū est: cū animū moriēdi p̄ieceris nō habere uiuendi. Ad hæc ergo remedia te cōfer medicus tibi q̄ntū ambules: quātū exercearis mōstrabit. Ne indulgeas ocio: ad qd̄ uergit iners ualitudo: ut legas clarius & spiritū: cuius ac iter receptaculū laborat exerceas: ut nauiges: & uiscera molli iactatione concutias. Quibus cibis utaris? Vinū quando uirum causa aduoces: quando intermittas: ne irriter ac exasperet tussim. Ego tibi illud præcipio: quod nō tātū huius morbi sed totius uitæ remediū est. Contēni mortē nihil triste est: cū huius metum effugimus. Tria hæc in omni morbo grauiā sunt. Metus mortis: dolor corporis: intermissio uoluptatū. De morte satis dictū est hoc unū dicā non morbi hunc esse: sed naturæ metū. Multorū mortē distulit morbus: & saluti illis fuit uideri perire. Morieris. Non quia ægrotas: sed quia uiuis: ista te res & sanātū manet. Cum conualueris: non mortē: sed ualitudinē effugies. Ad illud nūc propriū incōmodū reuertamur. Magnos cruciatu habet morbus sed hos tolerabiles: interualla faciunt. Nam summi doloris intentio inuenit finem. Ne mo potest ualde dolere & diu. Sic nos amicissima nostri natura disposuit: ut dolorem: aut tollerabile: aut breuem faceret. Maximi dolores consistūt in macerrimis corporis partibus. Nerui: articuliq;: & quicquid aliud exile est: acerrime sæuit cū in arto uitia concepit. Sed cito hæc partes obstupescūt: & ipso dolore sensum doloris amittūt: siue quia spiritus naturali prohibitus cursu & mutatus ī peius: uim suam qua uiget admōetq; nos perdit: siue quia corruptus humor cum desit habere quo fluat: ita se elidit ī his quæ nimis impleuit: excutit sensum. Sic Podagra & Chiragra: & omnis uertebrarum dolor: & neruorū iter quiescit: cum illa quæ torquæbat: hæbetat. Oīum istorū priā uermatio uexat. Impetus mora extinguitur: & finis dolendi est obtorpuisse. dentiū dolor oculorū aurium ob hoc ipsum acutissimus est: q̄ inter angustissima corporis nascitur non minus mehercule q̄ capitis ipsius. Sed si incitator est in alienationem soporemq; cōuertitur. Hoc itaq; solatium uasti doloris est: quod necesse est: definas illum sentire si nimis senseris. illud autem est quo imperitos in uexatione corporis male habet: non assueuerunt animo esse contenti: multū illis cum corpore fuit. Ideo uir magnus & prudens animū deducit a corpore: & multum cum meliore ac diuina parte uersatur: cum hac quærule: & fragili quantum necesse est. Sed molestū est inquis carere uoluptatibus assuetis: abstinere cibo: sitire: esurire: hæc prima abstinentia grauiā sunt. Deinde cupiditas relanguescit ipsis per se quæ cupimus fatigatis ac deficientibus. Inde morosus ē stomachus. Inde quibus fuit auaritia cibi odiū est: desideria ipsa moriunt. Non est autem acerbum carere: eo q̄ cupere desieris. Adice q̄ nullus intermittitur dolor: aut certe remittitur. Adice q̄ licet & cauere futurum & obsidere imminenti remediis. Nullus enim non signa præmittit. Vtq; qui ex solito reuertitur. Tolerabilis est morbi patiētia: si contempseris id quod extremum minatur. Noli mala tua facere tibi ipsi grauiora: & te quærelis onerare. Lewis est dolor: si nihil illi opinio: adiecerit. Contra: te si exortari te cōperis: ac dicere nihil est: aut certe exiguū ē: duresmus: iā desinet: leuem illū dū putas facies: oīa ex opinione suspēsa sunt. Non ambitio tantū ad illam respicit: & luxuria: & auaritia: ad opinionem. dolemus. tam miser est quisq; q̄ credidit: detrahentis.

das præteritorum dolorum conuersiones puto: & illa uerba. Nulli unquam fuit peius quos cruciatus quanta mala pertulit: nemo me surrectum putauit. Quotiens deploratus sum a meis? Quotiens relictus a medicis? In eculeum impositi non sic distrahuntur: etiam si sunt uera ista transierunt. Quid iuuat præteritos dolores retractare: & misere esse: quia fueris? Quid quod nemo non multum malis suis adiicit: & sibiipsum mentis? Deinde quod acerbum fuit: retulisse iucundum est. Naturale est mali sui sine gaudere. Circumcidenda ergo duo sunt: & futuri timor: & ueteris incommoda memoria. Hæc ad me iam non pertinet. Id nondum in ipsis positis difficultatibus dicat: forsan & hæc olim meminisse iuuabit: toto contra illud pugnet animo: uincet si cesserit: uincet si se contra dolorem suum intenderit. Nunc hoc plerique faciunt: atrahunt in se ruinam: cui obstant dum est. Illud quod præmit: quod impendit: quod urget si subducere te coeperis: sequatur & grauius incumbet: si contra steteris: & obniti uolueris repellat. Athlete quantum plagarum ore: quantum toto corpore excipiunt ferunt tamen omne tormentum gloriæ cupiditate. Nec tantum quia pugnant ista patiuntur: sed ut pugnet. Exercitatio ista tormentum est. Nos quoque euincamus omnia quorum primum non coram: nec palma: nec tubicæ prædicationi nostri nominis faciens silentium. Sed uirtus & firmitas animi & pax in cælum partita: si semel in aliquo certamine debellata fortuna est. Dolorum graue sentio. Quid ergo non sentis: si illud muliebriter tuleris? Quod admodum perniciosior est hostis fugientibus: sic omne fortuitum incommodum magis istat cadenti & aduerso sed graue est. Quid? Nos ad hoc forte sumus: ut leuia portemus. Vtrum uis longum esse morbum: an coarctatum & breuem si longus est: habet intercapedine: dat refectioni locum: multum temporis donat. Necesse est ut exurgat & desinat. Breuis morbus & præceps alterutrum faciet: aut extinguetur: aut extinguetur. Quid autem interest: non sit: an non sim? in utroque finis dolendi est. Illud quoque proderit ad alias cogitationes aduertere animum: & a dolore discedere. Cogita quid honeste. quid fortiter feceris: bonas partes tecum ipse tracta: memoriam in ea quæ maxime miratus est sparge. Tunc tibi fortissimus quisque & uictor doloris occurrat ille quidem uarices execandas. præberet: legere librum perseverauit. ille qui non desit ridere: cum ob ipsum irati tortores: omnia instrumenta crudelitatis suæ experirentur. Nunc uincetur dolor ratio ne qui uictus est risu? Quicquid nunc licet dicat distillationes: & uim continuam tussim ægerentem uiscerum partes: & febrem præcordia ipsa torrente & sitim: & artus in diuersum articulis exentibus tortos plus est flamma & eculeus: & lamina: & uulneribus ipsis intumescantibus: quam illa renouaret & altius urgeret impressum. Inter hæc tamen aliquis non gemit. Pæne est non rogauit. Pæne est non respondit. Pæne est risit: & quidem ex animo. Vis tu post hæc dolore deridere? Sed nihil inquis agere sinit morbus: quod de omnibus abduxit officium. Corpus tuum ualitudo tenet: non est animus. Itaque cursoris moratur pedes: futoris aut fabri manus impedit si animus esse tibi in usu solet. Suadebis: docebis: audies: dices: quæres: recordaberis. Quid porro nihil agere te credis: si temperans æger sis: ostendens morbum posse superari: uel certe sustineri. Est mihi crede uirtuti et in lectulo locus: non tantum arma & acies dant argumenta alacris animi idomitiq; terroribus: & in uestimentis uir fortis apparet. Habes quid agis: bene luctare cum morbo: si nihil te coegerit: si nihil exhortauerit. Insigne prodis exemplum. O quam magna erat gloriæ materia si spectaremur ægri ipse te expectat: ipse te lauda. Præterea sunt duo genera uoluptatum. Alter corporales morbos inhibet: non tamen tollit. Immo si ueget existimes incitat magis. Iuuat bibere sitientem: gravior est esurientibus cibus. quicquid ex abstinentia contingit audius excipitur. illas uero animi uoluptates: quæ maiores certioresque sunt: nec morbus ægro negat. has quisquis sequitur: & bene intelligit omnia sensuum blademata cõtenit. O infœlicem ægrum: quæ: quia non uino niue diluit: quia non rigore potionis suæ quam capaci sypho miscuit renouat fracta insuper glacie: quia non ostrea illi lucerna: in ipsa mensa aperiunt: quia circa cœnationem eius non tumultus coquorum est ipsos cum obsoniis focos transferentium. Hoc enim iam luxuria commenta est: ne quis intepescat cibus: nequid palato iam caloso pæne ferueat: cœnam culia sequitur. O infœlicem ægrum edet: quantum coquat: non iacebit in conspectu aper: ut uilis caro a mensa relegatus: nec in repositorio eius pectora uiuam totas enim uidere fastidium est: cõgesta ponent. Quid tibi mali factum est? Cœnabis tanquam æger: immo aliquando tanquam sanus. Sed omnia ista perferemus facile: sorditionem & aquam calidam: & quicquid aliud intollerabile uidetur delicatis: & luxu fluentibus magis quam animo quam corpore morbidis: tantum mortem desinamus horrere desinemus atque: si fines bonorum ac malorum cognouerimus: ita demum nec uita tedio erit: nec mors timori. Vitam enim occupare satietas sui non potest tot res uarias magnas diuinas percensentem. In odium illam sui adducere solet iners otium. Rex naturam peragranti nunquam in fastidium ueritas ueritas fatis abutitur. Rursus si mors accedit & uocat: licet immatura sit: licet mediâ præcidat ætatem: præceptus longissime fructus est. Cognita ex illi ex magna parte natura: scit tempore honesta non crescere: His necesse est uideri omnem uitam breuem: qui illam uoluptatibus uanis: & ideo infinitis metiuntur. His te cogitationibus te creta: & iterim epistolis nostris uacando ueniet aliquod tempus quod nos iteque iungat ac misceat: quantumlibet sit illud: longum faciat scientia utendi. Nam ut Possidonius ait: unus dies eruditorum plus patet quam imperitorum longissima ætas. Interim hoc tene: hoc morde: aduersis non succumbere: laetis non credere: omnem fortunam licentiam in oculis habere: tanquam quicquid potest factura sit. Quicquid expectatum est diu leuius accedit. Vale.

Epistola lxxix. De Sylla Charybdi & Atrææ: quæ in omnibus esse: quod beatum facit: & quomodo gloria sit umbra uirtutis.

Epistola lxxx. Xpæto epistolas tuas: quibus mihi indices circuitus Siciliæ totius quid tibi noui ostenderit. & omnia de ipsa Charybdi certiora. Nam Syllam quidem saxum esse & quidem terribile nauigantibus optime scio. Charybdis an respondeat fabulis perferri mihi desidero: & si forte obseruaueris dignum est autem quod obserues fac nos certiores utrum uno tantum uento agatur in uertices: an omnis tempestas: atque

mare illud torquæat: & an uerum sit: quicquid illo fero turbine arreptum ē per multa milia trahi conditum: & circa tauro menia nō littus emergere. Si hoc mihi proscrisperis: tunc audebo tibi mēdare, ut in honore meū Aetnā quoq; ascēdas quā consumi: & sensim subsidere: ex hoc colligūt quidam: qd' aliquando nauigantibus solebat ostendi. Potest hoc accidere: non quia mōtis altitudo descendit: sed qā ignis euanuit & nimis uāhemens ac largus effertur, ob eam causam fumo quoq; per diem segnior. Neutrū autem incredibile est: nec montē qui deuores quotidie minui: nec manere eundem: quia nō ipse ex se est: sed in aliqua inferna conceptus uale exæstuat: & alias pascit: in ipso monte non alimētū habet: sed uia. In lycia regio notissima est Ephestion incolæ uocant: perforatū pluribus locis solū, quod sine ullo nascentiū damno ignis innoxius circuit. Læta itaq; regio est: & herbida nil flāmis adurentibus: sed tantū in remissa: ac lāguida resurgentibus. Sed referuemus ista: tunc quæsituri: cum tu mihi scripseris quantū ab ipso ore mōtis nū ues absint: quas ne æstas quidem soluit adeo tūta sunt ab ignæ uicino. Non est autem q̄ istam curā ipu-tes mihi. Morbo enim tuo daturus eras etiā si nemo quidem mādaret tibi, pudor obstat ætāni describi tuo carmine dum hūc solemnē omnibus poetis locū attrigas: quē quominus Ouidius tractaret, nihil obstitit quod iam Virgilius impleuerat. Nec seueq; qdem Corneliū uterq; deterruit. Omnibus p̄terea foelicitatis locutus se dedit: & qui præcesserant non præripuisse mihi uidentur quæ dici poterāt: sed aperuisse. Sed multum interest utrū ad consumptā materiā: an ad subactā accedas, crescit: indies scientia: & inueniēdis inuenta nō obstat. Præterea conditio optima ē ultimi parata uerba inuenit quæ instructa nouā faciem habent nec illis manus iniicit tanq̄ aliēis, sunt n. publica iuriscōsulti negāt q̄q; publicū ufucapi: aut ego te nō noui: aut ætāni tibi saluā mouet. Iam cupis grande aliqd & par prioribus scribere: plus n. sperare modestia tibi tua nō permittit: quæ tāta in te est ut uidearis mihi retracturus igeniū tui uires, si uincēdi periculū sit: tanta tibi priore reuerētia ē. Inter cætera hoc habet boni sapientia: nō potest uinci, nemo ab altero. p̄t uinci: nisi dū ascēditur, dū ad summū pueneris paria sunt, nō ē incremēto locus statū. Nunqd sol suā magnitudinē adiicit? Nūquid ultra q̄ solet & Luna procedit? Maria nō crescūt, Mundus eundē habitū ac modū seruat. Extollere se quæ iustā magnitudinē impleuere nō possunt. Quicūq; fuerint sapiētes: pares erūt & æquales habebit unusquisq; ex his proprias dotes. Alius erit affabilior: alius expeditior: alius p̄p̄riori eloquēdo: alius facundior: illud de quo agi quod beatū facit: æquale est in omnibus. An Aetna tua possit sublabi: & in se ruere. An hoc excelsū cacumen & conspicuum p̄ uasti maris spatia detrahat assidua uis igniū nescio. Virtutē nō flāma: nō ruina iſerius adducet: hæc una maiestas deprimi nescit: ne proferri ultra: nec referri potest. Sic huius ut cælestiū statūra magnitudo ē. Ad hanc nos conemur educere: iam multum operis effectū ē. Immo si ueq; fateri uolo, non multum: nec enim bonitas est pessimus eē meliorem. Quis oculis gloriatur? Quis suspicetur diē: cui sol p̄ caliginem splēdet? licet contētus interim sit effugisse tenebras: adhuc non fruitur bono lucis. Tunc animus noster habebit quod gratulet sibi: cū emissus his tenebris: in quibus uolutat non tenui uisu clara prospexerit: sed totū diē admiserit, & redditus cælo suo fuerit cum receperit locū quē occupauit sorte nascendi: sursum illū uocant initia sua, erit autē illic: etiā anteq̄ hac custodia exoluat: cū uitia disiecerit, purusq; ac leuis: in cogitationes emicuerit. Hoc nos agere Lucilli charissime, in hoc ire impetu toto, licet pauci sciant: licet nemo uiuat. Gloria umbra uirtutis est: etiam in uitam comutabitur. Sed quemadmodum umbra aliquando antecedit: aliquando sequitur: uel a tergo est, ita gloria aliquādo ante nos ē: uiscendāq; se præbet: aliquando in aduerso est, maiorq; quo serior ubi uidia secesserit. Quādiu uidebatur furere Democritus uix recepit Socratē fama: q̄diu Catonē ciuitas ignorauit respuit: nec intellexit: nisi cum perdidit Rutuli innocentia ac uirtus lateret: nisi accepisset iniuriam: dū uiolatur effulsit. Nunqd non forti suā gratias agit: & exiliū suū complexus ē? de his loquor: quos il lustrauit fortuna dū uexat. Quā multoq; profectus non in notitiā euasceret post ipsos? q̄ multos fama non excepit: sed eruit. Vides Epicūm quē tantopere nō tantū eruditiores: sed hæc quocūq; imperitorū turba miret, hic ignotus ipsis Athenis fuit circa quas delituerat. Multis itaq; iam annis Metrodoro suo sup̄stes in quadā epistola sua: cū amicitia suā, Metrodori grata cōmemoratione cecinisset: hoc nouissime adiecit: nil sibi & Metrodoro inter tanta bona nocuisse q̄ ipsos illa nobilis Græcia nō ignotos solū hūisset: sed pe ne inauditos. Nunquid ergo nō postea q̄ esse desierat inuentus est? Nunqd non opinio eius emituit? Hoc Metrodorus quoq; in quadā epistola confitetur se & Epicurū non satis enituisse, sed post se: & Epicurū magnū paratūq; nomē habituros: & qui uoluissent per eadē ire uestigia. Nulla uirtus latet: & latuit se non ipsius est damnum. Veniet qui conditam: & sæculi sui malignitate cōpressam dies publicet. Paucis natus est: qui populum ætatis suæ cogitat. Multa annorum milia: multa populorū superueniēt. Ad illa respice: etiam si omnibus tecum uiuentibus silentium liuor induxerit. Veniet qui sine offensa sine gratia iudicet: si qd ē præciū uirtutis ex fama: nec hoc interit: ad nos qdem nihil pertinebit posterorum sermo: tamen etiam non hæc sentientes colet: ac frequentabit. Nulli nō uirtus & uiuo: & mortuo rettulit gratiam si modo illam bona secutus est fide: si se non exornauit & pinxit: sed idem fuit, siue ex denuncio uidebatur: siue imparatus ac subito. Nihil simulatio proficit: paucis imponit leuiter extrinsecus iudicta facies. Veritas in omnem sui partē eadē est. Quæ decipiūt nihil habet solidi. Tenue est mendacium: perlucet si diligenter inspexeris. Vale.

Epistola lxxx. De exercendo in philosophia ingenio. Et q̄ uera libertas excusso metu mortis & paupertatis acquiritur.

h. Odierno die non tantum meo beneficio mihi uaco, sed spectaculi q̄ oēs molestos ad speromachiā auocauit. Nemo irrumpit nemo cogitationē meā impedit, quæ hac ipsa fiducia p̄cedit audacius

Non crepuit subinde hostium: non alleuabitur uelum. Licebit uno uadere quod magis necessarium ē p se emitti: & suam sequenti uiam. Nō ergo sequor priores: facio sed permitto mihi inuenire aliquid & mutare & relinquere. non seruiō illis & assentior. Magnum tamen uerbum dixi qui mihi silentium promittebā: & sine interpellatore secretum. Ecce ingens clamor ex stadio profertur: & me non excutit mihi: sed ī ipsius rei contentionem transfert. Cogito meū q̄ multi corpora exerceant. ingenia q̄ pauci. quārus ad spectaculum non fidele & luxuriosum fiat concursus: quāta sit circa artes bonas solitudo. q̄ imbecilli animo sint quorum lacertos humerosq; miramur. illud maxime reuoluo mecum: si corpus perducī exercitatione ad hanc patientiam potest. qua & pugnōs pariter & calces: non unius hominis ferant. qua solem ardentissimum in feruentissimo puluere sustinens aliquis: & sanguine suo madens diem ducat. Quanto facilis animus corroborari possit. ut fortunæ ictus inuictus excipiat: ut proiectus & conculcatus exurgat. Corpus enim multis eget rebus: ut ualeat. Animus ex se crescit seipse alit: se exercet. illi multo cibo: multa portione opus est: multo oleo: longa deniq; opera. Tibi contingerit uirtus sine apparatu: sine impensa quicquid facere te bonum tecum est. Quid tibi opus est: ut sis bonus? Velle. Quid autem melius potest uelle: q̄ eripere te huic seruituti: quā omnes præmit? Quam mancipia quoq; conditionis extremæ: & in his sordibus nata: omni modo exuere conantur? Peculium suum quod parauerunt uentre fraudato pro capite numerant? Tu enim non concupisces quanticūq; ad libertatem peruenire: qui te in illa putes natū. Quid ad arcem tuam respicis? Emi non potest. Itaq; in tabellas uanum conicitur nomen libertatis. quam nec qui emerunt: habent: nec qui uendiderunt. Tibi des oportet bonum istud a te petas. Libera te primum metu mortis illa primum nobis iugum imponit. deinde metu paupertatis. Si uis scire q̄ nihil in illa mali sit: cōpara inter se pauperum & diuitum uultus. Sæpius pauper: & fidelius ridet. Nulla sollicitudo in alto est: etiam si qua incidit cura: uelut nubes leuis transit. Horum qui foelices uocantur: hilaritas ficta est: aut grauis: & suppurata tristitia. eo quidem grauior quia interdum non licet palam esse miseros: sed inter erūnas cor ipsum excedentes: necesse est agere foelicem. Sæpius hoc exemplo mihi utendum est: nec enim ullo efficacius exprimitur: hic humanæ uitæ mīmus: qui nobis partes has quas male agamus assignat. ille q̄ in sēna latius icedit: & hæc resupinus dicit. Ea impero Argis. Regna mihi liquit Pelops qua Pōto ab Helles: atq; ab Ionio mari urget. Isthmos: seruus est: quinq; modios accipit. & quinq; denarios. ille qui superbus atq; impotens: & fiducia uirium tumidus ait: q̄ nisi quieueris Menelae hac dextera occides: diurnum accipit: in centuculo dormit. Idem de istis licet omnibus dicas: quos supra capita hominum: supraq; turbam delicatos: lectica suspendit. Omnium istorum personata foelicitas est. cōtemnes illos si dispoliaueris: equum empturus: solui iubes stratum detrahis uestimenta uenalibus: ne qua uitia corporis lateant hominem enim inuolutū æstimas. Māgones quicquid ē quod displiceat aliquo lenocinio abscondūt: itaq; emētibis ornamenta ipsa suspecta sunt. Sine crus alligatū: siue brachiū aspicieres nudari iuberēs: & ipsum corpus tibi ostendi. Vides illū Scithiæ Sarmathiæue. Regem insigni capitis decorum: si uis illum æstimare: totūq; scire qualis sit: falcia solue: multū mali sub illa later. Quid de aliis loquor: si perpedere te uoles: se pone pecuniam: domū: dignitatē. intus te ipsum considera: nō q̄lis sis aliis credas. Vale.

Epistola. lxxxix. q̄ pp ingratitudinem non ē a beneficiis cessandū. Et de cōpensatiōe iniuriæ & beneficii. Et q̄ nemo scit referre gratiā: nisi solus sapiēs. Et de bono gratitudinis: & ingratitudinis malo.

Væreris incidisse te in hominē ingrātū: si hoc nūc primū: age aut fortunæ: aut diligentiae tuæ gratias. Sed nihil facere hoc loco diligentia potest: nisi te malignū. Nā si hoc periculū uitare uolueris: non dabis beneficia. Ita ne apud aliū pereant: apud te peribunt: non respondeant potius q̄ non dentur: & post malā segetē serendū est. Sæpe quicquid perierat: assidua in foelicis soli sterilitate: unius anni restituit ubertas. Est tāti: ut gratū inuenias experiri: & ingratos. Nemo habet tā certam in beneficiis manū: ut nō sæpe fallat: aberrēt ut aliquādo hæreant: post naufragiū maria tentat. Fœneratorē non fugat a foro coactor. Cito inerti ocio uita torpēbit: si relinquendum est quicquid offendit. Te uero benigniorem hæc ipsa res faciet. Nā cuius rei euentus incertus est id ut aliquando procedat. sæpe tentandū est. Sed de isto satis multa locuti sumus in his libris qui de beneficiis inscribunt. illud magis quærēdū uidet quod non satis ut existimo explicatū est: an id qd̄ pfuit nobis: si postea nocuit pareā fecerit: & nos debito soluerit. Adice si uis: & illud multo plus postea nocuit: q̄ ante profuerat. Si rectā illā rigidi iudeis sententiam quæris: atq; ab altero absoluet. & dicet: quis iniuriæ ppōderēt tamē beneficiis donec: qd̄ ex iniuria supest: plus nocuit: sed primo profuit: itaq; habeat & temporis ratio. Iam illa manifestiora sunt: q̄ ut admoneri debeas: quærendum esse q̄ libenter profuerit: q̄ inuitus nocuerit: quoniam animo & beneficia & iniuriæ constāt. Noli beneficiū dare. Vīctus sum: aut uerecūdia: aut instantis pertinacia: aut spe. Eo animo quicquā debetur. quo datur: nec quātū sit: sed a quali profectū uolūtate perpenditur. Nunc cōiectura tollat & illud beneficium fuit: & hoc qd̄ modū beneficii prioris excessit iniuria est. Vir bonus utroq; calculos sic ponit: ut se ipse circūscribat: beneficio adicit: iniuriæ demit. Alter ille remissior iudex: quē esse me malo: iniuriæ obliuisci debet: officii meminisse. Hoc inq; iustitiæ certe cōuenit: suū cuiq; reddere: beneficio grām: iniuriæ talionem: aut certe grām malā. Verum erit istud: cum aliis iniuriā fecerit: alius beneficium dederit. Nam si Idem est beneficio ius iniuriæ extinguit. Nā cui etiā si merita nō antecessissent: oportebat ignosci: post beneficia lædenti plus q̄ uenia debetur. Non pono utriq; par præciū: pluris existimo beneficiū: q̄ iniuriam. Non omnes grati sciunt beneficium debere. Potens etiam imprudens ac rudis & unus de turba utiq; dū prope sibi est: reddere beneficiū. & pensare ab accepto. Ignorat autē quātum pro hoc debeat. Vni sapienti notum est quanti res quæq; taxandā sit. Nā ille de quo loquæbar modo stultus: etiā si bonæ uolūtatis est

aut minus quod debet: aut tempore: aut quo non debet loco non reddit id quod referendum est effundit atque abicit. Mira in quibusdam rebus uerborum proprietates est: & consuetudo sermonis antiqua: quaedam efficacissimis & officia docentibus notis signat. Sic certe solemus loqui. Ille illi gratiam retulit. Referre est ultro quod debet as afferre. Non dicimus gratiam reddidit: reddunt enim: & qui repossuntur: & qui inuiti, & qui ubilibet & qui per alium, non dicimus reposuit beneficium: aut soluit. Nullum enim nobis placuit quod aere alieno conuenit. Verbum referre est ad eum a quo acceperis referre: haec uox significat uoluntariam rationem: qui retulit: ipse se appellauit. Sapiens omnia examinabit secum: quantum acceperit: a quo: quando: ubi: quemadmodum. Itaque negamus quoniam scire gratiam referre nisi sapientem: non magis quam beneficium dare quicquam: nisi sapiens hic scilicet qui magis gaudet dato: quam alius accepto hoc aliquis inter illa numerat: quae uidemur inopinata omnibus dicere πρὸς ἄλλους graeci uocant. & ait: Nemo ergo scit praeter sapientem referre gratiam: ergo nec quod debet creditori suo reponere quisquam scit alius. Nec cum emit aliquam rem praecium uenditori per soluere si ne nobis fiat inuidia. Scito idem dicere Epicurum. Metrodorus certe ait solum sapientem scire gratias referre. Deinde idem admiratur cum dicimus solus sapiens scit amare: solus sapiens amicus est: atqui & amoris & amicitiae pars est referre gratiam scire. Immo hoc magis uulgare est & in plures cadit quam uera amicitia. Deinde idem admiratur, quod dicimus fidem nisi in sapientem non esse: tanquam non idem ipse dicat: an tibi uidetur fidem habere: qui referre gratiam nescit. Desinant itaque infamare nos tanquam incredibilia iactantes & sciant apud sapientem esse ipsa honestas apud uulgum simulachra regum honestatis & effigies. Nemo referre gratiam scit: nisi sapiens stultus quoque utcumque scit, & quemadmodum potest referat: Scientia illi potius quam uoluntas deficit. Velle non discitur. Sapiens inter se omnia comparabit, maius enim opus, aut minus fit: quod quis idem scit: tempore loco: causa. Saepem enim hoc non potuerunt diuitiae in domum & infusae: quod opportuna dati mille denarii: multum enim interest donaueris ac succureris: seruauerit illum tua liberalitas: an instruxerit. Saepem quod datur exiguum est quod sequitur ex eo magnum: quantum autem existimas iteresse: utrum aliquis quod dederat: uel praestiterit sumperit an beneficium acceperit ut daret? Sed ne in eadem: quae satis scrutati sumus reuoluamur in hac comparatione beneficium & iniuriam: uir bonus iudicabit quod dem quod erit aequissimum: sed beneficio fauebit: in hac erit partem procliuior. Plurimum autem momenti persona solet afferre in rebus eiusmodi: dedisti mihi beneficium in seruo: iniuriam fecisti in patre seruasti mihi filium sed patrem abstulisti. Alia deinceps per quae procedit omnis collatio prosequatur & si id pusillum erit: quod interfuit: dissimulabit et si multum fuerit. Sed si id donari salua pietate ac fide poterit remittere, nisi ad ipsum tota pertinebit iniuria. Summa rei haec est facilis erit in commutando: patietur plus imputari sibi: inuitus beneficium per compensationem iniuriae soluet: in hac parte inclinabit: ut uerget: ut cupiat debere gratiam cupiat referre. Erat enim si quis beneficium accipit libentius quam reddit. Quanto hilarior est qui soluit: quam qui mutat: tanto debet laetior esse qui se maximo aere alieno accepti beneficium exonerat: quam cui cum accipies maxime obligatur. Nam in hoc quoque fallunt ingrati: quod creditori quidem praeter sortem extra ordinem numerant beneficiorum autem usum esse gratuitum putant & illa crescunt mora tantumque plus soluendum est: quanto tardius. Ingratus est qui beneficium reddit sine usura. Ita huius rei quoque habetur ratio: cum conferentur accepta & expensa. Omnia facienda sunt: ut quod gratissimi simus nostrum, non hoc bonum est. Quod admodum iusticia non est: ut uulgo creditur: ad alios pertinens magna pars eius in se reddit. Nemo non cum alteri prodest: sibi profuit, non eo nomine dico quo ualet adiuuare adiutus, protegere defensus: quod bonum exemplum circuitu ad faciem reuertitur: si cut mala exempla recidunt in auctores: nec ulla miseria contingit his qui patiuntur iniurias quas posse fieri faciendo docuerunt: sed quod uirtutum omnium praecium in ipsis est. Non enim exercent ad premium: recte facti fecisse merces est. Gratus sum: non ut alius mihi libentius praestet priori irritatus exemplo: sed ut rem iucundissimam: ac pulcherrimam faciam. Gratus sum: non quia expedit: sed quia iuuat. Hoc ut scias ita esse: si gratum esse non licebit nisi ut uidear ingratus. Si reddere beneficium: non aliter quam per speciem iniuriae poterit aequissimo animo ad honestum consilium per media infamia tendam. Nemo enim mihi uidetur pluris aestimare uirtutem: nemo illi magis esse deuotus: quam qui boni uiri famam perdidit: ne conscientiam perderet. Itaque ut dixi maiore tuo: quam alterius bono gratus illi enim uulgaris & quotidiana res contingit recipere: quod dederat tibi magna & ex beatissimo animi statu profecta: gratum fuisse. Nam si malitia miseros facit: uirtus beatos gratum autem esse uirtus est: re uisitata reddisti: inestimabile consecutus es grati conscientiam: quae nisi in animum diuinum fortunatumque non peruenit. In contrarium autem huic affectum summa infelicitas urget. Nemo si bi gratus est: miser erit. Non differo illum statim miser esse: itaque ingrati esse uitemus: non aliena causa: sed nostra. Minimum ex nequitia: leuissimumque ad alios redundat: quod pessimum ex illa est & ut ita dicam: spississimum doni remanet: & praemit habentem. Quod admodum Attalus noster dicere solebat. Malicia ipsa maximam partem ueneni sui bibit: illud autem uenenum quod serpentes in alienam perniciem proferunt sine sua continentia: non est huic simile hoc habentibus pessimum est. Torquet ingratus se: & macerat: odit quae accipit: quia redditurus est: & extenuat. Iniurias uero dilatat atque auget. Quid autem eo miserius: cui beneficia excidunt: haerent in iniuria? At contra sapientia exornat omne beneficium: ac sibi ipsa commendat: & se assidue eius commemoratione delectat. Malis una uoluptas est: & haec breuis: dum accipiunt beneficia: ex quibus sapienti longum gaudium manet: ac perenne. Non enim illud accipere: sed accepisse delectat: quod immortale est & assiduum. Illa contemnit: quibus laesus est: nec obliuiscitur per negligentiam: sed uolens. Non uertit omnia in peius: nec quaerit cui imputet calum: & peccata hominum ad fortunam potius refert: non calumniatur uerbis: nec uultus: quicquid accidit: benigne interpretando leuat: nec offensae potius: quam officii meminit: quantum potest in priore ac meliore se memoria detinet: nec mutat animum aduersus benemeritos, nisi multum

malefacta præcedunt & manifestum contuenti etiam discrimē est. Tum quoq; in hoc dūtaxat: ut talis sit post maiore iniuriā, qualis ante beneficiū. Nam cum beneficio par iniuria est: aliquid in animo beniuolentiæ remanet. Quæadmodū reus sententiis paribus absoluitur: & semper quicquid dubiū est: humanitas inclinatur in melius. Sic animus sapientis: ubi paria maleficiis merita sunt desinet quidē debere: sed non desinet uelle debere. Et hoc facit, quod qui accepto quod præstiterant usuram uel hi remittūt: uel tabulas nouas soluunt. Nemo autem gratus esse potest: nisi contempserit ista propter quæ uulgi insanit. Si referre uis gratiam: & in exilium eundū est: & effundendus sanguis: & suspicienda ægestas: & ipsa innocentia sæpe maculanda: indignisq; obicienda rumoribus nō paruo cōstat sibi homo gratus. Nihil charius æstima- mus: q̄ beneficium quod diu petimus: nihil uilius cum accepimus. Quæris quid sit: quod obliuionem nobis acceptorū faciat? Cupiditas accipiendog. Cogitamus non quid imperatum: sed quid impetrandum sit. Abstrahunt a recto diuitiæ: honores potentia: & cætera quæ opinione nra chara sunt: præcio suo uilia. Ne scimus æstimare res de quibus non cum fama: sed cum rege natura deliberandū est. Nihil habent ista magnificū quo mētes nostras in se trahāt: præter hoc q̄ mirari illa consueuimus. Nō enim q̄ concupiscenda sint laudantur: sed concupiscuntur quia laudata sunt. Et cum singulorum error publicū fecerit: singulorū errorem facit publicus. Sed quemadmodum illa credimus: sic & hæc fide populū credamus. Nihil esse grato animo honestius. Omnes hoc urbes, omnes etiā ex barbaricis regionibus gentes conclamabūt. In hoc bonis malisq; cōueniet. Erūt qui uoluptates laudēt. Erūt q̄ labores malint. Erūt qui dolorē maximū malū dicāt. Erūt qui ne malū quidē appellēt. Diuitias aliq; ad summū bonū admittet: alius illas dicet malo uitæ humanæ rephas. Nihil esse eo locupletius cui qd̄ donet fortuna non inuenit. In tanta iudiciorū diuersitate referendam bene merentibus gratiā omnes tibi: uno qd̄ aiunt orā affirmabunt. In hoc tam discors turba consentiet: cum interim iniurias pro beneficiis reddimus: Et prima causa cur quis ingratus sit: si satis gratus esse non potuit. Eo perductus est furor, ut periculosissima res sit beneficia in aliquē magna conferre. Nam quia putat non reddere turpe: nō uult esse cui reddat. Tibi habe quod accepisti: non repeto: nō exigo: profuisse tutū sit. Nullū est odiū perniciosius: q̄ me beneficii uiolati pudere. Vale.

Epistola. lxxiii. De inerti quiete uel ocio inducit de morte disputationē: q̄ licet speciē habeat mali: non tamē ē bonū uel malū. Quā cōcertationē reprobās: isert cōtra mortē nō uerbis: sed rebus pugnandū.

Esse iam de te esse sollicitus. Quē inquis deog sponforē accepisti? Eū, si qui neminē fallit: animum rectū ac boni amatorē. In tuto pars tui melior ē: potest tibi fortuna iniuriā facere. Quod ad rē magis pertinet non timeo ne tu facias tibi, iqua ire cœpisti: & in isto te uitæ habitu compone placide non molliter. Malo mihi esse male q̄ molliter. Nunc sic accipe quemadmodum a populo solet dici: dure: alpere: laboriose: audire solemus. Sic quorundam uitam laudari: quibus inuidetur molliter uiui: hoc dicunt mollis est. Paulatim enim effœminatur animus: atq; in similitudinē ocii sui & pigritiæ i qua iacet soluitur. Quid ergo: uiro non uel obrigescere fatius est? Deinde mortem delicati timent: cui uitam suam fecerint similem. Multum interest inter ocium & conditium. Quid ergo inquis non satius est: uel sic iace- re: q̄ in istis officiorum uerticibus uolutati? Vtraq; res detestabilis est & contractio & torpor, puto æque q̄ in odoribus iacet mortuus est: q̄ qui rapitur unco. Ocium sine litteris mors est & hoīs uiui sepultura. Quid deniq; prodest secessisse tanq̄ nos trans maria non sollicitudinū causæ prosequantur. Quæ latebra est in quam non intret metus mortis: quæ tam emunita & in altum subducta uitæ quies: quam non dolor ter- riter? Quocunq; te abdideris: mala humana circumstrepent multa extra sunt quæ circūeunt nos: quæ aut fallant: aut falli urgeant: multa intus quæ in media solitudine exæstuāt. Philosophia circundanda est i ex- pugnabilis murus: quem in fortuna multis machinis laceffitum non transit. In insuperabili loco stat aīus: qui externa de seruit: & arce se sua uendicat. i fra illum omne telum cadit. Non habet ut putamus fortuna longas manus. Neminem occupat nisi hærentem sibi. Itaq; quantum possumus ab illa resiliamus quod so- la præstabit sui naturæq; conditio. Si sciat quo iturus sit: unde ortus: quod illi bonum: quod malū sit: qd̄ petat: quid deuitet: quæ sit illa ratio quæ appetenda aut fugienda discernat qua cupiditatum mansuescit insania timorum seuitia compescitur. Hæc qdā putāt se ipsos etiam sine philosophiā repressisse. Sed eū se- cuos aliquis casus expertus est exprimitur sera confessio: magna uerba excidunt. Cū tortor poposcit ma- num: cū mors accessit propius possis dicere illi: Facile prouocabas mala absentia. Ecce dolor quem tolera- bilem esse dicebas. Ecce mors contra quam multa animose locutus es. Sonant flagella: gladius micat. Nūc animus opus Eneas nūc pectore firmo. Faciet autem illud firmum assidua meditatio: si non uerba exer- cueris sed animū: si contra mortem te præparaueris aduersus quā non exhortabitur: nec attollet qui cauil- lationibus tibi persuadere tentauerit mortem malū non esse. Libet enim mi Lucilli uiroq; optime ridere ineptias græcas quas nondum quis mirer excussi. Zenō noster hac collectione utitur. Nullum malū glo- riosum est. Mors autem gloriosa est. Mors ergo non est malum. Profecisti liberatus sum metu. Post hæc non dubitabo porrigere ceruicem. Non uis seuerius loqui: nec morituro risum mouere. Non mehercule facile tibi dixerim. Vtrū ineptior fuerit qui se hac interrogatione iudicauit mortis metum extinguere an qui hæc tanq̄ ad rem pertineret conatus est soluere. Nam & ipse interrogationem contrariam opposuit ex eo natam q̄ mortem inter indifferentia ponimus: quæ αδιαφορα græci uocant. Nihil inquit indifferens gloriosum est. Mors autem gloriosum est. Ergo mors non est differens. hæc interrogatio uidet ubi obre- pat. Mors non est gloriosa: fortiter autem mori gloriosum est: & cum dicis indifferens nihil gloriosum ē. concedo tibi ita ut dicam nihil gloriosum esse: nisi circa indifferentia: indifferentia esse dico: id est nec bo- na: nec mala: morbum dolorem paupertatem: exiliū: mortē. Nihil horum per se gloriosum ē nihil tamen.

laudatur sine his. Laudatur enim pauper uoluntarius: non paupertas: sed quem non submittit non incutiat: Laudatur enim non exilium: sed qui hoc non doluit quis iuisset. Laudatur non dolor sed ille quem nihil coegit dolor. Nemo mortem laudat: sed eum cuius mors ante abstulit animum quod conturbauit. Omnia ista per se non sunt honesta nec gloriosa: sed quicquid ex illis uirtus adiit: tractauitque honestum ac gloriosum facit. Illa in medio sunt posita. Interest utrum malitia an uirtus manum admouerit. Mors enim illa quae in Catone gloriosa est: in Bruto statim turpis est & erubescenda. Hic enim Brutus qui cum moriturus mortis moras quareret: ad exonerandum uentre secessit: & uocatus ad mortem iussusque praebere ceruicem: praebere inquit ita ut uiuam. Quae dementia est fugere cum retro ire non possis. Praebebo inquit ita ut uiuam poenae adiecit: uel sub Antiocho. O hominem dignum qui uitae dederetur: Sed ut coeperam dicere. Vides ipsam mortem: nec malum esse nec bonum. Cato honestissime illa usus est: turpissime Brutus. Omnis res quod non habuit decus uirtute addita summit. Cubiculum lucidum dicimus: hoc idem obscurissimum est nocte: dies illi lucem infundit: nos eripit. sic istis quae a nobis indifferentia ac media dicuntur: diuitiis: uiribus: formae honoribus: regno. Et contra morti: exilio: malae ualitudini: doloribus quaeque alia: aut minus: aut magis pertinuimus: aut malitia: aut uirtus dat boni uel mali nomen. Massa per se nec calida nec frigida est: in fornace coiecta coaleuit. in aqua remissa refrixit: Mors honesta est per illud quod honestum est id est uirtus: & animus externa continens. Sunt & eorum mihi Lucilli quae appellantur media grande discrimen. Non enim sic mors indifferens est quomodo utrum capillos pares habeas necne. Mors inter illa est: quae mala quidem non sunt: habent tamen mali speciem. Sui amor est & permanendi conseruandique se insita uoluntas: atque aspernatio dissolutionis: quia uidetur nobis multa bona eripere: & nos ex hac cui assueuimus rerum copia educere. Illa quoque res morti nos alienat quod haec iam nouimus. Illa ad quae transitori sumus nescimus quae sint: & horremus ignota. Naturalis praeterea tenebrarum metus est in quas adductura mors creditur. Itaque etiam si indifferens mors est: non tamen est quae facile negligi possit. Magna exercitatione durandus est animus: ut conspectum eius accessumque patiatur. Mors contineri debet magis quam solet. multa enim de illa credimus: multorum ingenii certatum est ad augendam eius infamiam: descriptus est carcer infernus & perpetua nocte oppressa regio: in qua ingens ianitor Orci ossa super recubans antro semesa cruento. Aether num latrans exangues terrear umbras: Sed etiam cum persuaseris istas fabulas esse: nec quicquam defunctis superesse quod timeant: subit alius metus. Aequae enim timent ne apud inferos sint quam nenusquam his aduersariis quae nobis effundit longa persuasio. fortiter pati mortem: quid nisi gloriosum sit? & inter maxima opera mentis humanae quae nunquam ad uirtutem exurget: si mortem malum esse crediderit: exurget si putauerit indifferens esse. Non recipit regem natura ut aliquis magno animo accedat ad id quod malum iudicat pigre ueniet: & cunctanter. Non est autem gloriosum: quod ab inuito & tergiversante fit: nihil facit uirtus: quia necesse est. Adice nunc quod nihil sit honeste: nisi cui totus animus incubuit atque affuit: cui nulla parte sui repugnauit. Vbi autem ad malum acceditur: aut peiorum metu fit: aut spe bonorum ad quae peruenire tanti sit deuorata unius mali patientia. Dissident inter se iudicia facientis. Hinc est quod iubeat proposita perficere: illinc quod retrahat: & ab re suspecta ac periculosa fugiat. Igitur in diuersa distrahitur: Si hoc est perit gloria. Virtus enim concordia animo decreta peragit: non timet quod facit. Tu ne caede malis: sed contra audacior ito quam te tua fortuna sinet. Non ibis audacior: si mala illa esse credideris. Eximendum est hoc e peccatore aliquando haesitabit impetum moratura suspitio retrudetur in id quod inuadendum est nostri quidem uideri uolunt Zenonis interrogatione ueram esse. Fallacem autem alteram & falsam. quae illi opponitur: Ego non redigo ista ad legem dialecticam: & ad illos artificii ueternosissimi nodos. Totum genus istud exturbandum iudico quo circumscribi sese qui interrogatur existimat: & ad confessionem perductus aliud respondet. aliud putat per ueritate. Simplicius agendum est contra metum fortius. Haec ipsa quae uoluuntur ab eis soluere malum: & expendere ut persuadeam: non ut imponam. In aciem ducturus exercitum pro coniugibus ac liberis mortem obituque quomodo exhortabitur? Do tibi Fabius totum. R. P. bellum in unam transferentes domum. Laconas tibi ostendo in ipsis thermopylae angustiis positos: nec uictoria sperant nec reditum. Ille locus illis sepulchrum futurus est. Quemadmodum exhortaris ut totius gentis ruinam obiectis corporibus excipiant & uita potius quam loco cedant. Dices quod malum est. gloriosum non est. Mors gloriosa est. mors ergo non est malum. O efficacem contentionem. Quis post hanc dubitet se infestis ingerere mucronibus & stans mori. At ille leonidas qui fortiter illos allocutus est. sic inquit: Commilitones prandete tanquam apud inferos coenaturi. Non in ora creuit ciuium. non haesit in faucibus: non elapsus est manibus. Alacres & ad prandium illi processerant & ad cenam. Quid dux ille Romanus qui ad occupandum locum milites missos cum perigentem hostium exercitum ituri essent sic allocutus est. Ire commilitones illo necesse est unde redire non est necesse. Vides quam simplex & imperiosa uirtus sit. Quae mortaliu circumscriptiones uestrae fortiores facere quae erectiores possunt? Frangunt animum quod minus nunquam contrahendus est: & in minuta ac spinosa cogendus quam cum aliquid grande componit: non trecentis sed omnibus mortalibus mortis timor detrahi debet. Quomodo illos doces malum non esse? Quomodo opinioniones totius aui quibus protinus infantia imbuitur euinces. Quod auxiliu inuenies? Quid dices imbecillitati humanae? Quid dices quo inflammati in media pericula irruant. Qua oratione hunc timendi consensum. quibus ingenii uiribus obnixam contra te persuasionem humani generis auertis. Verba mihi capricia componis: & interrogatiuculas nectis. magnis telis magna portenta feriuntur. Serpentem illum in Africa saeuum & romanis legionibus bello ipso terribiliorem frustra sagittis fundisque petierunt. Ne pythio quidem uulnerabilis erat cum ingens magitudo pro uastitate corporis solida ferrum & quicquid humanae torserant manus reieceret. Molaribus demum saxi fracta est: & aduersus mortem tota munita iacularis.

sub utilitas reddit. Vale.

Explicit liber undecimus.

Incipit duodecimus. Epistola lxxxiii. De statu senectutis suae. De frugali conuersatione sua. Et de ebrietate primo aliquot; Deinde suam ponit sententiam.

Inglus tibi dies meos: & quidē totos indicari tūbes. Bene de me iudicas si nihil esse in illis putas quod abscondā. Sic certe uiuendū est tanq̃ in conspectu uiuamus: sic cogitandū tanq̃ aliquis inspecturus intimum prospicere possit & potest. Quid enī prodest homine aliqd esse secretū? Nihil deo clausum est. Interest animis nostris & cogitatiōibus mediis iteruenit. sic iteruenit dico tanq̃ aliqdō discedat. Faciam ergo quod iubes: & quid agā: & quo ordine libenter tibi scribā. Obseruabo me p̃tinus: & qđ est utilissimū diem meū recognoscā. Hoc nos pessimos facit: qđ nemo respicit uitā suā quid facturi simus cogitamus: & id raro quid fecerimus nō cogitamus. Atqui cōsiliū futuri ex prāterito uenit hodiernus dies solidus ē: nemo ex illo qcq̃ mihi eripuit totus inter strātū lectionemq; diuisus est. minimū exercitationi corporis datum est. Et hoc nomine ago gratias senectuti. Non magno mihi constat: cū me moui lassus sum. hic autē est exercitationis etiā fortissimis finis. Progymnasios meos si q̃ris unus mihi sufficit. Valerius puer ut scis mihi amabilis: sed mutabitur: iam aliquem teneriorem quāro. Hic quidē ait nos eandē crīsim habere: quia utriq; dentes cadunt: sed iam uix illum assequor currentē & inter paucissimos dies non potero. Vide quid exercitatio quotidiana proficiat cito magnū interuallū sit inter duos diuerso itinere euntes. Eodem tēpore ille ascēdit: ego descendō. Nec ignoras quanto ex his uelocius alteq; fiat. Mentitus sum. iam enim nostra ætas non descendit: sed cadit. Quomodo tamē hodiernū certamē nobis cesserit: quāris? Quod raro cursoribus euenit dictā fecimus. Ab hac fatigatione magis q̃ exercitatione in frigidā descēdi. hāc apud me uocatur pag; calida. Ille tantus psycholutes: qui Kalēdis ianuariis Euripū salutabā: qui anno nouo. quēadmodū legere: scribere: dicere aliqd sic auspicabar in uirginē desilire. Primū ad tyberim trāstuli castra. Deinde ad hoc soliū: qđ circa fortissimus sum: & omnia bona fide fiunt. Sol temperat. Non mihi multū ad balneū superest. Panis deinde siccus: & sine mensa prandiū: post quod non sunt lauandæ manus. Dormio minimū: consuetudinē meam nosti: breuissimo somno utor: & quasi interiungo: satis est mihi uigilare desuisse. Aliquando dormisse me scio: aliquando me suspicor. Ecce Circensium obstrepit clamor: subita aliqua & immensa uoce feriuntur aures meæ nec cogitationes meas excutunt. nec interrūpi quidē. fremitū patiētissime fero: multæ uoces: & in unum confusæ pro fluctu mihi sunt: aut uento siluā uerberāte: & cæteris sine intellectu sonantibus. Quid ergo est? Nunc cū animū adiecerim dicam superest ergo mihi ex externo nunc cogitatio qđ sibi uoluerint prudentissimi uiri: qui reg; maximarum probationes leuissimas & perplexas fecerunt. quæ ut sint ueræ: mendacio tamen similes sunt. Vult nos ab ebrietate deterrere Zenon uir maximus huius seclæ fortissimæ ac sanctissimæ cōditor. Audi ergo quēadmodū colligat. Vig; bonū nō futurg; ebriū. Ebrio secretū sermonē nemo cōmittit: uiro autē bono cōmittit. ergo uir bonus ebrius non erit. Quēadmodū opposita interrogatione simili derideat: attēde. Satis enim est unā ponere e multis. Dormienti nemo secretū sermonem committit: uiro autē bono cōmittit. uir ergo bonus nō dormit. Quo uno modo potest Possidonius. Zenonis nostri causam agit: sed nec sit quidē ut existimo agi potest. Ait enim ebriū duobus modis dici. altero cū aliquis uino grauis est & impos sui. altero si solet ebrius fieri: & huic obnoxius est uitio. Nūc a Zenone dici: qđ solet ebrius fieri: nō qui sit. Huic autē neminē cōmissurg; arcana quæ per uinū eloq; possit quod est falsum. Prima enim illa interrogatio cōplectitur eum qui est ebrius: nō eum qui futurus ē. Plurimū interesse concedes inter ebriosum & ebriū. potest & qui ebrius est: tunc primum esse: nec habere hoc uitium: & qui ebriosus est sæpe extra ebrietatem esse. Itaq; id intelligo quod significare isto uerbo solet. Præsertim cū ab homine diligentia professo proponatur & uerba examinante. Adice nūc qđ si hoc intellexit Zenon: & nos intelligere noluit ambiguitate uerbi: quæ fuit locum fraudi. quo faciendum nō est: ubi ueritas q̃ritur. Sed si sane hoc senserit: qđ seq; falsum est: ei qui solet ebrius fieri non cōmitti sermonē secretū. Cogita enim q̃ multis militibus: non semper sobriis & Imperator & Tribunus & Centurio tacenda mandauerit. De illa. C. Cæsarīs cæde. illius dico qui superato Pompeio. R. P. tenuit. tam creditum est illi Tullio Cimbro qđ Cassio. Cassius tota uita aquam bibit. Tullius Cimber & nimius erat i uino & Sordalus in hanc rem locutus est ipse. Ego inquit quempiam feram: qui uinum ferre nō possum. Sibi qsq; nunc nominet eos: quibus scit & uinum male credi: & sermonem bene. Vnum tamen exemplum: quod occurrat mihi referam ne intercidat. Instruenda est enim uita exemplis illustribus. Non semper cōfugiamus ad uetera. L. Piso urbis custos: ebrius ex quo semel factus fuit: maiorem partem noctis i conuiuio exhegebat. Vsq; in horam sextam fere dormiebat: hoc eius erat matutinum. officium suum tamen quo tutela uerbis continebatur diligentissimæ administrauit. Huic & diuus Augustus dedit secreta madata: cum illum p̃poneret Thraciæ: quam perdomuit. Et Tyberius proficiscens in campaniam cum multa in urbe: & suspecta reliqueret: & iuisa. puto qđ bene cesserat illi Pisonis ebrietas. Postea Cossū fecit urbis præfectum Virum grauem. Moderatum: sed mersum uino: & madentem: adeo ut ex Senatu aliquando in quem e conuiuio uenerat oppressus inexcitabili somno tolleretur. Huic tamen Tyberius multa sua manu scripsit: quæ committēda nemini stris quidem suis iudicabat. Nullum Cossū aut priuatum secretum aut publicum elapsū est: itaq; declamationes istas de medio remoueamus. Non est animus in sua potestate ebrietate deuictus. Quemadmodum musto dolia ipsa rumpuntur: & omne quod in imo iacet: in summā partem uis caloris electat. Sic uino exæstuante: quicquid in imo iacet abditum effertur: & prodit in medium. Onerati mero: quemadmodum non continent cibum uino redundante: ita ne secretum quidem: quod

EPISTOLARVM

suum alienumq; est pariter effundunt. Sed quis hoc soleat accideré: ita & illud solet: ut cum his quos sciamus libentius bibere de rebus necessariis deliberemus. Falsum est ergo hoc quod patrocini loco ponitur ei qui soleat ebrius fieri: non comédari tacitum. Quáto satius est aperte accusare ebrietatem: & uitia eius exponere: quæ etiam tolerabilis homo uitauerit ne dū perfectus & sapiens: cui satis est sitim extinguere: qui etiam si quando orta est hilaritas aliena causa producta longius: tamen citra ebrietatē restitit. Nam de illo uidebimus: an sapientis animus nimio turbetur uino: & faciat ebriis solita. Interim si hoc colligere uis uig. bonū nō debere ebriū fieri. Cur syllogismis agis? dic q̄ turpe sit plus sibi ingerere q̄ capiat: & stoma. chi sui nō nosse mēsurā: q̄ multa ebrii faciāt: quibus sobrii erubescāt. Nihil aliud esse ebrietatē q̄ uolūtariā insaniā: extrēde in plures dies illū ebrii habitū. Nunquid de furore dubitabis? Nunc quoq; nō ē minor: sed breuior. Refer Alexandri macedonis exemplū: qui Clytū charissimū sibi ac fidelissimū inter epulas trāssodit: & intellecto facinore mori uoluit. Certe diruit omne uitū ebrietas & incēdit & detegit: obstan. tē malis conatibus uerecūdiā remouet. Plures enim pudore peccādū: q̄ bona uolūtate phibitis abstinēt. At ubi animum possiderit nimia uis uini quicquid mali latebat: emergit. Non facit ebrietas: uitia sed pro trahit. Tunc libidinosus quidem: ne cubiculum qdem expectat: sed cupiditatibus suis quantum petierint sine dilatione permittit. Tunc impudicus morbum confitetur: ac publicat. Tūc petulās nō linguā nō ma. nū cōtinet. Crescit insolēti superbā: crudelitas s̄auo: malignitas liuido: omne uitū taxat & p̄dit. Adice il. lam ignoratōnē sui dubia: & pag. explanata uerba. Incertos oculos gradū errantē. Vertiginē capitis tecta ipsa mobilia uelut aliquo turbine circūagente: totā domū stomachi tormēta cū efferuescit meq;: ac uisce. ra ipsa distendit: tunc tamen utcūq; tolerabile est dū illis uis sua est: qui cū somno uitia: & quæ ebrietas fuit cruditas facta est. Cogita quas clades ediderit publica ebrietas. Hæc acerrimas gentes bellicosasq; hosti bus tradidit. Hæc multorum annorum pertinaci bello defensa mœnia patefecit. Hæc contumacissimos: & iugum recusantes in alienū redegit arbitriū. Hæc inuictos acie mero domuit. Alexandrū cuius mētionē modo feci: tot itinera: tot prælia: tot hyemes: per quas uicta tempore locorumq; difficultate trāsierat: tot flumina ex ignito cadētia: tot maria tutū dimiserunt. In tēperātia bibēdi: & ille Herculeus ac fatalis scy. phus condidit. Quæ gloria est capere multū: cū pœnes te palma fuerit: & propinationes tuas strati somno ac uomitantes recusauerint cū superstes toti cōuiuio fueris: cū oēs uiceris uirtute magnifica: & nemo uini tam capax fuerit: uinceris a dolio. Marchū Antoniū magnū uig. & ingenii nobilis: quæ alia res perdidit: & inextremos mores ac uitia nō romana traiecit: q̄ ebrietas. Nec minor uino exitiales urbi Cleopatraz amor. Hæc illum res: hostem. R. P. hæc hostibus suis imparē reddidit. Hæc crudelem fecit. Cū capita principū ciuitatis cœnanti referrentur. Cū inter apparatusissimas epulas luxusq; regales ora ac manus proscriptorum recognosceret. Cū uino grauis sitirer tamen sanguinē intollerabile erat: q̄ ebrius fiebat: cum hoc faceret: quāto intolerabilius: q̄ hæc in ipsa ebrietate faciebat. Fere uolētiā crudelitas sequitur: Violatur. n. exaspera. turq; sanitas mētis quēadmodū difficiles faciunt oculos diutini morbi: et ad minimā radii solis offensio. nem: ita ebrietates continuæ efferat animos. Nā cū sæpe apud se nō sint consuetudine insaniæ durata. Vi. tia uino concepta: et sine illo ualēt. Dic ergo quare sapiens nō debeat ebrius fieri: deformitatē rei & ipor. tunitatem ostēde: rebus nō uerbis: quod facilissimum ē. Proba istas quæ uoluptates uocantur ubi transce. derint modū: pœnas esse. Nam si illud argumentaris: sapientē multo uino inebriari: & retinere rectum te. norē: et si temulētus sit: licet colligas: nec ueneno potato moritūq;: nec opio sumpto dormitūq;: nec ellebo. ro accepto quicquid in uisceribus hærebit eiectūq;: deiecturūq;. Sed si tentant pedes: lingua non cōstat. Quid est quare illū existimes in parte sobriū esse: in parte ebrium? Vale.

Epistola. lxxiiii. De alternatione lectionis & stili: & quomodo alioq; dicta per transformationem no. stra facere debemus.

Tinera ista quæ segniciē mihi excutiūt & ualitudini meæ prodesse iudico & studiis. Quare ualitu. dinē adiuuent uides: cū pigrum me & negligentem corporis litterarum amor faciat aliena opera exerceo. Studio q̄re proflint idicabo. A lectionibus nō recessi. Sūt at ut existimo necessaria. Primū ne sim me uno cōtētus: deinde ut cū ab aliis quæ sita cognouero: tū & de inuētis iudicē & cogitē de iuenien. dis. Alit lectio ingenii: & studio fatigatū nō sine studio tamen reficit. Nec scribere tātū nec tātū legere de. bemus: altera res contristabit: uires exhauriet. de stilo dico. Altera soluet ac diluet. Inuicē hoc & illo com. murandū est: & alteq; altero tēperandū. Vt quicquid lectione collectum est stilus redigat in corpus. Apes ut aiunt: debemus imitari: quæ uagant: & flores ad mel faciendum idoneos carpunt. deinde qcquid attule. re disponunt ac per fauos digerunt. Et ut Virgilius noster ait: Liqueant mella stipant: & dulci distendunt nectare cellas. De illis non satis constat: utrū succū ex floribus ducāt: qui protinus mel fit: an quæ colleger. rūt in hūc saporē mixtura quadā & pprietate sui species mutēt. Quibusdā. n. placet nō faciēdi mellis sciē. tiā eē illis sed colligēdi. Aiunt inueneri apud Indos mel in arūdinū: foliis: quod aut ros illius cæli: aut ipsius arundinis hūor dulcis & pinguior gignat. In nostris quoq; herbis: uim eadē sed minus manifestā & nota. bilē poni q̄ p̄sequat & ponat: & cōtrahat animal huic rei genitū. Quidā existimāt cōditura: & dispositiōe in hac q̄litate uerti quæ ex tenerrimis uiuentiū florētūq; decerperint. Non sine quodā ut ita dicā fermē. to quo in unū diuersa coalescūt. Sed ne ad aliud q̄ de quo agitur adducar: nos quoq; has apes debemus imi. rari: & quæcūq; ex diuersa lectione congeessimus sapere. Melius enim distincta feruant. Deinde adhibi. ta ingenii nr̄i aura & facultate in unū saporem uaria illa libamēta cōfundere: ut etiam si apparuerit. Vnde sumptū sit aliud tamen esse q̄ unde sumptū est appareat. Quod in corpore nostro uidemus: sine ulla ope. ra nostra facere naturā. Alimēta quæ accepimus q̄diu in sua qualitate perdurāt & solida inatāt stomacho.

onera sunt. At cum ex eo quod erāt mutata sunt tunc demum in vires & in sanguinē transeūt. Idem in his quibus alunt ingenia præstemus ut quæcūq; hausimus non patiamur integra esse nec aliena: sed cōcoquamus illa: alioquin in memoriā ibūt nō ingeniū. Assentiamus illis fideliter & nostra faciamus: ut unum quidam fiat ex multis: sicut unus numerus fit ex singulis cū minores summas & dissidētes cōputatio una cōprehendit. Hoc faciat animus noster: omnia quibus adiutus est abscondat ipsum tantū ostendat qd̄ efficit etiā si cuius in te cōparebit similitudo quē admiratio tibi altius fixerit. similem te esse uolo quomodo filium non quomodo imaginē. Imago res mortua est. Quid ergo? non intelligetur cuius imiteris orationem: cuius argumētationē? cuius sentētiā? Puto aliquando ne intelligi quidē posse: si est magni uiri. En nīi: nec. n. omnibus quæ ex quo uult exemplaria struxit: formam suā impressit, ut ī unitatem illā cōpetāt. Nō uides q̄ multorum uocibus chorus constat? Vnus tamen ex omnibus sonus redditur. Aliqua illic acuta est: aliqua grauis: aliqua media. Accedūt uiris fœminæ. Interponuntur tibiæ. Singulorū illic latēt uoces omniū apparēt. De choro dico: quē ueteres philosophi nouerant in comessatiōibus nostris plus cantorū est q̄ in theatris olim spectatorū fuit: cū oēs uias ordo canētū impleuit & cauea uenatoribus cincta ē: & ex pulpito omne tibiæ genus organorūq; cōsonuit fit cōcentus ex dissonis. Talem animū nostrū esse uolo: multæ in illo artes multa præcepta sint: multæq; ætatū exēpla: sed in unum cōspirata. Quomodo īquis hoc effici poterit? Assidua intentione: si nihil ægerimus. nisi rationi cesserimus suadēti hanc si audire uolueris dicet tibi. Relique ista iādudū ad quæ discurretur. Relique diuitias aut piculū possidētū: aut onus. Relinque corporis: aut animi uoluptates molliunt & eneuāt. Relinque ambitū tumida res est: uana: uērosa: nullū habet terminū: tā sollicita est ne quē ante se uideat: q̄ ne se post aliū: laborat inuidia & quidē dupli: Vides aut qm̄ miser sit si is cui inuidet inuidet. Intueris illas potentiū domos: illa tumultuosa rixa salutarium limina multum habent contumeliarum: ut intres plus cum intraueris. Præteriti istos gradus diuitū: & magno aggestu suspensa uestibula non in prærupto tantum illic stabis: sed in lubrico. Huc potius te ad sapientiam dirige: tranquillissimasq; res eius: & simul amplissimas pete. Quæcūq; uidentur emine re in rebus humanis quis pusilla sint & comparatione humiliorum extant: per difficiles tamē & arduos tramites adeuntur. Confragosa in fastigiū dignitatis uia est. At si conscendere hūc uerticē libet: cui se fortuna submisit: oī qd̄ sub te q̄ p̄ excelcissimis habent p̄spicies: Sed tamē uenies ad summā p̄ planū. Vale.

Epistola lxxxv. de affectibus animi quos secundū peripateticos dicit sapientē tēperare posse non uitare secundum uero stoicos etiam uitare & de beatæ uitæ perfectione.

Eperceram tibi & quicquid nodos adhuc supererat: præterierā: cōtentus quasi gustū tibi dare eorum quæ a nostris dicunt: ut probeatur uirtus: ad explendā beatā uitam sola satis efficax. Iubes me quicquid est interrogationū aut nostrarū: aut ad translationem nostrā excogitare: cōprehendere. Quod si facere uoluerō: nō erit epistola sed liber. Illud totiens testor hoc me argumentorū genere non delectari. Pudet in acie descendere pro diis hominibusq; susceptā subula armatū. Qui prudens est & tēperans est: qui tēperans ē constans est: qui constans ē imperturbatus ē: qui imperturbatus ē sine tristitia ē: qui sine tristitia est beatus est: Ergo prudens beatus ē: & prudentia ad beatam uitam satis ē. Huic collectioni hoc modo peripatetici qdam respōdēt: ut imperturbatū & cōstantē & sine tristitia sic interpretat: tanq̄ imperturbatus dicat qui raro perturbat & modice: non qui nunq̄. Item sine tristitia eū dici aiunt: qui non est obnoxius tristitiæ nec frequens nimis uie in hoc uitio. Illud enim esset humanam uitam negare: alicuius animū immunē esse tristitiæ. Sapientē nō uinci mœrore ceterorū tangi: & cetera in hunc modū suæ sectæ respondentia non his tollunt affectus: sed tēperant. Quātulū autē sapienti damus si imbecillissimis fortior est: & mœstissimis lætior & effrenatissimis moderatior: & humilis maior? Quis miret uelocitatē suā laudans. ad claudos debilesq; respiciēs? Illa uel intactæ segetis per summa uolaret gramina. nec cursu teneras læsisset aristas. Vel mare per mediū fluctu suspēsa tumēt. Ferret iter: celeres nec tingeret æquore plātas. Hæc ē pernicitas per se æstimata non quæ tardissimorū collatione laudatur. Quid si sanum uoces leuiter febri citantem? Nō ē bona ualitudo mediocritas morbi. Sic inquit sapiens imperturbatus dicis quomodo Apyrina dicunt. nō quibus nulla duritia est granorū: sed quibus minor: falsum ē. Non. n. diminutionē malorum ī bono uiro intelligo: sed euacuationē. Nulla debēt esse nā parua. nō si ulla sunt crescēt: & interim īpedient. Quomodo oculos maior: & perfecta suffusio excecāt: sic modica turbat. Si das aliquos affectus sapienti īpar erit illis ratio: & uelut torrente quodam auferet. præsertim cum illi non unum affectum: sed uniuersum affectuū cōtū relinqs cū quo colluctet. Sed oīs plus pōt q̄ quis mediocriū turba q̄ possit unius magni uiolētia. Hēt pecuniæ cupiditatē: sed modicā. habet ambitionē: sed nō cōcitāt. hēt iracūdiā: sed placabilē. hēt in cōstātiā: sed minus uagā ac mobilē. hēt libidinē: nō infaniā. Melius cū illo agere: q̄ unū uitium integrum haberet: q̄ cū eo qui leuiora quidē: sed oīa deinde nihil interest q̄ magnus sit affectus: q̄tuscūq; est parere nescit: cōsiliū non accipit. Quēadmodū rationi nullum animal obtēperat: nō fex: nō domesticū & mite Natura enim illoz est surda suadēti. Sic nō sequunt nō audiūt affectus quātulicūq; sint. Tigres leonesq; nunq̄ feritatem suam exuūt. Aliquando submittūt: & cū minime expectaueris exaspāt toruitas mitigata. Nunq̄ bona fide uitia māsuescūt. Deinde si ratio proficit: ne incipient qd̄ affectus: si inuita ratione cōperint: inuita perseuerabunt. Facilius est. n. initia illoz prohibere: q̄ impetum regere. Falsa est itaq; ista mediocritas: & inutilis eodē loco habēda quo si quis diceret modice in saniendū: modice ægrotandū. Solida uirtus habet. Nō recipiūt animi mala tēperamētū: facilius sustuleris illa q̄ rexeris. Nunquid dubiū ē quin uitia mētis humanæ inueterata & dura: quæ morbos uocamus. immoderata sint. ut auaritia: ut crudelitas: ut impotentia: impietas. Ergo immoderati sunt & affectus. Ab his enim ad illa transitur. Deinde

EPISTOLARVM

si das aliquid iuris tristitiæ: timori: cupiditati: cæterisque moribus paruis: non erunt in nra potestate. Quare: quia extra non sunt quibus irritant: Ita crescat prout magnas habuerint minore sue causas quibus concitentur: maior erit timor: si plus quo exterreatur prout magnas aspexerit acrior cupiditas quo illam amplioris rei spes euocauerit. Si in nostra potestate non est an sint affectus: ne illud quidem est quanti sint: si ipsis permixti incipere cum causis suis crescant: tantique erunt quanti fient. Adice nunc quod ista quibus exigua sint in maius excedunt. Nunquam perniciose seruant modum: quis leuia initia morborum serpunt: & ægra corpora interdum minima mergit accessio. Illud uero cuius dementia est credere quare res extra nostrum arbitrium posita principia sunt earum esse nostri arbitrii terminos? Quomodo ad id finiendum satis ualeo ad quod prohibendum parum ualui. Cum facilius sit excludere quam admissa comprimere. Quidam ita distinxerunt: ut dicerent: temperans ac prudens positione quidem metus & habitu tranquillus est: euentu uero non est. Nam quantum ad habitum metus sue non perturbatur nec contristatur: nec timet: sed multæ extrinsecus causæ incidunt quæ illi perturbationem afferant. Tale est quod iracundum dicere uolunt quod illud non esse irasci tamen aliquando. & timidum non esse: timere autem aliquando id est uitio timoris carere: affectu non carere. Quod si recipit usum frequentior timor transibit in uitium: & ira in animum admissa habitum illud careris animi retinet. Præterea si non contemnit uenientes extrinsecus causas: & aliquis timet: cum fortiter eundem erit aduersus tela ignes pro patriæ legibus libertate contanter exhibet: & animo recedente. Non cadit autem in sapientem hæc diuersitas metus. Illud præterea iudico obseruandum: ne duo quæ separatim probanda sunt misceamus: per se enim colligitur unum bonum esse quod honestum. Per se rursus ad beatam uitam satis esse uirtutem. Si enim unum bonum est quod honestum est omnes concedunt ad beate uiuendum sufficere uirtutem. Ecce contrarium non remittit: si beatum sola uirtus facit unum bonum esse quod honestum est. Xenocrates & Speusippus putant beatum uel sola uirtute fieri posse: non tamen unum bonum esse quod honestum est. Epicurus quoque iudicat cum uirtute habeat beatum esse: sed ipsam uirtutem non satis esse ad beatam uitam: quia beatum efficiat uoluptas quæ ex uirtute est non ipsa uirtus. Ineptum distictio. Idem enim negat nunquam uirtutem esse sine uoluptate. Ita si ei semper iuncta est: atque insuperabilis: & sola satis est. Habet enim secum uoluptatem sine qua non est: etiam cum sola est. illud autem absurdum est quod dicitur: beatum quidem futurum uel sola uirtute: non futurum autem perfecte beatum. Quod quemadmodum fieri possit non repior. Beata enim uita bonum in se perfectum habet: & inexuperabile. Quod si est perfecta est beata est. Si deorum uita nihil habet maius aut melius. Beata autem uita diuina est. Nihil habet in quod amplius possit attolli. Præterea si beata uita nullius est indigens. omnis beata uita perfecta est: eademque est & beata & beatissima. Numquid dubitas quoniam beata uita summum bonum sit? Ergo si summum bonum habet: summam beata est. quemadmodum summum bonum adiectionem non recipit. Quid enim supra summum erit? Ita nec beata quidem uita: sine summo bono est: quod si aliquis magis beatum induxeris: induces & multo magis: innumerabilia discrimina summi boni facies: cum summum bonum intelligamus: quod supra se gradum non habet. si est aliquis minus beatus quam alius: sequitur ut hic alterius uitam beatioris magis concupiscat quam suam. Beatus autem nihil suæ præfert: Vtrumlibet ex his incredibile est: aut aliquid beato restare: quod esse quod est malit: aut id illum non malle quod illo melius est. Utique enim quo prudentior est. Hoc magis se ad id quod est optimum extendet: & id omni modo consequi cupit. Quomodo autem beatus est qui cupere etiam nunc potest: immo qui debet. Dicam quid sit: ex quo ueniat hic error. Nesciunt beatam uitam unam esse. In optimo illam statu ponit quantitas sua: non magnitudo. Itaque in æquo est: & longa & breuis: diffusa & angustior in multa loca multasque partes distributa non in unum coacta. Qui illam æstimat numero & mensura & partibus: id illi quod habet eximium eripit. Quid autem in beatam uitam eximium quod plena est: finis: ut puto edendi bibendique satietas est. hic plus edit: ille minus. Quid refert? Vterque iam satur est: hic plus bibit: ille minus. Quid refert? Vterque non sitit. Hic pluribus annis uiuit: hic paucioribus nihil interest: si tam illum multi anni beatum fecerunt quam hunc pauci. Ille quem tu minus beatum uocas: non est beatus: non potest nomen minui. Qui fortis est: sine timore est: quod sine timore est: sine tristitia est: quod sine tristitia est beatus est. Nostros hæc interrogatio est. Aduersus hanc sic respondere conantur falsam nos rem & controuerisiam pro confessa iudicare eum qui fortis est sine timore esse. Quid ergo inquit fortis imminetia mala non timebit? Istud dementis alienati que non fortis est. Ille uero inquit moderatissime timet: sed in totum extra metum non est. Qui hæc dicunt rursus in diem reuoluunt: ut illis uirtutum loco sint minora uitia. Nam qui timet quidem sed rarius & minus non caret malicia: sed leuiore uexatur. At enim demetrem puto. quod mala imminetia non extimescit. Vexatur est quod dicitur. si mala sunt: sed si scit mala illa non esse: & unam tantum turpitudinem malum iudicat: debet secure picula aspicere: & alia timenda continere. Aut si stulti & amotis est mala non timere. quo quis prudentior est: hoc timebit magis. Vt nobis inquit uidetur: præbebit se piculis. fortis minime: non timebit illa: sed uitabit. Cautio illum decet: timor non decet. Quid ergo inquit mortem: uicula: ignes: alia tela fortunæ non timebit? Non scit enim illa non esse mala sed uideri. Oia ista humanæ uitæ formidines putat. Describere captiuitatem: uerberat: catenas: ægestatem. & membrorum lacerationes: uel per morbum: uel per iniuriam: & quod quid aliud attuleris inter lymphaticos metuentes numerat. Ista timidus timenda sunt. An id æstimas malum ad quod aliquando nobis nostra sponte ueniendum est? Quæris quid sit malum? Cedere his quæ mala uocantur & illis libertatem suam dedere: per qua cuncta patienda sunt. Perit libertas: nisi illa continemus quæ nobis iugum imponunt. Num dubitaret quod conueniret forti uiro: si sciret quod esset fortitudo: non est enim incōsulta temeritas: nec piculorum amor: nec formidabili appetitio. scit etiam est distinguendi: quid sit malum: & quid non sit. Diligentissima in tutela sui fortitudo est. Et eadem patientissima eorum quibus falsa species malorum est. Quid ergo si ferum tentat ceruicibus uiri fortis? si pars subinde alia atque alia suffodit: si uiscera sua in sinu suo uiderit: si ex intervallo quo magis tormenta sentiat repetit: & per afflicta uiscera recedens dimittit sanguis nec timere: istum

tu dices nec dolere. Ille uero dolet. Sensum enim hominis nulla exiit uirtus: sed nō timet inuictus ex alto dolores suos spectat. Quæris q̄s tūc illi aīus sit: q̄ agrū amīcū adhortātibz: q̄d malum ē nocet: q̄d nocet deteriore facit: dolor & paupertas deteriore non faciunt: ergo mala non sunt. Falsum est inquit quod proponitis, non enim siquid nocet etiam deteriore facit. Tempestas & procella nocet gubernatori non tamen illum deteriore facit. Quidā Stoici aduersus hęc ita respondent. Deteriorē fieri gubernatorē tēpestas ac procella: quā nō possit id q̄d proposuit efficere: nec tenere cursum suum, deteriore illū in arte sua non fieri: in opere fieri. Quibus Peripateticus. Ergo inq̄t & deteriorē sapiētē faciet paupertas dolor & quicq̄d aliud tale fuerit. Virtutē nulli nō eripiet: sed opa eius ipedit. Hoc recte dicere: nisi dissimilis esset gubernatoris cōditio & sapiētis. Huic ergo propositū ē in uita agēda: nō utiq̄ q̄d tētat efficere: sed oīa recte facere. Gubernatori propositū est: utiq̄ nauī in portū pducere. Artes ministræ sunt præstare debent quod promittūt. Sapiētia domina rectrixq̄ est. Artes seruiūt uitæ: sapientia imperat. Ego aliter respōdendū iudico. Nec artem gubernatoris deteriorē ulla tēpestas fieri: nec ipsam administrationē artis gubernator tibi non foelicitatē promissit: sed utilē operā: & nauis regendæ scientiā hoc eo magis apparet quo illi magis aliqua fortuita uis obstitit: qui hoc potuit dicere. Neptūne nunq̄ nauē hāc nisi rectā uidebis arti satisfecit: tēpestas nō opus gubernatoris ipedit sed successum. Quid ergo inquit non nocet? gubernatori ea res: quæ illū tenere portū uetat: quæ conatus eius irritos efficit: q̄ aut refert illum: aut detinet & exarmat. Nō tanq̄ gubernatori: sed tanq̄ nauigati nocet: alioq̄ gubernatoris artē deo nō ipedit ut offendat Tranq̄lōn. ut aiunt glīber gubernator ē nauigio ista obsunt: nō rectori eius q̄a rector ē: duas psonas hēt gubernator alterā cū oībz cōem qui eandē cōscēderūt nauē in qua ipse quoq̄ uector ē. Alterā propriā: quā gubernator est. Tēpestas tanq̄ uectori nocet: nō tanq̄ gubernatori. Deīde gubernatoris ars alienū bonum est ad eos quos uehit pertinet. Quomodo medici ars ad eos quos curat. Cōe bonū ē & eoz: cū quibus uiuit: & propriū ipsius. Itaq̄ gubernatori fortasse noceat: cuius ministeriū ab eo aliis pmissum tēpestas impedī. Sapiēti nō nocetur a paupertate: nō a dolore: nō ab aliis tēpestatibus uitæ. Nō. n. phibet opa eius oīa: sed tāta ad alios ptinētia. Ipse sp̄ i actu ē: nō in effectu. Tunc maxius cū illi fortūa se opposuit: tunc ipsius sapientia negociū agit quā dixius & alienum bonum eē & suū. Præterea nec aliis q̄d tunc pdesse phibet: cum illum aliqua necessitates pmunt. Propter paupertatē prohibet docere quēadmodū sit tractāda. R. P. At illud docet quō sic tractanda paupertas. Per totā uitā opus eius extēdit. Ita nulla fortūa nulla res actus sapiētis excludit. Id. n. ipsum agit: quō agere alia prohibet. Ad utrosq̄ casus uitæ aptus est: bonoz rector ē maloz uictor. Sic inq̄ se exercuit: ut uirtutē tam in secundis q̄ in aduersis exhiberet nec materiam eius sed ipsam intueret. Itaq̄ nec paupertas illum: nec dolor: nec quicquid aliud quod imperitos auertit: & p̄cipites agit phibet. Tu illum p̄mi putas malis utitur. Nec ex ebore tantum Phidias sciebat facere simulachra faciebat ex ære: si marmor illi: si adhuc illi uiltiorē materiā obtulisses fecisset quale ex illa fieri optimū posset. Sic sapiēs uirtutē si licebit in diuitiis explicabit: si minus in paupertate: si poterit i patria: si minus i exilio: si poterit Imperator: si minus miles: si poterit integer: si minus debilis: quācūq̄ fortunā acceperit aliqd ex illa memorabile efficiet. Certi sunt domitores feraz qui seuissima etiam aīalia & ad occursum expauētia hominum cogunt pati sub iugum. Nec asperitate excussisse contenti. usq̄ in contubernium mitigant Leonibus manus magister infertat: osculat Tigrim suus custos. Elephantē minius ethiops iubet subdere in genua: & ambulare per funē. Sic sapiens artifex ex domandi mala: dolor: ægestas: ignominia carcer: exilium ubiq̄ horrenda. Cum adhuc peruenere mansueta sunt. Vale.

Incipit liber tertiusdecimus. Epistola lxxvi. Exemplo Scipionis utens balneorū notat luxuriam subiiciens de sationibus & insitionibus quādam oblectabilia senectuti.

N ipsa Scipiōis africani uilla iacēs. Hęc tibi scribo: Adoratis manibus eius: & ara quā sepulchrum eē tāti uiri suspicor aīam q̄d eius in cælum: ex quo erat rediisse psuadeo mihi: nō q̄a magnos exercitus duxit. Hos enī & Cābyres furiosus: ac furore foelicititer usus: habuit. Sed hoc egregiā eius moderationē: pietatēq̄: quā magis in illo admirabilē iudico. Cum reliq̄t patriā: quā cū defendit: aut Scipio romæ deesse debebat: aut roma libertati. Nihil inq̄t uolo derogare legibus: nihil institutis: equum iter oēs ciues ius sit: Vtere sine me beneficio meo patriā. Causa tibi libertatis sui. Tuus semper ero: & argumētum ex eo si plus q̄ tibi expedit creui. Quid ni ego admirer hāc magnitudinē animi: quā in exilium uoluntarium secessit: & ciuitatē exonerauit. Eo enim perducta res erat ut libertas Scipiōis: aut Scipio libertati faceret iniuriā. Neutrum fas erat. Itaq̄ locum dedit legibus: & se Literum recepit. tam suū exilium. R. P. putaturus q̄ Hānibali: uidi uillā structā lapide q̄drato. Mux circumdatum siluā: turres quoq̄ in ppugnaculum uillæ utriq̄ surrectas. Cisternam ædificat: ac uiridibus subditā: q̄ sufficere i usum uel exercitus posset. Balneolū angustū: tenebricosum ex consuetudine antiqua: maioribus nostris non uidebat calidum nisi obscurū. Magna ergo me uoluptas subiit contēplantem mores Scipionis ac nros. In hoc angulo ille carthaginis horror: cui roma debet: q̄ tantū semel capta est: Abluebat corpus: laboribus rusticis fessum. Exercebat enī opere se: terrāq̄ ut mōs fuit priscis ipse subigebat. Sub hoc illo tecto tā fordido stetit. Hoc illum pauimētum tā uile sustinuit. At nūc q̄s est q̄ sic lauari sustineat. Pauper sibi uidet ac fordidus. nisi parietes magnis & præciosis orbibus refullerint: nisi alexādrina marmora numidicis crustis distincta sunt: nisi illis undiq̄ oposa: & i p̄stura modū uariata circūlitio p̄texit: nisi uitro abscondit Camera: nisi thasius lapis quōdam raze i aliquo spectaculū tēplo: piscinas nras circūdedit i q̄s multa sedatiōe corpora examinata demittimus. Nisi aq̄ argētea epitoma fuerint. Et adhuc plebeas fistulas loquor. Quid cum ad balnea libertinorū peruenero? Quātū statuagē:

EPISTOLARVM

quantum columnarum est: Nihil sustinentium: sed in ornamentum positarum impensæ causa. Quātū aq̃ p̃ gradus cū fragore labētū. Eo delitiæ peruenimus ut nisi gēmas calcare nolimus. In hoc balneo Scipiois minimæ sunt rimæ magis q̃ fenestræ muro lapideo exactæ: ut sine iniuria munimēti lumen admittent. At nunc blattaria uocant balnea. Si qua non ita apta sunt: ut totius diei solē fenestris amplissimis recipiāt: nisi & lauant simul & colorant: nisi ex folio agros ac maria p̃spiciunt. Itaq̃ quæ concursum & admirationē habuerant cū dedicarent in antiquorū numegz reiciunt. cū aliqd noui luxuria commēta est quo ipsa se obrueret. At olim & pauca erant balnea nec ullo cultu exornata. Cur enim exornaretur res quadratoria & in usum nō in oblectamētū reperta: nō suffundebat aqua nec recēs semper uelut ex calido fonte currebat: nec referre credebant in q̃ plucida sordes depōerent. Sed dii bōi q̃ iuuat illa balnea itra re obscura & gregali tectorio iudicta: quæ scires catonē tibi ædilē: aut Fabiū maximū: aut corneliis aliquē manu sua temperasse: Nam hoc quoq̃ nobilissimi ædiles fingebant officio itrandi ea loca quæ populum receptabant: exigendi q̃ mundiciæ & utilē ac salubrē tēperaturā. Nō hāc quæ nup̃ inuenta est similis iēdio. Adeo q̃dem in conuictum in aliquo scelere seruū uisū lauari oporteat. Nihil mihi uidet̃ iā itereffe ardeat balneū an caleat. Quātæ nunc aliquis rusticatis dānat Scipionē q̃ nō i caldariū suū fatis specularibus diē admiserat: q̃ nō in multa luce decoquēbat & spectabat ut in balneo cōcoq̃ret. O hoīem calamitosum nescit uiuere nō saccata aqua lauabāt sed sæpe turbida. Et cū plueret uehemētius pōne lutulēta nec multū eius intreat an sic lauaret. Veniebat. n. ut sudorē illic ablueret nō ut unguētū. Quas nunc Quorū dā uoces futuras credis nō iudeo Scipioni. Vere in exilio uixit q̃ sic lauabāt. nam ut aiunt q̃ p̃scos mores urbis tradiderūt brachia: ac crura quotidie abluebāt: quæ si sordes ope collegerāt. Ceterē toti nundinis la uabant. hoc loco dicit aliq̃s: mihi liquet immodissimos fuisse. Quis putas illos soluissē militiā labore de cebat uix postq̃ mūda balnea iuenta sunt spurciores sunt: descripturus ifamē: & nimis notabilē delitiis. Oratius flaccus qd̃ ait: Pastillos ruffillus olet Dares nunc ruffillū pinde eēt ac si hircū oleret. Gorgōi loco eēt. Quē idē Oratius ruffillo opposuit pag̃ ē sumere unguētū nisi bis die terq̃ renouet ne euaneſcat i corpore. Quid q̃ idē hoc odore tanq̃ suo gloriant̃? Hæc si tibi nimīū tristia uidebunt uillæ imputabis i q̃ dī dici ab Aegilao diligētissimo p̃familia (Isn. huius agri nūc possessor est). Quis uetus arbuſtū posse transferri: hoc nobis senibus discere necessariū est: quoq̃ nemo non oliuetū alterē alteri ponit. Quod ubi hoc dico illū arborē & trimū & q̃drimum fastidiēdi fructus autūno depōere te quoq̃ p̃teget illa q̃ tarda uēit feris factura nepotibus umbra: ut ait Virgilius n̄: q̃ nō qd̃ uerissime: sed q̃ decentissime diceretur aspexit nec agricolas docere uoluit: sed legentes delectare. Nā ut omnia alia tranſeam: hoc qd̃ mihi hodie necesse fuit depræhendere ascribā. Vere Fabis satio ē tunc te quoq̃ medica putres accipiūt sulci: & milio uenit an tua cura. Annuo tpe ista ponēda sunt: & an utriusq̃ uerna sit satio. hīc existimes licet. Iunius mēſis ē quo tibi scribo: iā p̃clius in Iuliū. Eodē die uidi fabā metēs: miliū ferēs. Ad oliuetū reuertar: qd̃ uidi duobus modis dispositū. Magnæ arborē trūcos circūcisissimis ramis: & ad unū redactis pedē cū rapto suo trāſtulit amputatis radicibus: relicto tamē capite ipso: ex quo ille pependērāt. hoc fimo tinctū in scrobē demisit. Deinde terrā nō aggreſſit tātū: sed calcauit & pressit. Nec q̃q̃ eē hac ut ait spiffatione efficacius: uidelicet frigus excludit & uentū. Minus præterea mouetur: & ob hoc nascentes radices p̃dere patit̃: ac solū apphēdere quas necesse est cereas adhuc: & præcario hærentes. Læuis quoq̃ reuellet agitatio Pag̃ aut ualeat arboris anteq̃ obruat̃ radix. Et omni enī materia: quæ nudata est: ut ait radices exeunt nouæ. nō plures at̃ sup̃ terram eminere debet trūcus q̃ tres aut quatuor pedes. statim enim ab imo uestiet̃. nec magna pars quemadmodū in oliuetis ueteribus: arida & retorida erit. Alter ponēdi modus hīc fuit. Ramos fortes: nec corticis duri quales esse nouellæ arborē solent: eodē genere deposuit: hī paulo tardius surgunt: sed cū tanq̃ planta processerint: nihil habent in se: aut horridū: aut triste. Illud etiā uidi uitem ex arbuſto suo annosam transferri: huius capilamēta quoq̃ si fieri potest colligēda sunt. deinde liberalius sternenda uitis: ut etiā ex corpore radiceſcat. Et uidi nō tātū mēſe Februario positas: sed & iā Martio exacto: tenent: & cōplexæ sunt suas ulmos. Oēs aut̃ istas arbores: quæ ut ita dicā: grādīs copiæ sunt: ait aqua adiuuādas cisternina: q̃ si prodest haberemus pluuiam in nostra potestate. plura te docere non cogito: ne quēadmodum Aegialus me sibi aduersarium parauit: sic ego parem te mihi. Vale.

Epistola lxxxvii. Exemplo sui & Catonis ad frugalitatem hortatur annectēs cōtra Peripateticos dispositionem de fortuitis quæ bona non sunt.

Aufragiū anteq̃ nauē ascenderē feci: quō acciderit nō adiicio: ne & hoc putes inter stoica paradoxa. nō ponēdū: quoq̃ nullū eē falsum: nec tam mirabile q̃ priā facie uidet̃: cū uolueris approbabo. Immo etiam si nolueris. Interim hoc me iter docuit: q̃ multa haberemus sup̃uacua: & q̃ facili iudicio possemus deponere: quæ si q̃do necessitas abstulit: nō sentius ablata. Cū paucissimis seruis quos unum capē uehiculū potuit sine ullis rebus: nisi quæ corpore nostro continebant̃. Ego & maxius meus biduū iā brissimū agimus. Culcitra in terra iacet. ego in culcitra ex duabus pēnulis: altera stragulū: altera optoriū facta est. De prandio nihil detrahi potuit: paratū fuit nō magna hora: nunq̃ sine Caricis nusq̃ sine pugillaribus: ille si panē hēo: pro pulmētario sunt: si nō pro pāe. Quotidie mihi ānū nouū faciunt. quē ego faustū & felice reddo: bōis cogitationibus: & animi magnitudine: quæ nunq̃ maior est: q̃ ubi aliena se posuit & fecit sibi pacē nihil timendo: fecit sibi diuitias nihil cōcupiscēdo. Vehiculū in quo positus sum rusticū est. Multæ uiuere se ambulando testant̃. Mulio excalceat non p̃p̃ æstatē: uix me obtrīeo: ut hoc uehiculum nolim uideri meū. Durat adhuc puerſa recte uerecūdia: & quotiēs in aliquē comitatū lautiorē incidimus iuitus erubescō. Quod argumētū ē ista quæ p̃bo: quæ laudo nōdū hēre certā fidem: & imobilem. Qui sordido

uehiculo erubescit: præcioso gloriabit. **Pax** adhuc profecti nondum audeo frugalitatem palā ferre: & nunc curo opiniones uiatorum contra totius generis humani opiniones mittenda uox erat. Insanitis: erratis stupetis ad supuacua: neminem æstimati suo: cum ad patrimonium uentum est diligentissimi computatores: sic ratione potius singulorum: quibus aut pecunia credituri estis: aut beneficia. Nam hæc quoque iam expensa fertis late possidet: sed multum debet: habet domum formosam: sed alienis nummis paratam familiam nemo cito speciosiores producit: sed nominibus non respondet. Si creditori soluerit nihil illi supererit. Idem in reliquis quoque facere debetis: excutere quantum proprii quicquid habeat: diuitie illi putas: quia aurea supellex etiam in uia eum sequitur: quia in omnibus prouinciis arat: quia magnus kalendarii liber uoluitur: quia tantum suburbanis agris possidet: quantum in uidiose desertis Apuliæ possideret. Cum omnia dixeris pauper est. Quare? quia debet. Quatum inquit? Omnia nisi forte iudices interesse: utque aliquis ab homine: an a fortuna mutuū sumpserit. Quid ad rem pertinet mulæ saginatae unius omnis coloris? Quid ista uehacula celata. Instrati ostro lapides pictisque tapetis: aurea per choribus demissa monilia pendent. Tecti auro fuluum mandunt sub dentibus aurum. Ista nec meliorem facere possunt dominum: nec mulā. Marcus Cato Censorius: quem tam necessarium. P. R. fuit nasci: quam Scipionem. Alter enim cum hostibus nostris bellum: alter cum moribus gessit. Canterio uehebatur hyppoperis quod impossibile: ut secum talia portaret. O quam cupere illi nunc occurrere aliquem ex his trosculis in uia diuitibus: curiores & numidas & multum ante se pulueris agere: hic sine dubio cultior comitatorque quam M. Cato uideretur. Hic quoque inter illos apparatus delicatus cum maxime dubitat utque se ad gaudiū locet an ad cultum: O quatum erat sæculi deus Imperatorem triumphalem Censorium & quod super omnia hæc est: Catonem uno caballo esse contentum & ne toto quidem: partem enim sarcinæ ab utroque latere dependentes occupabat. Ita non omnibus obesis in annis: & a sturconibus: & tollutaris præferens illum unicū equum ab ipso Catone defrictum. Video non futurum finem in ista materia ullum: nisi quem ipse mihi fecero. Hic itaque cōticeſcā quantum ad ista quæ sine dubio talia diuinauit futura qualia nunc sunt qui primus appellauit impedimenta: nunc uolo adhuc paucissimas interrogationes nostrorum tibi reddere ad uirtutis pertinētes quæ satisfacere beata uita cōtēdimus. Quod bonum est bonos facit. Nam & in arte musica quod bonum est: bonum facit musicum: fortuita bonum non faciunt: ergo non sunt bona. Aduersus hæc sic responderet Peripatetici. Ut quod primum proponimus falsum esse dicant. Ab eo inquirunt quod est bonum: non utique fiunt boni. In musica est aliquid bonum tanquam tibia: aut chorda: aut organum aliquid aptatum ad usum canendi nihil tamē horum facit musicum. Hic respondemus: Non intelligitis quomodo posuerimus quod bonum est in musica. Non. nam id dicimus quod instruit musicum: sed quod facit. Tu ad supellectile artis non ad artē uenis. Si quod at in ipsa arte musica bonum est: id utique musicum facit. Etiam nunc facere me his planius uolo. Bonum in arte musica duobus modis dicitur: Alter quo effectus musici adiuuatur. Altero quo ars: ad effectum pertinent instrumenta tibiæ: & organa: & chordæ: ad artē ipsam non pertinent. Est enim artifex etiam sine istis. Vti forsitan non potest arte. hæc non est utique duplex in homine: id enim bonum & hominis & uitæ: quod cōtēptissimo cuique contingere ac turpissimo potest bonum non est. Opes atque lenoni: & lanistæ contingunt: ergo non sunt bona. Falsum est inquit quod proponitur. Nam & in grāmatica: & in arte medendi: aut gubernandi: humilissimis quibusque uidemus bona cōtingere: sed istæ artes non sunt magnitudine animi professæ nec consurgunt in altum: nec fortuita fastidiunt. uirtus extollit hominem & super chara mortalibus collocat: nec ea quæ bona: nec quæ ea mala uocantur. Aut cupit nimis: aut expauescit. Celidon unus ex Cleopatrarum nobilibus. patrimonium grande possedit: nup natus tam improba linguæ quam impura: in cuius ore scemina purgabantur: & multorum hæres fuit: & multos habuit hæredes. Quid ergo utrum illum pecunia impurum effecit: an ipse pecunia impurauit: quæ sic in quosdam homines quod denarius in cloacham cadit. Virtus super ista consistit suo ære cenetur. Nihil ex istis quomodo libet iuribus bono iudicat: Medicina & gubernatio non interdicit sibi ac suis admirationem talium regum. Qui non est uir bonus potest nihilominus medicus esse potest gubernator: potest grāmaticus tam mehercules esse quod cocus. Cui cōtingit habere rem non quælibet dixeris. Qualia quicquid habet talis est. Fiscus tanti: est quatum habet: imo in accessione eius uenit quod habet. Quis pleno sacculo ullum præcium ponit nisi quod pecuniæ in eo cōditæ numerus effecit. Idem euenit magnorum dominis patrimoniorum: accessiones illorum: & appendices sunt. Quare ergo sapiens magnus est: quia magnū animum habet. Verum est ergo quod cōtēptissimo cuique cōtingit bonum non esse. Itaque idolētiā nunquam bonum dicā. Habet illa cicada: habet pulex: ne quidem gete & molestia uacare bonum est. Quid est ociosus uermis? Quæris quæ res sapiētem faciat: quæ deum? Des oportet illi diuinum aliquid caeleste magnificum. Non in omnes bonum cadit nec quælibet possessorē patitur. Vide & quid quæque ferat regio: quid quæque recuset. Hic segetes: illuc ueniunt felicius uua. Arborei foetus alibi atque iniussa uirescunt. Gramina: nonne uides croceos ut molus odores. In dia mittit ebur: moles sua thura labat. At calibes nudi ferrum. Ista in regiones descripta sunt: ut necessarium esset mortalibus inter ipsos commercium: si inuicē alius aliquid ab alio peteret. Sūmū illud bonum habet: & ipsum suā sedē: nam non nascitur ubi ebur: nec ubi ferrum. Quis sit summi boni locus quæris? Animus. Hic nisi purus & sanctus est: deum non capit: bonum ex malo non fit: diuitiæ fiunt. Fiunt autem ex avaritia. Diuitiæ ergo non sunt bonæ. Non est inquit: ueque bonum: bonum ex malo non nasci. Ex sacrilegio enim & furto pecunia nascitur. Itaque malum quidem est sacrilegium & furtum. Sed ideo quia plura mala facit quam bona. dat. nam lucrum: sed cum metu: sollicitudine tormentis & animi & corporis. Quisquis hoc dicit: necesse est recipiat sacrilegium sicut malum fit: quia multa mala facit. Ita bonum quoque ex alia parte esse: quia aliquid boni facit: quo quod fieri potest uosius potest quam sacrilegium: furtum: adulterium: inter bona haberi prorsus persuasimus: quam multi furto non erubescunt: quam multi adulterio gloriantur. Nam sacrilegia minuta puniunt: magna in triumphis ferunt. Adice nunc & sacrilegium si oīno bonum est ex aliqua parte et honestum erit: & recte factum uocabitur. Nostra macho est quæ nul

EPISTOLARVM

lius mortaliū cogitatio recipit. Ergo bona ex malo nasci non possunt. Nā sicut dicitis ob hoc unum sacrilegiū malū est: quia multū mali affert. Si remiseritis illi supplicia: si securitatem spoponderitis ex toto bonū erit. Atqui maximū scelex suppliciiū in ipsis est. Erras in q̄ si illa ad carnificē: aut carcerē differes statim puniunt cū facta sunt immo dū fiunt. Nō nascit itaq; ex bono malū: nō magis q̄ ficus ex olea: ad semen nata respondēt bona denegar e nō possunt. quēadmodum ex turpi honestū nō nascit: ita nec ex malo qdem bonū. Nā idē ē honestū & bonū. Quidā ex nostris aduersus hoc sic respondēt. Putemus pecuniā bonū esse undecunq; sumptā: non tamē ideo ex sacrilegio pecunia est: etiā si ex sacrilegio sumit. Hoc sic intellige: In eadē urna & auz̄ est: & uip̄a: si auz̄ ex urna sustuleris: quia illic & uip̄a est: non ideo inq̄ mihi urna aurū dat: quia uip̄a habet: sed auz̄ dat: cū & uip̄a habeat. Eodem modo ex sacrilegio lucrū fit: nō quia turpe & sceleratum est sacrilegium: sed quia & lucrū habet. quemadmodū in illa urna uip̄a malū est nō auz̄: qđ cū uip̄a iacet. Sic in sacrilegio malū est scelus: nō lucrū. Quibus opponitur dissimilia enī eius utriusq; rei conditio est. Illic auz̄ possum sine uip̄a tollere. Illic lucrum sine sacrilegio facere nō possum. Lucrū illud nō ē appositū sceleri: sed imixtū: qđ dū cōseq uolumus: in multa mala icidimus. id bonū nō est: dū diuitias aut cōsequi uolumus: in multa mala icidimus: ergo bonū non sunt diuitiā. Duas inquit significatiōes habet prap̄positio nostra. Vnā dū diuitias cōseq uolumus in multa nos mala incidere. In multa aut mala incidimus & dū uirtutem cōseq uolumus. Aliq; dū nauigat studii causa naufragiū fecit: aliq; captus est. Aliter significatio talis ē p qđ in mala icidimus bonū nō est. Huic propositiōi non erit consequēs per diuitias nos aut uoluptates in mala icidere. Aut si p diuitias in multa mala icidimus: nō tātū bonū diuitiā nō sunt: sed malū sunt. Vos at tantū illas dicitis bonum nō eē. Præterea inq; cōtenditis diuitias habere aliqd usus iter cōmoda illas numeratis: atq; eadem rōne icōmodū qdem erunt. per illas enī icōmoda multa nobis eueniūt. His qdam hoc respōdent. Erratis q icōmoda diuitiis iputatis. Illæ neminem lædunt: at sua nocet cuiq; stultitia aut aliena negtia. Sic quēadmodū gladius neminē occidit: & occidētis telū est. Nō ideo diuitiā tibi nocēt: si pp diuitias tibi nocet. Possidōiūs ut ego existio melius. Qui ait diuitias eē causam malorū nō qā ipsæ faciunt aliqd: sed qā facturos irritant. Alia est. nā efficiēs: quæ protinus necesse est noceat. Alia præcedens. Hāc præcedentē cām diuitiā habent: instant aīos supbiā pariū: inuidiā cōtrahunt & usq; eo mentem alienant: ut fama pecuniæ nos ē nocitura delectet. Bona autem oīa culpa carere decet: pura sunt: nō corrumpunt aīos: nō sollicitāt: extollunt qđē & dilatāt. Sed sine timore quæ bona sunt fiducia faciunt diuitiā audaciā. Quæ bona sunt magnitudinē animi dāt: diuitiā isolētiā: Nihil at aliud est isolētia q̄ species magnitudinis falsā. Isto mō inq; et malum sunt diuitiā. Nec tātum bonum nō sunt: sed etiā malum: essent malum si ipsæ nocerēt. si ut dixi haberēt efficiētē cām. Nunc præcedentē habēt: & qdem nō irritatē tātum aīos: sed attrahentem. Specie nō ostēdunt boni uerisimilē ac pleriq; credibilē. habet uirtus quoq; præcedentē cām ad inuidiā. Multis. n. pp sapiētiam: pp iusticiā inuidet. Sed nec ex se hanc causam habet nec uerisimilē. Contra. uerisimilior illa species hominū animus obicit a uirtute: quæ illos in amorē & admirationē uocet. Possidoniū sic interrogandū ait. Quæ neq; magnitudinē aīo dant nec fiduciam: nec securitatem: nō sunt bona. Diuitiā aut & bona ualitudo: & similia his: nihil horū faciunt: ergo nō sunt bona. hanc it̄rogationē magis ēt nunc hoc modo it̄ndit: Quæ neq; magnitudinē aīo dant: nec fiduciā nec securitatē. Contra at isolētiā: timorē: arrogatiā creāt mala sunt. A fortuitis at in hoc ipellimur: ergo non sunt bona. Hac inq; rationē nec cōmoda qdem ista erunt. Alia ē cōmodorū cōditio: alia bonorum. Cōmodum ē qđ plus usus habet q̄ molestiā: bonum sinceq; eē debet: & ab omni parte innoxium. Nō ē id bonum qđ plus pdest: sed qđ tātum pdest. Præterea cōmodū & ad aīalia pertinet: & ad ip̄fectos homines: & ad stultos. Itaq; pōt eē eis icōmodum mixtū: sed cōmodū dī a maiore sui parte æstiatū: bonum ad unum sapiētē p̄tinet: inuiolatum eē oportet bonum aīum habere: unus tibi nodus sed herculeus restat. Ex malis bonum nō fit. Ex multis paup̄tibus diuitiā fiunt: ergo diuitiā bonum nō sunt. Hāc it̄rogationē nostri non agnoscunt Peripatēctici & fingunt illā & soluunt. Ait at Possidoniū. Hoc sophisma per oēs dialecticorū scolas iactatū. sic ab Antipatro refelli. Paup̄tas nō per possessionē dicit sed p detractiōē uelut antiq; dixerunt orationē Græci sep̄rip dicunt: nō q̄ habeat dicta: sed q̄ non habeat. Itaq; ex multis manibus nihil ipleri potest. Diuitias multæ res faciunt: non multæ inopiæ. Aliter inq; q̄ debes paup̄tatem itelligis. Paup̄tas ē. n. nō q̄ pauca possidet: sed q̄ multa nō possidet. Ita non ab eo dī qđ hēt: sed ab eo quod ei deest. Quod uolo exprimere facilius si latinum uerbum esset: quo Arnynapiciā significare. Hāc paup̄tati antipater assignat. Ego nō uideo quid aliud sit paup̄tas q̄ parui possessio. De isto uidebimus: si quando ualde uacabit: quæ sit diuitiarum: quæ paup̄tatis substantia. Sed tunc quoq; cōsiderabimus: nunq; satius sit paup̄tatē p̄mulcere diuitiis: demere sup̄ciliū: q̄ litigare de uerbis: quasi iam de rebus iudicatum sit. Putemus nos ad contentiōē uocatos. Lex de abolēdis diuinis ferē. His it̄rogationibus suafuri: aut dissuafuri sumus: his effecturi ut Po. Ro. paup̄tatē fundamētum & cām ip̄erii sui reqr̄ ac laudet: diuitias autem suas timeat: ut cogitet se apud uictos has repperisse hunc ambitum & largitiōes: & multus i urbem sanctissimā & tempatissimā irruisse: nimis luxuriose ostentari gentiū spolia. Quod unus populus eripuit omnibus facilius ab omnibus uni eripi posse. Hanc satius ē suadere & expugnare affectus: non circumscribere. Si possumus fortius loquamur: si minus apertius. Vale.

Epistola. lxxxviii. De artibus liberalibus: ubi docet de his singulis quemadmodum ad uirtutem non perducant: sed præparant.

d E liberalibus studiis qđ sentiam scire desideras. Nullū suspicio: nullum i bonis numero quod ad res exit: meritoria artificia sunt hæc deus utilia si præparēt ingenium, nō detineant. Tadiu enī i istis

immorandū est: q̄diu nihil animus agere maius pōt. Rudimenta sunt nostra nō opa. Quare liberalia studia dicta sunt uides: q̄a homine libero digna sunt. Ceterorū unū studiū uere liberale ē: quod libere facit. Hoc est sapientiæ: sublime: forte: magnanimū. Cetera pusilla & puerilia sunt. An tu q̄q̄ in istis credis eē boni: quorū professores turpissimos oīum ac flagitiosissimos cernis. Nō discere debemus ista: sed dediscere. Quidā illud de liberalibus studiis quærendū iudicauerūt: an uig. bonū facerēt: sed nec promittūt qdē: nec huius rei scientiā affectant. Grāmaticus circa curā sermonis uersat: & si latius euagari uult circa historias iā ut longissime fines suos proferat circa carmina. Quid hoc ad uirtutē uia sternit? Syllabarum enarratio & uerborū diligētia. & fabularū memoria: & uersuū lex ac modificatio. Quid ex his metum demit: cupiditatē eximit: libidinē refrenat? Ad Geometriā transeamus & ad musicā. Nihil apud illas iuenies qd uetet timere: uetet cupere. quisquis hæc ignorat: alia frustra scit. Videndū utrū doceant isti uirtutē an nō. si nō docent: nec tradunt qdē. si docent philosophi sunt. Vis scire q̄ nō ad docendā uirtutem confederint? Aspice q̄ dissimilia inter se oīum studia sunt: atqui similitudo esset idē docētū: nisi forte tibi Homē philosophū fuisse persuadent: cū his ipsis qbus colligunt negent. Nā modo stoicū illum faciunt: uirtutē solā pbantē: & uoluptates refugietē. & ab honesto ne immortalitas qdē præcio recedentē. modo Epicurē laudantē statum getæ ciuitatis: ut iter cōuiuia: cantusq̄ uitā exigentis: modo peripateticum: bonorū tria genera inducentē. mō academicum oīa incerta dicentē. Apparet nihil horū esse in illo: quia oīa sunt. Ista enī iter se dissident. Demus illis Homē fuisse philosophum: nepe sapiens factus anteq̄ ulla carmina cognosceret. Ergo illa discamus. quæ Homē fecere sapiētē: hoc qdem me quærere uerū: ætate fuerit maior Homerus an Hesiodus: nō magis ad rē pertinet q̄ scire an minor Hecuba fuerit: q̄ Helena: q̄ tam male tulerit ætatē. Quid inq̄ annos Patrocli & Achillis iquirere: ad rem æstimas pertinere? quæris ubi errauerit Vlysses potius q̄ efficias ne nos semp erremus. Nō uacat audire utrum iter Italiā & Siciliā iactatus sit: an extra notum nobis orbē. Neq̄ enī potuit in tā angusto mari pati tam longos errores: tempestates: nos aī quotī die iactant: & nequitia in oīa Vlyssis mala ipellit. Nō deest forma quæ sollicitos oculos: nō hostis: hic monstra effera: & humano cruore gaudētia. Hinc insidiosæ blandimenta aurium: hinc naufragia: & tot uarietates malorū. Hoc me doce quomodo patriā amē: quomodo uxorē: quomodo patrē: quomodo ad hæc tā honesta uel naufragus nauigēs. Quid inquiris an Penelope impudica fuerit. An uerbo seculo suo dederit. An Vlysse illum esse: quē uidebat anteq̄ sciret suspicata sit. Doce me quid sit pudicitia & quātum in ea bonum: in corpore in aīo positum sit. Ad musicā transeo. Doces me quomodo inter se acute & uoces graues cōsonēt: quomodo neruorū disparē reddētū sonū fiat cōcordia. Fac potius quomodo animus secū meus cōsonet: ne cōsilia mea discrepēt: mōstras mihi qui sint modi flebiles. Mōstra potius quomodo inter aduersa nō emittā flebilē uocē. metiri me Geometria docet latifundia potius q̄ doceat quomodo metiar: q̄tum homini satis sit. Numerare docet me Arithmetica: & auaritiæ accōmodat digitos potius q̄ doceat nihil ad rem pertinere istas cōputationes: Nō esse sciliciorē cuius patrimonii tabularius laxat. imo q̄ superuacua possideat: quin is scilicissimus est futurus: si quātum habeat per se cōputare cogetur. Quid mihi pdest scire agellum in partes diuidere: si nescio cū fratre diuidere? Quid prodest colligere subtiliter pedes iugeri: & cōprehendere ēt: si quid decēpedā effugit: si tristē me facit uicinus potens: & aliquid ex meo abradens. Doces quomodo nihil perdā ex finibus meis. At ego discere uolo quomodo totos hilaris amittā. Paterno agro: & auito inquit expellor. Quid ante auum tuū qs agx istum tenuit? cuius nō dico hominis: sed populi fuerit expedire nō potes. Nō dominus istū sed colonus itraisti. Cuius colonus es? si bene tecum agis hæredis. Negat iuriscōsulci quicq̄ publicū usucapi. Publicū est & qdem generis humani. O egregiā artem: scis rotūda metiri: in q̄dratū redigis: quācūq̄ accepis formā. Interualla syderū dicis. nihil ē q̄ in mē surā tuā nō cadat. si artifex es metire hoīs aīum: dic q̄ magnus sit q̄ pusillus sit. Scis quæ recta sit linea. qd tibi pdest: si qd in uita rectū sit ignoras. uenio nunc ad illū q̄ cælestiū noticia gloriat. Frigida Saturni sese quo stella receptet. Quos ignis cæli Cyllenius erret in orbes. Hoc scire qd pderit: ut sollicitus sim: cum Saturnus & Mars ex cōtrario stabūt. aut cū Mercurius uestprinum faciet occasum uidēte saturno: potius q̄ hoc discā ubicūq̄ ista sunt ppicia eē: nec posse mutari. Agit illa cōtius ordo fatorū: & imutabilis cursus pstatuas uices remeāt: & effectus regū oīum aut mouēt: aut notāt. Sed siue q̄q̄d euenit faciūt qd imutabilis rei noticia pficiet: siue significāt. qd refert puidere qd effugere non possis: scias ista: aut nescias: fient. Si uero solē ad rapidū stellarū sequētes ordie pspicies: nunq̄ te crastina fallit hora: nec insidiis noctis capiere serenæ. Satis abundeq̄ puissimū est: ut ab insidiis tutus eēm. Nunq̄d me crastina nō fallit hora: fallit enī quod nesciēti euenit. Ego qd futurū sit nescio: qd fieri possit scio. Ex hoc nihil despabo: totū expecto: siq̄d remittis bōi cōsulo. Fallit me hora si parcat: sed ne siq̄dē fallit. Nā quēadmodū scio oīa accidere posse: sic scio & nō utiq̄ causa: utiq̄ secūda expecto: malis paratus sum. feras me necesse ē nō per p̄scriptionē euntē. Nō enī adducor ut in numex liberaliū artū pictores recipiā: nō magis q̄ statuarios: aut marmorarios: aut cæteros luxuriæ ministros: æque luctatores & totā oleo: ac luto constātē sciētia expello ex his studiis liberalibus. Aut & unguētarios recipiā & coquos. & cæteris uoluptatibus nostris igenia accōmodātes sua. Quid enī oro re: liberale habēt isti ieiuni uomitores: quorū corpora in sagina: aī in macie & ueterno sunt an liberale studiū istud esse iuuentuti nostræ credimus: q̄ maiores nostri rectā exercuerūt: hastilia iacere: sudem torquære: equū agitare: arma tractare. Nihil liberos suos docebāt: qd discēdū esset iacentibus. sed nec hæ nec ille docent: alū tue uirtutē. Quid. n. pdest equum regere: & cursum eius freno tēperare affectibus aut effrenatissimis abstrahi. Quid. n. prodest multos uicere luctatione uel cestu: ab iracundia uinci. Quid ergo? Nihil nobis liberalia conferunt studia: ad alia multū: ad uirtutē nihil. Nam & hæ uiles ex p̄fesso artes

EPISTOLARVM

quæ manu cōstant ad iſtrumenta uitæ plurimū cōferunt: tamē ad uirtutē nō pertinet. Quare ergo libera-
libus ſtudiis filios erudimus: nō q̃a uirtutem dare poſſint: ſed q̃a animum ad accipiendā uirtutē p̃parēt:
quēadmodum priā illa ut antiq̃ uocabāt litteratura per quā pueris elementa tradunt: non docet liberales
artes ſed mox p̃cipiendis locum parat. Sic liberales artes nō p̃ducunt aium ad uirtutē ſed expediunt. Qua-
tuor enī eſſe artiū genera Poſſidonius ait: ſunt uulgares & ſordidæ: ſunt ludicræ: ſunt pueriles: ſunt libera-
les. Vulgares ſunt opificum: q̃ manu cōſtant: & ad iſtruendā uitā occupatæ ſunt: in q̃bus nulla decoris: nul-
la honeſti ſimulatio eſt. Ludicræ ſunt quæ ad uoluptatē auriū atq̃ oculorū tendunt. His annumeres licet
machinatores qui pegmata per ſe ſurgentia excogitāt: & tabulata tacite in ſublie creſcentia: & alias ex ino-
pinatis uarietates: aut dehiſcētibus quæ cohærebant: aut his quæ diſtabāt ſua ſpōte coeuntibus: aut his q̃
eminebant paulatim in ſe reſidentibus: his imperitorū feriuntur oculi: oīa ſubita: quia cauſas non nouere:
mirantium. Puerilis ſunt & aliquid habētes liberalibus ſimile: hæ artes q̃s εἰς κικλίοσθς græci: noſtri has
liberales uocāt. Solæ autē liberales ſunt imo ut dicā uerius liberæ q̃bus curæ uirtus eſt. Quemadmodum
inq̃t ē aliqua pars philoſophiæ naturalis: aliq̃ moralis: aliq̃ rōnalis. Sic & hæc quoq̃ liberaliū artiū turba:
locū ſibi in philoſophia uēdicat cum uērum ē ad naturales quæſtiōes Geometriæ teſtimonio ſtat. Ergo
quā adiuuat pars eius ē. Multa adiuuāt nos: nec ideo partes noſtræ ſunt: imo ſi eſſent partes nō adiuuaret.
Cibus adiutorium corporis ē: non tamen pars eſt. Aliqd nobis præſtat Geometriæ miniſteriū. Sic philo-
ſophiæ neceſſaria eſt: quomodo ipſi faber. Sed nec hic Geometriæ pars ē: nec illa philoſophiæ. Præterea
utraq̃ fines ſuos habet. Sapiēs autē cauſas naturalium: & quærit & nouit: quoz numeros meſuraſq̃ Geo-
meter perſequitur & ſupputat qua rōne conſtent cæleſtia: quæ illis ſit uis: quæ ue natura. Sapiens ſcit curſus
& reſuſcit: & quādam obſeruaciones: per quas deſcēdūt: & alleuant: ac ſpecie iterdū ſtantiū præbēt: cum
cæleſtibus ſtare nō liceat. Colligit Mathematicus: quæ cauſa in ſpeculo imagies exprimat. Sciet ſapiens: il-
lud tibi Geometer pōt dicere: quātū abeſſe debeat corpus ab imagine: & qualis forma ſpeculi: q̃les imagi-
nes reddat. Magnū eſſe ſolē philoſophus probabit: quātus ſit Mathematicus: qui uſū quodā & exercitatio-
ne procedit. Sed ut procedat ipetranda illi quædā ſunt p̃cīpia. Non eſt autē ars ſui iuris cui præcariū fun-
damentū eſt: Philoſophia nil ab alio petit: totum opus a ſolo excitat. Mathematica: ut ita dicā: ſuperficia-
ria eſt: in alieno ædificat: accipit priā: quoz beneficio ad ulteriora perueniat: ſi per ſe iret ad uerū. Si totius
mundi naturam poſſet cōpræhendere: dicerē multū collaturā mētibus noſtris: quæ tractatu cæleſtiū cre-
ſcunt: trahuntq̃ aliqd ex alio. Vna re cōſumat̃ animus ſciētia bonoz ac maloz imutabili: quæ ſoli philo-
ſophiæ cōpetit. Nihil autē ulla ars alia de bonis ac malis quærit. Singulas habet circuire uirtutes. Fortitu-
do cōtēptrix timēdoz ē. Terribilia: & ſub iugū libertatē noſtrā mittētia deſpicit: prouocat: fragit. Nunqd
ergo hāc liberalia ſtudia corroborāt. Fides ſanctiſſimū humani pectoris bonū eſt. Nulla neceſſitate ad fal-
lendū cogit: nullo corrupti p̃mio. Vre iquit cæde occide nō prodā. Sed quo magis ſecreta quæret do-
lor: Hæc illa altius cōdet: nunqd liberalia ſtudia hos animos facere poſſunt. Tēperatiā uoluptatibus ipat:
alias odit atq̃ abigit: alias diſpēſat & ad ſanū modū redigit. Nec unq̃ ad illas p̃pter ipſas uenit: ſcit optimū
eſſe modū cupitorū: nō quātū uelis: ſed quātū debeas ſumere. Humanitas uetat ſupbum eē aduerſus ſoci-
os. Verat auag̃ uerbis: rebus: affectibus: cōmunē ſe faciliq̃ oībus præſtat. Nullū alienū malū putat: bonū
autē ſuū. ideo maxime quod alicui bono futurū eſt amat. Nunqd liberalia ſtudia hos mores præcipiunt.
Nō magis q̃ ſimplicitatē: q̃ modēſtiā: ac moderationē: nō magis q̃ frugalitatē: ac paſimoniā: non magis q̃
clemētiā: quæ alieno ſanguini tanq̃ ſuo parcat: & ſcit homini nō eſſe hoīe prodige utēdū. cū dicatis inq̃ſi-
ne liberalibus ſtudiis ad uirtutē nō perueniri: quēadmodū negatis illa nihil cōferre uirtuti: quia nec ſine
cibo ad uirtutē peruenit. cibus tamē ad uirtutē nō pertinet. Ligna naui nihil cōferūt: quāuis nō fiat nauis
niſi ex lignis. Nō ē inq̃ cur aliqd putes eius adiutorio fieri: ſine quo nō pōt fieri. Poſſe q̃dem ēt illud dici:
ſine liberalibus ſtudiis ueniri ad ſapiētiā. Quamuis enī uirtus diſcenda ſit: tamē nō per hæc diſciſ. Quid
eſt autē quare exiſtimē nō futurū eſſe ſapiētiē eum q̃ litteras neſcit: cū ſapiētiā nō ſit in litteris. Res tradit
nō uerba. Et neſcio an certior memoria ſit quæ nullū extra ſe ſubſidiū habet. Magna & ſpecioſa res eſt ſa-
piētiā. Vacuo illi loco opus eſt. De diuinis humaniſq̃ ſimul diſcendū eſt. De præteritis: de futuris: de ca-
ducis: de æternis: de tēpore: De quo uno uide q̃ multa quærant. Primum an ipſum ſit aliqd. Deinde an ali-
quid ante tēpus ſit an ſine tēpore: cū mūdo coepit. An etiā ante mūdū: q̃a fuerit aliqd: fuerit & tempus. In-
numerabiles quæſtiōes ſunt de aio tantū. Vnde ſit: q̃lis ſit: quādo eſſe icipiat: q̃diu ſit: an aliū de alio trāſe-
at: & domicilia mutet: ad alias aīalium formas: aliaſq̃ cōiectus. An nō amplius q̃ ſemel ſeruiat: & emiſſus
uageſ in toto. Vtrū corpus ſit: an nō ſit. Quid ſit facturus: cū per nos aliqd facere deſierit: quomodo liber-
tate ſua uſurus: cū ex hac effugerit cauea. An obliuiſcat̃ prioz: & illic noſſe ſe icipiat. An de corpore abdu-
ctus in ſublime ſeceſſit. Quācūq̃ partē rez humanaz diuinarūq̃ cōpræhēderis iḡenti copia quæredoz
ac diſcendoz fatigaberis. Hæc tā multa tam magna: ut habere poſſint libez hoſpitiū: ſuperuacua ex aio
tollenda ſunt. Non dabit ſe in has anguſtias uirtus: latius ſpatiū res magna deſiderat. Expellant̃ oīa: totū
pectus illi uacet. At enī delectat artiū notitia multaz. Tantum itaq̃ ex illis retineamus: quantum neceſ-
ſariū ſit. An exiſtimas repræhēdēdū q̃ ſuperuacua uſibus cōparat. Et præcioſaz rez pōpā in domo
explicat. Nō putas eum q̃ occupatus eſt in ſuperuacua litteraz ſupelleſtile plus ſcire uelle q̃ ſatis ſit. Intem-
perantiæ genus eſt. Quid q̃ iſta liberaliū artiū cōſecratio: moleſtos: uerbosos: iteſtios: ſibi placen-
tes facit. Et ideo non diſcentes neceſſaria: quia ſuperuacua didicerūt. Quatuor milia librorum Didymus
grammaticus ſcripſit. Miſerere. Si tam multa ſuperuacua legiſſet. In his libris de patria Homeri quæri-
tur. In his de Aeneæ matre uera. In his libidinofior Anacreon: an ebriofior uixerit. In his an Sappho

pudica fuerit. Et alia quæ erant dediscenda si scires. Inunc: & longâ esse uitam nega. Sed ad nostros quocumque peruenieris: ostendâ multa securibus recidenda: magno ipedio tepor: magna alienage aurium molestia. Laudatio hæc constat. O hominē litteratū. Simus hoc circulo rusticiore cōtēti. O uirg bonū: itaq; ne ē? Anales euoluā omniū gentium: & q̄s primū carmina scripserit quærā. Quātū tēporis inter Orphea intersit & Homē. Cū fastos nō habēā cōputabo: & Aristarchi ineptias. Quibus aliena carmina compinxit recognoscā. Et ætatē in syllabis cōterā. Ita ne in Geometriæ puluere hærebo. Adeo mihi præceptū illud salutare excidit: tēpori parce: hæc sciā & qd ignorem. Quid Apion grāmaticus: q̄ sub Caio Cæsare tota circulatus est grācia: & in nomē Homeri ab oībus ciuitatibus adoptatus. Aiebat Homē: utraq; materia cōsumata: & Odyssea: & Iliade unū principiū adiecisse operi suo: quo bellū Trojanū cōplexus est. Huius rei argumentū afferebat q̄ duas litteras in primo uersu posuisset ex industria libror: suor: numeq; cōtinētes. Talia sciat oportet: q̄ uult multa scire: nō cogitare: quātum tēporis tibi afferat mala ualitudo: quantū occupatio publica: quātū occupatio priuata: quātum occupatio quotidiana: quātum sumnus. Metire ætatē tuam: tā multa nō capit. De liberalibus studiis loquor. Philosophi quātum habēt supuacui: quātū ab usu recedētis. Ipsi quoq; ad syllabag: distinctiones: & coniunctionū ac propositionū proprietates descendērūt: & inuidere grāmaticis: inuidere Geometris q̄q; in illoz artibus supuacuum erat: trāstulere i suā. Sic effectum est: ut diligētius loq̄ scirent q̄ uiuere. Audi quātum mali faciat nimia subtilitas: & q̄ isesta ueritati sit. Pythagoras ait de omni re in utrāq; partem disputari posse ex æquo: & de hac ipsa: an oīs res in utrāq; partē disputabilis sit. Nausiphanes ait ex his quæ uident esse nihil magis esse q̄ non eē. Parmenides ait ex his quæ uident nihil esse ab uniuerso. Zenon Heleates oīa negocia de negocio deiiecit: ait nihil esse. Circa eadē fere Phyronei uersant: & Megarici: & Cretici: & Academici q̄ nouam iduxerunt scientiā: nihil scire. Hæc oīa in ullū supuacū studiōz liberaliū gregē conuice. Illi mihi nō profuturā sciētā tradunt. Hissem oīs scientia eripiūt: Satiū est supuacua scire q̄ nihil. Illi nō præferūt lumē: per quod acies dirigat ad uerū. Hi oculos mihi effodiūt. Si Pythagore credo: nihil in rege natura est nisi dubiū. Si Nausiphani: hoc unū certū est: nihil esse certi. Si Parmenidi: nihil est præter unū. Si Zenoni: ne unum quidem. Quid ergo sumus? Quid ista quæ nos circūstant: aiunt: sustinent? Tota rege natura umbra est: aut inanis: aut fallax. Nō facile dixerim: utrum magis irascar illis: qui nos nihil scire uoluerunt. An illis qui ne hoc quidem nobis reliquerunt nihil scire. Vale.

Explicit liber tertiusdecimus.

Incipit liber decimusquartus. Epistola lxxxix. De utilitate diuisionis philosophiæ. De differentia iter sapientiam & philosophiam. & contestatione utriusq;. Et de philosophiæ partibus.

Rem utilē desideras: & ad sapientiā pperanti utiq; necessariā diuidi philosophiā: & igēs corpus eius in mēbra dispōi. Facilius enī p partes in cognitionē totius adducimur. Vtinā quē admodū uniuersa mūdi facies i cōspectu uenit: ita philosophia tota nobis possit occurrere similitū mūdo spectaculū. Profecto enī oēs mortales in admirationē sui raperet: relīctis his q̄ nūc magna: magnor: ignorātia credimus. Sed q̄a cōtigere hoc non pōt: & sic a nobis aspiciēda q̄ admodū mūdi secreta cernūt: sapiētis qd est aīus totā molē eius amplecti: nec minus illā uelociter obit q̄ cælū acies nostra. Nobis autem qbus prūpenda caligo est: & quor: uisus i pxi mo deficit: singula quæq; ostēdi facilius possunt uniuersi nōdū capacibus. Faciam ergo qd exigit: & philosophiā in partes nō in frustra diuidā. Diuidi enī illā nō concidi utile est. Nā cōprehēdere quē admodum maxima ita minima difficile est. Describit in tribus populus: in cēturiones exercitus. Quicq; i maius creuit facilius agnoscit: si discessit i partes: quas ut dixi innumerabiles esse & paruas non oportet. Idem enī uitiū habet nimia quod mala diuisio. Simile confuso est qd uisq; in puluerem sectum ē. Primū itaq; sicut uidet tibi: dicā iter sapientiam & philosophiam qd iter sit. Sapientia pfectum bonū ē mētis humanæ. Philosophia sapientia amor ē & affectatio. Hæc ostendit quo illa peruenit. Philosophia unde dicta sit apparer. iplo enī noīe fatetur. Quidam enī sapientiam ita finxerunt: ut dicerent eā diuioz & humanor: sciētiam. Quidam ita: Sapiētia ē nosse diuīa & humana & hor: causas. Supuacua mihi uidet hæc adiectio: q̄a causæ diuioz humanor:q; partes sunt. Philosophiā quoq; fuerunt q̄ aliter atq; aliter diffinirēt. Alii studium illā uirtutis eē dixerunt. Alii studium corrigēdæ mētis. A qbusdam dicta ē appetitio rectæ ratiois. Illud quasi constet: aliqd iter philosophiam & sapientiam iteresse. Neq; enī fieri potest: ut idem sit quod affectatur & quod affectat. Quomodo multum iter auaritiā & pecuniā iterest: cū illa cupiat: Hæc concupiscatur sic iter philosophiā & sapientiam. Hæc enī illius effectus & præmium ē. Illa uenit: ad hanc itur. Sapientia ē quam græci σοφία uocant. Hoc uerbo quoq; Rōani utebātur: sicut philosophia nūc quoq; utuntur. Quod & togatæ tibi antiquæ probabunt: & īscriptus Dossēmi monumento titulus. Hospes reuiste: & philosophiam Dossēmi lege. Quidā ex nostris quāuis philosophia studiū uirtutis eēt: & hæc peteretur: illa peteret: tamen nō putauerunt illas distrahi posse. Nā nec philosophia sine uirtute ē: nec sine philosophia uirtus ē. Philosophia studiū uirtutis ē: sed per ipsam uirtutē. Nec iustus homo eē sine studio sui potest. Nec uirtutis studium sine ipsa. Nō enī quē admodum in his qui aliqd ex distanti loco ferire conantur alibi est qui petit: alibi quod petitur. Nec quemadmodum itera quæ ad urbes perducūt extra ipsam sunt: sed ad uirtutem uenit per ipsam. Cohærēt ergo iter se philosophia uirtutisq;. Philosophiæ tres ptes eē dixerunt & maximi & plurimi auctores. Moralem: Naturalem: & Rationalem. priā componit animū. Secunda rege naturam scrutatur. Tertia proprietates uerbōz exigit: & structurā & argumentationes: ne pro uero falsa surrepant. Cæterum iuuenti sunt & q̄ in pauciora philosophiam: & qui in plura diducerent. Quidā ex Peripateticis q̄rtā partē adiecerūt: ciuile. Quia quādā ppiā exercitationē desideret: & circa aliā

EPISTOLARVM

materiā occupata sit. Quidā adiecerūt his partē quā oeconomicā uocāt administrāde rei familiaris scientiam. Quidā & de generibus uitæ locū separauerūt. Nihil autē hogz in illa parte morali reperit. Epicurei duas partes philosophiæ putauerūt esse: naturalē atq; moralē. rōnalē remouerūt. Deinde cū ipsis rebus cogerent ambigua secernere: falsa sub specie ueri latentia coarguere. Ipsi quoq; locū quē de iudicio & regula appellāt: alio noie rōnalē induxerūt. Sed eā accessionē esse naturalis partis existimant. Cyrenaici naturalia cū rationalibus sustulerūt: & contenti fuerunt moralibus. Sed hi quoq; quæ remouent aliter inducunt. In quinque enim partes moralia diuidunt. Vt una sit de fugiendis & expetendis. Altera de affectibus. Tertia de actionibus. Quarta de causis. Quinta de argumentis. *Causæ regz ex naturali parte sunt: argumenta ex rōnali.* Aristonchius nō tantū supuacuas eē dixit naturalē & rationalē: sed etiā cōtrarias. Moralem quoq; quā solā reliquerat: circūcidit. Nā eū locū qui monitiones cōtinet sustulit: & *pedagogi eē dixit: nō philosophi: tanq; quicq; aliud sit sapiens: q; humani generis pedagogus.* Ergo cū tripartita sit philosophia: moralē eius partē primū icipiamus dispōere. Quā in tria rursus diuidi placuit: ut priā esset inspectio suū cuiq; distribuens: & æstimans quāto quidq; dignū sit: maxime utilis. Quid enim ē tam necessariū: q; præcia rebus imponere. Secūda de actionibus. Tertia de impetu. Primū enī est: ut quantū quidq; sit iudices. Secūdū ut ipetū ad illa capias ordinatū tēperatūq;. Tertiū ut inter ipetū tuū: actionēq; cōuenias: ut in omnibus istis tibi ipsi cōsentias. Quicquid ex his tribus defuerit turbat & cætera. Quid enim prodest intus æstimata habere omnia: si sis impetu nimius? Quid prodest impetus repressisse: & habere cupiditates in tua potestate: si in ipsa regz actione tēpora ignores. Nec scias quando quidq; & ubi: & quēadmodum agi debeat. Aliud est enim dignitates & præcia regz nosse. Aliud articulos. Aliud impetus refrenare: & ad agenda ire: nō ruere. Tunc ergo uita sibi cōcors est: ubi actio nō destituit impetū. Impetus ex dignitate rei cuiusq; cōcipitur. Proinde remissus acriorq;: put illa digna est peti. Naturalis pars philosophiæ in duo scindit. Corporalia & incorporalia. Vtraq; diuidunt in suos: ut ita dicam gradus. Corpore locus in hos primum in ea quæ faciunt: & quæ ex his gignūtur. Gignūtur autē elementa. Ipse elemētis locus: ut quidā putāt simplex est: ut qdā in materiā & causam oia mouentē: & elemēta diuidit. Superest ut rationalē partē philosophiæ diuidamus: Ois oīo: aut cōtinua est: aut iter respondentē & interrogantē diffusa. Hāc Analectica: illā Topica placuit uocari. Hæc uerba curat: & sensus & ordinē. Analectica in duas partes diuidit. In uerba: & significationes. In res quæ dicunt uocabula: quibus dicunt. Ingēs deinde sequit utriusq; diuisio. Itaq; i eo loco finē faciā: & summa sequar fastigia regz. Alioqn si uoluerō facere partiū partes: quæstionū liber fiet. Hæc Lucilli uiroz optime: quo minus legas nō deterreo dūmodo qcquid legeris: ad mores statim referas. Illos cōpescce: marcentia in te excita: soluta cōstringe: cōtumacia doma: cupiditates tuas publica: quātum potes uexa: & istis dicentibus quousq; eadē responde. Ego debeo dicere quousq; eadē peccabitis. Remedia ante uultis q; uitia desinere. Ego uero eo magis dicā: & quia recufatis perseuerabo. Tūc incipit medicina pficere: ubi in corpore alienato dolorē tactus expressit. Dicā etiā inuitis profutura. Aliquando aliq; ad uos nō blāda uox ueniet: & quia ueg; singuli audire nō uultis publice audite. Quousq; fines possessio: nūm propagabitur. Ager uni domino q; populū cōepit angustus est. Quousq; a rationibus uestris porrigitis: ne provinciæ quidē statione contenti: circūscribere prædiorz modū. Illustriū fluminū per priuatū decursus & amnes magni: magnarūq; gentiū terminusq; ad hostiū a fonte uestri sunt. Hoc quoq; parum est: nisi latis fundis uestris maria cinxistis: nisi trans Adrianū: & Ioniū: Aegæūq; uester uillicus regnet. Nisi insulæ ducū domicilia magnorū inter uilissima regz numerētur: q; uultis late possidere. Sit fundus qui aliquando iperitū uocabatur. Facite uestz: quicquid potestis dū plus sit alienū. Nūc uobiscum loquor: quorū æque spatiose luxuria q; illoz avaritia diffundit. Vobis dico quousq; nullus erit lacus: cui nō uillagz uestrum fastigia imineāt: nullū flumē cuius nō ripas ædificia uestra prætexāt. Vbicūq; scarebūt aquæ: calentiū uenæ: ibi noua diuerforia luxuriæ excitabunt. Vbicūq; in aliquē sinū littus curuabit: uos protinus fundamenta facietis: nō cōtenti solo: nisi quod manu feceritis. Arma agetis introrsus. Omnibus licet locis tēcta uestra resplendeāt: alicubi imposita mōtibz. In uastū terræ: marisq; prospectū: alicubi ex plāo in altitudine montiū educta. Cū multa ædificaueritis: cū igētia: tamē & singula corpora estis & parua. Quid profunt multa cubicula? in uno iacetis. Nō est uestrū ubicūq; nō estis. Ad uos deinde transeo: quorū profunda & in satiabilis gula. Hinc maria scrutant: hinc terras. Alia hamis: alia laqueis: alia retiū uariis generibus cū magno labore prosegunt. Nullis animalibus: nisi ex fastidio pax est. Quantulū enim ex istis epulis: quæ per tot cōparatis manus fesso uoluptatibus ore libatis? Quantulū ex ista fera periculose capra de minus crudus: ac nauseans gustat. Quantulū ex tot conchyliis: tam longe aduectis per istū stomachum inexplēbilem labit. Infelices etiam q; intelligitis uos maiorem famem habere q; uētre. Hæc alius die ut dum dicis audias ipse. Scribe ut dum scripseris legas. Omnia ad mores: & ad sedandam rabie affectuum referens stude: ut non plus aliis scias: sed ut melius. Vale.

Epistola. x. De philosophia q; non sit res beneficiaria de aureo primo sæculo: & hoc luxurioso. Contra Possidoniū disputat artes mechanicas a philosophia minime iuentas: & q; illius rudis sæculi homines nō sapientes: sed sapientibus similes erant.

Vis dubitare mi Lucilli pōt: qn deoz imortaliū munus sit q; uiuū. Philosophiæ autē q; bene uiuimus. Itaq; tāto plus nos debere huic q; diis. Quāto maius beneficiū est bona uita q; uita. Pro certo deberetur nisi ipsam dii philosophiam tribuissent: cuius scientiā nulli dederūt: facultatē omnibus. Nā si hanc quoq; bonū uulgare fecissent: & prudētes nasceremur: & sapientia quod in se optimū haber perdidisset q; inter fortuita nunc esset. Nūc enim hoc in illa præciosum atq; magnificum est: quod nō

obuenit: quod illā sibi quisq; debet quod nō ab alio petis. Quid haberes quod in philosophia susciperes: si beneficiaria res esset. Huius opus unū est. De diuinis humanisq; ueg; iuenire: ab hac nunq; recedere iustitia pietas: religio: & omnis alius comitatus uirtutū confertaq; & inter se coherentū. Hac docuit colere diuina: humana diligere: & pœnes deos imperiū esse: & inter homines cōfortiū: quod aliquādo inuiolatū mā sit anteq; societate avaritia distraxit: & paupertatis causa etiā his quos fecit locupletissimos fuit. Desiderāt enim omnia possidere dum uolunt propria. Sed primi mortalium quig; ex his geniti naturā icorrupti se quæbant: eandē habebāt: & ducē: & regē: cōmissi melioris arbitrio. Naturæ est enī potioribus deteriora submittere. Mutis quidem gregibus: aut maxima corpora præsunt: aut uehēmētissima. Non præcedit armenta degener taurus: sed qui magnitudine ac thoris cæteros mares uicit. Elephantorum gregē excelsissimus ducit. Inter homines pro summo ē optimus: aio itaq; rector eligebat. Ideoq; summa fœlicitas erat gētrium: in quibus nō poterat potētor esse nisi melior. Tantum enī quātum uult potest: qui se nisi quod debet nō putat esse. Illo ergo sæculo quod aureū perhibet pœnes sapientes fuisse regnū Possidonius iudicat. Hi cōtinebant manus: & infirmiores a ualidioribus tuebant. Suadebāt: dissuadebātq;: & utilia atq; inutiilia mōstrabāt. Hoz; prudentia ne qd; deesset suis prouidebat. Fortitudo arcebat pericula: beneficentia agebat: ornabatq; subiectos. Officiū erat impare: nō regnū. Nemo quātum posset aduersus eos experiebat p quos coeperat posse. Nec erat cuiq;: aut animus in iniuriā: aut causa cum bene imperanti bene pareret. Nihil Rex maius minari male parentibus posset: q; ut abirent e regno. Sed postq; surrepentibus uitis in tyrānidem regna conuersa sunt: opus esse cœpit legibus: quas & ipsas inter initia tulere sapiētes. Solon q; Athenas æquo iure fundauit: inter septem æui sapientia natos. Lycurgū si eadem ætas tulisset sacro illi numero accessisset. Artaui & Alluci leges Chorondæq; laudant. Hi non in foro: nec in consultoz; atrio: sed in Pythagore tacito illo sanctoq; secessu didicerunt iura quæ florēti tunc Sicilia: & per Italiā græciæ ponerent. Hactenus Possidonio assentio artes quidē a philosophia inuentas quibus in quotidiano usu uita utit: nō concesserim. Nec illi fabricæ afferā gloriā. Illa iquit sparsos e calis lectos: aut aliq; rupe suffossa: aut exesæ arboris trunco docuit tecta molliri. Ego uero philosophiā iudico nō magis excogitasse has machinatiōes: tectoꝝ supra tecta surgentium: & urbes urbiū præmētiū: q; uiuaria pisciū in hoc clausa: ut tēpestatū pericula nō adiret gula. Et quāuis acerrime pelago seuiēte haberet luxuria portus suos: in quibus distinctos pisciū greges saginaret. Quid agis? philosophia docuit hoīes habere clauem & serā: & qcq; aliud erat avaritiæ si gnū dare philosophia hæc cū tanto habitatiū piculo iminētia tecta suspēdit. Paginæ erat fortuitis tegi: & sine arte: & sine difficultate naturale sibi inuenire aliquod receptaculum. Mihi crede fœlix illud seculū ante Architectos fuit. Ista nata sunt iā nascente luxuria: in quadratū tigna decidere: & ferro per designata currēte: certa manu trabē scindere. Nā primi cuneis scindebāt fissile lignū. Non enim tecta cœnationum epulas receptura parabant. Nec in hunc usum pinus aut abies deferebat longo uehiculoz; ordine: uicis intremēribus: ut ex illa lacunaria auro grauiā penderēt. Furcæ utring; suspensæ fulciebāt casam spissatis ramalibus ac fronde cōgesta: & in procliuē disposita: decursus imbribus quāuis magnus erat. Sub his tectis habitauerat: sed securi. Culmus liberis textit: sub marmore atq; auro seruitus habitat. In illo quoq; dissentio a Possidonio: q; ferramenta fabrilis excogitata a sapientibus uiris iudicat. Isto enim modo dicat licet sapiētes fuisse: per quos tunc laqueis captare feras: & fallere uisco inuētum & etiā magnos canibus circundare saltus. Omnia enī ista sagacitas hominū nō sapientia inuenit. In hoc quoq; dissentio sapiētes fuisse qui ferri metallā: & æris iuenerunt: cum incendio siluag; adusta tellus: in summo uenas iacētes liquæfactas fudisset: ipse tales inueniunt q̄les colūt: ne illa q̄dem tam subtilis quæstio mihi uideat q; Possidonio. Vtrū malleus i usu esset prius an forcipes coeperunt: utraq; inuenit aliquis exercitati ingenii acuti non magni: nec elati: & qcquid alio corpore incuruato: & animo humum spectāte quærendū est. Sapiēs facilis uictu fuit? Quid nī? Cū hoc quoq; seculo esse q; expeditissimus cupiat. Quomodo oro te cōuenit: ut Diogenē mireris: & Dædalū. Vter ex his sapiēs tibi uideat: qui ferrā cōmentus est: an ille qui cū uidisset pueꝝ caua manu bibentem aquā: fregit protinus exemptū e perula calicē: hac obiurgatione sui: q̄diu homo stultus superuacuas farcinas habuit: qui se complicuit in dolio: & in eo cubitauit. Hodie utrum tandem sapientiorē putas: qui inuenit quæadmodū in imēsam altitudinē crocum latētib; fistulis exprimat. Qui Euripos subitō aquag; impetu iplet: aut siccāt uersatilia cœnationū laq̄aria ita coaugmentat: ut subīde alia facies atq; alia succedat: & totiens tecta quotiens fercula mutent. An eum qui & aliis sibi hoc monstrat: q; nihil nobis natura dux ac difficile iperauerit. Posse nos habitare sine marmorario ac fabro. Posse nos uestitos esse sine cōmercio seruoz;. Posse nos habere usibus nostris necessaria: si cōtenti fuerimus his quæ terra posuit in summo. Quem si audire humanū genus uoluerit: tam superuacū sciet sibi cocū esse q; militē. Illi sapiētes fuerunt: aut certe sapientibus similes: quibus expedita erat tutela corporis. Simplici cura constant necessaria: in delitiis laborat. Etiam non desiderabis artifices: si sequere naturā: illa noluit esse districtos: ad quæcūq; nos cogeabat instruxit. Frigus intolerabile est corpori nudo. Quid ergo? Nūquid pelles ferarum & alioꝝ animalium a frigore satis abundeq; defendere queunt? Num corticibus arborum plæræq; gentes tegunt corpora? Num auium plumæ: in usum uestis conferunt? Num hodieq; magna Scytharum pars tergis: uulpium induit ac murium: quæ tactu mollia & ipenetrabilia uentis sunt? Opus est tamen calorem solis æstiuū umbra crassiore propellere. Quid ergo? Nū uerustas multa abdidit loca: quæ uel iniuria tēporis: uel alio quolibet casu excauata in specum recesserunt? Quid ergo? Num quamlibet uirgē craterem: texuerunt manu: & uili obliuierunt luto? Deinde stipula aliisq; siluestribus: operuere fastigium & pluuiis per deuexa larentibus: hyemem transiere securi. Quid ergo? Num indefesso iacent Syrticæ gentes: quibus

propter nimios solis ardores: nullū tegumentū satis repellendis caloribus solidū est: nisi ipsa arēs humus. Non fuit tam inimica natura ut cū oībus aliis animalibus faciliē actū uitæ daret: homo solus non posset si-
ne tot artibus uiuere. Nihil horum ab illa nobis imperatū est: nihil ægre quæredū: ut possit uita pducī.
Ad parata nati sumus: nos oīa nobis difficilia studio fecimus. Tecta tegumentaq; & fomenta corpore &
cibi: & quæ nūc ingens negocium facta sunt: obuia erant: & gratuita: & opera leui parabilia. Modus enim
omniū prout postulabat necessitas erat: nos ista præciosa: nos misera: nos magnis multisq; cōquirenda ar-
tibus fecimus. Sufficit ad id natura quod poscit. A natura luxuria desciuit: quæ quotidie seipsam icitat: &
tot seculis crescit: & ingenio adiuuat uitia. Primo superuacua cœpit concupiscere: inde cōtraria: nouissime
corpori animū abduxit & illius deseruire libidini iussit. Omnes istæ artes: quibus aut excitat ciuitas aut
strepit: corpore negotiū gerunt: cui omnia olim tanq; seruo præstabantur: tunc tanq; domino parant. Itaq;
hinc textorum hinc fabrorum officina sunt: hinc odores coquentium: hinc molles corporis motus doce-
tium: mollesq; cantus & ifractus. recessit enim ille naturalis modus: desideria ope necessaria finiens: iam
rusticitatis & miseræ ē: uelle quātū sat est. Incredibile est mi Lucilli q̄facile etiā magnos uiros dulcedo ora-
tionis abducatur a uero. Ecce Possidonius ut mea fert opinio: ex his qui plurimum philosophiæ contulerūt
dum uult describere primum quēadmodum alia torqueat fila: alia ex molli solutoq; ducant. Deinde quē-
admodum tela suspensis ponderibus: rectū stamen extendat: quēadmodum sub tegmē insertum: quod du-
riciam utrinq; comprimentis trame remoliat: spata coire cogantur: & iungi. Textricum quoq; artē a sapi-
entibus dixit inuentam: oblitus postea repertum hoc subtilius genus in quo tela iugo iuncta est: stamē se-
cernit arundo. Inseritur medium radiis sub tegmen acutis. Quod lato pariunt insecti pectine dentes. Quid
si cōtigisset illi addere has nostri temporis telas: in quibus uestis celatura conficitur. In qua non dico nul-
lū corpori auxiliū: sed nullū pudori est. Trāsit deinde ad agricolas: nec minus facunde describit procissum
aratro solū: & inter aratrū: quo solutior terra facilius pateat radicibus. tunc sparsa semina: & collectas ma-
nu herbas: ne quid fortuitū & agreste succrescat quod necet segetē. Hoc quoq; opus ait esse sapientiū: tanq;
non: nūc quoq; plurima cultores agroꝝ noua inueniāt: per quæ fertilitas augeatur. Deinde nō est conten-
tus his artibus: sed in pristinū sapientiē submittit. Narrat enim quemadmodū rex naturā imitatus panem
cœperit facere. Receptas inquit in os fruges cōcurrens inter se duritia dentiū frangit: & quicquid excidit
ad eosdē dentes lingua refert. Tūc uero miscet: ut facilius per fauces lubricas transeat. Cū peruenit in uen-
trem aqualiculi feruore cōcoquitur. Tunc demū corpori accedit. Hoc aliquis secutus exemplar: lapidem
asperum aspero imposuit: ad similitudinem dentiū: quoq; pars immobilis motū alterius expectat. Deinde
utriusq; attritu grana frangunt: & sæpius regeruntur. donec ad minutia frequēter trita redigant: tunc fa-
rinam in aquā sparsit: & assidua tractatione perdomuit: finxitq; panem: quē primo cinis calidus: & feruens
texta percoxit. Deinde furni paulatim reperti: & alia genera: quoq; feruor feruiret arbitrio. Non multum
affuit quin sutrinū quoq; inuentū a sapientibus diceret. Omnia ista ratio quidē: sed nō recta ratio cōmen-
ta est. Hominis enim non sapientis: inuēta sunt tam mehercules q̄ nauigia: quibus amnes: quibuscq; maria
transimus: aptatis ad excipiendum uentore impetum uelis: & additis a tergo gubernaculis: quæ huc atq;
illuc cursum nauigii torqueant: & exemplū a piscibus tractū est: qui cauda reguntur: & leui eius in utrūq;
momēto uelocitatē suam flectunt. Omnia hæc quidem inquit sapiens inuenit: sed minora q̄ ut ipse tracta-
ret: sordidioribus ministris dedit: immo non aliis excogitata ista sunt: q̄ quibus hodieq; curantur. Quæ-
dam nostra demum prodisse memoria scimus ut speculariorum usum perlucente testa clarum transmit-
tentium lumen: ut suspensuras balnearum & impressos parietibus tubos: per quos circūfunderetur calor
quo ima simul & summa fouent æqualiter. Quid loquar marmora: quibus templa: quibus domus ful-
gent: Quid lapideas moles in rotūdū ac leue formatas: quibus porticus ac capatia populore testa suscipi-
mus? Quid uerbore notas: quibus quāuis citata excipitur oratio & celeritatē linguæ manus sequitur. Vi-
lissimorū mancipiore ista commenta sunt. Sapientia altius sedet: nec manus edocet animore magistra est.
Vis scire quid illa eruerit: quidue effecerit: nō dedecores corporis motus: nec uarios per tubā ac tibiā can-
tus: quibus exceptus spiritus: aut in exitu: aut in transitu format in uocē: non arma nec muros: nec bella:
utilia molitur: paci fauet: & genus humanū ad cōcordiā uocat. Non est inq; instrumentore ad usus necessa-
rios opifex. Quid illi tam paruula assignas? Artificē uides uitæ: alias quidē artes sub dominio habet. Nam
cum uita illi uitæ quoq; ornamenta seruiunt. Cæterum ad beatum statum tendit: illo ducit: illo uias ape-
rit. Quæ sint mala quæ uideant ostendit: uanitatē exuit: mētibus dat magnitudinē solidā. Inflata uero
& ex inani speciosam reprimat: nec ignorari sinet inter magna quid intersit & tumida: totius naturæ noti-
ciam: ac suæ tradit. Quid sint dii qualesq; declarat: quid inferi: quid lares & Genii. Quid infecundam no-
minum formā animæ perpetuæ: ubi cōsistat: quid agant: quid possint: qd uelint: hic eius initiamēta sunt:
per quæ non municipale sacrum: sed ingens omnium deorum templum mundus ipse reseat. Cuius ue-
ra simulachra: ueraq; facies cernendas mētibus protulit. Nam ad spectacula magna hebes uisus est ad ini-
tia deinde rerum redit: & æternam rationē toti inditam: & uim omniū feminum singula proprie figura-
tem. Tū de animo cœpit inquirere unde esset: ubi: q̄diū: in quot mēbris diuisus. Deinde a corporibus se ad
incorporalia transtulit. Veritatēq; & argumenta eius excussit. Post hæc quemadmodū discernent uitæ
aut uocis ambigua. In utraq; falsa enim ueris immixta sunt. Non abduxit inq; se: ut Possidonio uideret: ab
istis artibus sapiens: sed ad illas omnino nō uenit. Nihil enim dignum inuentu iudicasset: quod nō erat di-
gnum perpetuo usu iudicaturus ponenda nō sumeret. Anacharisis inquit inuenit rotā figuli: cuius circū-
tu uasa formant. Demum q̄a apud homerū inuenit figuli rota: malunt uideri uersus falsos esse q̄ fabulū:

Ego nec Anacharsim huius rei fuisse auctore contēdo: & si fuit sapiēs quidē hoc inuenit: sed nō tanq̃ sapiens, sicut multa sapientes faciūt: quia homines sunt: nō quia sapiētes. Puta uelocissimū eē sapientē: qui cursu oēs anteibit: qua uelox ē: nō qua sapiēs. Cuperē Possidonio aliquē uitreatiū ostēdere: qui spiritu uitrū in habitus plurimos format: qui uix diligenti manu effingerentur. Hæc inuenta sunt postq̃ sapientē inuenire definimus. Democritus inquit inuenisse dicit fornice: ut lapidū curuatura paulatim inclinatore medio saxo alligaret, hoc dicā falsum esse. **Neceſſe est enim** ante Democritū & pontē & portas fuisse: quarū fere summa curuant. Excidit porro uobis eundē Democritū inuenisse: quēadmodū ebur molliret: quēadmodū decoctus calculus in smaragdū cōuerteret: qua hodieq̃ coctura inuenti lapides coctiles colorantur. Ista sapiens licet inuenierit: nō quia sapiens erat iuenit. Multa enī facit: quæ ab imprudentissimis & que fieri uidimus: aut peritius: aut exercitatus. Quid sapiēs inuestigauerit? Quid in lucē protraxerit quæris? Primū uerā naturā quā nō ut cætera animalia oculis secutus est tardis ad diuina. Deinde uitæ legē: quā ad uniuersa direxit: nec nosse tantū: sed sequi docuit deos: & accidentia nō aliter excipere q̃ imparata. Vetuit parere opinionibus falsis: & quāti quicq̃ esset uera æstimatione **perpēdit**: dānauit mixtas pœnitentiæ uoluptates. Et bona semper placitura laudauit: & palam fecit foelicissimū esse: cui foelicitate nō opus est: potētissimū esse qui habet in potestate. Nō de ea philosophia loqui quæ ciuem extra patriā posuit: extra mūdū deos: quæ uirtutē donauit uoluptati: sed illa quæ nullū bonū putat nisi quod honestū est: quæ nec hominis nec fortunæ muneribus deleri pōt, cuius hoc præciū est nō posse præcio capī. Hanc philosophiam fuisse illo rudi sæculo quo adhuc artificia deerant. & ipso usu discebāt utilia. Non credo sicut ante fortūta tempora: cum in medio iacerent beneficia naturæ promiscuæ utenda: anteq̃ auaritia: atq̃ luxuria disſociare mortales: & ad rapinā ex cōsortio discurrere. Non erant illi sapiētes uiri: etiā si faciebant faciēda sapiētibus. statū quidē generis humani nō aliū quisq̃ suspexerit magis. Nec sicui permittat deus terrena formare & dare gentibus mores: aliud probauerit: q̃ quod apud illos fuisse memoratur apud quos nulli subigebant arua coloni. Ne separare quidem: aut partiti limine campū. Fas erat in mediū q̃rebant ipsaq̃ tellus. Oīa liberius nullo poscente ferebat. Quid hominū illo genere foelicius? In cōmune regē natura fruebatur: sufficiebat illa ut parens in tutela omniū: hæc erat publicæ opū secura possessio. Quid ni ego illud locupletissimū mortaliū genus dixerim: in quo pauperē inuenire nō posses. Irrupit in res optime positas auaritia: & dum seducere aliquid cupit: atq̃ in suum uertere: omnia fecit aliena & in angustū ex immenso reſecta paupertatē intulit: & multa cōcupiscēdo omnia amisit. Licet itaq̃ uelit nūc cōcurrere & reparare qd̃ perdidit: licet agros agris adiciant uicinū uel præcio pellat æris uel iniuria. Licet in prouinciæq̃ spatiū rura dilatat: & possessionē uocet: per suam longā peregrinationē nulla nos finiū propagatio eo reducet unde discessimus. Cum omnia fecerimus multū habebimus uniuersum. Tertia ipsa fertilior erat illaborata: & in usus populorū nō diripientium larga. Quicquid natura protulerat: id nō minus inuenisse q̃ inuētū mōstrare alteri uoluptas erat. Nec ulli superesse poterat: aut deesse: inter cōcordes diuidebatur. Nondū ualentior: imposuerat infirmiori manū. Nōdum auarus abscondendo quod sibi iaceret: aliū necessariis quoq̃ excluderat. Par erat alterius ac sui cura. Arma cessabant incruentæq̃ humano sanguine manus. Odiū omne in feras uerterant. Illi quos aliquod nemus dēsum a sole protexerat: qui aduersus seuitiam hyemis: aut imbris uili receptaculo tuti sub fronde uiuebāt: placidas transigebant sine suspirio noctes. Sollicitudo nos in nostra purpura uexat: & acerrimis excitat stimulis. at q̃ mollem sonū illis dura tellus dabat. Non impēdebāt celata laquearia: sed in aperto iacentes sydera superlabebātur: & insigne spectaculū noctiū mundus in præceps agebat: silētiū tantū opus dicēs: tam inter diē illis q̃ noctē patebant. p̃spectus huius pulcherrimæ domus. Libebat intueri signa ex media cæli parte uergentiā: rursus ex occulto alia surgentiā. Quid ni iuuaret uagari inter tam late sparsa miracula? At uos ad omnē tectorū pauetis sonū: & inter picturas uestras si quid increpuit fugitis attoniti. Nō habebāt domos instar urbiū. Spiritus ac liber iter aperta flatus: & leuis umbra rupis aut arboris & perlucidi fontes riuicq̃ non ope: nec fistula: nec ullo coacto itinere obſolefacti: sed spōte currētes: & prata sine arte formosa inter hæc agreste domiciliū rustica politū manu. Hæc erat secundū naturā domus in qua libebat habitare: nec ipsam: nec pro ipsa timentē. Nūc magna pars nostri metus tecta sunt. Sed quis egregia illis uita fuerit: & carēs fraude: nō fuere sapientes: quādo hoc iā in ope maximo nomē est. nō tamē negauerim fuisse alti spiritus uiros. Et ut ita dicam: a diis recētes: neq̃ enim dubiū est: quin meliora mundus nōdū effectus ædiderit. Quēadmodū aut oībus indoles fortior fuit: & ad labores paratior: ita nō erāt ingenia oībus cōsumata. Nō enī dat natura uirtutē. Ars est bonū fieri. Illi quidem non aux: nec argentū: nec perlucidos lapides ima terræ fece quærebant. Parcebantq̃ adhuc etiam multis animalibus. Tantū aberat: ut homo hominē nō iratus: nō timēs tantū spectaturus occideret. Nondū uestis illis erat picta. Nondū texebat aux: adhuc non eruebat. Quid ergo? Ignorātia regē innocentes erant. Multum aut̃ interest utrū peccare aliquis nolit: aut nesciat. deerat illis iustitia: deerat prudētia: deerat tēperantia ac fortitudo. Omnibus his uirtutibus habebat similia quædā rudis uita. Virtus nō cōtingit aīo: nisi instituto & edocto: & ad summū assidua exercitatione perducto. Ad hoc quidē: sed sine hoc nascimur: & in optimis quoq̃ anteq̃ erudias uirtutis materia nō uirtus est. Vale.

Epistola. xcii. Quomodo ad omne quod euenire pōt firmandus est animus. Et q̃ omnia mortalū mortalitate damnata sunt. Vbi nō indignatione: sed æquanimitate opus est contra fatum.

Iberalis noster nunc tristis est nūciato incendio: quo Lugdunēsis colonia exausta est. Mouere hic casus quēlibet posset: ne dum hominē patriæ suæ amatissimū: quæ res efficit: ut firmitatē animi sui quærat quā uidelicet ad ea quæ timeri posse putabat exercuit. Hoc uero tā sopinatū malū & pœne

inauditum nō miror si sine motu fuit: cū esset sine exemplo. Multas enim ciuitates incendiū uexauit: nūllam abstulit. Nam etiā ubi hostili manu iniecta ignis immixtis multis locis deficit: & quis subinde excites raro tamē sic cuncta depascitur: ut nihil ferro relinquat. Terræ quoq; uix unq; tam grauis & perniciosus fuit motus: ut tota oppida euenteret. Nunq; deniq; tam infestū ulli exarsit incendiū: ut nihil alteri supersesset incendio: tot pulcherrima opera: quæ singula illustrare urbes singulas possent: una nox strauit: & in tanta pace quantū ne bello quidē timeri pōt accidit. Quis hoc credat? Vbiq; armis quiescentibus: cum toto orbe terræ diffusa securitas sit. Lugdunū quod ostendebatur in Gallia quæri: omnibus fortuna quos publice afflixit: quod passuri erāt timere permisit. Nulla res magna nō aliquod habuit ruinæ suæ spatium. In hac una nox interfuit inter urbē maximā & nullam: deniq; diutius illā tibi perisse q̄ periit narro. Hæc omnia liberalis nostri affectum inclinant aduersus sua firmū & erectum: nec sine causā concussus est. Inexpectata plus aggrauant. Nouitas adiicit calamitatibus pondus: nec quisq; mortaliū nō magis quod etiam miratus est doluit. Ideo nihil nobis improuisum esse debet. In omnia præmittendus est animus: cogitandūq; non quicquid solet sed quicquid potest fieri. Quid enim est: quod nō fortuna cum uoluit ex florentissimo detrahat: quod non eo magis aggrediat & quatit: quo speciosius fulget. Quid illi arduum? quidue difficile est? Non una uia semper ne tota quidem incurrit. Modo nostras in nos manus aduocat: modo suis contenta uiribus inuenit pericula sine auctore: nullū tempus exceptū est: in ipsis uoluptatibus causæ doloris oriūtur. Bellū in mediā pace cōsurgit: & auxilia securitatis in metū transeunt. Ex amico inimicus. Hostis ex socio. In subitas tempestates hyberniscq; maiores agitur æstiuā tranquillitas: sine hoste patimur hostilia: & claudis causas: si alia deficiunt nimia sibi foelicitas inuenit. Inuadit tēperatissimos morbus: ualidissimos ptyxis Innocētissimos poena. Secretissimos tumultus. Eligit aliquid noui casus: per quod uelut oblitis uires suas ingerat. Quicquid longa series multis laboribus multa dei indulgētia struxit: id unus dies spargit ac dissipat: longā morā dedit malis pperatibus: q̄ diem dixit horā momentūq; tēporis euerrentidis iperiis sufficere. Esset aliquod ibecillitatis nostræ solaciū: rerūq; nostrarū si tāto tēpore repararent cūcta q̄to finiuntur. Nunc incrementa lente exeunt: festinatur in dānū: nihil priuatim: nihil publice stabile est: tam hominū q̄ urbiū facta uoluuntur. Inter placidissima terror existit: nihilq; extra est tumultuantibus causis: mala unde minime expectabant erumpunt. Quæ domesticis bellū steterant regna: quæ externis impellente nullo ruunt: quota quæq; foelicitatē ciuitas pertulit. Cogitanda ergo sunt omnia: & animus aduersus ea quæ possunt euenire firmandus. Exilia: tormenta bella: morbos: naufragia meditare. Potest te patriæ: potest patriam tibi casus eripere: potest te in solitudinem abiicere. Potest hoc ipsum in quo turba suffocatur fieri solitudo. Tota ante oculos fortis humanæ conditio ponatur: nec quantum frequenter euenit: sed quantum plurimū potest euenire præsumamus animo: si nolumus opprimi: nec ullis iustitatis uelut nouis obstupe fieri. In plenū cogitanda fortuna est. Quoties Asiæ: quotiens Achaïæ urbes uno tremore ceciderūt: quot oppida in Syria: quot in Macedonia deuorata sunt? Cypriū quotiens uastauit hæc clades? Quotiens in sepaphus corruit: frequēter nobis nunciati sunt totarū urbium interitus: & nos iter quos frequēter ista nūciantur: quota pars omnium sumus. Confurgamus itaq; aduersus fortuita: & quicquid iciderit sciamus nō esse tam magnū q̄ rumore iactetur. Ciuitas arsit opulenta: ornāmētumq; prouiciarum: quibus & in ferta erat: & excepta. Vni tamen imposta: & huic nō altissimo monti. Omnium istarū ciuitatū: quas nunc magnificas ac nobiles audis. Vestigia quoq; tēpus eradet. Nō uides quēadmodū in Achaïa clarissimarū urbiū iā fundamenta cōsumpta sunt: nec quicq; extet ex quo appareat illas saltem fuisse. Non tantum manufacta labuntur: nō tantū humana arte: atq; industria posita uertit dies. Iuga montiū diffiuit: totæ defedere regiones. Opera sunt fluctibus: quæ pculā cōspectu maris stabāt. Vastauit ignis colles: per quos relucebat: erofit & quodā altissimos uertices solatia nauigatiū: ac speculas ad humilē harenā deduxit: ipsius naturæ opa uexantur. Et ideo a quo animo ferre debemus urbium excidia. Casura omnia extant: omnibus exitus manet: siue interna uel flatuq; præclusa uiolenti pondus sub quo tenent excusserint: siue torrētū in abdito uastior obstantia effregerit siue flāmarum uiolentia compaginem soli ruperit: siue uetustas: in qua nihil tutum est: expugnauerit minutatim: siue grauitas cæli egefferit populos: & situs deserta corruperit. Enumerare omnes fatorū uias longū est. Hoc unū scio: sola mortaliū opera: mortalitate dānata sunt: inter peritura uiuimus. Hæc ergo atq; eiusmodi solatia admoueo Liberali nostro incredibili quodā patriæ suæ amore flagranti: quæ fortasse cōsumpta est: ut in melius excitaretur. Sæpe maiori fortunæ locum fecit iniuria. Multa ceciderunt: ut altius surgerent: & in malas imagines foelicitatis urbis inimicus aiebat Romæ sibi cēdia ob hoc unū dolori esse: quod sciret meliora resurrectura q̄ arsisent. In hac quoq; urbe uerisimile ē certiores omnes esse ut maiora certioraq; q̄ amittere restituantur. Sint utinā diuturna: & melioribus auspiciis in æuū longius condita. Nā huic Coloniae ab origine sua centesimus annus est: ætas ne homini quidē extrema a Platone deducta: in hac frequētia loci oportunitate cōualuit. Qui tamē grauissimos casus intra spatiū humanæ pertulit senectutis. Itaq; formetur animus ad intellectum: patientiāq; sortis suæ: & sciat nihil inausum esse fortunæ. Aduersus imperia illā idē habere iuris: quod aduersus imperantes. Aduersus urbes idē posse quod aduersus homines. Nihil horū dignādū est. In eū intrauimus mudū: in quo his legibus uiuitur. Placet parere nō placet: quacūq; uis exi. Indignare si quid in te inique cōstitutū est. Sed si hæc imos summosq; necessitas alligat: in gratiā cū fato reuertere: a quo omnia resoluunt. Nō est q̄ nos tumultis metiaris: & his monumentis quæ uia disparia prætexūt. Aequat omnes cinis: impares nascimur: pares morimur. Idem de urbibus: quod de urbiū incolis dico. Tam ardea capta: q̄ Roma capta est. Conditor ille iuris humani: nō natalibus nos: nec nomini claritate distinxit: nisi dum sumus. Vbi uero ad finem

mortalium uentum est. Discede inquit ambitio olum quæ terræ præmunt: seruus miles esto. Ad oia patienda pares sumus. Nemo altero fragilior est: nemo in trāstinū sui certior. Alexāder Macedonum rex discere Geometriā in cœlis coeperat sciturus quod pusilla terra esset: ex qua minimū occupauerat. Ita dico infelix ob hoc quod intelligere debebat falsum se gerere cognomē. Quis enim esset tam magnus in pusillo potest? Erant illa quæ tradebant subtilia: & diligenti intētiōe discēda: nō quæ percipere posset uelanus homo: & trans oceanū cogitationes suas mittens. Facilia inquit me doce. Cui præceptor inquit: Ista omnibus eadē sunt: æque difficilia. Hoc puta rex: naturā dicere. Ista de quibus quæris: oibus eadē sunt: nulli dari faciliora possunt: sed quisquis uolet sibi ipsi illa reddet faciliora. Quomodo? æquānimitate: & doleas oportet: & sitias: & efurias: & senescas: & si tibi longior cōtigerit inter homines mora: & ægrotes: & perdas aliquid: & pereas. Nō est tamē quod istis qui te circūstrepūt credas. Nihil horū malū ē. Nihil itolerabile: aut dūx: ex consensu istis metus est. Sic mortē times quomodo famā. Quid autē stultius homine uerba metuente. Elegāter Demetrius noster solet dicere: eodē loco sibi esse uoces imperitorum: quo uētre redditos crepitus. Quid enim inquit mea refert? sursum isti an derosum sonent? Quāta dementia est uereri: ne infameris ab infamibus? Quēadmodū famā extimuiſtis sine causa: sic & illa quæ nunquā timeretis: nisi fama uixisset. Nunquid detrimētū faceret. uir bonus in quibus rumoribus sparsus: cū ne morti quidē hæc apud nos noceat: & hæc malam molitionē habet. Nemo eorū qui illa accuset expertus est. Interim temeritas est dānare quod nascias. At illud scis quod multis utilis sit: quod multos liberet tormentis: ægestate: quærelis: suppliciis: tedio. Nō sumus in ullius potestate: cum mors in nostra potestate sit. Vale.

Epistola xcii. Disputatio contra dicentes solā uirtutē nō facere beatū sine externis cōmodis. Vel facere quidē beatū sed nō beatissimum. Vbi tradit hæc fortuita nec bona esse nec mala. Et nec beatum facere nec miserum. Et de excellentia animi.

Vto inter me teque cōueniat externa corpori acquiri: corpus in honorē animi coli in animo eē pariter ministras: per quas mouemur: alimurque propter ipsum principale nobis datas. In hoc principale aliquid irrationale est: & rationale. Illud huic seruit: hoc unū est quod alio nō refert: sed oia ad se perfert. Nā illa quoque diuina ratio oibus præposita est: ipsa sub nullo est. Et hæc autē nostra eadē est: quæ ex illa est. Si de hoc inter nos conuenit: sequitur ut de illo quoque conueniat. In hoc uno positā esse beatam uitā: ut in nobis rō perfecta sit. Hæc enim sola non submittit animū. Stat contra fortunā in quolibet rege habitus seruitus seruit. Id autē unū bonū est: quod nunquā defrigitur. Is in quā beatus: quæ nulla res minorem facit: tenet summa & ne ulli quidē nisi sibi innixus. Nam qui aliquo auxilio sustinetur potest cadere. Si aliter est incipit in nobis multū ualere nō nostra. Quis autē uult cōstare fortuna: aut quis se prudens ob aliena miratur? Quid est beata uita: securitas & perpetua tranquillitas. Hanc dabit animi magnitudo: dabit constantia bene iudicati tenax. Ad hoc quomodo peruenitur? si ueritas tota perfecta est: si seruatus est in rebus agendis ordo: modus: decor: & innoxia uoluntas: aut benigna: intenta rationi. Nec unquā ab ista recedens: amabilis simul mirabilisque. Denique ut breuiter tibi formulā scribā. Talis animus sapiētis eē uiri debet: qualis deum deceat. Quid potest desiderare: is cui oia honesta cōtingāt? Nā si possunt aliquid nō honesta conferre ad optimū statum: in his erit beata uita: sine quibus nō est. Et quid stultius turpiusue quā bonū rationalis animi ex irrationalibus neſtere. Quidā tamē augeri summū bonū iudicāt: quia pagæ plenū sit fortuitis repugnātibz. Antipater quoque inter magnos sectæ huius auctores: aliquid se tribuere dicit externis: sed exiguū admodū. Vides autē quale sit: & te nō eē cōtentū: nisi aliquis igniculus alluxerit. Quod potest in hac claritate solis habere scintilla momentū? Si nō ex sola honestate cōtentus: necesse est aut quietem adiicere uelis quā dosinā uocant græci aut uoluptatē. Hæc autē recipi potest. Vacat enim animus molestia: liber ad cōspectum uniuersū. Nihilque illū auocata cōtēplatiōe naturæ. Altez illud uoluptas bonū pecoris est. Adiicimus rationali irrationale: honesto inhonestū. Magno uitā facit titulatio corporis. Quid ergo dubitatis dicere bene esse homini: si palato bene ē. Et hunc tu nō dico inter uiros numeras. Sed iter homines cuius summū bonū saporibus: ac coloribus: ac sonis cōstat. Excedat ex hoc aialium numero pulcherrimo: ac diis secundo mutis aggreget animal pabulo lætum. Irrationalis pars animi duas habet partes. Alterā animosam: ambitiosam: impotentē: positā in affectionibus. Alterā humilē: languidam: uoluptatibus deditā. Illam effrenatā: meliorē tamē certe: fortiorē ac digniorē uiro reliquunt. Hanc necessariā beatæ uitæ putauerunt inermē & abiectā. Huic rōnē seruire iusserunt & fecerunt aialis generosissimi bonū: demissum & ignobile. Præterea mixtū: portēt uosumque: & ex diuersis aialibus cōgruētibus mēbris. Nā ut ait Virgilius noster in Scylla. Prima hominis facies & pulchro pectore uirgo. Pubetenus postrema immani corpore pistrix. Delphinū caudas utero cōmissa lupogz. Huic tamen Scyllæ fera aialia iuncta sunt horrenda: uelocia. At isti sapientiā ex quibusdā cōposuere portētis. Prima hominis pars est ipsa uirtus. Huic committit inutiles caro: & fluida & receptandis tantum cibis habilis: ut ait Possidonius. Virtus illa diuina: i lubricū definit: & superioribus eius partibus uenerādis atque cælestibus: animal iners ac marcidum attexit. Illa utcumque altera ges nihil quidē ipsa animo præstabat: sed impedimēta remouebat. Voluptas ultro dissoluit: & omne robur emollit: quæ inuenietur tam discors inter se iunctura corpogz: fortissime rei inertissima astruif: seuerissimæ pagæ ferias: sanctissimæ intemperās usque ad indigesta. Quid ergo inquit: si uirtutē nihil impeditura sit bona ualitudo: & quies: & doloque uocatio: nōne petes illas. Quid ni petam? Nō quia bona sunt: sed quia secundū naturā sunt: & quia bono a me iudicio sumunt. Quod erit in illis nunc bonū? Hoc unū bene eligi nam cum uestem qualē decet summo: cum ambulo ut oportet: cum cœno quēadmodū debeo: non cœna aut ambulatio: aut uestis bona sunt: sed meum in his propositū seruantis in quaque re rationi conue-

niente modū etiā nūc adiciā. Munda uestris electio appetenda est homini. Natura enim homo mūdum est elegans animal est. Itaq; nō est bonū per se munda uestis: sed munda uestis electio: quia nō ī re bonum est: sed in electione, quia actiones nostrae honestae sunt: nō ipsa quae aguntur. Quod de ueste dixi: idem de corpore me existima dicere. Nā hāc quoq; natura: ut quādam uestē animo circūdedit uelamentū eius ē. Quis autē unq; uestimenta aestimauit arcula? Nec bonū nec malū uagina gladium facit. Ergo de corpore quoq; idem tibi respondeo. Sūptuq; quidē me: si detur electio & sanitatem & uires. Bonum autem futurū iudiciū de illis meum nō ipsa. Est quidem inquit sapiens beatus. Sūmum enim bonum non sequit̃ nisi illi: & naturalia istrumēta respondeant. Ita miser quidē esse: qui uirtutē habet nō potest. Beatissimus aut non est: qui naturalibus bonis destituitur: ut ualitudine & mēbroꝝ integritate. Quod incredibilis uidet̃ id cōcedis: aliq̃ in maximis & continuis doloribus: non esse misere: etiā beatum. Quod leuius est: negas beatissimū esse. Atqui si potest uirtus efficere: ne miser aliquis sit: facilius efficiet ut beatissimus sit. Minus enim interualli a beato ad beatissimū restat: q̃ a misero ad beatum. An quae res tantū ualet ut exceptū calamitatibus iter beatos locet. Nō potest adiciere quod superest: ut beatissimū faciat in summo deficit cliu. Cōmoda sunt in uita & incōmoda utraq; extra nos. Si nō est miser uir bonus: quīs omnibus praematur ī cōmodis: quomodo nō beatissimus: si aliquibus cōmodis deficitur. Nā quēadmodū incōmodorum one re usq; ad misere nō deprimis: sic cōmodoz inopia nō deducit a beatissimo. Sed tamē sine cōmodis beatissimus ē: q̃ non est sub incōmodis miser. Aut pōt illi eripi bonū suum: si pōt minui. Paulo ante dicebam: igniculū nihil cōferre lumini solis. Claritate enim eius quicquid sine eo lucet: abscondit̃. Sed quādam in q̃ solis uis & lux itēgra est: ēt inter opposita: & quāuis aliud interiaceat: quod nos prohibeat eius aspectū: in opere est: cursu suo fertur. Quotiens inter nubila luxit: nō est sereno minor: nec tardior quidē. Quoniam multum interest: utrū aliquid obstat tantū: an impediāt. Eodē modo uirtuti opposita nihil detrahūt, non ē minor: sed minus fulget: nobis forsitan non aequē apparet ac nitet. Sibi eadem est: & more solis ob scuri in occulto uim suam exercet. Hoc itaq; aduersus uirtutem possunt calamitates & damna: & iniuriæ quod aduersus solem potest nebula. Inuenitur qui dicat sapientē corpore paꝛe prospero usum nec misere esse: nec beatum. Hic quoq; fallitur. Exequat ea in fortuita uirtutibus: & tantū tribuit uirtutibus quantū honestate carētibz. Quid aut̃ foedius: quid indignius q̃ cōparare ueneranda contēptis? Veneranda enī sunt fides: iustitia: pietas: fortitudo: prudentia: Econtrario uilia sunt: quae saepe contingunt pleniora uilissimis. Crus solidū: & lacertus: & dentes: & hōꝝ sanitas: firmataq;. Deinde si sapiens cui corpus molestū est: nec miser habebitur: nec beatus: sed medio relinquetur. Vita quoq; eius nec appetēda: nec fugiēda: Quid autem tam absurdum q̃ sapientis uitā appetendā nō esse? Aut quid tam extra fidē q̃ esse aliquā uitā: nec appetendā: nec fugiendā? Deinde si damna corporis misere nō faciunt: beatū esse patiuntur. Nā quibus potētia non ē in peiorem transigendi statum: nec interpellandi quidem optimum. Frigidum inquit aliquid & calidum nouimus. Inter utrūq; tepidum est. Sic aliquis beatus est: aliquis miser: aliquis nec miser nec beatus. Volo hanc cōtra nos positā imaginē excutere. Si tepido illi plus frigidi ingessero fiet frigidū: si plus calidi affudero fiet nouissime calidū. At huic: nec miser: nec beato: quātūcūq; ad miseria adiecero: miser erit quēadmodū dicitis. Ergo imago ista dissimilis ē. Deinde trado tibi hominē: nec miserum nec beatū. Huic adiicio cecitatē non fit miser. Adiicio dolores cōtinuos & graues: miser nō fit. Quem tā multa mala in miserā uitam non trāsserunt nec ad beata quidem educunt. Si nō potest ut dicitis sapiens ex beato: in miserum decidere: nō potest in non beatum. Quare enim qui illa coepit: alicubi subsistat. Quae res nō patit̃ illum ad imū deuolui: retinet in summo. Quid nī? nō possit bēa uita rescindi nec remitti quidē pōt: & ideo uirtus ad illā per seipsa satis est. Quid ergo inquit sapiēs: & non ē beatior qui diutius uiixerit: quē nullus aduocauit dolor: q̃ ille q̃ cum mala fortuna saepe luctatus est. Responde mihi. Nunquid & melior ē: & honestior? Si hāc nō sunt: ne beatior ē. Rectius iuuat oportet: ut beatus uiuat. Si rectius non pōt: ne beatus qdē. Non intendis uirtus: ergo nec beata qdē uita: quae ex uirtute est. Virtus enim tantū bonum ē: ut istas accessiones minutas non sentiat. Breuitatem aui: & dolorum & corpore uarias offensiones. Nam uoluptas non est digna ad quam respiciat. Quid ē in uirtute praecipuū? Futuro non indigere: nec dies suos cōputare: in quātolibet tēpore bona aeterna cōsumat. Incredibilia nobis hāc uident̃: & supra humanam naturam excurrentiam. Maiestatem enim eius ex nostra imbecillitate metimur: & uitis nostris nomen uirtutis imponimus. Quid porro aequē incredibile uidet̃. Aliquem in summis cruciatibus positū: dicere beatus sum. Atq; hāc uox in ipsa officina uoluptatis est audita. Beatissimum inquit hunc & ultimū diē ago Epicurus: cum illum hinc urinae difficultas torqueret: hinc insanabilis exulcerati dolor uentris. Quare ergo incredibilia sunt ista apud eos qui uirtutē colunt: cū apud eos quoq; reperiant̃: apud quos uoluptas iperit̃. Hi quoq; degeneres & humilimae mētis aiunt: in summis doloribus: in summis calamitatibus: impietē nec misere: futurū nec beatū. At q̃ hoc quoq; incredibile ē. Imo incredibilis. Nō uideo enī quomodo in infinitū agat̃ e fastigio suo: deiecta uirtus. Aut beatū praestare debet. Aut si ab hoc depulsa ē: non phibet fieri misere. Stans nō pōt uinci: aut uincat̃ oportet: aut uincat. Diis iquit immortalibus solis: & uirtus & beata uita contingit. Nobis umbra quādam illorum bonorum & similitudo. Accedimus ad illā nō puenimus. Ratio uero diis hominibz communis est. Hāc in illis consumata est: in nobis consumabilis. Sed ad desperationem nos uitia nostra perducūt. Nam ille alter secundus est: ut aliquis parum cōstans: ad custodiendā optima cuius iudiciū labat. Etiam nunc & incertum est: desideret oculoꝝ atq; auriū sensum bonam ualitudinem & non foedum aspectū corporis: & habitu manente suo: aetatis praeterea longius sparium. Per hanc potest non poenitenda agitare ut in perfectio uiro. Huic malitiae uis quādā inest: quia ani

num habet mobilem at praua illa agit arens malitia: & ea agitata abest. De bono non ē adhuc bonus: sed in bonum fingitur. Cuiusq; autē deest aliquid ad bonū malū est. Sed sicui uirtus animusq; in corpore præsens: hic deos æquat. Illo tendit originis suæ memor. Nemo improbe eo conatur ascendere unde descendat. Quid est autē: cur nō existimes in eo diuini aliquid existere qui dei pars est. Totum hoc quo cōtine mur: & unū est: & deus: & socii eius sumus & membra. Capax ē noster animus: præferē illo si uirtia nō deprimat. Quēadmodū corpore nostrorū habitus erigit: & spectat in cælū. Ita animus cui in quātum uult licet porrigi. In hoc natura regē formatus ē ut paria diis uelit: & sic utat suis uiribus ac se in spaciū suū extendat. Nō aliena ui ad summa nitit. Magnus erat labor ire in cælū. Redit enim cū hoc iter nactus est. Vādit audacter & contēptor oīum nec ad pecuniā respicit: aurū argentūq; illis in quibus iacuerē tenebris dignissima. Nō ad hoc æstimat splēdore quo imperitiores uerberāt oculos & auerterūt a cælo: ex quo illase creuit cupiditas nostra & effodit. Scit inquā alicubi positas esse diuitias quo congerunt: animū impleri de dere nō arcā. Hunc iponere domino oīum regē licet. Hunc in possessionē regē naturæ inducere: ut suarū possessionū orientis occidētisq; terminus fiat. Deorūq; ritu cuncta possideat cū opibus suis diuites sup ne despiciat. Quorum nemo tam latus est suo: q̄ tristis alieno: cum se in hanc sublimitatem tulit. Corporis quoq; uel oneris necessarij nō amator: sed procurator est. Nec se illi cui impositus est subiicit. Nemo liber est qui corpori seruit. Nā ut aliquos dominos: quos nimia pro illo sollicitudo inuenit trāseas: ipsius morosum imperium delicatūq; est. Ab hoc modo æquo animo exit: modo magno profilit: ne quis deinde reliqis eius futurus sit exitus q̄rit. Sed ut ex barba capillos detonsa negligimus. Ita ille diuinus animus egres surus hominē quo receptaculū suū cōferat. Ignis illū excludat: an fere distrahāt: an terra cōtegat: non magis ad se iudicat pertinere: q̄ secundas ad editū infantē: utrū proiectum aues differat: an consumatur canibus data præda marinis. Quid ad illū qui tunc quoq; cū inter homines est: nullas minas timet: ullas ne timebit post mortē minas eorū quibus usq; ad mortē timeri parū est. Nō cōteret inquit me: nec uncus: nec proiecti ad cōtumeliā cadaueris: laceratio foeda uisuris. Neminem de supremo officio rogo. Nulli reliqas meas cōmendo. Ne quis insepultus esset regē natura prospicit: quē se uirtia proiecerit: dies condat. Diserte Mœcenas ait: Nec tumulū curo: sepelit natura relictos. Alte cinctum putes dixisse. Habuit enim ingeniū: & grande: & uirile: nisi illud secundis cinxisset. Vale.

Epistola xciii. De breuiori uita nō curādū. Et q̄ amplissimū uitæ spatiū ē usq; ad sapientiā uiuere.

Nepistola qua de morte Metronatis philosophi quærebaris: tanq̄ potuisset diutius uiuere & debuisset: æquitatē tuā desiderauit: quæ tibi in omni persona: in omni negotio superest in una re deest: in qua omnibus: multos inueni æquos aduersus homines: aduersus deos neminē. Obiurgamus quotidie fatū. Quare ille nō rapit? Quare ille in medio cursu raptus est? Quare senectutem & sibi & aliis grauē extendit. Vtrū obsecro tē æquius iudicas te naturā: an tibi parare naturā? Quid autē interest: q̄ cito exas dū utiq; exēdū est. Nō ut diu uiuamus curandū est: sed ut satis. Nā ut diu uiuas fato opus ē: ut satis animo. Longa est uita si plena est. Impletur autē cū animus sibi bonū suū reddidit: & ad se potestatem sui transfilit. Quid illum octoginta anni iuuant per inertiam exacti? Non uixit iste: sed in uita moratus ē: nec sero mortuus: sed diu. Octoginta annis uixit. Interest mortē eius ex quo die numeres. At ille obiit uiri dis: sed officia boni ciuis: boni amici: boni filii executus est. In nulla parte cessauit: licet eius ætas imperfecta sit: uita perfecta est. Octoginta annis uixit: imo octoginta annis fuit: nisi forte sic uixisse eum dicis quo modo dicuntur arbores uiuere. Obsecro te mi Lucilli hoc agamus: ut quēadmodū præciosa rerum sit. uita nostra nō pateat multū: sed multū pēdeat. Actū illam metiamur: nō tempore. Vis scire quid inter hūc i ter sit uegetum contēptorēq; fortunæ functū omnibus uitæ humanæ stipendiis: atq; in summū bonū eius euectum: & illū cui multi anni transmissi sunt. Alter post mortē quoq; est. Alter ante mortē periit. Laudem istag: & in numero fœlicij reponamus eū: cui quantūcūq; temporis contigit: bene collocatū est. Vidit enim ueram lucē: nō fuit unus & multis: & uixit: & uiguit. Aliquādo sereno usus est. Aliquādo ut solet ualidi syderis fulgor p nubila emicuit. Quid q̄ris q̄ diu uixerit: uixit ad posteros usq; transfiliit: & se in memoriā dedit. Nec ideo mihi plures annos accedere recusauerim. Nihil tamen ad beatā uitā defuisse dicam: si spaciū eius inciditur. Nō enim ad eū diē me aptauit: quē ultimū mihi spes auida promiserat: sed nullū tanq̄ ultimū aspexi. Quid me interrogas quādo natus sim? An iter iuniores adhuc cēsear? Habeo meum: Quemadmodum in minore corporis habitu potest homo esse perfectus: sic & in minore temporis termino potest esse uita perfecta. Aetas inter externa est: q̄ diu sim alienum est: q̄ diu uero ut uir bonus sim meum ē. Hoc a me exige: ne uelut per tenebras æuū ignobile emetiar ut agam uitā: ut non præteruehar.

Quæris quid sit amplissimū uitæ spatiū: usq; ad sapientiā uiuere. Qui ad illam peruenit: attingit nō lō gillimum finē: sed maximum. Ille uero gloriē audacter: & diis agat gratias: interq; eos sibi & regē naturæ imputet q̄ fuit. merito enim imputabit. meliorē illis uitam reddidit q̄ acceperit. Exemplar boni uiri posuit: qualis quātūq; esset ostēdit. Siquid adiecisset: fuisset simile præterito. Et tamē quousq; uiuimus: oīum rerū cogitatione functi sumus. Scimus ad quid p̄cipalis natura se attollat. Quēadmodū ordinet mūdum: per quas uices annū reuocet. Quēadmodū omnia quæ usq; erant cluserit: & seipsam sui finem fecerit. Scimus sydera impetu suo uadere: præter terram nihil stare. Cætera cōtinua uelocitate decurrere. Scimus quēadmodum solem luna prætereat. Quare tardior uelociorem post se relinquat. Quomodo lumē accipiat: aut perdat: quæ causa inducat noctē: quæ reducat diem. Illuc eundum est ubi ista propius aspicias. Nec hac spe inquit sapiens ille fortius exeo quod patere mihi ad deos meos iter iudico. Merui quidem amitti etiam iter illos fui: animūq; illo meū misi: & ad me illi suum miserunt. sed tolli me de medio puta

& post mortē nihil ex hoīe restare. Aequē magnū animū habeo: ēt si nūq̄ trāsiturus accedo. Nō tā multis uixit annis q̄ potuit: & paucorū uersuū liber est: & qdē laudādu atq; utilis. Annales Tamasi scis q̄ nō deco ri sint: & quocent. Hāc est uita quorūdā lōga: & qdē Tamasi sequit̄ annales. Nunqd̄ foeliciore iudicas eū q̄ summo die numeris: q̄ eū q̄ medio occidit. Nūqd̄ aliquē eē tā cupidū uitae putas: ut iugulari i spoliario q̄ in arena malit. Nō maiore spatio alter altere p̄cedit. Mors p̄ oēs it. Qui occidit cōsequit̄ occisum: minū est de quo sollicitissime agit. Quid āt ad rē p̄tinet q̄diu uites qdē euitare nō possis. Vale.

Epistola lxxxiii. Vtrum pars philosophiāe superfluat disputatio & solutio, & de annotatione cōtra ma lum popularis opinionis.

Anc partē philosophiāe quā dat p̄pria cuiq; p̄sonae p̄cepta: nec in uniuersum cōponit hominē: sed marito suadet quō se gerat aduersus uxore: p̄ri quō educet liberos: domino quō seruos regat.

Quidā solā receperant: & ceteras quasi extra uirilitatē nostrā uagātes reliquerant tāq̄ quis nō pos set de parte suadere: nisi qui summā prius totius uitae cōplexus esset. Sed Ariston Stoicus ecōtrario hāc par tem leuem existimat: & quā nō descendat in pectus usq; ut illā habentē p̄cepta plurimū ait proficere ip saq; decreta philosophiāe: cōstitutionēq; summi boni: quā q̄ bene intellexit & didicit: quid in quaq; re faciē dum sit sibi ipse p̄cepit. Quēadmodū qui iaculari discit: destinātū locū captat: & manum format: ad diri genda quā mittit. Cum hāc uim ex disciplina & exercitatione p̄cepit quocunq; illa uult uti. Didicit nō hoc aut illud ferire: sed quocunq; uoluerit. Sic qui se ad totā uitā instruxit: nō desiderat particulatim ad moneri: doctus in totū. Non enim quomodo cū uxore: aut cū filio uiueret: sed quō bene uiueret. In hoc ē & quomodo cū uxore ac liberis uiuat. Cleantes utilē quidē iudicat & hāc partē: sed imbecillem nisi ab uni uerso fluat: ubi decreta ip̄a philosophiāe & capita cognouit. In duas ergo quāstiones locus iste diuidit. Vtq; utilis an inutilis sit: & an solus uig; bonū possit efficere: id est utrū superuacuu sit: an oēs faciat superuacu os. Qui hanc partem uideri uolunt superuacua: hoc aiunt. Siquid oculis oppositū morā faciē: remouendū est illo quidē nō abiecto operā perdidit qui p̄cepit. Sic quo ambulabis illo manū porriges. Eodē modo ubi aliqua res obcācat animū: & ad officiorū despiciendū ordinē impedit: nihil agit qui p̄cepit. Sic uiues cum patre: sic cum aliis. Nihil enim proficiēt p̄cepta: quādiu mētis error obfus est: si ille discit: ap parebit quid cuiq; debeat officio. Alioquin docēs illud quod sano faciēdū sit: nō sanū efficis. Pauperi ut agat diuitē mōstras: hoc quomodo manente paupertate fieri pōt. Ostēdis esurienti quid tanq̄ satur faciat: fixam potius medullis famē detrahe. Idē tibi de omnibus uitis dicā: ip̄a remouēda sunt: nō p̄cipiendū quod fieri illis manentibus nō pōt: nisi opiniones falsas: quibus laboramus expuleris. Nec auarus quomodo utendum pecunia sit exaudiet: nec timidus quō pericula contēnat. Efficias oportet ut sciat pecuniā nec bonum nec malū esse. Ostēdas illi miserrimos diuites. Efficias ut quicq; publice expauimus: sciat nō esse tā timendum: q̄ fama circūfert: nec dolorē quoc; nec mortē. Saepe in morte quā pari lex est magnū esse so latium quod ad neminē redit: in dolore pro remedio futura obstinationē animi qui leuius facit sibi: q̄q; cōtumaciter passus est. Optimā doloris esse naturā q̄ nō pōt: nec qui extendit magnus esse: nec quiē ma gnus extendi. Omnia fortiter excipienda: quā nobis mundi necessitas imperat. His decretis cū illū in con spectū suae conditionis adduxeris: & cognouerit beatā uitā esse: nō quā secundū uoluptatē est: sed secundū naturā. Cū uirtutē unicū bonum hoīs adamauerit: turpidinē solum malum fugerit. Reliq; oīa diuitias: honores: bonā ualitudinē: uires: imperia: scierit esse mediā partē: nec bonis annumerandā nec malis. Mo nitorē nō desiderabit ad singula qui dicat: sic incede: sic mane: hoc uiro: hoc formidat: hoc marito: hoc cō libi cōuenit. Ista enim qui diligentissime monent: ip̄i facere nō possunt. Hāc pedagogus puero: hāc auia nepoti p̄cipit: & irascendū nō esse: magister iracundissimus disputat. Si ludū litterarum intraueris scies ista: quā ingenti supercilio philosophi iactant: in puerili esse p̄scripto. Vtq; manifesta demum an dubia percipies: nō desiderāt manifesta monitores: p̄cipienti dubia nō credunt. Supuacuum est ergo p̄cipe re. Id adeo sic discite: si iam mones quod obscurū est & ambiguū: probationibus adiuuādū erit. Si p̄baturus es illa per quā probas plus ualēt: satisq; per se sunt. Sic amico utere: sic ciue: sic socio. Quare? quia iustum ē: Omnia ista mihi locus de iustitia tradit. Illic inuenio aequitatē per se expetendā: nec metu nos ad illā cogi nec mercede cōduci. Nō esse iustum cui q̄q; in hac uirtute placet p̄ter ipsam: hoc tamen persuasi mihi & prohibui. Quid ista p̄cepta proficiunt quā eruditū docent. P̄cepta dare scienti supuacuum est: nesci enti pag. Audire enim debet non tātum qd sibi p̄cipiat: sed etiam quārit. Vtq; inquam ueras opinio nes habenti: de bonis malisq; sunt necessaria: an nō habenti. Qui nō habet nihil a te adiuuabit: aures eius contraria admonitionibus tuis fama possedit. Qui habet exactum iudiciū de fugiendis petendisq; scit sibi faciendū: scit ēt te tacēte. Tota ergo pars ista philosophiāe submoueri pōt. Duo sunt propter quā delin quimus. Aut inest animo prauis opinionibus malitia cōtracta: aut etiā si nō est falsis occupatus ad falsā p cliuius est: & cito specie quo non oportet trahente corrumpitur. Itaq; debemus aut procurare mentem ite gram & uitis liberare: aut uagantem quidē: sed ad peiora p̄nā p̄occupare. Vtrūq; decreta philosophiāe faciunt. Ergo tale p̄cipiendū genus nihil agit. P̄terea si p̄cepta singulis damus: icōp̄rāhēibile opus est. Alia enī dare debemus foenerati: alia colēti agrū: alia negociati: alia regum amicitias sequēti: alia pars: alia inferiores amaturō. In matrimonio p̄cipias quomodo uiuat cū uxore aliquis: quā uirginē duxit: quo modo cū ea quā alicuius ante matrimoniū experta est: quēadmodū cū locuplere: quēadmodum cū idor rata. An nō putas aliquid esse discriminis iter sterilem & foecundā: iter prouectiorē & puellē: iter matrem & nouercā. Omnes species cōplecti nō possumus. Atqui singulae propria exigūt. Leges autē philosophiāe breues sunt: & omnia alligant. Adice nūc q̄ sapientis p̄cepta finita esse debent: & certa: siqua finiri non

possunt extra sapiētia sunt. Sapiētia regē terminos nouis. Ergo ista pars pceptiua submouēda est: quā quod paucis promittit praeſtare oībus nō pōt. Sapiētia autē oēs tenet. Inter infantiā publicā & hanc quā a medicis tradit nihil intereſt: niſi q̄ hanc morbo laborat: illa opiniōibus falſis. Altera cauſas furoris traxit ex ualitudie. Altera animi mala ualitudo eſt. Siquis furioſo pcepta det quomodo loqui debeat: quomodo pcedere: quō in publico ſe gerere: quō in priuato: erit ipſo quem monebit inſanior. Si bilis nigra curanda ē & ipſa furoris cauſa remouēda. Idē in hoc alio animi furore faciendū ē: ipſe diſcuti debet: alioq̄ abibunt: in uanū monentiū uerba. Hęc ab Ariſtone dicunt. Cui reſpōdebimus ad ſingula. Primum aduerſus illud quod ait: ſiquid obſtat oculo & impedit uiſum debere remoueri. Fateor huic nō eſſe opus pceptis ad uīdendū: ſed remedio quo purget acies: & efficientē ſibi morā effugiat. Natura enim uidemus cui uſum ſui reddit: qui remouet obſtātia. Quid autē cuiq̄ debeat officio: natura nos docet. Deinde cuius curata ſuſuſio eſt: is nō protinus cū uiſum recepit. alius quoq̄ pōt reddere: malitia liberatur. & liberat nō ē opus exhortatione nec cōſilio quidē: ut colox̄ p̄prietates oculus intelligat: a nigro albū: etiā nullo monēte diſtinguer. Multis cōtra pceptis aget animus ut uideat quid agendū ſit ī uita: q̄q̄ oculos quoq̄ aegros medicus nō tantū curat: ſed etiā monet. Nō eſt inquit quod protinus imbecillam aciē cōmittas improbo luminia tenebris primo ad umbroſa procede: deinde plus aude & paulatim claram lucē pati aſueſce. Non eſt quod poſt cibū ſtudeas: nō eſt quod plenīs oculis: ac tumētibus imperes. Aſſatū & uim frigoris in os occurrentis euita: alia eiꝰmodi quā nō minus q̄ medicamenta proficiunt. Adiicit remediis medicina conſilium. Error inquit eſt cauſa peccandi. Hunc nobis pcepta nō detrahunt: nō expugnāt opiniones de bonis ac malis falſas. Concede per ſe efficacia pcepta nō eſſe euertendam prauā animi perſuaſionem. Sed nō ideo aliis quidē adiecta perficiūt. Primū memoriā renouāt. Deinde quā in uniuerso cōſuſius uidebantur: in partes diuiſa diligentius cōſiderant. Aut in iſto modo licet: & cōſolationes dicas ſuperuacuas & exhortationes. Atqui nō ſunt ſuperuacuas. Ergo ne monitiones quidē. Stultū eſt iquit pceptere ergo quid facere. tanq̄ ſanus debeat: cum reſtituenda ſanitas ſit ſine qua irrita ſunt pcepta. Quid q̄ habent aegri ſanq̄ quādam communia: de quibus admonendi ſunt: tanq̄ ne auide noxios cibos appetant: ut laſſitudinē uerent. Habēt quādam pcepta cōmunia pauper & diues. Sana iquit auaritiā: & nihil habebis quod admoneas: aut pauperē: aut diuitē. Sic cupiditas utriuſq̄ cōſiderat: quid q̄ aliud ē nō cōcupiſcere pecuniā aliud uti pecunia ſcire. Cuius auari modū ignorat: etiā nō auari uſum. Tolle inquit errores: ſuperuacua pcepta ſunt. Falſum eſt. Puta enim auaritiā relaxatā. Puta aſtrictā eſſe luxuriā: temeritati frenos iniectos: ignauiā ſubditū calcar: etiā remotis uitis: quid & quēadmodū debemus facere diſcendū eſt: nihil iquit efficiunt monitiones admotā: grauibꝰ uitis: ne medicina quidē morbos iſanabiles uincit: tamē adhibet aliis in remediū: aliis in leuamentū. Nec ipſa quidē uniuersā philoſophiā uis: licet tota in hoc uires ſuas aduocet: durā iam & ueterē animis extrahet peſtē. Sed nō ideo nihil ſanat: quia non oīa. Quid prodeſt inq̄ apta monſtrare? Plurimum. Interdū enim ſcimus: nec attendimus. Nō docet admonitio: ſed aduertit: ſed excitat: ſed memoriā continet: nec patitur relabi. Pluraq̄ ante oculos poſita tranſimus. Admonere genus adhortandi eſt. Sæpe animus etiā aperta diſſimulat. Ingerenda eſt itaq̄ illi noticiā regē notiffimā. Illa hoc loco in uaticiniū calui repetēda ſentētia eſt. Factū eſſe ambritū ſcitis: & hoc uos ſcire oēs ſciunt. Scis amicitias ſanctē colendas eſſe: ſed nō facis. Scis iꝰprobū eſſe: qui ab uxore pudicitia exigat: ipſe alienaq̄ corruptor uxore. Scis ut illi nil cū adultero: ſic nihil tibi eſſe debere cū pellice & nō facis. Itaq̄ ſubinde reducendus es ad memoriā. nō enim reſpoſita illa eſſe oportet: ſed in promptu. Quæcunq̄ ſalutaria ſunt: ſæpe agitari debent: ſæpe uerſari: non ut tantū nota ſint nobis: ſed etiā parata. Adice nūc q̄ aperta quoq̄ apertiora fieri debent. Si dubia ſunt inquit quæ pceptis probationes adiciere debebis. Ergo illæ nō pcepta proficient. Quid q̄ etiā ſine p̄bationibus ipſa monentis auctoritas prodeſt. Sic quomodo iuriſconſulti ualent reſpōſa ēt ſi ratio nō reddiſ. Præterea ipſa quæ pceptiunt: per ſe multū habent pōderis: utiq̄ ſi aut carmini inſerta ſunt: aut proſa oratiōe in ſentētia coartata. Sicut illa Catoniana: Emās non quod opus eſt: ſed quod neceſſe eſt: quod nō opus eſt aſſe claz̄ eſt. Qualia ſunt illa: aut reddita oraculo: aut ſimilia. Tempori parces: te noſſe. Nunquid rationē exiges: cū tibi aliquis hos dixerit uerſus. Iniuriarū remediū eſt obliuio. Audentes fortuna iuuat. Piger ſibi ipſe obſtat. Aduocatū iſta nō quæ rūt: affectus ipſos tangunt: & natura uī ſuam exercente proficiunt. Oīum honeſtarū regē ſemīa ai gerunt. Quæ admonitione excitantur: non aliter q̄ ſci illa ſlatu leui adiuuta: ignem ſuum explicat. Erigitur uirtus cum tacta eſt & iꝰpulſa. Præterea quædā ſunt q̄dem ī aīo: ſed parum prompta: quæ iꝰcipiunt ī expedito eſſe cum dicta ſunt. Quædam diuerſis locis iacent ſparſa: quæ contrahere iꝰexercitata mens non poteſt. Itaq̄ ī unum conferenda ſunt: & iungēda ut plus ualeant aīum quoq̄ magis alleuent: aut ſi pcepta nihil adiuuant: oīs iſtitutio tollenda eſt. Ipſa natura cōtenti eſſe debemus. Hoc q̄ dicunt: non uident aliud iꝰgentium eſſe hoīs mobilis & erecti: aliud tardi & hebetis. Vtiq̄ aliud alio iꝰgenioſior eſt. Ingeniū uis pceptis alitur & creſcit: nouaſq̄ perſuaſiones adiicit iꝰnatis: & deprauata corrigit. Siquis iꝰq̄ non habet recta decreta: qd̄ illum admonitiones iuuabunt uitis obligarum hoc ſcilicet ut liberetur. Nō enim extincta in illo indoles naturalis eſt: ſed obſcurata & oppreſſa. Sic quoq̄ tentat reſurgere: & cōtra praua nititur. Naſta uero præſidiū: & adiuta pceptis cōualeſcit. Si tamen illa diutina peſtis: nō infecit. nec enecuit. Hanc enī ne diſciplina quidē philoſophiā toto impetu ſuo cōnixa reſtituet. Quid enim intereſt inter decreta philoſophiā & pcepta niſi q̄ illa generalia pcepta ſunt. Hęc ſpecialia. Vtraq̄ rex pceptit: ſed altera in totū: particulatim altera. Siquis inquit recta habet & honeſta decreta: hic ex ſuperuacuo monetur. Minime. Nam hic quoq̄ doctus quidē eſt facere quæ debet. ſed ad hoc ſatis non pſpicit. Non enim tantū affectibus impeditur: quo minus probanda faciamus. ſed

EPISTOLARVM

imperia inueniendū quid quæq; res exigat. Habemus interdum compositum animū: sed desidem & inexcitatum: ad inueniendū officiorū uiam quā admonitio demonstrat. Expelle inquit falsas opiniōes de bonis & malis & in locum autem earū ueras repone. & nihil habebit admonitio quod agat. Ordinatur ista sine dubio ratione animus: sed nō ista tantū. Nam quāuis argumētis collectum sit quæ bōa quæ mala sint: nihilominus habent præcepta partes suas: & prudentia & iustitia officiis cōstant: officia præceptis disponuntur. Præterea ipsū de bonis malisq; iudiciū cōfirmat: officiorū executione: ad quā præcepta perducunt. Vtræq; enim inter se consentiunt: nec illa possunt præcedere ut non hæc sequantur & si hæc ordinē sequuntur suū. Vnde apparet illa præcedere. Infinita inquit præcepta sunt falsum est. Nam de maximis ac necessariis rebus nō sunt infinita: tenues autē differentias habent: quas exigunt tempora: loca: personæ. Sed his quoq; dantur præcepta generalia. Nemo inquit præceptis curat insaniā: ergo nec malitiā quidē dissimile est. Nam si insaniā sustuleris: sanitas reddita est. Si falsas opiniōes exclusimus: nō statim sequitur despectus regū agendæ: & sequatur tamen admonitio: corroborabit rectā de bonis malisq; sententiā. Illud quoq; falsum est: nihil apud insanos proficere præcepta. Nā quēadmodū sola non profunt: sic curationem adiuuāt: & denūciatio: & castigatio insanos coercuit. De illis insanis nunc loquor: quibus mēs mota est: non erepta. Leges inquit ut faciamus quod oportet: non efficiunt: & quid aliud sunt q̄ minis mixta præcepta. Primū omniū ob hoc ille non persuadent: quia minantur. At hæc nō cogunt. sed exorant. Deinde leges a scelere deterrent. Præcepta in officiū adhortantur. His adiice q̄ leges quoq; proficiunt ad bonos mores. Vtrq; si nō tantū imperant: sed docent. In hac re dissentio a Possidonio pro eo quod Platōis legibus adiecta principia sunt. Legem enim breuē esse oportet: quo facilius ab imperitis teneatur uelut emissā diuinitus uox sit: iubeat nō disputet. Nihil uidetur mihi frigidius: nihil ineptius: q̄ lex cū prologomē. Dic qd me uelis fecisse? Nō disco: sed pareo. Proficiūt itaq; malis moribus uti uidebis ciuitates usas malis legibus. At nō apud omnes proficiunt: ne philosophia quidē nec ideo inutilis: & formandi animis inefficax ē. Quid autem philosophia nisi uitæ lex est? Sed putemus nō proficere leges. Non ideo sequitur: ut ne monitiones: quidem proficiant. Aut sic: & consolationes nega proficere: dissuasionesq; & adhortationes: obiurgationes: & laudationes: omnia ista monitionū genera sunt: per ista ad perfectū animi statum peruenitur. Nulla res magis animos honesta induit: dubiosq; & in prauū inclinabiles reuocat ad rectū: q̄ bonorū uiroꝝ conuersatio. Paulatim enim descendit in pectora: & uim præceptorū obtinet: frequenter audiri: aspici frequenter. Occursus mehercule ipse sapientium iuuat: & est aliquid quod ex magno uiro uel iacente proficias. Nec tibi facile dixerim quēadmodum proficit: sicut id intelligam profuisse. Minuta quædā ut ait phœdron animalia cū mordent non sentiuntur: adeo tenuis illis & fallens in piculū uis ē. tumor indicat morsum: & in ipso tumore nullum uulnus apparet. Idem tibi in conuersatione uiroꝝ sapientium eueniet: nō depræhendes quēadmodū & quando tibi proficit: profuisse depræhendes. Quorsum inquit hoc pertinet? Aequè præcepta bona: si sæpe tecum sint profutura q̄ bona exempla. Pythagoras ait alium animum fieri intransibis templum: deorūq; simulachra ex uicino cernentibus: & alicuius oraculi operiētibus uocem. Quis autem negauit feriri quibusdā præceptis efficaciter: etiā imperitissimos uelut his breuissimis uocibus: sed multū habentibus ponderis? Nihil nimis auarus animus nullo satiatur lucro. Ab alio expectes alteri quod feceris. Hæc cum istu quodam audimus: nec ulli licet dubitare: aut interrogare quare: adeo etiam sine ratione ipsa ueritas ducit. Si reuerentia frenat animos aut uitia compescit: cur nō admonitio idem possit? Si iponit pudorem castigatio: cur admonitio non faciat? etiam si nudis præceptis utimur. Illa uero efficacior est & altius penetrat quæ adiuuat rationē quæ præcipit: quæ adiicit: quare quicq; faciendum sit & quis faciendū obediendūq; præceptis fructus expectet: si imperio & admonitione proficiat: æque proficitur imperio. ergo & admonitione. In duas partes uirtus diuiditur: in cōtēplationē uerū & actionē. Cōtēplationē institutio tradit: Actionem admonitio: uirtutem exercet: & ostendit recta actio. Acturo autem si prodest qui suadet: & quomoner proderit. Ergo si recta actio uirtuti necessaria est: rectas autē actiones admonitio demonstrat & admonitio necessaria est. Duæ res plurimum roboris animo dant. Fides uerū & fiducia: utraq; admonitio facit. Nam & creditus illi: & cum creditū est magnos animos spiritus concipit: ac fiducia impletur. Ergo admonitio nō est superuacua. Marcus Agrippa uir ingentis animi: qui solus ex his quos ciuilia bella claros potentesq; fecerunt: foelix in publicū fuit: dicere solebat: multū se huic debere sententiæ. Nā cōcordia paruæ res crescunt: discordia maxie dilabunt. Hac se aiebat & fratrem & amicū optimū factū. Si eiusmodi sententiæ familiariter in animū receptæ formant eū. Cur uero nō hæc pars philosophiæ quæ talibus sententiis constat idē possit? Pars uirtutis disciplina cōstat: pars exercitatione. Et discas oportet: & quod didicisti agendo cōfirmes. Quod si ita est nō tantū scita sapientiæ profunt: sed etiam præcepta: quæ affectus nostros uelut edicto coercent & obligāt. Philosophia inquit diuiditur in hæc: sciētiā & habitū animi. Nā qd dicit: & faciendū ac uitandū præcipit: nondū sapiens est. nisi in ea quæ didicit animus eius trāsfiguratus ē. Tertia pars ista percipiendū ex utroq; est: & ex decretis: & ex habitu. Itaq; superuacua est ad implendū uirtutem: cui duo ista sufficiant. Isto ergo modo & cōsolatio superuacua est. Nam hæc quoq; ex utroq; est: & exhortatio & suasio & ipsa argumētatio. Nā & hæc ab habitu animi cōpositi ualidior proficit. Sed quamuis ista ex habitu animi ueniat: optius aī habitus ex his est & ex illis. Inde istud opus quos dicis iam perfecti uiri est: ac ad summā cōsecuti foelicitatis humanæ. Ad hoc autē tarde peruenitur. Interim etiā imperfecto sed proficienti demonstrāda est in rebus agendis uia. Hanc forsitan etiā sine admonitione dabit sibi ipsa sapientia: quæ iā eo perduxit animū: ut moueri nequeat nisi in rectū. Imbecillioribus quidē igeniis necessarium est aliquem præire. Hoc uitabis hoc facies. Præterea si expectat tēpus quo per se sciat: qd optimū

factum est: iterum errabit: & errēdo impediēs: quominus ad illud perueniat quo possit se esse contentus. Regi ergo debet: dū incipit posse regere, pueri ad præsriptū discūt: digiti illoꝝ tenent. & aliena manu p litterarū simulachra ducunt. Deinde imitari iubent præposita: & ad illa reformare chirographū. Sic aīus noster dū erudit: ad præsriptū iuuat. Hæc sunt per quæ probat hanc philosophiæ partē superuacua non esse. Quærit deinde: an ad faciendū sapiētē sola sufficiat. Huic quæstioni suū diē dabimus. Interim omīssis argumētis: nōne apparet nobis esse opus aliquo aduocato qui cōtra populi præcepta præcipiat. Nulla ad aures nostras uox impune proferēt. Nocēt qui optāt. Nocēt qui execrant. Nā & hog impræcatio saluos nobis metūs inferit: & illoꝝ amor male docet bene optādo. Mittit enī nos ad longinqua bona & icerta & errantia: cū possimus fœlicitatē domo promere. Nō licet inq̄ ire recta uia. Trahunt in prauū parentes trahunt serui: nemo errat sibi uni: sed dementiā spargit in proximos: accipitq̄ iuicē. Et ideo in singulis uitiis populorū sunt: quia illa populus dedit dū facit quisq̄ peiorē factus est. Didicit deteriora: deinde docuit effectaq̄ & igens illa neq̄tia congesto in unū quodcūq̄ pessimū scit. Sic ergo aliquis custos: & aures subinde peruellat: abigatq̄ rumores: & reclamet populis laudatibus. Erras enim si existias nobiscū uitia nasci sup uenerūt: ingesta sunt. Itaq̄ monitionibus crebris opiniones quæ nos circūsonāt cōpescamus: Nulli nos uicio natura cōciliat. Illa liberos ac integros genuit. Nihil quidē quod auaritiā nostrā irritaret posuit in aperto. Pedibus augē & argētū subiecit: calcādūq̄ ac p̄mendū dedit: & qcqd est ppter qd̄ calcamur ac præmimur. Illa uultus nostros erexit in cælū: & qcqd magnificū mirūq̄ fecerat: uideri a suspiciētibus uoluit. Ortus occasusq̄: & pperātis mūdi uolubilē cursum inter diu terrena aperientē: noctu cælestia: tardos sydeꝝ incessus: si cōpares toticicatissimos si cogites quāta spatia: nunq̄ intermissa uelocitate circueant: defectus solis & lunæ inuicē obstantiū. Alia deinceps digna miratu: siue per ordinē subeant: siue subitis causis mota profiliūt: ut nocturni igniū tractus: & sine ullo ictu sonitusq̄ fulgores cæli patefcētes: columnasq̄ ac trabes: & uaria simulachra flammæ. Hæc supra nos natura dispōit. Augē qdem & argētū: & propter ista nunq̄ pacē agens ferq̄: quasi male nobis cōmitterent abscondit. Nos in lucem propter quæ pugnaremus extulimus. Nos & causas periculorū nostroz: & instrumenta: disiecto terrarū pondere eruiamus. Nos fortunæ mala nostra tradidimus: nec erubescimus summa ap̄ nos haberi quæ fuerant ima terrarū. Vis scire q̄ falsus oculos tuos decipit fulgor? Nihil est illis q̄ diu merfa & iuoluta cœno suo iacēt fœdius: nihil obscurius. Quid nī? Quādo p lōgissimorū cuniculorū tenebras extrahunt: nihil ē illis dū fiūt & a fece sua separant: informius. Deniq̄ ipsos opifices intuerē: per quorū manus sterile terræ genus: & iforme perpurgatur. Vides quāta fuligine oblinant. Atqui ista magis inquant animos: q̄ corpora: & in possēctore eorū q̄ in artifice plus est fōdidū. Necessariū itaq̄ est admoneri: & habere aliquē aduocatū bonæ mentis: est tanto fremitu: tumultuq̄ falsorū unā deniq̄ audire uocē. Quæ erit illa uox? Ea scilicet quæ tibi tantis clamoribus ambitiosis exurdato salubria insulurret uerba: quæ dicat nō est quod iuideas istis: quos magnos fœlicesq̄ populus uocat. Nō est quod tibi cōpositæ inētis habitū: & sanitatē plausus excutiat. Nō est qd̄ tibi tranquillitatis tuæ fastidiū faciat: ille sub illis fascibus: purpura cultus. Nō est quod fœliciorē eū iudices cui submo uetur. quem lictor semita deiicit. Si uis exercere tibi utile: nulli autē graue imperiū: submoue uitia. Multi inueniunt: qui ignē inferāt urbibus: qui iexpugnabilia seculis: & per aliquot ætates tuta p̄sternāt: q̄ æquū arcibus aggerē attollāt: & muros in mirā altitudinē adductos arietibus ac machinis q̄ssent. Multi sunt: qui ante se agāt agmina: & tergis hostiū graues istēt: & ad mare magnū pfusi cæde gētiū ueniāt. Sed hi quoq̄ ut uincerēt hostē cupiditate uicti sunt. Nemo illis ueniētibus resistit: sed nec ipsi ambitio: crudelitatiq̄ restiterāt. Tunc cū agere uisi sunt: alios agebant. Agebat infœlicē Alexandꝝ furor: aliena deua standi: & ad ignota mittebat. An tu putas sanū qui a Græciæ primū cladibus: in qua eruditus est iccepit: qui qd̄ cuiq̄ optimū est eripuit? Lacedæmoniā seruire iubet Athenas tacere. Nō cōtentus tot ciuitatū strage: quas aut uicerat Philippus: aut emerat: & alias alio loco proiicit: & toto orbe arma circumfert: nec subsistit unq̄ lasa crudelitas imaniū ferarū: mō quæ plus q̄ exigit fames mordet. Iā in unū regnū multa regna cōiecit. Iam Græci persæq̄ eundē timēt. Iam etiā a Dario liberæ nationes iugū accipiūt. Idē tamē ultra Oceanū solēq̄ indignas ab Herculis: Liberiq̄ uestigiis uictoriā flectere. Ipsi naturæ uim parāt. Nō ille ire uult: sed nō pōt stare. Nō aliter q̄ in præceps deiecta pōdera: quibus eundi finis est iacuisse. Nec Cneo quidē Pōpeio externa inire bella: aut domestica uirtus: aut ratio suadebat: sed infanus amor magnitudinis falsē: modo in Hispaniā & Sertoriana arma: modo ad colligēdos piratas: ac maria pacanda uadebat. Hæc prætexebant causæ: ad cōtinuādā potentiā. Quid illū in Africā? Quid in septentrionē? Quid in Mithridatē & Armeniam & cæs Afræ angulos traxit? Infinita scilicet cupidō crescendi. cū sibi unī paḡ magnus uideretur. Quid. C. Cæsare in sua fata pariter ac publica immisit? gloria & ambitio: & nullus supra cæteros eminēdi modus. Vnū ante se ferre nō potuit: cū. R. P. supra se duos ferret. Quid nī. C. Mariū semel cōsulē. Vnū enī cōsulatū accepit. Cæteros rapuit. Cū Theutonicos Cimbrosq̄ cōcideret. Cū Iugurthā per Africæ deserta sequeretur: tot pericula putas appetisse: uirtutis instinctu. Marius exercitū Mariū ducebat ambitio. Isti cū omnia cōcuterent: concutiebantur turbinum more qui rapta conuoluunt: & ob hæc maiore impetu incurrunt: quia nullū illis sui regnū est. Ideoq̄ cū multis fuerūt mali: pestiferam illā uim: qua plarīq̄ nocuerunt: ipsi quoq̄ sentiūt. Non est quod credas quenq̄ fieri aliena in fœlicitate fœlicē. Omnia ista exempla q̄ oculis atq̄ auribus nostris ingerunt: retexenda sunt: & plenū malis sermonibus pectus exauriēdū. Inducenda est in occupatū locū uirtusq̄ mendacia contra ueꝝ placentia extirpet: quæ nos a populo cui nimis credimus separet. ac sinceris opinionibus reddat. Hæc est enim sapientia in neutrā conuerti: & eo restitui unde publicus error expulerit. Magna pars sanitatis est hortatores infantiæ reliquisse: & ex isto coitu iuicē

EPISTOLARVM

noxia procul abagisse. Hoc ut eē ueg. scias: aspice quāto aliter unusquisq; populo uiuet: aliter sibi. Non ē per se magistra sollicitudo innocentia: nec frugalitatē docēt rura. Sed ubi testis ac aspectator abscessit: uitia subsidunt: quoz; mōstrari & cōspici fructus est. Quis eā quā nulli ostēderet induit purpurā? Quis posuit secretā in auro dapē? Quis sub alicuius umbra rusticæ arboris positus: luxuriæ suæ pōpā solus explicuit. Nemo oculis suis lautus est: nec paucorū quidē & familiarium. Sed apparatus uitioz; suoz; pro modo turbæ spectātis expādit. Itaq; irritamentū est omnium in quæ insanimus: admirator & cōscius. Nec cōcupiscamus efficiēs: si nō ostendamus effeceris. Ambitio & luxuria & impotētia scoenā desiderant. Sanabis ista si absconderis. Itaq; si in medio urbium fremitu collocati sumus: stet ad latus monitor: & cōtra laudatores ingētium patrimonioz; laudet paruo diuitē: & usu opes mitientē. Contra illos qui gratiā ac potentiā attollūt: oclū ipse suspiciat traditū litteris: & animū ab externis ad sua reuersum. Ostendat ex cōstitutiōe uulgi beatos in isto inuidioso fastidio suo tremētes: & attonitos lōgeq; aliā de se opinionē habētes: q̄ ab alii habet. Nam quæ aliis uidentur excessa: ipsis præruppta sunt. Itaq; examinant: & trepidant quotiens respexerūt in illis magnitudinis suæ præceps. Cogitant enim uarios casus: & in sublimi maxime lubricos: tunc appetita formidant: & quæ illos graues aliis reddit: grauior illis fœlicitas incubat. Tūc laudant hostium lenē: & sui iuris odio est fulgor: & fuga iam rebus adhuc stantibus quæritur: tunc demum uideas philosophātis metus: & ægræ fortunæ sana consilia. Nam quasi ista inter se contraria sunt bona fortuna: & mens bona. Ita melius in malis sapimus. Secunda rectum auferunt. Vale.

Incipit liber decimusquintus. Epistola. xcv. Non esse petendum quod impetrare uolueris. De differtia inter decreta & præcepta. Et q̄ ad consummandam sapientiam neutra ualent sine altero: & secundū Posidonium alia quædam addit necessaria: & aliqua contra medicos.

Etis a me ut id qd̄ in diē suū dixerā debere differri respōtē: & rescribā tibi: an hæc pars philosophiæ: quā græci pareneticē uocāt: nos p̄ceptiuā dicimus: satis sit ad cōsumadā sapiētiam. Scio te in bonā partē accepturū: si negauero eo magis p̄mitto: & uerbū publicū perire nō patior. Postea noli negare: qd̄ impetrare nolueris. Interdū enī obnixē petimus: id quod recusaremus siq; offerret. Hæc siue leuitas ē siue uilitas puniendā est. Promittendi facilitate multa uideri uolumus uelle: sed nolumus. Recitator historiā ingentē attudit: minutissimē scriptā: artissime plicatā: & magna parte perelecta. Desinā inquit si uultis acclamaf: recita. Recita ab his qui illū obmutescere illic cupiūt. Sæpe aliud uolumus: aliud optamus: & ueg. ne diis qdē dicimus: sed dii: aut nō exaudiunt: aut miserent. Ego me omīssa misericordia uindicare: & tibi ingentē epistolā ipigam: quā tu si inuitus leges: dicito. Ego mihi hoc cōtraxi. Teq; inter illos numera: quos uxor magno ducta ambitu torquet. Inter illos quos diuitiæ per summū acqilitiæ sudorē: male habent. Inter illos quos honores: nulla nō arte atq; opa petiti discutiāt: & cæteros maloz; suoz; cōpotes. Sed ut omīssio p̄cipio: rē ipsam aggrediar. Beata inquit uita constat ex actionibus rectis: ad actiones rectas præcepta perducunt. Ergo ad beatam uitā præcepta sufficiunt. Non tamen semper ad actiones rectas præcepta perducunt. Sed cū obsequis igeniū est: aliquādo frustra admonentur. Si animū opinionēs obsident praua. Deinde etiam si recte faciunt: nesciunt facere se recte. Nō potest enim quisq; nisi ab initio formatus: & tota ratione cōpositus: oēs exequi numeros: ut sciat quādo oporteat: & inquantū: & cum quo: & quēadmodū. Quare nō pōt toto animo ad honesta conari: ne cōstanter quidē: aut libēter: sed respiciet: sed hæsitabit. Si honesta inquit actio ex præceptis uenit: ad beatā uitā præcepta abunde sunt. Atq; illud ergo hic his respōdemus: Actiōes honestas ex decretis fieri: nō tantū præceptis. Si aliæ inquit artes cōtentæ sunt præceptis: contenta erit & sapientia. Nā & hæc pars uitæ est. Atqui gubernationē facit ille qui præcipit: sic moue gubernaculū: sic uela submitte: sic secundo uento utere: sic aduerso resiste: sic dubiū omnē tibi uendica. Alios quoq; artifices præcepta cōfirmāt. Ergo ne hoc idē poterūt artifices uiuendi. Omnes iste artes circa instrumenta uitæ occupatæ sunt: non circa totā uitam. Itaq; multa illas inhihent extrinsecus: & impediunt. Spes: cupiditas: timor. At hæc quæ artē uitæ professa est: nulla re quominus se exerceat uetari potest. Discutit enim impediimenta & tractat obstantia. Vis scire q̄ dissimilis sit aliæq; artium conditio: & huius? In illis excusatiōis ē uolūtate peccare: q̄ casu. In hac maxime culpa est sponte derelinquere. Quod dico tale est. Grāmaticus nō erubescit solœcismū si sciens facit: erubescet si nesciens. Medicus si deficere ægrū nō intelligit quātū ad artem magis peccat: q̄ si se intelligere dissimulat. At in harte uiuendi: turpior uolentiū culpa est. Adice nunc q̄ artes quoq; plæræq; immo ex omnibus liberalissimæ habēt decreta sua: nō tantū præcepta: sicut medicina. Itaq; alia est Hippocratis secta: alia Aesclepiadis: alia Themistionis. Præterea nulla ars cōtemplatiua sine decretis fuit est: quæ græci uocāt dogmata: nobis uel decreta licet appellare uel scita: uel placita. Quæ in Geometria & in astronomia inuenies. Philosophia autē & contemplatiua est & actiua. Spectat simulq; agit. Erras enim si illam putas tantū terrestres operas promittere: altius spirat. Totum inquit mūdū scrutator: nec me intra contuberniū mortale contineo: suadeo uobis: ac dissuadere contenta. Magna me uocant supraq; uos posita. Nā tibi de summa celi ratiōe: deumq; differere incipiā: & rez; primordia pandā. Vnde omnis natura creat res: haurit: & alit. Quæ quoq; eadē rursus natura perempta resoluat: ut ait Lucretius. Sequitur ergo ut cū cōtemplatiua sit: habeat decreta sua quidē. Quid quod faciēda quoq; nemo rite obibit: nisi is cui ratio erit tradita: quæ in quaq; re omnes officioz; numeros exequi possit: quos non seruabit qui in rem præcepta acceperit: nō in nomine. Imbecilla sunt per se: ut ita dicā: sine radice quæ partibus. datur. Decreta sunt quæ muniāt: quæ securitatē nostrā tranquillitatēq; tueant: quæ totā uitā: totaq; rez; naturā simul contineāt. Hoc interest inter decreta philosophiæ & præcepta: quod inter elementa & mēbra

Hæc ex illis depēdent: illa & hęc causæ sunt rationum. Antiqua inquit sapiētia nihil aliud q̄ faciēda & uirtūda præcepit. Et tunc longe meliores erāt uiri. Postq̄ docti prodierūt boni defuncti. Simplex enim illa & aperta uirtus in obscurā & solertē scientiā uersa est. Docemurq; disputare: nō uiuere. Fuit sine dubio ut dicis uetus illa sapiētia cū maxime nascēs rudis: nō minus q̄ ceteræ artes: quæ in p̄cessu subtilitas creuit. Sed ne opus quidē adhuc erat remediis diligētibus. Nōdū intātū nequitia surrexerat nec tā late se sparserat. Poterāt uitiis simplicibus obstare remedia simplicia. Nūc necesse est tanto operiosiora esse monimenta: q̄to ualentiora sunt quibus patimur. Medicia quondā paucæ: fuit sciētia herbarū quibus sistere fluēs sanguis uulnera coirēt paulatim. Deinde in hanc peruenit tā multiplicē uarietate. Nec est mirū tūc illā minus negotii habuisse firmis adhuc solidisq; corporibus & facili cibo: nec p̄ artē: uoluptatēq; corrupto. Qui postq̄ cœpit: non ad tollēdam: sed ad irritādā famē quæri: & inuētæ sunt mille cōdituræ: quibus auditas excitaretur: quæ desiderantibus alimēta erant: onera sunt plenīs. Inde pallor: & neruorū quino madentiū tremor: & miserabilior ex cruditatibus q̄ ex famæ macies. Inde incerti labentiū pedes: & semper qualis in ipsa ebrietati tubatio. Inde in totā cutē humor admissus: distentusq; uenter dū male assuescit plus capere q̄ poterat. Inde suffusio luridæ bilis: & decolor uultus: tabesq; i se putrescētū: & retorti digiti articulis obrigescentibus: neruorū sine sensu iacentium torpor: aut palpitatio corporis sine intermissione uibrantium. Quid capitis uertigines dicam? Quid oculorū auriūq; tormenta: & cerebri æstuantis uerminationes: & omnia per quæ exoneramur internis ulceribus affecta? Innumerabilia præterea febriū genera: aliæ impetu subeuntū: aliæ tenui peste repētina: aliæ cum horrore: & multa membroz quassatione uenientium. Quid alios referā innumerales morbos: supplicia luxuriæ: Immunes erant ab istis malis: q̄ nondū se de litis soluerant: q̄ sibi imperabāt: sibi ministrabāt. Corpora opere ac uero labore durabāt: aut cursu defatigati: aut uenatu: aut tollere uersantia. Excipiebat illos cibus: qui nisi esurientibus placere non poterat. Itaq; nihil opus erat: tam magna medicorū supellectile: nec tot ferramentis atq; piscidibus. Simplex erat ex simplici causa ualitudo multos morbos: multa fecerunt. Vide quantum regē per unam gulā transituram per miserat luxuria: terrarūq; marisq; uastatrix. Necesse ē itaq; iter se tā diuersa diffideāt: & hausta male digerant aliis alio intentibus. Nec mirū q̄ incōstās uariūq; ex discordi cibo morbus ē: & illa ex cōtrariis naturæ partibus in eundē cōpulla redūdāt. Inde tā nullo ægrotamus genere q̄ uiuimus. Maximus ille medicorum & huiusmodi sciētiæ conditor: foeminis nec capillos defluere dixit: nec pedes laborare. Atqui etiam capillis destituunt: & pedibus agræ sunt nō mutata foeminæ natura: sed uicta est. Nā cū uiroz licētiā æquauerint: corporū quoq; uiriliū uitia æquauerūt: nō minus peruigilāt: nō minus potāt & oleo & mero uiros prouocāt. Aequē inuitis ingesta uisceribus per os reddūt: & uinū omne uomitu remittūt: æque nī uē rodūt solatiū stomachi æstuantis. Libidie uero: nec maribus qdē cedūt pati nata. Dii illas deæq; male p̄dāt adeo puerum cū mēte genus impudicitiae uiros ineunt. Quid ergo mirādū ē: maximū medicorū: ac naturæ peritissimū in mēdacio prehēdi. Cū tot foeminæ podagricæ caluæq; sint: Beneficiū sexus suis uitiis pdiderūt: & quia foeminā exuerāt: dānatæ sunt morbis uirilibus. Et antiqui medici nesciebāt dare cibū sapius: & uino fulcire uenas cadētes nesciebāt sanguinē emittere & diutiā ægrotationem balneo sudoribusq; laxare. Nesciebant crurium uincula: brachiorūq; latentē uim & in medio sedentē ad extrema reuocare. Nō erat necesse circūspicere multa auxiliorū genera: cū eēnt piculorū paucissima. Nūc uero q̄ lōgē p̄cesserūt mala ualitudinis: Has usuras uoluptatū pēdimus: ultra modū fasq; cōcupitæ. Innūerabiles eē morbos non miraberis. Coquos numera. Cessat omne studiū: & liberalia professi sine ulla frequentia defertis angulis præfident. In rectorū ac philosophorū scolis solitudo est: atq; celebres culinae sunt. Quanta circa nepotū focos iuuentus præmit. Transeo puerorū infelicē greges: quos post transacta cōuiuia: aliæ cubiculi cōrumeliæ expectant. Transeo agmina exoletorū: per nationes coloresq; descripta: ut eadem omnibus leuitas sit: eadē priā mēsurā lanuginis eadē species capillorū ne quis cui erectior ē coma: crispulis misceat. Transeo pistorū turbā. Transeo ministratorū per quos signo dato ad inferendam cōnā discurrūt. Dii boni quantū hominū unus uenter exercet. Quid tu illos boletos uoluptarium uenenū: nihil occulti operis iudicas facere etiā si præsentanei nō fuerūt. Quid tu illā æstiuā niuē: non putas callum itineribus obducere? Quid illā ostreā inertissimā carnē cœno saginatā: nihil existimas limosæ grauitatis iferre? Quid illud foetorū gazæ præciosam malorū piscium saniem non credis urere falsa tabe præcordia? Quid illa purulenta: & quæ tantum modo non ab ipso igne in os transferuntur: iudicas sine noxa: in ipsis uisceribus extigui q̄ foedi itaq; pestilētēq; ructus sunt: quātū fastidiū sui exalātibus **crapula uētrē. Scias** putrescere sumpta nō coq̄ Memini fuisse quodā in sermōe nobile patinā in quē q̄cqd ap̄ lautos solet diē ducere: p̄perās i dānū sū um popina cōgesserat: ueneriæ spondilicū: & ostreā eatenus circūcisa quæ edunt interueniētibus distiguebant. Echinis totā distractiq; sine ullis ossibus nulli cōstrauerāt. Piget eē picta: ita singula coquunt in urna saporis. In cœna fit: qd̄ fieri debet saturo in uētre expecto iā ut māducata ponant. Quātulo at̄ hoc minus ē exta ex corpore: atq; ossa: & dētiū opa cocū frāgi. Graue ē luxuriari p̄ singula. Oīa semel & in eūdē sapore uersa ponant. Quare ergo ad unā rē manū porrīgā: plura ueiūt simul. Multorū ferculorū ornamēta cōeat & coerceāt. Sciāt p̄tinus hi q̄ iactionē ex istis peti: & gloriā agebāt. Nō ostēdi ista: sed cōsciētiæ dari pariter sicut quæ disponi solēt: iure uno perfusa. Nihil iter sint ostrea echinis: pōduli nullis p̄turbati. cōcoctiq; ponant. Nō esset cōfusior uomētiū cibus: quomodo ista perplexa sunt. Sic ex istis non singulares morbi nascunt sed inexplicabiles diuersi multiformes: aduersus quos & medicina armare se cœpit: multis generibus: multis obseruationibus. idem de philosophia dico: Fuit aliquando simplicior: inter minora peccantes: & leui quorū cura remediabiles: aduersus tantam morum euerfionem omnia conanda. Et uinam sic

EPISTOLARVM

deniq; lues ista uindiceſ. Nō priuatī ſolū ſed publice furimus. Homicidia cōpeſcimus: & ſingulas cædes. Quid bella & occiſarū glorioſum gētiū ſcelus? Nō auaritia: nō credulitas modū nouit: & iſta q̄diu furti & ſingula fiunt: minus noxia: minusq; monſtruoſa ſunt. Ex ſenatusconſultis plēbiſq; ſcitis ſcæua exercent: & publica iubentur uetita. Priuatim quædā cōmiſſa capite luerēt, tamē quia paulatim fecere laudamus, non pudet hoīs miſiſſimū genus gaudere ſanguine alterno: bella gerere: gerendaq; liberis tradere cum in ter ſe etiam mutis ac ueris pax ſit. Aduerſus tā potētē explicītū late furorē: operioſior philoſophia facta eſt, & tantū ſibi uiriū ſumpſit: quantū his aduerſus quæ parabat acceſſerat. Expeditū erat: obiurgare idul gentes mero: & petētes delicatiorē cibū. Nō erat animus ad frugalitatem: magna ui reducēdus: aqua paululum diſceſſerat: nunc manibus rapidis opus eſt: nunc arte magiſtra uoluptas ex oī quæritur. Nullū itra ſe manet uitiū. In auaritiā præceps luxuria eſt: honeſtatis obliuiō inuaſit. Nihil tēpore eſt cuius placet p̄ciū. Homo ſacra res eſt: homo iam per luſum & iocū occiditur. Et quē erudiri ad iſerēda accipiendaq; uulneta neſas erat: iſ iam nudus ineriſmiſq; produciſ. ſatiſq; ſpectaculi in homine mors eſt. In hac ergo morū peruerſitate: deſideratur ſolito uehementius aliqd: quod mala inueterata diſcutiat decretis agēdū eſt: ut reuelat penitus falſorū recepta perſuaſio. His ſi adiunxerimus præcepta, cōſolationes adhortationes poterūt ualere: per ſe inefficaces ſunt. Si uolumus habere obligatos: & malis quibus iam tenemur auellere. Diſcant quid malum: quid bonum ſit. Sciāt omnia præter uirtutem mutare nomen. Modo mala fieri: modo bona. Quēadmodum primū militiæ uinculum eſt religio: & ſingulorū amor: & deſerendi neſas. Tūc deinde facile certe extinguntur: mādaturq; iuſiurandū adactis. Ita in his quos uelis an beatā uitā ducere prima fundamēta iacienda ſunt & inſinuanda: uirtus huius quādā ſuperſtitione teneant. Hāc amant. Cū hac uiuere uelint: ſine hac nolint. Quid ergo? Nā quidā ſine inſtructiōe ſubtili euaſerūt probi: magnosq; profectus aſſecuti ſunt. Dū nudis tantū præceptis obſequunt. Fateor: ſed ſcelix iſgeniū illis fuit: & ſalutaria in tranſitu rapuit. Nā ut dii imortales nullā didicere uirtutē. Cū oī editi: & pars naturæ eorū ē eſſe bonos. Ita quidē ex hominibus egregiā ſortiti indolē: in ea quæ tradi ſolent perueniunt ſine longo magiſterio: & honeſta cōplexa ſunt: cū primū audierūt. Vnde iſta tā rapacia uirtutis ingenia: uel ex ſe fertilia: & illis aut hebetibus & obtuſis: aut mala conſuetudine obſeſſis diu rubigo animorū effricāda eſt. Cæterū ut illos in bonū pronos citius educit ad ſumma: & hos imbecilliores adiuuabit malisq; opinionibus extrahet: qui illos philoſophiæ placida tradiderit quæ q̄ ſit neceſſaria: ſuideas. Quædam inſident nobis: quæ nos ad alia pigros: ad alia temerarios faciunt. Nec hæc audacia reprimi poteſt: nec illa inertia ſciſcitari: niſi cauſæ eorum æſtimant. Falſa autē admiratio falſa fortitudo. Hæc nos q̄diu poſſident: dicas licet hoc patri præſtare debes. Hoc liberis: hoc amicis: hoc hoſpitibus tantē auaritiā retinebit. Scio pro patria pugnādū eſſe: diſſuadebit timor. Sciēt pro amicis diſſuadēdū eſſe: ad extremū uſq; ſudorem: ſed delitiæ uetabunt. Sciēt in uxorem grauiffimū eſſe genus iniuriæ habere pellicē: ſed illum libido in contraria impingit. Nihil ergo pderit dare p̄cepta: niſi prius admoueris obſtātia præceptis: nō magis q̄ proderit arma in conſpectu poſuiſſe: propiusq; admonuiſſe: niſi uſuræ manus expediunt: ut ad præcepta quæ damus: poſſit animus ſol uēdus ire. Putemus aliquē facere quod oportet: nō faciet aſſidue: nō faciet æqualiter. neſcit enī quā faciet. Aliq̄ uel caſu uel exercitatiōe exhibit recta. Sed nō erit ī māu regula ad q̄ exigant cui credāt recta eē quæ fecit: non promittet ſe talē in perpetuum qui caſu bonus eſt. Deinde præſtabunt tibi fortatte præcepta: ut quod oportet facias: nō præſtabūt quēadmodū oportet: & ſi hoc nō præſtant: ad uirtutē perducūt. Faciet ergo quod oportet monitus. Concedo. Sed impagū eſt: quoniam quidē non in facto laus eſt: ſed in eo quē admodū fiat. Quid eſt cœna ſumptuoſa flagitiouſius: & equeſtrē cenſum conſumere? Quid tā dignū cenſoria nota? Siquis ut iſti ganeoſe loquunt: ſibi hæc & iſgenio ſuo præſtēt: & totiens tātum ſeſtertio adiciat les cœnæ frugaliffimis uiris cōſtiterūt. Eadē res ſi gulæ dat turpis eſt. Si honori in repræhēſionē effugit. Nō enim luxuria: ſed impenſa ſolēnis eſt. Nullū ingentis formæ: q̄re aut nō pōdus adiciō & aliorū gulam irritō: q̄ttuor pōdo & ad ſe librā fuiſſe aiebāt. Tyberius Cæſar miſſum ſibi cū in macellū deſerri & ueniri iuſſiſſet. Amici inquit oīa me fallūt: niſi iſtū nullū: aut Apitius emerit: aut Publius Octauius. Ultra ſpē illi coniectura proceſſit. Licitati ſunt. Vicit Octauius: & ingentē cōſecutus eſt inter ſuos gloriam. Cū quicq; ſeſtertiis emiſſet piſcem: quem Cæſar uendiderat. Nec Apitius quidē emerat: numerare tātum octauio fuit turpe. Nā ille qui emerat ut Tyberio mitterēt: quanq̄ illū quoq; repræhēderim. Admiratus eſt rē qua putauit Cæſare dignum: Amico ergo aliquis aſſidet. pbamus ad hoc ſi hæreditatis cā facit. Vultur eſt cadauer expectat. Eadē aut turpia ſunt: aut honeſta. Refert quare: aut quēadmodū ſiāt. Omnia autem honeſte fiēt: ſi honeſto nos addixerimus. Idq; unum in rebus humanis bonum iudicauerimus: q̄q; ex eo ſunt bona ſunt: Cætera in diem bona ſunt. Ergo inſigi debet perſuaſio ad totam pertinens uitam. Hoc ē q̄ pro decretū uoco. Qualis hæc perſuaſio fuerit: talia erūt quæ agent: q̄ cogitabuntur. Qualia aut hæc fuerint talis uita erit in particulas ſuaſiſſe totū ordinātū pagū eſt. Marcus Brutus in eo libro quē Perichâte conitos inſcripſit dat multa præcepta & parentibus & liberis & fratribus. hæc nemo faciet quēadmodum debet niſi habuerit quo perferat. Proponamus oportet ſinē ſummi boni: ad quē nitamur: ad quē oē factum noſtrū diſtūq; reſpiciat: ueluti nauigantibus ad aliquod ſydus dirigendus eſt curſus. Vita ſine ppoſito uagabio: & incerto ac timido: pedē modo referente: modo producente: Hoc in omnibus rebus accidet nobis: niſi æſtimantur quæ rependūt animos & detinēt: & præconari quæ totos uetant. Quomodo ſint dii cōlēdi ſolet præcipi. Accendere aliquē lucernas ſabbatis prohibeamus: quoniam nec lumine dii egēt: & nec homines quidē delectantur fuligine. Vetamus ſalutationibus matutinis fungi. & foribus aſſidere tēploꝝ

humana ambitio: istis officiis capis deum colit qui nouit. Vetamus lithea & strigiles Ioui ferri: & speculum tenere Iunoni. Nō querit ministros deus. Quid ni ipse humano generi ministrat: Vbiq; & omnibus praesto est. Audiat licet quēadmodum seruare i sacrificiis debeat: quasi procul resilire a molestiis: a supstitutionibus. Nunq; satis perfectū erit nisi qualē debet deū mēte conceperit omnia habentem: omnia tribuentem beneficia gratis dantem. Quae causa est diis beneficiendi natura. Errat si quis putat illos nocere uelle. Non possunt nec accipere iniuriā quāunt: nec facere. Lādere etenim lādiq; confunctū est: Summa illa ac pulcherrima oīum natura: quos periculo exemit: nec periculosos quidem facit. Primus ē deorū cultus: deos credere: Deinde reddere illis maiestatem suam: reddere bonitatē: sine qua nulla maiestas est. Scire illos esse qui praesidēt: mūdo qui uniuersa ut sua tēperant: qui humani generis tutelā gerunt interdum curiosi singulorū. Hi nec dant malum: nec habent Ceterq; castigant quosdā & coercerent: & irrogāt pēnas: & aliquid ipse boni puniunt. Vis deos prospicari? Bonus esto. Satis illos coluit quisquis imitatus ē. Ecce altera quaestio. Quomodo hominibus sit utendum? Quid agimus, quae damus praepcepta ut parcamus sanguini humano? Quātulū ē ei nō nocere: cui debeas prodesse. Magna saeculi laus ē: si homo māfuetus hominē adiuuet praecipiemus ut naufrago manū porrigat: erranti ut uia mōstret. Cū esuriēte panē suū diuidat. Quando omnia quae praestanda sunt ac uitanda curauerit dicā. Cū possum breuiter: hac illi formulā humani officii tradere. Omne hoc quod uides: quo diuina atq; humana cōclusa sunt. Vnū est membra sumus corporis magni. Natura nos cognatos addidit: cū hisdem & in eadē gigneret. Hāc nobis amorem i didit mutuū: & sociabiles fecit. Illa aequum istūq; cōposuit. Ex illis constitutione miserius ē nocere q̄ lādi. Ex illius imperio paratae sunt: iuuantis manus. Isti uersus & in pectore & ore sit. Homo sum: humani nihil a me alienū puto. Habeamus in cōe q; nati sumus. Societas nostra lapidum formationi simillima ē: quae calura nisi inuicem, obstaret hoc ipso continet. Post deos hominesq; despiciamus: quomodo rebus sit utēdū. In superuacū praepcepta iactauimus: nisi illud praecesserit: qualē de quacūq; re habere debeamus opinionē: de paupertate: de diuitiis: de gloria: de ignominia: de patria: de exilio. Aestimamus singula fama remota: & quāramus quid sint: nō quid uocent. Ad uirtutes trāseamus: praecipiet aliquis ut prudentiam magni extimemus: ut fortitudinem complectamur: tēperantiā amemus: iustitiā si fieri pōt propius etiam q̄ ceteras nobis applicemus. Sed nihil age si ignoramus quid sit uirtus. Vna sit: an plures. Separare an annexa. An qui unā habet: & ceteras habeat quomodo inter se differāt. Non est necesse fabro de fabrica quaerere: quod eius initium: q̄s usus sit: non magnis q̄ Pātomimo de arte saltandi. Omnes certa ista esse sciūt: nihil deest. Non enī ad totam pertinet uitam. Virtus & aliorū sciētia est & sui discēdū de ipsa est: ut in ipsa discatur. Actio recta nō erit: nisi recta fuerit uoluntas. Ab hac enim est actio. Rursus uoluntas nō erit recta: nisi habitus animi rectus fuerit. Ab hoc enim est uoluntas habitus porro animus nō erit in optimo nisi totius uitae leges peceperit & quid de quoquo iudicandū sit exegerit nisi res ad ueg; redegerit. Non cōtingit trāquillitas: nisi immutabile certūq; iudiciū adeptis. Ceteri decidūt subinde: & reponuntur: & iter missa appetitaq; alternis fluctuant. Causa iusq; iactationis est qd̄ nihil liquet in certissimo regime utenti bus fama. Si uis eadem semper uelle: uera oportet uelis: ad ueg; sine decretis non peruenis: cōtinēt uitam: & bonā: & malā: honesta: & turpia: iusta & iniusta: pia & ipia: uirtutes usq; uirtutū: reg; cōmodaq; possessio existimatio ac dignitas: ualitudo: uires: forma: sagacitas: sensus. Hāc omnia existimatorē desiderāt. Scire liceat quantū cuiq; incensum differendū sit. Falleris enim: & pluris quādā q̄ sunt putas. Adeorū falleris: ut quae maxima inter nos habent diuitiae: gratia: potentia: festertio nūmo aestimāda sint. Hoc nescis ni si cōstitutionē ipsam: qua ista inter se existimantur ispexeris. Quēadmodū folia uirere per se non possunt: ramū desiderāt qui inhæreant: ex quo trahūt succū. Sic ista praepcepta si sola sunt marcēt: ifigi uolunt festāe. Præterea nō itelligūt hi qui decreta tollūt: eo ipso cōfirmari illa quo tollunt. Quid indicūt: praepceptis uitam satis explicari: superflua eē decreta sapientiae. i. dogmata. Atq; hoc ipsum qd̄ dicūt decretū est tā hercule: q̄ si nūc ego dicere recedēdū eē a praepceptis superuacuis & decretis: in hac sola studiū cōferendū: hoc ipso quo negarē: curāda eē praepcepta praeciperem. Quādā admonitionē philosophiae desiderant: quādā probationē. Et quidē multa q̄a inuoluta sunt uix summa diligentia: ac summa subtilitate aperiunt. Si probationes necessariae sunt: & decreta quae ueritatē argumētis colligunt: quādā aperta sunt: quādā obicura. Aperta quae sensu cōprehendunt. quae memoria. Obscura quae extra hāc sunt. Ratio autem non implet manifestis maior eius pars pulchriorq; in occultis est. Occulta probationem exigunt: probatio non si ne decretis est. necessaria ergo decreta sunt. Quae res cōem sensum facit eadem perfectū. Certaq; reg; psuasio sine qua oīa in aīo notāt. Necessaria sunt decreta: quae dant animis inflexibile iudicium. Deniq; cū monemus aliquem ut amicū eodē habeat loco quo se: ut ex inimico cogitet posse fieri amicū: in illo amorē incitet: in hoc modere odium adiicimus iustū & honestū. Iustū aut honestūq; decretorū nostrorum continet ratio. Ergo hāc necessaria est: sine qua nec illa sunt: sed utraq; iungamus. Nāq; & sine radice iutiles rami sunt: & ipse radices his quae genuere adiuuant. Quātū utilitatis manus habeat nescire nulli licet. Aper te iuuat cor illud quo manus iuuant: ex quo ipetum sumunt quo mouent latet. Idem dicere de praepceptis possum: aperta sunt. Decreta uero sapientiae in abdito: sicut sanctiora sacrorū tantum initiati sunt. Sciunt ita in philosophia arcana illa: admissis receptisq; ostendunt in sacro. At praepcepta & alia huiusmodi: prophanis quoq; nota sunt. Possidonius non tantum praepceptionem: nihil enim nos hoc uerbo uti prohibet sed etiam suasionem: & consolationem: & exhortationem necessariam iudicat. His adicit caufarum inquisitionem & ethymologiam: quā quaeritur dicere nō audeamus: cum grāmatici custodes latini sermōis suo iure ita appellēt: nō uideo. Ait utilē futurā esse descriptionē cuiuscūq; uirtutis. Hāc possidonius ethymo-

logiā uocat. Quidā characterismon appellāt: signa cuiusq; uirtutis & uitii ac notas reddentē: quibus inter se similia discriminent: hāc res eā demū: uim hēt q̄ prācipere: Nā q̄ prācipit: dicit. Illa facies si uoles tēperans esse. Quid describit ait temperans est: qui facit illa: qui illis abstinet. Quāris quid intersit. Alter prācepta uirtutis dat: alter exemplar. Descriptiōes has: & ut publicanorum utar uerbo hiconismo: ex usu esse cōfiteor. Proponamus laudanda: inueniet imitator: putas utilia tibi dare argumenta per quā itelligas nobilem equum: ne fallaris empturus ne operam perdas in ignauo. Quanto hoc utilius est: excellentis animi notas nosse quas ex alio in se transferre permittitur. Continuo pecoris generosi pullus in aruis. Altius ingreditur: & mollia crura reponit. Primus in ire uiam fluuios tentare manantes. Audet: & ignoto selemittere ponto. Nec uanos horret strepitus illi ardua ceruix. Argutūq; caput: breuis aluus: obesaq; terga. Luxuriatq; thoris animosum pectus anelli. Tum si qua sonitus procul arma dedere: Stare loco nescit. micat auribus & tremat artus. Coniectūq; prāmēs uoluit sub naribus ignem. Dum aliud agit. Virgilius noster describit uirū fortē. Ego certe non aliā imaginem magno uiro dederim: si mihi Cato exprimēdus inter fragores belloq; ciuiliū impauis: & primus incedens ad motus iam exercitus alpius: ciuiliq; se bello ferens obuium: non alium illi assignauerim uultum non alium habitum: altius certe nemo ingredi potuit: q̄ qui simul contra Cēsarem Pōpeiumq; se sustulit & aliis Cēsarianas opes: aliis Pōpeianas sibi fauentibus utrūq; puocauit. Ostēditq; aliquas esse. R. P. partes: Nā pagē in Catone dicere: nec uarios horret strepitus. Quid nī cū uiros uicinosq; nō horreat? Cū cōtra decē legiones & gallica auxilia & mixta barbarica arma ciuilibus uocē liberā mittat & R. P. hortetur ne pro libertate decidat: sed omnia experiatur honestius in seruitutem casura q̄ itura. Quātū in illo uigoris ac spiritus: quantum in publica trepidatione fiducia est. Scit se unū esse: de cuius statu non agat. Non enim quāri debet: an liber Cato: sed an inter liberos sit. Inde periculoq; gladiatorūq; cōtēptus. Libet admirantē inuiciā cōstātiā uiri inter publicas ruinas nō labentis dicere: Luxuriatq; thoris animosum pectus. Proderit non tantum quales esse soleat boni uiri dicere: formamq; eorum & lineamēta deducere: sed quales fuerint narrare & exponere. Catōis illud ultimum ac fortissimum uulnus per quod libertas amisit animā: Lælii sapiētia: & cū suo Scipione cōcordia. Alterius Catonis domi forisq; egregia facta. Tiberonis ligneos lectos cū in publicū sternerent hedinaq; pro stragulis pelles: & ante ipsius Iouis cellā pposita cōuiuii uasa fictilia. Quid aliud paupertatē in capitolio cōsecrare: ut nullum aliud factum eius habeat: quo illum Catonibus inferam? Hoc pagē credimus. Censura fuit illa: non cōena. O q̄ ignorant homines cupidi gloriā qd illa sit: aut quēadmodū petēda. Illo die populus Romanus multoq; suppellectilē spectauit. Vnius miratus est. Omnium illoq; auge argentūq; fractū est: & in milies conflatum. At omnibus sēculis Tiberonis fictilia durabunt. Vale.

Incipit liber decimus sextus. Epistola lxxxvi. Assentiendum esse fatore decretis.

Antum tu indignaris aliquid aut quāreris: & nō itelligis nihil esse in istis malis nisi hoc unū q̄ idignaris & q̄reris. Si me iterrogas: nihil puto uiro misere: nisi aliqd esse in re: natura: qd putet misere. Nō ferā me quo die aliqd ferre nō potero. Male ualeo: pars fati est. Familia decubuit: fœnus offendit: domus crepuit. Dāna: uulnera: labores: moeror incurrit. Solet fieri hoc: pagē est. Debit fieri: decernunt ista: non accidunt. Siqd credis mihi: in timos affectus meos tibi cū maxie detego: in oibus quā aduersa uident & dura si forma tus sum. Nō pareo deo: sed assentior ex aīo illum: non q̄a necesse est sequor. Nihil unq̄ mihi incidit quod tristis excipiam quod malo uultu: nullum tributum inuitus conferam. Oīa autem ad quā gemimus: q̄ expauescimus: tributa uitæ sunt. Hoz mi Lucilli: nec speraueris immunitatem: nec petieris. Vesica te dolor inquietauit. Epulæ uero erunt pagē dulces: detrimenta continua: proprius accedam de capite timuisti. Quid tu nesciebas hoc te obtinere: cum optares senectutem? Omnia ista in longa uita sunt: quomodo in longa uita sunt & puluis & lutum: pluuiā. Sed uolebam uiuere: carere tamen in cōmodis omnibus. Tam effœminata uox uirum dedecet. Videris quemadmodum hoc uotum meum accipias. Ego illud magno animo non tantum bono facio. Neq; dii: neq; deæ faciant: ut te fortuna in delitiis habeat. Ipse te iterrogo. Sigs potestatem tibi deus faciat. Vtrum uelis uiuere in macello an in castris. At qui uiuere mi Lucilli militare est. Itaq; hī qui iactantur: & per operosa atq; ardua sursum atq; deorsum eunt: & expeditiones periculossimas obeunt: fortes uiri sunt: prioresq; castrorū. Isti quos publica quies: aliis laborantibus molliter habet: turturillæ sunt tuti contumeliæ causa. Vale.

Epistola lxxxvii. Vitia hoīum eē nō tēpore. Et q̄ praua consuetudo letam inuerecundiam iduxerit criminibus: quā secundum naturam conscientiaē tuta esse non possunt.

Rras mi Lucilli: si existias nri sēculi eē uitii: luxuriā & negligētiā boni moris: & alia q̄ obicit suis quisq; tēporibus: hominū sunt ista: nō tēpore. Nulla ætas uacauit a culpa. Et si æstimare licet: tiam cuiusq; sēculi incipias: pudet dicere: Nunq̄ aptius q̄ corā Catōe peccatū est. Credat aliq; pecunia esse uersatam in eo iudicio in quo reus erat Clodius ob id adulterium: qd cum Cēsaris uxore in aperto cōmiserat uiolatis religionibus eius sacrificiū: qd pro populo fieri dicif. Sic submotis extra cōspectū oībus uiris: ut picturæ quoq; masculorū aīaliū cōtegāt: atq; dati iudicibus nūmi sūt. Et q̄ hac ēt nūc pactio ne turpius est. Turpius isuper matronarū & adolescentularū nobiliū salarii loco exacta sunt. Minus crimine q̄ absolute peccatum est. Adulterii reus adulteria diuisit: nec ante fuit de salute securus q̄ similes sui iudices suos reddit. hāc in eo iudicio facta sunt: in quo si nihil aliud Cato testimonium dixerat. ipsa ponam uerba Ciceronis: quia res fidem excedit. Accersit ad se permisit: intercessit: dedit. Iam uero o dii boni rem perditam etiam nocte scortorū mulierū atq; adolescentulorū nobiliū itroductions nonnullis iudicibus p

mercedis cumulo fuerūt. Nō uacat de præcio quæri plus in accessionibus fuit, Vis Seueri illius uxorem? Dabo illā. Vis diuitis? huius quoq; tibi præstabo cōcubitū. Adulteriū ubi feceris dāna illa formosa quam desideras ueniet illius tibi noctē promitto nec differo. Intra cōparandi nationē fides promissi mei stabit. Plus est distribuere adulteria q̄ facere. hoc uero matribus familiæ denūciare est: hi iudices Clodiani a senatu petierant præsidium qđ nō erat nisi dānaturis necessariū & impetrauerant: Itaq; eleganter illis Catulus Absoluto reo. Quid uos inquit præsidium a nobis petebatis? An ne nūmi nobis eripiēt? Inter hos tamē iocos impune tulit ante iudiciū adulter in iudicio leno q̄ damnationē peius effugit q̄ meruit. Quicq; fuisse corruptius illis moribus credis: quibus libido nō sacris inhiberi: nō iudiciis poterat: quibus in ea ipsa quæ stione quæ extra ordinē senatusconsulto exercebatur: plus q̄ quærebat admissum est? Quærebat an post adulteriū aliquis posset tutus esse apparuit sine adulterio tutū esse non posse. Hoc inter Pōpeiū & Cæsare inter Ciceronē Catonēq; cōmissum est. Catonē inq; illū quo sedente negatur populus pmississe sibi postulare florales iocos nudandæ meretricum. Si credis spectasse tūc seuerius hoies q̄ iudicasse & fiēt & fieri facta ista sibi ex licētia urbiū: aliquādo disciplina mōetūq; nunq; sponte cōsidet: non est itaq; qđ credas: nunc plurimū libidini permisisse legibus minimū: Lōge, nī frugalior hæc iuuentus: q̄ illa est. Cū reus adulteriū apud iudices negaret: iudices apud eū cōfiterē. Cū stuprū cōmitteret rei iudicadæ causa cū Clodius hīdē uitii gratiosus qbus nocēs cōciliaturas exerceret. In ipsa causæ dictione credit hoc quisq; qui dānabat unū adulterio: absolutus est multis. Oē tēpus Clodios: nō oē Catones fert. Ad deteriora faciles sumus: quia nec dux pōt nec comes deesse: & res ēt ipsa sine duce: sine comite procedit. Non prænuncius tantū ad uitia sed præceps. Et qđ plerofq; inemēdabiles facit. Oīam aliæq; artiū peccata artificibus pudoris sunt: offendūtq; dū errantē uitæ peccata delectāt: nō gaudet nauigio gubernator euerso: nō gaudet agro medicus elato: nō gaudet orator si patroni culpa reus cecidit. At contra oībus crimen suum uoluptati est. Lætā ille adulterio: in quod irritatus est ipsa difficultate: lætā ille circumscriptiōe furti. Quod nunc ante illi culpa q̄ culpæ fortuna displicuit: id praua consuetudinē euenit. Alioquē ut scias subesse animus ēt in pessima adductis boni sensus nec ignorari turpe sed negligi. Omnes peccata dissimulant: & quis foeliciter cesserit fructū illoq; utunt: ipsa subducūt. At bona conscientia prodire uult & cōspici. Ipsa nequitia tenebras timet. Eleganter itaq; ab Epicuro dictū puto: Potest nocētī contingere ut lateat: latētī fides nō pōt. Aut si hoc modo melius hunc explicari posse iudicas sensum. Ideo nō pdest latere peccantibus: quia latenti ēt si facultatem habet: fiducia nō heret. Ita est tuta scelera esse non possunt. Hoc ergo repugnare sectæ nostræ si sic expediat: nō iudico. Quare? quia primo illa & maxima peccatiū est poena peccasse. Nec illum scelus licet illud fortuna exornet muneribus suis: licet tueat ac uindictæ impunitum est quoniam sceleris in scelere supplicium ē. Sed nihilominus & hæc & illam secundæ poenæ præmunt ac sequunt: timere semper & expauescere & securitati diffidere. Quare ergo hoc supplicio neq̄iam liberē? Quare nō semp illam in suspensio reliquam. Illic dissentiam cum Epicuro. Vbi dicit nihil iustum esse natura & crimina uitadæ esse: quia uitari mōetū nō possit. Hic consentiam cum mala facinora conscientia flagellari: & plurimū illi tormentoq; esse: eo q̄ perpetua illam sollicitudo urget ac uerberat q̄ sponforibus securitatis suæ non pōt credere. Hoc. n. ipsum argumentum Epicuri ē: natura a scelere abhorrere: q̄ nulli non ēt inter tuta timor ē. Multos fortuna liberat poenæ: mōetu neminē. Quare? quia infixā nobis eius rei aduersatio est quā natura dānauit. Ideo nunq; fides latēdi sit ēt latētibus: quia coarguit illos conscientia: & ipsos sibi ostēdit. Proprium at ē nocētium trepidare: male de nobis actū erat q̄ multa scelera legem & iudicē effugiunt & scripta supplicia: nisi illa naturalia & grauiā de præsentibus soluerent: & in locum patientiæ timor cederet. Vale.

Epistola. lxxxviii. Qualiter aduersus fortunæ duritiam componendus est animus. Vnq; credideris foelicē quēq; ex foelicitate suspensum. Fragilibus innitit qui aduētito lætus est exitu: bit gaudium qđ intrauit. At illud ex se ortū: fidele: firmūq; & crescit: & ad extremū usq; psequitur. Cetera quoq; admiratio est uulgo: in diē bona sunt. Quid ergo nō usui ac uoluptati esse possunt? Quis negat? Sed ita si illa ex nobis pēdet nō ex illis nos. Oīa quæ fortuna intuet: ita fructifera ac iucunda fiunt. Sigs habet ista: se quoq; habet: nec in regē suæ potestate ē. Errāt enī mi Lucilli: qui aut bōi aliqd nobis: aut mali iudicāt tribuere fortunā: materiā dat bonoq; ac maloq;: & intra regē apud nos in malū: bonūue exituræ. Valētior enī omni fortuna alius est: in utrāq; partē ipse res suas ducit: beatæq; ac miseræ uitæ sibi causa est. Malus animus oīa in malum uertit: ēt quæ cū specie optimi uenerant. Rectus atq; iteger corrigit praua fortunæ: & dura atq; aspera ferendi sciētia mollit. Idēq; & secūda grate excipit: modesteq; & aduersa consistat atq; fortiter. Qui licet prudens sit: licet exacto faciat cuncta iudicio: licet nihil supra uires suas tentet: non contigit illi bonū integrū illud & extra minas positū: nisi certus aduersus incerta ē. Siue alios obferuare uolueris, liberius enim inter aliena iudiciū est sine te ipsum fauore se posito & sentiens hoc cōfiteberis: nil ex his optabilibus & charis utile esse: nisi te cōtra leuitatē casus rerūq; animū sequētia i struxeris: nisi illud frequēter & sine querela inter singula dāna dixeris. Diis aliter uisum est. Immo mehercule ut carmē fortius ac iustius repetā quo animū tuū magis fulcias. Hoc dicito quotiens aliqd aliter q̄ cogitabas euenērit. Dū melius. Sic cōposito nihil accidet: sic at cōponet sigd hūanæ regē uarietas possit cogitauerit anteq; senferit. Si ad liberos cōiuge atq; p̄moniu: sic hūerit tanq; non utiq; semper habiturus & tanq; non futurus ob hoc miserior si habere desierit. Calamitosus est animus futuri anxius: & ante miserias sollicitus est: ut ea qbus delectat ad extremū usq; permaneāt. Nullo. n. tpe cōgescet & expectatio ne futuri præsentia quibus frui poterat amittet. In æquo est autem dolor amitteret: & timor amittenda: nec ideo præcipio tibi negligentiam. Quæcūq; uero metuenda declina: & quicqd cōsilio p̄spici pōt:

EPISTOLARVM

prospice: Quodcūq; læsus est multo anteq̃ accidat: specularē & aduerte. In hoc ipsum tibi plurimum conferret fiducia: & ad tolerandum omne obfirmata mens. Potest fortunam cauere qui potest ferre. Certe in tranquillo non tumultuas. Nil est nec miserius nec stultius q̃ semper timere. Quæ ista demetia est malū suū antecedere. Deniq; ut breuiter includā quod sentio: & istos sacragios ac sibi molestos describā tibi tam intemperates in ipsis miseriis q̃ sunt ante illas plus dolēt q̃ necesse est. Eadē. n. infirmitate dolorē non æstimat qua non expectat. Intemperantia fingit sibi ppetuā fœlicitatē suā. fingit sibi crescere debere quacūq; contigerunt nō tantū durare & oblitus huius peccati quo humana iactat: sibi uni fortuitoꝝ cōstatiā spondet. Egregie itaq; uidet mihi Metrodōꝝ dixisse in ea epistola: qua sororē amisso optime in dolis filio alloquit. Mortale est oīum mortaliū bonū. de his loquit bonis ad quæ cōcurrit: Nā istud ueꝝ bonū non morit certū est sempiternūq; sapientia & uirtus: hoc unū contingit immortalibus. Cæterum tā improbi sūt tāq; oblitī quo eāt. quo illos singuli dies turbēt: ut mirent aliquid ipso admittere amissuri uno die oīa. Quicquid est cui dominus inscriberis apud te est tuum non est. Nihil firmū infirmo: nihil fragili æternū & inuictum est: tam necesse est perire q̃ perdere: & hoc ipsum si intelligimus solatium est: æquo animo perdere qđ periturū est. Quid ergo aduersus has amissiones auxilii inuenimus? Hoc ut memoriam teneamus amissa: nec cū ipsis fructū excidere patiamur quē ex illis pcepimus: hēre eripit hūisse nunq̃. Peringratus ē qui cum amiserit pro accepto nihil debet. Rem nobis eripuit casus. Vsum fructūq; apud nos relinquit: quē nos iniquitate desiderii perdidimus. Dic tibi: ex istis quæ terribilia uident nihil ē inuictum: Singula uice re iā multi: ignē Mutius: crucē Regulus: uenēnū Socrates exilium Rutilius: mortē ferro adactā Cato. Et nos uincamus aliquid. Rursus ista quæ ut speciosa & fœlicia trahunt uulgum a multis & sæpe contempta sunt. Fabricius diuitias impator eiecit: censor notauit. Tubero paupertatē se dignam & capitolio iudicauit cū fœtibus in publica cœna usus: ostendit debere his hoīem esse cōtētum: quibus dii etiā nunc uterent. Honores repulit pater Sextius: qui ita natus ut. R. P. deberet capeffere. Latum clauum diuo Iulio dante non recepit. Intelligebat enim qđ dari posset & eripi. Nos quoq; aliquid ex his faciamus. Animosi simus iter exempla: quare deficiamus? Quare desperamus? Quicquid fieri potuit: potest. Nos modo purgemus animum: sequamurq; naturam a qua aberratim cupiēdū timēdūq; est: & fortuitis seruiendū. Licet reuerti in uia: licet in integꝝ restitui. Restituamus ut possimus dolores quocūq; mō corpus iuaferint pferre & fortunæ dicere: Cū uiro tibi negociū est. Quære quē uincas: His sermōibus: & his similibus: lenit ista uis uiceris: quam opto mehercule mitigari: & aut sanari aut stare: & cum ipso senescere. Sed securus de isto sum: de nro dāno agit: quibus senex egregius eripit. Nam ipse uitæ plenus est: cui adici nihil desiderat sua causa: sed eoz quibus utilis est: liberaliter facit qđ uiuit. Alius iam his cruciatus finis est. Hic tam turpe putat mortē fugere: qđ ad mortē cōfugere. Quid ergo nōne sua dedit: & exhibuit? Quid ni exeat: si nemo iam eo uti poterit? Si nihil aliud qđ dolori operā dabit? Hoc ē mihi Lucilli: phiam in ope discere & ad ueꝝ exercere. Videri quid hō prudens animi habeat cōtra mortē: cōtra dolorē: cū illa accedat: hic præmat. Quid faciendū sit: a faciēte discēdū est. Adhuc argumētis actum est: an possit aliquid dolori resistere: an mors magnos quoq; animos ad mota submittere. Quid opus est uerbis? In rem præsentem eamus: nec mors illum: cōtra dolorem faciant fortiorē: nec dolor cōtra mortē. Cōtra utrūq; sibi fidit: nec spe mortis patienter dolet: nec tedio doloris libenter moritur: hunc fert: illam expectat. Vale.

Epistola. lxxxviii. Consolatio amici uel filii mortui. Et qđ luctus nō uoluptate sed ratioē sanāduē ē. Epistola quā scripsi Marulo cū filiū paruulū amississet: & dicere molliter ferre misi tibi. In qua non sum morē solitū securus: nec putauī leuiter illū debere tractari cū obiurgatione esset: qđ consulatione dignior. Afflictio enim & magnum uulnus male ferenti: paulisper credēdū ē. Exaciet se aut certe primum impetū effundat. Hi qui sibi lugere sumpserūt: p̃tinus castigent: & discant quasdam ēt lachrymarū ineptias esse. Solatia expectas: cōuitia accipe: tā molliter tu fers mortē filii. Quid faceres si amicū perdidisses? Decessit filius incerte spei paruulus: pusillū tēporis periit: cās doloris cōgrimus: & de fortuna ēt inique quæri uolumus: quasi nō sit istas quærendi causas præbitura. At mehercule: satis mihi iam uidebaris animi habere etiam aduersus solida mala. nedū ad istas umbras malorum quibus igemiscunt homines amoris cā: quod dānorum oīum maximū est. Si amicū perdidisses dāda opera erat: ut magis gauderes qđ habueras qđ mœreres qđ amiseras. Sed pleriq; nō computant quāta perceperint: quantūue gauisi sunt. Flor habet inter reliqua mala dolor: qđ nō superuacuuū tantum: sed ingratus est. Ergo qđ habuisti talem amicū perit opera. Tot annis: tanta cōiunctioē uitæ tā familiari studioꝝ societate nihil actū est. Cum amico effers amicitia & quid doles amississe: si habuisse non prodest? Mihi crede magna pars ex illis quos amauimus: licet ipsos casus abstulerit: apud nos manet. Nostꝝ est quod præteritū tempus nec quicq; ex loco tutiore: qđ quod fuit. Ingrati aduersus præcepta: spe futuri sumus: quasi non quod futurū est: si modo successerit nobis: cito in præterita transiꝝ sit. Anguste fructus regē determinat: qui tantum præsentibus lætus est: & futura & præterita delectant. Hæc expectatione: illa memoria. Sed alteꝝ pender: & non pōt fieri: alterum non pōt non fuisse. Quis ergo furor est certissimo excidere? Acquiescamus his quæ iam hausimus si mō nō perforato animo hauriebamus: & trāsmittēte qcquid acceperat. Innumerabilia sunt exēpla eorum qui liberos iuuenes sine lachrymis extulerūt. Qui in senatum aut in aliquod publicum officium a rogo redierunt: & statim aliud ægerūt: nec immerito. Nā primū superuacuuū ē dolore si nihil dolēdo pficias. Deinde iniquum est quæri de eo. qđ uni accidit & oībus restat. Deinde desiderii stulta conuæstio est: ubi minimū interest iter amissum & desiderat ē. Eo ita æquiore animo esse debemus: qđ quas amissimus sequimur. Respice celeritatē rapidissimi tēporis cogita breuitatem huius spatii: p quod citatissimi currimus. Obser

na hunc comitatu generis humani: eodē tendētis minimis interuallis distinctū etiam ubi maxima uidēf: quē putas periisse: prēmīssus est. Quid autē dementius q̄ cū idē tibi iter emetiēdū sit: flere eū qui anteceffit. Flet aliquis fatū qd nō ignorauit futū: aut si mortē in homine nō cogitauit sibi imposuit. Flet aliquis fatū qd aiebat nō posse nō fieri. Quisquis aliquē quarīt mortuū esse: quarīt hominē fuisse. Omnes eadē conditio deuinxit cui nasci contingit: mori restat. Interuallis distīguimur: exitu æquamur. Hoc qd iter primū diē & ultimū iacet: uariū & incertū est. Si molestias æstimas etiā puero longum. Si uelocitatem ēt teni angustū. Nil nō lubricū & fallax & omni tempestate mobilius. lactant cūcta: & in cōtrariū transeunt iubēte fortuna & in tanta uoluntate regē humanarū: nīl cuiq̄ nisi mors certū. Tamē deo quærunt oēs in quo uno nemo decipit. Sed puer deceffit nondū dico melius agi: qui uita defungit. Ad eū transeamus qui consenuit: quantulo uincit infantē. Propone pfundi temporis uasitātē: & uniuersum cōplectere. Deinde hoc qd ætē uocamus humanā cōpara immēso uidebis q̄ exiguū sit qd optamus: quod extendimus. Ex hoc quantū lachrymæ. Quātū solitudines occupat: quātū mors anteq̄ ueniat optata. quantum ualitudo: quātū timor quātū tenent aut rudes aut inutiles anni. Dimidiū ex hoc dormit. Adice: labores: luctus: pīcula: & intelliges ēt in longissima uita minimū esse quod uiuit. Siquis tibi concedit: non melius se habere eum cui cito reuerti licet: cui ante lassitudinem paratum est iter. Vita nec bonum nec malū est: boni ac mali locus est. Ita nihil perdidit ille nisi aliena. In dānum certius potuit euadere modestus ac prudens: posuit sub cura tua in meliora formari: sed quod iustius timef. Potuit fieri pluribus simile. Aspice illos iuuenes: quos ex nobilissimis domibus in arenam luxuria proiecit. Aspice illos qui suā alienāq̄ libidinem exercent mutuo impudici quorum nullus sine ebrietate: nullus sine aliquo insigni flagitio dies exit. Plus timeri q̄ separari potuisse manifestū erit. Nō debes itaq̄ causas doloris accrescere: nec leuia in cōmota indignantō cumulare. Nō hortor ut nitaris & urgeas. Nō tam male de te iudico: ut tibi aduersus hoc totam putē uirtutē aduocandā. Nō est dolor iste sed morsus: tu illū dolorē facis. Siue dubio multū phia pficit: si puerum nutrici adhuc q̄ patri notiozem animo forti desideras. Quid nunc ego duriciam suadeo: & in funere ipso erigere uultū uolo & animū ne cōtrahi qdem patior. Minime. Inhumanitas ē ista: nō uirtus. Funera suorum in idem oculis quibus ipsos uidere nec cōmoueri ad primā familiariū diuulsione. Puta at me uetare: quā dā quæ non sunt sui iuris. Excidit etiā retinentibus lachrymæ & animū profusæ leuant. Quid ergo est: permittamus illis cadere: non imperemus. Fluant q̄tum affectus eiecerit: nō quātum posset imitatio. Nihil uero mœrori adiciamus: nec illū ad alienū augeamus exēplū. Plus ostētatio doloris exigit q̄ dolor. Quotiens quisq̄ sibi tristis est: clarius cum audiunt gemunt: & taciti quicq̄ dum secretū ē cum aliquos uidunt in fletu nouos excitant: tum capiti suo manus igerunt qd potuerāt facere nullo phibēte: liberius tunc mortē cōpant sibi: tunc lectulo deuoluunt. Sine spectatore cessat dolor. Sequit nos ut in aliis rebus ita in hac quoq̄ hoc uitium ad plurimum exēpla cōponi: nec qd oporteat sed qd soleat aspicere. A natura discedimus populo nos damus nullius rei bono auctori & in hac re sicut in oībus in constantissimo. Videt aliquē fortē in luctu suo: ipium uocat & efferatū. Videt aliquē collabentē: & corpori affusum: effoemina tum ait & eneruē. Omnia itaq̄ ad irationem reuocanda sunt. Stultius uero nihil est: q̄ famā captare tristitiæ & lachrymas approbare: quas iudico sapienti uiros: alias permissas cadere: alias uisū allatas. Dicā qd interfit: cum primum nos nuncius acerbi funeris pertulit: cū tenemus corpus e cōplexu nostro: in ignē transituq̄ lachrymas naturalis necessitas exprimit: & spiritus ictu doloris impulsus quēadmodum totum corpus quatit ita oculos qbus adiacētē hūorē pprimit & expellit. Hæ lachrymæ p elisione cadunt: nolētibus nobis. Aliæ sunt qbus exitum damus: cum memoria eorū quos amissimus retractatur & inest quiddā dulce tristitiæ: cum occurrant sermones eorum iucundi conuersatio hilaris: officiosa pietas: tunc oculi uelut in gaudio relaxantur. His indulgemus: illis uincimur. Non est itaq̄ q̄ lachrymas propter cūstantes assidentēsq̄ aut contineas aut exprimas nec cessant: nec fluunt unq̄ tā turpiter q̄ fingunt. Eant sua sponte: ire autē possunt placidis atq̄ cōpositis. Sæpe salua sapientis auctoritate fluxerūt rāto tēperamēto: ut illis nec humanitas nec dignitas deesset. Licet in quā naturæ obsequi grauitate seruata. Vidi ego in funere suo ferēdos: in quoz orā amor emineat: remota omni lugentium scēna: Nihil erat: nisi quod ueris dabatur affectibus. Est aliquis & dolēdi decor: hic sapienti seruandus ē: & quēadmodū i cæteris rebus: ita & in lachrymis aliquid fat est. Imprudētium ut gaudia: sic dolores exūdare: æquo animo excipe necessaria. Quid incredibile: Quid nouū euenit q̄ multis cū maxime funus locatur: q̄ multis uitalia emunt: q̄ multis post luctū tuum lugēt. Quotiens cogitaueris puerū fuisse: cogita & hoīem: cui nihil certi pmitat: quem fortuna non utiq̄ perducit ad senectutem unde uiuū est dimittit. Cæterq̄ de illo frequēter loquāre: & memoriā eius quātū potes celebra: quæ ad te sapius reuertet. Si erit sine acerbitate uentura. Nemo enim libenter tristi cōuersatur ne dū tristitiæ: si quos sermones eius: si quos quīs paruuli iocos cū uoluptate audieras. Sæpius repete potuisse illum iplere spes tuas: quas paterna mente cōceperas. Audacter affirma: obliuisci quidē suoz ac memoriā cū corporibus efferre: & effusissime flere: meminisse parcissime: inhumani animi est. Sic aures sic feræ suos diligunt: quaz cōcitatus est amor: & poenæ rapidus: sed cum amissis totus extinguit. Hoc prudētē uigē nō decet. Meminisse pseueret: lugere desinat. Illud nullo mō probo: qd ait Metrodorus: esse aliquam cognatam tristitiæ uoluptatem. Hanc ipse captandam eiusmodi tempore ipsa Metrodori uerba scripsi. De quibus non dubito quid sit sensurus. Quid enim turpius q̄ captare in ipso luctu uoluptatē: imo per luctum & inter lachrymas quoq̄ qd iuuat quærere. Hi sunt qui nobis obiciunt nimīū rigorem: & infamāt præcepta nra duricia: q̄ dicamus dolorē: aut admittēdū nō ēē: aut cito expellēdū. Vtū tādē est: aut incredibilius: aut ihumanius nō sentire amisso amico dolorē: an uoluptatē in ipso dolore

aucupari. Nos quod præcipimus honestū est. Cū aliqd lachrymag affectus effuderit: & ut ita dicā dispu-
tauerit: non esse tradendū aīum dolori. Quid tu dicis miscēdā ipsi dolori uoluptatē? Sic cōsolamur cru-
sto pueros: sic infantū fletum infuso lacte compescimus: ne illo qdē tēpore quo filius ardet: aut amicus ex-
pirat. Cessare poteris uoluptatē: sed ipsum uis titillare moerorem. Vtrum honestius dolor animo submo-
uet: an uoluptas ad dolorē quoq; admittit. Dico captas. Et quidem ex ipso est: aliqua inq; uoluptas cogna-
ta tristitiæ. Illud nobis licet dicere: uobis qdem nō licet. Vnū bonū noscis uoluptatē: unum malum dolo-
rē. Quæ pōt iter bonum & malum eē cognatio: sed puto eē: nunc potissimū erui: & ipsum dolorē scruta-
mur. An aliqd habeat iucundum circa se uoluptariū. Quædā remedia aliis partibus corporis salutaria ue-
lut foeda & indecora adhiberi aliis nequeunt: & quod alibi pdesset sine dāno uerecundiæ: id fit ihonestū
loco uulneris. Nō te pudet luctū uoluptate sanare? Seueris ista plaga sananda est. Illud potius admōe: nul-
lū malū sensum ad eū qui peri peruenire. Nulla inq; eū rex lædit: qui nullus est uiuit si lædit. Vtrū putas il-
li malū eē qd' nullus est: an qd' est adhuc aliquis. Atqui nec ex eo pōt ei tormentum esse qd' nō est. Quis nū-
nullius sensus ē? Nec ex eo qd' est. Effugit n. maximū mortis incōmodū non esse. Illud quoq; dicamus ei
quæ deflet: ac desiderat in ætate prima raptum. Omnes quantum ad breuitatē: qui si uniuerso cōpares &
iuuenes & senes in æquo sumus. Minus enim ad nos ex omni ætate uenit: q̄ quod minimum esse quis di-
xerit: quoniā quidē minimū aliq; pars est: hoc qd' uiuimus p̄ximum nihil est: & tamē ob dementiā nřam
late disponit. Hæc tibi scripsi nō tanq̄ expectaturus esses remediū a me tā segs. Liqueat n. mihi te locutū te
cū qcqd lecturus es. Sed ut castigare illā exiguā morā: qua a te recessisti: & in reliquū adhortarer cōtra for-
tunā tolleres aīos: & oīa eius tela nō tanq̄ possent uenire: sed tanq̄ utiq; eēnt uentura p̄spiceres. Vale.

Epistola. c. q. philosophi aīa magis debet esse simplex: plana: q̄ cōposita: uel sollicita.
Abiani Papyrii libros qui inscribunt ciuiliū legisse te cupidissime scribis: & non respondisse expe-
ctationi tuæ. Deinde oblitus de philosopho agi: cōpositionē eius accusas. Puto esse qd' dicis: & ef-
fundi uerba non fingi. Primum habet ista res suam grām: & est decor p̄prius ofonis leuiter lapsa.
Multum n. interesse existimo utq; exciderit: an fluxerit. Nunc qd' in hoc quoq; dicturus sum: igens diffe-
rentia est. Fabianus mihi non effundere uidet orationem: sed fundere. Adeo larga est: & sine perturbatiōe
non sine cursu. Tum ueniens illud plane fatef: & præfert non esse tractatam: nec diu tortam: sed ita ut uix
esse credamus: mores ille non uerba composuit: & animis scripsit ista: non auribus. Præterea ipso dicente
non uacasset tibi partes intueri. Adeo te summa rapuissent: & feræ quæ impetu placent: minus præstāt ad
manum relata. Sed illud quoq; multum est: primo aspectu oculorum occupasse: etiam si contemplatio di-
ligens inuentura est quod arguat. Si me iterrogas maior ille ē qui iudicium abstulit: q̄ qui meruit. Et scio
hunc tutiorē esse. Scio audacius sibi de futuro p̄mittere. Oratio sollicita philosophum nō decet. Vbi tādē
erit fortis & cōstans: ubi piculum sui faciet qui timet uerba. Fabianus non erat negligens in ofone sed se-
curus. Itaq; nihil inuenies sordidū. Electa uerba sunt non captata: nec huius sæculi more cōtra naturā suā
posita & inuersa: splendida tamē quis sumat e medio: sensus honestos & magnificos habet nō coactos in
fīnia sed alius dictos. Videbimus quid pagæ recisum sit: quid pagæ strictum: quid nō huius recentis politu-
ræ: cum circūspexeris oīa: nullas uidebis angustias: inanis desit sane uarietas marmoz: & concissura aq̄
a cuniculis interfluentium: & paupis cella: & quicquid aliud luxuriā non contenta decore simplici miscet
qd' dici solet domus recta est. Adice nunc qd' de cōpositiōe non cōstat. Quidā illā uolunt esse ex horrido
comptam. Quidā usq; eo aspera gaudet: ut etiam quæ melius casus explicuit: ex industria dissipent: & clau-
sulas abrūpant: ne ad spectādum respōdeāt. Lege Ciceronem. Cōpositio eius una est pedē seruat: Curuat lē-
ta & sine infamia mollis. At contra Pollionis Asinii salebrosa & exiliens: & ubi minime expectes relictura
Deniq; apud Ciceronē oīa desinunt: ap̄ Pollionem cadunt exceptis paucissimis: quæ ad certum modum
& ad unum exemplar astricta sunt. Humilia p̄terea tibi uideri dicis omnia & pagæ erecta: quo uitio carere
eū iudico. Nō sunt n. humilia illa: sed placida. Non sunt n. tenore quiēto cōpositiq; formata: nec depressa
sed plana. Deest illis oratorius uigor. Stimuli quoq; quos quæris & subiti ictus: sententiæ. Sed totum cor-
pus uideri q̄ sit cōptum honestum est. Nō habet oro eius: sed debet dignitatem asferre quā Fabiano possis
præponere. Dic Ciceronem cuius libri ad philosophiā p̄tinentes: poenæ toridem sunt quot Fabiani. Cedā:
sed nō statim. Pusillum est siquid maximo minus est. Dic Asinium Pollionē: Cedā: & non respondeamus
in re. Tanta n. res est post duos esse. Nomina adhuc Titum Liuium. Scripsit n. & dialogos: quos non ma-
gis philosophiā annumerare possis q̄ historiā & ex professo philosophiā continentes libros. Huic quoq;
dabo locum: Vide tamen q̄ multos antecedit qui a tribus uincit & tribus eloquentissimis: sed nō præstat
oīa. Non est fortis oratio eius quis elata sit: nō est uiolenta nec torrens: quāuis effusa sit: non est perspicua:
sed pura. Desideras in quis contra uitia aliquid aspere dici: contra pericula animose: contra fortunam sup-
be: contra ambitionem contumeliose. Volo luxuriā obiurgari: libidinem traduci: impotentiam frāgi. Sit
aliquid oratorie: ac re tragice: grande: comice exile. Vis illum assidere pusillæ rei uerbis? Ille rex se magni-
tudini adduxit. eloquentiam uelut umbrā non hoc agens trahit. Non erunt sine dubio singula circūspe-
cta nec in se collecta: nec oē uerbū excitabit ac punget. Fateo: exhibunt multa nec ferient: & interdum ocio-
sa p̄terlabet oro. Sed multum erit in oībus locis: & ingens sine tedio spatiū. Deniq; illud p̄stabit: ut ligat ti-
bi illum sensisse quæ scripsit. Intelliges actum hoc: ut tu scires qd' illi placeret: nō ut ille placeret tibi: ad p̄-
ctū oīa tendunt: & ad bonā mentē nō q̄rit plausus: talia eē scripta eius nō dubito: et si magis reminiscor q̄
teneo. Hæretq; mihi color eoz: nō ex recēti cōuersatiōe familiariter: sed summatim ut solet ex ueteri no-
ricia. Cū audire certe illū. Talia mihi uidebāt nō solida sed plēa. q̄ adolescentem indolis bōæ attollerent: &

ad imitationē sui uocaret: si desperatōe uicēdi. Quā mihi abhortatio uel efficacissima deterreret. n. q. imitā/
di cupiditatē nō fecit spē abstulit. Cæterę uerbis abundabat sine cōmendatione paratis: singula; i. uniuersum magnificus. Vale. Incipit liber. xvii. Epistola. cii. De sopinato fati termino:

Vbi notat eos qui longiorem uitam supplicio uel turpitudine paciscunt.

Mnis dies ois hora q. nihil sumus ostēdit: & aliquo argumēto recēti admonet fragilitatis
oblitos cū aeterna milites respicere cogit ad mortē. Quid si istā pīcipium q̄ris. Senitōnē
Cor. eq̄tē rōanū splēdidū & officiosum noueras ex tenui pīcipio seiple p̄mouerat: & iā il
li decluius erat cursus ad cætera. Facilius. n. crescit dignitas q̄ icipit. Pecūia quoq; circa paup
tatē plurimū amorē hēt dū ex illa ereprat. Hic ē Senitio diuitiis iminebat: ad q̄s illū duā
res ducebāt efficacissime: & q̄rēdi: & custodiēdi scia: q̄q; uel altera locupletē facere potuisset. Hic hō sūmā
frugalitatis nō mius p̄mōi q̄ corpis diligēs. Cū me ex cōsuerudie mae uidisset. Cū p̄ totū diē amico gra
uiter affecto & sine spe iacēti usq; i noctē assedisset: cū hilaris coenasset: gūe ualitudis p̄cipiti arreptus angui
nia glādula uix cōp̄sum artatis faucibus spūm traxit i lucē. Intra paucissimas ergo horas postq̄ oib; erat
sani ac ualētis officiis functus decessit. Ille q̄ & mari & terra pecuniā agitabat: q̄ ad publica quoq; nullū relī
quēs iexp̄tū gēus q̄itus accesserat: i ip̄o actū bene cedētiū reg: i ip̄o p̄currētis pecūiā ip̄etu raptus ē. Insere
nūc melibore p̄iros p̄ōe ordie uites. q̄ stultū ē aetate dispōere. nec crastino qdē domiamur. O q̄ta de mētia ē
spes lōgas i choatiū. Emā aedificabo. Credā exigā: honores gerā. Cū deide lassam & plenā senectutē i oīū re
serā. Oia mihi crede ēt scēlicibus dubia sunt. Nihil sibi q̄sq; de futuro debet. p̄mittere. Id quoq; qd̄ tenet: p̄
māus exit: & ip̄ā quā p̄imus horā casus icidit. Voluit tps rata qdē lege: sed p̄ obscurę. Quid āt ad me: An
naturā certū sit qd̄ mihi icertū ē? Nauigatōes lōgas & patis littoribus & aliēis: seros i p̄tā reditus p̄pōi/
mus militiā & castreliū laboz; tarda māu scia: p̄curatiōes: officiorūq; p̄ officia p̄cessus. Cū iterit ad latus
mors ē. q̄ quoniā nunq̄ cogitat: nisi aliena nobis subide i gerūt mortalitatis exēpla nōdū diutius: q̄ dū mi/
ramur hāsurā. Quid āt ē stultius q̄ mirari id ullo diē factū qd̄ pōt fieri. Stat qdē termīus nobis ubi illū ie/
xorabilis fatoz; necessitas fixit. Sed nō scit nrm q̄ p̄pe uerset termīus. Sic itaq; formemus aiūm tāq; ad ex
tremū uētū sit. Nihil differamus. Quotidie cū uita paria faciamus. Maximū uitā uitiū ē: q̄ ip̄secta semp ē
q̄ ēt aliqd ex illa differē. Qui quotidie uitā suā sūmā manū ip̄osuit: nō idiger tpe. Ex hac āt idigētia timor
nascit: & cupiditas futuri excedens aiām. Nihil ē miseriū dubitatiōe uehēmētē irruētū quorsu euadāt.
Quātū sit illū qd̄ restat: aut q̄le collecta mēs iexplicabili formidie agitāt. Quō effugiemus hāc uolutatio/
nē. Vno si uita nra nō p̄minebit: si i se colligē. Ille. n. ex futuro suspēdit. cui irritum ē p̄sens. Vbi uero q̄q;
mihi debuit redditū ē: ubi stabilita mēs sit: nihil itēresse iter diē & sēculū. Quicq; deiceps diez; rerūq; uē
tuz; ē: ex alto p̄spicit: & cū multo risu seriē tpoz; cogitat. Quid. n. uarietas mobilitatq; casuū p̄turbabit: si
certus sis aduersus icertaldeo mi Lucilli p̄pa uiuere: & singulas uitas puta. Qui hoc mō se
aptabit cui uita sua quotidie fuit: securus ē. In spe uiuētibus: p̄ximū qd̄q; tps elabif: subitq; auditas: &
miserrimus atq; miseria oia efficiet moetus mortis. Illū uide Meccenatis turpissimū uotū: qd̄ & debilitatē
nō recusat & deformitatē & nouissime acutā crucē: dūmō iter hāc mala spūs progef. Debilē facito māu:
debilē pede. Coxa tuber: astrue gibez; lubricos q̄re dentes: uita dū supest bū est. Hāc mihi uel acutā si sub/
das crucē sustineo qd̄ miserrimū erat: si icidisset optat: & tāq; uita petif supplicii mora. Cōtentissimū pu/
tarē. si uiuere uellet usq; ad crucē. Tu uero iqt me debiles. licet dū spūs i corpe fracto & inutili maneat de
prauis licet: dū mōstruoso & deserto tps aliqd accedat suffigas licet & acutā sensuro crucē subdas: est tāt/
uulnus suū p̄mere & patibulo pendere destrictū deū differat qd̄ ē i malis oprimū supplicii finē est tāt hīe
aiām: ut agā. Quid hinc optes nisi deos faciles? Quid sibi uult ista carminis effocinari turpitudō? Quid
timoris dementissimū pactio? Quid tā fœda uita mēdatio? Cui putas unq̄ recitasse Virgiliū usq; adeo nē
mori misery est optat ultia maloz; & q̄ pati grauissimū est: extendi ac sustineri cupit: q̄ mercedē. i. uita lō
gioris. Quid āt huius uiuere est diu mori? Inuenif aliq; q̄ uelit iter supplicia tabescere & p̄ire membratim
& totiēs p̄ stillicidia amittere animā q̄ semel exhalare. Inuenif q̄ uelit adactus ad illud i fœlix lignū: iā debi/
lis: iā prauus & in fœdū scapula; ac p̄ctoris tuber elisus cui multā moriendi causā ēt citra crucē fuerant
trahere aiām tot tormenta tracturā. Negat nunc magnū bñficiū esse naturā: q̄ necesse est mori multa
peiora pacisci adhuc parati sunt ēt amicū p̄dere: ut diutius uiuāt: & liberos ad stupz; manu sua tradere: ut
cōtingat luc est uidere tot cōscia scelez; excucienda uitā cupido est: dicendūq; nihil itēresse q̄do patiaris: qd̄
q̄doq; patiendum est: q̄ bene uiuas refert nō q̄ diu. Sæpe āt in hoc esse bene diu. Vale.

Epistola. cii. Cauilatoriā pōit de claritate post mortē disputationē. Deide phice de eadē dissetit claritate.
Vomō molestus est iucundum somnium uidentis: q̄ excitat. aufert. n. uoluptatem etiā si falsam esse
q̄ tamen uere habentē: sic epistola tua mihi fecit iniuriā. reuocauit. n. me cogitatiōi aptā traditū:
& itez; si licuisset ulterius iuuabat de aeternitate aiāz; q̄rere. Immo me hercule credere. Credebam
m. me facilem op̄ionibus magnoz; uiroz; rē gratissimā p̄mittētium magis q̄ p̄bātium. Dabā me spei tā
tā: iā erā fastidio mihi: iā reliqas aetatis i fractā cōtēnebā. In imensum illū tpus: & in possessionem ois aet
trāsitu; Cū subito exp̄ctus sū epi. tua accepta: & tā bellū somniū pdidi: qd̄ repetā si te dimisero: & redi/
mā. Neget me epi. priā: totā qōnē explicuisse: in q̄ p̄bare conabar. q̄ nris placet claritatē: quā post mortē
cōtingit bonum esse. Id. n. me nō soluisse: qd̄ opponif nobis. Nullum inquit bonū ex distātibus. Hoc autē
ex distātibus cōstat. Quod iterrogas mi Lucilli eiusdem qōnis est. loci alterius & ideo nō hoc tātū: sed alia
quoq; eodē prinētia distulerā. Quædā. n. ut scis mortalibus rōnalia imixta sunt. Itaq; illā partē rectā & ad
mores prinēte tractauit. Nūqd stultū sit ac supuacuū ultra extremū diē curas trāmittere. An cadunt bona

nra nobiscū: nihilq; sit eius qui nullus est. An ex eo quocūq; erit sensuri sumus: anteq; aligs fructus percipit aut peti possit. Hæc at oia ad mores spectat. Itaq; suo loco sita sunt. Atq; a dialecticis cōtra hæc opionē dūr segreganda fuerunt: & iō seposita sunt. Nūc qā oia exigis: oia quæ dicūt est psequar: deinde singulis occurram: nisi aliud p̄dixero itelligi nō poterunt quæ resellēt. Quid est q; p̄cidere uelim? Quædā cōtinua esse corpora: ut hoīem qdā cōposita eē: ut nauē: domū. Oia deniq; quoz diuersa ptes iūctura in unū sunt coacta. Quædā ex distātibus quoz adhuc mēbra separata sunt tanq; exercitus populus: senatus. Illi n. p quos ista corpa efficiūt: iure aut officio cohærēt: natura deducti & singuli sunt. Quid ē qd ēt nūc p̄cidere ueli? Nullū bonū putamus eē qd ex distātibus cōstat. Vno n. spū unū bonū cōtineri ac regi debet: unū eē unius boni p̄cipale. Hoc si quādo desideraueris p se pbat. Interi ponēdū fuit: qā in nra tela mittunt. Dicis inqt nullū bonū ex distātibus eē. Claritas at ista bonoz uiroz scda opio est. Nā quō fama nō ē unius sermo nec ifamia unius mali existimatio: sic nec claritas unī bono placuisse. Cōsentire in hoc plures ifignes & p̄stātes uiri debent ut claritas sit. Hæc at ex iudiciis pluriū efficiūt. distātū. ergo nō est bonū. Claritas inqt laus est a bonis bono reddita laus. oīo uox est aliqd significās. Vox ē at licet uiroz sit bonū. Nā & plaudīt & sibilat sed nec plausum qsq; nec sibilū licet oia eius admīrē & laudet bonum dicit nō magis q; stertutāmēū aut tussim. Ergo claritas bonū nō est. Ad summā dicite nobis utq; laudātis: An laudati bonū sit. Si laudātis bonū eē dicitis: tā ridiculā rē facitis: q si affirmētis meū eē q alius bene ualeat. Sed laudare dignos hōesta actio ē: ita laudātis bonum est: cuius actio ē nō nrum q laudamur. At q hoc q̄rebat respōdebo nunc singulis cur sim. Primū an sit aliqd ex distātibus bonū. Etiā nunc q̄rit: & pars utraq; snias habet. Deīde claritas desiderat multa suffragia: pōt & unius boni uiri iudicio: & est cōtenta. Nā oēs bonos bonus unus iudicat. Quid ergo & inqt & fama erit unius hoīs existimatio: & ifamia unius malignus sermo? Gloriā quoz inqt latius fufam intelligo. Cōsensum n. multoz exigit. Diuersa hoz cōditio est: & illius est. Quare? Quia si de me bene uir bōus sentit. eodē loco sum: quo si oēs boni idē sentirēt. Oēs n. si me cognouerit idē sentiet. Par ilis idē iudiciū ē: æque uero p̄spiciūt ab his q dissidere nō possunt: ita p eo ē ac si oēs idē sentiāt: qā aliqd sentire nō possūt ad gloriā & famā nō ē satis unius opio. Illic n. pōt unius snia qd oīum: qā oīum si proget una erit. Hic diuersa dissimiliū iudicia sunt: difficiles affectus. Dubia oia inuenias leuia suspecta. Putas tu posse sniam unā oīum eē? Nō est unius una snia. Illi placet ueq; Veritatis una uis: una facies ē. Ap̄ hos falsa sunt qbus assentiunt. Nunq; at falsis cōstātia est. Variāt & dissident. Sed laus inqt: nihil aliud q uox ē. Vox at bonū nō est: cū dicāt claritatē laudē esse bonoz a bōis reddi. lā nō ad uocē referūt: sed ad sniam. Licet n. uir bonus taceat: sed aliquē iudicet dignū laude esse laudatus ē. p̄terea aliud ē laus: aliud laudatio: hæc & uocem exigit. Itaq; nemo dicit laudē funebre: sed laudationē cuius officiū oīone constat. Cū dicimus aliquē laude dignū: nō uerba illa benigna hoīum: sed iudicia p̄mittimus. Ergo laus ēt taciti est bene sentiētis: ac bonū uix ap̄ se laudātis. Deīde ut dixi ad aīum referūt: laus nō ad uerba: quæ cōceptā laudē ægerunt: & inocentia plurium emittunt. Laudat q laudāus esse iudicat. Cū tragicus ille ap̄ nos ait: magnificum eē laudati a laudato uiro laude digno ait. Et cum æque antiquus poeta ait. Laus alterius nō laudationē dicit q corrumpit artes. Nihil n. æque: & eloq̄ntiā: & oē aliud studiū auctoribus dedit uirtutis: q popularis assentio. Fama utiq; uocē desiderauit. Claritas n. pōt uocē cōtingere: cōtēta iudicio plēa ē. Nō tāū iter tacētis: sed ēt iter re clamātis. Quid iter sit inter claritatē & gloriā: dicā Gloria multoz iudiciis cōstat: claritas bonoz cuius inqt bonū ē claritas. Idē laus bonis a bono reddita. Utq; laudati an laudātis? Vtriusq; meū qui laudo: qā natura me amātē oīum genuit: & benefecisse gaudeo & gratos me iuenisse uirtutū interptes lætor. Hoc plurimū bonū est q grati sunt: sed & meū. Ita n. aīo cōpositus sum: ut aliq; bonū meū iudicē. Vtiq; eoz qbus ipsi sum boni cā est istud laudantiū bonū. Virtute n. gerit. Oīs at uirtutis actio bonū ē. Hoc cōtingere illis nō potuisset: nisi ergo talis eēm. Itaq; utriusq; bonū ē merito laudari. Tā mehercule: q me iudicasset: iudicatis bonū est: & eius scdum quē iudicatū est. Nunqd dubitas qn iusticia & habētis bonū sit: & ante bonum sit eius cui debitū soluit? Moerentē laudare iusticia ē: igif utriusq; bonū ē. Cauillatoribus istis abūde respōdebimus. Sed nō debuit hoc nobis eē ppositū arguta differe: & phiam in has angustias ex sua maiestate detrahere. Quāto satius ē ire apta uia & recta: q sibi ipsi flexus depōer: quos cū magna molestia debeas relegere. Neq; n. qd aliud istæ disputationes q inter se perite captatiū lusus. De potius q naturale sit imēsum mēte suā extendere. Magna & generosa res est hūanus aīus nullos sibi poni nisi cōes: & cum deo terminos patit. Primū humilē nō accipit p̄riam Ephesum aut Alexandrinā: aut si pp ēt nūc frēq̄ntius oculis latius uertis: solū illi p̄ria ē qd cūq; sup̄ma & uniuersa circuitu suo cingit. Hoc oē cōnexū iter qd iacēt maria cū terris: iter qd aer hūmāis diuina secernens: iā cōiungit. Inter qd disposita tot numia in actus suos excubāt: deīde actā ætatē sibi dari nō finit. Oēs inqt ante me sunt. Nullum igenium magis sæculis clusum: ē nullū nō cogitatiōi pagē tps. Cum uenerit dies ille q mixtum hoc diuini humani secernat tps. Hic ubi inueni relinq ipse me diei reddā nec nunc sine illis sum: sed graui terrenoz detineor p has mortalis æui moras. Illi meliori uitæ: lōgiorq; pludif. Quēadmodū nouē mēsis nos tenet maternus uterus & p̄parat nō sibi: sed illi loco in quem uidemur. lā idonei spūm trahere: & in apto durare sup hoc spatiū: qd ab infantia patet in senectutem in alium mature sumimus partum. Alia origo nos expectat alius regē status. Nōdum cālū nisi ex interuallo pati possumus. Proinde intrepidus horam illam decretoriā p̄spice. Nō est aīo sup̄ma: sed corpori. Quicqd circa te iacet regē: tanq; hospitalis loci sarcinas spectat. Transeundum est. Excurrit redeunt natura sicut intrantem. Nō licet plus efferre q ituleris. Immo ēt ex eo qd ad uitā attulisti: pars magna ponēdū ē detrahēt tibi hæc circūiecta: nouissimū uelamētum tui cutis detrahe caro & suffusus sanguis discurrētesq; p totum detrahēt ossa neruq; firmamēta fluidoz ac labētū. Dies iste quē tanq; extremū reformidas

æterni natalis ē. Depõe onus. Quid cūctaris: tanq̃ nō prius quoc̃ relicto: i quo latebas corpore extiteris? Hæres & reluctaris: tū quoc̃ magno nisu mris expulsi es. Gemis ploras & hocipsum flere nascētis ē. Sed tunc debebat ignosci rudis & iperitus oīum ueneras ex mīnōz uiscēz callido molliq̃ fomento emissum afflauit aura liberior. Demū offendit durā māus tactus tenerq̃ adhuc & nullius rei gnarus obstupuisti inter ignota. Nunc tibi nō est nouū separari ab eo cuius ante pars fueris: a quo aio mēbra iā supuacua dimitte: & istud corpus ihabitū diu pone. Scindes: obruet: abolebit. Quid cōtristaris? Ita solet fieri. Pereunt sæpe uelamēta nascētū. Quid ista sic diligis q̃si tua? Istis opus es: Venietq̃ te reuelat dies & ex contubernio fœdi: atq̃ olidi uētris educat. Huic nunc quoc̃ tū q̃tū potes subuolutari: quæ nisi ēt necessariis cohærebūt alienus iā hinc altius aliqd: sublimiusq̃ meditare. Aliqdō naturæ tibi archana retegēt: discutiet ista caligo & lux undiq̃ clara pcuciet. Imaginare tecū quātus ille sit fulgor: tot syderibus iter se lumine miscentibus: Nulla serenū umbra turbabit: aq̃liter iplēdebit oē cæli latus. Dies & nox aeris infirmi uices sunt. Tunc in tenebris uiuissē te dices cum totā lucē & totus apexeris. Quoniā nunc p angustissimas oculos uias obscuræ intueris & tamē admiraris illā. pcul. Quid tibi uidebit diuina lux cū illā suo loco uideris? Hæc cogitatio nihil sordidū aio subsidere sinit: nihil hūile: nihil crudele. Deos oīum regē eē testes ait. Illis nō approbati illis in futuꝝ parari iubet & æternitatē pponere: q̃ q̃ mēte cōcipit nullus horret exercitus nō terreſ tua nullis ad timorē minis agit. Quid ni nō timeat: q̃ mori sperat? Se quoc̃ q̃ tādū aīum iudicat manere: q̃diu retinet corporis uinculo solutū statim spargit: id agit: ut ēt post mortē utilis eē possit. Quāuis. n. ipse ereptus sit oculis: tamē multa uiri uirtus aio: multūq̃ recurſat gētis honos. Cogita q̃tū nobis exēpla bōa p sint. Scies magnōz uiroz nō minus pſentia esse utilem q̃ memoriā. Vale.

Epistola. ciii. De pnicie iſidiæ: quæ sunt ex hoīe de hoīe officio. Et quō philosophia utendū sit.

Vid ista circūspicis quæ tibi possunt fortasse euenire: sed possunt & non euenire. incidentium dico ruinā aliqua nobis incidunt: non insidiant. Illa potius uide: illa deuota quæ nos obseruant: quæ captat: pares sunt casus etiam si graues naufragium facere uehiculo euerit. Ab hoīe hoī quodidiatum piculum. Aduersus hoc te expedit: hoc intētis oculis intueri. Nullū ē i aliū frequentius: nullum p̃tinacius: nullum blādus. Tēpestas minas anteq̃ surgat. Crepā t ædificia anteq̃ corruat: p̃nunciat fumus icendium. Subita est ex hoīe pnicies: & eo diligētius tegit quo ppius accedit. Erras si istoz tibi q̃ occurrunt uulnibus credis hoīum effigies hēnt aīos feraz: nisi q̃ illaz pniciosior ē primus icursus: quos transire non q̃runt. Nunq̃. nullas ad nocendū nisi necessitas iniicit. Hæc at aut fama: aut timore cogunt ad pugna. Hoī p̃dere hoīem libet. Tu tamē ita cogita q̃ ex hoīe piculū sit: ut cogites qd sit hoīs officiū. Alteꝝ intueri ne lacedaris: alteꝝ ne lædas. Cōmodis oīum læteris: mouearis icōmodis: & memineris quæ p̃stare debeas: quæ cauere. Sic uiuēdo qd cōsequeris. Nō ne te noceāt: sed ne fallāt. Quātū at potes in phiām secede: illa te uisū suo pteget. In huius sacrario eris: aut tutus: aut tutior: nō arietāt inter se sēnes ut eodē ambulātes. Quid at ipam phiām nō debebis iactare? Multis fuit piculis cā insolēter tractata: & cōtumaciter tibi uitia detrahat nō aliis exprobreſ: nō abhorreat a publicis moribus: nec agat: ut qcqd nō facit damnare uideat. Licet sape sine pōpa: sine inuidia. Vale.

Incipit liber decimus octauus. Epistola. ciii. Qualiter secessio in oīum uel pegrinatio nō p̃sit sed noceat sine curatione aī. Et de magnanimitate & excellētia humāi spiritus quem nō laborem uel mortem timere exēplo Socratis & Catonis insinuat.

In momētaneū meū fugi. qd putas? urbē imo febrē: & qd surrepētē iā manū mihi iecerat p̃nus itaq̃ parari uehiculū iussu. Paulia mea retinēte. Medicus iūtia eē dicebat motis uēis: sed icertis naturalē turbātibz modū exire pseuerauit. Illud mihi i ore erat dū mei Galionis: q̃ cū i achaia febrē hīe cōcepisset: p̃tinus nauē ascēdit. clam itas nō corpis eē sed loci morbū. hoc ego Pauliæ meæ dixi: q̃ mihi ualitudinē meā cōmēdat. Nā cū scias spūm illi i meo uerti: incipio ut illi cōsulā mihi cōsulere: et quo me fortiorē senectus ad multa reddiderit. Hoc bīficiū ætatis amitto. Venit mihi in mētē in hoc sene & adolescētē esse cui parciſ. Itaq̃ quoniā ego ab illa nō ipetro ut me fortius amet. Impetrat illa ut me diligētius amem. Indulgendū est. n. honestis affectibus & interdū ēt si p̃munt causæ spūs in honorē suoz: uel cū tormēto reuocādus: & in ipso orāz retinēdus est. Cū bono uiro uiuēdū sit: nō q̃diu uiuat: sed q̃diu oportet. Illi q̃ nō uxore nō amicū tanti putat ut diutius in uita cōmoreſ: q̃ pseuerat mori delicatus est. Hoc quoc̃ iperet sibi aīus ubi utilitas suoz exigit. Nec tātū sibi uult mori sed si cōpit iſtermittat & suis cōmēdet. Ingētis aī ē: aliena cā ad uitā reuerti: qd magni uiri sæpe fecerūt: Sed hoc quoc̃ summæ hūanitati existimo: senectutē suā cuius maximus fructus est securior sui tutela & uitæ usus aīolior. Attētius si scias aliqd tuoz eē dulce: utile: optabile. Habet præterea i se nō mediocre ista res gaudiū & mercedē. Quid. n. iucūdus q̃ uxori tā chaz esse: ut pp hoc tibi charior fias? Pōt. Itaq̃ paulia mea nō tātū suū mihi timorē iputare: sed etiā meū. Quæris ergo quō mihi cōsiliū p̃fectionis cesserit. Ut primū grauitatē urbis cōcessiſ: & illū odorem culinaz fumantiū q̃ in ore qcqd pestiferi uaporis obruunt: cū puluere effundūt: p̃tinus mutatā ualitudinem sensi. Quātū deide adiectū putas uiribus postq̃ uineas attingi in pascuū emissus cibum meū i uale repetiui. Ergo iā me nō pmāsit marcor ille corporis dubiū: & male cogitātis. Incipio toto aio studere. Nō multū ad hoc locus cōfert nisi seipsi præstat aīus q̃ se certū & in occupatiōibz mediis si uolet hēbit. At ille q̃ regiōes eligit & oīū captat: ubiq̃ qd ſtringat iueniet. Nā Socrate q̃renti cuidā q̃ nihil sibi pegrinatiōes p̃fuiſſent: respōdisse ferūt: Nō immerito hoc tibi euenit. Tecū. n. pegrīaberis. O q̃ bene cū q̃uidā agereſ si a se aberrarēt. Nūc primū seipsos sollicitat corūpūnt: territāt. Quid p̃dest mare traicere & urbes mutare? Si uis ista q̃bus urgeris effugere nō alibi sis oportet: sed alius. Putes ueniſſe te Athenas. Puta Rhodon. Elige arbitrio tuo ciuitatē. Quid ad rem p̃tinet

EPISTOLARVM

quos illa mores habeat tuos afferes. Diuitias iudicabis bonum. Torquet te paupertas: & quod est miserrimum falsa. Quauis, n. multum possideas: tamen qualicubi situs habet, quanto tibi uideris deficere: quanto uiceris. Honores iudicabis bonum. Male te habet ille consul factus, ille et refectus uideberis: quoties aliquem in fastis saepius legeris. Tatus erit ambitionis furor: ut nemo tibi post te uideat: si aliquis ante fuerit: proximum malum iudicabis mortem: cum illa nihil sit mali: nisi quod ante ipsam est timere. Exterrebunt te non tantum picula: sed suspitiones uanis semper agitareris. Quid, n. perdidit euasisse tot urbes argolicas: mediosque fugam tenuisse per hostes? Ipsa pax timores subministrabit. Ne tuis quidem habebis fides. Cōsternata semel mente quae ubi consuetudine pauoris inprovidi: fecit et ad tutelam salutis tuae inhabilis es. non. n. uitat sed fugit, magis at piculis latemus auersi. Grauiissimum iudicabis malum alius quod ex his quos amabis amittere: cum iterum hoc tam ineptum erit quam flere quod arboribus amoenis: & domum tuam ornamentibus decidant folia. Quicquid te delectat aequae uidet ut uideres dum uiueret. Utinam alium alio die casus excutiet. Sed quemadmodum frōdiū iactura facilis est quia renascitur: sic istos quos amas quousque oblectamenta uitae putas esse dānū: quia repant et si non renascuntur: sed non erunt idē ne tu quidem idē eris. Ois dies: ois hora te mutat: sed in aliis rapina facilius ageret, hic latet: quia non ex apto fiet: alii auferunt: at ipse nobis furto subducimur. Hic nihil cogitabis ab his: nec remedia uulneribus oppones, sed ipse tibi seras sollicitudinem casus. Alia sperando: alia desperando. Si satis alteque alteri misces: nec spaueris sine desperatione: nec desperaueris sine spe. Quid per se perdesse peregrinario cuique potuit? Non uoluptates illa temperauit: non cupiditates refrenauit: non iras repressit: non indomitos amoris impetus fregit: nulla denique animo mala eduxit: non iudicium dedit: non excussit errorē: sed ut pueri ignota mirantē ad breue tempus regerent: aliquid nouitate detinuit. Ceterum inconstantia mentis quae maxime agra est laceffit: mobiliore leuioreque redit ipsa tractatio. Itaque quae petierat cupidissime loca cupidius deserunt: & auium modo trasuolat: citiusque quenerat abeunt: peregrinatio noticiā dabit gentium: nouas tibi motuum formas ostendet: inusitata spatia capog: & irriguas pennibus a quis ualles: & alicuius fluminis sub obseruatione naturae: siue ut Nilus aestiuo incremento tumet: siue ut Tigris eripit ex oculis: & actio per occulta cursu integrā magnitudini reddit: siue ut Meader poetarum omnium exercitatio & ludus implicat crebris an fractibus: & saepe in uicinum alueo suo admotus antequam sibi influat flectit. Ceterum neque meliorem facient neque saniores. Inter studio uersandum est: & iter auctores sapientiae: ut quanta discamus: nondum inuenta quaramus. Sic eximēdus animus: ex miserrima seruitute in libertate asserit. Quādiu quidem nescieris: quod fugiendum: quod petendum: quod necessariū: quid supuacuum: quod iustum: quod honestum sit: non erit hoc peregrinari: sed errare. Nulla tibi opem ferret iste discursus. Peregrinarius. n. cum affectibus tuis: & mala te tua sequuntur: utinam quidem sequeretur longius abessent nunc fers illa non ducis. Itaque ubique te premunt: & paribus incommodis urunt. Medicina ergo non regio querenda est. Fregit aliquis crus: aut extorsit articulum: non uehiculum nauemque consedit: sed aduocat medicum ut fracta pars iungatur: ut laxata in locum reponatur. Quid ergo animus tot locis fractus & extortus credis locorum mutatio ne posse sanari? Maius est istud malum: quam ut gestatione curet. Peregrinatio non facit medicum: non oratorē. Nulla ars loco discitur. Quid ergo? Sapientia res omnium maxima in itinere colligitur? Nullum, n. mihi crede iter est quod se extra cupiditates: extra iras: extra motus sistat: aut si quod eēt agmini scō: gens illuc humana pergeret. Tādiu ista urgebunt mala: macerabuntque per terras ac maria uagum: quādiu malorum gestaueris casus. Fugam tibi non perdesse miraris tecum sunt qui fugis. Te igitur emēda: onera tibi detrahe: & emēda desideria. Intra salutem modum cōtine. Oem ex animo erade nequitiam. Si uis peregrinationes habere iucundas: tum comitem sana. Haerebit tibi auaritia: quādiu auaro sordidoque cōuixeris. Haerebit timor: quādiu cum supbis cōuersaberis. Nunquam sauitia in tortoris cōtubernio potest. Incendent libidines tuas adulteriorum: sodalitia. Si uelis uitis exui: lōge a uitiorum exemplis recedendum est. Auarus: corruptor: saeuus: fraudolentus multum nocituri si prope a te fuissent. Intra te sunt. Ad meliores transi. Cum Catōibus uiue: cum Lelio: cum Tuberone: qui si cōuiuere et grācis inuat cum Socrate: cum Zauersari: alter te docebit mori si necesse erit. Alter antequam ne esse erit. Viue cum Chrysippo: cum Possidonio. Hi tibi tradent diuiniorem humaniorumque noticiā. Hi uidebunt in ope esse: nec tantum scire loqui: & in oblectationem audiētiū uerba iactare sed animum idurare: & aduersus mias erigere. Unus enim huius uitae fluctuatis & turbidae portus. Euentura cōtinere. Stare fidei ad portum: tela fortunae aduerso pectore excipe: non latitare nec tergiversantē: Magnānes nos natura produxit: & ut quibusdā aialibus foetum dedit: quibusdā subdolum: quibusdā pauidum. Ita nobis gloriosum & excelsum spiritum querentē ubi honestissime: non ubi turpissime uiuat: simillimum mundo quod tantum mortaliū passus licet: sequi aemulaturque perfert se laudari & aspici credit. Omnium est. Supra omnia est. Itaque nulli se res submittit nihil illi uideatur graue: nihil quod uigilauerit. Terribiles uisu formae latumque laborum minime quidem rectis oculis itueri illa possis & tenebras prumpe: multa per noctem habita terrori: dies uertit ad risum. Terribiles uisu formae latumque laborum. Egredie Virgini iure dixit terribiles esse: sed uisu id uideri non posse. Quid inquam istis est tam formidabile: quod fama uulgauit? Quid est obsecro te Lucilli cur timeat laborē uiri: mortē hominis? Toties mihi occurrunt isti qui non putant fieri posse: quicquid facere non possunt: & aiunt hos loqui maiora: quam quae natura humana sustineat. At quō ego de illis melius existimo: ipsi quoque hac possunt: facere: sed nolunt. Denique quae unquam ista destituere tentantem cui non faciliora apparuere in actu: non quia difficilia sunt: non audemus: sed quia non audemus difficilia sunt. Si tamē exemplū desideratis: accipite Socratē perperitum senem: per omnia aetate iactatū. inuictum tamen ex paupertate: qui grauiore illi domestica onera faciebant: & labores quos militares quoque prulit quibus ille domuit exercitus: siue uxore eius moribus fera lingua petulantem: siue liberos idociles: & matri quam prius similiores. Si uere aut in bello fuit: aut in tyrānide: Aut in libertate: bellis ac tyrānis seniore uiginti & septem annis pugnatū est post finita arma triginta annis noxae dedita est ciuitas: ex quibus plerique inimici erant: nouissima dānatio est sub grauissimis hominibus impleta obiecta est & religionum uiolatio: & iuuentutis corruptela: in deos ipsos praesens in. R. P. dictus est. Post haec carcer: & uenenū: usque eo animus Socratis non mouerāt: ut ne multum

quod mouerint. Illa mirabile laudē: & singularē usq; ad extremū: nec hilariorē qsq; nec tristiorē Socratē uidit: æqualis fuit in tāta inæq̄litate fortūæ. Vis atq; exēplū? Accipe hūc Marcū Catonē recētiore: cū quo & infestius fortūa agit: & p̄tinacius. Cui cū oībus locis obstitisset: nouissime: & i morte ostēdit: tamē uig; fortē posse inuita fortūa uiuere. inuita mori. Tota illi ætas: aut in armis est exacta ciuilibus: aut in ætate cōcipiente iā ciuile bellū. Et hūc licet dicas nō minus q̄ Socratē inferuisse dixisse. nisi forte Cneū Pōpeium & Cæsarē. & Crassum putas libertatis socios fuisse. Nemo mutatū Catonē. toties mutata. R. P. uidit: eū dē se in oī statu præstitit. In prætura: in repulsa: in accusatiōe: in puīcia: in cōcione: in exercitu: in morte dēiq; in illa. R. P. trepidationē: cū illic Cæsar eēt decē legiōibus pugnatissimis subnixus totis externaq; gētū præsidiis. Hinc. Cn. Pōpeius satis unus aduersus oīa: cū alii ad Cæsarē inclinarēt: alii ad Pōpeium Solus Cato fecit aliq; sui & reip; pres. Si aīo cōplecti uolueris in illius imaginē t̄pis: uidebis illic plebē: & oēm erectū ad res nouas uulgū. Hinc optimates & equestrem ordinem. Quicqd erat i ciuitate sancti & electi: duos i medio relictos. R. P. & Catonē. Miraberis inq; cū aiaduēteris Atridē: Priamūq; & sœuū ambobus Achillē. Vtrūq; n. improbat: utrūq; exarmat. Hāc fert de utroq; s̄ntam. Ait se: si Cæsar uicerit moritūq; si Pōpeius exultatūq;. Quid hēbat qd̄ timeret? Quid sibi & uictō & uictori cōstituerat? Quæ constituta esse ab hostibus iratissimis poterāt? Perit itaq; ex decreto suo. Vides posse hoīes labores pari per medias Africæ solitudines pedes duxit exercitū. Vides posse tolerare sitim & in collibus arentibus: sine ullis īpedimentis. Victi exercitus reliq; trahens: inopiā hūoris loricated tulit: & quotiens aqua fuerat occasio: nouissimus bibit. Vides honorē & notā posse cōtēni. Eodē quo repulsus ē die: in comitio pila lufit. Vides posse nō timeri potentiā supiorq; & Pōpeii & Cæsarē: quoz; nemo atq; offendere audebat: nisi ut atq; demerere simul puoca. uis. Vides tā mortē posse cōtēni q̄ exiliū: & exiliū sibi indixit & mortē: & iteri bellū. Possumus itaq; aduersus ista tātū hēri ai libeat mō subducere iugo collū. In primis at̄ restituendo uoluptates eneruat & effemīnat & multū petūt: multū at̄ a fortūa petēdū ē. Deīde sperādā opes auctoramēta sunt seruitutū. Aug; & argētū: & qcqd aliud foelices domos hōerat relinq̄t. Nō pōt gratis cōstare libertas. Hāc si magno æstias: oīa paruo æstimāda sunt. Vale. Epistola. cv. Quatuor eē quæ hoīem in p̄niciē hoīs īstigāt. & quod singuloz; eoz; uite īcōmodum. Et q; magna pars securitatis est nihil inique facere.

Vae obseruāda tibi sint: ut tutior uiuas dicā: Tu tamē sic audias cēleo ista p̄cepta: quō si tibi p̄cipe. rē. q̄ rōne bōa ualutudo inardeat motu erroris. Cōsidera q̄ sint q̄ hoīem in p̄niciē hoīs īstigēt. Inuenies tria: Delit: Inuidiā: Odiū: Moētū: Cōtēptū. Ex oībus istis: adeo leuissimus ē cōtēptus: ut multi i illo remediū cā delituerit: Quē q; cōtēnit calcat sine dubio: sed trāsit. Nemo hoī cōtēpto p̄ticipiter: nemo diligēter nocet: et in acie iacēs p̄terit: cū stāte pugnat. Spē īprobz; uitabis si nihil hūeris qd̄ cupiditate alienā & īprobā irritet: si nihil insignē possederis. Cōcupiscit. n. et si pag; nota sunt. Sic raro inuidia effugies: si te nō īgesseris oculis: si bōa tua nō iactaueris: si scieris i sinu gaudere. Odiū at̄ ex offensa hoc uitabis nemi nē laceſſendo aut gratificādo: a quo te sensus cōis tuebit. fuit. n. hoc multis piculolum. Quidā odiū hūerūt nec inimicū: illud ne timearis p̄stabit tibi & fortūæ mediocritas: & īgēni lenitas cū te eē hoīes sciēt: quē offendere sine piculo possint. Recōciliatio tua & facilis sit & certa Timeri at̄ tā domi molestū ē q̄ foris: tā a seruis: q̄ a liberis. Nulli nō ad nocēdū satis uiriū ē. Adice nūc q; q; timeſ: timeſ. Nemo potuit terribilis eē secure. Cōtēptus supeſt cuius modū i suaptate hēt: q̄ illū sibi adiūxit: q̄ cōtēnit q̄ uoluit. nō q̄ debuit. Huius īcōmodū: & artes bōæ discunt: & aicitia eoz; q̄ ap̄ aliq̄ potētē potētes sunt: q̄bus applicari expedit: nō īplicari: ne pluris remediū: q̄ piculum cōstet. Nihil tātum æq; pderit: q̄ q̄scere: & minimū cum aliis loq; plurimū secū. Est qdā dulcedo sermōis: q̄ irrepit & blādīſ: & nō aliter q̄ ebrietas: aut amor secreta pducit. Nemo qd̄ audierit tacebit: nemo q̄tum audierit loq̄t. Quī rem nō tacuerit: nō tacebit auctore. Habet unusq;sq; aliq̄e cui tātum credit: q̄tum ipi creditum est: ut garrulitatē suā custodiat: & cōtētus: sit unius auribus populum faciet. Sic qd̄ mō secretum erat rumore. Securitatis magna portio est: nihil inq; facere. Cōfusam uitā & p̄turbatā īpotentes agunt tātū metuunt q̄tū nocēt nec ullo tpe uacāt. Trepidatū. cū fecerūt. Hæret cōsciētia aliā agere nō patit: ac subide ridere ad se cogit: dat p̄nas q̄sq; expectat q̄sq; at̄ meruit expectat. Tutū aliq; res i mala cōsciētia spectat: nulla secū. Putat. n. se ē si nō dephēdit posse dephēdi: & iter somnos mouet: & quotiens alicuius scelus loq̄t: de suo cogitat. Nō satis illi solute oblitterat: uidet nō satis rectum. Nocens hūit aliq̄do latendī fortunā: nunq; fidē. Vale. Epistola. cvi. Quod affectus ai sicut corpore captiosē disputat quam disputationem eū. īglio damnat.

Ardius rescribo ad epistolas tuas: nō q̄ districtus occupatibus sum hāc excusationē caue audias. Vaco & oēs q̄ uolūt uacāt. Neminē res sequunt: ipi illas amplexant: & argumētū esse foelicitatis occupationē putāt. Quid ergo fuit: q̄re nō p̄tius rescriberem ei de quo q̄rebas? Veniebat in cōtemptum opis mei: scis. n. memorālē phiam uelle cōplecti: & oēs ad eā p̄tinētes q̄ones explicare. Itaq; dubitauī utq; differem te an dōec suus isti rei ueniret locus: ius tibi extra ordiem dicerē. Humāius uisum ē: tā lōge uenientem: nō detiere. Itaq; & hoc ex illa seriæ rez; cohærentiū excerptā: & si q̄ erūt hmōi: nō q̄rēti tibi ultro mittā. Quæ sint hāc īterrogas? Quæ scire magis iuuat q̄ prodest. Sicut hoc de quo q̄ris bonum an corpus sit bonum p̄dest. Facile. n. qd̄ facit corpus est bonum agit aīum: & quodā mō format & coninet. Quæ ergo p̄pria sunt corporis q̄ corporis bōa sunt: corpora ergo sunt. & q̄ ais sunt. Nam & hoc corpus est bonum: hominis necesse est corpus sit: cum ipse sit corporalis. mentior: nisi & quæ alunt. illud & quæ ualitudinem eius uel custodiunt uel resistunt corpora sunt: ergo & corpus est bonum eius: non puto te dubitatūq; an affectus corpora sint. Vt aliud quoq; de quo non quæris in fulciam tanq̄ ira: amor iustitia. si dubitas an uultum nobis mutant: an frōtem alitrīgāt an faciem diffundant: an ruborem euocent:

an fugientem sanguinem. Quid ergo tā manifestas corporis notas credis in crimine nisi a corpore? Si affectus corpora sunt & morbi aīoꝝ: & auaritia crudelitas indurata uitia: & in statum inemendabilem adducta. Ergo & malitia: & species eius oīs malignitas: inuidia: supbia. Ergo & bōa. primū qā cōtraria istis sunt. Deinde quia eadē tibi iudicia prāstābunt. An nō uidēs quātum oculis der uigorē fortitudo? Quātā intentionē prudentia? Quātam modestiam & quietem reuerentia? Quātā serenitatem lātitia? Quātū rigorem seueritas? Quātam remissionem ueritas? Corpora ergo sunt: quā colorem habitumq; corpore mutant: quā illis regnum suum exercent. Oēs autem quas rettuli uirtutes bonā sunt: & qcquid ex illis ē. Nunqd est dubium an id quo quid tangi potest: corpus sit? Tangere. n. & tangi: nisi corpus nulla pōt res: ut ait Lucretius. Oīa at ista q̄ dixi: nō mutarēt corpus nisi tangerent: ergo corpora sunt. Etiā nunc cui tanta uis est & impellat & cogitat & retieat: & iubeat: corpus ē. Quid ergo nō timor retinet? Non audacia impellit? Non fortitudo immittit: & impetum dat? Nō moderatio refrenat ac reuocat? Nō gaudiū extollit? Nō iustitiā abducit? Deniq; qcqd facimus: aut malitiā: aut uirtutis gerimus īperio. Quod īperat corpori corpus sit. Quod uim corpori affert corpus bonū corpis corpālis: bonū hoīs & corporis bonū ē: itaq; corporale est. Quoniā ut uoluisti morē gessi tibi. Nūc ipse dicā mihi: qd dictū ē tē uideo. Latrūculis ludimus in supuacuis subtilitas terit. Nō faciūt bonos ista sed doctos. Aptior res ē sapere imo simplicior. Paucis ad mētē bonā uti lris. Sed nos ut cætera in supuacū diffundimus. Ita phiam ipsam: quē admodū omnium reg. Sic litterarū quoq; itēperantia laborauimus. **Non uitā sed scholā discimus.** Vale.

Epistola. cvii. Quā patiēda sunt ambulanti: per huius uitā uiam. Et prā meditatio leuissima facit ē grauiora. Et qualiter uarietas mortalitatis & fatum æquanimiter ferenda sunt.

Bi illa prudētia tua? Vbi in despiciendis rebus subtilitas? Vbi magnitudo iam pusilla tāgit? Serui occupatiōes tuas: occasiōē fugā putauerūt: si amici deciperēt. Habeāt. n. sane nomē: qd illis Epicurus nūc iposuit & uocēt: quo turpius: nō oībus sint rebus tuis. Desunt illi q̄ & operā tuā cōtere bāt: & de aliis molestū ēē credebāt. Nihil horū īsolitū nihil īexpectatū ē. Offendi rebus istis tā ridiculū ē: q̄ q̄ri q̄ spargaris in publico. Aut inquineris in luto. Eadē uitā cōditio est quā balnei. Turbā itineris qdā intermittēt: qdā incidēt. Nō est delicata res uiuere. Lōgā uiam īgressus est: & labaris oportet: & arietes & cadās: & lasseris: & exclames. O mors idē mentiaris alio loco comitē relinqs: alio efferes: alio timebis: per eiusmōi offensas emetiēdū ē cōfragosum hoc iter. Mori uult: pparet aīus cōtra oīa. Sciat se uenisse: ubi ponat fulmē. Sciat se uenisse ubi luctus & ultrices posuere cubilia curā. Pallētesq; habitāt morbi: tristisq; senectus. In hoc cōtubernio uita degēda ē. Effugere ista nō potes: cōtēnere potes. Cōtēnēs at: si sæpe cogita ueris: & futura prāsumpseris. Nemo nō fortius ad id cui se diu cōposuerat accessit: & durius quoq; si prāmeditata erāt obstitit. At cōtra īparatus ē leuissima expauit. Id agēdū est ne quid nobis īopinatū sit. Et qā oīa nouitate grauiora sunt. Hæc cogitatio assidua prāstabit: ut nulli sis malo Tyro. Serui mē reliqrūt: aliū cōpilauerūt: aliū accusauerūt: aliū occiderūt: aliū pdiderūt: aliū calcauerūt: aliū ueneno: criminatōe perierūt. Quicqd dixeris multis accidit. Deinceps quā multa & uaria sunt in nos dirigūt. Quādā i nos fixa sunt. Quādā uibrā: & cū maxime ueniunt. Quādā in alios puētura nō stringūt. Nihil miremur eorū ad quā nati sumus. Quā ideo nulli quærēda: qā paria sunt. Oībus ita dico: paria sunt. nā ē qd effugit aliq; pati potuit. Aequū at ius ē: nō quo oēs usi sunt: sed qd oībus latū ē. Imperet æqtas aīo: & sine q̄rela mortalitatis tributa pēdamus. Hyems frigora abducit: algēdū est: Aestas calores refert: æstūadū est. Intemperies cæli ualitudinē intētat: agrotādū est. Et fera nobis aliquo loco occurret: & hō pniciosior feris oībus. Aliū aqua: aliū ignis eripiet. Hæc regē cōditionē mutare nō possumus. Id possumus. Magnū sumere aīum: & ut bono dignū: quo fortiter fortuita patiamur: & naturā cōsentiamus. Natura aut hoc qd uidēs regnū mutationibus tēperat. Nubilo serena succedūt. Turbanī maria cū quēuerūt. Flāt īuicē uētī. Noctē diesq; seq̄. Pars cæli cōsurgit: pars mergit. Cōtrariis regē æternitas cōstat. Ad hāc legē aīus nūc aptādus est: hāc seq̄at. huic pareat: & quācūq; fūit: debuisse fieri putet: nec uelit obiurgare naturā. Optimū est pati qd emēdare nō possis. & deū quo auctore cūcta pueniūt: sine murmuratiōe cōmutari. Malus miles ē q Imperatorē gemēs seq̄. Quare impigri atq; alacres excipiamus īperia: nec definamus nūc opis pulcherrimi cursum: cui qcqd patiamur intextū ē. Et sic alloq̄mur Iouem: cuius tabernaculo moles ista dirigīt: quē Cleātes nūc uer sibus differtissimis alloq̄: quos mihi ī nūm sermonē mutare pmittit Cicerōis uiri disertissimi exēplo. Si placuerit: bōi cōsules. Si displicuerit: scies me ī hoc secutū Cicerōis exēplū. Duc me summæ parēs celsiq; dominator poli: quocūq; placuit. Nulla parēdi mora ē. Assum ipiger. Fac nolle comitabor gemēs malusq; patiar qd licuit bono. Ducūt uolētē fata: nolētē trahūt. Sic uiuamus: sic loq̄mur paratos aīos iueniat atq; ī pigros fatū. Hic est magnus aīus q se eo tradidit. At cōtra ille pusillus ac degener q obluat: & de ordine mūdi male existimat: & emēdare mauult deos: q se. Vale.

Epistola. cviii. De moderāda cupiditate discēdi: & quātū pfectus sit sapiētē sapius adire. & q̄ maiori īpetu iuuenes ad phiam q̄ senes accedimus: ubi notat eos q dicūt decus phiaē ēē disputare non uiuere.

D de quo q̄ris: ex his q̄ scire tātū: eo ut scias p̄tinet. Sed nihilominus: qā p̄tiet pperāt. Nec uis expectat libros: quos cū maxie ordie cōtinētes: totā morālē phiaē p̄tē statī expēdiā. Illā tamē prius scribā: quē admodū tibi ista cupiditas discēdi quā flagitat tot uideo: digerēda sit ne ipsa īpediat. Nec passī carpēda sūt: nec auide īuadēda uniuersa. p̄tēs puēit ad totū. Aptari onus uiribus debet: nec plus occupari q̄ cui sufficere possimus. Nō q̄tū uis se q̄tū capis hauriēdū ē. bonū tātū habere aīum: capies: q̄tū uoles. Quo plus recipit aīus: hoc se magis laxat. Hæc nobis p̄cipe Atallū mēini cū scholā eius oblīderēs: & primū ueniremus: & nouissimi exireus

Ambulantem quoque illū ad aliq̄s disputatiōes euocaremus: nō tātū paratū discētibz sed obuiū. Idē inq̄t & docēti & discēti debet eē ppositū: ut ille pdesse uelit: hic pficere. Qui ad phōz scholas quotidie uēit: se cū aliqd bōi ferat: aut sanior domū redeat. aut sanabilior redibit. Ea at̄ phīa uis ē: ut nō studētes: sed et cōuersantes iuuet. Qui in solē uenit: licet nō i hoc uenerit: colorabit. Qui in unguetaria taberna refederunt & paulo diutius cōmorati sūt: odorē secū loci fuerūt. Et q̄ ad phūm fuerūt: traxerūt aliqd necesse ē: qd̄ pdeset ē negligētibus. Attēde qd̄ dicā negligētibus nō repugnātibus. Quid ergo? Num nouimus quosdā qui multis ap̄ phīam annis p̄federūt: & ne colorē qd̄ duxerūt? Quid nī nouerim? Pertinacissimos qd̄ & affīduos: quos ego nō discipulos phōz: sed īglinos uoco. Quidā ueniunt ut audiāt: nō ut discāt: sicut in theatrū uoluptatis cā ad delectādās aures ofone uel uoce uel fabulis ducimur. Magnā hāc auditorz p̄te uidebis cui phī schola diuersorū oīiū sit. Nō id agūt ut aliq̄ illi uitia deponāt: ut aliquā legē uitae accipiat: q̄ mores suos exigāt: sed ut oblectamēto auriū p̄ruant. Aliq̄ tamē & cū pugillaribus ueniūt: nō ut res excipiat sed uerba: q̄ tā sine p̄fectu aliēo discāt: q̄ sine suo audiāt. Quidā ad magnificas uoces excitāt: & trāseūt ī affectū dicentiū alacres uultu & aīo: nec aliter cōcitant q̄ phrygii solēt tibicinis sono semiuiri: & ex ipio fugiētes. Rapit illos īstīgatq̄ rex pulchritudo: nō uerboz inaniū sonitus. Siq̄d acriter cōtra mortē dictū est: siq̄d cōtra fortunā cōtumaciter iuuat p̄tinus: q̄ audias facere afficiunt illi & sunt q̄les iubent. Si illi aīo forma p̄maneat: si nō īperum īsignē p̄tinus populus hōesti dissuasiōis excipiat: pauci illā quā cōceperat mētē diu p̄ferre potuerūt. Facile est auditorē cōcitare ad cupiditatē rectā. Oībus. n. natura fundamenta dedit semēq̄ uirtutū. oēs ad. oīa ista nati sumus. Cū irritator accessit: tūc illa aī bōa uelut soluta excitant. Nō uides quē admodū theatra cōsonēt: quotiēs aliq̄ dcā sunt: q̄ publicā agnoscimus: & cōsensu uera esse testāur. desunt ī opīa multa: auaritiā oīa. In nullū auarus bōus est: si se pessimus. Ad hos uersus ille sordidissimus plaudit: & uitis suis fieri cōuitū gaudet. Quāto magis hoc iudicas euenire cū a phō ista dicunt cū salutaribus p̄ceptis uersus inferunt. Efficacius eadē illa demissuri in aīum īpitōz. Nā ut dicebat Cleātes quēadmodū spūs n̄r clariorē sonū reddit cū illū tuba p̄lōgi canalis angustias tractū patenti ore nouissime exitu effudit. Sic sensus n̄ros clariores carminis arcta necessitas efficit. Eadē negligentius audiunt: mīusq̄ pcutiūt q̄ diu soluta ofone dicunt: ubi accessere numeri: & egregiū sensum astrinxere certi pedes: eadē illa snīa uelut lacerto excussa retorquāt. De cōceptu pecuniā multa dicunt & lōgissimis ofonibus hoc p̄cipiūt ut hoīes in aīo non in p̄monio putāt esse diuitias. Eū eē locupletē q̄ paup̄tati suae aptus ē: & paruo se diuitem fecit. Magis tamē ferunt aī cū carmina eiusmōi dicta sunt. Is minimo eget mortalis: q̄ minimum cupit. Quod uult hēt: q̄ uelle qd̄ satis est pōt. Cū hāc atq̄ eiusmodi audimus: ad cōfessionē ueritatis adducimur. illis. q̄bus nihil satis est admirant ac clamāt: odiū pecuniā icidūt: hūc illoz affectū uideris: urge: hoc p̄me: hoc honora: relictis ambiguitatibus: & syllogismis: & cauillationibus. & ceteris acuminis irriti ludicris. Dic in auaritiā: dic in luxuriā. Cū p̄fecisse te uideris: & aīos audiētū affeceris: insta uehemētius. Verisimile nō est q̄ntū pficiat talis oīo: remedio ītenta & tota in bonū audiētia uersa. Facillime. n. tenera cōciliant ingenia ad honesti rectiq̄ amorē. Adhuc debilibz leuiterq̄ corruptis: nūc manū ueritas: si aduocatū idoneū nacta ē. Ego certe cū Attalū audirē: in uitia: in errores: in mala mēte operatē saepe misertus sum generis humani: & illū sublimē altiorēq̄ humano fastidio credidi. Ipse regē se esse dicebat: sed plus q̄ regnare mihi uidebat: cui liceret cēsura agere regnātū. Cū uero cōmendare paup̄tatē cōceperat: & ostendere q̄ qcqd̄ usum excederet pōdus eēt supuaciū & graue ferētī: saepe exire e schola paup̄i libuit. Cū cōceperat uoluptates nostras traducere: laudare castū corpus sobriā mēlam: purā mētē: nō tātū ab illicitis uoluptatibus: sed et supuacuis: libeat circūscribere gulā & uētrē. Inde mihi quādā p̄mālere Lucilli. Magnū. n. in oīa īceptu uenerā. deīde ad ciuitatis uitā reductus: ex bene cōceptis pauca seruauī. Inde ostreis boletisq̄ in oēm uitā renūciatū est. Hāc. n. nō cibi: sed oblectamēta sunt ad edēdū saturos cogentia. Quod gratissimū est edacibus & se ultra q̄ capiūt sarcientibus: facile descēsura: facile reditura. Inde in oēm uitā ungueto abstinemus: quem optinemus odor in corpore ē. Nullo idē uitio caremus stomachis. Inde in oēm uitā balneū fugimus. De coquere corpus atq̄ exinanire sudoribus: inutile simul delicatūq̄ credidimus. Cetera p̄fecta redierunt. Ita tamen ut quoz abstinētiā interrūpi mō seruē: eqd̄ abstinētiā p̄ximiorē nescio: an difficiliorē: quoniā qd̄ abscidunt facilius aīo q̄ tēpant. Quoniā coepi tibi expōere q̄ntū maiori īpetu ad phīam iuueis accesseri q̄ senex p̄gā. Nō pudebit fateri: quē mihi amor ē Pythagoras iniecerit. An Socion dicebat: q̄re ille aīalibus abstiuiſſet? Quare postea Sextius dissimilis utriq̄ cā erat: sed utriq̄ magnifica. Hic hoīs satis alimētōz ci tra sanguinē eē credebat: & crudelitatis cōsuetudinē fieri: ubi in uoluptatē eēt adducta laceratio. Adiciebat cōtrahēdā materiā esse luxuriā. Colligebat bōae ualitudini cōtraria eē alimēta uaria: & n̄ris aliēa corporibus. At Pythagoras oīum iter oīa cognitionē eē dicebat: & aliōz cōmerciū in alias atq̄ alias formas trāseuntū. Nulla si illi credas aīa interit: nec cessat qd̄e: nisi tpe exiguo: dū in aliud corpus trāsfundit. Vi debimus p̄ quas tpoz uices: & quādo perratis pluribus domiciliis: in hoīem reuertat. Interi sceleris hoībus ac paricidii mortū fecit: cū possit in parētis aīam nasci īcurrere: & ferro morsuue uiolare. Sed in quo cognatus aliqd spūs hostis pareſ. Hāc cū exposuisset Socion: & impleſſet argumētis suis. Non credis inq̄t aīas in alia corpora atq̄ alia describi: & migrationē esse: quā dicimus mortē? Nō credis in his pecudibus ferisue aut aqua mersis illū quodā hoīs aīum morari? Nō credis nihil perire in hoc mūdo: sed mutare regionē? Nec tātū caelestia p̄ certos circuitus uerti: sed aīalia quoq̄ per uices ire: nec aīos p̄ orbem agi? Magni ista crediderūt uiri. Itaq̄ iudiciū qd̄ tuū sustine. Ceterz oīa tibi in ītegro serua. Si uera sunt ista: abstiuisse aīalibus īnocētia est: si falsa frugalitas ē. Quod istis crudelitatibus tuis dānū ē? Alimenta tibi leonū & uul tuz eripio. His īstictus abstinere aīalibus coepi: & anno pacto non tantū facilis erat mihi consuetudo: sed

EPISTOLARVM

dulcis. Agitationē mihi animum esse credebam. Nec tibi hodie affirmauerim an fuerit. Quæris quomodo desierim in Tyberii Cæsaris principatu: iubente tempus inciderat alienigena gentiū sacra mouebant. Sed inter argumenta superstitionis ponebat quorundā animalium abstinentia. Patre itaq; meo rogante: qui non calumniam timebat: sed philosophiam oderat: ad præstinam consuetudinem: nec rediī difficulter mihi ut inciperem melius cœnare persuasit. Laudare solebat Attalus culcitram: quæ resisteret corpori. Tali uxor etiam senex: in qua uestigium apparere non possit. Hæc rettuli ut probarem tibi quæ uehementes haberent tyrunculi imperus primos ad optima quæq; si quis exhortaret illos: si quis impenderet. Sed aliquid præcipientium uitio peccat: q̄ nos docent disputare aliquid discitentium: qui propositum asserunt ad præceptores suos: non alium excolendi: sed ingeniū. Itaq; quæ philosophia fuit: facta phia est. Multum autem ad rem pertinet quo proposito ad quam rem accedas: quia grammaticus futurus Virgilium scrutat. Non hoc animo legit illud egregium fuit irreparabile tempus uigilandum ē nisi properemus relinmur. Agit nox agiturq; uelox dies: inscii rapimur. Omnia in futurū disponimus: & inter præcipua lēti sumus. Sed ut obseruet quotiēs Virgilius de claritate ipsosq; dicit. Hoc uti uerbo illum fugit. Optia quæq; dies miseris mortalibus æui. Prima fugit: subeūt morbi tristisq; senectus: & labor & duræ rapit iclementia mortis. Ille qui ad philosophiam spectat: hæc eadem quo debet adducit. Nunq̄ Virgilius inquit dies dicit ire sed fugere: quod currendi genus cōcitatissimū est: & optimos quosq; prios rapit. Quid ergo cessamus nos ipsi concitare ut uelocitatem rapidissimæ rei possimus æquare? meliora præteruolant: deteriora succedunt. Quemadmodum ex amphora primum quod est sincerissimum effluit grauissimū. quodq; turbidum subsidit. Sic in ætate nostra: quod est optimum primo est: id ex haurire in aliis potius patimur ut nobis fecem referemus: inhæreat istud animo: & tanq̄ missum oraculo placeat. Optima quæq; dies miseris mortalibus æui. Prima fugit. Quare optima? quia restat quod incertum est. Quare optima? Quia iuuenes possumus discere: possumus facilem animum & adhuc tractabilem ad meliora conuertere: quia hoc tempus idoneum est laboribus idoneum agitandis per studia ingeniis est & exercendis per opera corporibus. Quod superest insignius: & languidius est: & propius a fine. itaq; toto hoc agimus animo: & obmissis ad quæ diuertimur in rem unam laboremus: nec hanc temporis perniciosissimi celeritatem: quam retinere non possumus relicti demum intelligamus primus quisq; tanq̄ optimus dies placeat: & redigat in nostros: quod fugit occupandum est. hoc non cogitat ille: qui grāmatici oculis carnē istud legit. Ideo optimū quæq; primū esse diē: q̄a subeūt morbi: quia senectus præmit: & adhuc adolescentiā cogitatibus supra caput est: sed ait Virgilium super una ponere morbos senectutem: nō mehercule immerito Senectus enim insanabilis morbus est: præterea inquit hoc senectus cognomen imposuit. tristem illam uocat. Subeunt morbi tristisq; senectus. Non est quod mireris: ex eadem materia suis queng; studiis apta colligere. In eodem prato bos herbam quærit. Canis leporem. Ciconia lacertam. Cum Ciceronis librum depræhendit hic philosophus aliquis: hinc grammaticus: hinc philosophiæ deditus: alius alio curam suā mittit. philosophus admittitur contra iustitiam dici tam multa potuisse. Cum ad hanc eandem lectionē philosophus accessit: hoc subnotat duos romanos Reges esse: quorum alter patrem non habet: alter matrem. Nam de Seruii matre dubitatur. Antipater nullius Numæ nepos dicitur. Præterea notat eū quem nos dictatorem dicimus & in historiis ita nominari legimus: apud antiquos magistrum populi uocatum. Hodieq; id extat in angularibus libris: & testimonium est q̄ qui ab illo nominatur magister equitū est. Aeq; notat Romulum periisse solis defectione. Prouocationem ad populum ēta Regibus fuisse. Id ita in pontificalibus libris aliqui putāt: & senestellā eisdem libros cum grāmaticis explicuit. Primū uerba expressa ab se dici ab Cicerone. Idē re ipsa in cōmētariū refert: ne minus sese: idē se ipse. Deinde transit ad ea q̄ cōsuetudo sæculi mutauit: tanq̄ ait Cicero: quoniā sumus ab ipsa calce eius interpellatiōe reuocati. Hæc quā nunc idcirco cretam uocamus calcem antiq̄ dicebāt. Deinde inanes colligit uersus: & in primis illos de Africā scriptos: cui nemocius atq; hostis qui uult pro factis reddere operæ p̄cium. Ex eo se ait intelligere: apud antiquos nō tantum auxillum significasse operā ait opera eius in neminem potuisse scipionem neq; ciuem neq; hostē reddere operæ præcium. Fœlicem deinde se putat: q̄ inuenerit. Vnde uisum sit Virgilio dicere: Quem super ingens porta tonat cæli. Ennius hoc ait: Homero se surripuisse. Ennio Virgiliū. Esse enim apud Ciceronem in his ipsis de R. P. hoc epigrāma est nisi faciendo plagas cælestiū ascendere cuiq; est. Mihi soli cæli maxima plaga patet. Sed ne & ipse: dum aliud ago in philosophū aut grāmaticū delabar. Illud admoneo auditionē philosophorū lectionēq; ad p̄positum beatæ uitæ trahendā: non ut uerba prisca aut ficta captemus: & trālationem improbas figurāq; dicendi: sed ut profutura præcepta: & magnificas uoces. & animosas q̄ mox in rem transferantur. Sic ista discamus: ut quæ fuerint uerba: sint opera. Nullos autē peius mereri de omnibus mortalibus iudico: q̄ q̄ philosophiam uelut aliquod artificium uenale didicerunt: qui aliter uiuūt q̄ uiuendum esse p̄cipiunt. Exempla enim seipsos inutiles discipliæ circumferunt: nulli non uitio qd̄ inlequunt obnoxii non magis mihi potest quisq; talis prodesse præceptor: q̄ gubernator in tempestate nauis. Tenendum est rapiente fluctu gubernaculum: luctādum cum ipso mari. Eripiēda sunt uestigia. Quid me pōt adiuuare rector nauigi attonitus & uomitans? Quāto maiore putas uitam tempestate iactari: q̄ ullam ratem? Non est loquendum: sed gubernandum. Omnia quæ dicunt: quæ turba audiente iactant: aliena sunt. dixit illa Plato dixit zenon. dixit Chrysippus: & Possidonius. & ingens agmen. Non tantum talium quomodo probare possint: sua esse monstrabo. Faciant quæ dixerint: quoniam quæ uoluerat ad te proferre iam dixi nunc desiderio tuo satisfaciam: & in alteram epistolam integrum quod exegeras transferam: ne ad rem spinosam & auribus erectis curiosisq; audiendam lassus accedas. Vale.

Epistola cix. Multis argumentis ostendit sapientem sapienti prodesse.

a N sapiens sapienti p̄sit scire desideras. Dicius plenum oī bono esse sapiēte: & summa adeprū. Quō
pdesse aliq̄s possit summū bonū habēti q̄rit? Profunt iter se bōi exercent enī uirtutes: & sapiētiā
in suo statu cōtinent, desiderat uterq; aliq̄e: cum quo cōferat: cum quo q̄rat. Peritos luctandi usus
exercent. Musicum q̄ paria didicit mōet. Opus est & sapienti agitatiōe uirtutum. Ita quēadmodum ipse se
mouet: sic mouet ab illo sapiente. Quid sapiens sapienti p̄diderit? impetum illi dabit: occasiōes actiōnum
hōestaz: cōmōstrabit. Præter hæc aliq̄s suas cogitatiōes exprimet: docebit: q̄ iuenerit. Sēp enī ēt a sapien
te restabit qd̄ iuenerit: & quo aiūs eius excurrat. Maius malo nocet. facit quoq; peiorē irā: metum iocūdo:
tristitiā assentiendo: uoluptates laudādo. Et tūc maxie laborat mali: ubi plurimum uitia miscuere: & in
unum collata neq̄tia est. Ergo ex cōtrario bōus bono p̄derit. Quō inḡs: gaudium illi afferet: fiduciā cōfir
mabit: ex cōspectu mutuz trāq̄llitatis crescet utriusq; lætitiā. Præterea q̄rundam illi regē notitiā tradet.
Nō enī oīa sapiens scit: ēt si sciret breuiiores uias regē aliqd̄ ex cogitare possit: & has iudicare p̄ q̄s facilius to
tum opus circumferet. Proderit sapienti sapiens. Nō. Itātum suis uiribus: sed ipsius quem adiuuat. Pōt qui
dē ille ēt relictus sibi explicare partes suas. Vtē p̄pria uelocitate: sed nihilominus adiuuat ēt: currentem
hortat. Nō p̄dest sapiens sapienti: sed sibiipsi. hoc scias: Detrahe illi uia p̄pria: & ille nihil ait. Vno mō di
cas: licet nō esse in melle dulcedinem. Nā ipse ille q̄ esse debeat: ita aptatus līgua palatoq; est ad huiusmodi
gustū: ut ille talis sapor capiat offendet. Sunt enī qdā q̄bus morbi uitio mel amare uideat. Oportet utrūq;
calere: ut & ille pdesse possit: & huic p̄futuro idōea materia sit. In summum inq̄t p̄ductum calorem cale
fieri supuacuum est: q̄ p̄sit. Nunq̄d istructus oībus rebus agricola: ab alio istrui q̄rit. Nunq̄d armatus mi
les q̄tum in aciem exituro satis est: uti amplius arma desiderat? Ergo nec sapiens. Satis enī uitæ istructus:
satis armatus est. Ad hæc respōdeo. Qui in summum motus calore adiecto: ut suum teneat. Sed ipse se iqr
calor cōtinet. Primū multū iūterest iter ista q̄ cōparas. Calor enī unus est: pdesse uarium est: deīde calor nō
adiuuat adiectio caloris ut calat. Sapiens non pōt in habitu suæ mentis stare: nisi amicos aliquos similes
sui admittit: cum q̄bus uirtutes suas cōmunicet. Adiciē nūc q̄ oībus iter se uirtutibus amittit: itaq; p̄
dest q̄ uirtutes alicuius ptes sui amat: amādumq; iūicē p̄stat. Similia delectāt utiq; ubi hōesta sunt & pro
bare: ac p̄bari sciunt. Etia nunc sapientis aiūm p̄ici: mouere nemo alius pōt nisi hō. Quō ergo ad rōnem
mouēdā rōne opus est: sic ut ut moueat rō p̄fecta: opus est rōne p̄fecta. Prodesse dicunt: & q̄a media nobis
largiant: pecuniā: gratiā: icolumitatē: alia in usus uitæ chara aut necessaria. In his dicef ēt stultus sapiēti p̄
desse. Prodesse at ē aiūm scdum naturā mouere uirtute sua: aut eius q̄ mouebif. Hoc nō sine ipius quoq;
q̄ p̄derit bono fiet. Necesse est enī alienā uirtutē exercendo: exerceat & suā. Sed ut remoueas ista q̄ ad sum
ma bōa sunt: aut summoz efficientia: nihilominus pdesse iter se sapientes possunt. Inuenire enī sapiētem
sapienti p se res exercenda est: q̄a natura bonum omne chaz est bono: & sic q̄sq; cōciliat bono quēadmo
dū sibi. Necesse est ex hac q̄stīōe argumenti: cā in alterā trāieā. Quærit enī an deliberatus sit sapiens: an in
cōsiliū aliqueū aduocaturus: qd̄ facere illi necessarium est: cū ad hæc ciuilia & domestica uēit: & ut ita
dicā: mortalia. In his sic illi optus est alieno cōsilio: quō medico: quō gubernatori: quō aduocato: & litis or
diatori. Proderit ergo sapiens aliq̄ndo sapienti. Suadebit enī: sed in illis quoq; magnis ac diuinis: ut dixi
mus cōiter hōesta tractādo: & aiō cogitatiōes miscendo: utilis erit. Præterea secundum naturā est & ami
cos cōplecti: & amicorū actu suo p̄prioq; lætari. Nā nisi hoc fecerimus: ne uirtus qdē nobis p̄māebit: q̄ ex
ercendo sensu ualet. Virtus at suadet p̄sentia collocari: in futurz cōsulare: deliberare: & itendere aiūm. Faci
lius itendet explicabitq; q̄ aliquem sibi assumpserit. Quærit itaq; aut p̄fectum uir: aut p̄ficiētem uici
numq; p̄fecto. Proderit at ille p̄fectus si cōsiliū cōi prudentia iuueris. Aiunt hōies plus in alieno nego
cio uidere initio. Hoc illis euenit: quos amor subexerceat. q̄busq; despectū utilitatis timor in piculis excu
rit. Incipiet sape securit: & extra mœtum positus. Sed nihilominus qdā sunt q̄ ēt sapientes in alio q̄ i se di
ligētius uident. Præterea illud dulcissimū est hōestissimū. Idem uelle atq; idē nolle sapiēs sapienti p̄stat bit.
Egregiū opus pari iugo duceri: Perfolui qd̄ exegeras: quāq; i ordie regē erat q̄s moralis phīæ uoluminibus
cōplectimur. Cogita qd̄ soleo freq̄nter tibi dicere. In istis nos nihil aliud q̄ aiūm exercere. Totiēs. n. illo re
uertor. Quid ista me res iuuat? Fortiorē faciā: iustiorē: temp̄tiorē: nōdū exerceri uacat. Adhuc medi
co mihi opus est. Quid me posces sciētiā iūtilē? Magna p̄misisti. Exige: uide dicebas itrepidū fore: Etia si
cōtra me gladii micarēt: ēt si mucro tāgeret iugulum. Dicebas secuz fore: etia si circa me flagrarent icen
dia: etia si subitus turbo totā nauem meā mari repet: hāc mihi p̄statuz uoluptatem ut gloriā cōtēnam.
Postea docebis iplicita soluere: ambigua distinguere: obscura p̄spicere. Nunc doce qd̄ necesse est. Vale.

Epistola cx. Nō optādos eē deos infestos malis. Et quō per retractā sapius philosophiā: noticia boni &
mali necessariū & supuacui possit haberi. Et q̄ turpe est etia in aqua est polenta ponere beatam uitam.

¶ X. mōmentāo meo te saluto: & iubeo te habere mentem bonā: hoc est p̄picios deos. Oēs quos hēt
et q̄m placatos & fauentes q̄sq; sibi se p̄piciat. Sepone in p̄sentia q̄ quibuscūq; placent. Vnicuiq; nostrum
q̄m p̄dagogum dari deum nō qdē ordinariū: sed hunc inferioris notā. Ex hōz numero quos Qui
dius ait: de plabe deos. Ita tātū hoc sepōas: uolo ut memineris maiores n̄ros: q̄ crediderunt. Stoicos fuisse
Singulis enī & Geniū & lunonem dederūt. Postea uidebimus an tātū diis uacet ut priuatoz negocia p̄cu
rarent. Interim illud scito: siue assignati sumus: siue neglecti & fortunæ dati. Nulli te posse iplicari q̄cūq; gra
uius: q̄ si iūmpcatus fueris: ut se habeat iratū. sed nō est q̄re cuiq; quem dignū p̄cna putaueris: optes ut infe
stos deo habeat inquam etiam si uidef eoz fauore p̄ducī. Adhibe diligentiam tuam: & intueri quid sint
res nostræ: non quid uocentur: & scies plura mala contingere nobisq; accidere. Quotiēs calamitas enim

EPISTOLARVM

felicitatis est causa: & initium fuit quod calamitas uocabat. Quoties magna gratulatione & accepta res
 gradū sibi strinxit in præceps: & aliquē iam eminentē alleuauit: etiam nūc tanq̃ tibi adhuc stare. Vnde tu
 to cadunt: sed ip̃m illud cadere non habet in se mali quicq̃ si exitū spectes: ultra quē natura neminē deie-
 cit. Prope est regē oīum terminus: prope ē inq̃ & illud unde felix eicitur: & illud unde felix emittit. Nos
 utraq̃ extēdimus: & longā spe ac mœtu facimus. Sed si sapias oīa humana cōditiōe metire simul: & quod
 gaudes: & quod times cōtrahe. Et at̃ tātū diu nihil gaudere neq̃ diu timeas. Sed quare istuc malū astrin-
 gor? Nō est qđ qđq̃ timēdū putes. Vana sunt ista quæ nos mouet: quæ attonitos habent. Nemo nost̃: qđ
 ueri esset: excussit: sed mœtū alter alteri tradidit. Nemo ausus est ad id quo pturbat accedere: & naturā ac
 bonū timoris sui nosse. Itaq̃ res falsa & inanis habet adhuc fidē: qā nō coarguit: tanti putamus oculos itē-
 dere. Iā apparebit q̃ breuius: q̃ incerta: q̃ tuta timeant. Talis est animog̃ nostrog̃ cōfusio: qualis **Lucretio** ui-
 sa est. Nā ueluti pueri trepidat: atq̃ oīa cæcis in tenebris metuūt. Ita nos in luce timemus. Quid ergo non
 omni puero stultiōres sumus: qui in luce timemus. Sed falsū est **Lucreti**: nō timemus in luce. oīa nobis se-
 cimus tenebras: nihil uidēus ne qđ noceat: ne qđ expediat. tota uita icursitamur: nec ob hoc resistimus: aut
 circūspectius pedē ponimus. Vides aut̃ qā sit furiosa res in tenebris ip̃etus. At mehercule id agimus: ut re-
 uocandi simus. & cū ignoremus quo feramur uelociter tamē lōgius illo quo itēdimus pseueras: sed lu-
 cescere si uelimus pōt. Vno aut̃ mō pōt: siq̃ hāc humanog̃ diuinorūq̃ noticiā scientiā acceperit. Si illa: se
 non pfuderit: sed infecerit: si eadē quāuis sciat retractauerit: & ad se sæpe rettulerit. Si quæsierit quæ sint
 bona: q̃ sint mala. Quibus hoc sit falso nomē ascriptū. Si quæsierit de honestis: de turpibus: de prouiden-
 tia & iter hāc humani ingenii sagacitas: sistit. p̃spicere: & ultra modū libet quo fera: unde surrexit. In quem
 exitū tāta regē uelocitas p̃peret. Ad hāc diuina cōtēplatiōe abductū aium in fordida & humilia p̃traxius:
 ut auaritiæ seruiret: ut relicto mundo terminisq̃ eius & dominis cūcta uersantibus terrā rimaret. & q̃re-
 ret quid ex illa mali effoderet: nō cōtētus oblati. **Quicquid nobis bono futurū erat deus & parēs noster**
in pximo posuit. Nō expectauit inq̃sitionē nostrā: & ultro dedit nocitura altissime pressit. Nihil nisi de bo-
nis quæri possumus. Ea quibus periremus nolēte regē natura & abscondēte protulimus. Addiximus animū
uoluptati: cui indulgere initium omnium malog̃ est. Tradidimus ambitioni & famæ: cæteris æque uanis &
inanibus. Quid ergo nūc te hortor ut facias? Nihil noui: nec enī nouis malis remedia quærun. Sed hoc
 primū ut tecū ip̃se despicias: qđ sit necessariū: qđ sup̃uacū. Necessaria tibi ubiq̃ occurrēt: sup̃uacua & sp̃
 toto aō q̃rēda sunt. Nō est at̃ q̃ te nimis laudes: si cōtēpseris aureos lectos: & gēmeā suppellectilē. Quæ ē
 enī uirtus: sup̃uacua cōtemnere. Tunc te admirare cū cōtēpseris necessaria: nō magnā rē facis q̃ uiuere si-
 ne recto apparatu potes: q̃ nō desideras miliarios apros: nec linguas phœnicopterog̃: & alia portēta luxu-
 rix. Iā tota aīalia fastidiētis: & certa membra ex singulis eligentis. Tunc te admirabor si nō cōtempseris ēt
 sordidum panē: si tibi p̃suaseris herbas. Vbi necesse est nō pecori tātum: sed homini irasci si scieris cacumi-
 na arborū explemētū esse uentris: in quē si p̃ciosa cōgerimus: tāq̃ p̃cepta seruātem sine fastidio iplendus ē.
 Quid enim ad rem p̃rinet: qđ accipiat p̃diturus: qđqđ accepit. Delectat te disposita: q̃ terra mariq̃ capiunt.
 tur. Alia ergo gratiora: si recētia p̃ferunt ad mēsiam: alia si diu pasta & coacta pingueicere fluunt: ac uix sa-
 ginā cōtinent suā. Delectat te nitor hog̃ arte q̃situs. At mehercule ista solite scrutata uariēq̃ cōdita: cum
 subierint uentrē: una atq̃ eadē scēditas occupauit. Vis cibog̃ uoluptatē cōtenere? Exitū specta. Attalum
 meminī cum magna admiratiōe oīum hāc dicere. Diu mihi inq̃t imposuere diuitiā. Stupebā ubi aliqd
 ex illis alio atq̃ alio loco fulserā. Aestimabā similia esse q̃ laterent his q̃ ostenderent: sed in quodā apparu
 uidi totas opes urbis celatas. & auro & argento: & his q̃ p̃cium auri argentiq̃ uicerunt: exquisitos colores &
 uestes ultra nō tātum nost̃: ultra finē hostium aduectas. Hinc puerog̃ p̃spicuos cultu atq̃ forma greges.
 Hinc fœminag̃ & alia q̃ res suas recognoscens summi impii fortuna ptulerat. Quid hoc est inq̃ aliqd q̃ ir-
 rita cupiditas hominum p̃ se incitata? Quid sibi uult ista pecuniæ pōpa? Ad discēdā auaritiā cōuenimus.
 At mehercule minus cupiditatis istinc effero: q̃ attulerā. Cōtemp̃si diuitias: nō qā sup̃uacua: sed qā pusil-
 lae sunt. Vidisti neq̃ intra paucas horas. Ille ordo quāuis lentus dispositusq̃ trāsierit: Hoc totā uita nostrā
 occupauit: qđ totum diē occupare nō potuit. Accessit illd̃ quoq̃: tā sup̃uacua mihi uisæ sunt habentibus q̃
 fuerunt spectātibus. Hoc itaq̃ ip̃se mihi dico: quotiens tale aliqd p̃trinxerit oculos meos: quotiens occur-
 rit domus splendida: cohors culta seruog̃: lectica formosis imposita coloribus. Quid miraris: qđ stupes?
 Pōpa est. Ostendunt istæ res nō possident: & dum placeāt trāseunt. Ad ueras potius te cōuerte diuitias. Id
scē paruo esse cōtētus: & illā uocem magnus atq̃ animosus exclama. Habeas aquā: habeas polentā. Iov-
is ipsi de felicitatē cōtrouerſiā faciās. Faciamus oro te etiā si ista defuerint. Turpe est beatā uitā in auro
 & argento reponere: æque turpe est in aqua & polenta. Quid ergo faciā si ista nō fuerint? Quæris qđ sit
 remedium inopiæ. Famē fames finit. Alioqn qđ interest magna sint: an exigua: q̃ seruire te cogunt? Quid
 refert q̃ntum sit qđ tibi possit negare fortuna? Hæc ipsa aqua & polenta in alienum arbitrium cadit. Li-
 ber est at̃: nō in quem pagē licet fortunæ: sed in quem nihil. Ita est nihil desideres oportet: si uis louem p̃-
 uocare nihil desiderantem. Hæc nobis Attalus dixit: natura dixit omnibus. Quæ sit uoles frequenter co-
 gitare. Id agis ut sis felix: non ut uidearis: & ut tibi uidearis: non aliis. Vale.

Epistola cxi. De uera philosophi magnitudine: quā sophismata: & cauillationes p̃stare non possunt.

Vid uocent̃ latine sophismata quæsiſti a me multi tētauerunt illi nomen ip̃dere. Nullū hæsit ui-
 delicet: qā res ipsa nō recipiebat a nobis: nec in usu erat. Nomini quoq̃ repugnatū est. Aprissimū
 tamē uidet̃ mihi: quo Cicero usus ē. Cauillationes uocat: quibus quisq̃ se tradidit: q̃stiuiculas qđ
 narras. Cæterq̃ ad uitā nihil p̃ficat: neq̃ fortior sit neq̃ tēperatior: neq̃ clarior. At ille qui philosophiam

in remediū suū exercuit: iḡes sit aīo: plēus fiducia: iēxupabilis: & maior adeūti. Qd' in magnis euēit mōri
bus: quoq; pceritas mius appet lōge iūuēribus. Cū accesseris tūc māifestū sit q; in arduo summa sint. Talis
m. mi Lucilli uerus & rebus nō artificis phūs. In aēdito stat admirabilis: celsus magnitudinis uerā. Nō ex
urgit i plātas: nec i sūmis ābulat digitis: eoz; more q; mēdacio statūrā adiuuāt: lōgioresq; q; sunt uideri uo
lūt. Cōtētus ē magnitudie sua. Quid ni cōtētus sit: tōusq; creuisse quo manūfortia nō porrigit. Ergo &
supra hūana ē. Par sibi i oī statu rez; siue scdō cursu uita pcedit: siue fluctuat: & p aduersa ac difficilia. Hāc
cōstātia cauillatōes istā de qbus pauloante loqbar p̄stare nō possunt. Ludit istis aīus: nō pficit: & phām a
fastigio deducit i planū. Nec te phibueri aliqū ista ager: sed tūc cū uoles nihil ager. Hoc tū hēt i se pessimū:
dulcedinē qndā sui faciūt: & aīum specie subtilitatis i ductū tētāt morā. Cū tanta rez; moles uocet: cū uix
tota uita sufficiat: ut hoc unū discas: uitā cōtēnere. Quid regere i q; solā opus ē. Nā nemo illā bñ rexit: nisi q
cōtēpserat. Vale. Epistola. cxii. Vtēs exesāe uitis exēplo oīdit iūeterati iḡēi prauitatē fore iēmēdabilē.

Vpio mehercule amicū tuū formari: ut desideras & iſtitui: sed ualde durus capis: imo potius qd' ē
molestius mobilis ualde capis: & cōsuetudie mala ac diutina fractus. Volo tibi ex nfoartificio ex
emplū referre. Nō q̄libet iſitionē uitis patit: si uetus & exesa ē: & si iſirma gracilisq; aut nō recipiet
surculū aut nō alet: nec applicabit sibi: nec q̄litate eius utrāq; trāsibit. Itaq; solēus supra terrā p̄cidere: ut si
nō rēspōderit: tētari possit scdā fortūa: & iteq; repetita iſra terrā iſera. Hic de quo scribis & mādās: nō hēt
uires. Indulſit simul uitis: & emarcuit: & iduruit. Nō pōt recipe rōnē: nō pōt nutrire. At cupit ipe: noli cre
dere. Nō dico illū mētiri tibi: putat se cupe. Stomachū illi fecit luxuria. Cito ei redibit in gratiā. Sed dicit
se offendi uita sua. Nō negauerim. Quis enī nō offendit? Hoīes uirā suā & amat simul & oderunt: Tunc
itaq; de illo feramus sniam: cū fidē nobis fecerit: iūſam iā sibi ēē luxuriā. Nūc illis male cōuenit. Vale.

Incipit liber uigesimus. Epistola. cxiii. Dialectice disputat per multa incōuenientia uirtutes non esse
animalia. De morali fortitudine: iustitia: doctrinam inferens.

Esideras tibi scribi a me qd' sentiā de hac qōne iactata ap̄ nros. An iustitia an fortitudo: pru
dētia ceteraq; uirtutes aīalia sint. Hac subtilitate efficius Lucilli clarissime. Ut exercere in
geniū iter irrita uideremur: & disputatōibus nihil pfuturis oīu terere. Faciā qd' desideras:
& qd' nris uideat exponā. Sed me i alia snia p̄fiteor. Puto qdā ē q; decet p̄haciatum: pallia
tūq;. Quae sint ergo q; antiquos mouerit: dicā. Aīum cōstat aīal ēē: cū ipse efficiat ut simus
aīalia: & cū ab illo aīalia nomē hoc traxerit. Virtus at nihil aliud ē q; aīus quodāmō se ha
bēs: ergo aīal ē. Deinde uirtus agit aliqd. Agi at aliqd sine ipetu pōt. Si ipetū hēt q; nulli ē: nisi aīal: aīal est. Si
aīal ē inq; uirtus: hēt ipam uirtutē. Quid ni? hēt seipsam. Quō sapiēs oīa p uirtutē gerit: sic uirtus p se. Er
go inq; & oēs aītes aīalia sunt: & oīa q; cogitāus quaq; mēte cōplectimur. Seq; ut multa aīaliū mīlia habi
tēt in his angustis p̄toris: & singuli multa simus aīalia: aut multa hēamus aīalia. Quāris qd' auerſarius
istis rūdeat. Vna q; res ex istis aīal erit: multa aīalia nō erūt. Quare? Dicā si mihi accōmodaueris subtili
tate & iſtione tuā. Singula aīalia singulas debēt hēre s̄bas. Ista oīa unū aīum hēt. Itaq; singula esse possunt:
multa ēē nō p̄t. Ergo & aīal sum & hō: nō tū duos ēē dices nos. Quare? q; sepati ēē debēt. Itaq; dico alter
ab altero debet ēē deductus: ut duo sint. Quicqd' i unū multiplex ē: sub unā cadit naturā. Itaq; unū ē ut aī
us meus aīal ē: & ego aīal sum: duo tū nō sumus. Quare? q; aīus mei ps ē: tūc aliqd p se nūerabit: cū per se
stabit. Vbi uero alterius mēbrū erit nō poterit uideri aliud. Quare? Dicā: q; qd' aliqd ē suū oportet ēē: & p
priū: & totū: & itra se absolutū. Ego in alia ēē me snia p̄fessus sum. Nō. nātū uirtutes aīalia erūt: si hoc re
cipiē. Sed opposita quoq; illis uitia & affectus: tāq; ira: timor: luctus suspitio: ultra res ista pceden. Oēs snia:
oēs cogitatōes aīalia erūt: qd' nullo mō recipiēdū ē. Nō. n. q; qd' ab hoīe fit hō ē. Iustitia qd' ē inq; Aīus quo
dāmō se habēs. Itaq; si aīus aīal ē: & iustitia. Minime. Hāc n. hītus aī ē: & qdā uis. Idē aīus i uarias figuras
cōuertit: & nō toties aīal aliud ē quoties aliqd facit: nec aliud qd' fit ab aīo aīal ē. Iustitia animal ē: fortitudo:
sic ceterae uirtutes. Vtrū definēt aīalia ēē subinde: aut rursus iſcipiūt: aut sp sunt. Definere uirtutes nō pos
sunt: ergo multa aīalia: imo innūerabilia in hoc aīo uersant. Nō sunt inq; multa: q; ex uno religata sunt
& ptes unius ac mēbra sunt. Talē ergo faciē aī nobis pponimus: q̄lis ē hydrā multa habētis capita: quoq;
unū quodq; p se pugnat: p se nocet. Atq; nullū ex illis capitibus aīal ē: sed animalis caput. Ceterae ipa unum
aīal ē. Nēo i Chimæra leonē ēē animal dixit: aut draconē. Hae ptes erāt eius: ptes eius nō sunt aīalia. Quid
ē qd' colligas iustitiā animal ēē. Agit inq; aliqd & pdest: ipetū hēt sed animi. Oē animal dōec moriā: hō ē.
Idē qd' cōpit hō dōec moriā hō est. Equus: canis: trāsire in aliud nō pōt. Iustitia. i. animus quodāmō se ha
bēs animal ē. Credāus deinde: animal ē fortitudo. i. animus quodāmō se habēs. Quis animus: ille q; mō in
iustitia erat: tenet in priore animal: in aliud animal ei trāsire nō licet. In eo illi in quo primū ēē cōpit: p̄se
uerādū ē. Præterea unus animus duoz; animalū ēē nō pōt: multo minus pluriū. Si iustitia: fortitudo: tē
perātia: ceteraq; uirtutes aīalia sunt: quō unū aīum hēbūt. Singulos hēant oportet: aut nō sunt aīalia. Nō
pōt unū corpus pluriū aīaliū ēē. hoc & ipsi fatent. Iustitia qd' est corpus animus: fortitudinis qd' ē corpus.
Idē animus. Atq; unū corpus esse duoz; animalū nō pōt. Sed idē animus inq; iustitiā habitum induit: &
fortitudinis & temperātiā. Hoc fieri posset: si quo tēpore iustitia esset: fortitudo nō esset. Quo tēpore
fortitudo esset: tēperantia nō esset. Nūc uero oēs uirtutes simul sunt. Ista quō erunt: singula animalia cum
unus animus sit. Quis plus q; unū animal nō potest facere. Deniq; nullū animal pars est alterius aīalis. Iu
stitia autē pars est animi: nō est ergo aīal. Videor mihi in re cōfessa p̄dere op̄erā. Magis enī idignādum de
isto: q; disputādū est. Nullū aīal alterius pars est. Circūpice oīum corpōra: nulli nō & color p̄prius est: & si
gura sua: & magnitudo iter cetera p̄pter quae mirabile diuini artificis iḡeniū ē. Hoc quoq; existio: & q; in

EPISTOLARVM

tanta copia reg: nūq̄ in idē icidit. Et iā quæ similia uident cū cōtuleris diuersa sunt: tot fecit genera filiorū nullū nō sua p̄prietate signatū. Tot aīalia: nullius multitudo cū altero cōuenit: utiq; aliqd̄ interest. Exigit a se: ut quæ alia erāt & dissimilia eēnt & iparia. Virtutes ut dicitis oēs pares sunt ergo nō sunt aīalia. Nullū nō aīal p se aliqd̄ agit. Virtus at p se nihil agit: sed cū hoīe. Oīa aīalia aut rōnalia sunt ut hoīes: ut dii. Aut ir rōnalia ut pecora. Virtutes quoq; rōnales sunt: atq; ne hoīes sunt nec dii: ergo nō sunt aīalia. Oē rōnale aīal nihil agit: nisi primū specie alicuius rei irritatū ē: deide ipetū cōepit: deide assentio cōfirmavit hūc ipetum. Quid sit assentio dicā. Oportet me ambulare: tūc demū ambulo cū hoc mihi dixi & approbaui hāc op̄nionē meā oportet me sedere: tūc demū sedeo: hoc assentio ī uirtute nō ē. Puta enī prudētiā eē quō assentief. Oportet me ambulare: hoc natura nō p̄cipit. prudētiā. n. cuius ē p̄spicit: nō sibi. Nam hāc ambulare pōt: nec sedere. ergo assensionē nō hēt. Quod assensionē nō hēt rōnale aīal nō ē. Virtus si aīal ē: rōnale est. Rōnale at nō est. Ergo nec aīal. Si uirtus aīal est. Virtus aut bonū est. Oē bonū aīal est. Hoc nostri fatētur. Patrē seruare bonū est: & snīam prudēter ī senatu dicere bonū est: & iuste discernere bonū est. Ergo & patrē seruare aīal ē: & prudētiā dicere aīal est. Eousq; res exegit: ut risum tenere nō possis. Prudēter tacere bonū est. Ita & tacere & cōenare aīal est. Ergo mehercule titulare nō desinā: & ludos mihi ex istis subtilibus īe p̄uis facere. Iustitia & fortitudo si aīal sunt: certe terrestria sunt. Oē aīal terrestre alget: esurit: sitit. Ergo iustitia alget: fortitudo esurit: clemēta sitit. Quid porro nō īterrogabo illos quā figurā habeāt ista aīalia: hominis an eq̄: an feræ? Si rotūdā illis ī q̄lē deus dederit eis formā? Quærā an & avaritia & luxuria & clemētia æq̄ rotūdæ sunt. Sūt. n. & ipæ aīalia: si has quoq; redūdauerit. Et iā nūc īterrogabo an prudēs ambulatione aīal sit: nec eē cōfiteant? Deide dicāt ambulationē eē aīal: & qdē rotūdū. Ne putes at primū ex nrīs nō ex p̄scripto loq̄: sed meæ snīæ eē īter Cleātē & discipulū eius Chrysippū. Nō cōuēit q; sit ambulatione. Cleanthes ait spiritū eē a p̄cipali usq; ī pedes p̄missum. Chrysippus ipm p̄cipale qd ē. Ergo cur nō ipius Chrysippi exēplo sibi q̄q; se uidicet? Et ista tot aīalia quot mūdus ipse nō pōt cape derideat. Nō sunt īqt uirtutes multa aīalia: & tū aīalia sunt. Nā quēadmodū aliq; & poeta ē & orator: & tū unus. sic uirtutes istæ aīalia sunt: sed multa nō sunt. Idē ē aiūs: & iustus: & prudēs: & fortis. At singulæ uirtutes quodā mō se hēt. Sublata cōuenit nobis. Nā & ego īterī fateor aiūm aīal eē. Postea uisurus q̄ de ista resnīam ferā. Adōes eius aīalia eē nego. Alioqn & oīa uerba erūt aīalia & oēs uersus. Nā si sermo prudēs bonū ē: bonū at oē aīal est. Prudēs uersus bonū ē: bonū at oē aīal est. Versus ergo aīal est. Itaq; arma uirūq; cano aīal ē: qd nō possunt rotūdū dicere: cū sex pedes habeat. Textoriū īngs totū mehercule istud qd cum maxime agit dissilio risu. Cū mihi ppono solocismū aīal eē: & barbarismū: & syllogismum: & aptās illis facies tanq; p̄ctor assigno. Hæc disputāus: & tractis supciliis frōte rigorosa. Nō possunt hoc loco dicere illud Celianū: O tristes iēptias ridiculæ sunt. Quin itaq; potius aliqd̄ utile nobis: ac salutare tractamus: & q̄rimus quō ad uirtutes uenire possimus: q̄ nos ad illas uia adducat. Doce me nō an fortitudo aīal: sed nullū aīal scilicet eē sine fortitudine: nisi cōtra fortuita cōualuit: & oēs casus ante q̄ exciperet meditādo p̄ædomuit. Quid ē fortitudo? Munimētū humanæ ībecillitatis īexpugnabile. Quod q̄ circōdedit sibi securus in hac uitæ obsidiōe p̄durat. Ut enī suis uiribus: suis telis. Hoc loco tibi Possidōi nostri sentētiā referre uolo. Nō ē qd nunq̄ fortūæ armis putas eē te tutū. Tutis pugna cōtra ipsam fortunā. nō armat itaq; cōtra hostes: instructi cōtra ipsam iermes sunt. Alexander qdē Persas & hyrcanos & Indos: & q̄q; gentiū usq; in oceanū extēdit oriens uasta barbar: fugabatq;. Sed ipse mō occiso amico: mō amisso iacebit in tenebris: alias scelus: alias desiderū suū morens uictor tot regū atq; populorū iræ tristitiæq; succubuit. Id oīum ægerat: ut oīa potius haberet in p̄tate q̄ affectus. O q̄ magis hoīes erroribus: tenent: q̄bus dominādi trās maria cupiūt p̄mittere scilicet īmortalē se iudicāt: si multas pro milite puīcias obtinēt: & nouas ueteribus adiugūt: ignari q̄ sit illud īgens pagē q̄ regnū. Impare sibi maximū īperiū est. Doceat me q̄ sacra res sit iustitia: alienū bonū spectans: nihil ex se petēs nisi usum suū. Nihil sit illi: cū ambitione: famaq;. Sibi placeat. Hæc ante oīa sibi q̄q; persuadet. Me iustū esse gratis oportet. Pagē est adhuc illud: p̄suadet sibi me in hāc pulcherrimā uirtutē: ultro at īpendere iubent. Tota cogitatio priuatis cōmodis q̄ lōgissime aduersa sit. Nō est qd spectes: qd sit iustæ rei p̄miū: maius in iusto est. Illud adhuc tibi affige. qd paulo ante dicebā. nihil ad rē p̄tiner: q̄ multi æqtatē tuā nouerūt. Qui uirtutē suā publicari uult: non uirtuti laborat: sed gloriæ. Non uis esse iustus sine gloria. At mehercules sæpe iustus esse debebit cū īfama. Et tūc si sapias: mala opinio bene parta delectet. Vale.

Epistola. xciiij. De multiplici uarietate uirtuosæ orationis. Et pro qualitate animi dicentes eius informat oratio. Vbi contra luxuriam succincte declinat.

Vare quibusdā tpibus prouenerit corrupti generis oīo quæris: & quō ī quādā uitia īclinatio īge-
nioḡ facta sit: ut aliq̄ndo inflata explicatio uigeret: aliquando infracta & in morem cantici ducta.
Quare alias sensus audaces: & fides egressi placuerint: alias abruptæ sentētiæ: & suspitiosæ: in quibus plus intelligendū est q̄ audiendū? Quare aliqua ætas fuerit quæ translationis iure uteretur. iuerecundæ.
Hoc qd audire uulgo soles: qd apud Græcos in puerbiū esset. Talis hoībus fuit oīo q̄lis uita. Quēadmodū at uniuscuiusq; actio dicēdi similis ē: sic gēus dicēdi aliq̄ mutat publicos mores. Sic disciplina ciuitatis laborauit: & se in delitias dedit. Argumētū ē luxuriæ publicæ oīonis lasciuiā: si mō nō ī uno aut in altero fuit: si approbata ē & recepta. Nō pōt aliū eē īgēio: aliū aīo color. Sic ille sanus ē: si cōpositus: grauis: tēperat: īgēiū quoq; siccū ac sobriū ē. Illo uitiato: hoc quoq; afflat. Nō uides si aiūs elāguet: trahi mēbra: & pigre moueri pedes: si ille effoem iatus ē ī ipso īcessu appere molliciā: si ille acer ē & uelox: & cōcitari gradū. Si fuerit: ut qd furorī simile ē irascat: turbatū eē corpis motū: nec iris sed fieri. Quāto hoc magis accedere īgēio putas qd totū aīo p̄mixtū ē? Ab illo fingit illi paret. Inde legem petit. Quō Meccenas uix erit notius est.

q̄ ut narrari nūc debeat. Quō ābulauerit: q̄ delicatus fuerit: q̄ cupit uideri: q̄ uitia sua latere uoluerit. Quid ergo? Nō oſo eius aequē ſoluta eſt: q̄ ipſe diſtictus? Nō tā iſignita illius uerba ſunt: q̄ cultus: q̄ comitatus: q̄ domus: q̄ uxor. Magni īgeniū uir fuerat: ſi illd̄ agiſſet uia rectiore: ſi nō uitaffet itelligi: ſi nō ē i oſone diſtictus. Videbis itaq̄ eloq̄ntiā ebrii hoīs iuolutā: & errātē: & licētiā plenā. Meccenas i cultu ſuo. Quid turpius oē: ſiluiſq̄ ripa comātibus? Vide ut alueū lyntribus arent: uerſoq̄ uado remittat horros. Quid ſiſq̄ ſemine cirro criſpat & labris colūbat. Incipitq̄ ſuſpirās: ut ceruice laſſa ſanant: ne mori tyrāni: irremedia bilis factio rimant: epulis lagænaq̄ tētāt domos: & ſæpe mortē exigūt. Genū feſto uix ſuo tētē: tenuiſue cærei ſila & crepacē molē. Focū mī aut uxor iueſtiunt. Nō ſtatī hac cū legeris hoc tibi occurreret hūc eſſe q̄ ſolutis tunicis i urbe ſemp̄ inceſſerit. Nā ēt cū abſentibus partibus Cæſaris fungereſ: ſignū a diſtictio petebat. Hūc eē q̄ tribunali i roſtris: in oī publico cœtu ſic apparuerit: ut pallio uelareſ caput exclusis utriq̄ auribus nō alter q̄ in nūmo diuites fugitiui ſolēt. Hūc eē cui tūc maxie ciuilibus bellis ſtrepētibus & ſolicita urbe & armata. Comitatus hic fuerit i publico. Spadōes duo: magis duo tū uiri q̄ ipſe. Hūc eē q̄ uxore milli es duxit: cū unā habuerit. Hæc uerba tā iprobe ſtructa: tūc tā negligēter abiecta: tā cōtra cōſuetudinē oſum poſita: oſtēdunt mores quoq̄ nō minus nouos & prauos & ſingulares fuiſſe. Maxia laus illi tribuiſ māſue tudinis: peccit gladio: ſanguie abſtinuit: nec ulla alia re qd̄ poſſet q̄ licētia oſtēdit. Hāc ipſam laudē ſuā corrupit: iſtis oſonis portētuoſiſſimæ delitiis. Apparet, n. mollē fuiſſe nō mitē. Hæc iſtæ ambages cōpoſitiōis hæc uerba trāſuerſa: hæc ſenſus mihi magni qd̄ ſæpe: ſed eneruati dū exeūt: cuius māſeſtū faciēt. motū illi ſollicitate nimia capit: qd̄ uitū hoīs eē: interdū tps ſolet. Vbi luxuriā lata ſollicitatis fudit: luxus primū corpore eſſe: diligētiore ſcepti. Deī de ſupelleſtili laborat: deī de in ipas domos īpediſ cura: ut in laxitate ruris excurrāt: ut parietes adiectis trās maria marmoribus fulgāt: ut tecta uariēſ auro: ut lacunaribus pauimētoz reſpōdeat nitor: deī de ad cœnas lautitia trāſferet: & illic cōmēdatio ex nouitate: & ſoliti ordinis cōmutatiōe captat: ut ea q̄ includere ſolent: cœna priā ponant: ut q̄ aduenientibus dabant: exeuntibus dēt. Cum aſſueuit aſus ſaſtidire q̄ ex more ſunt: & illi & pſordidis ſolita ſunt: & iā in oſone qd̄ nouū eſt q̄rit: & mō antiq̄ uerba: atq̄ exoleta reuocat: & pſert: mō ſingit: & ignota deſlectit: mō id qd̄ nup̄ increpuit: p cultu habet. Audax trāſlatio ac frequēs. Sunt q̄ ſenſus p̄cidāt: & hoc gſam ſperent ſi ſnīa ppendierint: & audienti ſuſpitionē ſui fecerint. Sūt q̄ illo detineāt: & porrigāt. Sūt q̄ nō uſq̄ ad uitū accedāt. Neceſſe eſt, n. hoc facer: aliqd̄ grāde tētāt: ſed q̄ ipſum uitū amēt. Itaq̄ ubiq̄ uideris oſonē corruptā placeſ: ibi mores quoq̄ a recto diſciuiſſe: nō erit dubium. Quō cōiuiuior luxuria: quō ueſtiū ægre ciuitatis idicia ſunt: ſic oſonis licētia: ſi mō frequēs eſt: oſidit aſos quoq̄ a qbus uerba exeūt p̄cidit. Mirari qd̄ nō debes: corrupta excipi: nō tātū a corōa ſordidior: ſed ab hac turba quoq̄ cultiore. Togis inter ſe iſti. n. nō iudiciis diſtāt. Hoc magis mirari poteſ: q̄ nō tātum uitioſa ſed uitia laudent. Nā illd̄ ſemp̄ factum eſt. Nullū ſine uenia placuit in genū. Da mihi quēcūq̄ uis magni noīs uir. Dicā qd̄ illi ætas ſua ignorauerit: qd̄ i illo ſciēs diſſimulauerit. Multos, n. dabo qbus uitia nō nocuerunt: quosdā qbus pſuerunt. Dabo inq̄ maximæ famæ: & inter mirāda ppoſitos: quos ſiſq̄ corrigat: delet. Sic, n. uitia uirtutibus immiſſa ſunt ut illas ſecū tractura ſint. Adice nūc: q̄ oſo certā regulā nō hēt. Cōſuetudo illā ciuitatis: q̄ nunq̄ in eodē diu ſterit uerſat. Multi ex alieno ſæculo petunt uerba. Duodeci tabulas loquunt. Gracchus illis & Cratſus & Curio nimis culti & recentes ſunt. Ad Appiū uſq̄ ad Coruſcanū redeunt: qdā cōtra: dū nihil niſi tritū & uſitatū uolūt: in ſordes incidūt. Vtrūq̄ diuerſo ḡie corruptū ē: tā mehercules q̄ nollēt ſplēdidis uti: ac ſonātibus: ac poeticis: neceſſaria atq̄ in uſu poſita uitare. Tā hūc dicā peccare: q̄ illū. Alter ſe iuſto plus colit. Alter ſe iuſto plus negligit. Ille & crura hic nec alas qd̄ uellit. Ad cōpoſitionē trāſeamus. quot ḡia tibi dabo in hac qbus peccet. Quidā pſractā & aſperā pbant: diſturbant de induſtria ſiqd̄ placidius effluxit: nolūt ſine ſalebra eē iūcturā uirilē putāt & fortem: q̄ at in æq̄litate pcutiat. Quorūdā nō ē cōpoſitiō: modulatio ē: adeo plaudif. Quid de illa loqr̄ in q̄ uerba diſſerunt? & diu expectata uix ad clauſulas redeunt. Quia i exitu lēta: q̄lis Cicerōis ē deuexa: & moliter detinēs: nec aliter q̄ ſolēt: ad morē ſuū pedēq̄ rīdēs. Nō tātum in ḡie ſnīaq̄ uitū ē. Si at puſillæ ſunt: & pueriles: aut iprobæ: & plus auſæ q̄ pudore ſaluo licet: ſi floridæ ſunt: & nimis dulces: ſi in uanū exeunt & ſine affectu nihil āplius q̄ ſonāt. Hæc uitia unus aliq̄s inducit: ſub quo tunc eloq̄ntia ē. Cæteri imitaf: & alter alteri tradūt. Sic Saluſtius uegēte āputate ſnīæ & uerba ante expectatū cadētia: & obſcura breuitas ſue re p cultu. Arūtiū uir raræ frugalitatis: q̄ hitorias belli punici ſcripſit: fuit Saluſtianus: & in illd̄ genus: n. tens eſt ap̄ Saluſtiū exercitū argento fecit. i. pecunia parauit. Hoc arūtiū amare cœpit. Poſuit illd̄ oībus paginis. Dicit quodā loco fugā nrīs facere. Alio loco Hierō rex Syracuſanorū bellū fecit. Et alio loco q̄ audita Panormitanos debere Rōanis facere. Guſtum tibi dare uolui. Totus his cōtexif liber. Quæ ap̄ Saluſtium raræ fuerunt: ap̄ hunc crebra ſunt: & pœne cōtinua: nec ſine cāille. n. in hac incidebat. At ille illa q̄rebat. Vi des at qd̄ ſequat: ubi alicui uitū p̄ exēplo eſt? Dixit Salu. aliq̄s hyemātibus. Arūtiū in priō lib. belli punici ait. Repētē hyemauit teſtaſ. & alio loco: cū dicere uellet frigidū annū fuiſſe ait. Totus hyemauit annus & alio loco: Inde ſexaginta onerarias leues p̄ter militē: & neceſſarios nauatq̄ hyemātes aglōe miſit. Nō deſinit oībus locis: hoc uerbū inſulcire. Quodā loco Salu. dicit. Inter arma ciuilia eq̄ bōi famas petit. Arūtiū nō tēpauit quominus priō ſtatī libro poneret ingētes eē famas de Regulo. Hæc ergo & huiuſmōdi uitia: q̄ alicui impſſit imitatio: nō ſunt iudicia luxuriæ: nec ai corrupti. Propria. n. eſſe debēt: & ex ipō nata: ex qbus tu exiſtimes alicuius affectus. Iracundi hoīs iracūda oſo ē. Cōmoti nimis incitata: delicata: tenera: & fluxa. Quod uides iſtos ſeq̄: q̄ aut uellūt barbā: aut itelligūt: q̄ labra pſſius tōdēt: & abradūt: ſeruata & ſubmiſſa cætera pte: q̄ lacernas coloris iprobī ſumūt: q̄ plucētē togā. Qui uolūt facere qcq̄: qd̄ hoīum oculis tranſire liceat: irritāt illos: & in ſe auertunt. Nolunt uel rephēndi dum cōſpici. Talis eſt oſo Meccenatis omniumq̄

alioꝝ q̄ nō casu errāt: sed sciētes: uolētēq; hoc a magno ai malo oriſ. Quō in uino nō ante lingua titubat q̄ mēs ceſſit oneri: & inclinata uel p̄dita eſt. Ita iſta oſo: qd aliud q̄ ebrietas: Nulli moleſta eſt: niſi ai uſ labat. Iō ille cu reſ: ab illo ſenſus: ab illo uerba exeūt: ab illo nobis eſt habitus: uultus: iſceſſus. ille ſano ac ualente: oſo quoq; robuſta fortis uirilis eſt. Si ille ꝑcubuit: & aſequunt ruina. Rege incolumi mēs oībus una ē: amiſſo rupe fidē. Rex nſ eſt ai uſ. Hoc incolumi cætera manēt: in officio parēt: obſtēperāt. Cū ille paulū uacillauit: ſimul dubitāt. Cū uero ceſſit uoluptati: artes quoq; ei uſ: actusq; mercet: & oīs ex languido fluxuq; conatus ē. Quoniā hac ſimilitudinē uſ ſum: ꝑſeuerabo. Ai uſ nſ mō rex eſt: mō Tyrānus. Rex cum honeſta intuiſ. Salutē ſibi cōmiſſi corporis curat: & nihil iꝑerat turpe: nihil ſordidū. Vbi uero nō iꝑotens: cupi- dus delicatus eſt: trāſit i nomē deteſtabile ac diꝝ: & ſit tyrānus. Tūc illū excipiūt affectus iꝑotētes iſtantq; q̄ initio qdē gaudēt: ut ſolet populus largitiōe noctura fruſtra plenus: & q̄ nō ꝑōt haurire cōtractat. Cum uero magis ac magis uires morbus excedit. & in medullas neruoſq; deſcēdere delitiæ cōſpectū eoꝝ: q̄bus ſe nimia auiditate inutilē reddidit lætus ꝑroſus uoluptatibus: hē alienaq; ſpectaculū ſubminiſtrator li- bidinū: teſtiſq; q̄ ſibi uſum iꝑerēdo abſtulit. Nā nec illi tā gratū ē abūdare iucūdis: q̄ firmū ad qd nō oē illum apparatus ꝑ gulā uētrēq; trāſmittit. Nō cū oī exoletoz: ſceminarūq; turba conuoluta. Meretq; q̄ magna pars ſuæ ſcēlicitatis excluſa: corpis anguſtiis ceſſat. Nunq̄d n. mi Lucilli hoc furor eſt: q̄ nō nſum mortale ſe cogitat: q̄ nemo iꝑecillū in illo: q̄ nemo nſum unū eē ſe cogitat. Aſpice culinas nſas: & cōuer- ſantes iꝑer tot ignes coquos nſos. Vnum uideri putas uentrē: cui tāto tumultu cōparat cibus. Aſpice uer- raria nſa & plena multoz ſæculoz uindemiſ horrea. Vnum putas uideri uentrē: cui tot cōſulūm: regio- nūq; uina cludunt. Aſpice quot locis uertat terra: quot milia colonoz: arent fodiāt. Vnum putas uideri uē- trē: cui & Sicilia: & in Africa ſerit. Sani erimus: & modica cōcupiſcemus: ſi unusq; ſe numeret: meret ſi- mul corpus. Sciat quē nec multum cape nec diu poſſe. Nihil tā æque tibi ꝑſuerit ad temperantiā oīum re- rum: q̄ frequis cogitatio breuis æui: & huius incerti. Quicquid faciēs reſpice ad mortē. Vale.

Incipit liber uigeſimūſprimus. Epiſtola. cxv. Quod ſapiente nō decet oſonis ſolicita cōcinnitas: de pulchritudine animi: & q̄ oīum hic nō ſolida: ſed bracteata & ſicſta ſcēlicitas eſt.

Imis anxii eſſe te circa uerba & cōpoſitionē mi Lucilli nolo. Habeo maiora q̄ cures: q̄ quæ ſcribas. Nō quēadmodū: & hoc iꝑſum non ut ſcribas: ſed ut ſentias: ut illa q̄ ſenſeris magis applies tibi & uelut ſignes. Cuiuſcūq; oſonē uideris ſolicitā & politā: ſcito ai uſ quoq; ſi mi uſ eē ꝑuſillis occupatū. Magnus ille: remiſſus loq; & ſecurius. Quæcūq; dicit plus ha- bēt fiduciæ q̄ curiæ. Noſti cōplures iuuenes barba & coma nitidos: de capſula totos: nihil ab illis ſpaueris forte: nihil ſolidū. Oſo cultus ai ē. Si circūſa ē & fucata & māufaſta: oſtē- dit illū quoq; nō eē ſincere & hſe aliqd fractū. Nō ē ornamētū uirile cōcinnitas. Si nobis ai uſ boni uiri lice- ret iꝑſpicere. O q̄ pulchrā faciē: q̄ ſanctā: q̄ ex magnifico placidoq; fulgētē uideremus. Hic iuſticia: illic forti- tudine: hic temperantia: prudentiaq; lucētibus. Præter haſ frugalitas: & cōtinua: & tolerantiā: & libertas: comi- taſq;. Et q̄s credat in hoīe regē: humanitas bonū: ſplendorēq; illi ſuū effunderent. Tūc ꝑuidencia: cū elegantiā: & ex iſtis magnanimitas eminetiſſima. Quātū dii bōi decoris illi: q̄tū ꝑōderis: grauitatiſq; adderet: q̄ta eēt cū grā auctoritas. Nemo illū amabile: q̄ nō ſimul uenerabile diceret. Siq; uiderit hāc faciē altiorē fulgentio- rēq; q̄ cerni iꝑer hūana cōſueuit. Nōne uelut numinis occurſu obſtupefaſtus reſiſtat? Et ut ſas ſit uidiſſe ta- citus ꝑceſ. Tū euocatē iꝑam uultus benignitate ꝑductus: adoret ac ſupplicet: & diu cōtēplatus multū extā- tē ſupraq; mēſurā ſolitoz: iꝑer nos aſpici elatā oculis mite qdā: ſed nihilo iꝑus uiuido igne flagrantibus. Tūc demū illā Vir. nſi uocē uerens atq; attōitus emitat. O q̄ te memorē uirgo. Nāq; had tibi uultus mortaliſ: nec uox hoīem ſonat. Siſ ſcēlix nſumq; leues q̄cūq; laborē. Aderit: leuabitq; ſi colere eā uoluerimus. Co- liſ at nō tauroz opimis corpibus cōtrucidatis: nec auro argētoq; ſuſpēſo: nec i theſauro ſtipe iꝑuſa: ſed ꝑia & recta uolūrate. Nō inq; amore ei uſ arderet: ſi nobis illā uideri cōtingeret. Nūc n. multa obſigillāt: & acie nſam: aut ſplēdore nimio repuciūt: aut obſcū retinēt. Sed q̄madmodū uſus oculoꝝ q̄buſdā medicamē- tis acui ſolet & repugnari. Sic & nos: ſi acie ai liberare iꝑedimētis uoluerimus: poterimus ꝑficere uirtutē: ēt obruptā corpe: ēt ꝑauptate appoſita: & hūilitate: & iſamia obiacētibus. Cernemus inq; pulchritudinem illā: quicquid ſordido obteſta: ruruſ æque maliciā & erūnoſi ai ueternū ꝑſpiciemus: quicquid multis circa diuitiaꝝ radiatiū ſplēdor iꝑediat: & iꝑuētē: hic honoz: illic magnoz ꝑrātū falſa lux uerberet. Tūc intelliget nobis li- cebit: q̄ cōtēnēda miremur: ſimillimi ꝑueris q̄bus oē ludicꝝ in ꝑcio ē. Parētibus: ꝑꝑe nec minus ſcribus ꝑ- ferit: ꝑuo ære ēpta mobilia. Quid ergo iꝑer nos & illos iꝑereſt? Vt Ariſtō ait: niſi q̄ nos circa tabulas & ſta- tuas iſanimus chariūſ iꝑepti illos reꝑti i littore calculi leues: & aliqd habētes uarietatis deleſtat. Nos iꝑgenuū maculā colūnaꝝ ſiue ex ægyptiis arenis: ſiue ex Africa ſolitudinibus: adueſta: porticū aliquē uel capacē ꝑo- puli cōenatiōem ferūt. Miramur parietes tenui marmore inductos: cū ſciamus q̄le ſit: qd abſcōdit: oculis nſis iꝑonimus: & cū auro teſta ꝑfundimus: qd aliqd q̄ mēdacio gaudemus. Scimus n. ſub illo auro ſcēda li- gna latitare: nec tātū ꝑietibus: aut lacunaribus ornamētū tenue ꝑtendiſ. Oīum iſtoꝝ quos iꝑcidere altos ui- des: bracteata ſcēlicitas ē. Inſpice: & ſciēs ſub iſta tenui mēbrana dignitatis: & q̄tū mali iaceat. Hæc reſ iꝑa q̄ tot magiſtratus & iudices facit. Pecunia ex quo in honore eē cōꝑit: uerus rex honor cecidit. Mercatoreſq; & uenales inuicē facti. q̄rimus nō q̄le ſit quicqd: ſed q̄ti. Ad mercedem ꝑii ſumus. Ad miſericordiā iꝑii. Et ho- neſta q̄diu ſpes illis ineſt ſeqmur: in cōtrariū trāſituri: ſi plus ſcēlerata ꝑmitterent. Admiratiōem nobis ꝑ- rētes auri argētiq; fecerūt: & teneris iꝑuſa cupiditas: altius ſedit creuitq; nobiſcū. Deide totus populus i alia diſcors: i hoc cōuenit: hoc ſuſpiciūt: hoc ſuis optāt: hoc diis uelut regē hūanaꝝ: cū grati uideri uolunt cōſe- crāt. Deniq; eo mores redacti: ſunt ut ꝑauptas maledictio ꝑbroꝝ ſit: cōtemptra diuitibus: iuiſa ꝑauptibus.

LIBER VIGESIMVS PRIMVS

Accedunt deinde carmina poetarum: quae affectibus nostris facere subdant: quibus diuitiae uelut unicuique uitae decus: ornamentoque laudatur. Nihil illi melius nec dare uisum: immortales posse: nec habere. Regia solis erat sublimibus alta columnis: Clara micante auro. Eiusdem curvae apicem, Aureus axis erat: themo aureus: aurea summa. Curuata rota: radiisque argenteus ordo. Denique quod optimum uideri uolunt: sordidum aureum appellat. nec apud grammaticos desunt quae lucro innocentiae: salute opinionem bonam mutant. Sic me uocari pessimum: simul ut diues uoceret. An diues: an bonus nemo. omnes quae rimus: non quare & uisum quod habereas tantum rogatur. Vbi tanti quicquid quantum habuit fuit. Quod habere nobis turpe sit quis? Nihil an diues opto uiuere aut pauper mori. Bui moris quicquid moris dum lucrum facit. Pecunia ingens generis humani bonum. Cui non uoluptas minus: aut blande potest par esse plis. Non facer meritis parens tam dulce siquid uenerit in uultu micat. Merito illa mores caelitum: atque hominum mouet. Cum hi nouissimi uersus in tragedia Euripidis pronuntiati essent: totus populus ad euicendum: & auctorem: & carmen concurrexit uno impetu: donec Euripides in medium ipse profuisset petens ut spectarent uideretur: quem admirator auri exitum faceret. Dabit in illa fabula poenas Bellophontis: quos in sua quicquid dat. Nulla. n. auaritia sine poena est: quis satis sit ipsa poena. Quantum lachrymarum: quantum laborum exigit: quae misera desiderant esse: quae misera praesens est. Adice quoti dianas sollicitudines: quae per modum hendi quoniam discutiunt. Maiore tormento pecunia possidet quae quirit. Quantum dānis ingemiscunt: quae & magna incidunt: & maiora uidentur. Denique ut nihil illis fortuna detrahat: quicquid non accipit dānum ē. At felicem illum homines & diuitem uocant: & consueque optant: quantum ille possidet fatent. Quid ergo? Tu illos esse conditionis peioris existas quae quae habet & miseram inuidiam? Utinam honores petitori cum ambitiosis. Utinam quae diuitias optaturi essent: cum diuitibus deliberaret: & summum adeptis dignitatis statum profecto uota mutassent. Cum iterum illi noua suspiciunt: cum priora dānauerit. Nemo. n. cui felicitas tua est si cursu uenit satis faciat. Quae uis & de consiliis & de processibus suis: maluntque semper quae relinquunt. Itaque hoc tibi de philosophia praestabit: quo eodem nihil maius existis. Nunquam te poenitebit tui. Ad hanc tam solidam felicitatem: quae tepeestas nulla concutiat: in perducet te apta uerba contexta: & oratio fluens leuiter. Eat ut uolet dum animo compositio sua constet: dum sit magnus: & opinionum suarum securus: & ob ipsam quae aliis displicet sibi placet: quae perfectum suum uita aestimet: & tantum scire se iudicet: quantum non cupit: quantum non timet. Vale. Epistola. cxvi. Potius esse nullos quam modicos habere affectus contra Peripateticos disputat. Tunc satis sit modicos habere affectus an nullos sapere quod situm est. Nisi illos expellunt. Peripatetici tepe/rat. Ego non uideo quo salubris est aut utilis possit ulla mediocritas morbi. Noli timere: nihil eorum quae tibi non uis negari eripio: facile me indulgetem praebere rebus ad quod tendis: & quod aut uitae necessarias: aut utiles: aut iucundas putes. Dethahā uitium. Nam cum tibi cupere iterdixero: uelle permittā: ut eadem illa strepidus facias ut certiore consilio: ut uoluptates illas magis sentias. Quid nunc? Ad te magis perueniunt sunt si illis imitabilis: quae si seruias. Sed naturale est inquit: ut desiderio amici torquar datus lachrymis tam iuste cadentibus. naturale est operi non omnibus hominum tangi: & aduersis contristari. Quare non permittas mihi hunc tam honestum male opinionis metum? Nullum. n. uitium sine procinio. Nulli non uitium ē uerecundum & exorabile. Sed ob hoc latius fundis. Non obtinebis ut desinas si incipe permiseris. Imbecillique praeparo omnes affectus. Deinde ipse se concitat: & uires dum praecedat parat: excludit facilius quam expellit. Quis negat omnes affectus a quodam quasi naturali fluere principio? Curā nobis nostrum natura mādaui. Sed huic ubi nimium indulgeris uitium ē. Voluptate natura necessariis rebus admiscuit: ut non illa peteretur: sed ut ea sine quibus non possumus uiuere gratiora nobis illius faceret accessio. Si suo ueniat iure luxuria ē. Ergo intractibus resistamus: quia facilius ut dixi: non recipiunt quam exeunt. Aliquatenus inquit dolere: aliquatenus timere permittite. Sed aliquatenus longe perducis. nec ubi uis accipit finem. Sapienti non sollicito custodire se tutum ē: & lachrymas suas & uoluptates ubi uolet: sistet. Nobis quia non ē regredi facile: optimum ē omnino non progredi. Eleganter mihi ut Panetius ridisse adolescentulo cuidam quarenti: an sapiens amaturus ē. De sapiente inquit uidebimus mihi & tibi quae adhuc a sapiente longe absumus: non ē committendum ut incidamus in rem commotā: imputet: alteri emācipatā: uile sibi. Si ueniat. nos respicit: humanitate eius irritamur: sine contempsit: superbia accedimus. Aequae facilitas erroris: quae difficultas nocet. Facilitate capimur: cum difficultate certamus. Itaque conscii nobis imbecillitatis nostrae gescamus. Nec uino infirmum animum committamus: nec formae: nec adulationi: nec ullis rebus blande trahentibus. Quod Panetius de amore quarenti respondit: hoc ego de omnibus dico. Quantum possumus nos a lubrico recedamus. In sicco quoque pagus fortiter stamus. Occurres hoc loco mihi illa publica praeterea. Stoicos uoce. Nimis magna permittis: nimis dura praecipis. Nos hominutiones sumus: omnia nobis negat non possumus. Dolebimus: sed pagus. Concupiscemus tepate. Irascemur: sed placabimur. Scis quare non possumus ista? Quia nos posse non credimus. Immo mehercules: aliud ē in re uitia nostra: quia amamus: defendimus: & malumus excusare illa quae excute re. Satis natura homini dedit roboris: si illo utamur: si uires nostras colligamus: ac totas per nobis certe non contra nos consitemus. Nolle in causa ē. non posse praedictum. Vale. Epistola. cxvii. Argumentatur contra perfiores suos sapere bonum ē. Deinde huius disputationis uelut poenitens docet instrumenta uirtutum non talia argumenta tractanda. Vltum mihi tibi quoque negotium concinabis: & dum nescis in magnam me litē ac molestiam impinges: quae mihi tales in quaestiuunculas ponis: in quibus ego nec dissentire a nostris salua gratia: nec consentire salua conscientia possum. Quis an uerum sit quod Stoicis placet: Sapientiam bonum ē. Sape bonum non ē. Primum exponam quod stoicis uideatur. Deinde tunc dicere sniam audebo. Placet nostris quod bonum est esse corpus: quia quod bonum est facit. Quicquid facit corpus est: quod bonum ē praedest. facit at aliquid oportet ut praesit: si facit corpus est. Sapientiam bonum ē dicunt. Sequitur ut necesse sit illam corpalem quoque dicere. At sapere non putat eiusdem conditionis ē. Incorpale est & accidens alteri. i. sapientiae. itaque nec facit quicquid: nec praedest. Quid ergo inquit? Non dicimus bonum sapere dicimus referentes ad id ex quo pendet. i. ad ipsam sapientiam. Aduersus hos quod ab aliis rideatur: audi antequam ego incipio. secedere: & in aliam partem considerare. Isto modo inquit: nec beate uiuere bonum est. Velint nolint. respondendum est beatam uitam bonum ē: & beate uiuere bonum non esse. Etiam nunc quoque nostris illud opponis. Vultis sapere. Ergo expetenda res est

EPISTOLARVM

sape: si expetenda res est: bona est. Cogunt nri uerba torquere: & unā syllabā expetēdo iterponere: quā sermo nri iferi non sinit. Ergo si illā si pateris adiungā. Expetēdū ē inqt: qd' bonū ē expetibile: qd' nobis cōtingit: cū bonū secuti sumus nō petiſ tāq bonū: sed petito bono accedit. Ego non idē sentio: & nros iudico in hoc descēdere: qā iā primo uiculo tenent: & mutare illis formulā nō licet. Multū dare solemus psumptiōi oīum hoīum. Ap nos ueritatis argumentū est: aliqd oībus uideri tanq deos eē. Inter alia hāc colligamus q oībus de diis opinio infita est. Nec ulla gēs usq est adeo extra leges moresq pietā: ut nō aliquos deos credat. Cum de aīaz æternitate dixerimus: nō leue momētū ap nos hēt sensus hoīum: aut timētium iferos: aut colētū. Vt hāc publica pſuasiōe. Neminē iuenies q nō putet & sapiētā bonū: & sape. Nunc faciā qd uicti solēt: ut puocēt ad populū. Nris incipiās armis cōfligere. Qd accidit alicui utq extra id cui accidit ē an in eo cui accidit. Si in eo est cui accidit: tam opus est q illi cui accidit: nihil. n. accidere sine tactu pōt. Qd agit corpus est: si extra ē postq accesserat recessit. Qd recessit motum hēt. qd' motum hēt corpus ē. Speres me dictūz non esse: aliud cursum: aliud curere: nec aliud calorem: aliud calere: nec aliud lucem: nec aliud lūtere. Concedo ista alia esse: sed non fortis alterius. Si ualitudo idifferens est bene ualere idifferens est. Si forma idifferens est: & formosum eē idifferens ē. Si iustitia bonū est: & iustū eē bonū ē. Si turpitudine malum ē & turpe esse malū ē. tā mehercules q si l'ppitudo malū ē. hoc ut scias neutqz esse sine altero pōt. Qd sapit sapiens ē: qd' sapiens ē: sapit. Adeo non pōt dubitari: an qle istud sit: tale hoc sit: ut qbusdā utrumqz unū ui deat atqz idē. Sed illud libenter qſieri. Cum oīa aut bona sint: aut mala: aut idifferentia. Sape in quo numero sit: bonū negāt esse: malū utiqz nō ē: sequit mediū sit. Id at mediū atqz idifferēs uocamus: qd tā malo cōtingere q bono pōt: tanq pecunia: forma nobilitas. Ergo hoc ut sapiat cōtingere nisi bono nō pōt: ergo idifferens non ē. Atq ne malum qdē est qd' cōtingere malo non pōt: ergo bonū est. Qd nisi bonus non habet: bonū ē: sape nō nisi bonos hēt. ergo bonū ē. Accidens ē inqt sapientia. Hoc ergo qd uocas sape. utrūqz facit sapientia. an patit: siue facit illud: siue patit. utroqz mō corpus est: si corpus ē: bonum est. Vnum. n. de erat illi quominus bonum esset: qz corporale erat. Peripateticis placet nihil interesse inter sapientia & sape: cū in utrolibet eoz & altez sit. Nunquid. n. quenq existimas sape: nisi qā sapientia hēt? Nunquid q sapiat non putas habere sapientia? Dialectici ueteres ista distinguunt: ab illis diuisio usqz ad Stoicos uenit. Qualis sic hāc dicā. Aliud est ager: aliud ē agz hē. Quid nri? Cū hē agz ad habentē: nō ad agz ptineat. Sic aliud ē sapientia: aliud sape. Puto concedas duo esse hāc: id qd habet: & eum qui habet. Habitu sapientia habet qui sapit. Sapientia est mens pfecta: uel ad summū optimūqz pducta. Ars. n. uita ē. Sape qd ē? Nō possum dicere mēs pfecta: sed id qd contingit pfectā mentem habēt. Ita altez ē mens bona: altez quasi hē mētē bonā. Sunt inquit naturæ corpore: tanq hic homo est: hic equus has deinde sequunt motus animorum enuntiatiui. Corpore hi hēt ppiū quiddā: & a corporibus & seductū tanq uideo Catonē ambulante: hoc sensus ostēdit: aīus credit. Corpus est quod uideo: cui & oculos & aīum intēdā. Dico deinde Cato ambulat: nō corpus inqt est quod nunc loquor: sed enuntiatiū qdā de corpore: qd alii affatū uocās: alii enūciatū: alii edictū. Sic cū dicimus sapientia: i. corporale quiddā itelligimus. Cum dicimus sapit: de corpore loquimur. Plurimū autē interest: utrū illū dicas: an de illo. Putemus in præsētia ista duo esse: nō. n. qd mihi uideat pronuncio. Quid prohibet quominus aliud quidē: sed nihil minus bonū. Dicebas pauloante aliud esse agrū: aliud habere agz. Quid nri? in alia enī natura est qui habet: in alia quod habetur. Illa terra est: hic homo est. At in hoc de quo agit eiūsdē naturæ sunt utraqz: & qui habet sapientia: & ipsa quæ habet. Præterea illic aliud est quod habet: alius qui habet. Hic in eodē est: & quod habet: & qui habet. Ager iure possidetur: sapientia natura: ille ab alienari potest: & alteri tradi. hāc nō discedit a domino. Non ē itaqz qd com pares inter se dissimilia. Coepērā dicere posse ista duo esse: & tamē utraqz bona: & sapiētia & sapiētiam habens duo esse: & utrūqz bonū eē cōcedis. Quō nihil obstat: quominus & sapiētia bonū sit: & habere sapiētia: idē sapere. Ego in hoc uolo sapiēs esse ut sapientia. Quid ergo? Nō est id bonū sine quo nec illud bonū est? Vos certe dicitis sapientia si sine usu detur accipiendā nō esse. Quid est usus sapientia: sape. hoc est in illa præciosissimū: quo detracto supuacua sit. Si tormēta mala sunt: torqri malum est adeo. Quid est utilia nō sint mala: si quod sequit detraxeris? Sapiētia habitus pfectæ mētis ē. Sapere usus pfectæ mētis. Quō pōt usus eius bonū nō esse: quæ sine usu bonū nō est? Interrogo te an sapientia sit expetēda? Fateris. Interrogo in usus sapiētia expetēdus sit? Fateris. Negas enī te illā receptūz: si uti ea prohibearis. Quod expetendum ē bonū est. Sape sapiētia usus ē: quō eloquētia loq: quō oculoqz uidere. Ergo sape sapiētia usus est. Usus autē sapiētia expetēdus ē. Sape ergo expetendū ē. Si expetendum ē bonū est. Oī meipsum dāno q illos imitor dū accuso: & uerba apertæ rei impēdo. Cui enī dubiū pōt esse: quin si æstus malum est: & æstua re malū sit algere. Si algor malū est: malū sit algere. Si uita bonum ē: & uiuere bonū ē. Oīa ista circa sapiētia sunt: nō in sapientia sunt. At nobis in ipsa cōmorādū ē: etiā si quid euagari libet: amplius habet illa spatio solqz secessus. De deoz natura quæramus: de sydeqz elementis: de his tam uariis stellaz discursibus. An ad illarum motus nostra moueant corpora. An corporibus omnium animisqz illinc impetus ueniat? An & hāc quæ fortuita dicunt: certa lege cōstricta sint: nihilqz in hoc mūdo repētīnū: aut expers ordinis uolūtatur. Iā a formatione mox recesserūt: sed leuāt aīum: & ad ipsaz quas tractant rez magnitudinē attolunt. Hāc uero de quibus pauloante dicebā mīmuūt & deprimūt: nec ut putas exacuūt: sed extenuāt. Obsecro uos cur tam necessariā curā maioribus melioribusqz debitā: in re nescio an falsa: certe utili terimus. Quid mihi profutūz est scire: an aliud sit sapientia: aliud sapere? Quid mihi profutūz est scire: aliud bonum esse? temere me gerā: subito huius uoti aleā tibi sapientia. Mihi sapere cōtingat. Pares erimus. Potius id age: ut mihi uia monstres: qui ad ista perueniā. Dic mihi quid uitare debeat: quid appetere: quibus aīum

libentē studiis firmē: quēadmodū me ex trāſuerſo feriūt aguntq; pcul a me repellā. **Q**uō par eē tot malis poſſim: quō iſtas calamitates remoueā: quā ad me irruerūt: quō illas ad quas ego irrupi, doce: quō ſerā erūnā ſine gemitu meo: ſollicitatē ſine aliena, quō ultimū & neceſſariū nō expectē: ſed ipe mecū quo uiſum erit pſugiā. Nihil mihi uſ turpius q̄ optare mortē. Nā ſi uis uiuere qd optas mori: ſiue non uis: qd deos rogas qd tibi naſcēti dederūt. Nā ut qd oq moriaris: ēt inuitio poſitū eſt: ut cū uoles in tua manu eſt. Altez tibi neceſſe ē: altez licet. Turpiſſimū his duobus principiū deſerti mehercules uiri legi. Itaq; inq; q̄ primū moriar. Hō diemēs aptas rē tuā. Itaq; q̄ primū moriar. Fortaſſe inter has uoces ſenex factus es. Aliq; qd in mora eſt. Nemo te tenet euade qua uiſum eſt. Elige quālibet rex: naturæ partē: quam tibi præbeo exitum iubeas. Hæc nempe ſunt elemēta: qbus hic mundus adminiſtratur. Aqua: terra: ſpūs. Oīa iſta tam cā uiuē diſunt: q̄ uia mortis. Itaq; q̄ primū moriar: q̄ primū iſtud qd eſſe uis: quē illi diē ponis? Citius fieri q̄ opas poteſt. Imbecillæ mētis iſta ſunt uerba: & hac deſteſtatione miſeriam depræcātis. Nō uult mori qui opat. Deos uitā: roga & ſalutē ſi mori placuit. hic mortis eſt fructus: optare deſinere. Hæc mi Lucilli tractemus: his formemus animū. Hæc eſt ſapiētia. Hoc eſt ſapere nō diſputatiūculis ianibus: ſublimitatē uaniſſimā agitare. Tot qōnes tibi fortuna ipſoſuit: nōdū illas ſoluiſti. Iā cauillaris: q̄ ſtultū eſt cū ſignū pugnæ ac ſemper uētilare. Remoue iſta luxuriæ arma: decretoriis opus eſt. Dic qua ratione nulla aiūm triſticia: nulla formido perturbet: hoc ſecretaq; cupiditatū pōdus effundā: qua rōne agat aliquid. Sapia bonū eſt. Sapere nō eſt bonū. Sic ſit. Negemus ſapere: ut hoc totū ſtudiū derideat tanq̄ opatum ſuperuacuis. Quid ſi ſcires etiam illud quæri: an bonum ſit ſapia? Quid n. dubiū ē oro te: an nec meſſem futurā iā ſentiāt horrea: nec futurā adoleſcētiā pueritia uiribus aut ullo robore intelligat. Aegro interim nihil uētura ſanitas pdeſt: nō magis q̄ currētē luctātēq; poſt multos ſecutūq; ſenſus ociū reſicit. Quis neſcit hoc ipſo non eſſe bonū. id qd futurū eſt: q̄a futurum ē. Nā qd bonū ē utiq; pdeſt: niſi præſentia pdeſſe nō poſſunt. Si nō prodeſt bonum: nō utiq; ſi pdeſt iā eſt. Futurus ſum ſapiens: hoc bonū erit cum fuero: interi non ē. Prius aliquid eē debet: deinde quale eſt oro te quō qd adhuc nihil eſt iā bonum ē? Quō at tibi magis uis pbari: nō eſſe aliquid q̄ ſi dixerō futurū ē? Nōdum n. ueniſſe apparet qd uenit. Ver ſecutūq; ſcio nunc hyemē eſſe. Aeſtas ſecutura eſt: ſcio æſtatem non eſſe maximū argumētū habeo nōdum pſentis futurū ſapia ſpero: ſed iterim nō ſapio. Si illud bonum haberē: iā hoc carerē malo. Futurū ē ut ſapia: ex hoc licet nōdū me ſape itelligas non poſſum ſimul & nullo bono: & in hoc malo eſſe. duo iſta nō coeūt: nec ap̄ eundē ſunt una bonū & malum. Tranſcurramus ſolertiſſimas nugas: & ad illa quæ nobis aliquē opē ſunt latura properemus. Nemo q̄ obſetricē parturiētī filiæ ſollicitus accerſit edictū: & ludog; ordinē plegit. Nemo q̄ ad icendiū domus ſuæ currit: tabulā larrunculariā proſpiciat: ut ſciat quō alligatus exeat calculus. At mehercules oīa tibi undiq; nūciat: & icendiū domus: & periculū liberog; & obſidium priæ: & bonorum direptio. Adice iſtis naufragiū: motuſq; terræ: & qcq; aliud timeri pōt. Inter iſta diſtriſtis rebus: nihil aliud q̄ aiūm oblectātibus uacat. Quid iter ſapiam & ſape interſit inquiris? Nodos neſtis ac ſoluis: tāta mole impēdētē capiti tuo. Non tā benignū ac liberale tēpus nā nobis dedit: ut aliquid ex illo uacet p̄dere. Et unde q̄ multa ēt diligentiffimis pereāt. Aliud ualutudo ſua cuiq; abſtulit: aliud ſuog; aliud neceſſaria negocia: aliud publica occupauerunt. Vitā nobiſcū diuidit ſomnus: & hoc tēpore tā anguſto: & rapido: & nos auferētē. Quid iuuat maiorē partē mittere in uanū? Adice nūc q̄ aſſueſcit aiūſ delectare potius q̄ ſanare. Et phīam oblectamētū facere cū remediū ſit. Inter ſapiam & ſape qd interſit neſcio. Scio mea nō iterēſſe: ſciā iſta: an neſciā. Dic mihi cū qd inter ſapiam & ſape interſit didicero. Cur ergo potius iter uocabula me ſapiæ detines q̄ iter opa? Fac me fortiorē: fac me ſecuriorē: fac fortunā parē: fac ſupiorē. Poſſum at ſupior eē: ſi dixerō oē qd diſco. Vale.

Epiſtola. cxviii. Præmittēs de mūdanoq; ſollicitudinē & ſapiētis ſecuritate. Et qd ſit bonū. Et q̄ hōeſti & bono Xigis a me frequētioreſ epistoſas. Rōnes cōferamus: ſoluēdo par nō eris. Cō- (nī differentia) uenerat quidē ut tua priora eēnt: ut ſcriberes ego reſcriberem. Sed nō ero difficilis: bene credi tibi ſcio itaq; in anteceſſum dabo. Nec faciā qd Cicero uir diſertiſſimus facere. Atticū iubet: ut ēt ſi rē nullam habebit: quod in buccam uenerit ſcribat. Nunq̄ pōt deeſſe qd ſcribā. Vt oīa illa quæ Ciceronis implent epistoſas tranſeam. Quis candidatus labore? Quis alienis: quis ſuis uiribus pugnet? Quis conſuſet fiducia Cæſaris? Quis Pōpei? Quis apte petet q̄ durus ſit ſcōenerator Cecilius: a quo minoris cētēſimis p̄pinqui nūmū moueri nō poſſunt? Sua ſatius ē mala q̄ aliena tractare: ſe excutere: & uidere qui multarum rerū candidatus ſit: & non ſuffragari. Hoc ē mi Lucilli egregium: hoc ſecurum ac liberū: nihil petere: & tota fortunæ comitia tranſire. Quam putas eē iucū dum tribubus uocatis: cū candidati in templis ſuis p̄deant: & alius nummos pronunciet: alius per ſequeſtrem agat: alius eorum manus oculis conterat. Quibus deſignatus cōtingēdā manū negaturus eſt. Omnes Attoniti uocem præconis expectant. Stare occiſum & ſpectare illas nūdinas: nec emētē qcq; nec uēdentē. Quāto hic maiorē gaudiū fruīſ: qui nō prætoria aut cōſularia comitia ſecurus intueſ. Sed magna illa in quibus alii honores anniuerſarios petunt: alii p̄petuas poſteſtates: alii bellorū eūētus p̄ſperos triumphog; alii diuitias: alii m̄rimonia ac liberos: alii ſalutē ſuā ſuorūq; Quāti animi reſ eſt: ſolū nihil petere: nulli ſupplicare: & dicere nihil mihi: tecū fortuna: non facio mei tibi copiā. Scio apud te Catones repellī. Vatinioſ fieri. Nihil rogo: hoc eſt priuatim facere fortunā. Licet ergo hæc inuicē ſcribere: & hāc integrā ſemper egerere materiā. Circūſpiciētibus tot milia hominū inq̄eta, qui ut aliquid peſtiſeri: cōſequant: p̄ mala nitunt in malū: petūtq; mox fugienda: aut ēt faſtidiēda. Cui enim aſſecuto ſatis fuit: qd optādi nīmīū uidebat. Non eſt: ut æſtimant homines: auida ſollicitas: ſed puſilla. Itaq; neminem ſciat. Tu iſta credis excēſa: quia longe ab illis iaces. Ei uero qd illa peruenit: humilia ſunt. Me nō niſi adhuc quærit aſcēdere. Iſtud quod tu ſummū putas gradus ē. Omnes at male habet ignoſciā ue

ri tanq̃ ad bona ferunt̃ decepti rumoribus. Deinde mala esse: aut inania: aut minora: q̃ sperauerint adepti ac multa passi uidet̃: maiorq; pars miratur ex interuallo fallētia: & uulgo bona p magnis sunt. Hoc ne nobis quoq; euenit. Quæramus qd sit bonum. Varia eius interpretatio fuit. Alius illud aliter expressit. Qui dā ista finiūt: Bonū est qd̃ inuitat aīos: qd̃ ad se uocat. Huic statim oppōit. Quid si inuitat quidē: sed in p niciē? Scis q̃ multa mala blāda sint? Vegz & uerisimile inter se differūt. Itaq; qd̃ bonū est uero iungit̃. nō ē in bonū nisi uerz est. Ad qd̃ inuitat ad se & allicere facit: uerisimile est: surripit: sollicitat: attrahit. Quidam itaq; finierūt: Bonū est qd̃ ad petitionem sui mouet: uel qd̃ ipetum aī rēdētis ad se mouet. Et huic idē op ponit̃. Multa. n. ipetum aī mouent: q̃ petant̃ petentiū malo. Melius ē illi q̃ sic finierunt. Bonum ē qd̃ impetum aī secundum naturā mouet: & ita demū petendū ē: cum cōpēt eē expetēdum. Iā & honestum ē: hoc n. pfecte ē petēdū. Locus ipse me admonet: ut qd̃ iter sit iter bonum honestūq; dicā. Aliqd̃ iter se hēt mixtū & īseparabile: nec pōt bonum eē nisi cui aliqd̃ honesti īest: & honestum utiq; bonum ē. Quid ergo iter duo īterest? Honestum ē pfectum bonum: quo brā uita cōplef̃ cuius cōtactu talia quoq; bona fiunt. Quod dīco tale ē. Sunt qdā negz bona negz mala: tanq̃ militia: legatio: iurisdītio: Hæc cū honeste ministrata sunt: bona esse īcipiunt: & ex dubio in bonū trāseunt. Bonū societate hōestī sit. honestum p se bonū ē. Bonum ex honesto fluit. honestū ex se ē. Qd̃ bonum ē malum eē potuit. Qd̃ honestum ē nisi bonum eē nō potuit. Hæc qdā finitionē reddiderunt: Bonum ē qd̃ secundum naturā ē. Attēde qd̃ dicā: qd̃ bonum ē secundum naturā ē: nō p̃tinus qd̃ secūdū naturā ē: ēt bonū ē. Multa qdē naturā cōsentiūt: sed tā pusilla sunt: ut nō cōueniat illis bōī nomē. Leuiā. n. sunt cōtēnēda. Nullū ē minimū cōtēnēdū bonū. Nā q̃diu exigū ē bonū nō ē. Cū bonū eē cōpēt nō exigū ē. Vnde id cognoscit̃ bonū si pfecte secundū naturā ē. Fateris īngs qd̃ bonū ē secundum naturā ē. Hæc eius pprietas. Fateris & alia secundum naturā qd̃ eē: sed bona nō esse. Quō ergo illud bonū ē: cū hæc nō sint? Quō ad aliā pprietatē puenit: cū utriq; p̃cipuū illud sit secundū naturā eē? īpam. n. magnitudinē. Nec hoc nouū ē qdā crescēdo mutari. Infans fuit: factus ē pubes: alia eius pprietas sit illa irratiōabilis ē hæc rōnabilis. Quædā īcremento nō tātum in maius exeunt: sed ī aliud. Nō sit īngt aliqd̃ qd̃ maius sit. Vtz lagenā an doliū īpleas uīno nihil refert: ī utroq; pprietas uīni ē. Et exigū mellis pōdus ex magno sapore nō differt. Diuersa pōis exēpla. In istis. n. eadē q̃litas ē: quis augēat̃ manet. Quædā amplīficata in suo g̃te: in sua pprietatē pdurāt. Quædā post multa īcrementa ultia demū uertit adiectio: & nō uā illis aliāq; q̃ in q̃ fuerunt cōditionē īprimit. Vnus lapis facit fornīcē. Ille q̃ latera īclinata cōnauit: & iter uētū suo iūxit summa adiectio: q̃ re plurimū facit: uel exigua: q̃ nō auget: sed īplet. Quædā p̃cessu priorē exuūt formā & ī nouā trāseunt: ubi aīus aliqd̃ diu ptulit: & ī magnitudinē eius seq̃ndo lassatus ē. īfinitum cōpēt uocari qd̃ lōge aliud factū ē q̃ fuit: cū magnū uideret̃. Sed finitū eodē mō aliqd̃ difficulter secari cōgitauimus: nouissime crescēte ad difficultatē īsecabile iuētū ē. Sic ab eodēq; uix & ægre mouebat̃: p̃cessus mus ad īmobīle. Eodē rōe aliqd̃ scdm naturā fuit: hoc ī aliā pprietatē magnitudo sua trāstali. & bonū fecit̃. Vale.

Epistola. cxxix. De parsimōia uictus & tormēto īscellicis luxuriæ: & q̃ nunq; pagz ē qd̃ fatē.

Votis aliqd̃ inueni: nō expecto donec dicas: in cōe ipse mihi dico: qd̃ sit qd̃ iuenerim q̃ris: sinum la xa me: lucz est. Docebo quō fieri diues celerime possis. q̃ ualde cupis audire. Nec īmerito ad maximas te diuitias cōpendiarie ducā. Opus erit tamē tibi creditore: ut negociari possis æs alienum facies oportet: sed nolo p intercessorem mutueris: nolo psonetæ nomē tuū iactent. Paratum tibi creditorē dabo Catonianū illū a te mutuū sumes. Quātulūcūq; ē satis erit: si qcqd̃ deerit id a nobis petierimus. Nihil. n. mihi Lucilli īterest: utrū nō desideres: an hēas. Summa res in utroq; ē eadē: nō torq̃beris. nec illud p̃cipio ut aliqd̃ naturæ neget. Cōtumax est: nō pōt uinci: suū possit. Sed ut qcqd̃ natura excedit: scias p̃cariū esse necessarium: Esurio edendum ē. Vtz hic panis sic plābeius: an filigeneus. Ad naturā nihil p̃tinet. Illa uenire nō delectari uult: sed īpleri. Sitio. Vtz hæc aq̃ sit ex lacu p̃xio excepta: an ea quā multa niue clusero: ut rigore refrigeret̃ alieno: ad naturā nihil p̃tinet. Illa hoc unū iubet: sitim extigui. Vtz sit aureum poculum: an crystallinū: an uitreū: an tybertinus calix: an manus cōcaua: nihil refert. Finē oīum regz spectā: & sup̃uacua deuītes: Fames me appellat. Ad p̃xima quæq; extēdat̃ manus. Ipsa mihi cōmendauit qd̃ cūq; cōp̃ræ hēdero. Nihil cōtendit̃ esuriēs. Quid sit ergo qd̃ me delectauerit q̃ris? Videf̃ mihi egregie dictum. Sapiēs diuitiaz naturalīū est q̃stor acerrimus. Inani me īngs lāce nūeras. Quid est istud: iā ne ego parauerā filcos: Circūspiciēbā īngt me mare negociaturus īmitterem: q̃ publicum agitarem: q̃s lacefferē merces. Deciperet̃ istud docere paupertatē cū diuitias p̃miseris. Ita tu pauperem iudicas cui nihil deest? Suo īngs & p̃tētīæ suæ beneficio: nō fortunæ ideo ergo illū nō iudicas diuitē q̃ diuitiæ eius desinere nō possunt? Vtz malis habere multū an satis? Qui multū hēt plus cupit? qd̃ est argumētū: nōdum illum hēre q̃ satis hēt: cōsecuturus ē qd̃ nunq; diuitiis cōtingit̃ finē. An has ideo nō putas eē diuitias: q̃a p̃ illos nemo p̃scriptus ē? Quia p̃ illas nulli uenenum filius nulli uxor īpēgit? Quia in bello tutæ sunt? Quia in pace ociosæ? Quia nec hēre illas piculofum nec oposum? Dispōere an pagz hēt: q̃a tātū nō alget: nō esuri: nō sitit. Plus Iuppiter non habet. Nunq; pagz est qd̃ satis ē. Nunq; satis est qd̃ multum. Post Dariū & idos paup̃ est Alexāder. Macedo: q̃rit qd̃ suum faciat: scrutat̃ maria ignota: in oceanum classes mittit nouas: & ut ita dicā: mundi claustra prumpit. Qd̃ naturæ satis est: hominī non est. Inuentus est qui cōcupisceret aliquid post omnia. Tāta est cecitas mentium: & tāta īnitioz suoz: unicuiq; cum p̃cessit obliuio. Ille modo ignobilis anguli nō sine controuersia domicus: tanto sine terrarum per suum rediturus orbem tristis. Neminem pecunia diuitē fecit. Immo cōtra: nulli nō maiorem sui cupiditatē īcussit. Quæris quæ sit huius rei cā? Plus īcipit habere posse qui plus habet. Adsumā quā uoles: mihi ex his quoq; nomina cū Croeso Liciniq; numerantur: in mediū licet prothras afferat cēsum: & qcquid habet: & quicquid sperat simul cōputet. Iste mihi credis

pauper est: si tibi pōt esse. At hic q se ad qd natura exigit cōposuit: nō tātū extra sensum ē paupertatis: sed extra mōerū. Sed ut scias q difficile sit res suas ad naturalē modū coarrare hicipse quē circa naturā diximus quē tu uocas pauperem: habet aliqd & supuacui. At excacat populū: & in se cōuertit opes: si numerati multū ex aliq domo efferat: si multū auri: tecto quoq; eius illinif: si familia aut corporibus electa: aut spectabilis cultū est. Oīum istoz felicitas in publicū spectat: ille quē nos & populo & fortunā subduximus: brūs ī trorsum est. Nā qd ad illos ptiēt: ap quos falso diuitiaz nomē iuasit occupata paupertas. Sic diuitias hēnt: quō hēret dicimur febrē: cū illa nos hēat. Ecōtrario dicere solemus: febris illū tenet. Eodē mō dicēdū est: diuitiaz illū tenēt. Nihil ergo monuisse te malim: q hoc q nemo mōēf satis. Vt oīa naturalibus desideriis meritiis: qbus aut gratis satis fiat: aut paruo tātū miscere uitia desideriis nolo. Quæris qli mensa: qli argēto q paribus ministeriis: & leuibus afferat cibis: Nihil pter cibū natura desiderat. Nū cū tibi fauces: urit litis: aurea qris pocula? Num efuriens fastidio oīa: pter pauonem rhombūq; Ambitiosa nō est fames: cōtenta desinare est: Quo desinat nō nimis curat. Infelicitis luxuria ista tormenta sunt. Quæris quemadmodū post saturitatē quoq; esuriat: quēadmodū nō impleat uētre: sed faciat: quēadmodū sitim in priā potiōe sedatā reuocet. Egregie itaq; Oratius negat ad siti ptiere: quo poculo aq; aut q elegātī manu ministret. Nā si ptiere ad te iudicas: q crinitus puer: & q plucidū tibi poculū porrigat: nō sitis. Inter reliq hoc nobis natura pstitit pīpuū q necessitatis fastidiū excussit. Recipiūt supuacua dilectū uel delicatū hoc pag: decens illud laudatū oculos meos lædit. Id actū ē ab illo mūdi cōditor: q nobis uiuēdi iura descripsit: ubi salui essemus: & nō delicati ad salutē oīa parata sunt & ī promptu delitiis oīa misere ac solícite opant. Vtāur ergo hoc naturā beneficio iter magna numerādo: & cogitēus nullo noīe melius illā meruisse de nobis: q qa qc qd ex necessitate desiderē sine fastidio sumis. Vale. Incipit liber uigessimussecundus. Epistola cxx. Quō ad nos boni honestiq; noticia puenerit: ubi notat eos qui assidue suum statum uariant.

Epistola tua p plures qstūculas uagata ē: sed in una cōsistit: & hāc expediri desiderat. Quō ad nos bōi honestiq; noticia puenerit. Hæc duo ap alios diuersa sunt: ap nos tātū diuisa. Quicqd si hoc dicā: Bonū putāt eē aliqd qd utile ē. Itaq; hoc de diuitiis: & equo: & uio: & calceo nomē iponūt: tāta sit ap illos bōi utilitas: & adeo usq; ad sordida descēdit. Honestū putāt cui rō recti officii cōstat: tāq; pie curatā pris senectutē adiutā amici paupertatē: fortē ex peditiōnē: prudētē moderatāq; finiam. Ista duo qdē faciūs: sed ex uno. Nihil ē bonū nisi qd honestū ē: qd honestū ē: utiq; bonū. Supuacui iudico adiciere qd inter ista discriminis sit: cū sæpe dixerī: hoc unū dicā. Nihil nobis bonū uideri quo q & male uti pōt. Vides at diuitiis nobilitate: uiribus: q multi male utant. Nūc ergo ad id reuertor de quo desideras dici. Quō ad nos priā boni honestiq; noticia puenerit. Hoc nos docere natura nō potuit. Semā nobis scīæ dedit: scītiā nō dedit. Quidā aiūt nos ī noticiā icidisse: qd ē incredibile: uirtutis alicui specīe casu occurrisse. Nobis uidet obseruatio collegisse: & regisæpe factaq; iter se collatio p analogiā. Nri itellectū & honestū: & bonū iudicat. Hoc uerbū cū latini grāmatt ciuitate dāuerit ego danādū nō puto: in ciuitate suā redigēdū. Vtar ergo illū nō tātū tanq recepto: sed tanq ulitato. Quæ sit hæc analogia dicā. Noueramus corpis sanitatē: ex hac cogitauius eē aliquā & ai. Nouerāus corporis uires: ex his colligimus eē: & ai robur: aliq benigna facta: aliq hūana: aliq fortia. Nos obstupescerāt. Hæc cœpimus tanq pfecta mirari. Suberāt illis multa uitia: q specie alicuius cōspicui facta: fulgorq; celabat. Hæc dissimulauius: q natura iubet augere laudāda. Nemo nō gloriā ultra rectum tulit. Ex his ergo speciem igētis boni traxius. Fabricius Pyrrhi regis aux: repulit magisq; regno iudicauit regias opes posse cōtēnere. Idem medico Pyrrī pmittēte uenenū se Regi datug: monuit Pyrrhū: Caueret insidias: Eius: dē ai fuit auro nō uinci: uenēo nō uicere. Admirati sumus igētē uirg: quē nō Regis: nō cōtra regē pmīssa flexissent. Bōi exēpli tenacē: qd difficillimū ē ī bello nocētē: q aliqd eē crederet ēt in hostes nefas: q in summa paupertate quā sibi decus fecerat: nō aliter refugit diuitiis q uenenū. Viue inqt beneficio meo Pyrrhe & gaude q adhuc dolebas Fabriciū nō posse corrūpi. Oratius cocles solus impleuit pontis angustias: adimiq; a tergo sibi redditum: dum mō iter hosti auferef tussit: ēt diu restitit pmetibus: dōec reuulla ingenti ruina tigna sonuerūt. Postq respexit: & extra piculū eē priam piculo suo sensit. Veniat siq; uult inqt: sic euntē seq: ægitq; se ī pceps: & nō minus solícitus in illo rapido alueo flumīs ut armatus: q ut saluus exirer. Retento armoz uidtricū decore: tā tutus rediit: q si spōte uenisset. hæc & hmōi facta imaginē nobis ostēdere uirtutis. Adiciā qd mix fortasse uideat. Mala interdum specīe honesti obtulerunt: & optimum ex cōtrario nūcū. Sunt: ut scis: uirtutibus uitia cōfinia: & pditis quoq; ac turpibus recti similitudo est. Sic mentis p: digus liberalē. Cum plurimum iter sit utq; q dare sciat: an seruare nesciat. Multi in quā sunt Lucilli: q non donāt: sed piciunt. Nō uoco ego liberalē pecuniæ suæ iratū. Imitat negligentia facilitatem: temeritas fortitudinē. Hæc nos similitudo coegit attēdere: & distinguere specie qdem uicina. Re autem plurimum iter se dissidentia. dum obseruamus eos quos isignes egregium opus fecerat: cœpimus annotare q rē ali quā generoso aio fecisset: & magno ipetu. Sed semel hunc uidimus in bello fortē: in foro timidum aio se paupertatem ferrentem: humiliter infamīa: factum laudauimus: contempsimus uirg. Alium uidimus aduersus amicos benignum: aduersus inimicos tēperatum: & publica & priuata: sancte ac religiose an ministrantē nō deesse ei & in his q toleranda erant: patiētiā: & in his q agenda prudentiā. Vidimus ubi tribuendum esset plena manu datem: ubi laborādum ptiacē & obnoxium. & lassitudinē corporis aio subleuantē. Præterea idem erat semp: & in omni actū par sibi: nā nō cōsilio bonus: sed more eo perductus ut non tātum rectē facere posset: sed nī rectē facere non posset. Intelleximus in illo perfectam esse uirtutem: & in partes diuisimus. Oportebat cupiditates refrenari: mortis comprimī: faciendā prouideri: reddēda distrī

buī. Cōpræhēdimus tēperantiā, fortitudinē, prudētia iustitiā: & suū cuiq; dedimus officiū. Ex quo ergo uirtutē itellexis. Ostēdit illā nobis ordo eius & decor & cōstātia: & oīum iter se actionū: cōcordiā: & magnitudo sup oīa afferēs sese. hīc itellecta ē illa beata uita secūdo defluēs cursu arbitrii sui tota. Quō ergo hoc ipm nobis appuit dicā. Nunq̄ uir ille pfectus adeptusq; uirtutē fortūæ maledixit. Nūq̄ acciderit istis excepit ciuē eē se uniuersi & militē crederes labores uelut ipatores subiit. Quicqd iciderat nō tāq̄ malū asp̄natus ē & in se casu delatū: sed q̄si delegatū sibi. hoc q̄lecūq; ē inq̄t meū ē asp̄sum ē dūq; ē. in ipso hēus operā: necessario itaq; magis appuit q̄ nunq̄ malis igemuit: nunq̄ de fato suo q̄sius ē. fecit multis itellectū suū. & nō aliter q̄ i tenebris lum ē effulsit. auertiq; in se oīum aīos cū eēt placidus & lenis & hūanis diuinisq; rebus pariter æquus. hēbat pfectū aīum ad sūmā sui adductus. Supra q̄ nihil ē nisi mēs dei: ex qua pars & in hoc pectus mortale defluxit: qd̄ nūq̄ magis diuinū ē q̄ ubi mortalitatē suā cogitat: & scit i hoc natū hoīem ut uitā defungeret nec domū eē hoc corpus sed hospitū. & qd̄ breue hospitū qd̄ delinq̄ndū ē ubi te graue ē hospite uideas. Maximū iquā mi Lucilli argumētū est aī ab altiori ueniētis sede: si hēc i q̄bus uersat hūilia iudicat & angustat. si exire nō metuit. Scit. n. quo exiturus sit: q̄ unde uenerit mēinit. Non uidemus q̄ multa nos icōmo da exagitēt: q̄ male nobis cōueniat hoc corpus. Nūc de uētre: nūc de capite: nūc de pectore ac faucibus q̄rimur. Alias nerui nos: alias pedes uexāt. Nūc deiectio: nūc distillatio. Aliq̄ndo superest sanguis. Aliq̄do deest. Hic atq; illic tētamur & expellimur. Hoc euenire solet in aliō habitātibus. At nos corpus tā turpe sortiti: nihilomīus alterna pponimus: & i q̄ntū pōt ætas hūana p̄dedit tātū spe occupāus. Nulla cōtēti pecūia: nulla potētia. Quid hęc re fieri ipudētius: qd̄ stultius pōt? Nihil satis ē morituris: immo moriētibus. Quotidie. n. ppius ab ultio stamus: & illo unde nobis cadēdū. hora nos oīs ipellit. Vide i q̄ta cæcitāte mēs nra sit. Hoc qd̄ futurū dico nūc maxie fit: & pars eius magna iā facta ē. Nā qd̄ uiximus tēpus eo loco erat quo erat anteq̄ uiximus. Erramus at q̄ ultimū tiemus diē cū tātūde in mortē singuli cōfērat. Nō ille gradus lassitudinē facit in quo deficimus: sed ille p̄fitef ad mortē dies extremus puenit. Accedit oīs: carpit nos illa nō corripit. Ideo magnus aīus cōscius sibi melioris naturæ: dat qd̄ operā: ut i hac statiōe q̄ positus ē hōeste se atq; idustrie gerat. Cæterq; nihil hog; q̄ circa sunt suū iudicat sed ut commodatis utit̄ pegrinus & pperās. Cū aliq̄e huius uiderēmus cōstātia. Quid nī subiret nos species nō usitata idolis? Vtiq; si hęc ut dixi magnitudinē uerā eē ostēdebat. Qualitas uero tenet pmanet: falsa nō durāt. Quid alternis Vatinii: alternis Catōes sunt. Et mō pag; illis seuerus ē Curius. pag; paup; Fabricius. pag; frugi & cōtētus uilibus Tubero. Mō Lucii Crassum diuitiis. Apiciū coenis. Meccenatē delitiis puocat. Maximū inditiū est malæ mētis fluctuatio. Et iter similitudinē uirtutis amorūq; utiliū assidua iactatio. Is hēbat sēpe ducētos: sēpe decē seruos. Mō reges atq; tetrarchas: oīa magna loq̄ns: Mō sit mihi mēsa tripes: & cōcha salis puri: togaq; defendere frigus. Quāuis crassa q̄at: decies cētēna dedisset. huic parco paucisq; cōiēto q̄q; diebus nihil erat in oculis. Oēs isti tales sunt: qualem hūc describit Oratius Flaccus nunq̄ eūde: nec simile qd̄ sibi adeo in diuersum aberat. Multos dixi p̄p̄e est ut omnes sint. Nemo nō quotidie: & cōsiliū mutat: & uotū: mō uxorem uult hēre: mō amicā: mō regnare uult: mō id agit: ne qs sit officiosior seruus: mō dilatat se usq; ad inuidiā: mō subsidit & cōtrahit̄ infra hūilitatem uere iacentiū: mō pecuniā spargit: nūc rapit. Sic maxime coarguit aīus iprudens: alios p̄dit atq; alios. Et quo turpius nihil iudico impar sibi est. Magnā rem puta hoīem unū agere: p̄ter sapiam at nemo unā agit. Cæteri multiformes sumus: mō frugi tibi uidebimur & graues. mō p̄digi & uai. Mutamus subide p̄sonā & cōtrariā ei sumimus q̄ exuimur. Hoc ergo a te exige: ut q̄lem institueris p̄stare te telam usq; ad exitum ferues. Effice ut possis laudari: si minus ut agnosci: de aliquo quem uidisti heri merito dici potest. hic qs est: tanta mutatio est. Vale.

Epistola cxxi. Quō oībus aīalibus sit cōstōnis suæ tps: & ex oībus cōstōnibus suis sensus ē: & qd̄ sit cōstō. Itigabis ego uideo: cū tibi hodiernā q̄stiuclā i q̄ satis diu hāsimus: exposuero. Interim. n. clamabis hoc qd̄ clamare soles. Quid admōēs? Sed ad exclamādū tibi primū alios opponā: cū q̄bus litiges Possidoniū & Archidemū hi iudiciū accipient: deide dicā. Nō qcqd̄ mortale est bonos mores faciū. Aliud ad hoīem alendū ptinet: aliud ad exercendū: aliud ad uestiendū: aliud ad docendū: aliud ad delectandū. Oīa tamen ad hoīem ptinent: et si nō oīa meliorem eū mores faciūt. Alii aliter attingūt. Quædā illos corrigūt & ordināt. Quædā naturā eorū & originem scrutant̄ cū q̄ re hoīem natura p̄duxerit. Quare p̄tulerit aīalibus cæteris. Lōge me iudicas mores reliq̄se falsum est: Quō enim scies q̄ habendi sint: nisi quid hoī sit optimū inueneris? Nisi naturā eius inspexeris? Tūc demū intelliges qd̄ faciendū tibi. qd̄ uitādū sit: cū didiceris qd̄ naturæ tuæ debeas. Ego inq; uolo discere quō minus cupiā: minus timeā. Sup̄stitionem mihi excute. doce leue esse uanūq; hoc qd̄ foelicitas dī. Vnā illis syllabā facillime accedere. Desiderio tuo lassificiā: & uirtutes exhortabor: & uitā conuerberabo: licet aliq; nimīū imoderatūq; in hac p̄te me iudicet: nō desistā p̄seq̄ neq̄tiā & affectus efferatissimos inhibere. & uoluptates ituras in dolorem cōpescere: & uotis obstrepere. Quid nī? Cū maxia malorū optauerimus: & ex gratulatiōe natū sit qcqd̄ alloq̄mur. Interim p̄mitte mihi ea q̄ paulo remotiora uidēt̄ excutere. Quæraus an esset oībus aīalibus cōstitutiōis suæ tps. Sensus autem esse ex eo maxime apparet q̄ membra apte: & expedite mouent: nō aliē quam in hoc eruditā. Nulli non partiū suarum agilitas est. Artifex instrumenta sua tractat ex facili. Rector nauis scit gubernaclū flecti. Pictor colores quos ad reddendā similitudinē multos uariosq; at se posuit celeberrie deorat: & iter cætera opus facile uultu ac māu cōmeat. Sic aīali nomē usum sui mobilē mirari solēus. Satiāt pitos qd̄ i oēm significationem reū & affectuū pata illoz est māus & uerborū uelocitatem gestus asseq̄. Qd̄ il lis ars præstat: his natura. Nemo ægre mollitur actus suos: Nemo in usu sui hāsit. Ad hoc ædita protius faciunt. Cum hac scientia prodeunt: instituta nascuntur. Ideo inquit partes suas animalia apte mouebunt:

ga si aliter mouerit: dolorē sensura sunt. Ita ut uos dicitis cogunt. Moeruscq; illa in rectū nō uoluntas mo-
uet qđ ē falsum. Tardā n. sunt q̄ necessitate ipellunt. Agilitas spōtāeus motus ē. Adeo at non adigit illa ad
hoc doloris tior: ut i naturalē motū ē dolore phibēte nitant. Sic ifans q̄ stare meditat: & ferre assueicit se
simul tētare uires suas coepit cadit: & cū flectu toties resurgit: dōc se p̄ dolorē ad id qđ natura poscet exer-
cuit. Aīalia qđā tergi durioris in usu tādiu setorquet: ac pedes exerūt: & obliquāt donec ad locū reponāf.
Nullū tormētū sentit supina testudo. Ingeta ē tñ desiderio naturalis status: nec ante desinit niti q̄tere se q̄ i
pedes cōsistat. Ergo oībus cōstōnibus suis sensus ē: & inde mēbroz tamē expedita tractatio: nec ullū ma-
ius iudiciū hēmus cū hac illa ad uiuēdū uēire notitia: q̄ qđ nullū aīal ad usum sui rude ē. Cōstitutio ē inqt
ut uos dicitis p̄cipale aī quodāmō se hēns erga corpus hoc tā pplexū & subtile & nobis quoq; uix enarra-
bile. Quō ifans itelligit. Oīa aīalia dialectica nasci oporteret: ut istā finitionē magnæ parti hoīum togato-
rū obscurā itelligāt. Vex erat qđ opponis: si ego ab aīalibus cōstitutiois finitionē itelligi dicere. Nā ipsam
cōstitutionē facilius natura itelligit q̄ enarrat. Itaq; infans ille qđ sit cōstitutio nō nouit, cōstitutionē suā
nouit: & qđ sit aīal nescit. aīal eē se sentit. Præterea ipam cōstōnē crasse itelligit: & sūmati: & obscure. Nos
quoq; aīum hēnos scīus. Quid sit aīus: ubi sit: q̄lis sit: & unde: nescimus: q̄lis ad nos puenerit aī nri sen-
sus quis naturā eius ignorēus: ac sedē talis ad oīa aīalia cōstōnis suæ sensus ē. Necesse ē. nīd sentiāt p̄ qđ aīa
lia quoq; sentiūt. Necesse ē sensum eius hēant: cui parēt a quo regunt. Nemo nō ex nobis itelligit eē aliqd
qđ ipetus suos moueat. qđ sit illd ignorat. Et qđ natū sibi eē scit: qđ sit: aut unde sit: nescit. Sic infantibus
quoq; aīalibus p̄cipalis partis suæ sensus ē: nō satis dilucidius nō exp̄ssus. Dicitis inqt oē aīal primū cōsti-
tutiois suæ cōciliari hoīem sibi nō tāq; aīali sed tāq; rōnali. Ean. pte sibi carus est hō. qā hō est. Quō ergo i-
fans cōciliari aīali rōnali pōt cū rōnalis nōdū sit. Vnicuiq; ætati sua cōstitutio est. Aīa ifanti puero aīa se-
ni. Oēs enī cōstitutioi cōciliant in qua sunt. Infans sine dēribus ē. Huic cōstitutioi suæ cōciliat. Rēati sunt
dēres: huic cōstitutioi cōciliat. Nā & illa hærba q̄ in fegetē frugēq; uētura est: aliā cōstitutionē hēt tenera
& uix emīnēs sulco: aliā cū cōualuit & molli qđē culmo: sed qđ ferat bonū suū cōstitit: aliā cū flauescit: & ad
arcā spectat & spica eius iduruit. in quā cōstitutionē cūq; uenit eā tuet: in eā cōponit. Aīa est ætas infantis
pueri adolefcētis senis. Ego tamē idē sum q̄ & infans fui & puer & adolefcēs. Sic quis aīa atq; aīa cuiq; cō-
stitutio sit: cōciliatio cōstitutiois suæ eadē est. Nō. n. pueq; mihi aut iuuenē: aut senē: sed me natura cōmē-
dat. Ergo infans ei cōstitutioi suæ cōciliat q̄ tunc ifanti est: nō q̄ futura iuueni est. Neq; enī si aliqd illi ma-
ius in qđ trāseat restat nō hoc quoq; in quo nascit secundū naturā est: primū sibi ipm cōciliat aīal: debet
enī aliqd eē ad qđ aīa referant. Voluptatē peto. Cui. Mihi. Ergo mei curā ago: dolorē refugio. Pro quo
Pro me. Ergo curā ago. Si oīa ppter curā mei facio: ante oīa est mei cura. hęc aīalibus inest cūctis: nec inse-
rit: nec innascit: pducit foetus suos: nō abiicit. Et qā tutela certissima ex p̄ximo ē sibi qsq; cōmissus ē. Itaq;
ut in prioribus epistolis dixi. Tenera quoq; aīalia & materno utero uel quoquo mō effusa: qđ sit ifestum
ipsis p̄tinus norunt: & mortifera deuitāt: umbrā quoq; trāsuolatiū reformidāt obnoxia auibus rapto ui-
uētibus. Nullū aīal ad uitā p̄dit sine metu mortis. Quēadmodū inqt editum aīal itellestū hēat: aut saluta-
ris: aut mortifere rei pōt. Primum q̄rit an itelligat non quēadmodum itelligat. Esse at illis itellestū ex eo
apparet qđ nihil amplius si itellestū faciāt. Quid est q̄re pauonē: q̄re anserē gallina refugiat. An tāto
minore & ne totū sibi qdem accipitrē. Quare pulli felē timeāt: canē nō timeāt. Apparet illis inesse sciētiā
nocituri nō expimento collectā. Nā anteq; possint expiri cauēt. Deinde ne hoc casu extimes fieri: nec metu
unt alia q̄ debēt: nec unq; obliuiscunt. Huius tutelæ & diligētīæ æqlis est illis a p̄nitioso fuga. Præterea nō
sūt timidiōra uiuēdo. Ex quo qđē apparet nō usu illa ad hoc peruenire sed naturali amore salutis suæ. Et
tardū est & uarium qđ usus docet. Quicqd natura tradit & æqlē est oībus & statim. Si tamē exigis dicam
quō oē aīal p̄nitiosa itelligere conat. Sērit se carne consistere. Itaq; sentit qđ sit. quo secari caro quo uri quo
obteri possit. Quæ sunt aīalia armata ad nocēdū: hōz specē trahit inimicā & hostilē. Inter se ista cōiuncta
sunt. Simul n. cōciliat saluti suæ quicq; & q̄ iuuāt illa p̄uit. lesura formidat. Naturales a cōtrariis asp̄natio-
nes sunt sine ulla cogitatioē q̄ hoc dicit. Sine consilio sit qcqd natura p̄cepit. Non uides q̄nta subtilitas sit
apibus ad fingenda domicilia. Quāta diurni laboris obeūdiq; cōcordia. Nō uides q̄ nulli mortaliū imita-
bilis sit illa araneæ textura. Quāti operis sit fila disponere. aīa in rectū imisse firmamēti loco. aīa in orbē
currētia ex dēso rara q̄ minora aīalia in quoq; p̄cium illa tendunt uelut rhetibus iplicata teneant. Nascit
ars ista nō discit. Itaq; nullū est aīal a tergo doctius. Videbis araneæ pares telas par i fauis anguloz oīum
foramē. Incertū est & inæqlē qcqd ars tradit æquo uenit qđ natura distribuit. Hęc nihil magis q̄ tutelam
sui & eius peritiā tradidit. Iōq; ē simul icipiūt & discere & uiuere. Nec est mixtū eo nasci illa sine quofru-
stra nascerent. Primum hoc istm illa natura contulit: & permanendū cōciliationē & charitate sui non
poterant salua esse non uellent. Nec non hoc per se pro futūz erat: sed sine hoc nulla res profuisset: sed in
nulla deprāhendes uilitate sui. Negligentiam qdem tacitis quoq; & brutis quīs incerta torpeat ad uiuen-
dum solertia est. Videbis quæ aliis inutilia sunt sibi p̄p̄a non deesse. Vale.

Epistola. cxxii. De his q̄ officia lucis noctisq; puertūt. Et q̄ naturā seq̄ntibus oīa facilia sunt & expedita.
Errimentū iam dies sensit. resiliuit aliquātulū: ita tamē ut liberale adhuc spatiū sit. Sigs cū ipso (ut
ita dicā) die surgat officiosior meliorq; q̄ siqs illū expectat: & lucē primā exiit. Turpis qui alto so-
le semisomnis tacet: cuius uigilia in medio die incipit: & adhuc multis hoc ante lucanum est. Sūt
qui officia lucis noctisq; puertūt: nec ante deducāt oculos hæsterna graues crapula q̄ appetere nox coepit.
Qualis illoz conditio dicī: quos natura ut ait Virgilius sedibus nostris subditos cōtrario posuit. Nosq;
ubi primus eqs oriēs afflauit hanalis: illis sera ruēs accēdit lumia uesp̄. Talis hōz cōtraria oībus nō regio

EPISTOLARVM

sed uita est. Sunt quidem in eadem urbe antipodes. Qui ut Marcus Cato ait: nec orientē unquam solē uiderūt: nec occidentē. Hos tu exiliās scire quēadmodū uiuendū quod nesciūt quādo & hī mortē timet. in quā se uiui cōciderūt. Tā infausti hoīes quod nocturnae aues sunt: licet in uino unguetorum tenebras suas exigāt: licet epulis & in multa quodē picula discoctis totū puerum uigiliā tēpus educāt: nō cōuiuant sed iusta sibi faciūt mortu: is certe interdiu parentant. At mehercules nullus agenti dies longus est. Extendās uitā huius: & officium & argumentū actus est. Circūscribat nox & aliqd ex illa in diem trāfferat. Aues quod cōuiuiis cōparant ut in motā facile pinguescāt: & in obscuro obtinent: ita sine ulla exercitatioe iacētibz: rumor pigz corpus inuadit: & supbā umbrā iners sagina succrescit. At istoz corpore quod se tenebris dicauerūt: foeda uiscūt. Quippe nō speciosior illis: quod morbo pallētibz color est languidi: & euāidi albē: & in uiuis caro morticina est. Hoc tamē minimū in illis maloz dixerim: quāto plus tenebraz in aīo est. Ille in se stupet ille caligat: uidet cācis. Quis unquam oculos tenebraz cā habuit? Interrogas quō hēc aīo prauitas fiat: aduersandi diē & totā uitā in noctē trāferendi. Oīa uitia cōtra naturā pugnat. Oīa debitū ordinē deserunt. hoc est luxuriā ppositū tū gaudere pueris: nec tātū discere a recto: sed quōlūssime abire. Deinde ēt isti ecōtrario stare nō uident sibi cōtra naturā uiuere. Ieiuni bibunt: quod uinū recipiunt in aīibz uenis: & ad cibū ebrii trāseūt. Atque frequē hoc adolescentiū uitium est: quod uires excolunt in ipso pōne balnei limine: inter nudos bibunt: imo potant: ut sudorē quē mouerunt potiōibz crebris ac feruentibus: subinde distinguunt. Post prādiū aut cōnā bibere uulgare est. Hoc p̄ssimilīe rustici faciunt: & uerā uoluptatis ignari. Mesz illud delectat: nō quod inat cibo: quod bibere penetrat ad neruos. Illa ebrietas iuuat quod in uacuum uenit. Nō uident tibi cōtra naturā uiuere: quod cōmutāt cum foeminis uestē. Nō uiuunt cōtra naturā: quod spectāt: ut pueritia splendēat tēpē alieno. Quid fieri crudelius: uel miserius pōt? Nunquam uir erit ut diu uiuē pati possit: & cū illum contumeliā sexus eripuisse debuerat: non aetas quodē eripiet? Nō uiuunt cōtra naturā: quod hyeme concupiscūt rosam: somētoz aqz calentiū: & caloz apta mutatioe brumaliū flore uiuū exprimunt. Nō uiuūt cōtra naturā: quod pomaria in summis turribz ferunt: quoz siluā in tectis domū ac fastigiis mutāt. Inde in ortis radicibus quo ipso be cacumina aegissent? Nō uiuūt cōtra naturā: quod fundamēta terraz in mari iaciūt: & delicatā naturā ipi uident: ubi calētia stagna fluctu ac tēpestāte feriant. Cum instituerunt oīa cōtra naturā cōsuetudinē uelle: nouissime in totū ab illa desciscunt: lucet somni tēpus: quē est: nunc exerceāur: nunc gestēur: nūc prādemus. Iā lux ppius accedit: tēpus est cōnā. Nō oportet id facere quod populus. Res fordida est tristis: at uulgarī uia uiuere dies publicis relinqz ppius nobis: ac pecularem māe fiat. Isti mihi uero defūctoz loco sunt. Quātulū in a funere absunt eodē acerbo: quod ad faces & cōcreos uiuunt. Hāc uitā agere eodē tēpē multos me minimus. Inter quos & Atyliū Butā p̄torium: cui post p̄rimonium ingens cōsumptū Tyberius paupertatē cōstitēti: sero inquit expectus es. Recitabat Montanus illius carmē tolerabilis poetā & amicitia Tyberii notus: & frigore ortus & occasus libētissimā iserebat. Itaqz cū idignaret quā illū tota die recitasse: & negaret accedēdū ad recitationes eius. Nacta primarius ait. Nunquam liberalis possum agere. Paratus sum illū audire ab ortu ad occasum. Cū hos uersus recitasset. Incipit ardētes phoebus pducere flāmas. Spargere se rubicūda dies: iā tristis hirūdo: Argutis redit usā cibos imittere nidis. Incipit & molli partitos ore ministrat. Varus eqz rōanus uicini comes cōnāz bonaz affēctator: quod improbitate linguā merebat: exclamauit: Incipit Buta dormire. Deinde cū subinde recitasset. Iā sua pastores stabulis armenta locarunt: iā dare sopitis nox pigra silentia terris incipit. Idē Varus inquit. Quid dicit? Iā nox est: ibo & Butam salutabo. Nihil erat notius hac eius uita in cōtrariū circūacta: quod ut dixi. Multi eodē tēpē aegerūt. Cā tā est ita uiuendi quibz dā: nō quā aliqd existiment noctē ipam hīe iucūdius: sed quā nihil iuuat oblitū: & grauis male conscientia lux est: & oīa cōcupiscētis aut cōtinētis: put magno aut puo empta sint. fastidiū est lumen gratuitū. Præterea luxuriosi uitā suā esse in sermonibus: dū uiuunt uolunt. Nā si taceat p̄dere se putant opam. Itaqz aliquotiens faciunt quod exciter famā. Multi bona comedunt. Multi amicas hēnt. Ut inter istos nomen uenias: opus est nō tantū luxuriosam rē: sed notabilē facere: in tā occupata ciuitate fabulas uulgaris negtia nō inuenit. Pedonē Albi nouanū narratē audieramus: erat at fabulator elegātissimus: habitasse se supra domū. Sp. Pa. Is erat ex hac turba lucifugaz. Audio inquit circa horā tertiā noctis flagelloz sonū. Quæro quod faciat? Dicis rōnes accipe. Audio circa horā sextā noctis clamorē cōcitatū. Quæro quod sit? Dicis uocē exercere. Quæro circa octauā horā noctis: quod sit ille sonus rotaz: uelut gestari dī. Circa lucē discursit. Pueri uocant cellarii: cog tumulant. Quæro quod sit? Dicis mulsū & alicā poposcisse: a balneo exisse. Excedebat inquit cōnā: cuius diē minime. Valde n. frugaliter uiuebat: nihil cōsumebat nisi noctē. Itaqz credo dicentibus illū quibz dā aiaz & sordidū. Vos inquit illū & lychnobiū dicetis. Non debes admirari si tātas iuēnis uitioz p̄prietates: uaria sunt: inuberabiles hēnt facies. Cōphēdi eoz genera nō possunt. Siplez recti cura est: multiplex prauit: & quātum uis nouas declinationes capi. Idē moribus euenit naturam seqntium. Faciles sunt: soluti sunt: exiguas differentias hēnt: his distorti plurimum: & oībz iter se dissidēt. Cā tam p̄cipua mihi uī huius morbi. Vitā cōis fastidiū: quo cultu se a cæteris distinguunt. Quō elegātia cōnāz mūditiis uehiculoz si uolunt separe ēt ipoz dispositiones uolūt solita spectare: quibz peccandi primū infamia est. Hanc petunt oēs isti quod ita dicāt recto uiuunt. Iō Lucilli tenēda nobis uia ē: quā natura descripsit. nec ab illa declinandū. Illam se qntibus oīa facilia expedita sunt. Cōtra illā nitētibus nō alia uita ē: quod cōtra aquā remigātibus. Vale. Epistola cxxiii. De abstinentia & temperantia esus: & de adulatione uitanda & duobus rerum generibus: quæ nos inuitant aut fugant.

Tinere cōfectus incōmodo magis: quod longo: in albanū meū nocte perueni. Nihil habeo paratū nisi me. Itaqz in lecto lassitudinē pono: hanc coqui ac pistoris morā boni cōsulo. Mecum enī

de hoc ipso loquor: quod nihil sit graue quod leuiter excipias. Quod indignum nihil nisi ipse indignando astru-
as: non hunc panem meus pistor: sed habet uillicus: sed habet atrienfis: sed habet colonus. Malum paem inquit. Ex-
pecta bonus fiet: et illi tenet tibi & siliginem fames reddet. Ideo non est ante edendum quilla imper. Expectabo
ergo nec ante edam: quod ut bonum paem habere coepero: aut malum fastidire desiero. Necessarium est pro assue-
scere. Multae difficultates locorum: multae temporis: et locupletibus & instructis a nobis optate phibent: & oc-
currunt. Quicquid uult habere nemo potest: illud potest nolle quod non habet. Rebus oblati hilaris uti magna pars liber-
tatis est. Bene moratus uenter & contumeliae patiens aestimari non potest. Quanta uoluptate capiam ex eo quod lassitu-
do mea sibi ipsa assuescit. Non unctiones: non balneum: non nullum aliud remedium quod temporis quod non. Non quod labor con-
traxit quod extollit: haec quod quiscunque coena dissoluit quod attuli iucundior erit. Aliquando enim experimentum a sumptu
subito hoc enim est simplicius & uerius. Nam ubi se praeparauit & indixit sibi patientiam: non aequum apparet quantum habet
uere firmitatis. Illa sunt certissima argumenta quod ex tempore dedit: si non tantum aequum modestia: sed placidus aspe-
xit: si non excidit: non litigauit: sed quod dari deberet ipse sibi non desiderando suppleuit & cogitauit aliquid con-
suetudine sua sibi nihil deesse. Multa quod supuacua essent non intelleximus nisi cum deesse coeperunt. Vtebatur
illis: non quia debebamus: sed quia habebamus. Quam multa aut perabamus: quia alii pauperunt: quia apud plerumque sunt. Inter
casus malorum nostrorum est quod uiuimus: & ad exempla non ratione componimur: sed consuetudine abducimur. Quod si pauci
facerent nollemus imitari: cum plures facere coeperunt quam honestius sit: quia frequentius sequimur: & recti apud nos
locum tenet terror: ubi publicus factus est. Omnes iam sic peregrinant ut illos numquam praecurrat equitatus: ut agmen
cursum antecedit. Turpe est nullos esse: quod occurreris uia deiciant: ut quod honestum hominem uenire magno pul-
uere ostendat. Omnes iam multos habent: quod crystallina & murrina & celata magnorum artificum manu portent. Turpe
est uideri eas te habere sarcinas totas: quod toto concuti possunt omnium paedagogi abolita facie uehunt: ne sol ne fri-
gus teneram cutem laedat. Turpe est neminem esse in comitatu: O puerorum: cuius sana facies medicamentum desi-
deret. Horum omnium sermo uiratus est: Hi sunt qui uitia tradunt: & alio aliunde trahunt. Pessimum genus horum
hominum uidebat quod uerba gestaret. Sunt quidam qui uitia tradunt: gestant. Horum sermo multum nocet. Nam et si non
statim perficit: semina in animo relinquit: sequitur nos etiam cum ab illis discesserimus refurrescit: postea malum.
Quod admodum quod audierunt symphoniam: ferunt secum in auribus modulationem. Illa ad dulcedinem cantum cogit:
actiones impedit: nec ad seria patitur nitendi. Sic adulatorum & praua laudantium sermo diutius haeret quam audit. nec fa-
cile est animo dulcem sonum excutere. persequitur & durat: & ex intervallo recurrit. Iam claudenda sunt aures malis uo-
cibus: & quod primis. Nam cum initium fecerunt: admixtae sunt plus audet. Inde ad haec peruenit uerba Virtus & phi-
losophia & iustitia uerborum inani crepitus est. Una felicitas est bonae uitae facere omnia libera: frui: primario:
hoc est uiuere: hoc est se mortale esse meminisse. Fluunt dies: & irreparabilis uita decurrit. Dubitamus quod iu-
uat sapere: & aetati non semper uoluptates decepturae. Interim dum potest: dum possit ingerere frugalitatem eo ut mortem
praecurrere: & quicquid illi oblatura est: iam sibi iterire. Non amicae huius: non pueri qui amicae moueat iudicia. Quoti-
die sobrius praedicat: sic coenas: tam Ephemeridem praeparaturus. Non est istud uiuere: sed alienae uitae interesse.
Quanta demetia est heredis sui res procurare: & sibi negare omnia: ut tibi ex amico inimicum magna faciat haere-
ditas. Plus: nam gaudebit tui amor quod plus accepit. Istos tristes & supciliosos aliae uitae sensores: siue hostes
publicos: paedagogos assis ne feceris. Nec dubitaueris bonam uitam: quod opinionem bonam malle. Haec uoces non ali-
ter fugienda sunt: quam ille quod Vlixes nisi alligatus praeteruehi uoluit. Idem possunt: adducunt a prius: a penitibus: ab
amicis: a uirtutibus: & in uirtutibus: & in turpe uitam miseram: ubi turpius illudum. Quanto satius est rectum sequi limi-
tem: & eo se perducere ut ea: demum finem tibi iucunda: quod honesta. Quod assequi poterimus: si fecerimus duo esse genera re-
rum: quod nos aut iuuat: aut fugat. Inuitet ut diuitiae: uoluptates: forma: ambitio. Caetera blanda & arridentia. Fu-
gat labor: mors: dolor: ignominia: uictus astrictior. Debeus itaque exerceri: nec haec timeamus: nec illa cupia-
mus. In contrarium pugneus: & ab inuitatibus recedamus: aduersus potentiam concitemur. Non uides quod diuersus sit
ascendendum hitus & descendendum. Qui per penam errat: respiciat: corpora quod in arduum incubuit. Nam si descendas pondus
suum in priore premere dare: si ascendas retro abducere. Cum uisio Lucilli consentire est. In uoluptates descendit: quod
de aspas & duras subeundum est. Hic ipellamus: & corpora illis refrenemus. Hoc nunc me existias dicere: Eos tantum
penitiosos esse auribus nostris: quod uoluptatem laudat: quod dolores: moetus per se formidabiles res incutiunt. Illos quoque
nocere nobis existio: quod nos sub specie Stoicorum sectae hortant ad uitia. Hoc. n. iactant solum sapientem & doctum esse
amatorum: solus apte ad hanc artem aequum cohibendi & conuiuendi sapiens est pitissimus. Quare ad quam usque aeta-
tem iuuenes amandi sint. Haec graecae consuetudini data sint. Nos ad illa potius aures dirigimus. Nemo est casu bo-
nus: discenda uirtus est. Voluptas humilis res & pusilla est: & in nullo habenda praecio: cois cum brutis animalibus: ad
quam minima & contemptissima aduolat. Gloria uanum & uolatile quod dicitur: auribus mobilis. Paupertas nulli malum est
nisi repugnanti. Mors malum non est: quod sit quis. Sola uis est generis humani. Superstitio error ifanus est: amandos. riet:
quos colit uiolat. Quid. n. iter est: utrum deos neges an ifames. Haec discenda: imo ediscenda sunt: non debes ex-
cusationes uitio phiae suggerere. Nulla habet spem salutis aeger: quem ad intemperantiam medicus hortatur. Vale.
Epistola. cxxiii. Quod bonum non sensu sed intellectu comprehendit. Et quod bonum in nullo est: nisi in quo ratio.
Offium multa tibi ueterum praeccepta referre: ni refugis tenuis quod piger cognoscere curat. Non refugis.
p. an ne ulla te subtilitas abigit: Non est elegatiae tuae magna sectari. Sicut illud. pbo: quod omnia ad aliquem
perfectum redigis: & tunc tantum offederis ubi summa subtilitate nihil agis: quod ne tunc quod fieri laborabo.
Queris utrum sensu an intellectu comprehendat bonum. Huic adiunctum est in multis animalibus & infantibus non esse. Qui
cum uoluptatem in summo ponit: sensibile iudicat bonum: non contra intelligibile quod illud animo datus. Si de bono sensus
iudicaret: nulla uoluptate reiceremus. Nulla. n. non iuitat: nulla non delectat. Et contrarium nullum dolorum uolens
tes subireus: nullus enim non offendit sensum. Praeterea non essent digni reprehensione: quibus nimium uoluptas

EPISTOLARVM

placet quibus summus est doloris timor. At qui improbus gule ac libidini deditos: & contemnimus illos qui nihil utiliter ausuri sunt doloris metu. Quid autem peccat si sensibus, iudicibus boni ac mali parat? His enim tradidisti appetitus & fugae arbitrium sed uidelicet ratio isti rei propofita est. Illi quemadmodum debeat debita: quemadmodum de uirtute: de honesto: sic & de bono maloque constitui. Nam apud istos uilissimae parti datur de meliore sententia: ut de bono pronunciet sensus obtusa res & habes: & in homine qui in aliis animalibus tardior. Quod si quis uellet non oculis: sed tactu minuta discernere: subtilior ad hoc nulla acies quam oculorum & interior: daret bonum malumque dignoscere. Vides in quanta ignorantia ueritatis uerfetur: & qui humi sublimia ac diuina piecerit. Apud quem de summo bono maloque iudicat tactus. Quemadmodum inquit omnis scia atque ars aliquid debet habere manifestum sensuique comprehensum ex quo oriat & crescat. Sic beata uita fundamentum & initium a manifestis ducit: & eo quod sub sensu cadit. Nepe uos a manifestis beatam uitam sui initium cape dicitis. Dicimus beatam uitam esse: quae secundum naturam sit palam: & prius apparet. Sicut quod sit integrum: quod contingit prius nato: non dico bonum: sed initium boni. Tu summum bonum uoluptatem infantiae donas: ut inde incipiat nascens: quo consumatus homo puenit. Cacus est radicis loco positis. Si quis diceret illum in materno utero iacentem sexus quoque conceptum: tenere: & imperfectum: & informe: iam in aliquo bono esse apte uidere errare. At qui quantum interest iterum eum quicquid maxime uitam accipit: & illum qui maternorum uiscerum latens minus est? Inter qui quantum ad intellectum boni ac mali aequae maturus est: & non magis infans ad hoc boni capax est: quam arbor: aut mutum aliquod animal. Quare autem bonum in arbore animalique muto non est? quia nec ratio ob hoc infantiae quoque non est. nam & huic diem tunc ad bonum puenit cum ad rationem puerit. Est aliquid irrationale animal. Est aliquid nondum rationale. Est rationale: sed imperfectum. In nullo horum bonum ratio illud secum affert. Quid ergo iter ista qui rettuli distat. Non quod erit bonum in eo quod irrationale est: tunc est bonum non potest: sed imperfectum iam potest bonum: sed non est. Ita dico Lucilli: bonum non in quolibet corpore: non in quolibet aetate iuenis: & tantum abest ab infantia: quantum a prius ultimum: quantum ab initio perfectum. ergo nec in tenero modo calefcente corpusculo est. Quid nunc? non sit magis quam in semine hoc. Si dicas aliquid arboris ac ut satis bonum nouius: hoc non est in prius frondem: qui emissam cum maxime sonum rumpit. Est aliquid bonum tritici: hoc nondum est in herba latente: nedum folliculos erexit spica mollis: sed cum frumentum aestas: & debita maturitas coxit. Quemadmodum omnis natura bonum suum nisi consumata non perfert. Ita hominis bonum non est in homine: nisi cum in illo ratio perfecta est. Quod autem hoc bonum dicam: liber animus ac rectus: alia subiiciens sibi se nulli. hoc bonum adeo non recipit infantia: ut pueritia non speret. adolefcentia improbe speret. Bene agitur cum senectute: si illud longo studio iterumque puenit. Si hoc & bonum & intellegibile. Dixisti inquit aliquid bonum esse arboris. aliquid herbae. Potest ergo esse aliquid & infantis. Verum bonum nec in arboribus: nec in mutis animalibus est. hoc quod in illis bonum est praedicatione bonum dicis. Quod est inquit? hoc quod secundum naturam cuiusque est. Bonum autem cadere in mutum animal nullo modo potest: felicitioris meliorisque naturae est: nisi ubi rationi locus est: bonum non est. Quatuor haec naturae sunt: arboris: animalis: hominis: & dei. Haec duo qui rationalia sunt: eadem naturam habent. Illa diuersa sunt: quae alterum immortale: alterum mortale est. Ex his ergo unius bonum natura perficit: dei. alterius cura hominis. Caetera tam in sua natura perfecta sunt. non uere perfecta a quibus abest ratio. Hoc. nunc de mutum perfectum: quod secundum uniuersam naturam perfectum est. Vniuersa autem natura rationalis est: caetera possunt in suo genere perfecta esse. In quo non potest beata uita esse. nec id potest quo beata uita efficiatur. Beata autem uita bonis efficiatur. In muto animali beata uita non efficitur. In muto animali bonum non est. Mutum animal sensu comprehendit praesentia: praeteritorumque reminiscitur: cum id incidit quos sensus ad mouere: tamque quos reminiscitur. Reminiscitur me cum ad initium eius admotum. In stabulo quidem nulli illi uia est: quamuis saepe calcare memoria est. Tertium uero tempus. infuturum: ad muta non pertinet. Quomodo ergo potest eorum uideri perfecta natura: quibus usus perfecti temporis non est. Tempus. in tribus partibus constat: praeterito: praesente: & futuro. Animalibus tantum quod breuissimum est inter cursum: datum praesens: praeteriti rara memoria est: nec unquam reuocat nisi praesentium occursum. Non potest ergo perfectae naturae nouum imperfecta esse natura. Aut si natura habet hoc: habent & fata. Nec illud nego ad ea qui uidentur secundum naturam magnos esse mutis animalibus impetus & concitatos: sed inordinatos ac turbidos. Nunquam autem inordinatum est bonum: aut turbidum. Quid ergo inquit? Muta animalia perturbata & indisposite mouentur. Dicerem illa perturbata & indisposite moueri: si natura illorum ordinem caper. Nunc mouentur secundum naturam suam. Perturbatum enim id est: quod esse aliquando & non perturbatum potest. Sollicitum est quod potest esse securum. Nulli uirtutum est: nisi cui uirtus potest esse. Mutis animalibus talis ex sua natura motus est. Sed ne te diu teneam: aliquando erit bonum in muto animali: erit aliquid uirtus: erit aliquid perfectum: sed nec bonum absolute: nec uirtus: nec perfectum. Haec enim rationalibus solis contingunt: quibus datum est scire. Quare: quatenus: quemadmodum. Ita bonum in nullo est: nisi in quo ratio. Quomodo tunc pertineat ista disputatio quibus. Et quod a totum pro futura sit dico. Et exercet illud & acuit: & utique aliquid actumque occupatione honesta tenet. Prodest autem & moratur ad praua perperam. Sed illud dico: nullo modo posse possum magis: quam si tibi bonum tuum ostendo: si te a mutis animalibus separo: si cum deo pono. Quid inquit uires corporis alis & exercet? Pecudibus ista maiores ferisque natura concessit. Quid excolis formam? Cum omnia feceris: a multis animalibus decore uinceris. Quid capillum ingenti deligentia comis? Cum illum uel effuderis more Parthorum: uel Germanorum modo iunxeris uelut Scythi solent spargere: in quolibet aequo densior iactabit iuba. Horrebit in leonum ceruice formosior: Cum te ad uelocitatem pauperit: par lepulculo non eris. Vis tu relictis in quibus uincis te necesse est: dum in aliena niteris: ad bonum reuertitur. Quod hoc est: animus. semundatus ac purus emulator: dei: super humana se extollens: nihil extra se sui ponens rationales animales. Quod ergo uitae bonum est? Perfecta ratio. Haec tu ad summum finem euoca: in quantum potest plurimum crescere Tunc beatum esse te iudica: dum tibi gaudium omne nascitur. Cum uisus qui homines eripiunt: optat custodiunt: nihil inueneris non dico quod malis: sed quod uelis. Breuem tibi formulam dabo quam te metiaris: quod perfectum esse iam sentias. Tunc habebis tuum: cum intelliges infelicissimos esse infelices. Vale.

Liber epistolarum moralissimi Senecae finit feliciter.

Honestas inquit Epicurus res est pauperas laeta. Illa uero non iam paupertas est si est laeta. Qui cum paupertate bene conuenit diues est. Non qui pauper habet sed qui plura cupit pauper. Quid enim refert quantum illi in arca: quantum in horreis lateat: quantum pascat aut ferere. Si alieno imminet: si non acquisita sed acquirenda concupiscit? Quid sit modus diuitiarum quæris. Primo habere quod necesse est. Secundo quod satis est. Nulli potest securam uitam contingere: qui de re producenda nimis cogitat. Nullum bonum adiuuat habentem. nisi ad cuius amissionem præparatus est animus. Magnæ diuitiæ sunt lege naturæ cõposita paupertas. Lex autem naturæ scis quos terminos nobis statuit? Non esurire. non sitire: non algere. Non est necesse supbis assidere luminibus. Non est necesse maria tempestate nec castra sequi: facile est quod natura desiderat & appositum. ad supuacua sudatur. Illa sunt quæ togam gerunt: quæ nos senescere cogunt: quæ in aliena lictura impingunt: ad manum est quod satis est. Qui cum paupertate bene conuenit diues est. Modus quidem honestæ continentiae si alicui sua non uident amplissima: licet totius mundi dominus sit miser est. Miser est qui se beatissimum non iudicat. licet toti mundo imperet. Nihil humanius quam cum magno emolumento insidiantis eripi non potest: quod nimium in corpore tuo sit spoliolum. Nemo ad humanum sanguinem uenit propter ipsum uel ad modum pauci. Nudum latro transmittit et in obsepta pauperi uia pax est. Is maxime diuitiis affluit qui minus diuitiis indiget. Si ad naturam uives nunquam eris pauper. Si ad opinionem nunquam diues. Exiguam naturam desiderat. Immensum opinio. Si congerat in te quicquid multi locupletes possiderunt. Si ultra priuatum pecuniæ modum fortuna te prouehat. auro tegat. purpura uestiat eo delitatum opumque perducatur ut terram maribus abscondas. Non tantum liceat habere sed calcare diuitias. Accendant statuae & picturae & quicquid ars ulla. Luxuriæ auro & argento elaborauit maiora capere ab his discas. Desideria naturalia finita sunt. ex falsa opinione nascentia ubi desinant non erit. Nullus enim terminus falso est: ueritati aliquid extremum est. Error immensus est. Retrahe te ergo a uanis & cum uoles scire an naturalem an uanam habeas cupiditatem: cõsidera non alicubi consistere. Si longe progressio semper aliquid longius restat: scito id naturale non est. Paupertas expedita est cum securam est. Cum clausis cecinit sic non se peti cum aliquo clamaturum est: quod exeat nunquam efferat querit. Aut cum naui gaudium est non strepitu portus: non unius comitatu inquieti sunt littora. Non circum stat illud turba hominum ad quos pascendos transmarinæ regionum optanda est fertilitas. Facile est pascere paucos uentres & nihil aliud desiderantes quam impleri: paruo fames constat magno fastigium: paupertas contenta est desiderii instantibus satisfacere. Sanus diues est qui licet habeat diuitias: eas tamen ut tangentes habet. Quid ergo est: quare recuses eam cõubernalem cuius mores sanus diues imitatur? Si uis uacare animo. ut pauper sis optes: aut pauperi similis. Non potest studium salutare fieri sine frugalitatis cura. Frugalitas paupertas uoluntaria est. Perpeffi sunt multiones inopiâ hominum reges uixerunt barbari radicibus & dictu scdam tulerunt famem. Hæc omnia passi sunt pro regno quo magis mireris alieno. Rebus in aduersis facile est continere uitam. Fortius ille facit qui miser esse potest. Dubitabit aliquis ferre pauperatē ut animum a furoribus liberet. Multas diuitias parasse non finis miseriæ fuit: sed mutatio. non in rebus uitium: sed in animo ipso est. Istud quod paupertatem grauem nobis fecerat: & diuitias graues fecit. Quemadmodum nihil refert utrum ægrum in lecto ligneo aut in aureo colloces: quocumque illum transtuleris morbum suum secum affert: uel transfert. Sic nihil refert utrum æger animus in diuitiis uel in paupertate sit. Malum suum illi sequitur: ad securitatem non est opus fortuna. Quis enim necessitati satis est. licet irata. Ne imparatos nos fortuna depræhendat fiat nobis paupertas familiaris. Seuerius diuites erimus. Scimus quod non sit graue pauperes esse. Incipe cum paupertate habere commercium. Aude opes contempnere & te quoque finge dignum domini. Nemo alius dignus deo est: nisi qui opes contempsit. Quare possessiones tibi non interdico sed effugere uolo ut illas intrepide possideas? Quo uno consequaris modo si te etiam sine illis bene uicturum speraueris & id tibi persuaseris si illas tanquam exituras speraueris amplecti semper. Discedat quisquis non te sed alium diuitem sequatur. Ad hoc unum est amanda paupertas: quod a quibus ameris ostendat. Multum est non corrumpi diuitiarum cõubernio. Magnus ille est qui in diuitiis pauper est. Nemo nascitur diues. Quisquis exit in lucem uisus est pane & lacte esse contentus. Ab his iniitiis supra nos regna non capiunt panem & aquam natura desiderat. Nemo ad hæc pauper est. Itaque si quis desiderium suum clausit cum ipso loue de foelicitate cõtedat. Diuitiæ sunt magnæ ad legem nec cõposita paupertas. Res inique foelicitas est secularis: ipsa se exagitat mouet crebrum. Non uero in graue: alios in alium irritat. Alios in potestatem illos inflat. alios mollit. Si uis scire quod nihil mali sit in paupertate: cõpara inter se multum pauperes & diuites. Sæpius pauper & fidelis ridet. nulla solitudine concutitur: in alto est. Cura uelut nubes leuis transit. hoc qui foelices uocant hilaritas ficta est. hic enim grauis & sub purpura licet non palam tristitia est. eo quidem grauior quam interdum non licet palam esse miseros. Sed inter erinas cor ipsum excedentes necesse est latere foeliciam. abstrahunt a recto diuitiarum: honores: potentia & cætera quæ opinio hominum cara sunt præcio suo uilia. Nescimus extimare res de quibus non est fama. Sed cum rerum natura deliberradum est. Nihil habent ista magnificum quam metes nostras in se trahat præter hoc quod mirari illa consueuimus. Non enim quia concupiscenda. sed illa laudantur: quia laudanda sunt concupiscunt. hæc præcedentem causam habent diuitiarum. Inflant animos: Superbia & arrogantia pariunt. Inuidiam trahunt eo usque mentem alienant ut fama pecuniæ nos etiam nocitura delectet. Bona omnia culpa carere decet: pura sunt hæc non corrumpunt animus: non sollicitat: extollunt quidem animos & delectant: sed sine timore. Quæ bona sunt fiducia faciunt: diuitiarum audacia. Quæ bona sunt magnitudinem animi dant: diuitiarum insolentiam.

Vm permulta sint uel ad mores: uel ad institutionē uitā a sapientissimis hoibus praeclare
 & scripta: & praecepta: quae nos ad rectā uiuendi rationē facile inflāmare: atq; excitare de-
 beant: uel praestantissimorū hoium auctoritate: uel clarissimis exemplis adductos: tamen
 nescio quō obsurdescimus: & in tot tātisq; bonarū artū disciplinis nihil p̄ficiētes desidia
 quadā dormitamus: neq; id aduertimus q̄to in honore: & imortali gloria semp florue-
 rint hi q; se totos ad ea studia contulerūt q̄bus res secundae ornant: & aduersae æquo aio fe-
 runtur: q̄les ferunt hi q; multa quae uitā aut meliorem facerēt: aut beatā nō minus copiose q̄ graui-
 ter conscripserūt. Hi uero cū in altissimas res cogitationes aīum suū demitterēt: animaduertētesq; hoc idē & ali-
 os saepe antea fecisse qui sapientis nomē adepti sunt existimarunt necessario a se quoq; faciendū ut nō pri-
 us illa constituerent q̄ ab eis fuissent hominū mores atq; urbiū constituti qui cū in his elaborarint q̄bus p̄-
 spectis atq; cognitīs ex bonis meliores efficerent: si quis sensus inferis: sane debēt id grauius molestēq; fer-
 re: cū intelligat se nihil uigiliis suis: nihil curis: nihil deniq; cogitationibus tale quicq; peperisse: atq; conse-
 cutos esse: quod ad hōrū tēporū institutionē disciplināq; proficeret. Heu mentes ignarae: o uanae hominū
 cogitationes. Nihil enī bonū putamus: nisi quod uulgi opinio iudicat: quod infortunae temeritate positū
 est: & collocatū. Ea uero quoq; gradibus homines in cælū ascendisse peribent irrita atq; inania putamus.
 Quo fit ut inde usq; cum eiusmodi praua cogitatio per hominū mentes serpsit: res nostrae semp in pe-
 ius collapsae sint. Creuit enī libido: adaucta est auaritia: dominat̄ uoluptas: quae rationi inimica est: & mē-
 tis ut ita dicā praestrigit oculos: ut quod uere bonū sit nequeat internoscere: & sincera a fucatis decernere.
 Quae cum ita sint uiri optimi illud recte factū censēo: & in primis etiam atq; ēt collaudo ut sapiētissimo-
 rū hoium praeceptis pareamus: ne scriptura cū ipsis uanescat auctoribus. Multa n. sunt ipsa accuratissime:
 ornatissimeq; cōscripta atq; illustrata: quae si prosequi uoluerimus: & fama & imortali nos afficiet glo-
 ria. Quorū Solon & Socrates & Plato nobilissimi philosophi principes extiterūt. Multi praeterea alii & ip-
 si sapiētes habiti: quos iter hic de quo uerba sum facturus Lucius Anneus Seneca haud imerito cōmemo-
 randus est. Cū enī oīs philosophiae ratio foret a nostris ueteribus in trīs partes distributā: naturalē uideli-
 cet siue physica: moralē atq; in eam differendi rationē quā dialectica uocant: illud certe cōstat: eam quoq;
 partem quae de moribus erat summo ingenio & maxia cura Aristotelē fuisse cōplexū: perfectissimeq; de
 eius partibus differuisse. Nā cū illis suis ethicis partē illā quae monastica dicit̄ perfecisset: yconomica sunt
 ab eo si famae credere est: tanta diligentia conscripta ut neq; aptius neq; sanctius a quoq; in rem familiarem
 praeceptis conscribiq; potuerit. Quo genere philosophandi nihil mihi solet admirabilius: q̄ in actione ma-
 gis q̄ in cognitione repositum sit. Nam semp hoc animo fui & mecum sentire doctissimos homines saepe
 intellexi: nullā ex oībus artibus ac disciplinis esse quae societati hominum ad beate uiuendū magis sit neces-
 saria: q̄ haec una quae de rōne uiuendi extat. Cū igit̄ inter eos qui in primis numerant facile omniū prin-
 ceps in his existat Aristoteles: neminē tamē habeo neq; ex nostris latinis neq; ex grācis quē ad rationem
 earū actionum quas a bono uiro exposcimus Lucio Senecae cōparem. Vt enim uir ille summus grācorū
 Aristoteles uirtutē cōstituit: ita hic noster latinis quales oportet ex uirtute actiones prodire mira exhor-
 tatione demonstrauit. Nō itaq; imerito dictus: uita magister ab oībus nostrae aetatis hoibus. Quippe q̄ om-
 nē philosophiae fructū in actione cōstituit ut ei difficile sit honeste uiuere qui huius adhortationes ac prae-
 cepta nō legerit: quorū refertissimi sunt oēs eius libri: quos cū legimus quē philosophū nō cōremnimus.
 Sed quoniam de huius hoīs cōtinentia: integritate ac sapiētia nunq̄ satis dici possent: pauca de eius natione: uita
 ac genere subiciamus. Lucius q̄dē Anneus Seneca natione hispanus: genere cordubensis professione uero
 stoycus: nō minus uita cōspicius: q̄ sciētia praeclarus extitit. Hic a Cneo Domitio Enorbao qui cū Roma-
 no exercitu missus fuerat ad expugnandā ualidissimā ciuitatē hispaniae Cordubā: quae a romanorū impio
 descuerat captus cū duobus fratribus: Iunio Anneo Gallione & Lucio Anneo Mella patre Lucani poetae
 libertate donatus est. Hic se Romā cū fratribus ac nepote hortatu Domitii potissimū cōtulit. Vbi tanto in
 honore ab hoibus habitus est: a nonnullis creditum sit Claudiū imperatorem inde causam idignatiōis aut
 odii in Senecā traxisse. Proinde Claudius siue ab inuidis hominibus ita impulsus fuerit: siue naturae uitio
 Senecā in corsicā exilio relegauit. Cuius rei meminit idē in Octauia: quādo inq̄. Quid me potens fortuna
 fallaci blādita uultu forte contentū mea ad te extulisti: grauis ut ruerē edita receptus arce: totq; perspicem
 moetus: meliusq; latebā. p̄cus ab inuidiae malis remotus iter corsici rupes maris: Vbi liber animus & sui
 iuris mihi semp uacabat studia recolēti mea. Posteaq; uero Claudius morte Messalinā uxorem propter pu-
 blicū eius pellicatū sibi assumpsit Agripinā Germanici filiā olim Cnei Domitii uxore & Neronis matrē.
 Hac a Claudio restitutionē Senecae impetrauit: Cui Neronis cura cū esset a Claudio atq; Agripina man-
 data: mortuo Claudio tantū eius potentia atq; opes creuerūt: ut multorū inuidiā excitaret: Fuit n. consul
 ac senator & Neronis praeceptor: & diu apud eum potentissimus: ita ut q̄diu Nero pietatem simulauit &
 optimi principis officio uisus fungī: nihil sine consilio Senecae ab imperatore transigeretur. Postea uero q̄
 Pompeiā Sabinā quae storio patre natā equiti romano antea nupta prius occiso uiro iussu eius duodecimo
 die post diuertitū Octauiae quam sub sterilitatis nomine abdicauit: in matrimoniu accepisset creditū ē ab
 hac muliere cōspiratū in mortē Senecae: siue quia Neronē saepe conatus erat ab amore mulieris re-
 trahere: cum adhuc uiuente Octauia ipsam in cōcubinā haberet: siue quia sciebat nō placere Senecae quae
 cū Nerone diceret ac faceret: quae re cognita sapiētissimus uir Seneca statuit a Nerone oīū & quietē impe-
 trare: & se prorsus ab oī procuratione ciuili & curia abstinere: quo tutior senectus eius foret: Orauit itaq;
 Neronē ut omnis fortunas & opes suas acciperet: & honores suos ad alterum deferret: fretus excusatione

aduersæ ualitudinis & senectutis suæ quæ indies magis ingrauescebat. Peruagabatur itaq; rura campaniæ & alia loca urbi adiacentia: in qua uelut pegrinatione bonâ magnâq; partē epistolarū ad Luceiū cōscripsit. Reuerſus forte illis diebus Seneca fuerat de cāpaneā ac in nomētatū uillā suā diuerſerat: ad quem Nero miſit Sillanū tribunū pictoriæ cohortis cum iam adueſperalceret: & circumdedit uillā militibus: itrauitq; domum Senecæ ubi iuenit eum cōnantē cum Paulina uxore duobuſq; amicis: cui Neronis mādāta expoſuit: in qbus cōtinebat q uel ſpontaneā ſibi mortē conſciret: Vel quod ipſe ſibi conſtituerat mortis genus ſubiret: Cauſa uero mortis afferebatur: q; Seneca odio Neronis ſe ab urbe abduerat: neq; amicis ſuis laborantibus aderat: Cui Seneca maxima animi conſtantia ſic reſpondit: neq; ſe ab amicis abſuiſſe: neq; quenq; ab ſe deſtitutū eſſe aut negligentia aut deſidia: ſed ſe pluris ociū ſuum facere: q; ullius hominis amicitia: ſe olim aliis: modo ſibi & cōplationi naturæ uacare: q; autē Neronē odio haberet ſatis ei perſuaſum eſſe Ne ronem iſta nō credere: proinde & morte & uita eiꝯ ita ſtatuere: ut ſibi placuiſſet: ſe nihil habere cur mor tem optaret: neq; in morte quicq; mali cognoscere: cur ipſe uitam deſideraret: ſeq; iam eo pueniſſe: ut neq; pro hac neq; pro illa uotū: ullum diis aut hoibus faceret. Tunc Sillāus munita cuſtodibus uilla & domo Se necæ reuerſus ad Neronem cui pſente Pōpeia renunciauit: quæ feciſſet: qua re audita it̄rogauit Nero Sil lanum quo uultu ſibi ea a ſe nunciari audiuiſſet: cui reſpondit ſe nullū in Seneca uidiſſe: timoris ueſtigi um. Remiſit ergo Nero tribunū ad Senecā ut ea maturaret q pauloante ſibi mādāta eſſent. Sed tribunus ueritus in cōſpectū Senecæ p̄dire: miſit unū ex cēturionibus ſuis q nunciaret extremā neceſſitatis horam: quæ uerba uir ſapiētiffimus uultu & corde imortalia audiuit: iuſſitq; ſibi teſtamēti tabulas afferri. Sed ubi neceſſarios oēs & amicos ſuos ægro nimis & fracto animo mortem eiꝯ ferre uidit: cōuertit ſe ad eos & te nens manu tabulas teſtamenti allocutus eſt eos: & ibi i medio omnium multū habuit cum eis de uirtute ac ſapiētia ſermonē: egitq; pluribus uerbis grās oibus: q; qā nōdum ſatis cumulate pro magnitudine beni uolentiæ eorū in ſe facere potuerit: dixit ſe uelle teſtamēto eis legare quod apud ſe gratioſius & pulchrius erat: quā rem ſi memoria tenerent: ſibi famā laudabilium artium atq; regū retinerent. Illud at̄ ait eſſe uitæ ſuæ imaginē: quod nō aliud ſignificare uidebatur: q; ut ueſtigia uitæ ſuæ ſequerent. His dictis cōuertit ſe ab amicis ad uxorē Paulinā quæ præter cæteros qui aderant dolore affecta neq; corpore neq; animo con ſtabat: quā ſuauiſſime cōplexus exhortatus: ut hanc mortis iniuriā uilli aīo pferret: inquiring tempus illud iam ueniſſe quō illa ſanctiſſimæ philoſophiæ ſuæ præcepta iam nō diſputando: ſed fortiter faciendo com probaret: nullaq; alia re meliorē poſſe imortalitatē cōſequi: q; ubi mori neceſſe eſſet: nō ſolū æquo aīo ſed etiā auido cōplecti. Quā re mea Paulina caue hanc meam mortem amplius ut contumelioſam: deſleas: ne uel te nimis amaſſe: uel gloriæ meæ inuidiſſe uidearis. Agens itaq; iam annum ætatis ſuæ ppe centeſimū qrtumdecimū aut ultra: iuſſit uenas brachioꝝ incidi & cruꝝ ut ſanguis largior egrederet: q; pp longā ætatem in uenis cōgelatus non poterat: quā re cum longius mortē ſibi progari uideret: rogauit Statium medicum: & amicū ſuū ut ſibi uenenum daret: pparatum: qd datum ad cor ex debilitate membroy trā ſire nō potuit: fecit itaq; ſibi fieri balneū de cōſilio Stati aq; pluſq; mediocriter calidat. In qd cum itraſ ſet audita ſunt uerba: licet pauca in uoce attenuata ſua imortalitate digniſſima ſentiens deinde mortē ap propinquare: quo magis oſtenderet eam ſibi leuiorem eſſe: nec homini timendā: Primo uelut ridens ſuos circūſpexit: deīde aquā illā accepit ſanguine mixtā & ſuper ſe reſperſit iquiens: hūc liquorē ſanguine & aq mixtū Ioui liberatori cōſecro: per quē ut arbitror ueꝝ deū itelligēs: quō dicto paulo poſt migrauit. Funus autem maximo cū honore a ſuis paratum fuit: Cōpoſuit at̄ cū in balneo eſſet ſepulchri ſui ut crediſ epitha phium qd poſtea in marmore inciſum fuit: Cura: Labor: meritum: ſumpti pro munere honores: Ita alias poſt hac ſolicitate aīas. Me procul a uobis deus euocat: illicet actis Rebus terrenis hospita terra uale: Cor pus auara tamē ſolemnibus accipe ſaxis. Namq; animā cælo reddimus oſſa tibi. De ætate uero Senecæ po teſt illud conici eum ad centeſimū quartumdecimū annū uel ultra potius perueniſſe: q; citra ſtetiſſe: di/ cit: nſe potuiſſe uiuā uocē Ciceronis audiuiſſe: Veriſimile igiſ eū fuiſſe tunc rōnis & doctrinæ capacē. Nā cum ea tempora mecū cōduto: quæ a morte Ciceronis uſq; ad mortē Senecæ fluxerūt: & illud notum oī/ bus mihi ſubito Ciceronē Marci Antonii iuſſu cæſum eſſe circa exordia principatus triumuiroꝝ. ſ. Octa/ ni: Antonii: & Lepidi. Illud cōſtat Octauianū annos duodecim impaſſe cū Antonio diuiſo tamē imperio: Victo aut̄ Antonio: ſolus tenuit monarchiā orbis annos quadragintaquatuor uel circa. Tyberius uero ſuc ceſſit Octauiano: & regnauit iſ annos tris & uiginti. Huic ſucceſſit illa imanis fera, C. Caligula. Iſ iperauit annos tres: mēſes decem & dies octo: poſt quē Claudius impauit annos quatuor & decē mēſes: ſeptem: dies octo & uiginti. Cui truculentiffima beſtia, Nero ſucceſſit adoptiuus Claudii filius qui orbem terrarū ſuo pſſit iperio annos tris & decē: mēſes ſeptē: dies nouem & uiginti, quæ tempora ſi cōferant in unum: cōſtituent annos centū quatuor & decem: dies tris. Mortuus autē Seneca anno undecimo iperii Neronis biennium anteq; Petrus & Paulus martyrio coronarent. Igīſ a morte Ciceronis ad mortē Senecæ fluxerūt annū centū duodecim uel prope modum. Nūc reliquū ē uidere quā ætate fuiſſet Seneca iuxta extrema Ci ceronis tēpora: Nā cū ſcribat ſe idoneū iam fuiſſe ad audiendū Ciceronis eloquentiā: nō alienū eſt arbitrari eū fuiſſe annorū duodecim, quā re cōſtet neceſſe eſt Senecā annos centum qtuor & uiginti ſupgreſſum eē. Non ergo mentiens ſum ſi ad cētēſimū & qrtumdecimū annū dixi Senecā ætate pceſſiſſe. Poſtremo ſunt qui aſſerant Senecā morālē auctore fuiſſe tragœdiarū. Franciſcus Petrarcha in quadā epiſtola opus fuiſſe huiꝯ Senecæ apte confirmat. Bocatius uero negat: cui uir deſertiſſimus Collucius aſſentiſ hoc opus aſcri bens fratri Senecæ: de qua quidem re non noſtrum eſt iudicium ferre: q; adhuc ſub iudice lis. ſed utcuq; ſeſeres habeat: nos tamen quod inſtitutum aggre diamur. Finis.

LIBER DE MORIBVS
LVCII ANNEI SENECAE CORDVBENSIS LIBER DE MORIBVS, INQVO NOTA
BILITER ET ELEGANTER VITAE MORES ENARRAT.

MNE peccatum actio est. Actio autem omnis uoluntaria est: tam honesta q̄ turpis, ergo uoluntarium est omne peccatum. Tolle excusationem: nemo peccat inuitus. Educatio & disciplina mores faciunt: & id unusquisq; sapit quod didicit. Itaq; bona consuetudo excutere debet quod mala instruxit. Nihil interest quo animo facias quod fecisse uitiosum est: quia facta cernuntur: animus uero non uidetur. Nulla autem laus est: non facere quod facere non possis. Quid homini est inimicissimum homo. Libenter feras quod necesse est. Dolor patientia uicitur. Expecta quod nunq̄ poeniteas: nunq̄ multis placeas: sed qualibus stude. In hoc tantum incumbere: ut libentius audias q̄ loquaris. Multos uita differentes mors iuncta praeuenit. Itaq; omnes dies uelut ultimus intueantur. Tristitiam si potes non admiseris: si minus non ostenderis. Amicos secreto admone: palam autem lauda. Verba rebus nō personis extimanda sunt. Oratorem te putas: si tibi ante omnes quod oportet persuaferis: ut licentiosa mancipia animi. Coerce linguam, uētre: & libidinem. Quod tacitum esse uelis nemini dixeris: si tibi non imperasti quomodo ab alio silentium speras. Ridiculum est aliquem odio nocentis innocentia perdere. Monstro similis est: auaritia senilis. Quid enim stultius est quod dici solet: q̄ uia deficiente uaticum quærere uel augere? Omnes infantes terra nudos excipit. Non pudeat te fortius nasci q̄ uiuere. Quid dulcius q̄ habere amicum cum quo audeas ut tecū omnia loqui? Magnarum uirium est negligere laudentem. Quid interest quod nō habeas: nōdum es foelix si te turba non deriserit. Si uis beatus esse: cogita hoc primum contedere noli. Priusq; promittas delibere: & cum promiseris facias. Id agas ne quis merito te oderit: & si nullos inimicos tibi facies iniuria multos facit. Solitudinem quærat q̄ uult cum innocentibus uiuere. Optimus ergo animus: & pulcherrimus cultor dei est. Abstinebis ab alieno matrimonio: præstabis parentibus pietatem: cognatis indulgentia omnibus æquitatem. Deuitabis crudelitatem & ministram crudelitatis iram. Non aliter uiuas in solitudine aliter in foro. Nihil petas quod negaturus fuisti: nihil negabis quod petiturus fuisti. Pacem cum hominibus habebis: cum uitis bellum. Hoc habet omnis affectus: ut in id quod ipse insanit: in id putet etiam ceteros furere. Maximum in eo uitium est: qui non melioribus uult placere: sed pluribus. Vis omnibus esse notus prius effice ut neminem noueris. Bonum est non laudari: & esse laudabilem. Stultum est timere quod uitare non poteris. Male obtruent de te homines: sed mali. Malis displicere est laudari. Male de te loquuntur homines: bene autem loqui nesciunt: non q̄ merearis: sed quod solet ipsi homines: de te mala loquuntur. Molestum est: sed non quod mentiuntur. Si autem immerito innocentia mea nunc maxime gaudeo. Apparet enim illos uera obiecturos si possent. Non es in patria tua. Patria tua est ubique: bene es illud enim per quod bene est non est in loco: sed in homine. Nihil magnū nisi magno animo despicias. Quæ sunt maximæ diuitiæ: non desiderare diuitias. Quis plurimum habet: is qui minimū cupit. Quid est dare beneficium? deum imitari. Honestius est cum iudicaueris amare: q̄ cum amaueris iudicare. Dissentio ab alio incipiat: a te autem reconciliatio. Succurre paupertati amicorū: immo occurre. Amicos secundæ res parant: aduersæ certissime probant. Peiora sunt testia odia q̄ aperta: itaq; te minus loquox inimicus ostendit q̄ tacitus. Mira ratio est quæ non uult prædicari quod gaudet intelligi. Agnosci amat qui quod agit ostēdit. Elemosyna non tam accipientibus q̄ dantibus prodest. Et ipse præmiū solatium sit laboris. Quæ est maxima egestas? auaritia. Pecuniæ imperare oportet non seruire. Nullum consilium peccatorum tuorum magis timueris q̄ temeripsum. Alium potes effugere: te autem nunq̄. Quis est pauper? qui sibi uidetur. Qui a multis timeretur multos timet. Infelicitatem erige: submite fœlicitatem: infœlicis innocentia. Neq̄tia ipsi sui poena est. Mala conscientia sæpe tuta est secunda nunq̄. Libidinis initia continebit qui ex ipsa cogitabit. Beneficii accepti nunquā oportet obliuisci: dati protinus. Inhonestia uictoria est suos uicere. Satis est poenarum potuisse puniri. Inimicitias tarde suscipe: amicitias exerce moderate. Vanitates similiter depõe. Imago animi sermo est. Qualis uir talis oratio. Magna res est uocis & silentii tempora notum. Qui æquo animo malis immiscetur malus est. Neminem laudaueris. neminem cito accularis: semper puta te cum his reuolui monium dicere. Vitium est omnia credere: uitium nihil credere. Utendum est diuitiis: non abutendum. Nullum putaueris locum sine teste: excusationem quærere uitium: sed omnia relique ad dominum. Fortior est qui cupiditatem uincit: q̄ qui hostem subicit. Est difficillimum seipsum uincere. Inique irascit q̄ suis irascitur. Amare sic incipe tanq̄ nō liceat desinere. Magnarum rerum etiam si successus non fuerit: honestus est ipse conatus. Nobilitas animi est generositas sensus. Nobilitas corporis generosus animus. Honestior est qui senectutem ad ocium q̄ in ocium: & tunc incipiat laborare. Turpe spectaculum præbet animus æger. Nunquā sit tristis facies tibi incommodo alterius. Homo sum: quomodo deuitabo sæculari rerum inuidiam? Si fœlicitatem iactaueris multis diues eris. Quomodo optime potentiam tuebor? Impotentia occasionis locum tenet innocentia proximum. Vbi confessio ibi remissio. Iræ seueritas in uitio est. Boni iudicis est dispensare non tantum quod damnandum sit: sed quia proximus iustitia modus seueritatis. Quietissimam uitam agerent homines in terris si hæc duo uerba a natura omnium rerum tollerent: meum & tuum. Qui paupertatem timet timendus est. Vires tuas amici magis sentiant beneficia q̄ iniurias. Pecunia non satiat auaritiam: sed irritat: ideo semper indiges. Pecunia si tibi est: cui uis usura morbi: mihi crede: non potes diues esse & fœlix. Auribus frequentius q̄ lingua utere. Quicquid dicturus es antequam

aliis dicito tibi. Nihil interest iratū & insanū: nisi unus dies: alter semper irascitur: alter semper insanit. Facillime bonis fueris: si ea uitaueris quae uictu paraueris. Cū alienos timueris: te ipsum uetere. nam saepe sine alio esse potes: sine te nunq̃. Si bene te instruxeris: pudeat deteriora facere. Quid persuaseris erit dierū, quod cogitaueris erit in occasione. Alteri semper ignoscito: tibi ipsi nunq̃. Tantū ad uirtutē adicies: quantum ex uoluptate abstraxeris. Stultū est somno delectari: & quasi mortē moliri: cū sumus assidua sit mortis imitatio. Bonis nocet qui malis parcit. Multi cū aliis maledici sibi ipsis seruitia faciūt. Nihil turpius q̃ obicit alteri quod sibi obiciendū. Vt licenciosa mancipia animi iperio redige. linguam: libidinē: uētrē: cupiditatēq̃ cōprime: si nō potes: paululū remitte. Saepe ea quae sanari ratione nō poterāt: sanata sunt tempore. Qui propter pecuniae amorē & libidinū moritur: ostendit se nunq̃ sui causa uiuissē. Turpia ne dixeris paulatim enim pudor per uerba discutitur. Sic habita: ut potius laudetur dominus q̃ domus. Consuetudinaria res ē innocētia: nō damnatio sed causa hominē turpē facit. merito poena damnata est: damnatio īmerito est dānari. Si aliquid cogitaueris: cito apparebit cōuersantibus. Videri uis ab omnibus: nunq̃ bonae honestatis simulatio. Quod de alienis tractas: ex tuis iudices. Multi sunt obligandi: pauci offendēdi. nā memoria beneficiorum facilis est. Iniuriarum obiurgationi semper aliquid blande admisce. facilius enim penetrant uerba quae molli uadunt uia: q̃ aspera. Nemo enim se mutat: qui mutari se desperat. Quo cū scribens aliquid dicturus es: scito morum tuorū te hominibus chirographū dare. Qui in seruos irascit & crudelis est: satis ostendit potestatem aduersus alienos sibi defuisse. Qui nescit tacere: nescit & loqui. Facilius est pauperi contemptū effugere q̃ diuiti inuidiā. Bonus fruitur bona conscientia. Malis hominibus tutissimum est effugere. Nulla pusilla domus quae multos amicos capit. Scire uti paupertate maxima felicitas. Acuit intentio: nimīū frangit animū remissio. Nunq̃ scelus scelere tuncendū est. Bonus uir est qui eo p̃duxit affectu animū: ut non tantū peccare non uelit: sed etiam non possit. Regnatibus peius multo periculū q̃ his qui iudicantur. hi enim singulos timent: illi uniuersos. Nunquid fortis fortem se gloriabitur: quem corporis aegritudo efficit infirmum? Nunquid diues in operibus suis gloriabit: cuius fur uel tyrānis abrupt? Nunquid nobilitas gloriabitur effecta: nōnunq̃ indignis & miserabilibus seruiens? Diabulus aliquando se gloriabatur interfectorem tuae misericordiae: nunc intergemiscit socios tuae beatitudinis. Fugienda sunt omnibus modis: & abscindenda igni ac ferro: totoq̃ artificio separanda: languor a corpore: imperitia ab animo: luxuria a mente: a ciuitate seditio: a domo discordia: a cunctis rebus intēperantia. Dixit quidā amicorum omnia esse cōmunia: & amicum seipsum esse alterum. Duorum temporum maxime habēdam curam: & eorum quae acturi sumus: & eorum quae gessimus. Post deum ueritatem colendam: quae sola homines diis proximos facit.

Lucii Annei Senecae de moribus libelli finis.

LVCII ANNEI SENECAE DE FORMVLA HONESTAE VITAE: VEL DE QVATVOR VIRTVTIBVS CARDINALIBVS.

Vatuoꝝ uirtutū species multoꝝ sapientū sententiis diffinitae sunt: quibus animus humanus cōponi ad honestatem uitae possit. Harū prima est prudētia. Secūda Magnanimitas. Tertia Continētia. Quarta iustitia. Singulae tibi his officiis quae sub sunt annexa sunt ac bene moratum uirum efficiunt.

De Prudentia.

Visquis ergo prudentiā sequi desiderat: tūc per rationē recte uiuet. & si omnia prius existimet & p̃penser: & dignitatē rebus nō ex opinione multoꝝ: sed ex eorū natura cōstituat. Nā scire debes quia sunt quae uideant esse bona: & nō sunt. & sunt quae uideant nō bona esse: & sunt. Quaecunq̃ ex rebus trāsitoriis possides nō mireris: nec magnū existimes quod caducū est: nec apud te quae habes tanq̃ aliena seruabis: sed pro te tanq̃ tua dispenles & utaris. Si prudentia amplecteris ubiq̃ idem eris: & prout rerū ac tempore uarietas exigit: ea accōmodes ipsi: nec te in aliquibus mutes: sed potius aptes. sicut manus quae eadem est cū in palmā extendit: & cum in pugnū astringitur. Prudentis propriū est examinare consilia: & non cito facili credulitate ad falsa prolabi. De dubiis nō diffinias: sed suspensam tene sententiā. Nihil in expertum affirmes: quia nō omne uerissimile statim ueꝝ est: sicut & saepius quod primū incredibile uidetur nō cōtinuo falsum est. Crebro siquidē faciē mēdaciū ueritas retinet. Crebro mendaciū specie ueritatis obcluditur. Nā sicut aliquādo tristē frontē amicus: & blandā adulator ostēdit. sic uerissimilitudine coloratur ueritas: & ut fallat uel furripiat colorat. Si prudēs esse cupis: in futura prospectū itende: & quae possunt cōtingere animo tuo propone. Nihil tibi subitū sit: sed totū ante cōspicies. Nam qui prudens est nō dicit: nō putauī q̃dem hoc fieri: quia nō dubitat: sed spectat nec suspicatur: sed cauet. Cuiuscūq̃ facti causam require: cū initia inueneris: exitus cogitabis. Scito te in quibusdam debere perseuerare: quia coepisti. quaedā uero nec incipere in quibus perseuerare sit noxiū. Prudens fallere nō uult. falli nō pōt. Boni est uiri etiā in morte neminē fallere. Opiniones tuae iudicia sint. Cogitationes uagas & uelut somno similes nō recipies: quibus si animus tuus oblectauerit: cū omnia disposueris tristis remanebis: sed cogitatio tua stabilis & certa sit: siue deliberet: siue quæret: cōtempletur nō recedat a uero. Sermo quoq̃ tuus nō sit inanis: sed aut ut suadeat: aut moneat: aut cōsoleat: aut praeceptat. Lauda parce: uitupera parcius. Nā similiter reprehēnsibilis ē nimia laudatio: ut imoderata uituperatio. Illa siquidē adulatione: ista malignitate suspecta est. Testimonium ueritati: nō amicitiae reddes. Cū cōsideratione promittas: plenius q̃ promiseris praesta. Si prudens ē animus tuus tribus temporibus dispensetur. Praesentia ordina: futura prouide: praeterita recordare. Nam qui nil de praeterito cogitat: perdet uitam: q̃ nil de futuro praemeditatur: in omnia incautus incidit. Proponas in

LIBER DE FORMVLA HONESTATAE VITAE

animo tuo futura mala & bona: ut illa sustinere possis: & ista moderare. Non semper in actu sis: sed interdum animo tuo requie dato, & requies ipsa plena sit sapientiae studiis & cogitationibus bonis. Nam prudens nunquam ocio marcescit. Habet autem aliquando remissum animum nunquam solutum. accelerat tarda: perplexa expedit: dura mollit: exequatur ardua. Scit enim quid qua via aggredi debeat, & cito singula & distincte cuncta uidet. Consilium peritorum: ex apertis obscura extimat: ex paruulis magna: ex proximis remota: ex partibus tota. Non temoueatur dicentis auctoritas: nec quis: sed quid dicat intendit. Nec quod multis: sed quibuslibet placeas cogita. Id quare quod inuenire possis. Id discere quod potes scire. Id optare quod optari coram bonis potest. Nec altiori te rei imponas: in qua tibi stanti tremendum: ascendenti cadendum sit. Consilia tibi salutifera aduoca. Cum tibi alludit uitae prosperitas: tunc te uelut in lubrico retinebis ac sistes. nec tibi dabis impetus liberos: sed circumspices quo eundum sit: uel quousque.

De magnanimitate.

magnanimitas uero quae & fortitudo dicitur: si insit animo tuo cum magna fiducia uiues liber: in-trepidus: alacer. Magni autem hominis bonum est non uacillare: constare sibi: & finem uitae intrepidus expectare. Nil aliud magnum in rebus humanis: nisi animus magna despiciens. Si magnanimus fueris: nunquam iudicabis tibi contumeliā fieri. de inimico dices: non nocuit mihi: sed animum nocendi habuit: & cum illū in potestate tua uideris: uindictā putabis uindicare potuisse. Scito enim honestū & magnū genus uindictae esse ignoscere. Neminem susurro appetas: neminem odias: palam aggredere non geres conflictum nisi indixeris. nam fraudes & dolos imbecillū decet habere. Eris magnanimus si pericula nec appetas ut temerarius: nec formides ut timidus. nam nil timidum facit animum nisi reprehensibilis uitae conscientia. Mensura ergo magnanimitatis est: nec timidū esse hominem: nec audacem.

De continentia.

continentiam uero si diligis: circuncide superflua: & in animum desideria tua constringe. Considera tecum quantum natura poscat: & non quantum cupiditas expetat. Si continens fueris: eo usque peruenieris ut teipso contentus sis. Nam qui sibi ipsi satis est: cum diuitiis natus est. Impone concupiscentiae tuae frenum & modum: quae occulta uoluptate animum trahunt reice. Ede citra crudelitatem: bibe citra ebrietatem. Obserua ne in conuiuio aut in qualibet uitae communitate quos non imitaberis damnare uidearis: nec praesentibus delictis inharebis: nec desiderabis absentes. Victus tibi ex re facili sit: nec ad uoluptatem sed ad cibum accede. Palatum tuum fames excitet: non sapor. Desideria tua paruo redime: quia hoc tantum curare debes ut desinant: atque quasi ad exemplar compositus diuinum: a corpore ad spiritum quantum potes te festinare ducere. Si continentia studes: habita non amone: sed salubriter: nec dominum esse uelis notum a domo: sed domum a domino. Non tibi ascribas quod non eris: nec quod es: nec maius quam es uideri uelis. Hoc maius obserua: ne paupertas tibi imunda sit: nec parsimonia sordida: nec simplicitas neglecta: nec leuitas languida: etsi tibi res exiguae sunt: non tamen sint angustae. Nec tua desineas: nec aliena mireris. Si continentia diligis: turpia fugito antequam accidat. nec quicquam alium uereberis plus quam te. Omnia tolerabilia propter turpitudinem crede. A uerbis quoque turpibus abstineo: quia eorum licentia imprudentiam nutrit. Sermones utiles magis quam facitos & amabiles ama: rectos potius quam obsecundantes. Miscebis interdum seriis iocos: sed temperatos & sine detrimento dignitatis ac uerecundiae. Nam reprehensibilis risus est si imodicus: si pueriliter effusus: si muliebriter factus. Odibile quoque hominem facit risus: aut supbus: aut clarus: aut malignus & furtius: aut alienis malis euocatus. Si ergo ipsos iocos exigis: hoc quoque cum dignitate sapientiae gere: ut te nec grauent tam asper: nec contendant tam uilem. Non erit tibi scurrilitas: sed grata urbanitas. Sales tui sint sine dente: uoci sine uilitate: risus sine cachinno: uox sine clamore. Incessus sine tumultu: quies tibi non desidia erit: & cum ab aliis luditur: tu sancti aliquid honestique tractaueris. Si continens es adulationes euita. Sitque tibi tam treste laudaria turpibus: quam si lauderis obturpia. Latior esto quotiens displices malis: & malorum de te aestimatio nes malas uera laudatione tui scribe. Difficilimum continentiae opus est assentationes adulatione repellere: quorum sermones animum uoluptate resoluunt. Nullius per assentationem amicitiam merearis: nec ad tuam praesentiam per hanc aditum pandas. Non eris audax nec arrogans: submittes te: non proicies grauitate seruata. Admoneberis libenter: & reprehenderis patienter. Si merito obiurgabit aliquis: scito quia profuit. Si imerito: scito quia prodesse uoluit. Non acerba sed blanda timebis uerba. Esto uitiore: fugax ipse: aliorum neque curiosus scrutator: neque acerbus reprehensor: sed sine reprobatione correptor: ita ut admonitionem hilaritate praueuias: & errori facile ueniam dato: nec extollas quemque neque deicias. Dicentium esto tacitus auditor: promptus receptor. Requirenti facile responde: contententi facile crede: ne iurgia dissertationis defendas. Si continens es: animi tui motus corporisque obserua: ne indecori sint. Nec illos ideo contempnas quia latentes: nam nil differt: si nemo uideat: cum tu ipse illos uideas. Mobilis esto: non leuis: constans non pertinax: alii cuius nec scientiam haberet te: nec ignotum sit: nec molestum. Omnes tibi pares facies. Inferiores superbiendo non contempnas. Superiores recte uiuendo ne teneas. In reddenda officiositate: neque negligens: neque exactor appareas. Cunctis esto benignus: nemini blandus: paucis familiaris: omnibus aequus. Seuerior esto in iudicio quam in sermone: uita quam uultu: cultor clementiae: detestator laetitiae: bonae famae neque tuae seminator: neque alienae inuidas. Rumoribus: criminibus: Suspitionibus minime credulus uel malignus: sed potius qui per speciem simplicitatis ad nocendum aliquibus surripuerit optatissimus: ad iram tardus: ad misericordiam promptus in aduersis firmus: in prosperis cautus & humilis: occultator uirtutum sicut alii uitiorum. Vanae gloriae contemtor: & bonorum quibus praeditus es non acerbus exactor. Nullius imprudentiam despicias. Rari sermonis ipsa: sed loquentium patiens. Seuerus non saeuus: sed hilarem non aspernas. Sapientiae cupidus &

docilis. homines cum docent discunt. quæ nōsti sine arrogantiā postulanti impartiēs: quæ nescis sine oꝛ-
cultatione ignorantiaē tibi postula impartiri. Nō conturbabit sapiens mores publicos: nec populum in se-
uita nouitate conuertet. Iustitiaē post hanc uirtus est.

De iustitia.

Vid est iustitia: nisi naturæ tacita conuētio in adiutorium multoꝝ inuēta. Et qd est iustitia: nisi no-
stri animi cōstitutio. Sed est diuina lex: & uinculū societatis humanæ. In hac nō est q̃ æstimemus
qd expedit: expedit tibi qd illa dictauerit. Quisq; ergo hanc sectari desideras. Deū time prius &
ama: & amaberis a deo. Amabis. n. deū si in hoc illū imitaberis: ut uelis omnibus prodesse & nulli nocere:
& tūc te iustū uigē appellabū: oēs sequent: uenerabunt: & diligēt. Iustus enim ut sis nō solū nō nocebis:
sed etiā nocentes prohibebis. nam nil nocere nō est iustitia: sed abstinentia alieni est. Ab his ergo incipe ut
nō auferas: ut ad maiora proueharis: & aliis ablata restituas. Raptores quoq; ipsos ne aliis timendi sint ca-
stiga & cohibe. Ex nulla uocis ambiguitate cōtrouersiam necēs: sed animi qualitatē speculari: nihil tibi i-
ter sit an firmes: an uites. De fide & religione scias agi ubiq; de ueritate tractat. nā si iureiurādo deus in-
uocetur: & nō inuocanti testis est: tamē nō transies ueritatē: ne iustitiaē transeat legem: q̃ si aliquando coer-
ceris uti mendacio: utere nō ad falsi: sed ad ueri custodiā. & si cōtigerit fidelitatē mendacio redimi: nō mē-
tieris: sed potius excusaberis: quia ubi honesta causa est: iustus secreta nō prodit: tacenda enim tacet: loquē-
da loquitur: atq; illi aperta & secura tranquillitas: ut dum alii uincant a malis: uincantur ab illo malo. Hæc
ergo si studere curaueris: lætus & intrepidus tui finē expectes. p̃spiciens hæc tristitia hilaris: & tumultuo-
sa: quietus: strēnuus ac securus permanebis.

De mensura & moderatione prudentia.

Is ergo institutionibus obseruatis quatuor uirtutū species perfectū te facient uigē: si mensuram re-
ctitudinis eaq; æquo uiuendi fine seruaueris. Nā si prudentia terminos suos excedat: callida & pa-
uida cōmiseris: inuestigator latentium & scrutator qualiūcūq; noxarū ostenderis: notaberis timi-
dus: speciosus: attentus: Semp aliquid quærens: semp aliquid timens: semp aliqd dubitās: & subtilissimas
suspitiones suas ad animi tui apprehensionem impinguas: monstraberis digito astutia plenus: uersipellis
& simplicitatis inimicus: cōtēplatorq; culparum & postremo uno nomine uocaberis a cunctis: malus ho-
mo. In has ergo maculas prudentia imensurata perducet: quicūq; in illa mediocri lance persistit: nec ob-
tusum in se aliquid habeat: nec uersutum.

De moderanda fortitudine.

Agnanimitas autē si se extra modū suū extollat: faciet uigē minacē: inflatū: turbidū: ingētū: & i q̃
cūq; excellentias dictoꝝ actōꝝ neglecta honestate festinū: qui momētis oibus supciliis surrigēs
ut bestia. nā quieta excitat: aliū feri: aliū fugat. Sed quis audax sit impugnator tamē multa extra se
ualētia ferre non poterit. Sed aut misere appetit finem: aut erūpnosam sui memoriā derelinquit. Mensura
ergo magnanimitas est: nec timidū esse hominē: nec audacem.

De modo temperantia.

Ontinentia deinde his terminis te astringat: caue ne parcus sis: ne suspitiose & timide manū cōtra
has. Ne in minimis quoq; speculū ponas. Nā talis & tam circūcisa uilis putabis integritas. Hæc ergo
mediocritatis linea cōtinentiā obseruabis: ut nec uoluptati deditus prodigus & luxuriosus appare-
as. Nec auara tenacitate fordidas: aut obscurus existas.

Qualiter sit moderanda iustitia.

Vltima postremo eo mediocritatis tibi itinere regēda est: ut nec ductu iugiter leui imotā semp ani-
mi rōnē negligentia subsequas. Corrigendi curā geras: sed neq; licentiā peccādi: aut alludētibus p-
terue pmittas: neq; missum nimia rigiditate: & aspitare: nil ueniā aut benignitati reseruās. Huma-
næ societati durus appareas. Ita ergo iustitiaē regula tenēda est: ut reuerētia disciplinæ eius: neq; nimia ne-
gligētia cōitate despecta uilescat: neq; seueriori atrocitate durata grām humanā amabilitatis amittat.

Conclusio præmissorum.

Iquis ergo uitā suā ad utilitē nō tātū pariat: sed multoꝝ inculpabiliter cōponere desiderat. Hanc p̃
dictarum uirtutum formulā pro qualitatibus tēpoꝝ: locoꝝ: personarū atq; causarū sequas eo me-
diocritatis insistentis quo per abrupta altrinsecus præcipia: aut ruentē corpori sui deuitet ifaniam:
aut efficientem puniat ignauiam. Deo gratias.

Explicit tractatus Senecæ de quatuor uirtutibus & de formula honestæ uitæ.

SENECA AD GALIONEM DE REMEDIIS FORTVITORVM. Est oratio per dialogū sen-
sus & rationis.

Icet cunctoꝝ poetarū carmina gremiū tuū semp illustrēt: aliquādo deliberās hoc tibi opu-
sculū pro accidētibus casibus dirigere curauī. Quod nō præcedētes: sed posteri narrabū. Vnde ergo primū icipimus: si tibi uidef: a morte. Ab ultimo inq; Immo a maxio. Ad hoc
p̃cipue gens humana cōtremīt. Nec imerito sibi uidef hoc facere. Cæteri timores hēnt ali-
quē post se locum mors: oīa abscedit. Alia nos torquēt: mors oīa deuorat. Oīumq; horre-
mus ad hanc exitus expectat aliorū: p̃ circuitū. Etiā qui aliqui se timere iudicāt hoc timēt.
Quicqd aliud extimescimus: habet remediū aut solatiū. Si ergo te fortuna: aut aliquis tibi palam mortē
minerur: omnes terribulas eius deludas.

Morieris: Ista hominis natura est & non pœna. Morieris: Hac conditione intraui ut exirem. Morieris:

Gentiū lex est quod acceperis reddere. Morieris: Peregrinatio est uita. Multa cū deambulaueris: deinde redeūdum est. Morieris: Putabā te aliqd noui dicere. Ad hoc ueni: hāc ago: huc me singuli dies adducūt. Naſcenti mihi natura protinus hunc poſuit terminū. Quid habeo quo indigner: hāc uerba iurauī. Morieris: Stultū est timere quod uitare nō poſſis. Iſtud non fugiſ etſi differatur. Morieris: Nec primus nec ultimus: Oēs me antecceſſerūt: oēs q̄ ſequentur. Morieris: Hic eſt humani officiī ſinis. Quis ſenex exactorē moleſte tulit? Quo tranſit orbis: ego tranſibo. Quid ergo? nescio me eſſe animal rationale & mortale. Morieris: Nihil graue eſt quod ſemel eſt. Alienū nihil noui eq̄dem. Cū eo creditore cōtraxi: cui detorqueri non poſſum. Morieris: Dii melius. Nemo hac re melius mortalibus minari poteſt.

f Ed decollaberis. Quid intereſt utrū caſim moriar: an punctim? Sed ſæpe ferieris: & multi i te gla diū cōcurrēt. Quid reſert an multa ſint uulnera? Nō pōt amplius q̄ unū eſſe mortiferum.
p Eregre morieris: Vnde cūq; ad inferos una uia eſt. Peregre morieris: Ego quod debeo: ſoluere para tus ſum. Videat fenerator ubi me appellat. Peregre morieris: Nulla terra eſt aliena mortuo. Pere gre morieris: Nō ē grauior fortis q̄ domi ſomnus. Peregre morieris: Hoc ē in p̄ſiam ſine uiatico puenire. Ed iuuenis morieris: Optimū eſt ante q̄ optes mori. Iuuenis morieris: Hoc unū ē quod æque tam ad iuuenē q̄ ad ſenē pertinet. Nō citamur exceſſu: nec exigī numerus annorū. Et adoleſcētes & im puberes eadē faci neceſſitas ducit. Optimū eſt mori: cū iuuat uiuere. Iuuenis morieris. Quicūq; ad extremū ſati ſui uenit ſenex moriſ. Non enim reſert quæ ſit hoīs ætas: ſed quæ ſit meta. Iuuenis morieris: Fortaſſe alicui malo ſubducit me fortuna: uel nulli alii certe: uel ſenectuti.

i Inſepultus eris. Quid aliud reſpōdeā q̄ id Maronis: Facilis iactura ſepulchri. Si nihil ſentio: nō per tinet ad me iactura corporis inſepulti. Si ſentio: oīs ſepultura tormētū ē. Inſepultus iacebis. Quid intereſt ignis me an fera comedat: an tempus omnium ſepultura. Iſtud non ſentienti ſuperuacū eſt: ſentienti onus. Inſepultus iacebis: At tu combuſtus: at tu obrutus: at tu inſuſus: at tu putridus: at tu cui ſceratus & cōſtrictus: at traditus lapidi: qui te paulatim edet & exſiccet. Nulla eſt ſepultura: nō ſepelitur: ſed proiciuntur. Nō ſepelietis: Quid inter tutiſſima trepidas? Vltra poenarū oīum terminū iſte locus eſt. Vita multa debemus: morti nihil. Nō deſunctorū cauſa: ſed uiuorū inuenta eſt ſepultura: ut corpora & ui ſu & odore ſocda amouerentur. Alios terra obruit. Alios flāma cōſumpſit. Alios lapis redditurus incluſit. Sed noſtris oculis parcimus.

a Egroto: Venit tēpus quo expimētū mei capere. Nō in mari tantū aut in prælio uir fortis apparet. Exhibet etiā in lectulo uirtus. Egroto: Nō pōt iſtud toto ſæculo fieri. Aut ego febrē reliquā: aut ipſa me. Semp una eſſe nō poſſumus. Cū morbo mihi res eſt: aut uinceſ: aut uincet.

m Ale de te opinantur homines: ſed mali. Moueret ſi de me Marius: ſi Cato: ſi Lelius ſapiens: ſi alter Cato: ſi duo Scipiones iſta loquerent. Nūc malis diſplicere laudari ē. Non poteſt ullam auctorita tem habere ſententiam: ubi qui dānandus eſt male de te loquitur. Male de te loquuntur. Moueret ſi iudi cio hoc facerent: nunc morbo faciunt. Nō de me loquunt: ſed de ſe. Male de te loquunt. Bene nesciunt lo qui faciunt non q̄ mereor: ſed q̄ ſolent. Quibuſdā enim canibus ſic innatū eſt: ut nō pro ueritate: ſed pro conſuetudine latent.

e Xulabis: Erras cum omnia fecerim patriā meam tranſire non poſſum. Omnīū una eſt. Extra hanc nemo proficiſci poteſt. Exulabis: Nō patria mihi intercidit: ſed locus. Inquācūq; terrā uenio: meā inuenio. Nulla terra exiliū eſt: ſed altera patria eſt. Non eris in patria. Patria eſt ubicūq; bene eſt. Illud autē per quod bene eſt: in homine nō in loco eſt. In illius poteſtate eſt quid ſit illa fortuna. Si enim ſa piens eſt: peregrinabitur. Si ſtultus: exulat.

d Olor iminet. Si exiguus eſt ſeramus. Leuis enim eſt patiētia. Si grauis eſt ſeramus. Nō leuis eſt glo ria. Dolor clamorē exprimit: ſed ſecreta non expiat. Nō pōt hō par dolori eſſe: nec rōni dolor. Du ra res eſt dolor: imo tu mollis. Pauci dolorē ferre potuerūt. Simus ex paucis. Imbecilles natura ſu mus. Naturā infamare nolite. Illa nos fortes genuit. Fugiamus dolorē. Quid q̄ ille ſequit fugientes.

p Aupertas mihi grauis eſt: imo tu grauior paupertati. Nō in paupertate uitū eſt: ſed in paupere. Illa expedita eſt: hilaris: tuta. Nescis te opinione nō te laborare. Pauper es quia uideris. Pauper ſum. Ni hil de eſt auibus. Pecora in diem uiuunt: ſeris ad alimenta ſollicitudo ſua ſufficit. Accepit ille grādē pecuniam: abſq; dubio ſuperbiam accepit.

n On ſum potens. Gaude: quia impotens non eris. Iniuriā accipere potero. Gaude: quia facere nō po teris. Magnam pecuniam habet. Homine illum iudicas arca eſt. Quis ærario: quis plenis loculis i uidet? Et iſta quēadmodū pecuniæ æſtimas: pecuniæ locus eſt. Multū habet: utrū avarus: aut di gnus eſt. Si avarus nō habet. Si pdignus: nō habebit. Iſte quē beatū credis: ſæpe dolet: ſæpe ſuſpirat. Multi illum comitant. Mel muſcæ ſequuntur. Cadauera lupi. Frumenta formicæ. Prædam ſequit iſta turba: non hominem.

p Ecunīā perdidī: fortāſſe te illa perdidiffet. Pecunīā perdidī: Habebis unū periculū minus. Pecunīā perdidī: O te foelicē: ſi cum illa auaritiā pdidiſti. Sed ſi manet illa apud te: es tamē utcūq; foelicior: quoniā tanto malo materia ſubducta eſt. Perdidīſti pecunīā: Et illa quidē q̄ multos. Eris nūc in uia expeditionis. Domi tutior. Nō habebis ſed nō timebis hæredē. Exonerauit te fortuna ſi intelligis: & tutiore loco poſuit. Dānū putas: & remediū eſt. Deſlens genus: miſerum te clamas q̄ opibus excuſſus es. Tuo ui tio iſta iactura tam tritiſ eſt. Nō tam moleſte ſeres: ſi tanq̄ perditurus habuiſſes. Perdidīſti pecuniam: Nē pe quam ut tu haberes: alius perdiderat.

Culos perdidisti: habet & nox suas uoluptates. Oculos perdidisti. Quā multis cupiditatibus uia incisa est. Quā multis hoibus carebo: quos ne uiderē eruēdi erant. Non intelligis p̄rem innocentiae esse cecitatem. Oculi adulteriū mōstrāt & mala oīa. Certe irritamēta sunt uitioꝝ: ducelꝝ scelegꝝ. Misisti liberos. Stultus es si defleas mortem mortalium. Quid istud aut nouum: aut miꝝ ē? Quā rara est sine isto casu domus. Quid si foelicem uoces arborem: a qua stante cadunt ipsa poma. Et hic tuus fructus est. Dicunt ex plābeia domo funera: ducuntur & ex regia. Non est idem ordo fa-
ri: qui & ætatis. Non quomodo quisq; uenit emittit. Quid inde est quo indigneris? Quid contra expecta-
tionem tuam euenit? Periere perituri. Sed ego illos superstites optabam. Verum hoc nemo tibi promise-
rat. Perierunt liberi mei: Habebat illi cuius essent magis q̄ tui: apud te p̄cario morabantur. Educandos
tibi fortuna mandauit: Recepit illos: non abstulit.

Aufragium pertuli. Cogita q̄ non perdideris: sed euaseris. Nudus exii. Existi cum perire potuisti
una cum omnibus.

N latrones incidi. Alius in accusatores. Alius in fures. Alius i fraudatores. plēa ē isidiis uia Noli cō-
q̄ri q̄ i cideris: ueꝝ gaude q̄ euaseris. Inimicos graues habeo. Quomodo aduersus, feras munimē-
ta cōquies: quomō aduersus serpentes: sic aduersus inimicos auxilia circūspice. Quibus illos aut
arceas: aut cōpescas: aut qd̄ optimū est placeas. Inimicos hēo. Illud est peius: q̄ amicos non habeas.
Micū pdidi. Iam eum te habuisse certū est. Alium quære. Et tibi eum quæras ubi inuenire possis.
Quære inter liberales artes: honesta & recta officia. Quære in laboribus. Ad mensam ista res non
quæritur. Quære aliquem frugi. Perdidi amicum. Fortem animum habe si unū: Erubesci uni-
cum. Quid tu in tanta tempestate ad unam ancoram stabas?

Xorē bonā amisi. Utq; inueneras bonā an feceras? Si inueneras: habere te posse ex hoc itelligas li-
cet habuisti: Si feceras bene spera. Res periit: saluus est artifex. Amisi uxorē bonā. Quid in illa p-
bas? Pudicitiam. Quam multæ diu custodiam perdidere. Decus. Quam multæ inter p̄bas ma-
tronalis ordinis esse cōperūt postea inter exēpla naturæ. Delectabat te fides eius. Quā multas ex optimis
coniugibus pessimas uidemus: ex diligentissimis solutissimas. Oīum imperitorum animus quidē ma-
xime in lubrica muliere. Si bonā uxorē habuisti: non pōtest permanuram affirmare in illo proposito.
Nihil tā mobile q̄ foeminæ uolūtas. Nihil tā uagū. Nouimus uetēꝝ matrimoniꝝ repudia. Et foedio-
res diuortio: male cohærentium rixas. Quā multæ quos in adolescētia amauerūt in cōi reliquere senētu-
te: quotiens anile diuortiū risimus: q̄ multæ amor odio notiore mutatus est. Sed hæc & fuit bonā & fu-
isset. Mors effecit: ut affirmare sine periculo possis. Bonā uxorē amisi. Inuenies si nihil quæris nisi bonā.
Dūmodo ne imagines: proauosq; respexeris. Nec patrimoniū cui iam ipsa nobilitas cessit. Ista diu cū for-
ma repugnabunt. Facilius reges animū: nullā uanitate tumentem. Nō multū abest a cōtēptu uiri: quæ se-
nimis conspicit. Duc bene institutā nec maternis inquinatā uitis. Non cui minus sit i dote q̄ in ueste. Ami-
si uxorem bonā. Multos tibi numerare possum: quibus bonā uxorē lugētibus successit melior.

Ors exiliū: luctus dolor: non sunt supplicia: sed tributa uiuendi. Neminem illæsum fata transmi-
tunt. Foelix est: non qui aliis uidetur: sed qui sibi. Videas autem q̄ domi sit ista foelicitas rara. Vicia
est miseria: habet enim aliquid trahitq; ex ea.

Explicit tractatus Senecæ ad Gallionem de remediis fortuitorum.

INCIPIIT LIBER PRIMVS DECLAMATIONVM SENECAE.

Xigitis rē magis iucundā mihi q̄ facili. Iubetis enī iudicare qd̄ de his declamatiōibus sen-
tiā q̄ in ætate meā i ciderūt: & si q̄ memoriæ meæ nōdū elapsa sunt: ab illis dicta colligere:
Ut quis notitiæ uestræ subducti sint: tamē nō credatis tātū de illis: sed et iudicetis. Est fa-
tor iucundū mihi redire in antiqua studia: meliorisq; annos respicere & uobis q̄rētibus q̄
tate opiniōis uiros audire nō potueritis detrahare iniuriā tēpōꝝ. Sed cū multa iā mihi ex
me desiderādi senectus fecerit: oculoꝝ acie retuderit: auriū sensum hebetauerit: neruoꝝ
firmitatē fatigauerit iter ea q̄ retulit. Memoria est res ex omnibus partibus animi: maxime delicata & fra-
gilis: in quam primū senectus incurrit hanc aliquando in me floruisse: ut & nō tantum ad usum sufficeret
sed in miraculum usq; procederet. Nam duo milia nominū recitata quo ordine erant dicta referebam &
ab his q̄ ad audiēdū p̄ceptorē nostꝝ cōuenerāt: singulos uersus ad singulos datos cū plures q̄ ducēti effice-
rent: ab ultio incipiēs usq; ad primū recitabā. Nec ad cōplectendū tantū q̄ uellem uelox erat mihi memo-
ria: sed et ad cōtinēda quæ acceperat. Nūc at & ætate quassata: & longa desidia: quæ iuuenilē quoq; animū
dissoluit: eo p̄ducta ē: ut et si possit aliqd̄ p̄stare: tamē p̄mittere nō possit: & diu ab illa non repetiui. Sole-
bat bonæ fidei eē. Nunc quia iubetis qd̄ possit expiar: & illā cū cura scrutabor. De p̄te. n̄spo bene. Nā quæ
apud illā: aut pueri: aut iuuenis deposui: q̄ si recētia: aut modo audita sine cūctatiōe p̄fert. At siq; illi iter p̄-
ximos annos cōmisi: sic pdidit & amisit: ut et si sapius ingerant: totiens tanq̄ noua audiā. Itaq; ex memo-
ria quod uobis satis sit superest. Negꝝ enim me de his it̄rogatis quæ ipsi audistis sed de hic quæ ad uos
usq; nō puenerūt. Fiat quod uultis mittat senex in scholas. Illud necesse ē in patrē ne me ueletis: q̄ certum
aliquē ordinē sequi in contrahēdis quæ mihi occurrerēt: Necesse est enim p̄ oīa studia mea errem: & pas-
sim qcqd̄ obuenerit cōtrouersiæ: app̄hēdā. Sn̄am forte ponā pluribus locis in una declamatiōe dictas.
Nō. n̄. dum quæro aliqd̄ inuenio: sed sæpe qd̄ quærenti nō comparuit: aliud agēti p̄sto ē. Quæ uero quæ
obseruantia mihi etiam si ex aliq̄ parte se sunt ostēdētia: nō possum occupare eadē securo & rep̄posito ani-
mo subito emergunt. Aliquando et seriam rem agentī & occupato sn̄ia diu frustra quæsitā: intempestiua

DECLAMATIONVM

molesta est. Neceſſe eſt ergo me ad delicias componam memoriæ quæ mihi olim iâ p̄cario paret. Facilis
 autem iuuenes mei rem neceſſariam & utilem: q̄ non cōtenti exēplis ſæculi ueſtri: prioriq̄ uultis agnoſcere.
 Primum quia quo plura exēpla inſpecta ſunt: plus in eloquentia proficiſ: nō eſt unus quāuis præci-
 pius ſit imitandus. Quia nunq̄ par ſit imitator auctori. Hæc natura eſt rei: Semper citra ueritatem mior
 eſt ſimilitudo. Deinde ut poſſitis æſtimare quantum quotidie ingenia deſcendat: & neſcio qua iniquitate:
 & ad malum bonitate naturæ: eloquentia ſe retro tulerit. Quicquid romana ſacundia habet quod inſolē
 ti gratiæ: aut opponat: aut præferat: circa Ciceronem effloruit. Omnia ingenia quæ lucem noſtris: ſtudiis
 attulerunt: tunc nata ſunt. In deterius quotidie data res eſt: ſiue luxu temporum. Nihil eſt enim tam mor-
 tiſerum ingenis q̄ luxuria: ſiue cum plurimum pulcherrime rei cecidiſſet tranſlatum eſt omne certamen
 ad turpia multo honore: quæſtuq̄ ingētia: ſiue ſato quodam: cuius maligna perpetuaq̄ ſomnibus rebus
 lex eſt. Vt ad ſummum perducta: rursus ad inſimū: uelocius quidem q̄ aſcenderat relabuntur. Torpent
 ecce ingenia deſidioſa iuuentutis: Nec uigilatur in labore ullius rei honeſtæ. Somnus lāguorq̄: ac ſomno
 & languore turpior: malæq̄ rege induſtria inuaſit animos. Cantandi: pulſandi: ſaltandiq̄ obſcœna ſtudia
 effeminatos tenent: & capillum frangere: & ad mulieres blanditias uocem extenuare mollicie corporis
 certare cū ſœminis & immundiffimis ſe excolere munditius noſtrorum adoleſcentiū ſpecimē eſt. Quis
 æqualū noſtroq̄? quis dicā ſatis ingeniouſus: ſatis ſtudioſus: Immo quis ſatis uir eſt? Emolli: enerueſq̄ &
 nati ſunt inuiti manent: expugnatores alienæ pudicitia: negligentes ſuæ. In hoc nec dii tantum mali pmit-
 tant: ut cadat eloquentia: quam non mirarer: niſi amicos in quos ſe conferret eligeret. Erratis optimi iu-
 uenes niſi illam uocem non magni Catonis ſed oraculi creditis: Quid enim eſt oraculum? Nempe uolun-
 tas diuina hominis ore enunciata. Et quem tandem antiſtitē ſanctiorē inuenire ſibi diuinitas potuit q̄ Ca-
 tonem: per quem humano generi non præciperet: ſed conuitium faereret. Ille ergo uir quid ait. Orator eſt
 mi fili: uir bonus dicendi peritus. Ite nunc: atq̄ iſtis: fluxis atq̄ expolitīs: & nunq̄ naturæ in libidine uiris:
 quærite oratores merito talia habent exēpla: qualia ingenia: Quis eſt qui nunc memoriæ ſtudeat? Quid
 non dico magnis uiribus: ſed ſuis placeat. Sententias diſertiffimis uiris factas: facile in tantā hominū de-
 ſidia profluī dicūt: & ſi accerrimā eloquētiā: quā præſtare non poſſunt: uiolare non deſinunt. Eo libētius q̄
 exigitis faciā. Et quæcūq̄ a celeberrimis ſacundia: uiris dicta teneo: ne ad quenq̄ prauatū pertinēat: popu-
 lo dedicabo. Ipſis quoq̄ multū præſtaturus uideor: quibus obliuii imminet: ut aliquid tradatur poſteris:
 quo memoria eorū producat. Fere n. aut nullius cōmētarii maximorū declamatorū extāt: aut quo peius
 eſt: falſa: Itaq̄ ne aut ignoti ſint: aut aliter q̄ debeant noti: ſumma cum fide ſuum cuiq̄ reddā. Omnes autē
 magnis nominis in eloquētia uideor audiſſe præter Ciceronē. Nec Ciceronē quidē ætas mihi eripuerat:
 ſed belloq̄ ciuiliū furor: qui tunc totū orbem peruagabāt: quo intra Coloniam meā me continui. Alio
 quin potuiſſem eū audiſſe in illo atriolo: in quo duos grandes prætextatos: aut ſecus declinare potui: & id
 ingeniū quo ſolus populus romanus par imperio ſuo habuit cognoscere: & quod uulgo de alio dici ſolet:
 ſed in illo proprie debet qui potuit uiuā uocem audire. Declamabat autē Cicero non quales nūc cōtrouer-
 ſias dicimus: nec teles quidē: quales ante Ciceronē dicebāt: quas: theſis uocabāt. Hoc autē genus materiæ
 quo nos exercemus: adeo nouum eſt: ut nomē quoq̄ eius nouū ſit. Cōtrouerſias nos dicimus. Cicero cās
 uocabat. Hoc uero alteq̄ nomē græcū eſt: ſed in latinū ita tranſlatū: ut p̄ latio ſit. Scholaſtica controuerſia
 multo recentius eſt: ſicut ipſa declamatio: quia apud nullum auctorem antiquū. ante ipſum Ciceronē &
 Caluum inueniri pōt: qui declamationē diſtinguit. Ait enim declamare eſt iam nō mediocriter dicere be-
 ne. Alterum putat domeſticæ exercitationis. Alteq̄ eſſe uere actionis. Modo hoc nomen prodiit. Nam &
 ſtudioſum ipſm nuper celebrari cœpit. Ideo facile eſt mihi ab incunabilis noſſe rem poſt me natā. In aliis au-
 tem ante beneficiū uobis daturus ſum neſcio: in uno accipio. Latronis enim Porcii chariſſimi mihi ſo-
 dalis memoriā ſæpius cogor retractare: & a priā pueritia uſq̄ ad ultimū eius diē productā familiarē ami-
 citiā cū uoluptate maxima repetā. Nihil illo uiro grauius: nihil illo ſuauius. Nihil eloquentia eius digni-
 us. Nemo plus ingenio ſuo imperauit. Nemo plus indulſit. In utraq̄ parte uehementi uiro modus deerat:
 nec intermittere ſtudia ſciebat: nec repetere. Cum ſe ad ſcribēdum concitauerat iūgebanſ noctibus dies: &
 ſine interuallo grauius ſibi iſtbat: nec deſinebat niſi deſecerat. Rursus cum ſe demiferat in omnes luxus:
 & in omnes iocos reſoluebat. Cum uero ſe ſiluis montibuſq̄ tradiderat: oēs illo agreſtas in ſiluis ac mon-
 tibus natos: laboris patientia ac uenandi ſolertia prouocabat. & in tantam ſic uiuendi peruenerat cupidita-
 tem: ut uix poſſet ad priorē conſuetudinem retrahi. At cū ſibi dimiſerat animū: & ſe blandiēdo quoad di-
 xerat reuocabat. tantis uiribus incūbebat in ſtudiū: ut non tātum nihil perdiſſet: ſed multum acq̄uiſſe
 deſidia uidereſ. Oibus quidem prodeſt ſubiectum animū relaxare. Excitatur enī ocio uigor: & oīs triſti-
 tia quæ continuatione pertinacis ſtudiū adducitur: ſœminax hilaritate diſcutiſ. Nulli tamen intermiſſio
 maniſteſtius proderat: quotiens ex interuallo dixerat: multo acrius uiolentiūſq̄ dicebat. Excultabat enim
 nouato & integrato robore: & tantū ad ſe exprimebat: quātū cupierat. Neſciebat diſpenſare uires ſuas: ſed
 immoderati aduerſum ſe imperii fuit. Ideoq̄ ſtudiū eius phiberi debebat: quia regi non poterat. Itaq̄ ſor-
 lebat ipſe cū ſe aſſidua: & nunq̄ intermiſſa contentione ſentire īgeniū laſſitudinē: quæ non minor ē q̄ cor-
 poris: ſed occultior. Corpus illi erat: & natura ſolidum: & multa exercitatione duratū. Itaq̄ nunq̄ eū arden-
 tis īpetus aī deſeruit. Vox robuſta: ſed ſordida lucubratiōibus & negligētia: nō natura inſuſcata. Nō bene-
 ficio: tamē lateq̄ quos tenebat in ore extollebat. Et quis inter initia pagæ attuliſſe uideatur: ipſa actōe accre-
 ſcebat. Nulla nūq̄ illi cura uocis exercēdæ fuit. Illo fortē agreſtē: hispanæ cōſuetudis morē nō poterat dedi-
 ſcere: utrūq̄ res tulerat ita uiuere. Nil uocis cauſa facere. Nō illā per gradus paulatim ab imo uſq̄ ad ſumū

perducere. Nō rursus a summa cōtētiōe paribus interuallis descendere. Nō sudorē olei unctiōe discutere. Non latus ablutione reparare. Sæpe cum per totam lucubrauerat noctē: ab ipso cibo statim ad declinandum perueniebat. Iam uero cum rem inimicissimam corpori faceret: uetari nullo modo poterat. Post coenam fere lucubrabat. Ne pariebatur alimenta per stomachū: somnū quierēq; æqualiter digeri: sed perturbata & dissipata in caput agebat. Itaq; oculorū acie cōfuderat & colore mutauerat. Memoria & natura quidē foelix: sed plurimū ad iuta arte. Nunq̃ illa quæ dicturus erat: ediscēdi causa relegabat. Ediscerat illa cum scripserat. Cum id in illo magis mirabile uideri possit: q; nec lente & anxie: sed eadē pœne quo dicebat imperscribebat. Illi quidem qui scripta sua torquent qui de singulis uerbis in consilium ueniūt: necesse ē. quæ totiens animo suo admouerint: nouissime afficiant. At quorumcunq; stilus est uelox tardior memoria est. In illo non tantū naturalis memoriæ foelicitas: erat sed ars summa ad apprehendēda q; tenere debebat: & ad custodienda. Adeo ut omnes declamationes suas quiscunq; diceret teneret: Iam itaq; superuacuos sibi fecerat codices: Aia bat se scribere in animo cogitata. Dicebat ita: ut in nullo nunq̃ uerbo eum memoria deceperit. Historiarū oīum summa noticia: lubebat aliquem nominari ducem: & statim eius acta cursu reddebat. Adeo quæcūq; in animū eius semel ascenderēt: in prōptu erant. Video uos o iuuenes mei plus insto in hanc eius uirtutem obstupescere. Alia uos in illo mirari uolo. Hoc tantum uobis migrauidef: non operosa potest tradi arte. Intra exiguum paucissimorū dieꝝ tēpus: poterit quilibet facere id quod Cyneas: fecit qui missus a Pyrrho legatos ad romanos: postero die nouus homo & senatum: Et cōm urbanā circūfusa senatui plæbē: nominibus suis persalutauit. Aut quid ille fecit: qui recitatum a poeta carmen nouū suū esse dixit: & protinus memoria recitauit. Cum hoc ille cuius carmen erat: facere non posset. Aut quod fecit Hortensius qui Arisima prouocatus in actione persedit diem totum: & omnes res: & præcia: & emptores ordine suo recēsuit argentariis recognoscētibus: ita ut in nullo falleret. Cupitis statim ista discere. Suspēda cupiditatē uestrā: & faciā alteri beneficio locum. Interim hoc uobis in quo obligatus sum persoluā. Plura fortasse uideor de latrone: meo uobis q̃ audire desideratis exposuisse. Ipse quoq; hoc præuiderā futūꝝ uobis: ut memoria eius quotiēs occasio fuisset difficulter euelleret. Tamē nec his contentus ero: sed quotiens me inuitauerit memotia libentissime faciam. Ut illū torū & uos cognoscatis: & recognoscā illum. Illud unū non differam. Falsam opinionē de illo in animis hoīum conualuisse. Putant enī fortiter qdē: sed pagē subtiliter eū dixisse. Cum in illo si qua alia uirtus fuit: etiā subtilitas fuerit. Id quo nunc a nullo fieri aīaduerto: semp fecit. Nunq̃ inciperet sedens: quæstiones eius quod dicturus erat controuersiarū proponebat: quod summæ fiduciæ est. Ipsa enim actio multas latebras habet: Non facili potest si quo loco subtilitas fuerit apparere: cum orationis cursus iudicantis ipediat: dicentis abscondat. Ast ubi nuda proponuntur membra: siquid aut numero: aut ordine excedit: manifestū est. Quid ergo? unde hæc de illo fama? Nihil est iniquius his qui nunq̃ putat esse subtilitatem: & in illo cum omnes oratoriæ uirtutes essent: hoc fundamentum tot & tātis superstructis molibus obruebatur. Nec deerat in illo sed nō eminebat. Et nescio an maximum uitium subtilitatis sit. nimis se ostendere. Magis nocent insidiæ quæ latēt. Vtilissima est dissimulata subtilitas quæ effectu apparet: & habitu latet. Interponam itaq; aliquibus locis quæstiones controuersiarum sicut ab illis compolitæ sunt. Non his argumenta subtexam: nec & modū excedam: & propositum tam meum q̃ uestꝝ cū uos sentētiās audire uelitis: & quicquid ab illis adduxero: molestum futūꝝ sit. Hoc quoq; latro meus satiebat: ut amaret sententias: cum condiscipuli effemus apud Maxillū rhetorē: hominē satis aridū: paucissimo bello sed non uulgato genere dicentem: cū ille exilitatem orationis suæ imputaret controuersiarū & diceret. Necesse est me per spinosā locum ambulante suspensos pedes habere. Aiebat latro: Non me hercule tui pedes spinas calcant: sed habent. & statim ipse dicebat sententias quæ interponi argumentis: q̃ maxime declamatis & maxilli possent: Solebat autem & hoc genere exercitatis uti. Ut aliquo die nihil præter epithimata scriberet: aliquo die nil præter entymemata: alio quo die nil præter has translatiuas. quas proprie sententias dicimus quæ nihil habent cum ipsa cōtrouersia implicitum: sed satis apte alio transferuntur tanq̃ quæ de fortuna: de crudelitate: de sæculo: de delictis dicuntur: hoc genus sententiarum supellectilem uocabat. Solebat. schemata quoq; per se quæcūq; erat cōtrouersia scribere. Et putant illum homines hac uirtute caruisse. Cū ingeniū quidem eius hac dote abundauerit: iudiciū autē eius fuerit strictis. Non placebat illi orationē iflectere: nec unq̃ recta uia discere: nisi cum hoc aut necessitas coegisset: aut magna suassisset utilitas. Schema obscura negabat decoris causa iuenta: sed subsidii: ut quod palā aures offensurum esset: si palā diceret: id oblique & furtim surriperet. Sūmam qdē eius esse dementia: detorquere orationē: cui rectā esse liceret. Sed iam diutius uos nolo morari. Scio q̃ sit odiosa Circensibus pompa. Ab ea autem controuersia incipiam: q̃ primū declamasse latronem meū me mini admodum iuuenem in Maxilli schola: cum iam cœpisset ducere diem.

Incipit Declamatio prima primi: libri quæ est de patruo abdicante nepotem: quem prius adoptauerat. Iberi parentes alant ut uiuantur. Duo fratres dissidebant inter se: alteri filius erat. Patruus in ege statem incidit. Patre uetante adolescens illum aluit ob hoc abdicatus tacuit. Adoptatus a patruo est. Patruus accepta hæreditate locuplex factus est. Egere cœpit pater. Vetante parro aluit illum filius. Abdicatur. Contradicit.

Prima pars pro nepote.

O iam productus erat: ut oēm spem ultimorū alimentorū in ea sola domo poneretur: in qua habebat abdicatum & inimicum. Ipse inquit ali me uetuit. Imitationē alienæ culpæ innocentiam uocas. Omnis instabilis & incerta foelicitas est. Quis crederet iacentē super crepidine Marium: aut fuisse

DECLAMATIONVM

consulē: aut futurū. Quid non timidū fœlicibus putas? Quid desperandū infœlicibus? Ne circa plura ista bilis fortunæ exempla te mittā: uide qbus alimenta rogent: & qs roget. Nō sum hospes grauis. Vnū senē aduoco. Hoc tibi uitio placui pater: Periret totus orbis nisi iram finiret misericordia. Iactatus inter duos patres: utriusq; filius: semp tamē fœlicioris abdicatus. Illud tamē pater deos testor: diuītē te reliquo. Cir cuiubo tecū pater limina aliena. Omnibus ostendam: & me qui alimēta dedi: & te qui negasti. Abdicari nō possum ob id quod feci: lege cogente. Quid si flere me uetes: cum uideo hominē calamitosum. Nō sunt affectus nostri in nostra potestate. Quædam iura non scripta: sed scriptis omnibus certiora sunt.

Pars altera pro patruo contra nepotem.

Rescere proposuit ex mea iuidia homo qui se melius iactare potest: q̄ defendere. Iustus meus me tus est: ne hæredē ingratū scribā: inimicū relinqū. Etiam si non odisti eum qui fecit mihi iniuriā: tamen ego odi illum qui fecit tibi. Desinit esse filius qui non tantum a patre abdicatus: sed ab alio adoptatus est. Audite q̄ ualde eguerim. Fratrem rogauī. Quis es tu: qui de factō patrum feras sententiam. Ad te arbitrum odia nostra non mittimus. Iudices habebimus deos.

Extra controuersiam.

Lfius Flauius prætedatus apud Cestium controuersias declamabat. Semp aut cōmēdabat eloq̄ntiam eius: aliqua res est extra eloquentiam. In puero clementia. Lenocinium erat ingenii ætas.

Declamatio secunda de uirgine prostituta.

Acerdos casta: castis pueris pura sit. Quædā uirgo a piratis capta uenerit. Empta a lenone: & prostituta est. Venientes ad se exorabat stupem. Militem qui ad te uenerat: cum exorare non posset eū luctantem: & uim inferre uolentem occidit. Accusata. Absoluta: & reuerfa ad suos est. Petiit sacerdotium. Contradicitur.

Prima pars contra uirginem petentem sacerdotium.

Acerdos uestra adhuc in lupanari uiueret: nisi hominem occidisset. Quid mihi sacerdotem cuius præcaria est castitas? Id enim deerat ut templa eas recipiant: quas aut carcer: aut lupanar eiecit. Indignam te sacerdotiō dicerem: solum si transisses per lupanar. Fortuna inquit pari coegit: & miseri debent omnes mei. Ad nos miserandas non facimus sacerdotes. Nec est apud nos maximus honos ultimog: malog solatium. Ita domi custodita est ut rapī posset. Ita cara fuit suis ut non redimeretur. Ita rapta pepercere piratæ: ut lenoni uenderet. Sic enim leno ut prostitueret. Sic uenientes deprecata est: ut ferro opus esset. Mouet me respectus omnium uirginum: si in ciuitate nulla inueniri potuit: nec meretrice castior: nec homicida purior. Nulla est satis pudica de qua quæritur. Omnes inquit exorauī. Si qs dubitat an meretrix esset. Audite q̄ blanda sit. Ponamus tres sacerdotium petere. Vnam quæ rapta sit. Alteram quæ profiterit. Tertiam quæ hominem occiderit. Omnibus negabo.

Pars altera pro uirgine petente sacerdotium.

Oluerunt dii esse miraculo. In captiua libertatem. In prostituta pudicitia. In homicida innocentia. Narrare sane omnes tanq̄ ad prostitutam uenisse: dum tanq̄ a sacerdote discesserint: q̄ pudica sit miles ostendit: q̄ innocens iudex: q̄ fœlix reditus. Inter tot pericula dii illæsam non seruassent: nisi eam sibi seruaturi fuissent. Totus populus ad seruandam pudicitiam contulit: quicquid ad uiolandam attulerat. Dicat pudicitiam suam diis quibus debet.

Extra controuersiam.

Onge recedendum est ab omni obscœnitate uerborum & sensuum. Quædam satis est causæ detrimento tacere: q̄ inuerecunde dicere.

Declamatio tertia de incesta saxo deiecta.

Incesta saxo deiciatur. Incesti damnata anteq̄ deiceretur uestam inuocauit: deiecta uixit. Repetitur ad pœnam. Contradicitur.

Prima pars contra incestam.

D enim deerat ut modestior in saxo esset: q̄ in sacrario fuerat. Dubitari non potest quin tādū deiciēda sit: dōcē efficiat per qd̄ deiecta ē. Patrociniū suū putat peundi infœlicitatē. Quid tibi iportuna mulier i præcer: nisi ut ne his qd̄m deiecta pereas. Exponā cum quo stupꝫ uel quādo cōmisi. Quia pbauī: ista dānasti. Nō putas legē cauisse ut perires: quæ cauīt quēadmodū pires. Male de diis exitimas: si sacerdoti suæ tā sero occurrerunt. Ita dii maluerunt dānatā absoluere: q̄ sacerdotem.

Pars altera pro incesta.

Amnata deiecta ē absoluta descēdit. Putares puellā nō deici: sed dimitti. Lex sacerdotē nō ad saxū usq; deferret: nisi sniam deog expectaret. Erat altitudo mōtis ēt secure aspiciētibus horrenda.

Declamatio quarta quæ de forti sine manibus.

Dulterum cum adultera quis depræhenderit: dum utrunq; corpus interficiat: sine fraude sit: licet at adulterum & in matre filio uindicare. Vir fortis in bello manus perdidit. Depræhendit adulterum cum uxore de qua filium adolescentem habebat. Imperauit filio ut occideret. Non occidit. Adulter effugit. Abdicat filium. Contradicitur.

Prima pars pro forte contra filium.

Olusego ex oībus maritis nec adulterum dimisi: nec occidi. Quis non putet: aut me sine filio: aut filium sine manibus: Contemptus est iste a quo sciemus. Cum adulteros depræhendi tunc primū sensī me manus in bello perdidisse meas. domi etiam filii manus per didi. Tam frustra ad filium

quod gladium cucurri. In bellum non praeuenit: & ante patrem quam patri negauit manus: usque eo pugnavit pro nobis ut pro se non posset. Adolefcens quos dimissisti sequere: non potui inquit matrem occidere. Quo sis excusator addice & patrem.

Pars altera contra fortem hominem pro suo filio.

Alterum putauit parricidium: matrem coram patre occidere. Non semper scelera nostri sunt iuris. Et terribiles animos misericors natura debilitat in tam inopinati flagitii spectaculo: toto corpore stupui. Patres tibi manus defuerunt: mihi omnia priusquam in memoriam reuerteret: exierunt. Maius erat scelus quod imperabas: quam quod depræhenderas. Si quid exegeras & exegeris ultra vires meas dicam. Ignosce. Non possum: Ignoscit pater filio nauigationem recusanti: si non ferat mare. Ignoscit non sequenti castra si non potest: quis ipse pater militaris sit. Ipsam legem recita. Liceat marito: liceat & filio. Quare tam multos nominat: nisi quia aliquos putat esse qui non possunt. Exierunt adulteri inter patrem debilem: & filium stupentem.

Declamatio quinta de eo qui duas rapuit.

Apta raptoris: aut mortem: aut indotatas nuptias petat. Vna nocte quidam rapuit duas. Altera mortem optat raptoris, Altera uero nuptias petit.

Prima pars contra raptorem.

Tupro accusas: stupro defendis. Cum altera rapta litigat. Altera aduocat. Vindicate patres. Fortior publicæ disciplinæ seueritas surgat. Iam binæ rapiuntur. Coit populus uelut publicæ metu terribilis uix credens duos fuisse raptores. Alteram iniuriæ rapuit. Alteram patrocini. Perieras iam raptor: nisi bis perire meruisses. Si te ante rapuisses: & nuptias optasses. Deinde hæc uitiaisset antequam nuberet ne gares illum iubente rapta debere mori: Nihil amplius raptori præstare potes: quam me lege tua pereas. Contra alienam legem nullum ius habes. Tu raptori præstas: ut illum ipsam non occidas. Non potes præstare ne quis occidat.

Pars altera pro raptore.

Inter pares sententias mitior uincat. Refert uirginem dicam Lucretiam. Plures tamen sabinae sunt. Contumeliosum mihi erat te dignam uideri: in cuius honorem homo occidatur: me dignum non uideri: in cuius honorem homo non feruetur.

Declamatio sexta de filio quodam ducente filiam archipiratam.

Aptus a piratis scripsit de redemptione non redimebatur. Archipirata filia eum iurare coegit ut diceret se in uxorem: si dimissus esset. Iurauit ei: Relicto patre secuta est adolescentem. Duxit illam. Orba incidit. Pater imperat ut archipiratam filiam dimittat, & aliam ducat. Nolentem abdicat.

Prima pars contra filium.

Ona spei uxor: bonæ spei nurus: quæ uel amare captiuum potest: uel odisse patrem. In carcere inquit tenebris iacebat. Narrat inquit focero beneficium. Puella non misericordia mota est: sed libidine.

Pars altera pro filio.

Illo me loco non deferuit: in quem uenire & pater timuit. Vidisses membra uinculis pressa: macie retractatos introrsus oculos. Attritus cathedis erat: & inutiles manus: tale quod amare nisi misericors potest. Inter tot consulatus: Marius nihil habet clarius: quam se auctorem Pompeium se hæreditariæ extulissent imagines: nemo magnam dixisset seruum regem Roma tulit. Quid tibi uidentur illi qui rapti ab aratro paupertate sua beatam fecerunt rempu. Non possumus una felices esse quod solemus una infelices erimus.

Declamatio septima de tyrannicida a piratis dimisso.

Iberi parentes alant, aut uinciant. Quidam alterge fratrem tyrannum: alterge in adulterio depræhensum de præcante patre ne faceret interfecit. A piratis captus scripsit patri de redemptione. Pater piratis epistolam misit: si præciderent ei manus duplam pecuniam se daturum. Pirata illum dimiserunt. Pater in egestatem incidit petit alimenta. Negantem uult in uincula ducere.

Prima pars pro filio tyrannicida.

I præcideritis: scribe potius occideritis. Tyrannicida exitum tyranni rogo. Non timeo: nequas manus piratae soluerunt: iudices alligent. Pro adultero filio rogas. Quæritur nunc unde tyranni fiant duplam dabo. Apparet pro unico filio rogas: duplam dabo. Alteram pro filio: alteram pro tyrannicida. Si manus præcideritis. Hoc nec adultero fecimus: nec tyranno. Etiam nunc manus meas petis. Nega tuam esse epistolam: & habes argumentum. Dic ego rogare et pro adultero soleo. Remiserunt me reipublicæ cum manibus patri cum epistola. Hoc nostro sæculo ad fabulas deerat: ut narraret aliquis a piratis dimissus: alligatus a patre. Eius crudelitatis emptor: cuius nec pirata uenditor. Duplam dabo. Quid necesse est potui uilius solui ut præcideris manus. Obstupere prædones: & inquit. Indica patri: non omnia piratas uendere. Qualem optem patrem nescio. Diues debilitat. Pauper aligat. Neutrum hoc manibus meis expedit. Vbi est matrimonium tuum? uel qui tyrannos instruis? uel qui adulteros facis?

Pars altera contra filium tyrannicidam.

Vlcepi tria prodigia inter me & se furentia. Vnum qui posset patriam opprimere. Alium quoque fratrem uiolare. Alium qui patrem. Lex hæc scripta est pro malis prius: quam boni etiam sine lege alunt.

Sciebam piratas non facturos: nec pecuniam accepissent. & si sperassent: utique præciderent. Non ira illa patris: sed calliditas fuit. Vnde redimerem non habebam. Rogare in tam auara ciuitate neminem poteram in qua nec filii patres alunt. Vltus consilio sum: sciens piratas non crudeles: sed auaros. Feci ut desperarentur quam posses redimi. An prudenter cogitauerim nescio. Interim feliciter cogitavi. Exclusa mens est: ex quo uidi unum in arce filium: alterum in adulterio: tertium in paricidio.

PROLOGVS

Extra controuerfiam.

Elictus solus orbus senex: qui color approbandus est impetu. Magna enim uis opus est: ut aliquis accusans se miserabilem faciat sparsum. Nemini hominem inter scholasticos insanum: inter insanos scholasticum.

Declamatio ostiaua quæ est de forti abdicato.

q Vi ter fortiter fecerit: militia uacet. Ter pater fortem in acie: quarto uolentem exire retinet. Nolentem abdicat.

Prima pars pro abdicato.

q Vod patriæ superest mihi: patri iudicio omne: filio pugnante: laxum iam pro te dubito. Nescio quid lex timet. Miraris si quod legi satis est: patri nimis est. Casu mihi abdicandi est: ne sine filio uiuam. Abdicatio mea in potestate abdicata est. Optius finis uirtutis est: antequam deficias desinere. Lex quoque uiro forti interdum diffinit: aut consulit.

Pars altera contra fortem abdicatum.

c Erte abdicatis pugnare licet. Pudet me quia inter uicti militanti. Senator post sexagesimum quintum annum in curiam uenire non cogitur: nec uetatur. Quicquid honoris nomine datur: in utraque partem licet. Alioquin definit præmium esse: cui necessitas imponitur. Ocium imperas animo non ocioso. Tumultus exortus est. In me omnium ciuium diriguntur oculi. & ad hoc uerum dicendum est. Nihil mihi patria debet. Nunquam pugnaui nisi coactus. Adhuc militia mea legis munus est. Athenienses abdicato uicerunt duce quantum non interest. Ille abdicationem uirtute deleuit. Ego merui.

PROLOGVS LIBRI SECVNDI.

Vm repeterem quos unquam declamantes sæpe audissem: occurrit mihi inter alios philosophus Fabianus qui adolescens ad modum tantæ opinionis in declamando: quantæ postea in disputando fuit. Exercebat apud Arellium fuscum: cuius genus dicendi imitatus: plus deinde laboris impendit: ut similitudinē effugeret: quam impenderat ut inexprimeret. Erat. n. explicatio. Fuscus arelli splendida quidē: sed oposa & implicata: cultus nimis acquisitus: compositio uerbosæ mollior quam illa ut tam sanctis fortibus præceptis præparasse animus pati posset. Summa in æquitas orationis: quam modo exilis erat: modo in nimia licentia uaga & effusa: principia: argumenta: narrationes aridæ dicebantur. In descriptionibus extra legem omnibus uerbis: dummodo uitaret præmissa libertas. Nihil acre: nihil solidum: nihil horridum. Splendida oratio: & magis lasciua quam læta. Ab hac cito se Fabianus separauit: & luxuriā quam cum uoluit abiecit: obscuritatē euadere non potuit. Hic autem illum usque in phiam persecuta est. Sæpe minus quam audireti satis est eloqui: & in summa eius ac simplicissima facultate dicendi. Antiquoque tamen uiroque remanent uestigia: quidā tam subito definunt ut non breuia sint: de abrupta. Dicebat autem Fabianus fere dulces sententias: & quotiens incidebat aliquam materiam: quam conuictum sæculi reciperet: inspirabat magno magis quam acriter. Illi deerat oratorium robur & illi pugnatoris mucro: splendor uero uelut uoluptarius non elaborata orationi aderat. Vultus dicentis leuis: & pro tranquillitate more: emissus: uocis nulla contentio: nulla corporis asseueratio: cum uerba uelut immissa fluerent. Id uidelicet compositus & pacatus animus: cum uero compressisset affectus & iræ dolo remque percul expulisset: pagine bene imitari poterat quæ effecerat. Suavioris aptior erat locus: habitus fluminis decursus: & urbium situs: moresque populorum: nemo descripsit abundantius. Nunquam copia uerbi subsistit: sed uelocissimo cursu ac facillimo omnes res beata circumfluebat oratio. Hæc eo libentius o Mellis fili carissime refero: quia uideo animum tuum a ciuilibus officiis abhorrentem: & ab omni habitu aduersum hæc unum concupiscere: ut eloquentiæ tantum studeas: facilis ab hac in omnes artes discursus est. Instruit etiam quos non sibi exercet: nec est qui insidias putas tibi fieri quasi id agas: ut te bene crediti studii labor teneat. Ego uero non sum bonæ mentis impedimentum: pro quo inclinatus animus: & paterno contentus ordine subduc fortiturnæ magnæ tuæ partem. Elicet quidem tibi maius ingenium quam fratribus tuis: omnium bonarum artium capacissimum est: & hoc ipsum melioris ingenii pignus non corrumpere bonitate eius: ut illo male utaris. Sed quoniam fratribus tuis ambitiosæ curæ sunt: fororum & honoribus parant in quibus ipsa quæ sperant timenda sunt. Ego quoque aliquando eius processus audis & hortator laudatorque uel periculose dum honestæ modo industrie duobus filiis nauigantibus te in portu retines. Sed perdit tibi illa qua tota mente agitas declamandi exercitatio. Sicut Fabiano profuit: qui aliquando cum Cestium audiret nihilominus declamabat & tam diligenter ut putares illum illi studio parari habuisti etiam blandum rhetorem præceptorem: qui eques romanus Romæ docuit. Ante illum inter libertinos præceptores pulcherrimæ disciplinæ continebat: & minime probabili more turpe erat docere quod honestum erat discere. Nam primus omnium latinus Plocius Romæ fuerit puero Cicerone apud Blandum diutius quam apud Fuscum Arellium studuit. Sed cum iam transfugisset tempore quo eloquentiæ studebat: non eloquentiæ causa scio futurum: ut auditis eius sententiis cupiatis multas audire. Sed nec ille diu declamationibus uacabat: & ego multo tempore minor quam ipse erat: audiebam quotiens inciderat: non quotiens uolueram. In hunc ego libellum quæcunque ab illo dicta teneo: conferam.

Abdicatus post tres abdicandos.

d iues tres filios abdicauit: Petiit a paupere unicum in adoptionem. Paupere dare uult. Nolentem abdicat. Contradicit.

Prima pars pro filio pauperis.

n Unquam futurum putauit: ut aut pater meus liberos odisset: aut diues concupisceret. Dubitavi diu: an ille amicum tentaret an filium. Ita uero nos sumus pauperes. Quid habemus quod diuites rogent? Si immerito abdicauit: odium patrem tot efficientem filios. Si merito: odium domum tot facientem.

nocentes. Amo æque paupratem & patrem utroq; assueui. Non tibi per multis fulta liberis domus ē: quā nec sibi debuisti dare. Turtior enim aduersum fortunam est: cui aliquid post damnum superest. Abdico inquit apparet unde uenias. Vna inter nos disputatio est. Hic me dignū putat bono patre: Ego meo. Diuitem inq; te eē uolo mihi uis dare: Ego te uolo. Omne abdicandum: si talē prēm relinq; quē me uideri uelim nescio. Innocentem: si abdicor. Nocentem si adoptor. Non ut in cæteris abdicationibus: ut in mea potestate est non abdicari. Perditurus sum patrem si abdicor: perditurus sum si non abdicor. Quid interest utq; eiiciat an transferat? Et si parendum in omnibus patri: in eo non parēdum quo efficitur ne pater sit. Graue est carere unico. Grauius eo quo quem alias concupiscit. Non delectant domino ignoti seruorum greges. Nec sonantia ergastula laxi ruris. Patrem gratis amo. Necesse est ut timeam domum liberis infelicem. Non potest inueniri aptius tempus reconciliationis. Diues filium quærit.

Pars altera contra filium pauperis.

Agnum & hoc inter cætera paupertatis incōmodum est: q; abdicationem filius non timet. Senatorium gradum census ascendere facit. Census romanum quidem a plæbe discernit. Census in castris ordinem promouet. Censu in foro iudex legitur. Hunc facilius est paupertatē laudare q; ferre. Si enim inquit: dati fuerint liberi mei: habebo hunc cum illis si perseverauerint: habebo pro illis.

Extra controuersiam.

Orridi declamatores fidelius tuerentur colores quos pposuerunt. Nulla sententiæ dulcedo furripit nullum schema sollicitat. Sic quæq; malam habent faciem: sæpe pudicæ sunt: non animus illis deest sed corruptor. Gallus Nibius tam magnæ fuit olim eloquentiæ: q; postea infantiæ. Cui accidisse uni scio: ut ad infantiā non casu caderet: sed iudicio perueniret. Nam dum ilanus mutatur. dum lenocinium ingenii furorem putat quod simulabat ad uerum redegit. Otonius pater ædidi quattuor libros colog: quos Galio noster Antiphontis libros uocat: tantum in illis somniorum est. Syriacus contra maximum scrutinium a quo præmebatur: cum comes eius fuisset: dixit: Per annos quindecim in officio tuo fui: dic quid præcarium? Sed hæc est consuetudo uestra: iniuriam uocatis finem seruitutis.

Declamatio secunda de iureiurando uiri & uxoris.

Ir & uxor iurauerunt: ut si quid alteri accidisset: alter moreretur. Vir peregre profectus est. misit nuncium uxori qui diceret se decessisse. Vxor se præcipitauit: Recreata iubetur a patre uirum relinquere. Non uult. Abdicatur.

Prima pars pro filia uxore.

Si immortales: qua debetis prudentia humanum genus regitis: effecistis ut illud non piculū amaris esset: sed experimentum. Hos deicere uult socer: quos nec mors quidem diuisit. Moriar inquit. Habeo & causam & exemplum. Quædam se maritorum amore rogis ardētibus miscuerunt. Quædam animabus redemerunt amore maritorum salutem sollicitudine breui. Inter has puella uiua nominabatur. Assidue contentiones erant. Sine te uiuere non possum. Immo ego sine te: quia certantium exitus: esse solet. Iurauimus. Hic animus sine dubio iurantium fuit: ut uiui deducerentur: cum id quoq; caueret ne morte diuiderentur.

Pars altera contra filiam uxorem.

Non possum inquit relinquere uirum. Quicq; non potest: qui mori potest poene dum falsæ mortis nuncium misit: uere recepit. Potest uiro pati. Peregrinationem eius tulisti. Iureiurando libera: es. Iam casu proximo.

Extra controuersiam.

Vidius Naso apud Aurelium Fuscum magistrum suum: hanc controuersiam declamauit. Nam latronis admirator erat. Latro in præfatione quadam dixit. Nō uides ut immota fax torpescat & ignes exagitata restituat. Mollit uiros ocium: ferrum situ rubigenē ducit. Et Naso dixit: Vidi ego iam statas mota face crescere flammæ: Et rursus nullo concutiente mori. Hic autem dixit: quicquid laboris est: in hoc est ut uxorem a uiro & uirum ab uxore diligi concedas. Necesse est deinde: ut iurare promittas: si amare promiseris eisdem. Pauca nosti pater crimina. Et litigauimus & cecidimus alium. Et quod fortasse non putas: perieramus. Rogatus aliquando ab amicis suis: ut tolleret tres uersus petiuit inuicem: ut tres exciperet: in quos illis nihil liceret. Conscripserant illi qui tolli uellent secreto. Hic quos tutos esse uellet in utriq; codicellis idem uersus erant: ex quibus primum fuisse narrabat. Abinouamus pedo: qui inter artibros fuit. Semibouemq; uirum: semiuirumq; bouem. Gelidum boream: Oelidum nomen. Ex quo apparet summi ingenii uiro: non iudicium defuisse ad compescendum scientiam carminum suorum: sed animum: Aiebat iterum deteriorem esse faciem in qua aliquis neuus esset.

Declamatio tertia de nepote ex meretrice suscepto.

Abdicauit quidam filium. Abdicatus se contulit ad meretricem: & ex ea sustulit filiū: Aeger ad patrem misit. Cum uenisset: commendauit ei filium: & decessit. Pater post mortem illius in adoptionem recepit nepotem. Accusatur ab altero filio dementia.

Prima pars pro patre.

Ementia in me noui generis arguitur sanus essem: si non agnoscerem meos. Expectabam ut aliquis pro abdicatione rogaret. Nemo audiebat propinquos fratre cessante. Deficientis spiritus sustinebat in aduentum meum: iam cadentes oculos ad nomen meum erexit. Fugientem animam retinuit. In sinu meo: & filium: & animam deposuit. Nunciatū est mihi in ultimis esse filium. Nec hoc a fratre.

DECLAMATIONVM

Pars altera contra patrem.

P P Ater istius incertus est. Bene cum isto ageres: si & mater. Incidit in meretricem. Inter cetera mala & foecunda mulier. Nescio aduersus patrem iniuriosior sis: q. abstulisti illi haeredem: an q. dedisti. Adoptauit enim filium eius: propter quem eiecerat suum.

Declamatio quarta de raptore patrem non exorante.

r r Appor. nisi in tricesimum diem suum & raptæ patrem exorauerit: pereat. Raptæ patrem exorauit suum non exorat. Reum facit dementia.

Pars prima contra raptorem.

q q Vid contremiscis senectus: Quid lingua trepidas? Quæ obtrunpuisti sculi? Nōdum tricesimus dies est. Nec tristiore quam iam, uultu expugnatam filia per uicinia tulit. Nīmīs cito exoratus ē. Nec oīa uitia eius ab ad olescētia repetā. Virginem rapuit. Patrem accusat. Hoc intra triginta dies. Putas me accusatori pmissus: quæd filio rogauit. Miraris dubitare patrē. Lex ipsa inter mortē & nuptias dubia est. Semp. n. sibi omnia licere credit. Nihil me unq. rogauit. Ignouit enim inquit. Aliquis ante me rogatus est. Demens sum. Vides. Nīmīs aut. piter uis. Legem ignoro: dies tuos non numero. Demens inquis es. Potes aliquis ignoscere sic roganti. Deliberabo cum amicis: deliberabo cum propinquis me misere q. p. ne permisi. O me misere in hoc tantum q. triginta diebus irasci non possum. Quid miraris si citius illum exorasti. Facilius est donare iniuriam: q. crimē. Procede in mediū senex: cuius misericordia crudelis sum. Iam inquit angustum tempus est. Et tibi uacat accusare. Sic aliquis exorat. Sic depræcatur. Apparet te nūc primum rogare. Quid enim tam demens agitur. Non sum exoratus. Nondum transiuit tempus. Adhuc exorari possum. Quam iniquum est: nondum esse me nocentem: & iam esse reum.

Pars altera pro raptore.

m m E miserum pater iræ tuæ detractum est nihil: tempori autem multum. Infelicior sum q. si neut. exorasset. Si seruaturus es filiū: iā tēpus fuit. Si occisurus tam tēpus est. Prior rogatus: est quē magis timebam.

Declinatio quinta de torta a tyranno pro marito.

r r Orta a tyrāno uxor: Nunq. de uiri tyrānicidio sciret perseuerauit negare. Postea maritus eius tyrannum occidit. Intra quinquēniū non parientē sterilitatis nomine dimisit. Agit illa ingrati.

Prima pars pro uxore.

h h As nuptias tyrānicidiū diduxit: q. non diduxit tyrānus. Trahebant matronæ. Rapiebant uirgines: nullæ tunc uidebantur foeliciores: q. quæ filios non habebant. Suspiciatus est tyrannus de tyrānicidio hūc cogitare: siue isti aliquid excidat siue nō. Bene tegit uultus magna cōsilia. Tamen de uxoris garrulitate quæri non potest: cum sciat quēadmodū taceat. Imposita in eculo: sæpius ab absente uir. respexit q. ad præsentem tyrannum. Explicat totus aduersus infelicem fœminam: tyrannicæ crudelitatis apparatus: & illo instrumenta uiroz quoq. animos ipso uisu frangentia. ad excutiendum muliebris pectoris sententiam imponunt. Verberibus corpus arumpit. Nescio res publica: an tibi liberos ista mulier datura sit. Tyrannicidam non dedit. Miraris si transit quinquennium inter uxorem tortam: & uir. occipat. Scissum corpus flagellis igne adustū: tormentis conuulsum. Ignoscetis puto mulieri: si dixerit fœsa est? Quid tyrānicidio gloriaris? Facilius est tyrannum occidere: q. sustinere: uerba: laminas: eculos: quicquid antiqua seuitia in uenerat: quicquid adiecerat noua. Quid amplius dicam? Et tyrannus: torquebat cum de tyrannicidio quæreret. Non præmit sensum onerosa sumptibus. Et ut sceleri mos est: in detritus luxu fluente: mulieris ambitio: priuatis insanit: usq. in publica damna mutuo certamine. Nunquid gēmas: & ex alieno littore petit lapillos. Expecta pōt parere. Nō respondet ad certa foecūditas diū. Sui iuris rex: natura est. Vtrūq. putas tuum esse myrandum tyrannicidium: an huius silentium?

Pars altera contra uxorem.

e Go torta sum merito obicies: nisi te uindicasset: et si scisti. de tyrannicidio: nec indicasti. Non est beneficiū: sed scelus nō facere deniq. neg. scisti. Nō. n. tibi iudicaui. Nec tam magnū cōsiliū: uiribus quoq. graue animis commissi muliebri garrulitati: quæ id solum potest tacere quod nescit. Quo tempore uxor torta est: nihil adhuc de tyrannicidio cogitabam: postea cogitaui. Et hæc cogitanda causa fuit. Vxor is ultio. Si quod audierit tacuit: nō beneficiū est: sed fides. Extra controuersiam.

u Inicius quo nemo ciuis romanus in agendis causis præstantius habuit ingenium. Quicquid longa cogitatio illi præstatura erat: prima intentio animi dabat. Et tempore causas agebat: sed nō de siderabat hanc conditionem: ut ex tempore agere uideretur. De hoc eleganter dixit diuus Augu. stus. Vinicius ingenium in numero habet.

Declamatio sexta de parte & filio luxuriosis.

q Vidam luxuriante filio luxuriari coepit accusatur a filio. Contradicit.

Prima pars pro patre contra filium.

a Cusator meus intra se contrarios habet affectus. Cupit reū dānari. Crimen absolui: sed tu senex inquit hoc dicis: luxuria tua serius coepit: citius desinet. Quidā summū bonū dixerūt uoluptatē Nihil est mihi opus præcipiētibus. Habeo exēplū. Ostendi tibi luxuriā quam in te non uidebas. Ebrietatem patri obicit ebrius.

Pars altera pro filio contra patrem.

a Dolefcens luxuriosus peccat. Senex luxuriosus insanit nemo uitia quæ odit imitatur. Quis impetator ob hoc da prælio fugit: ut bene pugnaret exercitus: Non coercet uitia qui prouocat. Meam quoq. luxuriā p. i. putabo. Nō sub seuera sui disciplina: nō sub bene institutæ domus lege q. posset

adolescēris formare mores: & a uitiiis ætatis abducere. Quodā ō ad luxuriā a patre præmissus sum. Ma-
dent canī unguento: & cōmēssator senex nulli nimis luxuriosus: sed parum sanus uidetur

Declamatio septima de peregrino negociatore & formosa.

99 Vidā cum hēret uirginē formosā uxore peregre pfectus ē. In uicinia mulieris & pegrinus mer-
cator migrante illam appellauit de stupro: adiectis præciis. Negauit illa decessit negociatori: te-
stamento oīum bonorū suorū reliquit formosā hæredem: & adiecit elogiū: qā pudicā cōperi.
Adiit hæreditatem. At rediit maritus. Accusat adulteri uxorem ex suspitione.

Prima pars contra formosam.

u u Erā quærelā detuli. Nō accuso adulterā: nisi diuitē factā: post tantos ipudicitia qstus: si tacere iā nō
possum cōfitendū hoc hēo. Hac me cā abfuisse. Tēpus est de uxore & marito credi. Ferat matrona
oculos iacentes in terrā: & aduersus officiosum salutare: in hūana potius q̄ uerecundia sit lōge ante
suā ipudicitia neget ore q̄ uerbo. Nemo fortiter negatē itez rogauit. Oīum bonorū hæres sola esto: quam
corrumpi nō potuisti: qā tā foeliciter pudicitia custodisti. Tace paulisp̄ nomē auctoris: Nunq̄ nō testis ui-
ri credis? Adeo ne iā oīs pudicitia sæculi nrī abiit: ut aduersus q̄rimoniam uiri: alienō teste defendas uxor
Muliebriū uitiorū fundamētū auaritia ē. Quæ pōt nō timere opionē adulterii: pōt nō tiere adulteriū. Ex
oī rupe cōsiliū trahit quo uestis cruētes. Infelices ancillæ: greges abūdāt: ut adultera tenui ueste p̄spicua
sit. Et nihil maritus in corpe uxoris suæ q̄ q̄ libet aliēus pegrinusq̄ agnouerit. Futura n. æstimabo iudicia.
Interim qd̄ rogat: cōperit impudicā. Oēs te impudicā loquunt. Pudicā tantū unus & pegrinus cui plus lau-
dator q̄ accusator nocet. uxore meā nūq̄ audiui pudicā: nisi in adulterii elogio. Deice in terrā oculos: & au-
res tuas exteriorum uocibus claude. Sibi qsq̄ pro te neget. ipudicā ille dixit. Ego impudicā. Puto plus
ereditis ciui: q̄ peregrino: marito q̄ adultero. Ipsum elogium corruptoris animo scripsit: qā pudicā inq̄t cō-
peri: quod nulli præter me contingit.

Pars altera pro uxore formosa.

Formosa ē. Hoc natura peccauit. Sine uiro fuit. Hoc maritus peccauit. Appellata est. Hoc alius pec-
cauit. Negauit hoc pudice. Hæres relicta est. Hoc foelicis. Hoc hæreditatē adiit. Hoc cōsulto fecit.

Incipit Prologus libri tertii Senecæ Nouato Seneca mellifilis salutem.

Vosdā desertissimos agnouī uiros nō respōdentes famæ suæ cū declamarēt ī foro. Maxia
oīum admiratiōe dicētes simul: ad has domesticas exercitatiōes secesserāt disertos ad inge-
nio suo qd̄ accidere plarisp̄ æque mihi mixtū ē. Memini itaq̄ me a Seuero Cassio q̄
rere qd̄ eēt: cur in declamatiōibus illi sua nō respōdet eloq̄ntia. In nullo. n. hoc fiebat nota-
bilis. Oro eius erat ualens cultu ingentibus plena sentētiis. Nemo minus passus est aliqd̄
in actiōe sua ociosum esse. Nulla pars erat: quæ nō sua uirtute staret. Nihil in quo auditor
sine dāno aliud ageret. Oīa nitentia & itenta aliquo petentia. Nemo magis in sua prāte hūit audientiū affe-
ctus. Vex est qd̄ de illo dicit Gallio nr̄ cū diceret regno quodā potiebat adeo oēs ipetrata faciebāt. Cum il-
le uoluerat irascēbant. Nemo nō illo dicente timebat ne defineret. Non est q̄ illū ex his quæ dedit extime-
tis. sunt qd̄ & hic qbus eloq̄ntia eius lōge maior erat q̄ lectio. Non hoc ea portio illi accidit q̄ oībus fere:
qbus maiori cōmēdatiōi ē audiri q̄ legi: sed in illo lōge maris discriminē ē. Primū tantū dē erat ī hoīe: q̄tum
in ingenio corporis magnitudo: cōspicua suauitas ualētissime uocis. Quāuis hæc inter se raro coeant: ut eadē
uox & dulcis sit & solida p̄nunciatio: quā histrio nō posset p̄ducere: tamē q̄onis posset uideri. Nec in illo
in qd̄ magis mirareris q̄ qd̄ grauitas: q̄ deerat uitæ actiōi superat: q̄ diu extra iocos se cōtiebat cēsoria oro
erat. Deinde ipsa quæ dicebat meliora erāt q̄ quæ sciebat. Vir. n. p̄sentis aī in maioris ingenii q̄ studiū ma-
gis placebat in his quæ inueniebat: q̄ in his quæ attulerat: iā uero iratus cōmodius dicebat. Ideo diligētissimū
me cauebāt hoīs ne dicētē interpellarēt. Vni illi p̄derat excuti. melior semp fortūa q̄ cura de illo mereba-
tur. Id. n. quā tamē hæc foelicitas illi p̄suasit negligētiæ una die priuatas plures agebat: & ita ut alterā ante
meridiē ageret: alterā post meridiē: publicā uero nunq̄ amplius q̄ unā uno die: nec tatū scio quē reū illi de-
fendere: nisi se cōtigerit: adeo ut nunq̄ rex: nullā materiā dicēdi: nisi ī piculis suis hūit sine cōmentario nū-
q̄ dixit: nec hoc cōmētario cōtētus erat. In quo nudæ res ponunt: & maxia parte p̄scribebat actiō. Illa quæ
falsæ id dici poterāt annotabāt: sed cū p̄cedere nollet nisi īstructus libēter ab īstrumētis recedebat. Ex tpe
coactus dicere infinita antecedeat. Nunq̄ uero utilius erat illi dephēdi q̄ p̄parari sed magis illud superes
quo diligētiā nō reliquæbat cū illi tā bene temeritas cederet. Oīa ergo hēbat: quæ illū ut bene declamaret
īstruerēt Phrasin nec uulgare nec fordida: sed electa. Genus dicēdi nō remissum aut languidū. sed ardens
& cōcitātū: nec lectas: nec uacuas explicatiōes sed plus sensum q̄ uerbosq̄ habētes diligētiā. Maximū uero
mediocris ingenii subsidiū: tamē nō tatū īfra se cū declamaret: sed īfra multos erat. Itaq̄ raro declamabat &
non nisi ab amicis coactus. Sed quærenti mihi q̄re in declamationibus ipar eēt sibi: hæc aiebat: qd̄ in me
miraris poenā oībus euenit. Magna quoq̄ ingenia a qbus multū abesse me scio: q̄ndo plus q̄ ī uno eminue-
rūt op̄a. Virgiliū illa foelicitas ingenii orōne soluta reliq̄t. Ciceronem eloq̄ntia sua in carminibus destituit.
Oīones Salustii in honore historiarū legunt. Eloq̄ntissimū uiri Platonis oro: quæ p̄ Iocrate scripta est nec
patrono: nec reo digna ē. Hoc nō ingenius tatū: sed corpibus uidemus accidere: quosq̄ uires nō ad oīa quæ
uiribus efficiūt apte sunt. Illi nemo luctādī par ē ille ad tollerādā magni p̄oderis sarcinā p̄ualet. Ille qd̄ ap-
phēdit nō remittit: sed ī p̄liuiis nitētibus uehiculis moraturas māus iniecit. Ad aīalia ueni. alii ad aprū: alii
ad ceruū canes faciūt. Equosq̄ nō oīum (quāuis celerrimi sint) idonea curriculis uelocitas ē. Quidam meli-
us equitē patiunt: qd̄ iugū: ut ad morbū te meū uocē. Pylades in comœdia Bathyllus ī tragœdia multū a
se aberāt noīe meo cū uelocitas pedū nō cōcedat tatū: sed obiciat. Lētiores manus sunt: qd̄ cum obloma

LIBER TRETIVS

chis: quidā cū thracibus optime pugnāt: qdā siccū schema cōponi cupiūt: quō alteri est: in ipsa orōne quā una materia sit tamē ille qui argumētā negligētius narrat. Ille nō tā bene implet q̄ pparat. Passienus nī cū corpit dicere secūdū principiū statī fugauit ad epilogū oēs reuertūt ne dicā tātū qbus necesse ē audiūt. Miraris eūdē nō æque bene declamare q̄ cās agere: aut eūdē nō tā bene suasorias q̄ iudiciales cōtrouersias dicere. Silo Pompeius sedēs & foecūdus illitteratus & hēref disertus: si a pclamāte dimitteret declamabat tam male ut uideat belle optasse cū dixi nunq̄ surgas. Magna & uaria res est eloquēria: nec adhuc ulli sic indulsit: ut tota cōtingeret: satis foelix ē: q̄ aliq̄ eius ptē ē receptus. Ego tamē & ppriā cām uideor posse redere assueui nō auditorē sepectare sed iudicē: assueui nō mihi respōdes: sed aduersario nō mius deuoto sup uacua dicere q̄ cōtrario. In scholastica qdē nō supuacū est: cū ipsa supuacua sit. Indicabo tibi affectū meū cū in foro dico aliqd ago: cū declamo id qd̄ bellissime Cēsorius aiebat de his q̄ honores ī municipiis ābitio se peterent. Videor mihi ī somnis laborare deide res ipsa diuersa ē: totū aliud ē pugnare aliud uētilare: hoc ita sp̄ arbitriū ē scholā q̄si ludū eē: fozz harenā. Et ille ideo ī foro primū dicturus tyro dictus est Age dum istos declamatores p̄duca senatu in fozz: cū loco mutabūt: uelut ī assueta classe: & dilecta umbra corp̄ sub diuo stare nō possunt. Nō ībrē ferre: nō solē nesciūt: uix se iueniūt: assueuerūt. In suo arbitrio disertī eē. Nō ē q̄ oratorē ī hac puerilī exercitatiōe spectes qd̄ si uelis gubernatorē in piscinā aestimare: diligētissime tibi excusare tāq̄ huic rei nō eēm natus: nisi scire & Pollionē asiniū: & Messalā coruinū & Baeianū: q̄ nūc prio loco stat: minus bene uideri q̄ Cestū: aut latronē. Vt ergo putas hoc dicentium uitū eē aut audientium nō illi peius dicūt: sed hi corruptius iudicāt pueri fere: aut iuueniles scholas frēqtāt. Hi nō tātū disertissimi uiris quos paulo ante rettuli: sed et Ciceroni Cestū suū p̄ferūt: nisi lapides timerēt. Quo tamen uno mō possūt: p̄ferūt huius. In declamatiōes ediscūt. Illius orōnes nō legūt: nisi eas qbus Cestius rescripsit. Me mini me ītrare scholas cū recitaturus eēt in millionē Cestius ex cōsuetudine sua miratus dicebat: si Thrax eēm fufius eēm: si pantomimus eēm: pantillus eēm: si equus millesio nō cōtinuibilē exclamaui & si cloaca eēs: magna eēs. Rufus oīum ingēs scholastici intueri me q̄s eēm: q̄ tā crassas ceruices hēre. Cestius Cicerōi respōsurus mihi qd̄ respōderet nō inuenit: sed negauit se exitū: nisi exire de domo. Ego negauī me de balneo publico exitū: nisi lotus eēm. Deinde libuit Ciceroni de Cestio in foro satisfaccere: subinde nactus ē ī ius ad p̄torē uoco & cū q̄tū iocozz cōiutorūq̄ effudissem: postulauī ut. P. R. nomē eius recipet lege ī scrip̄ti malefici: tāta illi pturbatio fuit: ut aduocatiōe peteret. Deide adultū. P. R. edixi: & īgrati postulauī. Iam ap̄ P. R. urbanū curatorē ei petebā: iterueniētibus amicis q̄ ad hoc spectaculū cōcurrerāt: & rogātibus dixi molestū me āpius nō futūz: si iurasset disertiorē eē Ciceronē q̄ seueqz ne ut hac faceret: uel ioco: uel serio effici potuit. Hāc igit tibi fabulā rettuli: ut scires ī declamatiōibus: uel unū tātū. Aliā gēus hoīum eē si cōparari illis uolo: nō īgenio mihi maiore opus ē: sed sensu mīore. Itaqz uix iā obtieri solet: ut declamē. illd̄ obtineri pōt ut ueli aliis q̄ familiarissimis audientibus. Et ita faciebat eius declamationes inæquales erant: sed neqz eminebāt. In quacūqz declamatiōe posuisses: inæqualē eā fecisset. Cōpositio aspa: & quæ uitaret cōpositionē sn̄æ uiuæ. Iniquū tamen erit ex his eū aestimari quæ satis subtexā. non n̄ hac ille optime dixit: sed hac optime teneo.

Luxuriosus sodalibus cæcatus.

Cæcus de publico mille denarios accipiat. Decem adolescētes cū bona sua comedissent sortiti sunt ut cuius nomē p̄uio existeret: ex pacto excæcaret: & acciperet mille denarios. Exiit fors cuiusdā. Excæcatus ē petiit mille denarios. Negant. Prima pars cōtra luxuriosum excæcatum. Ic sunt oculi quos extimuiſtis mariti. O legem abrogandā: si excæcat hoīes. Nulli dat mille denarios: nisi q̄ inuitus accipit. Dic nūc miser q̄ hoc cū excæcareris nō dixisti: Resp. debilitatē consolatur non emit. Cōsumptis p̄imoniis mēbra coferūt. Vtilius ē reipu. unū cecū repellī: q̄ nouē fieri. Nō solū a nobis petit alimēta: sed primus. Alā eū qui pp debilitatē aliq̄. Nō alā q̄ pp alimenta debilitat. Sic fit ubi hoīes maiorē ptē uitæ in tenebris ita agūt: ut nouissime solē q̄si supuacū fastidiant.

Pars altera pro excæcato.

Illis nouē nihil daturus ē nulli nunc fauorabilis erit: si eos a qbus excæcatus est deceperit. Circum uētus adolescēs ab illis nouē ueteranis cōsumptoribus: solus inq̄t nouē cogētibus resistere non potuit. Oīa ex cōpositio facta sunt. Vnus mentionē intulit: omnes approbauerūt. Electus ē q̄ sortiret. Sors huius quæ exierit prima subiecta est. Cū repugnaret excæcatus est. Si circūuētus est inquit iniuriā psequat de ui agat. Talionē petat. Videbimus primum est: ut habeat unde uiuat.

Declamatio secunda de paricida absoluto.

Quidam filium accusauit paricidii. Aequis sententiis absolutum abdicat.

Prima pars contra paricidam.

Inus ē iā quod rogo. Nō peto ut me a paricida uindictis. An iste accusatori parcat. qui patri nō pepercit: igit̄ nihil mediū ē inter testamētū: & culeū. Nō ē absolutus paricida: sed dubius. Vt absolutus: multis tibi sententiis opus eū. Vt dānaris: una. Nō absoluerūt reum: sed solum pepercerūt. Miraris in hac ciuitate misericordiā in qua lex absolutionem dat paribus tabulis. Quæris q̄ multis non placeas: si unum adiecero paricida es. Adsolutionē legi: nō innocentiaē debes: absolutus inquit sum. Nō abdicō te pp paricidium: sed pp alia uitia: quæ te fecerūt tam credibilē paricidā.

Pars altera pro paricida.

Anifestus est adolescentis color: ut dicat se auctoritate patris oppressum.

Declamatio tertia de abdicatione qui fratrem abdicatum adoptauit.

Cum filio tricenario pater patrimonium diuidat. Quidam hūit filios frugi: & luxuriosum. Abdicat

luxuriosum. Frugi: peregre pfectus est. Captus est a piratis: scripsit de redemptione patri. Patre cessante: luxuriosus prauent: & redemit. Rediit frugi. Adoptauit fratrem suum. Abdicat.

Prima pars pro fratre adoptante.

n On ē q̄ quisq̄ me laudet. Prior frater fecit inter nos pietatis exēplū. Vna nauigauit: una periclitatus ē: una omnes emerſus ē terras. Nō reliq̄t me: tandem ad paternā domū reduxit. Non ē q̄ accusatio ne ætatis utaris? Potes nauigare. Vtriq̄ gratias agere debes. Frater me isti reduxit. Ego isti fratrē. Si tanquam inertem abdicasti: nauigauit: si tanq̄ impium: suos redemit. Non pōt eripi filio qd̄ lege accepit. Quomōdō n̄ pōt eripe qd̄ nō pōt dare.

Pars altera cōtra filium adoptantem.

m Ihi necesse est abdicare quem nolo. Hoc uno alter alteri placet: quo uterq̄ patri displicet. Vt amur medicina qua cogimur: qd̄ in mulieribus piculosis fieri solet. Vt malū cū ipso corpe exerceat. Adoptare adoleſcētī p̄mittitis: quē lex indiuidēdo p̄monio expitur. Lex te ad ministeriū p̄mōiū admittit: nō in dominiū. Est aliqua ætas a qua filius esse desinat. Nec tricenarius qd̄ filio adoptare licet. Neq̄ enī q̄s pōt aliū in manū suā recipere: q̄ in aliena manu est. Quō fieri pōt: ut tibi p̄tās uitæ neciq̄: aut in fratre sit: aut ī filiū nō sit. Si bene de te meruerat p̄m p̄ illis rogasses. Nā qd̄ ego nō redemi paupertatis fuit. Nihil in medio cōparebat. Quicqd̄ tūc tricenarius tibi relinq̄rat: abdicatus abstulerat. Quid facere solus: senex: inops: Cuius p̄monii alter diuiserat: alter assūperat. Declamatio q̄rta de seruato filio.

f Erutus cōtra seruatore nequaq̄ habebat actionē. Seruatus a filio eū abdicat. Ille p̄scripsit.

Prima pars contra filium seruātem.

i Cuiſſet perire cui nō licet loqui. Seruatū me putas. Captus sum. Redde me hosti: Captiuus loqui licet. Quoniā tāto ope beneficia uitæ iactat. Audite q̄s prior dederit. Siquis me hosti reddiderit: seruatore uocabo. An uos abdicatiōne putatis actionē: etiam si actio ē. Lex quæ de seruato loq̄t: ad p̄sonas tantū extraneas pertinet. Ad filiū: & ad p̄m nō magis q̄ ad seruū & ad dominū: libertū & patronum. Vt a p̄tā p̄tate discedas & ad æstimationē beneficii uenias. Qui dat uitā si prior accepit nō obligat: sed reddit. Processum in acie exēplū filio meo. Vicit me nō hostis: sed ætas. Seruauit me quē sæpe seruauerā. Redi uiuū me senē meretrix uocat. Parasitoḡ: iocantiū materia sum. Oībus istis tanq̄ seruatoribus tacere iubeor. Fili si uiuere mihi nō licet: cur perire nō licuit? Ego inquit te protexi. Ita tu adoleſcens in acie nō ante patrem steristi. Audite filii mei gloriā. Paricidium non fecit cū posset seruare seruatum.

Pars altera pro filio seruante.

l Ic me genuit. Hic mihi sp̄m. Hic mihi has manus quibus seruare dedit.

Declamatio quinta quæ ē de rapta continente.

r Apra raptoris: aut mortē aut indotatas nuptias petat. Raptor postulat: ut rapta ducat. pater non uult.

Prima pars contra raptorem.

f Ste raptor est. Ego in ius adducor. Non ē enim tam facile hoī p̄bo occidere q̄ p̄dito mori. Cōis inq̄t lex ē. dii faciāt: ne cogas me experiri an tota mea sit. Quādo ergo in hoc inq̄t optabis: hoc tpe nō possum: Curo uulnera. Familiā reficio. Expugnatā domū lugeo ereptā uirginitatē cōsolor. Minātem sibi ipsi custodio. Quādo optabis? Cū rapta uoluerit: nō cū raptor. Quādo optabis? Cū tu non uoles. Quandoq̄dē optabis? paro me optioni. Confirmo aiūm. Nō ē facile hoīem occidere: primo intus gemitus meus: & introrsus hærentes lachrymas ago. Scio qd̄ futurū sit. Vultus te meus decipit. Stulte quanq̄ morari putas: nuptias filiae suæ in securim incurris & carnificē ultro uocas. Quid rogare debeas? Cōiitiū facis. Nemo iudicare se cogitur.

Pars altera pro raptore.

n Nihil est miserior q̄ in incertū inter uitā mortēq̄ destitui. Iam beneficiū erit etiā si mortē optauerit. In amorem filiae istius incidi. Appellare de nuptiis debui patrē. Feci: sed uidete q̄t in lege lēctus sit. Raptor uitā alieni arbitrii habet libertatē sui. Lex cōis ē. Habet hoc raptor quod timeat. Habet & quod sperare possit. In lege inquit non est scriptum quando immo statim. Quoties tempus non adiicitur p̄sens itelligitur. Tam longum tibi ius in caput cuius permittitur. Crudelius est q̄ mori: semper timere mortē.

Declamatio sexta de domo cū tyranno incensa.

d Amni illiciti sit actio. Quidam tyrānū ex arce fugiētē cū persequeretur: in priuatam domū cōpulit. Incendit domū. Tyrānū cū domo cōflagrauit: p̄mio accepto agit cū illo dominus damni.

Prima pars pro tyrannicida.

e Vt nō exclusisti? Quare nō recepisti? q̄re nullā aliā domū tyrānus petiit? Nemo uenienti domum clausit. Aditū in domū nō habui. Nō gaudes te aliqd̄ impendisse publicæ libertati? Hic ē in cuius domū tyrānus occisus ē. Tanq̄ tyrānicida mōstraris. Redde inq̄t domū. Ita uiuo cū tyrāno nō p̄deras: tyrānis amicus: tyrāni satellites. Certe negare nō potes. Hospes diu expectaui an eiceret tyrannus. Facilius potes accusare: aut te qui tam familiaris tyranno fuisti: ut illi maxime tua placeret domus q̄ illū recepisti: aut tyrānū q̄ tibi dānū dedit: q̄ in tuā domū fugit. Aut ut culpa te liberet. Facilius potes accusare fortunā: quæ tyrānū potissimū ad te detulit.

Pars altera cōtra tyrannicidā.

e Ius debet esse damnum cuius est p̄mium. Non est iniūquum eius rei tibi iniuriā imputari: cuius fructū p̄cepisti. Non elegit domū tyrānus. Nec n̄ hoc illi uacabat: sed in eā quā potuit irruerat: cū ego in ea non essem nactus hic occasiōne nocēdi intrare noluit: sed tyrānicidiū elegit: dubium lenitū: periculosum urbi accepit p̄miū: maius sine dubio: q̄ si dānū farcire deberet.

Declamatio septima de ueneno dato filio furētī.

f Illo furenti: & sua mēbra lanianti pater uenenū dedit. Accusatur ab uxore malæ tractatiōis.

LIBER QVARTVS

Prima pars cotra maritum.

n On mirum est quare uiuat quæ filiū perdit. Viuit: quia occidit.

Pars altera contra uxorem.

q Vem quotidie perdebam: aliquando extuli. Falleris misera mulier in orbitatis tuæ tempore. Non perdidisti filium sed nunc extulisti. Extra controuersiam.

a Lfius flauus hanc sententiā dixit. Ipse sui alimētū erat ad dānum. Hūc Cestius quasi corrupte dixit: set obiurgans. Apparet inquit te poetas studiose legere. Iste sensus est suus: qui hoc sæculum amatores non artibus tantum: sed sentiētiis impleuit. Ouidius enim libris metamorphoseon dicit: Ipse suos artus lacero diuellere morfu Cœpit: & infœlix minuendo corpus alebat.

Declamatio octaua de patre qui accusatur concursum fecisse.

q Vi cœtū & cōcursum fecerit: capitalis sit. Viſta Olyntho: cō filio adoleſcēte Olynthus senex athenas uēit. Atheniēſes oībus ciuitatē. Olynthiis decreuerūt. Inuitatus ad cœnā adoleſcēte luxurioso: cū filio uenit. Ibi cū de stupro filii mentio eſſet: pater fugit. Filius retentus eſt. Pater flere ante domū cœpit: incensa eſt domus. Decem adoleſcētes perierūt: & filius Olynthii. Accusatur pater q̄ cœtū cōcursumq̄ fecerit.

Prima pars pro reo concursus.

m Iſſero ſi flere nō licet: magis flendū ē. Imperari dolori ſilentium nō poteſt. Fuerūt ex populo q̄ dicerēt: hic meū filiū: hic meā corruptū uxore. Suū quiſq̄ illi & ignē attulit & dolorē. Timeo fili ne dū te q̄ro in oſſa alicuius raptoris incidā. Vbi athenag: fides? Vbi hospitales inuicē dextræ? Capti inq̄ fili ſumus? Dum licet fugiamus. Sed rāq̄ a Philippo. Pariter apud Philippū certe uicti fuimus. Lachrymæ me uocant in crimē. q̄ſi ex quo Olynthus capta eſt: flere deſierim. Tanti ſi ſum q̄ in ea ciuitate populū cōcitare potuerim in qua filiū ſeruare nō potui. Non quotiēs cōuenerūt in aliquē locū plures cœtus & cōcurſus eſt: ſed quotiēs conuocati: totiēs parati: quaſi ad ducē ſuū concurrerūt. Nō ſi una uicinia cōit: aut ſi trāſeuntū paucoꝝ numerus affluxit: ſed ubi totus: aut ex parte magna populus. Vbi diuiſa in ptes ciuitas. Cœtus multitudinis magnæ nomen eſt coeuntis: ex conſenſu quodam. At illic initio pauci fuerūt. De inde reliqui non ad me conuenerunt ſed ad incendium: quod tamen populus maluit ſpectare: q̄ extinguerē. Lex non eum punit propter quē cœtus factus eſt: ſed eum a quo cœtus factus eſt. Non mihi tanti ultio tanta fuit: q̄ amittere filium uellē: & tentauī populum rogare: nec potui.

Pars altera contra reum concursus.

q Vid cœtus opus eſt? Sunt ſcriptæ ad uindictā iniuriarū omnium leges. Mota ſemel multitudo modum non ſeruat ardente illo incendio: ciuitas potuit.

Declamatio nona de cruce ſerui uenenum ſuo domino negantis.

a Ger dominus petiit a ſeruo ut ſibi uenenum daret. Non dedit. Cauti teſtamento ut ab hæredibus crucifigeretur. Appellat ſeruus tribunos.

Prima pars pro ſeruo.

i Ex Cornelia te appello. Ecce hæres iubet quod tu uetas: ne quis illum domino diſplicuiſſe putet. Tunc huic parari: crucē: iuſſit cum ſibi uenenum. Plura ſerui crimina conſitemur: Intenſiuas portiones inutiles cibos deſiderātī negauit. Quid. n. nō uoluit q̄ uenenu petiit? Maluit crucē pati: quā mœreri. Si uincitur periturus eſt. Si non uincit: ſeruiturus ē ei a quo crucē petiit. Ex altera parte lex eſt. Ex altera teſtamentū. Crux utriq̄. Furioſus ſeruū ſine cauſa occidere uoluit. Quæritis inſaniæ argumentū & ſe uoluit occidere. ſeruo inquit tribuni non poſſunt ſuccurrere ſeruū natum regē habuimus. ſeruo in dice: parefacta eſt Bruti liberorū cum Tarquiniis cōiuratio. Ergo nihil itereſt. Venenum domino aliq̄s dedit an negauerit. Etiā ubi remediū ē mori: ſcelus ē occidere. Tā cito uos de uita domini ſeruū deſperare uultis: hæredē. Mortē ſuppliciiū putas? Quid rogas? Si beneficiū quid minaris? Venenū quiſq̄ obicit: niſi datū? Finē ullū facies tribunitiæ p̄tati: q̄. R. ut ipſe plurimū poſſe: ualere plus q̄ ſe uoluit. Venenū habere ſcelus eſt: tam magnū q̄ occidere.

Pars altera contra ſeruū.

m Ori uolens elegit huic miniſterio nequiſſimū ſeruū audacē inſeſtū ſibi. Ille nō ſaluti cōſuluit domino: quē uidebat inſanabili morbo tabeſcere: ſed tormēta extēdit. ſeruus herilis imperiū nō cenſuit: ſed miſter. Agit de iure teſtamētorū: quorū iterit oīs p̄tās: ſi uiuī neglexerint iſperia mortuorū tribuni. Ita me fecerūt: ut ſur præferat domino. Non morieris domini arbitrio. moriet̄ dominus tuo.

Declamationū Liber Quartus. Seneca Nouato Senecæ mellifilis ſalutem.

Vod numerauī ſolēt facere ad expectatiōē populī detinēdam: nota uaria per oēs dies perſat: ut ſit qd̄ populū & delectet & reuocet. Hæc ego facio: nō ſemel oēs produco. aliqd̄ nouū ſemp̄ habeat libellus: ut non tantū ſententiæ uos: ſed auctorū nouitate ſoliciter. Acrior eſt cupiditas ignota cognoscendi: q̄ nota repetēdi. Hoc in hiſtoriis in gladiatoribus in oratoribus: de q̄bus mō aliqd̄ fama p̄miſit. In oībus deniq̄ rebus uidemus accidere. Ad noua oēs cōcurrunt. Ad nota cōueniunt. Nō tamen expectatiōē ueſtrā macerabo ſingulos produciendo: liberaliter hodie & plena manu faciā. Pollio Afinius nunq̄ admiſſa multitudine declamauit: nec illi ambitio ſtudio deſuit. Primus enī omnium romanorū aduocatis hominibus ſcripta ſua recitauit. Et i de eſt quod Labienus homo mentis q̄ linguæ amarioris dicit ille triūphalis ſenes arpo actio tuas. i. declamationes ſuas nunq̄ populo commoſit. Siue quia parum in illis habuerit fiduciam: ſiue quia magis crediderim tantus orator inferius id opus ingenio ſuo duxit. exerceri quidem illo uolebat: gloriari ſatiſdebat. Audiui at̄ illū & uiridē & poſtea tam ſenē cū Marcello aſernino nepote ſuo: quaſi præcipitaret audiebat illum dicentē: & primū diſputabat de illa parte quam Marcellus dixerat prætermiſſa oſtēdebat: tacita leui

ter implebat: uitiosa coarguebat. Deinde dicebat partē contrariā, floridior erat aliquando in declamando q̄ in agendo. Illud strictū eius & asperū & nimis ratū: incendio suo iudiciū adeo cessabat: in multis illi uēia opus esset: quā ab ipso uix impetrabat. Marcellus quis puer iā tantā indolis erat ut Pollio ad illum p̄tine re successione eloquētiā suā crederet: cū filiū Asiniū Gallū relinq̄ret magnū oratorē nisi illū q̄ semp̄ eue nit magnitudo patris non produceret sed obrueret memini intra quartū diē quando Heriū filiū amiserat declamare cū nobis, sed tanto uehemētius q̄ nunq̄: ut apparet hominū naturā cōtumacē cū fortuna sua rixari: ne quicq̄ ex ordine remisit uitā solito. Itaq̄ cū mortuo in Syria Cæsare per codicillos quāstus eēt diuus Augustus ut erat mos illi clemētissimo uiro nō ciuilit̄r tātū: sed etiam familiariter q̄ in tā magno & recenti luctu suo homo clarissimus sibi pleno cōuiuio cōnasset. Rescripsit Pollio: eo diē cōnauit quo Heriū filiū amisit. Quis exigeret maiore ab amico dolorē q̄ a patre. O magnos uiros qui fortūā succumbere nesciūt: & aduersus res suā uirtutis experimēta faciūt: Declamauit Pollio Asinius intra quartā diē: quā filiū amiserat. Præconiū illud ingentis animi fuit malis suis exultantis: At cōtra Acheriū scio tam imbecillo animo mortes filioꝝ tulisse: ut nō tantū recātī dolori cederet: sed ueteris quoq̄ & oblitterati memoriā sustinere non posset. Memini cū diceret controuersiam de illo q̄ a sepulchris triū filioꝝ abstractus iniuriā: agit mediā dictionē fletu eius iterrūpi: deinde tāto maiore impetū dixit: tanto miserabilius ut apparet q̄ magna interim pars esset ingenii dolor. Declamabat marius dimisso populo ex tpe solus omniū romānoꝝ: quos meo tpe cognoui: in latinā linguam trāstulit grēcā facultatē. Tanta illi erat uelocitas orōnis: ut uisū fieret. Itaq̄ si diuus Augustus optime dixit: Acherius noster sufflamandus est adeo ne cōcurrēns: sed decurrere uideat: nec uerbosē tātū illi copia: sed ēt rex erit. quotiēs uelles eādē rē: & q̄diu uelles diceret. Aliis totiens figuris: aliis tractationibus: Ita ut nec regi posset: nec cōsumi. Regi at ab ipso nō poterat. Alioquin libertū habebat cui & parebat: & sic ibat quō ille: aut concitauerat eū: aut refrenauerat, lubebat, trāsire cū aliquādiu locū dixerat: transiebat insistere iubebat: eodem loco permanebat, lubebat epilogum dicere dicebat. Habebat in sua potestate īgeniū: in aliena modū. Diu uidere cōtrouersiā putabat ad rē p̄tinere si illū īterrogares nō putabat si audires. Is illi erat ordo quē īpetus dederat. At nō dirigebat se ad declamatoriā legē nec uerba custodiebat. Quādān. scholā iā q̄si obscena refugiūt: si q̄ fordiora sunt aut ex quodiā uisū repetita possunt pati. Ille hic in scholasticis morē gerebat ne uerbis calcatis & obsoletis uteret. Sed quā dā antiqua & a Cicerōe dicta ceteris. Deinde diserta dicebat: quā nec illi quidē orōnis citatissime cursus poterat abscondere. adeo quicqd̄ insolitū est: etiā in turba notabile est. Hoc exemplo nemo erat scholasticis nec aptior nec sublimior. sed dū nihil uult: nisi culte: nisi splēdide dicere: sæpe icidebat in ea q̄ de rei summa effugere nō possent. Memini illū (cū libertinū reū defenderet cui obiiciebat: q̄ patroni cōcubinus fuisset) dixisse. Impudicitia in ingenio crimē ē. In seruo necessitas. In liberto officiū: rē finite loco abite: nō facitis mihi officiū: & multā ille hāc in officiis uersatur ex eo impudici & obsceni: & aliq̄diu officiosi uocitati sunt. Memini illā cōtradictionē sic ab illo positā magnā materiā Polliōis asini & tūc Cassii sæueri iocis p̄buisse: & iqt̄ iter pueriles cōdiscipuloꝝ sinus lasciuia manu obscena iussisti: & pleraq̄ huius generis obiciebat. Multa erāt quā rep̄hēderes. multa quā susciperes cū torrētis more magnus qdē sed turbidus flueret: rediebat tamē uitia uirtutibus. plus hēbat qd̄ laudares: q̄ qd̄ ignosceres: sicuti i ea i q̄ fleuit declamator.

Declamatio prima quarti libri de patre raptō a sepulchris triū filioꝝ ab adolescēte luxurioso.

Vidam amissis tribus liberis cū assideret sepulchro: a luxurioso adolescēte in uicinos hortos deductus est: & detonsus. Coactus est conuiuio interesse: mutata ueste, dimissus iniuraz agit.

Prima pars pro raptō a sepulchris trium filiorum.

Vnq̄ lachrymāe oprimentur imperio: sed ēt irritant. Nulla flendi maior est cā q̄ flere nō posse. Nā rapuit me qualē in cōuiuio puderet uenire: dimisit qualē ad sepulchrū redire puderet. credo mirari aliquē: q̄ in foro amissis mō liberis ueniā. At ego iā in cōuiuio fui. Quousq̄ inq̄t flebis. Est q̄ dā in ipsis malis miserorū uoluptas & oīs aduersa fortuna hēt in q̄relis lauamentū. Ibi me flere phibes: ubi crudeliter ipse nō fleres. Cū miserimū sit flere: q̄scilicet sum: cui nec hoc qdē licet ubi ebriorū sitim: & uomētū famē. Quis ē iste q̄ supra lugētē patrē cēsura lugēdi postulat, p̄iectus sum i oīa gulā libidinēq̄ flagitia: oībus denotādus cēsoribus: sæculo p̄cepta cōponit. Scit q̄tū sup̄ amissos tres filios p̄rī flēdū sit: q̄ si uerēt p̄r fleret. Senex: orbus: iſcēlix: hoc tantū iter miseras solatiū capio: q̄ miserior eē non possum. Cineres meorū in sepulchro uideo. Magnum solatiū est appellare sapius noīa filioꝝ nō respōsura. Hoc mihi remediū ē nec de nuptiis: nec de liberis cogitādum. Dixit omē occurrit. Cogit flere q̄ nō finit. Iniuria eēt scēlis in illo conuiuio morari.

Pars altera contra raptum.

Vastus fui prius de inhumanitate eorū q̄ illum p̄pinq̄tate cōtingerēt. Nemo amicus: nēo unq̄ p̄pīquus est. Sed melius & uidēs illius rabiē nouerāt: festo diē sodales: amiciq̄ mecum: quorū unus: quid hunc misēz sic perire patimur. Nemo sibiipsi finē flendi fecit. Pudet illos definere. Cogi uolunt. Cōsolaret te diutius: nisi & iam accusare posses.

Declamatio secunda de Metello coacto ne fungatur sacerdotio pristino.

Sacerdos integer sit. Metellus pontifex cum arderet ueste tēplum: dum palladium rapit: oculos p̄dit. Sacerdotium illi negat.

Prima pars pro Metello.

Esta m̄r fortasse nullum sacerdotē haberes: nisi Metellum habuisses. Sacroꝝ cām ago nō Metelli, plus eorū interest: ne Metellum sacerdotē: plusq̄ Metelli ne sacerdotium perdat. Non erat tantus Metellus cum illi sacerdotium dedimus: Ciuitas sollicita pendebat. Duo periclitabant quibus nihil potius habebat p̄ciosius. Sacra & Metellus. O faciendum sacerdotem: nisi esset. Lex integrum ad aīum

LIBER QVARTVS

refert non ad corpus. Lex extimari hoc uoluit: tūc cū quis peteret: non cum haberet sacerdotiū. Habes uer-
sta duplex tui pontificis meritum. Seruauit: nec uidit. Extra controuersiam.

p Ollio ante hoc si cæcus factus esset, non abstulisset. Si postea cæcus factus est uidit.

Pars altera contra Metellum

s Acerdos nō integer corporis, quasi mali ominis res uocanda est. Hoc in uictimis notat quāto ma-
gis in sacerdotibus. Post sacerdotiū magis obseruanda est debilitas. Non enim sine ira deorum de-
bilitatur sacerdos: Apparet non esse propitios sacerdoti: quem seruati nec quidem seruant.

Extra controuersiam.

h Vnc colorem Galio non probauit: summo cū honore Metelli. Afferens contra Metellum agēdū,
Ita ut cogatur tum iudicibus officio pontificum & ipse consulere.

Declamatio tertia de patre exule & filia rapta.

i Mprudētis cædis dānatus qnquēnio exulet. Rapta raptoris mortem aut indotatas nuptias optet.
Cū quidā hēret filiā & filiū: imprudētis cædis dānatus in exiliū abiit. Filia eius rapta ē. Raptor ad
patrē puellæ se contulit. Impetrauit ab illo: ut iuberet filiā nuptias optare: & epistolā daret ad filiū.

Fratre auctore: mortem optauit puella. Pater rediit. Abdicat filium.

Prima pars contra filium.

q Vomō me excusabo reip. cui duos abstuli. Neutq; mea culpa. In altero me fortūa decepit. In altero fi-
lius. Filia ēt fratri paruit. Filius nec patri: perhūanos inqt errores agnouit præces meas. Potes inqt oi-
bus hoīem ostēdere: q; nō possis occidere. Scis me ciuē debere reip. Hoc itererit tamen q; imprudēs occi-
dimus: & prudēs seruauimus. Aliquē in exilio itra fortunā meā uidi. Pars altera p filio.

i Rrupit cōtumeliose tanq in exulis domū. Peruenit ad patrē nō peccit eius dolori. At ego q̄rebar q;
absenti fecit iniuriā. Nō possum ob hoc abdicari: qd lege factū ē. Nō potuisti pr de iniuria iudicare:
q nō noueras. Multa nobis extorquētur quæ noluimus scribere: & tu fortuna in ea eras in q posses iniuriā
accipere: & ille is erat q ēt posset in prīa iniuriā facere. Quia sciebat malā causam suā agit apud illū q eā nō
nouerat. Rediit superbus & iubebat: & nos optare nuptias cogebat. Videbat sic & illic coegisse. Aliq tamē
epistolā cōsecutus est. Nemo unq tardius periit. Collegit ingentē numeq; perditore. Ex pugnaui domū.
Vexauit puellā. Hoc tibi raptor non narrauerat. Extra controuersiam.

i Atro aiebat semp iuissum esse q rex aliū p se subiceret. Nō oportet hoc deriuari: factū i sororis uo-
luntatē. Qui defendit inqt crimē: auditur tanq reus, qui transfert tanq accusator. Malo at loco est q
hēt rei fortunā: accusatoris iuidiā. Asinius Pollio dicebat colorē in narratiōe ostēdēdū: i argumētis exeqn-
dū. Imprudenter eos facere q in narratione oīa instrumenta coloris apponerent. Nā & populus eos pone-
re: q narratio desiderasset: & minus q probatio.

Declamatio quarta de eo qui armis sepulchri factus est uictor.

s Epulchri uiolati sit actio: Bellū at cū esset in quadam ciuitate. Vir fortis in acie amissis armis: dese-
pulchro uiri fortis arma sustulit. Fortiter pugnaui. & reposui. Præmio accepto accusat sepulchri
uiolati.

Prima pars pro uiro forti.

a Rma uix contigerā: secuta sunt. Hæc si sumo arma sunt. Si relinquo spolia. Vidissem uere uiolari
sepulchrū: si illo uenisset hostis. Vterq; quod alteri deerat commodauimus. Ille uero arma ego ar-
mis uirum. Respu. multum cōsecuta est. Vir fortis nihil pdidit. Necessitas ē quæ nauigia factu exonerat.
Necessitas est quæ ruinas incendia opprimit. Necessitas est lex temporis. Quicquid non fit non legitime p
legibus. Melius enim pro ipso sepulchro actum est: in quo notiora sunt iterum arma uictoria. Pro repu-
blica plærūq; templa nudantur: & in usu stipendii dona conflamus.

Pars altera contra uirum fortem.

r Eum habemus in prælio inertē: in fuga audacē: in utroq; turpē. Non minus patrociniū: q crimine
arma sua pdidit. Hoc excusare non poterat, nisi rapuisset aliena: at rapuit aliena. Hoc excusare non
poterat: nisi sua perdidisset. Arma uictoria, arma consecrata diis manibus: arma quoq; quæ te fece-
rūt uirū fortem. Reposui inqt arma. Gloriat q nō & illa perdidit. Non teneor lege quia reposui. Tam te-
neris herclēs: q qui uulnerauit aliquē: licet uulnus sanauerit: q qui surripuit aliquid: licet depræhensus red-
diderit non est hoc illi crimen pp uirtutem donandū. Iam grām uirtuti rettulimus. præmiū consecratū.
Aæquos nos esse conuenit. Vnum uirū fortē honorauimus: Alteq; uindicemus.

Declamatio quinta de priuigno medico & nouerca moriente.

a Bdicauit quidam filium. Abdicat medicinæ studium. Cum pater ægrotaret. & medici negarent
posse sanari: sanauit. Reductus est patri. ægrotare nouerca cœpit. Desperauerūt medici. Rogat pa-
ter filium ut curaret nouercam. Nolentem abdicat.

Prima pars pro filio medico.

q Vo pacto istud euenit: ut abdicatione mea pater ægrotaret. Redit nouerca. Pietati cessere morbi:
medicinā relinquo: multum laboris: multum uigiliæ. Adice adhuc q; qui sanant igrati sunt: &
medicus possum decipi & non possum priuignus excusari. Eundē inqt: medici morbū esse dicūt:
Nempe illi qui negauerunt te posse sanari. Ego nō credo si fatereris illā sic posse sanari. Timeo fortunam.
Imputabī mihi si quid acciderit. Ecce tu me nō posse nō credis. Oēs medici negāt: & nūc diligētiores fue-
runt: quia in te decepti sunt. Nō sum tantæ scientiæ: quantæ uideo. Magnis præceptoribus opus est. Ab-
dicatus studii. Quæris quomodo te sanauerim? Non tibi medicus. sed filius pfuit. Desiderio laborabas.

Gratum tibi erat quicquid meis manibus acceperas. Ut primum intrati recreatus es. Quid in te curandū esset aduertit. Hac non eodē morbo laborat. Multa sunt dissimilia: sexus: ætas: animus. Nihil magis ægris prodest q̄ ab eo curari a quo uolunt: Temerariis remediis graues morbi curantur. quibus uti non audeo in nouerca.

Extra controuersiam.

n On oportet adolescētem q̄q̄ nouercæ succensere. Alioquin odit & gaudet. Ferendus est adolescēs si se accusat. Non est: si ulciscitur. Pars altera contra filiū medicū.

i Vgendū ē flendū est: in hoc me conseruasti. Hostis aliq̄do uulnus sanauit quod fecerat ob hoc maxime: quia alius sanare non poterat. Negant posse sanari. Nemo suscipit. Nemo enim uult filio curationem præripere. Extra controuersiam.

p Ollio dicebat inter patres & filios: id solum iudex putat licere: quod oportet.

Declamatio sexta de indistinctione filii & priuigni.

q Vidam mortua uxore quæ in partu perierat: duxit aliam. puerum rus misit. Ex illa subinde fustulit filium. Vtrūq̄ puerum ruri educauit. Post longum tempus redierunt similes. Quærenti matris uter eius esset non indicauit. Accusatur ab ea malæ tractationis.

Prima pars pro marito.

q Vid fletis pueri? securi æstote: non me nunciante lites sunt. & nondū idicauit. Qualis eris nouerca quæ gratis sic fieri cupis. Alter tuus est. Alter tui frater est: & si p te licuerit: neuter priuignus erit. dū alterius uis eē mater: utriusq̄ es nouerca. Si coegeris mētiam: Nō mater: sed nouerca decipieris. Hos ipsa noluit natura distingui. Indicare nisi tam pertinaciter quæres: Hic tuus est. Quid alterū nouer calibus oculis intueris. Ille tuus est. Vnum uere tibi contingit: ut habeas priuignum: & non sis nouerca.

Pars altera contra maritum.

m Alæ tractationis agit: Filius eius rus ablactatus a patre: & educatus est sic: ut ignotus esse posset & matri. Tibi rediit uterq̄ filius. Huic uterq̄ priuignus. Eo crudelius filio caret quo p prius accessit. Times huius iniquitatem: cum iniquus magis ipse ames eū: cui alterius uis donare matrē: q̄ cui non uis reddere suam.

Extra controuersiam.

q Vod ad colorem ptinet uiri. Hispo romanus. & Sillo Pompeius hoc uisi sunt. Nescio & omnino nō indico tibi. Quidā miscuerūt etiā & utroq̄ uisi dixerūt nescio: Et si scirē non idicarem tibi. Quod latro & Cestius: sed Asinius Pollio neutrum colore probabat. Si dicit inquit nescio. Nulli fidem facit. Vxor ipsa non quæreret ab eo: nisi ille scire posset. Etenim contra uirg dici potest: quære a nutrice & pedagogo. Verisimile nō est: neminē domi eē q̄ sciat. Ille autem mixtus color utrūq̄ corrumpit: & ignorantis fidem: & nō indicantis fiduciā. Nā cum dicit: etiam si scirem nō indicare ut efficit illū iudex scire putet: cū dicit nescio efficit ut uideatur indicare debere si scit. Hoc aut ipse colore usus est: quin aiebat specialissimū scio: sed non iudico. Quia pueris hoc utile est: & tuo filio. Magis enim amaturus sum eum q̄ matrem uidēbitur non habere.

Declamatio septima de tyrānicida: & adulterio tyrāni.

t Yrannicide præmiū detur. In adulterio depræhensus a tyrāno gladiū extorsit a tyrāno & occidit eū. Petiit præmium. Contradicitur.

Prima pars contra tyrānicidam.

n On fecisset tyrannicidium: nisi illū tyrānus armasset: cuius adulter fuit: qui etiā tyrāni fuit. Impunitat nobis q̄ in adulterio mori uoluit dephensus. Tyrānicida noster iure occidi potuit a tyranno. Certamen impari conditione contractū publica fortuna diffraxit. Non innocētiōr uicit: sed fortior. Tulit secū tyrānnus gladiū. Sic enim occisuri ueniunt. Cur solus ad præmiū uenis tyrānū certe occidisti cū adultera: Nō lorica. clypeū ne sumpsit: sed tenuē ac perlucidā uestem: perfusus unguento intrauit cubiculū: in quo nō esse tyrānū diligenter agnouerat: tyrānicida nē ne tyrānū inueniret optauerat. Ducat tyrānicidam in arcē: tyrānus non uxor: odiū nō amor. accēsurus ferat amicū: ferat ferg. eat eo ubi inuenierit tyrānū. Oīa honesta opa uoluntas inchoat: occasio perficit. Sæpe honorata uirtus est: etiam ubi eam fefellit exitus. Scelera quoq̄ quis citra exitum subsederūt puniunt. Nec ifœlix uirtus amittit gloriæ titulū. Nec gloriā uirtutis intercipit fortuita foelicitas. Nunq̄ maiorum nostrog prudētia tantis muneribus tyrānicidiū emeret si etiā id libido permetteret. Nouo inauditog more pugnabāt. Tyrānicida p adultero tyrānus p pudicitia. Occidisti tu maritū. Fortūa tyrānū. Tyrannū cadere reip. nolo. Occidat iratus ciuis. Mifceat maledicta uulneribus: qualia in adulterg maritus attulerat. Ab adulter oculis ad præmiū cūris. Nolo tyrānicida immittat anteq̄ occidat tyrānū. Po. ro. ueneno uinci hostē noluit: proditiōe noluit. Honoro bo subiectū tyrānicidiū. nō honorabo fortuitum: nō coactū.

Pars altera pro tyrānicida.

n On habebas inquit ferg. Quid enim tyranno profuit quod habuit. In eo q̄ inermis ad tyrannum uenit. non minor uirtus sed periculū maius nō quæras quid in arcē tulerim: tyrannicidium detuli. Non est gladius meus: sed manus mea est: sed animus meus est: sed consiliū: sed piculum: sed tyrānicidium meū. Adulteriū uocas quo effectū est: ne qs timeat adulteriū. Diligēter arce mūta occasione regres. Tetaui feruos: tentaui amicos. Per uxore solā fluxit occasio. Nō putauī adulteriū: uxore tyranni polluer. Sicut ne homicidium tyrānum occidere. Ferg. in arcē ferre periculosum erat. Inuenire facile. Si tyrānū unq̄ inuenero obuiā: quælibet res telum erit. Certe semper solet secum tyrannus habere ferg. Gladius inter duos fortioris est: q̄ sollicitus fui adulter: ne depræhenderer.

Declamatio octaua de patrono operas dimissas repetente a liberto.

p Er uim moerumq̄ gesta irrita sunt. Bello ciuili patronus uictus & proscriptus ad libertum confugit. Receptus est ab eo: & rogatus ut operas dimitteret. Remisit. Consignatione facta restituit.

tus exigit operas. Contradicit.

Prima pars pro patrono.

Patronus a liberto restitutionē peto. Si pacisci tunc a me uoluisses operas spospōdisses. Bona bello pdidi. Ad restitutionem nudus ueni. Nunc libertorum opas desidero. Profer tabellas crudeliores tabula syllanæ p̄scriptionis p̄sequabatur illa quos uicerat. Hæc persecutæ sunt quos receperat. In illa ultio fuit. His perfidia. Deniq; illa iam desit. Hæc p̄seuerauit. Nō mea inq; sed aliena uis fuit: æque dignus est p̄na q̄ ipse uim adhibet: ut q̄ ab alio amora: ad lucrū suū utit. In hunc præmiū icidi. Et cū tunc ne offenderē: securus: sum hæc exigentē. Nō recipit me: sed inclusit. Nihil est uenali misericordia turpius.

Par altera pro liberto.

Nihil tibi opus est potestas. Scisti illū parere. Et si cogi non potest: quaslibet iudicas operas. Nunq̄ tam men indices ita periculosas sicut idixisti. Habeo iudicia tua. Bene de seruo iudicasti. Manumissisti. Bene de liberto. Proscriptus potissimū ei te commissisti. Si noluissem patronū habere potui. Vnus ex proscriptis fuisti: qui tunc non posses etiam rogari. Restituo tibi proscriptionē remisisti. Non qcquid p̄scriptione gessisti recidit.

Extra controuersiam.

Omnes inuecti sunt in libertū. Varius geminus: & Ottonius ægerūt leuius. Vt patronus remissurus uideretur operas si obtinuisset. Nā Otto dixit. Sine me iudicio meo uideris redemisse. Faciam remittam. Quid me sic times: tanq̄ inuitus promiserim. Contra Cestius ait. Tunc huiusmodi utendū est coloribus: ubi uerendū est: ne uideamur rem durā postulare. Vbi cōtra honestā personā: p̄missio iudex molliore fallēdus est: q̄ in hac persona ueremur & causa: nisi hoc unū ex colore metuendū est. Ne si uoluimus hæc remittere: etiam uoluisse uideamur.

Declamatio p̄sa quinti libri de eo qui incidit alteri laqueū quo se ipse suspēderat. N̄scripti malefici fit actio. Quidā naufragio facto: amissis tribus liberis: & uxore incēdio domus: suspēdit se. Præcidit illi quidā ex p̄tereuntibus laqueū. A liberto reus fit malefici.

Prima pars pro eo qui præcidit laqueum.

Res inquit liberos perdidisti. Vtinam & illos seruare potuisses. Viue mutantur uices foelicitatis humanae. Proscriptus aliquando proscriptus. Victi fugiunt: Proscripti latent. Natat naufragi. Amisi iuxorē: liberos patrimonium. Tu putabas ea conditione accepisse ne pderes. Ludit te suis fortunæ muneribus. Et quæ dedit aufert: & quæ abstulit reddit. Nec unq̄ tutius est eā experiri: q̄ cum locū in iuriæ nō habet. Cneus Pompeius in pharsalia uictus acie uixit. Mortē tuorū: tuū putas naufragiū: Crassus uixit. Non priuatus perdiderat: sed publicas opes. Omnia tibi fortuna abstulit: sed spem reliquit. Tolle spem hominibus: nemo uictus retēbit arma. Nemo infeliciter experta negotiatione: alios appetet quæstus. Nemo naufragus uiuet. Spes est ultimū aduersariorū solatiū. Vt uiueres natasti: misertus sum. Nec in te amplius q̄ periculum cogitauī. Nō attēdi incēdiū: non orbitarē. Aut si attēdi: meminērā te post illa uixisse. Nō uisus es mihi animū moriēdi habere: legeras locum in quō interpellari posses.

Pars altera contra præcidentem laqueum.

Vlt ille dominus fundorū: aliena arbore suspendēdo laqueū. De fortuna nihil queror. Mori permittit. Nunc inquit morere: Iniuria est: ut qui meo arbitrio debui: tuo moriar. Amisi uxorem liberos: patrimonium. Fortuna mihi nihil præter laqueum reliquit. Iste nec laqueum. Sumpsit instrumētā mortis solitudinē & loqueū. Alteq; aptū morituro: Alteq; misero. Quisquis interueneris: si amicus es desse: si inimicus specta. Cū a me iste accuset: & grauiorē de me q̄ de reo ferre sententiā. Ego ut ne moriar. Iste ne phibeat. Ne hoc narrarē: mori uolui. Præstitit remediū meū. Si qua fides est. Nō enataui: sed eictus sum. Nihil iā timebā: nisi uiuere. Domus meæ fata claudio. Nullo miserior q̄ q̄ ultimus morior. Cui me uitæ referuas. Vt ædificē. Aspice incēdiū. Vt nauigē. Aspice naufragiū. Vt educē. Aspice sepulchrum. In tam clamitosa domo foeciliores fuisti. Vxor & liberi. Vobis mori contingit.

Declamatio secunda de filio pauperis qui factus est gener diuitis inimici.

Pauper cum haberet filiū: & diuitē inimicū filiam habentem peregre profectus est. Rumor fuit de morte. Filius cū deuote in gratiam rediit: & eius filiam duxit. Reuersus pater coegit illum uxore repudiare. Nolentem abdicat.

Prima pars pro patre paupere.

Emo qcq̄ facile credit: quo perditō dolendū sit. Ego diu non credidi de nuptiis tuis defertor patris: inimici cliens: uxoris mancipiū: non fleuisti patrē: non quæsiuisti. Sic inimico placuisti. Rūor inquit fuerat te decessisse. Mirabar si talē uxore iubēte patre habere potuisses: nō quæris nisi perire. Mors mea tibi debet esse suspecta inimicū habeo. Quis alius hanc famā potuit immittere: nisi q̄ me uiuo: filiā collocare non poterat. Non times ne inter ipsas nuptias: patris ossa referantur. Tot serui sequunt: tot liberi: tot clientes: ut quicquid dixerit rumor sit. Fabricius aurum a pyrrho recipere noluit. Beator ille fuit: q̄ ille regno. Plures insidias in itinere fugi: & factum diues quod faciendū mandauerat credidit.

Pars altera pro filio pauperis genero diuitis.

Anū gloriæ genus: odiū diuitiarū. Mortales eē inimicitia debent. Scipio Gracchi inimicus & p̄fecta socer: cuius uitio inimicitia contracta sunt: apparet. Ille amat filium tum: nec tutuum.

Extra controuersiam.

Seuianus nomine rem stultissimam dixit. Diues me sæpe contēpsit. Nunq̄ nisi pro mortuo habuit. Vt aliquid & simile de Seuiano dicam post hanc sententiā Seuianū semper pro mortuo. habui.

Declamatio tertia de duobus fratribus pancratiaistis.

Alia tractationis fit actio: duos filios quidam paterfamilias instituit: & ad Olympiā duxit. Cū compo-
 siti essent: ut simul pugnaret: accessit ad pugnatē pater: & aut abdicatur: si quē pdiderit. Cōmor-
 tui sunt iuuenes: & decreti sunt si honores diuini. Reus fit pater male tractationis ab uxore.

Prima pars pro filiis.

Ertius sine sorte pugnasti: & utrūq; uicisti. Stetit, cruētus pater. Iā pierāt: & adhuc miābāt. Moriunt.
 Nō aliter ab altero: sed uterq; a pater. Misera mī odisse nō pōt: q; filiū suū occidit. Iuuenes iūcti nisi
 habuissent pater. Pater iuuenes nec paricidiū pater negare potuistis. Vincere ppter paricidiū nolūt. Vi-
 ci ppter abdicationē. Abdico igit eū q; uictus erit. Demēs meliorē abdicaturus es. Inuoco Iouē cuius Olym-
 pia paricidias absoluta sunt.

Pars altera pro patre contra filios.

On facturus dixi: & si facturus pro gloria eorū dixi. Nō debeo iuidiā solus eē: cum luctus cōis sit.
 Oēs aiebāt collusuros frēs. Minatus sum nō ut necessitatē filiis ipōerē: sed ut populo satifacerē.

Declamatio q̄rta de dānato paricidii allegante fratrem.

Vi falsum testimoniū dixerit: uinciat apud eum in quē dixit. Ex duobus filiis pfectus est cū uno
 pater. Adolescens solus rediit. Accusatus a fratre paricidii: & damnatus. Diebus festis intercedenti-
 bus pēna a lege dilata est. Rediit pater. Accusauit damnatus fratrem falsi testimonii: & obtinuit: &
 uicit. Cogit pater: ut uinctum soluat. Nolentem abdicat.

Prima pars pro patre.

Alsum inquit testimoniū frater dixit. Si uis illius graue crimē facere: te exorabilē praesta. Crudelius
 i fratrē miraris si in te creditū paricidiū sit. Ergo ego duos filios habere nō possum. Adolescēs iam
 potes: & paricidiū facere. Alligatus est alter filius: q; nō reuertebat pater. Alter q; iā rediit. Nunq; sol-
 ues fratrē. Si talis es: nihil testis mēritus ē. Paricida es. Nō ipso in te sed in patre: pio aio dixit. Suspectū ha-
 buit: q; reliqueras patrē. Inter cathenas filii iaceo eodē clauis ergastulo. Ingrate testē tuū simul alligasti.

Pars altera pro filio.

Eo piculo solutus sum: meo alligatus. Vix solui poterat: si testimoniū falsum pro fratre dixisset.
 Paricidiū de patre finxit: de fratre cōmisit. Venisse pater mihi carnifex nūciauit. Paricida sum sicut
 obicit. Hoc leuius irascor. Miraris si eū fratrē alligare possum: q; me potuit occidere. Ingrata poe-
 ne erat: ipa poenae meae dilatio. Expectare grauius uidebat q; pati. Imagiabar mihi culeū serpētē: Profūdū.

Declamatio q̄nta de domo paupis p diuitē cū arbore q; dicat Plātus cōbusta.

Vi sciēs dānū dederit: reddat q; druplū. qui insciens simplum. Diues pauperē uicinum rogauit ut si
 bi uenderet arborem quā sibi uidebat obstare. Pauper negauit. Diues incendit platanū: cum qua
 & domus arsit. Pro arbore pollicetur quadruplū: pro domo simplum.

Prima pars pro paupere contra diuitem.

Xcitatus flāmag; sono: uicinorū priō fidē iplorauit. Arbor ramis discurrētibus totā domū texerat.
 Nō pōt exorari. Incēdāt. Est hac ipudētia sine fine cōcupiscere: sine mō irasci. Nō pōt expugnari
 p̄cibus. Expugnes ignibus. Nihil iter me & pauperē iter est: si iure agamus: liceat & pauperē gau-
 dere p̄spectu. Vos possidetis agros: urbiū fines: urbēq; domibus impletis. Intra aedificia uestra: undas & ne-
 mora cōprehēditis. Nihil latius oculis tuis q; ruinae meae. Domū pdidi: q; carere nec arbuscula quidē po-
 terā. Delitiis tuis diues ardebimus. Oculis uoluptas incēdio quārit: & p̄cutus ignibus relaxat. Quid p
 spectui obstabat? Quid in ambulātibus nobis nō obstat feruorū cateruā: & i mēlam erecti altitudinē pa-
 rietes lucē nō ipediūt. Infinitis primo recta spatia ambulatiōes: & urbiū solo aedificata domus: nō uos p
 p̄terea a publico excludūt. Sub hac arbuscula imaginabar diuitū siluas. Quātū pdidi: quē tatef iratus ini-
 micus plus pdidisse: q; uoluit. Nō iniquū postulo: Eius dāno desinat incēdiū cuius consilio cōepit. Sic licet
 ut domus ad cælū emineat. Oēs cōuersae brumales aestus habeāt aestiua frigora & nō in suis uicibus intra
 istorū poenates agat annus. Agūt in summis culminibus mēta nemora: & nauigabiliū piscināq; freta.
 Arata quodā populis rura: singulorū nūc ergastulorū sunt. Latiusq; nūc uillici q; reges imperāt. Maria sub-
 mouent p̄cedis mollibus. Neciebas quāta sit potētia igniū: q; irreuocabilis: quēadmodū totas consumat
 urbes: q; leuibus initiis oriant incēdia. etiā si partē dāni dare uoluisti: si tamen partē noluiisti: in totū quasi
 prudēs dederis: tenēdus es. Ex toto enī noluisse debet qui iprudentiā defendit. Si fateret iste scienter ianuā
 incēdisse: puto nota domus intelligeret: ex parte si unū tignū. Nec enī quisq; oīa incendit: sed unā aliquam
 rē: ex qua surgat in oīa se sparsurus ignis. At qui pars domus est: arbor quā in domo est.

Pars altera pro diuitē.

Estilentē mihi domū faciebat arbor. Caelū omne per quod salubris spiritus uenire posset: obduxe-
 rat. Rogauit pauperē & dixit: nihil tibi nocet arbor. recisa. Mihi plurimū nō recisa. Quid ad te illi ra-
 mi pertinent qui extra domū sunt? Quas dā partes domus meae rami praebebāt. Iam etiā quos dā
 parietes minuerant. Scitis quanta uis sit arborum: muros discutunt.

Declamatio sexta de rapto adolescente in ueste muliebri.

Impudicus cōcione prohibeat. Adolescēs speciosus sponsonē fecit muliebri ueste. Sed exiturus in
 publicum processit. Raptus est ab adolescentibus decē. Accusauit illos de uī. Dānauit & clamauit.
 Concione prohibitus a magistratu. reum facit magistratum iniuriā.

Prima pars pro magistratu contra adolescentulum raptum.

Vliebrē uestē sumpsit. Capillos i fēminā habitū cōposuit. Oculos puellari lenocinio circūdedit.
 Colorauit genas. Nō creditis: & q; nō crediderant: uicti sunt sponsonē. Et hoc de sponsonē forsitan

LIBER SEXTVS

uenerat: ut auderet ipudicus cōcionari. Date illi uestē puellarē. Date noctē: rapies. Sic illū uestis sumpta de
cui: ut uideret nō tūc primū uestē assumpsisse. Facta totius adolescētiae remitto. Vna noctē cōtētus sum:
sic imitatus puellā: ut raptorē iuēiret. Nūqd cecidis: Nūqd carnē famosum cōposui: aut ut pprīū gēus inīu
riā tuā dicā: nūqd te rapui: Ap̄ p̄res n̄ros q̄ forēs stipēdia auspicabant: nefas putabā: brachiū extra to
gā exerere. Quā lōge ab his moribus aberāt: q̄ tā uerecūde ēt uirtute utebant. Cōstat hūc stupratū: cū dam
nati ēēnt q̄ rapuerūt.

Pars altera pro adolescentulo.

Onstat semper grauem: semper seuege fuisse: semper rigidum. Sed hoc iocis adolescētium factum
c est. Ceterę tam nota erat uerecundia: eius: ut nemo sine sponsione crediderit.

Declamatio de trecentis non receptis ab imperatore.

Oste portas apire bello nō liceat. Impator in bello summā ptatē hēat. Trecētī ab hoste captiui ad
n portas nocte uenerūt. Impator nō apuit. Ante portas occisi sunt. Impator post uictoriā eius reus ē
lesā reipublicā.

Prima pars pro imperatore.

On putauī meos. Nouerāt legē. Cur inqt trecētī pierūt: imo cur ne pierūt: capti sunt. Hos ego ī die
n nō recepissē: nisi uictōres. Noctū nec uictōres qdē. Procedēs posttridie in plū pugnaturus oīdit
trecētōs: ī qbus laudari nihil pōt nisi fuga. Nihil desiderari: nisi nūerus. Fugiūt ut leges relinquāt.
Redeūt ut leges tollāt. Populus rōanus ī carthaginēsi plio in sūmas redactus angustias: cū seruorū deſide
raret auxilia: captiuorū cōtēpsit: & credidit eos libertatē magis tueri posse q̄ nūq̄ habuissent: q̄ q̄ pdidissent.
Noctē quō hostē ciuēq̄ distiguā? Quā mihi dabis notā: ut arma cognoscā? Credo in insidiis hostes fuisse:
ut exclusos occiderēt seq̄rent amissos.

Pars altera contra imperatorem.

Nfestus illis trecētis fuit: q̄ iniquo eos collocauit loco: hoc ne agi possent: nō recepit. Capti sūt for
tissimi duces: Regulus: Crassus. Hęc posttrēo rogatiū uox erat: Mitte arma. Certe hoc lex nō uetat.

Declamatio octaua de tyrāno post absolutionē petentem magistratū.

Ompetitori liceat in cōpetitorē dicere. Tyrānus sub absolutione dominationē deposuit. Vt si quis
c obiectisset tyrānidē capite puniret. Petiit magistratū cōpetitor. Contradicit Candidatus.

Prima pars contra tyrannum.

Nno meo spōdeo. Nulla rapies. Nullus occidet. Nullū spoliabit tēplū. Cur honores tādiu gesserit:
narret p̄ cōmunē dep̄cor libertatē. Moriar: obiciē: tibi q̄ occideris ciuē. Vult aliquo ipio aliq̄ ptā
te distigui: hō magnā nobilitatis: magnā grā: igētis pecūiā. Siciliā d̄r d̄ns q̄ iclusos aeneis tauris
hoies subiectis urebat ignibus: ut mugitū aderēt: uerba nō possent. O hoīem ī sua crudelitate fastidiosū:
q̄ cū uellet torq̄renti nolebat audire.

Pars altera pro tyrāno abdicato competiore.

Vicquid agi: quicquid gessit: causa reipublicā feci. Peto ne mihi lex pro me lata noceat: neu qd̄ no
q ceat. Quia non obicitur: quod non nocet obiectum.

Declamatio priā sexti libri de fr̄e dāte fratri abdicato chirographū de p̄te h̄reditatis.

Bdicato fratri frater chirographū dedit: dimidiā partem se h̄reditatis sibi datūq̄ promittens
si non respondisset. Ille tacuit. Abdicatur alter a patre.

Prima pars pro patre contra filium dante chirographū fratri abdicato.

Antū h̄eres aliēi h̄et: q̄ntū uiuo patrē nō pōt soluere. Vis scire cuius fidei sis: nec frater qdē tibi si
ne chirographo crediderit. Alterius spe morior. Alterius fide uiuo. Etiā p̄rimoniū meū diuisum
ē. Nisi succurritis uicit me: & ille q̄ tacuit. Nō dissimulo me hodie duos abdicare. Chirographū p̄
deparicidāq̄ foedus: & nefariā rei pactū. Chirographū dātī ipiū: patri piculosum: accipienti turpe

Pars altera pro filio contra patrem.

N oēm me fortunā frater: tibi iūgā comitē. Si militādū: una militabimus. Si pegrinādū: una urbes
pegriabimur. Si quotidianā rogauero stipē: & illā tecū diuidā. Noli recētē irā exagitare p̄ris. Ma
lui ut tacendo patrē uinceret. Mea partis h̄eres ero: tuā custos. Et quia de re maxime melius sibi
quisq̄ credit: do chirographū: tu da opam ut istud magis a patre accipere q̄ a fratre uidearis. Hoc qd̄ hone
ste: & quod piā gerebamus: tā palā agimus ut pater sciret. Quid enī timebā: nisi si rescisset pater: moleste
ferret filium suū hoīem auagē nō esse fratrē pium. Ita mihi cōtingat patri utrumq̄ nostrum placere.

Declamatio secunda de patre exule prohibito a fundo filii.

Xulē testō: & cibo iuuare nō licet. Imprudētis cedis dānatus in exiliū profectus est. Quidā cū filiū & fi
e liā haberet: imprudētis cedis dānatus in exiliū profectus est. Solebat uenire in possessionem uici
nā finibus. Resciit hęc filius. Cæcidit uillicū. Villicus exclusit patrē. Cœpit ire ad filiam. Accusata
q̄ exulem recepisset aduocatu fratre absoluta est. Post quinquennium pater abdicat filium.

Prima pars pro patre contra filium.

Accusator ciuiū me fecit exulē: filius ēt meorū. Filiā hōestiorē iuēi: q̄ accusata ē. Seruū frugaliōrē:
a q̄ cæsus ē. Male meruisti de patre quē exclusisti: de sorore cui p̄iudicio nocuisti: de iudicibus quos
ī tā bōa timuisti cā. Aut tu peccasti: aut soror. Filius me docuit q̄ illū nō recipio. Absoluta es iquit:
me aduocato: soror. Ita tu p̄rem nō recipiebas: cū tā bñ istā cām agere posses cū absoluta ē q̄ recepat. dāna
tus ē q̄ expulerat. Filia me p̄rem iudicauit. Seruus d̄m. Vni filio exul fui. Ignosce fidelissime seruuloq̄:
& tibi imprudēs nocui. Quā bonā eius cām putas fuisse: q̄ ne te qdē aduocato: dānata ē. Si te h̄erede possum
mori: dignus sum q̄ etiā tibi hūc seruū relinquā. Alii exul est: tibi pater est. Nulla lex scelus iperat. Certe
q̄ fecit absoluta est. Lex eum tenet q̄ iuuat exulē: non q̄ patiat iuuari. Ignora dissimula. Lex te innocentem:
non curiosum iubet. Si mea causa faciebas: me admonuisses: seruū prohibuisses: non cecidisses.

pars altera pro filio contra patrem.

f Acere lege prohibēte nō potui. Accusata & absoluta est. Quia muliercula nō uidebat nōsse leges. Nō p me timui: sed pro te. Res in notitiā hominū uenerat. Captabar. Timui ne occidereris. Vis scire notū fuisse? Soror accusata est. Malui seruū cadere frugalissimū: q̄ patrē optimū amittere.

Declamatio tertia de matre nothi lecta pro parte hæreditatis uel patrimonii mortui.

m Aior frater diuidat patrimoniu: minor eligat. liceat filiū ex ancilla tollere. Quidā cū haberet uel unū filiū: aliū ex ancilla sustulit: & decessit. Maior frater sic diuisit: ut totū patrimoniu ex una parte poneret: ex altera nothi matrem. Minor elegit matrē. Et accusat fratrem circumscriptionis.

a Prima pars pro patre nothi contra filiū legitimū suum fratrem. Nus oīum exheredatus sum diuidēdo. elegisset iqt alterā prē. Tu solus talis potuisti eē filius: q̄lis frater eras. Lex te diuidere: me eligere iussit. Aptē ne minor circūscribat timet. Sic diuisit ut si uel lē nō essem medicus. Relinqrē fratrem in ægestate: matrē i seruitute. Nō ē diuidere. Ex altera parte primoniū pōere: ex altera onus. Talis: fuit ut illi cohæredē pater ex ancilla tolleretur. Elige: aut patrimonio careas: aut scelere. Circūscriptores dici solent q̄ aliqd sustulerūt. Iste nihil reliqt. Tu iqt uoluisti paup esse. Cur igit q̄ror: si ægestate delector? Obiici iqt nō pōt qd lege factū: imo nisi q̄ ex lege factū est. Nā si quid aliter factum est: per se irritū est. Circūscriptio semp crimē sub specie legis inuoluit. Quod apparet in illa legitimū ē: qd latet isidiosum. Semp circūscriptio per ius ad iniuriā uenit. Lex iubet te maiore diuidere: maiore eligere. Nec tu diuisisti: nec ille elegit. Sic a te alligatus est: ut necesse haberet: quod non expe diebat. Male nota fuit mea in matre pietas. Non timuit: ne eligere possem alteram partem.

Pars altera pro filio legitimo contra nothum.

e Go nihil aliud q̄ diuisi. Circūscriptio nō i diuisione est: sed in electioe. Habes matrē quā qdē totis redemerūt bōis. Habes gloriā quā multi pignes perierūt. Multa de primonio rapuit: cū haberet ius dominæ ancilla. Impudētiā timebas: ne in illā læuierē. Nō expediebat mihi cū in illa totū primoniū habiturus essem. Nūc tātūde hēs prē quā uoluisti: & ut tātūde hēres: nec pr uoluerat. Iō mēm tuā ancillā reliqt.

Declamatio quarta de portione mortifera ex parte data uxori.

u Eneficii sit actio. Proscriptū uxor secuta est. Quodā tpe secreto poculū tenētē iterrogauit qd eēt. ille dixit uenenū. & mori se uelle. Rogauit illa ut prē iibi daret: & dixit se nolle sine illo uiuere. Partē bibit ipse: & prē uxori dedit. Perit illa sola. Testamēto iuētus ē hæres. Restitutus arguit ueneficii.

Pars prima contra maritum.

h Ic agit ut dephēderet: sic dephēsus ut exoraret: sic bibit ut uiueret. Quid ē hoc uenenū qd tātum hæredi nō nocet? Nēo. n. tā palā uxori dedit uenenū. Fugit ne occideret: q̄ dixit se mori cupere. Vnus pscriptioe locupletior factus ē. Ut uiuere uellet: uxor illi psuadere nō potuit. Persuasit res bladior uxoris hæreditas. Sciuit quā prē portiois hauriret. Contrarias pres gladio psecutus ē: suas uenēo. Occidēdi si nē prius uictores fecerūt q̄ uicti. Quid iā putabatis futurū: cū in exiliū uxor testamētū tulisset: maritus uenenū. Vbi ē uxor & qd te pudeat. lā ēt pscripti redeūt. Statī cōsumpta portioe collapsa ē. Nolite mirari si causa effica uenenū ē. Hæres ē q̄ dedit. Summis fere partibus leuis & innoxius humor suspēdit. Grauis illi & pestifera pars suo pōdere subliset. Apparet te diu pparatū uenenū hūisse. Scisti diuidere: ēt si: pōt defendi q̄ uolēti dedit. Tu nō potes q̄ fecisti: ut uellet. Id genus ueneni fuit: qd pōdere sublideret in imū. Portionē bibit iste usq̄ ad uenenū. Vxor uenenū.

Pars altera pro marito.

u Irū i pace dilexit: i bello secuta ē: i cōsilio ultio nō reliqt. O iqt dignā quā inocēs sequit. Bello ciuili lege pscriptus sum. Exulau. Quid his malis addici pōt: nisi ut uenenū bibā: & uiuā. Uenenū inq̄ ē: Hoc q̄ daturū sunt dissimulat. Uenenū Cato uēdidit. Quærite an pscripto licuerit emere: qd licuit Cato ni uendere.

Declamatio quinta de Epigrate reo.

g Vui uim in iudicio fecerit capite puniat. Missus Epigrates aduersus Thracū regē bis i actiæ uictus: fœdus cū eo pūisit: & filiā eius duxit uxore. Cum Athenas rediisset: & cās diceret: nisi sunt cōtra iudiciū quidam Thracū cultris armati: & ipse reus gladium strinxit. Cum iudices citarētur ad iudicandum: palā absolutorias tulerunt sentētias. Accusat q̄ uim in iudicio suo fecerit.

Prima pars contra Epigratem reum.

a Emo iudiciū tuoz nō timuit: sic tanq̄ tu de illis iudicaturus esses. Tāto tibi regno suo uēit aduocatus. Nō maioribus copiis bellū instruxit: q̄ iudiciū Epigrate cōde gladiū. Iudiciū ē. Quid tibi cum gladio. Certē bis uictis arma ponenda sunt. Quæ ē ista mutatio regē cōtra naturā. In bello nuptiæ. In iudicio bellum.

Pars altera pro Epigrate reo.

e Go uim nō feci. Oīa enī legitime parata sunt. Accusator suo loco dixit. Reus suo respōdit. Perfectū p oēs numeros suos iudiciū ē. Cū iudices sniam ferrent: extraxi gladiū: ut occiderē me: si dānatus essem. Iudices tulerunt palā absolutorias litteras: ut gratias duci suo referrent. Nuptiæ causa uti litas reipublicæ fuit. Miles sapius pulsus erat in fœlici prælio. Barbaros circa iudiciū fuisse non propter iudiciū armatos: sed ppter morē suum. Quid potestis inqt quæri: q̄ ob fidē uobis uxore duxi.

Declamatio sexta de adultera uenefica.

u Eneficii sit actio. Quidā cum hēret uxore: & ex ea filiā nubile: i dicauit uxori: cui eā collocaturus esset. illa dixit: celerius moriet: q̄ illi nubat. Decessit puella ante diē nuptiæ. Dubiis signis crudelitatis & ueneni: torfit ancillam p̄dixit illa se nihil scire de ueneno: sed de adulterio dominæ: & eius cui collocaturus erat filiā. Accusauit uxorem ueneficii & adulterii.

LIBER SEPTIMVS

Prima pars contra uxorem pro marito.

m Oriet: timeo ueneficā: celerius q̄ nubat timeo adulterā. Moriet: factū ē celerius q̄ nubat: factū est. Adulteriū seriū dephēdi q̄ factū ē: ueneficiū ante q̄ fieret. Duo crimina ad uos detuli: & duas indices. Altera dicit q̄ factū ē. Altera q̄ futurū ē. Generi adultera: Filia pellex. Quā ifœlix ē domus in qua adulteriū argumentū est. Dixi hōēstus est. Dixi pulcher ē dū laudo genē: cōmēdaui adulterē. O me tardissimū in malis meis. Veneficiū ne denūciatū credidi: demū ueneficio adulteriū dephēdi. Versæ sunt in exēgas nuptiæ genialisq̄ lectus mutatus est in funebrē. Subiectæ sunt rogo fœlices faces: profert putre corpus uenenis tumēs. Quid ultra quæritis? Verbis signa signis tormēta cōueniūt. Ad uocē tuā facta conueniunt: Morietur ante q̄ nubat: factum est. Vidimus fluēs corpus: & in cadauer illius materna uerba credidimus. Generum adulterio perdidit: Vxorem paricidio: Filiam uenenō.

Pars altera pro uxore contra maritum.

d Vo grauissima crimina obiecit. Adulteriū & Veneficiū. Adulteriū ancilla teste. Veneficiū nec ancilla qdē: cū idignaret se nō rogatā. Exciderūt illi uerba: q̄ nō minus q̄ p̄ filiā luget. At q̄ re dixisti: celerius moriet: q̄ illi nubat. Verba dolor pagē cōsiderat: Exciderūt. Et est sæpe fortuna diuinationis.

Declamatio septima de dementia patris qui filio cessit uxorem.

d Emētix sit actio. Quidā hēbat duos filios, duxit uxore. Alter ex adoleſcētibus cū ægrotaret & in ultimis eēt: medici dixerunt aī uitium eē. Intrauit ad eū stricto gladio p̄r: & rogauit filium ut idicaret cām sibi. Ait amare se nouercā. Cessit illi uxorem suā p̄r. Ab alio accusat dementiae.

Prima pars pro patre contra filium.

a Vdite rē nouā. Frēm crudelē. Nouercā misericordē. Infans sum q̄a aliq̄s meo bñficio sanus ē. Tradidi uxore illi: sed eripui eā. Testor deos iqt p̄sides pietatis. Prius amare cœpit: q̄ duxeras. Ita tu iniuriā uocas q̄ fratrem habes: nō habes nouercā. Trāsi p̄ter istius oculos cū ferro. Gladiū mihi nemo: nisi æger extorsit. Pater q̄ piculū filii morietis sustinere nō potuit. Ignoscendum in q̄licunq̄ facto est.

Pars altera pro filio contra patrem.

a Lter lenocinio curant: Alter paricidio conualuit. Quid hoc adulteriū nō putas q̄ marito cōciliāte cōmittit? Nescio furiosis uxore duxerit: an habuerit: an dimiserit: an collocauerit. Quā demēs ē cui adulteriū p̄ bñficio cōputatū ē. Strixit gladiū maritus: nō ut adulteriū uidicaret: sed ut faceret. Mori potius debuit fr̄: q̄ sanari turpiter. Quid, nisi m̄rem: si sorore cōcupiscet? Quedā remedia grauiora ip̄is piculis sūt. Oīa iter nouercā & priuignū cōposita sūt. Simulatū morbū derisū aīo turpissimo patrē.

Declamatio octaua de uergine uestali incesti accusata.

u Irgo uestalis scripsit hunc uersum: Fœlices nuptæ moriar nisi nubere dulce est. Rea est incesti.

Prima pars contra uirginem.

f Oelices nuptæ: cupiētis ē: Mori ar nisi: affirmātis ē. Nubere dulce ē: Aut expta uirgē: aut iexpta pietas. Neutq̄ sacerdotis ē. Tibi m̄gratus suas fasces submittūt. Tibi cōsules p̄toresq̄ uia cedūt. Nunq̄d exigua mercede uirgo es. Sacerdos raro iuret: nec unq̄ nisi p̄ suā uestā: Moriar. Nunq̄d p̄petuus ignis extictus ē? Moriar: Nunq̄d de nuptiis? Appellata ē? Ad ultimū uestā iuoco: ut tā ifesta sit sacerdoti: q̄ iuisa ē. Recita carmē: dū q̄ro q̄le carmē sit. Tu carmē scribas ut uerba pedibus tuis emollias: & seueritate tēplo debitā modulatiōe frāgas. Qd̄ si utiq̄ laudare uis nuptias: narra Lucretiā. De illius morte scribe: an teq̄ iurabis de tua. O te supplicio oī dignā: cui q̄c̄q̄ de supplicio: sacerdotio dignus ē dulce ē q̄ exp̄ssa uox: q̄ eximīs uisceribus emissa. Nō expte tātū: sed delectatā. Incesta ē ēt sine stupro q̄ cupit stuprum.

Pars altera pro uirgine uestali.

u Nus illi uersus obiicit: & hic qdē nō totus. Nō oportet iqt scribere carmē. Multū itereſt obiurges: an punias. Incesti dānari nō pōt: nisi corpus uiolatū ē. Quid tu putas poetas q̄ sentiunt scribere: Vixit modeste: castigate. Nō illi cultus luxuriosior. Nō cōtrouersatio cū uiris licētiosior. Vnū crimē uobis cōfiteor. Ingeniū hēt. Quid ni iuideat. Corneliæ m̄ri Gracchog. Quid ni illi q̄ Catonē pepit. Quid ni iuiderēt sacerdotes pariētibus.

Extra controuersiam.

m Arius geminus apud Cæsarem: dixit: Cæsar qui apud te audent dicere: magnitudinem tuā ignorant: qui non audent humanitatem.

Declamationum Senecæ liber septimus. Et priō incipit plogus dicti libri.

Nstantis mihi quotidie de Albutio: nō ultra uos differā: quis nō audierā frēq̄nter: cū p̄ totū annū q̄nges: sexies: ut populo diceret se certas exercitatiōes mouebat: nō multi interrūpet quos gr̄æ suæ penitebat. Alius erat cū turbæ se cōmittebat. Alius cū paucitate cōtētus: erati incipiebat. n. sedēs: etsi aliq̄ illū p̄duxerat calor exurgere audebat. Illa itē pestiua i declamatiōibus eius philosophia: sine mō tūc & sine fine euagabāt. Raro totā cōtrouersiā i plebat. Nō posses dicere diuisionē eē: nō posses declamationē tāq̄ declamatiōi deerat: cū populo diceret: oēs uires suas aduocabat: & iō nō desinebat. Sæpe declamāte illo ter bucinauit: dū cupit in oī controuersia dicere: nō q̄c̄q̄ debet dici: sed q̄c̄q̄ pōt. Argumētabat moleste magis q̄ subtiliter. Argumēta. nar. gumētis colligebat: q̄si nihil eēt firmū: iatis oēs p̄batiōes pro oībus aliis cōfirmabat. Erat & illd̄ i argumētatiōe uitii q̄ q̄one nō tāq̄ p̄rem cōtrouersiæ: sed cōtrouersiā i plebat. Oīs quō suā p̄positionē i plebat: suā excusationē: suos excessus: suas idignatiōes: epilogū quoq̄ suū. Ita unā cōtrouersiā expōebat plures dicebat. Quid ergo nunq̄d oīs q̄stio per numeros suos i pleda ē. qd̄ ni: sed tanq̄ accessio: nō tanq̄ summa. Nullum habile ē mēbrog: si corpori pars est. Spēdor orōpis q̄ntum nescio: aut in ullo alio fuerit: nō thesis magna

sed phrasibus. Dicebat enim citato cursu & confuso: sed parato: & talis illis facultas ut affirmabatur: quod proprius non ueratur: non deerat sed putabat ipse sibi deesse. Seneca quod optima Pollio Asinius albas uocabat simplices apte nihil occultum: nihil operatum afferentes: sed uocales: & splendidus affectus efficaciter mouit figurabat egregie comparabat suspitiose. Nihil est autem inimicum quod manifesta preparatio. Apparet enim subesse nescio quod mali. Itaque adhibenda moderatio est: ut sit illa preparatio non confessio locum beate implebat. Non posses de iopia sermonis latini quaeri: cum illum audires tantum orationis cultu fluebat: nunquam se torfit: quod diceret: sed quod diceret: sufficiebat illi inquam uoluerat explicandi uis. Itaque ipse dicere solebat cum uelit ostendere non haesitare se in electione uerborum: cum res animum occupauit uerba ambuit. Inequalitate in illo mirari libebat: splendidissimus erat. Idem res dicebat omnium sordidissimas: acetum: & puleium: & damaphilorum: laternas: & spogias: nihil putabat esse quod in declamatione dici non posset. Erat autem illa causa timebat: ne scholasticus uideretur: dum aliud uitium deuitat: incidit in aliud. nec uidebat nimium oculis orationis suae splendorem. His admixtum sordibus non defendi: sed inquiri. & hoc aequale omnium est: ut uitia sua excusare malit quam effugere. Albutius enim non quod non esset scholasticus: quaerebat: sed quod non uideretur. Nihil detrahebat ex supuacuo strepitu. Haec sordida uerba ad partrucinium afferebat alioque. Hoc illi accidebat: inconstantia iudicii quod maxime dicente: comode audierat mutari uolebat. Memini illum omnibus amissis rebus apud Fabianum philosophum tanto iunior quam ipse erat cum codicibus sedere. Memini eum admiratione haec magis stupentem admirationes eius ardescere. Nulla erat fiducia ingenii sui: & ideo assidua mutatio. Itaque dum genera dicendi transferret: modo exilis esse uult: nudusque rebus haerere: modo horridus & uales plusquam cultus: modo breuis & continuus: modo nimis se attollit: modo nimis deprimat: ingenio suo illudit & longe deterius senex dixit quam iuuenis dixerat. Nihil enim aetas ei prederat cum semper studium eius esset nouum. Idiotissimae uerba iter oratorias uirtutes res: quod raro preceperat. magno nateperameto opus & occasio quadam ac uirtute uisus est. Saepa illi bene cessit: saepe decedit: nec mirum tam si difficulter appropinquat uitio tam uicia uirtutis. Hoc nemo praestitit unquam Galieno nostro decetius iam adulescens: dum declamaret apte & conuenienter utebatur hoc genere quod eo magis mirabar: quia tenera aetas refugit omne non tantum quod sordidum: sed quod sordido simile est. Raro Albutius uidebat fortuna: semper opinio: quis poenituisset libebat audiri: & quod dictioe sua timeret: et cum dixisset usque eo nullum tempus secum illi erat: hoc illum sollicitudo fugauit in foro & tantum unius figurae crudelis euentus. Nam in quodam iudicio centum uirali cum dicerent: iurisiurandi conditio aliquod facta ab aduersario: induxit eiusmodi figuram quod illi omnia crimina retereret. placet inquit tibi re iurando transigi. lura sed ego iusiurandum dabo. iura per prius cineres: quod conditi sunt. lura per prius memoria: & executus est locum quo profecto surrexit. Arucius ex diuerso: & ut accepit conditionem iurauit. Clamabat Albutius non tui conditionem: schema dixi. Arucius instabat. centum uiri rebus iam ultimis praeparabant. Albutius clamabat ista ratione schemata deerunt natura tollunt. Arucius aiebat tollant. poterimus sine illis uiuere. Summa rei haec fuit centum uiri dixerunt dare ipsos secundum aduersarium. Albutius si iurasset. ille iurauit. Albutius non tulit hanc contumeliam: & iratus calumnia tibi imposuit: nunquam amplius in foro dixit: Erat enim hic summa perbitatis quod nec facere iniuriam nec pati sciret. & solebat dicere: quod habeo? quare in foro dicam? cum plures me in domo audiant: quod quenquam in foro. Cum uolo dico assum. Vti uolo: dico quod uolo: & quis non fateretur delectabar illum in declamationibus quod schema sine piculo dicebat: nec in scholasticis uero effugere contumelias poterat. Cestius mordacissimi hominis: cum in quadam controuersia dixisset. Albutius: quare si calix ceciderit fragilis: si spogia ceciderit non fragilis. Aiebat Cestius: ite ad illum cras declamabit nobis: quare turdi uolat: cucurbita non uolat. Cum dixisset Albutius in illo quod fratre paricidii danatum in exarmata naue dimisit. Imposuit fratri in culeum ignem. Cestius eandem dicturus sic exposuit controuersiam. Quidam fratre domi a patre danatum nocturna accusante cum accipisset: & ad supplicium imposuit in culeum ligneum. Ingens risus omnium secutus est: sed nec ipsi bene cessit declamatio. Paucas enim bene rex dixit: & cum scholasticis non laudaret. Nemo inquit inuenit uos in culeum ligneum: ut perueniam. nescio quo terrarum ubi calices frangunt. uideo quid uelit: sententias potius audire quam iocos fiat. adite sententias in hac tempora controuersias dictas.

Declamatio prima septimi libri de eo qui fratrem paricidii danatum in naui exarmata imposuit.

Vobis filiis quam supduxit nouerca. Altes domi paricidii danata tradidit fratri puniendum: ille autem exarmato eum nauigio imposuit. Delatus adulescens ad piratas archipirata factus est. Peregrinantem patrem coepit & remisit. Reuersus pater abdicat filium.

Prima pars pro filio contra patrem.

Anta tepestate confusus despicer nihil potui: nec satis memini: si tale ministerium mihi praestare nouerca madaisset. Mysterium an poenam esse uoluisset: uidi dicta paricidii: an paricidium. In sui fratrem culeo iubes. Non possum. Non ignoscis an non credis. Ego concedo non te posse quod. Nemo reus est naufragii comes. Omnia istra circumsita sunt. Adminiculum spei nullum praestare excusandus sum: an frater. Hoc inquit impietatis tuae munus ad inferos deferat: licuisse mihi per fratrem aliter quam paricidii mori. Viuit inquit frater. Non credo. Seruauit inquit me. Fecisti ut crederem. in domo in qua tam facile paricidium creditum est. Ego inquit fratrem occidere non potui. Frater patrem. Emicabant densis undique nubibus fulmina: & tempestates horridae absconderat diem: itumuerat mare: iustis quoque nauigiis horredum. Habes inquit frater: si innocens es nauigiū: si nocens culeum. Non potui facere paricidium. Quam facile erramus omnes: & factum putauimus. Frater inquit tu prius in domo paricidium facies. Iacebat in litore nauigium: quod et integre infeliciter uexerat. Credo paricidii si tibi proficienti nauigiū suum reddidit. Subito mihi cum aio excidit fere pariter: & nescio qua perturbatione tenebrae stupetibus effundunt oculis. Intellexi quod difficile est paricidium facere: etiam quod sperasset pater. Ita mihi quae sola miseros in domo nostra respicit fortuna succurrit. Profectus per tranquillum mari: auspicio itinere: integra naui. Quid est hoc? Foelicius nauigauit danatus: quam qui danauerat. Vtrum uides uobis innocentiam apud piratis didicisse: an perdidisse?

LIBER SEPTIMVS

Perierás p̄r nisi i paricidā icidiffes. Scissa qd̄ uela fecerāt sinus: & istructas classes naufragi p̄cesserat nauis. Sciret nauigare q̄ seruaturus esset patrē. Erat nauigiū: imo fuerat crudelis & p̄tinax nouerca nihilomius sauit. Iā maria gescit: prædones miserant: irati parcūt. Veni ad uos ut probē me paricidā. Multas reg: nauis mortis uias aperuit: & multis itineribus fata decurrūt. Omnia iustiora iudiciis. Omitiores procellæ. patrē nō putatis misericordē: qui quē dānauit: fratri puniēdū dedit. Cetero Lucilli Mithridatē nō potuit occidere. Mithridatē dii boni: q̄ nō dubiū paricidā. Gaude pater: neuter ex filiis tuis parricidiū fecit. Natura patri quō te dimiserit. Sic dimissus nocēs est iste. Sed mihi frater est iste. Naturæ iura sacra sunt: et apud piratas. Dixisses inquit te non posse: ita tu nesciebas. Non licuit. Non potui: Non debui.

Pars altera contra filium.

I Ege hunc paricidam fuisse: quem uere scis esse piratam. Dimisit me in patrociniū suū: ut q̄a non occiderat: uidetur nec ante uoluisse. Quis porro me uno inferior. Vitam paricide debeo.

Extra controuersiam.

m Agna rectoꝝ bonoꝝ māus i hāc p̄te trāsīt: ut aliqd̄ dici debuerit in nouercā. Fuerūt & illi q̄ nō qd̄ dicerēt: sed p̄ suspitiōes & figuras: qd̄ Passienus nō pbat: asserēs minus tolerabile & uerecūdū infamare nouercā: q̄ accusare. Quidā p̄cipia in sua p̄tate tātū habuerūt. Post ablati sunt in ipetū. Excusatiū atē in malū colorē icidere: q̄ trāsire. Hispāus duro colore usus ē. Hoc se tanq̄ grauius elegisse: dixit supplicii genus: q̄ color prudētibus displicuit. Quā enī absolutiōis spem: si nec paruī: nec pepercit.

Declamatio secunda de Popilio qui Ciceronem interfecit.

d E moribus fit actio. Popilium paricidiis reum Cicero defendit. Abolutus est. Proscriptū Ciceronem ab Antonio missus occidit: caput Antonio rettulit. Accusatur de moribus.

Prima pars contra Popilium pro accusatore.

o Ccidit Ciceronem Popilius. Iā ne creditis ab isto occisum p̄rem. Occisurus Ciceronē debuit icipe a p̄re. Antōius iqt̄: iussit. Nō te pudet Popili. Impator tuus te credidit posse paricidiū facere. Abscidit caput: amputauit māus. Mīus in illo crimē ē: q̄ Ciceronē occidit. Protinus o dii bōi. Occisum Ciceronē malos mores uoco hoc unū foelicitē: q̄ ante occidisti p̄rem: q̄ Ciceronē. Facilius Cicero q̄ paricida iudicē mouit: q̄ pro se cliētē. Ad uos huius o patrōi expectat exēplū. Nullos magis odit Popilius: q̄ qbus plurimū debet. Abscidit ceruices. Parce iā Popili. Nihil tibi nisi occidēdū mādauit Antōius. Pudeat te Popili. Accusator tuus uiuit. Nō credidisses factū. Antōius Popiliū: nisi paricidiū fecisse mēinisset. Dii maiores: Polliū senis occisi: & multæ p̄ris umbræ: te Cicero p̄sequunt. Vt quē negasti sentias paricidā. Nō hauris minturnēsis palus exulē Mariū. Cimbrus ē in capto uidit iperātē. Cneus Pōpeus terræ marisq̄ dominator: libet̄ se Hortēsi cliētē cōfessus ē. Et Hortēsius bōa Pōpei: nō Pōpeium defenderat. Ita tu Popili si Antonius iussisset: & p̄rem occidisses.

Pars altera pro defensione Popili.

s Illo tpe in crimē uocas: dicis nō de hoīs: sed de reipublicæ moribus. Mirari si eo tpe necesse fuit Popiliū occidere: quo Ciceronē mori. Cicerōis p̄scripto fuit occidi. Occidere mea. Occidere iussit Impator: iussit uictor. Ego illi negare quicq̄ possem: cui nihil negare poterat respublica.

Extra controuersiam.

p Opilium pauci ex historicis tradiderunt interfectorem Ciceronis: & hi non paricidii reum: & a Cicerone defenſum: sed in priuato iudicio.

Declamatio tertia de ter abdicatione uenenum tenente.

t Er abdicatus: abolutus: ter: cōpræhēsus est in secreta domus parte a patre: medicamē tū tenēs. Interrogatus a patre quid esset. Venenum inquit: & se uelle mori: & effudit. Accusatur paricidii.

Prima pars pro filio ne abdicetur.

d Ic qd̄ cōmiserim: certe nec secreta fallūt. Vt iteruenit p̄r in has cogitatiōes abii. Quisq̄ ne tā ifcelix fuit: q̄q̄ ne me magis odit q̄ ego. Miserere mei corp̄i. Ter causam dixi. Accessi ad hęc supplicia. Venenū bibā. Sed nō hoc tibi satis est. Venenū habuit Mithridates: habuit Demosthenes.

Pars altera pro patre contra filium.

c Vm se uelle mori dicat: tū uitā rogat. Teneo paricidā: & in mortē suā paratū. Quātū ē qd̄ negas: cū tātū sit qd̄ fateris. Venenū q̄sisti: uenenū emisisti: uenenū itulisti in eā domū i q̄ hēbas inimicū p̄rem Indica q̄s uēdiderit. diceſ illi. Tu uēdebas cuiq̄ uenenū: cuius sciebas abdicationē. Cui daturus erat: q̄ritis? Cui uenenū pauit: nō bibit. Qd̄ ergo negat paricidiū ē: qd̄ cōfiteſ ueneficiū: Mihi inqt̄ pauī. Ne q̄s dubiter an aliū possit occidere. Tā in uisum fuisset: p̄rem dico ut occidere uolueris: tā iuſum confiteris ut mori uolueris.

Extra controuersiam.

c Oniectura duplex a persona: una an parauerit sibi: an patri. Liberiū mimū Diuus Iulius ludis suis p̄duxit. Deinde equestri ordini reddidit: quē cū iussisset ire sessum: oēs equites ita se coartauerūt: ut ueniētē nō reciperēt. Multos tū i senatū legerat Cæsar: & ut expleret exhaustū ciuili bello ordinem: & ut his qui de partibus bene meruerāt: gratiā referren. Cicero in utrūq̄ re uocatus mādauit Liberio transeunti. Recepissē te nisi anguste sederem. Liberior ad Ciceronē remisit. At qui soles duabus sellis sedere. Quod Cicero male audiebat: tanq̄ nec Pompeio certus amicus: nec Cæsari: sed utriusq̄ adulator.

Declamatio quarta de matre cæca filium retinente.

i Iberi parētes alāt: aut uinciant. Quidā habēs uxore & filium peregre profectus: in piratas incidit: scripsit utriq̄ de redēptiōe. Vxor flēdo cæca facta ē. Filiū euntē ad redēptionē: alimēta poscit. Non remanētē alligare uult.

Prima pars pro matre contra filium.

Auigaturus uxori filiū reliquit: nec dū cæca erat. Nō est q̄ mulieris affectū lege æstimetis: q̄a minatur, oīa facit: ne filius alligetur. Quotiēs est cōis potestas duobus: eius sit tota: qui præsens est.

Pars altera pro filio contra matrem.

Nus uiculis duos alligat. Victa m̄r cathenas denūciat uictori. Ad piratas eūdē ē. Filius familiæ nulli seruire possum nisi p̄r. Petis alimēta ab eo quē p̄r pegre mittit. Priē pres sūt p̄ris. Secūda m̄ris. Ille pegre ē: Tu domi. Ille captiuus: Tu libera. Ille iter piratas: Tu iter ciues. Ille alligatus: Tu soluta.

At tu cæca es. Infelicior ille q̄ uidit cathenas suas: & cædes: & uulnera: & cruces: eoq̄ nō redimunt. At p̄culosum ē igit̄. Quā multi p̄ p̄ribus nihil p̄culosum putauerunt. Nō inq̄ uidictā: sed misericordiā q̄rit. Ita q̄sq̄ exigit pietatē: ut ipediat.

Extra controuersiam.

Alius q̄ diu cū Cicerōe iniquissimā litē de loq̄ntiæ p̄cipatu habuit: usq̄ eo cōcitatus actor fuit ut ī media orōne eius exclamaret Vatinius reus. Rogo uos iudices: nūqd̄ q̄a iste disertus ē: ego dānandus sum?

Declamatio quinta de procuratore & priuigno.

Vidā mortua uxore ex q̄ priuignū hēbat: duxit aliā. Sustulit ex ea filiū. Hēbat p̄curatorē speciosissimū. cū saepe iurgaret nouerca & priuignus: iussit a se migrare. Ille trās parietē habitationē cōduxit. Rumor de adulterio p̄curatoris & uxoris. Quodā tpe ī cubiculi suo p̄r occisus ē inuētus: uxor uulnerata: cōis paries p̄fossus. Placuit p̄pinquis quæri a filio quinquēni: qui una dormierat: quē percussio rē agnosceret. Ille procuratorē digito mōstrauit. Et filius procuratorē accusat cædis. Ille eum paricidii.

Prima pars pro priuigno contra procuratorem.

T audiui clamorē: si qua fide: adulteros depræhensos credidi. Da puer. Nemo est uno teste contētus. Da populum. Obiice priuigno paricidium. filio mendacium. Dic puer quis occidit patrē. Dic audacter: eundem nominas quem populus. Nox placet sceleri: adulterio tempus.

Pars altera procuratore contra priuignum.

Magna in contrarium peruersitas sceleri. Inuentus est qui patrem possit occidere: non posset nouercam. Ostende illud non uulnus: sed argumentum. Ostende uulnus percussor. Ille quam timuit ne occideret: tam leuiter uulnerauit. Ille dextera: cui nec paries obstat nec pater.

Extra controuersiam.

Nil est puero teste certius. Nam ad annos eos peruenit ut itelligat: & non ad eos quibus fingat. Vinicius uir exactissimū ingenii: nec dicere res ineptias: nec ferre poterat.

Declamatio sexta de eo qui seruo filiam matrimonio coniunxit.

Yrānus p̄misit seruis domias suas rape. Profugerūt p̄cipes ciuitatis & simul q̄ hēbat filiū & filiā: cū oēs serui filios uitiaffent & dominas. Seruus eius uirginē seruauit occiso tyranno. Reuerfi sunt principes. In cruces seruos sustulerunt. Ille manum issō filiam collocauit. Reus a filio dementiæ.

Prima pars pro filio contra patrem.

Aberemus solaciū si has nuptias fecisset tyrānus: nō pater. Sanū putatis esse qui imitari maluit tyrānū: q̄ seruū. Similē se fecit tyrāno. Filiā rapit liber cū cruciariis: plus p̄misit seruo dominus: q̄ tyrānus. Quisq̄s has nuptias fecit: uel tyrānus: uel isanus ē. Egregius gener: cui nihil ē gloriosius: q̄ q̄ iter cruciarios nō ē. Virginitatē sub p̄rē p̄didit: quā sub tyrāno seruauit. Ita ne dignus nuptiis filiā: qui dignus ē cruce. Melius ē cōditio uitiatæ: q̄ uirginis. Illis cōgigit mutare nuptias. Propitius p̄r ita collocauit filiā suā: sicut tyrānus iratus alienas. cū sanus eēt p̄r: ne uideret has nuptias fugit. Miserrima soror: sub tyrāno p̄rē desiderabas: sub patre tyrānū desideras. Nū ē illi p̄miū spectare oīum cruces: dominā non stuprauit? Auge beneficia. Nec dominū occidit: nec uenenū dedit. Nō ē beneficiū scelere abstinere. Aliā q̄d in tyrānide passæ sunt: hæc in libertate. Cæteræ absentibus suis: hæc p̄sentibus. In aliis uocat stupræ: ī hac matrimonio. Timuit ille suppliciū. Sciuit rē publicā liberādā. Duros esse p̄nas q̄ cōtaminassent: & aduētare tempus tyrannidi ultimū uidit. Conuenite seruuli: conuenite libertini: empta cognatio.

Pars altera pro patre contra filium.

I quis tyranno indicasset: solus in cruce pēpēdisset: licet cui uolo filiam collocare. Marcus Cato coloni sui filiam dixit uxorem. Filia non mariti petulantiam: non uerbosæ contumeliam timet: nō pellicem: non repudiū. Neminem natura fecit libeꝝ. Neminem seruum. Imposuit fortuna. nomina hæc singulis. Nuper & nos serui fuimus. Seruus rex fuit.

Declamatio septima quæ est de imperatore crucifixo.

Ater & filius ipiū petebāt. Prælatas ē filius. Cōmissio p̄lio captus est. Missi sunt q̄ dragita legati ad imperatorē redimendū. Occurrit euntibus pater: dixit se attrulisse auḡ: sero: filiū crucifixum esse. Illi puenerunt: q̄bus ip̄erator ex cruce dixit: Cauete proditiōē. Reus sit pater proditiōis.

Prima pars pro imperatore contra patrem.

Imperator suppliciū tulit. Proditor p̄ciū: et tristitiorem iustū uidimus: cū filius ip̄erator p̄nūciatus est: q̄ cū captus. Quēadmodū rediisti turtus senex solus cū auro: cū etiam ip̄erator capian̄. Plus accepi auri: q̄ quod posset abscondi. Nolite mirari: & imperatorem & filium uendiderat. Cauete proditorem. Iam comitiis cauimus. Abstulissent tibi auḡ hostes si non dedissent. Cauete proditiōē. Iudiciū fuit filii morientis breue & uerecundū. Cur dimissus es? Si nihil aliud: & ducem gēuisti: & dux esse uoluisti. Candidatus processit cōtra patrē. Iā tūc nobis uerecūde indicauit filius: cū rē publicā tibi credere noluit. Legati nostri auḡ ferebant. pater afferebat. Nō immobilis diriguisti. Non & illic quasi: & ipse affixus hæcisti. Quid tam cito recedis. Adhuc uiuit & loquitur. Voce proditiōem indicauit silentio p̄ditorem.

Expecta dū mittant legati. Optimus iperator curaret republicā: nec cruce q̄dem desit. ubi dixit: Caue re
pditionē. Nō potuit loq̄ filius patrē pditorē. Expecta dū mittat legati. dicis affectus meos nō sustinet mo-
rā. Ergo si redimere nō potes uiuū: redime mortuū saltē. Nunq̄ tā durus hostis fuit: ut in paternis lachry-
mis nō flecteret. Caue pditionē. i. caue ne insciis custodibus exeat de ciuitate: ne q̄s ignorāte republica
ad hostes pueniat: ne quis ex hostilibus castris grauis auro reuertat. Iudicio nihil deest. De pditionē nobis
indicat Imperator: de proditore legati. Sublata quæstio. Quæritis quid dixit. Videte cū nihil dixerit.

Pars altera pro patre contra filium.

N comitiis filio meo cessi: decretum non expectaui. Sed amens & attonitus protinus cucurri. Ad
summa festinaui. Nec occurri. Sciebam hostes: paternis lachrymis sæpe flecti.

Extra controuersiam.

Atro non curauit dicere nullam esse factam proditionem: sed se proditorem non esse. Suspectus ē
inq̄ iudici: qui plusq̄ se defendit. Cestius posita suatoria deliberabit. Alexander an Oceanum na-
uiget cum exaudita uox esset: quousq̄ inuicte describenti discipulo late Alexandri uictorias: gen-
tesq̄ perdomitas addenti: quousq̄ post ista exclamauit: & tu quousq̄.

Declamatio octaua de mutatione opinionis raptore conuicto.

Apta raptoris mortem: aut indoptatas nuptias optet. Rapta producta nuptias optauit. Iuuenis ra-
ptorem se negauit. Conuictus est. Illa mortem petiit. Raptor contradicit.

Prima pars contra raptam.

Ptare tibi nō amplius q̄ semel licuit. Proponite supplicii faciē. Hoc semel licere nimis ē. In hac per-
turbationē pductus sum: ut ignorare qd fecissem. Grauius p̄ior cū me peccasse pudet: q̄ cū pecca-
ui. Optauit nuptias. Nec adhuc sciebat: q̄ uerecūdū martiū eēt habitura. Raptorē dimisisti. Vig oc-
cides. Minus ē q̄ uitiauit: q̄ negauit. Ergo nos iniuriā piculofius negauius: q̄ fecius. Quadā nocte: qd di-
cam: Nō negare iā pudet. Nox: uinū: error: qd irascis puella. Iā nō negat. Iudex dat tabellā. Reuocare sen-
tentia quā tulit nō pōt. Quæstor nō mutat pnūciationē. Nihil tā ciuile: tā utile q̄ breuē potestate esse quæ
magna est. Si mortem optaueris: hodie faciēs quod nunq̄ factum est: ut utrunq̄ optaueris.

Pars altera pro rapta contra reptorem.

D agit priori iudicio: nequa q̄ oīno poenā stupri pēderet. Hic id agit: ut ipse optet utinā nō id libe-
raret illū moetu: qd mouit iudicis clemētia sui. Est qdā p̄xima inocētiæ uerecūdia præbere se legi-
bus. Lex non adiicit quoties optet: sed ex q̄bus. Aut hoc inq̄: aut id nō adiicit nō amplius q̄ semel.

Declamationum Senecæ Liber octauus. Declamatio prima deorbata quæ sibi præcioso
laqueo sacrilegium confessa est.

Agistratus de cōfessa sumat supplicii. Amisso qdā uiro cū duobus liberis laqueo se suspen-
dit. Incidit ei laqueū tertius filius. Cū sacrilegio facto q̄reret sacrilegius: illa dixit magistratui
se fecisse sacrilegiū. Vult magistratus tāq̄ de cōfessa sumere supplicii. Filius contradicit.

Prima pars pro filio contra magistratum.

Acio indicii in foro qd domi feci Matrē mori phibes. Quō inquit fecisti: quo loco: quæ sustule-
ras cōdidi. Hærebat: nec q̄q̄ sacrilegii nisi poenā nouerat. Amisiss duobus filiis sacrilega sibi uide-
debat q̄ uiuebat. Nō obfuturus ueni: sed feruaturus. Alii pro reis rogāt: ego rogabo reā. Nulli ac-
cusator nisi in subsellis habet testē. Nō est cōfessio: ubi eā accusator eruit. Negat rea. Tortor expressit. Fecit
qdā uiso cōtra spē filio expirasse. Si ad mortē agit m̄ris magnū gaudiū: qdē magnus dolor. Mater habes
nō mediocre solaciū. Vides aliqd & deos pdere. Magis deos miseri: q̄ beati colūt. Nō fecit sacrilegiū muli-
er: nō fecit anus: nō fecit orbara: nō fecit q̄ custodit: nō fecit q̄ cōfiteret. Iratis inq̄ diis sacrilegiū potui cōmit-
tere. Frāgīf calamitosis aīus: & ipsa se īfoelicitas dānat: & hoc cōditio hūana nihil pessimū hēt: q̄ fortuna
quos miseros fecit: & supstitiosos facit. Diligentius dii colunt irati. Quid ergo fecit: Vnde possum q̄ ma-
trē custodio. Ago cām legū ne carnificē quē sacrilegis minant: calamitosis adhibeāt. deos ita coluit: ut q̄ tā
pro multis timeret. Cōfessio cōsciētiæ uxor est. Cōfessio coacti. & quæ fecit agnoscentis uerbum est.

Pars altera pro magistratu contra filium.

Mniū uox erat sacrilegiū latere nō poterit. Quisq̄s est: nō ipse bonū exitū faciet: non q̄q̄ suoz: & si
nemo fuerit accusator ipse narrabit. Cōcitata pcessit: uelut diis ipsis psequētibus. Feci inquit suppli-
ciū de ea: uel nūc exigamus hoīes: de qua olim dii exigere coeperunt. Violatoge numinū maiestate
cōpulsā est: ut mori etiā uellet & deberet: & non posset. Incisus est ei laqueus. Tu putabas sacrilegā secreto
mori posse. Oīa fecit ut taceret: quæ ne cōfiteret etiā mori uoluit. Si crimē quæritis: sacrilegiū factū est. Si
sacrilegiū fatef: facti causam quæritis: si priusq̄ amitteret liberos auara: si postq̄ amiserat irata.

Declamatio secunda de Phidia trūcato manibus.

Acrilego manus præciantur. Elii ab atheniensibus Phidiā acciperūt: ut is Iouē Olympiū faceret.
pacto interposito: ut aut phidiā: aut centū talenta redderēt. Ioue pfecto Elii Phidiā auge rapu-
isse dixerūt: & manus tanq̄ sacrilego præciderūt: truncatū Atheniēsis reddūt. Perūt athenienses
centum talenta. Contradicitur.

Prima pars pro Atheniensibus.

Am Phidiā commodare nō possumus. Tūc demū illa maiestas exprimi potest cū aīus opera pro
spexit: manus duxit: ante sibi q̄ operi. Iouē fecit. Sacrilegi uos estis: qui præcidistis consecratas ma-
nus. Primū sanguinem sui artificis uidi deus. Testor Iouē: iam proprium Phidiæ deum. ars alios

In miseria sustinet. Te feci miserum. Paciscendum Phidiam manus fecerant. Sine eo Phidiam nos recepturos speratis: sine quo uos accepturi non fuistis. Commodauimus quod posset facere deos recepimus qui ne adorare quidem posset. Non pudet uos louem debere sacrilegio. Superest homo: sed artifex periit. Poenam nobis Phidia: non Phidiam redditis. Manus quae deos solebant facere: non homines nunc quidem rogare possunt. Talem fecit louem: ut hoc eius opus Elia ultimū esse uellent. Manus commodauimus. Manus reposcimus. Elia testis ē. Elia accusator. Elia iudex. Atheniēsis tantū reus. Inuoco deos: & illos quos fecit Phidias: & illos quos facere potuit. Recepimus Phidiam. Confiteor si possumus commodare.

Pars altera pro Elia.

Abuimus aurum olim sacrum. Habuimus ebur olim sacrae materiae: artificē quāsiuimus. Disposueramus quidem: ut aliis templis quoque simulachra Phidias faceret. Sed non tam nostra erat ornare deos: quā uindicare.

Declamatio tertia de iuvene retinēte diuitem uxorem fratris suspitione adulterii. Vorum iuuenū pater uni uxore dedit: quo peregre profecto: infamare coepit. Socer in nuptiis maritus reuersus adduxit ancillā uxoris: & torfit. Illa tormentis periit. Maritus incertus quid quāsierit: laqueo suspendit. Imperat alteri filio pater: ut eandē ducat. Nolentem abdicat.

Prima pars pro filio contra patrem.

Uc inquit fratris uxore si fieri potest. Adulteriū frater iuenit. Hæc est mihi cā abdicationis: quæ fratri mortis fuit. Dic inquit fratris uxore. Tentari me credidi: si qua fides est. Mulier si iubere iugenti potes: facis ut oīa de te credant. Cogor eā ducere quæ mihi causa abdicationis est populo rumoris: uiro mortis. Legiam uxore quæ si peregrinatio incideri: mecum peregrinari uelit: quæ si uiro aliquid acciderit: alteri nubere nolit. Qui audiuit me abdicari: putat fratrem aliquid suspicatum de me.

Pars altera pro patre contra filium.

Becisti mihi ultimum nefas: & quod qui tantū ē suspicatus noluit uiuere. Impulsa tuo frater torfit ancillam: & quia nihil repperit: falsas suspensiones: morte piauuit.

Declamatio quarta de homicida insepulto.

Omicida insepultus abiiciat. Quidā se occidit. Petit ut insepultus abiiciat. Contradicitur.

Prima pars pro homicida sepeliendo.

Ferre sibi coactus est manus assiduis malis. Sumā infelicitatē suarum in hoc remouit: quæstima bat licere misero mori. Infelicitissime adolescens: cum te sepultura prohiberi uideo. Desino mirari quod periisti. Tales inimicos habes: ut etiam mortuum persequantur. Facilius miseros quæsceleratū forte uicisti. Sūpsisti hoc fers. Cato & quod inuidiosum quod Catonē occideris. Nō pdideras sepulturā: nisi i morte reperisses. Quid est miserius in uita quā uelle mori? Quid in morte: quod sepeliri nō posse? Quis miretur eum mori uoluisse: quem fugientem quoque fortuna persequitur? Omnibus natura sepulturam dedit. Naufragorum idē fluctus qui expulit. Suffixorum corpora crucibus: in sepulturā suam defluunt. Eos qui uiui utuntur poena finierat. Irascere interfectori sed miserere interfecti. Homicida inquit est quod se occidit. Huic irasceris? Pro quo irasceris? Nō aliud Scauole Mutio cognomē dedit: quod quod a Porfenna libertatē: manus suæ uisione defendit: nec aliud quod uilitas sui. Nō aliud Codrus cæteris Impatoribus dedit exemplū quod quod positis Impatoris insignibus: ad mortē cucurrit. Nec ullo maior fuit dux: quod se ducē nō esse mentitus est. Nō postulo ut gloriosum sit: sed ut tutum sit mori. Non magis crudeles sunt: qui uolentes uiuere occidūt: quā qui mori uolentes non sinunt. Curtius deiciendo se in præcipitem locū: fatum sepulturæ miscuit. Celebretur Cato: huic miserrimo: quod aliquid non ignaue de spiritui suo statuit: tantum impune sit. Etia uulnera infelicitis scrutantur in crimen. Aestimare an uiuere licuerit: cui nec mori quidem licuit.

Pars altera contra homicidam sepeliendum.

Acinus indignum: si inueniantur manus quæ sepeliant eum quem occiderunt suæ. Sumpsit gladium. Video arduos oculos. In quē nescio scelus cogitat. Nescio cuius criminis sibi conscius confugit ad mortē. Cuius iter scelera etiā hoc est quod dānari non potest. Contra hos inuentum ē: ut aliquid post mortem timerent. Nihil non ausus fuit qui se potuit occidere.

Declamatio quinta de patre repente filium quem prius expulerat.

Abdicauit filium quidam. Ille tacuit. Fortiter fecit. Petit præmio ad patrē reditum. Pater contradicit. Pater postea fortiter fecit. Petit ad se filii reditum. Filii contradicit.

Prima pars contra filium.

Go fortior sum: post tuam pugna pugnauimus: post meam uicimus. Reuertere: dignam domū tē feci. Isti oculi mei sunt. Istæ manus meæ sunt. Ista contumacia mea est. Si mereor præmiū patri dare. Si nō mereor: isti suū reddite. Ego inquit eadē lege præmiū non accepi. Hoc est unde abdicatus ē. Cum putas nihil inter te & patrem interesse: post similia opera: si tantū cōmilito esses: me patrem adoptare debueras. Admoneo te iuuenis. Hoc præmiū qui recusauerat petit. Timeo inquit ne me iteque abdicet. Commisurum me putas: ut iterum rogem. Bello grauiore pugnauī. quo necesse fuit etiā senibus militare: quo fortes esse non potuerunt: etiam qui priore bello fuerant. Ille annos suos exercuit. Ego uici meos. Tu fecisti bellum. Ego sustuli. Quāta exhortatio iuuenum. sui senex fortis. Vtrique nostrū præmiū reddite. Militauī senex. Militauī exāguis. Militauī qui iam uicarium dederam. Vterque nostrum cum rogatur fastidit cum relinquitur rogat. Quid nos suspicari cogis: quod non uis in paternam domū uenire? Turpe erat uigilem: nisi a patre coacto non recipi.

Pars altera pro filio contra patrem.

Quid me captiuum ex libero cupis. Quid ignominiae subiicis uirum fortem? Quid efficis: ut possis abdicari? Meus inquit es filius. Quid opus est praemio si tuus sum?

Declamatio sexta de filia pauperis post passum naufragium a diuite uitata.

Itiata uiatoris mortem: aut indotatas nuptias optet. Diues pauper de nuptiis filiae interpellauit tertio. Ter pauper negauit. Profectus cum filia: naufragio expulsus est in diuitis fundum. Appellauit illum diues de nuptiis filiae. Pauper tacuit & fleuit. Diues nuptias fecit. Redierunt in urbem. Vult pauper educere puellam ad magistratus. Diues contradicit.

Prima pars pro paupere contra diuitem.

Dducas ad magistratus puella: quid times? Certe uxor tua est. Quæri nec de morte poteris: si hanc puella maluerit. Nemo unquam raptor serius perit: ut littus agnouit naufragus in altum nataui. Quid times si exorasti? Accessit ad me primus filia tua ducere uolo inquit. Non fleui. Tunc enim licuit negare. Nuptias filiae tanquam naufragium meum fleui. Naufragus plus de littore quoniam. Inter naufragium & nuptias: nec una quidem uox interfuit. Differat nuptias dum flere socer sinat. Putat me iam filiam commisisse sibi. Hoc cum nondum se committat uxori. Lachrymis inter uerba manantibus uenio talis & in nuptiis filiae fui. Si rapta es: cur optionem recusas? Si uxor es: cur times? Loquitur ubi primum licet. procul a conspectu reliqueram patriam nondum tamen possessionem diuitis praeterieram. Subito fluctibus inhorruit mare. ac discordes in perniciem nostram flauere uenti. Demissa est nox caelo: & tantum fulminibus dies redditur. Inter terram & caelum dubii pependimus. Ad hoc tantum bene iudices nauigauimus. Naufragium malus restat in littore. Erat in summis montium ardua diuitis spelunca. Illic iste naufragus: reliquias computabat: illic uestigial infelix: & quantum sibi irarum redderet mare. Interrogor de nuptiis filiae: cum adhuc pulsaret aures meas fluctus. Feci quod debui: & captus & naufragus. Inimico stuprum lachrymis negauit. Delicatus diues. Qui etiam inter naufragia amare potest. Matrimonii celebritatem remoti angulo ruris abscondit. Ibi fecit nuptias: quo nemo nisi naufragus uenit. Lachryma est indicium inopertae rei. Lachrymae pignora sunt nolentium: & repugnantis animi: uultus uenit. Nemo unquam quod cupit deflet. Lachrymae coacti doloris inter praecordia & intolerabilis silentii eruptio. Sicut ille qui semper cinere deflet patrimonium odit. Sic inquit naufragium deflet: maria detestatur. Fletus humanarum necessitatum uerecunda execratio est. Tuæ nunc sunt partes puella. Discedo. Et quod prius feci taceo. Si nupta es: habes: quod optes: si uitata quod imperes.

Pars altera pro diuite contra pauperem.

Aufragium duo sacratissima iter homines acceperunt. Hospitium & affinitas. Alterque praestiti. Alterum & rogauit. Oblatas conciliante fortuna nuptias: quod erat amantis saepius rogauit: quod festinantis non distuli. Quid hoc raptoris est: nisi quod indotata duxi. Erat socer qui putat mihi cariorum puellam: si me potuerit occidere. Quid mihi superest: praeces meae quae totiens adhibui: an istius lachrymae quae mouet? Nihil mihi inimicus obicere potest. Matrimonium potest. Magnus est amor qui ex misericordia uenit. Fudebamus lachrymas ex poenitentia dissidii prioris. Nec plura: aut me proloqui: aut istum respondere passae sunt mentes gaudii occupatae. Nulla integritas tantum est sibi explorata confidit: ut causam uelit dicere. Si interrogaueris filiam: partem legis amputaturus es: si non interrogaueris: legem. Si genero uitam daturus esset: etiam innocentiam reliquisset. Queritis quid dum fleret faceret? Nonne negauit: & solebat negare. Si nolleret: morte optaturus est. Non enim potest eas partes legis desiderare quas non habet.

Declamatio Senecae liber Nonus. Declamatio prima de Cimone a Galia redempto.

Dulterium cum adultera qui deprehenderit utrumque corpus interficiat: sine fraude sit. Ingrati sit actio. Melciades peculatus damnatus in carcere alligatus decessit. Cimon filius eius: ut eum sepeliret: uicarium se pro patris corpore dedit. Galias sordide diues natus redemit eum a republica: & pecuniam soluit: eique filiam collocauit. Ille deprehensam in adulterio: deprecate patre occidit uxorem. Ingrati reus est.

Prima pars pro Cimone.

Dulterium mihi carcer est. Ferrum mihi a lege traditum. Ad uindictam pudicitiae proiciamur. Perdidisti pecuniam Gallia si soluisti tales manus. Non potest generosus animus contumeliam pati. Hoc inter est: inter fortunam patris & filii. Illius calamitatum exitus fuit carcer: meae initium. Vnius melciadis celsus inuentus est. Cimon filius adeptus. Cimon redemptoris infelicitas est. Reddam beneficium cum iam honestum desideraueris quod dedisti. Ego adulteros dimittam. Quid aliud facere: si adhuc alligatas manus habere. Quid tu potest? nam putas pro Melciade alligari? Magni uterque beneficii dum damus recipimus. Ego qui Melciadem redemi: tu qui Cimonem. Turpissimum duxi ab eodem dimitti: & adulteros & Cimonem. Ego sum qui referre gratiam: ne mortuis quidem desino. Ita mihi ueros habere liberos contingat: quod quantum sit: Melciade expertus est. Dignum erat Galliam tale genuisse: quale redemit. Dic nunc exemi te ego carcere: cui respondeam? Ego me carceri tradidi. Nunquam fieri: ut melius aptum puer: qui Gallia redemptus sum: qui pro Melciade alligatus. Ego me a te redemptum putabam. Emisti me filiae tuae. Galiae filiam duxi. Hanc tibi pater: dum ingratus esse nolo iniuriam feci. Non possum ob id damnari quod lege factum est. Beneficium est quod tantum cuius causa posita iniquitatem confertur: ubi aliquis ex eo quid sperat: aut imperat non beneficium sed consilium est. Summo te decore liberaui inuitus. Redemisti me: & tu non rogantem. Huic uirgini. Omnes & quaecumque uitatas filias uel clausurunt: uel occiderunt.

Pars altera pro Galia.

d Vo beneficia dedi: & redemi: & egenti filiam collocaui. Obiicio tibi q̄ uxore passus adulterā fieri: q̄ non custodisti: quod moratus es: dum superueniret pater spectator suæ calamitatis. Ego nō expectaueram: donec rogarer. Molestē ferebas focerum dici Galiam. Mores puellæ non tantū passus es in uiria labi sed ipse impulisti: nactus occasionē nō obmisisti.

Extra controuersiam.

b Ic color: & Galioni: & Latroni: & Mōtano placuit. Vt nihil in Galia dicere cōtumeliose in redemptorē: in focerū infelicē. Multas q̄ones rhetorici & poetæ romani a græcis dictas nō surripiāt: sed & prouocauerūt Thucydidis sententia est. Salustius res secūdæ miræ sunt initiis obtētui: cū sit p̄cipua in Thucydide uirtus breuitas. Hac eū Salustius uicit: & suis cū claustris cecidit. Nā in snia græca breui quæ saluo sensu detrahas de me. Constabit etiam si nō æque tam integer. At ex Salustii sentētia: nil de mi sine detrimento sensus pōt. Titus etiā Liuius tam iniquus Salustio fuit: ut hāc sentētiā uituperaret tāq̄ translatā & corruptam: dum transferetur obiiceret Salustio: nec amore Thucydidis facit: ut illū præferat: sed laudat quem non timet: & facilius putat a se posse Salustium uinci: si ante Thucydide uincatur.

Declamatio secūda de flaminio p̄tore qui occidit dānatū ad rogatū meretricis.

m Aieffatis læsæ sit actio. Flaminius prætor romanus in cœna a meretrice rogatus: quæ aiebat nunq̄ se uidisse hominē decollari. Vnū de dānatis occidit. Acculatur læsæ maiestatis

Prima pars contra Flaminium.

o Biicio luxuriā: historiā: iocos: amicos: in cōuiuio nihil aliud nisi occiditis. Vni fortasse oculo dōa uit homicidiū. Cœnaturi carnifices manus abluūt. Nō iquiro totū annū. Vna nocte contētus sum. Facilius est ut q̄ multa meretrici dedit homicidiū neger: q̄ ut q̄ homicidiū dederit: quicq̄ negaret. Seruū si uerberari uoluisses extra conuiuū abduxisses. Contactā sanguine humano mēsam strictas in triclinio secures quis credat ista cōcupisse meretricē: uel fecisse populi romani prætorē. Virgæ præmūtur. & ante mensam & duos quasi crudelitatis uictima trucidatur. Me miserum terrore romani imperii iussisti. Lege potius q̄ scorto cadat. Exurgite bruti: Oratii: Decii: & cætera imperii decora. Vestris faucibus: securibus uestris iam puellæ iocant obiscœne: in eo q̄ sub prætextu publicæ maiestatis agis: quicquid magistratus actione petatur. Vindicandū est. Percussurus ad prætorē licitor respicit. Prætor ad meretricem.

Pars altera pro Flaminio.

s Ilegatus mādāta affert falsa: sic audiunt tanq̄ populus romanus dederit. Imperator scœdus percussit: uidet populus percussisse romāus: & scœdore cōtinet. Nūc nec quicq̄ uiribus populi detractū est: nec opiniononi. At ex te æstimāt cæteros & ante hūc alii fuerūt pro q̄bus æstimari possunt. Nemo ascribit uiribus uiria singulorū obiiciūt: q̄ dānatus perierit meretrici: & postulāt prætorē perire dānato. Libido omnis intra meretricē est: crudelitas intra carcerē. Multa populus romanus in suis ip̄eratoribus tulit. In Mallio impotentiam: a quo & filius uictor occisus est. In illa crudelitatē. In Luculo luxuriam. In multis auaritiā. Non putauī ad rem pertinere: nec aut quādo periret: qui perire deberet: occisus est. Quis dānatus? Vbi? in prætorio. In quo tēpore? Est enim tēpus quo noxius perire nō debeat.

Contra controuersiam.

q Vādā cōtrouersia sunt in quibus factū defendi potest: excusari nō potest. Nō speramus ut flaminium iudex probeat: sed ut dimittat. Itaq̄ sic agere debemus tanq̄ pro facto nō emēdato: sed postcius nō scelerato. Titus Liuius de oratoribus q̄ uerba antiqua sordida cōsectant: & oratoris obscuritatē: securitatē putet. tamē in his et si minus est isanix: minus spei est. illi qui timēt: & abūdantiā laborāt: plus habēt furoris: sed plus & corporis. Semp ad sanitatē p̄liuius est: quod potest detractiōe curari. illi succurri nō potest: qui simul & infanit & deficit. Mindius dixit Terraculo: serutebat fozz cubiculo: Prætor meretrici: carcer cōuiuio: dies nocti. Hanc ideo sniam rettuli: quia & in trico: & in omnibus huius generis sentētiis: curamus ut numerus constet: nō curamus ut sensus. Omnium autē corruptaq̄ sentētiarū exempla de industria pono: quia facilius ut quid imitandū: & qd uitandum sit: docemur exemplo.

Declamatio tertia de patre repetente duos expositos.

p Er uim moerūq̄ gesta: non sunt rata. Facta cōuentaq̄ legibus: rata facta sint. Expositos qui cognouerint solitis alimentis recipiant. Quidam duos expositos sustulit: educauit: quærenti patri naturali: pollicitus est se iudicaturum ubi essent: si sibi alterum ex illis dedisset. Pactum interpositum est. reddit illi duos: repetit unum.

Prima pars pro patre repetente duos expositos.

c Vm alienis diuidimus liberos: quos non diuidimus cū matribus. Vtrūq̄ genū. Vtrūq̄ desiderauit: pro utroq̄ pactus. Vna sunt nati. Vna expositi. Vna educati. reddidi distrahunt. Distraxit illos fortuna aliquādo a parentibus nunq̄ ab ipsis: duos exposui. Qui alteq̄ eligere nō poterā. In optio nē fratre p̄dito. Grauius hostilis hasta nō diuidit. Plus qdē est geminos esse q̄ fratres. Perdit uterq̄ grām suā: nisi cū adultero est. Ignoscā retinenti meos: cū ipse nō cōcupiscat alienas. Agnitio diuidet quos iunxit expositio. Omnia pro filio pacifcor: pater filium. Pactus sum flens: tremens tanq̄ exponerem. Mihi tūc uis & necessitas erat. Non enim poteram inuenire filios: nisi alterum promississem.

Pars altera pro petente ultimum expositorum.

a Trūq̄ pōt ex hoc iudicio pater dimittere: liberis hic carere cōsueuit. Ego & cū unū accepero: necesse est torquear. Duobus assueui. Vim uocas quæ te patrē fecit? Ego sustuli. Ego educaui. Ego reddidi. Iste electurus est. In ista ui duos filios p̄didi. Lex: arma: & uincula: & ultimū piculū cōplectit.

LIBER NONVS

Extra controuersiam.

N Sabinū Clodiū una die: & græce: & latinæ declamantē: multa urbane dicta sunt. Dixit Catheti-
us quibusdam quæretibus: quod pusillas mercedes acciperet cum duas res diceret. Nunquam mercedes ma-
gnas accipere eos qui breuia pneumata docent. Meccenas dixit: Cassius Seuerus ab auditore eius
rediens: interrogatus quomodo dixisset. Respondit male uicit.

Declamatio quarta de patre cæso a filio.

Vi patrem pulsauerit: manus ei præcidantur. Tyrannus patrem cum duobus filiis in arcem accersit.
q Imperauit adolescentibus ut patrem cæderent. Ex his alter præcipit: ut se alter cæcidit patrem. In
amicitiā tyranni receptus est. Occiso tyranno præmiū accepit. At reus sit cæsi patris. Petuntur.
manus. Pater defendit.

Prima pars patris filiū defendentis.

Ocellior essem si plures eos defenderem. Præcidetis tyrannicidæ manus. Quid est hoc? integer ty-
f rannus iacet. Tam necesse fuit patrē cedere: quam templa spoliare: uirgines rapere. O quantum debemus
maibus: pro quas iam nihil necesse est. Tales fuerunt ut ex his posset tyrannū alter continere: alter oc-
cidere. Præcipitasti te fili. Hoc non est pro parceret: sed tibi. Dura fili. In tyrannū tibi per patrem eundem est
utrum ex filiis meis probatis? Alter se occidit: Alter tyrannū. Suspensas leuiter admouebat manus. Filius
simulabat ictus: pater gemitus. Necessitas magna humanæ imbecillitatis patrociniū. Hoc excusat. Sagūti
nos: quis non ceciderint patres: sed occiderint. Sed nec iste occidisset. Ille me fratri reliquerat: hic tyranno.
In lege inquit nihil excipitur. Sed licet inquit multa non excipiantur: intelliguntur. Et scriptum legis an-
gustū: legis interpretatio diffusa est. Quid interest lege excipere ne fraudis sit ei qui per insaniā patrem pul-
sauerit. Cum illi non supplicio: sed remedio opus sit: ne an puniatur infans si pulsauerit patrem. Hic quod
gente tyranno fecit: ipso fuit inferior uapulante. Non est impudica quæ accersita est a tyranno. Non est sa-
cilegus sacerdos qui deorum immortalium dona: suis manibus pertulit ad tyrannum. Patre iubere fecit
nec cæcidit ipse sed paruit. Ultio cæsi patris. nullius est nisi patris. Si a quolibet alieno cæsus essem: & iniu-
riarum agere nollem: nomine meo nemo ageret. Nunc nihil interest. Poena maior est eius qui cæcidit: ius
idem eius qui cæsus est.

Pars altera contra filium qui patrem cæciderat.

Andiu cæcidit patrē: donec placeret tyranno. Satelles inquit: pro republica feci. Idem imputas reipub-
e licæ: & tyranno. Habuisti quod iactares tyranno. Frater maluit mori. Perit ne paricidiū faceret:
aut auderet. Cæsus inquit poenā remitto. Mirarer: nisi pro tā bono patre fuisset qui mori uellet. Pa-
ter inquit uoluit: sed frater noluit. Ita tu non tantū tyranno: sed etiam patri dignus uisus es paricidio. Cæ-
cidisti patrem: cum & legem nosses: & fratrem.

Extra controuersiam.

B Appio proconsole cum quo in Cretam Sabinus uenerat: in theatro græci postulare cœperat: ut
a Sabinus maximum magistratū gereret. Mos autem est barbam & capillos magistratui cretensium
submittere. Surrexit Sabinus: & silentio manu facto: hunc magistratum inquit ego Romæ bis ge-
si. Bis enim reus causam dixerat: græci non intellexerunt: sed interpretati petebant: ut illum honorē Sabi-
nus tertio gereret. Idem etiam cum reus rogaret: ut latomias transferretur. Nec nunc inquit quenquam no-
strum decipiat nomen latomiæ: illa animo meo lauta res est. Locabatur in miseris: ac periculis suis in qui-
bus iocari eam non debuisse quis nescit? potuisse quis credit?

Declamatio quinta de nepote rapto ab auo.

Eui sit actio. Quidā duos filios sub nouerca amisit dubiis signis crudelitatis & ueneni. Tertium fi-
d lium auus maternus rapuit: qui ad nepotes agros non fuerat admissus. Quærenti patri per præ-
conem: dixit apud se esse. Accusatur de ui.

Prima pars pro auo qui rapuit nepotem.

Abui filiā quis unus filius sumpsit fecundā apud me nutria. Sine. Quid times? an non admit-
h tere cum ueneris? Non quæris filios quos perdidisti: quæ non perdidisti quæris. Pater a me unū quæ-
rit: ego duos a præ. Plus habeo quam auo: quam quod reo timendū sit. Veni ad ægrotantes nepotes. Admissus non
sum. Hæc uera uis fuit. Illa uis est quæ arma: pugna: uulnera non habet. Describe istius comitatū tumultus
unus: & unus sonus est. Rapuisti inquit filiū meū. Immo nepotē meū sustulisti: immo uenientē non potui exclu-
dere: sicut obessam latronibus armata manu coniugē: liberolque rapuisset. Beneficiū erit meū. Et medici illi
gant: & corporibus nostris ui medent. Non potest agere mecum tanquam cum alieno. Habet sua iura natura. Et hoc
iter patrem & auū interest: quod auo seruare suos licet: patri & occidere. Quæ est ista tam sera pietas? tam pro-
postera? Quærare tuos a tertio incipis. Quisquis puero fuit ne inueniretur optauit.

Pars altera pro patre contra auum.

On ut nepotem seruaret fecit: sed ut infamaret uxore ueneficii: me ueneficæ mancipauit. Cum for-
n cero mihi iudices ne uiua quidē uxore persona cōueniat: mortua uero inimicū professus est. Lan-
guente puero cum uociferatione & cōuitio auspicans quid accidit? uenit: qui ad sanos nepotes unquam
rea uenisset. Non admisi: & tunc enim uidi te uiuere rapturum.

Extra controuersiam.

Abet hoc loco Montanus uitium. Sententias suas repetendo corrumpit. Dum non est contentus
unam rem semel benedicere: efficit ne benedixerit. Propter hoc solebant Mōtanum Scaurus inter

oratores Ouidium nocere. Nam & Ouidius nesci q̄ bene gessit reliquerat. Cum Polyxena esset adducta tu-
mulo Achillis immolanda: Hecuba dixit, Cuius ipse sepulti in genus hoc pugnat, poterat esse cōtētus. Ad-
iecit tumulo quoq; senserat hostem. Neq; hoc cōtētus adiecit de acie fecunda fuit. Aiebat Scaurus non
minus magnam uirtutem esse: scire desinere: q̄ scire dicere.

Declamatio sexta de matre uenefica filiam accusante.

Uenefica torqueatur: donec conficiat indicet. Quidā mortua uxore: ex qua habebat filium: duxit
aliam: & ex ea filiam sustulit. Ueneficii damnata, dum torqueretur dixit consciam puellam. Peti-
tū ad supplicium puella. Pater defendit eam.

Prima pars pro filia ne sit rea ueneficii.

On prodesse tibi puella: q̄ amauit te pater: nisi mater odisset. Nefanda mulier etiam filiae nouer-
ca ne mori quidē potuit: nisi & occideret. In gladiatoribus quoq; cōditio diu uictoris est: cum mo-
riēte pugnat. Nullū magis aduersariū timeas: q̄ qui uiuificare nō pōt: occidere potest. Cōcitātissi-
ma est rabies in desperatione & morte ultima. In furorē animus impellitur. Quādam ferā ipsa tela inua-
dunt: & in mortis auctore per uulnera currūt. Gladiator quē armatus fugerat: nudus sequit: & prācipita-
ti nō qd̄ impulit tantū trahunt: sed quod occurrit: quodā naturali deploratē mentis affectu. Morientibus
grauissimū est cōmori. O mēdaciū simile ueneficio: dum nouerca meminit matris oblita est. Pete ne qd̄
filium uindicaui: filiam perdā. q̄ nisi succuritis: nouerca uincit. Ego uictus sum. Nē inter supplicia quidē
desinit occidere. Prosit apud uos puellae: q̄ pater eam laudat: q̄ mater accusat. Constat inquit est filia. Ego
torqueri coepi: nouerca torquere. Habui filiam talē: ut illā amare posset nouerca: nisi in eā icidisset: quā
odisse etiā filiam posset. Seruus furti tortus: Catonē cōscium dixit. Vtrum plus tormentis creditis: an Ca-
toni: quod nouerca tam sero: puella tam cito. In hoc ueneficii poenas dabit: ut accusatoris exigeret.

Pars altera contra filiam quā sit rea ueneficii.

Varundā ferax catuli cū rabie nascuntur. Venena radicibus statim pestifera sumūt. Quid illa quā
fratrē in morā sequentis patris sparsit. habemus exēplum quod sorori conueniat: & uirgini. No-
uerca ad hoc priuigno dedit uenenū: ut filia sola hæres esset. Ideo adhibuit & consciam.

Declamationū Senecæ Liber Decimus.

Vod ultra mihi molesti scitis: non est. Interrogate si qua uultis. Si uitæ tuæ ab istis iuueni-
libus studiis ad senectutē meā reuertī. Fatebor uobis: iam res est tedio. In primo libet as-
silui: uelut optimam uitæ meæ partē reducturus. deinde iam pudet tanq̄ diu non seriā rem
agā. scolastica studia leuiter tacta delectāt. Cōrectata & ppius admota: fastidio sunt. Sini-
te ergo semel exhaurire memoriā meā. & admicate uel actū iureiurando. q̄ affirmē dixisse
me quæ sciuī: quæq; audiui: quæq; ad hāc rē pertinere iudicaui. Pertinere autē ad rē nō pu-
to. quomodo Lucius magius gener titulū declamauerit: quis aliquo tēpore suū populū habuit: cū illū: ho-
mines non in ipsius honorē laudarent: sed in foci ferrent. Quomodo lassina aut Quintilianus declara-
uerit: transeo istos quoq; famā cū ipsis extincta est. De scauro si me iterrogatis: cum illum mecum audierit
tis: iniqui estis. Non noui quenq; cuius ingenio. P. R. pertinacius ignorauerit: dicebat sæpe causam in ipsis
subsellis. sæpe dum dicebat. deinde litiganti similior q̄ agenti. Cupiebat euocare aliquā uocē aduersario-
rum: & in altercatione uires suas nouerat. nihil erat illo uenustius. genus dicendi antiquū. uerborū quoq;
non uulgarium grauitas: ipse uultus habitusq; corporis: mire ad autoritatem oratoriā aptatus. Sed ex hiis
omnibus scire posset non quātum oratores prāstaret Scaurus: sed q̄tū defereret. pleræq; actiones male. In
omnibus tamen aliquod magni neglectiq; ingenii uestigium extabat. raro aliqua actio bona: se quā fortu-
nā imputarem. sed illum longa immo perpetua desidia pduxerat: ut nihil curare uellet: nihil posset. Ora-
tiones septem edidit: deinde quæ combustæ sunt bonæ cum illo ignis egerat. Sed extāt libelli qui cum fa-
ma eius lugent: multoq; saluiores ipsis actionibus. Illos enim cum destituerit calor adiuuat. hæc coloris
minus habent: negligētiā nō minus. declamantem audiui. Nouissimā quidem. lepido inquit diffi-
cillimum erat ibi displiceret. De Labeone interrogatus: declamauit non quidē populo: sed egregiā nō ad-
mittebat populum. & quia non dum hæc consuetudo erat inducta. & quia putabat turpe ac friuolæ actio-
nis. Faciebat enim censorium supercilium: cum alius animo esset magnus orator eluctatus ad famam i-
ge nū. cōsistentibus magnis hominibus peruenerat: quia uolentibus summa egestas erat: summa ifamia. sum-
mum odiū. Magna autem debet esse eloquentia. quæ inuitis placeat. cum ingenia fauor hominum osten-
dat: fauor alar: quantam uim esse oportet quæ inter obstantia erumpat. Nemo erat quin cum homini oīa
obiēcerat. ingenio multum tribuerit. Color orationis antiq; uigor nouæ. Cultus iter nostrū ac prius secu-
lum medius. ut illum posset utraq; pars sibi uēdicare. Libertas tāta: ut libertatis nomē excederet. ut qd̄ pas-
sim ordines homines laniabat: uageretur animus per uitia ingens & ad similitudinē ingenii sui uiolent:
& qui pōpeianos spiritus nondum in tanta pace posuisset. In hoc primū excogitata est noua poena. Effectū
est enī per inimicos: ut omnes eius libri incenderent. Rex noua & instituta supplicia de studiis summi bo-
ni. Hercule supplicio ista in poenas ingeniosa crudelitas post. Ciceronē iuenta est. Quid enim futū: fuit: si
triuii libros: si ingenii Ciceronis prosciberet. Sunt dii imortales lenti quidem: sed certi uindices gene-
ris humani. & magna exempla in caput inuenientū regesserūt: ac iustissima patiendi uicē: q̄ quisq; alieno
excogitauit supplicio: sæpe excipiat suo. Quæ uos demētissimī homines tanta recordia agit: parum ui-
delicet in poenas noteue crudelitatis est. Conquirere in uos ne ipsos noua sed quibus pennis est. siquid ab
omni patientia rerū natura subduxit: sicut ingenii memoriāq; nominis inuenit: quæadmodum perducit

tis ad eandem rem corporis mala facere studiis subderet: & in monumenta disciplinae animaduerteret. quanta & quā non contenta certa sentit materia est. Dii melius q̄ eo saeculo ista ingeniorū supplicia coeperunt: quo & ingenia desierunt. Eius qui hanc in scripta Labieni sententiā dixerat postea euntis adhuc scripta combusta sunt: iam non malo exemplo quia suo. Nō tulit hanc Labienus contumeliam nec superstes esse ingenio suo uoluit: sed in monumenta se maiore suorum ferri iussit: atq̄ ita includi ueritus: ne ignis qui nomine suo subiectus erat: corpori negaret: nō finiuit tantū se ipse: sed etiam se fleuit. Memini aliquando cum recitaret istoriam: magnā partem illorum librorū cōuoluisse dixisse: hanc quā transeo post mortem meam legentur. Quanta illis libertas fuit: quoniā etiā Labienus extimuit. Cassi seueri hominis Labienū iunctissimi belle dicta res ferebatur. Illo in tempore quo libri labieni ex. S. C. utebant: nūc me inquit uiuū uri oportet: qui illos edidi. Monstrabo uobis bellū libellum quem a Galieno uestro petatis recitauit. Rescriptum Labieni pro batillo mecenate in quo supplet adolescentis animo: illos dentes ad mordendum prouocantis. Puto iam mihi q̄ interrogetis restat. Musa retor quem iterdum soletis audire licet mela meus contrahat frontem. Multum habuit ingenii: minus cordis. Omnia usq̄ ad ultimum timorē perducta: ut non extra sanitatem: sed extra naturā esset. Quis enim feret hominē de sisonibus dicentē: caelo repleuit de sparsionibus adoratos hymbres. Aut illud q̄ de subitis mortibus eum dicentem cum uos me illo perduxeritis. Quicquid auuū uolitat: quicquid piscium natat: quicquid ferarū discurrit: nostris sepellitur uentribus. Quare nō: cur subito moriamur mortibus uiuimus. Nō ergo & si iam māmissus erat: debuit de corio eius nobis satisfieri. Nūc sint ex iudiciis seuerissimis exactam regulam redigant: multa donanda ingenis puto: sed donanda uitia non portenta sunt. Siqua tamen tollerabiliter dicta sunt non subtrahantur non plura uideantur: uos subiiciatis. Osci nō in cōmōde dixit: sed sibi nocuit. Nam nihil sine scemate dicere cupit. Osci eius non figurata erat: sed praua. Itaq̄ non inurbanē paratus rethor: cū illi massiliae mane occurrisset scemata illum salutauit. Poteram quidem dicere aue osci. Ipse ab eloquentia multum aberat: natus ad contumelias omnium ingenii inurendas. Nulli non impressit aliquid quod effugere nō posset: ille passenne prima eius syllaba in grācum mutata obscenū nomen imposuit declamatori subtilis & arido: ille sperto dixit scholam cōmunem cum rethore quodam habēt. tu potes controuersiam intelligere: qui nō intelligis te: laterem lauare. Spartus autē dicebat ualenter sed dure. Ad imitationem se latronis dixerat non tamen nunq̄ similis illi erat: nisi cum eadē diceret: utebatur suis uerbis latronis sententiis. Cū basso cer tamen illi fuit: quē uos quoq̄ audistis. homine differto: cui dēprā uelim quā confectabat amaritudinē & simulationē actioni oratoriae nihil indecentius q̄ ubi scholasticus quod non nouit imitatur. Amabā itaq̄ capitonē: cuius declamatio est de Popilio: hanc quā misero latroni subiiciunt. bona fide scholasticus erat. In his declamationibus quā illi bene cesserat: nulli nō pōt primū tethracolū praeferendus. primū tethracolum quorum faciem quæritis: latronis: fuci: cestii: albutii: gallionis. hi quotiēs conflugissent: poenes latronē gloria fuisset: poenes gallionē palma: reliquos ut uobis ur̄ cōposite. Ego uobis oīum feci p̄tātē. hos minus nobiles sinitā in partē abire: paternū commodatū fabiū. & si quis est nec clari nois nec ignoti. Dum ius ad satietatem uestrā me praeſtiterim. permittite me mihi & aliquos ex sinu proferre: quibus quomius ad famā puenerint: nō ingeniu defuit: sed locus. Bene declamauit Caius Silo: cui Cæsar augustus cū frequenter causas agentē intracinenſi colonia uidisset: plenū testimoniū reddidit: dixit enim: nunq̄ audiui patrēſa milia differtiorē. Erat qui patrēſa familiae praeferret oratori subduceret patrē etiam eloquentiae putabat eloquentia abscondere. Solebat declamare studiosae terrinus clodius. Cuius filius fraterno uobis amore cōiunctus est. Adolescēs summā eloquentiae futurus: nisi mallet exercere quantū habet: quā cōsequi quātū se qui posset. Sed terrinus clodius multū uiribus demiserat dū appollo dorū segit. ad summā legem dicēdi se amputat. Tantū tū illi superfuit uiriū: quātum ualeret etiam si ars abesset. Sentētiās dicebat excitatas: insidias aliquod potentes: nunq̄ de colore latroni controuersiam fecit. latro nunq̄ solebat disputare in conuiuiis: aut aliquo quod declamare poterat tēpore: dicebat quosdam esse colores: prima faciae duos & aspos: eos non posse actione approbari negabat. Itaq̄ nulli placere posse: nisi totum nossent se eis suas uires. & illarū fiducia aliis metuenda & praeſumpta audire multa se non persuadere iudici sed auferre. Turrinus contra nihil probare nisi tutū: non quia imbecillis erat: sed quia circūſpectus causa. Nemo diligentius proposuit: nemo respondit paratius. & pecuniam itaq̄ & dignitatem q̄ primū in prouincia hispania habuit: eloquentiae debuit. Natus quidem erat patre splēdidissimo. Auo Diui lulii hospite. Sed ciuili bello attenuatas domos nobiles uires excitauit: & ita ad summam perduxit dignitatem: ut siquid illi defuit: scias loco defuisse. In de filius quoq̄ meus: nunq̄ enim illū a uobis distinxit: habet in dicendo paternam diligentiam. quā uires ingenii sui ex industria retundit. hoc & in ipso uitae genere sequitur. ad summam euasurus iuuenis nisi modicis cōtentus esset & ideo dignus est cuius tam modestis cupiditatibus fortunā praeſtet fidem. Hoz oīa non me animo maiore: sed a certo potuisse iudicio scietis cum sententias eorum retulero. aut pars notissimorum autorum sententiis aut praeferendas.

De filio pauperis occisi & diuite inimico. **Niuriae.** fit actio. Quidam cum haberet filium: & diuitem inimicū: occisus & spoliatus: inuentus est. Adolescens sordidatus sequi diuitem coepit. Diues eduxit eum in ius & postulauit: ut siquid suspicaretur: argueret. Tunc adolescens ait: Accusabo cum potero. Diues petens honores expulsus est. Accusat iniuriarum pauperis filium. Contradicit.

Prima pars pro filio pauperis. **Ratiās diuiti:** q̄ quos odit: iam reos facere contentus est. Nō ambūlabis iquit eadē uia. Nō calcabis

uestigia mea. Nō offeras delicatis oculis sordidā uestē. Non flebis: me inuito non tacebis. Perieramus si hic magistratus esset. Quod sordidatus fui: lugentis est: q̄ fleui pietatis: q̄ non accusaui timoris: q̄ repulsus ē: uestrum est. Honores patre meo uiuo nunq̄ petiuit. Vitium meum sequatur. Taceo: Vtinam hoc uitium habuisset & p̄r. Quādo nobiles nō sordidati sumus. Accusa inq̄t paup̄ diuitem. Ambulare mihi arbitrio meo nō licet. Accusa inq̄t rē perage perora. Quis accusare sic locupletē pōt? Cur inq̄t me sequeris? Aliud ergo pauperes iter: aliud diuites habēt. Quisq̄ percussor fuit: quasi diues spolia contēpsit. Mortuo patre meo: metuo eū: ne quis se ledi putet. Si dixero occisum. Sordidatus inq̄t fles. Quid aliud facere possum? occisi patris pauperis filius. Quid accusanti fecisset qui p̄sequit̄ tacentē. Quare inquit sequeris me? Vt aliquādo miseriaris mei. Vt definas afflictā domū p̄sequi. Eū accusatorē habeo: qui se nō esse reū mirat̄. Cur inquit nō agis? quia adeo nō metuis ut cogas. Sordidatus sum: quod reo licet: lugenti nō licet. An ne lugebo qdē quē uindicare non possum? Nō erat in illo praeda: quā crassator appeteret. Erat summa uirtus: cōtumax aduersus diuitiāq̄ fastidiū innocentia. Hæc ab inimicō petita sunt spolia. Quis cædē machinatus est? Scire nō possum: qd̄ dissimulari non pōt. Scio q̄s optauerit: & tu diues inimicus es: & ille ui spoliatus inueni-
tus. Nō ē cur accusem: sed est cur suspicer.

Pars altera pro diuite inimico.

U T scias te iudiā mihi facere: cū dixissem accusa me. Nō negasti: sed respōdisti: accusabo cō potero.

Declamatio secunda de patre uictō a filio uictore.

Iri forti præmiū: si plures erunt: iudicio contēdant. Pater & filius fortiter fecerunt. Pater petit a fi-
lio: ut sibi cederet. At noluit. Iudicio cōtēderū. Vicit patrē. Petit præmio statuas patri. Abdicatur.
Cōtradicit.

Prima pars pro filio uictore.

Vē optem nescio iudicii huius euentū: cū crimē meū sit uicisse. Patriæ iudiciū habeo. Patris pdidi.
q Patrē in acie uidi. pugnaui cū exemplo. Iudiciū uocat: quo pater & filius spolia cōtulimus. Vici nō
filius patrē: sed iuuenis senē. Ego uici: sed oēs gratulati sunt p̄ri. Cogitauī Oratiū hætruscas acies
corpore suo submouentē. Cogitauī Deciū qui nec ipsi patri cessit. Pugnaui nō tantū īperatori: sed etiā pa-
tri. Auidus sum gloriæ. Hoc si uitium est: paternū est. Pudeat pater si te uicit filius abdicandus. Ego præmiū
habeo: Tu & præmiū: & uix fortē. Virtutes nostræ filio praterissent: illustratæ sunt: dū cōferunt. Iudi-
cauerunt nō quod erat: sed quod te malle credebat. Honor ad utrūq̄ peruenit. Alter præmiū habet. Al-
ter percipit.

Pars altera pro patre uictō.

Olo habitare cū aduersario meo. Non capit idem cōuberniū uictū & uix fortē. Statuas iquit tibi
posui: imo ne possem unq̄ me uictū obliuisci ignominia mea: in æs incidisti.

Declamatio tertia de filia quæ se suspendit ut patri satisfaceret.

Emētia fit actio. Bello ciuili uirū quædā secuta est: cū in diuersa parte haberet patrē: & fratē. Vi-
ctis partibus suis: & occiso marito: uenit ad patrē: a quo recepta: ait patri: Quēadmodū uis tibi sa-
tisfaciā? ille respōdit: Morere. Suspendit se ante ianuā eius. Accusat pater a filio dementiæ.

Prima pars protinus patrē accusans.

Ic tibi satisfieri uelle nec debui. Nā sic tibi satisfieri: nec uictor qdē uoluit. Nullū fuit in p̄scriptio-
ne mulieris caput. Ingnasti filia sanguine pœnates tanq̄ in domo pierit. Ailatū ad se Pōpei caput
Cæsar flevit: & nec ille p̄p̄ filia flevit. Quēadmodū uis satisfaciā tibi? Hocipso satisfecisse puella de-
buerat: adeo & in maritū: & in patrē pia. Vt alterq̄ usq̄ ad mortē secuta sit: & alteri morte satisfecerit. Per-
culose offendit patrē q̄ nescit ignoscere. Morere qd̄ aliud meruerat si satisfacere noluisse? Defendisti. Liga-
riū Cicero. Quā leue iudicasti crimē de quo cōfessus es. Ante ip̄m domus limē extincta ē ne dubitari pos-
set marito perisset: an patri. Meruerat inq̄t. Accusas ēt nūc? Et certe iam tibi satisfactū est. Secutus ē gener
diuersas partes: uxor suas. Optima ciuilis belli defensio: obliuio est. Morere inquit. Etiā quibus animad-
uertere in dānatos necesse est: non dicunt occide: nō morere: sed age lege. Crudelitātē īperū: uerbo mitio-
re subducunt.

Pars altera patrem defendens.

Ores tuos patri debes approbare: nō patris regere. Multa potes dementiæ signa colligere: non po-
tes patrē p̄pter uerba damnare. Animaduertit Mallius in filiū: & uictorē qdē. Animaduertit Bru-
tus in liberos nō factos hoīes: sed futuros. Videas sub istis exēplis. Patri fortius liceat tantū loqui.
Cōtumaciter rogauit: quēadmodū & perit. Nihil agnouit filia: nihil uicta. Nō misit ad patrē fratē. An
etiā nunc irascitur fratri. Cur me solum rogat? cū duobus satisfacere debeat. Victor inquit: Cato exortus
est. Facilius est ignoscere bello: q̄ paricidio. Iam morte patris quæsiuit inuidiā. Perisse p̄pter patrē d̄ mu-
lier quæ uix habuit propter quē mori possit.

Declamatio quarta de eo qui debilitabat expositos: & eos pariter educabat.

Eipublicæ læsæ fit actio. Quidā expositos educabat: & debilitatos mendicare cogebat: ut sibi mer-
cedem referrent. Accusatur læsæ reipublicæ.

Prima pars contra debilitatē expositos.

Actū est: ne liberos patres aut cognoscāt: aut recipiāt. Vētigalis ista crudelitas: eo magis q̄ præcæ-
teris: oēs p̄ter istū cōmisericordes sumus. Effectū ē ut nihil esset miserius expositis: q̄ tolli parenti-
parētibz q̄ agnoscere. Alterius cōminutas scapulas in deformē tuber extundit. Produc familiam
tuā. Volo nosse illā humanāq̄ calamitatē officinā. Sua cuiq̄ calamitas tanq̄ ars designatur. Intuemini illi
eruptos oculos: illi effractus pedes. Quid horrefcis si iste miserē nonū monstrū? Integer alitur: & debiles
alunt. Perissent inq̄t. Interroga p̄res: Vtrū maluerit. Quanti ex his uiri fortes: Quanti tyrānicidæ: Quāti
futuri sacerdotes. Nunc incredibilia loquor. Ex hac fortuna origo romanæ gentis apparuit. Plus acceptum

LIBER DECIMVS

crudelitati: q̄ exp̄sum misericordiæ refert. Expositos aluerunt. Et iā feræ fatis futuræ mites: si p̄terissent: quoq; cū ubiq; audiant præces: in sua tantū causa cessant. Abscissa est illis lingua: & est rogādi genus: rogare nō posse. Misere mini oīum iudices: quoq; singulorū misereri soletis. Istis nos uīdictā negaturos putas: qbus ne id qdē negauimus: qd tibi daturi erāt. Res idignissima: cū tā crudelis sit misericordiā publicauit. Exurgite miseri: & hodie nobis præmiū rogate. Tibi inq; quotidiana captura nō cōstat. Apparet te nōdū fatis misere uideri. Occurrūt nuptiis: dira oīa. Facis publicis auspiciā feralia: & diebus in hilaritatē dicatis. Isti semianimes greges oberrāt. Alunt istū q se alere nō possunt. Non est q rogare nesciat. Solet autē dicere: Non habes tot mēbra quot debes. Ergo tu cū de publica misericordia cogitas: tam crudelis esse potuisti. Miseros qui sic rogāt: miseriore qui sic rogant. Oēs oibus stipē conferunt: dū qsq; timet ne filio neget. Effecisti ut maius esset malū educari: q̄ exponi. Timebant feræ atq; serpētes: & inimicus teneris artubus rigor: inopia quoq; Inter expositorū pericula non numerabamus educatorem.

Pars altera pro debilitante expositos.

d Ebilitasti inq; Plus illis p̄res nocuerūt. Quid uidef lanista: q iuuenes cogit ad gladiū: & tamē non accusat læsæ reip̄. Quid leno q stupr̄ pati cogit iuitas: nec rēpubl̄a sit. Ego rē nō laudari desidero: sed absolui. Noceat hoc illi cū petet honores. Pōt eē aliq; & nō eē hō honestus: & eē inocēs reus ut illis multū ablatū sit: uita reddita ē. Reipublicæ læsio nō pōt agi eorū noīe: q extra rēpub. sunt. Egēs hō: & q ne me alere qdē: nedū alios possum: sustuli relictos: qbus nō iniuria fieret: si aliqd detrahāref: sed beneficio cederet: si uita seruaref. Faciāt iuidiā: dicāt illos p me misere uiuere: dū fateant p me uiuere. Vni us misericordia uiuūt: & oīum alunt. Misere ē uacare hoīes huic cogitatiōi: ut curēt qd hō mēdicus inter mēdicos agat: Ciuitatis istius p̄cipes diuitias suas exercēt cōtra naturā: excisorūq; greges hēnt. exoletos suos ut ad lōgiore patiētīā ipudicitīæ idonei sint: amputant. & q̄a ipsos pudet uiros eē id agūt ut q̄ pauci ui ri sint. His nemo succurrit: delicatis & formosis debilibus. Curatis q̄s ex solitudine ifantes auferat perituros nisi auferant. nō curatis q̄ solitudines suas isti beati ingeniorū ergastulis excolūt: & miserrimorū iuuenū simplicitate deceptos: speciosissimū queng: ac maxime idoneū castris illudūt: & detrudunt.

Declamatio q̄nta de Parrhasio p̄ctore torq̄nte Olynthium.

r Eipublicæ læsæ fit actio. Parrhasius p̄ctor atheniēsis: cū Philippus captiuos Olynthios uenderet: emit unū senē. Duxit athenas. Deīde torfit. Ad exemplum toti Prometheum pinxit. Olynthius in tormentis perit. ille in tēplo mineruæ tabulā posuit. Accusat læsæ reipublicæ.

Prima pars contra Parrhasium.

s Enex si absq; liberis sup exustæ p̄iæ cinere stetisset ad figurādū Prometheū fatis tristis eēt. Nemo ut naufragiū p̄geret: merfit hoīem. Vltia p̄catio Olynthiū fuit. Redde me Philippo. Seruus igt me us fuit. Putes Philippū loq. Iō tēpla Mineruæ fugimus tāq; castra Macedonū. Page igt tristis est. Vis parrhasi tristē uidere. Duc illū ad Olynthiū iacētē. Scis certē q̄ tritē emeris. Olynthiis urbē apuimus: templa p̄clatimus. Nēo Olynthius tortus eēt: si oēs illos Macedōes emisissent torq̄at hic: nec sub Philippo moriat. Hic nec sub loue. Si iste hospitalis Olynthio fuit. Hoc ē Promethea facere nō p̄gere. Emi inq; i moisi Atheniēsis es redemisti. In isto tēplo p olynthiis uota suscepimus. ille carnifex gr̄a: istū tamē nō amplius q̄ uēdidit. Senex lōga miseraq; tabe cōfectus: & tā tristis: q̄ si iā tortus eēt. Quēcūq; p̄co uiderat ibi flētē. agnoscebat emptorē. Vereor ne q̄s cū audierit Olynthii uerbera: tormēta: ignes: q̄ri de me Philippo putet. Si isti creditis: iratū louē imitatus ē. Si nobis: uicit iratū Philippū. Tātū patiedū eū p̄gētē Parrhasiū: q̄ iratū louē. Miserrime senex: aliq; forte ex seruis tuis scilicet seruū. Si ad succurrēdū p̄fectus es: q̄ror q̄ unum ex his emisisti. Si ad torq̄ndū: q̄ror q̄ illū statuit rex. Altera parte Parrhasius cū coloribus: ex altera tortor cū ignibus. Dubius ē iter ista parrhasius studiosius pingat: an sc̄uiat. Produci respiciēs p̄riam senex. Placuit parrhasio uultus ifelix. Habuit at aliqd Olynthius Promethei simile: eēt ante tormēta. Ignis: tormēta fer rū: officina. Hoc p̄ctoris: an Philippi est?

Pars altera pro Parrhasio.

n Vnq; unius malo publica fama corrūp̄t. Solidior ē opinio Atheniēsiū: q̄ ut labefactari tormētis capti possit. Læsi inq; rēpub. q̄ hāc p̄cturā in tēplo posuisti. Lædūt rēpub. q̄ aliqd aliud auferunt: nō q̄ aliqd adiicūt. Peccauerūt ergo recipiēdo tabulā: & sacerdotes. Cur autē nō recipere? deorum crimina in tēplo p̄cta sunt. Multū semp artibus licuit. Vici ut uim in ægrotū morbi cognoscerent: uiscera hoīum resciderūt.

Declamatio sexta de fure qui fodit parietē diuitis.

i Niuriæ fit actio. Fur cōcione prohibeaf. Quidā cū diuitē accusasset proditiōis noctu parietem domus eius perfodit: & scriniū in quo missæ erant ab hostibus litteræ sustulit. Dānatus est diues. Cū cōcionari uellet accusator: a magistratu prohibitus est. Agit iniuriæ.

Prima pars pro fure.

i D solū sustuli quod fur reliq̄set. Nil magis fur timuit: q̄ ne domus furtū agnoscere uellet. Ruēris ciuitatis statū: unius parietis ruia suspēdit. Profiteor iudiciū furci. Nū ciuitas cōscia ē? Furtū ē qd timet domus agnoscere: quod q̄didit iudiciū tulit: præmiū q̄ sarripit? Cui magis p̄misisses loq si eodē tpe: & fur uenisset: & domus? Mille nauū duces furto Troiā cōpistis. Si bene furto euertunt urbes: quāto melius liberant. In foz ueni narraui inter nocturnā expeditionē meā. Cōuenerāt oēs tanq; ad cōcionem. Cur me submoues an te accusationē? cū nec proditores inauditi pereāt. O furtū in cōcione narrādum proditoris uigilātissimū pectus & in exitia nostra semper sollicitum. Publica fata sopierāt. Ita ēt mini stros eius alligauerat somnus: ut mihi liceret eligere qd tollerē. Diruere mihi uidebar hostiū muros. Furtū uocas quo nihil melius tuo anno faciū ē. Nemo fur rēpub. cogitat. Nihil nō licet p rēpublica facere.

Pars altera pro magistratu.

Vale id spectaculum fuit cōposuerat inter se fortuna reip. furem: & proditorem ut uidit inutile fur-
tū suū prodidit: ut nobis uenderet: quod nulli poterat. Tam callidus fur: ut ēt proditionem posset
ipōnere. Consilium uideri uult infelicitatem furti sui. Lex quæ nocturnum furem occidi iubet:
quoquo mō iubet: non de dānato tantum: sed de fure loquitur. Ostendit hoc uitium nec īmerito nō mul-
tum abest a proditore. Sustulit quod non elegit: sed quod illi fatum publicæ felicitatis obiecit. Vno tem-
pore & proditorem nobis ostendit & furem: qui diuitem compilare mallet: q̄ dānare. Effregit domū. Ma-
nus suspensa elusit illum. Non tamen pōnitet fecisse. Sustulit non quod uoluit: sed quod potuit. Bono ex
emplo damnatus est proditor: sed malo inuentus.

Expliciunt declamationes.

LVCII ANNEI SENECAE AD NERONEM CAESAREM DE CLEMENTIAM LIBER. I.

Scribere de clementia Nero Cæsar institui: ut quodammodo speculi uice fungeretur: & te
tibi ostēdere peruētur: ad uoluptatem maximā omniū. Quāuis enim recte factorū uerus
fructus sit fecisse nec ullū uirtutū præciū dignū illis extra ipsas sit. Iuuat īspicere & circuire
bonā cōsciētā. Tū imittere oculos in hāc immensam multitudinē: discordē seditiosam: im-
potentē: in pñiciē alienā: suāq; pariter exultaturā. Si hoc iugū fregerit ita loquitur secū: Ego
ne ex oībus mortalibus placui: electusq; sum: q̄ in terris deorū uice fungerer: Ego uitæ ne-
cīq; arbitrer gētibz: q̄lē quisq; fortē: statūq; habeat: in manu mea positū est. Quid cuiq; mortaliū fortuna
datum uelut meo ore pronunciat. Ex nostro responso lætitiæ causas: populi urbēq; cōcipiunt. Nulla pars
usq; nisi uolente propitiog; me floret. Hæc tot milia gladiog; quæ pax mea cōprimit. ad nutum meū strī-
gentur. quas nationes funditus excidi: quas transportari: quibus libertatem dari: quibus eripi: quos reges
mācipia fieri: quorūq; capiti regum circundari decus oporteat. quæ ruant urbes: quæ oriantur: mei iu-
ris dīctio est. In hac tanta facultate rerum: non ira me ad iniqua supplicia compulit nō iuuenilis impetus:
non temeritas hominū & contumelia: quæ sæpe tranquillissimis quoq; pectoribus patiētā extorsit: non
ipsa ostentādæ per terrores potentia: dira & frequēs magnis imperiis gloria. Conditum immo strīctum
apud me ferrum est. Summa parsimonia etiam uilissimi sanguinis. Nemo non cui alia desint: hominis no-
mine apud me grātosus: Seueritatem abditam ac clementiā in promptu habeo. Sic me custodio tanq̄ legi-
bus: quas ex abdito ac tenebris in lucem reuocaui rationē redditurus sim. Alterius ætate priā motus sum.
Alterius ultima. Alium dignitati donauī. Alium humilitati. quotiēs nullā iuenerā misericordiæ causam
mihi pepci. Hodie diis immortalibus: si a me rōnē repetāt: annumerare gēus hūanū paratus sum: Potes hoc
Cæsar prædicare audacter. Omniaq; in fida tutela haberi. Nihil per te: neq; ui: neq; clam a te reip. ereptum
rarissimam laudem: & nulli adhuc principum cōcessam concupisti innocentiam. Non perdis operam. Nec
bonitas ista tua singularis ingratos aut malignos æstimatores naçta est. Refertur tibi gratia. Nemo unus
homo uni homini tam carus unq; fuit: q̄ tu pro populo romano. Magnum longūq; eius bonum: sed ingēs
tibi unus imposuisti. Nemo iam Diuum Augustum nec Tiberii Cæsaris prima tempora loquitur. Nec q̄
te imitari uelit: exemplar extra te quærit principatus tuus ad Augustū exigitur difficile hoc fuisset: si non
naturalis tibi ista bonitas fuisset: sed ad tempus sumpta. Nemo enim potest personam diu ferre fictam. Fi-
cta cito in naturam suam recidunt: quibus ueritas subest: quæq; ut ita dicam: ex solido enascūtur: tempo-
re ipso in maius meliusq; procedunt. Magnam adhibat Albam populus romanus cum incertum esset quo
se statu nobilis indoles daret. Iam uota publica in tuto sunt. Nec enim periculum est: ne te subita tui capi-
at obliuio. Facit enim auidos nimia felicitas: nec tam tēperatæ cupiditates sunt unq;: ut in eo quod conti-
git definant. Gradus a magnis ad maiora sit: & spes improbiſſimas cōplectuntur īsperata affecuti. Omni-
bus tamē nunc ciuibz tuis: & hæc cōfessio exprimit esse foelices. Et illa nihil iā his accidere bonis posse:
nisi ut pperuasint. Multa illos cogūt ad hāc cōfessionē: qua nulla in homine tardior est securitas alta. Afflu-
ens ius supra oēm iniuriā positum. Obuersabatur oculis latissima forma reip. cui ad summā libertatē
nihil deest: nisi pereat diligentia. Præcipuæ tamen æqualis ad maximos īmosq; peruenit clementiæ tuæ
admiratio. Cætera enim bona proportionē fortunæ suæ quisq; sensit: aut expectat maiora minoraq;. Ex
clementia omnes idem sperant. Nec est quisq; cui tam ualde innocentia sua placeat: ut non stare in conspe-
ctu clementiam paratam humanis erroribus gaudeat.

Sse aut aliquos scio: qui clementia pessimū quēq; putēt sustineri quoniā nisi post crimē supuacua
est: & sola hæc uirtus inter innocentes cessat. Sed primum omnium sicut medicinæ apud ægros
usus etiā apud sanos honor est. Ita clementiā quis poena digni innocent: etiā innocētes colūt. Deī
de habet hoc clementia in persona quoq; innocentum locum: qā iterim fortuna pro culpa est: nec innocen-
ti ætati clementia succurrit: sed sæpe uirtuti. quoniā qdē cōditione tēporē icidunt quædam: quæ possunt
laudatæ puniri. Adice q̄ magna pars hominū est: quæ reuertī ad innocentiam possit. Sed non tamen uul-
go ignoscere decet. Nā ubi delictum inter malos bonosq; sublatū est: confusio sequitur: & uitioq; eruptio.
Itaq; adhibēda ē moderatio: quæ sanabilia īgenia distiguere a deploratis sciat. Nec pmiscuā hēre ac uulga-
re clemētiā oportet: nec absconditā. Nā tā oībus ignoscere crudelitas ē: q̄ nulli. Modū tenere debēus: sed qā
difficile ē tēpamētū. Quicqd æquo plus futurū ē: ī ptē hūaniorē ppōderet. Sed hæc suo loco melius dicēt.

Vnc in tres partes oēm hāc materiā diuidā. Prima erit manumissionis. Secunda quæ naturam cle-
mētiæ habitūq; demonstrat. Nā cū sint uitia quædā uirtutes imitantia: non possunt secerni nisi si-
gna qbus dignoscant īpresseris. Tertio loco quæremus: quō ad hāc uirtutē perducat aīus: quo-
modo cōfirmet eā: & usu suā faciat. Nulla uero ex omnibus uirtutibus magis homini cōuenire scimus: q̄

LIBER PRIMVS

clemētiam: cū sit nulla humanior. Constat igit̃ necesse est nō solū intra nos qui hominē sociale animal cōmuni bono genitū uideri uolumus: sed etiā inter illos qui hoīem uoluptati donāt: quoz̃ oīa dicta factaq; ad utilitatē suā spectāt. Nā si qetē petit & ociū hāc uirtutē naturā suā nactus est: quā pacē amat: & māus retinet. Nullum tamē clementia ex omnibus magis q̃ regē ac p̃cipē decet. Istā enim uirtutes: magnis uiris decori gloriāq; sunt: si illis salutaris p̃nitentia est. Natura p̃fusa uis est: ualere ad nocēdū: illius demū magnitudo stabilis fundataq; ē: quē omnes tam supra esse: q̃ pro se sciūt. Cuius curā excuba re pro salute singulorum: atq; uniuersoz̃ quotidie experiunt̃. quo procedente nō tanq̃ malū aliqd̃: aut noxiū aīa e cubili profiliret diffugiūt: sed tanq̃ ad clāz ac beneficū sidus certatim aduolāt obicere se pro illo mucronibus insidiantū paratissimi & substernere corpora sua: si per stragē illi humanā iter ad salutē struēdū sit. Somnū eius nocturnis excubiis muniūt: latera obiecti circūfusiq; defendūt. Incurrentibus periculis se opponunt. Non hic est sine ratione populis urbibusq; cōsensus. Sic protegendū amandiq; reges: & se suaq; iā stādi quocūq; desiderauerit imperantis salus. Nec hāc utilitas sui est: aut demētia pro uno capite tot milia excipere ferrū ac multis mortibus unam animā redimere nōnunq; senis & inualidi. Quēadmodū totū corpus aīo deferuit: & cū hoc tanto maius tātoq; speciosius sit ille in occulto maneat tenuis: & in qua sede latitet incertus: tamē manus & pedes & oculi negociū illi gerūt. illū hāc cutis munit. illius iussu iacemus: aut īgeti discurrimus. Cū ille imperauit siue auarus dom inus ē: mare lucri cā scrutamur: siue ambitiosus iā dubium dexterā flammis obieciūmus: aut uoluntarie subsiluiūmus. Sic hāc īmensa multitudo: unius aīa circūdata: illius spiritu regitur: illius rōne flectit̃. Pressura se ac stratura uiribus suis: nisi cōsilio sustineret̃.

Vam itaq; incolumitatē amāt: cū pro uno hoīe denas legiones in aciē deducūt: cū in prima fronte q̃ procurrunt & aduersa uulneribus pectora ferūt ne imperatoris sui signa uertant̃. Ille est enim uinculū p̃ qd̃ resp. cohæret. Ille spūs uitalis quē hāc tot milia trahūt: nihil ipsa per se futura: nisi onus & p̃da: si mēs illa impii subtrahat̃. Rege incolumi mēs oībus una: amisso rūpere fidē. Hic casus romanā pacis exitus erit. Hic tāti fortunā populi in ruinas aget. Tādū ab isto piculo aberit hic populus: q̃diu sciet ferre frēnos: quos si quādo abruperit: uel aliquo casu discussos reponi sibi passus nō erit hāc unitas & hic maximi īperii cōtextus in partes multas dissiliet. Idēq; huic urbi dominādī finis erit: qui parēdi fuit. Ideo principes regesq; & quocūq; alio noīe sunt tūtores status publici: non est mīz armari ultra priuatas etiam necessitudines. Nam si sanis hominibus publica priuatis potiora sunt sequitur ut is quoz̃ carior sit: i quē se respu. cōuertit. Olim enim ita se īduiit reipu. Cāsar: ut deduci alterum non posset sine utriusq; perniciē. Nam ut illi iuribus opus est. ita & huic capite.

Ongius uidetur recessisse a proposito oratio mea. At mehercule rē ipsam p̃mis. Nam siqd̃ adhuc colligitur: animus reipublicā tu es: illa corpus tuum. Vides ut puto q̃ necessaria clementia sit Tibi enim parcis: cum uideris alteri parcere. Parcendum itaq; est etiam improbādis ciuibz nō aliter q̃ membris languentibus. Et si quando misso sanguine opus est: sustinendum est: ne ultra q̃ necesse sit indat̃. Est ergo ut dicebam. Clementia omnibus quidem hominibus secundum naturā: maxime tamen decora imperatoribus: quanto plus habet apud illos quod seruet quantoz̃ in maiore materia apparet. Quātulum enim nocet priuata crudelitas. Principum sēuitia bellū est. Cum autem uirtutibus insit concordia: nec ulla altera melior: aut honestior sit: quādā tamē q̃busdā personis aptior est. Decet magnanimitas quemlibet mortalem etiam illum īsta quem nihil est. Quid enim maius: aut fortius: quam malam fortunam retundere. Nec tamen magnanimitas in bona fortunā latiore locum habet meliusq; in tribuna li quam in plano conspicitur. Clementia in quacūq; domum peruenerit: eam foelicem trāquillamq; p̃stabit. Sed ī regia quo ratiore: eo mirabilius. Quid enī ē memorabilius. q̃ eum cuius irā nihil obstat: cuius grauiori sententiā ipsi qui per eū assentiuntur: quē nemo interrogatus est: immo si uehēmētius excauit nec depracaturus ē quidē ipm sibi manū iniicere & potestatem suā ī melius placidiusq; uti: & hoc ipsum cogitantē: occidere cōtra legē nemo nō potest: seruare nemo p̃ter me. Magnā fortunā magnus animus decet: qui nisi se ad illam extrulit: & altior stetit: illam quoz̃ īfra terrā deducit. Magni autē animi est p̃p̃riū placidū esse: trāq̃illumq; & iniurias atq; offensiones semp̃ despiciere. Muliebri est furere in ira. Ferage uero nec generosaz̃ quidē p̃æmordere: & urger proiectos. Elephātes leonesq; transeunt quem īpulerūt. Ignobilis bestię p̃tinacia est. Non decet regē sēua: nec inexorabilis ira. Non multum enim supra eum eminet: cui se irascendo exæquat. At si dat uitā: si dat dignitatē periclitantibus & meritis amittere facit: qd̃ nulli nisi reū potenti licet. Vita enim etiā superiori eripit: nunq̃ nisi inferiori dat̃. Seruare propriū est excellētis fortunā: quā nunq̃ magis suspici debet: q̃ cū illi cōtingit idem posse quod diis: quoz̃ beneficio ī lucem edimur tam bōi: q̃ mali. Deoz̃ itaq; sibi animū asserēs p̃iceps. alios ex ciuibz suis: quia utiles bōiq; sunt libens uideat: alios in numerum relinquat. Quosdam esse gaudeat. Quosdam patiat̃.

Ogitare in hac ciuitate in qua turba per latissima itinera sine intermissione defluens elidit̃: quotiē ens aliquod obstitit qd̃ cursum eius uelut torrētis rapidi moraret̃. In qua tribus eodē tpe theatris uiā postulātur in qua cōsumit̃ q̃qd̃ terris oībus arat̃. Quāta solitudo & uastitas futura sit: si nihil reliquit̃ nisi qd̃ iudex seuerus absoluerit. Quotus quisq; ex quæstoribus est: qui nō ex ipsa lege teneat̃ qua quærit̃. Quotus quisq; accusator uacat culpa: & nescio an nemo ad dādū ueniā difficilior sit q̃ q̃ illam petere sapius meruit. Peccauimus omnes. Alii grauiā. Alii leuiora. Alii ex destiato. Alii forte impulsu: aut aliena nequitia ablati. Alii in bonis consiliis paz fortiter stetimus: & innocentiam iūcti: ac retinentes p̃dā dimus. Nec deliquimus tantum: sed usq; ad extremum æui delinqm̃us. Etiam si quis tam bene purgauit aīum: ut nihil obturbare eum amplius possit ac fallere: ad innocentiam tamen peccando euenit.

3oniam deos feci mentionem: optime hoc exemplum principi constitutum: ad quod formetur: ut se talem esse cibus quibus quales sibi deos uelit. Expediit ergo habere inexorabilia peccatis atque erroribus numina. Expediit usque uel ultimam infesta perniciem. Et quod regum erit sibi tutus: cuius non membra aruspices colligant. Quod si dii placabiles subsunt: & æque delicta peccatum potestum non statim fulminibus persequatur: quanto æquius est hominem hominibus prepositum miti animo exercere imperium: & cogitare utque mundi status gratior oculis pulchriorque sit sereno & puro die. An cum fragoribus crebris oia quietum: & ignes hinc atque illinc micant. Atque non alia facies est quæti moderatiorum ipsius: qui sereni celi & nitetis. Crudele regnum: turbidum tenebrisque obscurum est inter tremetes: & ad repentinum sonitum expauescentes. Nec eo quidem qui oia conturbat inconcussus. Facilius priuatis ignoscitur pertinaciter se uindictis. Possunt namque laedi: dolorque eorum ab iniuria uenit. Timent preterea contemptum: & non rettulisse laudentibus gratiam: infirmitas uidetur: non clementia. At cui ultio in facile est is obmissa ea. certam laudem mansuetudinis consequitur. Humili loco positus exercere manum: litigare: non in rixam procurare: ac mortem iræ suæ gerere liberius est. Leues inter paria iustus sunt. Regum uociferatio quoque uerborumque intemperantia non ex maiestate est.

8 Raue putas eripi loquendi arbitrium regibus: quod humilimi habent. Ista quidem seruitus est: non ipsius. Quid tu non expieris istud nobis esse: tibi seruitutem? Alia conditio est eorum: qui in turba quam non excedit latet: quorumque & uirtutes ut appareant: diu luctantur & uitia tenebras habent. Vra facta dictaque rumor excipit: & ideo nullis magis curandum est: quæle fama habeant quam quælentiumque meruerint: magna habituri sunt. Quam multa tibi non licent: quam nobis beneficio tuo licet. Possunt in quolibet parte urbis solus incendere sine timore: quis nullus sequatur comes: nullus sit domus: nullus ad latus gladius: tibi in tua pace armato uiuendum est. Aberrare a fortuna tua non potes: obsidet te & quocumque descenderis magno apparatu sequitur. Et hæc summæ magnitudinis seruitus est: non posse fieri minore: sed cum diis tibi ipsa necessitas est. Nam illos quoque celum alligato tenet: nec magis illis descendere datum est: quam tibi tutum. Fastigio tuo affixus es. Nostros motus pauci sentiunt. Prodire nobis: ac recedere: & mutare habitum sine sensu publico licet tibi non magna quam soli latere contingit. Multa contra te lux est omnium: in ista conuersi oculi sunt. Prodire te putes: oriris. loqui non potes: nisi ut uoce tua. quæ ubique sunt gætes excipiant. Irasci non potes: nisi ut oia premantur. Sic neminem potes affligere: nisi ut quicquid circa fuerit quietum. Ut fulmina paucorum periculo cadant omnium metu. Sic aduersiones magnarum prætorum terræ latius: quam nocet non sine causa. Non enim quantum fecerit: sed quantum facturus sit cogitat: in eo qui oia potest. Adice nunc quod priuatis homines ad accipiendas iniurias opportunitiores: acceptaque patientia fuit. Regibus certior est ex mansuetudine securitas: quia frequens uindicta paucorum odium reprimat: omnium irritat: uoluntas oportet ante seruiendi: quam causa deficiat. Alioquin quæ admodum præcisæ arbores plurimis ramis reppullulat: & multa satiorum genera ut & densiora surgant recidunt. Ita regia crudelitas augeat inimicorum numerum: tollendo. Parentes enim liberique eorum qui interfecti sunt: & propinqui & amici in locum singulorum succedunt. Hoc quæque sit admonere te exemplo domestico uolo.

1uuis Augustus fuit mitis princeps. Signis illum a principatu suo æstimare incipiat. In eodem quidem tempore gladium mouit: cum huius ætatis esset: qua tu nunc es. duodeuicesimum egressus annum iam pugiones in sinu amicorum absconderat. Iam infidiis. M. Antonii consulis latus petierat. Iam fuerat collega proscriptoris: sed cum annum quadragesimum transisset: & in gallia moraretur: delatum est ad eum iudicium: Cinnam solidi ingenii uirum infidias ei instruere. Dictum est & ubi & quando: & quæ admodum aggredi uellet. Vnus est consciis deferrebat: constituit se ab eo iudicare. Consilium amicorum aduocari iussit. Nox illi iuxta erat cum cogitaret: adolefcentem nobile hoc detracto integrum. C. Pompei nepotem dandam. Iam unum hominem occidere non poterat. Cum M. Antonius proscriptionis æditum iter cœnâ dictaret gemens: subinde uoces emittebat uarias: & iter se contrarias. Quid ergo ego percussor meum secum ambulare patiar: me sollicito. Ergo non dabit poenas: quod tot ciuilibus bellis frustra peritum caput: tot naualibus: tot pedestris præliis icoluma postquam terra: marique pax parata est: non occidere constituat: sed immolare. Nam sacrificantem placuerat adoriri. Rursus silentio interposito: maiore multo uoce sibi: quam Cinnæ irascebatur. Quid uiuis si perire te tam multorum interest? Quis finis erit suppliciorum? Quis sanguinis? Ego sum nobilibus adulescentulis expositum caput in quod mucrones acuant. Non est tanti uita: si ut ego non peream: tam multa perdeda sunt. Interpellauit tandem illam Iulia uxor. Et admittis inquit muliebri consilio. Fac quod medici solent: qui ubi usitata remedia non preceperunt: tentant contraria. Seueritate nihil adhuc proficisci. Siluii domum Lepidus secutus est. Lepidum Murena: Murenæ Cæpio: Cæpionem Ignatius: ut alios taceam: quos tantum ausos pudet: nunc tenta quomodo tibi cedat clementia. Ignosce. L. Cinnæ: deprehensus est. Iam nocere tibi non potest: predesse famæ tuæ potest. Gauius sibi quod aduocatum sibi inuenerat: uxori quidem gratias agit: renunciarum autem exemplo amicis quos in consilium rogauerat imperauit. & Cinnam unum ad se accersit: dimissisque omnibus egressus est e cubiculo: cum alteram Cinnæ poni cathedram iussisset. Hoc inquit primum a te peto: ne me loquentem interpelles: meo sermone medio preclares: dabis tibi loquendi liberum tempus: Ego te Cinnam cum in hostium castris inuenissem: non factum tantum mihi inimicum: seruatum seruatum: patrimonium tibi omne concessi. Hodie tam foelix es: & tam diues: ut uictis uictores inuideant. Sacerdotium tibi petenti præteritis compluribus: quorum parces mecum militauerat dedi. Cum sic de te meruerim: occidere me constituisti. Cum ad hanc uocem exclamasset: percul hanc se abesse clementiam: non præstas inquit fidem. Cinnam conuererat: ne interloqueris. Occidere inquit me paras: adiecit locum: socios: diem: ordinem infidiarum: cui commissum esset fers. Et cum defixit uideret: nec ex conuentione iam: sed ex conscientia tacentem. Quo inquit hoc animo facis ut ipse sis princeps male mehercule cum reperi. agis si tibi ad impandam nihil præter me obstat. Domum tuam tuam non potes. Nuper libertini hominis gratia: in priuato iudicio superatus es. Adeo nihil facilius potes: quam contra Cæsarem aduocare. Cedo si spes tuas solus impedio. Paulus ne te: & Fabius maximus: & Cossus: & Serruili ferent: tantumque

agmē nobiliū nō inania nomina praeferentiū: sed eorū qui imaginibus suis decori sint. Ne totā eius orōne repetendo: magnam partē uoluminis occupē: diutius enim q̄ duabus horis locutū esse constat cō hāc pōnā qua sola erat cōtentus futurus ostenderet. Vitam tibi inquit Cinna itēq̄ do: prius hosti: nunc insidiatori ac paricidā. Ex hodierno die iter nos amicitia incipiat. Cōcedamus utrum ego meliore fide uitam tibi dederim: an tu debeas? Post hāc detulit ultio consulatum quāstus: q̄ non auderet petere. Amicissimum fidelissimūq̄ habuit: hāres solus fuit illi. Nullis amplius insidiis ab ullo peritus est.

i Gnoui abauus tuus uictis. Nā si nō ignouisset: q̄bus īperasset? Salustiu Cœcios: & duellios: & totā cohortē primā admissiōis ex aduersariorū castris cōscripsit. Nam Domicios: Messallas: Asinius

Cicerones & q̄q̄d foris in ciuitate erat clementiā suā debebat. Ipsum Lepidū q̄diu mori passus est per multos annos tulit ornamēta principis retinētē eius pōtificatū maximum: non nisi mortuo illo transferri in se passus est. Maluit enim illū honorē uocari: q̄ spoliū. Hāc eū clemētia ad salutē securitatēq̄ perduxit. Hāc gratū ac fauorabilē reddidit quīs nōdum subactis reipu. ceruicibus manum imposuisset. Hāc hodie praeſtat illi famā quā uix uiuis principibus seruit. Deū esse non tanq̄ iussi credimus bonū principē Augustū: & bene illi conuenisse parentis nomen fatemur. ob nullā aliā causam: q̄ q̄ contūelias quoq̄ suas quā acerbiores principibus solent esse q̄ iniuriā nulla crudelitate exequabatur: q̄ probrosis in se dictis arrisit. Quod dare illū pœnas apparebat cū exigeret. q̄ quoscūq̄ ob adulterium familiā suā damnauerat: adeo non odit: ut dimissis quo tutiores essent diplomata daret: hoc est ignosceret. Cum scias multos futuros qui pro te irascantur: & tibi alieno sanguine gratificatē nō dare tātū salutē: sed praeſtare.

h Acc Augustus senex: aut iam in senectutē annis uergētibus. In adolescētia caluit. Arsit ira multa fecit: ad quā inuitus oculos retorquēbat. Cōparare nemo māfuetudini tuā audebit: Diuum Augustū ē si in certamē iuueniliū armorū deduxerit: & senectutē plusq̄ in naturā fuerit moderatus & clemēs. Nēpe post mare acciacū romano cruore infectū. Nempe post fractas in Sicilia classes: & suas: & alienas. Nempe post perusinas aras & proſcriptiones. Ego uero clemētiā nō uoco lassam crudelitātē. Hāc est Cæsar clemētia uera: q̄ tu praeſtas: quā non ſeuitiā pœnitentiam cœpit. Nullā habere maculā. Nunq̄ ciuile sanguinē fuisse: hāc est in maxima potestate: uerissima animi tēperatiā: & humani generis cōpar. hēsibilis amor: non cupiditate aliqua: nō temeritate incendiū: nō priorū principū exēplis corruptis q̄tū in ciues suos liceat experiendo tentare: sed hebetare acie imperii sui. Præstitisti Cæsar ciuitatē icruentam: & hoc quod magno animo gloriatus es: nullā te toto orbe stillā cruoris humani misisse: quo maius ē mirabiliusq̄: q̄ nulli unq̄ citius gladius cōmissus est. Clementia ergo nō tantū honestiores: sed tutiores praeſtat. Ornamentūq̄ īperiūq̄ est simul: & certissima lux. Quid enim est cū reges consenuerint. liberisq̄ ac nepotibus tradiderūt regna. Tyrānorū execrabilis: ac breuis p̄tās est. Quid itereſt inter tyrānū & regē Spēs. nīpla fortunā ac licentia par est. nisi q̄ tyranni in uoluptate ſeuiunt. Reges enim ex causa ac necessitate.

q Vid ergo: nō reges quoq̄ occidere solēt: sed quotiēs id fieri publica utilitas p̄suadet: tyrānis ſeuitia cordi est. Tyrannus at a rege distat factis non noie. Nā & Dionysius maior iure meritoq̄ p̄fert multis regibus potest. Et. L. Syllam appellari tyrānū quid phibet: cui occidēdi finem fecit īnopia hostium: descēderit: licet e dictatura sua: & se togā reddiderit. Quis tamen unq̄ tyrānus tam auide humanū sanguinem bibit: q̄ ille qui septem milia ciuū romāorū contrucidari iussit: & cū in uicino ad ædē Belonæ sedens exauდიsseſt exclamationem. tot miliū sub gladio gementiū: exterito ſenatu. Hoc agamus inquit. P. C. Seditiosi pauculi meo iussu occidunt. Hic non est mētītus. Pauci Syllæ uidebant. Sed mox de Syllā conſequeremur quomodo hostibus irascēdum sit. Vtiq̄ si in hostile nomē ciues: & ex eodē corpore abruiti transferint. Interim hoc quod dicebam de clementia efficit: ut magnū iter regem tyrānūq̄ discriminē sit. Vterq̄ licet nō minus armis uallet: sed alter arma habet: quibus in mūnimētū pacis utit. Alter ut magno timore: magna odio cōpescat. Nec illas ipsas manus quibus ſe cōmisit: securus aspicit. Cōtrariis in cōtraria agitur. Nā ut inuisus sit quia timet. Timeri uult quia inuisus est. Et illo execrabili uersu q̄ multos dedit p̄cipites utitur. Oderint dū metuāt. Deinde ergo æquos q̄ta rabies oriaſt ubi supra modū odia creuerūt. Tēperatus enim timor cohibet animos: assiduus uero & acer & extrema admouēs: ī audaciā iacētēs excitat: & oīa experiri suadet. Sic feras lineas & pinna cōclusas contineas telis inſeſſit tentabunt fugam: per ipsā q̄ fugerāt: p̄culcabantq̄ formidinē. Acerrima uirtus est: quā ultima neceſſitas extundit relinquat oportet securi aliquid mœtus: multoq̄ plus ſpei q̄ periculorū ostendet. Alioquin ubi quieteſcēti paria metiunt: incurrere pericula iuuat. & aliena anima abuti. Placido trāquilloḡ regi fida sunt auxilia sua: quibus ad cōmunē salutē utat. Gloriosusq̄ miles publicæ enim securitati dare operā uidet: ompē laborem libens patitur: ut parentis custos. At illo acerbo & sanguinario neceſſe est grauentur ſtipitatores.

n On potest habere quiſq̄ fidē ac bonæ uoluntatis ministros quibus in tormētis & eculeo & ferra: mētīs ad mortē paratis utitur: q̄bus nō aliter q̄ bestiis hoīes obiectat omnibus rebus noxior ac ſollicitior: ut qui homines deosq̄ testes ac iudices facinorū timeat: eo perductus ut nō liceat illi mutare mores. Hoc. n. inter cætera peſſimū habet crudelitas. Perseuerādū est: nec ad meliora patet regressus. Scelera. n. sceleribus tuēda sunt. Quid autē in eo inſolēcius: cui iam eſſe malū neceſſe eſt? O miserabile illū reddidit: tā externa q̄ domestica. Cū arma metuet: ad arma cōfugiēs: nō amicorū fidei credens: nō liberorū pietatis. Quibus ubi circūspexit quāq̄ fecit: quāq̄ facturus eſt. & conſcientiā suā plenā sceleribus ac tormentis adapuit: ſæpe mortē timeret: ſæpius optat: inuiſior ſibi q̄ ſeruiētibus. Ecōtrario is cui curā sunt immentia: q̄ alia magis: alia minus tuetur: nullam non reipublicā partem tanq̄ ſui nutrit. inclinatos ad mi-

hiora etiam si ex usu est animaduertere: ostēdens q̄ inuitus aspero remedio manus admoueat: in cuius animo nihil ofense: nihil efferum est. Qui potentiam suā placide ac salubriter exercet: approbare imperia sua ciuibus cupiens. Foelix abunde sibi uisus si fortunā suā publicauerit: sermone affabilis accessusq̄ facilis: uultu qui maxime populos demere fecit amabilis æquis desiderijs propēsus: & iniquis acerbus. Quia tota ciuitate amatur: defendit: colitur. Tandē de illo homines secreto loquuntur: quæ palam colere filios cupiūt. Et publicis malis sterilitas indiēta recludit. Bene se meritūq̄ de liberis suis non dubitat: quibus tale sæculū ostenderit. Hinc princeps suo beneficio tutus: nihil præfidiis eget: arma ornamenti causa habet.

q Vod ergo officiū eius ē: quo bonorū parentū: qui obiurgare liberos nōnunq̄ blāde: nōnunq̄ minaciter solent? Aliquando admonere etiam uerberibus. Nunqd aliquis sanus filiū pro prima offensa exhæredat nisi magnæ & multæ iniuriæ patientiam euicerint: nisi plus est quod timet: q̄ quod dānat. Non accedat ad decretorium stilū. Multa ante tentat: quibus dubiā indolem & peiore loco positā reuocet. postq̄ omnia simul deplorata sunt: ultima experitur. Nemo etiam ad supplicia exigenda peruenit nisi qui remedia consumpsit. Hoc quidem parēti etiā principi faciēdū est: quē appellauimus patrem patriæ non adulatione uana adducti. Cætera enim cognomina honori data sunt. Magnos & foelices Augustos diximus: & ambitione maiestati quicquid potuimus titulorum concessimus: illis hoc tribuentes. Patrem quidem patriæ appellamus: ut sciret datā sibi potestatem patriæ quæ est temperatissima: liberis cōsulens suaq̄ post illos reponens tradit sibi. Pater membra sua abscondat: & iā cū absceiderit reponere cupiat: & in abscondēdo gemat: cunctatus multū diūq̄. Prope enim est ut libenter dānet: q̄ cito: Prope est ut inique puniat: qui nimis. Erioxonē equitē romanū memoria nostra: quia filiū suum flagellis ceciderat: populus in foro graphiis confodit. Vix illū Augusti Cæsaris auctoritas infestis tā patrū q̄ filiorū manibus eripuit.

m Arium q̄ filiū depræhensum in paricidio exilio dānauit: causa cognita: Nemo non suspexit q̄ cōtētus exilio & exilio delegato Massiliæ paricidā cōtinuit: & annua illi p̄stitit: quanta præstare integro solebat. Hæc liberalitas efficit: ut in qua ciuitate nunq̄ deest patronus peioribus nemo dubitaret quin reus merito damnatus esset: quē ipse ter dānare potuisset: qui odisse non poterat. Hoc ipso exemplo dabo quē cōpares bono patri bonū principē. Cogniturus de filio Darius aduocauit in consilium Cæsarem Augustū. Venit in priuatos penates: assedit: pars alieni consilii fuit. Nō dixit imo in meā domū ueniat. Quod si factū eēt. Cæsaris fortuna erat cognitio: non patris. audita causa excussisq̄ oibus: & his quæ adolēscēs pro se dixerat: & his q̄bus arguebat petiit ut sniam suam q̄sq̄ scriberet: ne ea omniū fieret: quæ Cæsaris fuisset. Deinde priusq̄ aperirent codicilli: iurauit se dare hominis locupletis hæreditatē non adiutū. Dicit aliquis pusillo animo timuit ne uideret locū spei suæ aperire uelle in filii dānationē. Ego contra sentio. Quilibet uestrum debuisset aduersus opiniones malignas satis fiduciæ habere in bona consciētia. Principes multa debēt etiā famæ. Dare iurauit se. non aditūq̄ hæreditatē. Darius qdē eodē die & alteq̄ hæredem perdidit. Sed Cæsar libertatē sententiæ suæ redemit: & postq̄ approbauit gratuitā esse seueritatem suam: quod principi semp curandum est: dixit relegandū quo patri uideret. Non culeū: non serpētes non carcerē decreuit: memor non de quo censeret: sed cui consilio esset. Mollissimo genere poenæ contentum esse debere patrem dixit in filio adolescentulo impulsio in id scelus: in quo se quod proximū erat ab innocentia timide gessisset: debere illum ab urbe & parentis oculis submoueri.

o Dignū quē in cōsiliū patres aduocaret. O dignū quē cohæredē in cōtētibz liberis scriberent. Hæc clemētia principē decet: ut quocūq̄ uenerit mansuetiora omnia faciat. Nemo Regi tā uilis sit: ut illum perire non sentiat: qualiscūq̄ pars imperii est. In magna imperia ex minoribus petamus exemplū. Non est unum imperandi genus. Imperat princeps ciuibz suis. Pater liberis. Præceptor discētibz. Tribunus uel centurio militibz. Nonne pessimus pater uidebit: qui assiduīs plagis liberos etiā ex leuissimis causis cōpesceret? Vtq̄ autem præceptor liberalibus studiis dignior qui excarnificat discipulos: si memoria illis non cōstitit: aut si pagē agilis in legendo oculus hæserit? An qui monitionibus & uerecundia emēdare ac docere malit? Tribunū cēturionēq̄ ad læuū: desertores facit q̄bus tantū ignoscit. Nunqd nā æquū est: grauius homini & durius imperari: q̄ imperat animalibus brutis & mutis? At qui æquū nō crebris uerberibus exterrēt: domandi peritus magister. Fiet enim formidolosus & cōtumax. nisi eū tactu blādiente permulseris. Idem facit uenator qui instituit catulos uestigia sequi: quiq̄ iam exercitatis utiq̄ ad excitandas uel persequēdas feras: nec crebro illis minatur: Cōtūdet enim amicos: & quicquid est indolis cōminef trepidatione degeneri. Nec licentiam uagandi errandiq̄ passim concedit. Adiciās his licet tardiora agentes iumenta quæ cū ad cōtumelias: & misērias nata sint: nimia sæuitia cogantur iugum detractare.

n Vllum animal morbus est: nullum maiore arte tractatū q̄ homo. Nulli magis parcendum. Quid enim stultius q̄ iumentis quidem & canibz erubescere: iram exercere? pessimam autem conditionem sub homine esse. Morbis medemur nec irascimur: Atqui & hic morbus ē animi: mollem medicinam desiderat ipsumq̄ medentem minime infestum agro. Mali medici ē desperare nec curret. Idē in his quorum animus affectus est facere debet: cui tradita salus omnium est. Non cito spem proficere: nec mortifera signa pronunciare. Luctetur cum uitis resistat. Aliis morbum suum exprobet. Quosdam morbi curatio decipiat: citius meliusq̄ sanaturus remediis fallentibus. Agat princeps curam non tantum salutis sed etiam honestæ cicatricis. Nulli regi gloria est ex sæua animaduersione. Quis enim dubitat posse? At cōtra maxia: si uim suam cōtinet: si multos iræ alienæ eripuit: neminem suæ ipendit.

f Eruis iperare moderate laus est: & in mancipio cogitādū est: nō quātum illud impune pati possit: sed quātū tibi pmittat æqui boniq̄ natura: quæ parcere etiā captiuis: & p̄cio paratis iubet. Quanto

LIBER PRIMVS

iustius his iubet: tãto iustius hominibus liberis: ingenuis honestis: non ut m̃cipiis abuti: sed his quos gra-
du antecedas: quorũq; tibi non tardita seruitus: sed tutela seruis ad statuam liceat confugere: cum inferuũ
omnia liceant. Est aliqd quod in homine licere cõe ius animantiũ uetet. Quis nõ uecliuũ pollionem pe-
ius oderat: q̃ serui sui: qđ murenas sanguine humano saginabat: & eos qui se aliquid offenderat iniuriage:
quid aliud q̃ serpentibus obiici iubeat. O hominẽ mille mortibus dignũ: siue deuorandos seruos obicie-
bat murenis: quas esurus erat: siue in hoc tantũ illas alebat: ut sic aleret. Quẽadmodũ domini crudeles to-
ta ciuitate cõmonstrant: inuisiq; & detestabiles sunt. Ita Regum & iniuria satius pater & infamia: atq; odi-
um sæculis tradit. Quãto autem nõ nasci melius fuit: q̃ numerare inter publica mala natos.

e Xcogitare nemo quicq̃ poterit: quod magis decõz regẽ sit: q̃ clemẽtia quocũq; modo is & quo-
cunq; iure prap̃positus ceteris erit. Eo. s̃ formosius id esse: magnificẽtiũq; fitebimur quo in ma-
iori prap̃stabit potestate: quã nõ oportet noxiã si eẽ ad naturæ legẽ cõponit. Natura enim commẽ-
ta est Regẽ: quod ab aliis animalibus licet cognoscere: & ex apibus: quaz Regi amplissimũ cubile est me-
dioq; ac tutissimo loco. Prap̃terea onere uacat exactor alienorum operum: & amisso Rege totum dilabit
examen: Nec unq̃ plus unum patiuntur: meliorẽq; pugna quærunt. Prap̃terea insignis Regi forma est dis-
similisq; ceteris: tum magnitudine: tum nitore. Hoc tamen maxime distinguĩt iracũdissimã ac pro cor-
poris captu pugnatiissimã sunt apes: & aculeos in uulnere relinquunt. Rex ipse sine aculeo est. Noluĩt illũ
natura: nec esuum esse: nec ultionem magno constaturam petere: telũq; detraxit: & irã eius inermem reli-
quit. Exẽplar hoc magis Regibus igẽs est. Est enim illi mos exercere se in paruis & ingẽtiũ regz documẽ-
ta minima agere. Pudeat ab exiguis animalibus non trahere mores: cum tãto hominum moderatior esse
animus debeat quanto uehementius nocet. Vtinam quidem eadẽ homini lex eẽt: & ira cũ telo suo frage-
ret: nec sæpius liceret nocere q̃ semel: nec alienis uiribus exerceret odia. Facile. n. laxaret furor si per se sibi
satisfaceret: & si mortis periculo uim suam effunderet. Sed ne nunc quidem illi cursus tutus est. Tantum
enim necesse est timeat quantum timeri uoluit: & manus omnium obseruet: & eo quoq; tẽpore quo nõ
capta: peti se iudicet. Nullũq; momẽtũ imune amet. Habeat hãc aliq; agrã uitã sustinet cũ liceat innoxia.
Aliis ob hoc secuz salutare potẽtiã eius lætis omnibus tractare. Errat enim si quis æstimat tutũ esse ibi re-
gẽ: ubi nihil a Rege tutũ est. Sed securitas securitate mutua paciscẽda est. Nõ opus est instruere in altũ ad-
itas arces: nec in accensum arduos colles emunire: nec latera mõtiũ abscindere: multiplicibus se muris tur-
ribusq; sepire. Saluũ regẽ in aperto clementia prap̃stabit. Vnum est inexpugnabile munimentum amor ci-
uium. Quid pulchrius est: q̃ uiuere optantibus cunctis: & uota non sub custode nuncupantibus: si paulũ
ualitudo titubauit? Non spem hominũ excitari: sed mœtum. Nihil esse cuiq; tã prap̃ciosum: qđ non pro sa-
lute prap̃sidis sui cõmutatum uelit. Omne illo cui contingit: sibi quoq; uiuere debeat: In hoc assiduis boni-
tatis argumentis probauit: non tempus suũ esse: sed se reipublicã. Quis huic Regi augeat struere aliquod
periculum? Quis ob hoc nõ si possit fortunamq; auertere uelit: sub quo iustitia: pax: pudicitia: securitas:
dignitas florent: sub quo opulenta ciuitas: copia bonorum omnium abundat. Nec alio animo rectorem
suum intuentur: q̃ si dii immortales potestatem uiscendi sui faciant. Intueamur uenerãtes colẽtesq;. Quid
autem non pessimum illis locum tenet: is qui se ex deoz natura gerit beneficus: ac largus in melius potẽs
Hoc affectare: hoc imitari decet. Maximum ita haberi: ut optimus simul habeatur.

d Vabus causis punire princeps solet: si aut se uindicat: aut aliũ. Prius de ipsa parte dixeram quã ip-
sum contingit. Difficilius est enim moderari ubi dolori debetur ultio: q̃ ubi exemplo. Superuacu-
um est hoc loco admonere: ne facile credat: ut uerum excutiat: ut inocẽtiã faueat: ut appareat: ut
non minorem magis rem periclitantis: q̃ iudicis sciat. Hoc autem ad iustitiam: non ad clementiam perti-
net. Nunc illum hortamur: ut manifeste læsus: animum in potestate habeat: & pœnam si tuto poterit do-
nec sui minus temperet. Longeq; sit in suis: q̃ in alienis exorabilior iniuriis. Nam quemadmodum non eẽ
magni: animi qui de alieno liberalis est: sed ille qui quod alteri donat: sibi detrahit. Ita clemẽtem uocabo:
non in alieno dolore facilem. sed eum qui cum suis stimulis exagitetur: non proflit. Qui intelligit magni
animi esse iniurias in summa potentia pati: nec quicquid esse gloriosius principe impune læso.

u Ltio duas res prap̃stare solet: aut solatium afferet ei qui accipit iniuriam: aut in reliquum securita-
tem. Principis maior est fortuna: q̃ ut tali solatio egeat: manifestiorq; uis: q̃ ut alieno malo opinio-
nem sibi uirium quærat. Hoc dico cum ab inferioribus petitus uiolatusq; est. Nam si quos pares
aliqđo habuit: infra se uidet: satis iudicatus est. Regem & seruus occidit: & serpens & sagitta. Seruauit qui
dem nemo nisi maior eo quem seruauit. Vritaq; animose debet tanto munere deoz dandi auferendiq;
uitam potens in his prap̃sertim quas sit aliquando sibi fastidio obtinuisse. Hoc arbitrium adeptus ultionẽ
impleuit: profecit: quantum uerã pœnã satis erat. Perdidit enim uitam qui debet. Et quisq; ex alto ad
inimici pedes adiectus: alienam de capite suo regiamq; sententiam expectauit: in seruatoris sui gloriã ui-
uet plusq; nomini eius cõferet incolumis: q̃ si ex oculis ablatus eẽt. Assiduũ enim spectaculũ alienæ uir-
tutis est: in triumphum cito transisse. Si uero regnum quoq; suum: tuto relinquit apud eum potuit: repo-
niq; eo unde reciderat: ingenti incremento surgit laus eius: qui contentus fuit: ex rege uicto nihil prap̃ter
gloriam sumere. Hoc est etiam ex uictoria sua triumphare: testariq; nihil se quod dignum esset uictoriæ
apud uictos inuenisse. Cum ciuibz & ignotis atq; humilibz eo moderatius agendum est: quo minoris
est affixisse eos quibusdam libenter parcas: quibusdam te uindicare fastidias. Et non aliter q̃ animalibus
paruis & obterentes iquinantibus: reducende manus est. At i his qui more ciuitatis seruati punitiq; erũt
occasione notæ clementiæ utendum est.

Rāseamus ad alienas iniurias: in quibus uindicādis hæc tria lex secuta est: quæ princeps quoque sequi debet. Aut ut eum quem punit emendet: aut ut poena eius ceteros meliores reddat: aut sublatis malis: securiores ceteri uiuant ipsos facilius emendabis minore poena. Diligentius, non uiuit: cui aliquid integri superest. Nemo dignitati perditæ parcat. Impunitatis genus est: iam non habere poenæ locum. Ciuitatis autem mores: magis corripit parcitas aduersionum. Facit, consuetudinem peccandi multitudo peccantium. Et minus grauis nota est: quā cū turba damnationum leuat. & seueritas quod maximum remedium habet assiduitate amittit auctoritatē. Constituit bonos mores ciuitati princeps: & uitia eius compescit: si patiens eorum est. Non tanquam probet: sed tanquam inuitus cū magno tormento ad castigandum ueniat. Verecundia peccandi facit ipsa clementia regentis. Grauior multo poena uidetur: quæ a miti uiro constituitur: & præterea uidebitur ea sæpe committi: quæ sæpe uindicantur.

Pater tuus plures intra quinquēniū culeo insuit: quod omnibus sæculis insutos accepimus. Multo minus audebāt liberi nefas in ultimū admittere: quod diu sine lege crimē fuit. Sūma enim prudētia altissimi uiri: & regis naturæ pitissimi maluerūt: uelut incredibile scelus: & ultra audaciā positum præterire quā dū uindicādo ostēdere posse fieri. Itaque paricidæ cū lege coeperūt: & illis facinus poena monstrauit. Pessimus uero loco pietas fuit. Postquam sæpius culeos uidimus: quod cruce in qua ciuitate raro homines puniunt: in ea consensus sit in nocētiæ: & indulgēs uelut publico bono: putet se in nocētē esse: ciuitas erit. Magis irascet a cōi fragilitate desciscēribus: si paucos eos esse uiderit. Periculosum est mihi credere ostēdere ciuitati: quanto plures mali sint.

Indicta est aliqūdo a senatu sententia: ut seruos a liberis cultus distingueret. Deinde apparuit quantum periculum immineret: si serui nostri numerare nos coepisset. Idē scito metuendum esse: si nulli ignoscitur. Cito apparebit pars ciuitatis deterior: quanto pergrauet. Non minus principi turpia sunt multa supplicia: quam medico multa funera. Remissius imperanti: melius paretur. Natura contumax est humanus animus: & in contrarium atque arduū nitēs: sequiturque facilius quam ducatur. Et ut generosi atque nobiles equi: melius facili freno reguntur: ita clementiā uoluntaria in nocētia impetu suo sequitur: & dignā putat ciuitas quā seruet sibi. Plus itaque hac uia perficitur. Crudelitas minime humanū malū est: indignūque tā miti animo. Fera ista rabies est: sanguine gaudere ac uulneribus: & abiecto homine in siluestre animal transire.

Quid enim interest oro te Alexandere: Leonis Lysimachū obiciās: an ipse laceres dentibus tuis? tuū os est: tua illa feritas. O quam cuperes tibi potius unguis esse: tibi rictū illū edendūque hominum capacem. Non exigimus a te ut manus ista: exitū familiariū: certissima ulli salutaris sit. Ut iste animus ferox insatiabile gentium malū citra sanguinē cædēque satietur. Clementia inuocatus ad occidendum amicū: carnifex inter homines eligitur. Hoc est quare uel maxima abominanda sit sauitia: quæ excedit fines, primum solitos deinde humanos. Noua supplicia conquirunt: ingenium aduocat: instrumenta excogitat: per quæ uariet atque extendatur dolor: & delectet malis hominum. Tunc ille diri animi morbus ad insaniam peruenit: ultimā cum crudelitas uersa est in uoluptatē. & iam occidere hominē iuuat. Nam talē uix a tergo sequitur euersio. Odiosus ueneno: gladiis: tam multis periculis petis: quam multoque periculum est: priuatique nonnunquam consiliis. Alias uero, cōsternatione publica circūuenis. Leuis enim & priuata punit non totas urbes mouet. Quod late furem coepit & omnes appetit: undique cōfugitur. Serpentes paruulæ fallūt: nec publicæ cōsequuntur. ubi aliquā solita mēsurā trāsit: & in monstrū excreuit. Vbi fontes potu infecit: & si afflauit deurit: obteritque quacūque incensit balistis petis. Possunt uerba dare: & euadere pusilla mala. Ingentibus obuiā itur. Sic unus æger: nec domū quod perturbat. At ubi crebris mortibus pestilentia esse appellauerit: & apparuit cōclamatio ciuitatis ac fuga est: & diis ipsis manus intendunt. Sub uno aliquo tecto flāma apparuit: familia uiciniq; aquā ingerunt. At incendium uastum: & multas iam domos depastum parte urbis obruitur.

Rudelitate priuatoque quoque seruales manus sub certo crucis piculo uitæ sunt. Tyrānoque gētes populi & quorum erat malū: & hi quibus imminet excidere aggressi sunt. Aliquando sua præsidia in ipsos cōsurrexerunt. Perfidiaque & impietate: & feritate: & quicquid ab illis didicerant in ipsos exercebant. Quid enim potest ab eo quicquid sperare: quē malū esse docuit. Non diu apparet nequitia: nec quantum uidetur: peccat: sed puta tantam esse crudelitatem. Quare eius regnū est: non aliud quam captæ urbiū forma: & terribiles facies publici mœtus: omnia mœsta: trepida & confusa. Voluptates ipse timent. Non conuiuia secura in eunt: in quibus lingua solite etiam ebriis custodienda est. Non spectacula ex quibus materia criminis ac periculi quaritur appareret. Licet inquit magna impensa: & regis opibus: & artificii exquisitis nominibus: quæ tamen ludere in carcere iubet. Quod istud diu boni malū est occidere: sauire delectari sono catenarum: & ciuium capita decidere: quocumque uentum est: multum sanguinem fundere. aspectu suo terrere ac fugare. Quæ alia uita esset: si leones uisique regnarent? Si serpentibus in nos: ac noxiosissimo cuique animi daretur potestas. Illa rationis in experta: & a nobis immanitatis crimen: damnata abstinent suis: & tuta est inter feras similitudo morum. Apud homines tamen nec a necessariis quidem rabies temperat sibi: sed externa suaque in æquo habet: quo possunt exercitatoria singulorum: deinde cædibus in exitia gentium serpere & iniicere tectis ignem: a patrum uetustis urbibus inducere. Potentiam putat & unum occidit iubet aut alterum perire imperatorem credit nisi eodem tempore grex miserorum subiectus stetit: crudelitatem suam in ordine coactam putet. Foelicitas illa multis salutem dare & ad uitā ab ipsa morte reuocare & mereri clementiam ciuicam non potest. Nullum ornamentum principis fastigio dignus pulchriusque est: quam illa corona ciues seruatos. Non hostilia arma detracta uictis: non currere barbarorum sanguine cruenti: non parta bello spolia. Hæc diuina potentia est gregatim ac publicæ seruare: multos autem occidere & idcirco

LIBER SECVNDVS

L. Annei Senecae de Clementia ad Neronē. Liber Secundus.

Vt quia clemētia scriberē Nero Cēsār, una me uox tua maxime cōpulsit: q̄ ego nō sine admiratiōe: & cū diceret audisse memini & deinde aliis narrasse. Vocē generosam magni animi: magnae lenitatis q̄ non cōposita nec alienis auribus subito data crepuit: & bonitatē tuā cū fortuna tua litigantē: in mediū adduxit animaduēsurus in latrones tuos. Burus praefectus tuus uir egregius. & tibi principi notus exiebat a te scriberes in quos: & ex qua causa animaduerti uelles. Hoc saepe dilatum: ut aliquando fieret: instabat. Inuitus inuito cū charā protulisset: traderetq; exclamasti: uellē nescirē litteras. O dignā uocem quā audirent oēs gentes: quae romanū imperiū colūt: quaeq; iuxta iacēt dubiae libertatis: quaeq; contra uiribus aut animis attollūt. Quo cē in concionē oīum mortaliū mittēdā in cuius uerba principes regesq; iuramentū faciāt. Quocē publicam generis hūani innocētia dignā: cui redderet antiquū illud saeculū. Nūc p̄fecto cōsentire decebat: ad aequū bonūq; expulsa alieni cupiditate: ex qua omne animi malū orit̄: pietatē: integritatē cū fide ac modestia surgere: & uitia diurna abusa regno: tandē foelici ac puro saeculo dare locū futurū. Hoc Cēsār ex magna parua sperare & confiteri libet. Tradet ista animi tui mansuetudo: diffunderetq; paulatim per omne imperiū corpus & cuncta in similitudinē sui formabuntur. A capite bona ualitudo ea transibit in oēs. Vegetata sunt atq; erecta: aut languore demissa put animus eorū iuuat: aut marcescit. Ererūt ciues: erunt socii digni hae bonitate: & in totū orbē recti mores recitētur. Parces ubiq; manibus tuis. Diutius me morari hic patere: nō ut blandū auribus tuis: nec enim mihi hic mos est. Maluerim hic ueris offendere: q̄ placare adulando. Quid ergo est praeter id quod beneficiis dictisq; tuis: q̄ familiarissimū esse te cupio: ut quod nunc natura & impetus est: fiat iudiciū. Illud mecū considero multas uoces magnas: sed detestabiles in uitā humanā p̄uenisse celebresq; uulgo fieri: ut illā oderint: dum metuant. Cui grācus uersus similis ē. qui se mortuo terrā misceri ignibus iubet. Et alia huius notae: At nescio quomodo ingenia & iuisa materia secūdiōri exp̄serūt sensus uehementēs & concitados. Nullam adhuc uocem audiui ex bono leniq; animosam. Quid ergo est ut raro inuitus: & cū magna cūctatione: cū multis dilationibus ne forte decipiat nos speciosum clementiae nomē aliq̄do: & in cōtrariū aliquādo adducat. Videamus quid sit Clementia: qualisq; sit: & quos fines habeat. Clementia est tēperantia ai in p̄tate ulciscēdi: uel lenitas superioris aduersus inferiorem in cōstituendis poenis. Plura ponere est tutius: ne una diffinitio parem rem cōprehendat: & ut ita dicā: forma la excedat. Itaq; dici potest & inclinatio animi ad lenitatem in poena exigēda: illa finitio contradicōis inuenietur: quis ad uerū ducat. Si dixerimus clemētiā esse moderationem aliquid ex materia ac debita poena remittētem reclamabitur: nullā uirtutē cuiq; minus debito facere. At qui hoc oēs intelligunt clementiam eē quae se flectit citra id qd̄ merito cōstitui pōt. Huic cōtrariā ip̄iti putāt seueritatē. Sed nulla uirtus uirtuti cōtraria est. Quid ergo opponis clementiae? crudelitas: quae nihil aliud est: q̄ atrocitas animi in exigendis poenis. Sed quidā nō exigūt poenas: crudeles tamen sunt: tanq̄ qui ignotos hoīes & obuīos nō in cōp̄diū: sed occidēdi causa occidūt. Nec interficere cōtenti sauiūt: ut Busiris ille & Proclus & piratae: qui captos uerberāt: & in ignē uiuos imponunt. Hae crudelitas quidem: sed quia nec ultionē sequitur: non enim laesa est: Nec peccatori alicui irascitur. Nullū quidē anteceffit crimē: extra diffinitionē nostrā cadit: quae finitione cōtinebat in exigēdis poenis. Imtēperantiam aut possumus dicere: nō esse hanc crudelitatem: sed seueritatē cui uolupti sauitia est. possumus insanīā uocare. Nā uaria sunt genera eius: & nullū certius q̄ q̄ i caedes hoīum & laniationes peruenit. Illos ergo crudeles uocabo: qui puniendi causam habēt modū non habent. Sicut in phalari: quē aiūt nō qdē in hoīes innocētes: sed super humanū ac p̄babile modum sauisse. Possumus effugere cauillationē: & ita finire: ut sit crudelitas inclinatio animi ad asperiora. Hanc clementiā repellit longius stare a se. Nam saeueritatē illi conuenire ad esse certū ē. Pertinet quāerere hoc loco quid sit misericordia. Plēriq; enim ut uirtutē eam laudāt & bonū hoīem uocāt misericordē. Hae autē uirtutis animi est. Vtrāq; circa seueritatē circaq; clemētiā posita sunt: quae uitare debemus: ne per speciem clementiae in misericordiā incidamus. In hoc leuiore periculo errat: sed par error est a uero recedētū. Ergo quē ad modū religio deos colit: superstitio uiolat. Ita clemētiā mansuetudinēq; omnes boni praestabunt: misericordiā aut uitabūt. Est enim uitiū pusilli animi ad speciem alienorū succedētis: itaq; pessimo cuiq; familiarissima ē anus. Et sunt mulierculae quae lachrymis nocētissimorū mouētur: quae si liceret carcerem effringerent. Misericordia non causam: sed fortunā spectat. clemētia rationi accedit. Scio malae audiri apud imperitos sectā stoicorū tanq̄ nimis durā: & minime p̄cipibus regibusq; bonū daturā cōsiliū. Obicit illi q̄ sapientē negat misereri: negat ignoscere. Hae si p se ponat iuisa sunt. Vide in. nullā spem relinquere humanis erroribus: sed oīa delicta ad mortē deducere uel ad poenā. Quod si est: quid in hoc scientia quae discere humanitatem iubet: portūq; aduersus fortunam certissimū mutuo auxilio cludit. Sed nulla seueritas benignior leuiorq; est: nulla amantior hominū: & cōmunibus bonis acceptior. Vt propositum sit ului esse: aut auxilio: nec sibi tantū: sed uniūersis singulisq; consulere. Misericordia est aegritudo animi ob alienorū malorum speciē aut tristitia ex alienis malis: contra quaeq; accidere immerentibus credit. Aegritudo autē hic in sapientem uigē nō cadet. Serena enim eius mēs est: nec qcq; icidere potest quod illam obducatur. Nihil aequē hominem: q̄ magnus animus decet. Non pōt aut magnus esse idem. si mōeris & mōeror cōtundit: si mentē obducit: & cōtrahit. Hoc sapienti ne in suis qdē accidet calamitatibus sed oēm fortunā irā reuerberabit: & ante se franget. Eandē semp facie seruabit placidā: & incōcussam: qd̄ facere non posset: si tristitiam reciperet. Adice qd̄ sapiēs p̄uidus est: & in expedito cōsiliū habet. Nunq̄ aut liquidū syncerūq; ex turbido uenit. Tristitia n. inhabilis est ad despiciendas res utilia excogitāda p̄cipulosa uitanda aequae a n

manda. Ergo non miseretur: quia & sine miseria animi non fiet. Cætera omnia quæq; miserentur uolo facere libens: & alius animo faciet. Succurret alienis lachrymis: nō accedet, dabit manum naufrago exuli hosti: spiritui egenti stipendium. Nō hanc cōtumeliosam: q̄ pars maior hostis: qui se misericordes uideri uolūt: abiicit & fastidit: quos adiuuat. Contigitq; ut ab his timeret: si ut hō hōi ex cōmuni dabit: dabit & donabit lachrymis maternis filium: & cathenas solui iubebit: & ludo eximet: & cadauer etiam noxium sepeliet. Et faciet ista tranquilla mente: uultu suo. Ergo non miserebitur sapiens: sed succurret: sed proderit: in commune auxilium natus: ac publicum bonum. Ex quo dabit cuiq; partē: etiam ad calamitosos pro portione improbandos & emendandos: bonitatem suam permittit. Afflictis uero & fortius laborantibus multo libētius subueniet. Quotiens poterit fortunæ intercidet. Vbi enim potius utetur: an uiribus: qui ad restituenda quæ casus impulit uultum q̄dem non deicit: nec animum. Cæterum omnibus dignis proderit: & deorū more calamitosos propitius respiciet. Misericordia uicina est miseriæ: habet enim aliquid: trahitq; ex ea. Imbecilles oculos esse scias: qui ad alienā lippitudinē & ipsi suffunduntur. Tam mehercule morbi esse: nō hilaritatem semper arridere ridentibus & ad omnium æstimationem ipsum quoq; os deducere. Ita ira uitium est animi: uirtus miseria parentum: quā si quis a sapiente exigit: prope est: ut lamentationē exigat: & alienis funeribus gemitus. At quare non ignoscet uacuam. Constituamus nunc quoq; qd sit uenia: ut sciamus dari illam a sapiente non debere. Venia est poenæ meritæ remissio. Hanc sapiens quare non debeat dare reddat rationem: cui hoc diutius dare propositum est. Ego ut breuiter tanq̄ in alieno iudicio dicam: & ignoscitur qui puniri debuit. Sapiens autem nihil facit quod non debet: nihil prætermittit quod debet. Itaq; poenam quam exigere debet non donat: sed illud quod ex uenia consequi iustum est: & tibi uitam tribuit. Parcit enī sapiens. Consultit & corrigit. Item facit. Quid si ignosceret: nec ignoscet quoniam q̄ ignoscit: fatetur aliqd se quod fieri debuit obmisisse. Aliquem uerbis tantum admouebit poena: nō afficiet ætatem eius emendabilem ituens. Aliquem iudiæ crimine laborantem: iubebit: incolumē esse: q̄a deceptus est: quia per uinum lapsus. hostes dimittet saluos aliquando: etiam laudatos si honestis causis: pro fide: pro foedere: pro libertate in bellum accincti sumus. Hæc omnia non ueniæ: sed clementiæ opera sunt. Clementia liberum arbitrium habet: non sub formula: sed sub æquo & bono iudicat. Et absolvere illi licet. Et q̄n/ri uult æstimare litem. Nihil ex his facit tanq̄ iusto minus fecerit: sed tanq̄ id quod constituit iustissimum sit. Ignoscere autem est quæ uidet puniendā non punire. Venia debitæ poenæ remissio est. Clementia hoc primum præstat: ut quos dimittit nihil aliud illos pati debuisse pronūciat. Plenior est ergo q̄ uenia & honestior. de uerbo: ut mea fert opinio: controuersia est: de re quidem conuenit. Sapiēs multa remittet. Multos parum sani sed sanabilis ingenii seruabit. Agricolas bonos imitabitur: q̄ non tantum rectas procerasq; arbores colunt: sed illis quoq; quos aliqua deprauabit causa: adminicula quibus regantur applicant. Alias circuncidūt ne proceritate rami p̄māt. Quibusdā ifirmas uitio loci nutriūt. Quibusdā aliena umbra laborantibus: cælū aperiūt. Secūdū hæc uidebit perfectus sapiens: q̄ ingenium: qua ratione tractandū sit: donec in rectū praua flectantur.

Finis.

LVCII ANNEI SENECAE AD EBRVTIVM LIBERA-

LEM DE BENEFICIIS LIBER PRIMVS.

Nter multos ac uarios errores temere uiuentium: iconsulteq; nihil propemodum uir optime liberalis dixerit: q̄ beneficia nec dare scimus: nec accipere. Seḡ enī ut male collocata male debeantur: de quibus non redditus: sero quærimur. Ista enim perierunt cum darentur. Nec mirum est iter plurima maximaq; uitia: nullum esse frequentius q̄ ingrati animi. Id euenire ex pluribus causis uideo. Prima illa est: q̄ non eligimus dignos quibus tribuamus: sed nomīa facturi: diligēter patrimoniū & uasa debitoris regimus. Semina in solū affectū & sterile nō spargamus. Beneficia sine ullo delectu magis proiciamus q̄ damus. Nec facile dixerim utrum turpius sit in ficiari an repetere beneficium. Id enim genus huius crediti est: ex quo tantum recipiendum sit: quantū ultro defertur: de quo quærare uero foedissimum ob hoc ipsum: quia non opus est ad liberandum fidem facultatibus: sed animo. Reddit enim beneficium q̄ libenter debet. Sed cum sit in multis crimen: qui nec confessione quidem grati sunt: in nobis quoq; est. Multis enim experimur ingratos: plures facimus: q̄a aliquando graues exprobratores exactoresq; sumus: aliquando leues: & quos paulopost muneris sui poeniteat. Aliquando queruli: & minima momenta calumniantes: ita gratiam corrumpimus omnem: non tantum postq̄ dedimus beneficia: sed dum frontē obducit: uultū auertit: occupationes simulauit lōgis sermōnibus: & de industria non iuenientibus exitū: occasionē petēdi abstulit: & uariis artibus properates necessitates eduxit. In angustiis uero cōmp̄henus: aut distulit: aut timide negauit: aut p̄misit: sed difficulter: sed subductis superciliis: sed malignis: & uix exeuntibus uerbis. Nemo autem libētē debet reddere: quod nō accepit: sed expræssit. Gratus aduersus eum quisq; esse potest: qui beneficium: aut superbe iniecit: aut iratus impexit: aut fatigatus ut molestia careret dedit. Errat si quis sperat responsurum sibi quem dilatione laxauit: expectatione torisit. Eodem animo beneficium debetur: quo def: & ideo non est negligenter dandū. Sibi enim quisq; debet: quod a nesciente accepit. Nec tarde q̄dem: q̄a cū omni officio magna æstimaſ dantis uoluntas. Qui tarde fecit: diu noluit. Vtiq; nō cōtumeliose. Nam cū ita natura cōpertū est: ut altius iniuriæ: q̄ merita descendant: & illa cito defluant. Has tenax memoria custodiat. Quid expectat qui offendit: dum obligat. Satis aduersus illum gratus ē si quis beneficio eius ignoscit. Quid expectat qui offendit: dum obligat. Satis aduersus illum gratus ē si quis beneficio eius ignoscit. Non autem quod tardiores nos faciat: ad bene merendū turba ingratorum. Nam primum ut dixi: nos illa merita augemus: deinde nec deos quidem immortales ab hac tam effusa necessitate: sacrilegii negligenteq; eorū deterrent. Vtrumq;

natura sua: & ipsos munerum suorum malos interpretantes iuuant. Hos sequamur duces: quantum humana imbecillitas patitur. Demus beneficia. Non ueneremur. Dignus est decipi: qui de recipiendo cogitauit cum daret. Et liberi & coniuges saepe sefellerunt: tamen & educamus & ducimus. Adeoque aduersus experientia pertinaces sumus: ut bella uicti: & naufragi maria repetamus. Quāto magis permanere in dandis beneficiis decet: quā si quis non dat quia non recipit: dedit: ut reciperet: bonamque ingratorum facit causam: quibus turpe est non reddere. Quā multi indigni luce sunt: & tamen eis dies oritur. Quam multi qui nati sunt quæruntur: tamen natura sobolem nouam gignit: ipsosque sequi: sed ipsa: & post malos quoque bonum quægni animi & boni proprium est: non fructum beneficiorum sequi: sed ipsa: & post malos quoque bonum quærere. Quid magnifici erat multis prodesse si nemo deceperit. Nunc enim uirtus dare beneficia non utique redditur: quorum a uiro egregio statim fructus perceptus est. Adeo quidem ista res fugare nos: & pigriores ad rem pulcherrimam facere non debet. Ut si spes mihi præcidatur gratum hominem reperiendi: malis non recipere beneficia quā non dare. Quia qui non dat: uitium ingrati antecedit. Dicam quod sentio. Qui beneficium non reddit: magis peccat quā qui non dat citius.

De beneficiis exhibendis omnibus.

Beneficia in uulgus cum largiri institueris: remunerationem muneris non expectant: Perdenda sunt multa: ut semel ponas bene. quasi dicat: non est curandum si multa perdantur dummodo aliquid bene detur muneri. In priore uersu utrumque reprehendas. Nam nec in uulgus effundenda sunt. Et nullius rei beneficiorum minime honesta largitio est: quibus si detraxeris iudicium desinunt esse beneficia in aliud quodlibet incident nomen: sequens sensus mirificus est: quia uno bene posito beneficio multorum amissionum damna solatur. Vide oro te: an ne hic ut uerius sit: & magnitudini bene facientis aptus: ut illum hortemur ad danda etiam si nullum bene positurus est. Illud enim falsum est: perdenda sunt multa. Nullum perit: quia qui perdit computauerat. Beneficiorum simplex ratio est: tantum erogatur si reddet aliquid: lucrum est si non reddit: damnum non est. Ego illud dedi ut darem. Nemo beneficia in Kalendario scribit. Nec auarus exactor ad horam & diem creditorem appellat: Nunquam illa uir bonus cogitat: nisi admonitus a ridente. Alioquin in formam credendi transit. Turpis ueneratio est beneficium expensum ferre. Qualiscunque priorum euentus est: perseuera in alios conferre. Melius apud ingratos iacebunt: quos aut pudor: aut occasio: aut timidatio aliquādo gratos poterit efficere ne cessaueris dare. Opus tuum perage: & partes boni uiri exequare. Alium re: alium fide: alium gratia: aliū consilio: alium præceptis salutaribus adiua.

Beneficia etiam feræ sentiunt. Nec ullum tam immanis animal est: quod non cura mitiget: & in amore sui uertat. Leonum ora a magistris impune tractantur. Elephantorum feritatem usque in seruile officium demeretur cibus adeo etiam quæ extra intellectum atque æstimationem beneficii sunt posita: assiduitas tantum meriti pertinacis euincit. Ingratus est aduersus unum beneficium: aduersus alterum non erit: duorum oblitus est. Tertium etiam in eorum quæ exciderunt memoriam reducet. Is perdet beneficia qui cito se perdidisse credit. At qui instat & onerat priora sequentibus: etiam ex duro & in memoria pectore gratiam extundit. Non audebit aduersus multa oculos attollere. Quocunque se uertit memoriam suam fugiens: ibi te uiderat. Beneficiis tuis illum cinge: quorum quæ uis quæue proprietas sit: dicet. Si prius quem ad rem non pertinent: transilire mihi permiseris. Nunc dicam quare tres gratiæ: & qualiter sorores sint in ipsis beneficiis: & quare manibus implexis: quare ridentes: quare iuuenes: & quare uirgines: soluta ac perlucida ueste. Alii quidem uideri uolunt unam esse quæ det beneficium. Alteram quæ accipiat. Tertiā quæ reddat. Alii tria beneficiorum genera promerentium reddentium simul: & accipientium reddentiumque. Solum utrumlibet ex istis iudicauerim. Quid ista nos iuuat sciri? Quid ille cōfertis manibus in se redeuntium chorus? Ob hoc quia ordo beneficii per manum transeuntis: nihilo minus ad dantem reuertitur: & totius speciem perdit: si unquam interruptus est. Pulcherrimus si cohaeserit: & uices seruat. Ideo est aliqua tamen maioris dignatio. Sicut promerentium uultus hilares sunt: quales solent esse qui dant uel accipiunt beneficia. Iuuenes: quia non debet beneficiorum memoria senescere. Virgines: quia incorrupta sunt: & syncera: & omnibus sancta. In quibus nihil esse alligati decet: nec ascripti. Solutis itaque tunicis utuntur. Perlucidis autem: quia beneficia concipi uolunt. Sicaliquis usque eo gratis emancipatus: ut hæc dicat necessaria. Nemo tamen erit: qui etiam illud ad rem iudicat pertinere: quæ nomina illis. Henodius imposuerit. Agle maximā natu appellauerit. Mediā Euphrosynam. Tertiā Thaliā. Horum nominum interpretationem: & prout unicuique uisum est conuenire defleat: & ad rationem aliquam conatur perducere. Cum Hesiodus puellis suis quod uoluit nomen imposuerat. Itaque Homerus unum mutauit. Pasithoam appellauit: & in matrimoniū produxit: ut scias illas uestales non esse uirgines. Inueniam alium poetam apud quem præcingantur: & spissis aut phissianis prodeant. Ergo & Mercurius uastat. Non quia beneficia ratio cōmendat uel oratio: sed quia pictori ita uisum est. Chrysippus quoque poenes quem subtile illud acumen est: & in imam penetrans ueritatem: qui rei agendæ causa loquitur: & uerbis non ultra quā ad intellectum satis est utitur: totum librum suum his ineptiis replet: ita ut de ratione de dandi accipiendi: reddendi quoque beneficii pauca admodum dicat. Nec his fabulas: sed hic fabulis inserit. Nam præter ista quæ heracaton transcribit: tres Chrysippus gratias ait Iouis & Eorinomes filias esse. Aetate autem minores quā heras: sed inclius culpa facie: & ideo Veneri datas comites. Matris quoque nomen ad rem iudicat pertinere. Eorinomen enim dicam: quia lacte patentis matrimonii sit beneficia diuidere: tanquam matri post filias soleat nomen imponi aut poeta uera nomina reddant. Quemadmodum nomen elatori memoria loci

audacia est: & cuiusque nomen non potest reddere imponitur sibi aliud loco nominis proprii. Ita poetæ non putat ad rem pertinere: uerum dicere: sed aut necessitate coacti: aut decore corrupti: id quæ uocari iubent: quæ bele facit: aduersum. Nec illis fraudi est: si aliquid incensum detulerint: Proximus enim poeta suam illas ferre nomen iubet. Hoc ut scias ita esse. Ecce Thalia de qua cum maxime agitur: apud Hesiodum charis est: apud Homerum uero musa.

Ed ne faciâ quod repræhendo. Omnia ista quæ ita extra rem sunt: ut nec circa rem quidem sint reliquam. Tu modo nos tuere. Siquis mihi obiecit quod Chrysippum in ordine coegerim magnū me hercule uigil: sed tamē graci cuius acumen nimis tenue recodit: & in se sæpe replicat: et cum agere aliquid uidet: pungit: non perforat. Hoc uero quod acumen est: de beneficiis dicendū est: & ordinanda res: quæ maxime societate humanā alligat. Dada lex uitæ: ne sub specie benignitatis inconsulta facilitas placeat. Nec liberalitate quam nec deesse oportet: nec superfluere: hæc ipsa obseruatio restrigat: dum coeperat. Docendi sunt libenter accipere: libenter dare: siue reddere: & magnum ipsis certamen proponere eos qui bus obligati sunt re animo: non tamen æque: sed uincere. Quia qui referre gratiam debet: nunquā consequi: nisi præcessit. Hi docendi sunt nihil imputare: illi plus debere. Ad hæc honestissima contentio est: beneficiis beneficia uincendi. Sic nos adhortatur Chrysippus ut dicat uerendū esse: ne quia Charites Iouis filiae sunt: Putemus certe parum in genere sacrilegiū: si tam bellis puellis fiat iniuria. Tu me aliquid eorum doce per quæ beneficii: gratiorque aduersus bene merentes fit: per quæ obligantiū: obligatorūque animi certet. Ut qui præstiterit obliuiscant. pertinaxque sit memoria debentium. Istæ uero ineptiæ poetis relinquantur: quibus aures oblectare propositum est: & dulcē fabulānectere. Atque ingenia sanare: & propositum poetarum fidem in rebus humanis retinere: memoriam officiorum: ingere animus uolunt: serio loquantur: & magnis uiribus agant. nisi forte existimas leui ac fabuloso sermone: & agilibus argumentis prohiberi posse rem perniciiosissimam beneficiorum: nouas tabulas.

Ed quæadmodū superuacua trācurrā: ita exponā necesse est. Hoc primū nobis esse discendum: quid accepto beneficio debeamus. Debere enim dicit se alius pecuniam quam accepit. Alius consulatū.

Alius sacerdotium. Alius prouinciam. Ista autem sunt meritorum signa: non merita. Non potest beneficium manu tangi sed animo geritur. Multum interest iter materiam beneficii: & beneficium. Itaque nec aurum: nec argentum: nec quicquid eorum quæ a proximis accipiuntur: beneficium est: sed ipsa tribuendi uoluntas. Imperiti autem id quod oculis incurrit: & quod traditur possideturque solum notant: contra illud quod in re carum atque præciosum est: paruipendunt. Hæc quæ tenemus quæ aspiciamus: in quibus cupiditas nostra hæret: caduca sunt. Auferre ea nobis: & fortuna: & iniuria potest. Beneficium uero est amissio eo per quod datum est durat. Est enim recte factum quod irritum nulla uis efficit. Amicum a piratis redimere. hunc alius hostis accepit: & in carcerē condidit. Non beneficium: sed usum beneficii mei sustulit. Ex naufragio alicui raptos: uel ex incendio: liberos reddidi. Hos uel morbus uel aliqua fortuita iniuria eripuit. Manet etiam sine illis quod in illos datum est. Omnia itaque quæ falsum beneficii nomen usurpant: ministeria sunt: per quæ se uoluntas amica explicat. Hoc quoque in aliis rebus euenit: ut alicubi fit species rei: alicubi ipsa res. Imperator aliquando torquibus murali & ciuica donat. Quid habet per se coronæ præciosum? Quid prætexta? Quid fasces? Quid tribunal & currus? Nihil horum honoris: sed honoris insigne. Sic non est beneficium id quod sub oculos uenit: sed beneficii uestigiū & nota.

Vid est ergo beneficium: beniuola actio tribuens gaudium: capiensque tribuendo: in id quod facit: prona & sponte sua parata. Itaque non quod fiat: aut quod detur refert: sed qua mente. Quia beneficium non in eo quod fit: aut datur consistit: sed in ipso dantis: aut facientis animo. Magnum autem esse inter ista discrimē: uel ex hoc intelligas licet: quod beneficium utique bonum est. Id autem quod fit: aut datur: nec bonum nec malum est. Animus est qui parua extollit: sordida illustrat: magna & in præcio habita dehonestat. Ipsa quæ appetunt neutram naturam habent: nec boni: nec mali. Id refert quo illa rector animus impellat a quo forma datur rebus. Non ergo beneficium ipsum quod numeratur: aut traditur. Si cut nec in uictimis quidem: licet optima sint: auroque pfluant deorum: sed pia ac recta uoluntas uenerantiū. Itaque boni et ferre ac fictilia religiosi sunt. Mali rursus non effugiunt impietate quibus aras sanguine multo cruentauerint.

I beneficia in rebus: non in ipsa beneficii uoluntate consistunt: eo maiora eunt: quo maiora sunt quæ accipimus. Id autem falsum est. Nonnunquam magis enim nos obligat qui dedit parua magnifice: qui regum æquauit opes animo: qui exiguum tribuit: sed libenter: qui paupertatis suæ oblitus est: dum meam respicit: qui non uoluntatem tantum iuuandi habuit: sed cupiditatem: qui accipere se putauit beneficium cum daret: qui dedit tanquam recepturus: recipit tanquam non dedisset: qui occasionem qua prodesset: & occupauit & quasiui. Contra ingrata sunt ut dixi: licet re ac specie ut magna uideantur: quæ danti aut extorquentur: aut excidunt. Multoque gratius uenit: quod facilius quod plena manu datur. Exiguū est quod in me contulit: sed amplius non potuit. At hic quod dedit magnum est: sed dubitauit: sed distulit: sed cum daret genuit: sed superbe dedit: sed cum tulit ei cui præstabat: non uoluit: ambitioni dedit: non mihi.

Ocrati cum multa multi pro suis quisque facultatibus offerrent. Aeschines pauper auditor: Nihil inquit dignum te: quod dare tibi possim inuenio & hoc uno modo pauperem me esse sentio. Itaque dono tibi quod unum habeo me ipsum. Hoc munus rogo qualecunque est boni consulas. Cogitesque alios cum multum tibi darent: plus sibi reliquisse. Cui Socrates. Quid ni? tu inquit mihi magnū munus de

deris: nisi forte paruo te aestimas. Habebo itaq; curae: ut ne te meliore tibi reddā q̄ accepi. Vicit Aeschines hoc munere Alcibiadis parē diuitiis animum & omnī iuuenū opulentog; munificentia.

Ides quomodo animus inueniat liberalitatis materiam etiam inter angustias paupertatis: uidetur mihi dixisse. Nihil ægisti fortuna q̄ me pauperem esse uoluisti. Expediam nihilominus dignum huic uiro munus: & quia de tuo non possum de meo dabo. Neq; est q̄ aestimes illum uilem sibi fuisse: qui præcium si sui fecit. Ingeniosus adolescens inuenit quemadmodum Socratem sibi daret. Non quanta quæq; sint: sed a quali dentur prospicis: dum callidus non difficilem aditum præbuit: immodica cupientibus: spēsq; improbus nihil se adiuncturus uerbis fouet. At eius peior est opinio qui lingua asper: uultu grauis cum inuidia fortunam suam explicauit. Colunt enim detestanturq; foelicem: & si potuerit eadem facturi odere facientē. Coiugibus alienis nec clam: sed aperte quidem ludibrio habitis suas aliis p̄miscere. Rusticus inhumanus ac maliuolus: & inter matronas abominandæ conditionis est. Siquis cōiugem suam in sella prostrare uetuit: & uulgo admissis inspecto tibi uehi undiq; perspicuam. Siquis anulā se amica fecit insignem: nec alienæ uxori annulum præstat. Hunc matronæ humilem: & sordidā libidinē: & ancillariolum uocant: indecentissimum sponsaliorum genus est adulterium: & in cōsensu uidui cōlibatus. Nemo uxorem duxit: nisi qui abduxit iam raptam. Agros spargere: auaritiam recolligere certant. Nihil pensi habere: paupertatem alienā contemnere: suamq; timere. Vllum aliud uereri malum: parcere iniuriis perturbare ibecilliores ui ac moetu præmere. Nam prouincias spoliari: & nummarium tribunal: audita utrinq; licitatione alteri addici: non mirum: q̄ quæ emeris uendere: gentium ius est.

Ed longius nos impetus euehit prouocare materia. Itaq; sic finiamus: ne in nostro sæculo culpa subsistat. Hoc maiores nostri quæsti sunt: hoc nos quærimus: hoc posterī nostri quærentur: euertere esse mores: regnare nequitiam: in deterius res humanas: & in omne nefas labi. Aut ista stant loco eodem: stabuntq; paululum duntaxat: ultra aut erit mota: ut fluctus quos æstus accedens longius extulit: recedens interiore littorum uestigio tenuit. Nunc in adulteria magis q̄ in alia peccabitur: abrumperq; frenos pudicitia. Nunc conuiuiorum uigebit furor: & foedissimum patrimoniorum exitium culina. Nunc cultus corporum nimis & formæ cura præ se ferens animi deformitatem. Nunc in petulantiam & audaciam erumpit: male dispensata libertas. Nunc in crudelitatem priuatam ac publicam ibitur: bellorumque ciuiliū insaniam: qua omne sanctum: ac sacrum prophanetur. Habebitur aliquādo ebrietati honor & plurimum meri coepisse uirtus erit. Non expectant uno loca uitia: sed mobilia & inter se dissidentia tumultuantur: pellunt inuicem: fuganturq;. Caterum idem semper de nobis pronūciare debemus: malos esse nos: malos fuisse inuitus adiciam: & futuros esse. Erunt homicidæ: tyranni: fures: adulteri: raptor: sacrilegi: proditores. Infra ista omnia ingratus est: nisi q̄ omnia ista ab ingrato animo sunt: sine quo uix ullum magnum facinus accreuit. Hoc tu caue tanquam maximum crimen: ut admittas. Ignosce tanq̄ leuissimo: si admissum est. Hæc est enim iniuriæ summa: Beneficium perdidisti. Saluum est enim tibi ex illo: quod est optimum dedisti. Quemadmodum autem curandum: ut in eos potissimum beneficia conferamus qui grate responsuri erunt. Ita quædam etiam si de illis sperabitur: faciemus tribuemusq;: nō solum si iudicabimus ingratos fore: sed si sciemus fuisse: tanq̄ si filios alicui restituere potero: magno periculo liberatos sine ullo modo non dubitabo. Dignum etiam sanguinis mei uerebor & in partem discriminis ueniam. Indignum si eripere latronibus potero. clamore lato: salutare uocem homini non pigebit emittere.

Quæ beneficia danda sint: & quemadmodū. Equitur ut dicamus quæ beneficia danda sint: & quemadmodum. Primo demus necessaria: deinde utilia: deinde iucunda atq; mensura. Incipiendum est autem a necessariis. Aliter enim ad adiūm peruenit: quod uitam continet. Aliter quod exornat: aut instruit. Potest in eo aliquis fastidiosus esse aestimator: quo facile cariturus est: de quo dicere licet. Recipere non desidero: meo contentus sum interim non reddere tantum libet quod acceperis: sed abicere. Ex his quæ necessaria sunt: quædam primum obtinent locum: sine quibus non possumus uiuere: quædam secundum: sine quibus non debemus quædam uero tertium: sine quibus nolumus. Prima huius notæ sunt: Hostium manibus eripi: & tyrannica iræ: & proscriptioni: & aliis periculis: quæ uaria & incerta humanam uitam obsident. Quicquid horū descriperimus: quo maius ac terribilius erit: hoc maiorem inibimus gratiam. Subit enim cogitatio q̄tis sint liberati malis: & lenocinium est muneris antecedens moetus. Nec tamē ideo debemus tardius quæque seruare: q̄ possumus: ut muneris nostro: timor imponat pondus. Proxima ab his sunt sine quibus possumus q̄de uiuere: sed ut mors potior sit: tanq̄ libertas & pudicitia: & mens bona. Post hæc habebimus cōiunctione: ac sanguine: usq; & consuetudine longa: cara: ut liberos cōiuges: & penates: cæteraq; quæ usq; eo animus sibi applicuit: ut ab illis quasi a uita diuelli grauius existimet subsequuntur utilia: quorum uaria & lata materia est. Hic erit pecunia non superfluens: sed ad sanum modum habēdi parata. Hic erit honor & processus ad ultiora tendentium. Nec enim utilius quicq; est sibi: utilem fieri. Iam cætera ex abundanti ueniūt delicatos factura. In his sequamur ut opportunitate grata sint: ut nō uulgaria quæq; aut pauci habuerint: aut pauci intra hanc ætatem habent: aut hoc modo quæ etiam si natura præciosa non sunt tempore aut loco fiant. Videamus quod ablatum maxime uoluptati futurum sit: quod frequēter occursum habenti: ut totiens nobiscum sit ipse habent quotiens cum illo sit. Utq; caueamus: ne munera superuacua mittamus ut foemina: aut senī arma uenatoria: aut rustico libros: aut studiis ac litteris dedito rætia. Atq; ex contrario circumspiciemus: ne dum grata mittere uolumus: suum cuiq; morbum exprobra-

tura mittamus: sicut ebrioso uina: & ualitudinario medicamēta. Maledictū enim incipit esse non munus: in quo uitium accipientis agnoscitur.

Iarbitriū dandi pœnes non præcipue mansura quæremus: aut q̄ minime mortale munus sit. Pauci enim sunt cā grati: ut quod acceperint etiam si non uident: cogitent. Ingratis quoq; memoria cū ipso munere incurrit. Vbi ante oculos est: & obliuisci sui non sinit: sed auctorem suum ingerit: & inculcat. Eo quidem magis duratura quæramus: quia nunquam admouere debemus. Ipsa res euanescentem memoriā excitat. Libentius donabo argentum factum q̄ signatum. Libentius statuas: q̄ uestem: & quod usus breuis dederat: apud paucos post remanet gratia. Plures sunt apud quos non diutius in animo sunt donata: q̄ in usu. Ergo si fieri potest: consumi munus meum uolo. Extet: hæreat amico meo: & uiuat. Nemo tam stultus est ut monendus sit: ne cui gladiatores aut iam uenationem iam munere edito mittat: & uestimenta æstiuā bruma: hyberna solstitio. Sic in beneficio sensus communis: tempus: locū obseruet: personas: quia momentis quædam grata & ingrata sunt. Quanto acceptius est si id damus quod quis nō habet: q̄ cuius copia abundat. Quod diu quærit non inuenit: q̄ quod ubiq; uisurus est. Munera nō tam p̄ciosa: q̄ rara: & exquisita sint. Quæ etiam apud diuitem sui locum faciant: sicut gregalia quoq; poma: etiā post paucos dies itura in fastidium delectant: si pro uenere maturius. Illa quoq; nō erūt sine honore: quæ aut nemo illis alii dedit: aut nos nulli alii.

Lexandro macedone: cū uictor oriētis aīos supra humana tolleret: Corinthii per legatos gratulati sunt: & ciuitate illū sua donauerunt. Cū risisset Alexāder hoc officii genus: Vnus ex legatis: Nulli iquit ciuitatem unq̄ dedimus alii q̄ tibi & Herculi. Libens accepit delatum honorē: & legatos inuitatione: aliāq; humanitate prosecutus cogitauit: non qui sibi ciuitatem darent: sed cui dedissent. Et homo gloriæ deditus: cuius nec naturā: nec modū nouerat. Herculis liberiq; uestigia sequens: ac ne ibi quidē refisteret: ubi illa defecerat. ad sociū honoris sui respector a dātibus tanq̄ cælum qd̄ mēte uanissima cōplectebat teneret: quia Herculi æquabatur. Quid enim ibi simile habebat uesanus adolescēs cui pro ueritate erat scēlix temeritas? Hercules nihil sibi uicit. orbem terrarum transiuit: non concupiscendo: sed uindicando. Quid uinceret malorū hostis: bonorū iudex: terrarū marisq; peccator? At hic a pueritia latro: gentiūq; uastator: tam hostiū perniciēs: q̄ amicorū: q̄ summum bonū duceret terrori esset cunctis mortalibus oblitus nō ferocissima tantū: sed ignauissima quoq; aīalia timeri: ob uitiiis malum.

D propositum nunc reuertamur. Beneficiū quod quibuslibet datur: nulli gratum est. Nemo se stabularii: aut cauponis hospitem iudicat: nec conuiuiam dantis epulum. Vbi dici potest: Quid n. in me cōtulit? Nempe hoc quod in illum: & uix bene notum sibi: & in illū etiā inimicū: ac turpissimum hominem. Nūqd̄ enim me dignum iudicauit? Morbo suo morem gessit. Quid uoles gratum esse: raro effice. Quis patitur sibi imputari? Nemo hæc ita interpretet: tanq̄ reducam liberalitatem: & frānis altioribus reprimam. illa enim in quantū libet exeat: sedeat: non erret. Licet ita largiri: ut unusquisq; etiam si cum multis accepit: in populo se esse non pūtet. Nemo non habeat aliquam familiarem notam: p̄ quam speret se propius admissum. Dicat: accepi idem quod ille: sed ultro. Accepi quod ille: sed ego intra breue tempus: cum ille diu metuisset. Sunt qui idem habeant: sed non eisdem uerbis datum: non eadem: non eadem cōmunitate tribuentis. Ille accepit cum rogasset. Ego cum rogarem. Ille accepit: sed facile rediturus: sed cuius senectus & liberorū orbitas magna promittebat. Mihi plus dedit: quīs idem dederit: quā sine spe recipiendi dedit. Quemadmodum meretrix: ita inter multos se diuidet. Vt nemo non aliquod si gnum familiaris animi ferat. Ita qui beneficia sua amabilia uult esse: excogitat quomodo multi obligent & tamen singuli habent aliquod quo se cæteris præferant. Ego uero beneficiis non obiciam moras: quæ quo plura maiorāq; fuerint: plus afferent laudis. Adsit tamen iudiciū. Neq; enim cordi esse cuiq; possunt sorte: ac tamere data. Quare si quis æstimat nos: cum ista percipimus: benignitatis fines introrsus referre: & illi minus lapsum limitem aperire: ne perperam monitiones nostras exaudiat. Quam enim uirtutē magis ueneramur? Cui magis stimulos addimus? Quibus non tam conuenit hæc adhortatio: q̄ nobis societatem humani generis sancientibus.

Vid ergo est: cum sit nulla honesta uis animi: etiā si a recta uolūtate inceperit: nisi quā uirtutum motus fecit. Veto liberalitatē tecum potiri. Tunc iuuat accepisse beneficiū & supinis quidem manibus: ubi illud ratio ad dignos perducit: nō q̄ quilibet casus & consilii indigens impetus differt: q̄ ostentare libet: & inscribere sibi. Beneficia tu uocas: quorū auctoritatem fateri pudet. At illa quanto gratiora sunt: quantoq; in partem teneriorem animi: nunq̄ exitura descendunt: cū delectant cogitantem: magis a quo q̄ quid acceperis. Chrysippus pansienus solebat dicere quorūdam se iudiciū malle: q̄ beneficiū: & quorūdam beneficiū malle: q̄ iudiciū. & subiiciebat exempla: Malo aiebat diui augusti iudiciū. Malo Claudii beneficiū. Ego uero nullius puto expetendum esse beneficiū: cuius uile iudiciū est. Quid ergo? Nō erat accipiendum a Claudio quod dabatur? erat. Sed sicut a fortuna quam scires statim malam fieri. Quid ergo? ista inter se mixta diuidimus. Non est beneficiū cui deest pars optima: datum eē iudico. Alioquin pecunia ingens sine ratione: nec recta uoluntate donata: non magis beneficiū ē q̄ thesaurus. Multa sunt autem quæ oportet accipere: nec debere.

Explicit liber primus de beneficiis.

Incipit Liber secundus: Quēadmodū dandum sit beneficiū.

Nspiciamus Liberalis uiroz optime: id quod ex priore parte adhuc superest: quemadmodum dandum sit beneficiū. cuius rei expeditissimam uideor monstraturus uiam: si sic demus quomodo uellemus accipere. Ante omnia libenter cito sine ulla dubitatione. Ingratum est

beneficiū quod diu iter manus dantis hæsita: quod quis ægre dimittere uisus est: & sic darē tanq̃ supra raperet. Etia siq̃d more interuenit: euitemus omnimodo ne dubitasse uideamur. Proximus est autem neganti qui dubitauit: nullamq̃ iniet gratiam. Nam cum in beneficio iucundissima sit tribuentis uoluntas, qui nolente se tribuisse ipsa cunctatione testatus est: non dedit: sed aduersus ducentē male retinuit. Multi autem sunt quos liberales facit fortis infirmitas. Gratissima sunt beneficia: parata: facile: occurrentia: ubi nulla mora fuit: nisi in accipientis uerecundia. Optimū est antecedere desiderium cuiusq̃: proximum sequi illud: melius occupare anteq̃ rogemur: quia cum homini probo ad rogandū os concurrat: & suffundat rubor. Qui hoc tormentum remiserit: multiplicat manus suam. Non tulit gratis: qui cum rogasset accepit. Quonia quidē ut maioribus nostris grauissimis uiris uisum ē. Nulla res carius cōstat: q̃ quæ præcibus empta est: uota homines parcius facerent: si palam facienda eēnt. Adeo etiā deos quibus honestissime supplicamus tacite in alium & intra nos præcari.

Olestum uerbū est onerosum & demisso uultu dicendū rogo: huic facienda est gratia amico: & cui cumq̃ quem amicum scis promerendo facturus: properet: licet sero beneficiū dedit. Ideo diuinanda cuiusq̃ uoluntas: & cū intellecta est necessitate grauissima rogandi: liberanda est. Illud beneficiū iucundum uicturūq̃ in aīo scias quod obuiā uenit. Si nō contingit præuenire plura rogantis uerba: intercidamus ne rogati uideamur: sed ceriores facti statim promittamus: facturosq̃ nos etiam anteq̃ interpellaremur: ipsa festinatiōe approbemus. Quēadmodū in agris opportunitas cibi salutaris est. & aqua tepēstiuē data remedii locū obtinuit. Ita quis leue & uulgare beneficiū sit: si præsto fuerit: si proximā quāq̃ horā nō perdidit: multū sibi adiicit: gratiamq̃ præciosi: sed lenti & diu cogitati muneris uincit. Qui temperate fecit: nō est dubiū qn libenter faciat. Itaq̃ lætus facit & induit sibi animū sui uultū.

Ngentia quorūdā beneficia: silentiū: aut loquendi tarditas imitata grauitatē & tristitiam corrumpit: cū promitteret uultu negantiū. Quāto melius adicere bona uerba rebus bonis: & prædicatione humana benignaq̃ commēdareq̃ præstes. Vt ille se castiget q̃ tardior in rogando fuit: adicias licet familiarem quærelā: Isacor tibi q̃ cū aliquid desiderasses: non olim scire me uoluisti: q̃ tam diligenter rogasti: q̃ quenq̃ abhibuisti. Ego uero gratulor mihi: q̃ experiri animū nostrū libuit: postea quicquid desiderabis tuo iure exiges. Semel rusticitati tuæ ignoscitur. Sic efficies ut animū tuū pluris extimet q̃ illud quicquid est ad quod petendū uenerat. Tunc est summa uirtus tribuentis: tunc benignitas ubi ille qui discessit: dicit sibi magnū hodie lucrum feci. Malo q̃ illū talem inueni: q̃ si multiplicatū hoc ad me de quo loquæbar alia uia peruenisset. Huic enim animo nunq̃ parē referā gratiā.

T pleriq̃ sunt qui beneficia asperitate uerborum: & supercilio modum adducunt eo sermone usi: ea superbia: ut impetrasse pœniteat. Aliæ deinde post rem promissam sequuntur moræ. Nihil autem est acerbius q̃ ubi quog̃ quod impetrasti rogandum est. Repræsentanda sunt beneficia: quæ a quibusdam accipere difficilior est: q̃ impetrare. Hic rogandus est ut admoneat: ille ut consumeret. Sic unū munus per multorum teritur manus: ex quo gratiæ minimum apud promittentē remaneant. Quia auctori detrahit quisquis post illum rogandus est. Hæc itaq̃ curæ habebis: si grate extimari quæ præstabis uoles: ut beneficia tua illibata & integra ad eos quibus promissa sunt perueniant. sine ulla: quod aiunt: deductione. Nemo illa intercipiat: nemo detineat: nemo in eo quod daturus est: gratiam suam facere pōt: ut non tuam minuat.

Nil æque amag̃ q̃ diu pēdere. Aequiore quidā aīo ferunt præcidi spem suam: q̃ trahi. pleriq̃ autem hoc uitium est: ambitione praua differendi promissa ne minor sit rogantiū turba: Quales regiæ potentia ministri sunt: quos delectat potentia suæ longum spectaculum: minusq̃ se iudicant posse nisi diu multūq̃ singulis quid possint ostendant. Nihil confestim: nihil semel faciunt. Iniuriæ illorum præcipientes. Lenta beneficia sunt. Quare uerissimū extima quod ille comicus dixit. Quid tu nō intelligis: tantum te gratiæ demere: q̃rum more adicis. Inde ille uoces quas ingenuus dolor exprimit. Fac cito si quid facis. Et nihil est tanti malo mihi iam neges ubi in tediū adductus animus icipit beneficium odisse: dū expectat: potest ob id gratus esse. Quēadmodū acerbissima crudelitas est quæ trahit pœnam. & misericordiæ genus est cito occidere: quia tormentum ultimum finē sui secū affert. quod antecedit tempus maxima uenturi supplicii pars est. Ita minor est muneris gratia: quo munus diu pependit. Est enim bonorum rerum sollicita expectatio. Et cum plurima beneficia remedium alicuius rei afferant: qui aut diutius torqueri patitur: quem protinus potest liberare: aut gaudere beneficio suo: tardius manus affert. Omnis benignitas properat: & proprium est libenter facientis: cito facere. Qui tarde dedit: & diem extrahens profuit: non ex animo fecit. Ita duas res maximas perdidit: & tempus: & augmentum amicæ uoluntatis. Tardē uelle nolentis est.

N omni negotio liberalis nō minima portio est quomodo quisq̃ aut dicat aut fiat: multū celeritas fecit: multū abstulit mora: sicut in telis eadē ferri uis ē. Sed in infinitū iterest utrū excusso latere: torquæantur: an remissa manu effluant. Gladius idem & strigit & transforat. Quam præsto ariculo uenerit refert. Idē est quod datur: sed interest quō detur. Quam dulce: q̃ præciosum ē si gratias sibi agi non est passus qui dedit: si dedisse dum dat oblitus est: nā corripere eū cui maxime aliquid præstes: demētia est & inferere contumeliā meritis. Itaq̃ non sunt exasperanda beneficia: nec quicq̃ illis triste mistēdū. Etia si quid erit de quo uelis admonere: aliud tempus eligit.

Abius uerucosus beneficium ab homine duro: aspere datum: panem lapidosum uocabat: quem esurienti accipere necessarium sit esse acerbum. Tyberius Cæsar rogatus a nepote, Mællio præto

ut acri alieno succurreret: ad eum illum sibi nomina creditorum iussit. Hoc non est donare: sed creditores conuocare: cum adita essent scripsit nepoti iussisse se pecuniam solui. Adiecta contumeliosa admonitione effecit: ut nepos nec acri alienum haberet: nec beneficium. Liberauit illum a creditoribus. Sibi non obligauit. Aliquid liberius secutus est: puto noluit plures esse: qui idem rogaturi concurrerent. Ita fortasse efficax ratio fuit: ad hominem improbas cupiditates: pudore reprimendas. Beneficium uero danti: tota alia sequenda est uia.

Mini genere quod des: quo sit acceptius adornandū est. Hoc uero non est beneficium dare: repræhendere est: ut in transitu de hac quoque parte dicam quid sentiam: ne principi quidem satis decorum est donare ignominiae causa: tamen inquietudinem effugere. Tyberius nec hoc quidem modo putabat: potuit effugere. Nam aliquod postea qui idem rogarent inuenti sunt: quos omnes iussit redde in senatu: acri alieni causas: & ita illis certas summas dedit. Non est illud liberalitas: censura est. Auxilium est principale tributum. Beneficium non est: cuius sine rubore meminisse non possum. Ad iudicem missus sum: ut impetrarem: causam dixi.

Ræcipiunt itaque omnes auctores sapientiae quaedam beneficia palam danda: quaedam secreto, palam quæ quod sequitur gloriosum est. Ut militaria bona: & honores: & quicquid aliud notitia pulchritudinis sit. Rursus quæ non producunt: nec honestiorem faciunt: sed succurrunt infirmitati: agere statim ignominiae: tacite danda sunt. Ut nota sint solis quibus profunt. Interdum & ipse qui iuuatur fallendus est: ut habeat: nec a quo acceperit sciat.

Ræsilauit: ut aiunt: amico pauperi: & paupertatem suam dissimulanti: agro autem: & nec hoc qui non sibi dem confitenti deesse sibi in sumptum ad necessarios usus: cum clam succurrendum iudicasset: puluerino eius ignoranti sacculum subiecit: ut homo inutiliter uerecundus: quod si desiderabat in ueritate potius quam acciperet. Quid ergo ille nesciat: a quo acceperit? primum nesciat: si hoc ipsum beneficium pars est. Deinde multa alia faciam: multa tribuam: per quæ intelligat & illius auctorem. Denique ille nesciat accepisse se: ego sciam me dedisse. Parum est inquis: parum si foenerare cogitas. Sed si dare quo genere accipienti maxime profuturum erit dabis: contentus eris te teste. Alioquin non benefacere delectat sed uideri benefecisse. Volo inquis sciat. Debitorem quæris. Volo utique sciat. Quid si illi utilius est nescire si honestius: si gratius: non in aliam partem abibis. Volo ut sciat. Ita tu hominem non seruabis in tenebris. Non ergo quotiens patitur res: percipiendum gaudium ex accipientis uoluntate. Sin adiuuari illum: & oportet: & pudet si quod præstamus offendit: nisi absconditur beneficium in acta non mitto. Quid ni ego illi sum iudicaturus me dedisse: cum iter prima præcepta: maximæ necessaria sit: ne unquam exprobem: immo ne ad moneam quidem. Hæc enim beneficium inter duos lex est. Alter statim obliuisci debet dati: alter accepti nunquam. Lacerat animum & præmit frequens meritorem commemoratio.

Ecce exclamare quod ille triumphali proscriptione seruatus a quodam Cæsaris amico exclamauit: cum superbiam eius ferre non posset. Redde me Cæsari. Quousque dicens. Ego te seruauit: ego te eripui morti. Istud si meo arbitrio meminisse uita est: si tuo mors est. Nihil tibi debet si me seruasti: ut haberes quem ostenderes: quousque me circumducis: quousque obliuisci fortunæ meæ non finis. Semel in triumpho ductus essem. Non est dicendum quid tribuerimus. Qui admonet repetit. Non est in standum non est memoria reuocandum: nisi ut aliud dando prioris admoneas. Ne aliis quidem narrare debemus. Qui dedit beneficium taceat: narret qui accepit. Dicitur enim quod illi ubique iactanti beneficium suum. Non negabis inquit te recepisse: & cum respondisset quando. Sæpe quidem inquit: & multis locis: id est quotiens & ubicumque narraisti. Quid opus est eloqui: quid alienum occupare officium? Est qui istud facere honestius possit: quo narrante: & hoc laudabiliter quod ipse non narras. Ingratum me iudicas: si istud me tacente nemo sciturus est. Quod adeo non est comitendum: ut etiam si quis coram nobis narrabit respondendum sit: dignissimus quidem ille est maioribus beneficiis: sed & ego magna uelle me scio omnia illi præstare: quæ adhuc præstitisse. Et hæc ipsa non uniuersaliter: nec ea figura qua quidam reiiciunt: quæ magna ad se uolunt attrahere: deinde adicienda omnis humanitas: perdet agricola quod sparsit: si labores suos destituet in semine. Multa cura sata producunt ad segetem. Nihil in fructum peruenit: quod non a primo usque ad extremum æqualis cultura prosequitur. Eadem beneficiorum est conditio. Nunquid ulla maiora possunt esse quam quæ in liberos patres conferunt? Nec tamen tuta sunt si infantia deserantur: nisi si longa pietas munus suum nutriat. Eadem cæterum beneficiorum conditio est: nisi illa adiuueris perdes. Parum est dedisse: fouenda sunt: si gratos uis habere quos obligas: non tantum des oportet beneficia: sed ut ames. Præcipue ut dixi pareamus auribus. Admonitio tedium facit: exprobatio odium. Nihil æque in beneficio uitandum est quam superbia. Quid opus arrogantia uultus? quid tumore uerborum? Ipsa res te extollit. Detrahenda est inanis iactatio. Res loquentur nobis tacentibus. Non tantum ingratum: sed iniustum est beneficium superbe datum.

Aesar dedit uitam Pompeio poeno. Si dat qui non aufert: deinde absoluto & agenti gratias: porrexerat ad osculandum sinistrum pedem: qui excusant eum: & negant id insolentiae causa factum: aiunt focculum auratum: immo aureum margaritis distinctum ostendere eum uoluisset. Ita proflus: quid hic contumeliosum est? si uir consularis aurum: & margaritas osculatus est. Et alioquin nullam partem corporis eius electurus quam purius oscularetur homo natus in hoc ut mores liberæ ciuitatis perfica seruitute mutaret. Parum iudicauit si senator senex submissis honoribus in conspectu principum supplex sibi: eo moræ subiactisset: quo uicti hostes uictoribus iacere. Inuenit aliquid infra genus quo libertatem

detruderet. Non hoc est rem publicam calcare. Equidem dicit aliquis. Nō potest ad rem pertinere sinistram pedem parum enim scēde: furiosq; insolens fuerat: qui de capite consularis uiri secarus audiebat: nisi in os senatoris ingessisset imperator pigros suos.

Superbia magnæ fortunæ. O stultissimum malum: ut a te nihil accipere iuuat: & omne beneficiū in iniuriā cōuertis: ut te oīa nimia delectat: ut te oīa dedecet: quoq; altius te subleuasti: hoc depreffior es. Ostenditq; tibi non agnoscere ista bona quibus tantū inflaris. Quicquid das corrumpis. Libet itaq; interrogare quid tantopere resupinet. Quid uultū habitūq; oris peruertat: ut malit habere personam q̄ faciē. Lucida sunt quæ humana fronte: & celera: placidaq; tribuuntur: quæ cū daret mihi superior: nō exultauit supra me: sed q̄ potuit benignissimus fuit: descenditq; in equū: & detraxit muneri suo pōpā: si obseruauit idoneū tēpus: ut in occasiōe potius q̄ in necessitate succurreret. Vno modo persuadebimus ne beneficia insolētia pdāt: si ostēderimus nō iō uideri maiora quæ tumultuosius data sunt: ne ipsos qdē ob id cuiq; posse maiores uideri. Vanā eē superbiæ magnitudinē: & quæ in odium etiā amāda perducant.

Vnt quædā nocitura impetrantibus: quæ non dare: sed negare beneficiū est. Aestimabimus itaq; utilitatē potius q̄ uoluntatē petentiū. Sæpe enim noxia concupiscimus: nec despiciere q̄ pernicioia sunt licet: quia iudicium interpellat affectus. Sed cū subsedit cupiditas: animi impetus fragrantis cū qui cōsilia fugat cecidit: detestamur perniciosos malosq; numeq; auctores: ut frigida ægris negamus: & lugētib; ac sibi iratis ferpē: aut amātibus quicquid cōtra se usuros ardor petitis: sic oīum quæ natura sunt impense ac submisisse: nōnunq; etiā miserabiliter rogātibus perseverabimus non dare. Tum initia beneficiū suoz spectare: tū etiā exitus decet: & ea dare quæ non tantū accipe: sed etiā accepisse delectet. Multi sunt qui dicāt scio hoc illi nō pfuturū: sed qd faciā rogat: resistere præcibus eius nō possum. Viderit: de se non de me quæres. Falsum ē: imo de te: & merito: quod ē cū ad mētē bonā redierit. Cū accessio illa quæ aīum inflammat: se remiserit. Quid nī eū oderit a quo in dānū ac periculū suū aditus est? Exorari in perniciē roganriū: scia bonitas est. Quæadmodū pulcherrimū opus est: etiā inuitos nolētēsq; seruare. Ita roganrib; pestifera largiri: blādū & effabile odiū est. Beneficiū demus: quod usu magis ac magis placeat: quod nunq; in malū uertat. Pecuniā nō dabo: quā numeratūq; adulteræ sciā: ne in societate turpis facti: aut consilii inueniar. Si potero reuocabo: si munus nō iuuabo scelus. siue illū ira quo nō debebat impellit: siue ambitionis calor abducit. A tutis non a semetipso uires sibi inferri patiatur. Nec cōmittā ut possit quādoq; dicere: ille amando me occidit.

Aepe nihil interest inter amicōz munerā: & hostiū acta. Quicquid illi accidere optant: in id hoc intempestiua indulgentia impellit atq; instruit. Quid autē turpius: q̄ (quid euenit frequentissime) ut nihil intersit inter odium & beneficiū? Nunq; in turpitudinē nostrā reditura tribuamus. Cum summa amicitia sit: amicum sibi æquare. Vtriq; sibi cōsulendū est. Dabo egenti: sed ut ipse non egeat. Succurrā perituro: sed ut ipse nō pereat: nisi si futurus ero magni hominis: aut magnæ rei merces. Nullū beneficiū dabo: quod turpiter peterē. Nec exiguū dilatabo: nec magna pro paruis accipi patiar. Nā ut qui quod dedit imputat: gratia destruit: itaq; qui quantū odiū ostēdit: munus suū nō cōmēdat: sed exprobat. Respicienda sunt cuiq; facultates suæ: ut resq;. Ne aut plus præstemus q̄ possumus: aut minus. Extimāda ē eius persona: cui damus. Quædā enim minora sunt: q̄ ut exire a magnis uiris debeāt. Quædā accipiēte maiora paucū. Non quid rursus qui accepturus est: aut fastidiat: aut non capiat.

Rem cuidā Alexander donabat uesanus: & qui nihil animo nisi grāde cōcepit. Dū ille cui donabatur seipsum me usus: tanti muneris inuidiā refugisset: dicēs nō cōuenire fortunæ suæ. Nō quæro inquit quid te accipere deceat: sed quid me dare. Animosa uox uidet: & cū regia sit: est stultissima. Nihil enim pro se quenq; decet. Refert quid: cur: quādo: quare: ubi: & cætera. sine quibus facti ratio nō constabit. Tumidissimum animal si illū accipere hoc non decet: nec te dare. habetur personæ: ac dignitatū proportio. Et cū sit ubiq; uirtutis modus: æque peccat quod excedit: q̄ quod deficit. Liceat istud sane tibi: & te intantum fortuna iustulerit: ut coniugia tua urbes sint: quas quāto maioris animi fuit non capere: q̄ spargere. Est tamē aliquis minor: q̄ in sinu eius condenda est ciuitas.

Antigono Cinicus petiit talentū. Respōdit plus eē: q̄ quod Cinicus petere deberet. Repulsus petiit denariū. Respōdit minus esse: q̄ qd regē deceret dare. Turpissima ē eiusmodi cauillatio. Inuenit quō neutrum daret. In denario regē in talēto Cinicū respexit. Cum posset & denarium tanq̄ Cinico dare: & talentum tanq̄ rex. Vt sit aliquid maius q̄ quod Cinicus accipiat. Nihil tā exiguū est quod non honeste regis humanitas tribuat. Si me interrogas probo. Est enim intollerabilis res postere nūmos: & contemnere. Indixisti pecuniæ odiū: hoc professus es. Hanc personā induisti: agenda est. Iniquissimum ē te peccuniam sub gloria egestatis acquirere. Aspicienda ergo non minus sua cuiq; persona ē: q̄ eius de quo iuuat tentis studio aut accipientis. Tunc cursum suum seruat: ubi inter manus utriusq; apte ab utroq; & iactata & excepta uersatur. Necessē ē autem lusor bonus: aliter cum lusori longo: aliter breui mittat. Eadem beneficii ratio est: nisi utriq; personæ: dantis & accipientis aptat. Nec ab hoc exhibit: nec ad illum perueniet ut debet. Sicut exercitatio & docto negotium ē: Audacius pilam mittemus: utcumq; enim uenerit manus illā expedita & agilis repercutiet. Si cū tyrone & idocto nō tā rigide: nec tā excusse: sed languidius & ipsam eius dirigētes manū: remisse occurremus. Idē faciendū est in beneficiis. Quosdā doceamus: & satis iudicemus si conātur: si audet: si uolūt. Facimus autē plærung; ingratos: & ut sicut fauemus tanq̄ ita demum magna

sint beneficia nostra: si gratia illis referri nō potuit: ut malignis cursoribus propositū ē: cum iussore tradu-
cere: cū dāno scilicet ipsius iussus qui nō pōt nisi cū sentitur extēdi. Multi sunt tam prauae naturae: ut malit
perdere quā praestiterūt: q̄ uideri receperūt: superbi & imputatores. Quāto melius: quātoq; humanius id
agere: ut illis quoq; partes suae consentiat: & fauere ut gratia sibi referri possit: benigne omnia interpretari
gratias agente: nec aliter q̄ si referat audire praebere se facile. Ad hoc ut quē obligauit ēt exolui uelit. Male
audire solebat foenerator si acerbe exigit: & quē si in recipiendo tardus ac difficilis moras quārit. Benefici-
um tam recipiendum est: q̄ non exigendum. Optimus ille qui dedit facile: nunq̄ exigit. Reddi gauisus est
bona fide quid praestitisset oblitus: qui accipientis animo recipit.

Vidā nō tantū dāt beneficiū supbe: sed etiā accipiūt. quod nō est cōmittēdū. Iā enī trāseamus ad aliā
partē: tractaturi quō se gerere hoīes in accipiendis beneficiis debeāt. Quodcūq; ex duobus constat
officiū: tantū dē ab utroq; exigit. Qualis pater esse debeat cū inspexeris scies non minus operis illic
supereffe: ut despicias qualē esse oportuerit filiū. Sūt aliquaē partes mariti: sed non minores uxoris. Inuicē
ista quātū exigit praestāt: & parē desiderāt regulā: quā ut ait Hecaton: difficilis est. Omne enī honestū in
arduo est: etiā quod uitū honesto est. Nō enī tantū fieri debet: sed rationē fieri. Hac duce per totā uia eun-
dum est. Minima maximaq; ex huius cōsilio gerenda sunt: quomodo hac suaferit dandū. Hac at hoc pri-
mū censēbit: nō ab oībus accipiendū. A q̄bus ergo accipiemus: ut breuiter tibi respōdeā: Ab his qdē q̄bus
dedisse uideamur: Nō etiā maiore delictū quārēdū est cui debeamus: q̄ cui praestemus. Nā ut nō sequatur
ulla incōmoda plarūq; subsequunt etia plurima. Graue tormētū est debere cui nolis. Cōtra iucūdiūssimū
est ab eo accepisse beneficiū quē amare etiā post iniuriā possis: ubi amicitia alicui iucūda eā fecit & iustā. Il-
lud uero homini uerecūdo & promo miserrimū est: si eū amare oportet quē nō iuuat. Totiēs admoneam
neceffe est nō loqui me de sapientibus: quos quicquid oportet iuuat: qui animum in potestate habent: &
legem sibi quam uolunt dicunt: & quod dixerunt seruāt. Se de imperfectis hominibus honestam uitam
sequi uolentibus: quorum affectus saepe contumaciter parent.

Taq; eligēdus est a quo beneficiū accipiā. Et qdem diligētius quārēdus beneficii: q̄ pecunia credi-
tor. Huic enī reddēdū ē quātū accepi: & si reddidi solutus sum ac liber. At illi plus solūdū ē: & nō
hilominus etiā relata gratia cohæremus: debeat enī cū reddidi rursus incipere: manetq; amicitia
nō recipere indignū. Sic ne in beneficiō quidē sacratissimū ius ex quo amicitia orit̄. Nō semp inquit mī-
hi licet dicere uolo. Aliquādo beneficiū accipiendū est: & inuito. Dat tyrānus crudelis & iracundus: qui mu-
nus suū fastidire te: iniuriāq; iudicaturus est. Nō accipiamur. Eodē loco latronē pone piratam: regē aīum
latronis ac piratæ habentē. Quid faciā? Pax dignus est cui debeā. Cū eligēdus cui debeas: uim maiore &
mortū excipio: quibus adhibitis electio perit: si libez est tibi. Si arbitrii tui est utq; uelis: an nō: id apud te
ipse perpēdes. Si necessitas tollit arbitrium scies te nō accipere: sed parcere. Nemo in id accipiendo obligat
quod illi repudiare nō licuit. Si uis scire an uelim: effice ut possim nolle. Virā tamē tibi dedit. Nō refert qd
sit quod datur: nisi a uolente uolēti detur. Si seruasti me. nō ideo seruator es. Venenum aliquando pro re-
medio fuit: non ideo numeratur inter salubria. Quaedam profunt: nec obligant.

Uer quidā tyrāni gladio diuisit: qui ad eū occidendū uenerat. Nō ideo illi tyrānus gratias agit: q̄
congremuā quā medicog; manus reformidauerant: nocendo sanauit. Vides nō omnē magnum in ipsa re
momentū. Quoniā nō uidetur dedisse beneficiū: qui malo animo profuit. Casus enī nō beneficiū
est hominis iniuria. Leonem in amphitheatro spectauimus: q̄ unum a bestiarius agnitū: cū qdam eius fū-
isset magister protexit ab impetu bestiag;. Nō ergo est beneficiū ferre auxiliū. Minime: quia nec uoluit fa-
cere: nec benefaciendi animo fecit. Quo loco ferā posui tyrānum pone. Et hic uitā dedit: & illa. Nec hic: nec
illa beneficium. Quia non est beneficium accipere cogi. Non est beneficiū debere cui nolis. Ante des opor-
tet in arbitrium mei deinde beneficium.

Isputari de Marco Bruto solet: an debuerit accipere a diuo Iulio uitā: cum occidendū eum iudica-
ret. Quā rationē in occidendo secutus sit alias tractabimus. Mihi enī cū uir magnus fuerit in aliis:
in hac re uidet uehemēter errasse: nec ex īstitutione stoica se agisse: qui aut regis nomen extimuit:
cū optimus ciuitatis status sub rege iusto sit. Aut ibi sperauit libertatē futurā: ubi tā magnū pmiū erat:
& imperandi: & seruendi. Aut extimauit ciuitatem: in priorē formā posse reuocari amissis pristinis: mori-
bus: futuramq; ibi aequalitatem ciuili iuris: & staturas suo loco leges: ubi uiderat tot milia hominum pu-
gnantia: nō iā seruirēt seruituti. Quāta uero illū aut regē naturā: aut urbis suae tenuit obliuio: qui uno in-
terēpto defuturū credidit alium qdem uellet: cū Tarquinius esset inuentus post tot reges: ferro ac fulmini-
bus occisos. Sed uitā accipere debuit: ob hoc tamē non habere illū parentis loco: qui unius dādi beneficiū
iniuria uenerat. Non enim seruauit is qui non interfecit: nec beneficium dedit: sed missionem.

Illud magis uenire ī disputationē potest: aliquando qd faciēdum sit captiuo: cui redemptionis p-
cium hō prostituti corporis & īfamis repromittit. Patiar me ab impuro seruari. Seruatus deniq;
quā illi grām referā? Viuā non obscuro. Non uiuā cū redemptore. Quid ergo placeat dicam? Eri-
am ab aliquo tali accipiam pecuniā: quā pro capite dependam. Accipiā autē tanq̄ creditū: nō tanq̄ beneficiū
Soluā illi pecuniā: & si occasio fuerit seruādi: periclitatū seruabo. In amicitiam quā similes iungit nō descē-
dā. Nec seruatoris illū loco numerabo: sed foeneratoris conficiētia reddendum quod accepi. Est aliquis di-
gnus a quo beneficiū accipiā: sed tanti nociturū est. ideo nō accipiā. Quia ille paratus est mihi com-
modo: aut ēt periculo suo prodesse: defensurus est me reum: sed illo patrociniū regē sibi est facturus inimi-
cum. Inimicus sic cū ille pro me periclitari uelit. Ego qd facilius est nō facio: ut sine illo periclitetur.

Neptū & friuolū hoc Hecaton ponit exēplū Arcefilai: quē ait a filio familiæ ablatā pecuniā nō accepisse: ne ille patrē sordidū offenderet. Quid fecit laudē dignū: quod furtū non recepit? quod accepit nō accipere: q̄ reddere? Quæ est enī alienā rē nō accipe moderatior. Si exemplo magni ai opus est ut utamur. Grecini Iulii uiri egregii: quē Xerxes occidit ob hoc unū q̄ melior uir erat q̄ eē quenq̄ tyrāno expediret. Is cū ab amicis cōferētibus ad ipensam ludog̃ pecunias accipet: magnā pecuniā a Fabio per se commissam nō accepit. Et obiurgātibus his qui nō extimabāt mittētes: sed missa q̄ repudiasset. Ego igr̃ ab eo beneficiū accipiā a quo propitiationē accepturus nō sum. Cūq̄ illi Rebilus cōsularis homo eiūsdē familiæ maiore summā misisset: instaret ut accipi iuberet. Rogo igr̃ ignoscas: & a perfico nō accipi.

Trū hęc munera accipere est: an senatū legere? Cū accipiendū iudicauerimus hilares accipiamus: ut nos profitentes gaudiū: & id danti manifestū sit: ut fructū præsente capiat. Iusta enī causa lætitiæ est: lætū amicū uidere. Iustiore fecisse: q̄ grate ad nos peruenisse iudicemus effusis effectibus q̄ nō ipso tamen audiente: sed ubiq̄ testemur. Qui grate beneficiū accipit: primā eius pensionē soluit.

Vnt qdam qui nolunt nisi secrete accipere: testē beneficii & consciūt uitāt: quos scias licet male cogitare: quō danti intantū producenda noticia est muneris sui: inq̄tum dilatātū est cui datur. Ita accipienti adhibēda cōcio est. Quod pudet debere: ne acceperis. Quidā furtiue agūt gratias: & in angulo: & ad aurē. Nō est ista uerecundia: sed ificiandi genus. Ingratus est qui remotis arbitriis agit gratias. Quidā uolūt nomina secū fieri: nec interponi parārios: nec signatores aduocari: nec chirographum dare. Idem faciunt: qui dant operā: ut beneficiū in ipsos collatū: q̄ ignotissimū sit. Verē palā forte ut sua potius uirtute: q̄ alieno adiutorio cōsecuti dicant. rariores in eorū officiis sunt quibus iā aut dignitatē debēt: & dum opinionem dicentium timent: grauiorem subeunt ingratorum.

Lii pessime loquunt de optimæ meritis. Tutius est quosdā offendere: q̄ demeruisse. Argumentū est nihil debentū: odio quærūt. Atq̄ nihil magis præslandū est: q̄ ut memoria nobis meritorum ageat: quæ subinde reficienda est: quia nec referre pōt gratiā: nisi qui meminit. Nec delirare accipientium est: nec submisce: & humiliter. Nā qui negligēs est in accipiēdo: cum omne beneficiū recēs pateat: quid faciet cum prima eius uoluptas restrinxit? Alius accepit fastiose tanq̄ qui dicat: non quidem mihi opus est: sed quia tam ualde uis faciam tibi mei potestātē. Alius supine: ut dubiū præsātū relinquat an senserit. Alius uix labra deduxit: & ingrator q̄ si tacuisset fuit. Loquendū pro magnitudine rei impensius: & illa adficienda: pluri q̄ putas obligasti. Nemo enī gaudet beneficiū suū latius patere. Nescis qd mihi præsiteris: sed scire te oportet: quāto plus sit q̄ extimas. Statim gratus est qui se onerat. Nunq̄ tibi grām referre poterō. Illud certe non desinam ubiq̄ confiteri: me referre non posse.

Vllus magis Cæsare Augustū demeruit: & ad alia ipetrandā facili sibi reddidit. Furnius: q̄ cum in gado Petri Antoninas partes secuto: ueniā impetrasset dixit: Hanc unā Cæsar habeo iniuriā tuam: effecisti ut uiuerem: & morerer ingratus. Quid est tam grati animi: q̄ nullo modo sibi satisficere: nec ad spem qdem exequēdi nunq̄ beneficii accedere. His atq̄ eiusmodi uocibus agamus: ut uolūtas nō lateat: sed aperiat ut luceat. Verba cessent licet: si quēadmodū debemus affecti sumus conscientia eminebit in uultu. Qui gratus futurus est: statim dū accepit de reddendo cogitet. Chrysippus qdem dicit illud: uelut in certamē cursus cōpositū: & carceribus iclusum: & operire debere suū tēpus: ad quod uelut dato signo p̄ filiat. Et qdem magna illi celeritate opus est: magna cōtentione: ut consequatur antecedentem.

Idendū est nunc quid maxime faciat ingratos: aut nimīū sui suspēctū: & ifitū mortalitati uitū. Se uis suag̃ mirandi: aut auuiditas inuidia. Incipiamus a primo. Nemo nō benignus est sui iudex. Inde ē ut omnia meruisse se extimet: & isolutū accipiat: nec satis pro suo pracio se extimatum putet: nec dicat. Hoc mihi dedit: sed q̄ sero: sed post quod labores. Quanto consequi plura potuissē: si illum aut illum: aut me colere maluissē. Non hoc speraueram. In turbam coniectus sum: tam exiguo dignum me iudicauit: honestius præterire fuit.

Vando Lentulus augur: diuitiag̃ maximū exemplū: ante q̄ illū libertini pauperē facerēt: hic quāto ter miles sestertiū suū uidit. proprie dixi. Nihil enī amplius uidit: q̄ ingenii sui sterilis tam pusillū. Cum enī esset auarissimus: nūmos citius mittebat q̄ uerba: tanta illi inopia erat sermonis. Hic cū omnia incrementa sua diuo Augusto deberet: at quē attulerat paupertatē: sub onere nobilitatis laborat. Nihil tantum in se congestū esse: q̄ perdidisset reddita eloquētia. At illi inter alia hoc quoq̄ diuus Augustus præsiterat: q̄ illū derisum a labore irritō liberauerat. Nō patitur auuiditas quenq̄ esse gratum. Nunq̄ enim iprobā spei quod datur satis est. Et maiora cupimus: quo maiora uenerūt. Multoq̄ concitior est auaritia: in magnag̃ opum congestu collocata. Vt flaminæ ifinitæ acrior uis est: quo ex maiore incendio emicuit. Aequē ambitio nō patitur quenq̄ in ea mensura honog̃ conuiescere: quā quidam eius fuit impudens uotū. Nemo agit de tribunatu gratias: sed quæritur q̄ nō est ad præturā usq̄ perductus. Nec hæc grata est si deest consulatus. Ne hoc quidē faciat: si unus est ultra se. Cupiditas porrigit: & sclicitatē suā non intelligit. Quia non unde uenerit respicit: sed quo tendat. Omnibus his uehementius: & importunius malum est inuidia: quæ nos inquietat: dum comparat. hoc mihi præsstitit: sed illi plus: sed illi maturius: & deinde nullius causam agit: contra omnes sibi fauet.

Vato est simplicius: quāto prudētius beneficiū acceptū augere scire. neminē tāti ab alio quāti a se ipso extimari. plus accipe debuisset: sed illi facile nō fuit plus dare. In multos diuidēdo liberalitas est. Hoc initiū est boni: cōsulamur: & aiūm eius grate excipiendo euocemus. Paq̄ fecit: sed sapius

facies. Illū mihi prætulit: & me multis. Ille non est mihi par uirtutibus: nec officiis: sed habuit suā uenerē. Quæredo non efficiā: ut maioribus dignus sim: sed ut datis indignus. Plura illis hoībus turpissimis data sunt. Quid ad rē? q̄ raro fortūa iudicat. Quotidie q̄rimur malos ēē fœlices. Sæpeq̄ agellos pessimi cuiusq̄ trāsierant: optimoꝝ uiroꝝ segetē grādo percussit. Fert fortē suā quisq̄: ut ī cæteris rebus: ita in amicitiiis. Nullū est tam plenū beneficiū quod nō uellicare malignitas possit. Nullū tam angustum quod non bonus interpretes extendat. Nunq̄ deerunt causæ q̄rendi: si beneficia a deteriore parte spectaueris.

Ide q̄ iniqui sunt diuinorū muneꝝ extimatores. Et quidē professi sapientiā quærunť: q̄ nō magni rudine corporis æquemus elephātes: uelocitate ceruos: leuitate aues: impetū tauros: q̄ solidior sit curis beluis: detentior damnis: depressior urfis: mollior fibris: q̄ sagacitate nos narium canes uincant: q̄ acie luminū aquilæ: spatio ætatis coruus: multa animalia nandi fœlicitate. Et cum quædā neccōire q̄dem ī id natura patiat̄: ut uelocitatē corpore: & uires pares aialibus habeamus: ex diuersis ac diffidētibz bonis: hominē non esse cōpositum: iniuriā uocant. Et in negligentes nostri deos q̄rimoniā iaciūt: q̄ non bona ualitudo: etiā uirtus inexpugnabilis data sit: q̄ non futuri scientia. Vix sibi temperant qui eo usq̄ imprudentiā prouehantur: ut naturā oderint: q̄ infra deos sumus: q̄ nō in æquo illis stetimus. Quāto latius est ad contemplationem tot tantorūq̄ beneficiorum reuertī: & agere gratias: q̄ nos in hoc pulcherrimo domicilio uoluerunt secula fortiri: q̄ terrenis præfecerūt. Aliquis ea animalia comparat nobis: quorū potestas pœnes nos est. Quicq̄ nobis negatū est dari nō potuit: Proinde quisquis es inq̄s extimator fortis humanæ: cogita quanta nobis tribuerit parens noster: quanta ualentiore animalia sub iugū miserimus: quanto uelociora sequamur. Quā nihil sit mortale: non sub ictu nostro positum. Tot uirtutes accepimus: tot artes. Aium deniq̄ cui nihil non eodē quo intendit momento paruum est: syderibus uelociora: quorū post multa sæcula futuros cursus antecedit. Tātū deniq̄ frugum: tantū opum: tantū regū aliæq̄ super alias aceruata. Circumeas licet cūcta: & quia nihil totū inuenies: q̄ esse te malles: ex oībz singula excerpās: quæ tibi dare uelles. Ita breue extimata uere indulgentia: ut confitearis necesse est: in delitiis te fuisset. Ita & charissimos nos habuerunt dii immortales: habentq̄. Et quis maximus tribui honos potuit ab ipsis: proximos nos sibi collocauerunt. Magna accepimus. Maiora non debuimus.

Aec mihi Liberalis necessaria credidi ut elicerē: & quia loquēdum aliquādo de magnis beneficiis erat: cum de minutis loqueremur: & quia īde manat enim huius detestabilis uitii audacia cui. n. respondēbit grate: quod munus extimabit magnum: aut reddendum: qui summa beneficia spernit? Cui salutem? Cui spiritum debet? qui uitā accepisse se a diis negat: quā quotidie ab illis petit. Qui cūq̄ ergo gratos esse docet: & hominum causam agit: & deorū quibus nullius rei indigentibus positus extra desiderium referre nihilominus gratiam possumus. Non est q̄ quisq̄ excusationem mētis ingratae ab infirmitate atq̄ inopia erat & dicat. Quid enī faciā: & quō? quādo supioribus dominisq̄ regū oīum gratias referā? Referre grām facile est. Si auarus es sine pendio si in ea opera. Eodē q̄dem momēto quo obligatus es: si uis cū quolibet paria fecisti: quoniā qui libenter beneficium accipit: reddidit.

Oc ex paradoxis stoicæ sectæ minime mirabile: ut mea fert opinio: aut incredibile est: eum qui libenter accipit: beneficiū reddidisse. Nam cū oīa ad casum referamus: fecit quisq̄ quātum uoluit. Et cum pietas: fides: iustitia: omnis deniq̄ uirtus inter se perfecta sit: etiā si illi manū exercere noluist: gratus pōtetia homini esse uoluntate. Quoties quod proposuit quisq̄ cōsequetur: capit opis sui fructū. Qui beneficiū dat: quid proponit? Prodesse ei cui dat ex uoluntate supra esse: si quod uoluit efficit, peruenitq̄ ad me animus eius: ac in utro gaudio efficit. Tulit quod petiit. Nō est enim sibi inuicē: aliquid reddi uoluit: aut non fuit beneficium: sed negociatio. Bene nauigauit: q̄ quē destinauit: positū tenuit. Teli iactus certe māus peragit officiū si petita percussit. Beneficium q̄ dat: uult excipe grate. Habet quod uoluit si bene acceptū est: si sperauit emolumentū aliquod: nō fuit hoc beneficiū: cuius propriū ē nihil de redditu cogitare. Quod accipiebā: eo animo accepi quo dabat: reddidi. Alioquin pessima optimæ rei cōditio est. Ut gratus: sim ad fortunā mittor. Si illa inuita respōdere nō possum: sufficit animus animo. Quid ergo? Nūq̄ quicquid potero: & faciā & reddā: & tēporē rerūq̄ occasionem sequar: & eius sinū cupiā a quo aliqd accipi? Sed malo loco beneficium est: nisi & excussis manibus esse gratum licet.

Vi accepit inquit beneficiū: licet aio benignissimo acciperet: nondum consumauit officium suū. Restat enim pars reddendī. Sicut in lusu est aliquid pilam iacere: ac diligenter excipere. Sed non dicitur bonus lusor: nisi qui apte & expedite remisit quam acceperat. Exemplum hoc dissimile est. Quare? q̄a huius rei laus in corporis motu est: & in agilitate: non in animo. Explicari itaq̄ totum debet: de quo oculis uideatur. Nec tamen ideo non bonum lusorem dicam: qui pilam ut oportebat excipiat: sed per ipsum mora quominus remitteret: nō fuit. Sed quis inquit arti ludentis nihil desit: quia partem q̄d fecit: sed & partem quam non fecit potest facere. Ludus ipse imperfectus est: qui & consumit uicibus mittendi ac remittendi. Nolo diutius hic fellere. Extimemus ita esse. Desit aliquid lusi: non lusori. Sic & ī hoc de quo disputauimus: deest aliquid rei datæ: cui pars alia debetur non animo. Qui animum parē sibi nactus est: q̄tum in illo est: quod uoluit efficit.

Beneficiū mihi dedit. Accepi nō aliter q̄ ipse accipi uoluit. Iā habet quod petit: & quod unū petierat. Igo gratus sum. Post hæc usus mei restat: & aliqd ex hoīe grato commodō. Hæc nō īperfecti officii reliqua pars est: quod p̄fecti accessio facit. Videas statuā. Alius est fructus artis: alius artifex. Artis est fecisse quod uoluit. Artificis fecisse cum fructu perfecit opus suum: uideas et sed non uendidit. Triplex est illi fructus operis sui. Vnus conscientia: hunc absoluto operæ percipit. Alter famæ. Tertius utilitatis:

LIBER TERTIVS

quæ allatura est: aut gratia: aut uenditio: aut aliqua cōmoditas. Sic beneficii fructus primus ille cōscientia. Hunc percipit qui quo uoluit munus suū pertulit. Secundus est: & fama: & eorūq; præstari inuicē possunt. Itaq; cū benigne acceptū est: beneficiū est: ipsum quidem bene accipiendo persolui.

Vid' ergo retulit gratiā: qui nihil fecit? Inquit primū fecit bono animo: bono obtulit: & quod est quod amicitia exequor. Post deinde aliter beneficiū: aliter creditū soluerit. Nō est q; expectes ut solutio nem tibi ostēdā: res inter animos gerit. Quod dico nō uidebis: dū: quāuis primo cōtra opinio nem pugnet tuā: si te cōmēdaueris mihi: & cogitaueris plures esse q; uerba. Ingēs copia est reg; sine nomi ne: quas nō propriis appellationibus notamus: sed alienis cōmodatis: quia pedē & nost; dicimus: & lecti: & ueli: & carminis Canē: & uenaticū: & marinū: & fidus: Quia non sufficimus ut singulis singula assigne mus: quotiēs opus est mutuamur. Fortitudo est pericula iusta cōtēnens: aut scientia periculorū repellēdo rum: excipiendorū: prouocandorū. Dicimus enī tamē & gladiatorē fortē uirū & seruū nequā: quē in contē ptum mortis temeritas impulit. Parsimonia est sciētia uitandi sumptus supuacuos. Vtars re familiari mo derate utendi: parcissimorū tamē hominē uocamus pusilli animi & cōtracti. Cū in infinitū iter sit: iter mo dum & angustias. Hæc alia sunt natura. Sed efficit iopia sermonis ut: & hunc & illū parcū uocemus: ut & ille fortis dicatur cū ratione fortuita despiciens: & hic sine ratione in pericula excurrens. Sic beneficiū est: & actio ut diximus beneficia: & ipsum quod datur per illā actionem: ut pecunia: domus prætexta. Vnum utriq; nomen est: uis quidem ac potestas longe alia.

Itaq; attende: lā intelligis: nihil me q; opinio tua refugiat dicere: illi beneficio quod actio perficit: relata gratia est: si illud beniuole excipimus. Illud alteq; quod in re cōtinetur: nōdū reddidimus: & uolumus reddere. Voluptati uoluptate satifsecimus: rei rem debemus. Itaq; quāuis rettulisse illū gratiā dicamus: qui beneficiū libēter accepit. iubemus tamē aliquid simile ei quod accepit reddere. A con suetudine q; adā quæ dicimus abhorrent. Deinde alia uia ad cōsuetudinē redeūt. Negamus iniuriā acci pere sapiētē: tamē qui illū pugno percusserit: iniuriæ dānabitur. Negamus rem stulti esse: & tamē eū qui rem aliquā stulto surripuerit: furti condēnabimus. Insanire oēs scilicet stultos dicimus. Nec tamen oēs cu ramus hebeoro. His ipsis quos uocamus isanos: & suffragium: & iurisdictionē cōmittimus. Sic dicimus eū qui beneficiū bono animo accepit: gratiā rettulisse. Nihilominus illū in ære alieno relinquimus: gra tiam relatur: etiam cū reddiderit: exhortatio est illa non inficiatio beneficii: timeamus ne uel intollerabi li sarcinā depressi deficiamus. Animo bono mihi donata sunt: & fama defensa: detractæ sordes spiritus: & libertas potior spiritu: & quomodo referre gratiā potero: quando ille ueniet dies: quo illi animum nost; ostendam? Hic ille ē quo ipse suū ostēdit. Excipe beneficiū: amplexare: gaude: nō q; accipias: sed q; reddas: debiturus sis. Nō adibis iam magnæ rei periculū: ut casus ingrātū facere te possit. Nullas tibi proponam difficultates. Ne despondeas animo. Ne laborum ac longe seruitutis expectatione deficias. Non differo te de præsentibus fiat. Nunq; eris gratus: nisi statim sis. Quid ergo facies? Nō arma sumenda sunt: & fortasse erunt. Non maria emetienda: fortasse etiam uentis minantibus solues. Vis reddere beneficium? Benigne accipe: Rettulisti gratiam: non ut soluisset te putes: sed ut securior debeas.

Explicit liber secundus de beneficiis.

Lucii Annei Senecæ liber tertius de beneficiis incipit.

On referre beneficiū: nec beneficiis grām: & est turpe: & apud omnes habet. Eburti Libe ralis. Ideo de igratis etiā igrati quærunť. Cum iterim hoc oibus hæret qd oibus displicet: adeo q; in cōtrariū itur: ut quodā habeamus isestissimos: nō pōt beneficia tātū: sed ppter beneficia. Hæc prauitate naturæ accidere qbusdā non negauerim pluribus: qā memoriā tē pus iterpositū subduxit. Nā qrecentia apud illos uiguerūt: ea iteriecto spatio obsole scūde qbus fuisse mihi tecū disputationē scio. Cū tu illos nō igratos: sed oblitos. Tāq; ea res igratū excuset: quæ fecit. Aut quia hoc accidit alicui nō sit igratus: cū hoc non accidat nisi ingrato. Multa sunt ge nera igratorū: ut sup; homicidæ: quorū una culpa est: cæter; in partibus uarietas magna. Ingratus q; bene ficiū accepisse se negat quod accepit. Ingratus est qui dissimulat. Ingratus q; non reddit. Ingratus oium q; oblitus est. Illi enī si non soluunt: tamē debēt. & extat apud illos uestigiū certe meritō: itra malam cōscie tiā cōclusorū. Et aliquando ad referendā grām cōuerť ex aliqua causa possunt: si illos pudor admouerit: si subita honestæ rei cupiditas: qualis solet ad tēpus: etiā in malis pectoribus exurgere: si inuitauerit facilis occasio. Hic nunq; fieri gratus potest: cui totū beneficiū elapsū est. Et utrū tu peiorē uocas: apud quē gra tia beneficii interciderit: an apud quem ē memoria? Vitiosi oculi sunt: q; lucem reformidant: cæci qui nō ui dent. Et parentes suos non amare impietas est. Non agnoscere insanīa. Quis tam ingratus est: q; qui quod in prima parte animi positū esse debuit: & semper occurrere: ita seposuit & abiecit: ut in ignorantiam uerte retur? Apparet illum non sæpe de reddendo cogitasse: cui obtexit obliuio.

Enīq; ad reddendā grām: & uirtute opus est: & tēpore: & facultate: & aspirante fortuna. Qui me minit sine spendio gratus est. Hoc quod nō opēra exigit: nō opes: nō felicitatem: qui nō præstat: nullū habet quo latiat patrociniū. Nunq; enī uoluit gratus esse: qui beneficiū tam lōge proiecit: ut extra cōspectū suū poneret. Quæadmodū quæ in usu sunt: & manū quotidie tactūq; patiunt: nunq; pericu lum situs adeunt. Illa quæ ad oculos nō reuocant: sed extra cōuersationē: ut superuacua iacuerunt: sordes ipsa colligunt uetustate. Ita quicquid frequens cogitatio exercet ac renouat: memoriæ nunq; subducitur: quæ nihil perdit: nisi ad quod sæpe non respexit.

P Ropter hanc causam aliæ quoq; sunt: quæ nobis merita nōnunq; maxime uelant. Priā ac omniū

potissima: & nouis semp cupiditatibus occupati: nō qd habeamus: sed quid petamus ispiciamus. nō id qd est: sed quod appetitur itent. Quicqd enī domi est: uile est. seqtur autē ut ubi quod acceperis leue: nouoꝝ cupiditas fecit. Auctor quoq; eoz nō sit in prācio. Amauimus aliquē & suspeximus: & fundatū ab illo statum nostꝝ professi sumus: quādiu nobis placebat: ea quā cōsecuti sumus. Deīde irrūpit aīum aliorū admiratio: & ad ea īpetus factus est: uti mortalibus mos est ex magnis maiora cupiēdi. p̄tinus excidit: quicquid ante apud nos beneficiū uocabat. Nec ea ituemur: quā nos aliis prāposuere: sed ea sola quā fortuna prācedētiū ostentat. Nō pōt autē quisq; iuidere & gratias agere. Quia iuidere q̄rētis & mōesti est. Gratias agere uero gaudentis. Deīde qā nemo nostrum nouit: nisi id tempus quod eum maxime transit. Ad prāterita rari aīum retorquent. Sic fit ut prāceptores eorumq; beneficia ītercidant: qā totam pueritiā relinquit. Sic fit ut in adolescentiā nostrā collata pereat: qā ipsa nunq; retractant. Nemo quod fuit tanq; ī prāterito: sed tanq; in perditio ponit. Ideoq; caduca memoria est futuro īminentium.

Oc loco reddēdū est Epicuro testimoniū: qd affidue quārif: qd aduersus prāterita sumus īgrati: qd quācūq; percepiimus bona: non in memoriā reducamus: nec īter uoluptates numeremus. Cū autē certior nulla sit uoluptas: qd quā iā eripi nō pōt. Prāsentia bona nondū tota īsolido sunt: potest illa casus aliquis icidere. Futura pendēt: & īcerta sunt. Quod prāterierit īter tuta sepositū est. Quō gratus qsq; esse aduersus beneficia pōt: qd omnem uitā suā trāstulit: Prāsentium uel īuitus ac prāteritoꝝ memoria gratum facit. Memoriae minimum tribuit: quisq; īpei plurimum.

Vemadmodū mi liberalis quādā res semel percepta hārent: quādā ut scias nō est satis didicisse. Intercidit enī eoz scientia nisi cōtineatur. Geometriā dico & sublimiū cursum: & si qua alia ppter subtilitatē lubrica sunt. Ita beneficia quādā magnitudo nō patit excidere: quādā mīora: sed numero plurima: & tēporibus diuersa effluūt. Quia ut dixi non subīde illa tractamus: nec libenter qd cuiq; debeamus cognoscimus. Audi uoces potentiū. Nemo nō uicturā semper in aīo suo memoriā dixit. Nemo non debitū se & deuotū p̄fessus est. Et si quod alius humilius uerbū quo se oppignoraret iuenit. Post exiguū tēpus idem illi uerba priora quasi sordida: & pag; libera euitāt: perueniunt deīde eo quo ut ego extimo: pessimus quisquis: atq; ingratisimū peruenit: ut obliuiscantur. Adeo tamen ingratus est qui oblitus est: ut gratus cui beneficiū in mente uenit.

Quaestio: An ingrati sint puniendi. Oc tamen iūsum uitū: an īpunitum esse debeat: quārif. Et an hāc lex quā in scholis exercet: ēt in ciuitate ponenda sit? qua īgrati datur actio: quā uidet aqua oībus. Quid nī? cum urbes quoq; urbibus quā prāstiterē exprobet: & maiores collata a posteris exigant. Nostri maiores maximū scilicet uiri ab hostibus tantū expetierūt beneficia: magno aīo dabant: magno perdebant. Excepta macedo num gente non est in ulla data: aduersus īgratum actio. Magnumq; hoc argumentum dandum nō fuisse qd aduersus maleficiū omne cōsensimus: & homicidii: ueneficii: paricidii: uiolatay; regionum: alicubi atq; alicubi diuersa poena est: sed ubiq; aliqua. Hoc frequentissimē crimen nūq; pūitur. Vbiq; īprobatur. Neg; absoluius illud. Sed cum difficilis esset icerte rei extimatio: tantum odio damnauimus: & īter ea relinq;mus quā ad uindictas deos admittimus.

Ationes autē multae mihi occurrūt: propter quas crimē hoc in legē cadere nō debeat. Primum oīum pars optima beneficii perit: si actio sicut certae pecuniae: aut ex conducto: aut ex locato datur. Hoc enī speciosissimū est in illo: quod dedimus uel perdituri: quod totū permisimus accipiēti arbitrio. Si appello: si ad iudicē uoco: īcipit non beneficiū esse sed creditum. Deīde cū res honestissima sit res: ferre gratia: desinit esse honesta: si necessaria est. Nō magis laudabit quisq; gratū hominē qd eum qd depositū reddidit: aut quod debebat extra iudicē soluit. Ita duas res qbus in uita humana nihil pulchrius est corrūpimus. Gratū hominē: & beneficium. Quid enī aut in hoc magnificū est: si beneficiū nō dat: sed cōmodat: aut in illo qd reddit: non qd uult: sed qd necesse est. Nō est gloriosa res gratū esse: nisi tutū est īgratū fuisse. Adīce nunc qd huic uni legi oīa fora uix sufficiēt. Quis erit qd non agat: qd cum quo non agat? Oēs sua extolunt: oēs ēt minima quā in alios cōtulere dilatāt. Prāterea quācūq; in cognitione cadūt: cōp̄hēdi possunt: & nō dare īfinitā licētiā iudici. Ideo melior uidet cōditio causae bonae: si ad iudicē qd ad arbitrium mittit. Quia illū formula icludit: & certos quos nō excedat terminos ponit. Huius libera: & nulla astricta uiculis religio: & detrahare aliqd potest: & adicere: & sniam suam nō prout lex: ut iustitia suadet: sed prout humāitas: aut misericordia impulit regere. Ingrati actio nō erat iudicē alligatura: sed regno liberrimo positura. Quid sit enī beneficium nō cōstat: deīde quātū sit refert qd benigne illud īterprātetur iudex. Quid sit īgratus nulla lex monstrat. Sape & qd reddidit quod accepit īgratus est: & qd non reddidit gratus. De qbus etiam imperitis iudex dimittere tabellā potest: ubi fecisse: aut nō fecisse pronūciandū est: ubi prolatis cautionibus controuersia tollit: ubi īter disputātes ratio ius dicit. ubi uero animi coniectura capiendā est. ubi id de quo sola sapientia decernit in controuersiam īduci non potest. Ad hāc siue iudex ex turba se lectorum quem census in album: & equestris hāreditas misit.

Tag; nō hāc pag; idonea res uisā est: quā deducere ad iudicē: sed nec huic rei satis idoneus iudex īuētus est: quod nō admiraberis si excusseris. Quid habiturus fuerit difficultatis quisquis ī eius modi reg; exisset. Donauit aliq; magnam pecuniā: sed diues: sed nō sensurus īpendiūt. Donauit alius: sed toto patrimonio cessurus. Sūma eadē est: beneficiū idē nō ē. Etīā nūc adīce. Hic pecuniā pro addito dependet: sed cū illā domo protulisset: ille dedit eandē sed mutuā sumpsit: aut rogauit: & se obligari īgenti merito passus est. Eodem existimas loco esse illum qui beneficium ex facili largitus ē: & homo qui

LIBER TERTIVS

accepit ut daret. Tpe quādā magna fuit: nō sūma. Beneficiū ē donata possessio: cuius fertilitas laxare
sit annonā. Beneficiū est unus in famē panis. Beneficiū est donare regiones: per quas multa flumina & na-
uigabilia decurrāt. Beneficiū est arētibus litim & uix spiritū per siccas fauces ducentibus mōstrare fontē.
Quis inter se ista cōparabit? Quis expēderet? Difficilis est snia: quā non rē sed uim requirit. Eadem licet
sint aliter data: nō idē pendunt. Dedit mihi hic beneficiū: sed nō libēter. Idem dedisse se quāstus est: sed su-
perbius me q̄ solebat aspexit: sed tamen tarde dedit: ut plus prāstaturus fuerit: si cito negasset. Hōz quo-
modo iudex inibit extimationē: cū sermo & dubitatio: & uultus meriti gratiā destruant.

Vid q̄ quādā beneficia uocant: quia nimis concupiscunt: quādā nō sunt ex hac uulgarī nota: sed
maiora etiā si minus apparent. Beneficiū uocas dedisse potētis populi ciuitatē: in quatuordecim
gradus deduxisse: & deuendisse capitis reū: quid utilia suasisse: quid retinuisse ne in scelus rueret:
quid gladiū excussisse morituro: quid efficacibus remediis refocillasse lugentē: & quod desiderabat uolē-
tem sequi: & auide consiliū reduxisse. Quid asseidisse agro: & cū ualido eius ac salus momētis cōstaret:
excepisse idonea ibi tēpora: & cadentēs uenas uino refecisse: & medicū adduxisse morienti. Hāc quis exti-
mabit: quis dissimilibus beneficiis inbebit beneficia pensari. Donauit tibi domū: sed ego tuā supra te rue-
re prādexi. Dedit tibi patrimōium: sed ego naufrago tabulam. Pugnaui pro te & uulnera excepit. Atego
uitam tibi silentio dedi. Cū aliter beneficiū detur: aliter reddat. paria facere difficile est.

Ies prāterea beneficio reddēdo nō dicis: sicut pecuniā creditā. Itaq̄ pōt qui nondū reddidit: red-
dere. Dic enī: ita quod tēpus deprāhendat ingratus. Maxima beneficia probationē non habent.
Sāpe intra tacitā duoz cōscientiā latent. An hoc inducimus: ut nunc demus beneficia sine testē.
Quā deinde poenā ingratū cōstituamus: unā oībus: cū disparia beneficia sint: inaequales: & pro cuiusq̄ be-
neficio maiorē: aut minorē. Age intra pecuniā uersabitur taxatio. Quid q̄ quādā beneficia uitae sunt:
& maiora uita. Hisq̄ pronūciabis poena minor beneficio. Iniqua est poena & capitalis. Quid inhumanius
q̄ cruentos esse beneficiorum exitus.

Vādā inquit priuilegia parētibus data sunt. Quomodo hōz extra ordinē habita ratio est: sic alio-
rum quoq̄ beneficiorū haberi debet. Parentū cōditionē sacrauius: quia expediebat liberos tolli.
Solicitandi ad hūc laborē erunt icertā adituri fortunā. Nō poterat illis dici q̄ beneficia dātibus di-
citur. Cui des elige ipse tecū. Si deceptus es: quātere dignū aditua. In liberis tollēdis nihil iudicio tollētū
licet: tota res uoti est. Itaq̄ ut æquiore animo adirent aleā: danda illis aliqua potestas fuit. Deinde aliq̄ con-
ditio est parentū qui beneficia: quibus dederūt dant: nihilominus daturi sunt. Nec est periculū ne dedisse
illos mentiantur. In cāteris quārī debet: non tantū an receperint: sed an dederint. Hōz in confessio me-
rita sunt: & quia utile est iuuentuti regi: imposuimus illi quasi domesticos magistratus sub quoz custo-
dia cōtinent. Deīde oīum parētū unū erat beneficiū. Itaq̄ extiari semel potuit. Alia diuersa sunt dissimi-
lia: infinitis inter se interuallis distantia. Itaq̄ sub nulla regula cadere potuerunt. Cum æquius esset omnia
relinqui: q̄ omnia æquari.

Vādā magno dātibus cōstāt: q̄dā excipiētibus magna sunt: sed gratuita tribuētibus: q̄dam amicis
data: q̄dam ignotis. Plus est quāuis idē des: si ei dat quē nosse a beneficio incipis. Hic auxilia tribu-
it. Ille ornāmēta: ille solatia. Inuenies q̄ nihil putet esse iucundius: nihil maius: q̄ habere i quo cala-
mitas acq̄escat. Inuenies rursus q̄ dignitati suae: q̄ securitati suae consuli malit: & q̄ plus ei debere se iudicet
per quem tutior est: q̄ ei per quem honestior. Proīde ista maiora aut mīora erunt: prout fuerit iudex: aut
ad hāc: aut ad illa iclinatus aio. Prāterea creditorem mihi ipse eligo. Beneficiū sāpe ab ipso accipio a quo
nolo. & aliquando ignorās obligor. Quid facies: i gratum uocabis eum cui beneficiū iscio: & si sciisset
non accepturo ipositum est. Num uocabis eum: q̄ utrunq̄ acceptum non reddidit.

Liquis dedit mihi beneficiū: sed idem postea fecit iniuriā. Vtq̄ uno munere ad patientiam oīum
iniuriā astrigor: an proīde erit: ac si grām rettuleri: q̄a beneficiū suum ipse i sequenti iniuria re-
scidit. Quomodo deīde extiabis. Vtrum plus sit quod accepit: aut in quo lāsus est. Dies me defi-
ciet: omnes difficultates perseq̄ tentantem. Tardiores iquit ad beneficia danda faciūs: non iudicando data:
nec ificiatores eoz afficiendo poena. Sed illud quoq̄ tibi econtrario occurrat. Multo tardiores futuros ad
accipienda beneficia: si periculum causā dicēdā adituri erunt: & inocētiam sollicitore habituri loco. Deī-
de erimus per hāc ipsi quoq̄ ad danda tardiores. Nemo enī libenter dat iuitus: sed qcunq̄ ad benefaciē-
dum bonitātē iuitatus est: & ipsa pulchritudinē rei ēt libentius dabit: nihil debituris: nisi quod uolūt. Mi-
nuitur enī gloria eius officii cui diligenter cautum est.

Eīnde pauciora erūt beneficia: sed ueriora. Quid autē mali est ihiberi beneficiorum teneritatem.
Hoc enī ipsum secuti sunt q̄ nullam legē huic cōstiterūt: ut circūspectius dōaremus: circūspectius
eligeremus eos i quos merita cōferunt. Etiam atq̄ ēt cui des cōsidera. Nulla actio erit: nulla repe-
titio. Erras si extimas succursus tibi iudicē. Nulla lex te itegz restituet. Solam accipiētis fidē specta. Hoc
modo beneficia auctoritatē suā tenēt: & magnifica sunt. Pollues illa si materiā litiū feceris. Aeq̄issima uox
est: & ius gētiū prae se ferens: redde quod debes: uitā quā debet: dignitatē: securitatē: sanitatem. Reddi ma-
xima quāq̄ nō possunt. Aut pro his inquit: aliquid quod tanti sit: hoc est quod dicebā: iteriturā tatē rei
dignitatē: si beneficiū: mercē facimus. Non est icitandus aīus: ad auaritiā ad quārelas: ad discordiā: sua
sponte in ista fert. Quantum possimus resistamus: & quārenti occasiones amputemus.

Tinā q̄dem persuadere possemus: ut pecunias creditas tantū a uolentibus acciperent. Vtinā nulla
stipulatio emptorē uēditori obligaret. Nec pacta conuentaq̄ impressis signis custodirentur. Fides

potius illa seruaret: & æquū colens animus. Idem necessaria optimis prætulērunt: & cogere fidē q̄ spectare malunt. Adhibent ab utraq̄ parte testes. Ille per tabulis pluriū nomina interpositis parariis facit. Ille non ē interrogatōne contractus: nisi rē manus sua tenuit. Ob turpē humani generis & fraudis: ac nequitiaē publicæ cōfessionē: annulis nostris: plusq̄ animus creditur. Inquit: isti uiri ornatī adhibiti sunt. Hi inquit primumuntur. Nempe ne ille neget accepisse se quod accepit: hos incorruptos uiros & iudices ueritatis existias. At his ipsis non statim aliter pecuniæ cōmittentur. Itaq; non honestius erat a quibus tam fidem falli: quā ab omnibus præsidia timeri. Hoc unū deest auaritiæ: ut beneficia spōre non demus. Generosi animi & magnifici est iuuare & prodesse. Qui dant beneficia deos imitantur: q̄ repetit senatores. Quid: illos dum iudicamus: in turbam sordidissimam redigimus.

P Lures inquit ingrati etiā si nulla aduersus ingrātū datur actio: imo pauciores: quia maiore delectu dabunt beneficia. Deinde nō expedit notū omnibus fieri: q̄ multi ingrati sint. Pudorem enī rei tollet multitudo peccantiū: & desinet esset probri loco cōmune maledictū. Nūquid iam ullam repudio erubescit: postq̄ illustres q̄dā ac nobiles fœminæ: nō cōsulū numero: sed maritorū annos: suos computant: & exeunt matrimonii causā: nubunt repudiū. Tādiu istud timebat: q̄diu rapax erat. Quia nulla sine diuortio acta sunt. Quod sæpe audiebant: facere dediderūt. Nunq̄d iā ullus adulterii pudor est: postq̄ eo uentū est: ut nulla uix habeat: nisi ut adulterium uitet. Argumētū est de formidatis pudicitia: quā iuuenes tā miserā: tā sordidam. Vt illi satis sit unū adulterorū: par nisi singulis diuisit horas: & nō sufficit dies oibus: nisi apud alium gestata est: apud alium mansit. Infirmata & antiqua est quæ nesciat matrimonium uocari unum adulterium. Quemadmodum horū delictorū iam euauit pudor: postq̄ res latius euagata ē. Ita ingratos plures efficit & auctiores si numerare se cœperint.

Q Vid ergo: impunitus erit ingratus? Quid ergo sp̄nitus erit impius? Quid malignus? Quid auarus? Quid impotens? Quid crudelis? Impunita tu credis esse quæ iniusta sunt. Aut ullum supplicium grauius existias publico odio. Poena ē q̄ nō audet ab ullo beneficium accipere: q̄ nō audet ulli dare: q̄ omnium designatur oculis: aut designare se iudicat q̄ intellectum optime rei ac dulcissimæ amissio. An tu isœlicē uocas qui caruit acie oculoꝝ: cuius aures morbus obstruxit? Num uocas miserum eum qui sensum beneficiorū amisit? Testes ingratorū omnium deus metuit. Vrit illum & angit intercepti beneficii conscientia. Deniq; satis hac ipsa poena magna est: q̄ rei ut dicebam iucundissimæ fructū nō percipit. At quem iuuat accepisse: æquali perpetuāq̄ uoluntate fruitur: & animum eius a quo accepit non remittens gaudet. Gratum hominem semper beneficium delectat: ingratum semel. Comparari autem pōt utriusq̄ uita. Cum alter tristis sit & sollicitus qualis esse inficiator ac fraudulenter solet. Apud quem non parētum qui debet honor est: non educatoris: non præceptorū. Alter lætus hilaris: occasionem expetendæ gratiæ expetens: & ex hoc ipso affectu gaudiū grande percipiens: nec quæres quomodo: de quo: quare: sed quē admodum plenius uberiusq; respondeat: non solum parentibus & amicis humilioribus: sed personis. Nā etiam si a seruo suo beneficium accipit: extumat non a quo: sed quod acceperit.

Q Vanq̄ quærit a quibuscūq̄ sicut ab Heccatone: an beneficiū dare seruus domino possit? Sūt enim q̄ ita distinguat. Quædā beneficia esse: q̄dam officia: q̄dam ministeria. Beneficiū esse quod alienus det. Alienus est qui potuit sine reprehensione cedere. Officiū esse: filii: uxoris: & eaq̄ p̄sonarū quas necessitudo suscitāt: & ferre opem iubet. Ministerium esse serui. quē cōditio sua eo loco posuit: ut nihil eorū quæ præstat imputet superiori. Præterea seruos qui negat dare aliquando beneficiū: ignarus est iuris humani. Refert enim cuius causa sit qui præstat: nō cuius status. Nulli præclusa uirtus ē: oibus pater: oēs admittit: oēs inuitat: ignuos: libertinos: seruos: reges: & exules. Nō eligit domū: nec censum: nudo hoīe cōtēta ē. Quid enim erat tuti aduersus repentina? Quid animis magnus promitteret sibi: si certam uirtutem fortuna mutaret? Si nō dat beneficiū seruus domino: nec regi quisq̄ suo: nec duci suo miles. Quid enim iter est: q̄li quis enim teneatur imperio: si summo tenetur? Nā si seruo quo minus in noīe meriti prouenit necessitas obest: & patientia ultima timor. Idē istud obstat: & ei qui regē habet: & ei qui ducē: quoniā quomodo sub disputari titulo: paria in illis licent. Atq; dāt regibus suis: dāt ip̄eratoribus beneficia. Ergo & dominis potest seruus iustus esse: potest fortis: pōt magnanimus. Ergo & beneficiū dare potest. Nam & hoc uirtutis est: ideoq; dominis serui beneficia possunt dare: ut ipsos sæpe beneficii sui fecerint. Non est dubiū quin seruus beneficium dare possit cuilibet: quare ergo non & domino suo possit?

Q Via nō pōt iquit creditor domini sui fieri: si pecuniā illi dederit. Alioq̄n quotidie dominū suū obligat. Peregrinantē sequit: ægro ministrat: & labore sūmo colit. Oīa tamē ista quæ alio præstātē beneficia dicerent: præstante seruo ministeria sunt. Beneficiū enim id est quod quis dedit: cū illi licet & nō dare. Seruus autē nō habet negandi potestātē: ita nō præstat: sed parēt. Nec id se fecisse iactat: q̄ non facere nō potuit. Nā sub ista lege uincā: & eo perducā seruū: ut in multa liber sit. Interest dic mihi si tibi ostendero aliquē seruū pro salute domini sui sine respectu dimicantē: & cōfossū uulneribus: reliquias tamen sanguinis ab ipsis uitalibus fundentē: & ut ille effugiendi tempus habeat: morā sua morte quærentem. hunc tu negabis beneficiū dedisse: q̄a seruus est? Si tibi ostēdero aliquē ut secreta domini prodāt nulla tyranni pollicitatione corruptū: nullis territi minis: nullis cruciatibus uictū auertisse quantū potuerit suspitiones quærentis: & ip̄dissē spiritū fidei. hunc tu negabis beneficiū domino dedisse: q̄a seruus est? Vide ne eo maius sit: quo rarius est exēplū uirtutis ī seruis: eoq; gratius q̄ cum ferre iusta ip̄eria sint: & oīs necessitas grauis. Commune seruitutis odium in aliquo domini caritas uicit. Ita nō ideo beneficium nō est: quia a seruo profectum est: sed ideo maius: quia deterrere ab illo nec seruitus quidem potuit.

LIBER TERTIVS

Rat si quis existimat seruitutē in totū hominē descēdere, Pars melior eius excepta ē. Corpora obnoxia sunt & ascripta dominis. Mēs quidē sui iuris: quā adeo libera & uaga est: ut ne ab hoc quē carcere cui inclusa est teneri queat: quominus īpetu suo utat: & ingentia agat: & in infinitū comes cælestibus exeat. Corpus itaq; est quod domino fortuna tradidit. Hoc emit. Hoc uēdidit. Interior illa pars mācipio dari nō pōt. Ab hac quicquid uenit: libeꝝ est. Nō enī aut nos oīa iubere possumus: aut in omnia serui parere coguntur. Contra rēpublicā imperata non facient. Nulli sceleri manus cōmodabunt.

Vadā sunt quæ leges nec iubēt: nec uetāt facere. In his seruus materiā beneficii habet: quādiu prastatur. quod a seruis exigī solet. Ministeriū est. Vbi plusq; quod seruo necesse est beneficium. Vbi in affectum amici transit: desinit uocari ministerium. Est aliquid quod dominus prastare debeat: ut cibarium uestiariū. Nemo hoc dixit beneficium: at indulgit. Liberalius educauit. Artes quibus eruditur ingenui tradidit: beneficium est. Idem e contrario sit in persona serui. Quicquid est quod seruilis officii formulam excedit: quod non ex imperio: sed ex uoluntate prastatur: beneficium est. Si modo tantum est: ut hoc uocari potuerit: quolibet alio prastante.

Eruus ut placet Chrysippo perpetuus mercenarius est. Quēadmodū ille beneficium dat: ubi plus prastat q̄ quos operis locauit. Sic seruus ubi beniuolentia erga dominū fortunæ suū modū trāsīt: & altius ad aliquid ausus: quod etiā foelicius nati decori esset: & spem domini antecessit: beneficium est intra domū inuentū. An æquū tibi uideat: quibus si minus debito faciant. Irascimur nō habēti gratiam: si plus debito solitog; fecerint. Vis scire quādo nō sit beneficium: ubi dici pōt: quid si nollit. Vbi uero id p̄stat quod nolle licuit: uoluisse laudādū est. Inter se cōtraria sunt: beneficium & iniuria. pōt dare beneficium domino: si a dño iniuriā pōt accipe. Antiq; iniuriis dominog; in seruos: q̄ audiat positus est: q̄ & sæuitiā & libidinē: & in p̄bēdis ad uictū necessariis auaritiā cōpescat. Quid ergo beneficium dominus a seruo accipit: imo homo ab hoīe. Deniq; quod in illius ptāte fuit: fecit. Beneficiū domino dedit. Ne a seruo acceperis in tua ptāte ē. Qui at tantus est: quē nō fortuna idigere etiā infirmis cogat. Multa iā beneficiog; genera referā & dissimilia: & quādā inter se cōtraria. Reddit aliquis domino suo uitā: dedit mortē: seruauit peritūg; & hoc si pag; est pereundo seruauit. Alius mortem domini adiuuit. Alius decept.

Laudius Quadrigarius in secūdo uicesimo annaliū tradit: q̄ cū obsideret Drumētū: & iā ad sumā desperationē uentū esset: duos seruos: ad hostē trās fugisse: & operæpræciū fecisse. Deinde urbem capta: passim discurrete uictore: illos per nota itinera ad domū in qua seruierat præcurrisse: & dominā suā ante se ægisse: & quærētibus quānam esset. Dominā equidē crudelissimā ad supplicium ab ip̄is ducis: professos esse. Educta deinde extra muros summa cura celasse: dōec hostilis ira cōsideret. Deinde ut satiatus miles ad romanos muros cito rediit: illosq; ad suos redisse & dominā sibi ipsos dedisse. manum sit utrūq; e uestigio illa: nec indignata est ab his se uitā accepisse: in quos uitæ necisq; ptātē habuisset. Potuit sibi hoc uel magis gratulari. aliter autem seruata minus notæ: & uulgaris clemētiā habuisset. Sic seruata nobilis familia: & exēplū duag; urbiū fuit. In tāta cōfusione captæ ciuitatis cū sibi quisq; consuleret: oēs ab illa præter transfugas fugierūt. At hi ut ostēderet quo animo facta esset: prior illa transitio a uictoribus ad captiuā transfugerunt personam patricidag; ferentes. Quod in illo beneficio maximum fuit. tanti iudi cauerunt ne domina occideretur: quanti uideri dominam occidisse. Non est mihi crede: non dico seruilis animi egregium factum famam sceleris emisse.

Tenus prætor marsoꝝ ducebat ad romanū imperiū. Seruus eius gladiū militi ipsi a quo trahebatur eduxit: & primū dominū occidit. Deinde ipse est inq; me & mihi cōsulere iā dominū māmisi: atq; ita se uno ictu transierit. Da mihi quenq; qui magnificētius dominū seruauerit.

Orfiniū Cæsar obsideat. Tenebatur inclusus domitius. Imperauit medico eidēq; seruo suo ut sibi uenenu daret. Cū tergiuersantē eū uideret: qd cūctaris inquit tanq; in tua potestate totum istud sit: mortem rogo armatus. Tū ille promisit: & medicamētū innoxiiu bibēdū illi dedit: quo cū sopitus esset: accessit ad filium eius. lube me inquit seruari: dum ex euentu intelligis an uenenum patri tuo dederim. Vixit Domitius: & seruatus a cæsare est. Prior tamen illum seruus seruauerat.

Ello ciuili proscriptū dominū seruus abscondit: & cū annulos eius sibi aptasset: ac uestē induisset spiculatoribus occurrit: nihil se depræcari: quominus īperata perageret dixit: & deinde ceruicē porrexerit. Quāti uiti est pro domino eo tempore mori uelle: quo erat rara fides: dominum mori nolle publica crudelitate. Item inueniri in publica perfidia fidem cum præmia proditiōis ingentia ostendant: præmium fidei: mortem concupiscere.

Ostri sæculi exēpla nō præteribo. Sub Tiberio Cæsare fuit accusandi frequēs & poene publica rabies: quæ omni ciuili bello grauius togatā ciuitatē cōfecit. Excipiebat ebriog; sermo: simplicitas iocatiū. Nihil erat tutū. Omnis seruiēdi placebat occasio. Nec iā reog; expetebat euentus cum esset unus. Coenabat paulus prætorius in cōuiuio quodā imaginē Tiberii esse habēs eccipa: & eminente gēma: rem ineptissimā fecero: si nunc uerba quæfiero quēadmodū dicā illū matellā sumpsisse. Quod factū simul & Maro ex notis illius tēporis uestigatoribus notauit: & seruus eius quo nectabant insidiæ ei ebrio annulum extraxit. Et cū Maro cōuiuas testaret amorā esse imaginē obstitis: & iam subscriptione compoeret: ostendit in manu sua seruus annulum. Siquis hunc seruū uocat: & illum conuiuiam uocabit.

Vb diuo Augusto nondū hominibus uerba sua periculosa erant: iam molesta. Ruffus uir ordinis senatorii inter coenā optauerat: ne Cæsar saluus rediret ex ea peregrinatione quā parabat: & adiecerat idē oēs & tauros & uitulos optare: fuerūt qui illa diligēter audirēt: primū diluxit: seruus

qui cœnanti ad pedes steterat: narrat quæ inter cœnâ ebrius dixisset. Hortat eum ut Cæsare occupet: atque ipse se deferat. Vfus consilio descendenti Cæsari occurrit. Et cō malam mentē habuisse se pridie iurasset: id ut in se & filios suos recideret optauit: & Cæsare ut ignosceret sibi: rediretque in gratiam secū rogauit. Cum dixit se Cæsare facere. Nemo inquit credet te mecū in gratiā redisse: nisi aliquid mihi donaueris. Petitque non faciendā atque ppetio summam & ipetrau. Cæsare ait mea causa dabo operā: ne unquam tibi irascar. Honestæ Cæsare quod ignouit: quod libertatem clementiæ adiecit. Quicquid hoc audiuerit exemplum necesse est Cæsare laudet: sed eum seruū ante laudauerit. Nō expectas ut tibi narrē manumissum qui hoc fecerat: pecuniam pro libertate eius Cæsare numerauit.

Ost tot exēpla non ē dubiū: quin beneficiū aliquando a seruo domus accipiat. Quare potius psonā nā rē minuat: quā psonā res ipsa cohonestet. Eadē oībus picipia: eadēque origo. Nemo altero nobilior nisi cui rectius ingeniū & artibus bonis aptius. Qui imagines in atrio exponūt: & nomia familiæ suæ lōgo ordine: ac multis strictinātū illigata flexuris in parte prima ædiū collocāt: nō noti magis quā nobiles sunt. Vnus oīum parēs mūdus est: siue p splēdidos: siue p sordidos gradus: ad hūc prima cuiusque origo producit. Nō est quod isti decipiat: qui cū maiores suos recenser: ubicūque fecit nomē illustre illo domini subiungunt. Neminē despexeris etiā si circa illū obsita sunt noīa: & pagæ indulgēt: adiūcta fortuna. Siue libertini ante nos habent: siue serui: siue exterarū gentiū hoīes. Erigite audacter animos: & quicquid in medio fordidū iacet transilite. Expectat uos in summo magna nobilitas. Quid superbia in tantā uanitatē attollimur ut beneficia a seruis indignemur accipere: & fortē eorū spectemus obliti meritōque. Seruū tu quē uocas libidinis & gulæ: seruus & adulter: imo adulterarū cōmune mācipiū. Seruū uocas quē: tu quo tandē ab istis gerulis raperis: cubile istud tuū circūferētibus. Quo te penulati isti in militū quē nō uulgare cultum subornata. Quo inquit te ibi efferūt ad hostiū alicuius hostiarū ad hortos alicuius: ne ordinariū quidē habeatis officiū. Et deinde negas tibi beneficiū a seruo tuo posse dari: cui osculū alieni serui beneficiū est. Quæ ē tanta animi discordia: eodem tēpore seruus despicias & colis. Impiosos iter limen atque ipotēs humilis foris & tā cōtemptus: quā contēnis. Neque nulli magis abiiciunt: quā qui iprobe tollunt. Nullique ad calcēdos alios paratiores: quā qui cōtumelias facere: accipiēdo didicerunt.

Ecce hæc fuerunt ad cōtēnendam isolētiā hominū ex fortuna pēdentiū: uindicandūque ius beneficii dandi a seruis: & a filiis quoque uidicandū. Quæritur: an aliquādo liberi maiora beneficia dare paratibus suis possint quā acceperūt. Illud cōcedit: multos filios maiores potētioreque extitisse quā parētes suos: eorū illud meliores fuisse. Quod si constat: pot fieri: ut meliora tribuerūt: cū & fortuna illis maior esset: & melior uolūtas. Quicquid inquit est quod patri filius: utique minus est. Quia hāc ipsam dandi facultatē patri debet. Ita nunquā beneficio uincit: cuius beneficiū est ipsum quod uincit: primū quādā initium ab aliis trahūt: & tamē initiis suis maiora sunt. Nec ideo aliquid non est maius eo quod cœpit: quia nō potuisset intantū pcedere: nisi cœpisset. Nulla nō res principia sua: magno gradu transit. Semina oīum regū causæ sunt: & tamē minimæ partes sunt eorū: quæ gignunt. Aspice Euftratē: oēs denique inclytos omnes quid sunt: si illos illic unde effluunt aestimes. Quicquid est quo timent: quo nominant in processu parauerunt. tolle radicē: nemora nō surgēt: nec tāti montes uestient. Aspice trabes siue pprietatē aestimes altissimam: siue grossitudinē spatiūque: riuorū latissime fusas: quantulū est his cōparatū illud quod radix tenui fibra cōplectit. Innitunt fundamentis suis tēpla: & illa urbis moenia tantū quæ in firmamentū totius operis iacta sunt latēt. Idē in cæteris euenit. Principia sua semp sequēs magnitudo obruet. Nō potuissē quicquid cōsequi: nisi parētū beneficiū antecessisset. Sed nō id quicquid cōsecutus sum minus ē eo sine quo cōsecutus nō essem: nisi me nutrix aluisset infantē. nihil eorū quæ cōsilio ac manu gero facere potuissē: nec in hac emerge re noīs: quā ciuili ac militari idustria merui. Nunquid tamen ideo maximis opibus pferes nutricis officiū? Ad quid iterest cū æque sine ppris beneficio: quā sine nutricis fomēto nō potuerim ad ulteriora pcedere.

Vod si initio meo quicquid iam possum debeo: cogita nō esse initium mei patrē: nec autē quidē. Semper enim ulterius aliqd: ex quo originis pprime origo descēdat. Atque nemo dicit plus debere ignotis: & ultra memoriam positis maioribus: quā patri. Plus autē debeo si hoc ipsum quod genuit me pater meus maioribus suis debet. Quicquid præstiti patri etiam si magnus est infra extimationē pars muneris est. Quia nō essem si nō genuisset. Isto modo etiam si quis patrē meū agrū ac moriturū sanauerit: nihil præstare ei potero quod non beneficio eius minus sit. Non enim genuisset me pater: nisi natus essem. Sed uide ne illud uerius sit extimari. An id quod potuit: & id quod fecit meū sit: meaque uirium: meae uoluptatis. Illud quod natus sum ipse iturē quale sit. Animaduertis exigū & incertū: & boni malique cōmunē materiam sine dubio primo ad omnia gratū. Sed nō ideo maiore omnibus: quia primū est. Seruauī patrē meū: & ad summā puexi dignitatē: & pncipem urbis suæ feci: nec tantum rebus a me gestis nobilitauī: sed ipsi quoque gerendarum igentem ac facilem: nec tutā minus quā gloriosam dedi materiā. Honores: opes quicquid huius manus ad se animus rapit congeffi. & cum supra omnes starem: infra illū steti. Dic nūc hoc ipsum quod ista potuisti patris munus est. Respōdebo tibi: & prorsus si ad ista faciendā nasci satis est. Sed si ad bene uiuendū minima portio est uiuere. Et id tribuisti quod cū feris mihi: & animalibus quibusdā minimis: quibus etiā foedissimis cōmune est: uolui tibi asserere: quo nō ex tuis beneficiis: sed ēt sine tuis oris. Puta me uitā pro uoluptatis meæ causa: aut per uoluptatē dederim. Cum tanto maius sit retinere spiritū: quā accipere: quanto leuius mori ante mortis mœtum.

Go uitā deddi statim illa usuro. Tu nescituro an uiueret. Ego uitā dedi mortē timentī. Tu uitā de-

disti ut mori possem. Ego uitā tibi dedi consumatā: perfectā. Tu me exptē rōnis genuisti: onus alienū. Vis scire quā nō sit magnū beneficiū uitā sic dare: si exposuissem. Nepe iniuria erat genuisse: quo quidē colligo: minimū esse beneficiū p̄ris matrisq; cōcubitum: nisi accesserint alia quæ prosequerent hoc initū muneris: aliis officiis ratum facerēt. Nō ē bonū uiuere: sed bene uiuere. At bene uiuo: sed potui & male. Ita tamē hoc ē tuum qđ uiuo. Si uitā iputas mihi p se nudā: egētē cōsiliū: & id ut magis. bonū iactas: cogita te mihi imputare mulcā: ac uermiū bonū. Deinde ut nihil aliud dicā qđ bonis artibus me studuisse: ut cursum ad rectū iter uitæ dirigentē: in ipso beneficio maius qđ qđ delectat receperis. Tu enī me mihi rudem & imperitum dedisti: ego tibi filiū qualem genuisse gauderes.

Luit me pater: si idē præsto plus reddo: quia nō tantū aluisse: sed a filio ali gaudet. & maiore ex antmo meo: qđ ex ipsa re percipit uoluptatē. Illius alimēta ad corpus tantū meū puenerunt. Quid siq; in tantū pcessit: ut aut eloquētia per gētes notesceret: aut iustitia: aut bellicis rebus: & patri quog; ingentē circūfunderet famā: tenebrasq; nataliū suorū clara luce discuteret. nō extimabile in parētes suos beneficium cōtulit? An quāuis Aristonē & Gryllū: nisi propter Xenophōtem ac Platonem filios nosset? Sophroniscū Socrates expirare nō patit. Cæteros enumerare longum est: qđ dum ob nullā cām aliā: qđ qđ illos liberorū eximia uirtus tradidit posteris. Vtrum maius beneficium dedit. M. Agrippæ p̄r: nec post Agrippā quidē motus. An patri dedit Agrippa: nauali corōa isignis: unicum adeptus iter dona militaria decus: qui tot in urbe maxima opera excitauit: quæ & priorem magnificentiā uicerent: & in illa hostes uincerēt. Vtrum Octauius maius ullum beneficium dedit filio: an p̄r diuus Augustus: quis illum umbra adoptiui p̄ris abscondit. Quātā accepisset uoluptatē: si illum post debellata arma ciuilia uidisset securæ paci p̄sidentē nō adagnoscēs bonum suum: nec satis credēs quotiēs respexisset ad se potuisse illum uig; in domo sua nasci. Quid nunc cæteros psequar: quos iā cōscripsisset obliuio: nisi illos filiorū gloria e tenebris eruisset: & adhuc in luce retineret. Deinde quæramus nunqđ filius patri maiora beneficia reddiderit: qđ a patre acceperat. Sed an aliq; possit maiora reddere: etiā si qua rettuli exēpla nōdum satisfaciunt: nec beneficia parentum suorū supermicant. Caput tamē hoc natura quod nōdum ulla ætas tulit: si singula paternorū meritorum magnitudinē exuperare non possunt: plura in unum cōgesta superabunt.

Eruauit in bello matrē Scipio: & prætestatus in hostes equum cōcitāt: pag; ē qđ ut perueniret ad patrē tot picula: maximos duces: eū maxime præmētia contēpsit: tot oppositas difficultates: quot ad primā pugną exiturus Tyro per ueteranorū corpora cucurrit: qđ annos suos transfiliuit. Adice ut idem pater eum defendat: & cōspirationi inimicorū potētium eripiat. Vt alteq; illi cōsulatū: ac tertiu aliosq; honores ēt cōsularibus cōcupiscēdos cōgerat: ut paupi raptus belli iure opes tradat. Et hoc est militariis uiris speciosissimum: diuitē illum spoliis ēt hostilibus faciat. Si adhuc pag; est adice ut prouicias: & extraordinaria imperia continet. Adice ut diruptis maximis urbibus romai imperio sine æmulo adortus occasusq; uenturi defensor: & cōditor maiorem nobilitatem nobili uiro adiciat. Dic Scipionis patrē: haud dubium ē: qđ generādū uulgare beneficium uicerit eximia pietas: & uirtus. Ipsi urbi nescio utrū maius præsidium efferens: an decus.

Deinde si hoc pag; est finge aliquē tormēta patris discussisse: finge in se trāstulisse: licet tibi inquantum uelis extendere beneficia filii: cū paternū munus & simplex sit & facile: sed danti uoluntariū. Quid necesse est multis dederit etiā qbus dedisse se nescit. In quo cōsortem habet: in quo spectauit legē patriā: præmia patrum: domus ac familiæ perpetuitatē: omnia potius qđ eū cui dabat. Quid siq; sapientia cōsecutus: hanc patri tradiderit. ēt nunc disputabimus: an maius aliqd dederit qđ acceperat: cum uitam beatam patri reddiderit: acceperit tantum uitā. Sed patris inqt beneficium est qcquid facis: qcquid præstare illi potes: & præceptoris mei qđ institutis liberalibus profeci. Ipsos tamen q tradiderunt illa transcendimus: utiq; eos q prima elementa docuerunt. Et quis sine illis nemo qcquam asseq; non tamē quātūcumq; qđ assecutus est: itra illos est. Multū iter prima ac maxima itereft. Nec ideo prima maximorum istar sunt: qđ sine primis maxima esse non possunt.

Am tempus est quædā ex nostra: ut ita dicā: moneta proferri. Siqd melius uita est: & a patre sola uita datur: potest beneficiis a filio uici pater. Quid beneficium dedit: quo est aliqd: potest uici. Pater dedit filio uitam. Est autem aliqd uita melius. Ita pater uici potest: qđ dedit beneficium quo est aliqd melius. Etiam nunc qđ dedit alicui uitam: si semel & iterum liberatus est mortis periculo: maius accipit beneficium qđ dedit. Pater autem uitam dedit. Potest autem si sæpius periculo mortis liberatus a filio fuerit: maius beneficium accipere qđ dedit. Qui beneficium accipit: maius accipit quo magis eo idiget. Magis autem idiget uita qđ uiuit: qđ qui natus non est. alius qđ ait uel inqt ut q ne idigere qdem oino possit. Maius ergo beneficium accipit pater: si uitam a filio accepit: quam filius a patre: eo q natus est. Patris beneficia uici a filii beneficiis non possunt. Quare: qđ uitam accepit a patre: quam nisi accepisset: nulla dare beneficia potuisset. Hoc commune est patri cum omnibus qui uitam dederunt alicui. Non potuissent enī referre gratiam: nisi uitam accepissent. Ergo nec medico in maius gratia referri potest. Solet enī medicus uitā dare. Nec nauatæ si naufragium sustulit. Atq; & horum aliorum qui aliquo modo nobis uitam dederunt beneficia uici possunt. Ergo & patrum possunt. Siq; mihi beneficium dedit: quod multorum beneficiis adiuuandum esset: ego autem beneficium illi dedi id quod nullius adiutorio egeret. maius dedi quam accepi. Pater filio uitam dedit perituram: nisi multa accessissent: quæ illam tuerentur. Filius patri si dedit uitam: dedit eam quæ nullius desideraret auxilium in hoc ut permaneret. Ergo maius beneficium accepit a filio pater qui uitam accepit: qđ illi dederit.

Aec nō destruant parentū uenerationem: nec deteriores illis liberos faciunt: imo ēt meliores. Natura enim gloriosa uirtus: & anteire priores cupit. Alacrior erit pietas si ad reddēda beneficia cum uincendis si uenerit: id si patribus id uolētibus legibusq; cōtigerit: quoniam plerūq; sunt in quibus nō bono uincimur, unde certamen tā optabile: unde tantā foelicitatē parētibus: ut fateant se ipsos filiorū beneficiis impares: nisi hic ita iudicamus. Excusationem damus liberis: & illos seniores ad referendā gratiam facimus: quibus stimulos adicere debemus: & dicere. Hoc agite optimi iuuenes: posita est inter parēs ac liberos honesta conditio uel contentio. dederint maiora an receperint? Non ideo uicerunt: q̄a occurrerunt. Sumite modo animum qualem decet: & deficere nolite: ut uincatis optantes. Nec desunt tā pulchro certamini duces: qui ad similia uos cohortentur: ac per uestigia sua ire ad uictoriam s̄ape iam peractam ex parentibus iubeant.

Icit Aeneas patrē: ipse cuius infantia leue tutūq; gestamē, Graue senio per media hostiū agmina: & per cadētis circa se uerbis ruinas ferens. Cū cōplexus sacra ac penates deos religiosus senex non simplici uadentē sarcina præmeret: tulit illū per ignes. Et qd nō pietas pōt? pertulit colēdūq; inter cōditores romani imperiū posuit. Vicere Siculi iuuenes cū æt̄na maiore ui peragitata in urbes: in agros: in magnā insulæ partē effudisset incēdiū, uexerūt parētes suos: descēdisse creditū est ignes: & utrinq; flamma recedente limitē adaperit: per quē trāscurrerēt iuuenes dignissimi: qui magna tuto auderēt. Vicit Antigonus: qui cum igēti prælio superasset hostē: præmiū belli ad patrē transtulit: & iperium illi Cyprī tradidit. Hoc est regnū: nolle regnare cū possis. Vicit patrē imperiosum quidē Manilius: qui cū ante ad tēpus relegatus esset a patre: ob adolefcētiā brutā ac hebetē: ad tribunū plēbis qui patri suo dixerat diem uenit: petiitq; tēpore quod ille dederat sperās fore proditorē parentis inuiri: & bene meruisse se de iuuenē credebat: cuius exilium pro grauissimo crimine inter alia Manilio obiciebat. Naustus adolefcens secretū strigit occultatum sinu ferg: & nisi iuras iquit te diem patri remissū: hoc te gladio trāsfodiā. In tua potestate est. Vtrū pater meus accusatorē nō debeat. Iurauit tribunus: nec fessellit: & causam accusationis emissā cōcio ni reddidit. Nulli alii licuit impune tribunū in ordinem redigere.

Lia ex aliis exēpla sunt eorū: qui parentes suos periculis eripuerāt: qui ex ifimo ad summū protulerunt: & e plēbe aceruorū ignobili nunq; tacēdos sæculis dederūt. Nulla ui uerborū: nulla ingenii facultate exprimi pōt: quantū opus sit: q̄ laudabile: q̄q; nunq; a memoria hominū exitur: posse hoc dicere. Parētibus magis parui: cessi iperio eorū: siue æquū: siue iniquū fuit acturū: obsequētē submissumq; me præbui: ad hoc unū contumax fui ne beneficiis uincerer. Certate obsecro uos: & fessi quoq; restituite aciē. Foelices qui uicerint. Foelices qui uincēt. Quid eo adolefcēte præclarius qui sibi ipsi dicere poterit: neq; enī fas est alteri dicere: Patrē meū beneficiis uici? Quid ergo eo fortunatius senē: qui oībus ubiq; prædicabit consilio suo se beneficiis uictum? Quid autem est foelicius q̄ ibi cedere?

Lucii Annei Senecæ de Beneficiis Liber Quartus.

Xoībus quæ tractauimus Eburri Liberalis potest uideri? Nihil tam necessariū: aut magis ut ait Salustius: cū cura dicēdū: q̄ qd in manibus est. An beneficiū dare: & iuicem grām re ferre per se res expetēda sint. Inueniuntur q̄ honesta in mercedē colant: q̄busq; nō placeat uirtus gratuita: quæ nihil habet in se magnificū: si quicq; habet uenale. Quid enī ē turpius q̄ aliquē cōputare q̄ti uir bonus sit: cū uirtus nec lucrū iuuet: nec absterreat dāno. Adeoq; neminē spe ac pollicitatione corrūpat: ut cūcta in se ipendere iubeat: ac s̄apius in ultro tributis sit. Calcatis utilitatibus ad illā eundū ē: quocūq; uocauit: quocūq; misit: sine respectu rei familiaris. Interdū ēt sine ulla sanguinis sui parsimonia uadendū: nec unq; imperiū eius detractandū. Quid cōsequar iquit si hoc fortiter: si hoc grate fecero quod feceris? Nihil tibi extra promittitur: siq; forte obuenerit cōmodi: iter accessiones numerabis. Rerum honestaq; præcium in ipsis est. Si honestum per se expetēdum est. Beneficiū autē honestum est. Nō pōt alia eius cōditio esse: cum eadē natura sit. Per se autē expetendum esse honestum: s̄ape & abunde probatum est.

N hac parte nobis pugna est cū Epicureorū delicata & umbratica turba: i cōuiuio suo philosophatū: ap̄ quos uirtus uoluptatū ministra ē. Illis paret illis deferuit: illas supra se uidet. Nō ē inq; uoluptas sine uirtute. Sed quare ante uirtutem est? De ordine disputas. Disputationē esse de re tota: & de potestate eius ambigis. Non est uirtus si seq̄ potest. Primæ partes eius sumus: ducere debet: iperare: summo loco stare. Tu illā iubēs signū petere? Quid inq; tua refert? Et ego nego sine uirtute beatam uitā posse constare. Ipsam uoluptatē quā sequor: cui me emācipauī remota illa iprobo & dāno. de hoc uno disputas. Vtrū uirtus summi boni causa sit: an ipsa summū bonū? Vt hoc unū quæras: ordinis tantū existimas mutationē. Ista uero cōfusio est & manifesta cæcitas: primis postrema præferre. Non idignor q̄ post uoluptatem ponitur uirtus: sed q̄ oīnō cū uoluptate cōferas. Contēptrix cuius & hostis & longissime ab illa refiliens: labori: ac dolori familiarior: uirilibus incōmodis: q̄ isti effeminato bono iferenda.

Aec mi liberalis dicenda fuerunt: q̄a beneficiū (de quo nūc agit) dare: uirtutis est: & turpissimum id causa illius alterius rei dare: q̄ ut datū sit. Nā si recipiendi spe tribueremus: locupletissimo cuiq; nō dignissimo daremus. Nūc uero diuiti iportuno pauperē præferimus. Non est beneficiū qd ad fortunā spectat. Præterea si ut prodessemus sola nos inuitaret utilitas. Minime beneficia distribuere deberent qui facillime possent: locupletes: & potentes: & reges: aliena ope non indigentes. Dii uero tot munerā quæ sine intermissione diebus ac noctibus fundunt: nō parent. In omnia enī illis natura sua sufficit: plebīq; & tutos & imolabiles præstat. Nulli ergo beneficiū dabunt: si una causa est se itueri: ac commodum

LIBER QVARTVS

suum. Istud nō est beneficiū: sed sc̄nus: circūspicere nō ubi optime ponas: sed ubi quæstuosissime habeas unde facillime tollas. Quod cū longe a diis remotū sit: sequitur ut liberales sint. Nā si una beneficii dandi causa sit utilitas: nulla autē ex nobis utilitas deo speranda est: nulla deo dandi beneficii causa est.

Cio quid hoc loco respōdeat. Itaq; nō dat deus beneficia: sed securus & negligens nostri auersus a mundo: aliud agit: aut quæ maxima Epicuro sc̄licitas uidet̄ nihil agit. Nec magis illū beneficia: q̄ iniuriæ tangū. Hoc q̄ dicit nō exaudit prædicantiū uotis: & undiq; sublati in cælū manibus uota faciētib; priuata ac publica. Quod profecto nō fieret: nec in hunc furorē oēs profecto mortales cōfensissent alloquendi surda numina: & inefficaces deos: nisi noscerēt illoꝝ beneficia nūc oblata: & nunc orantibus data: magna tēpestiua: ingētes minas interuētū suo soluentia. Quis est ita tam miser: tā neglectus: q̄ tam duro factus: & in poenā genitus: ut non tantā deoꝝ munificentia sēserit? Ipsos illos cōplorantes sortē suam: & quæculos circūspice. Inuenies non ex toto beneficioꝝ cælestiū expertes. Neminē esse ad quē non aliquid ex illo benignissimo fonte manauerit. Pag; autē id quod nascentibus ex æquo distribuit: ut quæ sequunt̄ inæquali dispensata mensura trāseamus. Pag; dedit natura cum se dedit.

On dat deus beneficia. Vnde ergo ista quæ possides: quæ das: quæ negas: quæ seruas: quæ rapis? Vnde hæc innumerabilia: oculis: aures: & animū mulcētia. Vnde illa quoq; luxuriā instruens copia: Neg; enim necessitatibus tātūmodo nostris prouisum est. Vsq; in delicias armamur. Tot arbusta: nō uno modo frugifera: tot herbæ salutare: tot uarietates ciborū: per totū annū digestæ: ut insecti quoq; fortuitatē alimēta præberēt. Iam animalia omnis generis. Alia in sicco solidoq; alia in humido in nascentia: alia per sublime demissa: ut omnis regē naturæ pars tributum aliquod nobis cōferret. Flumina hæc amoenissimis flexibus cāpos: ingentia illa præbitura cōmercia uia uasto & nauigabili cursū uadentia: ex quibus quædā æstatis diebus mirabile icremētum trahunt: anhela & feruenti subiecta cælo loco subiecta uis æstiuū torrētis irriget. Quid medicatoꝝ torrētū uenæ? Quid i ipsi littoribus aquarum calentium inundatio? Gelati maxime: teq; fluctibus: & fremitu assurgens benaçe marino.

I pauca quis tibi donasset iugera: accepisse te diceres beneficiū. Immēsa terræ late patentū spatia negas esse beneficiū? Si pecuniā tibi aliquis donauerit: & arcā tuā (quoniā tibi id magnū uidet̄) impleuerit: beneficiū uocabis. Tot metalla defodit: tot flumina emisit in aera sup quæ decurrūt: sola aurū uehētia: argētū: æris ferri: imane pōdus oībus locis obrutū: cuius inuestigādū tibi facultatē dedit: ac latentium diuitiarū in summa terra signa disposuit: negas te accepisse beneficiū? Si domus tibi donatur: inq; marmoris aliquid resplendeat: & tectū uiridius auro: aut coloribus sparsam: non mediocre munus uocabis. Ingēs tibi domiciliū: sine ullo incendii aut ruinæ mœtu struxit: in quo uides non tenues crustas: & ipsa qua secant lamina graciliores. Sed integras lapis præciosissimi moles: sed totas uariæ distinctæq; materia: cuius tu paruula frusta miraris: tecū uero aliter nocte: aliter interdiu fulgens. negas te ullū munus accepisse? Et cū ista quæ habes magno extimes: quod est ingrati hominis: nulli debere te iudicas. Vnde tibi illū quē trahis spiritū? Vnde ista per quā actus uitæ tuæ disponis acq; ordinas lucē? Vnde sanguinē: cuius cursu uitalis cōtinet calor? Vnde ista palatū tuū saporibus exquisitis ultra facietatē laceffentia? Vnde hæc iritamenta iam laxē uoluptatis? Vnde ista quies in qua putrescis ac merces? Nōne si gratus es: dices: deus nobis hæc ocia fecit. Namq; erit ille mihi semper deus. Illius arā. Sæpe tenet nostris ab ouilibus ibuet agnus. Ille meas errare boues: ut cernis & illū. Ludere quæ uellē calamo permisit agresti. Ille deus nō est qui paucas boues: sed qui per totū orbē armēta dimisit. Qui gregibus ubiq; passim uagātibus pabulum præstat. Qui pascua hybernis æstiuā substituit: qui nō calamo tantū cantare: & agreste atq; incōditū carnē: ad aliam tamen obseruationē modulari decuit. Sed tot artes: tot uocū uarietates: tot sonos: alios spiritu n̄for alios extremo cantus ædituros cōmentus ē. Neg; enī nostra ista quæ inuenimus dixeris nō magis q̄ q̄ cre scimus q̄ q̄ ad cōstitutum tēpus sua corpori officia respondent. Nunc puerilium dentium lapsus: nunc ad surgentem iam ætatem: & in robustiorem gradum transeuntem pubertas & ultimus ille deus surgētū uiente terminum ponens. Insita sunt nobis omniū ætatū: omniumq; artū semina: magisterq; ex occulto deus producit ingenia.

Atura inquit hoc mihi præstat. Non itelligis te cum hoc dicis: mutare nomē deo. Quidn. aliud ē natura q̄ deus? & diuina ratio toti mundo & partibus eius inserta. Quotiens uoles tibi licet aliter hunc auctorem regē nostrarum cōpellare & louem: idest optimū ac maximū: rite dices: & tonantē astatorem. q̄ nō ut historici tradiderunt ex eo q̄ post uotum susceptū: acies romanorū fugientiū stetit. Sed q̄ stant beneficiū eius omnia: statōr statiliorq; est. hunc eundēq; & fatū si dixeris non mentieris. Nāq; fatū nihil aliud sit q̄ series implexa causarum. Ille est prima omnium causa: ex qua cæteræ pendent: quæcunq; uoles illi nomina proprie aptabis: uim aliquam effectumq; celestiū continentia. Tot appellatiōes eius possunt esse: quot numerā.

Vnc & Libeꝝ patrē: & Herculē: ac Mercuriū nostri putant. Libeꝝ patrē: q̄ oīum parens sit: q̄ primum iuenta seminū uis est: consultura uoluptatē. Herculem: q̄ uis eius iuncta sit: quandoq; laxata fuerit operibus æditis in ignem recessura. Mercuriū q̄ ratio poenēs illū ē: nusq; & ordo scientiæ. Quocunq; te flexeris: ibi illū uidebis occurrentē tibi. Nihil ab alio uocat. Opus suū ipse implet. Ergo nihil agris igratissime mortalium: q̄ te negas deo debere: sed naturæ. Quia nec natura sine deo est: nec deus sine natura: sed idem est utrumq;: nec distat. Si quod a Seneca accepisses. Anneo te diceres debere: uel Lucio. Non creditorē mutares: sed nomē. Quoniā siue prænomē eius: siue nomē dixisse: siue cognomē: idem tamen ille esset. Si nūc naturā uoca fatum: fortunāq; omnia eiusdem noīa sunt: uariæ utentis sua potestate.

Et iusticia: probitas: prudentia: fortitudo: frugalitas unius animi bona sunt. Quicquid horum tibi placuit: animus placet.

h Aecne aliā disputationē ex obliquo habeā: plurima beneficia ac maxima in nos deus confert sine spe recipiendi. Quoniam nec ille collato eget: nec nos ei quicquid conferre possumus. Ergo beneficiū per se expectanda res est. Vna spectat in eo accipientis utilitas. Ad hanc accedamus sepositis commodis nostris. Dicitis inquit diligenter eligendos quibus beneficia debeamus. Quia ne agricolā quidem semina arenis committat pro fructu. Nostrā utilitatem in beneficiis dandis sequimur: quemadmodum in arādo serēdoque. Negi enim serere per se res expectanda ē. Præterea quæritis beneficiū quod nō esset faciendū: si per se beneficiū dare expectanda res esset: quocumque loco: & quocumque modo dare: beneficium erat honestū: propter nullam aliam causam quā propter ipsum sequimur. Tamen et si nihil aliud sequendum est quærimus quid faciamus: & quandoque: & quemadmodum, per hanc enim constat. Itaque cum eligo cui de beneficiū: id ago ut quādoque beneficium sit. Quia si turpi datur: nec honestum esse potest: nec beneficium.

d Epositū reddere pro se res expectanda ē. Non tamen semper reddā. Nec quolibet loco: nec tempore. Aliquando nihil interest: Vtrū interficiar: an palā reddā. Intuebor utilitatem eius cui redditurus sum: & nociturū illi depositum negabo. Idē in beneficio faciā. Videbo quādo dem: cui dem: quēadmodū: quare. Nihil nisi sine ratione faciendū est. Non est autē beneficiū: nisi quod ratione dat. Quoniam rō oīs honesti comes est. Quā sæpe hominū donationē suā inconsultam obiurgantium: hanc exaudimus uocem: Mallē perdidisse quā illi dedisse. Turpissimū genus dandi est: inconsulta donatio: multoque grauius: mallē non dedisse beneficiū: quā non recepisse. Aliena enim culpa est quod nō recepimus: quod cui daremus nō eligimus nostrā. In electione nihil minus quā hoc: quod existimas spectabo a quo recepturus sim. Eligo enim cū qui gratus: nō qui redditurus sit. Sæpe autē & nō redditurus gratus. Ingratus qui reddidit. Ad aīum tēdit extimatio mea. Ideo locupletē: sed idignū præteribo. Pauperi uiro bono dabo. Scit enim in summa inopia gratus: & cum omnia illi deerunt: supererit animus: non lucrum ex beneficio capto: non uoluptatē: nō gloriā unī placere contentus in hoc dabo: ut quod oportet faciam. Quod oportet autē non est sine electio: ne quæ qualis factum sit interrogas.

e Ligam uisq; integrū: simplicē: memorē gratū. Alieni abstinentem: sui non auarū: nō tenacē: beniuolum. Hunc ergo cū elegero: licet nihil illi fortuna tribuat: ex quo referre gratiā possit: ex sententia res gesta erit. Si utilitas me & fordida cōputatio liberalem facit: sin illi prosum nisi ut iuicē ille mihi profuit. Nō dabo beneficiū proficiscenti in diuersas longinquasque regiones. Nō dabo abfuturo semper. Nō dabo sic affecto: ut spes ei nulla sit cōualefcendi. Nō dabo ipse deficiens. Nō enī dabo in tempus recipiēdi. Atque ut scias: rem per se expectandam esse: benefacere. aduenis modo in nostrum delatis portum: & statim abituris succurrimus. Ignoto naufrago nauem qua reuehēbat & damus & struimus. discedit ille uix satis noto salutis auctore: & nunquā amplius in conspectum nostrum reuersurus. debitores nobis deos delegate. præcaturque ut illi pro se gratiā reddant. Interim nos iuuat sterilis beneficii conscientia. Quid cum ipso uitæ infine constituimus: cū testamentum ordinamus: non beneficia nobis nihil profutura diuidimus. Quantum tēporis cōsumitur: quādiu secreto agitur: quantum & quibus demus? Quid enim interest: quibus demus a nullo recepturi? At qui nunquā diligentius damus. Nunquā magis iudicia nostra torquamus: quā ubi remotis utilitatibus: solū ante oculos honestū stetit. Tādiu officiorū mali iudices: quādiu illa deprauat spes ac moeror: ac incertissimum uitii uoluptas. Vbi mors interclusit omnia: & ad ferendam sententiam incorruptū iudicem misit. Quærimus dignissimos quibus nostra tradamus. Nec quicquid cura sanctiore componimus quā quod ad nos non pertinet.

e T Mehercule tūc magna uoluptas subit cogitantē. hunc ego locupletiorē faciā: & huius dignitati adiectis opibus aliqd splendorebus affundā. Si non damus beneficia: nisi recepturi iustitiam moriēdum sit, dicitis inquit beneficiū creditū insolubile esse. Creditū at nō est res per se expectanda. Cum creditū dicimus: imagine & trāslatione utimur. Sic enim & legē scimus iusti iniustique regulā esse: & regulā nō ē res per se expectanda. Ad hæc uerba demonstrādæ rei causa descēdimus. Cū dico creditū: itelligit tanquā creditū. Vis scire adiicio insolubile: cū creditū nullū nō solui aut possit: aut debeat. Adeo beneficiū utilitatis causa dandū nō est: ut sæpe quēadmodū dixi cū dāno ac piculo dandum sit. Si latronibus circumuentū defendo: ut tuto trāfrire permittat: regē gratia laborantē tueor: & hominū potentiū factionē in me conuerto: quas illi subtraxero sordes: sub accusatoribus idē fortasse sumpturus: cum abire in partē alterā possim: & securus spectare aliena certamina: spōdeo per iudicatos: & suspensum amici bonis libellū deicio: creditoribus eius me obligaturus: ut possim seruare percriptum: ipse percriptionis piculum adeo. Nemo Tusculanū atque Tiburtium emere paratus: salubritatis causa: & æstui cessus: quoto anno empturus sit disputat: cū emerit tuendum est. Eadē in beneficiis ratio ē. Nam cum interrogaueris quid reddat? Respondebo bonā cōscientiam. Quid reddit beneficium dic tu mihi? Quid reddat iustitia? Quid innocētia? Quid magnitudo animi? Quid pudicitia? Quid tēperantia: si quicquid præter ipsas nō petis.

m Vndus in quid incessu absoluit: iquid sol diem extēdit & cōtrahit? Omnia ista beneficia sunt. Fiūt enim nobis profutura. Quō mundi officium ē circumagere regē ordinē, quomodo solis loca mutare: ex quibus oriat: in quæ cadat: & hæc salutaria uobis facere sine præmio. Ita uiri officium ē inter alia & beneficium dare. Quare ergo dat: ne non det: ne occasionem benefaciendi perdat. Vobis uoluptas ē inertis ocii facere corpusculū: & securitatē sopitis simillimam appetere: & sub depressa umbra latitare: tenerrimisq; cogitationibus quas trāquillitatem uocatis animi marcentis oblectare torporē: & cibus

LIBER QVARTVS

portionibusq; intra hortos latebras: corpora ignauia pallentia saginare. Nobis uoluptas est dare beneficia uel laboriosa dum aliorum labores leuēt: uel piculosa dum alios a piculis extrahant: uel rationes nostras aggrauatura dum aliorum necessitates & angustias lassent. Quid mea interest an recipiā beneficia: etiā cum re cepto danda sunt? Beneficium eius cōmodū spectat cui p̄statur: nō nostrum. Alioquin nobis illud damus. Itaq; multa quæ summā utilitatē aliis afferūt: p̄cio gratiā pdunt. Mercator urbibus pdest. Medicus agris. Magō uenalibus. Sed oēs isti q̄ ad alienum cōmodū p̄ suo ueniunt: nō obligāt eos qbus profut.

On est beneficiū quod in q̄stum mittit. Hoc dabo: hoc recipiā: auctio ē. Non dicam pudicam mulierē: quæ amatorē ut incēderet reppulit: quæ aut legē: aut uirgē timuit: ut ait Ouidius: Quæ q̄ nō licuit nō dedit illa dedit: nō īmerito in numeꝝ peccantiū refertur: quæ pudicitia timori p̄stitit: nō sibi. Eodē modo q̄ beneficiū recipet dedit: non dedit. Ergo & nos beneficiū damus animalibus quæ aut usui: aut alimēto futura nutrimus. Beneficiū enī damus arbutis quæ colimus: ne siccitate: aut īmoti & neglecti soli duricia laborēt. Nemo ac aggr. colēdum ex aequo & bono uēit: nec ad ullā rem: cuius extra ipsam fructus ē. Ad beneficiū dandū nō adducit cogitatio auara: nec sordida: sed humana. liberalis cupiens dare ēt cum dederit: & augere nouis ac recētibz uetera: nō habēs p̄positum quāto ei cui p̄stat bono futura sit. Alioquin humile est: sine laude: sine gloria p̄desse: quia expedit. Quid magnifice est se amare: si parcere: sibi acquirere? Ab omnibus istis uera beneficii dandi cupio aduocat ad detrimētum: īiecta manu trahit: & utilitates relinquit: ipso beneficiendi opera letissima.

Vnquid dubiū est: quoniā cōtraria sit beneficio iniuriā: quō iniuriā facere per se uitanda ac fugienda res est: sic beneficiū dare per se expetenda: illic turpido cōtra omnia p̄mia: in scelus hortantia ualeat: ad hoc inuitat honesti per se efficax species. Non mentiar: si dixerō neminē non amare beneficia sua: neminē nō ita cōpositū animo: ut libētius cū uideat in quē multa cōcessit: cui nō causa sit iteꝝ dādi beneficii semel dedisse. Quod nō accideret: nisi nos ipsa delectarēt beneficia. Quā sæpe dicentē audias. Nō sustineo illum deferere cui dedi uitā: quē e periculo eripui. Rogat me ut causam suam contra homines gratiosos agā. Nolo: sed quid faciā? Iā illi semel: iterūq; affui. Nō uides inesse isti rei proximā quandā uim: q̄ nos beneficia dare cogit? Primū q̄ oportet: deinde q̄ uidebimus cui initio rō nō fuisset p̄stadi aliqd ei p̄stamus: ob hoc q̄ p̄stitimus: adeoq; nos ad beneficia impellit utilitas: & inutilia tueri ac p̄leuerā: p̄seueramus sola beneficii charitate. Cui ēt īfoeliciter dato īdulgere: tam naturale q̄ liberis paruīs.

Dem isti gratiā referre ipsos fatent: non q̄ honestum est: sed quia utile: quod non esse ita minorē opera probādū ē. Quia quibus argumētis collegimus beneficiū dare: per se rem expetendam ēē: hisdem etiam hoc collegimus. Fixū est illud a quo ī cetera p̄batiōes nr̄e exeūt. Honestū ob nullam aliā causam: q̄ quia honestum sit coli. Quis ergo cōtrouersiā facere audebit? An gratū ēē honestū sit? Quis nō ingrātū detestet hominē: sibi ipsi inutile? Quid autē tibi uideat: cū tibi narrat de eo qui aduersus summa beneficia amici sui īgratus ē? Quomodo id fecerit: utq; tanq̄ tunc turpē fecerit: an tanq̄ utilem rē sibi & profuturā cōmiserit? Puto nequā hominē existimas cui poena: nō cui curatore opus sit? Quod non accideret: nisi gratū esset per se expectendum: honestūq; esset. Alia fortasse minus dignitatē suā p̄ferunt: & an sint honesta interpretate egēt. Hoc expositū est pulchrius: q̄ ut splēdor eius dubie ac pagē luceat. Quid tā laudabile? Quid tam æqualiter in oīum animos receptū: q̄ referre bene meritis gratiam.

D hoc dic mihi quæ causa nos p̄ducit lucrū: quod q̄ nō cōtenuit īgratus ē? Ambitio. Et quæ iactatio ē soluisse quod debeas? Mœtus nullus ingrato. Huic enim unī rei nō possumus legē tanq̄ satis natura cauisset. Quō nulla lex amare parēs: indulgere liberis iubet. Superuacūū est inquit: in huius impelli. Quemadmodū nemo in amore sui cohortandus est: quēadmodum quod nasci trahit: ita ne ad hoc quidē ut honesta per se petat: placet suapte natura. Adeoq; gratiosa uirtus est: ut īnitum sit etiam malis probare meliora. Quis ē qui non beneficiis uideri uelit? qui nō inter scelera & iniurias opinionem bonitatis affectio qui nō ipsi quæ īpotētissime fecit: speciē aliquā induat recti? Velit quoq; his uideri beneficium dedisse quos læsit. Gratias itaq; agi sibi ab his quos afflixere patiuntur: bonosq; se ac liberales fingūt: q̄ spectare nō possunt. Quod nō facerēt nisi illos honesti & per se expetēdi amor cogeret moribus suis opinionem cōtrariā quærere: & nequitiam abdere. Cuius fructus cōcupiscit. ipsa uero odio: pudorq; est. Nec quisq; tantū a naturali lege deficiuit: & hominē exiit ut animi causa malus sit. Dic ergo cuilibet existis qui rapto uiuūt: an ad illa quæ latrociniis & furtis cōsequūtur: malint ratione bona peruenire? Optabit ille cui grassari: & transeuntes percutere quæstus est: potius illa inuenire q̄ eripere. Neminē reperies qui non nequitia p̄miis sine nequitia frui malit. Maximū hoc habemus naturæ meritū: q̄ uirtus in oīum animos lumē suū pmittit: et qui non sequuntur illam: uident.

T scias per se expetendū esse grati animi affectionem: per se fugiēda res est īgratum esse. Quoniam nihil æque cōcordiā humani generis dissociat: ac distrahit: q̄ hoc uitriū. Nā quo alio tuti sumus: q̄ q̄ mutuis iuuamur officiis? Hoc uno instructio uita. Cōtrāq; incisiones subitas: munitior ē benignis. Quoniā ceteris animalibus in tutelā sui satis uiriū est. Quæcūq; uaga nascebant: & actura uitam se gregē armata sunt. Hominē imbecilla uis cingit. Nō unguīū uis: nō dentiū: terribilē ceteris fecit. Nudū & infirmū societas munit. Duas res dedit: quæ illū obnoxio quolibet ualidissimū facerēt: rationē: & societatem. Itaq; qui par esse nulli posset si seduceret. Societas illi dominū oīum animalīū dedit. Societas terrarū gentium in alienæ naturæ transmisit īperium: & dominari etiā in mari iussit. Hæc morboꝝ impetus arguit: senectuti adminicula p̄spexit: solatia cōtra dolores dedit. Hæc fortes nos facit: q̄ licet contra fortunā

aduocare. Hęc societatē tolle: & unitatem generis humani: quia uita sustinere scides. Tolle autē si efficies: ut ingratus animus nō per se uitā dus sit: sed quia aliud illi timēdum est. Quam multi sunt enim quibus ingratos esse tute licet. Deniq; ingrātū uoco: quisquis moctu gratus est.

Eos nemo sanus timet. Furor est enim metuere salutaria. Nec quisq; amat quos timet. Tu deniq; Epicure deū inermē facis. Omnia illi tela: omnē detraxisti potentia: & ne cuiq; metuendus eēt: proiecisti illū moctū. Hunc igit septū ingēti quidē & in explicabili muro: diuisumq; a cōtractu & a cōspectu mortalium. Nō habes quare uerearis: nulli illi nec tribuēdi: nec nocendi materia est. In medio iter uallo huius & alterius cēli desertus: sine animali: sine homine: sine rei: ruinas mundorum supra se circag; se cadentium euitat: non exaudiens uōta: nec nostrī curiosus. At qui tunc uis uideri colere: non alteri q; parentes: grato ut opīnor animo: aut si nō uideri gratus: quia nullū habes illius beneficium: sed a te atomi: & istā micā tūc forte ac temere conglobauerunt. Cur colis: propter maiestatem inquis eius eximiam: singularemq; naturam: ut concedam tibi. Nempe hoc facis nulla spe: nullo prācio inductus. Est aliquid per se expetendum: cuius te ipsa dignitas ducit: id est bonū honestum. Quid est ergo honestius q; gratum esse? Huius uirtutis materia tā late patet: q; uita.

Ed inest inquit huic bono etiam utilitas aliqua: cui tantū uirtuti nō inest: sed id propter se expetitur. Quod quis habeat aliqua extra cōmoda: sepositis quoq; illis ac remotis placet prodest: grātum ero tantū gratus etiā si nocet gratus est. Quid sequitur? ut hęc res illi alios amicos: alia beneficia cōciliet. Quid ergo si quis sibi offendas cōciturus est? si quis intelligit adeo per hoc se nihil cōsecutum: ut multa etiā ex opposito acquisitoq; pendenda sint: nō libens in detrimenta descendit. Ingratus est qui in referenda gratia secundū datū uidet: qui sperat cū reddit. Ingrātū uoco qui agro assidet: quia testamentū facturū est: cui de hēreditate: aut de legato uacat cogitare. Faciat licet oīa quę facere bonus amicus & memor officii debet: si animo eius obuersatur spes: si lucri captator est: & hamū iacit: ut aues quę la ceratione corpore alunt: lapsa morbo pecora: & casura e proximo speculant. Ita hic iminet morti: & circa cadāuer uolat. Gratus animus ipsa uirtute propositi sui capitur.

Is scire hoc ita esse: nec illū utilitate corrūpi. Duo sunt genera grati hominis. Dicitur gratus qui aliquid pro eo quod acceperat reddit. Hic fortasse ostētare se pōt: habet quod iacet: quod proferat. Dicitur gratus qui bono animo accepit beneficiū: bono dedit. Hic itra cōscientiā obusus est quę illi cōtingere pōt utilitas ex affectu latēti. Atq; hic etiā si ultra facere nil pōtest: gratus est: Amat: debet: referre gratia: cupit. Quicquid ultra desideras: nō ipsi deest. Artifex est etiā cui ad exercēdam artē istrumenta nō suppetūt. Nec minus canēdi peritus: cuius uocē exaudiri fremitus obstrepētū nō finit. Volo referre gratia: post aliqd supest: nō ut gratus: sed ut solutus sim. Sæpe enim & qui gratia rettulit ingratus est: & q nō rettulit gratus. Nā ut oīum aliāq; uirtutum: ita huius ad animum tota extimatio redit. Hic si in officio est quicqd defuit: fortuna petat. Quō est disertus etiā qui tacet? Fortis etiā qui cōpressis manibus: uel ēt alligatus: quō gubernator etiā qui in sicco est: quā cōsummata scientia nihil deest: etiā si quid obstat quomī nus se uertatur. Ita gratus est etiā qui uult tantū: nec habet huius uolūtatis suę ullū aliū: q se testem. Immo amplius adiciā. Est aliquādo gratus etiā qui ingratus uidet: quę mala interpretis opinio in contrarium tradidit. Hic quid aliud sequitur q; ipsam cōscientiam: quę etiam obruta delectat: quę cōcioni ac famę reclamation: & in se omnia reponit: & cum igentem ex altera parte turbā contra sentiētium aspexit: nō num erat suffragia: sed una sententiā uincit. Si uero bonā fidem perfidię supplicis affici uidet: nō descendit e fastigio: sed supra pœnam suam consistit.

Adeo inquit quod uolui: quod petii. Nō pœnitet nec pœnitebit: nec ulla iniquitate me eo fortuna perducet: ut hęc uocē audia. Quid mihi uolui: quid mihi nūc prodest bona uolūtas? prodest & in eculeo: prodest & in igne: Qui si singulis mēbris admoueat: & paulatim uiuū corpus circumeat: licet ipsum corpus plenū bona cōscientia stillet: placebit illi ignis: per quē bona fides collucebit. Nunc quoq; argumētū quīs ductū iam reducat. Quid est quare grati uelimus esse: cū morimur? quare singulorū ppe damus officia? quare id agamus in omnē uitā nostrā memoria decernēte: ne cuius officii uideamur obli ti. Nihil iā superest: quo spes porrigat. in illo tamē cardine positi: adire e rebus humanis q; gratissimi uolū mus. Est uidelicet magis in ipso ope merces rei: & alliciēdas mētes hominū ingēs honesti potentia: cuius pulchritudo animos circūfundit: & delinētos admiratione luminis ac fulgoris sui rapit: ac multa hinc com modo oriunt: & tutior est uita melioribus amatq; & secundū bonorū iudiciū atq; securior: quā inno centia: quā grata mens prosequitur. Fuiſſet enim iniquissima rerū natura: si hoc tātum bonum miserum & anceps & sterile fecisset. Sed illud intueri: an ad istam uirtutem quę sæpe tuto ac facili datur: etiam per saxa: & rupes: & feris ac serpentibus obſessum iter: fueris iturus.

On ideo per se nō est expetēdū: cui aliquid extra quoq; emolumenti adhæret. Fere enim pulcher rima quę multis & aduētitiis comitata sunt dotibus: sed illas trahūt: ipsa procedūt. Num dubiū est: quin hoc humāi generis domiciliū: circuitus solis ac lunę uicibus suis tēperet: quin alterius calore alantur corpora terrę relaxētur: imodici humores cōprimantur: alligatis oīa hyemis tristitia frangatur: alterius tēpore efficacī & penetrabili rogatur maturitas frugū? Quin ad huius cursum fecūditas humana respondeat: quin ille animū obseruabilē fecerit circūactu suo. Hęc mensēm minoribus speræ spatii flectens. Vt tamē detrahas ista: nō errat ipse sol idoneū oculis spectaculū: dignusq; adorari si tantū præteriret. Nō errat digna suspecta luna: etiā si ociosum sydus transcurreret. Ipse mūdus quotiēs per noctem ignes suos fudit: & tantū stellarū innumerabilium refulsit: quē non intentu ipse tenet. Quis sibi illa tunc

LIBER QVARTVS

committatur prodesse cogitat? Aspice ista tanto superne coetu labentia: quæadmodum uelocitate sua sub specie stantis: atque imoti operis abscondat. Quantum ista nocte: quantum in numeris ac discrimine demum obseruas. Igitur quanta regis turba sub hoc silentio euoluitur: quantam fatigam serie certus limes adducet. Ista quæ tu non aliter quam in decore sparsa consideras: singula in operibus sunt. Nec enim est quod æstimes septem sola discurre: cætera hæere: paucorum motus comprehendimus. Innumerabiles uero longiusque conspectu nostro seculi dii eunt: redeuntque. Et ex his qui oculos nostros patiuntur: plerique obscuro gradu pergunt: & per occultum aguntur. Quid ergo non caperis tantæ molis aspectu: etiam si te non regat: non custodiat: non foueat: generetque: ac spiritu suo riget.

Væadmodum hæc cum primum usum habeat: & necessaria uitæque sint: maiestas tamē eorum totam mentem occupat. Ita omnis illa uirtus: & in primis grati animi: multum quidem præstat: sed non uult ob hoc diligenter amplius quidem in se habet: nec satis ab eo intelligitur: a quo iter utilia numeratur. Gratus est quæ expedit: ergo & quantum expedit. Non recipit sordidum uirtus amator. Solutum ad illam sinu ueniendum est. Ingratus hic cogitat. Volebam gratiam referre: sed timeo ipensas: timeo periculum: uereor offensam. Faciam potius quod expedit. Non potest eadem ratio: & gratum facere & ingratum. Vt diuersa illorum opera: ita inter diuersa propolita sunt. Ille ingratus est quibus non oporteat: quia expedit. Hic gratus est quibus non expedit: quia oportet.

Repositum est nobis secundum regem naturam uiuere: & deorum exemplum sequi. Diu autem quodcumque faciunt: in persequendo nihil præter ipsam faciendi rationem sequuntur: nisi forte æstimas fructum operum suorum ex fumo holocaustorum caustorum & thuris odore percipere. Vide quanta quotidie molliantur: quanta distribuunt: quanta terras fructibus impleant: quam opportunis & in omnes oras ferentibus uentis: maria permoueant: quanta imbribus repente deiectis: solum molliant: uenasque fontium arentes reintegrent: & infuso per occulta nutrimento remouent. Omnia ista sine mercede: sine ullo ad ipsos pueniente comodo faciunt. Hæc quoque nostra ratio: si ab exemplari suo non aberrat: feruet ne ad res honestas conducta ueniat. Pudeat ullum uenale esse beneficium. Gratuitos habemus deos. Si deos quidem imitaris: da & ingratis beneficia. Nam & sceleritatis sol oritur: & piratis patet maria.

Occulo interrogant: an uir bonus daturus sit beneficium ingrato: sciens ingratum esse? permiſſe mihi hæc ut aliquid interloqui: ne interrogatione insidiosa capiamur. Duos ex constitutione stoica accipe ingratos. Alter est ingratus: quia stultus est: stultus etiam malus est: qui malus est: nullo uitio caret. Ergo & ingratus est. Sic omnes malos imperantes dicimus auaros: luxuriosos: malignos. Non quia ista omnia singulis magna & nota uitia sint: sed quia esse possunt: & sunt etiam si latent. Alter est ingratus qui a uulgo dicitur in hoc uitium natura: pronus & propensus. Illi ingrato quod si hac culpa non caret: quomodo nulla caret? dabit beneficium uir bonus. Nulli enim dare poterit: si tales homines submouerit. Huic ingrato qui beneficiorum defraudator est: & in hanc partem procubuit animo: non magis dabit beneficium: quam captatori. Quis pecuniam credit: aut depositum committet ei qui iam pluribus abnegauit. Timidus dicitur aliquis: quia stultus est: & hoc qui malos sequitur: quos indiscreta & uniuersa uitia circumstant. Dicitur timidus proprie natura: etiam ad inanes sonos pauidus. Stultus omnia uitia habet: sed non in omnia natura ponus est. Alius in auaritiam: alius in luxuriam: alius in petulantiam inclinatur.

Tamque errant illi qui interrogant stoicos. Quid ergo Achilles timidus est? Quid ergo Aristides cuius instituta nomen dedit: iniustus est? Quid ergo & Fabius: qui cunctando restituit rem: temerarius est? Quid ergo Decius mortem timet? Mutius proditor est. Camillus desertor. Non hoc dicimus: quia sic omnia uitia esse in omnibus: quomodo in quibusdam singula eminent? Sed malum ac stultum nullo uitio uacare: nec audacem quidem timoris absoluimus: nec prodigum quidem auaritia liberamus. Quomodo homo omnes sensus habet? Nec ideo tamen omnes homines aciem habent lynceo similem. Sic qui stultus est: tamen acris & concitata habet omnia: quod quidam quædam. Omnia in omnibus uitia sunt: sed non omnia in singulis extant. Hunc natura ad auaritiam impellit. Hic libidini: hic uino deditus est: aut si nondum deditus: ita formatus: ut in hoc illum mores sui ferant. Itaque ut ad propositum reuertar. Nemo non sine ingratitude: id est ingratus est: quod malus est. Habet enim omnia nequitie semina. Tamen proprie ingratus appellatur qui ad hoc uitium uergit. Huic ergo beneficium non dabo. Quomodo malæ filie consulit: qui illam contumelioso & sæpe repudiato collocauit. Quomodo malus paterfamilias habebitur: qui negotiorum gestorum damnato patrimonii suam curam mandauerit? Quomodo clementissime testabitur: qui tutorem filio reliquerit: pupillorum spoliatorum? Sic pessime beneficia dare dicitur quicumque ingratos eligit: in quos peritura conferat.

Idem quoque inquit multa ingratis tribuit: sed illa bonis parauerunt. Contingunt autem malis: quia separari non possunt. Sanctius est autem prodesse et malis propter bonos: quam bonis deesse propter malos. Itaque refert dies: solem: hyemis æstatisque cursus: & mediæ ueris: autumnique tempora: ibres: & fontium haustus: uentorum flatus: per uniuersis inuenerunt excerpere singulos non potuerunt. Rex honores dignis dat. Donatio imperatoris est: congiarium & indignis. Frumentum publicum tam fur quam periurus & adulter accipiunt: & sine delictu morum quisque cuius eum quicquid aliquid est quod tantum bono datur: ex quo boni ac mali fecerunt. Deus quoque quædam in uniuerso humano generi dedit a quibus excludit nemo. Nec enim poterat fieri: ut uirtus bonis uiris secundus esset: contrarius malis. Comune autem bono erat patere commercium maris: & regnum humani generis relaxari. Nec poterat lex casuris imbribus dici: ne in malos improborumque rura deflueret. Quædam in medio ponunt: ita bonis quam malis cunctantur urbes. Monumenta ingenuorum: & ad indignos peruentura publicauit edictio. Medicina enim sceleratis opem ministrat. Compositiones remediorum salutarium nemo suppressit: ne sanarentur indigni. In his exigit censuram: & personarum æstimationem: quæ separatim tantum digno dantur: non his quæ promiscue tubam admittunt. Multum enim refert utrum aliquem non excludas aut ei

gas, ius & fort omnibus dicitur. Pace etiam homicidæ fruuntur: sua repetunt etiam qui aliena rapuerunt. Persecutores & domi ferrum exercentes murus ab hoste defendit. Legum præsidio qui plurimum in illas peccauerunt protegentur. Quædam non poterant cæteris contingere: nisi uniuersis darentur. Nō est itaq; qd de istis disputes: ad quæ publicæ inuitati sumus. Illud quod iudicio meo ad aliquem peruenire debet: ei quem ingratum sciam non dabo.

Rgo igit nec cōsiliū deliberātī dabis ingrato: nec aquā haurire pmisses: nec uia errātī mōstrabis ingrato. An hæc qdē facies: sed nihil donabis: distinguā illud certe: & tentabo distinguere. Beneficiū ē opa utilis: sed nō oīs opa utilis beneficiū ē. Quædā n. tā exigua sunt: ut beneficii nomen non occupent. Quæ res coire debēt: qd beneficiū efficiat. Primum rei magnitudo. Quædā enī sunt in huius noīs mēsurā. Quis beneficiū dixit: qdram panis: aut stipē aris abiecti: aut ignis accēdēdi factā prātē. Interdū ista plus p. sunt qd maxia. Sed tamen utilitas sua: illis ē ubi tps necessitate facta sunt necessaria detrahāt p. cium. Deinde qd potētissimū ē oportet accedat: ut eius cā faciā ad quē uolebā peruenire beneficiū: dignūq; eū iudicē: & libēs id tribuā: p. cipiēs qd ex munere meo gaudiū. Quorū nihil ē in istis de qbus loquæbamur. Non enim tanq; dignis illa tribuimus: sed negligenter tanq; parua: & non hōi damus: sed humanitati.

Liquādo datūq; me ē id ignis quædam non negauerit: in honorem aliōq; sicut in petendis honoribus quosdam turpissimos utilitas: alios nobilitas idustriis prætulit. Sed nobis non sine rōne. Sacra est magnæ uirtutum memoria: & ē plures bonos iuuat: si gratia bonorū nō cum ipsis cadat. Ciceronem filium qd res cōsulem fecit: nisi pater. Ciriā nūp quæ res ad cōsulatū recepit ex hostiū castris: quæ sextum Pōpeium: aliosq; pōpeios: nisi unius uiri magnitudo: tanta qdem ut satis alte omnes suos ēt ruia eius attolleret. Quid nuper Fabium persicum: cuius osculū ēt ipediret uiri nota boni: sacerdotem nō i uno collegio fecit: nisi: uerucosi: & allobrogici: & ille trecenti qd hostium icursiōi pro repu. unam domū ob iecerant. Hæc debemus uirtutibus: ut nō p. sentes solum illas: sed ēt ablatas ē conspectu colamus. Quō illē idem egerunt ut nō i unam ætatem prodesse: sed beneficia sua ēt post ipsas reliquærēt. Ita & nos nō una ætatē grati sumus. Hic magnos uiros genuit. Dignus est beneficiis: qualiscunq; est dignos dedit. Hic egregiis maioribus ortus est: qualiscunq; est sub umbra suorū lateat. Vt loca sordida percussu solis illustrantur. Ita merces maiorum suorum luce resplendat.

Xcusare hoc loco mi Liberalis deos uolo. Interdū enī solemus dicere qd tibi uoluit prouidentia. qd Archideum regno iposuit. Illi putas hoc datum patri eius datum est: & fratri. Quare Cæsarem obi ferraz præfecit hōiem humani sanguinis audissimum: quem non aliter fluere in cōspectu suo iubebat: qd si ore excepturus esset. Quid ergo tu illi hoc darū æstias: patri eius germāico dat: auo: proauoq; & ante alios aliis nō minus claris uiris ēt si priuato paresq; aliis uitā exegerunt. Quid tu cū Mater cū Scaurū heros faceres? Ignorabas ancillaz suaz mēstruū ore illū hiantē expectare. Nūqd enī ipse dissimulabat? Nūqd purus uideri uolebat? Referā dictum eius tibi in se quo circumferri memini: & ipso præsentē laudari. Polioni anno iacenti: obsceno uerbo usus dixerat: se facturum id quod pati malebat: & cum Polionis actatorem uidisset frontem: qd qd inq; mali dixit mihi: & capiti meo. Hoc dictum suū ipse narrabat: hōiem tam palam obscenum: ad fauces: & ad tribunal admisiisti. Nempe dum uetorem illum Scauz senatus principem cogitasset: indigne fert sobolem eius iacere.

Eos uerisimile ē: ut alios idulgētius tractēt pp parētes auosq;. Alios pp. futurā nepotū p. nepotūq;: ac lōge seqntiū posterā idolē. Nota est. n. illis opis sui scries. oīum illis regz suas p. manus iturarum: sciētia in aptis semp ē: nobis ex abdito subdit. Et quæ repentina putamus illi prouisa ueniunt ac familiaria. Sint hi reges: qd maiores eorū non fuerunt. qd pro summo iperio habuerunt iustitiā: abstinentiā: Quia non repu. sibi: sed se reipu. dicauerūt. Regnēt hi: quia uir bonus: qd aut proauus eorum fuit. Aium supra fortunā gessit. Qui in dissensione ciuili: quoniā ita expediebat reipu. uinci: qd uincere maluit. Referre illi gratiā tā longo spatio nō potuit. In illis respectum: iste populo præsideat: nō qd scit aut pōt: sed quia alius pro eo meruit. Hic corpore deformis est: aspectu sœdus: & ornāmēta sua traditurus: iam me hōies accusabūt: cecū & temerariū dicēt. Nesciētē quo loco quæ summis ac excellētissimis debēt ponā. At ego scio. Alio me istud dare. Alio olim debitū soluere. Vnde isti norūt illū quidā gloriæ sequētis fugatissimū eo uultu ad picula euntē. quo alii ex piculo redeūt: nūq; bonū suū a publico distinguēt: Vbi inquit iste: aut quis est? Vnde uos scitis: apud me iste expēsorum acceptorumq; rōes dispōgunt. Ego qd cui debeam scio. Aliis post longā diē repono. Aliis i antecessum est. At prout occasio: & reipu. mea facultas tulit.

Ngrato ego aliqdo quædā: sed nō pp ipsum dabo. Quid si inq; nescis: utrū ingratus sit an ingratus expectabis donec scias. An dandi beneficii tempus non admittes. Expectare longum est. Nam ut ait plato Difficilis humani animi coniectura est. Non expectare temerarium est. Huic respondebimus. Nunquam expectare nos certissimam rerum compræhensionem: quoniam in arduo est ueri exploratio: sed ea re qua ducit uerisimilitudo. Omne hac uia procedit officium. Sic seruimus: sic nauigamus: sic militamus: sic uxores ducimus: sic liberos extollimus. Cum omnium incertus sit euentus. Ad ea accedimus: de quibus bene sperandum esse & credimus. Quis enim pollicetur serēti prouentū: nauigātī portū: militātī uictoriā: marito pudicā uxorem: patri pios liberos? Sequimur qua rō: nō qd ueritas trahit. Specta ut nisi bene cessura non facias: & nisi cōperta ueritate nihil noueris: relicta omni actū uita consistit. Dū uerisimilia me in hoc in illud impellāt. Nō uere enim beneficium dabo ei quem uerisimile erit gratū eē. Vita inquit interuenient propter quæ & malus pro bono surrepat: & bonus pro malo displiceat. Fallaces n. sunt regz species quibus credimus. Quis negat? Sed nihil aliud inuenio pp quod cogita

tionem regam. His ueritas mihi uestigiis sequenda est. Certiora nō habeo: Hæc ut q̄ diligentissime extimē operā dabo: nec cito illis assentiar. Sic in prælio pōt accidere: ut telū meū in cōmitionē manus dirigat: aliquo errore decepta: & hosti tanq̄ meo parca. Sed hoc & raro accidet: & nō uitio meo cuius propositū ē hostē ferire: cuiē defendere. Si sciā igratū eē: nō dabo beneficiū. At obrepit. At iposuit. Nulla hic culpa tribuētis ē: q̄a tanq̄ grato dedi. Si p̄miseris igr te datū: beneficiū: & postea igratū eē scies dabis an nō? Si facies scies peccas: das: cui nō debes dare: si negas & hoc modo peccas: q̄a nō das ei cui promissisti. Cōscientia nostra hoc loco titubat: & illud supbū promissum nunq̄ sapiēti facti sui pōnitere: nec unq̄ emendare quod fecerit: nec mutare cōsiliū. Non mutas sapiēs cōsiliū oībus his manētibz quæ erant cum sumeret. Ideo nullum nunq̄ pōnitentia subiit. q̄a nihil melius illo tempore fieri potuit: q̄ qd factum ē. Nihil melius cōstitui: q̄ qd cōstitutū ē. Cæterz ad omnia cū exceptione uēit: si nihil iciderit quod ipediat: ideo oīa illi succedere dicimus: & nihil cōtra opinionē accidere: q̄a p̄sumit aīo posse aliqd iteruenire: qd destituta phibeat. Imprudentiū ista fiducia ē: fortunā sibi spōdere. Sapiēs at̄ utrūq̄ partē eius cogitat. Scit q̄tū liceat errori: q̄ incerta sint humana: q̄ multa cōsiliis obstēt. Ancipitē rez ac lubricā sortē suspensus sequit̄: & cōsiliis certis: in certos euentus. Exceptio at̄ sine qua nihil destinat nihil igr editur: & hic illum tuerur.

Romisi beneficiū nisi siqd icidisset: quare nō deberē dare? Quid. n. si quod illi pollicitus sum: p̄fisa sibi nō dare iusserit? Si lex lata erit: ne id qsq̄ faciat qd ego me amico meo factū: p̄miserā. p̄misi tibi filiam in matrimonium: postea peregrinus apparuisti. Non est mihi cū extraneo cōnubiū. Eadē res me defendit q̄ uetat. Tūc fidē fallā. Tunc inconstantiz crimen audiā: si cum oīa eadē sint: q̄ erāt: p̄mittente me non præstitero promissum. Alioquin q̄qd mutatur libertatem facit de itegro consulēdi: & me a fide liberat. Promisi aduocationem: postea apparuit illam cām præiudicium in patrem meū quari. Promisi me peregre una exitū: sed iter ifestari latrociniis nunciāt. In rem præsentē uēurus fui: sed iter æger filius & puerpera uxor tēnet. Oīa esse debent q̄ fuerunt cum promittentis fidem tenēā. Quæ at̄ maior fieri mutatio potest: q̄ si te malum uirum & igratum comperi? Quod tanq̄ digno dabam: indigno negabo: & irascendi quoq̄ causam habebō deceptus.

Nspiciā tamen: & quantum sit de quo agis. Dabit mihi consilium promissæ rei modus. Si exiguum est dabo. Non quia dignus es: sed quia promisi. Nec tanq̄ munus dabo: sed uerba mea redimam: & aurem mihi peruellam. Damno castigabo promittentis temeritatem. Ecce ut doleat tibi ut postea consideratus loquaris: quod dicere solemus. Ignarium dabo. Si maius erit: non cōmittā: quemadmodū Meccenas: ait ut sextertio centies obiurgatus sim. Interesse. n. utrūq̄ comparabo. Est aliqd in eo quod promiseris perferuere. Est rursus multum in eo ne indigno beneficiū des. Hoc tamen q̄ntum est attendēdum. Sic leue connibeamus. Si uero magno mihi: aut detrimento: aut rubori futurū: malo semel excusare: quare negauerim: q̄ semper quare dederim. Totum inq̄ eo est: quantum promisi mea uerba taxentur. Non tantum q̄ temere promisi retinebo: sed quod non recte dedi reperam. Errori fidem non esse præstādum. Demens est qui præstare errori.

Hilippus Macedonū rex hēbat militē manu fortē: in multis expeditionibus utilē exptus opam: subide ex p̄da aliqd illi uirtutis cā donauerat: & hoīem uenalis aīæ crebris auctorametis accendebat. Hic naufragiis in possēdēs cuiusdā macedōis expulsus ē. Quod ut Macedoni illi nuntiatum est. Accurrit: spiritum eius recollegit: in uillā illū suū transtulit: lectulo suo cessit: effectūq̄ semianimem re creauit: diebus triginta ip̄ensa sua curauit: refecit. Viatico istruxit subide dicētem. Gfām tibi referā: uidere tātū mihi Imp̄atorē meū contigat. Narrauit Philippo naufragiū suū: auxiliū tacuit: & protius petiit: ut si bi p̄dia dōaret. Ille qdē erat hospes eius: is ipse a quo receptus: a quo sanatus. Multa iteri reget in bello præferrim optis oculis donāt. Nō sufficit hō iustus tot armatis cupiditatibus: Nō pōt qsq̄ eodē tpe: & bonū uirū: & bonū ducē agere. Quomō tot milia hoīum insatiabilia satiabūt? Quid hēbūt: si suū qsq̄ habuerit? Hoc Philippus sibi dixit cū illū induci in bona quæ petebat iussit. Expulsus bonis suis ille: nō ut rusticus iniuriā tacitus tulit: cōrētus q̄ nō & ip̄e donatus eēt. Sed Philippo ep̄istolā scriptā: ac liberaliter scripsit: q̄a accepta ita exarsit: ut statim Pausaniæ mādaret: ut bona priori domino restitueret. Cæterz iprobissimo militi: ingratiſſimo hospiti: auidiſſimo naufragio: stigmata inscriberet: ingrātū hoīem testātia. Dignus qdē fuit: cui nō inscriberēt illæ l̄ræ: sed inculpenē: q̄ hospitē suū nudo & naufrago similē in id in quo iacuerat ip̄e l̄ttus ipulerat. Quid uidebimus: q̄s modus pōnæ seruādus fuit? Auferēdus utiq̄ fuit q̄ summō scelerē iuaſerat. Quis at̄ pōna eius mouerēt: q̄ id cōmiserat: pro quo nemo misereri misericors posset.

Abit tibi Philippus q̄a p̄misit ēt si nō deber: ēt si iniuriā facturus: ēt si scelus facturus ē: ēt si uno factō p̄clusurus ē naufragiis littora. Non ē leuitas a cognito & damnato errore discedere & ingenue fatēdū ē. Aliqd putauit: deceptus sum. Hæc uero supbæ stultitiz p̄seuerātia ē. Quid semel dixerim q̄lecūq̄ ē fixum ratūq̄ nō ē turpe cū re mutare cōsiliū: Age si Philippus possessorē illū eoz littorū reliq̄set: quæ naufragio coepat nōne oībus miseris aq̄ & igni interdixerat? Potius ē ingt̄ intra fines regni mei: & litteras istas oculis iscribēdas: durissima frōte circūferri. Ostende q̄ sacra res sit mensa hospitalis. Præbe in facie tua legendū istud decretū: quod cauetur: ne miseros tecto iuuare capitale sit. Magis ista constitutio sit rata q̄ si etiam illam in res incidissem.

Vare ergo Zeno n̄: cum quingētos dēarios mutuos cuidā p̄misisset: & ipse illū parū idoneū cōpisset: amicis suadētibus ne daret: p̄seuerauit credere. Quia promiserat primū. Alia cōditio est in credito: alia in b̄ificio. Pecūiæ etiā male creditæ exactio ē. Et appellare debitorē ad diē possum: & si foro cesserit: portionē ferā. Beneficiū & totū perit: & statim. Præterea hoc mali uiri ē: illud mali p̄fisa

milia. Deinde nec Zeno quod si maior fuisset summa credere perseverasset. Qui quæti dearii sunt illud quod dici solet: in morbo consumat: fuit tanti non reuocare promissum suum. Ad cenam quia promisi ibo: et si frigus erit: non quod si niues cadent. Surgam ad sponsalia: quia promisi: quis non concusseri: sed non si febricitauero: spiritum descenda quia promisi: sed non si spondere me incertum uidebis: si scisco obligabis. Subest inquit tacita exceptio: si potero si debebo. Si hæc ita erunt: effice ut idem status sit: cum exigis: quod fuit cum promitteres. Desituere leuitas non erit si aliquid iterum nouum. Quid miraris cum conditio promittentis mutata: mutatum esse consilium? Eadem mihi omnia prestat: & idem sum. Vadimonium promittimus: tamen deserit. Non in omnes datur actio. Deserente uis maior excusat.

Dem et illa in quaestione: responsum extima: an oimodo referenda sit gratia: & an beneficium utique reddendum sit. animum prestare gratum debeo. Cæterum aliquando me referre gratiam non patitur mea infelicitas. Aliquando felicitas eius cui debeo. Quid enim regi: quod pauper: quod diuiti reddam? utique quidam recipere beneficium iniuriam iudicat: & beneficia subinde aliis beneficiis onerant. Quid amplius in horum personam possum querere? Nec ideo enim beneficium nouum reicere debeo: quia nondum prius reddidi. Accipiam tam libenter quam dabis: & prebebo me amico meo exercenda bonitatis suae capacem materiam. Qui noua accipe non uult: acceptis offenditur. Non refero gratiam. Quid ad rem? non est pro me mora: si autem occasio mihi deest: aut facultas: ille praestitit mihi nepe cum occasione heret: cum facultate. Refert utrum bonus uir est: an malos. Apud bonum uirum: bona causa habeo. Apud malum non ago. Nec illud quod aestimo faciendum: ut referre gratiam et iuris his quibus referam pereremus: & instemus recedentibus. Non est referre gratiam quod uoles accepit: uolenti reddere. Quidam cum aliquid illis missum est munusculum: subinde aliud iterpestiue remittunt: & nihil se debere testantur. Reiciendi sunt: pignus est prius aliud inuicem mittere: & munus munere expingere. Aliquando & non reddam beneficium cum possim: quando plus mihi detractus ero quam illi collocaturus: si ille non erit sensurus ullam accessionem recepto eo: quo reddito mihi multum accessurus erit. Qui festinat utique reddere non habet animum grati hominis: sed debitoris. Et ut breuiter dicam: quod nimis cito cupit soluere: inuitus debet: quod inuitus debet ingratus est.

Explicit liber quartus.

Lucii Annei Senecæ de beneficiis. Incipit liber quintus.

N prioribus libris uidebar consumasse propositum: cum tractassem quemadmodum dandum esset beneficium: & quemadmodum accipiendum. n. sunt huius officii fines. quod ultra moror? non seruiomatae: sed indulgeo quod duo ducit sequenda est: non quo iuitat. Subinde enim nascitur quo laceffat aliquod dulcedie animi: magis non supuacuum quam necessarium. Verum quia ita uis perseueremus: pactis quod re continet batur scrutari: et ea quod sunt his conexa: ueque non coheretia. quod quod diligenter inspicit: nec facit opere pium: nec tamen perdit opera. Tibi autem hominum natura optio: & ad beneficia propositio. Liberalis Ebur: nulla eorum laudatio satiffacit. Neminem unquam uidi tam benignum: et leuissimorum officiorum aestimatorum. Iam bonitas tua eo usque plausa est: ut tibi dari putes beneficium quod ulli datur. Paratus es ne que beneficium perniteat pro ingratis deprehendere. Ipse usque eo abes ab omni iactatione: usque eo statim exonerare: quos obligas: ut quicquid in aliquem conferas. uelis uideri non prestare: sed reddere. Ideoque plenius ad te sic data reuertentur. Nam ferre sequuntur beneficia non reposcunt. Et ut gloria fugientes magis ac magis sequuntur: ita fructus beneficiorum gratius respondet: quam illis per quos et esse ingratos licet. Per te uero non est mora quominus beneficia quod acceperunt ultro repetant. Nec recusabis conferre alia: & suspensis dissimulatique plura ac maiora adicere. Propositum optimi uiri: & ingentis animi est: tam diu ferre ingratum: donec feceris gratum. Nec te ista ratio decipiet. Succumbunt uitia uirtutibus: si illa cum cito odisse praeparauerit.

Illud utique unice tibi placet: uelut magnifice dictum. Turpe est beneficiis uici. quod an sit ueque non immerito quaeri solet: loqueque aliud est quam mente concipis. Nunquam enim rex honestaque certamine superari turpe est: dummodo arma non proicias: & uictus quoque uelis uicere. Non omnes ad bonum propositum eandem afferunt uires: eandem facultates: eandem fortunam: quare optiorum quoque consiliorum dumtaxat exitus temperat uoluntas ipsa rectum petens laudanda est: et si illam alius gradu uelociori antecessit. Non ut in certaminibus ad spectaculum aeditis meliorem palmam declarat: quod in illis quoque saepe deterior est pretulit casus: ubi de officio agitur: quaterque a sua parte est quam plenissime cupit: si alter plus potuit: & ad malum habuit materiam sufficere animo suo: si illi quantum conatus est fortuna permisit. Alter autem uoluntate. Parum est etiam si minora quam accepit reddidit: aut omnia non reddidit sed uult reddere ex toto: in hoc intentus est animo: in hoc uictus est: qui in armis moris: quem occidere facilius hostis potuit: quam auertere. Quod ipse aestimas id decidere uiro bono non potest: ut uincat. Nunquam enim succumbet nunquam renuntiabit: ad ultimum usque die uitae stabit paratus: & in hac statione morietur. Magna se accepisse praese ferens paria uoluisse.

Acedoni uetat suos pacratios cestu decernere: sibi inferior ostendit uicti confessio. Cursor metam prior contigit uelocitate: illum non animo antecessit. Luctator ter abiectus perdidit palmam non tradidit. Cum inuictos esse lacedaemonii ciues suos magno aestimaret: ab his certaminibus remouerunt: id quibus uictorem facit non iudex: ne per se ipse exitus: sed uox cedentis: & tradere iubetis. Hoc quod illi in ciuibus suis custodiunt: uirtus ac bona uoluntas omnibus praestat: ne unquam uincat. Quoniam quidem etiam iter superantia animi uictus est. Ideo nemo. ccc. Fabios uictos dicit: sed occisos. Et regulus captus est a poenis: non uictus. Et quicquid alius seui entis fortunae uel ac potere oppressus: non submittit animum. In beneficiis idem est. Plura aliquis accepit: maiori ra frequentioria: non tamen uictus est. Beneficia fortasse beneficiis uicta sunt: si iter se data & accepta computes. Si dante & accipientem comparaueris: quoque animi & per se aestimandi sunt: poenes neutrum erit palma. Solet enim fieri ut etiam cum alter multis uulneribus confossus est: alter leuiter quidem faucibus pares exisse dicantur: quamuis alter uideatur inferior.

LIBER QVINTVS

Rgo nemo uinci pōt beneficiis. Scit debere si uult referre: siquidē rebus non pōt aīo aequari. Sicq̃
 e diu in hoc pmanet: q̃ diu tenet uoluntatē: gratū aīum signis approbat. Quid interest ab utraq̃ pte
 munusculū plura numerentur? Tu multa dare potes: at ego tātū accipe possum. Tecū stat fortūa.
 Mecū bōa uolūtas. Tamē tā par tibi sum: q̃ multis armatissimis: nudi aut̃ leuiter armati. Nemo itaq̃ bene
 ficiis uicī: q̃a tam gratus est q̃q̃ uoluit. Nā si turpe est beneficiis uinci: nō oportet a p̃potētibus uiris ac
 cipere beneficiū: q̃bus grām referre nō possis. A p̃cipus dico a regibus: quos eo loco fortūa posuit: ex quo
 largiri multa possent: panta admodū & iparia datis accepturi. Reges & p̃cipes dixi q̃bus tamē pōt opa na
 uari: & quorū illa excellēs potētia per aīos cōsensum ministrisq̃ cōstat. Sūt q̃dā extra hōiem oēm subdu
 cū cupiditatē: q̃ uix ulla humanis desiderijs cōtingunt: q̃bus nihil pōt p̃stari ipsa formā. Necesse ē a Socra
 te uincat beneficiis. Necesse ē a Diogene: q̃ p medias macedonū gazas nudus iocissit: calcatis regijs opibus.
 Nōne ille tunc merito & sibi & ceteris q̃bus adipiscendū ueritatem non erat obsusa caligo: supra eū emi
 nere usus est: infra quē oīa iacebant. Multo potētior: multo locupletior fuit: omnia tunc possidente. Alexā
 dro. Plus enim erat quod hic nollet accipere: q̃ quod ille posset dare.

Non est turpe ab his uinci. Neq̃ enim minus fortis sum: si cum innumerabili me hoste committis.
 Nec ideo ignis minus urere potest: si in materiā incidit inuolabilē flammis. Nec ideo ferrum fer
 candi uim perdidit: si non recipiens ictum lapis solidus: inuicta aduersus dura naturā diuidēdus
 est. Idem tibi de homine grato respondeo. Nō turpiter uincitur beneficiis: si ab his obligatus est: ad quos
 aut fortunā magnitudo: aut eximia uirtus aditum reddituris ad se beneficiis claudit. A parentibus fere ui
 cimur. Nā tam diu illos odio habemus: q̃ diu graues iudicamus: & q̃ diu beneficia illorum non itelligimus.
 Cum iam aetas aliquid prudentiā collegit: & apparere cōpit: propter illa ipsa eos amari a nobis debere:
 propter quā non amabantur. Admonitiones seueritatē: & inconsultā adolescentiā diligētē custodiā ra
 piuntur a nobis. Paucos usq̃ ad uerum fructum a liberis percipiēdum perduxit aetas. Ceteri liberos hono
 re senserūt. Non est turpe uinci beneficiis a parēte. Quid nī nō sit turpe: cū a nullo turpe sit? Quibusdam
 enim & pares & impares sumus. Pares animo quē solū illi exigūt: quē nos solū p̃mittimus. Impares fortu
 na: quā sicui obstitit quominus referret gratiam: nō ideo illi tanq̃ uicto erubescēdum est. Nō est turpē nō
 seq̃: dūmodo seq̃ris. Sæpe necesse ē ante alia beneficia petamus q̃ priora redidimus. Nec ideo nō petimus
 aut turpiter petimus: q̃a nō reddituri debebamus. Quia non per nos erit mora: quominus gratissimi si
 mus: sed interueniet aliquid extrinsecus quod prohibeat. Nos tamen nec uincemur animo: nec turpiter
 his rebus superabimur: quā non sunt in nostra potestate.

Alexander macedonū rex gloriari solebat: a nullo se beneficiis uictum. Non est quominus animis
 macedonas: & græcos: & carras: & persas: & nationes districtas sine exercitu suscipiat: ne hoc sibi p̃
 stitisse regnum: a thraciā angulo porrectum: usq̃ ad litus incogniti maris iudicet. Eadē re gloria
 ri Socrates potuit: eadē Diogenes: a quo uictus ē. Quid nī uictus sit illo die quo hō sup mēsurā hūane sup
 biæ tumēs uidit aliquē: cui nec dare quicq̃ posset nec eripe? Archelaus rex Socratē rogauit ut ad se uēret.
 dixisse Socrates tradit. Nolle ad eum uenire a quo acciperet beneficia: cum reddere illi paria non posset.
 Primū in ipsius potestate erat non accipe. Deinde ipse dare beneficiū prior incipiebat. Veniebat enim roga
 tus: & id dabat: quod utiq̃ ille non erat Socrati redditurus. Etiā nunc Archelaus daturus erat aux & argē
 tū: recepturus contēptū auri & argētū. Nō poterat ergo Archelao referre Socrates gratiā. Et quid tantum
 erat accepturus: q̃tū dabat: si ostēdisset hominē uitā ac mortis pitum utriusq̃ fines tenēt. Si regē in luce
 media errantē ad rerum naturam admisisset: usq̃ eo eius ignarum: ut quo die solis defectio fuit: reginam
 clauderet: & filiū qd̃ in luctu ac rebus aduersis moris ē tonderet. Quantum fuisset beneficium si timentē
 e latebris suis extraxisset: & bonū aīum hēre iussisset dicens: Non ē ista solis defectio: sed duorum syderum
 coitus: cum lūa humiliore currēs uia: infra ipsum solē: orbē ipsum suū posuit: & illū obiectu sui abscondit.
 Quā modo partes suas exiguas: si in transcurso strinxit obducit. Modo plus regit si maiore partē sui obie
 cit: modo exclusit totius aspectū si recto libramēto inter solē terrasq̃ media successit. Sed iam ista sydera:
 hoc & illo deducet uelocitas sua. Iam recipiēt terrā: & hic ibit ordo p̃ sacula: dispositosq̃ ac p̃dictos di
 es hēt q̃bus sol intercussu lunæ uetēs oēs radios effundere. Paulum expecta iam emerget: iam istam uelut
 nubē relinquet. Iam exolutus impedimētis: lucē suā libere mittet. Socrates parē gratiā Archelao ferre nō
 posset: si illū regnare docuisset: pax & magnū beneficium a Socrate accipiebat: si illum dare potuisset So
 crati. Quare ergo hoc Socrates dixit. Vt facetus & cuius per figuras sermo procedere solitus erat: derisor
 omnium maxime potentium. Maluit illi. i. discrete uel artificiose: uel mansuete negare: q̃ contumaciter ac
 superbe. Dixit se nolle beneficia ab eo accipere: cui non posset paria reddere. Timuit fortasse ne cogeret ac
 cipere quā nollet. Timuit ne quid indignum Socrati acciperet. Dicit aliquid negasset: si nollet. Sed insti
 gasset in se regem insolentem. & omnia sua magno aestimari uolentem. Nihil ad res pertinet utrum dare
 aliquid Regi: noli an accipere a Rege. In æquo utraq̃ ponit repulsam. Et superbo fastidiri acerbius est
 q̃ non timeri. Vis scire quid uere noluerit? Noluit ire ad uoluntariam seruitutem is cuius libertatem ciui
 tas libera ferre non potuit.

Atis ut aēstio hanc partē tractauimus: an turpe eēt beneficiis uici: quo q̃ quærit scit nō solere hoīes
 sibi ipsi beneficium dare. Manifestum enī fuisset: nō eē turpe a seipso uici. Atq̃ apud stoicos quorū
 dam: & de hoc ambigitur: an possit aliquis sibi beneficium dare: an debeat referre sibi gratiam: qd̃
 ut uideretur quærendum illa fecerunt. Solemus dicere gratias mihi ago: & de nullo quæri mihi possum
 alio quam de me. Ego mihi irascor: & ego a me poenas exigam: & odi me. Multa præterea huiusmodi per

quæ unusquisque de se tanquam de altero loquitur. Si nocere sicut mihi possum: quare non & beneficia mihi dare possum? Præterea quæ si in alium contulissem beneficia uocarentur: quare si in me contuli non sint? Quod si ab alio accepissem: deberem. Quare si mihi ipse dedi: non debeam. Quare si me adversus me ingratus quod non minus turpe est quam in se sordidum esse: & in se dux ac sæuū: & sui negligens. Tam alieni corporis leno mala audit quam sui. Neque reprehendit assentator: & aliena subsequens uerba paratus ad falsa laudator non minus placet sibi: & se suspiciens: ut ita dicam: assentator suus. Vitia non tantum cum fors peccant iusta sunt: sed cum in se reorquentur. Quæ magis admiraberis: quod sperat: sibi: quod se habet in potestate? Gentis facilius est barbaras impatientesque alieni arbitrio regere: quam alium suum continere & tradere sibi. Plato inquit agit Socrati gratias quod ab illo didicit: quare Socrates non agat quod ipse se docuit? M. Cato ait, Quod tibi deerit a teipso mutare. Quare donare mihi non possum: si commodare possum. Innumerabilia sunt in quibus consuetudo nos dimidit. Dicere solemus. Sine tu: loquar mecum: & ego tibi aure peruellere. Quæ si uera sunt: quæadmodum aliquis sibi irasci debet: sic gratias agere. Quomodo obiurgare se: sic & laudare quomodo damno sibi esse: sic & lucro potest. Iniuria & beneficium contraria sunt. Si de aliquo dicimus. Iniuria sibi fecit, poterimus dicere & beneficium sibi dedit. Natura sibi dedit. Natura prius est ut quis debeat: deinde ut gratiam referat. Debitor non est sine creditore: non magis quam maritus sine uxore: aut sine filio pater.

Liquis dare debet ut aliquis accipiat. Non est dare: nec recipere: in dexteram manum de sinistra transferre. Quomodo nemo se portat: quamuis corpus suum moueat & transferat: quomodo nemo quamuis pro se dixerit: affuisse sibi dicitur. Nec statuam sibi tanquam patrono suo ponit. Quod si æger cum cura sua conualuit: mercedem a se non exigit. Sic in omni negotio: etiam cum aliquid prodesse sibi fecerit: non tamen debet referre gratiam sibi: quia non habebit cui referat. Ut concedam aliquem dare sibi beneficium: dum dat & recipit. Ut concedam aliquem a se accipere beneficium: dum accipit reddit. Domi quamuis uersura sit: & uelut lusorium nomen stat: transit. Neque enim alius dat quam qui accipit: sed unus atque idem. Hoc uerbum debere: non habet nisi inter duos locum. Quomodo ergo in uno consistit: qui se obligando liberat. Ut in orbe ac pila: nihil est in unum: nihil summum: nihil extremum: nihil primum: quia motu ordo mutatur. & quæ sequæbantur præcedunt: & quæ occidebant oriuntur. Omnia quomodocumque ierint: in idem reuertuntur. Ita in homine existima fieri: cum illum in multa mutaueris. Unus est: cecidit se. Iniuriarum cum quo agat non habet. Alligauit & clausit de ui non tenet. Beneficium sibi dedit protius: danti redidit. Regum natura nihil dicitur perdere: quia quicquid illi auellitur: ad illam redit: nec perire quicquam potest: quod quo excedat non habet: sed eodem reuoluit unde discedit. Quid simile inquit habet hoc exemplum: huic propositæ quæstioni dicam. Puta te in gratum esse non peribit beneficium: habet illud qui dedit. Puta te recipere nolle: apud te est antequam reddatur. Non potest quicquam amittere. Quia quod detrahitur nihilominus tibi acquiritur. Intra teipsum orbis agitur: accipiendo: das dando accipis.

Beneficium inquit sibi dare oportet: ergo & referre gratiam oportet. Primum illud falsum est ex quo pendet sequentia. Nemo enim sibi beneficium dat: sed naturæ suæ paret: a qua ad charitatem sui compositus est. Unde illi summa cura est nocitura uitandi: profutura appetendi. Itaque nec Liberalis est qui sibi donat: nec clemens qui sibi ignoscit: nec sibi misericors qui malis suis tangitur. Quod aliis præstare liberalitas est: clementia: misericordia: sibi præstare natura est. Beneficium res uoluntaria est: ut prodesse sibi necessarium est. Quo quis plura beneficia dedit: beneficentior est. Quis unquam laudatus est: quod sibi ipse fuisset auxilio? quod se eripuisset latronibus? Nemo sibi beneficium dat non magis quam hospitium. Nemo sibi donat: non magis quam credit. Si dat sibi quicquam beneficium: semper dat: sine intermissione dat. Inire beneficiorum suorum non potest numerus: Quando ergo gratiam referet: cum per hoc ipsum quo gratiam referet: beneficium dat: Quomodo enim discernere poteris utrum det sibi beneficium an reddat? Cum intra eundem hominem res gerat. Liberaui me periculo beneficium mihi dedi: itaque me periculo libero do beneficium an reddo? Deinde ut primum illud concedam dare nos beneficium nobis: quod sequitur non concedam. Nam et si damus non debemus: quia statim recipimus. Accipere beneficium nos oportet: deinde debere: deinde referre. Debeti locus non est: quia sine ulla mora recipimus. Dat nemo nisi alteri. Reddit nemo nisi alteri. In intra unum non potest fieri quod toties duos exigit.

Beneficium est præstitisse aliquid utiliter. Verbum autem præstitisse ad alios spectat. Nunquid non demens uidebitur qui aliquid uendidisse sibi se dicit: quia uenditio alienatio est: & rei suæ iurisque sui mea in alium translatio. Atque quæadmodum uendere: si dare aliquid a se dimittere est: & id quod tenueris habendum alteri tradere. Quid si est beneficium: nemo sibi dedit: quia nemo dat sibi aliquid. Duo contraria in uno coeunt: ut idem dare: & accipere. Sed etiam nunc multum interest inter dare & accipere. Quid nunc? cum ex diuerso ista uerba posita sunt. Atque si quis sibi beneficium dat: nihil interest inter dare & accipere. Paulo ante dicebam quædam ad alios pertinere: & sic esse formata ut tota significatio illoque discedat a nobis. Frater sum alterius. Nemo est meus frater. Par sum: sed alicui. Quis est enim par sibi? Quod comparat sine altero non intelligit: quod iungitur sine altero non est. Sic & quod datur sine altero non est: & beneficium sine altero non est. Idem ipso uocabulo appareret in quo hoc continet beneficium. Nemo autem sibi benefacit: non magis quam sibi sine fauet quam suarum partium est. Diutius hoc & pluribus exemplis licet prosequi. Quid cum inter ea sit habendum beneficium: quæ secunda persona desiderat: quædam cum sint honesta pulcherrima summæ uirtutis: nisi et altero non habet locum. Laudat & iter maxima humani generis bona fides colit. Num quis ergo dicit sibi fidem præstitisse?

Enio nunc ad ultimam partem. Qui gratiam refert aliquid debet impendere: sicut qui soluit pecuniam. Nihil autem impedit quod gratiam sibi refert: non magis quam consequi quod beneficium a se accepit. Beneficium & gratiæ relatio ultro & citroque ire debent. Intra unum hominem non est iustitudo. Qui ergo gratiam

LIBER QUINTVS

refert iuicem prodest ei a quo consecutus est aliquid. Qui sibi gratiam refert: quod prodest sibi. Et quis non alio loco relationem gratiae: alio beneficium cogitat: quod gratiam refert: sibi prodest. Et quis unquam ingratus hoc uoluit facere? imo quis non ingratus fuit: ut hoc faceret. Si ingratus iquit nobis agere debemus: & gratiam referre debemus. Dicius autem ago gratias mihi: quod illam uxorem nolui ducere: & cum illo non contraxi societatem. Cum hoc dicius: laudamus nos: & ut actum nostrum comprobemus: gratias agentium uerbis abutimur. Beneficium est quod potest: & cum datum est: non reddi. Qui sibi beneficium dat: non potest non recipere quod dedit. Ergo non est beneficium. Alio tempore beneficium accipit: alio reddit. In beneficio hoc est probabile: & suscipiendum quod alteri ut aliquis prodesse: utilitatis iterum suae oblitus est: quod alteri dedit: ablaturus sibi. Hoc non facit quod beneficium sibi dat. Beneficium dare socialis res est. Aliquod conciliat: aliquod obligat: sibi dare non est socialis res. Neminem conciliat: neminem obligat: neminem in spem inducit: ut dicat: Hic homo colendus est: illi beneficium dedi: dabit & mihi. Beneficium est quod quis non sua causa dat: sed eius cui dat. Is qui sibi beneficium dat sua causa dat. Non est ergo beneficium.

Ideor tibi iam illud quod in principio dixeram mentitus. Dicis me abesse ab eo quod operae praecium facit: imo totam operam bona fide perdere. Expecta et hoc uerius dices: simul ad te ad has latebras perduxero: a quibus cum euaseris: nihil amplius assecutus eris: quod ut eas difficultates effugias: in quas licuit non descendere. Quid enim boni est nodos operose soluere: quos ipse ut solueres feceris? Sed quemadmodum quaedam in oblectamentum: ac iocum: sic intelligant: ut eorum solutio iperito difficilis sit. Quae illi quod explicuit sine ullo negotio spirat: quia commissuras eorum & moras nouit. Nihilominus illa habent aliquam uoluntatem. Tentant enim acumen animorum & intentionem excitant. Ita haec quae uidentur callida & insidiosa: securitatem: torporem ac segnitie ingenii auferunt: quibus modo campus in quo uagentur sternendus & modo crebri aliquod & fragrosi obiciendum per quod erepant: & solcite uestigium faciant. Dicitur nemo ingratus esse. Id sic colligitur. Beneficium est quod prodest: prodesse autem nemo homini malo potest: ut dicitis stoici: ergo beneficium non accipit malus ingratus est. Quomodo et nunc beneficium honesta & probabilis res est? Apud malum nulli honestae rei aut probabilis locus est: ergo nec beneficio. quod si accipere non potest: nec reddere quidem debet. Et ideo non sit ingratus. Etiam nunc ut dicitis: Bonus uir omnia recte facit. Si omnia recte facit: ingratus esse non potest. Malo uiro beneficium nemo dare potest. Bonus beneficium reddit: malus non accipit. Quod si est: nec bonus quisque ingratus est: nec malus. Ita ingratus in rerum natura est nemo: & hoc inane: unum est apud nos bonum honestum. Id peruenire ad malum non potest. Desinit enim malus esse: si ad illum uirtus intrauerit. Quamdiu autem malus est: nemo illi dare beneficii potest. Quia bona malaque dissentiant: nec in unum eunt. Ideo nemo illi prodest. Quia quicquid ad illum peruenit id paruo usu corrumpitur. Quemadmodum stomachus morbo uitiatus: & colligens labem: quoscunque accipit cibos mittit: & omne alimentum in causam doloris trahit. Ita animus caecus quicquid illi commiseris: id onus suum: & perniciem: & occasionem miseriae facit. Felicitissimis itaque opulētissimisque plurimum aetatis subest: minusque se inueniunt quo in maiorem materiam iciderunt: qua fluctuantur. Ergo nihil potest ad malos peruenire quod prodest: imo nihil quod non noceat. Quaecunque enim illis contigerunt: in naturam suam uertunt: & extra speciosa profuturaque si meliori darent: illis pestifera sunt: ideo nec beneficium dare possunt: quoniam am nemo potest quod non habet dare. Hic benefaciendi uoluntate caret.

Ed quauis haec ita sint: accipere tamen malus potest quae beneficiis similia sint: quibus non redditis ingratus erit. Sunt animi bona: sunt corporis: sunt fortuna. Illa animi bona a stulto ac malo submouentur. Ad haec admittitur quae accipere potest & debet reddere: & si non reddit ingratus est. Non hoc ex nostra constitutione tantum. Peripatetici quoque: qui felicitatis humanae longe lateque terminos ponunt: aiunt: minuta peruenire beneficia ad malos. Haec qui non reddit ingratus est. Nobis itaque beneficia esse non placet: quae non sunt animum factura meliorem: commoda tamen illa esse & expetenda non negamus. Haec & uiro dono dare malus potest: & accipere a bono: ut pecuniam: uestimenta: honores: & uitam. Quae si non reddet in ingrati nomen incidet. At quomodo ingratum uocas: eo non reddito: quod negas esse beneficium? Quaedam et si uera non sunt: propter similitudinem eodem uocabulo comprehensa sunt. Sic parapsidem & argenteam & auream dicius. Sic illiteratum non ex toto rudem: sed ad litteras altiores non perductum. Sic quod male uestitum & pannosum uidit: nudum se uidisse dicit. Beneficia ista non sunt: habent tamen beneficii speciem. Quomodo ista sunt tanquam beneficia: sic & ille tanquam ingratus est: non ingratus. Falsum est: quod illa beneficia: & qui dat appellat: & qui accipit. Ita qui uiri boni spem sefellit: tam ingratus quam beneficus: qui saporem cum uenenum crederet miscuit.

Leantes uehementius ait: licet iquit beneficium non sit quod accipit: ipse tamen ingratus est: quia non fuit redditurus et si accepisset. Sic latro est et antequam manus iquinet: quia ad occidendum iam armatus est: & habet spoliandi atque interficiendi uoluntatem. Exerceat & apitur operae neqtia: si non incipit. Ipsum quod accepit beneficium non erat: sed uocabatur. Sacrilegi dant poenas: quauis nemo usque ad caelos porrigat. Quomodo inquit aduersus malum ingratus est quisque: cum malo dari beneficii non possit? eadem rationem quod accipiet ab illo aliquid ex his quae apud iperitos sunt: quo tamen si malus est: ipse quoque in simili materia quodatus esse debebit: & illa qualiacunque sunt: cum pro bonis acceperit: pro bonis reddere. Aes alienum habere debet & quod aureos debet: & qui eorum forma publica percussus: quale apud lacedaemonios fuit quod usum numerate pecuniae praestat. Quo genere obligatus es: hoc fidem exolue. Vid sunt beneficia: an & in hac sordida humileque materia deduci magnitudo nominis clari debeat ad nos pertinere: sed ad alios spectat. Verget uos ad specie ueri componite animi: & dum honestum dicitur

citis quicquid est: id quod nomen honesti iactatur: id colite. Quomodo inquit nemo per uos ingratus ē: sic rursus omnes ingrati sunt. Nam ut dicimus: omnes stulti mali sunt. Qui autem habet uitium unū: habet omnia. Omnes autē stulti: & mali sunt. Omnes ergo ingrati sunt. Quid ergo non undiq; humāo generi conuiuium sit: non publica quærela est beneficia perisse: & paucissimos esse: q; de benemerentibus non iuicem pessimæ merianē. Nec est q; hanc tantum nostram murmurationem putes. Pro pessimo prauoq; numerantium: q; qd citra recti formulam cecidit. Ecce nescio quendam q; nō ex philosophoꝝ domo clamat ex medio conuentu: populos gentesq; dā natura uox mittitur. Non hospes ab hospite tutus. Non socer a genero: fratrum quoq; gratia rara est. Imminet exitio uir cōiugis: illa mariti. Hoc iā amplius est. Beneficia in scelus uersa sunt: & sanguini eorū non parci: pro qbus sanguis fundendus est. Gladio ac uenenis beneficia sequimur. Ipsi patriæ manus asserre: & falcibus suis illam præmere potentia ac dignitas est. Humili se ac depresso loco putat stare: q; quis non supra rempu. sterit. Accepti ab illa exercitus i ipsam conuertuntur: & i peritoria concio est. Pugnat contra coniuges: pugnat contra liberos. Aras: focos: penates: armis icen. site. Quiue triumphaturi qdē itrare urbē iniussu senatus deberetis: qbusq; exercitū uictorē reducentibus curia extra muros præberet: nunc ciuib; cæsis: perfusi cruore cognato: urbem sub rectis itrare uexillis. Obmutescat iter militaria signa libertas: & ille uictor: pacatorq; gentiū populis remotis procul bellis: omni terrore compresso: itra muros obsecsus: aquilas suas horreat.

Ingratus est coriolanus sero: & post sceleris poenitentiā pius posuit arma: sed in medio paricidio posuit. Ingratus Catelia. Parum est illi capere patriam: nisi euerteret. nisi allobrogum in illam cohortes imiserit: transalpes accitus hostis uetera & igenita odia satiauerit: ac diu debitas iferias gallicis bustis duces romani perfoluerit. Ingratus C. Marius: ad consulatum a Gallica perductus: q; nisi cymbricis cædibus oīa funæra æquauerit: nisi ciuili exilii: & trucidati oīs non tantū dederit signū: sed ipse signū fuerit: pagē mutatā: ac reposita in priorē locū fortunā suā sentiet. Ingratus L. Sylla: q; patriā durioribus remediis q; pericula erat sanauit. Qui cū a prænestia arce usq; ad collinā portā p sanguinē humanū icessisset alia ædificat in urbe prælia: alias cædes legiones duas: quod crudele est post uictoriam: quod nefas post fidem i angulo congestas contrucidauit: & proscriptionē cōmētus ē. Dii magni ut q; ciuem romanū occidisset: i punitatē: & pecuniā tantū non ciuis causa acciperet. Ingratus Q. Pompeius: q; pro tribus consulatibus pro triumphis tribus: pro tot honoribus: quos ex maxia parte imaturus iuaserat: hanc gratiā reipublicæ reddidit ut possessionem eius: aliosq; iduceret: quasi potentia suā detracturus iuidiam. Si quod nulli licere debebat: pluribus licuisset. Dum extraordinaria concupiscit iperia. Dum prouicias ut eligat distribuit: dū ita trium uiris. R. P. diuidit: ut tamen in sua domo duæ partes essent. Eo rediit. R. P. ut saluus esse nō posset: nisi beneficio seruitutis. Ipse Pompeii hostis ac uictor a gallia germaniaq; bellum in urbem circū agit. & ille plebicola: ille popularis: castra in circo flammio posuit: propius q; Porfennæ fuerant. Temperauit fides: ius: crudelitatem uictoriæ: quod dicere solebat præstitit. Neminem occidit: nisi armatum. Quid ergo est? Cæteri arma cruentius exercuerunt: satiati tamen aliqd abiecerunt. Hic gladiū cito condidit: nūq; posuit. Ingratus Antonius. Indicatore suum quem iure cæsum pronunciauit: interfectoremq; eius: in p/ uicias: & iperia dimittit. Patria uero proscriptionibus: i cursuionibus: bellis: laceratam: post tot mala destituit: ne Romanis qdem regibus: utiq; Athenis: rhodiis: & plæris uiribus claris: ius itegrum: libertatemq; cum i munitate reddiderat: ipsa tributum spadonibus penderet.

De ingratitudine urbis Romanæ contra bonos ciues. In urbe municipia dicitur. Efficiet me dies enumerantem ingratos: usq; in ultia patriæ exitia. Aequē imensum erit: si percurrere cōperō. Ipsa respublica q; ingrata in optios ad deuotissimos sibi fuerit: q; non minus sæpe peccauerit q; in ipsam peccatum est. Camillum in exilium misit: Scipionem dimisit: exulauit post Cælinam Cicero: diruti eius penates: bona direpta: factum q; quid uictor Catelina fecisset. Rutilius inocentia præcium tulit: in Asia latenti. Catoni populi romani præturam negauit: consulatum pernegauit. Ingrati publicæ sumus: se q; i terroget. Nemo non aliquem quæritur ingratum. Atq; non potest fieri ut oēs quærantur: nisi q; redū est de oibus. Oēs ergo ingrati sunt. Tantum & cupidi oēs: & maligni oēs: & timidi omnes: illi in primis q; uidentur audaces. Adice & ambitioni oēs sunt: & ipii omnes. Sed non est qd irascaris. Ignosce illis. Omnes ifaniunt. Nolo te ad icerta reuocare ut dicam: q; ingrata sit uide iuuentus. Quis non patri suo supræmum diē: & inocens sit optat: ut moderatus expectat: ut pius cogitat? Quotus q; uxoris optia mortem timet: ut non computet? Cui rogo litigatori defenso tam magni beneficii ultra res pro xias memoria durauit. Illud i confesso est. Quis sine quærela moritur? Quis extremo die dicere audet: ui xi & quem dederat cursum fortuna peragi? Quis non recusans? Quis non gemens exit? Atq; hoc ingrati est: non esse contentum præfato tempore. Semper pauci dies erunt: si illos numeraueris. Cogita nō eē sum mum bonum i tempore? Quantumcunq; est boni consules: Vt prolongetur tibi dies mortis nihil proficit ad foelicitatem. Quoniam mora non fit beator uita sed longior. Quanto satius est gratum aduersus perceptas uoluntates: non aliorum annos computare: sed suos benigne æstare & i lucro ponere. Hoc me dignum iudicant deus. Hoc satis est. Potuit plus: sed hoc quoq; beneficium est. Grati sumus aduersus deos. Grati aduersus hoies. Grati aduersus eos q; nobis aliqd præstituerunt. Grati etiam aduersus eos qui no stris præstituerunt.

N i finitū i ngs me obligas cū dicis: & nris. Itaq; pōe aliq; finē. Qui filio beneficium dat ut dicis: & patri eius dat. Primū de quo uado ad quē currit: quæro. Deinde illud utiq; mihi determinari uolo: si & patri suo beneficium datur. Nunqd & fratri? Nunqd & patruo? Nunquid auo? Nunquid

LIBER QVINTVS

uxori:& socero? Dic mihi ubi debeam desinere: quousq; personarū seriē sequar si agrū tuum coluero: tibi beneficiū dederō. Si domū tuā ardētē retinero: aut ne nūc cadat excepero: tibi beneficiū dabo. Si seruū tuū seruauero: tibi imputabo. Si filiū tuum seruauero: non habebis beneficium meum.

Issimilia ponis exēpla: quia qui agrū meū colit: agro beneficiū non dedit: nec dat: sed mihi. & qd domū meā quominus ruat fulcit: pręstat mihi. Ipsa enim domus sine sensu est. Debitorē me habet quia nullū habet. Et qui agrū meū colit: nō illū: sed me demereri uult. Idē de seruo dicā: mei mancipi res est: mihi seruaf. Ideo ego pro illo debeo. Filius ipse beneficii capax ē. Itaq; ille accipit. Ego beneficio lator. Contingor: non obligor. Velim tamē: tu qui debere te nō putas respondeas mihi. Filiū bona ualitudo: foelicitas: patrimoniū: pertinet ad patrē. Foelicior futurus est: si saluum habuerit filiū: infœlicior si amiserit. Quid ego? Qui & foelicior sit a me: & infœlicitatis maximā periculo liberat: non accipit beneficiū? Nō inquit: quā dā in alios enim conferunt: sed ad nos usq; permanēt. Ab eo autem exigi quicq; debet: in quem confert. Sicut pecunia ab eo petif cui credita est: quāuis ad me illa aliquo modo uenerit. Nullū beneficiū est cuius cōmodū nō proximos tangat: nōnunq; etiā lōgius positos. Non quærif quo beneficiū ab eo cui datū est transferatur: sed tibi primo collocetur. A reo tibi ipso & a capite repetitio est. Quid ergo oro te: non dicis filiū mihi donasti: & si hic perisset: uicturus nō fui. Pro eius uita beneficiū nō debes: cuius uitā tuā pręfers: etiā nūc cū filiū tuum seruauis ad gēna procūbis: diis uota soluis: tanq; ipse seruatus: illæ uoces exeunt tibi. Nihil me interest: an me seruaueris: duos seruasti: immo me magis. Quare ista dicis: si non accipis beneficiū? quia & si filius meus pecuniā mutuā sumpserit: creditori numerabo: non tamē ego debuero. Quia & si filius meus in adulterio depræhēsus erit: erubescā non ideo ego ero adulter. Dico me tibi obligatū pro filio: nō quia sum: sed quia uolo me offerre tibi debitorē uoluntariū. At peruenit ad me summa ex incolumitate eius uoluptas: summa utilitas: & orbitatis grauissimū uulnus effugi. Nō quærif nūc an pferis mihi: sed an beneficiū dederit. Prodest. n. & animal: & lapis: & herba: nec tamen beneficiū dant: quod nunq; datur: nisi a uolēte. Tu aut non uis patri: sed filio dare. Et interim ne nosti qdē patrē. Itaq; cum dixeris: patri ergo beneficiū non dedi: filiū eius seruādo. Contra oppone. Patri ergo beneficiū dedi: quē non noui: quē nō cogitauī. Et quid q; aliquando euenit: ut patrē oderis: filiū serues: beneficiū ei uideberis dedisse: cui tunc inimicissimus eras cū dares. Sed ut dialogor: alternatione seposita: tanq; iuris consultus respondeam. Mēs spectāda est dantis. beneficiū enim dedit: cui datum uoluit. Si in patris honore fecit: pater accepit beneficiū: sic pater beneficio in filiū collato non obligat: etiam si frui si tamen occasionem habuerit: uolet & ipse pręstare aliqd: nō tanq; pręstandi necessitatē habeat: nec soluendi: sed tanq; incipiēdi causam: repeti a patre beneficiū nō debet. Siquid pro hoc benigne facit: iustus non gratus est. Nā illud finiri nō potest: si patri do beneficiū. & matri: & auo: & auunculo: & liberis: & affinibus: & amicis: & seruis: & patriæ. Vbi ergo beneficiū incipit stare. Sortes enim ille inexplicabilis subit: cui difficile est modū imponere: qā paulatim surrepit: & non desinit serpere. Illud solet quærī. Fratres duo dissident: si alterq; seruo: an dem beneficium ei qui fratrem inuisum non perisse moleste laturus est? Non est dubiū qn beneficiū sit: etiā inuito prodesse. Sicut non dedit beneficium qui inuitus fuit.

Eeneficiū inquit uocas: quo ille offendit: quo torquaf. Multa beneficia tristē frontē & asperā habent: quemadmodū secare & urere ut sanes: & uinculis coercere. Nō est spectādū an dolere aliq; beneficio accepto: sed an gaudere debeat. Nō est malus quē barbarus & ignarus formæ publicæ reiecit. Beneficiū odit & accipit si modo id prodest: sis qui dabat ut prodesse dedit: nihil refert an bonam rē malo afo q; accipiat. Agendum hoc in contrarium uerte. Odit fratrem suum quē illi expedit habere. Hunc occidi: nō est beneficium: quīs ille dicat esse: & gaudeat. Infidiosissime nocet cui gratia agunt. p. in iuria. Vide pdest aliq; res: & ideo beneficium est. Nocet: & ideo nō ē beneficium. Ecce q; nec p. nec nocet: dabo: & tamen beneficium est. Prēm alicuius in solitudine exanimem iueni: corpus eius sepeliri: nec illi profui. Quid enī illius itererat quo genere dilaberet. Nec filio: qd enī per hoc cōmodi accessit illi: dicam qd consecutus sit. Officio solēni & necessario per me functus est. Pręstiti Prī eius quod ipse p. stare uoluit: nec nō & debuisset. Hoc tamen ita beneficium est: si nō misericordiæ & humanitati dedit: ut qd libet cadauer absconderem. Sed si corpus agnouī: si filium: tunc hoc pręstare me cogitauī: aut si terram ignoto mortuo iniēci: nullū in hoc habeo huius officii debitorē in publicum. Humanus dicit aliq; qd tantopere quærif cui dederis beneficium: tanq; repetiturus aliquando: sunt q; nunq; iudicāt esse repetēdū. Et has cās afferunt: idignus ēt repetēti non reddet. Dignus ēt per se reddet uel referet. Præterea si bono uiro dedisti specta ne iniuriā illi facias appellādo: tanq; non fuisset sua sponte redditurus. Si malo uiro dedisti: flectere beneficiū uerbo: ne corrūperis creditū faciēdo. Præterea lex quod non iussit repeti: uetuit. Verba sunt idā qdiu menihil urget: qdiu fortuna nihil cogit: petam potius beneficiū q; repetā. Sed si de salute liberorū agitur: si i periculū uxor deducit: si patriæ salus ac libertas mittit: me ēt pro ire nollem: i perabo pudori meo: & testabor oia me fecisse: ne opus esset mihi auxilio hoīs i grati nouissimæ recipiendi beneficii necessitas: repetendi uerecundiam uincet. Deinde cum bono uiro beneficium do: sic do tanq; nunq; repetiturus: nisi necesse fuerit. Sed lex inquit non permittendo exire uetuit.

Vltā legē non habet: nec actionē. Atqui consuetudo uitæ humanæ lege omni ualentior dat adiūm. Nulla lex iubet amicorum secreta non eloq. Nulla lex iubet fidem etiam inimico pręstare. Quæ lex ad id pręstandum nos quod alicui promissimus alligat: Nulla quærar tum cum eo qui aratum sermonem continuerit: & fidem datam: nec seruata m idignabor. Sed ex beneficio iquit creditum facis: minime. Non enī exigo: sed repeto: & ne repeto quidem: sed admoneo. Nam ultima quoq; necessitas

in hoc anget: ut ad eū ueniā cū quo diu mihi luctādū sit. Quis tā ingratus est: ut illi nō sit satis admoneri? Eū trāsbō: nec indignū iudicabō: q̄ gratus ē cogat. Quō fœnerator quosdam debitores nō appellat: quos scit de quouisse: & i quoz pudorē nihil supest: nisi qd̄ pereat. Sic ergo quosdā ingratos palā ac p̄naciter p̄teribo: nec ab ullo beneficiū repetā: nisi a quo nō ablaturus ero: sed recepturus.

Viti sunt qui nec negare sciāt quod acceperūt: nec referre: q̄ nec tam boni sunt q̄ grati: nec tam mali q̄ ingrati: segnes & tardi: lenta nomia: non mala. Hos ergo nō appellabo: sed cōmonere faciam: & ad officiū aliud agētes educā: q̄ statim mihi sic respōdebūt. Ignosce: nō mehercule sciui hoc te de siderare. Alioquin ultro obtulissēm. Rogo ne me ingrātū existimes: memini quid mihi præstiteris. Hos ergo quare dubitem & sibi meliores & mihi facere. Quæcūq; potuero: peccare prohibeo. Multo magis amicū: & ne peccet: & ne i me potissimū peccet: atq; illi beneficiū dō: si illi ingrātū esse nō patior: nec dure illi exprobrabo quæ præstiti: sed q̄ potuero mollissimē: ut potestātē referendæ gratiæ faciam: renouabo memoriā eius: & petam beneficiū. Ipse me repetere itelliget. Aliquādo utar uerbis durioribus: si emē dare illum sperauero posse. Nam desperātū p̄ hoc quoq; nō excogitabo: ne ex ingrato inimicū faciā. Quod si admonitionis quoq; sui rationem fugillationem ingratis remittimus: segniores ad reddenda beneficia faciemus. Quosdam uero sanabiles: & qui fieri boni possunt: si quod illos remorderet perire patiemur ad monitione sublata. Quia & pater filium aliquando correxit: & uxor maritum aberrantē ad se reduxit: & amicus languentem amici fidem erexit.

Vidam ut expergiscantur non feriunt: nec feriēdi: sed cōmouendi sunt. Eodem modo quorundā ad ferendam gratiam fides non cessat: sed languet. Hanc peruellamus. Noli munus tuum in iniuriā uertere. Iniuria est enim: si in hoc non repetis: ut ingratus sim. Quid si ignoro quid desideres? Quid si occupationibus districtus: & in aliam uocatus occasione non obseruauit? Ostende mihi quid possim: quid uelis? Quare desperas anteq̄ tētas? Quare properas & beneficiū & amicū perdere? Vnde scis nolum: an ignorem: an animus: an facultas desit mihi: experire. Admonebo ergo non amare: non palam. si ne conuitio: sic ut se redisse in memoriā: non reduci putet.

Aufam dicebat apud diuū Iuliu ex ueteranis quidam paulo uiolentior aduersus uicinos suos: & causa præmebatur. Meministi inquit Imperator in hispania talū te extorxisse circa sucronē. Cum uideret Cæsar meminisse dixisset. Meministi qdem sub quadā arbore minimū umbræ spargēte: cū uelles residere feruētissimo sole: & eēt asprissimus locus: in quo ex rupibus acutis: unica illa arbor erupit: qndā ex cōmilitonibus penulā suā subtrauissē: ac dixisset Cæsar: quid ni meminerim: & qdē siti cōfectus: q̄ impeditus ire ad fontē proximū non poteram: repere manibus uolebā nisi cōmilito: homo fortis. ac strenuus: aquā mihi i galea sua attulisset. Poteſt inq̄ Imperator agnoscere illū hominē aut illā galeā. Cæsar ait se nō posse galeā cognoscere: hominē pulchre posse. & adiecit (puto ob hoc iratus q̄ se a cognitione mediā ad ueterē fabulā adduceret) Tu utiq; ille non es: Merito inq̄ Cæsar me nō agnoscis: Nā cū hoc factū est in teger erā: postea ad munidā in acie oculus mihi effossus ē: & in capite eiecta ossa. Nam galeā illā si uideres cognosceres. Machæra. nīspōnia diuisa ē. Vetiuit illi exhiberi negociū Cæsar: & agellos in quibus uicinalis uia: causa rixæ ac litium fuerat: militi suo donauit.

Vid ergo nō repetere beneficiū ab Imperatore: cuius memoriā multitudo reg. cōfuderat: quem q̄ fortuna i gens exercitus dispōnētē: nō patiebatur singulis militibus occurrere. Non est hoc repetere beneficiū: sed resumere bono loco positū & paratū. Ad qd̄ tamē ut resumatur: manus porrigenda est. Repetam itaq; q̄ hoc aut necessitate facturus ero: aut illius causa a quo repetam: Tyberius Cæsar i ter initia dicēti cuiā meministi anteq̄ plures notas familiaritatis ueteris proferret. Non memini inquit qd̄ fuerim: Ab hoc q̄ diu non eēt repetēdū beneficiū. Optāda erat obliuio: aduersabatur omniū amicorum & æqualiū noticiā: & illā solā p̄sentē fortunā suā aspici: illā solam cogitari: ac narrari uolebat. Inquisitorem habebat ueterē amicū: magis tēpestiue repetendū ē beneficiū q̄ petēdū. Adhibenda uerboq; moderatio: ut nec ingratus possit dissimulare: tacendum & expectandū si iter sapientes uiueremus: & tamen sapientibus quoq; indicare melius fuisset: quid rerum nostrarum status posceret. Deos quoq; noticiā nulla res effugit rogamus: & illos uota non exorant: sed admonent. Dies quoq; in quam Homericus ille sacerdos allegat officia: & aras religiose cultas: quos obsequēs facit: & parce moneri uelle ac posse: secunda uirtus est. Huc illuc frānis leuiter motus flectēdus ē: paucis animus sui rector optimus: proximi sunt qui admoniti i uia redeūt. His nō ē dux detrahēdus. Optis oculis ineit actes: sed sine uisu: qd̄ lumē a diis imissum ad ministraria sua uocat: instrumēta cessant: nisi illa opus suū artifex mouerit. Inest interim animis uolūtas bona: sed torpet modo delictis ac situ: modo officiū incitā. Hanc utilem facere debemus: nec irati relinquere inuito: sed ut magistri patienter ferre offēnsiones puerorum discēntium memoriæ labentis. Quæ quemadmodum subiecto uno: aut altero uerbo: ad contextum reddendæ rationis adducta est. Sic ad referendam gratiam admonitio reuocanda est.

Lucii Annei Senecæ de Beneficiis: Liber Sextus.

Vadā Liberalis uiroz optime exercendi tantū ingenii causa quærunt: & semp extra uitā iacent. Quādā & dam quæruntur: oblectamēta sunt: & quæſita ſuū. Omniū tibi copiā faciā. Tu illa utcūq; tibi uisum erit: aut peragi iubeto: aut ad explicādū ludoz ordinē induci. His quoq; si abire protinus iusseris: non nihil actumerit. Nam etiam discere quod sup̄ uacuum est: prodest cognoscere. Ex uultu igit̄ tuo pendebo: prout ille ſuaſerit mihi. Alia detinebo diutius: alia expellam: & ea perire agam.

N beneficiū eripi possit quaesitū ē. Quidā negant posse. Nō enim res est: sed actio. Quomōdō aliud ē munus: aliud ipsa donatio: aliud q̄ nauigat: aliud nauigatio. Et quāuis aeger non sit sine morbo: nō tamen iḡ ē aeger & morbus. Ita aliud ē beneficiū ipsum: aliud quod ad unum quēq; nostrū beneficiū puenit: illud īcorporeale ē: irritum non fit. Materia illius huc & illuc iactatur: & dominum mutat. Itaq; cū eripis: ipsa rerum natura reuocare quod dedit non potest. Beneficia sua interrupt: non rescindit. Qui moritur tamē uixit: qui amisit oculos tamē uidit. Quae ad nos puerunt ne sint effici pōt: ne fuerint non pōt. Pars autem beneficii equidē certissima est quae fuit. Nonnūq; usu beneficii lōgiore phibemur. Beneficiū q̄dem ipsum non traditur: licet oēs in hoc uires suas natura euocet. Recto illa agere se non licet: potest eripi domus & pecunia & mancipium: & q̄quid est in quo hāsit beneficii nomē. Ipsum uero stabile & immotū est: Nulla uis efficiet: ne hic dederit: ne ille acceperit.

Gregie mihi uidef. M. Antonius apud Rapiū poetā: cū fortunā suā transeuntē alio uideat: & sibi nihil relictum prāterius mortis. Id quoq; si cito occupauerit exclamare. Hoc habeo quocūq; dedi. O quantum hēre potuit si uoluisset. Hae sunt diuitiae certae in quacūq; sortis humanae leuitate: uno loco pmanfurā: Quae cum maiores fuerint: hoc maiore habebūt inuidiam. Quid tanq; tuo parcis: procurator es. Omnia ista quae nos tumidos: supra humana elatos obliuisci uolunt: & cogunt uestra fragilitatis: quae ferreis claustris custoditis armari: quae ex alieno sanguine rapta: uestro defenditis: propter quae classes cruentaturas maria deducitis: propter quae quassatis urbes ignari: quantum telorum in aduersos fortuna cōparet: propter quae ruptis toties affinitatis: amicitiae: collegii foederibus: iter cōcedentes diuos: terrarum orbis elisus ē. Non sunt uestra in depositi causa sunt: iam iāq; ad alium dominum spectantia: aut hostes illa: aut hostis successoris animi inuadent. Quæris quomodo illa tua facias: dona dando. Cōsule ergo rebus tuis: & certā tibi eaq; atq; inexpugnabilem possessionem para. Honestiores illas non solū sed tutiores facturus: illud quod suspicis: quo te diuitē quoq; ac potētē putas: q̄diu possides sub noīe sordido iacet: domus est: seruus est: nummi sunt. cum donasti beneficium est.

Ateris inq; nos aliquādo beneficiū debere ei a quo accepimus: Ergo eruptum est. Multa sunt propter quae beneficiū dare desinimus: non q̄ ablatū: sed q̄ corruptum est. Aliq; reum me defendit: sed uxore meā p uim stupro uiolauit: nō abstulit beneficium: sed opponēdo illi parem iniuriā soluit me debito: & si plus læsit q̄ ante profuerat: non tantū grā extiguitur: sed ulciscendi quærediq; libertas fit: ubi in comparatione beneficii praeponderauit iniuriā: ita non auferit beneficiū: sed uicif. Quid nō tam duri q̄dam: etiam scelerati patres sunt: ut illos aduersari & euitare: ius fasq; sit. Nunq; ergo illi abstulerūt qui dederant: minime: sed impietas sequentium temporum commendationem omnis prioris officii sustulit. Non beneficium tollit: sed beneficii grā: sed efficiē non ne habeā: sed ne debeā. Tanq; pecuniam aliq; mihi credidit: & domum meā icendit: p̄statum est creditum dāno: nec credidi illi: nec tamen debeo. Eodē modo & hic: q̄ aliqd benigne aduersus me fecit: aliqd liberaliter: sed postea multa superbe: contumeliose crudeliter: & eo loco me posuit: ut proinde liber aduersus eum essem: quasi non accepissem. Vim beneficii sui abstulit: colonum suum non tenet: quāuis tabellis manētibus q̄ segetem eius proculcauit: qui succidit arbuta: non q̄ recepit quod pepigerat: sed q̄ ne reciperet effecit. Si debitori suo creditor saepe damnatur: ubi plus ex alia causa abstulit: q̄ quod ex crediti: non tantum iter creditorem & debitorem iudex: sed q̄ dīcāt pecuniam credidisti. Quid ergo est: pecus abegisti: seruum eius occidisti. Argētum q̄ nō emeris possides: aestimatione facta debitor discede q̄ creditor ueneras. Inter beneficia quoq; & iniurias ratio cōfert. Sape ēt beneficium manet nec debet: si secuta ē dantem p̄nitētia: si misce se dixit: q̄ dedisset: si cū daret suspirauit: multū abduxit: perdere se credidit: non donare si sua causa: aut certe non mea dedit: si nō de fuit insultare: gloriari: & ubiq; iactare: & acerbum munus suum facere. Manet itaq; beneficium: quāuis non debeas. Sicuti quædā pecuniae de gbus ius creditori non dī: debentur: sed non exigunt.

Edisti beneficiū iniuriam postea fecisti. Et beneficio grā debet: & iniuriæ ultio. Nec ego illi grā debeo. Nec ille mihi p̄nam. Alter ab altero absoluitur. Cum dicimus beneficium illi reddidit: nō hoc dicimus: illud nos quod acceperamus reddidisse: sed aliud pro illo reddere. Est enī rē p̄ reddere. Quid nī cum omnis solutio non idem reddit: sed tantū dē. Nam & pecuniam dicimur reddidisse: quāsi numerauerimus pro argēteis aureos: quīs non interuenerint nummi: sed delegatione: & uerbis p̄fecta solutio sit. Videris mihi dicere: p̄dis opam. Quorsus n. p̄tinet scire me an maneas quod non debetur. Iam consultor istae ineptiae sunt acutae: qui hāreditatem negant ulcapi posse: sed ea quae in hāreditate sunt: tanq; quicq; aliud sit hāreditas: q̄ ea quae in hāreditate sunt: illud mihi potius distigue quod potest ad rem pertinere. Cum idem homo beneficium mihi dedit: & postea fecit iniuriam. Vtrum & beneficium illi reddere debeam & me ab illo minus iudicare. Ac ueluti duobus modis separatim respondere: an alterum alteri contribuere: & nihil negotii habere: ut beneficium iniuria tollas: beneficio iniuria. Illud enī uideo in hoc foro fieri. Quid in uestra schola iuris sit: uos sciatis. Separantur actiones: & de eo q̄ agimus: de eodē nobiscum agitur. Confunditur formula: siq; apud me pecuniam deposuerit: idem mihi postea furtum fecerit. Et ego cum illo furti agam: & ille mecum depositi.

Vae proposuisti mi Liberalis exempla: certis legibus continentur: quas necesse est sequi: lex legi non miscetur. Vtrāq; sua uia id depositum habet actionem propriam tam Mehercule q̄ furtum: Beneficiū nulli legi subiectum est: me arbitro utitur: licet me comparare iter se quantum profuerit mihi quisq;: aut quantum nocuerit: tum pronuntiare: utrum plus debeas mihi: an debeam. In illis

nihil est nostræ præterit. eundem est qua ducimur. In beneficio tota potestas mea est: ego itaque iudico illa: non separo: nec deduco: nec diuido: distribuo: separo: discerno: distingo: secerno: segrego: dissocio: disgrego: di moueo: distendo: distraho: distorqueo: seiungo: sed iniurias ad beneficia ad eundem iudicem mitto. Alio qui iubet me eodem tempore: amare: & odisse: & queri: grâs agere: quod natura non recipit potius comparatione facta: inter se beneficii & iniuriæ uidebo an etiam ultro debeat, quomodo si quis scriptis nostris: alios superne imprimi uersus: priores litteras non tollit, sed abscondit. Sic beneficium superuenies in iniuriam apparere non patitur.

a Virtus tuus cui regedū me tradidi colligit rugas: & attrahit frōtē quasi longius exeam. Videris mi dicere quomodo tantum mihi extrahis? Huc dirige cursum littus ama: non possum magis. Itaque si huic satisfactū æstimas: illo transeamus: an ei debeat aliquid: quid nobis iuitus profuit. Hoc aptius potui dicere: nisi proposito deberet esse confusior: ut distinctio statim subsecuta ostenderet utrumque queri. An ei deberemus qui nobis dum non uult profuit: & an ei qui dum nescit. Nam si quis coactus aliquid boni fecit: qui nos non obliget manifestius est: quā ut ulla in hoc uerba impendenda sint. Et hæc quæstio facile expeditur & si qua similis huic moueri potest. Si totiens illo cogitationem nostram conuerteremus. Beneficiū nullum est: nisi quod ad nos primum aliqua cogitatio defert: deinde amica & benigna. Itaque nec fluminibus gratias agimus: quibus tam magna nauigia patiantur: & ad subuehendas copias largo ac perenni alueo currant: aut piscosa & amœna pinguibus aruis interfluant. Nec quisquā Nilo beneficium debere se iudicat: non magis quā odiū si immodicus supfluxit: tardeque uel recessit. Nec uentus beneficium dat: licet lenis & secundus aspiret: nec utilis salubris cibus. Nam quod beneficium mihi daturus est. debet non tantum prodesse: sed uelle. Ideo nec multis animalibus quicquid debetur. Et quā multos e piculo uelocitas equi rapuit. Et quā multos æstu laborantes: ramorum opacitas texit. Quid autē interest utrum mihi qui nescit profuerit: an qui scire non potuit? Cum uelle defuerit. Quā autem interest utrum me iubeas nauis aut uehiculo: aut lancie debere beneficium: an ei qui æque quā ista propositū benefaciendi nullum habeat: sed profuit casu

b Beneficiū aliquis nesciens profecto accipit. nemo a nesciente. Quomodo multos fortuita sanāt: nec ideo remedia sunt: & in flumē alicui cecidisse frigore magno: cā sanitatis fuit. quomodo quorundā flagellis quartana discussa est: & moetus repētinus animum in aliam curam aduertendo suspiras horas sefellit? Nec ideo quicquid horum est si saluti fuit: salutare est. Sic quidam nobis profunt: dū nolūt immo quā nolunt: non tamē ideo illis beneficiū debemus: Quid si pñciosā illoꝝ cōsilia fortuna deflexit i melius? an existimas me debere ei quicquid: cuius manus cū me peteret: percussit hostem meum? qui nocuisset nisi errasset. Sæpe hostis dū apte perierat: etiam ueris testibus abrogauit fidem. & rex uelut factione circumuentum miserabilem reddidit. Quosdam ipsa quæ præmebat potentia eripuit: & iudices quem damnaturi erant. causæ damnare gratia noluerunt. Non tamen hi beneficium dederunt quibus profuerit. Quia telū quo missum sit: non quo peruenit queritur. Et beneficiū ab iniuria distiguit: non euentus: sed animus. Aduersarius meus dum cōtraria dicit: & iudicem superbia offendit: & unum testem temere dimittit: causam meam erexit. Non quæro an pro me errauerit: quia contra me uoluit.

a Empe ut gratus sim: uelle debeo idem facere quod ille ut beneficiū daret debuit. Nam quod est iniquus homine: qui cum odit a quo in turba calcatus: aut resperfus. aut quo nolle impulsus est. At quicquid est aliud quod illum quærele eximat: cū in re sit iniuria quæ extat nescisse quod faceret: eadē res efficit: ne hic beneficiū dederit: ne ille iniuriā fecerit. Et amicū & inimicū uoluntas facit: quā multos militiæ morbos eripuit: quosdam ne ad ruinā domus suæ occurrent: inimicus uadimonio tenuit: ne in piratarū manus peruenirent: quidam naufragio consecuti sunt. Nec his tamen beneficium debemus: quoniam extra sensum officii casus est. nec inimico cuius nos lis exercuit dum uexat ac detinet. Non est beneficium nisi quod bona uoluntate proficitur: nisi illud agnoscit qui dedit. profuit alijs mihi dum nescit: nihil illi debeo. Profuit cum uellet nocere. imitabor ipsum.

a D primū illud reuertamur. ut gratiā referā alicui me uis: ipse ut beneficiū mihi daret nihil fecit: ut alterum transeamus. uis me huic gratiā referre: ut quod a nolēte accepit: uolēs reddam. Nam quid de tertio loquar? qui ab iniuria in beneficium delapsus: ut beneficiū tibi debeā. Parum est noluisse te dare: ut non debeā satis ē uoluisse. Beneficiū. n. uolūtas nuda non efficit: sed quod beneficium si optime ac plenissime uolūtati fortuna deesset. Id æque beneficium non est: nisi fortunam uolūtas antecedat. Non enim profuisse te mihi oportet: ut ob hoc tibi obliger: sed ex destinato profuisse.

c Leantes exemplo eiusmodi nitimur ad quærendū inquit & accersendum ex academia Platonē: duos pueros misit. Alter totā porticum pscrutatus ē: alia quoque loca in quibus illum iueniri posse sperabat præcurrit: & dolum non minus lapsus quā irritus rediit. Alter apud proximū circulatorem resedit. & cum uagus atque erraneus uernaculus congregat: & ludit transeūtē Platonē: quē non quæsierat iuenit. Illum iquit laudabimus puerum: qui quantum in se erat: quo iussus est fecit. Hunc foeliciter inertem castigabimus: Volūtas est quæ apud nos ponit officiū: cuius inde quæ conditio sit: ut me debito obstringat. Parū est illi uelle nisi profuit: parū est profuisse: nisi uoluit. Puta aliquem donare uoluisse: nec donasse. Animum quidem eius habeo: sed beneficium non habeo: quod consumat & res & animus. Quemadmodum ei qui uoluit mihi enī pecuniā credere: sed non dedit mihi: nihil debeo. Ita ei qui uoluit mihi beneficium dare: sed non potuit: amicus quidem ero: sed non obligatus. Et uolo illi aliquid præstare: nam & ille uoluit mihi: Cæterum si benigniore fortuna usus præstitero. beneficium dederō: non gratum rettulero. ille mihi grām debeat ifere: Huic initium a me fiet gratiæ.

LIBER SEXTVS

Intelligo iam quid uelis quærere. Nō opus te dicere uultus tuus loquitur. Si quis sua causa nobis p
fuit ei ne inq̄s debet aliqd. Hoc n̄ sc̄pe te cōquærēte audio: q̄ quædam quæ homines sibi præstat
aliis imputant. Dicam mi Liberalis: sed prius hanc quæstiunculam diuidam: & rem æqualem ab
iniqua superabo. Multū enim interest utrum aliquis beneficiū nobis der sua causa: an nostra: an sua & no
stra. Ille qui totus ad se spectat: & nobis prodest: q̄a aliter alter sibi prodesse nō pōt eo loco mihi est: quo pe
ctori suo hybernū & æstiuū pabulū prospicit: eo loco quo qui. n̄ captiuos suos ut commodius ueniant pa
scit: & optimos boues saginat ac defricat: quo lanista **qui familiam suam summa cura** exercet atq̄ ornat.
Multum ut ait Cleantes a beneficio distat negociatio.

Vrsus nō sum tam iniquus ut nihil ei debeā: qui cū hic mihi utilis eēt: fuit & sibi. Non enim exigo
ut sine respectu suo mihi consulat: immo etiam opto ut beneficiū mihi datū: uel magis danti pro
fuerit: dummodo id q̄ dabat duos intuens dederit: & inter me seq̄ diuiserit: licet id ipse ex maiore
pte possideat. Si modo me in cōfortiū admisit: si duos cogitauit: ingratus sum nō solū iniustus: nisi gaudeo
hoc illi profuisse quod proderat mihi. Sūmæ malignitatis est nō uocare beneficiū: nisi quod dante aliquo
incōmodo affecit. Aliter illi qui beneficiū dat sua causa respōdebo. Quare potius te mihi profuisse dices
q̄ me tibi. Pura inquit aliter fieri nō posse me magistratū: q̄ si decē captos ciues ex magno captiuorū nume
ro redimero. Nihil debetis mihi cū te seruitute ac uinculis liberauerō. At qui mea id causa faciā. Aduersus
hoc respondebo: aliquid istius tua causa facis: aliquid mea. Tua q̄ redimis me: tibi enim ad utilitatē tuā fa
tis est quod libet redemisse. Itaq̄ debeo: nō q̄ redimis me: sed q̄ eligis. Poteras enim & alterius redemptio
ne idē cōsequi: quod mea utilitatē rei partiris mecū: & me in beneficiū recipis: duobus profuturum. Præ
fers me aliis: hoc tecum mea causa facis. Itaq̄ si prætorē te factura esset decem captiuorum redēptio: decē
aut soli captiui essemus. Nemo quicq̄ tibi deberet ex nobis. Quia nihil haberes quod cuiq̄ iputares a tua
utilitate seductū. Non sum iniquus beneficii interpret: nec desidero illud mihi tantū dari: sed & tibi.

Vid ergo inquit si sortē nomina nostra Cinici iussissent: & tuum nomē inter redimēdos exissent:
q̄ nihil deberes mihi: immo deberem: sed exiguum. Quid sit hoc dicam. Aliquid mea causa facis: q̄
me ad fortunā redēptionis admittis: q̄ nomē meū exit: sorti debeo: q̄ exire potuit tibi. Aditum
mihi ad beneficiū tuū dedisti: cuius maiore pte fortunæ debeo: sed hoc ipsum tibi qd fortunā debere potui
illos ex toto præteribo: quoz̄ mercenariū beneficiū est: qd q̄ dat non computat cui: sed quanti daturus
sit: quod undiq̄ in se conuersum est. Vendit mihi aliquis frumētū: uiuere non possum nisi emero: sed nō
debeo uitam: quia emi. Nec q̄ necessarium fuerit æstimo: sine quo uicturus non fui: sed q̄ ingratum: qd nō
habuissē: nisi emissem: in quo in uehendo mercator non cogitauit quantum auxilii allaturus esset mi
hi: sed quantum lucri sibi: quod ei nō debeo.

Sto modo inquit ne me dico quicq̄ debere te: nisi mercedulam dicis: nec præceptori q̄ aliqd nu
meraueris. Atq̄ oīum hoz̄ apud nos magna charitas: magna reuerentia est. Aduersus hoc respon
detur. Quædā pluris eē q̄ emū. Emis a medico rem inextimabilē: uitā ac ualitudinē bonam. a bo
narum artium præceptore studia liberalia: & animi cultum. Itaq̄ his nō rei præcium: sed operæ soluit qd
deferuiunt: quo a rebus suis aduocari nobis uocant. Mercedem non meriti: sed occupationis suæ ferunt.
Aliud tamē dici potest uerius q̄ statim ponat: si prius quomodo istud refelli possit ostendero.

Vædam inquit pluris sunt q̄ uenerunt: & ob hoc aliqd mihi extra pro illis quibz̄ emptæ sint debes.
q̄ primū qdem interest q̄ti sint: cū de præcio inter emētē & uēdētē conuenerit. Deinde non uenit il
lud suo præcio: sed tuo. Pluris est ingt q̄ uenit: sed pluris uenire nō pōt. Præciū autē cuiusq̄ rei p
tempore est. Cū bene ista laudaueris: tanti sunt quāto plus uenire nō possunt. Præterea nihil uēditori de
bet: qui bene emit. Deinde etiā si pluris ista sunt: non tamē ullum istic tuum munus est ut non ex usu esse
ctiue: sed ex consuetudine: & annonā æstimetur. Quod tu præciū ponis traiciētī maria: & per medios flu
ctus cum ex terræ conspectu recessit. Certam secanti uiam: & prospiciētī futuras tempestates: & securis om
nibus libere iubenti: & subito uela stringi: armenta dimitti: per artes ad incursum procellæ: & repentinū
impetum stare. Huic tamen tantæ rei præmiū uectura persoluit. Quanti æstimas in solitudine hospitii:
in imbre testū: in frigore balneum aut ignē. Scio tamē quāti ista consecuturus diuersorum subeā: quan
to nobis præstat notum est qui labentem domū suspicit: & agentem ex imo rimas: insulā incredibili arte
suspendit: certo tamē & leui præcio futura subducitur. Murus nos ab hostibus tutos: & a subitis latronū
incurfionibus præstat. Notum ē tamen illas turres pro securitate publica propugnacula habituras: quas
excitaturus faber: quid in diem mereatur: pascitur.

N̄ infinitū erit: si latius exēpla cōquirā: quibus appareat paruo magna constare. Quid ergo: quare
i nō medico & præceptori plus quidē debeo: nec aduersus illos mercede defungor? Quia ex exime
dico ac præceptore in amicum transeunt: & nos non arte quā uēdūt obligāt: sed benigna & fami
liari uolūtate. Itaq̄ medico qui nihil amplius q̄ manū tāgit: & me inter eos quos pambulat ponit: sine ullo
affectu faciēda uitādaue præcipiēs: nihil amplius debeo: quia me nō tanq̄ amicū uidit: sed tanq̄ Imperato
rem. Ne præceptorē quidē habeo cur uenerer: si me in grege discipulorum habuit: si nō putauit dignū p
pria & peculiari cura: si nunq̄ in me direxit animū: & cū in mediū effunderet quæ sciebat: non didici: sed
excepi. Quid ergo est: quare istis debeā multū: nō quia pluris est qd uendiderūt q̄ emimus: sed quia noi
bis ipsi aliquid præstiterūt. Ille magis plus expendit q̄ medico necesse est: Pro me non pro fama artis exten
dit. Non fuit cōtētus remedia monstrare: sed admonuit. Interea sollicitus assedit: ad suspēcta tempora
occurrit. Nullum ministeriū oneri illi: nullū fastidio fuit. Gemitus meos nō securus audiuit. In turba mul

rog. iuocatum: ego illi potissima curatio fui. Tantū aliis uacauit: quātū mea ualitudo pmiserat. Huic ego non tanq̃ medico: sed tanq̃ amico obligatus sum. Alter rursus in docēdo: & laborē & tediū tulit: prāter illa quæ a prācipiētibus in cōmune dicūtur: aliqua stillauit: ac tradidit hortando bonā idolē erexit: & modo laudibus affecit animū: modo admonitionibus discussit defidiā. Tū ingeniū latens & pigrū iniecta (ut ita dicā) manu extraxit: nec quæ sciebat maligne dispēsaui: quo diutius esset necessarius: sed cupit si posset uniuersa tranffundere. Ingratus sum nisi illū inter gratissimas necessitudines diligo.

Ordidissimogz quoqz artificioz institutoribus supra cōstitutū aliquid adiecimus: si nobis opa illogz enixior uisa est: & gubernatori: & opifici uilissime mercis: & in diē se locātī corollarū aspersimus. In optimis uero artibus quæ uitam aut cōseruant: aut extollunt: qui nihil se plus æstimat debere q̃ pepigit ingratus est. Adice q̃ talium studiorum traditio miscet animos: hoc cum factum est tam medico q̃ prāceptorī prācium operæ soluitur: animi debetur.

Latoni cum flumen naue transisset: nec ab illo quicq̃ portitor exegisset: honori hoc suo datum credens: dixit positū illi esse apud Platonē officiū. Deinde paulopost cū aliū atqz aliū gratis eadē tranſuehēret sedulitate: negauit ille iā apud Platonē positū officiū. Nā ut tibi debeat aliqd eo q̃ prāstas: debes non tantum mihi prāstare: sed tanq̃ mihi. Non potest ob id quenq̃ appellare quod spargis i populum. Quid ergo nihil tibi debetur pro hoc tanquam ab uno: nisi cum omnibus soluam: quod tibi cū omnibus debeo.

Egas inquit ullum dare beneficiū eum q̃ me gratuita naue per flumē Padū tulit. Nego aliquid boni facit: beneficiū non dat. Facit enim sua causa: aut utiqz non mea. Ad summam ne ipse quidem sed mihi beneficiū iudicat dare: sed aut. R. P. aut uicinā: aut ambitioni suæ pstat: & pro hoc aliud quoddam commodum expectat: q̃ quod a singulis recepturus est. Quid ergo inquit si princeps ciuitatem dedit omnibus gallis: si immunitatem hispanis: nihil hoc nomine debebunt? Quid ni debeant? Debebunt autem non tanq̃ proprium beneficiū: sed tanq̃. R. o. p. partem. Nullam inquit habuit cogitationē mei illo tempore quo uniuersis proderat. Noluit mihi proprie ciuitatem dare: nec in me dixerit animum: Ita quare ei me sibi non substituit: cum facturus esset quod fecit. Primum cum cogitauit gallis omnibus prodesse: & mihi cogitauit prodesse. Eram enim gallus: & me etiam si non mea: publica tamen uota comprehendit. Deinde ego quoqz illi non tanq̃ proprium debebo: sed commune munus ex populo non tanq̃ pro me soluam: sed tanquā pro patria conferam.

Iquis patriæ meæ pecuniā credat: nō dicā me illius debitorē: nec ex hoc æs alienū pfitebor: aut cādidatus: aut reus: ad exoluendū tamē hoc: portionē meā dabo. Sic istius numeris quod uniuersis daf: debitorē me nego: q̃ qdem dedit: sed nō pp me: & mihi qdē: sed nesciēs an mihi daret. Nihilominus aliqd mihi depēdendū sciam: q̃ ad me quoqz circuitu lōgo peruenit. Propter me factū debet esse quod me obliget. Isto inquit modo: nec lunæ: nec soli quicqz debes. Nō. n. pp me mouetur: sed cū hoc moueant: ut uniuersa conferuent: & pro me mouentur. Vniuersogz enī pars sum. Adice nūc: q̃ nostra & horū cōditio dissimilis est. Nā qui mihi prodest ut pro me proſit & sibi. Non dedit beneficiū: quia me instruētum utilitatis fecit. Sol aut & luna etiam si nobis pſunt sua causa: non in hoc tamen proſunt: ut p nos proſint sibi. Quid enim nos conferre illis possumus?

Tiā inqt solē ac lunā nobis uelle prodesse: si nolles potuerint. illis aut non licet: nō moueri. Ad summā cōsistāt & opus suū intermittāt. Hoc inde quod modis refellat. Non ideo minus uult q̃ non potest nolle. Ergo magnū argumētū est firmæ uoluntatis. Et ne mutari qdē posse uir bonus non pōt: nō facere qd facit. Nō. n. erit bonus si nisi fecerit. Ergo nec bonus uir beneficiū dat: quia facit qd debet. Præterea multū interest utrum dicas. Nō pōt hoc nō facere: q̃ cogit an nō pōt nolle. Nam si necesse ē illi facere: nō debeo ipsi beneficiū: sed cogēti. Si necesse est illi uelle: ob hoc q̃ nihil melius qd uelit: ipse cogit: itaqz quod tanq̃ cōactō non deberē: tanq̃ cogēti debeo. Desinant inquit uelle. Hoc loco tibi occurrat. Quis tam demens ē ut eā neget uoluntatē eē cui nō ē periculū definendi uertēdīqz se in contrārium? Cum ex diuerso nemo æque uideri debeat uelle: q̃ cuius uoluntas usqz eo certa est: ut æterna sit. An si is quoqz uult q̃ pōt statim nolle: is uidebitur uelle in cuius naturam non cadit nolle.

Gendum inquit si possunt resistent: hoc dicis: omnia ista ingentibus iteruallis deducta: & in custodiam uniuersa disposita: stationes suas deserat: subita cōfusione regē sydera syderibus icurrant: & rupta rerum concordia in ruinam diuturnam labantur: contextusqz uelocitatis citatissimæ: etiā tot sæcula promissas uices in medio itinere destituant. & quæ nunc eunt alternis redeuntqz opportunis libramētis: mundum ex æquo temperantia: repentino concrementur incendio: & ex tanta uarietate soluantur: atqz eant in unū omnia. Ingnis cūcta possideat: quæ deinde pigra uox occupet: & profunda uorago tot deos sorbeat: certanti ut tu coargueres ista concedere: possunt tibi etiam inuito: euntqz ista tua causa etiam si maior illis alia: ac prior causa est.

Diice nunc q̃ nō externa cogūt deos: sed sua illis in lege æterna uoluntas ē: statuerūt quæ nō mutantur. Itaqz non possunt uideri facturi aliquid quīs nolit. Quia qui definire non possunt perseuerare uoluerunt. Nec unq̃ primī consilii deos pœnitet. Sine dubio stare illis: & discipere in contrarium non licet. Sed non ideo: quia ius suo illos in proposito tenet: in imbecillitate permanent. Sed q̃ non licet ab optimis oberrare: & sic ire decretū est. In prima aut illa constitutione: cū uniuersa disponderet: etiam nostra uiderunt: rōnemqz hominis habuerunt. Itaqz nō possunt uideri sua tantum causa decurrere: & explicare opus suū: q̃ pars operis sumus & nos. Debemus ergo & soli: & lunæ: & cæteris stellis beneficiū.

Quia ēt si potiora illis sunt: inique oriunt: nos tamen in maiora ituros iuuant. Adice q̄ destinato iuuant. Ideoq; obligati sumus: qui non in beneficiū ignorantū icidimus. Sed hæc quæ accipimus: accepturos scierunt: & quanq̄ maius illis proponitur: sit maior q̄ actus sui fructus: q̄ seruare mortalia: tamen nostras quoq; utilitates a p̄cipio regē p̄missa res est: & is ordo mundo datus: ut appareat cura nostri non iter ultimā habitā. Debemus parentibus nostris pietatē: & multi ut nō gignerēt coierant. Dii non possunt uideri ne scisse: quid effecturi eēnt cū oībus alimenta protinus: & alia uiderēt. Nec eos per negligentiam genuere: q̄bus tam multa generabāt. Cogitauit enī nos ante natura q̄ fecit. Nec tam leue opus sumus ut illi potuerimus excidere. Vide q̄tū nobis permiserit: q̄ non itra homines tantum: sed super cuncta animantia humani iperii conditio sit. Vide in quantū corporibus uagari liceat: quæ coercuit sine terræ: sed uicem in partem suā misit. Vide animi quantū audeant: quēadmodū soli aut nouerūt deos: aut quærant: & mente in altū data: diuina comitent. Scies non esse hoīem tumultuariū & icogitatū opus. Inter maxima regē suæ naturæ nihil habet: quo magis gloriatur: aut certe cui gloriatur. Quantus iste furor est: controuersiam diis muneris sui facere. Quomodo aduersus eos hic erit gratus: q̄bus gratia referri sine ipendio non potest? Quis negat ab his accepisse se: a quibus q̄maxime accepit: qui & semper daturi sunt: & nunq̄ recepturi. Quāta aut perueritas: ob hoc alicui nō debere. Quia ēt ificianti benignus est: & continuationem ipsam seriemq; beneficii argumētū uocare necessariū dātis: Nolo sibi habeat: q̄s illum rogat & omnes alias impudentis animi uoces his astruet. Nō ideo de te minus meretur is cuius liberalitas ad te etiam dū negas peruēit cuius: cūq; beneficiog; uel hoc maximū est: quod etiam quærenti daturus est.

n On uides quemadmodū teneram liberog; ifantiā: parentes ad salubriū regē patientiā cogant. Fletum corpora ac repugnantū diligētī cura fouent: & ne mēbra libertas immatura detorqueat: in rectū exitura constringunt: & mox liberalia studia iculcant: adhibito timore nolētibus: ad ultimū audacem iuuentā frugalitati pudori: moribus bonis: si pagē segtur: coaptāt: applicāt. Adolescentibus quoq; ac iā potētibus sui: si remedia moetu ac itemperantia reiciunt: ius adhibetur ac seruitus. Itaq; beneficiog; maxima sunt quæ a parentibus accepimus: dum aut nescimus: aut nolumus.

h Is gratis & repudiantibus beneficia: non q̄a uolūt: sed ne debeāt similes sunt ex diuerso nimis grati: qui aliqd incommodi p̄cari solent: his q̄bus obligati sunt aliqd aduersi in quo affectu memorem accepti beneficii approbēt an hoc recte faciāt: & pia uolūtate quærit: quoq; aiūs simillimus ē prauo amore flagrantibus: q̄ amicæ suæ optant exilium: ut desertā fugiētēq; comitent. Optant inopiam ut magis desiderāti donēt. Optāt morbū ut assideāt. Et qcquid inimicus optaret amantes fouent. Fereidē itaq; exitus est odii & amoris ifani. **Tale qddam & his accidit q̄ amicis icommoda** optant quæ detrahant: & ad beneficium iniuria ueniunt. Cū sanctius sit uel cessare: q̄ per scelus officio locum quærere. Quod si gubernator a diis rēpestates ifestissimas: & procellas petat: ut grator ars sua piculo fiat. Quid si iperator deos oret: ut magna uis hostium circūfusa castris fossas subito ipetu compleat? & uallum trepidatē exercitu cōuellat: & i ipsīs portis: ifesta cōstituat: quo maiore cū gloria rebus lapsis profligatisq; succurrat. Oēs isti beneficia sua de stabili uia ducūt: q̄ deos cōtra eum aduocant cui ipsi affuturi sunt: & ante illos sterni q̄ erigi nolūt. Inhumana ista & puerfa grati ai natura ē: cōtra eū optare: cui honeste deesse nō possis.

n On nocet illi uotum meum inqt: q̄a simul opto & periculum & remedium. Hoc dicis non nihil te peccare: sed minus q̄ sine remedio periculum optares. Neqtia est ut extrahas emergere: euertere ut suscites: ut emittas icludere. Non est beneficium iniuriæ finis: nec unquam id detraxisse: meritum est: quod ipse q̄ detraxit itulerat. Nō uulneres me malo: q̄ sanes. Potes inire gratiam: si q̄a uulneratus sum sanas: non si uulneras ut sanandus sim. Nunq̄ cicatrix nisi collocata uulneri placuit: quod ita coisse gaudemus: ut non fuisse malle. Si hoc ei optares cuius nullum beneficium haberes: inhumanum erat uotū: quantum inhumanius ei optes: cui beneficium debes.

s Imul iquit ut possem ferre illi opem p̄cor. Primum ut te in media parte uoti tui occupem. Iam **igratus es.** Nondum audio inqt illi uelis p̄stare: scio inqt illū uelis pati. Sollicitudinē illi & mortuū: & maius aliquod in peccatis malū optas: ut ope idigeat. Hoc contra illum est. Optas tua idigeat ope. Hoc pro te est: non succurrere uis illi: sed soluere. Qui sic p̄parat solui: uult non soluere. Ita quod unum in uoto tuo honestū uideri poterat: illud turpe & ingratum est nolle debere. Optas enī non ut facultatem habeas referendæ gratiæ: sed ut ille necessitatē rei iplorandæ superiorē te facis: & quod nefas est benemeritū ad pedes tuos mittis. Quanto satius est honesta uolūtate debere: q̄ per malā rōnem soluere. Si ificiareris quod acceperis minus peccares. Nihil enī nisi quod dederat amitteret. Nunc uis illum subici tibi iactura rerum suæ & status mutatiōe id deuocare: ut ifra beneficia sua jaceat. Gratum te reputabo coram eo cui prodesse uis. Opta. Votum tu istud uocas: quod iter gratū & inimicū pōt diuidi: quod nō dubites aduersariū hostem fecisse: si extrema tacēt. hostes quoq; optauerūt capere quasdā urbes ut seruaret: & uicere quosdam ut ignoscerent. Nec ideo non hostilia uota in q̄bus quod mirissimum est: post crudelitatem uenit. Deniq; qualia esse iudicas uota: quæ nemo tibi mius uolet: q̄ is pro quo fuerit succedere. **Petissime cum eo agis** cui uis a diis noceri: a te succurri. Inique cum ipsis diis illis enī durissimas partes iponisti tibi humanas. Ut tu prosis: dii nocebunt. Si accusatorem submittens: quem deide remoueres: si aliqua illi lite implicares quam subide discuteres: nemo de tuo scelere dubitaret. Quid itereft utrum istud fraudetā: an uoto? Nisi quod potentiores illi aduersarios quæris. Nō est quod dicas: quomodo enī illi iniurā facio? Votum tuū aut superuacū est: aut iniuriosum: imo iniuriosum ēt si irritū. Quicqd non per uotum tuū efficit: dei munus ē. Iniuria uero qcqd optas sat ē tibi: non aliter debemus irasci: q̄ si profeceris.

Iuota inq̃ ualuisse: & in hoc ualuisse ut tutus esses: primū certū nihil optas: periculū sub i cer
to auxilio. Deinde utrunq; certum puta. Quod nocet prius est. Præterea tu conditionem uoti tui
noluit: me tempestas occupauit: portus ac præsidii dubiū: Quantū existimas tormentū ēt si acceper
10 egiſſe: etiam si seruatus fuero trepidasse: etiam si absolutus fuero causam dixisse. Nullius moetus tam
gratus est finis: ut non gravior sit solida & inconcussa securitas: Opra ut reddere mihi beneficium possis: cū
opus erit non opus sit: si eēt in tua potestate quod optas: ipse fecisses.

Vāto hoc honestius uotū ē: opto in eo statu sit quo semper beneficia distribuatur nunq̃ desideret. Se
9 quas illum materia: qua tā benigne utat largiendo iuuandoq; ut nunq̃ illi sit dādoq; beneficioq;
inopia: datq; poenitentia: naturam per se pronā ad diuinā humanitatē: clementiā irriter: ac prouo
cet turba gratoga. Sed quod illi & habere contigat: nec expiri necesse sit. Ipse nulli implicabilis sit: ipsi ne
mo placidus: tā aq̃li in eū fortūa indulgētia pseueret: ut nemo in illū possit esse nisi cōscientia gratus. Quā
10 hęc iustiora uota sunt quæ nullā occasionē differunt: sed gratū statū faciūt. Quid n. phibet referre gra
tiā p̃spis rebus? Quā multa sunt p̃ quæ qcqd debemus reddere ēt foelicibus possumus. Fidele cōsiliū assi
dua cōuersatio: sermo cōis: & sine adulatione iucūdis: aut res si deiberare uelit diligētes: tu te sic credere
cōuictus familiaritas. Neminē tā alte secūda posuerūt: ut nō illi eo magis amicus desit: q̃a nihil absit.

Pla tam tristis est: & oī uoto submouēda occasio: ac procul repellēda: ut gratus esse possis iratis di
1 is opus est. Nec ex hoc qdem peccare te itelligis: quod melius cum eo agitur cui igratus es. propo
ne in aīo tuo carcerē: uicula: sordes: seruitutem: bellū: ægestatē. Hęc sunt occasiōes tui uoti. siq; te
cū traxit p̃ ista dimittit. Quin potius cū potētē esse uelis: cui plurimū debes & beatū. Quid enim ut dixi
uetat te referre: etiā summa foelicitate præditis gratiā: cuius plena tibi occurreret & uaria materia? Quid tu
nescis debitū etiam locupletibus solui: nec te inuitū distigam. Oīa sane excluderit opulēta foelicitas: mon
strabo tibi re inopiā: laborāt magna fastigia. Quid oīa possidētibus desit? Si licet ille q̃ ueq; dicat: & homi
nē inter mētiētes stupētē: ipsaq; cōsuetudine p̃ rectis blanda audiēdi ad ignoratiā ueri pductū: uindicer a
consensu cōtempnūq; falsoga. Nō uides quēadmodū illos in præceps agat extincta libertas & fides in obse
quiū seruire submissa: dū nemo ex animi sui alia snia suadet: dissuadetq; sed adulāti certa ē: & unū amico
rū oīum officiū: una cōtentio: q̃s blandissime fallat. Ignorauere oīes suas: & dū se tā magnos q̃ audiūt ere
dūt: attraxere supuacua: & in discriminē regē oīum puctura bella. Vitē & necessariam rupe cōcordiā: secuti
īram quā nemo reuocabit: multoq; sanguinē hauserūt: fufuri nouissime suū. dū hęc sape uidisti iudicant
inexplorata pro certis: flecti q̃ nō minus extimāt turpe q̃ uici: & ppetua credūt quæ in summū pducta ma
xime mutant. Ingentia sup̃ se ac sua regna fregerūt: nec intellexerūt in illa sæua & uanis & cito diffuētibus
bonis refulgēte: ex eo tpe ipsos nihil nō aduersū expectare debuisse: ex quo nihil ueri audire potuerunt.

Vm bellū graciæ indiceret Xerxes: aīum tumētē oblitūq; q̃ caducis cōsideret: nemo non impulsit.
6 Alius aiebat: nō laturos nūcios belli: & ad primā aduētus famā: terga uersuros. Alius nihil esse du
bii quin illa mole nō uinci solū graciā: sed obrui posse: magis uerēdū ne uacuas desertasq; urbes in
uenirent: & profugis hostibus uastæ solitudines reliquerent: non habituris: ubi tantas uires exercere pos
sent. Alius illi uix regē naturam sufficere. Angusta esse classibus maria: multi castra explicandis æq̃stribus
copiis cāpestria: uix patere cælū sagittis ad emittēda omnia manu tela. Cū in hunc modū multa undiq; ia
starent: quæ hominē nimia extimatione sui furentem cōcitarent: Demaratus Lacedæmonius solus dixit
īplam illā quæ sibi placeret multitudine indigestā: & graue metuēda eē ducētī. Nō enim uires: sed pōdus
habere. Vi modica nunq̃ regi posse: nec diu durare: quicquid stare nō potest. In primo inquit statim mon
te lacones obiecti: dabūt sibi sui experimētū. Tot ista gētium milia trecēti morabunt: hærebūt in uestigio
fixi: & emissas sibi angustias tuebunt & corporibus obstruent. Tota illos asia nō mouebit loco. Tātas mi
nas belli & poene totius generis humani ruētis ipetum paucissimi sustinet. Cum te mutatis legibus suis na
tura transmiserit: in semita hærebis: & extimabis futura dāna: cū cōputaueris quāti tibi thēmophilay an
gusta cōstitierint. Scies te fugari posse: cū scieris posse retineri. Cedēt qdē tibi pluribus locis uelut torrentis
modo ablati: cuius cū magno terrore prima uis defluit. Deinde hinc atq; illinc. i. simul nascent quo orien
tur: & tuis & uiribus præmēt. Veq; ē qd̃ dr̃: maiorem belli apparatū esse: qui recipi ab his regionibus pos
sit: quas oppugnare cōstituis. Sed hęc res contra nos est. Ob hoc ipsum te graciā uincet: q̃a nō capit. Vti to
to te non pōt. Præterea quæ una rebus salus est: occurrere ad primos regē impetus: & inclinatis opē ferre nō
poteris: nec fulcire ac firmare labentia: multo ante uinceris q̃ uictum esse te sentias. Cæterq; non ē q̃ exerci
tū tuū ob hoc sustineri putes non posse: q̃a numerus eius duci quoq; ignotus est. Nihil tam magnū est qd̃
perire nō possit: cui nascitur in perniciē: ut alia acquiescāt ex ipsa magnitudinis suæ causa. Acciderūt quæ
Demaratus prædixerat diuina atq; hūana impellētem: & mutantē qcqd obstitaret trecēti stare iusserunt.
Stratusq; p̃ totā graciā passim. Xerxes intellexit q̃tū ab exercitu turba distaret. Itaq; Xerxes pudore q̃ dam
no miserior. Demarato gratias agit: q̃ solus sibi ueq; dixisset: & pmisit petere qd̃ uellet: petiit ille ut sar
dis maximā asiæ ciuitetē curru uectus intraret: rectā capite tiarā gerēs: id solis datum regibus. Dignus fue
rat pmio anteq̃ peteret. Sed q̃ miserabilis gēs in q̃ nemo fuit: q̃ ueq; diceret regi: nisi qui dicebat sibi.

14 Iuūs Augustus filiam intra pudicitiae malectū impudicā relegauit: & flagitia p̃cipalis domus in
publicum emisit. Admissos gregatim adulteros pererratam nocturnis cōmestationibus ciuitatē:
forq; ipsum ac rostra qbus pater legē de adulteris tulerat: filia in supra placuisse. Quotidianū ad
maris concursus: cum ex adultera in quæstuariam uersa: ius omnis licentiæ sub ignoto adultero pete
ret. Hęc tam uindicanda principi: q̃ tacenda: quia quarundam rerum turpido: etiam uindicantem reddit:

parum potens ire: publicauerat. Deinde cū interposito tpe in locū resubisset uerecundia: gemēs q̄ non si-
la silētio pressisset: quæ tam diu nescierat: donec turpe esset sape exclamauit. Hox mihi nihil accessisset: si
aut Agrippa: aut Mecœnas uixissent. Adeo tot habēti milia hominū duos reparare difficile est. Cæsa sunt
legiones: & protinus scriptæ. Fracta classis: & intra paucos dies narratio noua. Sæuitū est in opera publica
ignibus surrexerūt meliora consumptis. Tota uita Agrippæ & Mecœnatis uocauit locus. Quid putem de
fuisse similes qui assumerent: an ipsius uitū fuisse: q̄a maluit quærī q̄ quærere. Nō ē q̄ extimemus Agrip-
pam & Mecœnatē solitos illi natura dicere: qui si sibi dixissent: inter dissimulantes fuissent. Regalis inge-
nii mos est in poscentium contumeliā amissa laudare: & his uirtutem dare natura dicendi: a quibus iā
audiendi periculum non est.

Ed ut me ad propositū reducā: uides q̄ facile sit gratiā referre foelicibus: & i summo humanarum
opū positis: dic illis non qd' uolūt audire: sed qd' audisse semp nolent. Plenas aures adulationibus
aliq̄do uera uox intret. Da consiliū utilē. Quæris qd' foelici præstare possis? Effice ne foelicitati suæ
credat: ut sciat illā multis & fidis manibus continēdam. Paq̄ in illū contuleris si illi sed uel stultā fiduciā p
mansuræ semper potentia excusseris: docuerisq̄ mobilia esse quæ dedit casus: & maiore cursu fugere q̄
ueniunt: nec his portōibus qbus ad summā puētū ē retroiri: sed sape iter fortunā maximā & ultimā nihil
iteresse. Nescis q̄tū sit præciū amicitia: si non itelligis multū te ei datū: & cui te dederis amicū. Rem nō
domibus tātū: sed sæculis rarā: quæ nō alicui magis deest: q̄ ubi credit abūdere. Quid istos tu libros quos
uix nomē datoḡ cōplectitur: aut memoria: aut manus amicoḡ existimas esse. Non sunt q̄ agmīe magno
ianuā pulsant: qui in primas & secundas admissiones digeruntur. Conseruetudo ista uetus est regibus: Re-
gesq̄ simulantibus populū amicoḡ describere. Est propriū superbix magno extimare introitū: ac tactum
sui liminis p honore dare: ut hostio suo propius affideat: ut gradū prior intra domū ponas: ut qua dein-
ceps multa sunt hostia: quæ receptos quoq̄ excludunt.

Pud nos primi oīum Gracchus: & mox Liuius Drusus istituerunt segregare turbā suā: & alios in
secretū recipere. Itaq̄ isti amicos: primos habuerūt: & secundos nunq̄ ueros. Amicū uocas cuius
disponis salutatio: aut potest huius tibi patere fides: per fores qui maligne aptas non intrat: sed i
labit. Hunc peruenire usq̄ ad distribuendā libertatē licet: cuius uulgare & publicū uerbū & promiscuum
Ignotus non nisi suo ordine emittitur. Ad quæcūq̄ itaq̄ istoḡ ueneris: quoq̄ salutatio urbē cōcutit: sci-
to ēt si animaduuerteris obfessos: ingēti frequētia uicos: & cōmeantiū in utraq̄ partē cateruis itinera com-
pssa: tamē uenire te in locū hoībus plenum amicis uacūū. In pectore amicus: nō in atrio quæris. illo recipi-
endus est: illic retinendus est: & in sensus recōdēdus. Hoc doce gratus es: male de te existimas: si inutilis es
nisi afflicto: si rebus tuis supuacuis. Quēadmodū te & in dubiis: & in aduersis: & in lætis sapienter geris:
& dubia prudēter tractes: aduersa fortius læta moderate. Ita in oīa utilē te amico exhibere potes: aduersa
eius si nec deserueris: nec optaueris. Multa nihilominus ut non optes in tanta uarietate quæ tibi materiā
exercēdæ fidei præbeāt incidēt. Quēadmodū mihi optat diuitias alicui in hoc ut illoḡ pte ipse ferat: quis
p illo uideatur optare sibi pspicit. Sic qui optat amico aliquā necessitatē quā adiutorio suo fideq̄ discuti-
at: qd' est ingratis: se illi pferit: & tanti existimat illū misere esse: ut ipse gratus sit: & ob hoc ipsum ingratus &
exonerare enim se uult: & graui sarcina liberare. Multū itere est: utq̄ properes referre gratiā ut reddas be-
neficiū: an ne ut debeas. Qui reddere uult illius se cōmodo aptauit & idoneū illi uenire tēpus uolet: q̄ nihil
aliud q̄ ipse liberari uult: quocūq̄ ad hoc cupiet peruenire: qd' est pessimā uoluntatis.

Sta inq̄ nimia festinatio ingrati est: id apertius exprimere nō possum: q̄ si repetiuero quod dixi nō
uis reddere acceptum beneficiū: sed effugere. Hoc dicere uideris. Quādo isto carebo quocūq̄ mo-
do mihi laborandum est ne isti obligatus sim. Si optares ut illi solueres de suo: multū abesse uide-
ris a grato: hoc quod optas iniquius est. Execraris enim illum: & caput sanctū dira tibi ipræcatiōe defigis.
Nemo ut æstimo de immanitate aī tui dubitaret: si aperte illi paupratē: si captiuitatē: si famē: ac moctum
ipræcaueris. At qd' itere est: utrum uox ista sit uoti tui? Sanius aliqd̄ horum opta: Sciui nūc: & hoc esse gra-
tum puta: qd' ne ingratus qdem faceret: q̄ mō nō usq̄ in odiū: sed tantū ad ificiationē beneficii pueniret.

Vis pius dicet Aneā si patriam capi uoluerit: ut captiuitate patrem eripiat? Quis siculos iuuenes
q̄ ut bona liberis exempla mōstrarent: si optauerūt ut ætna imensa igniū isup solitū ardens: daret ip-
sis occasio exhibendæ pietatis: ex medio parentibus incendio raptis. Nihil debet Scipioni Roma
si puniū bellum ut finiret: perseuerare maluit. Nihil Deciis q̄ morte patriam seruauerūt: si prius optaue-
rant: ut deuotioni fortissime locum: ultima reḡ necessitas faceret. Grauiissima infamia est medici opus q̄
rere. Multi quos hauerant morbos: & reuocauerant: ut maiore gloria sanarent: non potuerunt discutere.
Aut cum magna miseroq̄ uexatione uixerunt.

Allistratū autē: ita certe Hecaton auctorem: cū in exiliū iret in quod multos simul cū illo seditiosa
ciuitas Athenaḡ: & itēperanter libera expulerat operante quodā: ut Atheniēsisibus necessitas resti-
tuendi exules esse abominatū talē Rutilius noster animosus. Cum enī quidam illum consolaret:
& diceret istare arma ciuilia: breui futurḡ ut omnes exules reuerterentur. Quid tibi inq̄t mali feci: ut mi-
hi peiorē reditū q̄ exitū optares. Malo ut patria in exilio meo erubescat: q̄ reditū mœreat. Nō ē illud exiliū
cui neminē nō magis q̄ dānatū pudet: quēadmodū illi. Callistratus & Rutilius seruauerūt bonoḡ ciuū
officiū: q̄ reddi sibi penates suos soluerūt clade communi. Quia satius erat duos iniquo malo affici: q̄
omnes publico. Ita non seruat grati hominis affectū: qui bene de se merentem difficultatibus uult oprimi
quas ipse sua moueat: qui etiā sibi bene cogitat male præcatur. Ne in patrociniū quidem: ne dum iā

DE BENEFICIIS

Gloria est: incendiū extinxisse quod feceris. In quibusdam ciuitatibus ipsū uotū: sceleris uicem tenuit. Emades Athenis certe eū qui necessaria funeribus uēdicabat: clamauit cū probasset magnū lucrū optasse: quod contingere illi sine multoꝝ morte nō poterat. Quæri tamē solet: an merito damnatus sit? Fortasse optauit nō ut multis uēderet: sed ut paruo sibi cōstarēt quæ uēditurus esset. Cum cōstet negotiatio eius ex empto & uēdito. Quare uotū eius in unā partē trahis: cū lucrū ex utraq; sit? Præterea oēs licet qui in ista negotiatione sunt danes: oēs idem enī uolūt: idēst itra se optant. Magnam hoīum partem damnabis. Cui enī non ex alieno cōmodo lucrū? Miles bellū optat in gloriā. Agricola mē annona charitas erigit. Eloquētiæ pēctū exoptat litium numerus. Medicis grauis annus est i quæstus. Infitores de licatagæ mercū: iuuetus corrupta locupletat. Nulla tēpestate nullo igne lædant tēcta: iacebit opera fabri/ lis. Vnius uotū depræhēsum est: oīum simile est. An tu Aurantiū: & Ateriū: & ceteros q captandoꝝ testa mentoꝝ artē professi sunt: non putas eadē habere quæ designatores & libitinarios uota. Illi quoq; mortes optent: nesciunt. Hi familiarissimū quemq; ex eo propter amicitiam rei plurimū est: mœneri cupiūt. Illo rū damno nemo uiuit. Hos qsq; differt exhaurit. Optant ergo non tantū ut accipiant: quod turpi seruitu te meruerunt: sed ēt ut tributo graui liberentur. Non est itaq; dubiū: quoniam hi magis qd' damnatū est in uno optent: qbus quifq; morte profuturus est: uita nocet. Oīum tamen istorū tam uota sunt q ipunita. Deniq; se qsq; consulat: & secretum pectoris sui reddat: & ispiciat qd tacitus optauerit. Quam multa sunt uota quæ ēt sibi fateri pudet: q pauca quæ facere coram teste pessimus.

Ed non quicquid repræhendendum etiā dandum est: sicut hoc uotum amici quod in māibus est: male utentis bona uoluntate: & in id incidentis quod euitat. Nam dum gratum aīum festinat ostendere ingratus est. Hæc ait in potestatem meam recidat: gratiam meam desideret: sine me saluus: honestus: tutus esse non possit. Tam miser sit: ut illi beneficii loco sit quicqd redditur. Hæc dis circū ueniant: illum domesticæ insidiæ: quas ego possim solus opprimere. Instet potens inimicus & grauis: infesta turba: nec inermis creditor urgeat & accusator.

Ide q sis æquus: hōꝝ optares nihil: si tibi beneficiū non dedisset: ut alia taceā quæ grauiora cōmit/ tis: pessima pro optimis referendo. hoc certe delinquis quod non expectas suū cuiusq; rei tempus: quod æque petat qui non sequitur q qui antecedit. Quomodo nō semper beneficium recipiendū est: sic nō utiq; reddendū. Si mihi non desideranti redderes ingratus esses: quanto ingrator es qui deside rare me cogis. Specta quare subsidere apud te munus meum nō uis. Quare obligatū moleste fers: quo æquari cum acerbo foeneratore: signare rationem parem properas: quid mihi negotium quæris? Quid i me deos immittis: quomodo exigeres qui sic reddis.

Nte oīa ergo Liberalis hæc discamus beneficia secure debere: & occasiones reddendoꝝ obseruā/ re: nō manu facere hācipsam cupiditatē. Prio quoq; tempore liberādi se meminerimus ingrati esse. Nemo enim libenter reddit quod inuitus debet: & quod apud se non uult esse: onus iudicat eē nō mutus. Quanto melius ac iustius in promptu habere merita amicoꝝ: & offerre non igerere: nec oneratū se iudicare. Quoniā beneficiū commune uinculū est: & inter se duos alligat. Dic nihil moror quo munus tuū reuertat: opto hilaris accipias: si necessitas alterutri nostꝝ iminet: satq; quodā datū est: ut aut tu co/ garis beneficiū recipere: aut ego accipere: det potius qui solet. Ego paratus sum: nulla mora inter nos est: ostendam hunc animum cum primum tempus aduenerit. Interim dii testes sunt.

Oleo mihi liberalis notare. Hūc ad te affectū: & quasi manu prendere uerentis & æstuantis: ne in nullo officio sis tardior. Nec decet gratum aīum solitudo contra summam fiduciam sui: & ex con/ scientia ueri amoris dimissis omnis anxietas. Tam conuitium est recipere quod non debes q non dare quod debes: hoc beneficii primum dati sit ius: ut recipiendi tempus dat qui dedit. An uereor ne ho/ mines de me segnius: idēst obliquius: aut male: uel iniuste loquantur. Male agit qui famæ: non consciētiæ gratus est. Duos istius rei iudices habes: illum quem potes: & quem non potes. Quid ergo si nulla interue nerit occasio? semper debeo: debebis: sed palam debebis: sed libenter debebis: sed cū magna uoluntate ap te depositum intueberis. Poenitet accepti beneficii: quem nōdum redditi piget. Quare qui tibi dignus ui/ sus est a quo acciperes: indignus uideatur: cui diu debeas.

N magnis erroribus sunt qui ingentis animi credūt pferre: donare: plurimū suū ac domū replere cum uita itērdū nō magnus animus faciat: sed magna fortuna. Nesciūt quātū maius ac difficilis sit capere q fundere. Nam ut nihil alteri detrahā: quoniā utrūlibet uirtute par est: nō minoris est ani/ mi beneficiū debere: q dare. Eo qdem operosius hoc q illud: quo maiore diligentia custodiuntur accepta q dant. Ideo non est trepidandū: q cito reponamus: nec procurādū itēpestiue: quia æque delinquit. q ad ferendam grām suo tempore cessat: q qui alieno properat positū illi apud me: nec illius nomine: nec meo timendo. Bene illi cautū est. Non potest hoc beneficium perdere nisi mœtū: imo ne mœtū qdem. Aegi illi grās qui nimis de beneficio reddēdo cogitat: nimis cogitare alterū de recipiēdo putat: præstat se in utrūq; facilem. si uult recipere beneficium referamus: reddamusq; læti: illud apud nos custodiri mauult. Quid

thesaurum eius eripimus q custodiā reuolamus. Dignus est cui utq; uolet liceat. Opinio nē qdē & famam eo loco habeamus: tanq non ducere sed sequi debeat.

Lucii Annei Senecæ de Beneficiis liber septimus & ultimus.

Onū mi Liberalis habēas aīum uolo: in manibus tene. Nō hic te carmine longo atq; p am bages & lōga exorā tenebo: & reliqua hic liber cogit exhausta materia. Circūspicio nō qd dicā: sed qd non dixerim. Bōi tamē cōsules qd tibi supēst cū tibi supfuerit. Si uoluissē

Ienocinari mihi debuit paulatim opus crescere: & ea pars in finē reservari: quam quibet satiatus appeteret. Sed quicquid maxime necessarium erat in primū statū congestū: nunc siquid effugit recolligo. Nec mehercule si me interrogas nimis ad rem existio pertinere: ubi dicta sunt quæ tegunt mores persequi cætera non in remedium aī: sed in exercitatione ingenii iuuenta. Egregie enī hoc dicere Demetrius cynicus uir meo iudicio magnus: etiam si maxime comperitur. Solet plus prodesse: si pauca præcepta sapientiæ teneas: sed illa promptu tibi & in usu sint: quā si multa quidem didiceris: sed illa non habeas ad manū. Quemadmodū igitur: magnus luctator est: non quod omnes numeros nexusque perdisceat: quorum usus sub aduersario rarus est: sed quod in uno se: aut altero bene & diligenter exercuit: & eorum occasiones irētus spectat. Nec enī refert quā multa sciat: si scit quantum uictoriæ satis est. Sic in hoc studio multa delectant: pauca manent: licet nescias quæ ratio oceanum effundat ac reuocet. Quare septimus quoque annus ætati signum imprimat. Quare latitudo porticus ex remoto spectantibus: non seruet portionem suam: sed ultia in angustias coeant: & columnarū nouissime iterualla iungantur. Quid si quod geminorum conceptū separet partum iungat. Vtrum unus concubitus spargat in duos: an toti omnes concepissent. Cur pariter natis fata diuersa sint. Maximisque regum spatia distent: quoque iter ortus minimus interest. Nō multum tibi nocebit transisse: quæ nec licet scire: nec prodest. Inuoluta ueritas in alto latet. Nec de malignitate naturæ quæri possumus: quia nullius rei difficilis inuentio est: non cui hic unus iuuentæ fructus est iuuenisse. Quicquid nos meliores beatosque facturum est: aut in aperto: aut in periculo posuit. Si aīus fortuita contempsit: si se supra moerum sustulit & posuit: nec auida spe infinita completi tur: sed didicit per se petere diuitias. Si deorum hominumque formidinem eiecit: & scit non multum esse ab homine timendum: a deo nihil. Si contemptor omnium quibus torquatur uita dum ornatur: eo perductus est: ut illi liqueat mortē nullius mali esse materiā: multorum finē. Si aīum uirtuti consecrauit: & quacūque uocat illa planū putat. Si sociale aīal est in commune genitus mūdus: & unā domū spectat: & consciētiam suā dominus apuit: semper tanquā in publico uiuit: se magis ueritus quā alios: subductus illis tempestatibus: in solido ac sereno stetit: consumauit scientiā utilē atque necessariā. Reliqua oblectamenta oculi sunt: licet enī iam in tutum retracto aīo. Ad hæc quoque excurrere cultum non robur ingenii afferentia.

Aec Demetrius noster: utraq; māu tenere proficiētē iubet: hæc nūq; dimittere imo aspicere: & partem sui facere: eorum quotidiana meditatione produci: ut sua sponte occurrat salutaria: & ubique ac statim desiderata præsto sint: & sine mora ulla ueniat illa turpis: honestique distinctio. Sciatque nec malum esse ullum nisi turpe: nec bonum nisi honestum. Hac regula uitæ opera distribuatur. Ad hæc legē & agat cuncta & exeat. Miserrimosque mortaliū iudicet: in quāuisque opibus refulgebunt uentri ac libidini deditos: quoque aīus ierti ocio torpet. Dicat sibi ipsa uoluptas fragilis & breuis: falsitudo obiecta: quo auidius hausta est: citius in contrariū recidēs. Cuius subinde necesse est: aut poeniteat. In qua nihil est magnificū: aut quod natura hominis diis proximi deceat. Res humilis: membrorum turpiū: aut altitū ministerio ueniēs: exitu foeda. Illa est uoluptas & homine & uiro digna: nō implere corpus: nec saginare: nec cupiditates irritare: quare tutissima eque: perturbatione caret: & ea quam hominum inter se rixatum ambitus concutit: & ea quæ intolerabilis ex alto uenit: ubi de diis famæ creditum est: uitiique illos nostris extimauerit. Hæc uoluptatem æqualem itrepidā nunquā sensura sui tedium percipit. hic quem isor mamus: quod maxime: ut ita dicam: diuini iuris atque humani peritus hic præsentibus gaudet: ex futuro non pendet. Nihil enī firmi habet qui in incerta propensus est. Magnis itaque curis exemptus: & distorquentibus mentem nihil sperat aut cupit: nec se mittit in dubium: suo contentus. Nec illū existit paruo esse contentū. Omnia illius sunt. Non sic quæadmodū Alexandri fuerit: cui quando in littore maris rubri steterat: plus deerat quā acq̄sierat. Illius ne ea quidem erant: quæ tenebat aut uicerat: cū in oceano omnis loricus præfectus classibus præmissis explorator erraret: & bella in ignoto mari quæreret. Non satis apparebat inopem esse: qui extra naturæ terminos arma proferret: quod se in profundum: sequeploratum: & imensum auiditate cæca prorsus imitteret. Quid interest: quot eripuit: quot dedit: quantum terrarū tributo præmat: Tantum illi deest: quantum cupit.

Ec Alexandri tantū uitii fuit: quod per Liberi Herculisque uestigia foelix temeritas egit: sed omnium quos fortuna irritauit implendo. Cyzic & Cambysem. & totū regnum perfici strema percensere: quem inuenies: cui modū imperii societas fecerit. Qui non uitam in aliqua ulterius procedendi cogitatione finierit. Nec id mirum est. Quicquid cupiditati contingit poenitus hauritur & conditum. Nec interest quantum eo quod inexplabile est congeras. Vnus est sapiens cui omnia sunt: nec ex difficili tuenda. Non habet mittendos transmaria legatos. Nec moranda in ripis hostilibus castra. Non opportunis castellis disponenda præsidia. Non opus est legione: nec equestribus turmis: quemadmodū dii immortales regnū iermes regunt: & illis regum suarū ex edito: tranquilloque tutela est. Ita hic officia sua: quis latissime pateant: sine tumultu obita. Et omne humanū genus: potentissimus eius: optimusque isra se uidet: derideas licet. Ingens spiritus res est. Cum orientem occidentemque lustraueris animo: quo et remota: & solitudinibus interclusa penetrant. Cum tot aīalia tantā copiam regum quas natura beatissime fundit aspexeris: amittere hæc dei uocem. Hæc omnia in ea sunt. Sic fit ut nihil cupiat: quia nihil est extra omnia.

Ociūque ipsam uolui: teneo te: uolo uidere quō his laqueis in quos tua sponte decidisti expliceris. Dicit mihi quæadmodū potest aliquis donare sapienti: si omnia sapientis sunt. Nā id quoque quod illi donat ipsi us est. Itaque nō potest dari beneficiū sapienti cui quicquid datur: de suo dat. Atque dicitis sapienti posse donari. Idē autē me scito: & de amicis interrogare. Omnia dicitis illis esse cōia. Nihil prohibet aliquid esse: & et eius quod possidet: cui datum & assignatū est. Iure ciuili omnia regis sunt. Et tamen illa quoque ad Regē pertinet uniuersa possessio: in singulos diuos descripta sunt: & una quæque res habet possessore suū. Itaque dare regi: & domū: &

mancipiū & pecuniā possumus: nec donari illi de suo dicimur. Ad reges enī ptās oīum ptinet: ad singulos proprietates. Fies Atheniensium aut cāpanoz uocamus: quos deīde iter se uicini priuata terminatiōe disti-
guunt. Iōq; dōare agros nostros respu. possumus: quis illius esse dicant. Quia aliter illius sunt: aliter mei. Nunq; dubiū est qn seruus cū peculio domini sit: dat tamē domo suo minus. Nō enī adeo nihil habet ser-
uus: qā nō est habiturus: si domūs illū habere noluerit. Nec ideo nō est munus cū uolens dedit: qā potuit
eripierit si noluisse. Quēadmodū pbemus oīa: nūc enī oīa sapiētis esse iter duos conuenit illud qd' quā-
rit colligēdū ē: quō libertatis materia aduersus eū supsit: eius uniuersa esse cōtemplimus. Oīa patris sunt:
quā in liberorū manu sunt. Quis tamē nescit donare aliqd & filiū patri? Oīa deoz sunt: tam & diis posui-
mus donū: & stipē iecimus. Nō ideo quod habeo meū non est: si meū tuū est. Pōt enī idē esse meū & tuū.
Is īquis cuius pstitutae sunt leno ē. Oīa autē sapientis sunt. Leno autē est eius cuius prostitutae sunt. Ergo
sapiens est. Sic illū uetant emere. Dicunt enī: nemo rem suam emit. Oīa autem sapientis sunt. Ergo sapiēs
nihil emit. Sic uerant & mutuū sumere: quia nemo usuram pro pecunia sua pēdat. Innumerabilia sunt
per quā cauillant: cum pulcherrime quid a nobis dicatur intelligant.

Nimūero sic oīa sapientis esse dico: ut nihilominus ppriū qsq; in rebus suis dominiū habeat. Quē
admodum sub optio Rege: oīa rex īperio possidet: singulari domino. **Tempus istud probāde rei**
ueniet. Interim hoc huic quāstioni sat est. Id quod est meū: aliter sapiens est: aliter meū. meū ē ha-
bere: posse donare sapienti. Nec mīx est aliqd ei cuius est totum posse donari. Cōduxi domū a te. In aliqd
tuū est: aliquod meū. Res tua est. Vsus rei tuā meus est. Itaq; nec fructus tanges colono tuo phibēte: quis
tua in possessione nascantur. Et si annona carior fuerit aut fames heu frustra magnum alterius spectabis
aceruum: in tuo natū: in tuo positū: in horrea ituz tua. Nec cōductū meū: quanq; sis dominus ītrabis: nec
seruū tuū mercenariū meū abduces: & ad te reddā si cōduxero. Beneficiū accipies si tibi in uehiculo tuo se-
dere promiserō. Vides ergo posse fieri: ut aliqs accipiendo quod suum est munus accipiat.

Nō oībus istis quā modo rettuli: uterq; eiusdem rei dominus est. Quomodo? qā alter rei domūs
est: alter usus. Libros dicimus esse Ciceronis. Eosdem Dorus librarius suos uocat: & utrunq; uege-
est. Alter illos tanq; auctor sibi. Alter tanq; emptor asserit. At recte utriusq; dicunt esse. Vtriūq; enī
sunt: sed non eodem modo. Sic potest Titus liuius a Doro accipere: aut emere libros suos. Possum donare
sapienti quod uirritim meum est: licet illius sunt oīa. Nam cum regio more cuncta conscientia possideat:
singularium autem in unum quemq; proprietates sit sparsa: & accipere munus: & debere emere: & cōduce-
re. Cēsar oīa habet fiscus cuius tantum ac sua: & uniuersa imperio eius sunt. In patrimonio propria quid
eius sit sine diminutione imperii quāritur. Nam id quoq; tanq; alienum abiudicatur: aliter illius est. Si sa-
piens uniuersa animo possidet: iure ac dominio sua.

Non modo omnes sacrilegos argumentis esse collegit: modo neminem cum omnes de sacro deie-
cturus est dicit. Quisq; id quod deorum est sustulit & consumpsit: atq; in usum suum uertit: sacri-
legus est. Oīa autem deorum sunt. Quod qsq; ergo tollit: deorum tollit: quorum omnia sunt. Er-
go qsq; tollit aliqd sacrilegus est. Deīde cum effringi templa: & expilari impune capitolū iubet: dicit nul-
lum sacrilegium esse. Quia qd sublatum est: ex eo loco q deorum erat: in eum transfertur locum: q deoz
est. Hic respondetur. Omnia qdem deorum esse: sed non omnia diis dicata. In his obseruari sacrilegium. q
religio numini ascripsit. Sic & totum mundum deoz esse īmortalium: templum solum quidem amplitu-
die illoz: ac magnificentia dignum: tamen a sacris prophana discerni: & non oīa licere in angulo: cui no-
men phani īpositum est: quā sub cālo & conspectu syderum licent. Iniuria sacrilegus deo qdem non po-
test facere: quam exstrictum sua diuinitas posuit: sed tamen punitur: qā tanq; deo fecit. Opinio illum nostra
ac sua obligat poenā. Quomodo ergo sacrilegus uidetur: q aliqd aufert sacri: & si quocunq; transtulit: qd
surrip erat iter terminos est mundi: & sic & sapienti furtum potest fieri. Aufertur enī illi non ex his q uni-
uersa habet: sed ex his qbus dominus īscriptus ē: quā uiriti ei seruūt: illam alteram passionem agnoscet.
Hanc nolet habere si poterit. Emitterq; illam uocem quam romanus īperator emisit: cum illi ob uirtutē
& bene gestam. R. P. tantum agri decerneretur: quantum arando uno die circuire potuisset. Non est inq;
nobis eo opus ciue cui plus opus sit: q unī ciui. Quanto maioris uiri putas respuisse hoc munus: q meruisse.
Multi enim imperatores fines aliis abstulerunt: sibi nemo constituit.

Redo cū aiū sapientis ītuemur potentē oīum: & per uniuersa dimissum: oīa illius esse dicimus.
Cū ad hoc ius quotidianū: si ita res tulerit: capite censebit: multum īterest possessio eius. aio ac ma-
gnitudie extimetur: an censu. Hāc uniuersa habere de qbus loquāris abominabitur. Non referā ti-
bi Socratē: Chrysippū: Zenonē: & ceteros magnos qdem uiros: maiores qdem: qā in laudē uetustoz iui-
dia non obstat. Pauloātē Demetriū rettuli: quē mihi uidef. regē natura: nostris tulisse tpibus: Vt ostēderet
nec illū a nobis corrūpi: nec nos ab illo corrūpi posse. Vig. exactae licet neget ipse sapientiae: firmāq; in his
quā pposuit cōstantia. Eloquētiā quoq; eius quā res fortissimas deceat: nō cōcinare: nec in uerba solici-
tare: sed īgenti aio prout īperus tulit res suas prosequenti. Huic non dudito qn prouidentia: & talem ui-
tam: & talē dicēdi facultatē dederit: ne aut exemplū saeculo nostro: aut cōuitium deesset.

Emerito si res nostras aliqs deoz possidendā uelit tradere sub lege certa ne liceat donare affirma-
uerim repudiaturq; dicturūue. Ego uero me ad istud īextricabile pōdus nō alligo: nec in aliā fecem
regē hunc expeditū hōiem demitto. Quid ad me defers populoz oīum mala: quā nec daturus q
dem acciperē: quoniā multa uideo: quā me donare nō deceat. Nolo sub cōspectu meo ponere: quā genti-
um oculos: Regūq; prastrigunt. Nolo ītueri praecia sanguinis animarūq; uestrarum. Priā mihi luxuriā

spolia proponere: siue illa uis per ordinē spandere: siue ut est melius in unū aceruū dare. Video elaboratam scrupulosa distinctione testudinem & foedissimorum: pigerrimorum animalium testas: ingentibus precibus emptas: in quibus ipsa illa quæ placet uarietas subditis medicamentis: in similitudine ueri coloratur. Video istic menfas: & extimatum lignum senatoris celsus: eo præciosius: quo illud in plures nodos arboris infocilitas torfit. Video istic crystallina: quoque accedit fragilitas præciosa. Omnium enim regum uoluptas apud imperitos ipso: quo fugare debet periculo crescit. Video murea pocula parum scilicet luxuria magno fuerint: nisi quod nomina capacibus gemmis inter se pronunciauerunt. Vide uniones: non singulos singulis autibus comparatos: iam enim exercitatae aures oneri ferendo sunt. Iunguntur iter se: & insuper alii binis superponuntur. Non sati muliebris infania uiros subiecerat: nisi bina ac terna patrimonia: auribus singulis pendissent. Video sericas uestes: si uestes uocandæ sunt: in quibus nihil est: quo defendi aut possunt membra: aut corpus: aut denique pudor possit. Quibus sumptis mulier pagæ liquido nudam se non esse iurabit. Hæc ingenti summa ab ignotis: etiam ad commercium gentibus accersuntur: ut matronæ nostræ: ne ad ulterius quidem plus sui in cubiculo quam in publico ostendant.

Vid. agis auaritia: quod regum charitate augere tuum uictum est? Omnia ista quæ rettuli in maiore honore præcioque sunt. Nunc uolo tuas opes recognoscere. Laminas utriusque materia: ad quas cupiditas nostra caligat. At mehercule terra quæ quicquid utile futurum nobis erat protulit: ista defecit: & meritis: & ut noxiis rebus ac malo gentium in medium prodituris toto potere incubuit. Video ferre ex hisce tenebris esse prolatum: quibus aurum & argentum: ne aut instrumentum in cædes mutuas deesset: aut precium. Et tamen ad hoc ista aliquam materiam habet: est in quo errore oculorum animus subsequi possit. Video istic diplomata: & syngraphas: & cautiones uacua habendi simulachra: umbra quædam auaritiæ laborantis: per quæ decipiunt animum & inani opinionione gaudentem. Quid enim ista sunt? Quid scenus: & kalendariū: & usura? nisi humanæ cupiditatis extra naturam quæ sita nomina. Possunt de regum natura queri: quod aurum & argentum non interitus absconderit: quod non illis maius quam quod detrahi posset: pondus iniecerit. Quid sunt ista? Istæ tabulae computationis: & uenale tempus: & sanguinolenta centesima: uoluntaria mala ex constitutione nostra pendunt: in quibus nihil est: quod subici oculis: quod teneri manu possit: inanis auaritiæ somnia. O miserum si quæ delectat sui primoniū liber magnus: & uasta spatia terrarum colenda per uicos: & inuasi greges pecorum provincias ac regna paucèdi: & familia bellicosarum nationibus maior: & ædificia priuata laxitate urbium magnarum uincetia. Cum bene ista per quæ diuitias suas disponit ac fudit circūspexerit: superbūque se fecerit: quid habet ei quod cupit comparere: pauper est. Dimitte me in illis diuitiis redde. Ego regnum sapientiæ noui: magnum: securum. Ego sic omnia habeo: ut omnium sint.

Tacque cum Cæsar illi ducata talenta donaret: ridens reiecit: ne dignam quædam summam iudicans: quam non acceptam gloriaretur. Dii deique quod paucillo illi animo: aut honorare uoluit: aut corrumpere. Reddendum ergo uiro testimonium est. Ingentem rem ab illo dici audiui: cum miraret clementiam eius: quod se putasset tantum posse mutari. Si tentare inquit me conflagraret: toto illi sui experiendus imperio.

Apienti ergo donari aliquid potest: etiam si sapientis omnia sunt. Aequè nihil prohibet: cum omnia amicis dicamus esse communia: aliquid amico donari. Non enim mihi sic cum amico communia omnia sunt: quomodo cum socio: ut pars mea non sit pars illius: sed quomodo patri matrisque communes liberi sunt: quibus cum duo sunt: non singuli singulos habent: sed singuli binos. Primum omnium iam efficiam: ut quicquid est iste: qui me in societatem uocat: sciat se nihil mecum habere commune. Quare? quia hoc consortium solum inter sapientes est: inter quos amicitia est. Cæteri non magis amici sunt quam focii. Deinde pluribus modis communia sunt. Equestria omnium æquitum romanorum sunt. In illis tantum locus meus sit proprius: quem occupauit. Hoc sicui cessi: quis illi communi recensuerim: tamē aliquid dedisse uideor. Quædam quorundam sub certa conditione sunt. Habeo in equestribus locum: non ut uendam: non ut locem: non ut habitem: in hoc tantum ut expectem. Præterea non mentiar: si dicam me habere in equestri locum: sed cum in theatrum ueni: si plena sunt equestria: & iure habeo locum illic: qui sedere mihi libere non habeo: quia ab his cum quibus ius mihi loci commune est: occupatus est. Idem inter amicos puta fieri. Quicquid habet amicus commune est nobis: sed illius proprium est: quia tenet. Vti his uolente non possum. De rides me inquis? Si quod amici est: meum est: liceat mihi: uendere non licet. Nam hæc equestria: & tamen communia tibi cum cæteris equestribus sunt. Non est argumentum ideo aliquid tuum non esse: quia uendere non potes: quia consumere: quia mutare in deterius aut melius non potes. Tuum enim est etiam quod sub lege certa tuum est accipi: sed certe non minus habes.

E c te traham longius beneficiū datur: possunt esse maiora & plura in quæ si ea beniuolentia effundat: & sic sibi indulgeat: quæ admodum amantes olent: quoque plura oscula: & complexus artiores non augent amorē: sed exercent. Hæc quoque quæ uenit quæstio profligata est in prioribus. Itaque breuiter perstringet. Possunt enim in hac quæ data sunt aliis argumenta transferri. Queritur an quod omnia fecit ut beneficium reddet: reddiderit. Vt nescias iquit illud non reddidisse: omnia fecit ut redderet. Apparet ergo non esse id factum cuius faciendi occasione non habuit. & creditor suo pecuniā non soluit is qui ut solueret ubique quæstuit: nec iuenit. Quædam eius conditionis sunt: ut effectum præstare debeant. Quibusdam profectum est omnia attente ut efficeret. Si omnia fecit ut sanaret: peregit medicus partes suas. Etiam damnato reo oratori constat eloquentiæ studium: & officium: si omni arte usus est. Laus imperatori etiam uicto: & duci redditur. Si & prudentiæ & industria: & fortitudo muneribus suis fundita est. Omnia fecit ut beneficium redderet. Obstitit illi felicitas tua. Nihil incidit durius: quam ueram amicitiam experiretur: locupletem donare non potuit.

sano affidere: foelici succurrere. Gratiā rettulit etiam: si tu beneficium non recepisti. Præterea huic iten-
tus semper: & huius rei tempus operiens qui in hoc multum curæ: multum sedulitatis impendit: plus la-
borauit q̄ cui cito referre gratiā contingit.

d Ebitoris exemplū dissimile est: cui pagæ est pecuniā quæsisse: nisi soluit. Illic enim stat accerbus su-
per caput creditor: qui nullū diē gratis occidere patiatur. Hic benignissimus qui tecū cursantē &
solicitiū atq; anxiū dicat. Mitte hanc de pectore curā. Define tibi molestus instare. Omnia a te ha-
beo. Iniuriā mihi facis si me quicq̄ amplius desiderare iudicas. Plenissime ad me puenit animus tuus. Dic
inquit mihi si reddidisse beneficiū diceris: illū si gratiā rettulisses. Eodē ergo loco est qui reddidit: & qui
non reddidit. Contra illud pone: si oblitus esse obliti beneficii: si nec tentasset q̄dem gratus esse: negares il-
lum gratiā rettulisse. At hic diebus noctibusq; se laxabit: & omnibus aliis renunciabit officiis: huic uni i-
minens: & operatus: ne quo se fugeret occasio. Eodē ergo loco erūt: ille qui curā referendæ gratiæ abiecit:
& hic qui nunq̄ ab illa recessit. Iniquus es si rem a me exigis: cū uideas animū nō defuisse ad summā: Puta
cū captus esses: me pecuniā mutuā: rebus meis in securitatē creditoris oppositis nauigasse hyeme tā sæua:
per infesta latrocinis littora emensum: quicquid periculi afferre potest etiā pacatū mare: peragratis omni-
bus solitudinibus: cū quos nemo fugiebat: ergo quærentem tandē ad piratas perueni: & iā te alius rede-
merat: negabis me gratiā rettulisse: etiā si in illa nauigatione pecuniā quā saluti tuæ contraxeram: naufra-
gus perdidit: etiam ubi uincula quæ detrahare ubi uolui: ipse incidi: negabis me rettulisse gratiā. At me her-
cule athenienses: Armodiū & Aristogionē tyrānicidas uocant: & Mutio manus in hostilia ara relictā istar
occisi Porcennæ fuit. Et semper contra fortunam luctata uirtus etiam citra effectum propositi operis eni-
tuit. Plus præstitit qui fugientes occasiones secutus est: & alia atq; alia captauit: per quæ referre gratiā pos-
set: q̄ is quem sine ullo sudore: gratum primo fecit occasio.

d Vas inquit res ille tibi præstitit: Voluntatē & rem. Tu quoq; illi duas debes. Merito istud diceres
ei qui tibi reddidit uoluntatē ociosam. Huic uere debes: & qui uult: & qui conatur: & nihil intēta-
tum relinquit: sed non potest dicere: utrūq; enim præstat q̄tū in se est. Deinde non semper nume-
ro numerus æquandus est. Aliquando una res pro duabus ualet. Itaq; in locum rei succedit tam propensa
uoluntas & cupida reddendi. Quid si animum sine re ad referendam gratiā non ualet: nemo aduersus
deos gratus est: in quos uolūtas solā confertur. Diis inquit nihil aliud p̄stare possumus. Sed si huic quoq;
cui referre gratiā debeo: nihil aliud præstare possum. Quid est quare non eo aduersus hominem gratus
sim: quo nihil amplius in deos conferro.

u Itam quid sentit quæris: & uis signare responsum. Hic beneficium recepisse se iudicat: ille se sciat
non reddidisse. Hic illum demittit: ille se teneat. Hic dicat habeo: ille respondeat habeo. In omni
quæstioni propositum sit nobis bonum publicum. Præcludendæ sunt excusationes ingratis: ad
quos refugere non possit: & sub quibus inficiationem suam gerere. Omnia feci. Fac etiam nunc. Quid tu
tam imprudentes iudicas maiores nostros fuisse: ut non intelligerent iniquissimum esse eodem loco eum
qui pecuniā quam a creditore acceperat: libidini aut alicui assumpsit: & eum qui incendio aut latrocinio:
aut aliquo casu tristiore: aliena cum suis perdidit. Nullā excusationē receperunt: ut hoies scirent fidē utiq;
præstandam. Satiū enī erat a paucis ēt iustam excusationē non accipi: q̄ ab oībus aliquā tentari. Oīa feci:
isti ut redderes. Hoc illi satis: tibi pagæ. Nā quēadmodum ille: sed enixā: & sedulam opam transire pro irri-
ta patit: cui gratiā referat idignus est. Ita tu ingratus es: nisi ei q̄ uoluntatem bonam in solutum accipit eo
liberatus debes: q̄a dimittis. Non rapias hoc: nec testis. Occasionē reddēdi nihilominus quæras. Red-
de illa: q̄a repetit: huic q̄a remittit: illi q̄a malus: huic q̄a non malus. Ideoq; non est: q̄ ad te hanc quæstionē
iudices pertinere. An q̄ beneficium quis a sapiente accepit: reddere debeat: si ille desinat esse sapiens: & i ma-
lum uersus est. Redderes enī & depositum quod a sapiente accepisses: & etiam malo redderes creditum.
Quid est cur nō & beneficium? Quia mutatus est ille: mutat. Quid siquid a sano accepisses: ægro nō red-
deres: cū plus semper imbecillo amico debeamus. Et hic æger ē. Animo adiuuetur: feratur. Stultitia mor-
bus est animi distinguendum hoc quo magis intelligatur existimo.

d Vo sunt beneficia. Vnum quod dare nisi sapiens sapienti non potest. Hoc est absolutum & uegæ be-
neficium. Alteq; uulgare plæbeium: cuius inter nos & imperitos commercium est. De hoc non ē
dubiū: quia illi qualiscunq; est debeam reddere: siue homicida: siue fur: siue adulter euasit. Habēt
scelera leges suas. Melius istos iudex: q̄ ingratus emendat. Nemo te malum quia est: faciat. Malo benefici-
um proiciam. Bono reddam. Huic quia debeo: illi ne debeam.

d E adultero beneficii genere dubitatur: q̄ si accipere non potui nisi sapiens: nec reddere quidem ni-
si sapienti possum. Puta enim me reddere: ille non potest recipere. Non ē iam huius rei capax. Sci-
entiam utendi perdidit. Quid si me remittere manco pilam iubeas. Stultum est dare alicui quod
accipere non possit. Ut respondere ab ultimo incipiam. Non dabo illi quod accipere non poterit. Reddam
etiam si accipere non poterit. Obligare enim non possum: nisi accipientem: liberari tātum si reddi possum
ille uti illo non poterit: uiderit: poenes illum erit culpa: non poenes me.

r Eddere est inquit accepturo tradidisse. Quid enim sicui uinū debeas: & hoc ille infundere reticu-
lo iubeat: aut cribro: reddidisse te dices: aut reddere uoles: q̄ dū reddis inter duos perit. Reddere
est id quod debeas ei cuius est uolēti dare. Hoc unū mihi præstādū est: ut q̄dam debeat quod a me
accepit. Iam ulterioris est curæ. Nō tutelā illi sed fidē debeo. Multoq; satius est illū non habere: q̄ me non
reddere. Et creditori statim in macellū laturo quod accepit reddā. Etiam si mihi adulteram cui numerē

delegauerit soluā. Et si nūmos quos accipiet in sinū suū distinctū fundet: dabo. Reddendū enī mihi ē: non seruandū cui reddidero aut tuendū. Beneficii accepti nō redditi custodiā debeo. Dum apud me est saluū sit. Cæterę licet accipiētis manibus effluat: dandū est reposcenti. Reddo bono cū expediet. Malo cū petet. Tale inq̃t beneficium quale accepisti: non illis potes reddere. Accepisti enī a sapiente: stulto reddis. Nō reddo illi quale nunc potest accipere. Nec per me fit: quod deterius: sed per illum. Id quod accepi reddā. Cui si ad sapientiam reddiderit reddam. Quale dum malis est reddam: quale ab illo potest accipi. Quid est: inq̃t non tantum malus factus est: sed ferus sed imanis: qualis Appollodorus: aut Phalaris. Et huic beneficium quod acceperas reddas. Mutationem sapientis tantam: natura non patitur. Nam in pessima ab optimis lapsus necesse est ēt in malo uestigia boni teneat. Nunq̃ tantum uirtus extinguitur: ut non certiores aīo notitas īprimat: q̃ ut illas cradat ulla mutatio. Ferā iter nos educatę sunt in siluas eruperunt. Aliqd māfuetudinis pristinę retinent. Tantumq̃ a placidissimis absunt: quantum a ueris feris: & nunq̃ humanā manū passis. Nemo in summam neq̃tiam icidit: q̃ unq̃ hęsit sapientię. Altius īfectus est: q̃ ut ex toto diu: & trāsire in colorem manum possit. Deide īterrogo utrum iste ferus sit aīo tantum: an & in perniciem publicā excurrat? Proposuiisti. n. mihi aut prohalatum & titanum: quorum si naturam habet itra malos: q̃ diu ego isti beneficium suum reddam. Ne qd mihi cum eo sit iuris amplius. Si uero sanguine humano: non tantū gaudet: sed pascitur: sed & suppliciis oīum ætatem crudelitatem īsatiabilem efficeret: nec ira: sed audita te quadam seuiendi furit: si in ora parentum filios iugulat: si non contentus simplici morte distorquet. Nec urit solum perituros: sed ex eo qd: si ars eius est cruor: & semper recendi madet. Pagę est huic beneficium non reddere: q̃ qd erat: quoinde cohæreret: itercisa iuris humani societas abscidit. Si pręstitisset qdē mihi aligd: sed arma patrię meę īferret: q̃ qd meruerat perdidisset: & referre illi gratiam scālus habere: tur. Si non patriam meam īpugnat: sed suę grauis est: & sepositus a mea gente suam exagitat: abscidit nihilominus illum tanta prauitas animi: ēt si non inimicum iūsum mihi efficit: priorq̃ mihi ac potior eius officii ratio est: q̃ humano generi: q̃ uni homini debeo.

s Ed quāuis hoc ita sit: & ex eo tempore oīa mihi in illum bona sint libera: ex quo corrupēdo fas omne: ut nihil in eum nefas esset effecerit: illum mihi seruandum modum credam. Vt si beneficiū illi meū: neq̃ uires maiores datūq̃ est: in exitū cōmune: nec cōfirmatūq̃ quas habet. Ita autem erit quod illi reddi sine perniciē publica possit reddam. Seruabo filium eius īfantem. Quid hoc beneficiū obest: cuiq̃ eorum quos crudelitas eius lacerat. Pecuniam q̃ satellitē stipendio teneat: non subministra bo. Si marmora & uestes desiderauit: nihil operat: cuiq̃ id quo luxuria eius instruitur. Militem & arma non suggeram: si pro magno petet munere. Artifices scēne: & scorta: & quę feritatē eius emoliant: libes offerā: cui trirēmes & cęratas nō mitterē. Luxurias & cubicalatas: & alia ludibria regnū in mari lasciuietū um mittā. Et si ex toto eius sanitas desperata fuerit: eadē manu beneficiū omnibus dabo: illi reddā quāq̃ ingeniis talibus uitę exitus remediū est. Optimū est obire ei qui ad se nunq̃ redditurus est. Sed hęc rara nequitia est: & semper portēti loco habita fuit: hiatus terrę: & e cauernis maris initur ut eruptio. Itaq̃ ab illa recedamus. De his loquamur: ut de his quę detestant sine horrore. Huic homini malo quem iuenire in quolibet foro possum: quē singuli timēt: reddā beneficiū quod accepi. Non oportet mihi neq̃tiam eius prodesse: q̃ in eum non est. Redeat ad dominum bonus sit an malus. Quid diligenter istud excuterem: si non redderem sed darem. Hic solus fabulam poscit.

p Ythagoricus qdam emerat a futore phecaffia: rē magnā nō poscētibus minimis. Post aliquot dies uenit ad tabernā redditurus: & cū clausam diu pulsaret: fuit qui diceret: Quid perdis operā tuam? futor ille quē quæris electus cōbustus est. Quod nobis fortasse molestū est: q̃ in æternum nostros amittimus: Tibi minime qui scis futūq̃ ut renascatur. locatus in pythagoricū. At philosophus noster tres aut quatuor denarios (nō inuita manu) domū rettulit: subinde cōcutiens. Deide cū reprahēdisset hęc suam nō reddendi tacitā uoluptatē intelligens arrisisse sibi illud lucellū redit ad eandē tabernā: & ait: ille tibi uiuit: tu redde quod debes. Deide per clostrium quia se commissura laxauerat: quatuor denarios in taberna inseruit ac misit: poenas a se exigens improbę cupiditatis: ne alieno assuesceret.

q Vod debes: quære cui reddas. Et si nemo poscet: ipse tu appella. Malus an bonus sit: Ad te non pertinet. Redde & accusa nō oblitus: quē admodum inter nos officia diuisa sunt: illi obliuio imperata est: tibi meminisse mandauimus. Errat tamen si quis extimat cum dicimus eum qui beneficiū dedit obliuisci oportere: excutere nos illi memoriā rei pręsertim honestissimę. Quę p̃cipimus ultra modum: ut ad uerum & suum redeant. Cum dicimus meminisse non debet: hoc uolumus intelligi prędicare non debet: nec iactare: nec grauis esse. Quidam enim beneficium quod dederunt omnibus circulis narrant. Hoc sobrii loquuntur: hoc ebrii non continent: hoc ignotis ingerunt: hoc amicis cōmittunt: Vt hęc nimia & exprobatix memoria subsideret: obliuisci eum qui dedit iussimus: & plus imperando q̃ pręstari poterat silentium suauimus.

q Votiens parum fiducię est in his quibus imperes: amplius est exigendum q̃ satis est: ut pręstetur quantū satis est. In hoc omnis hyperbole excedit: ut ad uerum mendacio ueniat. Itaq̃ ille cū dixit qui candore n̄tues an terrent: cursibus auras: quod non poterat fieri dixit: ut crederetur quantum plurimū posset. Et qui dixit his immobilior scopulus uiolētior amne. Hoc quidem semper suauis affirmat: ut ad credibilia perueniat. Cum dicimus: qui beneficium dedit obliuiscatur, hoc dicius similis sit obliuio. Memoria eius nō appareat: nec icurrat. Cum dicimus beneficium repeti non oportere: non ex

toto repetitionem tollimus. Sæpe enim opus est malis exactore: etiam bonis admonitore. Quid ergo occasione ignoranti non ostendam? necessitates illi meas non detegam? quare nescisse se aut mentiat aut doleat. Interueniat aliquando admonitio: sed uerecundia: quæ non poscat: nec in ius uocet.

Ocrates amicis audientibus: emissem inquit palliū: si nūmos haberem. Neminem poposcit. Oēs admonuit: a quo acciperet: ambiguus fuit. Quid ni esset. Quātulū enim erat quod Socrates acciperet: nōne multum erat: eum meruisse: quo Socrates acciperet. Non illos castigare mollius potuit. emissem inquit pallium: si nūmos haberē. Post hæc quisquis properauerit: fero dat. Iam Socrati defuit: propter acerbos exactores recipere prohibemus. non ut nunq̄ fiat: sed ut parce.

Ristippus aliquando delectatus unguēto. Male inquit istis effœminatis eueniat: q̄ rem tam bellam in famauerūt. Idē dicendū est: male istis improbis: & iportunis beneficiorum suorum quadruplatoribus eueniat: q̄ tam bellā admonitionē iter amicos sustulerunt. Ego tamē utar hoc iure amicitia: & beneficium ab eo repetā: a quo petissem alternis beneficii loco accepturus est potius se reddere. Nunq̄ ne querens q̄dem dicā. Eiectū littore egentē excepī: & regni demens in parte locauī. Non est ista admonitio: imo cōuitiū est. Hoc est in odiū beneficia perducere. Hoc est efficere: ut ingratus esse: aut libeat: aut iuuat. Satis abunde est submissis familiaribus uerbis: memoriam reuocare. Si bene q̄d de te merui. Fuit aut tibi q̄q̄ dulce meum. Ille iuicem dicat. Quid ni merueris? egenum littore egentem excepisti.

Ed nihil inquit profecimus: dissimulat oblitus est. Quid facere debeā quæris rem maxie necessariam: & in qua hanc materiam consumari decet. Quemadmodum ingrati ferendi sint: placido animo: mansueto magno. Nunq̄ te tam ihumano & imemor & ingratus offendat: ut non tantum dedisse delectet. Nunq̄ in has uoces iniuria ipellat. Vellem non fecisse. Beneficii tui etiam ifœlicitas placeat. Semper illum poenitebit: ne nunc q̄dem poenitet. Non est q̄ idigneris tanq̄ aliqd noui acciderit: magis mirari debes: si non accidisset. Alium labor: alium ipensa deterret: alium periculum: alium turpis uerecundia: ne dum reddit fateatur accepisse. Alium ignorantia officii: alium pigritia: alium occupatio. Aspice quemadmodum imensæ hoīum cupiditates hiant semper & poscant. Non miraberis ubi neminem reddere: ubi nemo satis accipit. Quis est istorum tam firmæ uoluntatis ac solidæ: ut tuto apud eum beneficia depōas? Alius libidie ifanit. Alius ab deū seruit. Alius lucrosus est: cuius summam non uices. Alius iuidia laborat. Alius cæca ambitione: & in gladios ruente. Adiice torporem mentis ac senium: & oia huic iquieti pectoris agitationem: tumultusq̄ perpetuos. Adiice extiationem sui nimiam & tumorem: ob quæ contentus est isolentem. Quid contumaciam in peruersa itentium? Quid leuitatem semper aliquo transilientem loquar? Huc accedat temeritas præceps. & nunq̄ fidele consilium daturus timor: & mille errores: q̄bus uoluimur. Audacia timidissimorum: discordia familiarissimorum: & publicum malum incertissimis fidere: fastidire possessa: quæ consequi posse spes non fuit.

Nter affectus iquietissimos rem getissimam fidem quæris? Si tibi uitæ nostræ uera imago succurreret: uideberis tibi uidere: capta cum maxie ciuitatis faciem in qua omisso pudoris rectiq̄ respectu: uires in consilio sunt. Velut signo ad permiscenda oia dato: non igni: non ferro abstinetur. Soluta legibus scelera sunt. Nec religio q̄dem quæ iter arma hostilia supplices textit: nullum ipedimentū est ruentum in prædam. Hic ex priuato: hic ex publico: hic ex prophano: hic sacra rapit: hic effringit: hic transilit: hic non contentus angusto itinere: ipsa q̄bus arcetur euertit: & in lucrum ruia uenit. Hic sine cæde populatur: hic spolia cruenta manu portat. Nemo non fert aliqd ex altero. In hac auuiditate generis humani: num tu nimis fortunæ communis oblitus es: q̄ quæris iter rapientes referentem. Si idignaris ingratos esse. Indignare luxuriosos. Indignare auaros. Indignare ipudicos. Indignare ægros: deformes: senes: palidos. Est istud graue uitii: est itollerabile: & quod diffociet homines: quod concordia qua ibecillitas nostra fulcitur: scidat ac dissipet. Sed usq̄ eo uulgare est. Ut illud nec qui quæritur quidem effugeret.

Ogita tecū an q̄buscūq̄ debuisti gratiam rettuleris: an nullum unq̄ apud te perierit officium: an te beneficiorum memoria comitetur? Videbis quæ puero data sunt: ante adolescentiam elapsa: q̄ in iuuenem collata sunt: non perdurasse in senectutem. Quædam perdidit: quædam proiecit. Quædam e conspectu nostro paulatim exierunt. A q̄busdam oculos auertimus. Ut excusem tibi ibecillitatem tuam. In primis fragilis est memoria: & rerum turbæ non sufficit. Neesse est quantum recipit emitat: & antiquissima recentissimis obruat. Sic factum est: ut minima apud te nutricis esset auctoritas: q̄a beneficium eius longius ætas sequens posuit. Sic factum est: ut præceptoris tibi nō esset ulla ueneratio. Sic euenit ut circa consularia occupato comitia: aut sacerdotum cādato quæsture suffragatorum excideret. Fortasse uitium de quo quæris: si te diligenter excusseris: in sinu iuenies. Inique publico crimini: stulte tuo ut absoluaris ignosce. Meliorem illum facies ferendo: utiq̄ peiorem exprobando. Non est q̄ frontem eius idures: sine sigd est pudoris residui seruet. Sæpe dubiam uerecundiam uox conuitiatis clarior rupit. Nemo id esse quod etiam uidetur timet. Depræhensus pudore emittitur.

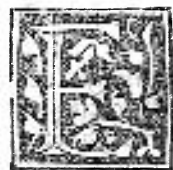
Erdidi beneficium. Nunquid quæ consecrauimus perdidisse nos dicimus? Inter consecrata beneficium est: etiam si male respondit: bene collatum. Non est ille qualem sperauimus. Simus quales fuimus nos ei dissimiles. Damnum non tunc factum apparuit. Ingratus non sine nostro pudore protrahatur. Quoniam quidem quærela amissi beneficii: non bene dati signum est. Quantum possumus calum eius apud nos agamus. Fortasse non potuit: fortasse ignorauit: fortasse facturus est. Quædam bona lentus ac sapiens creditor fecit: qui sustinuit: hac mora fouit. Idem nobis faciendum est. Nutriamus si dem languidam.

Redidi beneficiū stulte: nō nosci detrimēti tui tēpora perdidisti: sed cū dares. Nūc palam factū est etiā in his quæ uident: in perditio moderatio plurimū profuit. Vt corpore: ita animo: molliter uitia detracta sunt. Sæpe quod explicauit mora: p̄tinacia trahētis abruptū est. Quid opus ē maledictis: quid querelis: quid insectatione? Quare illū liberas: quare dimittis? Si ingratus est: iam nihil debet. Quæ ratio est exacerbare eum in quē magna cōtuleris: ut ex amico dubio fiat nō dubius inimicus: & patrociniū sibi nostra infamia quærat? Nec desit qui dicat: Nescio quid est q̄ eū cui tantū debuit: ferre non potuit. Subest aliquid. Nemo nō superioris dignitatē quærendo: etiā si non inquinauit asperit. Nec quisq̄ fingere contentus est læuia: cum magnitudine mendacii fidem quærat.

Vanta illa melior uia seruat illi spes amicitia: & si reuerti ad sanitatē uelit etiā amicitia: uincit malos pertinax bonitas. Nec quisq̄ tam duri insectiq̄ aduersus diligēda animi est: ut etiā uitiatuſ boſ nos nō amet. Quibus hic quoq̄ cepit debere quod ip̄e nō soluit. At illa itaq̄ cogitationes tuas flecte. Nō est mihi relata gratia. Quid faciam q̄ dii oīum regū optimi auctores: qui beneficia ignorantia dare incipiunt: ingratuſ perseuerat. Alius illis obicit negligētiā nostri. Altus iniquitatē. Alius illos extra mūdum suū proicit: & ignauos hebetesq̄ sine luce: sine ullo opere destituit. Alius solē cui debemus: q̄ itra laborē: quietēq̄ tēpus durissimū: q̄ nō tenebris immersi cōfusione æternæ noctis effugimus: q̄ animū cursu se tēperat: & corpora alit: sacra euocat: percoq̄ fructus. Saxū aliquod: aut fortuitoq̄ ignū globū: & qd̄ ius potius q̄ dictū appellat. Nihilominus tamē more optimoq̄ parentiū q̄ malectis lucrum istantium ardent: non cessant dii beneficia congerere: de beneficiisq̄ auctore dubitantibus. sed æquali tenore bona sua per gentes populosq̄ distribuunt. Vnam potentiam fortiti prodesse. Spargunt opportunis iſtribus terras: maria flatu mouent: sydeſq̄ cursu notant tempora. Hyemes æstatēq̄ iteruentuſ lenioris spiritus molliūt: errorem labentium aiarum placidi ac proprii ferunt. Imitemur illos. Demus etiā si multa in irritum data sint. Demus nihilominus aliis. Demus ipsiſ apud quos iactura facta est. Neminem ad excitādas domos ruina deterruit. Et cum pœnates ignis assumpsit: fundamenta repente adhuc harena ponimus: & urbes haustas sæpius eodem solo condimus. Adeo ad bonas spes pertinax aius est. Terra mariq̄ humana opera cessarent: nisi male ruentia iterum tentare libuisset.

Ingratus est: Nō mihi fecit iniuriā: sed sibi. Ego cū beneficio meo dare usus sum. Nec iō pigrius dabo: sed diligētius. Quod in hoc perdidit: ab aliis recipiā. Sed huic ipsi beneficiū dabo iteq̄: & tūq̄ bonus agricola: cura cultuſq̄ sterilitatē soli uicā. Perit mihi beneficiū. Iste oībus. Nō est magni animi beneficiū dare & pdere: hoc est magni animi pdere & dare. Explicit liber ultimus de beneficiis.

LVCII ANNEI SENECAE DE IRA AD NOVATVM LIBER PRIMVS.

Xegisti a me Nouate ut scriberē quēadmodū posset ira lēiri: nec i merito mihi uideris hūc præcipue affectum pertinuisse: maxie ex oībus tetrū ac rabidū. Cæteris enī aliqd̄ geti placidūq̄ inest. Hic totus concitatus & in ip̄etu est doloris armoz sanguinis supplicioz minime humana fruēs cupiditate: dū alteri noceat sui negligēs in ipsa irrues tela: & ultionis se cū multā tractare audis. Quidā itaq̄ a sapiētibus uiris irā dixerūt breuē isaniā: æque enī i potēs sui est: decoris oblita: necessitudinū i memor. In quod cepit p̄tinax: & itēta rariō: cōfiliisq̄ præclusa: uanis agitata causis ad cōspectū æqui uerig: ihabilis ruinis simillima: quæ super id qd̄ op̄ pressere franganſ. Vt scias autē nō esse sanos quos ira possedit: ipsū illoz habitū itruere. Nā ut furentiū certa indicia sunt audax & minax uultus: tristis frons: torua facies: citatus gradus: inquietæ manus: color uersus: crebra & uehemētius acta suspiria: ita irascentiū eadē signa sunt: flagrant: emicāt oculi: multos ore toto rubor & æstuante ab imis præcordiis sanguine: labia quatiūtur: dentes cōprimūtur: horrent ac subrigunt capilli: spiritus coactus ac stridēs articuloz seipsos torquētiū sonus: gemitus: mugitusq̄: & parum explanatis uocibus sermo præruptus: & cōplosa sæpius manus: & pulsata humū pedibus: & totū cōtū corpus: magnaſq̄ iræ minas agēs: fœda uisi & horrēda facies deprauantiū se atq̄ itumescentiū. Nescias utrū magis detestabile uitū sit: an deforme? Cætera licet abscondere: & in abdito alere ira se proferit: & in facie exit: quātōq̄ maior hæc est: effruescit manifestius. Non uides: ut oīum aialium simul ad nocendū iſurrexerunt: præcurrāt notæ ac tota corpora: solitū: getūq̄ egrediantur habitū: & feritatē suā exasperēt. Spumant ap̄is ora: dentes acuiunt attritu: tauroz cornua iactant in uacū: & harena pulsu pedum spargunt: leones fremunt: iſtantur irritatis colla serpētibus: rabidaz canū tristis aspectus est. Nullum est animal tam horrendum: tam perniciosūq̄ natura: ut non appareat in illo: si illis ira iuasit nouæ feritatis: accelsio. Nec ignoro cæteros quoq̄ affectus uix occultari libidinē moētūq̄ & audaciam dare sui signa: & posse prægnosci. Neq̄ enī uia uehemētior itra cogitatio est: quæ nihil moueat in uultu. Quid ergo itereſt: qd̄ alii affectus apparent: hic eminet. Iam uero si effectus eius dānaq̄ itrueri uelis: nulla pestis humano generi pluris sterit. Videbis cædes ac uenena: & eorum mutuas sordes: & urbium clades: & totarū exitia getiū & principum: sub ciuili hasta capita uenalia: & subiectas tectis faces: nec intra moenia coercitos ignes: sed ingentia spatia regionum hostili flamma reluctentia. Aspice nobilissimarū ciuitatum fundamenta uix notabilia: has ira deiecit. Aspice solitudines: per multa milia sine habitatione desertas: has ira exhaustit. Aspice tot memoriæ proditos duces mali exempla fati. Alium ira in cubili suo confodit. Alium itra sacra mensæ ira percussit. Alium iter leges celebrisq̄ spectaculum fori lācinauit. Alium filii paricidio dare sanguinem iussit. Alium seruili manu regale aperire iugulum. Alium in cruces membra diffundere. Adhuc singuloz supplicia narro: qd̄ tibi si libuerit relictis in quos ira uiros nō exarsit. Aspice cæſas gladio cōcio nes: & plābem immisso milite contrucidatam: & in perniciem promiscuam: totos populos capitis dāna

passos tanq̃ aut curā nostrā deserētibz: aut auctoritatē cōtēnētibz. Quid de gladiatoribz quare popu-
lus irascit & tā inique ut iniuriā putet q̃ nō libēter pereūt cōtēni se iudicāt: & uultu: gestu: ardore: aspectio-
ne in aduersariū uertit. Quod q̃dem tale nō est ira: sed quasi ira. Sicut puerog: qui si ceciderūt terrā uerbe-
rari uolūt: & sēpe nesciūt quid esset cui irascant: sed tantū irascūt sine cā iniuria non tamen sine aliqua iniur-
riā specie: nec sine aliqua poenā cupiditate. Deludūt itaq; mutatione plagaz: & simulatis depræcantium
lachrymis placent: & falsa ultione falsus dolor tollit. Irascimur inq; sēpe non illis q̃ læserūt: sed his q̃ læsu-
ri sunt. Vt scias iram non tantū ex iniuria nasci: ueq; etiam irasci nos læsuris: sed ipsa cogitatione nos lædūt:
& iniuriā q̃ facturus est iam facit. Vt scias inq; non esse iram poenā cupiditatem. Infirmissimi sēpe po-
tentissimis irascūt: nec poenam concupiscūt quam non sperant. Primū diximus cupiditatem eē poenā exi-
gendā non facultatē. Cōcupiscūt at̃ homines: & quā non possunt. Deinde nemo tam humilis est qui poe-
nā uel summi hominis sperare nō possit. Ad nocendū potentes sumus. Aristotelis finitio nō multū a no-
stra abest: ait enim: Irā esse cupiditatē doloris reponendi: quid inter nostrā & hāc finitionē intersit exequi
longū est: contra utrang; dī: feras irasci: nec iniuria irritatas: nec poenā dolorisue alieni causā. Nam etiam
si hoc efficiūt nō hoc petunt. Sed dicendū est feras ira carere: & omnia præter hominē: nā cū sit inimica ra-
tioni nūq̃ tamē nascit nisi ubi rōni locus est. Imperus habet feras: rabie: feritatē: incursum. Irā quidem nō
magis q̃ luxuriā: uel iniuriā: & in quādā uoluptates itēperatores hoīes sunt. Nō ē quod credas illi q̃ dicit:
Nō aper irasci meminit: nō sydere cursu Ceraua: nec armentis incurrere fortibus ursi. Irasci dicit incitari i-
pingi. Irasci quidē nō magis sciūt q̃ ignoscere. Multa animalia humanis affectibus carent: hēnt autē similes
illis quosdā impulsus. alioquin si amor in illis esset: & odiū esset. Si amicitia & simultas: si dissensio & con-
cordia. Quoz aliqua in illis quoq; extāt uestigia. Cæterz humanoz pectorz ppria bona malaq; sunt: nulli
nisi homini cōcessa prudentia est prouidētia: diligētia cognitio. nec tantū uirtutibus humanis animalia:
sed etiā uitis prohibita sint: tota illoz ut extra: ita intra formā humanā dissimilis est. Regimē est illud &
principale aliter ducunt: ut uox est quidē: sed nō explanabilis & perturbata: & inefficax ut lingua: sed deui-
ctanec in morus uarios soluta: ita ipsum principale: pagz subtile: pagz exactū caput. Ergo usus speciesq; re-
rum quibus ad impetus euocetur: sed turbidas & confusas. Ex eo procursus illaz tumultusq; uehāmentēs
sunt. Morus autē solitudinesq; & tristitia & ira nō sunt: sed his quādā similia. Ideo cito cadūt & mutant i-
cōtrariū: & cū acerrime sæuierunt expaueruntq; pascunt: & ex fremitu decursuq; uesano statim quies so-
porq; sequit. Quid esset ira satis explicatum est. Quo distet ab iracundia apparet q̃ ebrius ab ebrioso: & ti-
mens a timido. Iratus pōt nō esse iracundus: iracundus nō potest aliquādo iratus nō esse. Cætera quæ pluri-
bus apud græcos noībus in specie irā distinguunt: quia apud nos uocabula sua nō habent. Præteribo etiā si
amag; nos acerbūq; dicimus: nec minus stomachosum: rabiosum: clamorosum: difficile: asper: quæ omnia
iratum differētiā sunt. Inter hos morosum ponas: licet delicatū iracundiæ genus. Quædā enim sunt iræ
quæ intra clamorē concidunt. Quædā nō minus pertinaces q̃ frequētes. Quædā sæue manent uerbis par-
tiores. Quædā in uerbos; dictorūq; amaritudine effusa. Quædā ultra quærelas & aduersationes nō exe-
unt. Quædā altæ grauēq; sunt: & introrsus uersa. Mille aliæ species sunt mali multiplicis. Quid esset ira
quæ sitū est. An in ullū aliud animal q̃ in hominē caderet quo ab iracundia distaret: & quæ eius species eēt.
Nunc quæramus an ira secundū naturā sit: & an utilis atq; ex aliqua parte retinenda? An secundū naturā
sit? Manifestū erit si hominē iſpexerimus: quo quid est mitius: dū in recto animi habitu est? Quid at̃ ira
crudelius est? hominē quid amātius? quid ira infestius? Homo in adiutoriū mutuū generatus est. Ira i-
xiū. Ille cōgregari uult: illa discedere: hic prodesse: illa nocere: hic etiā ignotis succurrere: illa etiā clarissimos
petere: hic aliorum i-
commodis uel impendere si paratus est. Ira in periculū dūmodo secum deducat aliū
parata descendere. Quis ergo magis naturam rerum ignorat q̃ qui optimo eius operi & cōmendatissimo
hoc seq; ac perniciosum uitū assignat? Ira ut diximus auida poenā est: cuius cupidinē inesse pacatissimo
hominis pectori minime secundū eius naturā est. Beneficiis autē humana uita cōstat & cōcordia: nec ter-
rore sed mutuo amore in fructū auxiliūq; cōmune cōstringit. Quid nō aliquādo castigatio necessaria est:
sed hæc sincera cū ratione. Non enim nocet: sed medet specie nocendi. quēadmodū quædā hastilia detor-
ta ut corrigamus adurimus: & adactis cimīs nō ut frāgamus: sed ut explicemus elidimus. sic ingenia uitio
prauo dolore corporis animiq; corrigimus. Nēpe medicus primo in leuibus uitis tentat non multum ex
quotidiana cōsuetudine inflectere: & cibis: potionibus: exercitationibus ordinē ponere: ac ualitudinē tan-
tum mutata uitæ dispositione firmare proximū est ut modus proficiat: si modus & ordo nō proficit: sub-
ducit aliqua & circūcidit si nō adhuc quidē respōdet. Intercidit cibis & abstinentia corpus exonerat: si fru-
stra molliora cesserūt: ferit uenā mēbrisq; si adhærentia nocēt: & morbum diffundunt: manus affert. Nec
ulli dura uidet curatio cuius est salutaris affectus. Ira legū præsidē ciuitatisq; rectorem decet: q̃diu pōt uer-
bis & mollibus his ingenia curare: ut faciēda suadeat: cupiditatēq; honesti & æqui cōsiliat animis: faciatq;
uitioz odiū: præciū uirtutis. Transeat deinde ad tristiorē orationē qua moneat adhuc & exprobet. nouis-
sime ad poenas & has adhuc leues & reuocabiles decurrat. Ultima supplicia sceleribus ultimis ponat: ut ne-
mo pereat nisi quemq; perire etiam pereuntis intersit. Hoc modo medētibus erit dissimilis qui illis quibus
uitam nō potuerunt largiri: facili exitū præstāt. hic dānatus cū dedecore & trāsductione uitam exigit. Nō
quia delectetur ullius poena. Procul est enim a sapiente tam inhumana feritas: sed ut documentū omniū
sit: & qui alicui noluerūt prodesse morte eoz: res publica utatur. Nō est ergo natura hominis poenā
appetens. Ideo nec ira quidē secundū naturā hominis: quæ poenā appetens est. Et Platonis argumentum
afferā: quid enim prodest alienis uti: ex parte qua nostra sunt afferam. Vix bonus inquit non lædit: poena

lædit: bono ergo pœna nō cōuenit: ob hoc nec ira: quia pœna iræ cōuenit. Sic uir bonus pœna nō gaudet: nō gaudebit: ne in eo quidē affectu cui pœna uoluptati est: ergo nō est naturalis ira. Nunquid quis non sit naturalis ira assumēda est? quia utilis sæpe fuit. Extollit animos & incitat: nec quicq̃ sine illa magnificū in bello fortitudo gerit. Nisi huic flāma subdita est: & hinc famulus peragitauit: misitq̃ in pericula audaces oprime: itaq̃ qdem putat temperare irā nō tollere: eoq̃ detractō quod exundat: ad salutarē modum cogere. Id uero retinere sine quo languebit actio & uis aut rigor animi resoluet. Primum facilius est excludere pernicioſa q̃ regere: & nō admittere q̃ admissa moderari. Nā cum se in possessione posuerunt: potentiora rectore sunt nec recidi se minime patiunt. Deinde ratio ipsa cui freni tradunt: tādū potens est: q̃diu deducta eū ab effectibus. Si miscuit se illis & inquinauit: non potest cōtinere quos submouere potuisset. Cum mota enim semel & excussa mens ei seruit quo impellit. Quorūdā regē initia in nostra potestate sunt uti liora: nos sua rapiunt ui: nec regressum relinquūt: ut in præceptis datis corporibus nullū sui arbitriū ē: nec resistere morariue deiecta potuerūt: sed cōsiliū omne an poenitentia irreuocabilis præcipitatio abscedit: & nō licet eo nō peruenire quo nō ire licuisse. Ita animus si in irā: amorē: aliosq̃ proiecit affectus: non permittitur reprimere impetū: rapiat illū oportet: & ad imū agat suū pōdus etiā uitioꝝ natura pcliuis. Optimū est primū irritamentū iræ p̃tinus spernere: ipsiq̃ repugnare sensibus: & dare operā ne incidā in irā. nā si cōperit ferre trāsuerſos difficilis ad salutē recursus est. Quoniā nihil rationis est: ubi semel affectus ē inductus: iusq̃ illi aliquod uoluntate nostra darū est. Faciet de cætero quantū uolet: nō quātū permiseris. In cōfinibus hostis arcēdus est. Nā cū intrauit: & portis se intulit: modū in captiuis nō accipit. Neq̃ enim se positus est animus: & extrisecus speculat affectus: ut illos nō patiat ultra q̃ oportet procedere: sed etiam affectū ipse imitat. Ideoq̃ nō potest utilis illā uim & salutarē perditē iam infirmatq̃ reuocari non: eni ut dixi separatas ista sedes suas deductasq̃ habet: sed affectus: & rō in melius enimq̃ imitatio animi est: quomodo ergo ratio occupata & oppressa uitii resurget: quæ iræ cessit? Aut quæ admodū a cōfusione se liberabit: in quā peioꝝ mixtura præualuit? Sed quidā inquit in ira se continent. Vtrū ergo ira nihil ut faciant eoꝝ quæ ira dicat: an aliquid? Si nihil faciūt: apparet nō esse ad actiones regē necessariā irā: quā nos quasi fortius aliquid ratione haberet aduocabitis. Deniq̃ interrogo: ualētior est q̃ ratio: an infirmior? Si ualētior: quomodo illi modū ratio poterit imponere? Cū parere nisi imbecilliora nō soleant. Si infirmior est: sine hac per se ad regē effectus sufficit ratio: nec desiderat imbecillioris auxiliū. At irati quidā cōstāt sibi & continēt. Quō cū iā ira uanescit: & sua sponte decedit. Nō cū ipso feruore est: tūc enī potentior est. Quid ergo nō aliquādo in ira quoq̃ & dimittūt incolumes intactosq̃ quos oderūt. Et a nocēdo abstinētē faciunt. Quomodo cū affectus repercuſit affectū: aut uirtus: aut cupiditas aliquid impetrauit: nō rationis beneficium quieuit: sed affectū infida & mala pax. Deniq̃ nihil habet utile: nec acuit animum ad res bellicas. Nunq̃ enim uirtus uitio adiuuanda est se cōtenta. Quotiēs impetui est locus nō irascitur sed exurgit: & in quātū putauit opus esse concitat: remittiturq̃ nō aliter q̃ quæ tormētis exprimunt tela. In potestate mitis sunt in quātū torqueant. Ira inquit Aristoteles necessaria est: nec quicq̃ sine illa expugnari pōt: nisi illa implet aium: & spiritū accēdat. Vtēdū autē illa est nō ut duce: sed ut milite: quod est falsum. Nō se exaudit rationē quā sequit qua ducit: iam nō est ira: cui propriū est cōtumacia. Si uero repugnat: & nō ubi iussū ē quiescit: sed libidine ferociāq̃ prouehit: tam inutilis animi miser est: q̃ miles qui signū receptui negligit. Itaq̃ si modū adiberi sibi patit: alio nomine appellanda est. Desinit ira esse: quā effrenatā indomitāq̃ intelligo: si non patitur pernicioſa est: nec inter auxilia numeranda: ita aut ira non est: aut inutilis est: nā si quis pœnā exigit: nō ipsius pœnæ audius: sed q̃a oportet: neq̃ est annumerandus iratis. Hic erit utilis miles qui scit parere cōsilio. Affectus quidē tā mali ministri q̃ duces sunt. Ideo nunq̃ assumet ratio in adiutoriu ip̃u uidos & uiolentos impetus: apud quos nihil ipsa auctoritatis habeat: quos nunq̃ cōprimere possit: nisi p̃ res illis similesq̃ apposuerit. Vt iræ mōētū: inertia irā: timori cupiditatē. Absit hoc a uirtute malū: ut nūq̃ ratio ad uitia cōfugiat. Nō pōt hic animus fidele ociū capere: quatiaturq̃ necesse est: fluctueturq̃ qui malis suis tutus est: qui fortis esse nisi irascit nō potest: qui industrius nisi cupit: quietus nisi timet. In tyranni de illi uiuendū est: in alicuius effectus ueniendi seruitutē. Non pudet uirtutes in clientelā uitioꝝ dimittere. Deinde desinit q̃q̃ ratio posse: si nihil potest sine affectu: & icipit par illi similisq̃ esse. Quid enī interest si æque affectus incōsulta res est sine ratione q̃ ratio sine affectu: inefficax par utrūq̃ est: ubi esse alterq̃ sine altero non potest. Quis autē sustineat affectū exæquare rationi? ita inquit utilis affectus est si modicus est: immo si natura utilis est: sed si impatiens ip̃erit rationisq̃ est. hoc dūtaxat moderatione cōsequat: ut quo minor fuit minus noceat: ergo modicus affectus nihil aliud q̃ malū modicū est. Sed aduersus hostes ingt necessaria est ira. Nusq̃ minus: ubi nō effusus esse oportet ip̃etus: sed temperatos & obediētes. Quid enī est aliud quod Barbaros tanto robustiores tanto patientiores laboꝝ cōminuat natura ira infestissima sibi. Gladiatores quoq̃ ars tueſ. Ira denudat. deinde quid opus est irā: cū idē perficiat ratio. An tu putas uenatorē irasci feris? an qui uenientes excipit: & effugientes psequit: & omnia illa sine ira facit ratio. Quid Cimbrorum: thetonicorūq̃ tot milia superclusa alpibus ira sustulit: ut tātæ cladis noticiā ad suos nō nūcius sed fama pertulerit: nisi q̃ erat illis ira pro uirtutē: quæ ut aliquādo protulit strauitq̃ omnia. Ira sapius sibi exitio est. Germanis quid est animosius? quid incurſu acius? quid armoz̃ cupidius? quibus innascunt innutrienturq̃: quoꝝ una illis cura est: in alia negligentibus. Quid induratus ad omne patientia: ut quibus magna ex parte nō tegumēta corpore prouisa sunt: nō suffragia aduersus p̃petui cæli rigorem. Hos tamē Hispani Galli & Asiæ & Syriæq̃ molles bello uiri anteq̃ legio uisatur cedunt: ob nullā rē aliā opportunos q̃ ob iracundiā. Agendū illis corporibus: animi delicias: luxu opes: ignorātibz da rationem:

da disciplina. Vt nihil amplius dicā: necesse erit nobis certe mores romanos repetere: quo alio Fabius affectu imperii vires retractauit: quoniam percūctari & trahere & morari sciuit: quæ omnia irati nesciūt. Perierat iperium: quod tūc in extremo stabat, si Fabius tantū ausus esset: quantū ira suadebat. Habuit in consilio fortunā publicā: & extimatis uiribus ex quibus iā perire nihil sine uniuerso poterat: dolorē ultionēq; seposuit in unā utilitatē: & occasione intentus irā ante uicit q̄ Hannibalē. Quid Scipio: nōne relicto Hannibale punico exercitu omnib; quibus miscendum erat: bellū in Africā trātulit tam lentus ut opinionē luxuriæ segnitieq; malignis daret. Quid alter Scipio nō circa numantiā multū diūq; sedit: & hunc suū publicūq; dolorē æquo animo tulit: diutius Numantiā q̄ Carthaginē uincit: q̄ dū circūuallat includit hostes: eo cōpulit ut ferro ipsi suo caderēt. nō est itaq; utilis in præliis: nec quidē aut in bellis ira. In temeritatē enī prona est: & pericula dum inferre uult nō cauet. Illa certissima est uirtus: quæ si diu multūq; circūspexit rexit: & ex lento ac destinato prouexit. Quid ergo uir bonus nō irascitur inq; si cædi patrē suū uiderit: si rapi matrē nō irascetur: sed uindicabit: sed tuebit? Quid autē times ne pax illi magnus stimulus ēt sine ira pietas sit? Aut dic eodē modo. Quid autē ergo cū uiderit secari patrē suū: filiūue: uir bonus nō flebit: nec liquetur animo: quæ accidere fœminis uidemus: quotiens illas leuis periculi suspitio pertulit. Officia sua uir bonus exequit̃: inconfusus: itrepidus: & sic bono uiro digna faciet: ut nihil faciat uiro indignū: pater cædetur: defendā: cæsus est: exæquar quia oportet: non quia dolet. Cū hoc dicis Theophraste: q̄næris inuidiā præceptis fortioribus: & relicto iudice ad coronā uenis: quia unusquisq; in eiusmodi suoz casu irascit̃: putas iudicatuos homines id fieri debere quod faciunt. Fere enī iustum quisq; affectū iudicat quē agnoscit. Irascuntur boni uiri pro suoz iniuriis: sed idem faciunt si calida non bene præbent̃. Si uitrū fractum est: si calceus luto sparsus est. Nō pietas illā irā: sed infirmitas mouet. sicut pueri q̄ tam parentibus amissis flebūt q̄ nucibus. Irasci pro suis nō est pii animi sed infirmi. Illud pulchrum dignūq; parētib; liberis amicis: ciuib; pro dēre defensorē ipso officio ducente nolentē ut iudicantē prouidentē nō impulsū & rapidū. Nullus enim affectus uindicandī cupidior est: q̄ ira: & ob id ipsum ad uindicandū inhabilis: prærapidus & amens: & omnis fere cupiditas ipsa sibi in id in quo properat opponit̃. Itaq; nec in pace nec in bello nunq̄ bona fuit. Pacem enī similē belli effici. In armis uero obliuiscitur mortē esse cōmunē: uenitq; in alienam potestātē dū in sua non est: deidē nō ideo uitia in usu recipienda sunt: quia aliquando aliqd boni effecerūt. Nā & febres quædā genera ualitudinis leuant: nec ideo nō ex toto illis caruisse melius est. Abominādū re medii genus sanitate debere morbo. simili modo ira etiā si aliquādo ut uenenū: & præcipitatio: & naufragiū ex opinato profuit: non ideo salutaris iudicanda omnino est. sæpe enī saluti fuere pestifera: deidē quæ habenda sunt quo maiora eo meliora & optabiliora sunt: si iustitia bonū est: nemo dicet meliorē futurā: si quid detractū ex ea fuerit: si fortitudo bonū est: nemo illam desiderabit ex aliqua parte diminui. Ergo & ira quo maior hoc melior. Quis enim ullius boni accessionē recusauerit? Atqui augeri illam inutile est ergo & esse. Non est bonum quod incremento malū fit. Vtilis iquit ira est: q̄ pugnatores facit. Isto modo & ebrietas. Facit enim proteruos & audaces: multiq; meliores ad ferrum fuere male sobrii. Isto modo dic ut frenesim atq; insaniam uiribus necessariam: q̄ sæpe ualidiore furor reddit. Quid? non aliquotiens mortuus ex pauido fecit audacē? & mortis timor ēt inertissimos excitauit in prælium. Sed ira: ebrietas: timor: aliq; eiusmodi fœda & caduca irritamenta sunt: nec uirtutē istruunt quæ nihil uitis æget: sed segnē aliquādo animū & ignauū paululū alleuant. Nemo irascēdo fit fortior: nisi q̄ fortis sine ira non fuisset. Ira in adiutoriū uirtutis nō uenit: sed inuicē. Quid? q̄ si bonū esset ira: perfectissimū quēq; sequeret̃. Atqui iracundissimi infantes senesq; & ægri sunt: & inualidū omne natura est quæ relū. Nō potest iquit fieri Theophraste: ut bonus uir nō irascat̃ malis. Isto modo quo melior quisq; hoc iracundior erit. Vide ne econtra placidior solutusq; affectibus: & cui nemo odio sit: peccātis uero quid habet: cur oderit cū error illos in huiusmodi delicta cōpellat. Nō est autē prudētis errātes odisse: alioquin ipse sibi odio erit. Cogitet q̄ multa cōtra bonum morē faciat: q̄ multa ex his quæ agit ueniā desiderēt. Iam irascet̃ etiā sibi. Neq; enim æquus iudex aliā de sua: aliā de aliena causa sententiā profert. Nemo in quā inuenit̃ qui se possit absoluere. Et innocentem quisq; se dicit respiciens testes nō cōscientiā. Quāto humanius mittere: & paternū animum præstare peccātibus: & illos nō persequi: sed reuocare errantes per agros: ignorantē sue melius est ad rectum iter ad mouere q̄ expellere. Gorrigēdus est qui peccat: & admonitione: & ui: & molliter: & aspere. Meliorq; tā si bi q̄ aliis faciēdus nō sine castigatione: sed sine ira. Quis enī cui medet̃ irascit̃. At corrigi nequeunt: nihilq; in illis leue aut spei bonæ capax est. Tollant̃ e cœtu mortaliū factura peiora quæ contingunt: & quo uno modo possunt desinunt esse mali: sed hoc sine odio. Quid enim est cur oderim eū cui tam maxime prosum cū illū sibi eripio? Nunquid mēbra sua odit tunc cū abscidit? Nō est illa ira: sed misera curatio. Rabi dos affligimus canes. Trucē atq; immasuetū bouē cedimus: & morbidis pecoribus: ne gregē polluant: ferum dimittimus: portētuosos fœtus extrahimus. Nō ira sed ratio est a sanis in utilia secernere. Nil minus q̄ irasci puniēte decet: cū eo magis ad emēdationē poenā proficiat si iudicio lata est. Inde est quod Socrates seruo ait: Cederē te nisi irascerer. Admonitionē serui in tempus sanius distulit. In illo tēpore se admonuit. Cuius erit tā temperatus affectus: cū Socrates nō sit ausus se iræ cōmittere. Ergo ad coertionē errantium sceleratūq; irato castigatore nō opus est. Nā cū ira delictū animi sit: nō oportet peccata corrigere: sed peccantē. Quid ergo nō irascar latroni? quid ergo nō irascar uenefico? nō. Neq; enim mihi irascendū cum sanguinē mitto. Omne poenæ genus remediū loco admoueo. Tu adhuc in prima parte uersaris errorum: ne grauit̃ labores: sed frequēter obiurgatio te primū secreta: deinde publicata emendare tentabit. Tu longius iam pcessisti: q̄ ut possis uerbis sanari. Ignominia cōtineberis: cū tibi fortius aliquid & quod

LIBER PRIMVS

sentias inurendū est. In exiliū & loca ignota mitteris. In te duriora remedia: iam solida negtia desiderat: & uicula publica: & carcer adhibent tibi insanabilis ai: & sceleribus scelera contexens: etiam nunc causis quæ nunq̃ malo defuturæ sunt impelleris. Sed satis tibi est magna ad peccandum causa peccare: prohibuisti ne q̃tiam: & ita uisceribus imiscuisti: ut nisi cum ipsis exire nō possit. Olim miser mori quæris: bene de te meribimur. Auferemus tibi istā qua uexaris insaniam: & p̃petua alienaq; uoluptate supplicia. Id quod unū bonū tibi superest: repræsentabimus mortē. Quare irascat cui maxime cū profum: iterum optimum genus misericordiæ est occidere. Si itrassem ualitudinariū exercitatus & sciens: ut domos diuitis non idem ipe rassem oībus per diuersa ægrotātibus. Vana in tot animis iudicia uideo: & ciuitati curādæ adhibitus sum pro cuiusq; morbo medicina quæraf. Hunc sanet uerecūdia: hūc peregrinatio: hunc dolor: hunc ægestas: hunc ferox. Itaq; & si peruersa iduenda magistratui uestis: & conuocanda classica concio est: procedā in tribunal nō furēs nec iustus: sed uultu legis: & illa solēnia uerba: leui magis grauiq; q̃ rapida uoce cōcipiam: & agi uidebor non iratus: sed seuerus. Et cū ceruicē noxio præcidi ipeabo: & cū paricidā in suam culeo: & cū mittā in suppliciū militare: & cum Tarpeia proditorē: hostēue publicū iponam sine ira eo uultu aīoq; ero: quo serpentes & animalia uenenata percutio. Iracūdia opus est ad puniendū. Quid enī uidetur lex irasci his quos non nouit nō uidit: quos nō futuros sperat. Illius itaq; sumēdus est animus: qui nō irascit sed cōstituit. Nā si bono uiro ob mala facinora irasci cōuenit: & ob secūdas res malorū hominū inuidere conueniet. Quid enim est idignius q̃ florere quosdā. & eos idulgentia fortunæ abuti: quibus nulla potest satis mala inueniri fortuna. Sed tā cōmoda sine inuidia uidebit: q̃ scelera sine ira. Bonus iudex dānat ipeban: nō odit. Quid ergo nō cū eiusmodi aliqd sapiens habebit in manibus: tangeť animus eius: eritq; solito commotior? Fateor. Sentietq; leuē quēdā tenuēq; modū. Nam ut dixit Zenon: In sapientis quoq; animo: etiā cū uulnus sanātū est cicatrix manet. Sentiet itaq; suspirationes quasdā: & umbras affectuū: ipsis quidē carebit. Aristoteles ait: Affectus quosdā siq; illis bene utat̃ pro armis esse. Quod uerum foret: si uelut bellica istrumenta sumi deponiq; possent induentis arbitrio. **Hæc arma quæ Aristoteles uirtuti dat: ipsa per se pugnant: nō expetūt manū.** Habent & non habent. Nil aliis istrumentis opus est. Satis nos instruxit ratione natura. Hæc dedit relū: firmū: perpetuū: obsequens: nec anceps: nec quod in dominū remitti posset. Nō ad prouidēdū tantū: sed ad res gerēdas satis est per se ipsa ratio. Etenim quid est stultius q̃ hoc ab iracundia petere præfidiū: rem stabilē pro incerta: fidelē ab infida: sanā ab ægra? Quid q; ad actiones quoq; in qbus solius opera iracundiæ uidentur necessaria: multo per se ratio fortior est. Nam cū iudicauit aliqd faciēdū in eo p̃seuerat. Nihil enī melius in uentura est seipsa quo mutetur. Ideo stat semel constans. Ira sæpe misericordiā retro agit. Habet enī nō solum solidū robur: sed uanū tumorē: uiolētisq; p̃cipiis utitur: nō aliter q̃ qui a terra uenti surgunt: & fluminibus paludibusq; excepti sine pertinacia uehēmetes sunt. Incipit magno impetu: deinde definit ante tempus fatigata: & quæ nihil aliud q̃ crudelitatem ac noua genera poenarū uersauerat: cū aiaduertendum est ira iam fracta: leuiq; est. Affectus cito cadit. Aequalis est ratio. Cæterum et ubi perseuerauerit ira: nonnunq̃ si plures sunt qui perire meruerunt: post duorum triūue sanguinē occidere definit. Primi eius ictus acres sunt: sicut serpentū uenena a cubili repentiū nocent. Innoxii dentes sunt cū illos frequēs morsus exhaustit. Ergo nō paria patiunt̃ q̃ paria commiserit. Et sæpe q̃ minus commisit plus patitur: q̃a recentiori iræ obiectus est: & itantum inæqualis est: modo ultra q̃ oportet excurrit: modo citius debito resistit: sibi enī idulget: ex libidine iudicat: & audire non uult: & patrocinio non relinqt locū: & ea tēdet quæ iuasit: & eripit sibi iudiciū suum: et si prauū est nō finit. Ratio utriq; parti locum dat & tempus. Deinde aduocatorem et sibi petit: ut excutiendæ ueritati tempus habeat. Ira festinat: ratio id ad iudicari uult quod æquū est. Ira id æquū uideri uult qđ iudicauit. Rō nihil præter ipsum de quo agitur spectat. Ira uanis & extra causam obseruantibus cōmouet. Vultus illā securior: uox clarior: sermo liberior: cultus delicatior: aduocatio: ambitiosior: fauor popularis exasperat. Sæpe ifesta parono reū dānat: et si i geritur oculis ueritas: amat & tuetur errorem coargui nō uult: & in male cōceptis honestior illi pertinacia uidetur q̃ poenitentia. Cen. Piso fuit memoria nostra uir a multis uitiis iteger: sed prauus & cui placebat cū constantia rigor. Is cū iratus duci iussisset eum q̃ ex commeatu sine cōmilitone redierat: quasi iterfecisset quē non exigebat: roganti tēpus aliquod ad congrendam nō dedit: dānatus extra uallum deductus est: & iam ceruicē porrigebat: cum subito apparuit ille commilito: q̃ occisus uidebatur. Tunc Cēturio supplicio præpositus condere gladiū spiculatorē iubet: dānatū ad Pisonē reducit: redditurus Pisoni in nocētiā. Nā militē fortuna reddiderat. Ingēti cōcursu deducunt cōplexi alter alteq; cū magno gaudio castrorū cōmilitones. Conscendit tribunal furēs Piso: ac iubet duci utrūq; & eū militē q̃ non occidit: & eum q̃ non perierat. Quid ergo idignius? Quia unus inocens apparuerat: duo peribāt. Piso adiecit & tertium. Nā illū Centurionē q̃ damnatū iduxit duci iussit. Constituti sunt in eodē loco perituri tres ob unius innocentia. O q̃ solers est iracundia ad fingendas causas furoris. Te iquit duci iubeo: q̃a damnatus es. Te q̃a causa damnationis cōmilitoni fuisti. Te q̃a iussus occidere ipeatori non paruisti. Excogitauit quemadmodū tria crimina faceret: q̃a nullum iuenerat. Habet inq; iracundia hoc mali: non uult regi. Irascitur ueritati ip si si contra uolūtātē suā apparuerit: cū clamore & tumultu: & totius corporis iactatione: quos **destinavit** iſegtur abiectis cōuitiis maledictisq;. Hoc nō facit ratio sed iræ opus est: silens q̃etaq; totas domos fundit: tollit: & familias. R. P. pestilētes cū coniugibus ac liberis perdit tecta ipsa diruit: & solo exæquat: & inimica nomina libertati extirpat. Hæc nō frendēs: nec caput cessans: nec q̃q; id decorum iudici faciens: cuius enī maxime placidus esse debet: & in statu uultus cum magno pronunciat. Quid opus est inq; Hierōymus: cum uelis cedere aliquem: prius tua labia morde. Quid si ille uidisset desiliētem da tribunali procōsulē

& falces lictori auferentē: & sua uestimenta scidentē: q̄a tardius scidebantur aliena. Quid opus est mēsam euertere? Quid pocula affligere? Quid se in columnas īp̄igere? Quid capillos euellere? femur pectusq; p̄cutere? Quantam iram putas: quā q̄a non tam cito in alium q̄ uult erūpit in se reuertitur. Tenetur itaq; a proximis & rogat: ut ip̄um sibi placetur quorum nil facit q̄sq; uacuis: Ira meritam cuiq; p̄nam iniūgit. Dimittit saepe ei cuius peccatū deprāhēdit: si p̄nitētia facti sp̄em bonā pollicet: si itelligit nō ex alto uenire negtiam: sed summo quod aiunt aīo ih̄erere. dabit ip̄unitatem nec accipientibus nociturā nec danti bus. Nōnunq; magna scelera leuius q̄ minora cōpescet: si illa lapsu nō crudelitate commissa sunt. His inest latens & operta & iueterata calliditas. Idē delictū in duobus nō eodē malo afficiet: si alter per negligentia admittit: alter curauit ut nocens esse. Hoc semp in omni aīaduersione seruabit: ut sciat alteram adhiberi ut emendet: malos alteram ut tollat. In utroq; nō prāterita sed futura ituebitur. Nā ut Plato ait: Nemo prudens punit: q̄a peccatum est: sed ne peccet. Reuocari enī prāterita nō possunt. futura prohibētur: & quos nolet negtiae male cedentis exempla fieri: palā cecidet nō tantū ut pereant ipsi: sed ut alios pereundo deterreant. hāc cuiq; expetenda extimandaq; sunt. Vides quantum debeat oī perturbatione liber accedere: ad rem summa diligentia tractandam potestatem uitae necisq; ne malo irato ferrum cōmittat. Ne illud qdē iudicandū est: aliqd iram ad magnitudinem aī conferre. Non est enī illa magnitudo: tumor est: neccorpo ribus copia uitiosi humoris itensis morbis īcrementum est: sed pestilens abundantia. Omnes quos uetororū aīus super cogitationes extollit humanas: altum qdē & sublie spirare se credunt. Cāterum nihil solidi subest. sed ī ruīam prona sunt: quā sine fundamentis creuere. Non habet ira cui īsistat: non ex firmo mansuroq; orit: sed uetosa & inanis est. tātūq; abest a magnitudie aī quantum a fortitudie audacia: a fiducia īsolentia: ab auctoritate crudelitas. Multum īquā īterest īter sublimem aīum & superbum. Iracundia nihil amplū decorūq; molit. Cōtra mihi uidetur uentosi & īfoelici aī ībecillitas sibi cōscii īdolescere. Ut exulcerata & agra corpora quā ad tactus leuissimos gemunt. Ita ira muliebri maxie & puerile uitiū est. At icidit & ī uiros. Nam uiris quoq; puerilia ac muliebria īgenia sunt. Quid ergo? Non aliqua uoces ab iratis emittuntur: quā magno uideantur aīo: ueram ignorantibus magnitudinem: quasi illa dira & abominanda oderit: dum metuant. Scyllano scias saeculo scriptam. Nescio utrum sibi peius optauerit ut odio esset: an ut tiori oderit: occurrit illi furor: ut execrent: īsident: opprimant. Quid abdicat: dii illi mīa lefaciant: adeo repperit dignū odio remediū oderit? Quid dū pareant nōdū probet? nō. Quid ergo dum timeant? sic nec amari qdē uellent. Magno hoc dictū spiritu putas. Falleris. Nec enī magnitudo ista est: sed imitatis. Non est quod credas irascentium uerbis: quoq; ītreptus magni mīaces sunt itus: mēs pauī dimissa. Nō est q̄ extimes uer: esse quod apud disertissimū uir: Lūiū dī. Vir īgenii magni magis q̄ boni. Non potest illud separari: aut etiam bonū erit: aut nec magnum: q̄a magnitudinē aī īconcussam itelligo: & ītrorsus solidum: ab imo parem firmamq; qualis īesse malis īgeniis non potest. Terribilia enim esse & tumultuosa & exitiosa possunt. Magnitudinē qdē: cuius firmamētū roburq; bonitas est: non habebūt. Cāterq; sermone: conatu: & oī extra paratu faciēt magnitudinis fidē. Eloquēt aliqd qd tu magni putas. sicut. C. Cāsar: qui iratus cālo q̄ obstreperet pātomimis quos imitabat studiosius q̄ sperabat. q̄ quā comessa tio sua fulminibus terretur prorsus pag: certis ad pugnam uocauit louem: & quidem sine intermissione. Homericum illū exclamans uersum

quāta dementia fuit. Putauit autē sibi noceri ne a loue qdē posse: aut se nocere ēt loui posse. Non puto pag: momēti hunc eius uocem ad incitandū cōiuratoz addidisse. Vltimā ēt īpatientiae uisus est eum ferre q̄ louem non ferret. Nihil ergo in ira ne cum uideat qdē uehamens: & deos & hominesq; despiciens magnū. Nihil nobile ē: aut si uidet alicui magnū aīum ira producere uideat & luxuria: ebore sustineri uult purpura uestiri: auro tegi: terras transferre: maria concludere: flumina praecipitare: nemora suspendere: uideatur & auaritia magni aī Aceruus auri argentiq; incubat: & prouiciarum nominibus agros colit: & sub singulis uillicis latiores habet fines q̄ quos cōsules sortiebantur: uideatur & libido magni animi. Transnaat freta: puerorum greges castrat: sub gladio mariti uenit uxor morte contempta. Videat & ambitio magni aī. Non est contenta honoribus annuis: si fieri potest uno nomie occupare faustus uult per omnem orbem titulos disponere. Oīa ista non refert īquantum procedant extendantq; se: angusta sunt misera depressa. Sola sublimis & excelsa uirtus est. Nec quicq; magnū est: nisi quod simul & placidum.

Incipit Senecae de ira ad Nouatū liber Secundus.

Rimus liber Nouate benigniorē habuit materiā. Facilis enī in procliuia uitioz decur sus ē. Nūcad exilia ueniēdū est. Querimus enī utq; ira iudicio aut ipetu īcipiat. i. utq; sua sponte moueat: an quēadmodū pleraq; quā ītra nos īscis nobis oriunt: debet autē ī hoc se dimittere disputatio: ut ad illa quoq; altiora posset exurgere. Nā & in corpore nō ossa: nerui: & articuli firmamēta totius: & ut alia minime praeciosa uisu prius ordinant. Deīde pfecto de hāc ex qbus oīs in faciē aspectūq; decor est. Post hāc oīa: q̄ maxie oculos rapit: color ultimus pfecto iam corpore effundit. Iram qn species oblata īiuriā moneat: nō est dubiū. Sed utq; speciem ipsam statī sequat: & nō accedente aīo excurrat: an illo assentiente moueat: quārimus. Nobis placet nil ipsam per se audere: sed aīo approbāte. Nā specie capere acceptae īiuriā: & ultionē eius cōcupiscere: & utrunq; cōiungere: nec lādi se debuisse: & uīdicari debere non est eius ipetus: q̄ sine uoluntate nostra cōcī. Ille simplex ē hic cōpositus: & plura cōtinēs. Intellexit aliq; indignatus est: dānauit ulciscit. Hāc non possunt fieri: nisi animus q̄ tangebat accēsus est. Quorsus īquis hic non pertinet ut sciamus qd sit ira. Nā si iuitis nobis nascitur: nunq; rationi succūbet. Omnes enī motus: qui nō uoluntate nostra fiūt:

LIBER SECVNDVS

inuiti & ineuitabiles sunt: ut horror: frigida: asperis ad quosdā ictus aspernatio: ad peiores nūcios subriguntur pili: & rubor ad improba uerba suffundit: sequiturq; uertigo prærupta cernentis. Quare? quia nihil in nostra potestate est: nulla quominus fuit ratio persuadet. Ira præceptis fugat. Est enim uoluntariū animi uitium: nō ex his quæ cōditione quadā humanæ sortis eueniūt. Ideoq; etiā sapiētissimis accidit. Inter quæ & primus ille ictus aī ponendus est: qui nos post opinionem iniuriæ mouet. Hic subit & iam iter ludicra scœnæ spectacula: & lectiones rerum uetustag: sæpe Clodio Ciceronem expellēti: & Antonio occidenti: uidetur irasci. Quis nō cōtra Marii arma: & cōtra Scyllæ p̄scriptionē cōcitaf? Quis nō Theodoro & Achilli & ipsi puero: nō puerile auso facinus infestus est? Cantus nos nonnunq; cōcitata modulatio istigat. Martius quoq; ille tubag: sonus mouet mētes: & atrox p̄ctura & iustissimog: supplicioq; tristis aspectus. Idēq; aridemus ridentibus: & cōtristat nos turba merentiū: & efferuescimus ad aliena certamina: quæ nō sunt iræ. Nō magis q̄ tristitia est: quæ ad cōspectū inimici naufragii cōtrahit frōtē. Nō magis q̄ timor: qui Hannibale post cānas mænia circūfidente lectoris percurrit animos. Sed omnia ista motus sunt animog: moueri uolentiū: nec affectus: sed principia præudentia affectibus. Sic enī militaris uiri in media pace togati iam aures tuba suscitaf. Equosq; castrēses erigit crepitus armog. Alexandrum aiūt Cenophanto canente manū ad arma misisse. Nihil ex his quæ aīum ipellūt affectus uocari deberet. Ista ut ita dicam patit magis animus q̄ faciat. Ergo affectus est: non ad oblatas rerum species moueri: sed permittere se illis: & hūc fortuitum motum persequi. Nā siq; pallorem & lachrymas procidentis: & irritationē humoris obscœnæ altū ue suspiriū & oculos subito aciores. Aut qd his simile iudicium affectus animiq; signū putat. Fallit: nec itelligit hos corporis esse pulsus. Itaq; & fortissimus plerūq; uir: dū arma expalluit: & signo pugnae dato: ferocissimo militi paululum genua tremuerūt: & magno ip̄atori anteq̄ iter se acies agitarēt: cor exiliuit & oratori eloquentissimo dum ad dicendū cōponit summa riguerūt. Ira nō moueri tantū: sed excurrere debet. Est enim ip̄etus. Nunq; autem ip̄etus sine assensu mentis est. neq; enim fieri pōt: ut de ultione & pœna agatur animo nesciente. Putauit se aliquis læsum. Voluit ulcisci: dissuadente aliqua causa statim reledit. Hanc iram non uoco: sed motum aī rationi parentem. Illa est ira quæ ratiōem transilit: quæ secū rapit. Ergo priā illa agitatio aī quam species iniuriæ ictus: non magis ira est q̄ ipsa iniuriæ species: sed ille sequens ip̄etus q̄ speciem iniuriæ non tantum accepit fed approbauit. Ira est cōcitatio aī ad ultionem uolūtatis iudicio pergetis. Nunqd dubium ē qn timor finem habeat? Ira ip̄etum? Vide ergo an putes aliqd sine assensu mentis: aut peti posse: aut cauēri. Et ut scias quēadmodum icipiāt affectus: aut crescant: aut efferant. Est primus motus nō uolūtarius quasi paratio affectus: & quædā cōmutatio. Alter cū uoluntate nō cōtumaci tanq; oporteat me uidicari: cum læsus sum, aut oporteat hunc pœnas dare cū scelus fecerit. Tertius motus est iam ipotens qui non si oportet ulcisci uult: sed utiq; q̄ rationem euicit. Primum illum aī ictum affugere rōne nō possumus: sicuti ne illa qdem quæ diximus accidere corporibus. Ne nos oscitatio aliena sollicitet: ne oculi ad ipotentationē subitā digitog: cōprimant. Ista nō pōt ratio uicere. Cōsuetudo fortasse: & assidua obseruatio extenuat: alter ille motus q̄ iudicio nascit: iudicio tollitur. Ille etiam nunc quærendum est. Hi q̄ uulgo sæuiunt: & sanguine humano gaudēt: an irascant cū eos occidūta qbus nec acceperūt iniuriā: nec accepisse ipsos extimant? qualis fuit Apollodorus: aut Phalaris. Hæc nō est ira sed feritas. Nō enī ga accepit iniuria nocet: sed parata est dū noceat uelle accipere. Nec illi uerba lacerationesq; in ultionē pertunt: sed in uoluptatē. Quid ergo origo huiusmodi mali inhibita est: quæ nisi frequenti exercitatione: & latetate in obliuionē clemētiae uenit: & omne fœdus humanū eiicit aīo: nouissime in crudelitatem transitorient itaq; gaudent: & uoluntate multa pferunt. Plurimūq; ab iratog: uultu absunt per ociū sæui. Hannibalē aiunt dixisse: cū fossam sanguine humāo plenā uidisset: O formosum spectaculū. Quāto pulchrius illi uisum esset: si flumen aliquod locūq; compleisset. Quid miri si hoc maxime spectaculo caperis innatus sanguine: & ab infante cædibus admotus: sequat te fortuna crudelitatis tuæ per uiginti annos secūda: dabitq; oculis tuis gratū ubiq; spectaculū. Videbis istud & circa Transmenū & circa cānas: & nouissime circa Carthaginē tuā. Voleus nuper sub diuo Augusto procōsul Asiæ cū.ccc.una die securi pcussisset: incedens intra cadauera uultu superbo quasi magnificū quiddam conspiciendumq; fecisset: græce proclamauit: O rem regiam quis hæc rex fecisset. Non fuit hæc ira: sed magnum malum & insanabile.

Quibus uirtus est ira.

Irtus inquit ut honestis rebus ppitia ē: ita turpibus ira esse debet: qd si dicat uirtutē & humilē & magnā esse debere. At qui hoc dicit: qui illā extolli uult & deprimi. Quoniam lætitia ob recte factū: clara magnificaq; est. Ira ob alienū peccatū: sordida & angusti pectoris est. Nec unq; committere uirtus: ut uitia dū cōpescit imites ipsam irā castigandā habet quæ nihilo melior ē. Sæpe etiam peior his delictis quibus irascitur. Gaudere letariq; propriū & naturae uirtutis est. Irasci nō ex dignitate eius non magis q̄ merere. Atqui iracūdia & tristitia comes est: & in homine omnis ira uel post poenitentia: uel post reuulsam reuoluit. Et si sapiētis est peccatis irasci: magis irasceat maioribus: & sæpe irasceat: sequit ut nō tantū iratus sit sapiēs: sed iracūdu. Atqui si nec magnā irā nec frequentē i aīo sapiētis locū habere credimus: qd est quare nō ex toto hoc affectu illū liberemus? Modus inquit esse nō pōt: si profecto cuiq; irascendū est. Nā aut iniquus erit: si æqualiter irasceat delictis iæqualibus: aut iracūdisissimus si totiēs excāduerit quotiēs irā scelera meruerint. Et quid indignius q̄ sapiētis affectū ex aliena pēdere nequitia? Desinet Socrate post se eundē uultū domū referre: quē domo extulerat. Atqui si irasci sapiens debet turpiter factis: & concitari cōtristariq; ob scelera nihil est erūnosius sapiente. Omnis illi per iracundiā meroreq; uita transibit: quod enim momentū erit: quo nō improbanda uideat? Quotiēs processerit domo per iceleratos illi auarog:

& prodigos & imprudentes: & ob ista foelices **cedendum erit.** Nunc oculus eius flectens: ut non quod idigne tur iueniant. Deficiet si toties a se ira: quot. es causa poscet exegerit. Hac tot milia ad fore prima luce proferat: quae turpes lites quanto turpiores aduocatos habent. Alius iudicia patris accusat: quae mereri satis fuit. Alius cum matre consistit. Alius delator uenit eius criminis: cuius manifestior reus est: & iudex daturus quae fecit eligit: & corona pro mala causa bona patroni uoce corruptas. Quid singula prosequor? cum uideris forum multitudine refertum: & septa concursu omnis frequentiae plena: & illud Circum in quo maximam suam partem populus ostendit. Hoc scito istud tantum esse uitio: quantum hominum. Inter istos quos togatos uides nulla pax est: alter in alterius exitum leui compendio ducit. Nulli nisi ex alterius damno quaestus est: foeliciter oderunt: infeliciter contemunt. maiore grauamur: minoribus graues sumus. diuersis stimulis cupiditatibus. omnia perdit ob leuem uoluntatem praedamque capiunt. Non alia quam in ludo gladiatorio uita est: cum iisdem uiuentium pugnantibus ferax iste conuentus est: nisi quod illae inter se placidae sunt: morsusque similia abstinent. Hi mutua laceratione satiantur. Hoc uno ab aialibus mutis differunt: quod illa manifestum alitibus. Hic rabies ipsos a quibus est nutrita depascitur. Nonnunquam irasci desinet semel si sapiens coeperit: omnia sceleribus ac uitis plena sunt. Plus committit quam quod possit coercionem sanari: certat ingenti quidem nequitia certamine. maior quotidie peccandi cupiditas: minor uerecundia est: expulsi melioris aequioris respectu quocumque uisum est. Libido se impingit: nec furriuiam scelera sunt: praeter oculos eunt. Adeoque in publicum missa nequitia est: & in omnium pectoribus euoluit ut innocentia non rara sed nulla sit. Nunquam enim singuli aut pauci rupere legem: undique uelut signo dato ad fas nefasque miscendum cohorti sunt. Non hospes ab hospite tutus: non socer a genero: fratrum quoque gratia rara est. Imminet exitio uir coniugis: illa mariti. Lurida terribiles miscent aconita nouerca. Filius ante diem patris ingrit in annos. Et quota pars ista scelestae? **Non descripsit castra ex una parte contraria: & parentum liberorumque sacramenta diuersa subiectam patriae cinis manu flamma: & agmina infestorum equum ad conuersiones praescriptorum latebras circumuolutat: & uiolatos fontes uenenis: & pestilentiam manu facta: & praedam quam obsessis parentibus fossam: plenos carceres & incendia totas urbes concremantia: dominationesque suas: & regnumque publicorumque exitioque clandestina consilia: & pro gloria habita: quae quidam opprimi possunt scelera sunt.** Raptus ac stupra & ne hos quidem libidini exceptum. Adice nunc publica periuria gentium & rupta foedera & praeda ualidioris quicquam non resistebat adductum: circumscriptiones: furta: fraudes: inficiationes: quibus trina non sufficiunt fora. Si tantum irasci uis sapientem quantum scelestae dignitas exigit: non irascendum illi sed infamandum est. Illud potius cogitabit non esse irascendum erroribus. Quid enim si quis irascitur in tenebris pauperum uestigia certa ponentibus? Quid enim si quis furdis imperia non exaudietibus? Quid si pueris & neglectis uespertinis officioque ad luxum & iustos aequalium iocos spectent? Quid si illis irasci uelis: uel qui aegrotant: senescunt: fatigant: inter cetera mortalitatis incommoda: & hic est caligo mentium nec tantum necessitas errandi: sed errorum amor. Ne singulis irascaris uniuersis ignoscendum: & indulgendum est: generi humano uenia tribuenda est. Si irascaris iuuenibus senibusque: peccat: irascere infantibus: peccaturi sunt. Num quod irascitur pueris quorum aetas nondum nouit regum discrimina? Maior est excusatio & iustior hominem esse quam puerum. Hac condicione nati sumus: aialia obnoxia non paucioribus animi quam corporis morbis: non quidem obtusa nec tarda: sed acutissime nostro male uentia. Altera alteri uitioque exempla. Quisquis sequitur priores male iter ingressos. Qui diu habebant excusationem cum publica uia errauerint. In singulis seueritas Imperatoris distinguunt. At necessaria uenia est ubi totus defauit exercitus. Quid tollit iram sapientis? turba peccantium. Intelligit quod est iniquum & periculosum irasci publico uitio. Heraclitus quotiens prodierat: & tantum circa se male uiuentium: immo male pereunium uiderat: flebat: miserebatur omnium qui sibi laeti foelicesque occurrerant miti animo: sed minus imbecillo: & ipse inter deplorantes erat. Democritum contra aiunt: nunquam sine risu in publico fuisse. Adeo nihil illi uidebatur feruorem eorum quae serio gerebant. Vbi isti hiccine locus est. Aut ridenda omnia aut fledda sunt. Non irascetur sapiens peccantibus. Quare? quia scit neminem nasci sapientem: sed fieri. Scit paucissimos omni aetate sapientes euadere: quia conditione humanae uitae prospecta habet. Nemo autem naturae sanus irascitur. Quid. non si mirari uelit non in siluestris dumis poma pedere: quod si miretur spineta sentesque non utili aliqua fruga compleri? Nemo irascitur ubi uitium natura defendit. Placidus itaque sapiens & aequus erroribus non hostis sed correptor peccantium. Hoc quotidie procedit animo. Multi mihi occurrent uino dediti: multi libidinosi: multi ingrati: multi auari: multi furis ambitiosis agitati. Omnia ista tam protinus aspiciet quam aegros suos medicus. Nunquam ille cuius nauigium multa undique laxatis copagibus aquam trahit nautis ipsique nauigio irascitur. Occurrit potius & aliam excludi uim: deinde aliam aegerit: manifesta foramina pracludit. Latentibus & ex occulto sentinam ducentibus labore: continuo resistit: nec ideo intermittit: quia quantum exhaustum est subnascitur. Lento adiutorio opus est contra mala continua & foecunda. Non ut desinant: sed ne uincant.

Vtilitates Irae.

Filis est inquit ira: quia contemptum effugit: quia malos terret. **Primum ira si quantum minatur ualeat:** ob hoc ipsum quia terribilis est & inuisa est. Periculosius est autem timeri quam despici. Si uero sine uiribus est: magis exposita contemptui est: & derisum non effugit. Quid enim est iracundia in superuacuum tumultu ante frigidius. Deinde non ideo quaedam terribiliora potiora sunt: ne hoc sapientiam malim: quam fere sapientis quoque telum timeri. Quid non timebit febris podagra illius malum naturae? Nunquid ideo quicquam in istis boni est: aut contra omnia despecta & foeda & turpia ipso quo timeatur: sicut ira per se deformis est & minime metuenda? At timeatur a pluribus: sicut deformis persona ab infantibus. Quid quod semper in auctores reuerentur timor: nec quisquam metuet ipse securus. Occurrat hoc loco tibi Laberianus ille uersus: qui medio etiam bello in theatro ductus: totum in se populum non aliter conuertit: quam si missa esset uox publica affectus:

LIBER SECVNDVS

Neceſſe eſt multos timeat quē multi timēt. Ita natura cōſtituit: ut quod alieno mōtū magnū eſt: a ſuo nō nocet. Leoni inquā pauida ſunt: ad leuiſſimos pectora. Acerrimas ſeras umbra uox & odor ſolitus exagitat: quicquid deterret & trepidat. Non eſt ergo quare concupiſcat quiſq; ſapiens timeri. Nec ideo iram magnū qdam putet: quia formidādū eſt. Quoniā qdem ē cōtemptiſſima timentur: ut uenena: & oſſa morti ſera: & morſus. Nec eſt mirū cū maximos ſerag; greges linica pēnis diſtincta cōtineat: & ob inſidias agat ab ipſo affectu dicta formido. Vanis enī uana terrori ſunt. Curriculi moruſq; rotag; uerſata facies: leones redegit in caueam. Elephantes porcia uox terret. Sic itaq; ira metuit: quoniam umbra ab ſtantibus: leones redibens ſpina. Nō ipſa in ſe quicq; habet firmū aut forte: ſed uarios animus mouet. Nequitia iquit de rerum natura tollenda eſt: ſi uelis iram tollere. Neutrū autē pōt fieri. Primū poteſt aliq; nō algere: quīs ex reg; natura hyems ſit. & nō æſtuare: quīs mēſes æſtīui ſint. Aut loci beneficio aduerſus intēperie anni tutus e: aut patientia corporis ſenſum utriuſq; peruſcit. Deinde uerte iſtud. Neceſſe eſt prius uirtutem ex animo tollas q; iracundiam recipias: quoniam cū uirtutibus uitia non coeunt. Nec magis quiſq; eodē tempore: & iratus pōt eſſe: & uir bonus: q; æger & ſanus. Nō poteſt iquit omnis ex animo ira tolli: nec hoc hoīs natura pati. Atqui nihil eſt tam difficile & arduū quod non humana mēs uicat: & in familiaritatem perducatur aſſidua meditatio. Nulliq; ſunt tā feri & ſui iuris affectus: ut nō diſciplina perdoment. Quodcūq; imperauit animus obtinuit. Quidā unq; ridere cōſueti ſunt. Vino qdam: alii ueneri: quidā omni humore iterdixere corporibus. Alius cōtentus breui ſomno: uigiliā ide fatigabilem extēdit: didicerūt tenuiſſimis & aduerſis ſuibus currere: & iſgentia uixq; humanis tolerādā uiribus onera portare: & in imēſam altitudinē mergi: ac ſine ulla reſpirandi uice perpeti maria. Mille ſunt alia in quibus pertinacia iſpedimētum omne tranſcēdit: oſtenditq; nihil eſſe difficile: cuius ſibi ipſa mens patientiā idiceret. Iſtis quoq; pauloante retuli: aut nulla cauſa perſuadens ſtudii aut idigna merces fuit. Quidā magnificum conſequit ille qui meditatū eſt: per iſtenſus funes iræ: qui ſarcinæ iſgenti ceruices ſupponere: qui ſomno non ſubmittere oculos: qui penetrare in imū mare: & tamē ad finem operis non magno auctoramēto labor peruenit. Nos aduocabimus patriam: quos tantū prēmii expectat. ſcelicet aī inamota tranquillitas: quantum eſt effugere maximum malum iræ: & cū illa rabiē: ſeuitiā: crudelitātē: furorē: & alios comites affectus eius. Non eſt patrociniū nobis. Quæramus etiā excuſatā licentiā dicentes: aut utile eſſe: aut inēuitabile. Cuiā tandem uitio aduocatus deſuit: nō eſt quod dicas excidi nō poſſe. Sanabilibus ægrotamus malis: ipſaq; nos in rectum genitos natura: ſi emēdari uelimus iuuat. Nec ut quibuſdam uiſum eſt: arduū in uirtutes: & apleg; itereſt: plano adeunt nō uanæ nobis auctor rei uenit. Facilis eſt ad beatā uitā uia uitæ: modo bonis aſpiciis: ipſiſq; diis bene iuuantibus. Multo difficilius eſt facere iſta quæ facitis. Quid enī quieti ocioſius aī? Quid ira laborioſius? Quid clementia remiſſius? Quid crudelitate negotioſius? uacat pudicitia: libido occupatiſſima ē. Omnium deniq; uirtutum tutela fortior eſt: uitia magno colunt: debet ira remoueri: hoc ex parte fateantur etiam qui dicunt eſſe minuendam: tota dimittat: nihil profutura eſt. ſine illa facilius rectiusq; ſcelera tollentur: mali puniuntur & tranſducentur in melius. Omnia quæ debet ſapiens ſine ullius malæ rei miniſterio efficiet. Nihilq; admixcebit cuius cauſa domum ſolicitius obſeruet. Nunq; itaq; iracundia admittenda eſt: aliquando ſimulanda: ſi ſegnes audientium aī concitandi ſunt. Sicut tarde conſurgentes ad curſum equos ſtimulis ſacibusq; ſubditis excitamus. Aliquando ſcutiendus eſt hiſ moētus: apud quos ratio non proficit. Iraſci qdem non magis utile eſt: q; merere: q; metuere. Quid ergo non ſcidunt cauſæ quæ iram laceſſant? Sed tūc maxime illi opponēdæ manus ſunt: nec eſt difficile uicere animū. Cum athletæ quoq; in uiliſſima ſui parte occupari: tamē ictus doloreſq; patient: ut uires cedentis exhauriant. nec cū ira ſuadet feriunt: ſed cū occaſio. Pyrrhum maximū præceptorē certaminis gimnici ſolitū aūt: hiſ quos exercebat præcipere ne iraceſcerent. Ira enim perturbat aurem: & qua noceat tantum aſpicit. Sæpe itaq; ratio patientiam iuadet: ira uicē etiam: & qui primis deſungi malis potuimus in maiora deuoluimur. Quodam unius uerbi cōrumelia: nō æquo animo lata in exiliū proiecit: & q; leuem iniuriam ſilentio ferre noluerunt: grauiffimis malis obruti ſunt indignatiq; aliquid ex pleniffima libertate diminui: ſeruile in ſe attraxerunt iugum. Vt ſcias iquit: an ira habeat in ſe generoſi aliquid: liberas uidebis gentes quæ iracundiſſimæ ſunt: ut Germanos & Scythas. Quod euenit: q; fortiora ſolidaq; natura iſgentia anteq; diſciplina molliantur: prona in ira ſunt. Quædam non niſi melioribus inſcuntur iſgentis: ſicut ualida arbuſta & læta: quāuis neglecta tellus creat: & alia ſocundū ſoli ſilua eſt. Itaq; & iſgentia natura fortia iracundiam ferunt. Nihilq; tenue & exile capiunt ignea & ſeruida: ſed imperfectus illi uigor eſt: ut omnibus quæ ſine arte ipſius tantū naturæ bono exurgūt. Sed niſi cito domita ſunt: quæ fortitudini apta erant: audaciæ temeritatq; conſueſcunt. Quid non mitioribus animis uitia leuiora coniuncta ſunt: ut miſericordia: amor: & uerecundia. Itaq; tibi ſæpe bonam idolem malis quoq; tuis oſtendam: ſed non ideo uitia non ſunt: ſi naturæ melioribus indicia ſunt. Deinde omnes iſtæ feritate libere gentes: leonū: luporūq; ritu: ut ſeruare non poſſunt: ita nec imperare. Non enim humani uim ingeniū: ſed feri & intractabilis habent. Nemo autem regere poteſt niſi qui & regi. Fere itaq; imperia pœnes eos ſuere populos: qui mitiore cælo utuntur. In frigora ſeptrionēq; uergentibus imalueta inſania ſunt: ut ait poeta. Suoq; ſimilima cælo: animalia. Ideo generoſiſſima habent: quibus nil ineſt iræ: errat qui ea exemplū hominis adduxit: qbus pro ratione eſt impetus: homini pro impetu ratio eſt. Sed nec illis quidem omnibus idem prodeſt. Iracundia leones adiuuat: pauor ſeruos: ancipitrē iſpetus: columbam ſaga. Quid q; ne illud qdem uerum eſt optia animalia eſſe iracundiſſima: ſeraſue putem: qbus ex raptu alimēta ſunt. Meliores quo iratiores. Patientiā laudauerā boum: & equorū frānos ſequentiū. Quid autem cur hoīem ad tam iſſocelia exempla reuoces: cū habeas mūdum deniq; deūq; quē ex omnibus animalibus ut

nō solus imites solus intelligit? Simplificissimi inq̃t oīum habent iracūdiā. Fraudulētis enim & uersutis cōparant: & simplices uident: q̃a expositi sunt: quos qdē nō simplices dixerim sed incautos: stultis luxuriosis: ineptibusq; hoc nomē imponimus: & oībus uitis parum callidis. Orator inq̃t iratus aliquādo melior est: immo imitatus iratum. Nam & histriōes in p̃nunciādo nō irati populū mouēt: sed iratū bene agētes: & apud iudices: itaq; & in cōcōnes: & ubicūq; alieni animi ad nost̃r arbitrium agēdi sunt: mō iram: mō mōerū: mō misericordiā: ut aliis incutiāmus: ipsi simulabimus & saepe id quod ueri affectus nō effecissent efficit mutatio affectuū. Languidus inq̃t aīus est: qui ira caret. Verū ēt si nihil habet ira ualētius. Nec latro nem oportet esse: nec prādonem: nec misericordem: nec crudelem. Illius nimis mollis animus: huius nimis durus est. Temperatus sit sapiens: & ad res fortius agendas non iram: sed uim adhibeat.

De remediis Iræ.

Voniā quæ de ira quærunť tractauimus: accedamus ad remedia eius. Duo aut̃ ut opinor sunt: scilicet ne incidamus in irā & ne in irā peccemus. Vt in corpore cura: alia de tuenda ualitudine: alia de restituēda prācepta sunt. Ita aliter irā debemus repellere: aliter cōpescere ut uincamus. Quædā ad uniuersam uitā p̃tinētia prācipiētur: ea in educationē: & in sequētia tēpora diuidētur. Educatio maxima diligētiā plurimūq; p̃futura desiderat. Facile est enī teneros adhuc animos cōpōere. Difficiliter recidunt uitia quæ nobiscū creuerūt. Opportunissima ad iracūdiā feruidi animi natura est. Nam cū elemēta sunt quatuor. Ignis: Aqua: Aer: & Terra: p̃tates pares his sunt: frigida: feruida: arida: atq; humida. Et locogē itaq; & animalū & corpore & mox uarietates mixtura elemētogē facit. & p̃inde aliquos magis incūbunt ingenia: prout alicuius elemēti maior uis abūdat. Inde qualdā humiditas uocamus aridasq; regiōes: & calidas: & frigidas. Eadem aīalium & hoīum discrimina sunt. Refert quātū q̃q; humidi i se calidūq; cōtineat. Cuius in illo elemēti portio prāualebit: idem mores erūt. Iracūdos feruida animi natura facit. Est enim actiosus & p̃tinax ignis. Frigida mixtura frigidus facit. Pig̃r est. contractumq; frigus. Volunt itaq; qdā ex nostris irā pectore moueri effuerescēti circa cor sanguine. Causa cur hic potissimū assignetur iræ locus: nō alia est q̃ in toto corpore calidissimū pectus est. Quibus humidi plus. inest eogē paulatim crescit ira q̃a nō est paratus illis calor: sed motu acq̃ris. Itaq; puerogē foemiarūq; iræ acres magis q̃ graues sunt: leuioresq; dū icipiunt. Siccis ætatibus uehēmēs robuitaq; ira est. Sed sine icremēto nō multū sibi adiiciēs: q̃a iclinaturq; calorē frigus inseq̃tur. Senes difficiles & querules sunt. Vt ægri & cōualescētes: & quogē aut lassitudie: aut detractiōe sanguinis exhaustus ē calor. In eadē cā sunt siti famagē rabidi: & qbus exāgue corpus ē: maligneq; alif & deficit. Vinū icendit irā: q̃a calorē auget pro cuiusq; natura. Quidā ebrii effuerescunt: qdā sauci. Neq; ulla alia cā est cur iracundissimi sunt flauī: rubētesq; qbus talis natura calor est: qualis fieri cæteris itra irā solet. Mobilis enī illis agitatufq; sanguis est. Sed quemadmodum natura quosdā p̃cliuos i iram facit: ita multæ icidunt causæ quæ idem possint qd natura. Alios morbos aut iniuria corporum in hoc p̃duxit: alios labor: & cōtinua puigilia: noctesq; sollicitæ: & desideria: amoreq;. Quicqd aliud aut corpori nocuit: aut aīo agrā mētē in quærelas parat. Sed ista oīa initis cāq; sunt. plurimūq; pōt consuetudo: quæ si grauis est aliud uitū alit. Naturā qdē mutare difficile est. Nec licet semel mixta nascētiū elemēta cōuertere. Sed in hoc nocere p̃fuit: ut calētibus i gentis subtrahatur uinū. qd pueris Plato negandū putat: & ignē uetat igne icitari. Nec cibis qdē iplendi sunt. Distēdent. n̄ corpora: & aīs cū corpe tumescēt. Labor illos citra lassitudinem exerceat ut minuat: & nō ut cōsumatur calor: nimiusq; ille feruor expumet. Lusus quoq; proderūt. Modica. n̄ uoluptas laxat aīos & temperat. Humidioribus siccioribus & frigidis nō ē ab ira periculū: sed maiora uitia metuēda sunt. Pavor difficultas & desperatio & suspitiōes. molliēda itaq; fouēdaq; talia ingenia: & in letitia euocāda sunt. Et q̃a aliis cōtra iram aliis contra tristitiā remediis utēdū est. Nec dissimilibus tātū ista: sed cōtrariis curāda sunt. Semp ei occurrēus qd icreuerit. Plurimū iquā p̃derit pueros statim salubriter iſtitui. Difficile at̃ regimē est: q̃a dare debemus operā ne aut irā in illis nutriamus: aut idolē retundamus. Diligēti obseruatione res idiget. Vtrungē. n̄ & quod extollendū: & quod dep̃mendū est: similibus alif. Facile aut̃ ēt attēdentē similia decipiūt. Crescit licētia spūs: seruitute cōinuiſ. Assurgit si laudas: & in spē sui bonā adducis. Sed eadē ista iſolētia & iracūdiā generāt. Sic itaq; inter utrūq; regēdus est: ut modo frānis utaf: modo stimulis. nihil humile: nihil seruile patiat. Nunq̃ illi necesse sit rogare simpliciter: nec p̃sit rogasse: potius causæ suæ & prioribus factis & bonis i futurū p̃missis donec. In certaminibus æqualiū nec uinci illū patiamur: nec irasci. Demus operā ut familiaris sis his cū qbus cōtendere solet: ut in certamine assuescat nō nocere uelle sed uincere. Quotiens supauerit: & dignū aliqd laude fecerit: attolli nō gestire patiamur. Gaudiū enī exultatio: exultationē tumor: & nimia extimatio sui sequit̃. Dabimus aliqd laxamētū. In desidiā uero ociūq; nō resoluemus: & procul a cōtactu delitiagē retinebimus. Nihil enim magis fecit iracūdos q̃ educatio mollis & blanda. Ideo unicis quo plus iſulget: pupilliq; quo plus licet: corruptior animus est. Nō resistet offensis cui nihil unq̃ negatū est: lachrymas sollicita semp mater abstergit: cui de pedagogo satisfactū est. Nō uides ut maiore quāq; fortunā maior ira comites. In diuitibus nobilibusq; & magistratibus prācipue apparet: cū quicqd leue & inane in animo erat: secūda se aut ra sustulit. Fœlicitas iracūdiā nutrit: ubi aures supbas assentatorū turba circūstet: tibi enim ille respondeat: nō p̃ fastigio te tuo metiris: ipse te p̃cipis qbus uix sane & ab initio bene fūdate mētes resisterūt. Lōge itaq; ab assentatiōe pueritia remouēda ē. Audiat ueg & timeat iterim uerēatur: semp maioribus assurgat. Nihil p̃ iracūdiā exores. Quod flenti negatū fuerat geto afferat: & diuitias parētū i cōpectu hēat nō i usu. Exprobet illi p̃perā facta. Perturbat ad rē: p̃ceptores pedagogosq; pueris placidos dari. Proximis applicat. qd tenegē: & i eogē similitudinē crescit. Nutritium & pedagogogē retulere mox in adolescētia mores

LIBER SECVNDVS

Apud Platonē educatus puer: cū ad parētes latus eēt: uociferantē uideret patrē. Nunq̄ inq̄t apud Platonē uidī. Nō dubito qn citius patrē q̄ Platonē imitatus sit. Tenuis ante oīa uictus: & nō p̄ciōsa uestis: & simili cultus cū æq̄libus nō irascē: aliq̄ sibi cōparari quē ab initio multis parē feceris. Sed hæc ad liberos nros p̄tinēt in nobis qdē fors nascēdi & educatio: nec uitii locū: nec iā p̄cepti hēt. Seq̄ntia ordināda sunt. Cōtra primas itaq̄ cās pugnare debemus. Cā aut iracūdiā opio iniuriæ ē: cui nō facile credēdū ē. nec aptis qdē manifestisq̄ statī accedēdū ē. Quādā. n. falsa: ueri speciei ferūt. Dādū semp ē tēpus. Veritatē. n. dies apit. Nē sint aures criminantibus faciles. Hoc humanæ naturæ uitii suspectū: notūq̄ nobis sit. Quodq̄ iusti audi mus: libēter credimus: & atēq̄ iudicemus irascimur. Quodq̄ nō criminatōibus tātū: sed suspitōibus ipel limur: & ex uultu risuq̄ aliēo peiora itēptari inōcētibus irasciur. Itaq̄ agēda cōtra se cā absentis: & in fa sp̄sō ira retinēda. Pōt. n. pōna dilata exigī: nō pōt exacta reuocari. Notus ē ille tyrānicida: q̄ i p̄fecto opere cōpræhēsus: & ab ipio tortus ut cōscios idicaret: circūstantes amicos tyranni noiauit: qbus q̄maxie charā salutē eius sciebat. Et cū ille singulos ut noīati fuerāt occidi iussisset: interrogauit p̄ antiq̄s: & q̄s supeisset. Tu inq̄t solus: neminē. n. aliū cui charus eēs reliq̄: efficit ira ut tyrānus tyrānicidæ manus accōmodaret: & p̄sidia sua gladio suo cederet. Quāto aīosius Alexāder: q̄ cū legisset epistolā matris q̄ admonebat: ut a uer neno Philippi medici caueret: acceptā portionē nō ueritus bibit: plus igif de amico suo credidit: dignus si it q̄ inōcete heret: dignus q̄ faceret. Hoc ergo magis i Alexādro laudō: q̄ nō tā obnoxius ira fuit. Quo maior aut moderatior i regibz: hoc laudādā magis ē. Fecit hoc: & C. Cæsar ille q̄ uictoria ciuili: clemētiō sine usus ē. Cū inani dephēdisset epistolā: ad Pōpēiū missā: ab his q̄ uidebat: aut i diuersis: aut i neu tris fuisse p̄tibz cōbussit: quis immoderate soleret irasci maluit tamē nō posse. Gratiissimū putāt genū uenīæ: nescire qd̄ q̄sq̄ peccasset: plurimū mali crudelitās facit. Sed ne audiēdū qdē ē: quoniā qbusdā febus satius ē decipi q̄ diffidere. Tollēda ex aīo suspicio & cōiectura: fallacissima iramēta. Ille me pagz humane sa lutauit. Ille osculo meo nō adhæsit. Ille ichoatū sermonē cito arrupit. Ille ad cōnā nō uocauit. Illius uultus aduersior uisus est. Non deerit suspicionis argumentatio. Simplicitatē opus est: & benigna regz extimatio ne. Nihil enī qd̄ in oculos incurret manifestūq̄ erit credamus. Et quotiens suspitio nra uana apparuerit: obiurgemur crudelitatem. Hæc enim castigatio consuetudinē efficiet non facile credendi.

Nde illud seq̄: ut minimis fordidisq̄ rebus non exacerbemur. Pagz agilis est: puer aut tepidior aqua potui erogata: aut turpatus thorus: aut mēsa negligētius posita. Ad ista cōcitari insaniæ: & ægræ: & inſolēcis ualitudinis est: quē leuis aura cōtraxit. Affecti oculi quos cādida uestis obturpat Dissolutus delitiis cuius latus alieno labore cōdoluit. Mīridē aiunt fuisse ex Impagz ciuitate q̄ cū uidisset fodiētē: & alterius rastz alleuātē lassum se fieri: q̄stus uetuit illud opus in cōspectu suo facere: bilē hēre se pius q̄stus est q̄ foliis rosce duplicatis incubisset. Vbi aīum simul & corpus uoluptates corrūpere: nihil to lerabile uidet: nō q̄ dura: sed q̄ molles patimur. Quid. n. ē cur ruffis alicuius: aut sternutamētū: aut mu sca pagz curiose fugata nos in rabiē agat: aut obuersiatus canis: aut clauis negligentis serui manibus elapsa: Feret ista æquo aīo ciuile cōuitiū. & in gesta & in cōciōe curiaue maledicta: cuius aures tracti subelli stit dor offendit. Perpeties hic famē: & æstiuæ expeditiōis sitim: q̄ puero male diluēti nucē irascit. Nulla itaq̄ res magis iracūdiā alit q̄ luxuria. Intemperās & impatiēs durē cōtractādus aīus est: ut ictū non sentiat nisi grauē. Irascimur aut his a qbus nec accipe iniuriā potuimus: aut his a his quibus iniuriā accipe potuimus. Ex prioribus qdā sine cōsensu sunt: ut librū quē minutoribus litteris scriptū sæpe piecimus: & mēdosum lacerauimus: ut uestimēta q̄ quia displicebāt scindimus. His irasci q̄ stultū est: q̄ irā nram nec meruerunt nec sentiūt: sed nos offendūt uidelicet q̄ illa fecerūt. Primū sæpe anteq̄ hoc ap̄ nos distiguamus irascimur. Deinde fortasse ipsi quoq̄ artifices excusatiōes iustas afferēt. Alius non potuit melius facere q̄ fecerit: nec ad tuā cōtumeliā pagz didicit. Alius nō in hoc ut te offenderet fecit. Ad ultimū quid ē demētius q̄ bilem i hoies collectā: in res effundere. Atq̄ ut his irasci dementis est q̄ aīa carēt: & sic mutis aīalibus q̄ nullā iniuriā si a cōsilio p̄fectā. Nocere itaq̄ nobis possunt: ut fergz aut lapis: iniuriā qdē facere nō possunt. Atqui cō tēni se quidē putāt: ubi equi idē obseq̄ntes: alteri eq̄ti: alteri cōtumaces sint tāq̄ iudicio nō cōsuetudinē & arte cōtractādi. Quādā quibusdā subiectiora sunt. At q̄ ut his irasci stultū ē: ita pueris a puerorū prudētia nō multū distātibus. Oīa. n. ista peccata ap̄ æquū iudicē pro inōcētia hēnt imprudētiā. Quādā sunt q̄ nocē re nō possunt: nullāq̄ uī nisi beneficā & salutarē hēnt. Vt dīi imortales q̄ nolūt obesse nec possunt. Natura enī illis mitis & placida ē tā: lōge remota ab aliena iniuriā q̄ a sua. Demētes itaq̄ & ignari ueritatis illis im putāt seuitiā maris: imodicas ibres: p̄tinaciā hyemis. Cū interim nihil hōz q̄ nobis nocēt p̄suntq̄ ad nos p̄prie dirigāt. Nō. n. nos cū mūdo sumus hyemē æstatēq̄ referēdi: suas ista leges hēnt qbus diuina exor cetur. Nimis nos suspicimur si digni nos uidemus pp̄ quos tanta moueant. nihil ergo hōz in nra iniuriā fit: immo cōtra. Nihil nō ad salutē. Quādā eē diximus q̄ nocere possunt: qdā q̄ nolūt. In his erūt boni nra gistratus parētesq̄ & p̄ceptores & iudices: quoq̄ castigatio sic accipiēda ē: quō scalpellū & abstinetia: & alia q̄ profutura torquēt. Affecti sumus pōna. Succurrat nō tātū qd̄ patiamur sed qd̄ fecerimus in cōsiliū de uita mutāur. Si uero uegz ipsi dicere nobis uoluerimus: pluris litē nram extimabimus. Si uolumus æq̄ oīum regz iudices eē: hoc primū nobis suadeāus: Neminē nrum eē sine culpa. Hinc. n. maxima indignatiō orif nihil peccauit: nihil fecit: imo nihil feceris. Indignamur aliq̄ admonitiōe aut coertiōe nos castigatos: cū illo ip̄o tpe peccēus quo adicimus malefactis arrogātiā & cōtumaciā. Quis ē iste q̄ se p̄stet oībus legibus inōcētē: ut hoc ita sit q̄ angusta inōcētiā ē ad legē oē bonū q̄ latius officiorū pater: q̄ iuris regula: q̄ mul ta pietas: hūanitas: liberalitas: iustitia: fides exigūt. Quæ oīa extra publicas tabulas sunt. Sed ne ad illā quā dē artissimā inōcētiā formulā præstare nos possumus: alia fecimus: alia cogitauimus: alia optauimus:

der magna
madico
fiducia
mitis
etia
ma
nt
canerat
q̄

aliis facimus. In quibusdam inoceres sumus: quia non successit. Hoc cogitatus aegores sumus: delinquentibus credamus: obiurgatibus utique nobis ne irascamur. Cui enim non si nobis quoque minime diis. Non enim illos sed lege mortalitatis patimur quicquid incommodi accidit. Ad morbi doloresque currunt: utique aliquo fugiendum est: domicilium putre sortitis dicere. Aliquis male de te locutus: cogita an prior feceris: cogita de quibus multis loquaris. Cogitemus inquam alios non facere iniuriam sed repondere. Alios per nos facere. Alios coactos facere. Alios ignorantes: & eos qui uolentes scientesque faciunt: ex iniuria nostra: non ipsam iniuriam petere aut dulcedine urbaitatis plapsus esse. Aut fecit aliquid non ut nobis obesset: sed quia consequi ipse non poterat: nisi nos repulisset. Saepe adulatio dum blanditur offendit. Quisquis ad se rettulerit quoties ipse in suspicionem falsam iciderit: quibus multis officiis suis. fortuna specie iniuriae induerit: quibus multis post odium amare coepit: & poterit non statim irasci utique si sibi tacitus ad singula quibus offendit dixerit. Is qui nullius non uxorem concupiscit: & satis iustas causas putat amandi: quod aliena est. Idem uxorem suam aspici non uult: & fidei acerrimus exactor est perfidus: & mendacia persequitur ipse piurus: & litet sibi in ferri aegerrimam calumnia pati. Pudicitiam seruorum suorum attetari non uult quod non peccit sua. Aliena uirtutis in oculis habemus: a tergo nostra sunt. Inde est quod tempestiua filii conuitia pater deterior filio castigat. Nihil alienae luxuriae ignoscit: quod nihil suae negauit: & homicida tyrannus irascitur: & punit furta sacrilegus. magna pars hominum est qui non peccatis irascitur: sed peccatis: Faciet nos moderatiores respectus nostri: si consulerimus nos. Nunquid & ipsi aliquid tale commisimus? Nunquid sic errauimus? Expediit ne nobis ista dare. Maximū remedium est ira mora. Haec ab illo poenae initio non ut ignoscat: sed ut iudicet: desinet si expectat. nec uniuersam illam tentabis tollere. graues habet impetus primos: tota uincitur. dum partibus carpitur.

His quae nos offendunt: alia renunciat nobis: alia ipsi audiuius aut uidemus. De his quae narrata sunt non debemus cito credere. Multi ementunt ut decipiant: multique decepti sunt. Alius criminatē gram captat: & fingit iniuriam: ut uideat doluisse factam. Aliquis malignus & quae amicitias cohaerentes deducere uult. Est suspicax & quod spectare ludos cupiat: & ex longinquo tutoque speculatur quos collisit. de puella summa iudicatur tibi res sine teste non probare: Testis sine iureiurando non ualeret. Vtrique propter dantes actiones: dantes tempus: non semel audires. Magis enim ueritas elucet. quo saepius ad manum uenerit. Amicum condempnas de presentibus antequam audias: antequam interroges: antequam illi aut accusatoris suum nosse liceat aut crimine: irascaris: la ueritas quae utriusque dicere audisti. Hic ipse quod ad te detulit desinet: de re si probare debuerit. Non est inquit quod me pertrahas. Ego productus negabo. Alioquin nunquam tibi dicam. Eodem tempore & instigat & ipse se certamini & pugnae subtrahit. Quid dicere tibi nisi clara non uult: poene non dici. Quid est inquit quod secreto credere: palam irasci. Quorundam ipsi testes sumus. In his naturam excutimus uoluntatemque facientium. Puer est: & tati donec: nescit an peccet. pater est: aut tati profuit: ut illi cum iniuria eius sit: an fortasse ipsum hoc meritum eius est quo offendimur. Mulier est: errat. lussus est necessitati nisi iniquus successit laesus est. Non est iniuria pati quod prior feceris. Iudex est plus illius credas sententiae quam tuae. Rex est: si nocentem punit cede iustitiae: si innocentem caede fortunae. Mutum animal est: aut simile muto: imitatur illud si irascaris. Morbus est aut calamitas leuius transiliet sustinentem. deus est: tati perdis operam cum illi irascaris qui cum illi alteri praecaris iratu. Bonus uir est qui iniuriam fecit: noli credere. Malus noli mirari: dabit poenas alteri quas dedit tibi. etiam sibi dedit quod peccauit. Duo sunt: ut dixi: quae iracundiam concitant. Primum si iniuriam uidemus accepisse: de hoc satis dictum est. Deinde si inique accepisse: de hoc dicendum est. Iniqua quaedam iudicauimus homines: quia pati non debuerunt: quaedam quae non sperauerint. indigna putauimus quae inopinata sunt. Itaque maxime commouet quae contra spem expectationemque euenerunt. Nec aliud est quod in domesticis minimam offendat. In amicis iniuriam uocemus negligetiam. Quomodo ergo inquit inimicorum nos iniuriae mouet: quia non expectauimus illas: aut certe non tantas. hoc efficit amor noster nimis inuiolatos nos et inimicis iudicamus esse debere. Regis quicquid intra se animum habet: & licentiam sibi dari uelit in se nolit alteri. Aut ignorantia nos itaque: aut insolentia iracundos facit. Ignorantia regum: Quid enim mirum est malos mala facinora addere? Quid noui est: si inimicus nocet? Amicus offendit: filius labit: seruus peccat. Turpissimam aiebat Fauus Imperatori excusationem esse: non putauimus. Ego turpissimam homini puto. Omnia puta. Specta enim in bonis moribus aliquid existet apius. Fert humana natura insidiosos animos: fert ingratos: fert cupidos: fert impios. Cum de moribus unius iudicabis: de publicis cogita. Vbi maxime gaudebis: maxime metues. Vbi tranquilla tibi omnia uidentur: tibi nocitura non desunt: sed quod scunt. Sempiternum futurum aliquid quod te offendat existima. Gubernator nunquam ita tutos sinus explicuit securus: ut non expedire ad contrahendum armamenta disponderet. Illud ante omnia cogita foeda esse & execrabile uim nocendi: & alienissimam homini cuius beneficio etiam saeva mens ueliscit. Aspice elephantorum iugo colla submissa: taurorum pueris piter ac feris pulsantibus terga impune calcata: & repetes intra pocula sinusque: innoxio lapsu dracones & intra domum ursorum leonumque ora placida tractantibus adulantibusque. Non ergo feras pudebit cum animalibus permixtasse mores. Nefas est nocere patriae: ergo cuique. Nam haec pars patriae est. Sanctae partes sunt: si uniuersum uenerabile est ergo & homini. Nam hic in maiore tibi urbe ciuis est. Quid si nocere uelint manus pedibus? manibus oculi: ut omnia inter se membra consentiunt: quia singula seruari potius interest. Ita homines singulis parcent: quia ad coetum geniti sunt. Salua autem est societas nisi amore & custodia partium non potest. Ne uiperas quidem & nutrice: & si qua morsu aut ictu noceat effugeremus: si in reliqua mansuefacere possemus aut efficere: ne nobis alius periculo essent. Ergo ne homini quidem nocebimus quia peccauit: sed ne pecces. Nec unquam ad praeteritum sed ad futurum poena transfertur. Non enim irascitur: sed cauet. Nam si puniendum est cuique paruū maleficiumque ingeniū est: poena neminem excipiet. At enim ira habet aliquam uoluntatem: & dulce est dolore reddere. Minime. Non enim ut in beneficiis honestum est merita: meritis repensare: & iniuria iniuriis. Illic uinci turpe est. Hic uicere. Inhumanum uerbum est: & quod pro iusto receptum: ultio & talio non multum differt nisi ordine: quod dolore regis tantum

LIBER SECVNDVS

excusatus peccat. M. Catonē ignorans in balneo quidam percussit imprudens. Quis illi sciens facere iniuriam? Postea satissacienti Cato non memini inquit percussum me. Melius putauit non agnoscere quā uindicare. Nihil inquit illi post tantā petulantiā mali factū ē. Immo multū boni: coepit Catonē noscere. Magni animi est iniurias despicere. Vt ionis contumeliosissimū genus est nō esse uisum dignum ex quo peteret ultio. Multi leues iniurias despicere altius sibi dimiserē dū uindicāt. Ille magnus & nobilis est qui more magnæ feræ latratus minutorum canū securus exaudiat. Minus inquit contemnemur si uindicauerimus iniuriam: si tanquā ad remedium uenimus sine ira. Veniamus non quasi dulce sit uindicari: sed quasi utile.

De simulanda iniuria. *desimulanda iniuria.*

Aepe aut̄ satius fuit dissimulare quā ulcisci: potētiorque iniuriæ hilari uultu nō patienter tantū ferendū sunt. Faciet itēque si se fecisse crediderint. Hoc habet pessimū: animi magna fortuna isolentes quos læserunt oderūt. Notissima uox est eius qui in cultu regū cōtenuerat: Cum illū qdā interrogaret: quoniā rarissimā rē in aula cōsecutus est. Iniurias inquit accipiendo & gratias agēdo de ip̄is sæpe adeo iniuriā uindicare nō expedit: ut ne fateri qdē expediat. C. Cæsar pastoris splendidi eq̄is romani filium cū in custodia habuisset: Imundiciis eius & incultioribus capillis offensus rogāte patre: ut salutē sibi filii concederet quasi de supplicio eius admonitus: ad mortē duci protinus iussit. Ne tamē oīa inhumāe faceret aduersum patrē ad cōnā illū inuitauit eo die: uenit pastor nihil uultu eius exprobāte. ppinauit illi Cæsar hemina: & posuit illi custodē: pdurauit miser: nō aliter quā si filii sanguinē biberet. Vnguētū & coronas misit: & obseruare iussit an sumeret. Sūpsit eo die quo filiū extulerat. lacebat cōuiuia cētēsimus: & potiōes uix honestas natalibus liberorū podagricus senex hauriebat: cū iterim nō lachrymas emisit: nec dolorē aliquo si gno erūpere passus ē. Cōnauit tanquā pro filio exorasset. Quæris quare? Hēbat alter. Quid ille Priamus non dissimulauit irā: & regis genua cōplexus ē? Fonestā pfusamque cruore filii manū: ad os suū retulit & cōnauit: sed tantū sine unguēto: sine coronis: & illū hostis feiussimis multis solatis ut cibū capet hortatus ē: nō ut pocula igētia sup̄ caput posito custode siccaret: cōtēpsisset romanū patrē si sibi timuisset. Nunc irā cōpescuit pietas. Dignus fuit in eū pmitteret a cōuiuio ad ossa filii legēda discedere. Ne hoc qdē pmisit benignus. Interim & comis adolescēs propitiatiōibus senē crebris ut cura leniret admonēs lacebāt. Cōtra ille se lætum & oblitū qd eo eēt actū die prædixit. Periret alter filius si carnifici conuiuia nō placuisset. Ergo ira abstinedū est siue par est quā laceffendus est: siue supior: siue inferior. Nā cū pare cōtēdere anceps est. Cū supiore furiosum. Cū inferiore sordidū. Pusilli hoīs & miseri ē repetere mōdētē: ut mures & formica: quā si manū admoueris ora cōuertāt. Imbecillā se lædi putāt si tīgūt. Faciet nos mitiores si cogitauerimus quā aliquādo nobis pfuit ille cui irascimur: & meritis offensam redimere. Illud nobis occurrat quātū cōmēdatiōis nobis allatura sit clementiæ fama: & quā multos uenia amicos utiles fecerit. Ne irascamur inimicorū & hostiū liberis. Inter syllanæ crudelitas exēplar ē qd a R. P. liberos pscriptorū submouit. Nihil ē iquiū quāliquē hæredē paterni odii fieri. Cogitemus quotiēs ad ignoscēdū difficiles erimus: an expediat omnes nobis inexorable esse. Quā sæpe ueniā qui negauit petir: quā sæpe pedibus eius aduolutus est: quē suis repulit. Quid est gloriosius quā irā amicitia mutare? quos. Po. R. o. scēliciores habet socios fidelioresque quā uidoribus? Irasceat aliquis. Tu contra: beneficiis prouoca. Cadit statim similtas ab altera parte deserta nisi pariter non pugnat: sed si utrinq̄ certabit ira concurrat. Ille ē melior qui prior pedē ab ira retulit. Victus ē qui uicit pcussit te. Recede. Rēferendo enim: & occasione sapius feriēdi dabis: & excusationē nō poteris reuelare cū uoles. Nunquā uelit quisquā tam grauiter hostē ferire: ut relinquat manū in uulnere: & se ab ista reuocari non possit. Atque tale ira telū est: ut uix retrahat. Arma nobis expedita prospicimus gladiū cōmodū & habile. nō uitabimus impetus animi his graues magis furiosos & irreuocabiles. Ea demum uelocitas placet quæ ubi iussa est uestigiū sistit: nec ultra destituta percurrit: & quæ flecti & a cursu ad gradum reduci potest. Aegros scimus neruos eē: ubi iuitis nobis mouent. Senex autem ifirmi corporis est: quā cum ambulare uult currit. Animi motus eos putemus sanissimos ualidissimosque: quā nō arbitrio ibūt: non suo ferent. Nihil tā æque pfuit: quā prius itueri deformitatē rei: deinde periculū. Nō ē ullius affectus facies turbatior: pulcherrima hora fœdauit: toruos uultus ex tranquillissimis reddit. Linquit decor omnis iratos: etiam si amictus illius irati cōpositus sit ad legē: retrahēt uestē: omnēque curā cui effundēt. Si capilloque natura uel arte iacentiū nō iformis est habitus: cū in aīo ihorrescunt & tumescūt uenæ. Cōcutiet crebro spū pectus: rabida uocis eruprio colla distendit. Tunc artus turbidi iquietæ manus torius corporis fluctuatio. Qualem itro putas esse aīum: cuius extra imago tā fœda ē? Quanto illi itra pectus terribilior uultus ē: acrior spūs: itensior ipetus rupturus se nisi eruperit. Quales sunt hostiū uel ferarū: cæde madētū: aut ad cædē euntriū aspectus. Quālia poetæ iferna monstra finxere: succicta serpētibz & igneo flatu. Quales ad bella excitāda: discordiamque in populos diuidēda: pacēque lacerādā deterrie iferum exeūt furia. Talē nobis irā figuremus: flāma: lumina ardētia: sibilo: mugitūque: & gemitū: & stridore: & siqua his iuiusior uox est pstrepentē tela manū utrāque: quā timentem. Neque enī illi tegere secuta est toruam cruentāque & cicatricosam ex uerberibus suis liuidam icessu suæ famei effusam: multa caligie icursitantem: uastantem: fugātemque: & oīum odio laborātem: sui maxie si aliter nocere non possit: terras: maria: cælū ruere cupientē ifestā pariter iuisamque. Vel si uidetur qualis sit apud uates nostros. Est sanguineum quatiens dextra læuāque flagellum. Aut scissa gaudens uadit discordia palla. Aut si magis dira facies excogitari diri affectus potest. Quibusdā: ut ait Sestius iratis profuit aspectus se speculū. pturbauit illos tanta mutatio sui: uelut i rem præsentē adducti nō agnouerūt se. & quantum ex uera deformitate imago illa speculo repercussa reddebat aīus si ostendi: & si in ulla materia per locum posset itruētes nos cōfunderet. At maculosusque æstuus & distortus & timidus. Nūc quoque tāta deformitas

eius est per ossa carnesq; & tot impedimēta effluens. Quid si nudus ostenderet speculo qui neminem de-
tentū ab ira credit? Quid ergo qui ad speculum uenerat: ut se mutaret iā mutauerāt. Iratis qdem nulla est
formosior effigies q̄ atrox & horrida: qualesq; esse etiam uideri uolunt. Magis illud uidendum est q̄ mul-
tis ira per se nocuerit. Alii nimio feruore: rupere uenas: & sanguinē supra uires elatus clamor aegescit: & lu-
minū suffudit aciem. In oculos uehementius humor aegestus: & in morbos aegri recidere: nulla celsior ad
insaniam uia est. Multi itaq; continuauerunt iræ furorem: nec q̄ expleuerant mentem unq̄ receperūt. Aia/
cem in mortem aegit furor: in furorem ira: mortem liberis: aegestatem sibi: ruīnam domui impræcant. &
irasci se negant: non minus q̄ insanire furiosi. Amicissimis hostes: uitandiq; charissimis. Legem nisi quam
nocent immemores ad minima mobiles. Non sermone: non officio adiri faciles. Per oīa uim gerunt. gla-
diis & pugnare parati: & incumbere. Maximum n. malum illos coepit: & oīa exuperans uitia. Alia paulatī
uitia. Alia intrant repentina & uniuersa uis eius est. omnes deniq; alios effectus sibi subiicit. Amorem ar-
dentissimum uincit. Transfoderunt itaq; amata corpora & in eorum quos occidunt & tacere complexi-
bus. Auaritiam dūrissimum malum minimumq; flexibile ira calcauit. Adapta opes suas spargere: & do-
mū rebusq; in unum collatis inicere ignem. Quid non ambitiosius? Magno extimata ira proiecit. Insi-
gnia honoremq; delatum depulit. Nullus affectus est in quem non ira dominetur.

Lucii Annei Senecæ ad Nouatum Liber tertius de Ira.

De Ira Liber tertius

111

Vod maxime desiderasti Nouate nunc facere: tētabimur iram excidere animis: aut certe re-
frenare: & impetus eius inhibere. Id aliquādo palam aperteq; faciēdū ē: ubi minor uis ma-
li patitur. Aliquando ex occulto: ubi nimīū ardet: omniq; ipedimēto exasperat & crescit.
Refert quantas uires quāq; integras habeat. Vtrū ne uerberanda & agēda sit: an credere
ei debeamus (dum tempestas priā defauit: ne remedia ipsa secum ferat. Consiliū pro mori-
bus cuiusq; capiēdū erit. Quosdā n. p̄ces uicūt. Quidā isultāt istantq; submissis. Quosdā
terrēdo placabimus. Alios obiurgatio. Alios confessio. Alios pudor coep̄to deiecit. Alios moralem p̄cipi-
tis mali remediū: ad q̄ nouissime descēdēdū ē. Ceteri n. affectus dilationē recipiūt: & curari tardius pos-
sunt. Hæc incitata & seipsam rapiens uolētia: non paulatim procedit: sed dū incipit tota est. Nec alioq; mo-
re uitioq; sollicitat animos: sed abducit & impotentes sui: cupidosq; uel cōis mali exagitat. Nec in ea tantū
in quæ destinauit: sed in occurrentia obitus fuit. Cetera uitia ipellunt animos: ira præcipitat. Ceteris eti-
am si resistere contra affectus suos non licet: aut certe affectibus ipsis licet stare: hæc non secus q̄ fulmina p̄-
cellatq; & si qua alia irreuocabilia sunt: q̄a non eunt: sed cadunt: uim suam magis ac magis tendit. Alia ui-
tia a ratione hæc a sanitate desinit. Alia accessus lenes habent: & incrementa fallentia: in iram deiectus ani-
morum est. Nulla itaq; resurgit magis attonita: & in uires suas prona. & siue successit superba: siue frustra
insana: ne repulsa quidem in tedium acta ubi aduersarium fortuna subduxit in seipsa morsus suos uertit.
Non refert quantū sit ex quo surrexerit. Ex leuissimis enim in maxima euadit. Nullam transit ætatem.
Nullū hominū genus excipit. Quædā gentes beneficio aegestatis non nouere luxuriā. Quædam quia ex-
ercita & uagæ sunt effugere pigritia: q̄bus incultus mos aegrestisq; uita est. Circūscriptio ignota ē: & fraus
& quocūq; in foro malum nascit. Nulla gens est quā non ira institet: tam inter Graios q̄ barbaros po-
tēs. Nō minus pernicioſa leges metuentibus: q̄ quibus iura distinguit modus uiriū. Deniq; cetera singu-
los corripunt: hic unus affectus est qui interdū publice concipit. Nunq̄ uniuersus populus foeminae amo-
re flagrauit. Nec in pecuniā aut lucrū tota ciuitas spem suā misit. Ambitio uiriū omnes occupat. Impoten-
tia non est malum publicum. Sæpe in irā uno agmine itū est: uiri: foeminae: senes: pueri: principes: uulgusq;
consensere. & tota multitudo paucissimis uerbis concitata ipsum cōcitatore m antecessit. Ad arma protin-
us ignesq; discursum est: & indicta finitimis bella aut gesta cum ciuibus. Totæ cū stirpe omni cremata
domus: & modo eloquo fauorabilis: habitus in multo honore irā suæ cōcionis excepit. In Impatorē suū
legiones pila torserūt: discedit plebs tota cū pluribus: publicū cōsiliū senatus: nō expectatis delectibus: nec
nominato Imperatore subito iræ suæ duces legit: ac per tecta urbis: nobiles consecratus uiros supplicium
manu sumpsit. Violat legationes rupto iure gentiū. Rabiesq; infanda ciuitatē tulit. Nec datū tempus quo
resideret tumor publicus: sed deductæ protinus classes: & onerata tumultuario milite. Sine more sine au-
spiciis populus ductu iræ suæ egressus: fortuita raptaq; pro armis gessit. Deīde magna clade temeritatē au-
dacis ira eluit. Hic barbaris forte uiuentibus in bella exitus ē: cum mobiles aīos species iniuriæ ptulit agū-
tur statim: & qua dolore traxit ruinæ modo regionibus incidunt icōpositi: interiti: incauti pericula appe-
tentes sua: gaudēt feriri: & istare ferro: & tela corpore urgere: & per suū uulnus exire. Non est inq; dubiū
quin magna ista & pestifera sit uis. Ideo quædam modū sanari debeat mōstra. Atqui ut in prioribus libris di-
xi: stat Aristoteles defensor iræ: & uetat illa nobis execari. Calcar ait eē uirtutibus. Hæc erepta inermē ani-
mū & ad conatus magnos pigrū: & inermemq; fieri. Neccesarium est itaq; editatē eius: ac feritatem co-
arguere: & ante oculos ponere quantum monstri sit homo in hominem furens: quantocq; impetu ruat: nō
sine perniciē sua perniciōsus: & ea deprimens quæ mergi nisi cum mengente non possunt. Quid ergo fa-
niam hunc aliquis uocat: qui uelut tempestate correptus nō it sed agit: & furenti malo seruit? Nec man-
dat ultionē suā: sed ipse eius exactor animo: simul ac manu sæuit. Charissimozq; eorūq; mox amissa flectu-
rus est carnifex. Hunc aliquis affectū uirtuti adiutorē comitēq; dat: consilia sine quibus uirtus gerit nihil
obturbantē. Caducæ sinistræq; sunt uires: & in malū suū ualidæ in quas ægq; morbus & accessio erexit.
Non est ergo q̄ me putes tempus in superuacuis consumere q̄ iram quasi dubiā apud homines opinio-
nis sic ifamem: cum aliquis sit. Et qdem de illustribus philosophis q̄ illi indicat operas: & tanq̄ utilem ac

LIBER TERTIVS

spiritus subministrantem in praelia in actus rerum ad omne quodcumque calore aliquo gerendum est nocet. Ne quem fallat tanquam aliquo tempore aliquo loco profutura. Ostendenda est rabies eius effrenata & attonita: apparatusque illi reddendus est suus eculeus & fidiculae: & ergastula: & cruces: & circumdati defossis corporibus ignes: & cadauera quoque trahens uncus: uaria uinculorum genera: uaria poenae: lacerationes membrorum: inscriptiones frontis: & bestiarum imaniuum cauernae. Inter haec instrumenta colloceat ira: durum quoddam: atque horridum strides omnibus per quae fuerit deterior: ut de ceteris dubium sit: nulli certe affectui peior est uultus: quem in prioribus libris descripsimus: asperum & acrem. Et nunc subito reuerso sanguine fugatoque pallentem: nunc in os omne calore ac spiritu uerso subrubicundum: & simile cruento: uenis tumens oculis nunc tepidis & exilientibus. Nunc in uno obtutu defixis & haerentibus. Adice nunc dentium iter, se arietatorum: & aliquem esse cupientium non alium sonum quam e apertis tela sua attritu accipientibus. Adice articulorum crepitum cum se ipsae manus frangunt: & pulsatum saepius pectus anhelitus: crebros tractosque altius gemitus: instabile corpus: incerta uerba: subitis exclamationibus tremetia: labra iterdumque complexa: & durum quoddam exhibentia. Ferarum mehercules siue illas fames exagitat: uel ifixum uisceribus ferrum: minus te tra facies est: et cum uenatorem suum semianimes morsu ultio petunt: quod hominis ira flagrantis. Age si exaudire uoces ac minas uacer: qualia excarnificati a uerba sunt: nonne reuocare se quisque ab ira uolet: cum intellexerit illam a suo primum malo incipere. Non uis ergo admoneam eos qui iram summa potentia exercent: & argumentum uirium existimant: & in magnis magnae fortunae bonis ponunt paratam ultionem quam non sit potens imo nec liber quidem dici possit: irae suae captus. Non uis admoneam quo diligentior quisque sit & ipse se circumspectat: alia autem mala ad pessimos quosque pertinere iracundiam et eruditus hominibus & in alia sanis irripere: adeo ut quidam simplicitatis iudicium iracundiam dicant: & uulgo credas facilimis quosque huic obnoxios. Quorsus inquit hoc pertinet? Ut nemo se iudicet tutum ab illa cum lentos quoque natura & placidos in sauitia ac uiolentiam euocet. Quoadmodum aduersus pestilentiam nihil potest firmitas corporis: & diligens ualitudinis cura. Promiscue enim ibecilla robustaque iuadit. Ita ab ira tam inquietis moribus periculum est: quam compositis & remissis quibus eo turpior ac periculosior est: quo plus in illis mutat. Sed cum primum sit non irasci. Secundum detinere. Tercium alienae irae mederi. Dicam primum quoadmodum in iram non incidamus. Deinde quem admodum ab illa liberemur. Nouissime quoadmodum irascere retineamus placemusque: & ad sanitatem reducamus. Ne irascamur praestabimus: si omnia uitia irae nobis subinde proposuerimus: & illam bene extima uerimus. Accusanda est apud nos: damanda perscrutanda eius mala: & in medium protrahenda sunt: ut qualis sit appareat: comparanda cum pessimis est. Auaritia acquirat & contrahit quo aliquid melior utatur. Ira incendit. Paucis gratuita est. Iracundus dominus quosdam in fugam seruos agit: quosdam in morte quanto plus irascendo quam id erat propter quod irascebas amisit. Ira patri luctum: marito diuortium attulit: magistratui odium: cadidato repulsum. Potior est quam luxuria quoniam illa sua uoluptate diuortium attulit: magistratui odium: cadidato repulsum. Potior est quam inuidia. Ille enim infeliciter fieri nolunt: haec facere. Ille fortuitis malis delectant: haec non potest expectare fortunam. Nocere ei quem odit non noceri uult. Nihil est simultatibus grauius: has ira conciliat. Nihil est bello funestius: In hoc potentium ira corrupta. Ceterum etiam illa plebeia ira & priuata: inermis & sine uiribus bellum est. Praeterea ira ut seponamus quae mox secutura sunt damna: insidias: perpetuam ex certaminibus mutuis sollicitudinem dat poenas dum exigit. Naturam hominis uitat: Illa in amore hortatur: haec in odium. Illa prodesse iubet: haec nocere. Adice quod cum indignatio eius animi suspecta eueniat: & animosa uideatur: pusilla est & angusta. Nemo enim non eo a quo se contemptum iudicat minor est. At ille ingens animus & uerus extimator sui non iudicat iniuriam: quia non sentit: ut tela a duro resiliunt: cum dolore cedendis solido feruntur. Ita ulla magnum animum iniuria ad sensum suum adducit. Fragilior eo quod petit. Quanto pulchrius uelut nulli penetrabilem telo: omnes iniurias contumeliasque respuere. Ultio doloris confessio est. Non est magnus animus quem incurrit iniuria. Aut potentior te: aut ibecillior laesit. Si imbecillior: parce illi. Si potentior: tibi. Nullum est argumentum magnitudinis certius quam nihil posse quo instigeris accidere. Pars superior mundi & ordinatior ac propinqua sideribus: nec in nubem cogitur: nec in tempestatem impellitur: nec uersatur in turbinem: omni tumultu caret: inferiora fulminantur. Eodem modo sublimis animus: quietus semper: & in statione tranquilla collocatus: intra se praemens quibus ira contrahitur: modestus & uenerabilis est & depositus. Quorum nihil inuenies in irato. Quis enim traditus dolori & furens non primam reiecit iniuriam? Quis impetu turbidus & in aliquem ruens non quicquid in se uerecundi habuit abiecit? Cui officiorum numerus aut ordo consistit incitato? Quis linguae temperauit? Quis ullam partem corporis tenuit? Quis se regere potuit in immensum? Proderit nobis illud Democriti salutare praeceptum: quo monstratur tranquillitas: sine quo priuati neque publice multa: aut maiora uiribus nostris aegerius. Nunquam foeliciter in multa discurrenti negotia dies transiit: ut non aut ex homine: aut ex re offensus nascatur: quem animum in iras parat. quem admodum per frequentia urbis loca properanti in multos incurritandum est: & alicubi labi necesse est: alicubi retineri: alicubi aspergi. Ita in hoc uitae actu dissipato & uago multa impedita: multae quae relae incidunt. Alius spem nostram fefellit: alius distulit: alius intercepit. Non ex defiato propolita fluxerunt. Nulli fortuna tam dedita est: ut multa tentanti ubique respondeat. Sequitur ergo ut is cui contra quae proposuerat aliqua cesserunt: impatiens hominum rerumque sit. Ex leuissimis causis irascitur: nunc personae: nunc negotio: nunc loco: nunc fortunae: nunc sibi. Itaque ut quies possit esse animus: non est iactandus: nec multarum: ut dixi: rerum actu fatigandus: nec magnarum supra uitres appetitarum. Facile est leuia aptare ceruicibus: & in hanc aut in illam partem transferre sine lapsu. Atque alienis in nos manibus ipsi tanta aegre sustinemus: uicti in proximo effundimus: & dum stamus sub sarcina ipares oneri uacillamus. Idem

accidere in rebus ciuilibus ac domesticis scias. Negocia expedita & habilia sequuntur actorem. Ingertia & supra mensuram ageris: nec dant se facile: & si occupata sunt praemittunt atque adducunt administratorem: qui non quae facilia sunt aggreditur: sed uult facilia esse quae aggressus est. Quotiens aliquid conaberis te simul & ea quae paruas quibusque pararis ipse metire. Faciet enim te asperum poenitentia operis infecti. Hoc interest utrumque: si feruidi sit ingenii: aut frigidus: aut humilis. Generoso repulsa ira exprimit: languido inertique tristitia. Ergo actiones nostrae: nec paruae sint: nec audaces: nec improbae. In uitium spes exeat. Nihil conemur quod mox adepti quoque successisse meremur. Demus operam ne accipiemus iniuriam quam ferre nescimus. Cum placidissimo & facilissimo & minime obnoxio morologo uiuendum est. Sumunt a conuersantibus mores. Et ut quidam in contactis corpore uitia transiliunt: ita animus mala sua proximis tradit. Ebriosus conuictores in amore uini trahit. Impudicorum coetus fortemque & si liceat uirum emollit. Auaritia in proximus uirtus suum transulit. Eadem ex diuerso ratio uirtutum est: ut omne quod secum habent mitigent. Nec tam ualitudini profuit utilis regio & salubrius caelum quam animis pauperum firmis in turba meliore uersari. Quae res quanto possit intelliges: si uideris feras quoque conuictu nostro mansuescere. Nullique immani bestiae uim suam permanere si hominis contubernium diu passa est. Recedit omnis asperitas paulatimque inter placida dediscit. Accedit huius non tantum exemplo melior sit: quam cum quibus hominibus uiuit: sed quod causas irascendi non inuenit: nec uitium suum exercet. Fugere itaque debebit omnis quos iraturos iracundia sciit. Qui sunt inquit isti? Multi ex uariis causis idem facituri. Offenderit te superbus contemptu: diues contumelia: petulas iniuria: liuidus malignitate: pugnae contentio: uersutus & mendax uanitate. Non feres a suspitioso timeri: a pertinace uinci: a desicato fastidiri. Elige simplices faciles: moderatos qui iram tuam nec euocent & ferant. Magis adhuc proderunt submissi & humani. & dulces: non tamen usque in adulationem. Nam iracundos nimia assentatio offendit. Erat certe amicus noster uir bonus sed irae partioris: cui non magis erat tutum blandiri quam maledicere. Caelium oratorem fuisse iracundissimum constat. Cum quo ut aiunt cenabat in cubiculo lectae patientiae cliens: sed difficile erat illi in crapulam coniecto rixam eius cum quo edebat effugere. Optimum iudicauit quicquid dixisse sequi secundans agere. Non tulit Caelius assentiētem sed exclamauit: dic aliquid contra: ut duo scimus. Sed ille quoque quod non irascere iratus cito sine aduersario desit. Eligamus ergo uel os potius si consilii nobis iracundiae sumus: qui uultu nostrum acfermonem sequantur. Facient quidem nos delicatos. & in mala consuetudine inducent: nihil contra uoluntate audiendi: sed proderit uitio suo interuallum & quiete dare. Difficilis quoque & indomiti naturam blandiente feret. Nihil asperum: terrumque palpati est: quotiens disputatio longior & pugnatior erit. In prima resistamus: antequam robur accipiat: aut seipsam contentio: & dimissos alius tenet. Facilius est se a certamine abstinere: quam abducere. Studia quoque grauiora iracundis obmittenda sunt: aut certe citra lassitudinem exercenda. Et animus non inter plura uersandus: sed artibus amoenis tradendus. Lectio illi carminum obleuiat & historia fabulis detinet: mollius delicatiusque tractet. Pythagoras perturbationes animi lyra componebat. Quis autem ignorat lituos & tubas concitamenta esse: sicut quosdam cantus blandimenta: quibus mens resoluatur? Confusis oculis profunt uisoria & quibusdam coloribus infirma acies acquiescit: quorundam splendore constringitur: sic mentes aegras studia laeta permulcent. Forum aduocationes: iudicia: fugere debemus. & omnia quae exulcerant uitium: aequae cauere lassitudinem corporis. Consumit enim quicquid in nobis mente placidum est: & acriter concitant. Ideo quibus stomachus suspectus est: processuri ad res agendas maioris negotii bile cibo temperant: quam maxime mouet fatigatio: siue quia calorem media compellit: & nocere sanguini cursumque eius uenis laborantibus sistit: siue corpus: quia attenuatum & infirmum incubit animo. Certe ob eandem causam iracundiores sunt ualitudine aut aetate fessi. Fames quoque & sitis ex eisdem causis uitanda est: exasperat enim & incendit animos. Vetus dictum est. A lasso rixam quaeri. Aequae autem & ab esuriēte & a sitiēte & ab omni homine quem aliqua res urit. Nam ut ulcera ad leuem tactum: deinde etiam ad suspensionem tactus condolent. Ita animus affectus: minimis offenditur: adeo ut quosdam salutatio: epistola: oratio: & interrogatio litem euocent. Nunquam sine querela aegra tanguntur. Optimum est itaque ad primum mali sensum mederi: sibi tamen uerbis suis quoque minimam libertatis dare & inhibere impetum. Facile est autem affectus suos cum primum oriuntur deprehendere. Morbum signa praecurrunt. Quodmodum tempestatis ac pluuiae ante ipsas nota eueniunt: ita irae amoris oiumque istarum procellarum animos uexantium sunt quaedam praenuncia. Qui comitali uitio solent corripi: iam aduentare ualitudinem intelligunt: si calor summus deseruit: & incertum lumen neruorumque trepidatio est: si memoria sublabitur caputque uersat. Solitis itaque remediis incipientem causam occupant: & odore gustuque quicquid uitauerunt turbamur: & sine teste ceciderunt. Proderit morbum suum nosse: & uires eius antequam spatiens opprimere. uideamus quid sit quod nos maxime concitet. Alium uerbosum: alium regum contumeliae mouet. Hic uult nobilitati suae: hic formae suae parcit. Ille elegantissimus haberi cupit: ille doctissimus. Hic superbiae impatiens est: hic contumaciae. Ille feruos non putat dignos quibus irascit: hic intra domum saeuus est: fortis: mitis. Ille rogari inuidiam iudicat: hic non rogari contumeliam. Non omnes ab eadem parte feriuntur. Scire itaque oportet quid in te imbecillum sit: ut id maxime protegas. Non expedit omnia uidere: omnia audire: multum nos iniuriae transeant: ex quibus plerumque non accipit qui nescit. Non uis esse iracundus: ne sis curiosus. Qui ingrit quid in se dictum sit: quod malignos sermones etiam si secreti habiti sint euerit: seipsum irascit. Quaedam interpretatio eo producit ut uideantur iniuriae. Itaque differenda sunt: alia diridenda: alia donanda. Circumscribenda multis modis ira est. Plerumque in lusu iocumque uertantur. Socratem aiunt colapho percussum nihil amplius dixisse: quam molestum esse quod nescirent homines quando cum galea prodire deberent. Non quemadmodum facta sit iniuria refert: sed quemadmodum lata. Nec uideo quare difficilis sit moderatio:

cum sciam tyrānorum quoq; tumida & fortunata licentia ingenia familiaremq; sibi sœuitiam repressisse Philistratū certe atheniēsiū tyrannū memoriā prodit: Cum multa in crudelitatē eius ebrius cōiuiua dixisset: nec deessent qui uellent maius ei moderare: & alius hinc: alius illinc: faces subderent: placido animo tulisse: & hoc irritantibus respondisse non magis illi se succensere: q̃ si quis obligatis oculis in se occurrisset. Magna pars quærelas manu fecit: aut falsa suspicando: aut læuia aggrauando. Sæpe ad nos ira uenit. Sæpius nos ad illam quæ nunq̃ accersenda ē: etiā cū incidit reiiciatur. Nemo dicit sibi hoc pp̃ qd̃ irascor haud fecisse potui. Nemo animū faciētis: sed ipsum extimat factū. Atqui ille intuendus est: an uoluerit: an iciderit coactus sit: an deceptus odiū secutus sit: an præmiū sibi morem gesserit: an manū alteri cōmodauerit: aliqd̃ peccātis ætas facit: aliqd̃ fortuna ut ferre: aut pati: aut humanū: aut humile sit. Eo loco nos cōstituiamus quo ille est cui irascimur. Nunc facit iracūdos iniqua nostrī æstimatio & quæ facere uellemus pati nolumus: nemo se differt. Atqui maximū remediū iræ dilatio est: ut primus eius feruor relāguescat: caligo quæ præmit mentē: aut residat: aut minus densa sit. Quædā ex his quæ te præcipitē ferebant hora non tantū dies molliet. Quædā ex toto euanescent. Si nihil petita aduocatio apparebit iudicium non esse iram: quicquid uoles quale sit scire tēpori trade. Nihil diligenter in ductu cernitur. Non potuit impetrare Plato a se tēpus cū seruo suo irascere: sed ponere illū statim tunicā: & præbere scapulas uerberibus iussit sua manu ipse percussurus. Postq̃ itellexit irasci se sicut sustulerat manū suspensam detinebat: & stabat percussori similis. Interrogatus deinde ab amico: qui forte interuenerat: quid ageret. Exigo inquit poenas ab homine iracūdo: uelut stupēs gestū illū seruitori deformē sapiētī uiro seruabat: oblitus iam serui: q̃a aliū quem potius castigaret inuenerat. Itaq; abstulit sibi in suos potestatē: & ob peccatū quoddā cōmotior. Tu inquit Speusippe seruulū istū uerberibus obiurga: nā ego irascor ob hoc nō cecidi propter quod alius cecidisset. Irascor inquit plus faciā: q̃ oportet. Libentius faciā. Non sit iste seruus in eius potestate: qui in sua nō est. Aliquis uult irato cōmitti ultionē cū Plato sibi ipse imperiū abrogauerit. Nihil tibi liceat dū irasceris. Quare: quia uis omnia licere pugna tecū ipse: si irā uincere non potes: illa te incipit uincere: si abscondit: si illi exitus non datur. Signa eius obruamus: & illam quātum fieri potest occultā secretāq; teneamus. Cū magna id nostra molestia fiet. Cupit exilire & incēdere oculos: & mutare faciē: sed si emiēre illi extra nos licuit: supra nos est. In imo pectoris secessu recondat. Feraturq; nō ferat. Immo in cōtrariū omnia eius iudicia flectamus. Vultus remittat. Vox lenior sit. Gradus lentior. Paulatim cum exterioribus iteriora formantur. In Socrate iræ signū erat uocē submittere: loqui partius. Apparebat tunc illum sibi ob stare: Depræhendebat itaq; a familiaribus coarguebat. Nec illi exprobatio latitantis iræ ingrata. Quid ni congauderet q̃ iram suam multi intelligerent: nemo sentiret. Sensisset autem nisi uis amicis obiurgādi se dedisset: sicut ipse sibi in amicos sumpserat. Quāto magis hoc nobis faciēdū est. Rogemus amicissimū quēq; ut tunc maxime aduersus nos libertate utat: cū minime illam iram pati poterimus. nec assentiat iræ nostræ cōtra nos potēs malū & ap̃ nos generosum dū conspiciamus: dū nostri sumus aduocemus. Qui uinū male ferūt & ebrietatis suæ temeritatem ac petulantiam metunt: mandant suis ut e conuiuiō auferant. In temperantiam in morbo suo experti parere sibi in aduersa ualitudine uerant. Optimū est notis uitii impedimenta prospicere & ante omnia compōere animū ut & grauissimis rebus subditisq; concursus iram aut nō sentiat: aut magnitudinē inopinatā iniuriæ exortā in aliū retrahat: nec dolorē suū profiteat. Id fieri posse apparebit si pauca ex ingēti turba exēpla protulerō: ex quibus utrūq; discerne licet. Quantū mali habeat ira ubi hominū non præpotentū potestate tota utit̃ q̃tū sibi imperare possit ibi moētū maiore cōpressa est. Cambysem regē nimis deditū uino. Traxhexaupes unus ex charissimis monebat ut partius biberet turpem eē dicens ebrietatē in Rege: quē oculi hominū: auresq; sequerent. Ad hoc ille ut scias inq̃t quē admodum nunq̃ excidam mihi approbabo iam & oculos post uinū in officio esse & manus. Bibit deinde liberalius q̃ alias capatioribus cyphis & iam grauis & uinolentus ac uiolētus obiurgatoris sui filium pro cedere ultra limē iubet alleuatq; super caput sinistra manu staret. tunc intendit arcum & ipsum cor adolefcētis (Id enim se petere dixerat) figit recisq; pectore hærens in ipso spiculū ostēdit: ac respiciēs patrem an satis certam haberet manum interrogauit. At ille negauit Apollinē potuisse certius dimittere. Dii illū male perdant animo magis q̃ conditiōe mācipiū. Eius rei laudator fuit cuius nimis erat spectatōrē fuisse Occasiōē blāditiæq; putauit: pectus filii in duas partes diductū & cor sub uulnere palpitās. Controuersia illi facere de gloria debuit: & reuocare iactū ut Regi liberet in ipso patre certiorē manū extēdere. O Regē cruentum. O dignū i quē sui arcus uertantur. Cū execrati fueris illum cōiuiua suppliciiis funeribusq; solū uetē: tamē sceleratius telū illud laudatū ē q̃ missum: Vidēs quō se pater gerere debuerit: stās sup̃ cadaver filii sui: cædēq; illā cuius & testis fuerat & causa: Id de quo non agitur apparet iram supprimi posse. Non maledixit Regi: nullum emisit me calamitosi quidem uerbum. Quod cum æque cor suū q̃ filii transfixū uideret potest dici merito deuorasse uerba. Nam siquid tanq̃ iratus dixisset nihil tanq̃ pater facere potuisset: Potest inquā uideri sapientius se in illo cursu gessisse q̃ cum de potandi modo præciperet: quem satius erat uinum q̃ sanguinem bibere. cuius manus poculis occupari pax erat. Accessit itaq; ad numerum eorū qui magnis cladibus ostenderūt: q̃ constarent Regum amicis bona consilia. Nō dubito q̃n Arpalus quop̃ tale aliquid Regi suo perfarumq; suaserit: quo offensus liberos illi epulandos apposuit: & subinde quā sit an placeret conditura. Deinde ut satis illū plenum malis suis uidit afferri capita illorum iussit. & quomodo esset acceptū interrogauit. Non defuerunt misero uerba: non os concurrir. Apud regem inquit omnis cœna iucunda est: Quid hac adulatione profecit: ne ad reliquias inuitaret. Non ueto patrem damare Regis sui factum. Non ueto quærere dignam tam truci portento poenam. Sed hoc interī intelligo posse

Et exigentibus malis nascentem irā abscondi: & ad uerba contraria sibi cogi. Necessaria est ista doloris re-
 frenatio: utiq; hoc fortitis uitæ genus: & ad regiā adhibitis mēsam. Sic dī apud illos: sic bibis: sic respōde-
 tur. Funeribus suis arridēdū est. At tanti sit uita uidebimus. Alia ista quæstio ē. Nō cōsolabimur tā triste
 ergastulū: nō adhortabimur ferre iperia carnificū. ostēdemus in oī seruitute aptā libertati uia si æger ani-
 mus & suo uitio miser est: huic miseras finiri secū licet. Dicā & illi q i Regē icidit: sagittis pectora amico-
 rū petentem: & illi cuius dominus liberorū uisceribus patres saturat: qd gemis demens? qd expectas in te?
 Aut hostis aliq; per exitum gentis tuæ uidicer: aut Rex a longiquo potens aduolet. Quocunq; respexeris
 ibi malorū finis uidet. Vides illū præcipitem locū illac ad libertatem descendit: uidet illud flumen: illum
 puteū. Libertas illic in imo sedet. Vides illam arborem: breuem: horridā: ifœlicem: pendet idē libertas. Vi-
 des iugulū tuum: guttū tuū: cor: effigia seruitutis sunt. Nimis mihi operosos exitus monstras: & multum
 animi ac roboris exigentes. Quæris quod sit ad libertatem iter? Quælibet corpore in tuo uena. Quādiu
 qdem nihil tam itollerabile nobis uidet: ut nos expellat uita irā in quocunq; erimus statu renoueamus.
 Pernitiosa est seruientibus. Omnis enī idignatio in tormentum suū proficit: & iperia grauiora sentit quo
 contumacius patit. Sic laqueos fera dū iactat astrigit: sic auēs uiscum dum trepidantes excuciant: plumis
 omnibus illiniunt. Nulli tam artum est iugum quod non minus lædat ducentem q̄ repugnantem. Vnū
 est leuamentum malorū igentiū pati: & necessitatibus suis obseq; sed cum utilis sit seruientibus affectum
 suorū: & huius præcipue rapidi atq; effreni continentia utilior est regibus. perierūt omnia ubi q̄ntū suadet
 ira fortūa permittit. nec diu potest quæ multorū exercet potentia stare. Periclitant enim ubi eos q̄ separa-
 tim gemūt: communis moetus uixit. Plærosq; itaq; modo singuli mactauerūt: modo uniuersi: cū illos cō-
 ferrem in unū iras publicus dolor coegisset. Atq; plærq; sic iram quasi īsigne regnū exercuerūt. Sic Darius
 q̄ primus post ablatū magnorū iperium: persas & magnam partem oriētis obtinuit. Nam cū bellū scythis
 idixisse oriētem cigentibus rogatus ab Oraborto nobili sene: ut ex tribus liberis unū in solatiū patri reli-
 quæret duorū opa uterē plus q̄ rogabat pollicitus. Omnes se illi dixit remissū: & occisos in cōspectu pa-
 rentis abiecit crudelis futurus si oēs abduxisset. At quāto xerxes facilior qui Pithio quicq; filiorū patri unū
 uacationē petēti quē uellet eligere pmisit. deinde quem eligerat in ptes duas distractū ab utroq; uia late-
 re posuit. Et hac uictima lustrauit exercitū. Habuit itaq; quē debuit exitū uictus: & late lōgeq; fufus: ac stra-
 tam ubiq; ruinā suā cernens medius iter suorum cadauera īcessit. hæc barbaris Regibus feritas in ira fuit
 quos nulla eruditio: nullus litterarū cultus imbuerat. Dabo tibi ex Aristotelis sinu regem Alexandrū: q̄
 Clitū charissimū sibi & una educatū iter epulas transfodit manu qdem sua. Parum adulantem & pigre ex
 macedone ac libero in plicā seruitutē trāseuntē. Nā Lyfimachū æque familiarem sibi leoni obiecit. Nūq̄
 ergo hic Lyfimachus fœlicitate quadā dentibus leonis elapsus: ob hoc cū ipse regnaret mitior fuit. Nam
 Thelefforū rhodiū amicū suū undiq; decurtatū: cū aures illi nasumq; abscidisset: i cauea uelut nouū aīal ali-
 qd & inusitatum diu pauit: cum oris detruncati mutilatq; deformitas humanā faciē perdidisset. Accede-
 bat fames & squalor & illuues corporis in stercore suo destituti: collosis super hoc genibus manibusq; q̄s
 ī usum pedū angustia loci cogebat. Lateribus uero ex attritu exulceratis: nō minus fœda q̄ terribilis erat
 forma eius uidentibus. Factusq; poena sua monstrū māmā quoq; amiserat: tamē cū dissimilis esset homi-
 ni qui illa patiebat: dissimilior erat q̄ faciebat. Vtinā ista seuitia iter peregrina mansisset: exemplā: nec ī ro-
 māos mores cū aliis aduētitiis uitiis suppliciorū irarūq; barbariæ transissent. M. Mario cui uītati populus
 statuas posuerat cui thure & uino. N. supplicat. L. Sylla perfrigi crura: erui oculos: amputari manus iussit:
 & quasi totiens occideret quotiens uulnerabat. Paulatim & per singulos artus lacerauit. Quis erat huius
 iperii minister? Quis nisi Catilina? iam omne facinus. Marius exercens: si illum ante bustū. Quīti catuli
 carpebat: grauiissimus mitissimi uiri cineribus supra quos uir mali exempli populus tamen: & non tam ī-
 merito q̄ nimis amatus p̄ stullicidia sanguinē dabat. Dignus erat Marius q̄ illa pateret. Sylla q̄ iuberet. Ca-
 telina q̄ faceret. Sed idigna. R. P. quæ in corpus suū pariter & hostiū & iudicū gladios reciperet. Quid anti-
 qua persecutor? Modo. C. Cæsar Sextū papiniū cui pater erat consularis. Bethenū bassum quæstorem
 suum procuratoris sui filiū: aliosq; & egres romanos & senatores uno de flagellis cecidit. Torfit non quæ-
 stionis sed aī causā. Deinde adeo impatiens fuit differendā uoluntatis q̄ igentem crudelitas sine dilatione
 poscebat. Vt in Cirrha maternorū hortorū quæ porticum a ripa separat iambulans quasdā ex illis cū ma-
 tronis atq; aliis senatoribus ad lucernam decollaret: Quid istabat? quod periculū aut priuatū aut publicū
 una uox minabat? quantum fuit lucem expectare? Deniq; ne senatores populi romani sceleratus occide-
 ret q̄ fuit crudelitas eius supba ad rē p̄tinet scire: q̄q; aberrare aliquando possumus uideri: & ī deuiū exire.
 sed hoc ipum pars erit iræ sup solita seuiētis. Ceciderat flagellis senatores: ipse effecit: ut dici posset solet fie-
 ri: torferat p̄ oīa quæ ī regē natura tristissima sūt: fidiculis tabularibus: eculeo: igne: uultu suo. Et hoc loco
 respōdebis magnā rē si tres senatores quasi nequam mancipia iter uesperam & flammās diuisit. Homo q̄
 de toto senatu trucidādo cogitabat: q̄ optabat ut populus romanus unam ceruicem hēret: ut scelera sua tot
 locis ac tēporibus diducta in unū iētū & unū diem cogeret. Quid tam iauditū q̄ nocturnū supplicium? Cū
 larociniū tenebris abscondi solet. Ai aduersiones quo notiores sunt plus: ad exemplū emēdationēq; profi-
 ciant & hoc loco respondebis mihi qd tantopere admiraris. Isti beluæ quotidianū est: ad hoc uiuit: ad hoc
 uigilat. Nemo certe iuenietur alius q̄ iperauerit omnibus his ī quos animaduerti iubebat. Os īserta spon-
 gua īcludi: ne uocis emittendæ hērent facultatem: Cui unq̄ morituro non est relictū qua gemere: timuit
 ne q̄ liberiorē uocē extremus dolor mitteret: ne qd quod noller audiret. Sciebat autem innumerabilia esse
 quæ obicere illi nemo nisi periturus auderet. Cū spongiæ non iuenirent: scindi uestimenta miserorum:

LIBER TERTIVS

& in os farciri pānos iperauit. Quæ ista sæuitia est: liceat animū nō per uulnus emittere. Adficere his longū est: quos patres occisoz eadem nocte dimissis per domos centurionibus adhuc hō misericors luctu liberauit. Non enī Cuius sæuitiam: sed iræ malū propositū est scribere: quæ nō tantū in unū furit: sed gentes totas lacerat: sed urbes: sed flumina exuta ab omni sensu doloris conuerberat. Sicut Rex psag: totius populi nares recidit in Syria tidentio colura loci nomē est. Pepercisse illū iudicas q̄ non tota capita præcidit. Nouo genere poenæ delectatus est. Tale aliqd passi forent Aethiopes q̄ ob longissimum uitæ spatium macrobici appellant. In hos enī q̄a non supinis manibus exceperāt seruitutem: missiq̄ legatis libera responsa dederāt: quæ contumeliola Reges uocāt. Cambyfes fremebat: & puilis cōmeatibus non exploratis itinēribus per iūia per arentia trahēbat oēm bello utilē turbā: cui iter primum iter deerant necessaria: nec q̄q̄ subministrabat sterilis & iculta humanoz ignota regio: sustinebant famem primo tenerrima frondium & cacumina arborum: tum coria in ignæ mollita. Et qcquid necessitas cibū fecerat. Postq̄ iter harenas radices quoq̄ & herbas defecerāt apparuitq̄ inops ē animalīū solitudo. decimū quenz sortiti alimentū habuerunt famæ sæuius. Agebat adhuc ira regē præcipitem: cū partem exercitus amisisset: partē comedisset donec timuit ne & ipse uocaret ad sortem: tū demū signum receptui dedit. Seruabāt iterim illi generosæ aues: & istrumenta epularum camelis uehēbant. Cū fortirent milites eius q̄s male periret: q̄s peius uiueret. Hic iratus fuit genti: & ignotæ & immeritæ senseræ tantū Cyrus fluuiū. Nam cū babyloniam oppugnaturus festinaret ad bellū cuius maxia momēta ī occasiōibus sunt: gāgē late fusum amnē nādo trāsire tētauit: quod uix tutū est: & cū sensit æstatem: & ad minimum deductus est. Ibi unus ex his eqs q̄ trahere regium currum alibi solebant abreptus uehēmenter commouit regē. Iurauit itaq̄ amnē illū Regis cōmeatus auferentē eo se redacturū: ut transiri calcarig etiam a foeminis posset. Huc deide omnem transtulit belli apparatus: & tam diu assedit operi donec & .lxxx. cuniculis diuisum alueum in .ccc. & .lx. riuos dispereret: & siccū dimitteret in diuersum fluentibus aquis. periit itaq̄ tēpus: & magna ī magnis rebus iactura: & militum ardor quē inutilis labor fregit & occasio aggrediēdi imparatos: dū ille bellū iductū hosti cū fluuio gerit hic furor. Quid enim aliud uoces: romanos quoq̄ contigit. Ceni Cæsar uillā in herculanensi pulcherrimā: q̄a mater sua aliquando in illa custodita erat diruit: fecitq̄ eius per hoc notabilē fortunā: statem enim præ nauigabamus: nunc causa dirutæ quærit. Et hæc cogitanda sunt exempla quæ uites: & illa ecōtrario quæ sequaris moderata leuia: q̄bus nec ad irascendū causa defuit: nec ad ulciscēdū p̄as. Quidam facilius fuit Antigono q̄ duos manipulares duci iubere: q̄ icumbentes Regi tabernaculo faciebāt quod homines & periculosissime & libentissime faciunt. de Rege suo male existimant. Audierat omnia Antigonus: utpote cum iterdicentem & audientem paḡ itereffet: quem ille leuiter commouit: & lōgius inq̄t discēdite ne uox rex exaudiat. Idē quadā nocte cū quosdā ex militibus suis exaudisset: omnia mala ip̄acantes Regi: q̄ ipsos in illud iter & in extricabilē lutū deduxisset: accessit ad eos q̄ maxime laborabant: & cum ignorates a quo adiuuarent explicuisset. Nunc inq̄t maledicite Antigono cuius uitio in has miseras incidistis. Ei autem bene optate q̄ uos ex hac uoragine eduxit. Idem immiti aīo hostiū suoz maledicta q̄ ciuitū tulit. Itaq̄ cum in paruulo quodam castello græci obsiderent: & fiducia loci cōtēnentes hostem: multa in deformitatem. Antigoni iocarent: & nunc staturā humilē: nunc collisum nasum deriderēt. Gaudeo inq̄t Rex & aliquid boni sponsi in castris meis si hoc est si mei de me mala loquunt: leuū habeo: cū hos dicaces fames domuisset. captis sicut mos est: ut eos qui militiæ utiles erant in cohortes describeret: cæteros præconio subiceret. Idq̄ se negauit facturum fuisse: nisi expediret his dominum habere qui tam malam haberent linguam. Huius nepos fuit Alexāder q̄ lanceā in conuiuos suos torquēbat: q̄ ex duobus amicis: quos pauloante retulit. Alteq̄ feræ obiecit: alteq̄ sibi. Et his duobus tamē qui leoni obiectus est uixit. Non habuit hoc adiutus ille uitium ne paternū q̄dem. Nam si qua alia in Philippo uirtus fuit: & contumeliarū patietia īgens istrumētū ad tutelā regni Demochares ad illū perasiades ob nimia & p̄cacē linguā appellatus iter alios atheniensium legatos uenerat. Audita benigne legatione Philippus: dicite inquit mihi facere q̄d possum qd sit atheniēsis gratū. Excepit Demochares te inq̄t suspēdere idignatio circūstantiū ad tam humanū respōsum exortat: quos Philippus cōticescere iussit: & Thesitā illū saluū icolumēq̄ dimittere. At uos cæteri legati iquit nunciate atheniensibus multo superiores esse q̄ ista dicūt q̄ impune dicta audiunt. Multa & diuus Augustus digna memoria fecit: dixitq̄ q̄bus apparet illi iram nō imperasse: Timagines hīstoriarū scriptor: quædā ipsum: quædā in uxore eius: & in totā domū eius dixerat: nec perdiderat dicta magis enī circūferē: & in ore hominum est temeraria urbanitas. Sæpe enī illum Cæsar monuit ut modestius lingua uterē: perseueranti domo sua iterdixit. Postea Timagines in contubernio Polliōis Asiniū cōsenuit: ac tota ciuitate directus est. Nullum illi lumen præclusa Cæsaris domus abstulit: historias quas postea scripserat recitauit: & combussit: & libros acta Cæsaris Augusti cōtinētes in ignem. Inimicitias gessit. Cū Cæsare Augusto: nemo amicitia eius extimuit. Nemo quasi fulguris ictū refugit. Fuit q̄ præberet tā alte cadēti sinum: tulit hoc ut dixi Cæsar patiēter. ne eo q̄dem motus q̄ laudibus suis rebusq̄ gestis manus attulerat. Nūq̄ cū hospite inimici sui quæstus est hoc dūtaxat Polliōi asinio dixit Theriotrophis paranti. demus exultationē: obstitit. frui inq̄t mi Pollio frui. & cū Pollio diceret si iubes cæsar statī illi domū meā iterdicā. Hoc me inq̄t putas facturū: cū ego uos in gratiā reduxerim. Fuerat enim aliquando Timagyni Pollio iratus: nec ullā aliam habuerat causam desinendi q̄ q̄ Cæsar coeperat. Dicat itaq̄ sibi quisq̄ quatiens laceffit. Nunqd potentior sum Philippo? Illi tamen impune maledictum est. Nunqd enim in domo mea plus possum q̄ toto orbe terrarū diuus Augustus potuit? Ille tamen contentus fuit conuiuiatore suo se cedere. Quid est: quare ergo serui mei hilarius respōsum & contumaciorem uultū & non peruenientē

usq; ad me murmuratōe flagellis & cōpedibus expiē. Quis sum? cuius aures lædi nefas sit. Ignouerunt multi hostibus. Ego nō ignoscā pigris & negligētibus garrulis? Pueg; ætas excuset: sceminā sexus: extraneū libertas: domesticū familiaritas. Nūc primū offendit: cogitemus q̄diu placuerit. Sæpe & alias offendit. Feramus quod diu tulimus. Amicus est: fecit quod noluit. Inimicus est: fecit quod debuit. Prudentiori credamus. Stultiori remittamus. pro quocunq; illud respondeamus nobis. Sapientissimos quoq; uiros multa delinquere. Neminē esse tam circūspectū: cuius nō diligētia aliquando sibi ipsa excidat. Neminem tam maturum cuius nō grauitatē in aliquod feruidius factū casus impingat. Neminem tam timidū offensaz qui nō in illas dū uitat icidat. Quomodo homini pusillo solariū in malis fuit. Etiā magnosq; uirosq; titubare fortunā: & æquiore animo filiū in angulo fleuit: q̄ uidit acerba funera etiā ex regia duci. Si animo ægere feret ab aliquo lædi: ab aliquo contemni: circūq; uenit in mētem nullā esse tantā potētia in quam non icurrat iniuria. Quod si etiam prudentissimi peccāt: cuius nō error bonā causam habet. Respiciamus quomodo adoleſcētia nostra in officio paz; diligēs fuerit in sermone paz; modesta: in uino paz; temperas. Si iratus est: demus illi spacium quo respicere quod fecerit possit. Ipse castigabit. Deniq; dabit pœnas. Non est quod cum illo paria faciamus. Illud non uenit in dubiū qui se exemerit turbæ: & altius steterit q̄sq; despectit laceſcentes. propriū est magnitudinis uere nō sentire percussū. Sic immanis fera ad latratum canū læta respexit. Sic irritus igenti scopulo fluctus assultat. Qui nō irascit: iconcussus iniuria persistit. Qui irascitur motus ē. At ille quē modo altiorē omni icōmodo posui: tenet quodā amplexu summū bonū. Nec homini tantū sed ipsi fortunæ respondet. omnia licet facias mior es q̄ ut serenitatē meā obducas. Vetat hæc rō cui uitam regendā dedi. Plus mihi nocitura est ira q̄ iniuria. Quid ni plus? Illius modus certus ē. Ista quoq; usq; me latura sit icertū est. Non possum inq; pati. Graue est iniuriā sustinere. Mentiris. Quis enim iniuriā nō potest ferre? q̄ potest irā? Audice nunc q̄ agis ut & irā feras & iniuriā. Quare fers ægri rabiā: & frenetici uerba? pueros: proteruas manus? Nempe q̄ uident nescire qd faciunt. Quid iterest quo quisq; uitio fiat imprudens: imprudentia par in omnibus patrociniū est. Quid ergo iquis? impone illi erit. Puta te uelle. Tamen non erit. Maxima est enim facta iniuria pœna fecisse. nec quisq; grauius afficit: q̄ qd suppli- ciū pœnitentiæ tradit. Deniq; ad conditionē rez; humanaz; respiciendū ē. Vt omniū accidētū æqui iudices simus. Iniquus autem q̄ cōe uitū singulis obiecit. Non est æthiopis iter suos insignitus color. Nec ruffus crinis & coactus in nodum. Apud germanos utrunq; decet. Nihil in uno iudicabis notabile aut fœdū qd genti suæ publicum est. Et ista quæ rettuli unius regionis atq; anguli consuetudo defendit. Vide nunc q̄to in his iustior uenia sit: quæ per totum genus humanū uulgata sunt. Omnes iconſulti & improuidi sumus: omnes icerti: quæruuli: ambitiosi. Quid leuioribus uerbis publicā abscondo? Omnes mali sumus. Quicquid itaq; in alio repræhendit: id unusq; in suo sinu inueniet. Quid illius pallorē? illius maciē notas? Pestilētia est. Placidiores itaq; inuicē sumus. Mali inter malos uiuimus. Vna res nos facere potest quiescos. Mutuæ fœlicitatis cōuētio. Ille mihi iam nocuit. Ego illi nondū. Sed iam aliqua fortasse læsisti. Sed lædes. Noli existimare hanc horā: aut hunc diē. Totū inspicie mētis tuæ habitū: etiam si nihil mali fecisti: potes facere. Quāto satius est sanari iniuriā q̄ ulcisci. Multū temporis ultio assumit. Multis se iniuriis obicit dū una dolet. Diutius irascimur omnes q̄ lædimur. Quāto melius est abire i uniuersum: nec uitia uitis cōponere. Num quis satis constare sibi uideatur: si mulam calcibus repetat: & canem morsu. Ista inquis peccare se nesciunt. Primum q̄ iniquus est apud quē hominē esse ad impetrandā ueniā nocet. Deinde si cætera animalia hic iræ tuæ subdūt: q̄ cōsilio carēt: eo loco tibi sit quisq; consilio caret. Quid enim refert an alia multis dissimilia: hanc caliginē mētis peccauit. Hoc enim primū. Hoc enim extremum. Nō est quod illi credas etiā si dixit iteq; non faciā. Et iste peccabit: & in istū alius: & tota uita iter errores uolutabit. Mafuerit immanis: pœta tractanda sunt. Quod in luctu dici efficacissime & in ira dicit. Vtrū aliquando defines: an nunq;. Si aliquando: satius est iram relinquere: q̄ ab ira relinquē. An semper hæc cogitatio durabit. Vide ipacatam quam tibi denuncies uitā: qualis erit enim semper timentis. Adice nūc q̄ bene te ipse succederis: & subinde causas quibus stimulis renouaberis: sua sponte ira discedet: & uires illi dies subtrahet. Quāto satius est a te illā uinci q̄ a se. Huic irasceris: deinde illi seruis: deinde libertis parentibus: deinde liberis notis: deinde ignotis. Vbiq; enim causæ super sunt ubi depræcator animus accessit. Hic te illo furor rapiet. & illic alio. & nouis subinde irritamentis orientibus continuabitur rabies. Age isœlix & quando amabis? O q̄ bonum tempus in re mala perdis. Quanto nunc satius erat amicos parare: inimicos mitigare. R. P. administrare: trāsferre in res domesticas opam q̄ circūspicere qcqd alicui possis facere mali: quod aut dignitati aut patrimonio: aut corpori uulnus ifrigas. Cum id tibi contigere sine certamie aut periculo non possit: et si cum iseriore concurres: uictū licet accipias: & ad arbitrium tuum oī patientiæ expositum. Sæpe nimia uis cedentis: aut articulū loco mouit: aut neruū in his quos fregerat dentibus fixit. Multos iracūdia mancos: multos debiles fecit: et ubi patientia est nata materia. Adice nūc q̄ nihil tā ibecille natū est ut sine elidentis pīculo pereat. Imbecillos ualentissimos: alias dolor: alias casus exaquat. Quid q̄ pleraz; eoz; ppter quæ irascimur offendūt nos magis q̄ lædūt. Multū at iterest utz; aliq; uoluptati meæ obſtet an desit: eripiat: an non det. Atq; i æquo ponimus utrum aliq; auferat an neget. Vtrum spem nostram præcidat aut differat. Vtrū contra nos faciat an per se. Amore alterius an odio nostri. qdam uero non tantū iustas cās standi contra nos sed etiam honestas habet. Alius patrē tuē: alius fratrem: alius patruū: alius amicū. His tamē nō ignoscimus id facientibus quod nisi facerent iprobaremus. Immo quod est incredibile sæpe de facto bene existimamus: de faciēte male. At Mehercule uir magnus ac istus fortissimū quenz; ex hostibus suis & pro libertate ac salute patriæ pertinacissimū suspiciat: & talē sibi ciuem: talē militem contigere oprat. Turpe est

LIBER TERTIVS

odisse quæ laudes, quanto uero turpius ob id aliquem odisse propter quod misericordia dignus est. Si captiuus in seruitutem subito depressus reliquias libertatis tenet: nec ad sordida ac laboriosa ministeria agilis occurrat. Si ex ocio piger æquum uehiculum domi cursu non exæquat: si inter quotidianas uigilias festum somnus oppressit: si rusticum laborem recusat: aut non fortiter obicit: a seruitute urbana & feruata translatus ad durum opus. Distinguiamus utrum aliis non possit: an nolit. Multos absoluemus si coeperimus ante iudicare quod irasci. Nunc autem primum ipse sequimur. Deinde quis uana nos concitauerit: perseueramus ne uideantur coepisse sine causa: & quod iniquissimum est pertinaciores nos facit iniquitas ira. Retinemus enim illam & augemus: quasi argumentum sit iuste irascentis grauiter irasci. Quanto melius est initia ipsa perspicere quod leuia sint quam innoxia. Quod accidere uides in animalibus mutis: idem in homine deprehendes. Frituolis turbamur & ianibus. Tauræ color rubicundus excitat: ad umbram aspis exurgit. Virfos leonesque mappa prætatorum. Oia quæ natura fera ac rabida sunt cōsternant ad ima. Idem inquietis & stolidis ingeniiis euenit: regum suspitione feriunt. Adeo quidem ut interdum iniurias notent: modica beneficia in quibus frequētissima certe acerbissima iracundiæ materia est. Clarissimis enim irascimur quod minora nobis præstiterit qua mente concepimus quod quæ alii tulerit: cum utriusque rei paratum remedium sit: magis alteri idulsit, nostra nos sine comparatione delectet. Nunquam erit foelix quem torquetur foelicio. Mihi habeo quam speraui. Sed forte plus speraui quam debui. Hæc pars maxime metuenda est. Hinc perniciosissima ira nascuntur: & sanctissima quæque iuasura. Diuum Iulium plures amici confecerunt quam inimici: quorum non expleuerat spes inexpleriles. uoluit quidem ille. Neque enim quicquam liberalius uictoria usus est: ex qua nihil sibi uidicauit: nisi dispensandi potestatem: sed quemadmodum sufficere tam improbis desideriis posset: cum tantum omnes concupisceret quantum poterat unus. Vidit itaque stridit circa sellam suam gladiis cōmilitones suos. Cimbæ Tullium acerrimum pauloante suarum partium defenforem aliosque post Pompeium: demum post Pompeianos. Hæc res sua in Reges arma conuertit fidiſsimosque eo compulſit: ut de morte eorum cogitaret: pro quibus & ante quos uotum mori habuerant. Nulli ad alia respicienti sua placeant. Inde diis quoque irascimur quod aliquis nos antecedit: obliti quantum sequatur a tergo gentis iuida. Tanta tamē inopunitas hominum est: ut quis multum acceperit: iniuriæ loco sit plus accipere potuisse. Dedit mihi præturam: sed consulatum speraueram. Dedit duodecim fasces: sed non fecit ordinarium consulem. A me numerari uolunt annuum: sed deest mihi ad sacerdotium quo aptatus in collegium sum. Sed cur in unum cum sumam dignitatem meam: sed patrimonio nihil contulit: & dedit mihi quæ debebat alicui dare: de suo nihil protulit. Age potius gratias pro his quæ accepisti. Reliqua expecta: & nondum plenum te esse gaude iter uoluptates est superesse quod speres. Omnes uicisti. Primum te esse in animo amici tui letare. Multi te uincunt. Considera quanto antecedas plures quam sequaris. Quod sitiente maximum uitium quæris: falsas rationes cōficias. Data magno extimam: accepta paruo. Aliud in alio nos deterreat: Quibusdam timeamus irasci. Quibusdam uereamur. Quibusdam fastidiamus. Magnam rem sine dubio fecerimus: si seruulum foelicem in ergastulum miserimus quod propter peramus uerberare statim crura protinus frangere. Non peribit potestas ista si differet: siue id tempus ueniat quo ipsi iubeamus. Nunc ex imperio ira loquamur: cum illa abierit tunc uidebimus quanto sit ista lites timenda. In hoc enim præcipue fallimur. Ad feram uenimus: ad capitalia supplicia: & uiculis: carceres: fame uel dicamus rem: castiganda flagris leuioribus. Quomodo inquit nos iubes itueri quod omnia per quæ lædi uideamur exigua misera puerilia sint. Ego uero nihil magis suaſerim quam sumere gentem animum: & hæc propter quæ litigamus: discurrimus: anhelamus: uidere quam humilia & abiecta sint. Nulli quam altum quiddam aut magnificum cogitare respicienda. Circa pecuniam plurimum uociferationis est. hæc fora defatigat: patres liberosque committit. Venena miscet. Gladios tam percussoribus quam legionibus tradit. Hæc est sanguine nostro delibuta. Propter hæc uxores maritorumque noctes strepuit litibus: & tribunalia magistratuum præmit turba. Reges sæuiunt rapiuntque & ciuitates longo sæculoque labore constructas euertunt. Ut augeat argentumque in cinere urbium scrutentur. Libet itueri fiscos in angulo iacentes. Hi sunt propter quos oculi clamore exprimentur. Fremitu iudiciorum basilicæ resonant. aduocati ut longinquis regionibus iudices sedent iudicaturi: utriusque infestior auaritia est. Quid si non propter fiscum quidem: sed pugnam aeris: aut imputatum a seruo denarium: senex infirme hærede moriturus stomacho dirupit? Quid si propter usuram aut millesimam ualitudinarius scenarator distortis pedibus & manibus ad comparandum non relictis: clamat: per uadimoniam asses suos in ipsius morbi accessionibus uidicat. Si totam mihi ex omnibus metallis quæ cum maxime deprimimus pecuniam protuleras. Si in medium proicias quicquid thesauri tegitur: auaritia iterum sub terras referente quæ male gesserat: omnem istam cogentem non putem quæ frontem uiri boni contrahat. Quanto risu persequenda sunt quæ nobis lacrymas educunt. Cedo nunc persequere cætera: cibos: potiones: horumque cæ parata: ambitionem: mūditiæ: & uerba contumelias: & motus corporumque patrum honorificos: & suspitiones: & contumacia iumenta: & pigra mandata interpretatores malignos uocis alienæ: quibus efficitur ut iter iniurias naturæ numeret sermo hominum datus. Crede mihi leuia sunt propter quæ non leuiter excandescimus: qualia quæ pueros in rixam & iurgium concitant. Nihil ex his quæ tam triste agimus sæuū est nihil magnū. Inde inquam nobis ira & insania est: quod exigua magna existimatis. Auferre hic mihi hæreditatem uoluit. Hic me diu spem supremam captatus tunc criminatus est. Hic scortum meum concupuit. Quod uiculum amoris esse debeat: seditionis atque odii causa. Idem uelle iter angustium: rixas trāsentiū cōcitāt: diffusa & late patens uia ne populos quæ collidit. Ista quæ appetitis quæ exigua sunt nec possunt ad alterum nisi alteri erepta trāferri eadē affectatibus pugnam & iurgia excitant. Respondisse tibi indignaris libertumque & uxorem & clientem. Deinde idem de. R. Libertatem sublatam quæris quæ domi sustulisti. Rursus si tacuit interrogatus cōtūaciā uocas. & loquere & taceat & rideat coram domino inquit imo coram præfamiliæ. Quid clamas? Quid uociferaris? Quid flagella media coena petis? serui loquuntur

non eodē loco turba cōcionis ē: & silētiū solitudinis. In hoc hēs aures ut nō nisi modulata tātū & mollia & ex dulci tracta cōposita: accipiat: & risum audias oportet: & fletū: & blāditias: & lites: & prospera: & tristitia: & hominum uoces: & fremitus aīalium: latratūq;. Quid miser expauescis: & ad clamorē serui: & ad rīnitum aris: aut ianua: ipullum: cum tam delicatus fueris: tonitrua audienda sunt. Quod de auribus dī etiam transferunt ad oculos: q non minus fastidio laborant si male iſtituta sunt: macula offendunt: & for-
dibus & argento pagē splēdido: & ſtagno non ad solē perlucētē. Hi nēpe oculi q non ferūt nisi uanū ac re-
centi curru nitens marmor: q mensam nisi crebris distictam uinis: q nolūt domi nisi auro prācioſa calca-
re aq̄ſſimo animo foris & scabras lutofasq; semitas spectent: & maiorē partē occurrētū squalidā parietes
iſulabz exeros: ruinosos: inaequales. Quid ergo aliud est quod illos in publico non offendat: domi moueat:
q opinio illis aqua & patiens: domi morosa & quārela. Omnes ſensus perducendi sunt ad firmitatem: na-
tura patientes sunt: si animus illos deſit corrumpere: qui quotidie ad rationē reddendā uocandus ē. Fa-
ciat hoc quod Sextius. Ut consumato die cū se ad nocturnā getem recepiſſet: iſterrogaret aīum suū q ho-
die malū tuū ſanaſti: cui uitio obſtituſti: qua parte melior es: deſinet ira: & erit moderatior q ſciat ſibi quo-
tidie ad iudicem eſſe ueniendum. Quid ergo pulchrius hac conſuetudine excutiendi totum diem: qualis il-
le ſomnus poſt recognitionem ſui ſeq̄: q tranſſus altus ac liber: cū aut laudatus eſt aīus: aut admonitus:
& ſpeculator ſui cenſorq; ſecretus cognoscet de moribus ſuis. Vtor ac poteſtate: & quotidie apud me cau-
ſam dico: cū ſublātum e conſpectu lumen eſt: & conticuit uxor: moris iam mei conſcia: totū diem mecum
ſcrutor: facta ac dicta mea remetior. Nihil mihi ipſe abſcondo: nihil tranſeo: quare enim qcquid ex errori-
bus meis timeam cū poſſum dicere: uide ne iſtud ampliū facias ne tibi ignoſco. In illa diſputatione pugna-
rius locutus eſſe. Noli poſtea congredi cū iſperitis. Nolūt diſcere q nunq̄ didicerūt. Illum liberius admonui:
ſti q debebas: itaq; nō emēdaſti ſed offēdiſti. De cātero uide ne nō tantū an uerum ſit quod dicis: ſed an ille
cui dicitur ueri patiens ſit. Admoneri bonus gaudet: Peſſimus quiſq; correptorē aſperime patitur. In cō-
uiuiū quorūdam te ſales: & in dolorē tuum iacta uerba tetigerūt. Vitare uulgares conuictus memēto: ſo-
lutior eſt poſt uinū licētia: quia ne ſobrius quidē pudor eſt: iſratū uiduſti amicū tuū hoſtiario cauſidici ali-
tutus: aut uiduſti q intrantē ſubmouerat: & ipſe pro illo iratus extremo mancipio fuiſti. Iraſceris ergo ca-
thenario cani: & hic cū multū latrauit: obiecto cibo manſueſcit. Recede longius & ride. Nūc iſte aliquem ſe-
putat q cuſtodit litigatorē turba limē obſeſſum. Nunc ille qui intra iacet ſcelix: fortunatuſq; ē: & beati ho-
minis ac potētis iudicā indicuſi difficile ianuā: neſcit duriffimū eſſe hoſtiū carceris: prāfume animo mul-
ta eſſe tibi patiēda. Num quis ſe hyeme algere miratur: Nū quis in mare nauſeare: in uia cōcuti: fortis eſt
animus ad quē prāparatus uenit minus honorato loco poſitus: iraſci cōepiſti cōuiuatori: uocatori: ipſi q
tibi prāferebat. Demens quid intereſt quā lecti prāmas partē. Honeſtiorē te aut turpiorem poteſt facere
puluinū? Nō aq̄uis quēdā oculis uiduſti: quia de ingenio tuo male locutus eſt. Recipis hanc legem. Ergo
te Ennius quo non delectaris odiſſet: & Hortēſius ſimultates tibi idiceret: & Cicero ſi derideres carmina
eius inimicus eſſet. Vis tu aq̄uo animo pati candidatus ſuffragia. Cōtumeliā tibi fecit aliq;. Nunq̄ maio-
rem q Diogeni philoſopho ſtoico. Cui de ira tum maximo diſſerenti adoleſcēs proteruus iſpuit: tulit hoc
leuiter ac ſapienter. Non qdem iquit iraſcor: ſed dubito tamen an iraſci oporteat. quanto uideſ melius cū
cum cauſam agentī in frontem mediā quantū poterat attrahta pigui ſaliua reſpuiffet. Lentulus ille patrū
noſtrorum memoria facioſus & impotens abſterſit faciem: & affirmabo iquit omnibus Lentule falli eos
q te negant os habere. Contingit iā nobis Nouate bene cōponere animū ſi aut nō ſentit iracundiā: aut
ſuperior eſt. Videamus quō aliena irā leniamus: nec enim ſani eſſe tantū uolumus ſed ſanare. Primā iram
non audebimus oratione mulcere: ſurda eſt & amēs: dabimus illi ſpatiū: remedia in remiſſiōibus pſſunt
nec oculos tumentes tētabimus uim rigentē uomēdo icitaturi. Nec cātera uitia dum ſeruēt initia mor-
borū: qes curat. Quātulū ingens prodeſt remediū tuū: ſi ſua ſponte deſinētē iram placat. Primū ut citius deſi-
nat efficit. Deinde cuſtodierit ne recidat: ipſum quoq; iſpetum quē nō audet lenire faller. Remouebit om-
nia ultionis iſtrumenta. Simulabit irā ut tanq̄ adiutor & doloris comes plus auctoritatis in conſiliis ha-
bebat: moras neſcet: & dū maiorē petit poenā pſentē differt. Omni arte regem factori dabit. Si uehemen-
tior erit: aut pudorē illi cui non reſiſtit icuciet: aut moetum. Si iſfirmior: ſermōnes iſfert uel gratos: uel no-
uos: & cupiditatē cognoscendi uocabit. Medicū aīūt cū regis filiā curare deberet: nec ſine ferro poſſet dum
tumētē māmā leuiter fouet: ſcapellū ſpongia rectū iduxiſſe. Repugnāſſet puella remedio palam admo-
to: eadē quia nō expectauit: dolorē tulit. Quādā nō niſi decepta ſanant. Alteri dices: Vide ne inimicis ira-
cūdia tua uoluptati ſit. Alteri: uide ne magnitudo animi tui creditūq; apud plēroſq; robur cadat. Indigni
or mehercule & nō iuenio delendi modū: ſed tempus expectandū eſt: dabit poenas. Serua iſtud in aīo tuo
cū potueris & pro mora reddes: caſtigare uero iraſcētē & ultro obuā ire ei icitari eſt. Varie aggredieris blā-
deg niſi forte tanta perſona eris ut poſſis irā cōminuere: quēadmodū fecit diuus Auguſtus cum cornare
apud Nediū pollionē fregerat unus cryſtallinū ex ſeruis: morte rapi eū Nedias iuſſit: nec uulgari quidem
peritūq; morte murenis obici iubebat: quas ingens piſcina cōtinebat. Quis nō hoc illū putaret luxuriæ
cauſa facere: ſeuitia erat. Euasit e manibus Puer: & cōfugit ad Cæſaris pedes: nihil aliud petiturus q ut ali-
ter periret ne eſca fieret. motus eſt nouitate crudelitatis Cæſar: & illū qdem dimitti: & cryſtallia ante oīa
corā ſe frangi iuſſit: cōpleriq; piſcinā. Fuit Cæſari ſic caſtigandus amicus: bene uſus eſt uiribus ſuis. E cōui-
uiū rapi homines imperas: & noui generis poenis lacerari? Si calix tuus fractus uiſcera hominis diſtrahen-
tur? Tantū tibi placebis: ut ibi aliq̄ duci iubeas ubi Cæſar eſt. Sic iſtandū potētia eſt: ut ira ex ſuperiori
loco aggredi poſſit: male traſſantē ac talē dūtaxat qualē modo retuli. Ferā immanen ſanguinariā: quā iā

DE MVNDI GVBERNATIONE

Infanabilis est: nisi malus aliquid extimuit. Pacem demus animo quā dabit praeceptorum: salutariū assidue meditatio actusque regis boni: & intenta mens ad unius honesti cupiditatē. Cōsuetudine satifiat. nil in famam laboremus: sequatur ut mala de bene meritis. At uulgos animosa miras: & audaces in honore sunt. Placidi pro inertibus habent: primo forsita aspectus: sed simulat: quālibet uitae fidē facit. Non segnitia illā ai eē sed pacem. Veneras idem populus illos idem colitque. Nihil ergo habet in se utile teter iste & hostilis affectus. At omnia ecōtrario mala: fere: ignes: pudore calcato: cædibus iquinauit: manus membra liberorum disperfit. Nihil uacuum reliquit a scelere: non gloriae memor: non infamiae metuens inemendabilis cū ex ira in odiū obcaluit. Careamus hoc malo: purgemusque mentē: & extirpemus radicibus ea uitia: quae quis tenuia undecumque exierint renascentur. & irā nō tēperemus: sed ex toto remoueamus. Quod enī male rei temperamentum est? Poterimus autem: adnitamur modo. Nec ulla res magis proderit quā cognatio mortalitatis. Sibi quisque & alteri dicat. Quid iuuat tanquā in aeternū genitos iras idicere: & breuissimam aetate dissipare? Quid iuuat dies quos in uoluptate honestam impedere licet: in dolore alicuius tormētūque transferre? Non capiūt res istae iacturam: nec tēpus uacat perdere. Quid ruimus in pugnam? Quid certamina nobis accersimus? Quid imbecillitatis obliti ignē odia suscepimus? & ad fragendum fragiles confurgimus? Iam istas inimicitias: quas implacabili gerimus animo: febris aut aliud malū corporis uetabit geri. Iam per acerrimū media mors dirimet. Quid tumultuamur? & uitam seditiosi conturbamus. Stat super caput fatum: & pereuntis dies imputat propiusque ac propius accedit. Istud tēpus quod alienae destinās morti fortasse circa tuū est. Quin potius uitā breuē colligis placidāque: & tibi & cæteris praestas. Quin potius amabilem te dum uiuis: omnibus desiderabile cū excesseris reddis & cōtentū: sed superioribus acidū ac molestū exterrere uisibus tuis tentas. Quid seruo? Quid domino? Quid regi? Quid clienti tuo irascere? Sustine paulum. Vēit ecce mors: quae nos pares faciat. Videre solemus iter matutina harenā spectacula: tauri & ursi pugnam iter se colligatorum: quos cū alter alterque uexarit suus confector spectat: idem facimus. Aliquem nobiscū aligarū laceessimus: cū uictō uictorū fines eodem maturus imineat. Quieti potius pacatūque quantulumcūque supest exigamus. nulli cadauer nostrū iaceat iuistum. Sæpe rixā conclamantiū in uicinio incendiū soluit: & iteruentus fere latronem uiatoremque diducit. Colluctari cū minoribus malis nō uacat: ubi motus maior apparuit. Quid nobis cū dimicatione & isidiis? Nunquid amplius isti cui irascere mortem optas etiam reuolvente moriet: perdis operā. Facere uis quod futurū est? Nolo iquis utique occidere: sed exilio: sed ignominia: sed dāno afficere. Magis ignosco ei qui uulnus inimici: quā qui sulam concupiscit. hic enī nō tantum mali ai est sed pusilli: siue de ultimis suppliciis cogitas: siue de leuioribus: quantulum est temporis: quo aut ille poena sua torquatur: aut tu malū gaudiū ex aliena percipias. Iam ipsum spiritum expuimus. Interi dum trahimus: dum iter homines sumus: colamus humanitatem: nō timori cuique: nō periculo sumus: detrimēta: iniurias: conuicia: uelicationes contemnamus: & magno animo breuia feramus incommoda. dum respicimus quod aiunt uersamurque nos immortalitas aderit.

Explicit liber de Ira.

LVCII ANNEI SENECAE LIBER INCIPIT DE MVNDI GVBERNATIONE DIVINA PROVIDENTIA. ET QVALITER MVLTa BONIS VIRIS ACCIDVNT.

Vaſisti a me Lucilli quā ita si diuina prouidentia mūdū ageret: multa bonis uiris accidere mala: hoc cōmodius in cōtextu operis redderet: cū praesse uniuersis prouidentia pbaremus: & itereſſe nobis deū. Sed quoniā a toto particulā reuelli placet: & unā contradictionē manēte lite itegra soluere: faciāre nō difficile cām deoq; agēti. Supuacū est in praesentia ostēdere nō sine aliquo custode tātū opus stare: nec hūc sydeꝝ certū cursū & discursū fortuiti ipetus esse: & quae casus icitat saepe turbari & cito arietare: hanc inoffensam uelocitate pcedere aeternae legis iperio tantū terra marique gestatē: tantū clarissimorum luminū ex dispositione lucētū nō esse materiae errantis. Hunc ordinē neque quae temere exierunt tanta arte pendere: ut terrarum grauiſſimū pōdus sedeat imotum: & circa se properantis caeli fugā spectet: ut ifusa uallibus maria molliant terras: nec ullū incrementū fluminū sentiāt: ut ex minimis seminibus nascant īgentia. Nec illa quidem quae uident cōfusa & incerta: pluuias dico nubesque & helis: fluminū iactus: & incendia ruptis montium uerticibus effusa: tremores labētis soli: alia quaeque tumultuosa pars regis circa terras mouet sine rōne quīs subita sint accidunt. Sed & illa causas habēt nō minus quā quae alienis locis conspecta miracula sunt: ut ī medijs fluitibus calentes aequae: & noua ifularum in uasto exilientium mari spatia: iam uero si quis obseruauerit nudari littora pelago in se recedente eademque itra exiguū tempus operiri: credet certa quadā uoluntate morado contrahi undas: & itrorsum agi: modo erumpere & magno cursu repetere sedē suam cū illae iteri portionibus crescūt: & ad horā ad diē subeūt ampliores minoresque prout illas lunare sydus elicit: ad cuius arbitriū oceanus exūdat: suo ista tēpori referuent. Ego quē magis quo tu nō dubitas de prouidentia: sed quae tibi in gratia te reducat cū diis aduersus optimos sis: neque enī natura patit ut unquam bona bonis nocent. Inter bonos uiros ac deū amicitia est: cōciliante uirtute. Amicitia dico immo etiā necessitudo & similitudo: quoniā quēdē bonus tpe tantū adeo differt: discipulus eius aulatoreque ex natura proueniet: quē pariter ille magnificus uirtutū nō lenis exactor sicut seueri patres durius educat. Itaque cū uideris bonos uiros acceptosque diis laborare: sudare: per arduū extēdere: malos autē lasciuire & uoluptatibus fluere: cogita filiorū nos molestia delectari uernulorum licētia. Illos disciplina tristiori cōtineri. Alios audacia. Idem tibi de deo liqueat. Bonū uirum in delictis nō habet. Expetitur: idurat: sibi illum praeparat.

De sustinendo ipetum aduersitatis. Rubrica.

Vare multa bonis uiris aduersa eueniunt: Nihil accidere bono uiro mali potest. Non miscetur contraria: quæ admodum tot amnes tantum superne deiectionis ibrium: tanta mediterraneorum uis fontium non mutat saporem maris: neque remittit quidem. Ita aduersarum impetus rerum uiri fortis non uertit animum. Manet in statu: & quicquid euenit: in suum colorem trahit. Est enim omnibus externis potentior: nec hoc dico. Non sentit illa sed uicit. Alioquin getus placidus contra icurrentia attollit. Omnia aduersa exercitationes putat: quis autem uir modo erectus ad honesta non est laboris appetens iustus: & ad officia cum periculo propus. Cui non idustrio otium poena est. Athletas uidemus quibus uirium cura est cum fortissimis quibuscumque colligere: & exigere ab his per quos certamini præparantur: ut totis contra ipsos uiribus utantur: cædi uexarique patiuntur: & si non inueniunt singulos pares pluribus simul obuiant. Marce sine aduersario uirtus. Tunc apparet quanta sit quantacumque ualeat: polleatque cum quod possit patientia ostendit. Scias licet idem uiris bonis esse faciendum: ut dura ac difficilia non formidet: nec de fato quærantur. Quicquid accidit boni consulanti bonum uertat. Non quod: sed quemadmodum feras iterest. Non uides quanto aliter patres aliter matres indulgent. Illi exercitari iubent liberos ad studia obeunda maturæ iueratis quoque diebus non patiuntur esse ociosos: & sudore illis & iterdum lachrymas excutiunt. At matres fouere in sinu continere umbra uolunt. Nunquam flere nunquam contristari: nunquam laborare. Paternum deus habet aduersus bonos uiros animum. & illos fortius amat: & operibus doloribusque dantis exagitat: ut urgeat colligat robur. Languent per inertiam saginata: nec labore tantum sed motu: & ipso sui onere deficiunt. Non ferunt illi istam illam felicitatem. At ubi assidua fuit cum incommodis suis rixas callum per iniurias duxit: nec ulli malo cedit: sed et si succederit de genere pugnat. Miraris tu si deus ille bonorum amantissimus: qui illos qui optimos atque excellentissimos uult: fortunam illis cum qua exerceat assignat? Ego uero non miror si aliquando impetum capiunt. Spectant dii magnos uiros colluctantes cum aliqua calamitate. Nobis iterdum uoluptati est: si adolescens constans animi irruentem feram uenabulo excipit: si leonis incursum iteritus pertulit: tantumque spectaculum est gratius: quanto id honestius fecit. Non sunt ista quæ possunt deorum in se uultum conuertere. Hæc puerilia & oblectamenta humanæ leuitatis. Ecce spectaculum dignum ad quod respiciat intentus operi suo deus. Ecce par deo dignum. Vir fortis cum mala fortuna compositus utique si & per uocauit. Non uideo inquit quod habeat in terris. Iuppiter pulchrius: si conuertere animum uelit: quod ut spectet Catonem iam partibus non semel fractis stantem nihilominus iter ruinas publicas rectum. Licet inquit omnia in unius conditione concesserit: custodiantur legionibus terræ: classibus mariæ: & cesarianas portas miles obfideat. Cato qua exeat habet. Una manus latam libertatem nostram faciet. Ferge istud in ciuili bello puge & innoxium: bonas tandem ac nobiles ædet operas. Libertatem quam patriæ non potuit dare: Catoni dabit. Agredere animam diu meditati opus. Eripe te rebus humanis: iam petra uis & iuba corruerunt: iacetque alter alterius manu cæsi: fortis & egregia fati contentio. Sed quæ non deceat magnitudinem nostram. Tam turpe est Catoni mortem ab ullo petere quam uitam liquet mihi cum magno expectasse gaudio deos. Quoniam ille uir acerrimus sui uidet: alienæ salutis consulit: & instruit discedentium fugam: dum et studia nocte ultima tractat: dum gladium sacro pectori ifigit: dum uiscera spargit: & illam sanctissimam animam idignamque quæ ferro contaminaret: manu educit. Inde credideri fuisse pagæ certum & inefficax uulnus. non fuit diis mortalibus satis spectare Catonem semel retenta ac reuocata uirtus est: ut in difficiliore parte se ostenderet. Non enim tam magno animo mors immittebat quam reperit. Quid ni libenter spectarent alium suum tam claro ac memorabili exitu euadentem. mors illos consecrat quorum exitum etiam qui timent laudant.

Ed iam procedente oratione ostendat quod non sint quæ non uidentur mala: nunc illud dico. Ista quæ tu uocas aspera: quæ aduersa & abominanda. Primum pro ipsis esse quibus accidunt. Deinde pro uersis quoque maior diis cura est quam singulorum. Post hæc uolentibus accidere: ac dignos malo esse. si nolit his adiiciam: factum ista sic esse recte eadem lege nobis euenire: quia sunt boni. persuadebo deinde tibi ne unquam boni uiri miserearis. potest enim miser dici: non potest esse. Difficillimum ex omnibus quæ proposui uideat pro ipsis esse quibus eueniunt ista quæ horremus ac tremimus. Pro ipsis est inquit in exiliu proiici: æge statem deduci: liberos: coniugem: hæc ferre ignominiam: affici: debilitari. si miraris hoc pro aliquo esse: miraberis quoddam ferro & igne curari: nec minus fame ac siti. Sed si cogitaueris tecum remedii causa quibusdam & radi ossa: & legi: & extrahi uenas. & quædam amputari membra que sine totius perniciem corporis hæere non poterant. hoc itaque patieris probari tibi quædam incommoda pro his esse quibus accidunt. Tam mehercule quam quædam quæ laudantur atque appetuntur contra eos esse quos delectauerunt: simillima crudelitibus: ebrietatibusque: & cæteris quæ necant per uoluptatem. Inter multa magnifica. Demetrii nostri & hæc uox est. Aqua recens sum: sonat adhuc & uibrat in auribus meis. Nihil inquit mihi uideat infelicius eo: cui nihil unquam aliquid euenit aduersum. Non licuit enim illi se experiri ubi ex uoto illi fluxerunt omnia: ut ante uotum. male tamen de illo dii iudicauerunt. Indignus uisus est a quo uiceretur aliquando fortuna quæ ignauissimum quemque refugit. Quasi dicat: Quid ergo istum aduersarium mihi assumam? statim arma submittet. Non opus est in illu tota patientia mea: leui cominatione pelleret. Non potest sustinere uultum meum. Alius enim conspiciatur cum quo conferre possimus manum: pudet cõgredi cum homine uinci parato. Ignominiam iudicat gladiator cum inferiore componi: & scit eum sine gloria uinci quod sine periculo uincitur. Idem facit fortuna fortissimos sibi pares quærit: quoddam fastidio transit. Contumacissimum quemque & rectissimum aggreditur aduersus quem suam uim iterdat. Ignemque experitur in Mutio. Paupertatem in Fabricio. Exilium in Rutilio. Tormenta in Regulo. Venenum in Socrate. Magnū exemplum nisi mala fortuna non inuenit. Infelix est Mutius quod dextera ignes hostium præmit: & ipse a se exigit erroris sui poenas: quod Regem quem armata manu non potuit exusta fugat. Quid ergo felicior esset si in sinu amicitie foueret manum. Infelix est Fabricius quod rus suum quantum a. R. P.

DE MVNDI GVBERNATIONE

tracauit bellū fudit: qđ bellū tam cū Pyrrho qđ cū diuitiis gerit: qđ ad focū coenat illas ipsas radices: & herbas quas in agro triumphalis senex euulsi. Quid ergo foelicior esset si in uentrē suum longinq litoris pisces: & peregrina aucupia cōgereret? Si conchyliis superbi atq; iseri maris pigriciam stomachi nauseantis exigeret? Si genti pomorū strue cigeret? Primæ formæ feras captas multa cæde uenantium. Infœlix est Rutilius: qđ illud dānauerūt causam dicent oībus sæculis: qđ ægore animo passus ē se patriæ eripi: qđ sibi exilium: quod Syllæ dictatori solus aliqd negauit & reuocatus non tantum retro cessit: sed longius fugit uiderūt inqt hoc isti quos Romæ depræhendit foelicitas tua. Videant largum ī foro sanguinem & supra seruilianum lacum. Id enim proscriptionis spoliariū est: senatoꝝ capita: & passim uagationes per urbem percussorū greges: & multa milia ciuiliū Romanorū uno loco post fidem: immo per ipsam fidem trucidata. Videant ista qđ exulare non possunt. Quid ergo foelix est Lucius Sylla: qđ illi descendenti ad forum gladius submouet: qđ capita cōsulariū uiroꝝ patif ostēdit: & præciū cædis per quæstorem ac tabulas publicas minuatur: & hæc omnia facit ille qui legem corneliā tulit. Veniamus ad Regulū. qđ illi fortuna nocuit: qđ illi documētū fidei: documētū patientiæ fecit: figunt cutem clauī: & quocunq; fatigatū corpus reclinauit: uulnere icumbit: & in perpetuam uigiliā suspensū sunt lumina. Quanto plus tormēti plus erit gloriæ. Vis scire qđ nō poeniteat hoc præcio æstimasse uirtutē? refice tu illū: & mitte in senatum: eandem sententiam dicet. Foelicior ergo tu Mecœnatem putas: cui amoribus anxie & morosæ uxoris quotidiana repudia defœti somnis per symphoniarum cantum ex longīquo leue resonantiū quærit: mero se licet sopiat & aquæ fragoribus aduocet: & mille uoluptatibus mētē anxiam fallat: tam uigilauit in pluma qđ ille in cruce. Sed illi solatiū est pro honesto dura tolerare: & cām a patiētia respicit. Hunc uoluptatibus marcidū & foelicitate nimia laborātem. Magis his quæ patif uexat causā paciendū. Non usq; eo in possessionē generis humani uitia uenerunt: ut dubiū sit an electione facti data plures Reguli nasci qđ Mecœnates uelit. Aut si quis fuerit gaudeat dicere Mecœnatem se qđ Regulū nasci maluisse. Idem iste taceat licet nasci se Terentia maluerit. Male tentatum Socratem iudicas: qđ illā potionē publice mixtā non aliter qđ medicamentū immortalitatis abduxit: & de morte disputauit usq; ad ipsam. Male cū illo actū est: cōgelatus est sanguis: ac paulatim frigore iducto uenarū uigor constitit. Quantomagis huic iudicandum est. qđ illis qbus gemma ministrat. Quibus exoletus omnia pati doctus exactæ uirilitalis: haud dubiæ suspensam auro niuem diluit. Hi qquid uerberit uomitu remittunt tristes: & bilem suam regustantes. At ille uenenum lætus & bibēs hauriet. Quid ad Catonē pertinet? Satis dictū est: suamq; illi foelicitatē cōtigisse cōsensu hoīum fatebitur. Quoniam rerum natura delegit: cū quo metuenda collideret, inimicitia potētū graues sunt. Apponant simul Pōpeio Cæsari & Crasso. Graue est a deterioribus honore ante iri. Vatinio post serant. Graue est ciuilibus bellis interest: toto terage orbe pro causa bona tam ifœliciter qđ p̄tinaciter militet. Graue ē si manus afferre faciat. Quid per hoc cōsequar? ut omnes sciant nō esse hæc mala qbus ego dignū Catonē putauī.

De Prosperitate.

Rospera sed in plæbē ac uilia īgenia deueniunt: At calamitates terroresq; mortaliū sub iugū mitte re proprium magni uiri est. Semper uero esse foelicem & sine morsu ai transire uitam: ignorare ē regē naturæ alteram partem. Magnus es uir: sed unde scio? si tibi fortuna non dat facultatem exhibendæ uirtutis. Descendisti ad olympia: sed nemo præter te olympiā coronam habet. Non gratulor tanq; uiro forti: sed tanq; cōsulatū præturæ adeptō honore auctus es. Idem dicere & bono uiro possum: sed illi nullam occasionem difficilior casus dedit in qua una uim sui ai ostenderet. Miserq; te iudico qđ non fuisti miser: transisti sine aduersario uitam. Nemo sciet qđ potueris: nec tu qđem ipse. Opus est enim ad noticiā sui experimēto: quod qđem qsq; posset nisi tētando non didicit. Itaq; qdam ultro se cessantibus malis obtrulerūt: & uirtuti iter in occasionem p̄ quā enitererēt quæfierūt. Gaudent inqt magni uiri aliquando rebus aduersis: non aliter qđ fortes milites belli triumpho. Ego Murmillionē sub. C. Cæsare de raritate munerum audiui quærentem. Quā bella qđem ætas perit. Auida est periculi uirtus: & quo tendit nō qđ passura sit cogitat. Quoniam & quod passura est gloriæ pars est. Militares uiri gloriānt uulneribus: læti fluēt tē meliori casu sanguinē ostentāt. Idē licet fecerit qđ integri reuertūtur ex acie: magis spectatur qui saucius redit. Ipsis inquam deus consulit quos esse qđ honestissimos cupit: quotiens illis materiam præbet aliquid aiose fortiterq; faciendi. Ad quā rem opus est aliqua rerum difficultate. Gubernatorē in tempestate: i acie militē intelligas. Vnde possum scire quantum aduersus ignominia & infamiam: odiumq; populare constantiæ habeas: si in te plausus senescis: si te inexpugnabilis & inclinatione quadam mentium pronus fauor sequitur? Vnde scio qđ æquo animo laturus sis orbitatem filiorum: si quoscunq; sustulisti uides? Audiui te cum alios consolaberis tunc conspexissem: si te ipse consolatus esses: si te ipse dolore uetuissem. Nolite obsecro uos expauescere ista quæ dii imortales uelut stimulos admouent animis. Calamitas uirtutis occasio est. Illos merito qui dixerit miseros qui nimia foelicitate compefcunt: quos uelut in mari lento tranquillitas itineris detinet. Quod quid illis inciderit nouum ueniet. Magis urgent sæua inexpertos. Graue est ferre ceruicibus iugū ad suspicionem uulneris tyro pallefcit. Audaciter ueteranus cruorē suū spectat: qui scit se sæpe uicisse post sanguinē. Hos itaq; deus: quos probat: quos amat: indurat: recognoscit: exercet. Eos autem quibus indolere uidetur: quibus parcere moles uenturis malis: seruat. Erratis enim si quem iudicatis exceptum. Sed ueniet ad illū diu foelicem sua portio. Quisquis uidet dimissus esse: dilatus est. Quare deus optimū quæq; aut mala ualitudine: aut luctu: aut incommodis afficit. Quare in castris quæq; periculosa fortissimis iugipant: dux lectissimos mittit qui nocturnis hostes aggrediantur infidiis? At explorent iter: aut præsidium

locum deiciant. Nemo eorum qui exeunt dicit male de me Imperator meruit: sed bene iudicauit. Idē dicat quicumque iubentur pati timidus: ignauusque flebilis. Digni uisum sumus deo in quibus experiret quantum humana natura posset pati. Fugite delicias. Fugite eneruatā foelicitatē: quā animi pertimescunt: & nisi aliqd iteruenit quod humanæ fortis ad moueat uelut perpetua ebrietate sopiti. Quē specularia a flatu abeundi cauerunt: cuius pedes iter fomenta subinde mutata tepuerunt: cuius coenationes subditus & parietibus circumfusis calor temperauit: hunc leuis aura non sine periculo stringit. Cum omnia quæ excesserint modum noceant: periculossima foelicitatis itemperantia est. Mouet cerebrum in uarias mentes: & imagines euocat, multum inter falsum ac uerum mediæ caliginis fundit. Quid ne id satius sit: perpetuā infœlicitatem aduocat a uirtute sustinere: quā infinitis atque immodicis bonis rūpi. Leuior ieiunio mors est: crudelitate dissiliunt. Hanc itaque rationem dii sequuntur in bonis uiris: quā in discipulis suis præceptores: qui plus laboris ab his exigunt in quibus certior spes est. Nunquid tu inuisus esses Lacædæmoniis: liberos suos crudis (quoque experiunt indolem) publicæ uerberibus admotis? Ipsi illos patres adhortantur: ut ictus flagelloque fortiter perferant: & laceros ac semianimes rogant: perseueratè uulnere præbere uulneribus. Quid miror si dure generosos spiritus deus tentat? Nunquid uirtus molle documētum est: uerberat nos & lacerat fortuna patimur. Nō est sœuitia. Certamē est: quo sapius adierimus fortiores erimus. Solidissima pars est corporis quā frequens usus agitauit: Præbendi fortunæ sumus: ut cōtra illam ab ipsa duremus. Paulatim nos sibi pares faciat. Contēptū periculoque assiduitas periclitādī dabit. Sic sunt naucia corpora efferendo mari dura. Agricolis manus terræ. Ad excutienda tela militares lacerti ualent. Agilia sunt mēbra cursoribus. Idem quoque solidissimū est: quod exercuit. Ad cōtēnēdam patriā. uel malorum potentiam animus patiētia peruenit. Quæ quid in nobis efficere possit scies: si aspexeris quātū nationibus nudis & inopia fortioribus labor præstet. Omnes cōsidera gentes in quibus romana pax definit. Germanos dico: & quicquid circa istum uagarum gentium occurat: perpetua illos hyems: triste cælū præmit. Maligne solū steriles sustentat: ibrem culmo aut fronde defendit: super durata glacie stagno profultat: in alimētū feras captant. Miseri tibi uidentur. Nihil miser est quod in naturā cōsuetudo produxit. Paulatim enim uoluptati sunt: quæque necessitate coeperunt. Nulla illis domicilia, nullæque sedes sunt: nisi quas lassitudo in diem posuit. Vilis & hic quærendus est manu uictus: horrenda iniquitas cæli in tecta corpora, hoc quod tibi calamitas uidetur tot gentiū uita est. quod miraris bonos uiros ut cōfirmantur concuti. Non est arbor solida nec fortis nisi in quā frequens uentus incurrat: ipsa enim uexatione constringitur: & radices certius figit. Fragiles sunt quæ in aprica ualle creuerunt. pro ipsis ergo bonis uiris est ut esse interriti possint. Multum inter formidolosa uersari: & æquo animo ferræ quæ non sunt mala nisi male sustinenti.

Diice nunc quod pro oibus est optimū quicquid ut ita dicā militare & ædere operas. Hoc est propositum deo quod sapiēti uiro ostēderet hæc quæ uulgus appetit: quæ reformidat nec bona esse nec mala. Apparebūt autē bona esse si illa nō nisi bonis uiris tribuerit: & mala esse si malis tantū irrogauerit. Detestabilis erit cæcitas si nemo oculos perdiderit: nisi cui eruendi sunt. Itaque careat luce Appius & Metellus. Nō sunt diuitiæ bonū. Itaque habeat illas & Ellius leno: ut homines pecuniā cui in tempus consecrauerit uideant: & in fornice. Nullo modo magis potest deus cōcupita trāducere quā si illa ad turpissimos differt: ab optimis abigit. At iniquū est bonū uix delibitari: aut cōstringi. aut alligari. malos integris corporibus solutos ac delicatos incedere. Quid porro non est iniquū fortes arma sumere: & in castris pernoctare: & pro uallo obligatis stare uulneribus. Interim in urbe sacros esse procisos & professos impudicitiam. Quid porro non est iniquum nobilissimas uirgines ad sacra facienda noctibus excitari. Altissimo somno iniquitas frui. Labor optimus citat. Senatus per totum diē consuluit saepe cū illo tēpore uilissimus quisque: aut in campo ociū suū oblectet: aut in pōpa lateat: aut tempus in aliquo circulo terat. Idē in hac re magna publica fit. boni uiri laborant impediuntur. Volentes quidem non trahuntur a fortuna: sed sequuntur illam: & æquo gradu si scissent antecessissent. Hanc quoque animosam Demetrii fortissimi uiri uocem audisse me memini. Hoc unum iquit dii imortales quæri possum quod non ante mihi uoluptatem uestrā notā fecistis. Prior enim ad ista uenissem ad quæ nunc uocatus assum. Vultis liberos sumere illos uobis offero. Vultis aliquā partē corporis sumite. Non magnā rem promitto: cito totū relinqū. Vultis spiritū. Quid in nullā morā faciā quo minus recipiatis quod dedistis? A uolente feretis quicquid petieritis. Quid ergo est: maluisse offerre quod tradere. Quid opus fuit auferre: accipere potuistis: sed ne nunc quod auferetis. Quid? nihil eripis nisi retinenti. Nihil cogor. Nihil patior inuitus: nec seruiō deo sed assentio. Eo quidem magis quoscio omnia certa: & in æternū dicta lege decurrere. Fata nos ducunt: & quantum cuique temporis restet: prima nascētium hora disposuit. Causa pendet ex causa priuata ac publica: longus ordo rerū trahit. Ideo fortiter omne faciendū est. Quia nō ut putamus incidunt cuncta sed ueniunt. Olim cōstitutum ē quod gaudeas: quod fleas & quis magna uideatur uarietate singulorum: uita distingui: summa in unū uenit. Accepimus peritura perituri. Quid ita indignamur? quod quærimur? Ad hoc parati sumus. Vt ut uult suis natura corporibus. Nos læti ad omnia & fortes cogitemus nihil perire de nostro. Quid est boni uiri præbere se fato? Grāde solatium est cum uniuerso rapi. Quid est quod nos sic uiuere: sic mori iussit: eadem necessitate & deos alligat: irreuocabilis humana pariter ac diuina cursus uehit. Ille ipse oīum conditor ac rector scripsit quidem fata: sed sequitur. Semper paret: semel iussit. Quare tamen deus tam iniquus in distributione fati fuit: ut bonis uiris paupertatem uulnera & acerba funera ascriberet. Non potest artifex mutare materiam. Hæc passa est. Quædam separari a quibusdā nō possunt: coherere in diuina sunt languida ingenia: & in somnum trahuntur in utigiliā somno simillimā: inextinguibiles neque elementis: ut efficiat uirum cura dicens fortiores

fato opus est. Nō erit illi planū iter sursum oportet ac deorsum eat: fluctuetur ac nauigiū in turbido regat. Cōtra fortunā illi tenēdus est cursus. Multa accidēt dura: aspera: quæ molliat & cōplanēt. Ipse ignis aurum pbat: miseria fortes uiros. Vide q̄ alte extēdere debeat uirtus: sciens illi nō per secura uadēdū esse. Ardua prima uia est: & quīs inane recentes entant equi medio est altissima cælo: Vnde mare & terras ipsi mihi sæpe uidere. Fit timor & pauida trepidet formidine pectus. Ultima prona uia est: & reget moderamine ceto. Tūc quæ ēt me subiectis excipit undis. Ne ferat in p̄ceps. Thetis solet ipsa uereri. Hæc cū audisset illi generosus adolescens. Placet inquit uia. Ascēdo. Est tanti per ista iræ casuro. Non desunt quæ te terreat: at tene aium moetu territante. Vtq; uia teneas: nulloq; errore traharis: Per tamē aduersi gradieris cornua tauri: Hemoniosq; arcus: uolētq; ora leōis. Post hæc ait. Finge datos currus his qbus deterime putas. Icton Libet illic stare ubi ipse sol trepidat: humilis & inertis est tuta secare per alta uirtus est.

Vare tamē bonis uiris patiat aliquid mali deus fieri. Ille uero nō patit. Omnia mala ab illis remouit: scelera & flagitia: & cogitationes improbas: & auida cōsilia: & libidinē cacā: & alieno iminentem auaritiā. Ipsos tūc aut uēdicat. Nunq̄ hæc quoq; adeo aliquis exigit: ut bonos uirosq; ēt facinas seruet. Remittunt ipsi hanc deo curam. Externa cōtēnunt. Democritus diuitias proiecit: & onus illas bonæ mētis existimās. Quid ergo miraris si id deus bono accidere patit: quod uir bonus aliq̄do uult sibi accidere: Filios amittūt uiri boni: qd̄ nī cum aliquādo & occidāt: in exiliū mittunt. Quid nī cū aliq̄do ipsi patriā nō repetituri relinquāt occidunt. Quid nī cū aliquādo ipsi sibi manus iſerāt: q̄ etiam quædam dura patiūtur: ut alios pati doceāt. Nati sunt in exēplar. Puta itaq; deū dicere. Quid habetis qd̄ de me quæri possitis uos qbus recta placuerūt. Aliis bona falsa circūdedi: & aīos inanes. uelut lōgo fallaciq; somnio lusi. Auro illos argēto & ebore adornauī. Intus boni nihil est. Isti quos pro foelicibus aspicitis si non qua curunt: sed qua latet uideritis: miseri sunt: sordidi: turpes: ad similitudinē parietū suoz extrinsecus culti. Nō est ista solida & sincera foelicitas: crusta est egdem tenuis. Itaq; dū illis licet stare: & arbitriū suū ostendi nītent & iponunt. Cū aliqd̄ iciderit quod disturpet ac detegat: tūc apparet quātū altæ ac ueræ foelicitatis alienus splendor obfocōderit: Vobis dedi bona certa māsura quātomagis uersaueritis: & undiq; ispereritis. Meliora maioraq; p̄misi uobis: metuādā cōtēnere: cupiditates fastidire. Nō fulgetis extrinsecus. Bona uestra introrsus obuersa sunt. Sic mundus exteriora contēpsit spectatulo sui lætus. Intus omne posuit bonū. Nō egere foelicitate: foelicitas uestra est. At multa icidunt tristia: horrēda: dura toleratu: Quia nō poteram uos istis subducere: animos uestros aduersus oīa armaui forte fortiter: hoc est q̄ deū antecederis. Ille extra patientiā maloz est. Nos supra patiētiā. Cōtēnite paupertatē. Nemo tā pauper uiuit q̄ natus est. Contemnite dolorē: q̄a aut soluetur: aut soluet. Cōtēnite fortunā. Nullū illi telū quo feriret aīum dedi. Ante oīa curauī ne q̄s uos teneret uitos. Patet exitus. Si pugnare nō uultis licet fugere. Ideoq; ex oībus rebus quas esse uobis necessarias uolui: nihil feci facilius q̄ mori. Prono aīam loco posui. Trahitur. Attendite modo: & uidebitis q̄ breuis ad libertatem: & q̄ expedita ducat uia. Nō tā longas in exitu uobis q̄ itratibus moras posui. Alioqn magnum in uos regnum fortuna tenuisset si homo tā tarde moreret q̄ nascit. Omne tempus oīs uos locus doceat q̄ facile sit renūciare naturæ: & munus suū illi ipingere. Inter ipsa altaria & solēnes sacrificiū ritus: dum optatur uita mortem cōdiscat: corpora opima tauroz exiguo cōcidūt uulnere: & magnarum uiriū aīalia humanæ manus ictus ipulit: tenuit ferro commissura ceruix arrumpitur. & cum articulus ille q̄ caput collumq; committit icisus est tanta illa moles corruit. Nō in alto latet spiritus nec utiq; serro eruendus est. Non sunt uulnere ipresso scrutata p̄cordia. In proximo mors est. Nō est certum ad hos ictus aestimaui locum. Quacūq; ui paruum est ipsum illud quod uocatur mori quo aīa discedit a corpore breuius est q̄ sentire tanta uelocitas possit. siue fauces nodus elisit: siue spiramentum a qua p̄clusit: siue ui corpus lapsum subiacentis solī duricia comminuit: siue haustus ignis cursum animæ remeantis interdicat. Quicquid est properat: & quicquid erubescitis q̄ tam cito sit timetis diu.

Explicit liber de prouidentia dei.

INCIPIT LIBER LVCII ANNEI SENECAE AD GALIONEM DE VITA BEATA.

Iuere Galio frater oēs beate uolūt. Sed ad p̄uidēdū qd̄ sit q̄ beatā uitā efficiat caligāt. Adeo q̄ nō ē facile conſeq̄ beatā uitā ut ab ea q̄sq; eo lōgius recedat quo ad illā cōcitatiū ferret. Si uia cōcitatiū lapsus est: quæ ibi i cōtrarium ducit ipsa uelocitas maioris iteualli causa fit. Proponēdū est itaq; primū qd̄ sit quod appetamus: Tūc circūspiciēdū est qua cōtendere illececlerrie possimus: itellecturi i ipō itinere: si mō rectū erit q̄tū quoridie p̄ficiamus: q̄tūq; propius ab eo simus ad quos nos cupiditas naturalis ipellit. Quandiū qdem passim uagmur nō ducē secuti: sed fremitū & clamorē dissonū i diuersa uocatiū: cōteret uita iter errores breuis ēt si dies noctesq; bonæ mēti laboremus. Decernat itaq; & quo tēdamus: & qua nō sine pito aliquo cui explorata sint ea in quæ p̄cedimus. Quoniā qdē nō eadē hic q̄ i cæteris pegrinationibus cōditio est. In illis cōp̄rhēsus aliq̄s limes: & it̄rogatī icole nō patiunt̄ errare. At hic certissima quoq; uia & celeberrima maxie decipit. Nihil ergo magis p̄stādū ē q̄ ne p̄cepo: ritu sequamur antecederiū gregē p̄gentes nō quo cū dū est: sed quo itur. Atq; nulla res nos maioribus malis iplicat q̄ q̄ ad rumorē cōpōimur. Optima ratio q̄ magno essensu recepta sunt: qd̄q; exempla bōis multa sunt: nec ad rōnem sed ad similitudinē cōmimur. Inde ista tāta coaceruatio aliorū supra alios ruentiū. Quod i strage hoīum magna euenit cum ip̄e populus p̄mit. Nemo ita cadit: ut nō aīum i se attrahat. Primi exitio sequentibus sunt. Hoc in oī uita accidere ui deas: licet nemo sibi tātū errat: sed alieni erroris causa & auctor est. Nocet: nā applicari antecederibus: & dū unusq;q; mauult credere q̄ iudicare. Nunq̄ de uita iudicat̄ semp credif. Verſatq; nos & p̄cipitat tardius p̄

manus error alienisq; primus exēptis. Sanabimur si modo separemur a coetu: Nunc uero stat cōtta ratio/
 nem defensor mali sui populus. Itaq; idē uenit quod in comitiis: in qbus eos factos prætōres idem q; fece-
 re mirant: cū se mobilis fauor circūegit. Eadē pbamus: & eadē iprobamus & reprehendimus. Hic exit ē oīs
 iudiciū in quo secundum plures dat cū de beata uita agē. Nō est q; mihi illud dissensionū more responde-
 as. Hęc pars maior esse uidet. Ideo n. peior est. Non tam bene cū rebus humanis gerit: ut meliora pluri-
 bus placeant. Argumētū pessimi turba est. quæramus qd optie factum: sit non qd usitatissimum: & quod
 nōs in possessionē felicitatis æternæ cōstituat. Nō q uulgo ueritatis pessimo interpretate pbatū sit. Vulgus
 autē tā clam ydatos q coronatos uoco. Non n. colorem uestium qbus prætecta corpora sunt aspicio. Ocū-
 tis de hōie nō credo. Habeo melius certiusq; lumē quo a falsis uera diiudicē. Animi bonū aīus iueniat. Hic
 si unq; ille respirare & recedere i se uacauerit. O q si ipse uex totus a se faretur ac dicere: qd feci adhuc iſe
 etum esse mallet. Quicq; dixi tū recogito in multis uideo. Quicq; optauī in amicis: & recreationem pri-
 uo. Quicq; timui dii boni quanto leuius fuit q; q concupiui. Cū multis amicitias gessi: & in grām ex odio
 si modo ulla iter malos grā est rediī. mihi ipsi nōdū amicus sum. Omnem operam dedi ut me multitudi-
 ni educerē: & aliquā dotē notabilē facerē. Quid aliud q; telis me opposui ēt maliuolentiæ quod morderet
 ostendi. Vides tu istos q eloquentiam laudat: q opes sequuntur q gratiæ adulant: q potentiam extollunt?
 Omnes at sunt hostes: aut quod in æ quo est esse possunt. Quā magnus mirantiū tā magnus iudicium
 populus est. Quin potius quæro aliqd usu bonū quod sentiā nō ostendā. Ista quæ spectant ad quæ cōsisti-
 tur: quæ alter alteri stupēs mōstrat: foris nitent itroitus misera sunt. Quæramus aliquod nō in specie bo-
 num: sed solidū & æquale: & a se secretiore parte formosius. Hoc eruamus. Nec lōge positū est iuenies. Sed
 re tantū opus est quo manū porrigas. Nūc uelut in tenebris uicina trāsimus: offensantes ipsa quæ deside-
 ramus: sed ne te per circuitus trahā: aliq; qdem opiniones prætērimo. Nā & enumerare illas longū est: &
 coarguere: Nostrā accipe. Nostrā uero cū dico nō alligo me ad unū aliquē ex Stoicis proceribus. Est & mi-
 hi censendi uis. Itaq; aliquē sequar: aliquē iubebo sniam diuidere. Fortasse & post oēs citatus nihil iproba-
 bo ex his quæ priores decreuerit: & dicam: Hęc amplius censeo. Interi q; omnes stoicos conuenit regē na-
 turæ assentio. Ab illa nō deerrare: & ad illius legē exemplūq; formari sapiētia est. Beata ē ergo uita cōueni-
 ens naturæ suæ: quæ nō aliter cōtingere pōt: q si primū sana mēs est: & in ppetua possessionē sanitatis suæ.
 Deidē sit fortis ac uehemēs: pulcherrima & paties anxii apta tps corporis sui ptiētūq; ad id curiosa nō
 anxia. Tamē illaq; regē quæ uitā iſtruūt diligēs sine admirationē cuiusq; usura fortunæ muneribus nō ser-
 uitura. Intelligis etiā si nō adiciā seq ppetuā tranquillitatem: libertatem. Depulsis hisq; aut irritat nos: aut tē-
 tant nos. Nā uoluptatibus etiā pro illis quæ parua aut fragilia sunt: & ipsis flagitiis noxiā ingēs gaudiū su-
 bit iconcussū & æquale: & pax & cōcordia animi: & magnitudo cū mansuetudinē. Oīs. n. ex iſfirmitate fe-
 ritas est. Quemadmodū idē exercitus mō latius pandit: mō in angustū coartat. Et aut in cornua summa-
 ta: media parte curuat: aut tecta frōte explicat. Vis illi utcūq; ordiatus ē: eadem est & uolūtas pro eisdē par-
 tibus stādī. Ita diffinitio summi bōi alias diffundi pōt & porrigi: alias colligi: & in se cogi. Idem utiq; eris si
 dixerō. Sūmū bonū est aīos fortuita despiciens: uirtutelatūs: aut iuicta uis animi: perita regē placida i actu-
 rum humanitate multa: & conuersantium cura. Labet itaq; diffinire ut beatum dicamus hominē illū: cui
 nullū bonū malūq; sit: nisi bonus malusq; aīus. Honesti cultor: uirtute contentus: quem nō extollūt for-
 tuita nec frangūt: q nullum maius bonū eo quod sibi ipsi dare pōt nouerit. cui natura uolūtas erit uolupta-
 tum contentio. Licet se euagari uelis idē in aliā atq; aliā faciē salua & itēgra potestate transferre. Quid enī
 prohibet nos beatum dicere libez aīum: & erectum: & iteritum: ac stabiliē extra moerū: extra cupiditatem
 positū. Cui unū bonū sit honestas: unū malū turpitudine. Cætera uilis turba regē. Nec detrahēs quicq; bea-
 tæ uitæ: nec adiciens sine actu ac detrimento summi bōi ueniēs ac recedēs. Hunc ita fundatū necesse est ue-
 lit nolit: sequat hilaritas cōtinua: & letitia alta atq; ex alto ueniens. Ut quæ suis gaudeat: nec maiora dōm-
 sticis cupiat. Quid in ista perisset bene cū inimicis & friuolis: & nō perseverantibus corpusculi mōribus.
 Quo die infra uoluptatem fuerit: in dolore erit. Vides autē q malā & noxiā seruitutem seruuturus sit: quæ
 uoluptates: doloresq; incertissima diuina: impotentissimaq; alterius possidebunt. Ergo exeundū ad liber-
 tatem est. Hanc non alia res tribuit q fortunæ negligentia. Tum illud oritur ināſtiabile bonum: ges mē-
 ris in tuto collocare: & sublimitas expulsiq; terroribus ex cognitione ueri gaudiū grande & imotum co-
 mitantq; & diffusio animi quibus delectabit non ut bonis: sed ut ex bono suo ortis. Quoniam liberaliter
 agere cōpi: pōt beatus dici qui nec cupit nec timet: beneficio rationis. Quoniam & laxa timore & tristitia
 carent: nec minus pecudes. Nō ideo tamē quisq; felicia dixerit: qbus nō est felicitatis itellectus. Eodem
 loco pone homines quos in numez pecoz & aīalium rededit hebes natura & ignoratio sui. Nihil itereſt
 hos & illa. Quoniam illis nulla ratio est. His praua: & malo suo atq; in peruersum solers. Beatus. n. nemo:
 dici potest: extra ueritatem proiectus. Beata ergo uita est in recto certoz iudicio stabilita & immutabilis.
 Tunc n. pura mēs est: & soluta omnibus malis: cū non tantū lacerationes sed etiā uellitiones effugerit sta-
 tura semper ubi cōstitit: ac sedē suam ēt irata & iſtante fortuna uenditura. Nam quod ad uoluptatem
 ptiēt licet circūfundat undiq; per oēs uias iſluant: aīumq; blandimētis suis lēiat. Alia quæ ex aliis admo-
 ueat. Quibus totasq; partes nostri solicerent. Quis mortaliū cui ullū supereſt nullū hominis uestigiū: per
 diem noctemq; titillari uelit: & deserto aīo corpori operā dare. Sed & aīus quoq; ingt uoluptates habebit
 suas. Hęc sane sedeatq; luxuriæ & uoluptatū arbiter ipleat se oībus eis q oblectare sensus solēt. Deidē pte-
 rita respiciat & exoletaq; uoluptatū memor exulter prioribus: futurisq; iā imieat. Ac spes ordiet suas. Et
 illū corpus i pſenti sagia iacet: cogitationes ad futura pmittat. Hoc mihi uidet. mīserior: quoniam mala p bōis

AD GALIONEM

amplecti demētia est. Nec sanitate quisq̃ beatus est: nec sanus cui futura pro optimis appetunt. Beatus est ergo iudicii rectus. Beatus ē præsētibz qualiācūq̃ sunt cōtētus amicusq̃ rebus suis. Beatus his cui oēm habitū regē suaz ratio cōmendat. Videāt & in illis q̃ summū bonū dixerit: q̃ turpi illud loco posuerint. Itaq̃ negant posse uoluptatē & a uirtute deduci: & aut nec honeste quemq̃ uiuere: ut nō iucūde: ut nō honeste quoq̃. Nō uideo quomodo ista diuersa in eandē copulā coniiciantur. Quid est oro uos cur separari uoluptas a uirtute nō possit: uidelicet quod omne bonis ex uirtute pricipiū est. Ex huius radicibus etiam ea quæ uos & amatis & expeditis oriunt. Sed si ista idiscreta essent non uideremus: quædā iucunda & honesta. Quædā uero honestissima sed aspera: per dolores exigenda. Adice nūc q̃ uoluptas etiā ad uitā turpissimā uenit. At uirtus malā uitā nō admittit. Et infelices qdam nō sine uoluptate imo ab ipsa uoluptate sunt: quod nō eueniret si uirtuti se uoluptas immiscuisset. Quia uirtus sæpe caret nunq̃ indiget. Quid dissimilia imo diuersa compositis. Altū qddā est uirtus excelsū & regale: iūctū: ifatigabile. Voluptas: humile: seruale: ibecillum: caducū: cuius statio ad domiciliū fornices & popinæ sunt. Virtutē in tēplo inuenies: in foro: in curia: pro muris stantē: puluerulentā: coloratā: callosas habentē manus. Voluptatē latitantem sæpius: ac tenebras captantē. Circa balnea ac sudatoria: ac loca ædilē metuētia mollē eneruē. Mero atq̃ unguēto madentē: pallidā ac fucatā: & medicamētis pollutā. Sūmū bonū imortale est: nescit exire: nec satietatem habet: nec poenitentia. Nunq̃ recta mens uertitur: nec sibi odio est nec quicq̃ mutauit: q̃a semper secuta est optima. At uoluptas tūc cum maxie delectat extinguitur. Nec multū loci habent itaq̃ cito implet: & tedio est: & post primū ipetū marcet. Nec id unq̃ certū est: cuius in motu natura est. Ita nō potest q̃dem ulla eius esse substantia quod uenit trāsītue celerissime in ipso usu sui peritūz. Eo enī peruenit ubi desinit: & dū icipit spectat ad finē. Quid quod tā bonis q̃ malis uoluptas inest. Nec minus turpes dedecus q̃ honestos egregia delectat. Ideoq̃ præceperūt ueteres optimā seq̃ uitam: nō iucundissimā: ut recte ac bonæ uoluptatis non dux sed comes uoluptas sit. Natura enī duce utendū est. Hanc ratio obseruat: hanc cōsultat. Idem est ergo beate uiuere & secūdū naturā. Hoc qd sit iam aperiā: si corporis dotes & apta naturæ cōseruabimus diligēter: & ipauidæ tanq̃ in diē data & fugacia: si nō subierimus eoz seruitutē: nec nos aliena possiderit: si corpori grata & aduentitia eo nobis loco fuerit: quo sunt in castris auxilia & armatura leuius. Seruiat ista nō iperet. Ita demū utilia sunt mētī. Incorruptus uir sit externis & ī superabilis: miratorq̃ sui tātū fidēs aīo atq̃ ī utrūq̃ paratus artifex uitæ. Fiducia eius nō sine scientia sit: nō sine cōstantia. Maneant illi semel placida: nec ulla ī decretis eius litura sit. Intelligit ēt si nō adiecero compositū ordiatūq̃ fore tamē uigē: & ī his quæ aget cū comitate magnificū erit uera ratio sensibus īfita & capiens ide pricipia. Nec n. habet aliū unde conef. Aut unde ad ueg̃ ipetū capiat: & in se reuertat. Nam mūdus quoq̃ cūcta cōplectēs: rectorq̃ uniuersi deus: in exteriora qdem tēdit & redit. Idem nostra mēs faciat cū secuta sensus suos per illos se ad externa porrexit: & illoz & sui potēs sit. Hoc mō una efficiet uis ac prās cōcors sibi: & rō illa certa nascef: nō diffidēs nec hāsītās in opinionibus cōphēsiōibusq̃: nec in sua persuasione. Quæ cū sedi spōit: & partibus suis cōsensit: & ut ita dicā concinit: summū bonū terigit. Nihil. n. prauū: nihil subitū superest: nihil in quo arietet aut labet. Oia faciet ex ipio suo. Nihilq̃ inopiātū faciet. Sed qcqd aget in bonū exit facile & parate: & sine tergiuersatiōe agētis. Nā pigritia & hāsitiatio pugnā & īcōstātiā ostēdit. Quare audacter licet profitearis summū bonū esse aī concordia. Virtutes. n. ibi esse debebūt: ubi cōsensus atq̃ unitas erit. Discident uitia: sed ut quoq̃ īquis uirtutem nō ob aliud colis q̃ q̃a aliquam ex illa speras uoluptatē. Primū uero si uoluptatē præsatura uirtus est: ideo propter hāc petis. Non n. hanc præsstat: sed nec huic laborat. Sed labor eius quīs aliud petat: hoc quoq̃ assequat. Sicut in agro qd̃ segeti pcisum est aliq̃ flores īternascunt: Nō tamen hic herbulæ quīs delectet oculos tantū operis in sumptū est. Aliud fuit serenti propositū. Hoc superuenit. Sic uoluptas non est merces: nec causa uirtutis: sed accessio. Nec q̃a delectat placet: sed q̃a placet delectat. Summū bonum in ipso iudicio est: & habitu optiæ mentis: quæ cum finem impleuit: & finibus se suis cinxit. Consumatum est summum bonum: nec qcq̃ amplius desiderat. Nihil est extra totum non magis q̃ ultra finem. Itaq̃ erras cum interrogas quid sit illud propter quod uirtutem petā. Quæris enim aliquid supra summum. Interrogas quid petam extra uirtutem ipsam. Nihil enim habet melius: ipsa præcium sui est. An hoc parum magnum est. Cum tibi dicam summum bonum est īfrangibilis aī rigor: & prouidentia: subtilitas: sanitas: & libertas: cōcordia: & decor. Aliquid etiam nunc exigis maius ad quod ista referuntur: quid mihi uoluptatem nominas hominis bonum. Quæro non uentris: qui pedibus ac beluis laxior est. Dissimulas nunquid quid a me dicatur. Ego enim nego quemq̃ posse iucūde uiuere: nisi simul & honeste uiuat. Quod non potest mutis contingere aīalibus: nec bonum suum cibo merentibus. Clare inq̃ ac palam testor hanc uitam quam ego iucundam uoco: non sine adiecta uirtute continere. At quisquis ignorat plenissimos esse uoluptatibus uestris stultissimos: & nequitiam abundare iucundis: aīumq̃ ipsum non tantum genera uoluptatis prauas: sed multa suggerere. In primis īsolentiam & īmiam æstiationem sui: timoremq̃ elatum super cæteros: & amorem rerum suarum: cæcum & īprouidum. Delicias fluentes ex minimis ac puerilibus causis exultationem iam dicacitatem & loquacitatem: ac superbiam contumeliis gaudentem. desidiā: dissolutionemq̃ signis aī idormientis sibi. Hæc oia uirtus discutit: & aurem peruellit: & uoluptates æstimat anteq̃ admittat: nec quas probauit magni pendit. Vtrūq̃ enim admittit: nec usu earum: sed temperantia læta est. Temperantia autem cum uoluptates minima summi boni iniuria est. Tu uoluptatem complecteris: ego compesco. Tu uoluptate fruēris: ego utor. Tu illam summum bonum putas: ego nec bonum. Tu omnia uoluptatis causa facis: ego nihil. Cum dico me nihil uoluptatis causa facere: de illo loquor sapiente: cui soli concedis uoluptatem. Non uoco autem

sapientem supra quæ quæ est: nedum uoluptas: at qui ab hac occupatus: quomodo resistet labori ac periculo ægestati: & tot humanâ uitâ circumstrepentibus minis. Quomodo conspectu mortis: quod doloris feret: quod mundi fragores: & acerrimorum hostium tam molli aduersario uictus. Quicquid uoluptas suaserit faciet. Age: non uides quod multa suaserit. Nihil inquit poterit suadere turpiter: quia adiuncta uirtuti est. Non tu uides iterum quale sit: summum bonum: cui custode opus est: ut bonum sit. Virtus autem quod uoluptatē reget: quæ sequatur: ut se qui pareris sit: regere imperatis. A tergo ponis quod imperat. Egregium autem uirtutis apud nos officium uoluptates prestare. Sed uidebimus an apud quod tam cōtumeliose tractata uirtus est: adhuc uirtus sit: quod habere nomen suum non potest si loco cessit. Interim de quo agitur multos ostendit uoluptatibus obseffos: in quos fortuna omnia munera sua effudit: quos fatearis necesse est malos. Aspice: momētaneum & Rapicium: terrarum ac maris ut isti uocant bona conquirentes: & super mēsam recognescences omnium generum animalia. Vide hos eisdem successuros: expectantes popinā suā: aures uocū sono spectaculis oculos. Saporibus palatum suum delectantes: mollibus lenibusque somētis: totum lacessit eorum corpus. Et ne nares iterum cessent: odoribus uariis isicif locus ipse: in quo luxuriæ parentat. Hos esse in uoluptatibus dices: nec tantum illis bene erit: quia non bono gaudet. Male inquit illis erit: quia multa interueniunt quæ perturbant animum. Et opiniones iter se contrariæ mentē inquietabunt. Quod ita esse concedo. Sed nihilominus illi ipsi stulti: & inequales: & sub ictu poenitentiae positi: magnas percipiunt uoluptates. Ut fatendum sit tam longinquum illos ab omni molestia abesse: quia a bona mente. Et quod plerisque contingit hilarē insaniam: insanire ac per risum furere. At contra sapiētiam remissæ uoluptates & modestæ: ac poenae languidæ sunt compressæ: ut uix notabiles. Ut quæ neque accessit ueniat: nec quæ uis per se accesserint: in honore sint. Neque ullo gaudio percipiētium exceptæ. Miscent enim illas & interponunt uitæ: ut ludum iocumque iter ferias. Defināt ergo incondentia iungere: & uirtuti uoluptatē implicare. Per quod uitium pessimis quibuscumque adulant. Ille effusus in uoluptates: ac uagabundus semper atque ebrius: quia sit se cum uoluptate uiuere credit & cum uirtute: audit enim uoluptatē a uirtute separari non posse. Deinde uitis suis sapiētiam inscribit: & abscondenda proficit. Itaque non ab Epicuro repulsi luxuriant: sed uitis dediti luxuriā suā in philosophiæ sinu absconderunt. Et eo cōcurrunt: ubi audiāt laudari uoluptatem. Nec aestimant uoluptas illa Epicuri. Ita mehercule enim sentio quod sobria ac sicca sint: sed ad nomen ipsum aduolant: quæ res libidinis suis patrociniū aliquod ac uelamētum. Itaque quod unum habebant in malis bonum perdunt peccandi uerecundiam. Laudant: etenim ea quibus erubescant & uitio gloriantur. Ideo ne resurgere quodam adolescentiæ licet honestus turpi desiderii titulus accessit. Hæc est cur ista uoluptatis laudatio perniciosa sit: qui honesta præcepta intra latent quod corrupti: apparet in ea quidē ipsa sententia. Sunt inuitis hæc nostris popularibus dicam. Sancta Epicurum & recta percipere: & si propius accesserit tristitia. Uoluptas: non illa ad proum & exile reuocat. Et quæ nos uirtuti legem dicimus: eam ille dicit uoluptati iubeat illam parere naturæ. Parum est autem luxuriæ: quod naturæ satis est. Quid ergo est ille quisquis desideriosum ocium: & gulæ ac libidinis uices foelicitatē uocat. Bonum malæ rei quod auctorem: & dum ille uenit blando nomine inductus: sequitur uoluptatem: non quæ audit: sed quæ attulit. Et uitia sua cum coepit putare similia præceptis: indulget illis: non timide nec obscure luxuriat: etiam inde peractio capite. Itaque non dico quod plerique nostrorum secta Epicuri flagitiorum magistratū esse. Sed illud dico male audit. Insans est: & immerito hoc scire quisque potest: nisi interius admiserit. Frons ipsa dat locum fabulæ: & ad malam spem irritat. Hoc tale est: quod uir fortis stola indutus. Constante tibi pudicitia ueritas salua est. Nulli corpus tuum patientiæ uacat: sed in manu tympanum est. Titulus itaque honestus eligat. & inscriptio ipsa excitans animum in quem statim uenerunt uitia. Quisquis ad uirtutē accessit: dedit generosam indolis spem. Qui uoluptatem sequitur uidetur eneruis: fractus: degeneras uir peruertitur in turpia: nisi aliquis distinxerit illi uoluptatem. Ut sciat quod ex eis intra naturale desiderium desināt: quod præcepta ferant: infinita quæ sunt: & quo magis implent: eo magis inexplabiles. Age dum uirtus antecedit: tutum erit omne uestigium: & uoluptas nocet nimiam in uirtute non esse uerendum: ne quod nimium sit: quia in ipsa est modus. Non est bonum quod magnitudine laborat sua: rationabilem porro sortitus naturā: quod melius res quam ratio proponit. Et si placet illa iunctura. Si hoc placet: si ad beatam uitam ire comitatu. Virtus antecedit: comitetur uoluptas: & circa corpus ut umbra uersetur. Virtutem quidem excellentissimam omnium uoluptati tradidere ancillam. Nihil magnus animo capientis est. Prima uirtus ad hæc ferat signa. Habebimus nihilominus uoluptatem: si domini eius & temperatores erimus. Aliquod nos exorabit: nihil coegit. At hi qui uoluptati tradidere principia utroque caruere. Virtutem enim amittunt. Cæterum non ipsi uoluptatem: sed ipsos uoluptas haberet. Cuius autem inopia torquent: aut copia stranguant. Miseri si deserunt ab illa: miserrimos si obruunt. Sicut depræhensi mari syrtico: modo in sicco relinquuntur: modo torrente unda fluctuant. Auenit autem hoc nimia intemperantia: & amore cæcæ rei. Nam mala pro bonis petenti periculosum est assequi. Ut feras cum labore: periculoque ueniamur: & captas quoque illas: sollicita possessio est. Sæpe enim laniant dominos. Ita habentes magnas uoluptates in magnum malum euasere captasque coepere. Quæ quo plures maioresque sunt: eo ille minor. Ac plurimum seruus est: quem foelicem uoluptas appellat. Permanere licet in hanc etiam nuchius rei imaginem: quæ admodum quod bestiæ cubacula idagat: & laqueo captare feras magno aestimat: & laceratas canibus circumdare: intus ut illas uestigia præmat: potiora deserit: multisque officiis renunciat. Ita quod sectas uoluptatem: omnia postponit: & primam libertatē negligit: ac pro uentre dependet. Nec uoluptates sibi emit: sed se uoluptatibus uendit. Quid tamen inquit prohibet in unum uirtutē uoluptatēque cōfundi: & ita effici summum bonum. Idem & honestum & iucundum sit. Quia pars honesti non potest esse nisi honestum & iucundum sit. Nec summum bonum habebit sinceritatem suam: si aliquid in se uiderit dissimile meliori. Nec gaudium quidem quod ex uirtute oritur: quauis

AD GALIONEM

bonū sit: absoluti tamē boni pars ē: nō magis q̄ lætitiæ tranquillitas: quīs ex pulcherrimis causis nascat̄. Sūt
 ista bona: sed cōsequētia summū bonū nō cōsumātia. Qui uero uoluptatis ueritatē societatē facit: &
 ne ex æquo qdē fragilitate alterius boni qcqd̄ i altero uigoris est hæc uetat: libertatēq̄ illa uoluptas. Ita de
 mū si nihil se p̄ciosius nouit in uitā sub iugū mittit. Nāq̄ qd̄ maxia seruitus est: incipit illi opus esse fortu
 na. Sequit̄ uita anxiosa: suspitiosa: trepida: casum pariens. Tempore suspēsa momenta sunt. Nō dast̄ uirtutis
 fundamentū graue: imobile: sed iubet illā in loco uolubili stare. Quid at̄ tā uolubile est q̄ fortuitoz̄ expe
 ctatio: & corporis rerūq̄ corpus afficiētū uarietas. Quō hic pōt deo parere: & qcqd̄ euenit bono aīo exci
 pere. Nec de fato q̄ritur casum suoz̄ benignus interpres: si ad uoluptatū dolorūq̄ punctiunculas cōcita
 tur. Sed nec patriæ qdem bonus tutor aut uidex est: nec amicoz̄ p̄pugnator: si ad uoluptates uerget. Illo
 ergo summum bonum ascendat: unde nulla ui detrahāt: quo neq̄ dolori: neq̄ spei: nec timori sit aditus.
 Nec ulli rei q̄ deterius summi boni ius faciat. Ascēdere at̄ illo sola uirtus pōt. Illius gradu cliuus iste fran
 gendus est. Illa uirtus fortiter stabit: & qcquid euenierit fere: non patiens tātum: sed at̄ uolens. Oēmq̄ tem
 pore difficultatem sciet legem esse naturæ. Et ut bonus miles feret uulnera: enumerabit cicatrices: & trās
 uerberatus telis: moriens amabit eum: p̄ quo cadet Imperator. Habebit in aīo illud uerus p̄ceptū: deū se
 q̄re. Quisq̄ at̄ cogit: q̄rit: & plorat: & gemit iperata facere: ui cogit. & inuitus rapit̄ ad iussa nihilominus.
 Quæ at̄ dementia est potius trahi q̄ seq̄. Tā mehercule q̄ stulticia & ignorantia conditionis est suæ dolore:
 quod est aliqd̄ tibi. Aut incidit durius æque mirari: uel indigne ferre ea q̄ tā bonis accidunt q̄ malis. Mor
 bos dico: funera: debilitas: & cætera ex transuerso in uitam humanam concurrentia. Quicqd̄ ex uniuersa
 constitutione patiendum est: magno uisu eripiat̄ animo. Ad hoc sacramentū adacti sumus: ferre mortalia
 nec perturbari his q̄ uitare nostræ potestatis non est. In regno non est. In regno nati sumus: deo parere li
 bertas est. Ergo in uirtute posita est uera fœlicitas. Quid hæc tibi uirtus suadebit. Neqd̄ aut bonum: aut
 malum existimes. Quod nec uirtute: nec malitia contingeret. Deinde ut sis immobilis: & contra malum
 ex bono: ut qua fas est deum effingas. Quid tibi pro hac expeditione promittit̄. Ingentia & æqua diuinis.
 Nihil cogere: nullo indigebis: liber eris: tutus: indemnis. Nihil frustra tentabis: nihil prohiberis. Oīa tibi
 ex sentētia cedēt. Nihil aduersus accidet. Nihil cōtra opinionē ac uolūtātē. Quid ergo: uirtus ad uiuēdum
 beate sufficit p̄fecta illa & diuina. Quid ni sufficiat imo sup̄fluat. Quid enī deesse pōt extra desiderū om
 niū posito: qd̄ extrinsecus opus est ei q̄ omnia sua in se collegit. Sed ei qd̄ uirtutem tendit: aut si multū
 processit: opus est enim aliqua fortunæ indulgentia. Adhuc inter humana luctandi dū nōdū illū exoluit:
 & omne uinculū mortale. Quid ergo interest q̄ a me alligati sunt: alii astricti: alii districti quoq̄. Hic qd̄
 sup̄iora p̄gressus est: & se altius extulit: laxam catherenam trahit: nondū liber: iam tamen pro illo libero. Si
 quis itaq̄ ex istis qui philosophiā conlatrant: quod solent dixerint. Quare ergo tu fortius loquæris q̄ ui
 uis. Quare ex superiori uerba sumitis: & ad pecuniā necessariam tibi instrumentū existimas & dāno mo
 ueris: & lachrymas iungis audita: aut aīa morte dimittis: & respicis famā & malignis sermōibz̄ tægeris.
 Quare cultius rus tibi est q̄ naturalis usus desiderat. Cur non ad p̄scriptum tuū cœnas. Cur tibi niti
 dior supellex est. Cur apud te uinum ætate tua uetustius bibis. Cur autem domus disponit. Cur arbo
 res p̄ter umbram nihil daturæ conseruant. Quare uxor tua locupletis domus census auribus gerit.
 Quare pedagogus p̄ciosus ueste succingitur. Quare ars est apud te ministrare: nec temere: & ut libet collo
 cat̄ argētum: si perire seruāt: & aliq̄s est scindendi obsonii magister. Adice si uis cur trans mare possides.
 Cur plura q̄ nostri turpiter: aut tā negligēs es: ut nō noueris pauculos seruos. Aut tam luxuriosus ut plures
 habeas q̄ quoz̄ notitia memoriæ sufficiat. Adiuuabo postmodū cōuitia: & plura mihi q̄ putas obiciam.
 Nūc hoc respōdeo tibi nō tanq̄ sapiēs solū: sed ut maliuolētiā tuā pascam. Nec erro. Exigo itaq̄ a me ut nō
 optimis par sim: sed ut malis melior. Hoc mihi satis est: quotidie aliquid ex uitis meis demere: & errores
 meos obiurgare. Nō pueni ad sanitatē: ne uenia qdem delinimēta magis q̄ remedia podagræ meæ cōpo
 no: cōtētus si rarius accidit: & si minus uera mināt. Vestris qdē pedibus cōparatus debilis cursor sū. Hæc
 pro me nō loquor. Ego enī in alto uitioz̄ oīum sum: sed pro illo cui aliqd̄ apri est. Aliter inq̄ loq̄ris. Ali
 ter uiuis. Hoc p̄ malignissima capita: & optimo cuiq̄ inimicissima. Platoni obiectum est. Obiectū Epicu
 ra. Obiectū Zenoni. Oēs enī isti dicebāt nō quēadmodū ipsi uixerūt: sed quēadmodū ipsis uiuēdū eet. De
 uirtute nō de me loquor. Et cū uitis cōuitiū facio. In primis meis facio: cū potuero uiuā quō oportet. Nec
 malignitas me ista multo ueneno cōtincta deterrebit ab optimis. Nec uirtus qdē istud quo alios spargis
 quo uos necatis me ip̄dietet quo minus p̄seuerē laudare uitā: nō quā ago: sed quā agēdam scio: quo minus
 uirtutē adorē. & ex interuallo ingēti reptabundus sequar. Expectabo. Sūt qd̄q̄ maliuolētiæ inuiolatum sit.
 Cui Cæsar nec Rutilius fuit: nec Cato. Cur & aliq̄s nō istis diues nimis uideat̄: qbus Demetrius cynicus
 parū pauper est. Virū acerrimū & cōtra oīa naturæ desideria pugnātē. Hūc pauperiorē q̄ cæteros cynicos
 q̄ cū sibi inierd̄ xerit habere interdixit & p̄scere. Negant satis ægere. Vides enī non uirtutis sciētiā sed
 ægestatis professus est. Diodorū Epicurū philosophū: qui intra paucos dies finē uitæ suæ manu sua im
 posuit. Negāt ex decreto Epicuri fecisse quod sibi gulā p̄sciuuit. Alii demētiā uideri uolūt factū hoc eius:
 alii temeritatē. Ille interim beatus: ac plenus bona cōsciētia reddidit sibi testimonium. P̄cedens uita lau
 dabit̄ eius ætatis in portu: & ad hanc horam uitæ actæ getem: & dixit q̄ uos inuidi audistis quasi nobis
 quoz̄ faciēdū sit. Vixi: & quē dederat cursum fortuna peregi. De alterius uita: de alterius morte disputa
 tis: & ad nomē magnorum ob aliquā eximiā laudē uiroz̄: sicut ad occursum ignotoz̄ hominū minuti ca
 nes latrant. Expedit enim uobis neminē uideri bonū: quasi aliena uirtus exprobatia delictorum omniū
 sit. Inuidi splendida cum fordibus uestris confertis. Nec intelligitis quanto id uestro detrimēto audiat̄.

Nam si illi qui uirtutē sequuntur: auaritia: libidinositas: ambitiositasque sunt. Quid uos estis quibus ipsum nomē uirtutis odio est? Quid mirum cum loquantur fortia iugentia omnes humanas tempestates euadentia: cum refrigerare se crucibus conentur: in quos unusquisque uestre clauos suos ipse adicit. Ad supplicium tamē acti stipitibus singulis pendunt. Hi qui in seipsum auium aduertunt quot cupiditatibus tot crucibus distrahantur aut maledici in alienam contumeliā uenisti sunt. Crederē illi hoc negare nisi quidā ex patibulo suos spectatores conspuerūt. Non praestant philosophi quare loquuntur: multum tamē praestant quod loquuntur quod honesta mente concipiunt. Nam quidem si & paria dictis agerent: quid esset illis beatius? Interi non est quod continerent bona uerba: & bonis cogitationibus plena praecordia. Studiisque salutariū: et affectum laudanda tractatio est. Quid mirum si non ascendant in altum ardua aggressi: sed uirtutes suscipiēt si decidunt. Magna conantis generosa res est respicere non ad suas: sed ad naturae suae uires conari alta tentare: & mente maiora concipere quā et ingenti animo adornatis effici possunt. Quis sibi proposuit haec? Ego mortem eodē uultu audiā quo iubebo & uidebo. Ego laboribus quāticūque illi erūt parebo: animo fulcies corpus. Ego diuitias & praesentes & absentesque continerem. Nec si alicubi iacebunt tristior: nec si circa me fulgebūt: animo ducon. Ego fortunam nec ueniētem sentiam: nec recedentē. Ego terras omnes tanquam meas uidebo: meas tanquam oīum. Ego sic uiuā: quasi sciam aliis me natū: & naturae regem hoc nomine gratias agamus. Quo enim melius genere negotium meū agere potuit: unum me donabit omnibus: uni mihi omnes. Quicquid habeo: nec sordide custodiam: nec prodige spargam. Nihil magis possidere me credā quam bene donata non numero: nec potero beneficia: nec ulla nisi accipietis aestimationē prestandā. Nunquid id mihi multum erit quod dignus accipiet. Nihil opinionis causa omnia conscientiae faciā: populo spectate fieri credam quicquid mihi conscio faciam. Edendi erit: bibendi que finis. desideria naturae refrigeret: non implere alium & exinanire. Ego amicis iucundus: inimicis mitis & facilis exorabor. Antequam cogor honestis praecibus occurrā. Patriam meam esse mundū sciam: & praesidere hos deos supra me: circa quare me stare factorum dictorumque censores. Quandocūque autē natura spiritum repetet: aut ratio dimittet: testatus exibo: bonam me conscientiam amasse: bona studia: nullius per me libertate diminutā: a nemine meam. Qui hoc facere proponi uolet tētabit: ad deos iter faciet. Nec ille est si non tenuerit: magnis tamē excidit causis. Vos quidem qui uirtute cultoremque eius odistis: nihil noui facitis. Nam & solem lumina agra formidant: & aduersant: eundē splendidū nocturna aialia: quare ad primum eius ortū stupent: & latibula sua passim petunt: abducuntur in aliquas rimas timida lucis. Gemit & iscelicē ligua bonorum exercete conuitio. Instate commordete citius multo frāgetis dentes qui iprimeris. Quare ille philosophiae studiosus est: & ratione diues uitam agit? Quare opes contendas dicit: & habet uitā continendā putat: & tamē uiuit. Valitudinē continendā: & tamen illā diligentissime tuetur: atque optimā mauult? Et exiliū nomē uanū putat: & ait: quid est inhumani mutare regiones: & tamen senilis senescit in patria? Et iter longius tempus & breuius nihil interesse iudicat. Tamen si nihil praehibet extendit atatem: & in multa senectute placidus uiuit. At ista debere contineri: nonne habebat sed ne sollicitus habeat. Non abiget illa a se: sed abeūda securus persequitur. Diuitias quidem ubi tutius fortuna deponet: quā ibi: unde sine quaerela reddendis receptura est. Marcus Cato cum laudaret Curiū & Corneii canium: & saeculū illud in quo necessariū crimē erat. Paucae argenti armillae. Possidebat ipse quadragies sestertium minus. sine dubio quam Crassus: plusque censorius Cato: maiore spatio si comparant proauū uicerat quam Crasso uiceretur. Et si maiores illi obuenerint opes: non spreuisset. Nec enim se sapiens indignū ullis muneribus fortuitis putat. Non amat diuitias: sed mauult. Non in auium illā gazā: sed in domū recipit. Nec respuit possessas diuitias: sed continet. Et maiore uirtutis suae materiā subministrari uult. Quid autem dubium est quoniam haec maior materia sapienti uiro sit auium explicandi suū in diuitiis quam in paupertate. Cum in hac unū genus uirtuti sit: non inclinari: nec deprimi. In diuitiis & temperantia: & liberalitas & diligentia: & dispositio: & magnificentia: caput habeat patens. Non continet se sapiens: et si fuerit minimae staturae. esse tamē se proceper uellet: & exiliis corpore ac amisso oculo tolerabit: mallet tamen sibi corporis esse robur. Et haec ita ut scias esse aliud in se ualētius: malā ualitudinem uolebit: bonam optabit. Quā dān. nēt si in summam rei parua sunt: ut & subduci sine ruina principalis boni possunt: adiiciunt tamen aliquid ad perpetuam laetitiam: & ex uirtute nascentē. Sic illū afficiunt diuitiae & exhilarant: ut nauigantē secundus & ferens uetus: ut dies bonus: & in pruina ac frigore apricus locus. Quis porro sapientium nostrorum dico: quibus unum est bonum: uirtus negat et haec quare in differentia uocamus: habere in se aliquid praecii: & alia aliis esse potiora. Quibusdam ex his tribus aliquid honoris: quibusdam multis. Ne erres itaque ista potiora diuitiae sunt. Quid ergo quisque me derides? cum eundem apud te locum habeant quem apud me. Vis scire quod non habeant eundē locum: mihi diuitiae si affluerint nihil auferet: nisi semetipsas. Stupebis & uidebis tibi sine te relictus: si ille a te recesserit. Apud me diuitiae meae sunt. Tu diuitiarum es. Define ergo philosophis pecuniā interdiceret. Nemo sapientem paupertate damnauit. Habebit philosophus amplas opes: sed nulli detractas: nec alieno sanguine cruentas: sine cuiusque iniuria paratas: sine sordidis: quae stibus: quarum tam honestas sit exitus quam introitus: quibus nemo ingemescat: nisi malignus. Inquātū uis exaggerat illis honestas sunt: in quibus cum multa sint quas quisque suas dixerit: nihil est quod quisque suum possit dicere. Ille uero fortunae benignitatem a se non submouebit: & primo nio per honesta quae sito: nec gloriabitur nec erubescet. Habebit tamen etiam quo gloriatur: si aperta domo & admissa in res suas ciuitate poterit dicere quod quisque agnouerit tollat. O magnum uix optime diuitem: si post hanc uocem tantūdem habuerit ita dico si tuto & securus scrutationem populo praebuerit. Si nihil quisque apud illum inuenerit quo manus inciat audacter: & propalam erit diues. Si sapiens nullum denarium intra limen suum admittet male intrantem. Idem magnas opes munus fortunae fructumque uirtutis non repudiabit: nec excludet. Quid enim est quare illis bono loco inuideat, ueniant hospitentur:

AD GALIONNEM

Nec iactabit illas: nec abscondet. Atque ifruniti animi est: atque timidi: & pupilli uelut magnū bonum irra-
 suum cōtinētis: nec ut dixi eiecit illas e domo. Quid enim dicit: utrum ne inutiles estis: an ego uti diuitis
 nescio. Quēadmodū qui pedibus suis poterit iter cōficere: ascendere tamē uehiculū mallet. Sic paup si po-
 terit esse dies uolet: & habebit itaq opes sed tanq leues & aduoluturas: nec ulli alii: nec sibi graues esse parie-
 tur. Quid donabit: exiistis aures. Quid expeditis sinū? Donabit autem bonis: aut eis quos facere poterit
 bonos. Donabit cū summo cōsilio dignissimos eliges: ut qui meminerit tā expēs q̄ acceptorum rōnem
 esse reddēdā. Donabit ex recta & probabili causa. Nā iter turpes iacturas malū munus est. Habebit sinum
 facilē: nō pforatū ex quo multa exeāt: & nihil excidat. Errat sigs æstiat facilē rē esse donare. Plurimum ita
 res habet difficultatis: si mō cōsilio tribuit: nō casu & ipetu spargit. Hunc promereor. Illi credo. Huic su-
 curro. Huic misereor. Illum iſtruo. Dignum quē non deducat paupertas: nec occupatū teneat. Quibusdā
 nō dabo quīs desit: quia ēt si dederō erit defecturum. Quibusdā offerā. Quibusdā ēt iculcabo. Nō pos-
 sum in hac re esse negligēs: nunq magis noīa facio: q̄ cū dono. Quid tu iquis recepturus donas imo nō per-
 diturus. Eo loco sit donatio unde repeti nō debeat: reddi possit. Beneficiū colloce quemadmodum the-
 saurus alte obrutus: quē non eruas nisi fuerit necesse. Quid domus: ipsa diuitis uiri quantā habet benefa-
 ciendi materiā. Quis enī liberalitatem tantū ad rogatos uocat hominibus prodesse naturā iubet: & serui
 liberiue sint: hi ingenui an libertini iustæ libertatis: an iter amicos dare. Quid refert ubicumq homo est
 ibi beneficio locus. Potest itaq pecuniā itra limen suū diffundere: & liberalitatē exercere: quā non q̄a libe-
 ris debet: sed q̄a a libero aīo proficiscit: ita nominata est hac apud sapientem. Nec unq in turpes indignosq
 ipingit. Nec unq ita defatigata erit: ut non quotiens dignum iuenerit quasi ex pleno fluat. Non est ergo
 quod perperam exaudiatis: quā honeste fortiter animose a studiosis sapientiæ dicunt. Et hoc primum at-
 tendite. Aliud est studiosius sapientiæ. Aliud iā adeptus sapientiæ. Ille tibi dicit optie loquor: sed adhuc
 iter mala uoluptor plurima. Nō est q̄ me ad formulā meā exigas: cum maxie facio me & formo & ad exē-
 plar igens attollo: si processero quācūq proposui exige: ut dictis facta respōdeāt. Affectus uero humani
 boni summam aliter tecū aget: & dicit primū: Nō est quod tibi permittas de melioribus ferre sententiā.
 Mihi iā quod argumētū est recti cōtingit malis displicere. Sed ut tibi rōnem reddā quā nulli mortaliū in-
 uideo: Audi quod promittā: & q̄ti quēq æstimē. Diuitias nego bonū esse. nā si essent bonæ bonos facerēt.
 Nunc quod apud malos deprahendit: dici bonū non potest. Hoc illis nomen nego. Cateq & habendas
 esse & utiles & magnas: cōmoda uitæ cōferentes fateor. Quid ergo est? quare illas nō in bonis numerem.
 Et qd ni illis præstem aliud q̄ uos quoniā iter utrosq conuenit habēdas audire. Pone in opulētissima me
 domo. Pone augz argentūq in promiscuo usu sit. Nō suspiciā me ob ista quā ēt si apud me extra me tamē
 sunt. In sublicium pontem me transfer: & iter gentes abige. Nō ideo tamē me despiciā q̄ in illoz nume-
 ro confedeo: q̄ manū ad stipē porrigūt. Quid nā ad rē: an frustū panis desit: cui nō deest mori posse? Quid
 ergo est domum illā splendidā malo q̄ potentē. Pone in iſtrumentis splēdentibus: & delicato apparatu ni-
 hilo me foeliciore credam: q̄ mihi male erit amiculū: quod purpura cōiuiis meis subſternetur. Malam
 magnā meā nihilo miseriore ero: si lapsa ceruix mea in manipulo fœni ageſcet: si super circense tormen-
 tum per sarcinas ueteris linteī effluens icubabo. Quid ergo est? Malo qd mihi animi sit ostendere prætex-
 tatus & candidatus q̄ nudis scapulis: aut sententiis omnes mihi ex uoto decidant. Nouæ gratulatiōis prio-
 ribus subtexant: nō ob hoc mihi placebo. Muta in cōtrariū hanc indulgentiā temporis: hic illic percutiatur
 aīus. Damno luctu icursionibus uariis. Nulla homo hora sine quærela sit: nō ideo me dicam iter miseri-
 ma miserum. Non ideo aliquē execrabor diē. prouisum est. nā me nē q̄s mihi alter dies esset. Quid ergo
 est? Malo gaudia tēperare q̄ dolores compescere. Hoc tibi ille Socrates dicit. Fac me uictorem uniuersarū
 gentium. Delicatus ille liberi cursus cuius triumphantem usq ad thebas a solis ortu uehat iura. Reges pe-
 natū petāt. Me hoīem maxie cogitabo: cum de his undiq cōsultabor. Huic tā sublimi fastigio cōiungere
 protinus præcipit mutationē alienā iponam. Fericulū exornaturus uictoris superbi acferi pōpā: nō hu-
 milior sub alieno curru agar q̄ in meo steterā. Quid ergo est? uicere tamen q̄ capi malo. Totū fortunæ re-
 gnū despiciā: sed ex illo si dabit electio: meliora sumam. Quicq ad me uenerit bonum fiet: sed malo faci-
 liora ac iucūdiore ueniant: & minus uexatura tractantē. Non est. n. q̄ æsties ullam sine labore uirtutem:
 Sed quædā uirtutes stimulis: quædā frenis ægent. Quēadmodū corpus in procliuo retieri debet: animus
 in ardua ipelli. Ita quædam uirtutes in procliui sunt: quædā cliuū subeūt. An dubiū sit qn ascendat nitat
 obliſtetur patientia fortitudo: perseverantia: & quæcūq alia duris opposita uirtus est: & fortunā subigit.
 Quid ergo nō æque manifestū est per deuexū ire: liberalitatē: temperantiā: mansuetudinē. In his contine-
 mus aīum ne prolabor. In illis exhortamur: icitamusq accerrimis. Ergo paupertati adhibebimus illas:
 quæ impugnatae fiunt fortiores: diuitis illas diligentiores: quæ suspensum gradum ponūt: & pōdus suū
 ſuſtinent. Cum hoc ita diuifum sit: malo has in usu mihi esse quæ exercēdæ tranquillus sint: q̄ ea quæ ex
 perimentum sanguis & sudor est. Ergo non ego iquit aliter sapiens uiuo q̄ loquor: sed uos aliter audistis.
 Sonus tantū modo uerborū ad aures ueſtras peruenit. Quid ſignificet non quæritis? Quid ergo inter me
 ſtultū & te sapientē iter est? Si uterq habere uolumus plurimum. Diuitiæ at apud sapientē uirum in ſer-
 uitate ſunt: apud ſtultū in iperio. Sapiens diuitis nihil permittit uobis diuitiæ omnia. Vos tanq aliquis
 uobis æternā poſſeſſionem earum promiſerit: aſſueſcitis illis & hæretis: sapiens tunc paupertatem præci-
 pue meditat: cum in mediis diuitis conſtitit. Nunq Imperator ita paci credit: ut non ſe præparet bello
 quod etiam ſi non geritur indiſtum eſt. Vos domus formoſa: tanq nec ardere nec ruere poſſit. Inſolentes:
 uos opes tanq periculum omne tranſcenderint: maioreſq ſint nobis q̄ quibus conſumendis ſatis uirum

habet fortuna obstupefaciunt. Ociosi diuitiis luditis: nec puidetis illas: piculū: sicut barbari plærūq; iclū
 si: & ignari machinag; segnes laborē obfidentū spectēt: nec quo illa ptingēda q̄ ex longinquo istruunt in-
 telligunt. Idē nobis euenit. Marcetis in uestris rebus: nec cogitatis quot casus undiq; immineant. Iam iūq;
 p̄ciosa spolia laturo sapiētī quisquis abstulerit diuitias: omnia illi sua relinquet. Viuit enī præsētibz læ-
 tus: futuris securus: Nihil magis facit ille inq;: aut aliquis alius cui idem ius aduersus humana atq; eadem
 ptās ē. Persuasi mihi quā ne ad opiniones uestras actum uitæ meæ flecterē: solita cōferre undiq; uerba: nō
 cōuitari uos putabo: sed uagire uelut infantes miserrimos: hæc dicit ille cui sapientia cōtingit: quē alius
 uitioz; imunis icrepare alios: non q̄a odit: sed in remediū iubet. Adiciet his illa æstimatione me uestra nō
 meo nomine: sed uestro monet. Quia calamitas est odisse: & laceffere uirtutē bonæ spei euitatio ē. Nullā
 mihi iniuriā facitis: sed ne q̄dem diis hi qui aras euertunt: sed malū propositum apparet: malūq; consi-
 liū: at ubi nocere non potuit. Sic uestras allucinatiōes fero quemadmodum Iuppiter optimus: maximus:
 inertias poetag;: quoz; alius illi alas imposuit. Alius cornua. Alius adulterium illū induxit: & obnotatē.
 Alius scēu in deos. Alius iniquū in homines. Alius raptorē ingenuoz; corruptorem: & cognatorē q̄dem.
 Alius patricidā: & regni alieni paterniq; expugnatōrē. Quibus nihil aliud actum ē q̄ ut pudor hominibus
 peccandi demereret: si tales credidissent. Sed quamq; ista me nihil lædant: uestra tamen uos moneo causa:
 suspicite uirtutem. Credite his q̄ illam diu securi: magnū q̄dam ipsos: & q̄ in diem magnus appareat:
 seq̄ clamāt. Et ipsam ut deos & professores eius & antistites colite: & quotiens mentio sacræ litterag; iter
 uenerit: fauete linguis. Hoc uerbū non ut plærūq; existimant: a fauore trahit: sed iperā silentiū: ut rite pe-
 ragi possit sacrum: nulla uoce mala obstrepet. Quod multo magis necessariū ē iperari uobis: ut quotiēs
 aliqd ex illo proferet oraculo itentī & compressa uoce audiat. Cum sistrum aliq; concutiens ex iperio mē-
 tit: cum aliq; secandi lacertos suos: artifex brachia atq; humeros: suspensā manu cruentat. Cum aliqua ge-
 nibus p̄ uiam reperiens ululat: laurumq; linteatus senex: & medio lucernam die perferens conclamat: ira-
 tum aliquē deoz; concurretis & auditis: & diuinum esse eū inuicem mutuum alentes stuporem affirma-
 tis: ecce focer ex illo carcere: quē itradō purgauit. Oiq; honestiorem cura reddidit proclamat. Quis iste fu-
 ror? q̄ ista inimica diis hominibusq; natura infamare uirtutes: & malignis sermonibus sancta uiolare. Si
 potestatis bonos laudate: si minus transite. q̄ si uobis exercere terrā istam licentiā placet: alter in alterum
 icursitate. Nā cū in cælū insanitis: nō dico sacrilegium facitis: sed operam perditis. Præbui ego aliquando
 aristophā materiā iocoz;: tota illa comicoz; poetag; manus in me uenenatos sales suos effudit. Illustrata ē
 manus mea: p̄ ea ipsa per q̄ petebat. Produci enī illi & tentari expedit. Nec ulli magis intelligunt quāta sit
 q̄ qui uires eius laceffendo senserūt. Duritia silicis nulli magis q̄ ferientibus nota est. Præbeo me nō aliter
 q̄ rupes aliqua in uadoso mari destituta: quā fluctus non desinūt undecūq; moti sunt uerberare. nec ideo
 aut loco eā mouēt: aut per tot ætates crebro incurfu suo cōsumunt. A silice facite ipetum feriēdo uos: uni-
 cā in ea q̄ firma & exuperabilia sunt q̄cqd icurrit. In malo suo uim suam exercet: q̄ firma & insuperabilia
 aggredit. Proinde quærite aliquem mollem cedentemq; materiam in qua tela uestra figant. Vobis autē
 uacat aliena scrutari mala: & sententiās ferre de quoquam. Quare hic philosophus lapsius habitat. Quare
 hic lautius cœnat. papulas obseruat alienas obfiti plurimis ulceribus. Hoc tale est q̄le si quis pulcherri-
 moz; corpore: neruos: aut uerrucas derideat: quā uera scabies depascit. Obiicite Platōi q̄ petierit pecuniā:
 Aristoteli q̄ acceperit. Democrito q̄ neglexerit. Epicuro q̄ consumpserit: mihi ipsa alibi: & se & pedium
 obiectare. O uos usu maxime felices: cum primū uobis imitari uitia uestra contigerit: quin potius mala
 uestra circumspicitis: q̄ uos ab omni parte confodiunt. Alia crassantia extrinsecus. Alia in uisceribus ipsis
 ardentia. Non eo loco res humanæ sunt: et si statum uestrum parū nostis: & uobis tantū ocus super sunt:
 ut in pbra melioz; agitare: lingua uacet. Hæc uos non intelligitis: & alienū fortunæ uestre uultū geritis.
 Sic plurimis quibus in circo aut in theatro desidētibus: iā funesta domus est. Nec annūciatū malū. At ego
 ex alto p̄spiciēs: uideo q̄ tempestates: aut imineant uobis paulo tardius rupturæ in crebrū suū: aut tam ui-
 cinæ ut uos ac uestra rupturæ propius accesserint. Quid porro nonne hunc quoz; etiā si parum sentitis
 turbo q̄dā aio nostros rotat: & inuoluit fugiētes: petentēsq; eadē. Et nūc in sublime alleuatos: nunc in infi-
 ma allisos rapit. Cur nobis magno consensu uitia cōmendant: licet nihil aliud q̄ q̄ sit salutare tentemus?
 Proderit autē primo i seipsum secedere. Meliores erimus singuli. Quid q̄ secedere ad optimos uiros &
 aliquod exēplū eligere: ad q̄ uitam dirigamus: licet ad motio nota sit: tunc pōt optinere quod semel pla-
 cuit. Vbi nemo interuenerit q̄ iudicium adhuc ibecillum populo adiutore detorqueat. Tūc potest æquali
 uita: & uno tenore producere: quā propositis diuersissimis scindimus. Nā inter cætera mala aliud pessimū
 est: q̄ uitia ipsa mutamus. Sine hoc q̄dē nobis cōtingit pmanere in malo iam familiari. Aliud ex alio pla-
 cet: uexatq; nos. Hoc quoz; quod iudicia nostra nō tantū praua: sed etiā leuia sunt: fluctuamus: aliudq; ex
 alio cōprehēdimus: petita relinquimus: relicta repetimus: alternæ inter cupiditatē nostram: & peniten-
 tiæ uices sunt. Pendemus enim toti ex alienis iudiciis: & id optimū nobis uidet q̄d petitores laudatoresq;
 multos habet. Nō id quod laudandū petendūq; est. Nec uiam bonā ac malam per se æsumamus: sed tur-
 bam uestigioz; in quibus nulla sunt redeuntia. Dices mihi: quid agis Seneca? deseris partes. Certe stoici
 nostri dicunt: Vsq; ad ultimum uitæ finē in actu erimus: non desinemus communi bono operam dare:
 adiuuare singulos: opem ferre etiam inimicis enī manus. Nos sumus qui nullis annis uacationes damus:
 & quod ait ille uir disertissimus. Canicē galea p̄mimus. Nos sumus apud quos usq; eo nihil ante mortē
 otiosum est. Ut si res patit non sit ipsa mors ociosa. Quid nobis Epicuri præcepta in ipsis Zenonis prin-
 cipiis loquæris quod tu bene noueris si partium piget transfugis potius q̄ pdis. Hæc tibi in præsentia re-

spondebo. Nunquid uis amplius quā ut me similem ducibus nostris præstem? Quid ergo est? non quo mihi
 ferit me illi: sed quo duxerit ibo. Nunc probo tibi non decedere me a præceptis stoicorum. Nam ne ipsi quidem
 a suis deficiuerunt: & tamen excelsissimus essem: etiam si non præcepta illorum sequeretur: sed exempla. Hoc
 quod dico in duas diuidā partes. Primum ut possit aliquis uel a prima ætate contemplationi uirtutis totū se
 tradere: rationē uiuendi quærere: atque exercere secreto. Deinde ut possit hoc aliquis emeritis iam stipendiis per
 fugatæ ætatis iure optimo facere: & ad alios actus animos referre: uirginum uestaliū more quæ annis iter
 officia diuisis discunt facere sacra: & cū didicerunt docent. Hæc stoicis quoque placere ostendam: non quia le
 gem dixerim: mihi nihil contra dictum Zenonis Chrysippiue committere: sed quia ipsa patitur me ire in illo
 rum sententiam: quam si quis semper unius sequitur non iniuriæ: sed infactionis. Utinam quidem iam tentent omnia & ino
 perta: confestim ueritas esset: nihilque ex decretis mutaremus. Nunc ueritatem cū eis ipsis quod docent quærimus.
 Duæ maximæ in hac re dissident sectæ Epicureorum & Stoicorum. Sed utraq; ad eundem diuersa uia mittit. Epi
 curus ait: Non accedet ad. R. P. sapiens: nisi siquid iter uenerit. Zenon ait: Accedet ad. R. P. nisi siquid impedierit.
 Alter otium ex proposito petit: Alter ex causa. Causa autem late illa patet: si. R. P. corruptior est qua adiuua
 ri possit: si osculata est malis. Non niteat sapiens in superuacuum: nec se nihil pro futuris impendere: si pauper habe
 bit auctoritatis aut uirium. Nec illū erit admissura. R. P. si ualutudo illum impediet: quomodo nauē cas
 sam non deduceret in mare: quomodo in militiā non dare debilis: sic aditū quē inhabile sciet: non accedet.
 Potest ergo & ille cui omnia adhuc in regno sunt: antequam ulla experiat tempestates: in tuto subsistere: & prius
 commendare se nouis artibus: & in illū beatū otium exigere uirtutū cultor: quæ exerceri et quæritissimis pos
 sunt. Hoc nempe ab homine exigit: ut pro sit hominibus: si fieri potest multis: si minus paucis: si minus pro
 ximis: si minus sibi. Nam cum se utile cæteris efficit: commune agit negotiū. Quoniam quod se deteriore facit: non
 sibi tantūmodo nocet: sed et omnibus eis: quibus melior factus prodesse potuisset. Sed si quis bene de se meretur:
 hoc ipso aliis prodest: quod illis profuturū parat. Duas. R. P. uia complectamur. Alteram magnam & uere
 publicam: quia diu atque homines continent: in qua non ad hunc angulū respicimus: aut illū: sed terminos ci
 uitatis nostræ cū sole metimur. Alteram cui nos ascripsit conditio nascendi. hæc autem Atheniensium erit:
 aut Carthaginensium erit: aut alterius alicuius: quæ non ad omnes pertineat homines sed ad certos. Quidā
 eodē tempore utriusque. R. P. dant operā: maiori minoriue. Quidā tantū minori: quidā tantū maiori. huic ma
 iori. R. P. & in otio deferuire possumus: imo uero nescio an in otio melius: ut quæramus quid sit uirtus:
 una pluresue sint. Natura an ars bonos uiros faciat. Vnū sit hoc quod maria terrasque: & maria terris illata
 completit. An multa deus corpora eiusmodi sparserit. Continua sit omnis & plena materia ex qua cum
 cta gignunt: an diducta & solidis inane permixtū sit deus sedens opus suū spectet an tractet. Vtque ne extrin
 secus illi circumfusus sit: an toti sclytus. Immobiles sit mundus: an iter caduca: & ad tempus nata numerā
 dus. Hæc qui contemplant: quid deo præstent? Ne tanta eius opera sine teste sint. Solemus dicere summum
 bonū esse secundū naturā uiuere: Natura ad utrumque genuit: & contemplationi rerum & actioni. Nunc improbe
 mus quod prius diximus. Quid porro hoc non erit probatum: si se unusquisque consulerit: quantā cupiditate ha
 beat: ignota noscendi: quam ad omnes fabulas excites. Nauigat quidam: & labores peregrinationis longissimæ
 una mercede perpetiunt: cognoscendi aliquid abditum remotūque. Hæc res ad spectacula populos contrahit.
 Hæc cogit præclusa rimari: secretiora exquirere: antiquitates euoluere: mores barbararum audire gentium. Curio
 sum nobis natura ingenium dedit: & artis sibi ac pulchritudinis suæ conscia spectatores. nos tantis rerum
 spectaculis genuit: perditura fructum sui: si tam magna: tam clara: tam subtiliter ducta: tam nitida & non uno
 generi formosa solitudini ostenderet. Ut scias illā spectari uoluisse: non tantū aspici uide quæ nobis locū de
 derit. In media nos sui parte constituit: & conspectū omnium nobis dedit: nec erexit tantūmodo hominē: sed et
 am ad contemplationē factū: ut ab ortu sidera in occasum labētia prosequi posset: & uultum suū circumferre:
 cum toto sublime fecit illi caput: & collo flexibili imposuit. Deinde sena per diem: sena per noctē signa per
 lucent: nullā non partē sui explicuit. Ut per hæc quæ obtulerat eius oculis cupiditatē faceret et cæterorum:
 nec enim omnia: nec tanta uisimus quanta sunt: sed acies nostra aperit sibi inuestigando uia & fundamenta
 uera iacit. Ut inquisitio transeat ex apertis in obscura: & aliquid ipso mundo inueniat antiquus: unde ista sy
 dera exierit. Quis fuerit uniuersi status antequam singula in partes descenderit: quæ ratio mersa in confusa de
 duxerit? Quis loca rebus assignauerit: suapte naturæ grauiā descenderit: & uolauerit leuiā. An propter ui
 sum pondus corporis altior aliqua uis legem singulis dixerit: an illud uerum sit quod a me probat. homi
 nes diuini spiritus esse partem: ac ueluti scitillas quasdam sacrorum in tecta resiliuisse: atque ex alieno loco exi
 se. Cogitatio cæli munimēta perrumpit: nec cōtenta est id quod ostendit scire. Illud inquit scrutor quod in
 mundum iacer: utque ne profunda uastitas sit. An & hoc ipsum terminis suis claudat: qualis sit habitus ex
 clusis iermia & confusa sunt: an in omnem partē tantūdem loci obtinētia: an & illa in aliquē cultū descri
 pta sint: huic cohæreant mundo: an longe ab hoc secesserit: & hic in uacuo uoluent indidua sint: & per
 quæ struit omne id quod natū futurūque est: an continua eorum materia sit & per totū mutabilis. Verum cō
 traria iter se elementa sint: an non pugnent: sed per diuersa conspirent. Ad hæc quærenda natus æstima
 quod non multū acceperit temporis: et si illud totū sibi uendicat: cui licet nihil facilitate eripi: nihil negli
 gētia patiat excidere: licet horas suas auarissime seruet: eiusque in ultimæ ætatis humanæ terminos proce
 dat. Nec quicquid illi ex eo quod natura constituit fortuna concutiat: tamen homo ad immortalium cognitionē
 nimis mortalis ē. Ego secundū naturā uiuō: si totū me illi dedi: si illius admirator cultor sum. Natura au
 tem utrumque facere me uoluit: & agere: & contemplationi uacare. Vtrumque facio: quoniam ne contemplatio quidem
 sine actione est. Sed refert inquis an ad hanc uoluptatis causa accesserit: nihil aliud ex illa petens quā assiduam

contemplationem: quæ sine exitu est. Est enī dulcis: & habet illecebras suas. Aduersus hoc tibi respondeo: æque refert: quo aīo ciuilem agas uitam: an semper inq̄tus sis. Nec unq̄ sumas illud tempus: quo ab huiusmanis ad diuina respicias. Quō res appetere sine ullo uirtutū amore: & sine cultu ingenii: ac nudas ædere operas minime probabile est. Misericorditer se ista: & considerari debent: sic ip̄fectum ac lāgūdū bonū est in ocīū sine actu proiecta uirtus: nunq̄ id qđ didicit ostendens. Quis negat illū debere profectus suos ī opere tentare: nec tantū qđ faciendū sit cogitare: sed ēt aliquando manum exercere: & ea q̄ meditata sunt ad uerū perducere. Quid si per ipsum sapientē non est mora: si nō actor deest: sed agenda desunt? Hæc qđ illi secū esse permittes: quo aīo ad ocium sapiēs secedit? Vt sciat secū quocūq; ea acturum per q̄ posteris p̄stare. Nos certe sumus q̄ dicimus: & Zenonē & Chrysippū maiora ægisse: q̄ si duxissent exercitus: gessissent honores: leges tulissent: q̄s non uni ciuitati: sed toti humani generi tulerūt. Quid ergo ē? q̄re tale ocium nō cōuenit bono uiro: per qđ futura sæcula ordinet: nec apud paucos conciones: sed apud omnes oīum gentium hoīes quicūq; erūt. Ad summā q̄ro an ex præceptis suis uixerint Cleanthes & Chrysippus & Zenon. Non dubie respōdebis sic illos uixisse quēadmodū dixerāt esse uiuendum. Atqui nemo illos. R. P. admittit. Nō fuit inquis: aut ea fortuna: aut dignitas ea q̄ admitti ad publicæ regē tractiōem solet: sed idē nihilominus non segnem ægere uitā. Inuenerunt quemadmodum plus quies illos hominibus prodesset q̄ aliq; discursus & sudor. Ergo nihilominus hi multū ægisse uisi sunt: quis nihil publice agerēt. Præterea tria genera sunt uite inter: q̄ qđ sit optimum quæri solet. Vnum uoluptati uacat. Alterq; contēplatiōi. Tertiū actioni. Primū q̄ deposita contentione: depositūq; odio qđ implacabile est diuersa sequentibus indiximus. uideamus an hæc omnia ad idem sub alio atq; alio titulo pueniūt. Nec ille q̄ uoluptatem pbat sine contemplatione est: nec ille q̄ se contemplationi inseruit sine uoluptate est: nec ille cuius uita actiōibus destinata est: sine cōtemplatione est. Plurimū inq; discriminis est: utrū aliq̄ res propositū: an propositi aliterius accessio sit? Sane grande discrimen. Tamen alterq; sine altero non est. Nec ille sine actione contemplat: nec is sine contemplatione agit. Nec ille tertius: de quo male existimare consensimus: uoluptatem in eremum probat: sed eam qđ ratione efficit firmas. Ita & hæc ipsa uolūtaria secta in actu est. Quid ni in actu est quando ipse dicat Epicurus aliquādo se recessurū a uoluptate: dolorem ēt appetiturū. Si aut uoluptati imminerebit p̄nitentia: aut dolor minor pro grauiore sumet. Quid pertinet hoc dicere: ut appareat contemplationem placere omnibus. Alii petunt illam. Nobis statio est: non portus hæc. Adice nunc huc quo de lege Chrysippi uiuere ociose licet. Non dico ut ocium patiat: sed ut eligat. negāt nostri sapientem an quēlibet. R. P. accessurū. Quid at̄ interest quomodo sapiens ad ocīū ueniat: utrū q̄a. R. P. illi deest: an quia ipse. R. P. Si omnibus futura. R. P. est: semper at̄ deerit fastidiose quærentibus. Interrogo ad q̄. R. P. sapiens accessurus sit. At Atheniensium in qua Socrates damnatur. Aristoteles ne damnetur fugit: in qua opprimit inuidia uirtutes. Negabis mihi accessurū in hanc. R. P. sapientē. Ad Carthaginēsiū ergo. R. P. sapiens accessit: in qua assidua seditio: & optimo cuiq; infesta libertas est. Summa æq; ac boni uilitas aduersus hostes inhumana crudelitas etiam aduersus suos hostilitas: & hanc fugiet. Si percerere singula uolueris: nullam inueniero quæ sapientem aut quā sapiens pati possit. Quod si nō inuenis illa. R. P. quā nobis fingimus incipit oībus esse ocium necessariū. Quia quod unū præferri poterat ocio nūq̄ est. Si quis dicit optimū esse nauigare: deinde negat nauigandū in eo mari in quo naufragia fieri soleant: & frequenter subitæ tempestates sint: quæ rectorem in contrarium rapiant: puto hic me uetat nauem soluere quā laudet nauigationē.

Explicit liber de uita beata.

LVCII ANNEI SENECAE INCIPIT LIBER DE CONSOLATIONE AD MARTIAM.

Isti te Martia scire tam lōge ab infirmitate muliebris ai q̄ a cæteris uitis recessisse: & mores tuos uelut antiquū aliqđ exēplar aspici nō auderē obuiā ire dolori tuo: cui uiri quocūq; libenter hæret & incūbūt. Nec sp̄e accepissem tā iniquo tēpore: tā iniquo iudice: tā inuidioso crimine posse me afficere: ut fortunā tuā absolueres. Fiduciā mihi dedit: exploratū iā robur ai: & magno experimēto approbatā uirtus tua. Nō ē ignotū q̄l te ī persona patris tui gesseris: quē nō miūs q̄ liberos dilexisti. Excepto eo q̄ nō optabas sup̄stite: nec scio an & optaueris. Permittit enī sibi quædā cōtra bonū morē magna pietas mortē acré uti cordi parentis tui quāti poterat inhibuisti. Postq̄ tibi apparuit iter salamānos satellites illā unā patriæ seruitutē fugā: nō fauisti consilio eius: sed dedisti manus uictæ: fudistiq; lachrymas palā: & gemitus deuorasti: quæ nō tamē hilari frōte texisti. Et hoc illo sæculo: quo magna pietas erat nihil impie facere. Vt uero aliqua tractū mutatio temporis dedit īgeniū patris tui: de quo sumptum erat supplicium in uisus hoīum reduxisti: & a uera uindicasti morte: hac restituisisti in publica monumenta liberos: quos uir ille fortissimus ex sanguine suo scripserat: optime meruisti de romanis studiis. Magna illaq; pars arserat: optime de posteris ad quos ueniet incorrupta rerum fides auctori suo magno imputata: optime de ipso cuius uiget: uigebitq; memoria quādiu fuerit in præcio romana nosti: qđiū quisq̄ erit qui reuerti uelit ad acta maiōr: quādiū quisq̄ erit q̄ uelit scire quid sit uir romanus: qui subactis iam ceruicibus oīum: & syllanum iugum adaectis: & domitus sit hō īgenio: animo: manu liber. Magnū mehercule detrimentū. R. P. coeperat: si illum ob dictas partes pulcherrimas in obliuionē correptū: in eloquētiā & libertatem nō eruisses legis: floret in manus hominum in peiora receptus uetustatē nullā timet. At illos carnificū cito sæcula quocūq; quibus solis memoriam meruerunt tacebunt. Hæc magnitudo animi tui ueruit me ad sexū tuum respicere. Veruit ad uultū quē tot annos continua tristitia ut semel obduxit tenet. Et uide quā non surreptā tibi: nec furtum facere affectibus cogitem. Antiqua mala in memoriā reduxi: & uis scire hanc quocūq; plagā esse sanandam. ostendi tibi equi

magni uulneris cicatrice. Alii itaq; molliter agunt & bladiunt. Ego cōfligere cū tuo moerore cōstitui: & defessos exhaustosq; oculos: si uerū audire uis: magis iam ex cōsuetudinē q̄ ex desiderio fluētes cōtinebo: si fieri potuerit fauente te remediis tuis si mius uel in uita teneas: licet & amplexeris dolorē tuū: quē tibi iā filii locū superstitē fecisti. Quis enim erit finis? Oīa in superuacuū tentata sunt. Fatigate allocutiones amicorū auctoritates magnorū & affiniū tibi uiroꝝ studia: hæreditariū: & paternū bonū: surdas aures irritorū ac uix ad breuē occupationē proficiētes solatio trāseunt. Istud idē remediū naturale tēporis quod maxias erūnas cōponit: in re una uim suā perdidit: tertius iā prateriit annus cū iterim nihil ex illo impetu cecidit: renouat se: & corroborat quotidie luctus: tibi uis mora fecit. Eoq; adductus est ut putet turpe desinere. Quēadmodū oīa uirtia penitus ifidūt: nisi dum surgūt oppressa sunt: ita quoq; tristitia & miseria & in se sæuientia ipsa nouissime acerbitate pascunt: & fit ifœlicis aī praua uoluptas dolor. Cupissem itaq; primis tēporibus ad istā curationē accedere: leuior medicina fuisset: oriens adhuc refrigenda uis. Vehementius cōtra iueterata pugnandū est. Nam uulnē: quoq; sanitas facilis est: dū a sanguine recentia sunt. tūc & urūt & in altū reuocant: & digitos scrutantium recipiunt: ubi corrupta in malū ulcus uerterunt difficilior curā tur. Nō possum nūc per obsequium nec molliter asseq tam durum dolorē. Frangendus est.

Cio a præceptis icipere omnes q̄ monere aliquē uolūt: & in exemplū desinere. Mutari hūc iterim ordinem expedit. Aliter enim cū alio agendum est. Quosdā ratio ducit. Quibusdā nomina clam apponēda sunt: & auctoritas quæ libeꝝ non reliquat aīum ad speciosa stupenda. Duo tibi ponam ante oculos maxima & sexus & sæculi nostri exēpla. Alterius fœmīæ quæ se tradidit ferendā dolori. Alterius quæ pari affecta casu maiore dāno: nō tamē dedit longū in se malis suis dominiū: sed cito aīum in se dem suam reposuit. Octauia & Liuiā. Altera soror Augusti: Altera uxor amiserunt filios iuuenes: utraq; spe futuri pricipis certa. Octauia Marcellū: cui & auūculus & focer icumbere cōperat: In quē onus iperū reclinaret: adolescentē animo alacrē: ingenio ipotentē: sed frugalitatis cōtinentiā: q̄ in illis autem annis aut operibus nō mediocriter admirandæ: patientē laboris uoluptatibus alienū: quātūcūq; imponere illi aūculus & ut ita dicam: inæficare uoluisset latuꝝ bene legerat nulli cessura ponderi fundamenta. Nullum finē per omne uitæ suæ tēpus flēdi gemendiq; fecit. Nec ulla admisit uoces salutare aliquid afferentes. Nec auocari q̄dem se passa est: itenta in unam rem: & toto animo affixa. Talis per omnem uitam fuit: qualis in funere. Non dico ex nunc ex causa consurgere: sed alleuiari recusans secundā orbitatē iudicans lachrymas amittere. Nullā habere imaginē filii charissimi uoluit: nullā sibi fieri mētione. Oderat oēs matres: & Liuiā maxime furebat: quā uidebat ad illius filiū transisse: sibi promissa fœlicitas tenebris & solitudinī familiarissima. Nec ad fratē q̄dem respiciēs. Carmina celebrandæ Marcelli memoriæ cōposita aliosq; studiorū honores eiecit: & aures suas aduersus omne solatiū clausit: a solēnibus officiis seducta & ipsam magnitudinis fraternæ nimis circūlucentē fortunā exosa defodit se & abdidit. Abscidentibus liberis nepotibus lugubre uestē non deposuit: non sine contumelia oīum suorū q̄bus saluis orbasibi uidebat.

Liuiā amiserat filiū Drusum magnū futurū pricipē iā magnum ducē. Intrauerat ipse pētus germaniā: & ibi signū romani fixerunt: ubi uix illos eē romanos notū erat in expeditione ter decesserat: ipsis illum hostibus ægꝝ cum ueneratiōe: & pace mutua psequētibz: nec optare q̄dem expediebat audiētibus: accedebat ad hāc mortē quā ille pro republica obierat. Ingēs ciuium puīciarūq; & totius Italiæ multitudo Esidae per quā efusus in officiū lugubre micipiis colonisq; usq; in urbē ducti erat funus triumpho simillimum. Nō licuerat mīri ut filii oscula gratūq; extremi sermonē horis hauriret. longo itinere reliqas. Drusi sui psecuta tot p omnē Italiā ardentibus rogis q̄si totiēs illum amitteret illitata. Ut priū tamē itulit tumulo simul & dolorē suum posuit: nec plus doluit q̄ aut honestum erat: aut Cæsare: aut æquo maius. nō desiit itaq; Drusi sui celebrare nomē utiq; illū sibi priuati publiceꝝ representare: & labētissime de illo loq. de illo audire cum memoriā alterius uix nō pōt retinere & frēq̄ntare: q̄ illā tristitiam sibi reddit: elige itaq; utq; exēplum putas. pbabilius: si illud prius seq uis eximis te numero uiuorū. Aduersaberis & alienos liberos & tuos. Ipsūq; desiderabis triste mīribz agmē occurrere. Voluptates honestas pmissas tanq; pagꝝ decoras fortunæ tuæ reciiciēs: iuisa habebis in lucē & ætati tuæ q̄ non picipi te q̄ primum & finiat ifestissima eris. Quid turpissimum effrenissimumq; aīo tuo in meliore noto parte ostēdes te uiuere nolle mori nō posse. Si ad hoc maximum fœmīæ exēplum applicueris: moderatius mitius nō eris in erumnis: nec te tormētis macerabis. Quæ enim maior ē amētia pœnas a se illicitas exigere & mala sua augere. Quā in omni uita seruasti: moꝝ probitatē & uerecūdiā in hac quoq; re præstabis. Eueni quædam & dolēdi modestia illū ipsum iuuenē dignissimū: getū semp nominatū cogitatū faciat. Meliore pones loco si matri suæ qualis uiuus solebat hilaris q̄ & cum gaudio occurrit.

Ec te ad fortiora ducā præcepta: ut in humana ferre humanæ iubeā modo: ut ipse funebri die oculi matris exiciē. Ad arbitriū tecū ueniā. Hoc iter nos quæret utq; magnus esse debeat an ppetuus non dubito qn Liuiæ Augustæ: quam familiariter coluisti magnū tibi placeat exēplū. Illa te ad suū cōsiliū uocat. Illa in primo furore cū maximo ipatientes ferocesq; sunt miseriæ se consulero philosopho uiri sui præbuit. & multū eā rem profuisse sibi confessa plusq; philosophū romanū quē nolebat trāstistitia sua facere: plusq; Augustum q̄ subducto altero auunculo titubat. Nec luctu suorū iclinandus erat: plusq; Tybeꝝ filiū: cuius pietas efficiebat: ut in illo acerbo & defleto gentibus funere nihil sibi nisi numeꝝ deesse sentiret. Hic ut opinor aditus illi fuit: hoc pricipiū apud fœminam opinionis suæ custodē diligētissimū usq; in hūc diē. Liuiā quātū q̄dem ego sciā: assiduus uirtutis comes: cui non tantū quæ in publicā emittunt uota: sed omnes sunt secretiores animorū nostrorū motus: dedisti operam ne qd esset quod in te

quid reprehenderet. Nec id in maioribus modo obseruasti: sed in minimis: ne quid faceres: cui famā ubertimā principiū iudicē uelles ignoscere. Nec quicquid pulchrius existimo fastigio collocatis quod multarum rerum ueniam dare: & nullius petere. Seruandus itaque tibi in hac re tuus mos est. Ne quid committas quod minus aliterue facturum uelis.

Einde rogo atque obsecro: ne te difficile amicis & intractabile praestes. Non est enim quod ignores omnes hos nescire, quemadmodum aliquid loquantur coram te de Druso. An nihil ne aut obliuio clarissimi iuuenis illis faciat iniuriā: aut metio tibi cum secedimus: & in unum conuenimus facta eius dictaque quāto meruit suspecta celebramus: coram te alium nobis de illo silentium est. Cares itaque maxima uoluptate filii tui laudibus: quas non dubito quoniam uel impedimento uitae si potestas des: in auium omne sis prorogatura: quare patere imo accersere sermones quibus ille narret: & apertas aures praebere ad nomen memoriamque filii tui: nec hoc genere dixeris ceterorum quod in eiusmodi casibus partem mali putat audire solatia. Nunc incubuisti tota in alteram partem: & oblita meliorum fortunam tuam quae deterior est aspicias. Non conuertisti te ad conuictus filii tui occursum iucundus: non ad pueriles dulcesque blanditias. Non ad incrementa studiorum. Vltimam illam faciem rerum praemisisti. Illi tanquam ipsa per se pauperum horrida sit: quicquid potes congeris. Ne obsecro te concupieris peruerissimam gloriam isochelissimamque uideri.

Illius cogita non esse magni animi se rebus prosperis forte gerere: ubi secundo cursu uita procedit. Nec gubernatoris quidem arte: tranquillū mare & obseques uetus ostendit. Aduersi aliquid incurrat oportet quod animum perbet. Proinde ne submiseris te imo contra fuge stabilem gradum: & quicquid onerum supra cecidit sustine: primo dumtaxat strepitu contenta. Nulla re maior inuidia fortunae fit quam aequo animo. Post hoc ostendit illi filium incolumem: ostendit ex amisso nepotes. Tuum illic Martia negotium actum tibi aureus affedit: & mutata persona consolatus est. sed puta Martia ereptum tibi amplius quam unquam ulla mater amiserit. Non permulceo te: nec extenuo calamitatem tuam. Si fletibus fata uicuntur cōferamus. Eat omnis iter luctus dies: noctem sine somno tristitia consumet: iegerant lacerato pectori manus: & in ipsam faciem impetus fiat. At causas omni genere seuitiae profecturus moeror exerceat. Sed si nullis planctibus defuncta reuocantur: sed fors immota: & in aeternum fixa. nulla miseria mutat & mors tenuit quicquid abstulit: desinat dolor quod perierit petit. quare rogamur. Nec nos ista uis transuersos auferat. Turpis est nauigii rector: cui gubernacula fluctus eripuit: qui fluctuantia uela deseruit: permisit tempestati nauem. At ille uel in naufragio laudandus: quem obruit mare nauem tenentem & obnixum.

Tenim naturale desiderium suorum est. Quis negat quid modicum est: nam discessu non solum charissimum amissione necessarius morsus est: & firmissimum quoque animorum contractio. Sed plus est quod opinio adiciat: quod quod natura imperauit. Aspice mutorum animalium quod concitata sunt desideria & tamē breuia. Vaccarum uno die alteroue mugitus audis. Nec diutius equarum uagus ille amensque discursus est. ferarum cum uestigia catulorum confectata sunt: & siluas peruagata: cum saepe ad cubilia expilata redierit: rabiem intra exiguum tempus extinguit. Aues cum stridore magno inanes nidos circumfremunt: intra momentum cum quiete uolatus suos repetunt. Nec ulli animali longum sortis sui desiderium est. Nisi homini qui adest dolori. nec tantum quantum sentit: sed quantum constituit afficere. Ut sciat autem non esse naturale luctibus fragi. Primum magis foeminas quam uiros: magis barbaros quam placidos eruditaeque gentis homines: magis indoctos quam doctos eadem orbitas uulnerat: quod ea quae a natura uim acceperunt: eadem in omnibus seruant. Apparet non esse naturale quod uariū est. Ignis omnes aetates: omnium urbium ciues tam uiros quam foeminas: quae naturaliter uret: ferre in omni corpore exhibebit secandi potentiam. Quare: quae uires illi a natura datae sunt: quae nihil impium constituit. Paupertatem: lucrum: ambitionem alius aliter sentit: prout illi consuetudo infecit: & imbecillum impatiensque reddit praesumpta opinio de non timendis terribilibus.

Einde quod naturale est non decreuit mora. Dolorem dies consumit: licet cotumacissimum quotidie insurgentem: & contra remedia effervescentem: tamē illud efficacissimum mitigandae ferociae tempus eneruat. Manet quidem tibi martia etiam nunc igens tristitia: & iam uidetur duxisse callum non illud concitata quod in illo fuit: sed pertinax & obstinata. Tamē hac quoque aetas tibi minutatim eximet: quotiens aliud aegeris animus relaxabit: nunc te ipsa custodis. Multum autem interest utrum tibi obmittas moerere an impetres: quanto magis hoc morum tuorum elegantiae conuenit: sinem luctus potius facere quam expectare: nec illud aperiri diem quo te iuita dolor desinat: ipsa illi renuncia.

Nde ergo tanta nobis pertinacia in deploratione nostri: si id non sit naturae iussu: quod nihil nobis mali antequam eueniat proponimus. Sed ut immunes ipsi & aliud paratius ingressi iter: alienis non admoniti casibus illos esse communes: tot praeter domum nostram ducantur exequiae: de morte non cogitamus: tot acerba funera nos togam nostrorum infantium: nos militiam & paternae hereditatis successionem animo agitamur: tot diuitum subita paupertas in oculos incidit: & nobis nunquam in mentem uenit: nostras quoque opes aequae in lubrico positae. necesse est itaque magis corruamus qui quasi ex inopinato ferimur. Quae multo ante prouisa sunt: languidius incurrunt. uis tu scire te ad omnes expositum ictus stare: & illa quae alios tela fixerunt circa te uibrasse uelut mugus aliquem: aut obsessum multo hoste locum & arduum ascensum inermis ad eas expecta uulnus: & illa superne uolantia cum sagittis pilisque saxa puta in tuum librata corpus: quotiens aut ad latus: aut poenae tergum ceciderunt exclama. Non decipies me fortuna. Nec secus: aut negligentem opprimes. Scio quid pares: alium percussisti: me petisti. Quis unquam res suas quasi periturus aspexit. Quis unquam nostrum de exilio: de aegestate: de luctu cogitare ausus est. Quis non admoueat suis tanquam agrum durum respuat: & in capite inimicorum: aut ipsius intepellui monitoris abire illa iubeat. non putauimus futurum quicquid tu putas non futurum.

quod multis scis posse fieri: quod multis uidet euenisse. Egregium uersum & dignum audiui, est, n. & cui uis potest accidere quod cuiq̃ potest. Ille amisit liberos: & tu admittere potes. Ille damnatus est: & tua innocentia sub ictu est. Terror decipit. Hic effœmiat dum patimur: quæ nunq̃ pati nos posse præuidimus. Auferit uim præsentibus malis qui futura prospexit.

Vicq̃d est hæc materia circa nos ex aduentio fulget. Liberi: honores: opes: ampla arua: & exclusæ clientium turba. Referam uestibula clara: nobilis aut formosa coniunx: cæteraq̃ ex incerta & mobili sorte pendetia alieni cōmodatig̃ sunt: nihil donatig̃ collaticis: & ad dominū redituris istius mentis sæua adornat. Alia ex his primo die: alia secūdo referunt: Pauca usq̃ ad finē perseuerabūt. Itā non est quod nos suspicamus: tanq̃ iter nostra positi mutuo accepimus. Vsufructus noster est: cuius tēpora ille arbitrer muneris sui temperat. Nos oportet ī promptu habere quæ in certū diem nata sunt: & appellatos reddere. Pessimus est debitoris creditori facere cōuiuiū. Oēs ergo nostros: & quos superstites lege nascendi optamus: & quos præcedere iustissimū ipsos uotū est: sic amare debere tanq̃ nihil nobis de perpetuitate: imo nihil de diuturnitate eorū pmissum sit. Sæpe admonēdus est animus metiri: ut casura imo tanq̃ recentia q̃cqd a fortuna datū est tanq̃ exēplū auctore possideas. Rapite ex liberis uoluptates. fruendos nos in uicē liberis date: & sine dilatione oē gaudiū aduertite. Nihil de hodierna die pmittit. Nimis magnā aduocationē dedi. Nihil de hac hora festinādū est. Instat a tergo iā deficit iste comitatus. Iā cōtubernia ista sub lato clamore soluent. Rapina regū oīum ē. Miseri nescitis in fugā uiuere. Si mortuū tibi filiū doles: eius tēporis quo natus est crimē est. Mors. nulli nascenti determinata: & in hac legē datus. Hoc factū ab utero statim psequat̃ in regnū fortunæ: & qd̃ dux atq̃ inuictū puēimus: illius arbitrio digna atq̃ idigna pafuri corpibus nris ipotēter: cōtumeliose: crudeliter abutet̃: alios ignibus puret: uel in pœnā ad mortis: uel ī certa nudos maria iactabit: & luctatos cū fluctibus: ne in harenā qd̃ aut littus explorauisset in alicuius uētre imēsa beluæ detrudet. Alios morboꝝ uariis generibus euaceratos: diu iter uitā mortēq̃ detinebit: ut uaria & libidinosa mācipiorūq̃ suorū negligēs domina: & pœnis & muneribus errabit. Quid opus ē parres deffere? Tota uita stabilis est. Urgebūt noua incōmoda priusq̃ ueteribus satisfecerit. Moderādus ē itaq̃ nobis aīus ad hæc maxime q̃ imoderate factis: & in mœtus: & in dolores humanū pectus dispēsandū.

Væ demū ista suæ publicæq̃ cōditionis obliuio est. Mortalis nata es: mortalis peperisti. Putre ipsa fluidūq̃ corpus: & causis morbos repetita separasti: tā ibecilla materia solida & æterna gestasse.

Deceffit filius tuus: id est decurrit ad hunc finē: ad quē quæ foeliciora partu tuo putas: properant. Ad hæc omnis ista quæ in foro litigat: in theatris: in templis præcat̃: turba dispargi gradu uadit. Et quæ diligis: ueneraris & quæ despicias unus exeq̃bit cinis. hic tudet: illa phythicis oraculis ascripta noscit. Quid est homo? quodlibet quassum uas: & quodlibet fragile iactu: nō tempestate ut dissiparis est opus. Vbiq̃q̃ adiectaueris solueris. Quid est homo? imbecillissimū corpus: & fragile: nudū: suapte naturæ: inermē alie næ opis indigens: ad omnē fortunæ cōtumeliā proiectum: cum bene lacertos exercuit cuiuslibet fera pabulum: cuiuslibet uictima: ex infirmis fluidisq̃ contextum: & liniamētis exterioribus nitidum: frigoris: æstus & laboris impatiēs. Ipso rursus situ & ocio itūq̃ in ociū in tabē: alimēta metuēs sua: quorū modū ī opia rūpit. Anxiæ sollicitæq̃ tutelæ: præcarii spiritus: & male inhærentis quæ pax̃ repentinū audiet ex improuiso sonus auribus grauis excutit. Soli semper sibi nutrimentum uitiosum & iutile. Miramur in hoc mortem unius quæ singulis opus est. Nunq̃d enī ut concidat: res magni emolūmēti est. Odor illi saporq̃: & lassitudo: & uigilia & humor: & cibus: & sine q̃bus uiuere non potest: mortifera sunt. Quocūq̃ se mouet infirmitatis suæ statim consciū. nō omne cælū ferens: aquaq̃ nouitatibus: flatuq̃ non familiari aura & tenuissimis causis atq̃ offensionibus morbidū: putre: caulāq̃ fletus uitā auspicatū. cū iterim quātos tu multus hoc tā contēptū animal mouet. In quātas cogitationes oblitū cōditionis suæ uenit imortalia: reterna uoluptat animo: & in nepotes pronepotēq̃ disponet. Cū iterim longa conantē eum mors opprimit: & hæc qd̃ senectus uocat̃: Pauci sunt circuitus annorum.

Olor tuus o Martia: si modo tibi nulla ratio est: utq̃ sua spectat cōmoda: an eius q̃ deceffit. Vtrum te amisso filio mouet: q̃ nullas ex illo uoluptates cœpisses: an quod maiores si diu uixisset percipere potuisti? Si nullas te pcepisse dixeris tolerabilius efficies detrimentū tuū. Minus enī desiderant ea: ex q̃bus nihil gaudii letitiæq̃ pceperāt: si cōfessa fueris pcepisse magnas uoluptates: oportet te non de eo quod cōtractū est quæri: sed de eo gratias agere quod collegisti. Peruenerūt ei satis magni fructus laborum suorū ex ipsa educatione: nisi forte hi qui catulos auēq̃: & friuola animorū oblectamenta summa diligentia nutriūt: & fruunt̃ aliqua uoluptate ex uisu tactuq̃: & blāda adulatione mutorū liberos nutriunt̃ bus nō ipsa fructus educationē acquirūt. Licet itaq̃ tibi nihil idustria eius cōtulerit: licet nihil diligentia custodierit: nihil prudētia sua ipsum quod habuisti: quod amasti: fructus est. At potuit lōgior esse nō maior. Melius tamē tecū actū est q̃ si oīno nō cōtigisset. Quoniā si ponat̃ electio utrū satius sit nō diu foelicem ē an nunq̃. Est melius discessura nobis bona q̃ nulla contingere. Vtrū ne malles degenerē aliquem: & numeq̃ tantū nomēq̃ filii expletū habuisse: an tantæ idolis quante tuus fuit: iuuenis cito prudēs: cito maritus: cito p̃: cito oīs officii curiosus: cito sacerdos: oīa tanq̃ p̃sp̃era nulli referta: & magna bona & diuturna contigunt. Nō durat: nec ad ultimū exit uerbi lenta foelicitas. Filium tibi dii imortales nō diu dant. Stati tibi talē dedurūt qualis diu effici pōt. Ne illud dicere qd̃ potes eiecta te a diis: cui frui nō liceret filio. Circuep omne notorū & ignotorū frequētā oculos: occurrent passim ubiq̃ quæ maiora senserūt. Ista magni iudices senserunt principes. Ne deos qd̃ fabulæ imunes reliq̃ quærunt: puto ut nostroz funez leuamentū eēt etiam diuina cōcidere. Circūspice inquā oēs: nullam miserā noiabis domū quæ non inueniat in miseriore

solatium. Nō mehercule tā male de moribus sentio ut pūtem posse leuius pati casum tuum: q̄ si tibi īgen-
tem nomen lugietium pduxero. Maluoli solatii genus est turba miserorū. Quodā tamē mō referā: nō
ut scias hoc solere hoībus accidere. Ridiculum est. n. mortalitatis exempla colligere: sed ut scias fuisse mul-
tos q̄ uenerunt aspera ferēdo placide. A foelicissimo īcipiā. Lucius Sylla filium amisit: nec ea res: aut mali-
ciā eius & accerrimā uirtutem in hostes ciuesq̄ cōtulit: aut effecit: ut cognomē illud usurpasse saluo uide-
ret: q̄d amisso filio assumpsit: nec odiā hoīum ueritus: quorū illos male nimis secūda res constāt. nec iui-
diā deorū: quorū illud crimen erat Sylla tā foelix: sed istud iter res nondum iudicatas habeat: q̄lis Sylla fue-
rit: & inimici fatebunt bene illum arma sumpsisse: bene posuisse: hoc de quo agi cōstabit non esse maxi-
mum malum quod etiam ad foelicissimos peruenit. Nec nimis admiret grācia illum patrem: q̄ in ipso sa-
crificio nunciata filii morte tibi cinē tantum tacere iussit: & coronā capiti detraxit: cetera rite perfecit.

Vluillus hoc fecit pōtifex: cui postē tenēti & capitolū dedicātī mors filii nūciata est: q̄ ille exaudis-
se dissimulās: & solēnia pōtificalis carminis uerba cōcepit gemitu non iterrūpente p̄cationē: & ad
filii sui Ioue nomē p̄piciato putasses eius luctus aliquē finē esse debere: cui primus dies: primus ī-
petus ab altaribus publicis: & fausta nūcupatiōe nō abduxit patrē. Dignus mehercule fuit memorabili de-
dicatiōe: dignus amplissimo sacerdotio: q̄ colere deos ne iratus q̄dē destitit. Idem tamē ut rediit domum:
& impleuit oculos: & aliq̄s uoces flebiles misit: & peractis q̄ mos erat p̄stare defunctis: ad capitolium hila-
ri rediit uultu. Paulus circa illos nobilissimi triūphi dies: quo uictum ante currum agit Persai iclyti Re-
gis nomē duos filios in adoptionē dedit: quos sibi seruauerat extulit: q̄les retētos putas: cum inter cōmo-
datos suspitio fuisset. Nō sine motu uacuum Pauli curū. P. R. aspexit. Cōcionatus ē tamē: & agit diis gra-
tias q̄ cōpos uoti factus ēēt. Præcatum. n. se ut siq̄ ob ingentē uictoriā inuidiā dādus esset: id suo potius
q̄ publico dāno soluere. Vides q̄ magno animo tulerit: orbitati suæ gratulatus est: & q̄ magis poterat mo-
uere tanta mutatiōe solatia simul atq̄ auxilia p̄didit. Nō cōtingit tamē tristem Paulū Persæ uidere. Quid
nūc te p̄ innumerabilia magnorū uiroꝝ exēpla ducā: & q̄ram miseros q̄si nō difficilius sit iuenire foelices?
Quæq̄ domus usq̄ ad exitum oībus partibus suis cōstitit in q̄ nō aliqd̄ turbatum sit. Vnūquēq̄ aio occu-
pa: & ex eo magistratu circa Luciū si uis Bibulum & C. Cæsarem uidebis inter collegas & inimicissimos
cōcordē fortunā. Luci Bibulo melioris q̄ fortioris uiri duo simul filii īterfecti sunt. Aegypto q̄dem mul-
ti ludibrio habiti ut nō minus ip̄a orbitate auctor eius digna res lachrymis ēēt. Bibulus tamē q̄ toto hono-
ris sui anno ob inuidiā college domi latuerat: postero diē q̄ geminū funus renunciātū est. p̄cessit ad solita
in publicū officia. Quid minus pōt q̄ unū diē duobus filiis dare. Tā cito liberorū luctum finiuit: q̄ cōsolatū
anno iuserat. C. Cæsar cū britaniā pagraret: nec apto anno foelicitatē suā cōriēre posset. audiuit decessisse fi-
liā publicā secum fata ducentē. In oculis erat iā. Cn. Pōpeius nō æquo laturus aio quēq̄ aliū ēē in R. P. ma-
gnū & modū ip̄osurus incrementis: quoniā grauiā illi uidebant: & cum in cōmune crescerent tamē in
tra tertium diem imperatoria obiit munera: & tam cito dolorem uicit: q̄ omnia solebat.

Vid aliq̄ tibi funera Cæsarum referam: quos in hoc mihi interim uidetur uiolare fortuna: ut sic
quorū generi humano profint ostendentes. Ne eos quidem qui diis geniti: deosq̄ genituri dicantur:
sic suam fortunam in potestate habere quemadmodum alienam.

Iuſ Augustus amissis liberis: nepotibus exhausta Cæsaris turba: adoptione desertā domū luxit.
Tulit tamen fortiter tanq̄ eius iam res agebat: cuiusq̄ maxime intererat de diis neminem q̄ri. C.
Cæsar & quē genuerat: & quē adoptauerat amisit. ip̄le tamē pro rostris laudauit filium: stetitq̄ in
conſpectu posito corpore: interiecto tantūmodo uelamento quod pontificis oculos a funere arceret. & flē-
te Po. Ro. non flexit uultum: experiendum se dedit Sciano ad latus stanti quā patienter possit suos perde-
re: uides ne quāta copia uiroꝝ maximorū sit quos non excepit hic omnia prosternens casus: in quos
tot animi bona: tot ornamēta publice priuatimq̄ congesta erant. Sed uide ut ī orbe ista tempeſtas: & sine
delectu uastat omnia agit: ut suas lube singulos conferre rationem. Nulli cōtingit impune nasci.

Cio quid dicas: oblitus es foeminā te cōsolari uiroꝝ refers exēpla. Quis enim dixit naturam mali
gne cū mulieris ingenio agisse: & uirtutē illarū in arctūū retraxisse. Par illis ratio crede: uigor par:
ad honesta libera facultas: dolorē: laborē ex æquo si cōsueuere patiunt. In qua istud urbe dii boni
loq̄mur: in qua regem Romāis capitibus Lucretia & Brutus deiecerūt. Bruto libertatē debemus: Lucre-
tiæ Brutū. In qua Coclia cōtēpto hoste & flumine ob insignē audaciā tantū nō ī uiros trāscripsimus: equa-
stri insidens statūe in sacra uia celeberrimo loco. Cocliā exprobat: iuuenibus nostris puluinū ascendenti-
bus in ea illos urbe si ingredi: in q̄ ēt foeminas equo donauimus. q̄d tibi si uis exempla referri foeminarū
quæ suos fortiter desiderauerūt: nō hostiat q̄ram? Ex una tibi familia duas Cornelias dabo. Primā Sci-
pionis filiam: Graccorū matrē. duodecim illa partus: totidem funeribus recognouit. & de cæteris facile ē:
quos nec æditos: ne amissos ciuitas sentit. T. Graccū & G. quos ēt q̄dam bonos uiros negauerit: magnos
fatebit: & occisos uidit & īsepultos: cōsolantibus tamē miseramq̄ dicentibus. Nunq̄ inquit non foeli-
cem me dicā: quæ Graccos peperit. Cornelia diui Drusii clarissimū iuuenē illuſtris ingenii uadentē p̄ grac-
chona uestigia: īperfectus tot rogationibus intra penates iterrēptū suos amiserat. īcerto cædis auctore ta-
men & acerbā mortem filii & iuſtam tam magno aio tulit: q̄ ip̄le leges tulerat. Iā cum fortuna ī gratiam
Martia reuertereris: si tela quæ in Scipiones: Scipionūq̄ matres ac filios agit: q̄bus Cæsares petit: nea te q̄-
dem cōtinuit. plena & īfesta uariis casibus uita est: a q̄bus nulli longa pax: uix iduciæ sunt: quatuor libe-
ros sustuleras. Nullū autē frustra cadet telū quod ī confertū agmē īmissum est. Mirū ē tātam tur-
bam iā potuisse sine iniuria dānoue præteruehi. Adhuc īngor fortuna fuit: q̄ non tantum filios eripuit.

sed elegit. Nūq̄ tamē iniuriā dixeris ex æquo cū potentiore diuidere. duas tibi reliq̄ filias: & hæg nepotes & ipsum quē maxime luges prioris oblita non ex toto abstulit. Habes ex illo duas filias similes patri. Fens magna onera si bene magna solaria: in hoc te pduxit: ut illas cū uideris admonearis filii non doloris. Agri cola euulsis arboribus: quas aut uētus radicitus euulsit: aut cōtortus repētino ipetu turbo perfregit: sobor lem ex illis residuā fouit: & amissæ semina statim plāta: & disponit: & momēto. Nā ut in dāna: ita ad icre menta rapidū ueloxq̄ tēpus est. Adolescūt amissis lætiora. Has nūc Mecilii filii tui filias in eius uicē substi tue: & uacantē locū exple. Vnū dolorē geminato solatio leua. Quidem hoc natura mortalium est: ut nihil magis placeat q̄ qd' amissum ē. Inigores fumus aduersus relicta ereptoz desiderio. Sed si æstimare uolue ris: q̄ tibi ualde fortuna ēt cū seuerit peperit: scies te hñe plusq̄ solatia. Respice tot nepotes duas filias.

Ic illud quoq̄ Martia mouet me si esset cuiq̄ pro moribus fortuna: & nunq̄ mala bonos sequat̄ tur. Nūc uideo ex quāto discrimine & eodē modo malos bonosq̄ lactari. Graue est tamē q̄ educa ueris iuuenē iā matri iā patri præsidii ac decus amittere. Quis negat graue esse: sed humanū est. Ad hoc gēitus es ut pderes: ut perires: ut sperares: metueres alios: teq̄ igetares: mortem ēt rimeres & opta res: & quod est pessimum: nunq̄ scires cuius esset status. Sigs Syraculas petenti diceret: oīa icommoda: om nes uoluptates futuræ pegrinationis tuæ ante cognosce: deide ita nauiga. Hæc sunt quæ mirari possint. Videbis proide ipsam isulā ab Italia angusto itercisam freto: quam icontinenti quondā cessisse cōstat. Subi to illud mare irrupit: & hesperꝝ siculo latus abscedit. deide uidebis: licebit enī tibi auidissimum mari uer ticem restringere: strata illā fabulosam charibdim: aquā diu ab austro uocatā. At sigs ide uehāmentius spi rauit hiatu magno pfundoz nauigia forbente. Videbis celebratissimū carminibus fontē Arethusam ni tidissimi ac plucidissimi ad imū stagni gelidissimas aquas pfudentē: siue illas primū nascētes iuenit: siue trans flumen itegrum subtrus tot maria: & ad cōfusionem peioris unde seruatū reddidit. Videbis partū ge tissimū oīum: quos aut natura posuit in tutelā classiū: aut adiuuit minus sit tutū: ut ne maximaz qdē tem pestatū locus furori sit. Videbis ubi Athenaz potētia fracta: ubi tot milia captiuoz ille excisis: in ifinitam altitudinē faxis. Naulius carcer icluserat: & ipsam igentem ciuitatē & latius territorii q̄ multoz urbium fines sint. lympidissima hyberna: & nullū diē sine iteruentu solis. sed cū oīa ista cognoueris: grauis & insa lubris æstas hyberni cæli beneficia corrūpit. Erit Dionysius illic tyrānus libertatis: iustitiaz legū exitiū: do minationis cupidus: etiā post Platonē: uitæ ēt post exiliū: alios uret: alios uerberabit: alios ob leuem offen sam iubet detrūcari: accerser ad libidinē mares foeminasq̄: & iter foedos regiaz itemperantiaz greges paze erit simul binis cohire. Audisti qd te iuitare possit: qd abiterere: prouide: aut nauiga: uel resiste. Post hanc denūciationē sigs dixisset itrare se Syraculas uelle: satis ne iustam quærelā de ullo: nisi de se habere posset. q non icidit in illam: sed prudens sciensq̄ uenisset. Dicer oībus nobis natura: neminem decipio. Tu si filios sustuleris: potes habere formosos: deformes sed si fortasse tibi nulli nascēte esse ex illis aliq̄ tam seruatoz patriæ q̄ proditor poterit. nō est q̄ spes tātæ dignationis futuros: ut nemo tibi ppter illos maledicere aus deat. propone tamē & tātæ futuros turpitudinis: ut ipsis: maledictū sit. Nihil uetat illos tibi suprema præ stare: & laudari te a liberis tuis. sed sic te para tanq̄ in ignē posituz: uel puez: uel iuuenem: uel senem. Nihil. nā ad rem pertinent anni: quoniam nullū non acerbum funus est: quod parens segtur.

Ost has leges propositas si liberos tollis omni deos iuidia liberas: q̄ tibi nihil spoponderunt. hanc imaginē agēgū totius uitæ itroitum referamus. Syraculas uisere deliberatū tibi quicqd̄ delectari poterat: qd̄ offendere exposui: puta nascēti me tibi uenire in cōsiliū itraturus es urbē diis homi nibusq̄ cōmunē oīa cōplexā certis legibus æternisq̄ deuictā: ide fatigata cælestiū officia uoluētē. Videbis illic innumerabiles stellas sole quotidiao cursu die noctuz spatia signatē: annū: æstatē: hyemēq̄ æqualisq̄ diuidentem. Videbis nocturnā lunæ successionē a fraternis occurrionibus: lene remissumq̄ lumē mutua tem: & mō toto ore terris iminentē accessionibus: dānisq̄ mirabilem: semp proxime dissimilem. Videbis quinq̄ sydera diuersas agētia uias: & in cōtrariū præcipiti mūdo nitētia: ex hōz leuissimæ motibus for tunæ populoz depēdēt: & maxia ac minima proide formant: put æquū iniquūue sydus icescit. mirabe ris coniecta nubila: & cadentes aquas: & obliqua fulmina: & cæli fragorē. Cū satiatus spectaculo superoz i terram oculos deieceris: excipiet te alia forma regz alterq̄ mirabilis. Hinc cāpoz in ifinitum patentium fa sa planicies. Hic montium magnis & nualibus surgētium iugis: erecti in sublime uertices. deiectus fluui us: & ex uno fonte orientē occidentēq̄ defusi in amnes: & summis cacuminibus memoria mutātia: & tan tū siluaz cū suis aialibus: auiūq̄ cōcentu dissono. Varii urbiū situs: & seductæ nationes locoz difficultates quaz aliaz se i erectos subtrahūt mōtes: aliaz ripis: lacu: uallibus palude circūfundunt: adiuta cultu seges & arbuta sine cultore fertilia: & riuoz leuis iter prata discursus & amœni sinus: & littora in portū rece dētia: sparfe tot per uastū isulæ: quæ iteruētū suo maria circundāt & distiguunt. Quid lapidū gēmarūq̄ fulgor: & iter rapidoz torrentium augz harenis iterfluens: & in mediis terris mediogz rursus mari nitens igniū faces: & uicūlum terraz oceanus: cōtinationē gentiū triplici sinu scidens: & igenti licentia exellu ans. Videbis his igetis & sine uento fluctuantibus aqs in mari: & excedenti magnitudine terrentia aialia quædā grauia & alieno se magisterio mouēt. Ita quædā uelocia concitatis pernicioza nauigiis & remigiis quædā haurientia undas & magno prænaugantiū periculo efflantia. Videbis hic nauigia: quas non noue re quærētia terras. Videbis nihil humanæ audaciæ itentatū: erisq̄ ei spectator: & ipsi per magna conantiū disces. Docebitq̄ artes illas quæ uitā istruant: aliazq̄ ornēt: aliazq̄ regāt. Sed isticerūt mille corpog: & ani mogz pestes & bella: & latrocinia: & naufragia: & intēperies cæli: corporisq̄: & clarissimorum acerbā desu deria: & mors icertum faciūz an per poenā cruciatum. Delibera tecū: & ppende qd uelis ut illa inuenias.

per illa exequendū est. Respondebis nolle te uiuere. Quid ni immo puto ad id non accedas: ex quo tibi aliqd detrahi doles. Viue ergo. ut conuenit.

Emo inq; nos consulit: Cōsulti sunt de nobis parentes nostri: q cū cōditionē uitæ noscerēt in hāc nos sustulerūt. Sed ut a solatia ueniā: uidebis qd curādū sit. Deīde quēadmodū moueret lugentē desiderium eius quem dilexit: aut per se desiderabilem appareat. Absentes. n. futurosq; dum uiuerent nō flemus quis omnis usus nobis & conspectus ereptus sit. Opinio est ergo quæ nos cruciat & tanti quoq; malū est: quanti istud taxauimus. In nostra potestate remediū habemus. Iudicemus illos abesse: & nos et ipsi fallamur. Diuisimus illos: imo consecuturi prēmisiuimus. Mouet & illud lugentē: non erit q me defendat: q contēptū uidet: ut minime probabilis: sed uero solatio utar. In ciuitate nostra plus orbitas cōfert q cōpit. Adeoq; senectutem solitudo quæ solebat destruere ad potentiam ducit: ut qdam edia filioq; simulent: & liberos seruēt: & orbitatē manufaciant. Scio qd dicas. Nō mouēt me documēta tua. etnī non est dignus solatio: q filium sibi decessisse sicut mācipiū moleste fert: q qd in filio respicere propter ipsū non uacat. Quid igitur te Martia mouet? Vtq; q filius tuus decessit: an q ne diu uiuit: siqdē decessit semper debuisse dolere: semper. n. scisti mori. Cogita nullum defunctum malis affici. Illa quæ nobis iseror faciunt terribiles: fabula est. Nullas imminere mortuis tenebras: nec carcerē nec fulmina fragātia igne nec obliuione amnem: nec tribunalia: & reos & illa reoq; libertate tam laxa ullos iteq; tyrannos luserunt. Ista pœtæ & uanos nos agitauere terroribus. Mors oīum dolor & solutio est: & finis: ultra q mala nostra nō exiunt: quæ nos in illam tranquillitatem in qua anteq; nasceremur iacuimus: reponit. Si mortuorū aliq; miseret: & nō natoq; misereat. Mors nec bonū nec malū est. Id. n. potest aut bonum aut malū esse qd abest. qd uero ipsum nihil est: & omnia ad nihil redigit: nulli nos fortunæ tradit. Mala. n. bonaq; circa aliquam uersant materiam. Et potest fortuna tenere qd natura dimisit. Nec pōt miser esse: q nullus est. Excessit filius tuus terminos: itra quos seruit. Excepit illum magna & æterna pax: non paupertatis mœtu: non diuitiarū cura: non libidinis per uoluptatem animos carpentis stimulis icescitur: non iuidia fœlicitatis alienæ tangitur: nec suæ præmitur: nec conuitiis quidem ue uerecundia aures uerberantur: & nulla publiæ clades conspicitur: nulla priuata: non sollicitus futuri pendet: & ex euentu semper iteriora dependenti. Tandem ibi constitit: unde nil eum pellat: unde nihil terreat.

Ignaros malorū suorū qbus non mors ut optimū iuentū naturæ laudat: quæ siue fœlicitatem icludit: siue calamitatem repellit: siue satietatem: aut lassitudinē senis termiat: siue iuuenile æuū dum meliora spant in flore deducit: siue pueritiā ante duriores gradus reuocat: omnibus finis: multis remediū: qbusdā uotū. de nullis melius merita: q de his ad quos uenit anteq; inuocaretur. Hæc seruitutem inuito domino remittit. Hæc captiuorū catheras leuat: carcere educit: quos exire iperium ipotens uetuerat. Hæc exulibus in patriam semper aiū oculisq; tēdētibus ostēdit. Nihil itereft itra qd qsq; iacet. Hæc ubi res fortuna male diuisit: & æquo iure genitos: alium alii donauit: exequat omnia. Hæc est quæ nihil qcq; alieno fecit arbitrio. Hæc est in qua nemo humilitatem sensit. Hæc est quæ nulli paruit. Hæc est materia quā pater tuus concupiuit. Hæc est iquam quæ efficit ut nō cōcidā aduersus minas casuum: ut serua: re aiū saluū ac potētē sui possim: habeo qd appellē. Video istic cruce nō unius qdem generis: sed aliter ab aliis fabricatas: capite cōuersos in terrā suspēdē. Alii per obscœna stipitē ægerūt: alii brachia patibulo explicuerūt. Video fidiculas. Video uerbera: & mēbris & singulis articulis singula docuerūt machinamēta & uideo mortem. Sūt istic hostes cruenti: ciues superbi. Sed uideo istic & mortē. Nō est molestū seruire ubi si dominū pertesum ē: licet uno gradu ad libertatē transire: corā te iura beneficio mortis habeo. Cogita quātū boni optima mors habeat: q multis diutius uixisse nocuerit. Si gneū Pōpeiū decus istius firmamētūq; iperii. Neapolis fortuna abstulisset: idubitatus populi romani princeps excesserat. At nunc exigui temporis adiectio: fastigio illum suo depulit. Vidit legiones in cōspectu suo cesas: & ex illo prælio in quo priā acies senatus fuit: quæ i fœlices reliq; sunt. Impatorē ipsum supfuisse: uidit ægyptū carnificē & sacro sanctū uictoribus corpus satietati præstitit: etiam si icolumis fuisset poenitentia salutis acturus. Quid n. erat turpius q Pōpeiū uiuere beneficio Regis. M. Cicero si eo tempore quo Catelinæ fœccas deuittauit quibus pariter cū priā petitus ē cōcidisset: liberatā. R. Po. cōseruator eius: desidēq; seruator eius. si deniq; filiarū pccussoribus occisorū bona: ut et de suo perirēt: nō hastā cōsularia spolia uēdētē: nec cædes: nec locata publice latrocinia: bella: rapinas: tātū Catelinagō. M. Catonē si a Cypro & hæreditatis regie dispensatione redeuntem mare deuorasset: uel cū illa pecunia quā afferebat ciuili bello stipēdiū nōne illi bene actum foret hoc certe secū tulisset neminē aux corā Catone peccare. Nūc annorū adiectio paucissimorū uigz libertati non suæ tantum sed publicæ natū coegit Cæsare fugere Pōpeiū sequi. Nihil ergo mali imatura mors attulit illi. Oīum et malorū remisit patientem. Nimis cito periit & imaturus primum puta illi superfuisse. Compræhendere qntū plurimū pcedere homini licet: qntū est ad breuissimum tps editi cito cessuri loco uenienti in pactū: hoc prospicimus hospiciū: de nostris ætatibus loquor quasi icredibili celeritate conuocui constat. Computa urbū secula: uidebis q nō diu steterit etiā quæ uetustatē gloriantur. Oīa humana breuia & caduca sunt i finē tēporis nullā pte occupatia. Terrā hāc cū populus urbibusq; & fluminibus: & ambitu maris puncti loco ponimus: ad uniuersa referentes minorē. Aetas nostra quā punctus habet si tēpori comparetur omni. Cuius est enim est maior mēsurā q mūdi: urpore cū ille se itra huius spatiū remeiat. Quid ergo itereft id extendere cuius quantumcūq; fuerit icremētum nō multū aberit a nihilo? Mo multū ē q uiuimus si satis est: id mihi uates & in memoriā traditæ seruitutis uiros nonies centēos

sed elegit. Nūq̄ tamē iniuriā dixeris ex æquo cū potentiore diuidere duas tibi reliq̄ filias: & hęc nepotes & ipsum quē maxime luges prioris oblita non ex toto abstulit. Habes ex illo duas filias similes patri. Fera magna onera si bene magna solaria: in hoc te pduxit: ut illas cū uideris admoneris filij non doloris. Agricola euulsis arboribus: quas aut uetus radicitus euulsit: aut cōtortus repētino ipetu turbo perfregit: sobolem ex illis residuā fouit: & amissę semina statim plātaq̄ disponit: & momēto. Nā ut in dāna: ita ad incrementa rapidū ueloxq̄ tēpus est. Adolefcūt amissis lætiora. Has nūc Meciliij filij tui filias in eius uicē substitue: & uacantē locū exple. Vnū dolorē geminato solatio leua. Quidem hoc natura mortalium est: ut nihil magis placeat q̄ qd' amissum ē. Iniquores sumus aduersus reliq̄ta ereptor: desiderio. Sed si æstimare uolueris: q̄ tibi ualde fortuna ēt cū seuerit pepererit: scies te hęc plusq̄ solatia. Respice tot nepotes duas filias.

Illud quoq̄ Martia mouet me si esset cuiq̄ pro moribus fortuna: & nūq̄ mala bonos sequeretur. Nūc uideo ex quāto discrimine & eodē modo malos bonosq̄ iactari. Graue est tamē q̄ educaueris iuuenē iā matri iā patri præsidiū ac decus amittere. Quis negat graue esse: sed humani est. Ad hoc gēitus es ut pderes: ut perires: ut sperares: metueres alios: teq̄ igetares: mortem ēt timeres & optares: & quod est pessimum: nūq̄ scires cuius esset status. Siquis Syraculas petenti diceret: oīa icommoda: omnes uoluptates futurę pegrinationis tuę ante cognosce: deide ita nauiga. Hęc sunt quę mirari possint. Videbis proide ipsam isulā ab Italia angusto iterisam freto: quam icontinenti quondā cessisse cōstat. Subito illud mare irrupit: & hesperę sculo latus abscidit. deide uidebis: licebit enī tibi auidissimum mari uerticem restringere: strata illā fabulosam charibdim: aquā diu ab austro uocatā. At siq̄s ide uehementius spirauit hiatu magno pfundorū nauigia forbente. Videbis celebratissimū carminibus fontē Arethusam nitidissimi ac plucidissimi ad imū stagni gelidissimas aquas pfundentē: siue illas primū nascētes iuuenit: siue trans flumen itegrum subitus tot maria: & ad cōfusionem peioris unde seruatu reddidit. Videbis partūq̄tissimū oīum: quos aut natura posuit in tutelā classiū: aut adiuuit minus sit tutū: ut ne maximaq̄ qdē tempestatū locus furori sit. Videbis ubi Athenę potētia fracta: ubi tot milia captiuorū ille excilis: in infinitam altitudinē saxi. Naulius carcer icluserat: & ipsam igentem ciuitatē & latius territoriū q̄ multorū urbium fines sint. Iympidissima hyberna: & nullū diē sine iteruentu solis. sed cū oīa ista cognoueris: grauis & infatigabilis æstas hyberni celi beneficia corrūpit. Erit Dionysius illic tyrānus libertatis: iustitię legū exitiū: dominationis cupidus: etiā post Platonē: uitę ēt post exiliū: alios uret: alios uerberabit: alios ob leuem offensam iubet detrūcari: accerset ad libidinē mares foeminasq̄: & iter foedos regię itemperantię greges pueri simul binis cohire. Audiſti qd te iutare possit: qd absterere: prouide: aut nauiga: uel resiste. Post hanc denūciationē siq̄s dixisset itrare se Syraculas uelle: satis ne iustam quærēlā de ullo: nisi de se habere posset. q̄ non icidit in illam: sed prudens sciensq̄ uenisset. Dicit oībus nobis natura: neminem decipio. Tu si filios sustuleris: potes habere formosos: deformes. sed si fortasse tibi nulli nascēnt esse ex illis aliq̄s tam seruator patrię q̄ proditor poterit. nō est q̄ spes tātę dignationis futuros: ut nemo tibi ppter illos maledicere audeat. propone tamē & tātę futuros turpitudinis: ut ipsis: maledictū sit. Nihil uetat illos tibi suprema pręstare: & laudari te a liberis tuis. sed sic te para tanq̄ in ignē positurū: uel puerū: uel iuuenem: uel senem. Nihil. nad rem pertinent anni: quoniam nullū non acerbum funus est: quod parens sequitur.

Ost has leges propositas si liberos tollis omni deos iuidia liberas: q̄ tibi nihil ipoponderunt. hanc imaginē agēgū totius uitę itroitum referamus. Syraculas uisere deliberāti tibi quicqd̄ delectata poterat: qcqd̄ offendere exposui: puta nascēti me tibi uenire in cōsiliū itraturus es urbē diis hominibusq̄ cōmunē oīa cōplexā certis legibus æternisq̄ deuictā: ide fatigata cælestiū officia uoluerē. Videbis illic innumerabiles stellas sole quotidiao cursu diē noctuq̄ spatia signatē: annū: æstatē: hyemēq̄ æqualiorq̄ diuidentem. Videbis nocturnā lunę successionē a fraternis occurſionibus: lene remissumq̄ lumē mutuatē: & mō toto ore terris iminentē accessionibus: dānisq̄ mirabilem: semp proxime dissimilem. Videbis quinq̄ sydera diuerſas agētia uias: & in cōtrariū præcipiti mūdo nitētia: ex hōz leuissimę motibus fortunę populorū depēdēt: & maxia ac minima proide formant: put æquū iniquūue sydus icessit. mirabilis coniecta nubila: & cadentes aquas: & obliqua fulmina: & celi fragorē. Cū satiatus spectaculo superorū terram oculos deieceris: excipiet te alia forma rez alterq̄ mirabilis. Hinc cāporū in infinitum patentium faula planicies. Hic montium magnis & nivalibus surgētium iugis: erecti in sublimē uertices: deiectus fluitus: & ex uno fonte orientē occidentēq̄ defusi in amnes: & summis cacuminibus memoria mutātia: & tantū siluagē cū suis aialibus: auiūq̄ cōcentu dissono. Varii urbiū situs: & seductę nationes locorū difficultates: quę alię se i erectos subtrahūt mōtes: alię ripis: lacu: uallibus palude circūfundunt: adiuta cultu seges & arbuſta sine cultore fertilia: & riuorū leuis iter prata discursus & amoeni sinus: & littora in portū recedētia: sparſe tot per uastū isulę: quę iteruētū suo maria circundāt & distinguunt. Quid lapidū gēmarūq̄ fulgor: & iter rapidorū torrentium aux̄ harenis iterfluens: & in medijs terris mediōq̄ rursus mari nitens igniū faces: & uicūlum terrę oceanus: cōtinuationē gentiū triplici sinu scidens: & igenti licentia exultans. Videbis his igetis & sine uento fluctuantibus aqs in mari: & excedenti magnitudine terrentia aialia: quędā grauiā & alieno se magisterio mouēt. Ita quędā uelocia concitatis perniciores nauigiis & remigiis: quędā haurientia undas & magno prænauigantiū periculo efflantia. Videbis hic nauigia: quas non nouere quærētia terras. Videbis nihil humanę audacię itentatū: erisq̄ ei spectator: & ipsi per magna conantū disces. Docebūtq̄ artes illas quę uitā istruant: aliaq̄ ornēt: aliaq̄ regāt. Sed isticerūt mille corporū: & animorū pestes & bella: & latrocinia: & naufragia: & intēperies celi: corporisq̄: & clarissimorum acerbiorū deria: & mors icertum facinus an per poenā cruciatum. Delibera tecū: & ppende qd uelis ut illa inuenias.

per illa exeuandū est. Respondebis nolle te uiuere. Quid ni immo puto ad id non accedas: ex quo tibi aliqd detrahi doles. Viue ergo. ut conuenit.

Emo inq; nos consulit: Cōsulti sunt de nobis parentes nostri: q cū cōditionē uitæ noscerēt in hāc nos sustulerūt. Sed ut a solatio ueniā: uidebis qd curādū sit. Deide quēadmodū moueret lugentē desiderium eius quem dilexit: aut per se desiderabilem appareat. Absentes. n. futurosq; dum uiuerent nō flemus quis omnis usus nobis & conspectus ereptus sit. Opinio est ergo quæ nos cruciat & tanti quoq; malū est: quanti istud taxauimus. In nostra potestate remediū habemus. Iudicemus illos abesse: & nos ē ipsi fallamur. Diuisimus illos: imo consecuturi prēmisiimus. Mouet & illud lugentē: non erit q me defendat: q contēptū uidet: ut minime probabilis: sed uero solatio utar. In ciuitate nostra plus orbitas cōfert q eripit. Adeoq; senectutem solitudo quæ solebat destruere ad potentiam ducit: ut qdam odia filioq; simulent: & liberos seruēt: & orbitatē manufaciant. Scio qd dicas. Nō mouēt me documēta tua. etenī non est dignus solatio: q filium sibi decessisse sicut māciipiū moleste fert: q qd in filio respicere propter ipsum non uacat. Quid igitur te Martia mouet. Vtq; q filius tuus decessit. an q ne diu uiuit: sigdē decessit semper debuisti dolere. semper. n. scisti mori. Cogita nullum defunctum malis affici. Illa quæ nobis īferor faciunt terribiles: fabula est. Nullas iminere mortuis tenebras: nec carcerē nec fulmina fragātia igne nec obliuione amnem: nec tribunalia: & reos & illa reoq; libertate tam laxa ullos iteq; tyrannos luserunt. Ista poētæ & uanos nos agitauere terroribus. Mors oīum dolor & solutio est: & finis: ultra q mala nostra nō exēunt: quæ nos in illam tranqlлитatem in qua anteq; nasceremur iacuius: reponit. Si mortuoz; aliqs miseret: & nō natoz; misereat. Mors nec bonū nec malū est. Id. n. potest aut bonum aut malū esse qd abest. qd uero ipsum nihil est: & omnia ad nihil redigit: nulli nos fortunæ tradit. Mala. n. bonaq; circa aliquam uersant materiam. Et potest fortuna tenere qd natura dimisit. Nec pōt miser esse: q nullus est. Excessit filius tuus terminos: itra quos seruit. Exceptit illum magna & æterna pax: non paupertatis moētus: non diuitiaz cura: non libidinis per uoluptatem animos carpentis stimulis īcessitur: non iuidia foelicitatis alienæ tangitur: nec suæ præmitur: nec conuitiis quidem ue recundia aures uerberantur: & nulla publica clades conspicitur: nulla priuata: non sollicitus futuri pendet: & ex euentu semper īteriora dependenti. Tandem ibi constitit: unde nil eum pellat: unde nihil terreat.

Ignaros maloz; suoz; qbus non mors ut optimū iuentū naturæ laudat: quæ siue foelicitatem icludit: siue calamitatem repellit: siue fatietatem: aut lassitudinē senis terminat: siue iuuenile æuū dum meliora spāns in flore deducit: siue pueritiā ante duriores gradus reuocat: omnibus finis: multis remediū: qbusdā uotū. de nullis melius merita: q de his ad quos uenit anteq; inuocaretur. Hæc seruitutem inuito domino remittit. Hæc captiuoz; catenas leuat: carcere educit: quos exire īperium. īpotens uetuerat. Hæc exulibus in patriam semper aiū oculisq; tēdētibus ostēdit. Nihil īterest itra qd qsq; iacet. Hæc ubi res fortuna male diuisit: & æquo iure genitos: alium alii donauit: exequat omnia. Hæc est quæ nihil qd alieno fecit arbitrio. Hæc est in qua nemo humilitatem sensit. Hæc est quæ nulli paruit. Hæc est materia quā pater tuus concupiuit. Hæc est īquam quæ efficit ut nō cōcidā aduersus minas casuum: ut serua: re aiū saluū ac potētē sui possim: habeo qd appellē. Video istic cruces nō unius qdem generis: sed aliter ab aliis fabricatas: capite cōuersos in terrā suspēdere. Alii per obscœna stipitē ægerūt: alii brachia patibulo explicuerūt. Video fidiculas. Video uerbera: & mēbris & singulis articulis singula docuerūt machinamēta & uideo mortem. Sūt istic hostes cruenti: ciues superbi. Sed uideo istic & mortē. Nō est molestū serui: re ubi si dominū pertesum ē: licet uno gradu ad libertatē transire: corā te iura beneficiū mortis habeo. Cogita quātū boni optima mors habeat: q multis diutius uixisse nocuerit. Si gneū Pōpeiū decus istius firma mētūq; īperii. Neapolis fortuna abstulisset: idubitatū populi romani princeps excesserat. At nunc exigui temporis adiectio: fastigio illum suo depulit. Vidit legiones in cōspectu suo cesas: & ex illo prælio in quo priā acies senatus fuit: quæ īfoelices reliq; sunt. Impatorē ipsum supfuisse: uidit ægyptū carnificē & sacro sanctū uictoribus corpus fatietati præsinit: etiam si icolumis fuisset poenitentia salutis acturus. Quid n. erat turpius q Pōpeiū uiuere beneficio Regis. M. Cicero si eo tempore quo Catelinæ fidas deuittauit quibus pariter cū priā petitus ē cōcidisset: liberata. R. Po. cōseruator eius: desidēq; seruator eius. si deniq; filia suæ funus secutus fuisset: tūc foelix mori potuit: non uidisset strictos in ciuilia capita mucrones: nec diuisa pculsoribus occisoz; bona: ut ē de suo perirēt: nō hastā cōsularia spolia uēdētē: nec cades: nec locata publice latrocinia: bella: rapinas: tātū Catelinaz; M. Catonē si a Cyprio & hæreditatis regie dispensatione redeuntem mare deuorasset: uel cū illa pecunia quā afferebat ciuili bello stipēdiū nōne illi bene actum foret hoc certe secū tulisset neminē aux corā Catone peccare. Nūc annoz; adiectio paucissimoz; uiz; libertati non suæ tantum sed publicæ natū coegit Cæsare fugere Pōpeiū sequi. Nihil ergo mali īmatura mors: attulit illi. Oīum ē maloz; remissit patientem. Nimis cito perit & īmaturus primum puta illi superfuisse. Compræhendere qntū plurimū pcedere homini licet: qntū est ad breuissimum tps editi cito cessuri loco uenienti in pactū: hoc prospicimus hospiciū: de nostris ætatibus loquor quasi incredibili celeritate conuolui constat. Computa urbū sæcula: uidebis q nō diu steterit etiā quæ uetustatē gloriāntur. Oīa humana breuia & caduca sunt īfīni tēporis nullā ptē occupātia. Terrā hāc cū populus urbibusq; & fluminibus: & ambitu maris puncti loco ponimus: ad uniuersa referentes minorē. Aetas nostra quā punctus habet si tēpori comparetur omni. Cuius est enim est maior mēsurā q mūdi: utpote cū ille se itra huius spatiū remetiatur. Quid ergo īterest id extendere cuius quantumcūq; fuerit īcrēmētum. nō multū aberit a nihilo. Imo multū ē q uiuimus si satis est: id mihi uates & in memoriā traditæ seruitutis uiros nonies centēos

AD MARTIAM

denosq; p'tēsus annos. Cū ad oē tēpus diuiseris annū: nulla erit illa breuissimi lōgissimiq; aui diffērentiā īspecto quanto q's uixerit spatio cōparaueris: q'to nō uixerit: deīde non īmaturus decessit. Vixit. n. q'tum de-
buit uiuere. Nihil. n. iam superat. Nō una hoībus senectus est. ut ne aialibus qdē ītra. xlii. quādam annos
defatigauit: & hāc illis longissima uita est: quā hominī priā. Dispar cuiq; uiuēdi facultas data est. Nemo
nimis cito morit' q' uidetur diutius q' uixit non fuit. Fixus est cuiq; terminus: manebit ubi positus ē. nec
ullum ulterius diligētia aut gratia promouebit. scit libenter illū ex consilio perdidisse. Tuli suū meratq;
dati puenit ad aui. Nō est itaq; q' sic dēderes: potuit diutius uiuere: nō ē īterrupta eius uita: nec unq' se an-
nuis casibus īteriecit. Soluit qd' cuiq; pmissum est. ēūt & sua fata nec adiciūt quicq;: nec ex pmissio semel
demūt. Et frustra uota ac studia sunt. Habebit q'sq; q'tū illi dies primus ascripsit: ex illo quo primū lucem
uidit iter mortis īgressus est. Accessitq; fato propior & illi ipsi qui adicebant adolefcētiā anni uitā detra-
hebant. In hoc omnes errore uersamur ut nō putemus ad mortē: nisi senes īclinatosq; iam uergere: cum
illo īfantia statim & iuuenta omnisq; aetas ferat. Augurii opus suū fata nobis sensum nostrā necis aue-
runt quoq; facilius obrepit. Mors sub ipso uitā nomine latet. Infantem in se pueritia conuertit. Pueritia
pubertas: iuuentutem senectus abstulit. Incrementa ipsa si bene computes damna sunt.

Vareris Martia nō tā diu uixisse filiū tuū q' potuisses. Vnde. n. scis an diutius illi expedierit: an illi
q' hac morte cōsultum sit? Quem iuenire hodie potes: cuius res tā bene positā sint & fundatā: ut ni-
hil illi pcedēti tpe timēdū sit? Labūt hūana ac fluūt. Nulla pars uitā nra tā obnoxia: aut tenera ē
q' q' maxie placet. lōq; foelicitissimis optāda mors ē: q'a in tāta īcōstātia turbaq; regē nihil nisi qd' pterit cer-
tū ē. Quis tibi recipit illd' pulcherrimū filii tui corpus & summā pudoris cūstodiā. In rer luxuriosā urbis
oculos cōseruatū potuisset ita morbos euadere: ut ad senectutē formā illesum pferret decus.

Ogita animi mille labe. Neq; n. recta īgenia qualem in adolefcētia spē sui fecerāt usq; in senectutē
pulerūt: sed īteruersa plerūq; sunt aut sera plog: ex quo luxuria lacedor īuasit: cogit de honestate
īpeciosa picipia. Aut in popinā uentrēq; plecti. Summa illius curāq; fuit: q' ēēt qd' biberēt. Adii-
ce īcendia: ruinas: naufragia: laceratiōes medicorū: ossa uiuis legētium: & totas in uiscera māus demittenti-
um: & nō simplici dolore pudētia curatiū. Post hoc exilium nō fuit īnocentior filius tuus q' Rutilius cor-
rūcanus. nō fuit sapientior q' Socrates: uulnere trāsfixum pectus: nō fuit sanctior q' Cato. Cum ista perse-
xeris: scies optie cum his agi quos natura: q'a illos hoc manebit uitā stipēdiū: cito in tutū recepit. Nihil est
tā fallax q' uita hūana: nihil tā īsidiosum: non mehercule q'sq; illā accepissent nisi dare īscis. Itaq; foelicitissi-
mū ē nō nasci. p'xie puto breuitate uitā defunctos cito iteg' restitui. p'pone illud accerbissimū tibi tem-
pus: quo aui p'rem tuū cliētī suo atrio secundo cōgiāq; dedit. Irascebat illi ob unū aut alterū liberior dictū
qd' tacitus ferre nō potuerat aui iter uices nras. Nec īponi qdē sed descēdere ē decernebā illi statuta ī pō-
pei theatro ponenda: qd' exultū Cēsar reficiebat. Exclamauit tūc Cordus: uere theat' perire. Quis ergo
nō rūperet supra cineres Cai pompeii. Cōstitui aui: & in mōumētis maximi Impatoris cōsecrari pessimū
milite: cōsecrat' subscriptio: & acerrimi cāes quos ille ut sibi māfuetos oibus feros habebat: sanguine hu-
mano pascebat: circūlatrare ēt hoīem illum īperatū īcipiunt: qd' faceret si uiuere uellet. Seianus rogandus
erat si mori filia uterq; īexorabilis cōstituit filiā fallere. Vfus itaq; balneo: & quo plus uinū poneret in cu-
biculum se q'si gustaturus contulit. & dimissis pueris qdam per fenestrā: ut uideret edisse plecta coena. De
inde quasi iam satis in cubiculo edisset. Abstiniuit. Alteroq; die & tertio idem fecit. Quarto ipsa īfirmata:
te corporis faciebat indicium. Complexus itaq; te charissima inqt filia: & hoc unum tota delata uita: iter
mortis īgressus sum: & iā medium fere teneo. Reuocare me nec debes: nec potes. Atq; ita lumē oē pcludi
iussit & le in tenebris cōdidit. Cognito consilio eius publica uolūtas erat: q' e faucibus auidissimorū luporū
educeret praeda. Accusatores Seiano auctore adeunt cōsulū tribunalia: q'runt mori Cordū ut īterpellaret
q' coegerant. Adeo ille Cordus uidebat' effugere. Magna res erat in q'stione. an mortis rei pderent: dū deli-
berat: dum accusatores iteg' aderunt: ille se abstulerat. Vides ne martia quantā in quoq; tempore uires ex
īnopinato icurrant. Fles q' quenq; tuorū mori necesse fuit: pōene non licuit.

Ræter hoc ēt omne futūq; īcertum est: & ad deteriora certius. facilius ad superos iter est ais cito
p' ab humana conuersatione dimissis. Minus. n. fecis ponderisq; traxerunt anteq' obducerent: & alio-
us terrena conciperent. liberati leuiorē ad originē suā reuolūt: & facilius q'q' ē illud absoluti trās-
fluūt. Nec unq' magnis īgeniis chara in corpore mora ē. Exire atq; erūpere gestiunt: ægre has angustias se-
runt uagi per omne sublime: & ex alto affucti humana despiciere. Inde est quod Plato clamat. Sapiētis an-
imum totū in morte p'minere: hoc uelle: hoc meditari: hac semper cupidie ferri ī exteriora tēdente. Quid
tu Martia cū uideres lenilē in iuene prudentiā: uictorē oīum uoluptatū: aīum emēdatū: carentē uitio: di-
uitias sine auaritia: honores sine ambitione: uoluptates sine luxuria appetentē: diu tibi putabas illū solū
tē posse cōtingere. Quicqd' ad summū uenit: ad exitū p'p'e est. Eripit se aufertq; ex oculis perfecta uirtus:
Nec ultimū tēpus expectant q' in priō maturuerunt: ignis quo clarior fultit: citius extinguit. Viuior est
qui cū lenta difficilīq; materia commissus. sumoq; demersus ex sordido lucet. eadē. n. detinet causa q' ma-
lignā alit. Sic īgenia quæ illustriora: breuiora sunt. Nā ubi īcremento locus non est uicinus occasus est. Fa-
bianus ait q' nostri parentes uidere pueq; Romæ fuisse statua īgentis uiri: sed hic cito decessit: & non mo-
ritūq; breui nemo prudens dixit. Non poterat. n. ad illam aetatem peruenire quam īcoeperat. Ita est iudi-
cium īminentis exitii maturitas appetit' finis ubi īcrementa consumpta sunt.

Neipe uirtutis non annis illum æstare. satis diu: pupillus relictus sub tutorum cura: usq; ad. xlii.
annum fuit sub matris cūstodia semper: cum haberet suos pōenates: relinquere tuos noluit.

Adolescens statura: pulchritudine: cetero corporis robore castris natus militiam recusauit: ne a te discedere. Cōputa Martia q̄ raro liberos uideat q̄ i diuersis domibus habitāt. Cogita totis illos p̄ire annos m̄fibus: & per solitudinem exigi q̄bus filios i exercitu hēnt. Scies multum patuisse hoc t̄ps ex quo nihil p̄di disti. Nunq̄ cōspectu tuo recessit sub oculis tuis studia formauit excellentis igenii & æq̄turi aium. nisi obstitisset uerecūdia: q̄ multos p̄fectus silentio p̄ssit adolēscēs rarissimæ formæ i tā magna mulierū turba uiros corruptentium nullius fœminæ spei se p̄buit. Et cum q̄rundā usq̄ ad tētandum puenisset iprobitas erubuit q̄si peccasset. Hoc sanctitate mox efficit: ut per admodū dignus sacerdotio uideret: m̄fina sine dubio suffragatiōe. Sed ne m̄fi qdē nisi p̄ bono & cādido ualuisse: hāc cōtemplatiōe uirtutū filiū geri q̄ si nere ille tibi magis uagat. Nunc ergo nihil hēt quo uoceſ. Nunq̄ tibi solitudini: nunq̄ memoriæ erit: q̄ unū ex bono filio poteras dolore doluisti. Cetera exēpla casibus plēa uoluptatis sunt: si mō qd i illo p̄cio: siſsimū fuerit itelligis imago dūtaxat filii tui perit: & efficies nō simillima. Ipse qdē æternus meliorisq̄ nūc status ē despoliatus oneribus aliēis & sibi relictus. Hæc q̄ uidēs ossa circum nobis nervos & obducta cutē nūlūq̄ & ministras māus: & cetera q̄bus iuoluti sumus uincula. aīoq̄ tenebræ q̄q̄ sunt. Obruiſ his aīus: effugat ificiſ: arceſ aduersis: & suis i falsa cōiectus. oē illi cū hac carne graui certamen ē: ne abstrahat & fidat nitit illo unde dimissus ē. ibi illum æterna reges māet: & cōfufis grossisq̄ pura & ligda inferentē.

Roidenō ē qd ad sepulchz filii tui curras. Pessima eius & ipsi molestissima iacet ossa cineresq̄: nō magis illius p̄tes q̄ uestes: aliaq̄ tegimēta corpore. Integer ille aīus: nihilq̄ terris reliquēs fugit: & totus excessit: paulumq̄ supra uos cōmorat dum expurgat: iherētia uitia sitūq̄ oīs mortalis aui excutit. Deide ad excelsa sublatuſ: iter fœlices currit aīas. Excipitq̄ illum cœtus sacer: Scipioēs, Catonesq̄ itēq̄ cōtēptores uitæ & mortis beneficio liberos: parēs tuus Martia illic nepotē suum quāq̄ ille oībus esse cognitū est: applicat sibi noua luce gaudentē: & uicinoḡ sydesq̄ meatuſ donec: nec ex cōiecturisq̄ oīum ex uero pitus i arcana naturæ liberis ducit. Utq̄ ignotaq̄ urbiū mōstratus hospiti gratus est: Ita suscitātī cælestium cās: domesticus iterp̄s: & i pfunda terraz p̄mittit aciem: luuat. n̄ ex alto terrena relicta respicere: Sic itaq̄ Martia te gere tāq̄ sub oculis patris filiiq̄ posita: nō illoq̄ quos noueras: sed tāto excellentioz & i summo locatoz: erubescē qd humile aut uulgare: & mutatos i melius tuos flere. Aeterna regē p̄ uasta & libera spatia diuisi: nō illos interfusa maria discludunt. Nec altitudo mōtium: aut inuīa ualles: aut in certa uada syrtium tramites plani: & ex facili mobiles & expediti: & iuicē pui sunt: itermixtimq̄ syderibus.

Vta itaq̄ ex illa arce cælesti patrem tuum Martia: & cui tātum apud te auctoritatis erat: q̄tum tibi apd filii tuū nō illo igenio quo ciuilia bella defluūt: quo p̄scribentes i æternum ipse p̄scripsit: si tāto clarior ē q̄ est sublimior dicere. Cur te filia tā lōga tenet ægritudo: cur i tāta ueri ignorātia uerſaris: ut iniq̄ adū iussices cum filio tuo. Quid i te dōus status uitæ: ipsa ad maiores recipit suos? Nescis q̄ris fortuna p̄cellis disturbet oīa: q̄ nullis benignā facile se p̄stitit nisi q̄ i unum cum illa cōtraxerat. Reges ne dices fœlicissimos futuros: si maturius illos mors statibus subtraxisset malis. An rōanos duces quozq̄ nihil magnitudini deerit: si aliqd ætati detraxeris. An nobilissimos uiros clarissimosq̄ ad istum militaris gladii cōposita ceruice firmatos. Respice patrē atq̄ auū tuum. Ille in alieni p̄cussoris uenit arbitrium. Ego nihil i me cuiq̄ p̄misi: & cibo phibitus ostendit. Quā magno me iuuat aīo scripsisse cur in domo n̄ra diuissime lugeſ q̄ fœlicissime moriſ: coimus in unum oēs: uidemusq̄ nō alta nocte circumdati. Nil apud uos ut putatis optabile: nil excelsum: nil splendidum: sed humilia cuncta: & grauiā & anxia: & quōtā partem luminis n̄ri cernentia. Quid dicā? Nulla hic arma mutuis furere cōcursibus: nec classes classibus frāgi: nec paricida: aut fingi: aut cogitari: nec fora litibus st̄pere dies p̄petuos uel in obscuro detectas mentes: & ap̄ta p̄cordia & in publico medioq̄ uitā: & oīs aui p̄spectum uenientiumq̄ iuuabat. Vnius seculi me facta componere in parte ultima mundi & iter paucissimos gesta: tot sæcula: tot ætatum cōtextum seriem: q̄qd annoz ē: licet iusura: licet surrectura: licet pituta regna p̄spicere: & magnum urbium lapsus: & maris nouos cursus. Nā si pōt tibi solatio esse desiderii tui cōmune factum. Nihil constat loco stabili: & nihil quo stat loco stabit. Oīa st̄rnet: adducet secum uetustas: nec hoībus solum. Quota. n̄ ista fortuita potentia portio est: si locis: si regionibus: si mundi p̄tibus ludet: tot sup̄primer mōtes: & alibi rupes in altum noīas exprimer: maria forbebit: flumina aduertet & cōmercio gentium rupto societate generis humani cœtusq̄ dissoluet. Alibi i actibus uastis subducet urbes: tremoribus quatiet & ex ifimo pestilentia alitus mitet: & iundationibus q̄qd habitat obducet. Necabitq̄ oē aīal orbe submerso: & ignibus uastis terrebit incendetq̄ mortalia. Et cū tēpus aduenerit: quo se mūbus renouaturus extiguat uiribus ista se suis cedēt: & sydera lyderibus incurrent: & omni fragante materia: uno igne q̄qd nunc ex disposito lucet ardebit. Nos quozq̄ fœlices animæ: & æterna sorte cum deo uiſum erit. Iterum ista moliri labenti bus cunctis: & ipsius parua ruina ingētis accessio in antiqua elementa uertemur. Fœlicem filium tuū Martia q̄ ista iam nouit.

Lucii Annei Senecæ incipit liber de cōsolatione ad Albinam matrem suam.
Aepe iā mater optia ipetū cepti cōsolādi te: sæpe cōtinui: ut auderē multa me it̄pellabāt. Primū uidebar depositurus oīa icōmoda: cū lachrymas tuas ēt si sup̄primere nō potuisse absterſisse. Demū plus habituz me auctoritatis nō dubitabā ad excitādā te: si prior ipse cōsurrexisset. Præterea timebā ne a me uicta fortia aliquē meoz uiceret. Itaq̄ utrūq̄ conabar māu sup̄ plagā meā iposita: ad obligādā uulnera ur̄a reptare. Hoc p̄positū meū erat. Rurſusq̄ retardat dū recēs saniret. Sciebā dolori tuo occurrēdū nō ēē ne ipsū solatia irritaret: & accēderet. Nā i morbis quozq̄ nihil ē magis piculosum: nec p̄niciosum q̄ imatura medicina. Expectabā dū ipse uires suas frāgeret & ad sustinādā remedia morā mitigatus: tangi se ac tractari pateret. Præterea cū clarissimoz oīa

ingenioꝝ monumēta: ad cōpescēdos moderādosq; luctus cōposita euoluerē: non iueniebā exemplū eiꝯ
 q̄ consilatus suos esset: cum ipse ab illis comploraret. Ita in re noua hæsitatā. Verebarg; ne hoc nō cōsolā-
 tio sed exultatio: q̄q; nouis breuib; uel leuib; uerbis: nec ex uulgarī & quotidiana sumptis allocutione
 opus erat hōi ad cōsolādōs suos: ex ipso rogo caput aleuātī. Oīs āt magnitudo doloris modum excedentis
 necesse ē ut stilum delectū uerboꝝ eripiat eū sape uocē qdē ipsam itercludat utcūq; connitar: non fiducia
 igeni: sed q̄a possum istar efficacissimā cōsolatiōis esse cōsolator: Cui nihil negares. huic hoc utiq; te non
 esse negaturā: licet oīs mœror cōtumax sit: spero ut desiderio tuo uelis a me modum statui.

u Ide quātū de idulgentia tua promiseri mihi potētiorem me futuz; apud te nō dubito q̄ dolorem
 tuū: quo nihil est apud miseros potentius. Itaq; ne statī concurrā. Adero prius illi: & qbus exci-
 tet ierā: oīa pferā: & rescindā q̄ iam obducta sunt. Quidē hoc genus ē cōsolādi: oblita mala reuo-
 care: & alim et oīum erūnāꝝ suāꝝ cōspectu collocare uix unius patiētē. Sed his cogitet quæcūq; usq; eo
 pernitiōsa sunt: ut cōtra remediū cōualuerint plærūq; cōtrariis curari. Oēs itaq; luctus suos: omnia lugu-
 bria admouebo. Hoc erit nō molli uia mederi: sed urere ac secare. Quid conseqr ut pudeat animū tot mi-
 seriāꝝ uictorē ægre ferre unū uulnus in corpore tā cicatricoso. Fleat itaq; diutius & gemāt: quoz; delica-
 tas mētes eneruauit lōga foelicitas: & ad leuissimāꝝ iniuriāꝝ motus collabant. At quoz; oēs anni p cala-
 mitates trāsierūt: grauissima quoq; forti & immobili cōstantia pferāt. Vnū habet assidua infœlicitas bonū:
 q̄ quos sape uexat nouissime indurat. Nullā tibi uacationē dedit a grauissimis luctibus: nec natale qdem
 tuū excepit. Amisisti m̄sem statī nata: imo dū nascereris: & ad uitā quodāmo exposita: creuisti sub nouer-
 ca: quā tu qdem omni obsego: & getate: & pietate quanta uel in filia conspici potest: m̄sem fieri coegisti.
 Nulli tam magno cōsistit bona nouerca. Auūculū idulgentissimū: optimū ac fortissimū uiz; cū aduentū
 eius expectares amisisti. Et ne sœuitiā suā fortuna leuiorē deducēdo faceret isra tricesimū diē: charissimū
 uiz; tuū ex quo m̄ triū liberoz; eras extulisti. Lugētī tibi luctus nūciatus ē oībus qdēabsentibus liberis
 q̄si de industria in id tps cōiectis malis tuis: ut nihil eēt ubi se dolor tuus inclinaret. trāseo tot picula: tot mœ-
 rus: quos sine iteruallo uitā icursitantis pertulisti. modo in eundem sinū ex quo tres nepotes emiseras os-
 sa triū nepotū recepisti. Intra uigesimalium diem: tu quæ filium meum in manibus & in oculis tuis mortu-
 um funeraueras raptum me audisti. Hoc adhuc defuerat tibi lugere uiuos.

g Rauissimū est ex oībus quæ unq; in corpus tuū descēderūt: recēs uulnus fateor nō summā cutem
 tenet: rupit pectus: & uiscera ipsa diuisit: sed quēadmodū tyrones leuiter saucii tū uociferāt: & ma-
 nus medicoz; magis q̄ fery; horrent. At ueterani quis confossi patiēter ac sine gemitu uelut aliena
 corpora excoriari patiunt. Ita tu nūc debes te fortiter præbere curationi. Lamentationes qdem & ulula-
 tus & alia per q̄ isciā mulieres tumultuant amoue. Perdidisti tot. n. mala: si nondum misera esse dedicisti:
 qd' & uideor nō tecū timide ægisse: q̄a nudus didici eē miser. nil tibi subdixi ex malis tuis: sed oīa coacer-
 uata ante te posui. Magno id aio feci. Cōstitui. n. uicere dolore dolorem tuū nō circūscribere.

u Incā puto primū: si ostendero nihil me pati pp qd' possim dici miser. Nedū pp qd' miseros ēt quos
 contigā faciam. Deīde subuincā dolorem: si ad te trāsiero: & probauero: ne tuā qdem grauem esse
 fortunam: q̄ tota ex mea pendet. Hoc prius aggrediar: qd' pietas tua audire gessit: nihil mali eē mi-
 hi: si non sub hoc tibi demonstrare potero ipsas res qbus me putas præmi non esse itolerabiles faciā mani-
 festum. Sin id credi non potuerit. At ego mihi ipse satis placebo: q̄ iter eas res beatus ergo quæ miseros so-
 lent facere. Non est q̄ de me aliis credas ipse tibi: ne quid in certis opinionibus perturberis iudico me non
 esse misere. Adiciam q̄ securior sis: nec fieri quidem me posse misere.

b Ona cōditione cōditi sumus: si eā nō deseruimus. Id ægit reg; natura: ut ad bene uiuendū non ma-
 gno apparatu opus esset. Vnusq; facere se beatū potest. Leue momētū in aduenticiis rebus est:
 & quod in neutram ptē magnas uires hēt. Nec secūda sapientem euehūt: nec aduersa dimittūt. La-
 borauit. n. semper ut in se plurimū poneret: itra se oē gaudiū peteret. Quid ergo sapiētē me eē dico. Mini-
 me. Nā qdem si p̄fiteri possem: nō tātū negarē misere me eē: sed oīum fortunatissimū: & in uicinū deo p-
 ductū p̄dicare. Nunc qd' satis est: ad oēs misérias leniēdas sapiētibus uiris me dedi: & nondum in auxiliū
 mei ualidius: in aliena castra cōfugi: eoz; h; facile se & sua tuent. Ille me iusserūt stare assidue uelut in præ-
 sidio positū: & oēs conatus fortunæ: & omnes ipetus prospicere multo anteq; icurrant. Illis grauis ipa for-
 tuna est: qbus est repentina. Facile eam sustinere potest: q̄ semper expectat. Nam & hostium aduentus eos
 prosternit: quos inopinate occupauit. Atq; futuro se bello ante bellum parauerunt: compositi & adaptati
 primū q̄ tumultuosissimus est: ictum facile excipit. Nunq; ego fortunæ credidi: etiam si uideretur p̄cedē
 agere. omnia illa quæ in me diligētissime conferebat pecuniam: honores: gloriam eo loco posui unde pos-
 set ea sine motu meo repetere. Interuallū iter me & illā magnū habui. Itaq; abstulit illa: nō auulsit. Nemi-
 nē aduersa fortuna cōminuit: nisi quē secūdū decepit. Illi q̄ munera eius uelut sua & perpetua amauerunt:
 qui se propter illa suspici uoluerunt: iacēt & mœrēt: cū inualidos & pueriles animos omnis solidæ uolup-
 tatis ignaros: falsa & mobilia oblectamēta destituunt. At ille q̄ se lætis rebus non inflauit: nec mutatis con-
 trahit aduersus utrunq; statū inuictum aīum tenet exploratā iam firmitatis. Nam in ipsa foelicitate qdē
 contra infœlicitatē ualeret est expertus. Itaq; ego in illis quæ oēs optant extimam semp nihil ueri boni in
 esse. Cum inania & speciosa ac decepturo suco circūlinita inueniant: nihil habentia fronti suæ simile. Nā
 in illis q̄ mala uocant: nihil tā terribile ac dux; inuenio: q̄ q̄ opinio uulgi de incōmodis exilii minabatur.
 Verbū qdē ipm p̄suasione qdam & consensu iam asperius ad aures uenit: & audientes tanq; triste & execra-
 bile ferit. ita enim populus iussit. Sed populi scita ex magna parte sapientes obrogant.

Emoto igitur iudicio pluriū: quos prima rex facies utcumque credita est aufert. Videam quid sit exilium. Exilium quod nepe loci commutatio est. Angustare uideor uim eius: & quicquid pessimum in se habet subtrahere. Hanc commutationem loci sequuntur incommoda: paupertas ignominia: contemtus. Aduersus ista postea confringam. Interim primum illud intueri uolo: quid acerbi afferat ipsa loci commutatio. Carere patria intolerabile est. Aspice hanc frequentiam cui uix urbis imensa tellus sufficiunt. Maxima pars illius turbæ priuata caret: ex municipiis & colonis suis: ex toto denique orbe terrarum confluunt: alios abducit ambitio: alios necessitas officii publici: alios imposita legatio: alios luxuria: opulentum: & opportunum uitium locum quaerens: alios liberalium studiorum cupiditas: alios spectacula. Quosdam traxit amicitia: quosdam industria: latam ostendendam uirtuti nata materiam: quidam uenalem formam suam attulerunt: quidam uenalem eloquentiam. Nullum non hominum genus committit in urbem: & uirtutibus & uititiis magna praecia ponit. Lube omnes istos ad nomen citari. Et unde domo quicquid sit: quare. Videbis maiorem partem esse quam relictis sedibus suis uenerit in maximam quod ac pulcherrimam urbem non tamē suam. Deinde ab hac ciuitate discede: quam ueluti communis patria potest dici: omnes urbes circue. Nulla est ubi magnam partem peregrine multitudinis non inuenias. Hinc transfiliens ab ipsis quare amœna positio & opportunitas regionis plures allicit: deserta loca: & asperimas insulas. Ciatum & Symphum Gias: & Gorsitum pete. Nullum inuenies exilium in quo non aliquis cum causa moretur. Quid tam nudum inuenire poterit: quod tam obrutum undique quam hoc saxum: quod ad copias respicienti ieiunius: quod ad homines immanis: quod ad ipsum loci situm horridius: quod a celi naturam itemperantius: plures tamē hic peregrini quam ciues sunt & consistunt. Usque ergo commutatio ipsa locorum grauis non est: ut hic quoque locus a patria quosdam abduxerit. Inuenio qui dicant inesse naturalem quandam animi irritationem commutandi sedes & transferendi domicilia. Mobilis namque & inextingui mens hominum data est. Nunquam se tenet: spargitur: & cogitationes suas in omnia nota atque ignota dimittit: uaga & quietis impatientis: & nouissimarum rerum letissima: quod non miraberis: si propriam eius originem aspexeris: non ex terreno & graui concreta corpore ex illo caelestis spiritus descendit. Caelestium autem natura semper in motu est. Fugit: & uelocissimo cursu agit. Aspice sidera mundi illustria. Nullum corpus stat. Labitur assidue: & locum ex loco mutat. quamuis cum uniuerso uersatur in contrarium: nihilominus ipsi mundo refert: per omnes signorum partes discurrit perpetua eius cogitatio: & alium de alio commigratio est. Omnia uolunt. Semper in tumultu sunt: & ut lex & naturae necessitas ordinauit aliunde alio deferunt. Cum per certa annorum spacia orbem suum explicauerunt iterum ibunt per quem uenerunt. Nunc & animam humanam ex istis quibus diuina constant: compositum seminibus moleste ferre puta transitum ac migrationem: cum dei natura assidua & cicatissima commutatione: uel deleat se: uel conseruet se. A caelestibus agendum te. Ad humana conuertere. Videbis gentes populosque mutasse sedem. Quid sibi uoluit in mediis barbarorum nationibus graecae urbes? Quid iterum idos persasque macedonicus sermo? Scythia & totus ille ferarum idomitaramque gentium tractus. Ciuitates aethiopiae ponticis impositas littoribus ostentat. Non perpetua hyemis leuitas: non hominum ingenia: ad similitudinem caeli sui horrentia transferentibus domus suas obstitit. Athenis in Asia turba est. Millenis: ecce. lxx. urbium populum in diuersa effudit. Totum Italiae latus quod inferiori mari abluunt maior graecia fuit. Tuscos Asia sibi uedicat. Tyrii Africam incolunt: in hispania poeni. Graeci se in Galliam miserunt. In se Graeciam Galli: Pyreneas germanorum transitus non inhibuit: per inuia: per incognita uersauit humana leuitas. Liberos coniugesque & graues senio parietes traxerunt. Alii longo errore iactati: non iudicio eligerunt locum: sed lassitudinem proximam occupauerunt. Alii armis sibi ius in aliena terra fecerunt. Quosdam gentes cum ignota peteret mare hausit. Quidam ibi confederunt ubi illos rex inopia deposuit: Nec omnibus eadem causa reliquenda: quarendique patriam fuit. Alios excidia urbium suarum hostilibus armis elapsos: in aliena spoliatos suis expulerunt. Alios domestica seditio submouit. Alios superfluentis populi frequentia ad exonerandas uires emisit. Alios pestilentia: aut frequens terrarum hiatus: aut aliqua intoleranda felicitas soli uitia eiecerunt. Quosdam fertilis orae in maius laute fama corrumpit. Alios alia causa extinguit domibus suis. Illud itaque est manifestum. Nihil eodem loco mansisse quo genitum est. Assiduus humani generis discursus est. Quotidie aliquid in tam magno orbe mutat. Noua urbium fundamenta iaciunt. Noua gentium nomina extinctis nominibus prioribus: aut in accessionem ualidioris conuersis oriuntur. Omnes autem istarum populorum transformationes: quid aliud quam publica exilia sunt.

Vid tamē logo te circuitu traho? Quid interest enumerare Anthenorem Patavii conditorum? & Euandrum in ripa tyberis regna Archadum collocare? Quid Diomedem: aliosque quos troianum bellum uictos simul uictoresque per alienas terras dissipauit? Romanum imperium nepe auctorem exule respicit: quem profugum capta patria exiguas reliquas trahente necessitas & uictoris moeror longinqua quarentem in Italiam deducit. Hic deinde populis quod colonias in omnes praecipuas misit: ubicumque uicit. Romanus habitat ad hanc commutationem locorum libenter nomina dabit: & relictis aris suis trans maria sequatur colonus senex. Res quod non desiderat pluriū enūerationem. Vnum tamē adiiciam quod in oculos se ingerit. Hanc ipsa insula saepe iam colonos mutauit.

Tantiquora quare uetustas obduxit traseam: horrore relicta. Graui quod nunc Marsiliam colunt: prius in hac insula confederunt. Ex qua quod deos fugauerit incertum est. Vtque caeli grauitas: an praepotentis Italiae conspectus: an natura inportuosi maris. Nam in ea non fuisse feritatem accolorum eo apparet. quod maximum tunc trucibus & inconditis Galliarum populis se interposuerunt. Transierunt deinde ligures in eam: transierunt hispani: quod ex similitudine ritus apparet. Eadem namque tegumenta capitum: idem genus calciamenti quod cantabris est: & uerba quaedam. Nam totus seruo conuersatione graecorum linguarumque primo descendiit. Deductae deinde sunt duae ciuium Romanorum coloniae. Altera a Mario: altera a Sylla. Toties huius aridi & spinosi saxi mutatus est populus: uix denique inuenies ullam terram: quam etiam nunc indigne colant. Permista omnia & instituta sunt. Alius alii successit. Hic concupiuit: quod alio fastidio fuit. Ille

unde expulerat eiectus est. Ita fato placuit nullius rei eodē semper loco stare fortunā. Aduersus ipsam mutationē locorū detractis certis incommodis, quod exilio adherent: satis hoc remedii putat. Varro doctissimus romanorū inquit: quocūq; uenimus eadem regē natura utēdum est. M. Brutus satis hoc putat: quod licet in exiliū euntibus uirtutes suas ad locū ferri secū ad quē migraturi sunt. Hæc etiā si quis singula parā iudicat efficaciam ad cōsulēdū exulē. Vtrāq; in unum collata fatebitur plurimū posse: quātulum enī est quod perdidimus. Duoq; pulcherriā sunt. Quocūq; nos mouerimus: sequat̃ natura cōis: & p̃pria uirtus. Id actū ē mihi credere ab illo. Quisq; fortunatior uniuersi fuit: siue ille deus est potēs oīum: siue incorporealis ratio ingentium opēq; artifex: siue diuinus spiritus p̃ oīa maxima ac minima æquali intentione diffusus: siue fatū & mutabilis causāq; iter se cohærentiū series. Id in quā actū est: ut in alienū arbitriū nisi uilissima quæq; nō caderēt. Quicquid optimū homini est: id extra humanā potentiā iacet: nec dari nec eripi potest. Mūdus hic quo nihil neq; maius neq; magnum ornatiū rerum natura genuit. Animus contemplator: admiratorq; mūdi pars eius magnificentissima propria nobis: & perpetua tādū nobiscū mansura quādiu ipsi manebimus. Alacres itaq; & erecti quocūq; res tulerit: intrepido gradu properemus.

Mentiamur quascūq; terras nullū inueniri & illum itra mūdū est alienū homini est. Undecūq; ex æquo ad cælū erigit̃ acies: paribus iteruallis oīa diuina ab oībus humanis distant. Proinde dum oculi mei ab illo spectaculo eius isatiabiles sunt: non obducant̃. dū mihi lunam solemq; intueri liceat dū cæteris ihærere syderibus: dū ortus eorū: occasus: iteruallaq; & causas inuestigare uelocius meandi uel diu spectare tot per noctem stellas micantes: & alias imobiles: alias non in magnū spatiū exeuntes: sed itra se circūagētes suū uestigiū: quāsdā subito erūpētes: quāsdā igne fuso p̃strigentes acie quasi decidāt uel longo tractu cū luce multa præteruolātes. Dū cū his sum: & cælestibus q̃ homini fas est imisceri: dum aīum ad cognitāq; regē cōspectū tēdēt in sublimi semper habēā: quātū refert mea quod calcem. Atq; nō ē hæc terra frugiferāq; aut lætāq; arborū ferax. Nō magnis & nauigabilius fluminū alueis irrigat̃. Nihil gignit: quod aliæ gentes petāt. Vix ad tutelā incolentiū fertilis. Non p̃ciosus hic lapis cædit̃. Non auri argentiq; uenæ eximunt̃. Angustus aīus est: quem terrena delectāt. Ad illa adducendus est quæ ubiq; æque apparent: ubiq; æque splendēt: & hoc cogitādum est: ista uenis bonis per falsa & prauē credita obstat: quo longiores porticus expedierit: quo altius turres sustulerit: quo latius uicus corruerit: quo depressius æstiuos specus forderit: quo maior mole fastigia cognationum subdixerit. hoc plus erit quod illis cælū abscondat. In eam re regionē casus eiecit: in qua latissimū receptaculū casa est. Ne & tu pusilli animi es & sordide te consolātis si nō id fortiter poteris qua Romuli casam nosti. Dic illud potius. Istud humile tuguriū nēpe uirtutes recipit. Iā omnibus tēplis formosius erit: cū illic iusticia cōspecta fuerit. cū prudētia: pietas oīum officiorū recte dispensandorū: rō hūanorū: diuinorū sciētia. Nullus angustus est locus: q̃ hanc tam magnāq; uirtutū turbam capit. nullum exilium graue est in quo licet cū hoc ire comitatu. Brutus in eo libro quē de uirtute cōposuit: ait se uidisse. Marcellū Mitylenis exulātē: & quantum mō natura hoīs pateref: beatissime uiuētē: neq; unq; bonarū artium cupidiorē q̃ illo tēpore. Itaq; adiicit uisum sibi se magis in exiliū ire: q̃ sine illo rediturus esset: q̃ illum in exiliū relinq. O fortunatiorē Marcellū eo tēpore quo exiliū suū Brutus approbauit: q̃ quo. R. Po. cōsolatum rexit. Quātus uir ille fuit qui effecit ut aliquis exul sibi uideret̃ quo ab exule recederat. Quātus uir ille fuerit: q̃ in admirationem sui abduxit hoīem ēt Catoni suo mirandus. Idē Brutus ait. C. Cæsarē mitylenas derelictum: q̃a non sustineret uidere defortunatū uirū: illi q̃dem reditum ipse uir senatus publicis præcibus tā sollicitus ac mœstus: ut oēs isto die Bruti hēre aīum uiderent̃: & non pro Marcello: sed pro se depræcari. ne exules eēnt si sine illo fuissent: sed plus multo cōsecutus est: quo die illū exulē Brutus relinquere nō potuit: nec Cæsar uidere. Contigit enī illi testimonium utriusq;. Brutus sine Marcello reuerti se doluit: Cæsar erubuit. Non dubitas q̃ semper ille Marcellus tantus uir sic attollerandum æquo aīo exiliū sæpe adornatus sit q̃ patria carere non est misere. Ita te disciplinis ibuisti ut scires omnem locum sapiētī uiro p̃riam eē. porro hic q̃ te expulit nō ipse p̃ annos. x. cōtinuos patria caruit: p̃pagandi sine dubio iperīi cā: sed nēpe caruit nunc. ecce trahit illū astutia resurgētis belli nimis plena. trahit Hispania q̃ faractas & afflictas partes refouit. trahit ægyptus ifida. totus dēiq; orbis q̃ ad occasionē concussū iperīi itatus est: cui primum rei occurret: cui parti se opponeret. Aget illum per omnes terras uictoria sua. Illū sciipiat & colat gētes. tu uiue Bruto miratore cōtētus. Bene ergo exiliū tulit Marcellus: nec q̃q; in aīo eius mutauit loci cōmutatio: quis eū paupertas sequat̃: in qua se nihil mali esse q̃s modo nodū p̃uēit in īsaniā: oīa subuertētis auaritiæ atq; luxuriæ itelligit: quātulū est. n. q̃ in tutelam hoīs necessarium sit: & cui deesse hoc pōt: ullo modo uirtutē habētī. Quod ad me q̃dē p̃tinet itelligo me non opes sed occupationes p̃didisse. corporis exigua desideria sunt: frigus submouere uult: alimētis famē ac sitim extinguerē. q̃q; extra cōcupiscit: uitis nō uisibus laborat̃. nō ē necesse oē p̃scurari p̃fundū: nec strage aīaliū uētre mōnere: nec conchyliā ultimi malis ex ignoto littore eruere. Dū istos deniq; p̃dāt: quorū luxuria tam inuidiosi iperīi fines trāscendit: ultra phasim cape uolūt: q̃ ambitiosam popinā īstruat. nec piget a partis a q̃bus nō dū p̃enas repetimus: aues petere. Vndiq; cōuehunt oīa uota fastidienti gulæ. Quod dissolutus delitiis stomachus uix admittat: ab ultio portat̃ oceano: uomunt ut edant edūt ut uomāt. epulas quas toto orbe conuehunt nec concoq̃re dignant̃. Ista si quis despicit: q̃d illa paupertas nocet: si quis concupiscit illi paupertas quid prodest: iuitus enim sanatur: & si remedia ne q̃dem coactus recepit: iterim certe dum non potest illa nolētī similis est. C. Cæsar augustus: quem mihi uidet̃ regē natura ædidisse: ut ostenderet quid summa uitia in summa fortuna possent: centiens festertio cenauit uno die: & in hoc oīum adiutus īgentio: uix tamē iteruenit quomodo triū prouiciarum tributum una cœna fieret. O miserabiles quo palatum nisi ad

preciosos cibos non excitat. Preciosos autem non exigimus: sapor autem aliqua faucium dulcedo: sed raritas & difficultas parandi facit. Alioquin si ad sanam illi mentem placeat reuerti: quid opus est tot artibus uentri seruientibus? quid mereatur his? quid uastatione siluarum? quid profundis periscrutatioe? passim iacent alimenta: quae rerum natura omnibus locis disposuit: sed hic uelut caeci transeunt: & omnes regiones peruagatur: maria traiciunt: & cum famem exiguo cibo possint sedare magno irritant.

Iber dicere quid deducitis naues? quid manus? & aduersus feras & homines armatis: quid tanto tumultu discurretis? quid opes opibus aggeritis? Non uultis cogitare quod parua uobis corpora sint nonne furor & ultimus mentis error est: cum tam exiguum capias cupere multum: licet itaque augeatis census: perimentis fines: nunquam tamen corpora uestra laxabitis: cum bene cesserit negotiatio multum militum reuoluerit: cum idagati undique cibi coierint: non habebitis ubi istos apparatus uestros collocetis: quod tam multa congregetis? Maiores enim: quoque uirtus etiam uirtus nostra sustinet: si uelices erant qui sibi manu sua parabant cibum: quibus terra cubile erat: quoque tota non dum auro fulgebant: quoque: templa non dum gemis retinebant: itaque tunc perfiditiles deos religiose iurabant: qui per illos suocauerunt: ad hostem morituri ne fallerent redibant: Sed minus beate uidebat dictator noster: qui famulatus legatos audire: cum uilissimum cibum in foco ipse manu sua uerfaret: Illa inquam iam saepe hostem percussit lanceam quae in capitolii Iouis gremio reposuerat: quam Apicius nostra memoria uixit: qui in ea urbe ex qua aliquando philosophi uelut corruptores iuuentutis abire iussi sunt scientiam populi professus: disciplina sua saeculum ifecit: cuius exitum nosse operae praecium est: cum sestertium milies in culinam congerisset: Cum tot congiaria principum & reges capitolii uestigal singulis comestationibus haussisset: aere alieno oppressus: rationes suas tunc primum coactus inspexit: super futurum sibi sestertium centies computauit: & uelut in ultima fame uicturus in sestertio centies si uixisset: ueneno uitam finiuit. Quanta luxuria erat: cui sestertium centies egestas fuit in uno: computata pecuniae modum ad rem pertinere.

Estertium centies aliquis extimuit: & quod alii uoto petant: ueneno fugit. Illi uero tam prauae mentis hominum ultima potio saluberrima fuit. Tunc uenena debebat: bibebatque cum imensis epulis non delectaret tantum sed gloriaretur: cum uitia sua ostenderet: cum ciuitatem in luxuriam suam conuerteret: cum iuuentutem ad imitationem sui sollicitaret: et in malis exemplis per se docile: haec accidit diuitias non ad rationem reuocantibus: cuius certi sunt fines: sed ad uitiosam consuetudinem: cuius imensum & incomprehensibile arbitrium est. Cupiditati nihil est satis: naturae est satis est paruulum. Nullum ergo paupertas exulis incommodum habet: nullum est tam iops exilium est quod non alendo hominem abunde fertile sit: an uastem: an domum desideramus est exul: sed si hoc quoque ad usum: tantum desiderabit: neque tectum ei deerit: neque uelamen. Aequum enim exiguo tegui corpus quod alitur. Nihil enim homini natura quod necessarium faciebat fecit operosum sed desideras saturata multo cochylis purpura itexta auro: uariis coloribus distincta & artibus non fortuna uitio sed suo pauper est: et si illi quicquid amiserit restitueris: nihil ages. Plus enim restituendo deerit ex eo quod cupit: quam exuli ex eo quod habuit: si desiderabit aureis fulgentem uasis suppellectilem: & antiquis nominibus artificum argenteum nobile aequale paucorum infania preciosum: & seruorum turbam quam quauis magnam domum angustet: iumentorum corpora differta: & coacta pinguescere: & nationum omnium lapides ista congerant: licet nunquam explebunt inexplebilem aium: non magis quam ullus sufficiet rumor ad sanandum eum cuius desiderium non ex iopia sed ex aestu ardentium uiscerum oritur: non enim sitis illa sed morbus est: nec hoc in pecunia tantum aut alimentis euenit. Eadem natura est in omni desiderio quod modo non ex iopia: sed ex uitio nascitur: quicquid enim illi connexeris non finis erit cupiditatis: sed gradus quod continebis. Itaque itra naturalem modum paupertatem non sentiet: quod naturalem modum excedit: eum quoque in summis opibus paupertas sequatur: necessarii rebus exilia sufficiunt: superuacuis nec regna. Aium est quod diuites facit: hic in exilia sequitur & in solitudinibus asperimis. Cum quod tantum satis est sustinendo corpori iuenit. Ipse bonis suis abundat & fruit. Pecunia nihil ad aium pertinet: non magis quam ad deos immortales omnia ista quae imperita ingenia: & nimis corporibus suis abdita suspiciunt. Silapides aurum & argentum: & magni leuatque mensae orbes. Terrena sunt pondera quae non potest amare sincerus animus: ac naturae suae memor: leuis ipse expers: & quandoque emissus fuerit ad summa emicaturus. Interim quantum per moras membrorum: & hanc circumfusam grauemque sarcinam licet celeri & uolucris cogitatione diuina plustrat. Ideoque nec exulare unquam potest liber: & diis conatus: & omni mundo omnique a uo par. Nam cogitatio eius circa omnem caelum: & in omne praeteritum futurumque tempus imitatur. Corpusculum hoc custodia & uinculum animi huc at illuc iactat. In hoc supplicia: in hoc latrocinia: in hoc morbi exercent. Animus quidem ipse sacer & aeternus est: & cui non possit iniici manus.

Ecce me putes ad leuanda incommoda paupertatis quod nemo graue sentit: nisi quod putat uti tantum praecipitis sapientum. Primum aspice quanto maior pars sit pauperum: quos nihilo notabis tristiores solitioresque diuitibus imo nescio an eo letiores sint: quo aium eorum in pauciora distrahit. Transeamus a pauperibus: eamus ad locupletes quod multa sunt tempora quibus pauperibus similes sunt. Circuncisae sunt peregrinationum sarcinae: & quotienscumque festiuam necessitas itineris exigit comitum turba dimittitur. Militas quoque tam parte regis: itaque secum habent: cum omne apparatus castris disciplina submoueat: nec tantum conditio illos tempore aut loco: iopia pauperibus exaequat. sentit quosdam dies cum iam illos diuitiarum tedium coepit: quibus humi coequent: & remoto auro argenteoque fictilibus utantur. Dementes hoc quod aliquando concupiscunt semper timent. O quanta illos caligo mentium: quanta ignorantia ueritatis exercet: qui uoluptatis causa mutantur. Me quidem quocumque antiqua exempla respexi: paupertatis uti remediis pudet. Quoniam quidem eo tempore luxuria prolapsa est: ut maius uitaticum exulum sit quam olim patrimonium principum fuit. Unum fuisse Homero seruum: tres Platoni: nullum Zenoni: quo coepit stoicorum rigida ac uirilis sapientia: satis constat. Cum ergo quicquid eos miseros uixisse dicit: ut non ipse miserrimus ob hoc omnibus uideatur monemus.

AD ALBINAM

Agrippa q̄ iter patres ac plābem publicæ gratiæ sequæster fuit: ære collato funeratus est. Attilius Regulus cum pœnis in Africa funderet ad senatū scripsit mercenariū suū decessisse: ab eo desertum eē rus q̄ se natui publicæ curari dū abesset Regulus placuit. Fuit ne tāti seruū nō hēre: ut colonus eius R. o. Po. cēt. Sci piōis filiæ ex ærario dorē receperunt: q̄a nihil illis reliq̄rat pater: æquū mehercule erat. R. o. Po. locū Scipioni semel cōferre: cū a carthagiē semper exigeret. O foelices uiros puellag: q̄bus R. o. Po. loco soceri futi: beatiore s istos ne putas quoḡ pantomime decies sestertio nubunt q̄ Scipionē: cuius libere a senatu tuto re suo in dorē æs graue acceperūt. indignat aliq̄s paup̄tātē cuius tā clare imagies sunt. Indignat exul aliq̄d sibi desse cū defuerit Scipioi dos. Regulo mercenariū. Me nemo funus cū oibus illis id qd̄ deerat: ideo hōestius suppletū sit qd̄ defuerat. his ergo aduocatis nō tantū tuta est: sed ēt gratiosa paup̄ertas.

Es pōderi pōt qd̄ artificiose ista deducis: quæ singula sustineri possunt. Cōmutatio loci tolerabilis est: si tantū locū mutes: paup̄tas tolerabilis ē: si ignominia ei absit: quæ sola opprierea aios solenad uersus hunc q̄quis me malorum turbo terrebit. His uerbis utendum erit: si contra unam quamlibet partē fortunæ satis tibi roboris est. Idē aduersus oēs eris: cum semel aium uirtus idurauit: undiq̄ in uulnerabilē præsta. Si avaritia dimisit: uehementissima generis humani pestis: moram tibi nō faciēt: si ultimum diē nō quasi pœnā: sed quasi naturæ legē aspicias: ex quo pectore mortis mœtū eieceris: in id nullus rei timor audebit itrare: si cogitas libidiem non uoluptatis causa homini datam: sed propagandi generis: q̄ non uiolauerit hoc secretum ifixum uisceribus ipsis exitum oīs alia cupiditatis itactum præteribis. Non singula uiria rō: sed pariter oīa prosternit i uniuersum semel uicit. Ignominiam tu putas quem q̄ sapientem moueri posse: qui oīa in se reposuit: q̄ ab opinionibus uulgi secessit: plus ēt quam ignominia est mors ignominiola. Socrates tamē eodē illo uultu quo aliquādo solus. xxx. tyrānos in ordinē redegerat: carcerē itrauit ignomiā ipsi loco detracturus: neq̄. n. poterant carceres uideri: in q̄bus Socrates erat quousq̄ eo ad cōspiciendā ueritatē excæcatus est: ut ignomiā putet. M. Catonis fuisse duplicē in petitione p̄turæ: & consulatus repulsam. Ignominia illa præturæ & consulatus fuit: q̄bus ex Catone honor hēbatur. nemo ab alio cōtēnit: nisi a se cōtēptus est. humilis & p̄iectus aius sit isti contumeliæ opportunus: quero aduersus sæuissimos casus se extollit: & ea mala q̄bus alii opprimunt euertit: ipsas miseras ifulage loco habet: quando ita afflicti sumus: ut nihil æque magnam apud nos admirationem occupet: q̄ fortiter miser ducebat: Athenis ad suppliciū. Aristides cui q̄sq̄ occurrebat deicebat oculos: & igemiscebat nō tanq̄ in hōiem iustū: sed tanq̄ in ipsam iustitiam aiaduenteret. Inuentus est tamen q̄ faciem eius ispueret: poterat ob hoc non moleste ferre: q̄ sciebat neminem id aufugē animi purioris. At ille abstersit faciem: & subridēs ait comitatu magistratu. Amoue istū ne postea tam iprobe obstiter: hoc fuit contumelia ipsi contumeliā facere. scio quosdam dicere contemptu nihil esse grauius mortem ipsis potioem uideri. his ergo respōdebo & exiliū sæpe cōtentiōi omni caret: si magnus uir cecidit: magnus iacuit. Nō magis illum putes cōtēni: q̄ cū ædiū sacraḡ ruinæ calcantur: quas religiosi quoḡ æque ac stantes adorant.

Voniam nemo noīe nihil habes mater charissima: q̄ te in infinitas lachrymas agat: sed sequitur causa tuæ te stimulet. Sūt at̄ duæ. nā aut istud te mouet: q̄ præsidū aliquod uideris admisisse aut illud q̄ desiderū ipsū p te pati nō potes. Prior pars mihi leuiter perstrigenda est. Noui. n. aium tuum: nihil in suis præter ipsos amantem. Vident illæ matres: q̄ potentiam liberoḡ muliebri ipotentia exercent: quæ q̄a foeminis honores non licet gerere: per illos ambitiosæ sunt: q̄ patrimonia filioꝝ & exhauriunt & captant: q̄ eloquentia commodando aliis fatigant. Tu liberoḡ tuoḡ bonis pluribus gauisa: ex mimum usa. Tu libertati naturæ semper iposuisisti modū: cū tuæ non iponeres. Tu filiafamiliæ locupletibus filiis ultro contulisti. Tu patrimonia nostra sic administraisti: ut tanq̄ in tuis laborares tanq̄ alienis abstineres. Tu gratiæ nostræ tanq̄ aliis rebus uteris p̄cepisti: & ex honoribus nostris nihil ad te nisi uoluptas & ipensa pertinuit. Nunq̄ indulgentia ad utilitatem respexit. Non potest itaq̄ in erepto filio desiderare: quæ incolumi nunq̄ ad te pertinere dixisti.

Llo oīs cōsolatio mihi uertēda est: unde uera uis materni doloris oris. Ego cōplexu filii charissimū careo. nō cōplexu eius: nō sermone fruor: ubi est ille quo uiso tristē uultum relaxassem: In quo oēs sollicitudines meas disposui: ubi colloqa quorum iexplebilis eram: ubi studia q̄bus libentius q̄ foemina: familiaribus q̄ mater itereram: ubi ille occurfus: ubi mater uisa semper filialis puerilis hilaritas. Adiciis istis loca ipsa gratulationū & cōuictuū: & ubi necesse est efficacissimas ad uexandos aios recētis cōuersatiōis notas. Nā hic quoḡ aduersus te crudeliter fortūa molita est: q̄ te ante. xiii. diē q̄ pcussus sum: se curā nec q̄q̄ tale metuētē aggredi uoluit. bene nos lōgingtas locoḡ diuiserat. Bene aliquot annoḡ absentiā huic malo p̄parauerat: redisti nō ut uoluptatē ex filio pciperes: sed ne cōsuetudinem desiderii p̄deres si multo antea fuisses fortius tulisses ipso iteruallo desiderū molliētē: si uero recessisses ultimū certe fructū bīduo diutius uidēdi filiū tulisses. Nūc crudele fatū ita cōposuit: ut ne fortūa meæ itereffes: nec absentiā suefceres: sed q̄to ista duriora sunt tāto maior tibi uirtus aduocāda ē: & uelut cū hoste noto ac sæpe iā uictō acris ē cōgrediēdū: nō ex itacto corpe tuo sanguis hic fluxit p̄ ipsas cicatrices pcussa es: nō ē q̄ utaris excusatiōe nois muliebris: cui pœne cōcessum ē: imo datū i lachrymas ius nō imēsū tamē: & ideo maiores. n. mēsiū spatiū lugētibus uiros dederūt: ut cū p̄ticia mulieribus mœroris publicā cōstitutionē desideret: nō phibuerūt luctus sed finierūt: nā & ifinito dolore cū aliq̄e ex charissimis miseri affici: stulta idalgētia ē: & nimis ihuana duricia. Optimū iter pietatē & irā tēpamētū ē: & sentire desiderū & opprimere.

Non est q̄ ad quāsdā foeminas respicias: quaḡ tristitiā sumptā mors finit. Nostri quāsdā quæ amissis filiis iposita lugubria nunq̄ exuerūt. A te plus exigit uita ab initio fortior: non potest muliebris

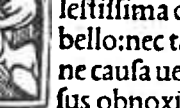
excusatio contingere ei a quo omnia uitia muliebria abfuerunt. Nō te maximū sēculi malum impudicitia in numeꝝ pluriū adduxit. Nō gēma te margaritæ fulserūt. Nō tibi diuitiæ uelut maximū generis hūa ni bonū reflexerūt. Nō te bene in antiq̃ & seuera iſtituta domo periculosa ēt. p̃bis peior detorsit iſtitutio q̃n te fecunditatis tuæ quali exprobarēt ætatem puduit. Nunq̃ in ore aliq̃ q̃bus oīs commendatio ex forma perit: tumefcentem utq̃ abscondisti: q̃ si indecens onus: nec itra uiscera tua cōceptus spes liberorū elisi ſti. Nō faciem lenociniis aut coloribus polluiſti: nunq̃ tibi placuit uestis: quæ ad nihil aliud est exigēda: q̃ ut nuda cōponeret, unicū tibi ornāmētū pulcherrima & nulli obnoxia ætati forma maximū decus uisa ē pudicitia. Nō potes itaq̃ ad obtinendū dolorē muliebri nomē p̃tēdere: ex quo te uirtutes tuæ seduxerunt. tātū debes a fœminarū lachrymis abesse: q̃tum a uitiis: nec fœminæ q̃dem te ſinēt intabescere uulneri tuo: sed leuiori necessario mœrore cito defunctā iubebūt exurgere. Si modo illas intueri uoles fœminas: quas cōspecta uirtus intra magnos uiros posuit. Corneliā ex. xii. liberis ad duos fortuna redegit. si numerare ſuerantibus interdixit ne fortunā accuſarēt: quæ ſibi filios gracchos dedisset: ex hac fœmina debuit naſci q̃ diceret in cōcione: tu matri meæ maledicas: quæ me peperit: multo mihi uideſ animoſior uox matris. Filius magno æſtimabat Gracchorū natales mater & funera. Rutilia cōtra filiū ſecuta est in exiliū: & uſq̃ eo fuit indulgentia cōſtricta: ut mallēt exiliū pati q̃ deſideriū: nec ante in patriā q̃ cū filio rediit. Eundē iā redu ctū & in rep. florentē tā fortiter amiſit q̃ ſecuta ē: nec q̃q̃ lachrymis eius poſt elatū filiū notauit: in expulſo uirtutē oſtēdit: in amiſſo prudētiā. Nā & nihil illā a pietate deterruit: & nihil in triſtitia ſup̃uacua ſtultaq̃ detinuit. cū his te numerare fœminis uolo: quæ uita ſemp̃ imitata es: eaq̃ i cōcēda cōprimēdaq̃ ægri tudine optime ſequaris exemplū. ſcio rem non eſſe in noſtra poteſtate: nec ullū affectū ſeruire. Minime ue ro eum q̃ ex dolore naſciſ. Ferox enī & aduerſus omne remediū cōtumax eſt: uolumus eū iterim obrue re: & deuorare gemitus: per ipſum tamē cōpoſitū ſictūq̃ uultum. Sed cū lachrymæ profundunt: ludis ite rim aut gladiatoribus animū occupamus. At illū iter ipſa q̃bus aduocamur ſpectacula leuis aliqua deſide riū nota ſubiuit. Ideo melius eſt illū uincere q̃ fallere. Nam q̃ deluſus & uoluptatibus: aut occupationibus abductus eſt: refugit: & ipſa quiete impetū ad ſeuiēdū colligit. At quiſq̃ rationi ceſſit: in perpetuū compo niſ. Non ſum itaq̃ monſtraturus illa: q̃bus uſus multos eſſe ſcio: ut peregrinatione te uel lōga detineas: uel amoena delectes: ut rationū accipiendaq̃ diligētiā patrimonii adminiſtratione multum occupes tēporis: ut ſemper nouo te aliquo negotio implices. Omnia iſta ad exiguū momētū proſunt: nec remedia doloris ſed impedimēta ſunt. Ego at malo illū deſinere q̃ decipi. Itaq̃ illo te duco quo oībus q̃ fortunam fugiunt cōfugiendū eſt: ad liberalia ſtudia. illa ſanabūt uulnus tuū: illa oēm triſtitia tibi euellēt. his & ſi nunq̃ aſſue ſces nunc utēdū erat: ſi quātū tibi patris mei antiquus rigor p̃miſit oēs bonas artes: nō q̃dem cōphendiſti attigisti tamē. Vtinā q̃dē uiroꝝ optimus pater meus minus maioꝝ cōſuetudini deditus: uoluiffet te ſapiē tū præceptis erudiri potius q̃ inhiberi. Nō parādū tibi nunc contra fortunā eſſet auxiliū ſed p̃ferendū: p̃p̃ iſtas quæ litteris nō ad ſapiētiā utunt: ſed ad luxuriā cōſtruūt: minus enim indulgere ſtudiis paſſus eſt: be neficio tamē rapacis igenii pluſq̃ pro tēpore hauſiſti. lacta diſciplinæ oīum fundamēta. Nūc ad illas reuer tamur: tutam te præſtabūt: illæ conſolabunt: illæ delectabunt: illæ ſi bona fide aīum tuū itrauerint: nunq̃ amplius itrabit dolor: nunq̃ ſolicitudo: nunq̃ afflictionis irrita ſuperuacua uexatio. Et nulli hoꝝ patebit peccus tuū. Nā cæteris uitiis iam pridē cluſum eſt. Hæc q̃dē certiffima præſidia ſunt: & quæ ſolā te fortu næ eripere poſſunt: ſed q̃a dū in illū partū quē tibi ſtudia p̃mittunt p̃ueniſ: adminiculis q̃bus imitariſ opus eſt: uolo & iterim ſolatia tua tibi oſtendere. Reſpice fratres meos: q̃bus ſaluis: ſas tibi non eſt accuſare fortunā. In utroq̃ habes q̃ te diuerſa uirtute delectet. alter honores induſtria cōſecutus eſt: alter ſapienter cōtēpſit. Acceſce alterius filii dignitate: alterius gete: utriuſq̃ quoq̃ pietate. Noui fratrum meoꝝ intimos affectus: alter in hoc dignitatē excolit: ut tibi ornāmētū ſit: alter in hoc ſe ad tranſillā getaq̃ uitā recepit ut tibi uacet: bene liberos tuos: & in auxilium: & in oblectāmētū fortuna diſpoſuit: poteris alterius dignitate defendi: alterius ocio frui. Certabunt uitæ officiis: & unius deſiderium duos pietate ſupplebiſ: audacter poſſum p̃mittere: nihil tibi deerit p̃ter numeꝝ: ab his nepotes quoq̃ reſpice. M. blandiſſimū: ad cuius cō ſpectū nulla poteſt durare triſtitia: nihil tā magnū: nihil tā recēs in cuiuſq̃ p̃ctore fuerit: q̃ nō circūſuſus il le permulceat: cuius nō lachrymæ illius hilaritas ſupprimat: cuius nō contractū ſolicitudinē animum illi us argutiæ ſoluant: quē nō in iocos uocabit illa laſciuiā: quæ dū in ſe cōuertet & abducet infixū cogitatiōi bus: illa neminē ſatiatura garrulitas. Deos oro cōtingat hūc habere nobis ſuperſtitē. In me oīs fatorū cru delitas laxata cōſiſtat. q̃cquid matri dolēdū fuerit in me tranſierit. Floreat reliqua in ſuo ſtatu turba: nihil de orbitate: nihil de cōditiōe mea quærar. Fuerim tantū nihil amplius dolitura domus p̃iamentū. tene in gremio tuo cito tibi daturā p̃nepotes nouaculā quā ſic in me tranſtulerā: ſic mihi aſcripſerā ut poſſim ui deri q̃ me amiſit quīs ſaluo patre pupillā hāc: & p̃ me dilige. Abſtulit illi nuper fortūa matrē ſuam: tua po teſt efficere pietas ut p̃didiffet matrē doleat tātū nō & ſentiat. nūc mores eius cōpone: nūc formā. Ab his præcepta deſcēdūt: quæ tenēris imprimunt ætatibus: tuis aſſueſcat ſermonibus. At tuum formeſ arbitri um: multū ſibi dabis etiam ſi nihil dederis præter exemplū. Hoc iam tibi ſolēne officiū pro remedio erit. Non poteſt aīum pie dolētem a ſolicitudine auertere: niſi aut oratio: aut honeſta occupatio. numerares in ter magna ſolatia patrē quoq̃ tuum niſi abeſſet: nunc tamē ex affectu tuo quid illius interſit cogita: intel liges quāto iuſtius ſit te illi ſeruari q̃ mihi impēdi. quotiēs te imodica uis doloris iuaſerit: & ſequi te uide bis partem cogita. Tu tot q̃dem nepotes pronepotēſq̃ dando effeciſti: ne unica eſſes: conſumatio tamē æta tis te ſœliciter in te uertiſ. illo uno nefas eſt te q̃ uiueris quæri.

m Aximū adhuc solatiū tuū tacuerā sororē tuā illud fidelissimū pectus tibi: in quo oēs curæ tuæ p
 indiuiso transferunt: illum animū oībus nobis maternū cū hac tu lachrymas tuas miscuisti: i hac
 tu primū respirasti. Illa qdē affectus tuos seq̃. In mea tamen persona non pro te dolet: miscuisti: i hac
 bus in urbem prolatus sum: illius pio maternog̃ nutritio p̃ lōgum tēpus æger conualui. Illa pro quæstio
 ra mea gloriā extēdit & grām: & quæ nunc sermonis qdē: aut date salutationis sustinuit audaciā: p̃ me
 uicit indulgētia: uerecūdia: nihil illi seductū uitæ genus: nihil modestia: & in tanta fœminæ petulātia r
 stica: nihil qes: nihil secreti & ad oīū repositi mores obstiterūt: quominus pro me ēt ambitiosa fieret. hac
 est mī charissima solatium quo reficiaris. Illi quantum potes te iunge: illius artissimis amplexibus allig
 ta: solent merentes ea quæ maxime diligunt fugere: & libertatem dolori suo quærere. Tu ad illam te & q
 qd cogitaueris confer: siue seruare habitū illum uoles: siue deponere apud illā inuenies uel sinē dolori tuo
 uel comitem. sed si prudentiā perfectissimæ fœminæ noui nō paties te nihil pro futuro mœrore cōsumis
 & exēplum tibi suum cuius ego ēt spectator sui narrabit. Primū uirg amiserat aucticulum nostrū: cui uir
 go nupserat: in ipsa qdē nauigatione tulit tamē eodē tēpore & luctum: & mœrū: euiuslq̃ tēpestatibus cor
 pus eius naufragia euexit. O q̃ multa: egregia opera in obscuro iacēt: sed si huic illa simplex annuerādis
 uirtutibus contigisset antiquas: quāto ingenioq̃ certamine celebraref uxor: quæ oblita ēt imbecillitatis
 oblita ēt metuendi firmissimis maris caput suum periculis pro sepultura obiecit: & dū cogitat de uiri su
 nere: nihil de suo timuit: nobilitaref carminibus hominū: quæ se pro cōiuge uicariā dedit. hoc amplius ē
 discrimē uitæ sepulchrū uiro quærere: maior est amor q̃ pari periculo minus redemit: post hoc nemo mi
 rat. q̃ per. xvi. annos qbus maritus eius ægyptum obtinuit: nunq̃ in publico conspecta est. Neminē puin
 cialē in domū suā admisit: nihil a uiro petiit: nihil a se peti passa est. Itaq̃ loquax & ingeniosa in contume
 lias perfectog̃ prouincia: in qua ēt qui uitauerunt culpam nō effugerunt: infamiā uelut unicum sanctitatis
 exēplum suspexit: & qd̃ illi difficillimū ē cui ēt periculosi sales placēt: omnē uerboꝝ licetiā cōtinuit: & ho
 die similē sibi quis nunq̃ speret semp̃ optat. multū erat si p̃. xvi. dies illā puincia p̃basset: plus est q̃ ignora
 uit: hoc nō ideo refero ut eius laudes exequar: quas circūscribere potius est q̃ partē trācurrere: sed ut intel
 ligas magni ai esse fœminam quā nō ambitio: nō auaritia: comites omnis potētiae & pestis uicerunt: non
 mœtus mortis eā ex armata naui naufragiū suū spectantē deterruit: quominus ex ai uiro hac haberet: nō
 quæreret quēadmodū inde exiret: sed quēadmodū efferret: huic parē uirtutē exhiberes oportet: & animū
 a luctu recipias: & id agas ne qs te putet partus tui pœnitere: cæterum qa necesse est cum omnia feceris: co
 gitationes tamē tuas subinde ad me recurrere: nec quemq̃ nunc ex liberis tuis frequentius tibi obseruari:
 non quia illi mihi minus chari sint: sed quia naturale est manus sapius ad id decurrere qd̃ doleat: quālē
 me cogites accipe lætū & alacrē uelut optimis rebus: sunt aut optima: quoniam animus omnis cogitationis
 expers operibus suis uacet: & modo se leuioribus studiis oblectat: modo ad considerādā sui uniuersiq̃ na
 turā ueri audius isurgit: terras primū sitūq̃ eaq̃ q̃rit. Deinde conditiōem circūfusi maris cursusq̃ eius al
 ternos & recursus: tunc qcqd̃ iter cælū terrasq̃ pleni formidinis iteriacet p̃spicit: & octone tribus fulmin
 bus uentog̃ flatibus: ac nimboꝝ niuiſq̃ & grandinis iacent: tumultuosum spatiū: tunc peragratis humi
 lioribus ad summa prupit: & pulcherrimo diuinog̃ spectaculo fruiſ æternitatis suæ memor in oē qd̃ fu
 it: futurūq̃ est euadit oībus sæculis.
 Explicit liber Senecæ ad Albinā de consolatione.

Explicit liber Senecæ ad Albinā de consolatione.

LVCII ANNEI SENECAE AD SERENVM INCIPIT LIBER PRIMVS DE TRAN-
QVILLITATE VITAE

Nrgenti mihi in me quædā uitia: apparebāt Serene in aperto posita quæ manu præcidere qdā obscuriora & in recessu: quædā nō continua: sed ex interuallis redeuntia: quæ uel molestissima dixerī: ut hostes uagos: & occasionibus affiliētes: p quos neutrū licet: nec tanq̃ in bello: nec tanq̃ in pace secuz. Illū tamē habitū in me maxime dephendo. Quare: non si ne causa uez ut medico fatear: ne bona fide liberatū eis quæ timebam & oderam: nec rursus obnoxīū in statu ut non pessimo: ita maxie quæ rulo & moroso positus sum: nec ægroto: nec ualeo. Non ē qđ dicas omniū uirtutum tenera esse picipia tempore ipsis duramētū & robur accedere. Non ignoro etiam quæ in speciē laborāt: dignitatē dico & eloquentiæ famā: & qcquid ad alienū fragiū uenit: mora conualescere: & quæ ueras uires parāt: & quæ ad placēdū fūco quodā subornant: expectant annos donec paulatim colorē diuturnitas ducat. Sed eo uereor: ne cōsuetudo quæ rebus affert constantiā: hoc uitiū in altius figat. Tā bonoz q̃ maloz longa conuersatio amorem iducit. Hæc ai iter utriusq̃ dubii: nec ad recta fortiter: nec ad praua uergens ifirmitas: qualis sit nō tam semel tibi possum q̃ per paucos ostendere. Dicam quæ accidunt mihi: tu morbo nomen inuenies. Tenet me summus amor parsimonie: fateor. Placet non ambitione cubile compositum: non ex arcula prolata uestis: nō pōderibus: aut mille tormētis splēdere cogētibus expssa: sed domestica & uilis: nec seruata: nec sumenda solcite. Placet cibis quē nō parēt familiæ: nec spectēt. Non ante in multos paratus dies nec multoz manibus ministratus: sed parabilis facilisq̃: nihil habeat accersiti præcio: sed habilibus nō defuturus: nec de patrimonio grauis: nec corpori non rediturus quaq̃ iteruenit. Placet minister incultus & rudis uernula: argentum graue patris: sine ullo operæ & nomine artificis: & mēsa nō uarietate maculaz cōspicua: nec per multas elegantū dominoz successiones ciuitati nota: sed in usum posita: quæ nullius cōiuiæ oculos: nec uoluptate moritur: nec accendat inuidia. Cū bene ista placuerūt: perstringit animū apparatus alicuius pædagogici: de luxuria prædictoz diligētius q̃ iā intra latus uestita & auro culta mancipia: & a gratia seruoz nitētia. Iam domus etiam quæ calcat præciosa: & diuitis per omnes angulos dissipatis: tecta ipsa fulgentia: & assentator

comelq; patrimonior; peuntii populus. Quid plucētes ad riuum aq̄s: & circumfluētēs ip̄a cōuitia. Quid epulas loq; scenas: sua dignitate dignas? Circūfudit me ex lōgo frugalitatis situ uenientē: multo splendorē luxuria & undiq; circūfouit. Paulum titubās: acies facilius aduersus illā aīum q̄ oculos attollo. Recedo itaq; nō peior: sed tristior. Nec inter illa friuola mea tā altus incedo: tantuq; morfus subit & dubitatio nunq̄ illa meliora sunt: nihil hōz me mutat: nihil tamen nō cōcurrit. Placet uim praeceptor; seq; & i me diā ire rēpublicā. Placet honores fācesq;: nō si purpura aut & uirgis abductū capefcere: sed ut amicis propiusq; & oībus ciuib; oībus deinde mortalibus paratior: utiliorq; sim prōptus cōpositus. Sequor Zeionē: Cleanthem: Chrysippum: quoz; tamē nemo ad rēpu. accessit: & nemo non misit aliquā aīam insolitā arietari permisit ubi aliqd̄ occurrit: aut indignū ut in oī uita humana multa sunt: aut pag; ex facili fluēs: aut multum temporis rei non magno aestimandae p̄pōserunt. Ad ocium cōuerto: & quēadmodum per toribus fatigatis quoz; uelocior demum gradus est. Placet intra parietes suos uita coercere: nemo ullū auferat diem: nihil dignum tāto ipendio redditurus subipse aīus habeat: se colat: nihil alieni agat: nihil qd̄ ad iudicē spectet. Amet expers publicae priuatae; curae tranquillitas: sed ubi lectio fortior erexit animum: aculeos subdiderūt exēpla nobilia. Prosilire libet in foz; cōmēdare alteri uocem: alteri operā: etsi nihil p̄ futura alicuius p̄desse coercere i foro superbiā male secūdis rebus elati. In studiis puto mehercule melius esse res ipsas intueri: & harum causa loqui: ceterum uerba rebus p̄mittere: ut qua duxerint ac inelaborata sequat̄ oratio. Quid opus est seculis duratura componere. Vis tu non id agere: ne te posteri taceant. Mortinatus es: minus molestiarum habet funus tacitum. Itaq; occupandi temporis causa in usum tuum: nō in praconium aliquid simplici stilo scribe: minore labore opus est studentibus i diem. Rursus ubi se animus cogitationis magnitudine leuauit: ambitiosus in uerba est altusq; ut sperare: ita eloq; gestit: & ad dignitatem rege exit oratio. Oblitus tamen leuis pressiorisq; iudicii sublimis feror: & ore tantum modo: ne singula diutius prosequar: in omnibus rebus haec me sequit̄ bonae mentis infirmitas: cui ne paulatim de suam uereor: aut quod est sollicitus ne semper casuro similis pendeā: & plus fortasse sit q̄ quod prouideo. Familiariter enī domestica aspiciamus: & semper iudicio fauor officit. Puto multos potuisse ad sapiētiā peruenire: nisi putassent se peruenisse: nisi quādā in se dissimulassent: quādam aptis oculis transiissent. Non est enim q̄ magis aliena iudices adulatione p̄ire q̄ n̄sa. Quis sibi uerum dicere ausus est. Quis non iter adulatū: blanditūq; positus greges: plurimum tamē sibipse assentatus est? Rogo itaq; si qd̄ hēs remediū: quo hāc fluctuationē meam sistas: dignum putes me: q̄ tibi tranquillitātē debeā. nō esse periculosos motus animi: nec qd̄ tumultuosi afferētis scio: ut uera tibi similitudine: id de quo quæror exprimam: nō tempestate uxor: sed nauſea. detrahe ergo qcqd̄ hoc est mali: & succurre in conspectu terraz; laboranti.

Nunc incipit de stabilitate mundi.
 Varo mehercule iādudū Serene ip̄e tacitus: cui talē affectū aī similem putem. Nec ullius p̄pitiū qd̄ admoneri exemplo: q̄ eoz; q̄ ex longa & graui ualitudine expliciti motiunculis: leuib; interim offensis p̄stringunt: & cum reliq; effugerint: suspicionibus tamē inq̄tant: medicisq; iā sanī manum porrigunt: & oēm calorem corporis sui calūniant. Hōz; Serene nō pag; est corpus sanū: sed sanitati parū assueuit. Sic est qdam tremor etiā tranquillitatis maris: ut lacus q̄ ex tēpestate regeuit. Opus est itaq; non illis durioribus quaz; etiā trāscurrimus ut alicubi obſtes tibi: alicubi irāscaris: alicubi fies grauis. Sed illud qd̄ ultimū uēit ut fidē tibi hēas: & recta ire uia credas. Nihil aduocaturis trāſuerſis multoz; uestigiis passim discurretiū: quorūdā circa ipsam erratiū uia. Quod desideras aut magnū & summū est: deoz; uicinū: non cōcurrit. Hāc stabilē animi sedē: græci extimā uocat: de qua Democriti uolūmē egregiū est. Ego enim tranquillitātē uoco: nec enim inmutari & transferre uerba ad illoz; formam necesse est. Res ipsa de qua agit aliquo signanda nomine est: q̄ appellationis græcæ uim debet habere: nō faciē. Ergo quærimus quomodo animus semper æqualis: secundoq; cursu eat: propitiūq; sibi sit & sua lætus aspiciat: & hoc gaudium non interrūpat: sed placido statu maneat: ne attollēs se unq;: nec deprimēs. Id tranquillitas erit. Quomodo ad hāc perueniri possit in uniuersum quæramus. Sumes tu ex publico remedio quātū uoles. Totū interim uitii in mediū protrahendum est: ex quo cognoscet q̄q; partem suā. Si multum intelliges: quāto minus negociū habeas: cum fastidio tui: q̄ hi quos ad p̄fessionē speciosam alligatos: & sub ingēti titulo laborātes: i sua simulatione pudor magis q̄ uoluntas tenet. Oēs in eadem causa sunt: & hi q̄ leuitate uexant: actedio: affiduiq; mutatione propositi: quibus semper magis placet quod derelinquarint: & illi qui marcent & oscitant. Addice illos q̄ non aliter q̄ quibus difficilis somnus uersant se: & hoc atq; illo modo componunt do nec getem lassitudine iueniant: statū uitæ suæ formādo. Subinde in eo nouissime manent: in quo illos nō mutadi odiū: sed senectus ad nouandū pigra deprehendit. Adice illos q̄ non īconstantia uitio parū leues sunt: sed fertia uiuūt: nō quomodo uolunt: sed quomodo cōeperūt. Innumerabiles deinde p̄prietates sunt sed unus affectus uitii: despiciere sibi: hoc oritur ab ītemperantia aī cupiditatibus timidis: aut pag; prosperis: ubi aut non audēt: quantū cōcupiscunt: aut nō consequunt: & i spem toti prominent: semper īstabiles mobilesq; sunt. Quod necesse ē accidere p̄dētib;: ad uota sua oī uia p̄dēt: & ī honesta se ac difficilia do cent: coguntq;. Et ubi sine prāmio labor est: torquet illos irritū decus. Nec dolent se praua frustra uoluitum. Quia nec cupiditatibus suis imperare: nec obsequi possunt. Et cunctatio uita parum se explicantis: & iter destituta uota torpentis aī situs. Quæ oīa grauiora sunt ubi odio īfœlicitatis operosa ad ocium p̄fugerunt: ad secreta studia: quæ pati non potest animus ad ciuilia rectus: agendiq; cupidus: & natura inq̄tus parum quidem in se solatiorum habens. Ideoque detractis oblectationibus: quas ip̄æ occupationes

discurrentibus præbet: domū solitudines parietes nō fert: inuitus aspicit se sibi relictus est. Hinc illud est te diū: & displicetia sui: & nūq̃ residētis ai uolutatio: & ocli sui tristis atq; ægra patiētia. Vtq; ubi causas fati ri: pudet tormenta introrsus agit uerecundia: in angusto inclusæ cupiditates sine exitu seipsas strangulāt. Inde moeror marcorq; & ille fluctus mentis incerte: quā incohata habet suspensam: deploratam triste. Inde ille affectus ocli suū detestantiū: quærentiūq; nihil ipsos habere quod agāt: & alienis incrementis inimicissima inuidia. Alit enī liuorem infœlix inertia: & omnes destrui cupiūt: quia se nō poterūt puerere. Et ex hac animaduersione alioq; processuū: & suoz desperatione obirascens fortūæ animus: & de seculo quæres: & in angulos se trahēs: & poenæ incubans suæ: dum tedet sui pigerq;. Natura enī humanus animus agilis est: & pronus ad motus. Grata omnis illi excitādi se: abstrahēdiq; materia est. Grator qbusdā pessimis ingentiis: quæ occupatiōibus libenter deterunt: ut ulcera quædā nocituras manus appetūt: & tactu gaudēt. Et foedā corporis scabiem delectat quicqd exasperat. Non aliter dixerim his mentibus in quas cupiditates uelut mala ulcera erūpūt: uoluptati eē laborē uexationeq;. Sunt enī quædā quæ corpus quoq; nostrū cū quodā dolore delectāt: ut uersare se & mutare: nōdū fessum latus & alio atq; alio positū uerilari. Qualis ille homericus achillei est: modo pronus: modo supinus: in uarios actus se ipse cōponēs. Quod priū ægri est: nihil diu pati: & mutationibus ut remediis: uti inde peregrinationes suscipiunt uagæ: & litto ra perrant: & modo mari se: modo terra experit: semper præsentibus infesta leuitas. Nunc campaniam petamus: iam delicata fastidio sunt: inculta uideant. Brutios & lucanos saltus prosequamur. Aliqd tamen ter deserta amœni requirāt: in quo luxuriosi oculi lōgo locoq; horretū squalore releuent. Tarentū petat: laudaturq; portus: & hyberna cæli mitioris: & recto uelantis: quæ satis opulenta turbæ est. Iam flectamus cursum ad urbē: nimis diu a plausu & fragore aures uacauerūt. Iuuat iā & hūano sanguine frui. Aliud alio susceperūt: & spectacula spectaculis mutant: ut ait Lucretius. Hoc se quisq; mō semper fugit: sed qd pdest si nō effugit: se quisq; se ipse & urget grauissimus comes. Omnes itaq; scire debemus: nō locorū uitium esse quo laboramus: sed nostrū. Infirmi sumus ad oē tolerādū: nec laboris patiētes: nec uoluptatis: nec nostræ nec ullius rei diutius. Hoc quosdā agit ad mortē: qd pposita sæpe mutādo: in eadē reuoluebant & nō reliq̃rant nouitati locū. Fastidio illis eē cœpit uita & ipse mūdus: & subit illud rabidag delitiag: quousq; eadē.

De exercitatione animi.

Duersus hoc tediū quo auxilio putē utendū quæris. Optimū erat ut ait Athenodorus: actione reipublicæ tractatione: & officiis ciuilibus se detinere. Nam ut qdā sole aut exercitatione & cura corporis educit. Athletisq; utilissimū est: lacertos suos: roburq; cui se uendicauerūt: maiore tēporis pte nutrire. Ita nobis animū ad regē ciuiliū tutamē parātibus in operæ esse nō longe pulcherrimū est. Nā cū utilē se efficere ciuibus mortalibusq; propositū habeat simul exerceat & proficit: & qui mediis se officiis posuit: cōmunia priuataq; pro facultate administrās. sed quia in hac ingt tā insana hoīum ambitio ne: tot calūniatoribus in deterius recta torquētibus pagē tura simplicitas est: & plus futurū: semp est qd ob ster: qd succedat: a foro qdem & publico recedēdū est. Sed habet ubi se etiam in priuato lare explicet magnus animus. Nec ut leonū aialiūq; ipetus: caueis coerces. Sic hominū quoq; maximæ in seductu actiones sunt: ita tamē delituerit: ut ubicūq; ocli suū abscondērit: prodesse uelit singulis & uniuersis: ingenio: uoce: cōsilio. Nec enim his solus reipu. pdest: qui candidatos extrahit: & tuef reos: & de pace belloq; censet. Sed qui iuuentutem exhortat: qui in tanta bonoz præceptoz inopia: uirtute instruat animos: qui ad pecuniā luxuriag cursu ruentes pensat ac retrahit: et si nihil aliud recte morat: i priuato publicū negociū agit. An ille plus præstat qui inter peregrinos & ciues: aut urbanos: prætoradeuntibus assessoribus uerba pūciat: qd sit iustitia: qd pietas: qd sapiētia: qd fortitudo: qd mortis cōtēptus: quid deoz itellectus: quantum hoīum sit bona cōscientia. Ergo si tēpus in studia cōferas: qd subdueris officiis nō deserueris: nec minus detractaueris. Neq; enim ille solus militat qui in acie stat: & cornu dextrū leuūq; defendit. sed qui portus tuetur: & statioe minus periculosa: nō ociosa tamē fungit: uigiliatq; seruat: & armetario præest. Quæ ministeria quis incruenta sint: in numerū stipendiog; ueniūt. Si te ad studia reuocaueris omne uitæ fastidiū effugeris: nec noctē fieri optabis tedio lucis: nec tibi grauis eris: nec aliis superuacuuus: multos in amicitia attrahes: affluetq; ad te optimus quisq;. Nūq; enim quis obscura uirtus latet: sed mittit sui signa. Quis quis dignus fuerit: uestigiis illā colliget. Nam si oēm conuersionē tollimus: & generi humano renunciamus: uiuimusq; in nos tantū cōuersi: sequitur hanc solitudinē omni studio carentē inopia regē agendag. Incipiemus ædificia: & alia ponere: alia subuerrere: & mare submouere: & aquas contra difficultates locorum educere: & male dispēsare tempus: quod nobis natura consumandū dedit: alii parce illo utimur: alii pdige: alii sic ipendimus ut possimus rationem reddere: alii ut nullas habeamus reliqas. Quare nihil turpius est qd grandis natu senex: qui nullum aliud habet argumentum quo se probet diu uixisse præter ætatem. Mihi charissime Serene nimis uidet submisisse temporibus se Athenodorus: nimis cito fugisse. Ne ego negauerim aliquando cedēdū: sed sensim relato gradu & saluis signis: salua militari dignitate. Sāctiores tutioresq; sunt hostibus suis: q in fidem cū armis ueniūt. Hoc puto uirtuti faciēdum: studiosoz uirtutis si præualebit fortuna: & pcedet agēdi facultatē: nō statī aduersus inermisq; fugiat latebras quærens: qsi nullus locus sit i quo nō possit psequi. Sed parcius se inferat officiis: & cū delectū iueniat aliqd: in quo utilis ciuitati sit. Militares nō licet honores spectet priuato uiuēdū est: sic oratos silentiū idictū ē: tacita aduocatione ciues iuuat: periculosum etiā in ingressu loq; ē. In domibus: spectaculis: i cōiuiis bonū contubernale amicū fidēle: tēperantē conuiuā agat officia si cuius admiserit hominis exerceat. Ideo magno animo nos non unius urbis mœniis clusimus: sed in totius orbis cōmerciū emisimus. Patriamq; nobis mūdū pfectū.

De his quæ animū delectant: & de cōmodis amicitia: & q; amicus cupiditate uacuos eligatur.
 Illū tamen æque oblectauerit animū q̄ amicitia fidelis. Quātū bonū est ubi sunt pperata pectora
 in quæ tuto secretū oē descendat: quog; conscientia minus q̄ tuā timeas: quog; sermo sollicitudinē
 leniat: inia consiliū expediat: hilaritas tristitia dissipet: cōspectus ipse delectet. Quos, si uacuos quan
 tū fieri poterit a cupiditatibus: eligemus. Serpunt enī uitia: & in p̄ximū quog; trāsiliūt: & cōtactu nocent.
 Itaq; ut quod in pestilentia curandū est: ne corruptis iam corporibus & morbo flagrantibus affideamus:
 quia pericula trahemus: afflatuq; ipso in p̄ximo laborabimus. Ita in amicog; legendis ingeniis dabimus
 opera: quā ut minime iquinatos assumamus. Initiū morbi est: a grīs sana miscere. ne hoc præciperim tibi
 ut neminē nisi sapientē seq̄ris aut attrahas. Vbi. n. istud inuenies quod tot sæculis quærimus. Pro optimo
 est minime malus: uix tibi esset facultas dilectus foelicioris. Sed inter Platonas & Xenophontas: & illum

Socratici foetus puentum bonos q̄reret: aut si tibi potestas Catonianæ fieret ætatis: quæ plerofq̄ digna tulit: q̄ Catonis seculo nascerent. Sicut multos peiores q̄ unq̄ alios maximoz molitoresq̄ scelerum. Vtraque enim turba opus erat ut Cato posset intelligi: habere debuit & bonos quibus se approbaret: & malos in quibus uim suam experiret. Nunc uero in tanta bonorum ægestate minus fastidiola fiat electio. Præcipue tamen nitentur tristes: & omnia deplorantes quibus nonnulla causa in quærelas placet. Conflēt illi cet fides & beneficentia: tranquillitas tamē inimicus est comes perturbatus & omnia gemens.

De mutatiōe animi.

Ranſeamus ad patrimonia: maximā humanarum erumnarum materiam. Nam si oīa alia quibus angustiamur compares: mortes ægrorations: mœtus desideria: dolorq̄ laborq̄ patiētiam cum is q̄ nobis mala pecunia nostra exhibet. Hæc pars multum prægauabit. Itaq̄ cogitādū est quanto leuior dolor sit non habere q̄ perdere. Et intelligamus paup̄tatem eo minoz tormentoz: quo minoz dāmnorū ē materia. Erras: nisi putas aīosius detrimenta diuites ferre. maximis minimisq̄ corporibus par est dolor uulneris. Bion eleganter ait. Nō minus molestū esse caluis q̄ comatis pilos uelli. Idē scias licet de pauperibus locupletibusq̄ par illis esse tormentum. Vtriq̄. n. pecunia sua adhæsit: nec sine sensu euelli potest. Torerabilius autem est: ut dixi: faciliusq̄ non acquirere q̄ amittere. Ideoq̄ letiores uidebis quos nunq̄ fortuna respexit: q̄ quos deseruit. Vidit hoc Diogenes uir ingentis aī: & effecit ne qd sibi eripi posset. Tu istud paup̄tatem: inopiam: ægestatem uocas: quod uoles ignominiosum securitati nomen impone. Putabo hunc non esse foelicem: si quem mihi aliū inueneris cui nihil pereat. Aut ego fallor: aut regnum ē iter auaros: circumsriptores: latrones: plagiarios: unum esse cui nocere nō possit. Sigs de foelicitate Diogenis dubitare potest ipse dubitare & de deorum immortalium statu: an parum beate degant: q̄ illis nō prædiaz: nec horum ti sint: nec alieno colonio rura præciosa: nec grande in foro fœnus. Non pudet quisquis diuitiis ad stuporem. Respice agendum mundum. nudos uidebis deos: oīa dantes: nihil habentes. Hunc tu pauperem putas: an diis immortalibus similem qui se fortuitis omnibus exiit. Foeliciorem tamen Demetrium Pompeianum uocas: quem puduit locupletiozem esse Pompeio. Numerus ille quotidie seruoz: uelut imperatori exercitus: referebatur. Cui iandudum diuitiaz esse debuerant: duo uicarii: & cella latior. At Diogeni seruus unus: fugit: nec eum reducere cum monstraret: tanti putauit. Turpe est inq̄ Mathen sine Diogene posse uiuere: Diogenem sine Mathen non posse. Videſ mihi dixisse. Age tuum negocium fortuna nihil apud Diogenem iam tui est: fugit mihi seruus: immo liber abiit. Familia uestiariū petit uictūq̄. Tot uerres auidis simoz: aīalium tuēdi sunt. Emēda uestis & custodiēda rapacissimæ manus: & flentiū detestantiūq̄ ministeriis utēdū. Quāto ille foelicior q̄ nihil illi debet: nisi quod facillissime negat. Sibi sed quoniā nō est tantū roboris nobis. Tam angustanda certe sunt patrimonia: ut minus ad iniurias fortunæ simus expositi. Habiora sunt corpora ibecilla quæ i arma sua contrahi possunt q̄ q̄ superfundunt: & undiq̄ magnitudo sua uulneribus obicit. Optimus pecuniæ modus est: q̄ nec in paup̄tate cadit: nec pcula a paup̄tate discedit.

De uana gloria remouenda.

Lacebit autē nobis mēſura: si prius parsimonia placuerit: sine qua nec ullæ opes sufficiūt: nec ullæ non satis patēt. p̄sertim cū in uicino remediū sit: & possit ipsa paup̄tas in diuitias se aduocata frugalitate conuerrere. Assueſcamus a nobis remouere pompam: & usus rerum ornāmēta metiri. Cibus famen domet: potio sitim: libidinq̄ necesse est effluat. Discamus membris nostris inuitis cultum uictumq̄ non ad noua extra componere: sed ut maiorz suadent mores. Discamus continentiam auxere: luxuriam coercere: gulam temperare: iracūdiam lenire: paup̄tatem æq̄ oculis aspicere: frugalitatem colere: & simul hos pudebit ei plus desiderijs naturalibus paruoz parata remedia adhibere: spes effrenatas: & animū in futura eminentem uelut sub uinculis habere. Id agere ut diuitias a nobis potius q̄ a fortuna petamus. Non potest iquam tanta uarietas & iniquitas casuum ita depelli: ut nō multum procellaz irruat. Magna armamenta pendentibus cogendā i artum res sunt: ut tela i uanum cadant. Ideoq̄ exilia iterdum calamitatesq̄ i remedium cessere: & leuioribus i commodis grauiora sanata sunt. Vbi parum audit præcepta aīus: nec curari mollius potest. Quid ni consuliſ etſi paup̄tas & ignominiosa rerum euerſio adhibetur: malo malū opponiſ. Assueſcamus ergo cœnare posse sine populo: & seruis paucioribus seruiſ: & uelſtes parare i quod iuentæ sunt. Habitare cōtractius: non i cursu tantum circiq̄ certamē: sed in spatiis uitæ interiorius flectēdum est. Studiūq̄ quoq̄: quæ liberalissima ip̄ensa est: tandiū rōnem habet: quādiū modum in quo innumerabiles libros & bibliothecas: quaz dictis uix tota uita sua codices perlegit. Onerat discentē turbā: non iſtruit. Multoq̄ satius est paucis te auctoris tradere: q̄ errare per multos. Quadraginta milia librorum Alexandria arserunt: pulcherrimum regiæ opulentiaz monimentū. Alius laudauerit: sicut & Liuius: q̄ elegantiaz regū curæq̄ egregium id opus ait fuisse. Non fuit elegantia illud aut cura sed studiosa luxuria: imo ne studiosa qdem: quoniam non i studium: sed i spectaculum comparauerant. sicut planiq̄ ignaris ēt seruilium litteraz libri: non studiorum instrumenta: sed cœnationū ornāmēta sunt. Pareuē itaq̄ libroz quātū satis sit: nihil in apparatū honestius. Inq̄ hoc te ip̄ense q̄ in Corinthia pictas tabulas effuderint. Vitiosum est qd nimium est. Quid habes cur ignoscas hoī & armario atq̄ ebore captanti: corpora congrēti: aut ignotoz auctoz: aut ip̄obatoz: & inter tot milia libroz ofcitāti: cui uoluminum suoz frontes maximæ placent: tituliq̄: apud desidiosissimos ergo uidebis quicqd orationū historiarūq̄ q̄ ētō tenus extructa ioculamenta: lam enim inter balnearia & thermas & bibliothecas quoq̄ ut necessarium domus ornamentum expoliſ. Ignoscerem plane si studiorum nimia cupidine orireſ. Nunc ista exquisita cum imaginibus suis descripta: & sacrorū opera ingenioz in speciem & cultum parietum comparantur.

Daduersitate ferenda,

T ad aliquod genus uitae difficile incidisti: & tibi ignoranti uel publica fortuna uel priuata laqueum ipegit: quem nec soluere posses: nec erumpere. Cogita cōpeditos: pro agro ferre onera & impedimenta crurium: deinde ubi non indignari illas: sed pati proposuerunt. Necessitas forte ferre docet consuetudo facile. Inuenies in quolibet genere uitae oblectamenta: & remissiones: & uoluptatē. Si uolueris malā putare uitā potius q̄ inuidiosam facere: nullo melius. Nec de nobis natura meruit: q̄ cū sciret qbus erūnis nasceremur: calamitatū mollimētū cōsuetudine inuenit: cito in familiaritate grauissima adducēs. Nemo duraret si rex aduersus: eandē uim assiduitas haberet q̄ primus ictus. Omnes cū fortuna copulari sumus: Alioq̄ aurea cathena est: Alioq̄ laxa: Alioq̄ arcta & sordida. Sed quid refert, eadē custodia uniuersos circūdedit: alligatiq̄ sunt etiā q̄ alligauerunt: nisi tu forte leuiorē in sinistra cathenā putas: Aliū honores: Aliū opes uicunt. Quosdā nobilitas: quosdā humilitas praeimit. Quibusdā aliena supra caput imperia sunt: quibusdā sua. Quosdā ex illis uno loco tenēt sacerdotia. Ois uitā seruitium est. Assuecēdū itaq̄ cōditioni suae: & q̄ minimū de illa q̄rendum: & qcqd habet circa se cōmodi: apprehēdendū est. Nihil tam acerbū est in quo non aequus animus solatiū inueniat. Exiguā saepe arē in multos usus describentis arte patuere: & quis angustū pedē dispositio fecit miraculū. Adhibe rationē difficultatibus. possunt & dura moliri: & angusta laxari: & grauiā riteferentes minus praeuere. Nō sunt praeterea cupiditates in longiquum mittendae: sed in uicinū illis aegredi p̄mittamus: quoniam includi ex toto nō patiūtur. Relictis his quae aut nō possunt fieri: aut difficulter possunt: p̄p̄posita: speiq̄ nostrae alludētia sequamur. Sed sciamus oīa aequaleuia esse: extrinsecus diuersas facies habētia: itrorius pariter uana. Nec inuidiamus altius stantibus: quae excelsa uidebant praeupta sunt. Illi rursus quos fors iniqua mancipia posuit tutiores erunt: superbiā detrahendo rebus p̄ se superbis: & fortunā suā q̄ maximā poterunt in planū deferēdo. Multi qdē sunt qbus necessario hāredū sit in fastigio suo: ex quo non possunt nisi cadendo descēdere. Sed hoc ipsum testent maximū onus suū eē: q̄ aliis grauis eē cogāt: nec subleuatos se: sed suffixos: iustitia: mansuetudine: humana lege: & benigna manu praeparent: multa ad secūdos casus praesidia: quoq̄ spe securius pendeant. Nihil tam aequē nocet ab his ai fluctibus uendicauerit: q̄ semper aliquem incrementis terminū figere: nec fortunae arbitrium definendi dare. Sed seipsos quidem multos citra exempla hortent consistere. Sic & aliqua cupiditates animum acuent: & finitae non in immensum incertumq̄ producent.

D imperitos & mediocres & male sanos hic meus sermo pertinet: nō ad sapiētē. Huid nō timide: nec pedetentim ambulādum est. Tanta enim fiducia sui est: ut obuiā fortunae irae nō dubitet: nec unq̄ loco ulli cessurus sit: nec habet ubi illā timeat. Quia nō mācipia tantū possessionesq̄ & dignitatem: sed corpus quoq̄ suū & oculos & manū: & qcqd charius est in uita: facturū saepe ipsum iter praecaria numerat. Viuitq̄ ut cōmodatus: sed & reposcētibz sine tristitia redditurus. Nec ideo est uilis: quia scit se suū nō esse: sed omnia tam diligenter facit: tā circūspecte: q̄ religiosus homo sanctusq̄ solet itueri fide cōmissa. Quādocūq̄ at reddere uidebit: non quāret cū fortuna: sed dicet: gratias ago pro eo quod possedi habuiq̄. Magna qdem res tuas mercede colui: sed q̄ imperas illa do: cado gratus libensq̄. Siquid habere me tu uolueris: etiā nunc seruabo si aliud placet: ego uero faciā. Signatūq̄ argentū: domū: familiamq̄ meā reddo: restituo. Appellauerit natura quae prior nobis credidit: & huic dicemus. Recipe animum meliorē q̄ dedisti: non tergiuersor nec refugio: paratum habes a uolente quod non sentienti dedisti. Aufer: reuertūde ueneris: quid graue est. Male uiuet quisq̄ nesciet bene mori. Huic itaq̄ primum rei praecium detrahendū ē: & spiritus in seruitia numerandus. Gladiatores ait Cicero: inuisos habemus: si omnimodo uitā impetrare cupiunt: fauemus si cōtemptū eius pra se ferūt. Idē euenire nobis scias. Saepe enim causa moriēdi est timide mori: fortuna illa quae ludos sibi facit: quos inq̄ te reseruare malum & trepidum animal: eo magis conuulneraberis & cōfodieris. Quia nescis praebere iugulū aptum. Viues diutius & morieris expectitius: q̄ ferrum non subducta ceruice: nec manibus oppositis: sed animose recipis. Qui mortē timebit: nihil inq̄ pro homine uiuo faciet. At qui sciet hoc cum conciperetur: statim conditum uiuet ad formulam: & simul illud quoq̄ eodem animi robore praestabit. Ne qd ex his quae eueniunt subitum sit. Quicqd, n. si fieri potest: quasi futurum prospiciendo: maloz omnium impetus molliet: q̄ ad praeparatos expectant: resq̄ nihil afferūt noui securis & beata spectantibus graues eueniūt. Morbus est captiuitas: ruina ignis: nihil horz repentinū est. Sciebam inquā tumultuosum me contuberniū natura duxisset. Totiens in uicinia mea conclamatū est: totiens prope limen immaturas exequias fax cereusq̄ pressit. Saepe altius ruētis adificii fragor sonuit. Multos ex his quoq̄ forz: curia: sermo: moerum contraxerat: nox abstulit: & uictas ad sodalium manus copulatas intercidit. Miror aliquando ad me pericula accessisse: quae circa me semper errauerit. Magna pars hominū est: quae nauigatura de tempestate non cogitat. Nunq̄ me in bona mali pudebit auctoris. Publius tragicis comicisq̄ uehāmētiore genis: quotiēs inimicitias: ineptias: & uerba ad summam caueā spectātia reliq̄: iter multa alia coturno nō tantū si paras fortiora: & hoc ait: Cuius potest accipere quod cuiq̄ potest. Hoc siq̄s etiam medullas dimiserit: & omnia aliena mala quorum igens quotidie copia est: sic aspexerit tanq̄ illis libez: & ad se iter sit: multoante se armabit q̄ petat. Sero animus ad periculoz patientiam post pericula instruit. Non putauit hoc futurum: nunq̄ tu hoc euentuz credidisses. Quare autē nō: quae sunt diuitiae quas nō aegestas: & fames: & mendicitas a tergo sequat: quae dignitas cuius nō praetextura: & augulare: & lora: & primitia: & sordes comitentur: & exportatio notae & mulle macula: & extrema contentio. Quod regnū est cui non parata sit ruina: & proculcatio: & dominus: & carnifex: nec magnis ista interuallis diuisa: sed horz momentum interest inter solum & aulā ingenuā. Scito ergo oīa

conditionē uersabilē esse, & qcquid in ullū incurrit: posse in te quoq; incurrere. Locuplex es: nūquid diti-
or Pōpeio? cui cū grauis uetus: cognarus gratus: hospes nouus apūisset: Caesaris domū ut suā clauderet: de-
fuit panis & aq; dū tot flumina possideret in suo cadetia: medicauit stillicida: fame ac siti periit. In palatio
cognata dū illi hāres: publicū funus esurienti locat: honoribus summis functus est. Nūquid aut tam ma-
gnis: aut insperatis: aut tam uniuersis: q; Seianus: quo die illū Senatus deduxerat: populus ī frustra diuisit:
in quem qcqd congeri poterat: dii hominesq; contulerāt: & ex eo nihil superfluit quod carnifex traheret.
Rex es: nō ad Croesum te mittam: q; regnū suū descēdit: iussus & extingui uidit factus nō regno: tantū: sed
etiam morti suae supstes: nō ad lugurthā: quem populus ro, ītra annū quē timuerat spectauit. Ptolemæū
Africæ regē Armenia Mitridatē iter gāianas custodias uidimus. Alter in exiliū missus est: Alter ut melio-
re fide uterē optabat. In tanta rege sursum ac deorsum euntium uersatione: siue qcqd fieri potest: pro fu-
turo habes, das in te uires rebus aduersis: quas infregit q; quis prior uidit. Proximum ab his erit: ne aut in
supuacuis ex supuacuo laboremus. Idē: ne quæ aut nō possumus cōseq; cōcupiscamus. Aut adepto cupidi-
tatē uanitatū nostrag; sero post multū pudorē intelligamus. Id est: ne aut labor irritus sine effectu sit, aut
effectus labore indignus. Fere eū ex his tristitia seqtur: si aut non successit: aut successus pudet.

De uagationibus contra propositum.

Ircūcidenda est cōcursatio: qualis est magnæ parti hominū domos: & theatra: & fora pererrantiū.
Alienis se negociis offerūt: semper aliquid agentibus similes. Hox & si aliquem exeuntem de do-
mo iterrogaueris: quo tu? qd cogitas? Respondebit tibi. Non mehercule scio: sed aliquos uidebo
aliquid agā. Sine proposito uaganē quærentes negocia: neq; destinauerūt quid agant sed in quæ icurrerūt.
Incōsultus illis uanusq; cursus est. qualis formicis per arbuta repētibus: q; in summū cacumē: deinde ī imū
inanes agunt. His plarīq; similē uitā agūt: quoz non immerito qs ingetam inertiam dixerit. Quorūdāq;
si ad incēdiū currētū mīlereberis: usq; eo impellūt obuios: & se aliosq; præcipitāt. Cū interī cōcurrerunt
aut salutaturi aliqū nō resalutatur: aut funus ignoti hoīs psecuturi: aut sæpe iudiciū litigātis: aut ad spō
salta sæpe nubētis: & lecticā affectati: q;busdam locis & in se cōtulerit. Deinde domū cū supuacua redeūtes
lassitudine: iurant nescisse seipsos quare: ubi fuerint. Postero die erraturi per eadem illa uestigia. Ois itaq;
labor aliquo referat: aliquo respiciat, nō īdustria īgetos & īsanos falsæ reg; imagines agitāt. Nā ne illi qdē
sine aliq; spe mouent: proritat illos alicuius rei species: cuius uanitate capta mens non coarguit. Eodē mō
unūquenq; ex his qui ad agēdā turbā exeūt: inanes & leues etiā causæ p urbem circūducunt: nihilq; habē-
tē ī quo labor & lux orta expellit: & cū multoz frustra liminibus illius nomē delatores p salutauit: a mul-
tis exclusus: neminē ex omnibus difficilior domi q; se conuenit. Ex hoc malo dependet illud temerarium
uitiū: auscultatio: & publicoz secretorūq; īgsitio: & multaz reg; scientia: quæ nec tuto narrant: nec tuto
audiūt. Hoc securum puto Democritū ita cœpisse. Qui tranquille uolet uiuere: nec priuatim agat: nec mul-
ta: nec publice ad supuacua se ferat. Nam si necessaria sunt & priuatim & publice: non tantum multa sed
innumerabilia agēda sunt. Vbi uero nullum officium solēne nos citat: īhibendæ actiones sunt.

De uarietate fortunæ.

Am q; multa agit sæpe fortunæ potestaté sui facit: quā tutissimū est raro experiri. Cæteg; semper
de illa cogitare: & sibi nihil de fide eius pmittere. Nauigabo nisi qd inciderit: & prætor siam nisi
qd obstiterit: & negociatio mihi respōdebit: nisi siqd iteruenerit. Hoc est quare sapiētī nihil cōtra
opinionem dicamus accidere. Nō illum casibus hoīm expressimus: sed erroribus. Nec illi oīa ut uoluerit
cedunt: sed ut cogitauit. In primis at cogitauit aliquid posse propositis suis resistere. Necesse est autē leuius
ad animum puenire destitutæ cupiditatis dolorem: cui successum non utiq; promiseris.

De minatione mortis.

Aciles etiam nos facere debemus: ne nimis destinatis rebus indulgeamus. transeamus in eā quæ
nos casus deduxerit: nec mutationēs: aut consilia: aut status ptimeſcamus: dummodo nos leuitas
inimicissimum geti uitium non excipiat. Nam & pertinacia: necesse est: tāxia & misera sit: cui for-
tuna sæpe aliqd extorquet: & leuitas multo grauior nūq; se continens. Vtrūq; infestum est tranquillitati:
& nihil mutare posse: & nihil pati. Vtrūq; animus ab omnibus externis in se reuocandus est: sibi confidat:
gaudet: sua suscipiat: recedat quantum potest ab alienis: & se sibi applicet: damna non sentiat: etiam aduer-
sa benigne interpretetur. Nunciato naufragio Zeno noster cum omnia sua audiret submersa: iubet in-
quit me fortuna expeditius philosophari.

Inabatur Theodoro philosopho tyrānus mortem: eqdē & sepulturā. Habes inquit cur tibi place-
as: hemina sanguinis in tua potest est: nam qd ad sepulturā pertinet: O tu ineptū si putas mea inter-
resse supra terram: aut infra putrescam. Canus Iulius uir in primis magnus: cuius admiratione
hoc quidē obstat: q; nostro sæculo natus ē: cū Caio diu altercatus. Postq; abeūtī falleris ille dixi: Ne forte in-
eptā spe tibi blandiaris: duci te iussi. Gratas inquit ago optime Imperator uel princeps. Quid senserit dubi-
to. Multa enim cōcurrūt mihi. Cōtumeliosus esse uoluit: & ostendere quāta crudelitas esset: in qua mors
beneficiū erat. An exprobaui illi quotidianā demētiam. Agebāt enī gratias: & quoz liberi occisi: & quo
rū bona ablata erāt. An tanq; libertatē libenter accepit. Quicqd est: magno animo respondit. Dicit aliquis:
Potuit post hæc iubere illū Caius uiuere. Non timuit hoc canus. Nota erat Caii in talibus imperiū fides.
Credis ne illum decem medios usq; ad suppliciū dies sine ulla sollicitudine exegisse. uerisimile nō est: quæ
uir ille dixerit: quæ fecerit: q; in tranquillo fuerit: iudebat cū calculis laterūculis: cum Centurio agmen peri-
turum trahēs: & illum quoq; excitari iuberet. Vocatus numerauit calculos: & sodali suo uide ingre: ne post

mortem meam mentiaris te uicisse: tamē annuēs Centurioni testis inquit eris: uno me antecedere iussisse. Tu Cani illa talia putas illuſit: tristes erant amici talem amiſſuri uirum. Quid mœſti inquit eſtis uos? Quæritis an immortales animæ ſint? Ego iam ſciam: nec deſuit in ipſo ueritatem ſine ſine ſcrutari: & ex morte ſua quæſtionem habere. Proſequæbatur illum philoſophus ſuus: iam procul erat tumultus i quo Cæſari deo noſtro fiebat quotidianum ſacrum. Is inquit: Quid cane nunc cogitas? aut quæ times? Obſer- uare inquit Canus: propoſui illo uelociſſimo momento quis eſſet animarum ſtatus. Ecce in media tem- peſtate tranqullitas. Ecce animus æternitate dignus: qui factum ſuum in argumentum ueri uocat: qui in ultimo illo gradu poſitus: exeuntem animam percundatur. Nec uſq; ad mortem: ſed etiam aliquid i ipſa morte diſcit. Nemo diutius philoſophatus: ſed non rapim relinquetur magnus uir: & cum curâ dicēdus. Dabimus te in omnem memoriam clariffimum caput Caiæ cladis magna portio.

Ed nihil prodeſt priuata triftitiæ cauſas abieciſſe. Occupat. nonnunq; odium generis humani: & odiū tot ſceleg; iſoeliciū turba: cū cogitaueris q̄ ſit rara ſœlicitas: q̄ ignota innocentiā. & uix unq; ē ubi expedit fides: ſed libidinis lucra damnag; pariter inuiſa: & ambitio uſq; eo iam ſe ſuis non con- ſinens terminis ut per turpitudinē ſplēdeat. Agit aius innocentis: & uelut euerſis uirtutibus: quas non ſpe- rare licet: non habere prodeſt: tenebræ oriunt. In hoc itaq; ſelectendi ſumus ut oīa uulgi uitia non iuiſa no- bis: ſed ridicula uideant. Et Democritum potius imitemur q̄ Heraclium. Hic enī quotiens i publicum p- ceſſerat: flebat. & ille ridebat: Huic oīa quæ agimus miſeria: illi ineptiæ uidebant. Eluāda ergo oīa: & fa- cili animo ferenda. Humanius eſt deridere uitam q̄ deplorare. Adice q; de humano quoq; genere melius mereſ q̄ ridet illud: q̄ q̄ luget. Ille & ſpei bonæ aliquid reliquit: Hic autem ſtulte ſelectet: quæ corrigi poſſe deſperat: & uniuerſa contemplatus: maioris animi eſt qui riſum non tenet: q̄ q̄ lachrymas: quando leuiſſi- mum affectum animi mouet. Et nihil magnum niſi ſeuere: uel miſere qdem ex tanto paratu putat. Sin- gula propter quæ læti ac triftes ſumus qſq; proponat: & ſciet uerum eſſe quod Bion dixit: Omnia homi- num negocia ſimilia nuptiis eſſe: nec uitā illoꝝ magis ſanctā aut ſeuera eſſe: q̄ conceptus nihilo natus. Sed ſatius eſt publicos mores & humana uitia placide accipere: nec in riſum: nec in lachrymas excidere. Nam alienis malis torquari æterna miſeria eſt. Alienis delectari malis uoluptas i humana. Sicut illa inutilis hu- manitas flere: q̄a aliq; filium ſuum efferat & fronte ſua ſingere. In tuis quoq; malis id agere te oportet: ut dolori tantum des quantū poſſit: & nō quantū cōſuetudo. Pleriq; enī lachrymas fundunt ut oſtendāt. & totiēs ſiccos oculos habent: quotiens ſpectator: deſuit: turpe iudicātes nō flere cū omnes faciunt. Adeo pe- nitus hoc ſe malū fixit ex aliena opinione pendere: ut in ſimulatione etiā ſimpliſſima dolor eueniat. Sequi- tur pars quæ ſolet nō i merito contriſtare & in ſolitudine deducere: ubi doloꝝ exitus mali ſunt. Vbi So- crates cogit in carcere mori. Rutilius in exilio uiuere. Pompeius & Cicero clientibus ſuis præbere cerui- cem. Cato ille uirtutum uia imago incūbens gladio ſimul de ſe ac de republica palam facere. Neceſſe ē tor- quari iniqua præmia fortunam perſoluere. Et qd ſibi qſq; nunc ſperet cum uideat peſſima optimos pa- ti. Quid ergo eſt? uide quomodo qſquis illorum tulerit: & ſi ſortes fuerunt ipſorum illos animos deſide- rio digni ſunt: quoꝝ deſiderio uirtus tibi placeat. Aut indigni quoꝝ deſideret ignauia. Quid enim ē tur- pius: q̄ ſi maximi uiri timidos fortiter moriendo faciūt? Laudemus totiēs dignum laudibus: & dicamus. Tāto fortior: tanto ſœlicior hominis effugiſti caſus. durior morbu exiſti ex cuſtodia nō tu dignus ma- la fortuna diis uiſus es? Indignus in quē iam aliqd fortūa poſſet. Subducētibus uero ſe: & i ipſa morte ad uitam reſpectantibus: manus iniiciendæ ſunt. Neminem flebo lætū: neminem flentē. Ille lachrymas ſuas ipſe abſterſit. Hic ſuis lachrymis efficit ne ullis dignus ſit. Ego Herculé fleā q; uiuus utitur. aut Regulū q; tot clauis configitur & tranſfigitur. aut Catonem q; uulnera ſua. Omnes iſti leui temporis impenſa iuene- runt quomodo æterni fierent: ad immortalitatem moriendo uenerunt. Eſt & illa ſolitudinum non me- diocriſ materia: ſi te anxie componas: nec ullis ſimpliciter oſtendas: qualis multorum uita eſt ficta: oſten- tationi parata. Torquet enim aſſidua obſeruatio ſui: & depræhendi aliter q̄ ſolet metuit. Nec unq; cura ſol- uimur. Vbi totiens nos æſtimari putamus: quotiens aſpici. Nam & multa incidunt: quæ iuitos denudēt: & ut bene cedat tanta ſui diligentia: nō tamen iucunda uita: aut ſecura eſt ſemper ſub perſona uiuentium. At illa quātū haberet uoluptatis ſine ea & per ſe orta ſimplicitas: nihil obediens moribus ſuis. ſubit tamē & hæc uita contēptus periculum: ſi omnia omnibus patent. Sunt enim qui ſaſtidiant qcquid propius au- perua ſimulatione torquari. Modum tamen rei adhibeamus. multū iſteſt: an ſimpliciter uiuas: an negli- genter. Multum in ſe recedendum eſt. Conuerſatio enim diſſimilium bene compoſita: diſturbat & reno- uat affectus: & quicquid imbecillum in animo nec perduratum eſt exulcerat. Miſcenda tamē iſta & alter- nanda ſunt. Solitudo & frequentia. illa nobis faciet bonū deſideriū. Hæc noſtri. & erit altera alterius: reme- dium. Odiū turbæ ſanabit ſolitudo. Tedium ſolitudinis turba. Nec in eadem intentione æqualiter retinē- da mens eſt: ſed ad iocos reuocāda. Cū pueris Socrates ludere non erubeſcebat. & Cato uerne laxabat ani- mum curis publicis fatigatū. & Scipio triumphale illud & militare corpus mouet ad numeros: nō molli- ri ſolebant inter luſum ac feſta tempora uirilem in modū muliebrē molliciem fluentibus: ſed ut illi antiq; ui- ſibus ſuis ſpectantur. Danda eſt remiſſio animis: meliores acrioresq; requieti ſurgent. Vt fertilibus agris non eſt i perandū: cito enim exhauriet illos nunq; intermiſſa ſœcūditas. Ita animorum impetus aſſiduus labor frangit. Vires recipient paulū reſoluti & emiſſi. Nācitur ex aſſiduitate laborum animoꝝ hæbetatio

quædam & languor. Nec ad tanta hoium cupiditas tenderet: nisi naturalē quandā uoluptatē haberet. In
 sus locusq; quoq; frequēs usus: omne aīs pondus omnemq; uim erūperet. Nā & somnus refectiōi neces-
 sarius est. Hunc tamē semper si per diē noctēq; cōtinues mors erit. Multum itere est: remittas aliqd an sol-
 uas. Legū cōditores festos instituerunt dies ut: ad hilaritatē hoies publice cogerent tanq̄ necessarium labo-
 ribus iterponentes tēporamētum. Et magni ut dixi uiri qdam sibi menstruas certis diebus ferias dabāt:
 q̄a non ullum diem iter ocium & curas diuidebant. Qualem Pollionem Asinium oratorem magnū me-
 minimus: quem nulla hora ultra decimam retinuit. Ne epistolas qdem post eam horam legebat: ne qd no-
 uæ curæ nascere: sed totius diei lassitudinem diebus illis horis ponebat. Quidem medio die inter uixe-
 runt: & inde post meridianas horas aliqd leuioris operæ distulerunt. Maiores quoq; nostri nouam relaxa-
 tionem post horam decimam in senatu fieri uetabant. Miles uigiliis diuidit: & nox immunis est ab ex-
 peditione redeuntium. Indulgendum est animo: dandumq; subinde ocium: quod alimenti ac uirium lo-
 co sit: & in ambulationibus apertis uagandū: ut cælo libero & multo spiritu augeat: attollatq; se aius. Ali-
 quando uegetatio iterq; & mutata regio uigorē dabunt: conuictusq; & liberalior potio nonnunq; & usq;
 ad ebrietatem ueniendum: non ut mergat nos: sed ut deprimat curas. Trudit enim curas & ab imo aium
 mouet: & ut morbis quibusdam ita tristitiæ medef. Liberq; non ob licentiā linguæ dictus est iuentor ui-
 ni: sed quia liberat seruitio curarum animum asserit: uigeatq; & audatorem in omnes conatus facit. Sed
 ut libertas: ita uni salubris moderatio est: ut solutionem: Arcefilaūq; idulsiſſe uino credunt. Catoni ebie-
 tas: obiecta est: & facilius efficit. Quisquis obiect crimē honestum q̄ turpem Catonem. Sed nec sape fa-
 ciendum est. Ne animus malam consuetudinem ducat. Et aliquando tamen in exultationem libertatēq;
 extrahendus. Tristisq; sobrietas remouenda paulisper. Nā siue greco poetæ credimus: aliquando & infan-
 ti iucundum est: siue Platoni: frustra poeticas fores compos sui depulit: siue Aristoteli: nullum magnum
 ingenium sine mixtura dementiæ fuit. Non potest grande aliquid super cæteros loqui: nisi mota mēs cū
 uulgaria & solita contempserit: instinctuq; sacro surrexit excelsior. Tunc demum aliqd cecinit grādium
 ore mortalis. Non potest sublime qcq; & in arduo positum contingere: q̄ diu apud se est. Decidat oportet
 a solito: & efferatur: & mordeat frēnos: & rectorem capiat suum: eoq; ferat quo per se timuisset ascendere.

Abes Serene charissime quæ possint tranquillitatem tueri: quæ restituere: quæ surrepentibus uitis
 resistant. Illud tamen scito nihil horum satis esse ualidum rem imbecilem seruantibus: nisi inten-
 ta & assidua cura circueat animum labentem.

Explicit liber de tranquillitate uitæ.

LVCII ANNEI SENECAE AD SERENVM LIBER SECVNDVS. QVOMODO IN SAPIENTEM NON CADIT INIURIA.

Antum inter stoicos Serene & cæteros sapientiā professi itereſſe: q̄tū iter foeminas & ma-
 res: nō imerito dixerim: cū utraq; turba ad uitæ societate tātūde cōferat: sed altera pars ad
 obsequēdū: altera iperio nata sit. Cæteri sapientes & molliter & blāde: ut fere domestici &
 familiares medici ægris corporibus: nō q̄a optimū & celerimū ē medentē: sed q̄a licet. Sol-
 ci uirilē igressi uia nō ut amœna iuentibus uideat curæ hēnt: sed ut q̄primū nos capiat: &
 in illū æditū uerticē educat. q̄ adeo extra oēm telī iactū surrexit: ut supra fortunā emineat:
 & ardua p̄ q̄ uocant: & cōfragosa sunt. Quid. n. plano addit excelsum: Sed ne tam obrupta qdē sunt q̄ qdā
 putāt. Prima tamē pars saxa rupesq; habet & inuiti speciēs: sicut plæraq; ex longo speculātibus abscissa & cō-
 nexa uideri solēt: cū aciem longinqtas fallat. Demū propius adēntibus eadē illa quæ in unū congesserat er-
 ror oculorū paulatim adaperiunt: tamē illis quæ præcipitia ex interuallo apparebāt reddit lene fastigium.
 Nuper cū incidisset mentio Catonis indigne ferebas sicut es iniquitatis ipatiens: q̄ Catonem ætas sua pag-
 itellexisset: subra Pompeios & Cæsares surgentē infra uatinios posuissent. & tibi idignū uidebat q̄ illi di-
 suafuro legem: tota in foro esset erepea: quoq; a nostris usq; ad arcum Fabianū per leditioſa factionis ma-
 nus traditus: uoces iprobas & sputa & oēs alias isanæ multitudinis contumelias pertulisset. Tunc ego re-
 spondi habere te: q̄ reipublicæ noīe mouereris. quā hinc. P. Claudius: hinc facinius ac pessimus qsq; uenit
 dabat: & tacita cupiditate corrupti non intelligebant se dum uendunt. & uenire pro iplo quidem Cato ne
 secus te esse iussi. Nullū enim sapientē nec iniuriam accipere: nec cōtumeliā posse. Catonē autē certius
 exemplar sapientis uiri nobis deos imortales dedisse: q̄ Vlyxem & Herculē prioribus sæculis. Hos enim
 stoici nostri sapiētes pronūciauerūt: iunctos laboribus: & contemptores uoluptatis: & uictores oīum terra-
 rū. Cato cū feris manus non cōtulit: quas cōſectari uenatoris agrestisq; ē: nec mōstra igne ac ferro perſecū-
 tus est: nec in ea tempora icidit: qbus credi posset cælū unius in humeris inniti. Excussa iam antiqua in-
 delitate & sæculo ad summā productō solertiā: cū ambitu cōgressus multiformi malo: & cū potentia in-
 mensa cupiditate quā totus orbis in tres diuisas partes satiāre nō poterat: aduersus uitia ciuitatis degene-
 rantis: & pessum sua mole fidētis stetit solus: & cadētē rēpu. quātū mō una detrahi manu poterat retinuit
 uel abreptus uel abstractus: comitē se diu sustentatē ruinæ dedit: simulq; extincta sunt quæ nefas erat di-
 uidi. Neq; enim Cato post libertatē uixit: nec libertas post Catonē. Huic tu putas iniuriā fieri potuisse:
 populo: q̄ aut prætura illi detraxit: aut togā: & sacrum illud caput purgamentis oris aspersit. Turus est sapiēs:
 nec ulla affici aut iniuria: aut cōtumeliā pōt. Videor mihi intueri animū tuū incensum & efferuſcentē: q̄
 ratū acclamare. Hæc sunt quæ auctoritatem præceptis uestris detrahant. Magna promittitis: & quæ nō
 optari qdem: nōdū credi possint. Deinde ingentia locuti: cū pauperem negastis esse sapientem: nō negastis
 solere illi: & seruū: & uestem: & tectum: & cibum deesse. Cum sapientem negastis insanire: non negastis

& alienari: & pax sana uerba emittere: & quicq̃ uis morbi cogitaudere. Cum sapientē negastis seruū esse idem non ita ut ificiamini: & uenturum: & imperata facturum: & domino suo seruilia praeſtiturum ministeria. Ita sublato alte supercilio in eadem quā certi descendistis: mutatis rerum nominibus. Tale itaq; aliquid & in hoc esse suspicor: quod prima specie pulchrum atq; magnū est: nec iniuriam: nec contumeliā accepturum esse sapientem. Multum autem interest: utq; sapientem extra idignationem: an extra iniuriā ponas. Nam si dicis illum æquo animo laturum: nullum habet priuilegium. Contingit illi res uulgaris: & quā discitur: ipsa iniuriā affiduitate patientia. Si negas accepturum iniuriā: id est neminem illi tenaturum facere: omnibus relictis negociis stoicus sit. Ego uero non imaginario honore uerborū exornare constitui: sed eo loco ponere: uel quo nulla permittatur iniuria. Quid ergo? nemo erit qui laceſſat: qui tentet. Nihil in regē natura tam sacrum est: quod sacrilegiū non inueniant. Sed non ideo diuina minus in sublimi sunt: si exiſtunt q̃ magnitudinem multum ultra se poſitā nō acturi petant. Inuulnerabile est: nō quod non feritur: sed quod non ledit. Ex hac tibi nota sapiētem exihebo. Nunqd dubium est: qn̄ certius robur sit quod non uicitur: q̃ quod non laceſſitur? Cū dubiæ sint uires ſexpertæ. At merito certissima firmitas habebatur quā omnes icursus respuit. Sicutu sapientem melioris ſcito naturæ: si nullius illi iniuria nocet: q̃ si nulla sit. Et illum fortem uigē dicā quem bella nō subiunt: nec admota uis hoſtilis exterret: nō cui pigra ocium est iter praeſides populos. Huiusmodi igit sapiētem dico: nulli esse iniuriæ obnoxium. Itaq; non refert q̃ multa in illum conſiciantur tela: cum fit nulli penetrabilis. Quomodo quorumdā lapidum iexpugnabilis ferro duricia est? Ne ſecari adamas: aut cædi uel teri poteſt: ſed icurrētia ultro retūdit. Quē admodum quædam non poſſunt igne conſumi: ſed flamma circumfuſa: rigorem ſuum habitumq; conſeruant. Quemadmodum proiecti in altum ſcopuli mare frangunt: nec ipſi ulla ſeuitiae ueſtigia tot uerberati procellis oſtentant. Ita ſapientis animus ſolidus est: & id roboris collegit: ut tam tutus ſit ab iniuria: q̃ illi quā retuli. Quid igit: non erit aliq̃s qui ſapienti facere tentet iniuriā? Tentabit: ſed non peruenturam ad eum. Maiore enī iteruallo & contractu inferiorum adductus est: q̃ ut ulla uis noxia: uſq; ad illum uſ res ſuas perferat. Cum potentes ipſerio æditi: & conſenſu ſeruientium ualidi: nocere itentent: tam citra ſapientiam omnes eorum ipetus deficient: q̃ quā numero tormentiſue in altum exprimuntur: cū extra uſum exilierunt: circa cælum tamen ſecluntur. Quid tu putas: cum ſtolidus ille rex multitudiē telorum diem obſcuraffet: uallam ſagittam in ſolem icidiſſe? Aut dimiſſis in profundum cathenis Neptum nū poſuiſſe contigi? Et cæleſtia humanas manus effugiunt: & ab his q̃ templa dirimunt aut ſimulachra cōſtant: nihil diuinitati nocetur. Ita qcq̃d ſit in ſapientem proterue: petulanter: ſuperbe: fruſtra tentatur. At ſatius erit neminem eſſe qui facere uellet. Rem difficilem optes humano generi innocentiam & non fieri: eoq; i ter eſt qui facturi ſunt: non eius qui pati: ne ſi fiat qdem poteſt: imo nescio. An magis uires ſapientia oſtendat: tranquillitatis iter laceſcentia. Sicut maximum argumentum eſt: Imperatoris armis uiriſq; polētis tanta ſecuritas hoſtium eſt in terra. Diuidamus ſi tibi uidetur Serene: iniuriā a contumelia. Prior illa natura grauior eſt. Hæc leuior: tamen delitatis grauis: qua non leduntur: ſed offenduntur. Tanta eſt tamen animorum diſſolutio & uanitas: ut quidam nihil acerbius putent. Sic inuenies ſeruū: q̃ tam flagellis q̃ colaphis cædi malit: & q̃ mortem ac uerbera tolerabiliora credāt: q̃ contumelioſa uerba. Ad tātas ineptias puerum eſt: ut non dolore tantū: ſed doloris opinione uexetur more puerorū: qbus mœtus icutit umbra: & gitorum morus: & alia quæ impetu quodam erroris improuidi refugiant. Iniuria propoſitum hoc hēt: aliquem malo afficere. Malo autem ſapientiam non relinquit locum. Vnum malum enim illi eſt turpitudō: quæ itroire eo ubi iam uirtus honeſtumq; eſt: non poteſt. Iniuria ergo ad ſapientem non puenit. Nam ſi iniuria alicuius mali patientia eſt: Sapiens autem nullius mali eſt patiens: nulla ad ſapientem iniuria p̄tinet. Omnis iniuria dimutio eius eſt in quem icurrit. Nec poteſt aliq̃s iniuriā accipere ſine aliquo detrimento uel dignitatis uel corporis uel regē extra nos poſitarum. Sapiens autē nihil perdere poteſt: omnia i ſe reſpoſuit: nihil fortunæ credit: bona ſua ſolidum habet: contentus uirtute quæ fortuitis nō idiget. Iōq; augeri nec minui poteſt. Nā in ſummū producta: icrementi nō habet locū. Nihil eripit fortuna: niſi quod dedit: uirtutē autē nō dat: ideo nec detrahit. Libera eſt: inuiolabilis eſt: imota. Sic contra caſus iduratur: ut nec iclinari qdem: nedum uici poſſit. Aduerſus apparatus terribilium: rectos oculos tenet: nihil ex uultu mutat: ſiue illi dura: ſiue ſecunda oſtentantur. Itaq; nihil perdet: quod perire ſenſurus ſit. Vnius enī in poſſeſſione uirtutis eſt: ex qua depelli nunq̃ poteſt. Cæteris præcario utitur. Quis autem iactura mouetur alienis? Quid ſi iniuria nihil ledere poteſt? Ex his quæ propria ſapientis ſunt: quia uirtute ſui ſalua ſunt: iniuria ſapienti non poteſt fieri. Megaram Demetrius cœperat: cui cognomen Polycrates fuit: ab hoc Stilpon philoſophus iſterrogatus: Nunqd aliquid perdidiffet? Nihil iquit. Omnia namq; mea mecum ſunt. Atq; & patrimonium eius in prædā ceſſerat: & filias rapuerat hoſtis & patriam uiolauerat. Ille illi uiſtoriam excuſſit: & ſe urbe capta: non uictum tantum ſed idennem eſſe teſtatus eſt. Habebat ergo natura ſecū bonā: in quā non eſt manus iſterſio. At ea quæ diſſipata & direpta ferebantur: non iudicabat ſua: ſed aduentitia: & nutum fortunæ ſequentia. ideo ut non propria dilexerat. Omnium enī extriſecus effluentium lubrica: & icerta poſſeſſio eſt. Cogita nunc: an huic fur: an calūniator: aut uicinus: aut potens: aut diues aliq̃s: regnum urbe ſeneſtutis exercens: facere iniuriā poſſit. Cui bellum & hoſtis ille egregiam artē quaſſandarum urbium profeſſus: eripere nihil poſſit. Inter nutantes uſq; gladios: & militarem in rapinam tumultum: inter flammas & ſanguinem: ſtragemq; impulſæ ciuitatis: inter fragorem templorum ſuper deos ſuos cadentium uni homini pax fuit. Non eſt itaq; q̃ audax iudices promiſſum: cuius tibi ſi parum fidei

habeo: sponforem dabo. Vix enī credit tantum firmitatis in hoīe: aut tantum animi magnitudinem eade
 re. sed si prodit in medium qui dicat: Non est q̄ dubites: an tollere se homo natus supra humana possit an
 dolores: damna: ulcerationes: uulnera: magnos motus rerum circa se frementium securus aspiciat: & diu
 ra placide ferat: & secūda moderate: nec illis cedens: nec is fretus. Vnus idemq; iter diuersa sit: nec q̄q; su
 um: nisi putet esse: ea quaq; parte qua melior est. Tamen assūm hoc uobis probaturus sub isto tot ciuita
 tum euerfore: munimenta ī cursu aeris labefieri & turriū altitudiem cuniculis ac latentibus fossis repente
 rescidere: & æquaturum æditissimas arces: aggerem crescere: ac nulla machiamenta posse reperiri: q̄ bene
 fundatum aiūm agitent. Eripūs erumnis domos & īcendiis undiq; relucētibz: flammaz per sanguinē
 fugi. Filias meas q̄ casus habeat: an peior publico nescio. Solus & senior: & hostilia circa me oīa uidens: ta
 men ītegrum īcolumenq; esse censum meū profiteor te non habeas q̄q; mei habui. Non est q̄ me uictū
 uictorem credas. Vicit fortuna tua fortunam meam. Caduca illa: & dominum mutantia ubi sūt nescio.
 Quid ad res meas pertinet: mecum sūt: mecum erunt. Perdiderunt isti diuites patrimonia. Libidiosa amo
 res suos: & magno pudoris īpendiodilecta scorta. Ambitiosi curiā & for̄: & loca exercendis ī publico ui
 tiis destituta. Foeneratores perdiderunt tabellas suas: q̄bus auaritia falso lara diuitias īmaginatur. Ego q̄d
 oīa ītegra illibataq; habeo. Proinde istos īterroga q̄ flet: q̄ lamentant: strictis gladiis nuda pro pecunia cor
 pora opponūt: q̄ hostē onerato sinu fugiunt. Erga ista habes Serene perfectum illum uirū: humanis diui
 nisq; uirtutibus plenum: nihil perdere. Bona eius solidis & īexuperabilis munimentis præcisa sūt. Non
 Bābylonis illi muros contuleris: quos Alexander intrauit. Non Carthaginis aut Numantiæ mœnia: una
 manu capta. Non capitolium: arcem ue habēt ista: non hostile uestigiū: uel illa q̄ sapientem tuent: a flammā
 ma & ab īcursu tuta sūt: nullum ītroitū habēt nec præbent: excelsa īepugnabilia diis æqua. Non ē q̄ di
 cas ista ut soles: hunc sapientem nostz nūq; īueniri. Non fingimus istud humani īgeni uanū decus: nec ī
 gentem īmaginem falsæ uirtuti concipimus: sed q̄lem confirmamus exhibuiss: & exhibemus. Raro for
 titan magnisq; ætatū īteruallis īueni. Neq; n. magna & excedentia solitum ac uulgarem modum crebro
 gignunt. Ceterz hic ipse M. Cato: a cuius mentione hæc disputatio processit. Vereor ne supra nostz exem
 plar sit. Deniq; ualidius debet esse quod lædit: eo quod ledit. Non est autem fortior neq; uirtute. Nō po
 test autem lædi sapiens. Inīuria in bonos non tentat nisi a malis. Bonis īter se pax est. Mali tam bonis per
 niciosi sūt q̄ mali īter se. Quod si lædi nisi īfirmior non potest: nec īniuria bonis: nisi a dispari uerenda ē.
 Inīuria in sapientem uirū non cadit. Illud. n. iam es admonendus neminem bonum esse nisi sapientē. Sed
 īiuste īquis. Socrates damnatus est. Inīuriam accepit. hoc loco ītelligere nos oportet posse euenire: ut fa
 ciat aliquis īniuriam mihi: & ego non accipiam. tanq̄ rem si quis e uilla mea surripuit in domo mea pōat.
 Ille furtum fecerit: ego nihil perdiderim. Potest aliquis nocens fieri: quamuis non nocuerit. Sigs cū uxore
 tanq̄ cū aliena concubat: adulter erit: q̄uis illa adultera non sit. Aliquis mihi uenēum dedit: sed uim suam
 remixtam cibo perdidit. Venenum illud dando sceleri se obligauit: etiam si non nocuit. Non minus latro
 est cuius telum opposita ueste eclusum est. Omnia scelera: & ante effectum operis quantū culpæ satis est:
 perfecta sūt. Quædā eius cōditionis sūt: & hac uice copulantur: ut atq; sine altero eē nō possit. Quod
 dico conabor facere manifestum. Possum pedes mouere. ut nō curram: currere non possum: ut non moue
 am. Possum q̄uis in aqua sim non natare: si nato: non possum in aqua non esse. Ex hac sorte: & hoc est de
 quo agitur: si īniuriam accipi: necesse est factam esse: si est facta non est necesse accepisse me. Multa. n. īcide
 re possunt quæ īmoueant īniuriam: ut in terra manum deiecere aliq; casus potest: & emissa tela declina
 re. Ita īniurias qualescunq; potest aliqua res depellere: & in medio ītercipere: ut & factæ sint: nec acceptæ.
 Præterea nihil īiustum īiustitia pati potest: q̄a non coeunt contraria. Inīuria autem non potest fieri nisi in
 iuste. Non est qd mireris si nemo potest illi īniuriam facere: nec prodesse quidem quisq;: & sapiētī nihil de
 est quod accipere possit loco muneris: & manus nihil potest tribuere sapienti. Habere enī prius debet q̄ da
 re. Nihil autem habet quod a se transferri sapiens gauisurus sit. Non potest ergo quisq; aut nocere sapienti
 aut prodesse. Quemadmodum diuina nec iuari desiderant: nec lædi possunt. Sapiens autem uicinus p
 ximusq; diis consistit: excepta mortalitate similis deo. At illa nitens petensq; excelsa: ordinata: ītrepida:
 æquali & concordī cursu fluentia: secuta: benigna: bono publico nata: & sibi & aliis salutaria. Nihil humi
 le concupiscet: nihil flebit: qui rationi īnixus per humanos casus: diuino īcedit animo. Nō habet ubi acci
 piat īniuriam ab homine: nec tantum dicere putas: sed nec a fortuna quidem: quæ quotiens cum uirtu
 te congressa est: nunq; par recessit. Si maximum illud ultra quod nihil habent iratæ leges: ac seuiissimi do
 mini minantur: in quo imperium suum consumit fortuna: æquo placidoq; animoq; accipimus: & sci
 mus mortem malum non esse: ob hoc ne īniuriam quidem: multo facilius alia tolerabimus. Damnum &
 dolores & ignominias: locoz commutationes: orbitates: discidia: quæ sapientem etiam si uniuersa circū
 ueniant non mergunt: nedum ut ad singulorum impulsus mœreat. Et si fortūæ īniurias moderate fert:
 quanto magis hominum potētium: quos sit fortunæ manus esse. Oīa itaq; sic patitur: ut hyemis rigorē
 & ītemperantiam cæli: ut feruores morbosq; & cætera sorte accidentia. Nec de quoq; tam bene indicat:
 ut illum quicq; putet consilio fecisse. Quod in uno sapiente est aliorum omnium nō consilia: sed fraudes
 & īsidia: & motus animorum inconditi sūt: quos casibus adnumerant. Omne autem fortuitum circa
 nos seuit & īniuriatur. Illud quoq; cogita īniuriarum latissimam patere materiam illis: per quæ periculū
 nobis q̄situm est: ut accusatore submisso aut criminatione falsa: aut irritatis in nos potētiorum motibus
 quæq; alia intra togatos latrocinia sūt. Est & alia īniuria frequens: si lucrum alicui excussum est: aut præ
 mium diu captatum: si magno labore affectata hæreditas aduersa est: & quæstuose domus gratia crepti

Hæc effugiet sapiens q̄ nescit nec in spe nec in moerore uiuere. **A**ddice nūc q̄ iniuriā nemo imota mēte accipit: sed ad sensum eius perturbat. caret autē perturbatiōe uir rectus: erroribus moderaturus suis altæ queris & placidæ. Nam si illum tangit iniuria & mouet & impedit. caret autē ira sapiens: quam excitat iniuria species: nec aliter careret ira: nisi & iniuria quā scit sibi non posse fieri. Inde tam erectus lætusq̄ est. In de cōtinuo gaudio elatus. Adeo autē ad offensiones regū hoīumq̄ nō contrahitur: ut illa ipsi iniuria usui sit. per quā experimentū sui capit & uirtutem tentat. Fauemus obsecro uos huic proposito: æq̄sq̄ & animis & auribus assimus: dū sapiens iniuriæ excipitur: nec quicq̄ adeo petulantiæ nostræ: aut rapacissimis cupiditatibus: aut certe temeritati superbiæq̄ detrahitis: saluis uitiis nostris: hæc sapienti libertas quærit. nō ut uobis facere nō liceat iniuriā agimus: sed ut ille omnes iniurias in altū dimittat: patiētia quoq̄ se: ac magnitudine animi defendat. Sic in certaminibus sacris plærīq̄ uicere: cedentiū manus: obstinata patientia fatigando. Et hoc puta genere patientiā & sapientiam eorū q̄ exercitatione longa ac fidei: robur ppetiendi laudandiq̄ omnem inimicū ul̄ consecuti sunt. Quoniā priore partē percurrimus: ad alterā trāscamus. Quorū quibusdam propriis plærīsq̄ nō cōtribus cōtumeliā refutauimus. Est minor iniuria q̄ quæri magis q̄ excipere: quā leges quoq̄ nullā dignā uidiētā putauerit. Hunc affectum: mouet humilitas aī cōtrahentis se: ob factū demūq̄ iñonorificū ille me hodie non admisit: cū alios admitteret. Sermōem meū aut superbe aduersatus est: aut palā risit. & nō in medio me loco: sed in imo collocauit. & alia huiusmodi notat. Quæ q̄dem uocē nisi quærelas naueantis animi: in quæ fere delicati os & foelices icidunt. Non uacat. nō hoc notare cū peiora istant: nimio ocio īgenia nostra īfirma & muliebria & inopia ueræ iniuriæ lasciuientia: his commouent. quæ pars maior constat uitio īterprætatis. Itaq̄ nec prudentiæ q̄dem in se esse: nec fiduciæ ostendit: q̄ contumelia afficit. **N**on dubia. n. contemptum se iudicat: & hic morsus non sine q̄dā humilitate aī euenit: supprimētis se ac descēdentis. **S**apiens autē a nullo contēpnit. magnitudinē suā nō cuit. nulliq̄ rātū de se licere nūciat q̄ sibi. & oēs has quas nō miseras aīorum: sed molestias dixerim: nō uicit sed nec sentit q̄dem. Alia sunt quæ sapientem feriunt: et si non peruertant. ut dolor corporis & debilitas: aut amicorū liberorūq̄ amissio: & patriæ bello flagrantis calamitas. Hæc nō nego. sentire sapientē. Nec enī lapidis illi duriciam ferre asserimus. **N**ulla uirtus est quæ nō sentiat perpeti. **Q**uid ergo est? Quosdam ictus recipit: sed receptores euicit: sanat & cōprimis. Hæc uero minora nec sentit q̄dem: nec aduersus ea solita illa uirtute utitur dura tolerandi: sed aut nō annotat: aut digna risu putat. Præterea cū magnā partem cōtumeliæ superbi īsolentēq̄ faciunt: & male felicitatem ferentes: habet quo istum affectum īflatū respiciat: si pulcherrimā uirtutē oīam animi sanitatē magnanimitatēq̄: illa q̄dā huiusmodi est transcurrit. ut uanas somniorū species: uisusq̄ nocturnos. **N**ihil habemus solidi atq̄ ueri: simul illud cogitat omnes īferiores esse. Quātum illis audacia sit: tanto audaciora despiciere. Contumelia a contemptu dicta est: quā nemo quem contempsit afficit tali iniuria. Nemo autē meliorem maiorēq̄ contēpnit: etiam si facit aliquid quod contēnentes solent. Nam & pueri os parentum feriunt & crines matris turbauit lacerauitq̄ infans: & spūto aspersit: aut nudauit in cōspectu suorū tegenda: & uerbis obscenioribus nō pepercit. & nihil horum cōtumeliā dicimus. quare? q̄a qui fecit contēpnere non potest. Eadem causa est: cur nos mancipiorū nostrorū urbanitas in dominos cōtumeliosa delectet. quorū audacia ita demū sibi in conuiuīs ius facit. si coepit a domino & ut contēpti sumus. Et ut ludibriū est: ita solutissimæ linguæ est. Pueros quidem in hac mercantur procaces: & eorū īprudentiam acuiunt: & sub magistro habent q̄ probra meditare effundunt. Nec has cōtumelias uocamus: sed argutias. Quātā autē demētia est: his dē modo delectari: modo offendere & rē ab amico dictā: maledictā uocare: a seruulo iocularē cōiitiū. Quē aīum nos aduersus pueros habemus: hunc sapiens aduersus omnes: q̄bus etiam post īuentam canosq̄ puerilitas est. An q̄cū illi profecerunt q̄bus animi mala funt: auctiq̄ in maiores errores: q̄a pueris magnitudine tantūq̄ forma. corpore differunt. Cæterum non miūs uagi: icertiq̄ uoluptatum sine delectu apparentes trepidi & nō īgenio: sed formidie geti: non ideo quicq̄ īter illos puerosq̄ īteresse quis dixerit: q̄ illis talorum: nucūq̄: & æris minuti auaritia est. his auari argentiq̄ & urbium: quod illi & īter ipsos magistratus gerunt. & prætēxtā fascesq̄ ac tribunal imitant. Hi autem in campo fororū serio ludunt. Illi in littoribus arenæ congestu simulachra domorū excitant. Hi ut magnum aliquid agentes in lapidibus ac parietibus & tectis moliendis occupati: ad tutela corporum īuenta: in periculum uerterunt. Ergo par pueris longiusq̄ progressus: sed in alia maioraq̄ error est. Non īmerito itaq̄ horū contumelias sapiens ut iocos accipit: & aliquando illos tanq̄ pueros mala pœnaq̄ admonet & afficit: non q̄a accipit iniuriā: sed q̄a fecerunt: & ut desinant facere. Sic enī & pecora uerbere domantur. nec irascimur illis cum fessorem recusauerit: sed compescimus ut dolor contumaciam uicet. Ergo & illud solutum scies: quod nobis opponis. quare si non accepit iniuriā nec contumeliā sapiens: punit eos q̄ fecerunt. Non enī se ulciscitur: sed illos emendat. Quid est autem quare hanc animi firmitatem non credis in uirē sapientē cadere: cum tibi in altis idem notares. **N**ō ex eadem causa liceat: Quis enī frenetico medicus irascitur: q̄sue febricitantis & frigida prohibiti maledicta ī malam partem accepit? Hunc affectū aduersus omnes habet sapiēs: quē admodū aduersus ægros suos medicus: quorū nec obscœna si remedio ægent contrectare: nec reliq̄as & effusa ītueri dedignatur: nec per furorem sententiam excipere cōstitit. Scit sapiens omnes hos q̄ rogati: purpuratq̄ icedunt: ualētes coloratosq̄ male sanos eē quos nō aliter uidet: q̄ ægros ītemperatos. Itaq̄ nec succēset q̄dem si q̄d in morbo petulatus aut si sunt aduersus medentē: a quo aīo honores eorū in nihilo æstiat: eorūdem pagē honorifice factum: quē admodū nō placet sibi si illū medicus coluerit. nec cōtumeliā iudicabit: si illi homo plābis ultimæ salutāci mutuā salutationē non reddiderit. Sic nec suscipiet q̄dem si illum multi diuites suspexerit. Scit enī illos

nihil a mendicis differre: imo miseriore esse. Illi in exiguo: hi multo egent: & rursus non tangeret si illi remedium. Attalusue affix salutantem silentio ac uultu arroganti transferit. Scit statum eius non magis habere quicquid uidendum: quam eius cui in magna familia cura contigit ægros insanosque compescere. Num moleste ferat si non reddiderit nomen aliquis ex his: quod ad castra negociantem mali: nequam mancipia ementes uedentesque: quorum tabernæ pessimæ: seruorum turba refertæ sunt: non ut puto: quod nomen boni habet: sub quo non nisi malum est. Ergo ut huiusmodi humanitatem inhumanitatemque negligit: ita ut regis habetis sub se parthos: medos: & britannos. Sed quos moeretur: continet: sed propter quos remittere arcum non tibi contigit: sed postremos & uenales: sed noui occupantes dominium. Nullius ergo mouebit contumelia. Omnes enim iter se differunt. Sapiens quidem pares illos ob æqualem stultitiam omnes putat. Nam si semel se dimiserit eo: ut aut iniuria moueat: aut contumelia: non poterit unquam esse securus. Securitas autem proprium boni sapientis est: nec committere ut in iudicando sibi contumeliā factā: honorē habeat ei quod fecit. Necesse est enim: nam quo quisque contēni moleste ferat: suscipi gaudeat. Tanta quasdam demetia tenet: ut contumeliā sibi posse fieri putat a muliere. Quid refert quod habeant quos lecticiarios habet: quod oneratas aures: quod laxa sella: æque ipudēs aial est: & nisi scientia accessit: ac multa eruditio fere cupiditatem incontinens. Quidā se a cinerario impulsos moleste ferunt: & contumeliam uocant hostiarii difficultatē: nomen cultoris superbiam: cubiculæ supercilium. O quantum iter ista risus tollendus est: quanta uoluptate iplendus animus: ex alienorum errorum tumultu contēplari getem suam. Quid ergo sapiens non accedit ad fores quas durus ianitor obsidet. Ille uero si res necessaria uocabit experiet: & illum quem querit tanquam canem acrem obiecto cibo leniet: nec indignabitur aliquid impendere ut limen transeat: cogitans: & in pontibus quibusdam pro transitu dari: itaque illi quoque quisque erit quod saluatorium publicum exerceat dominabitur. Scit emere uenalia: ille pusilli animi est quod sibi placet quod hostiario libere respondit: & uirgam eius fregit: quod ad dominum accessit & petit tornum. Facit se aduersarium quod contendit: & ut uicari par fuit. At sapiens colaphis percussus: quod facit: quod Cato cum illi os percussum esset: non excidit: non uidicauit: iniuriam non remisit quidem: sed factā negauit: maiore animo non agnouit: quam ignouisset. non diu in hoc hærebimus. Quis enim scit: nihil ex his quæ credunt bona aut mala ita uideri sapienti: ut omnibus. Non respicit quod hoies turpe iudicent: aut misere: non id quod populus sed ut sydera contrarium mundo iter intendunt: ita hic aduersus opinionem omnium uadit. Desinite ita dicere: non acciperet ergo sapiens iniuriā si cedet: si oculos illi erueret: non accipiet contumeliā si obscenorum uocibus improbis per foras ageat: si in conuiuio regis recubere infra mensam uescitur: cum seruis: ignominiosa officia sortitis iubeat: si quod aliud ferre cogere: eorumque excogitari pudori in genuo molesta possunt. In quā tuncumque ista uel numero: uel magnitudine creuerint eiusdem naturæ erunt si non tangant illud parua nec maiora quidem. Si non tangent pauca: nec plura quidem: sed ex imbecillitate uia contumeliarum non capitis ingentis animi: & cum cogitatis quantum putetis uos pati posse: sapientis sapientia. Paulo ulterius terminum positus. At illud in aliis mundi finibus sua uirtus collocauit: nihil: uobiscum esse habet. Quare & aspera & quæcumque toleratu grauia sunt: auditu & usuque refugienda eum non obruet cum eorum: cor: & qualis singulis talis uniuersis obstitet. Qui dicit illud tolerabile sapienti illud intolerabile: & animi magnitudinem iter certos fines tenet: male ait. Vicit nos fortuna nisi tota uicatur. Nec putes istā stoicam esse duriciam. Epicurus quem uos patronum inertiae uestræ assumitis: putatisque mollia ac desidiosa præcipere: & ad uoluptatem ducentia. Raro inquit sapienti iteruenit fortuna: quam poene emisit uiri uoce: uis tu fortis loquor: & illud ex toto submouere. Domus hæc sapientis angusta sine cultu: sine strepitu: sine apparatu: nullis oblectamentis ianitoribus: turbam uenali fastidio digerentibus: sed per hoc limen uacuum: & ab hostiariis liberum fortuna non transit. Scit tamen non esse illic sibi locum ubi sui nihil est. Quid si Epicurus quoque quod corpori plurimum indulget: aduersus iniurias exurgit: quid apud nos incredibile uideri potest: aut supra humanæ naturæ mensurā. Ille ait iniurias tolerabiles esse sapienti: nos iniurias non esse. Nec enim est quod dicas hoc naturæ repugnare. Non negamus res incommodas esse uerberari & ipelli: & aliquo membro carere: sed omnia ista negamus iniurias esse: non sensum illis doloris detrahimus: sed nomen iniuriæ quod non potest recipi: uirtute salua. Vter uerius dicat uidebimus. Ad contemptum quidem iniuriæ uterque consentit. Quæris quid iter duos iter sit: quod iter gladiatores fortissimos: quorum alter præmit uulnus: & constat in gradu. Alter respiciens ad clamantem populum: significat nihil esse: & iterum non patitur. Non est quod putes magnū quod diffidemus. Illud quoque agitur quod unum ad nos pertinet. Vtraque exempla hortantur continere iniurias: & quod iniuriarum umbras ac suspicionem dixerit contumelias. Ad quas despicientes non sapiente opus est uiro: sed tantum conspiciente. Quid si possit dicere utque merito mihi ista accidunt: an immerito. Si merito non est contumelia: iudicium est. Si immerito: illi qui iniusta facit: erubescendum est. Eadem illud quod contumelia dicitur in capitis mei leuitate iocatus est: & in oculorum ualitudine: & in eruium gracilitatem: & in staturam quod contumelia est. Quod apparet audire coram uno aliquid demum ridemus. coram pluribus indignamur: & eorum aliis libertatem non relinquimus quæ ipsi dicere assueuimus. locis temperatis delectamur: in modicis irascimur. Chrysippus ait quendam indignatum: quod illi uenientem aliquis maximū dixerat. In senatu sententiam edimus fidem Cornelium Nasonis generum. Cum illi corbula struto camelum depilatum dixisset. Aduersus alia maledicta mores & uitia couulnerantia fronte illi firmitas constitit. Aduersus hoc tam absurdum lachrymarum prociderunt. Tanta animorum imbecillitas est: quod ubi ratio discessit offendimur. Siquis sermonem nostrum imitatur: si quis incessum: si quis uitium aliquod corporis aut linguæ exprimit: quasi notiora illa fiant: alio imitante quod nobis faciētibz senectutem quod iuui audiant: & canos & alia ad quæ uoto peruenit. Pauper tatis maledictum quosdam percussit: quæ sibi obiecit quousque abscondit. Itaque materiam petulantibus & propter contumeliā urbanis detrahatur: si ultro illam & prior occupes. Nemo aliis risum præbuit quod ex se corporis

Vatinius hoīem natū: & ad risum & ad odium scurrā fuisse: & uenustū ac dicacē memoriā proditū ē. In pedes suos ipse plurima dicebat: & in fauces cōcīsas: sic inimicorū quos plures habebat: q̄ morbos: & in pri-
mis Ciceronis urbanitatem effugit. Si ille hoc potuit duritia oris: q̄ assiduīs conuitiis depudere didicerat.
Cur is non possit q̄ studiis liberalibus: & sapiētiae cultu ad aliquē p̄fectum puenerat. Addice q̄ genus ul-
tionis est: eripere ei q̄ fecit contumeliā uoluptatē. Solent dicere. o misere: me puto non intellexit: adeo fru-
ctus contumeliā ī sensu & idignatione patientis est. Non debet q̄dem homo esse contumeliosus. Deinde
non deerit illi: aliquādo par iuenit q̄ te quoq̄ uindictet. C. Cēsār inter cetera uitia quibus abundat: cōtu-
meliosus mirabiliter ferebat. Oīs aliqua nota feriendi: ipse materia risus benignissima: tanta illi palloris ī
sāniam testantis fēditas erat: tanta oculorū sub fronte simul latentū toruitas: tāta capitis destituti: & enu-
datis capillis asp̄si deformitas. Addice obsessam setis ceruicem & exilitatē crurū: & enormitatē pedum. Im-
mensum est si uelim singula referre: per quā in partes auosq̄ suos contumeliosus fuit: per q̄ in uniuersos
ordines: ea referam q̄ illū exitio dederūt. Asiaticum Valeriū in primis ferocem habebat uigē: & uix aequo
aīo aliena contumelias latuē: huic in conuiuio: in concione uoce clarissima: qualis ī concubitu esset uxor
eius obiecit: dii boni hunc uigē audire principem scire: & usq̄ eo licentiam peruenisse: ut non dico consula-
ri: non dico amico: sed tantū marito princeps: & adulteriū suū narret: & fastidiū. Terre contribuno militū:
sermo promanauerat languidus summo: & ī facta uoce suspectior. Huic Caius signū petenti: mō Veneris:
modo Priapī dabat: aliter atq̄ aliter exprobrās armato molliciem. Hoc ipse plucidos trepidatus ac iratos.
Coegit itaq̄ illum uti ferro: ne sapius signum peteret. ille primus inter cōiuratos manū sustulit: ille cerui-
cē mediā uno ictu decidit. Plurimū deinde undiq̄ publicas ac priuatas iniurias ulciscentiū gladiatorum ige-
stum est. Sed primus uir fuit q̄ minime uisus est. Hac rōne Caius oīa contumelias putat: & fuit ferendagē
īpatiens. Faciendarumq̄ cupidissimus. iratus fuit Herennio Marco: q̄ illū Caium salutauerat: nec īpune
cessit. Primipilariū quem caligulam dixerat. Hic. n. in castris natus: & alumnus legionum uocari solebat:
nullo noīe militibus familiarior unq̄ factus: sed iā caligulā cōiutiū & probū iudicabat conturbatus. Ergo
hoc ipsum solatio erit: ēt si uestra facilitas ultionē omiserit: futuē aliquem q̄ p̄enas exigit a procare & iuv-
perbo & iniurioso: quā uitia nunq̄ ī uno hoīe: & ī una contumelia consumunt. Respiciamus eorū exēpla
quoq̄ laudamus patientiā. ut Socratis: q̄ comedias publicatos ī se expectatos sales ī partem bonā accepit:
risitq̄ non minus: q̄ cū ab uxore Xantippe imunda aqua perfunderet. Antipheūq̄ mater barbara: & tra-
cheffa obiciebat. Respondit & deorū matrem ideā esse. Nō est in rixā colluctationēq̄ ueniendū p̄cul au-
ferendi pedes sunt: & q̄qd hōz ab īprudentioribus fiet: fieri autem nisi ab īprudentioribus non potest ne-
gligendū. Et honores & iniuria: uulgi ī promiscuo habenda sunt. Nec his dolendū: nec illis gaudendū.
Alioquin multa timore & contumeliā: aut tedio: necessaria omitemus publicis & priuatis officiis. Ali-
quando etiā salutātibz nō occurremus: dū muliebris nos cura angit: aliqd cōtra animū audiēdi. Aliquā-
do ēt ob irati potētibus detegemus hūc affectū ītemperatī libertate. Non est autē libertas nihil pati. Falli-
mur: libertas est aīum supponere iniuriis: & eum facere se ex quo solo sibi gaudenda ueniāt. exteriora de-
ducere a se. Ne īgeta agenda sit uita oīum risus: oīum linguas timent. Quis omniū est q̄ nō possit contu-
melias facere si q̄q̄ potest: diuerso autē remedio utet: sapiēs affectatorq̄ sapiētiae. Imperfectis. n. & adhuc
ad publicum se iudiciū dirigētibus hoc proponendum est. Inter iniurias ipsas contumeliasq̄ debere uer-
sari. Omnia leuiora accidunt expectantibus quoq̄ honestior est genere: fama patrimoniūq̄: hoc se fortius
gerat. Memor in prima acie altos ordines primo loco stare contumelias & uerba probosa: & ignominias
& cetera dehonestamēta uelut clamorē hostium ferat: & longinqua tela: & saxa sine uulnere circa galeas
trepidantia. Iniurias uero: ut uulnera: alia armis: alia pectori īfixa non deiectus: ne motus q̄dem gradu su-
stineat: etiam si prāmeris: & infesta ui urgeris. Cedere autem turpe est. assignatum a natura locum tuerē.
Quāris quis sit locus uiri sapientis. Aliud auxilium est huic contrariū. Vos. n. rē geritis: illi parta uictoria
est. nec repugnat uestro bono: & hāc spem dum ad uerū peruenistis aliter in aīs libenterq̄ meliora excipite
& opinione ac uoto iuuat: esse aliquē in quē fortuna nō possit ex republica est: humani generis est.

Explicit liber Senecae quomodo in sapientem cō cadit iniuria.

LVCII ANNEI SENECAE AD PAVLINVM INCIPIT LIBER DE BREUITATE VITAE.

Aior pars mortaliū Paulie naturā malignitate cōgrit: q̄ exiguum aui gignimur: q̄ hāc
tā uelociter: tā rapide dati nobis t̄pis spatia decurrāt. Adeo ut exceptis admodum paucis:
ceteros ī ipso uitā apparatu uitu destituat. Nec huic publico: ut opinant malo: turba tātū
& īprudēs uulgus igemuit. Clarorū itaq̄ uiroz hic affectus q̄relas euocauit. Inde illa maxi-
ma medicorū exclamatio est: Vitā breuē esse: lōgā artē. Inde Aristoteles cū rez natura exi-
gēti minime cōueniēs sapiēti uiro lis est. At iā aīalibus tātum indulsisse ut quina: aut dena
secula educerēt. Hoī in tam multa ac magna genito tā citeriorē terminū stare. Nō exiguū tēporis habēus:
sed multū perdidimus. Satis lōga uita: & in maximā rez cōsumationē large data est: si tota bene colloca-
ret. Sed ubi per luxum ac negligentia defluit: ubi nulli rei bonae īpediē: ultima demum necessitate cogēte:
quā ire non intelleximus transisse sentimus. Ita est: nō accēpimus breuē uitam: sed fecimus. nec īopes eius
sed p̄digi sumus. Sicut amplā & regiā opes ubi ad malū dominū puenerūt: momēto dissipant. At quis
modice: si bono custodi traditā sunt: usu grescūt. Ita aetas nostra bene disponēti multū patet. Quid de re-
rum natura quārimur: illa se benigne gessit. Vita si scias uti longa est. Aliū infatigabilis tenet auaritia. Aliū
īsuperuacuis laboribus operosa sedulitas. Alius uīno madet. Alius inertia torpet. Aliū defatigat ex alienis
iudiciis suspēsa semp ambitio. Aliū mercādi prāceps cupiditas circa oēs terras: oīa maria: spe lucri ducit.

Quosdā torquet cupido malitiā. Nōnunq̄ alienis periculis itentos: aut suis anxios. Sunt quos ingratis fer-
periorq̄ cultus uoluntaria seruitute cōsumat. Multos aut affectatio alienae fortunae: aut suae odiū detinuit.
Pluresq̄ nihil certū seq̄ntes: uaga & iconstās: & sibi displicēs leuitas: p̄ noua cōsilia iactauit. Quibusdam
nihil in quo cursum dirigāt placet: sed marcētes oscitantesq̄ facta dephendunt: adeo ut quod apud maxi-
mum poetarū more oraculi dictū est: uerū esse nō dubitem. Exigua pars est uita qua uiuimus. Carere q̄dem
omne spatiū: nō uita sed tps est. Vrgentes circūstant uitia undiq̄: nec resurgere aut in dispectū ueri attolle-
re oculos sinunt: & emerfos & in cupiditate ifixos prēmūt. Nunq̄ illis recurrere ad se licet: sed quando ali-
qua res fortuitu contigit: ueluti profundo mari: in quo post uentū quoq̄ uolutatio est: fluctuant. Nec unq̄
illis a cupiditatibus suis ociū istat. De istis me putas disserere quoq̄ in confessio mala sunt. Aspice illos
ad quoq̄ foelicitatē cōcurrēt: bonis suis effocant. Quā multosq̄ eloquentia quotidiano ostendendo igen-
spatio: sanguinē educit. Quā multi continuis uoluptatibus pallent. Quā multis nihil liberi reliq̄ circūsu-
sus clientū populū. Oēs deniq̄ istos ab ifimis usq̄ ad summos pererrat. Hic aduocat: hic adest: ille perici-
tatur: ille defendit: ille iudicat. Alius in aliū consumit. Interroga de istis quoq̄ noīa ediscunt. His illos di-
gnosci uidebis notis: ille alius cultor est. Hic illius suus nemo est. Deinde dementissima quorūdam idiga-
tio est. Quærunť de supiorq̄ fastigio: q̄ ipsis adire uolētibus nō uacauerit. Audet q̄q̄ de alterius superbi-
quæri q̄ sibi ipsi nunq̄ uacat. Ille tamen q̄q̄ est isolenti q̄dem uultus: sed aliquando respexit. Ille aures suas
ad tua uerba demisit. Ille te ad latus suū recepit. Tu non ispicere te unq̄ nō audire dignatus es. Nō est itaq̄
q̄ ista officia cuiq̄ putes quoniā q̄dem cū illa faceres nō esse cū aliquo uolebas: sed tecum esse non poteras.
Omnia licet quæ unq̄ igenia fulserunt: in hoc unū consentiāt: nunq̄ satis hanc humanarū mentiū caligine
mirabunt. Prædia sua occupari a nullo patiunt: & si exigua cōtentio ē: de modo finīū ad lapides & arma
discurrunt. In uitā suā icedere alios sinunt: imo uero ipsi ēt possessores eius futuros iducūt. Nemo iuenit
q̄ pecuniā suā diuidere uelit. Vitā unusq̄q̄ q̄ multis distribuit. Astricti sunt in continendo primor-
nīs. Simul temporistum ad iacturā uentum est: profusissimi in eo cuius unius honesta auaritia ē. Libet
itaq̄ ex seniori turba cōpræhendere aliquem: puenisse te ad ultimū ætatis humanæ uidemus. Ceteris
tibi uel supra præmitur annus. Age dū ad cōputationem ætatē tuā reuocas. Dic quantū ex isto tēpore cre-
ditor: quantū amica: quantū res publica: quantū cliens abstulerit: quantū lis uxor: quantū seruorū coercio:
quantū officiosa per urbem discursatio. Adice morbos quos manu fecimus. Adice q̄ & sine usu iacuit.
Videbis & pauciores annos habere q̄ numeras. Repete memoriā tecū: quādo certus cōsiliū fueris: quotus
q̄q̄ dies ut destitueras recesserit: q̄ tibi usus fuerit quando in statu suo uultus: quando aīus itrepidus: q̄
tibi in tam longo æuo facti operis sit. Quā multi uitā tuā diripuerit te non sentiente q̄d perderes.
Quantum uanus dolor: stulta lætitia: auida cupiditas: blanda conuersatio abstulerit. Quam exiguum ti-
bi de tuo relicū sit: itelligas te imitaturū mori. Quid ergo est in causa: tāq̄ semp̄ uicturi uiuitis. Nunq̄ uo-
bis frugalitas uia succurrit. Non obseruatis quantum temporis trāsierit: uelut ex pleno & abundanti p̄di-
eis: cum iterim fortasse ille ipse alicui uel homini uel rei donatus ultimis dies sit. Oīa tanq̄ mortales time-
tis. Oīa tanq̄ imortales concupiscitis. Audies pluresq̄ dicētes: a quinquagesimo in ociū secedam: sexagesi-
mus annus ab officiis me dimittet: & quē tandē lōgioris uitæ pedē accipis. Quis ista sicuti disponere pa-
rietur? Nō pudet te reliq̄as uitæ referuare: & id solum tempus bonæ menti destitire: quod in nullā rē con-
ferri possit. Quā sepe est tunc uiuere icipere: cū desinendū est: q̄ tam stulta mortalitatis obliuio a quinquage-
simū annum differre sana consilia: & deinde uelle uitā ichoare: in quo pauci perduxerunt. Potentissi-
mis & i altū sublatis hoībus excidere uoces uidebis: q̄bus ociū optēt: laudent: oībus bonis suis præferant.
Cupiūt iterim ex illo fastigio suo si tuto liceat descendere. Nā ut nihil extra laceffit: aut quatiat in te ipsa
fortuna ruit. Diuus Augustus cui plura q̄ ulli præstiterūt: non desunt getem sibi præcari: uocationē a re
publica petere. Omnis eius sermo ad hoc semper reuolutus est: ut separet ociū. Hic labores suos etiā si fal-
so: duci tamen oblectabat solatio. Aliquando se uicturū: sibi: in quadam ad senatum missa epistola: cū re-
gem suam non uacuam fore dignitatis: nec a priore gloria discrepātem: pollicitus esset: hæc uerba iuenit.
Sed ista fieri speciosius q̄ promitti possunt: me tamē cupido tēporis optatissimi mihi prouexit: ut quā rex
lætitia morat adhuc pciperē aliqd uoluptatis ex uerborū dulcedie. Tanta uisa est res ociū: ut illam q̄a uis
non poterat: cogitatione præsumeret: q̄ omnia uidebat: ex se uno pendentia: q̄bus oībus gemētibusq̄ for-
tunam dabat illū dicit letissimus cogitabat: quo magnitudinem suā exueret. Eperius erat q̄ntum illa bo-
na p̄ oēs terras fulgentia sudoris exprimerent: q̄tū occultarū solitudinū tegerent: cū ciuibz primū: deu-
de cū collegis nouissime cū affinibus: coactus armis decernere: mari terræq̄ sanguinem fudit: per Mace-
doniā: Siciliā: Aegyptū: Syriā: Asiamq̄ & oēs prope oras bello circūactus: romana cæde delapso exercitus
ad externa bella cōuertit. Dū alpes placat: imixtosq̄ medie paci: & iperio hostes perdomat. Dum ultra Ar-
chenū Eufraten & Danubiū terminos mouet in ipsa urbe: murene coepi omnis lepidi egunatoz: in cum
mucrones acuebant. Nondū hōz effugerat isidias: filias & tot nobiles iuuenes adulterio uelut sacramen-
to adacti: iam in fractā ætatē terribat plufq̄ iteq̄ timenda cū. Antonio mulier hæc ulcera cū ipsis mē-
bris affiderat: alia subnascebant uelut graue multo sanguine corpus: partes semper aliq̄ rumpebant. Itaq̄
ociū optabat in huius spe: & cogitatione labores eius residebat. Hoc uotum erat eius q̄ uoti compotes ta-
cere facere poterat. M. Cicero inter Catilinas: clodios iactatus: pompeiosq̄ & crassos: partim manifestos
inimicos: partim dubias amicos dum fluctuat cum publica: & illam pereūtē tenet: nouissima abductus:
nec secundis rebus quietus: nec aduersarum patiens: quotiens illum ipsum consulum suū nō sine causa
sed sine fine laudatum detestat: q̄ flebiles uoces exprimit in quadam ad Acticum epistola: iam uictor p̄-

Pompeio adhuc filio in hispania fracta arma resouente. Quid agam inq̄d: hic quæris: moror in tusculano meo semilibere. Alia deinceps addicit qbus & priorâ ætatē cōplorat: & de præsentī quærit: & de futura desperat. Semilibere se dixit Cicero: at me Hercules nunq̄ sapiēs in tā humile nomen pcedat: nunq̄ semilibere erit. Integra semp libertatis: & solide solutus & sui iuris altior cæteris. Quid enim supra eum potest esse: q supra fortunā est. Liuius drusus uir acer & uehēmēs cū leges nouas: & mala Gracchana mouisset: stipatus ingenti totius Italæ cœtu: exitū regē nō prouidēs: quas nec agere licebat: nec tā libere erat inchoatas relin- quere: execratus inq̄t tam a primordiis uitam: dī dixisse unī sibi: nec puero qdem unq̄ ferias cōtigisse. Ausus est enim & pupillus adhuc & prætextatus: iudicibus reos cōmēdare: & gratiā suā iterponere tā efficaci ter ut qdam iudicia constet ab illo raptā: quo non erūperet tam imatura ambitio. Sciēs in malū igēs: & priuatū: & publicā euasurū illā tā festinatā audaciā. Sero itaq̄ querebat: nullas sibi ferias contigisse a puero: sed: riosus: & foro grauis disputat: an ipse sibi manus abstulerit. Subito enī uulnere per unguē accepto: cū col- lapsus est aliquo dubitante: an mors uolūtaria esset in illo: an tempestiua. Supuacū est cōmemorare plu- res: q cū aliis foelicissimi uident: ipsi in se uegē testimoniū dixerunt: per ostensionem actū animoꝝ ipsoꝝ: sed his qrelis nec alios mutauerūt nec seipsos. Nā cū uerba erūpent: effectus ad cōsuetudinē relabunt: no- stra meherculæ uita: licet supra mille annos exeat: in artificimū cōtrahat. Ista oīa nullū nō sæculū deuora- bit. Hoc uero spatiū quis natura currit: rō dilatat: cito nos effugiat necesse est. Nō enī apphēditis: nec re- tinetis: uelocissime omni rei morā facitis: sed abire ut rē supuacū ac reparabilē finitis. In primis autē & il- los numero: q nulli rei: nisi uino ac libidini uacant. Nulli enim turpius occupati sunt. Cæteri etiā si uanæ gloriæ imaginē teneat: speciose tamē errāt. Licet auaros mihi: licet uel iracundos enumeres: uel bellatores: omnes isti uiriliter peccāt. In uenerē ac libidinē piectoz: inhonesta labes est. Oīa istoz tpa excute. Aspice q̄ diu computet: quādiu ifidient: q̄diu timeāt: quādiu colant. q̄ntū uadimonīa sua atq̄ aliena occupēt: q̄ntū cōiuiua quæ iā ipsa officia sunt. Videbis quēadmodū illos respirare nō sināt uel mala sua uel bona. Deniq̄ iter oēs conuenit: nullā rē bene exerceri posse ab hoīe occupato. Nō eloquētiā: non liberales disciplinas: q̄n- do districtus animus nihil aliū recipit: sed omnia uelut iculcata respuit. Nihil minus est hoīs occupati q̄ uiuere. nullius rei difficilior est sciētiā. Professores aliquaz artiū uulgo multiq̄ sunt. Quādā uero ex his pueri admodū ita pcepisse uisi sunt: ut et præcipere possent. Viuere in tota uita discendū est. Quod magis mirandū est in tota uita discendū est mori. Tot maximi uiri relictis oībus ipedimentis: cū diuitiis: officiis: uoluptatibus renūciassent. hoc unū in extremā usq̄ ætatē ægerūt: ut uiuere scirēt. Plures tamē ex his non dum se scire cōfessi e uita obierūt. Nedū ut isti sciāt: magis mihi crede: & supra humanos errores eminē- tis uiri est: nihil ex suo tēpore deliberare: & ideo uita eius lōgissima est. Quidā quātūcūq̄ potuit: totū ip- si uacauit. Nihil ide iculcū ocisumq̄ uacauit. Nihil sub alio fuit: neq̄ enim quicq̄ repperit dignū quod cū tēpore suo pmutaret. Custos eius parcissimus. Itaq̄ satis illi fuit. His uero necesse est defuisse: ex quoz uita multū plus tulit. Nec est q̄ putes hinc illos itelligere damnū suum: plærosq̄ certe audies ex his quos ma- gna felicitas grauat iter clientū greges: aut causaz actiones: aut cæteras honestas miseras exclamare. in- terdū mihi non uiuere licet: qd ni non liceat. Omnes illi q te sibi aduocant: tibi adducūt. ille reus quot dies abstulit: quot ille cādīdatus: quot illa anus: efferēdis hæredibus lapsa: quot illa ad irritādā auaritiā captan- tiū similtas æget. Quot ille potērior amicus q nos: non in amicitia: sed in apparatu habet. Dispunge inq̄ ac recense uitæ tuæ dies: uidebis paucos admodū & ridiculos apud te resedisse. Affecutus ille quos optaue- rat falces cupit ponere: & subīde dicit. Quando hic annus præteribit. Facit ille ludos quoz sortem sibi ob- tingere magno æstimauit. Quando inq̄ istos effugiam. Diripit ille toto foro patronus: & magno concur- su omnia ultra q̄ audiri potest cōplet. Quando inq̄ res pferent. Præcipitat quisq̄ uitam suā: & futuri de- siderio laborat præsentīū tedio. At ille q nullū non tēpus in usus suos cōfert: q omnes dies tanq̄ uitam or- dinat: nec optat crastinū: nec timet. Quid enī est qd iam ullam horā nouæ uoluptatis possit afferre. Oīa uo- ta ad facietatē pcepta sunt: de cætero foro fortuna ut uolet ordinet: uita iā in tuto est. Huic at potest detra- hi nihil: addici sic: sicut aliq̄s uentre quoz admodū saturo: iam non pleno: aliqd cibi quod nec desiderat ca- pit. Nō est itaq̄ q̄ quemq̄ ppter canos: aut rugas putes diu uixisse. Non ille diu uixit: sed diu fuit. Quid. si illū multū putas nauigasse: si sæua tēpestas a portu exceptū huc & illuc tulit: ac uiribus uentoz ex diuer- so fruētū p eadem uestigia in orbē ægit. Nō ille multū nauigauit: sed multū iactatus est. Mirari soleo cū uideo aliquos tēpus petere: & eos q rogant facillimos. illud uterq̄ spectat: propter quod tempus petatum est: ipsum tēpus qdem neutri quasi petis: quasi nihil dat. Res oīum præciosissima ludit. Fallit autē illos: q̄a res incorporalis est: q̄a sub oculis non uenit. Ideoz uilissima æstimat. imo pœnæ nullū præciū eius: est an- nua cōgiaria hoīes charissimi accipiūt: & in his aut laborē: aut operā: aut diligētiā suā locāt: nemo æstimat tēpus. Utunt illo laxius quasi gratuito. At eodē ægros uide si mortis periculū etiā ad motum est propius: medicoz genua tangentes: metuūt capitale suppliciū: omnia sua ut uiuāt paratos ipendere: tanta in illius discordia affectuū est. Quod si possent quēadmodū præteritoꝝ annoꝝ cuiusq̄ numez proponi sic futu- roꝝ: quomodo illi q paucos uiderūt superesse trepidarent: quō illis parcerēt. At qui facile est: quis exigū- um dispensare q̄ certū est. Id debet seruari diligētius: q̄ ne scias quādo deficiat. Nec est tamen quod igno- rare putes illos q̄ chara res sit: dicere solent eis quos ualidissime diligunt paratos se partē annoꝝ suoz da- re: dant: nec itelligunt. dant at ita: ut sine illoꝝ icremēto sibi detrahāt: sed hoc ipsum an detrahant nesciūt: ideo tolerabilis est illis iactura detrimēti latentis. Nemo restituet annos: nemo iterum te tibi reddet. Ibit qua coepit ætas: nec cursum suum: aut reuocabit: aut supprimeret: nihil autem tumultuabis. Nihil admo- uebit uelocitatis suæ: tacita labes: nō illa se regit impio: nō fauore populi longius pferet. Sicut missa est

obos ones q
Zullo 2. 16
Zatres tpora
in t. 1. 1. 1. 1.
in t. 1. 1. 1. 1.
in t. 1. 1. 1. 1.

DE BREVITATE VITAE

a primo decurret: nūq̄ deuertet: nūq̄ remorabit. Quid fiet: tu occupatus es: uita festinat. *Mors interitū*
 aderit: cui uelis nolis uacādū est. Pōt ne q̄s sensus hominū: eoz: dico q̄ prudentiam iactāt: operosius occu-
 pari sibi: ut melius possint uiuere. Impēdio uitae uita istruunt. Cogitationes suas in lōgū ordināt. Maxima
 porro uitae iactura dilatio est: illa primū quēq̄ extrahit diem: illa eripit praesentia: dū ulteora promittit.
 Maximū uiuēdi ipedimētū est. expectatio quae pēdet ex crastino: perdis hodiernū. Quod in manu for-
 nae positū est disponis: quod in tua dimittis: quo spectas quo te extēdis. Omnia quae uetura sunt: in certo
 iacēt. Propitius uiue: clamat ecce maximus uates: uelut diuino orae instinctus: salutare carmen canit. *Opti-*
 ma quaeq̄ dies miseri mortalibus aui. Prima fugit. quid cūctaris inq̄: quid cessas: nisi occupas fugit: cū oc-
 cupaueris tamē fugiet. Itaq̄ cū celeritate temporis utendi uelocitate certandū est: uelut extorrete: rapidos
 nec semp casuro: cito hauriēdū est. Hoc quoq̄ pulcherrime ad exprobandū infinitā cognitionē: q̄ nō opti-
 mam quāq̄ aetate: sed diē dicit. Quid securus intanta temploꝝ fuga lētus mēses tibi annos: & longā serie
 utcūq̄ auiditati tuae uisum est exporrigis: de die tecū loquī: & de hoc ipse fugiēte. Nō dubiū est ergo qn
 prima quaeq̄ optima dies fugiat mortalibus miseris & occupatis: quoz̄ pueriles adhuc animos senectus
 opprimat: ad quā imperat: inermesq̄ ueniūt. Nihil enim puīsum est subito illā nec opinantes incederunt.
 Accidere ei quotidie nō sentiebāt: quēadmodū aut sermo: aut lectio: aut aliq̄ iterior cogitatio iter fatigat
 decipit. puenisse ante scitū: q̄ appropinq̄sserit: ita hoc iter uitae assiduū excitatissimū: quod dormientes uigili-
 tesq̄ eodē gradu facimus: occupatis nō apparet nisi in fine. Quod proposui si in partes uelim & argumen-
 ta diducere: multa mihi occurrēt: per quae probē breuissimā esse occupatoꝝ uitā. Solebat dicere Fabianus
 nō ex his cathedrae philosophis: sed ex ueris & antiquis: cōtra affectus ipetum nō subtilitate pugnādū.
 Nec minutis uulnēribus: sed incurfu aduertēdā acie nō probā. Cauillationes enim cōrēdi debere non uelli
 cari. Tamē ut illis erro exprobes suos docēdi nō tantū deplorādū sunt. In tria tempora uita diuidit: quod
est: quod fuit: & quod futurū est. Ex his quod agimus breue est: quod acturi sumus dubiū: quod agimus cer-
tum. Hoc est enim in quo fortuna ius perdidit: quod in nullius arbitriū reduci pōt. Hoc amittunt occupa-
 ti: nec enim illis uacat praeterita respicere: & si uacet ininscunda est praeteritae rei recordatio. Inuiti namq̄
 ad tēpora male exacta animū reuocāt: nec audēt ea retractare: quoz̄ uita ēt aliquo praesentis uoluptatis le-
 nocinio surripiebat retractādo paciscunt. Nemo nisi quo omnia acta sunt: sub censura sua: quae nunq̄ falli-
 tur: libenter se in praeteritū torquet ille qui multa ambiciose concupiit: supbe contempsit: & ipotenter ui-
 cit: icidiose decepit auare rapuit: prodige effudit: necesse est memoriā suā timeat. At qui haec pars tempo-
 ris nostri sacra dedicatā: omnes humanos casus supergressa: extra regnum fortunae subducta: q̄ nō inopia
 nō moeris: nō morboꝝ incurfus exagitat. Haec nec turbari nec eripi pōt perpetua eius & itrepida posses-
 sio est. Singuli tamen dies: & hi per momenta praesentes sunt. At praeteriti tēporis: oēs cū uiseritis aduer-
 ad arbitriū tuum se inspiciat detineri patiunt. Quod facere occupatis nō uacat. Secura & geta mens ē
 in oēs uitae suae partes discurrere. Occupatoꝝ ai cum uelut sub iugo sunt flectere se ac respicere non pos-
 sunt. Abiit igit̄ uita eoz̄ in pfundum: & ut nihil prodest: licet q̄tumlibet igeras: si non subest quod exi-
 piat ac seruet: sic nihil refert q̄tum tēporis stes: si nō est ubi subsideat: per quas illos foratosq̄ aios transmi-
 titur. Praesens tēpus breuissimū est: adeo q̄dem ut q̄busdam nullum uideat: in cursu enī temp̄ est. Fluit
& praecipitat ante desint esse: q̄ uenit. Nec magis moram patit q̄ mundus: aut sydera: quoz̄ in te geta lem-
 per agitatio: nūq̄ in eodem uestigio manet. Solum igit̄ ad occupatos praesens pertinet tempus: quod tam
 breue est: ut arripi nō possit. & idipsum illis districtis sub multa subducit. Deniq̄ uis scire q̄ nō diu uiuāt:
 uide q̄ cupiāt diu uiuere: decrepiti senes paucoz̄ annoz̄ accessionē uotis mendicant. Minores natu seipso
 esse fingunt: mendacio sibi blandiunt: & tam libentes se fallunt: q̄ si fata una decipiant. Iam ergo cū aliqua
 imbecillitas mortalitatis admouit quēadmodū pauentes moriunt: nō tanq̄ exeant de uita: sed tanq̄ extra-
 hant. Stultos se fuisse ut non uixerint clamitant: & si modo euaserint ex illa ualitudine: in ocio uicturos.
 Tunc q̄ frustra parauerint: q̄bus non fruēt: q̄ in cassum ois labor ceciderit cogitāt. At q̄bus uita pcul ab
 omni negocio agit: quid ni speciosa sit: nihil ex illa delegat: nihil alio atq̄ alio spargit: nihil inde fortunae
 tradit: nihil negligentia interit: nihil largitione detrahit: nihil superuacuum est: tota ut ita dicam: in reddi-
 tu est. Quātulacūq̄ itaq̄ abūde sufficit: & idē quādocūq̄ ultimus dies uenerit: nō cunctabit uis sapiēs se
 ad mortē certo gradu. Queris forte quos occupatos uocē. Nō est quod me solos putes dicere: quos a basi-
 lica immensi deide canes eliciūt: quos aut in sua uidet turba speciosius elidi: aut in aliena contēptius: quos
 officia domibus suis euocant: ut alienis foribus illidant: hastā praetoris infami lucro laborāt: lucus & quae
 neq̄ superatior exercet. Quorū dā ocīū occupatū est in uilla: aut in lecto suo: in media solitudine quis ab
 oibus recesserunt: sibi ipsi molesti sunt. Quoz̄ nō ociosa uita est dicenda: sed desidiosa occupatio. Illum enī
 ociosum uocas: qui corinthia paucoz̄ futuro praeciosa: anxia subtilitate cōtinuat: & maiore dieꝝ parte in
 eruginosis lamellis cōsumit: qui in te roma coenā pro facinus: ne romanis q̄dem uitriis laboremus seclator
 pueroz̄ rixatiū sedet: qui uictoz̄ suoz̄ gregis mercantiū & coloz̄ paria deducit: qui athletas nouissimos
 pascit. Quid illos ociosos uocas: q̄bus apud tonsorem: multae horae transmittunt: dum decerpit: sed pro
 xima nocte succreuit: dum de singulis capillis in cōsiliū itur: dum aut disiecta coma restituit: aut deficiēs
 hinc atq̄ ilinc in frontem cōpellit: quomodo nascunt si tonsor paulo negligētior fuit: tanq̄ uigē tonderet.
 Quomodo excādesūt: siq̄d ex iuba sua decisum est: siquid extra ordinē iacuit: nisi oīa sua in annulos su-
 os reciderunt. Quis est istoz̄ qui nō malit rēpublicā suā turbari q̄ comā. Qui nō sollicitior sit de capitis
 sui decore q̄ de salute. Qui nō cōprior esse malit q̄ honestior. Hos tu occisos uocas inter pectinē speculūq̄
 occupatos. Quid illi qui in cōponēdis: audiēdis: discēdis canticis operati sunt: dū uocem eius redū cursum

natura & optimū & simplicissimū fecit in flexu modulationis: sepiissime torq̃nt. Quorū dīgitī aliquod in
ter se carmē mentiētes semper sonant: quorū cum ad res serias etiam saepe tristes adhibiti semper exaudif
tacita modulatio. Non habent isti ocīū: sed iners negocium. Cōiuiua mehercule horū non posuerim inter
uacantia tēpora: cum uideā q̃ solliciti argentū ordinent: q̃ diligenter exoletorum suorū tunicas succingant:
q̃ suspensī sint. quomodo aper a coco cāsus exeat. Quanta celeritate signo dato: gladii ad ministeria decur
rant. Quanta arte scindantur aues in frustra nō enormia: q̃ curiose īfœlices puerulī ebriorū sputa detergāt.
Ex his laudantiæ lauritiæq̃ fama captas: & usq̃ eo in omnes uitæ successus mala sua illos sequuntur. Vt
nec bibant sine ambitione: nec edant. Nec illos quidem inter ambitiosos numeraueris: qui sella se & lecti
ca huc & illuc ferunt: & ad gestationū suarū quasi deferere illas nō liceat: horas occurrūt: quos quādo laua
ri debeant: quando: noctare: quādo cœnare: alius admouet: & usq̃ eo nimio delicati animi lāguore soluū
tur: ut per se scire non possint an esuriāt. Audio quēdā ex delicatis: si modo delitiæ uocandæ sunt: uitam
& cōsuetudinē humanā dediscere. Cum ex balneo inter manus elatus & in sella positus esset: dixisset iter
rogando iam sedeo. Hunc tu ignorantē an sedeat: putas scire an uiuat: an uideat: an ociosus sit: nō facile di
xerim: utrū magis miserear si hoc ignorauit: an se ignorare finxit. Multaq̃ qdē regū obliuionem sentiunt:
sed multaq̃ imitās. quādā uitia illos quasi fœlicitatis argumēta delectāt. Nimis humilis & cōtēpti homi
nis esse uidet scire quid faciat. In hūc & minimos multa mentiri: ad exprobādā luxuriam puta. Plura me
hercule prætereunt q̃ fingunt: & tanta incredibiliū uitiorū copia ingenioso in hunc unū seculo processit.
ut iam mimorū arguere possimus negligentiam: eē aliquē qui usq̃ eo delitiis interierit: ut an sedeat alteri
credat. Nō est ergo ociosus hic: aliud nomen imponas. Aeger est immo mortuus est: ille ociosus ē cui ocīi
sui cōsensu est. Hic uēro semiuiuus qui ad itelligendos corporis sui habitus iudice opus ē. Quō potest hic
alicuius temporis dominus esse: per se singulos longum est: quorū aut laterculi: aut pila: aut excoquendi
in sole corporis cura cōsumpsere uitā. Non sunt ociosi quorū uoluptates multū negociū habent. Nam de
illis nemo dubitabit: quin operose nihil agant: q̃ in litterarū iutilium studiis detinent. quæ iam apud ro
manos quorū magna manus est. Græcorū iste morbus fuit: quæ rere quē numeq̃ remigū Vlyxes habuif
set: prior scripta esset Ilias: an odyssæa? Præterea an eiusdem esset auctoris? Alia deinceps huius notæ: quæ
siue cōtineas: nihil tacitam cōscientiā uiuat: siue proferas nō doctior uideberis: sed molestior. Ecce Roma
nos quorū inuasit inane studiū superuacua discēdis. His diebus audiui quēdā sapientē referentē: q̃ primus
naualī prælio Tullius uicit: primus Curius Dentatus in triūpho duxit elephātes: etiā si nūc ista ad uerā glo
riam nō tendūt: circa ciuiliū tamē oporū exēpla uersant. nō est profutura talis scientia: est tamen quæ nos
speciosa regū uanitate detineat: hoc quorū quærētibus remittamus. Quis romanis primus persuasit nauē
cōscendere? Claudius is fuit: Candes ob hoc ipsum appellatus: q̃ plurimū tabularū cōtextus candes apud
antiquos uocat. unde tabule codices dicunt. & naues nunc quorū quæ ex antiqua cōsuetudine cōmeatus
subeunt: candicare uocantur. Sane & hoc ad rem pertineat q̃ Valerius Coruinus primus Mēsanā uicit: &
primus ex familia Valerianorū urbis captæ in se translato nomine Messana appellātus est: paulatim q̃ uul
go permutante litteras: Messala dictus est: nunc & hoc qdē curare permittas q̃ primus L. Sylla ī circo leo
nes dedit: cum alioquin alligati tūc detinerēt ad cōficiendos ex missis a rege Otto ioculatores: & hoc sane
remittat. Nū & Pōpeiū primū in circo elephātorū duodeuiginti pugnā ædidisse: cōmissis in ore prælii: no
xiis hominibus ad ullam rem bonam pertinet: princeps ciuitatis & inter antiquos principes ut fama tradi
dit bonitatis eximie memorabile putauit spectaculi genus: nouo more perdere homines depugnant pagē
est lacinantur: parum est ingenti mole aialium exterrantur: satius erat ista in obliuionē ire: ne quis postea
potens disceret inuideretq̃ rei minime humanæ. O quantum caliginis mentibus humanis obicit magna
fœlicitas: ille se supra regū naturam esse tunc credidit cum tot miserorū hominum cateruas: sub alio cælo
natis beluis obiceret: cum bellum iter tam disparia aialia committeret: cum in conspectu populi romāi
multū sanguinis funderet: mox plus ipsum fundere coacturus. At idem postea alexandriam perfidia dece
ptus ultimo mancipio transfodiendū se præbuit: tū demū itellecta inani iactatione cognouimus sui. Sed
ut illo reuertar unde decessi & in alia materia ostendā superuacua quorūdam diligētiam: idem enarrabat
Meteliū uatis in Sicilia pœnis triumphantē unū oīum romanorum ante currū cētum & uiginti captiuos
elephantes duxisse. Syllam ultimū romanorū protulisse pomcerium: qdē nunq̃ puinciali sed italico agro
acq̃sito mos proferre apud antiquos fuit. hoc scire magis prodest q̃ aduentinū montē extra Pōpeium esse
ut ille affirmabat propter alterā ex duabus causis: aut q̃ plebs eo secessisset: aut q̃ remo auspicante illo loco
aues nō addixissent: alia deinceps innumerabilia: quæ aut ficta sunt mēdaciis: ut similia. Nam ut cōcedas
omnia eos fide bona dicere ut ad præstationē scribant: tamen cuius ista errores minuent: cuius cupidita
tes præmant: quem fortio rem: quem iustiorē: quem liberaliorem facient. Dubitare se interim Fabianus
noster aiebat: an satius esset nullis studiis admoueri: q̃ his implicari. Soli oīum ociosi sunt q̃ sapientiæ ua
cāt: soli uiuunt: nec enim suam tantum ætatē bene tuent omne æuum addiiciunt: quicqd annorū ante il
los actū est: illis acq̃situm ē: nisi ingrati sumus. Illi clarissimi sacrarū opinionum conditores: nobis
nati sunt: nobis uitam præparauerunt: ad res pulcherrimas ex tenebris ad lucē eruptas: alieno labore de
ducimur: nullo nobis seculo interdictū est: in omnia admittimur. & si magnitudine animi egredi huma
næ imbecillitatis angustias libet: multum per quod spatiemur temporis ē. Disputare cum Socrate licet:
dubitare cum Carneade: cum Epicūro quiescere: hominis naturā cum Stoicis uincere: cum Cinicis exce
dere: cum rerū natura in consortiū omnis æui patias incedere: quid nī ab hoc exiguo & caduco temporis
transitu. in illa nos toto demus animo: quæ imensa: quæ eterna sunt: quæ cum melioribus cōmunia. Istā

DE BREVITATE VITAE

qui pro officia discursant: qui se aliosque inquietant: cum bene insanierint: cum omnium limina quotidie perambulauerint: nec ullas apertas fores praeterierint: cum per diuersas domos meritoriam salutationem circumlerint: quorum quemque ex tam immensa & uariis cupiditatibus districta urbe poterunt uidere: multi erunt quoque illos: aut somnus: aut luxuria: aut inhumanitas submoueat: qui multi qui illos cum diu torserit: simulata festinatione transcurrant: qui multi per refectum clientibus atrium prodire uitabunt: & per obscuros aditum aditus profugient: quasi inhumanius sit decipere quam excludere: qui multi ex hesternae crapula semilomnes & graues illis miseriis somnum suum rumpentes: ut alienum expectent uix alleuatis labiis in susurratum millies nomen excitatione superbissima reddent: nos in ueris officiis morari putamus: licet dicamus: quod Zenonem: qui Pithagoram quotidie & Democritum ceterosque antistites bonae artium: quod Aristotelem & Teophrastum uolent habere quam familiarissimos: nemo horum non uacauit: nemo non uenientem ad se beatorem amantoremque sui dimittet: nemo quam uacuis a se manibus adire patiatur: nocte conuenienti ad se beatorem omnibus mortalibus possunt horum te mori nemo coget: omnes docebunt: horum nemo annos tuos contemnit: suos tibi tribuit: nullius ex his sermo periculosus erit: nullius amici capitalis sumptuosa obseruatio. Trahes ex illis quicquid uoles: per illos non stabit quo minus plurimum quantum coeperis haurias: quae illi foelicitas: quam pulchra senectus manet: quam se in horum clientela contulit: habebit cum quibus de minimis maximisque rebus deliberet: quos de se quotidie consulata: a quibus audiat uerum sine contumelia: laudetur sine adulatione. Ad quorum se similitudinem effingat. Solemus dicere non fuisse in nostra potestate quos sortiremur parentes forte nobis datos: nobis uero ad nostrum arbitrium nasci licet: nobilissimorum ingeniorum familiae sunt. Elige inquam ascisci uelis: non in nomen tantum adoptaueris: sed in ipsa bona quae non sunt sordide nec maligne custodienda: maiora sunt quo illa a pluribus diuiseris. hi tibi dabunt ad aeternitatem iter: & te in illi loci ex quo nemo eiicere subleuabit: haec una ratio est extendenda mortalitatis: imo immortalitatem uertendi honores & monumenta. Quicquid aut decretis ambitio iussit: aut operibus extraxit cito subruunt: nihil non longa demolitur uetustas: & mouet oculus: quod consecrauit sapientia nocere non potest: nulla delebit aetas: & nulla diminuet sequens: ac deinde semper ulterior aliquid ad uenerationem confert. Quoniam quidem in uicio uersa inuidia simplicius longe posita miramur: sapientis ergo multum patet uia: non idem illum qui ceteros terminos includit solis generis humani legibus soluitur: omnia illi saecula ut deo seruiunt: transiunt tempus aliquod hac recordatione comprehendit: inflat: hoc utitur: uentura est hos percipit: longa illi uita facit omnium temporum in unum collocatio: illorum breuissima ac sollicitissima aetas est: qui praeteritorum obliuiscuntur: praesentia negligunt: de futuro timent. Cum ad extrema uenerint: sero intelligunt miseri: tandiu se dum nihil agunt occupatos fuisse. Nec est quod hoc argumento probari putes longa illos agere uitam: quia interdum mortem inuocat: uexat illos imprudentia incertis affectibus & icurrentibus in ipsa quae metuunt: mortem saepe ideo optant: quia timet. Illud quoque argumentum non est quod putes diu uicturum quod saepe illis longus uidetur dies quod dum ueniant ad conditum tempus coenae tarde uel horas quaerunt: nam si quando illos deserunt occupationes in ocio relictis aestuant: nec quomodo disponant ut extrahant sciunt: itaque ad occupationem aliquam tendunt: & quod interiacet omne tempus graue est: tam in herculeos quam quando dies muneris gladiatori indidit. Aut cum alicuius alterius uel spectaculi uel uoluptatis expectat constitutum: transire medios dies uolunt. Ois illis speratae rei longa dilatio est ad illud tempus quod amanti breue est & praecipue breui usque in ultimo uicio: aliunde enim alio transfugiunt & consistere in una cupiditate non possunt: non sunt illi longi dies sed inuisi. At contra quam exiguae noctes uidentur quas in complexu scortorum aut uitio exigunt. Inde & iam poetarum furor fabulis humanos errores alentium: quibus uisus est Iuppiter uoluptate concubitus clementer duplicasse noctem. Quid aliud est uitia intendere: quam auctores illis inscribere deos: & dare morbo: exemplo dignitatis excusata licentiam: possunt istis non breuissime uideri noctes: quas tam care mercantur diem noctis expectatione perdunt: nocte lucis mortem. Ipse uoluptates eorum trepidam & uariis terroribus ingere sunt: subitque cum maxima exultatione sollicita cogitatio. Haec quod diu ab hoc effectu reges sua fleuere potentiam: nec illos magnitudo fortunae suae delectauit: sed uenturus aliquando finis exterruit: cum per magna temporum spatia porrigeret exercitum: nec numerum eius: nec mensuram comprehenderet. Persae rex insolentissimus lachrymas fudit: quod intra centum annos nemo ex tanta iuuentute superfuturus esset: at illis erat ad moturus satum: ille flebat: perditurusque alios in terra: alios in mari: alios in praelio: alios in fuga: & intra exiguum tempus consumpturus illos: ceterum annum timebat. Quid quod gaudia eorum quoque trepida sunt. non enim solidis causis ininitis: sed eadem quae oriuntur uanitati turbant. Qualia autem putes tempore esse et ipsorum confessione misera: cum haec quoque quibus se attollunt: & super hominem efferunt pagae sincerae sunt: maxima quaeque bona sollicita sunt: nec ulli fortunae minus bene quam optime creditur: alia infelicitate ad tuendam foelicitatem opus est: & pro ipsis quae successerunt uotis: uota facienda sunt. Omne enim quod fortuito euenit: instabile est: quod altius surrexit opportunum est in occasum. Neminem porro casura delectant: miserrima ergo necesse est non tantum breuissimam uitam eorum esse: qui magno parant labore quod maior possideant: operose assequuntur quae uolunt: anxii tenent quae assueti sunt. Nulla interim nunquam amplius reddituri temporis est ratio. Nouae occupationes ueteribus substituantur. spes spem excitat. Ambitionem ambitio: miseriae non finis quaeritur: sed materia mutat. nostros honores torserunt: plus temporis alieni efferunt: candidati labore destituimus. suffragationes incipimus: accusandi deposuimus molestiam. iudicandi nascimur: iudex delit esse quaesitor est. alioque bonorum mercenaria procuracione conuenit. suis operibus detinent. Marium caligo dimisit: consolatu exerceat. Quintus dictaturam properat praetura ab aratro reuocabitur: ibi in poenos non tantum matura rei. Scipio: uictor Hannibal: uictor Anthiochi: sui consulatus decus: fraterni sponfor: ne per ipsum mora sit cum loue reponeret:

et consolatione statim ad p[ro]hib[itu]m
 ciuiles seruatore agitantur seditiones: & post fastidiosos a iuvene æquos honores iam senē cōtumacis exi-
 lii delectabit ambitio: nunq̄ deerūt uel foelices uel miseræ solitudinis causæ per occupationes interclude-
 tur ocī nūquā agef: semper optabif. Excerpe itaq; de uulgo Pauline clarissime: & in tranquiliorem portū
 nō pro ætatis spatio iactatus tandē recede: cogita quot fluctus subieris: quot tēpestates partim priuatas su-
 stinueris: partim publicas in te cōuerteris. satis iam per laboriosa & inquieta documēta exhibita uirtus ē.
 experire quid in ocio faciat maior pars ætatis: melior reipub. data sit. Aliqd temporis tui sume etiam tibi:
 nec ad segnē aut inertē getem uoco. nō ut somno & clavis turbæ uoluptatibus qcquid est in te indolis ui-
 uæ demergas: nō est istud acquiescere. inuenies maiora omnibus adhuc tractatis operibus: quæ repositus
 & securus agites: tu qdem orbis terrarū rationes administrans tam abstinēter q̄ alienas: tam diligēter q̄ tu-
 as: tam religiose q̄ publicas in officio amorē consequeris: in quo odium uitare difficile est. Sed tamē mihi
 crede: satius est uitæ suæ rationē: q̄ frumenti publici nosse. Istum autē ai uigorem: regē maximæ capacissi-
 mū a ministerio honorifico qdem sed pagē ad beatam uitam apto: ad te reuocā: & cogita non id agisse te
 ab ætate prima omni cultu studioq; liberaliū: ut tibi multa milia frumenti cōmitterent: maius qddam &
 altius de te p[ro]miseras: nō deerunt & frugalitatis exactæ homines & laboriosæ operæ. Tanto aptiora expor-
 tandis oneribus tarda iumenta sunt: q̄ nobiles equi: quoq; generosam p[ro]nitatem q̄s nunq̄ graui sarcina
 pressit. Cogita præterea quantū solitudinis sit: ad tantā te molē obficere: cum uentre humano tibi nego-
 cium est: nec rationem patif: nec equitate mitigaf: nec ulla præce flectef. populus efuriens modo intra pau-
 cos illos dies: qbus. C. Cæsar periit si quis inferis sensus est: hoc grauissime ferens: quod dicebat populo ro-
 mano superstiti: septem aut octo certe dieq; cibaria superesse dum ille potens nauibus iungit: & uiribus
 imperia ludit. Aderat ultimū malorū obsessis quoq; alimentorū ægestas. exitium pœnæ ac fames constitit
 & quæ famen sequif rerum omnium ruina: furiosi & externi & infelicitè superbi regis mutatio. Quem
 tunc aiū habuerunt illi qbus erat mandata frumenti publici cura: sergē saxa: ignes: gladium excepturi
 summa dissimulatione tantū inter uiscera latentis mali tegebāt cū ratione. Quædā enī ignoratibus ægris
 curanda sunt. Causa multis moriendi fuit: morbū suum nosse. Recipe te ad hæc trāquilliora: tutiora: mai-
 iora. Simile tu putas esse utrū cures ut incorruptū & a fraude ad uēdentiū & negligentia frumentū trans-
 fundat in horrea: ne concepto humore uitiatur & cōcalefcat: ut ad mensuram pondusq; respondeat: an ad
 hæc sacra & sublimia accedas: sciturus quæ materia sit diis: quæ uoluptas: quæ conditio: quæ fortuna: q̄s
 animū tuū casus expectet: ubi nos a corporibus dimissos natura cōponat. Quid sit quod huius mūdi gra-
 uissima quæq; in medio sustineat: supra leuia suspendat: in summū ignem ferat: sydera cursibus suis exci-
 tet. Cætera deiceps ingētib; plena miraculis: uis tu relicto solo: mēte ad ista respicere: nūc dum calet san-
 guis ingentibus ad meliora eundum est. expectat te in hoc genere uitæ multū bonarū artium amor uirtu-
 tum atq; usus: cupiditatū obliuio: uiuendi atq; moriendi scientia. alia regē quies somniū qddam occupato-
 rum cōditio misera est: eorū tamē miserima qui ne suis quidē occupationibus laborāt: ad alienū dormi-
 unt somnū: ad alienū ambulant gradū: ad alienū comedūt appetitū: & ad alienū gradiunt uaticū: & mul-
 totiens tantali more inter opes & copias positi: quas suas solum uident defectū intolerabilē omnium sibi
 magis delectabiliū patiunt. amare & odisse res omniū liberrimas iubentur. Hi si uelint scire q̄ breuis eorū
 uita sit: cogitat ex quota parte sua sit: cū uideris itaq; prætextā arti sæpe sumptā: cū celebre in foro nomen
 nō inuideris: ista uitæ dāno parātur: ut unus ab illis numeret ante omnes amicos suos cōterent. Quosdā
 autē cū in summū ambitionis enterent inter prima luctantes ætas relinquit. Quosdā cum in cōsumatio-
 nem dignitatis per mille indignationes erupissent: misera subit cogitatio ipsos laborasse in titulum sepul-
 chri. Quorūdam ultima senectus dum in nouas spes ut iuuetā disponit: inter conatus magnos & impro-
 bos inualida defecit. Foedus ille quē in iudicio pro ignotissimis litigatoribus grandē natu & imperita co-
 ronæ assensionem captantē spiritus liquit. Turpis ille qui uiuēdo lapsus citius q̄ laborādo inter ipsa officia
 collapsus est. Turpis quem in accipiendis in morientē rationibus diu tractus risit hæres. Præterite quod
 nihil occurrit exemplū nō possum. Tyrānus fuit exactæ diligentia senex: qui post annū nonagesimū cum
 uacationem procurationis a. C. Cæsare ultro accepisset cōponi se in lecto & uelut exanimē a circumstante
 familia plangi iussit. Lugebat domus ocī domini senis: nec finiuit ante tristitiā q̄ labor illi suus restitutus
 est: adeo ne ruuat occupatū mori. Idem plerisq; animus est: diutius cupiditas illis laboris: q̄ facultas est. cū
 imbecillitate corporis pugnat: senectutē ipsam nullo alio numero grauē iudicant: q̄ illos seponit. Lex a
 quinquagesimo anno militē nō tegit. A sexagesimo senatorē nō citat. difficilior hoies a se ocī ipetrent q̄ a
 lege. Interim dū rapiunt & rapiūt dū alter alterius getē rūpit: dū mutuo sunt miseri: uita ē sine fructu: sine
 uoluptate: sine ullo profectu animi. nemo in cōspicuo mortē habet. nemo nō protul spes interdit. Quidam
 uero disponūt etiā illa quæ ultra uitā sunt: moles magnas sepulchrorū & operū publicorū dedicationes: &
 ad rogam munera & ambitiosas exequias. At mehercule istorū funera tanq̄ nimīū uixerint ad faces & ce-
 reos ducenda sunt. Nostri corpora firma sunt: si redigas ad cōditionē naturæ oīa destruentis: & unde edi-
 dit eodē reuocantis: caduca sunt. Quid enim imortale manus mortales fecerint: septē illa miracula: & si
 qua his multo mirabiliora sequentiū annorū extruxit ambitio: aliquādo solo æquata uiscentur. Ita est ni-
 hil perpetuū pauca diuturna sunt. Aliud alio modo fragile est: rerū exitus uariant. Cæterū quicqd corpit
 & desinit modo quidā minant interitū: & hoc quod uniuersum q̄ omnia diuina humanaq; cōplectitur:
 si fas putas credere: dies atq; dissipabit & in confusione ueterū tenebrasq; demerget. Eat modo aliquis &
 singulas cōploret animas: Carthaginis ac Nūmantia Corinthiq; cinerē. & siquid aliud altius cecidit iamē-
 terur: cum etiam hoc quod nō habet quo cadat etiā sit interitū. Eat aliquis & fata tantū aliquando nefas-

DE BREUITATE VITAE

ausura sibi nō pepercisse cōquærat. Quis tam superbe impotētisq; arrogantia est: ut in hac natura ne-
 cessitate omnia ad eundē finē reuocantis se unū ac suos seponi uelit: ruinaq; ipsi mūdo imminēti aliquā
 domū subtrahat. Maximū ergo sublatū est cogitare id sibi accidisse: quod ante se passi sunt: omneq; pas-
 suri. & ideo mihi uidef. regē natura quod grauissimū fecit ac cōmune fecisse: ut crudelitātē facti cōsolaret
 æqualitas. Illud te quoq; nō minimū adiuuerit: si cogitaueris nihil profuturū: dolorem tuū: nec illi quē de-
 sideras nec tibi: uoles enī longū esse quod iturū est. Nam si quicq; tristitia profecturi sumus nō recofo quic-
 quid lachrymarū fortunæ meæ superfluit tuā fundere. Inueniā etiā nunc per hos exhaustos iā fletibus do-
 mesticis oculos quod effluat: si modo ideo tibi futurū bono est. Quid cessas? conquæramur atq; adeo ipse
 hanc litem meā faciā. Iniquissima omniū iudicio fortuna: adhuc uidebaris eū hominē cōtinuisse: qui mor-
 nere tuo tantā uenerationē receperat: ut quod raro ulli contigit fœlicitas eius effugeret in inuidiam. Ecce
 eum dolorē illi nomine Polybio cui eius est frater quē saluo Cæsare accipere maximū poterat impressisti.
 & cum bene illum undiq; circuisses: intellexisti hāc partē tātūmodo patere iētibz tuis. Quid enim illi ali-
 ud faceres: pecuniā eriperes nunq̃ illi obnoxius fuit. nunc quoq; quātum potest illū a se abiecit: & in tanta
 fœlicitate acquirēdi: nullū maiore ex ea fructū q̃ cōtemptus eius petit. Eriperes illi amicos: sciebas tā ha-
 bilem esse se: ut facile in locū amissorū posset alios sustinere. Vnū enim ex his hunc quos in principali do-
 mo potentes uidi: cognouisse uideor: quē omnibus amicū habere cū expediat magis tamē etiā libet. Eri-
 peres illi bonā opinionē: solidior est hāc apud eū q̃ ut a te quoq; ipsa cōcuti posset. Eriperes bonā ualitudi-
 nē sciebas aīum eius liberalibus disciplinis: quibus nō nutritus tantū: sed innatus est: sic esse fundatum: ut
 supra omnes corporis dolores: emineret. Eriperes spiritū q̃ntulū nocuisses: longissimū illi ingenua aīu-
 fama promisit. Id agit ipse ut meliore sui parte duraret: & cōpositis eloquentiæ præclaris operibus: mor-
 talitate se uindicaret: q̃diu fuerit ullus litteris honor: q̃diu steterit: aut latinæ linguæ potentia: aut græcæ
 gratia uigebat cū maximis uiris: quoq; se ingeniis uel cōtulit: uel si hāc uerecundia eius recusat applicuit.
 Hoc ergo unū excogitasti: quomodo illi maxime posses nocere. Quo melior enim est quisq;: hoc sapius
 ferre te cōsueuit: sine ullo dilectū furentē: & inter ipsa beneficia metuendā. Quātulum erat tibi immunē
 ab hac iniuriā præstare eū hominē: in quē uidebat indulgentiā tuā ratione certa peruenisse: & non ex tuo
 more temere incidisse. Addiciamus si uis ad has quærelas ipsius adolescentis iterceptam iter prima ite-
 menta indolē: dignus fuit ille te fratre: tu certe eras dignissimus: qui nec ex indigno q̃dem quicq; dolores
 fratre. Reddiſ illi testimonium æquale oīum hominū. Desiderat in tuum honorem. Laudat in suum. ni-
 hil in illo fuit quod nō libenter cognosceres. Tu q̃dem ēr minus bono fratri fuisses bonus: sed in illo pie-
 tas tua idoneā nacta materiā: multo te liberius exercuit. Nemo potentiā eius iniuriā sensit: nunq̃ ille te fra-
 trem ulli minatus est. Ad exemplū se modestiæ tuæ formauerat: cogitabatq; q̃ntū tu & ornamentū tuorū
 esses & onus suffecit ille huic sarcinæ. O dura fata & nullis a qua uirtutibus: anteq̃ fœlicitatē tuā nosceret
 frater tuus: exemptus est. Paræ autem ne indignari scio: nihil est enim difficilius: q̃ magno dolori: paria uet-
 ba reperire. Iam nunc tamen siq̃d proficere possumus: fateamur & conquæramur. Quid tibi uoluisti tam
 iniusta & tam uiolenta fortuna: tā cito indulgentiæ tuæ pœnituit: quæ ista crudelitas est: in medios fratres
 impetū facere: & tam cruenta rapina cōcordissimā turbā imminere: tam bene stipatā optimorū adolescen-
 tium domū in nullo fratre degenerantē turbare: & sine ulla causa deliberare uoluisti. Nihil ergo prodest
 innocentia adesse: lege exacta nihil antiqua frugalitas: nihil fœlicitatis summæ potentia: summa conserua-
 ta abstinentia: nihil sincerus & tutus litterarū amor: nihil ab omni labe mens uacans. Luger Polybius & in
 uno fratre quicquid derelinquis possit metuere. Admonitus etiā de ipsis doloris sui solatiis timet. Facius
 idignū luget Polybius: & aliquid propitio doler Cæsare: hoc sine dubio impotēs fortuna captasti: ut ostē-
 deres neminē cōtra te: nec a Cæsare quidē posse defendi. Diutius accusare fata possumus. Stant dura & in-
 exorabilia: nemo illi cōuitio: nemo fletu: nemo causa mouet: nihil unq̃ parcunt ulli: nec remittunt. Proin-
 de parcamus lachrymis: nihil proficientibus. Facilius nos enim illis doloribus addiciet q̃ illas nobis redu-
 cet. Qui si nos torquet nō adiuuat. primo quoq; tēpore deponēdus est. & ab inanibus solatiis: atq; amara
 quadā libidine dolēdi animus recipiēdus est. Nā lachrymis nostris: ni ratio finē fecerit: fortuna nō faciet.
 Omnes agetū mortales circūspice. Larga ubiq; flendi & assidua materia. Aliū ad quotidianū opus labor-
 riosa ægestas uocat. Aliū ambitio nunq̃ quieta sollicitat. Alius diuitias quas optauerat metuit: & uoto labo-
 rat suo. Aliū sollicitudo: aliū labor torquet. Aliū super uestibulū obsidens turba. Hic habere se dolet libe-
 ros. Hic perdidisse. Lachrymæ nobis deerunt: anteq̃ causæ dolendi. Non uides qualē uita nobis rerum na-
 tura promiserit: quæ primū nascentiū hominū fletū esse uoluit. hoc principio ædimur: huic omnis legē-
 tium annoq; ordo cōsentit: sic uita agimus: ideoq; moderate id fieri debet a nobis: quod sæpe respiciendū
 est & respicientes quantū a tergo regē tristiū imineat a se nō finire lachrymas: at certe referuare debemus.
 Nulli parcēdū est rei maioris q̃ huic: cuius tu frequēs usus ē. Illud quoq; te nominimū adiuuerit: si cogitau-
 ris nulli mīus gratū ēē dolorē tuū: q̃ ei cui p̃stari uidef. Torq̃ri ille te aut nō uult: aut nō intelligit. nulla itaq;
 eius offici rō ē: q̃ ei cui præstat: si nihil sentit supuacū est si sentit i gratū ē. neminē toto orbe terrarū ēē
 q̃ delectet lachrymis tuis: audacter dixerim. Quid ergo quē nemo aduersus te aīum gerit: eum esse tu cre-
 dis fratris tui: ut cruciatu tui noceat tibi: ut te uelit abducere ab occupationibus tuis: id est a studio & Cæ-
 sare. Nō ē hoc simile uerū. Ille enī indulgentiā tibi tanq̃ fratri ostendit: & præstitit uenerationē tanq̃ paren-
 ti: cultū tanq̃ superioris. Ille desiderio tibi esse uult: tormento esse nō uult. Quid itaq; iuuat doloris ui tibi
 scire: quē si quis defuncti sensus est finiri frater tuus cupit: de alio fratre cuius incerta posset uolūtas uide-
 ri: omnia hāc nō dubie ponere & dicere: siue te torquari lachrymis nunq̃ desinentibus frater tuus cupit.

Indignus hoc aspectu tuo est: siue non uult uterque uestrum inertē dolorē **dimittite. Nec impius frater si desit** derari debet: ne pius si uelut. In hoc uero cuius tam explorata pietas est pro certo habendus est. Nihil eē illi posse acerbius: q̄ si tibi hic casus eius acerbus est: si te ullo modo torquet: si oculos tuos indignissimos hoc malo sine ullo flendi fine conturbat idem & exaurit. Pietatē tuā tamē nihil æquē a lachrymis iam inutibus abducer: q̄ si cogitaueris fratribus te tuis exēplo esse debere: fortiter hanc fortunæ iniuriā sustinēdi. Quod duces magni faciunt rebus afflictis ut hilaritatē de industria simulent: & aduersas res adumbrata læticia abscondāt: ne militum animi si fractā ducis sui mentem uiderit: & ipsi collabant. Id nūc quoq̄ faciendū est: idue dissimilem aīo tuo uultū: & si potes proice omnē ex toto dolorē: si minus itrorus abde & cōtine ne appareat: & da operā ut fratres tui te imitent: q̄ honestum putabūt quodcūq̄ facientem uiderit: aīumq̄ ex uultu tuo sument: & solatiū debes eē & cōsolator illoz. Nō poteris autē hōz mœrori ob stare nisi tuo iduulseris. Potest & illa res a luctu te prohibere nimio si tibi ipsi renunciaueris: nihil horū quæ faciis posse subduci. Magnam tibi personā hoīum consensus iposuit: hæc tibi tuenda est: circumstat te oīs ista cōsolantium frequentia: & i animum tuū inqrit ac p̄cipit quātū roboris ille aduersus dolorem habeat: & utrū ne tu q̄ tantum i rebus secundis indulgere scias: an & aduersas possis uiriliter ferre obseruant oculi tui. Liberiora oīa sunt his quorum affectus tegi possunt. Tibi nullū secretum libez ē: i multa luce fortuna te posuit: omnes scient quomodo te in isto tuo gesseris uulnere: utrum ne statim percussus arma submiseris: an i statu & i gradu steteris. Olim te i altiore ordinem: & amor Cæsaris extulit: & tua studia deduxerunt: nihil te plebeum decet: nihil humile. Quid autem tā humile ac muliebre est q̄ cōsumendum se dolori cōmittere: non idem tibi i luctu pari quod tuis fratribus licet. Multa tibi non p̄mittit opinio de studiis ac moribus recepta: Multū a te hoīes exigūt: multum expectāt. Si uolebat tibi oīa licere ne conuertisses in te ora omnium: nūc autē tibi p̄standū est quantū p̄misisti. Omnibus illis q̄ opera igeni tui laudant: q̄ describant: q̄bus cum fortuna tua opus non sit igenio opus est. Custodes ai tui sunt. Nihil unq̄ ita potes i dignū facere prouesti & eruditi tui professione: ut non multos admirationis de te sue non p̄niteat. Non licet tibi flere in odice: nec hoc tantum modo non licet: nec seminū qdē extendere i parte diei licet: aut a tumultu regē i ocīū ruris gratia geris confingere: aut asidua laboriosi officii statione: fatigatum corpus uolūtaria peregrinatione recreare: aut spectaculoz uarietate aīum detinere: aut ex tuo arbitrio diem disponere. Multa enī non licent quæ humillimis in angulo tacentibus licent. Magna seruitus ē ex magna fortuna: non licet tibi q̄q̄ arbitrio tuo facere. Audiēda sunt tot hoīum milia: tot disponendi libelli: tantus rerum ex orbe toto occurrentiū cōgestus: ut possit per ordinē suū p̄cipis maximi officium geri ubiq̄ ai est. Non licet tibi unq̄ flere: ut multos flentes audire possis: aut periclitantiū: & ad misericordiā mitissimi Cæsaris peruenire cupientiū. Lachrymæ tibi tuæ affliccāde sunt. Hoc tamen ēt nunc leuioribus remediis adiunabit. Cū uoles oīum rerum obliuisci: cogita Cæsare: uide quantā huius uitæ indulgentiæ fidē: quā tā industria debeas. intelliges non magis tibi incuruari licere q̄ illi. Siquis modo ē fabulis traditus cuius humeris mūdus inicitur. Cæsari quoq̄ ipsi tui oīa licent: propter hoc ipsum multa non licent. Omnium domos illius uigilia defendit: oīum ocīū illius labor: oīum delitias: illius industria: oīum uocatiōem illius occupatio. Ex quo se Cæsar orbi terrarum dedicauit: sibi eripuit & syderū modo: quæ in re quieta semp̄ cursus suos explicant: nunq̄ illi licet: nec sustinere: nec quicq̄ suū facere. Ad quēdā itaq̄ modū tibi quoq̄ eadem necessitas iniungit: nō licet tibi ad utilitates tuas ad studia tua respicere. Cæsare orbē terraz possidēte ipartiri te nec uoluptati: nec dolori: nec ulli aliū rei potes. totū te Cæsari debeas. Addice nūc q̄ eum semper p̄redices: cariorē tibi spiritu tuo Cæsare fore: fas tibi nō est saluo Cæsare de fortuna quærī. hoc incolumi: salui tibi sunt tui: nihil perdidisti. non tantū siccos oculos tuos esse sed etiā lætos oportet. In hoc tibi omnia sunt: hoc pro oīs est. Quod longe a sensibus tuis prudētissimis piissimiq̄ abest: aduersus foelicitatē tuā parū gratus es: si tibi q̄q̄ hoc saluo: flere p̄mittis. Mōstrabo etiā nūc nō qdē firmū remediū sed familiaris. siquādo te domū recepis: tunc erit tibi metuēda tristitia. Nā q̄diu nomē tuū itueberis: nullum illa ad te inueniet accessum. Omnia in te Cæsar tenebit. cū ab illo discesseris: tunc uelut occasione data insidiabit solitudini tuæ dolor: & regescenti aīo tuo paulatim irrepit. Itaq̄ non est q̄ ullum tempus uacare patiaris a studiis: tunc tibi litteræ tuæ tandū ac fideliter amata gratiā referant: tūc te illæ antiuitē & cultorē suū iudicent: tunc Homērus & Virgilius tā bene de humano genere meriti: q̄ de omnibus & de illis meruisti: quos pluribus notos esse uoluisti: q̄ scripserant multū tecū morenē. tutū hic erit omne tēpus: quod illis tuendū cōmiseris. tūc Cæsaris tui opera ut per omnia secula domestico narrent p̄aconio: quātum potes cōpone. Nam ipse tibi optimū formandi condēdiq̄ res gestas: & materiā dabit & exēplū. Non audeo te usq̄ eo p̄ducere: ut fabellas quoq̄ & cellopeos longos intentatum romanis igeniis opus solita sibi uenustate connectas. Difficile est qdē aut ad hæc hilariora studia tam uehementer p̄cultus animus tam cito possit accedere. Hoc tamē argumentū habeto iā corroborati eius & redditi sibi: si poterit se a superioribus scriptis ad hæc solutiora producere. In illis enī quis ægrū eū adhuc & secū reluctantem aduocabit ipsa regē quas tractabit austeritas: hæc quæ remissa fronte cōmendanda sunt sibi non feret: nisi cū iā sibi ab omni parte constiterit. Itaq̄ debebis eū seuiore materia primū exercere: deinde hilariorē temporare. illud quoq̄ magno tibi erit leuamento si sæpe te inter rogaueris: utrū ne meo noīe doleo: an eius qui decessit. Si meo: petit me indulgentem iactatio & incipit dolor. Hoc uno excusatus q̄ honestus est: cum ad utilitatem respicit a pietate desistere. Nihil autē magis bono uiro cōuenit: q̄ in fratris luctu calculos ponere. Si illius noīe doleo: necesse alterutrū ex his duobus esse iudicē. Nā si nullus defunctus sensus est: euasit omnia frater meus uitæ incōmoda: & in eū restitutus est locū: in quo fuerat anteq̄ nascere: & expers oīs

DE BREVITATE VITAE

mali: nihil cupit: nihil patit. Quis iste est furor: pro eo me nunq̄ dolere desinere: qui nunq̄ doliturus ē. Si
 est aliquis defunctis sensus: nunc animus fratris mei uult ex diuturno carcere emissus: tam de sui iuris &
 arbitrii gestit: & regē naturæ spectaculi fruitur & humana oīa ex superiore loco despiciit: diuina uero quo-
 rū rationē tādiu frustra q̄sierat: propius intuetur. quid itaq̄ eius desiderio maceror: q̄ aut beatus aut nul-
 lus est. Beatū deflere inuidia est: nullū dementia. An hoc te mouet quod uidetur ingentibus & ingrans &
 maxime circumfusis bonis caruisse. Cum cogitaueris multa esse quæ perdidit cogita plura esse quæ nō
 met. Non ita eum torquabit: nō morbus affliget: nō suspitio laceffit: nō edax & inimica sua transferentis
 iniquitabit. Si bene cōputes plus illi remissum: q̄ ereptū est. Non opibus fruetur: nō tua similis ac sua gra-
 tia: non accipiet beneficia: non dabit. Mises: putas q̄ ista amisit: an beatū q̄ non desiderat: mihi crede: is
 beator est: cui fortuna superuacua est: q̄ is cui parata est. Omnia ista bōa quæ nos speciosa: sed fallaci uolū-
 ptate delectant: pecunia: dignitas: potentia: aliq̄ complurima ad quæ generis humani cæca cupiditas ob-
 stupefcit: cum labore possidentur: cum inuidia conspiciuntur: eosq̄ ipsos quos exornant & præmunt plus
 minantur q̄ profunt: lubrica & incerta sunt: nunq̄ bene tenentur. nam ut nihil de tempore futuro timea-
 tur: ipsa tamen magnæ foelicitatis tutela solita est. Si uelis credere altius ueritatem intuentibus: omnis ui-
 ta supplicium est. In hoc profundū inquietūq̄ proiecti mare: alternis æstibus reciproci: & modo alienans
 nos subiectis incremētis: modo maioribus damnis deferens: assidueq̄ iactans: nunq̄ stabili cōstitimus. lo-
 co: pendemus & fluctuamur: & alter in alterē illudimur: & aliquando naufragiū facimus: semper timemus
 in hoc tam procelloso & in omnes tempestates exposito mari: nauigantibus nullus portus nisi mortis est.
 Ne itaq̄ inuideris fratri tuo: quiescit tandem liber: tandem tutus: tandem æternus est. superstitē Cæsare:
 omneq̄ eius prole: superstitē te cū omnibus habet fratribus: anteq̄ quicq̄ ex suo fauore fortuna mutaret:
 stantem adhuc illam & muneris plena manu cōgerentē reliquit: fruitur nunc apertō & libero celo: & hu-
 mili atq̄ depresso in eū emicuit locum. Quisquis ille est qui solutas uinculis animas beato recipit sinu: &
 nunc libere uagatur: omniaq̄ rerum naturæ bona cū summa uoluptate recipit: prospicit: Erras: non per-
 didit lucem frater tuus: sed securiorem sortitus est. Omnibus illud nobis cōmune est iten: quid fata desie-
 mus: nō reliquit ille nos: sed antecessit. magna foelicitas est in foelicitate mori. Est: mihi crede: magna foeli-
 tas in ipsa fari foelicitate moriendi: nihil mihi in totum q̄dem diē certi est: q̄s in tam obscura & uoluta ue-
 ritate diuinat: utq̄ ne fratri tuo mors inuideat: an cōsulerit: illud quoq̄ quæ iustitia in oībus rebus neces-
 se est te adiuet cogitantē nō iniuriā tibi factā q̄ talē fratrem amisisti: sed beneficiū datū: q̄ tādiu pietate eius
 tibi uti fruiq̄ licuit. Iniquus est qui muneris sui arbitriū danti non reliquit. Auidius qui nō lucri suo habet
 q̄d accepit: sed damni quod reddidit. Ingratus est q̄ iniuriā uocat finē uoluptatis. Stultus q̄ nullum fructū
 eē putat bonorū nisi præsentium: q̄ non & in præteritis acquiescit: & ea iudicat certiora quæ abierunt: q̄ de
 illis nec desinat nō est timendū. Nimis angustat gaudia sua q̄ eis tantummodo quæ habet ac uidet: frui se
 putat: & habuisse eadē pro nihilo ducit: cito enim nos omnis uoluptas relinquit: quæ fluit & transit: & pe-
 ne anteq̄ ueniat aufertur. Itaq̄ in præteritū tempus animus mittendus est: & quicquid nos unq̄ delectauit
 reducendū: ac frequenti cogitatione pertractandū est. longior fideliorq̄ est memoria uoluptatu: q̄ præsen-
 tia. Quid habuisti ergo optimū fratrem in summis bonis ponere: nō ē q̄ cogites quanto diutius habere potue-
 ris: sed quādiu habueris. regē natura illū tibi sicut cæteris fratribus: suo nō mācipio dedit: sed cōmendauit:
 cum uisum ē deīde reperit: nec tuam i eo satietatē secuta ē: sed suam legē. Siquis pecuniā creditam soluiffe
 se moleste ferat: eā præsertim cuius usum gratuitū acceperit: nōne iniustus uir habebit? Dedit natura fra-
 tri tuo uitā: dedit & tibi: quæ suo iure usa sunt: a quo uoluit debitū suū citius exigit. nō illa i culpa ē cuius
 nota erat cōditio: sed mortalis animi spes auida: quæ subinde qcquid regē natura sit obliuiscit: nec unquā
 sortis suæ meminit: nisi cū admoneat. Gaude itaq̄ habuisse & tam bonū fratrem & usufructūq̄ eius: quis
 breuior usui tuo fuerit boni consule. Cogita iucundissimū q̄ habuisti: & humanū q̄ perdidisti. Nec enim
 quicq̄ minus inter consentaneū est: q̄ aliquem moueri q̄ sibi talis frater pagē diu contigerit: non gaudere
 q̄ tamē cōtigerit. at inopinanti ereptus est: sua quēq̄ crudelitas decipit & in eis quæ diligit: uolūtaria mor-
 talitatis obliuio. Natura nulli se necessitatis suæ grātiā facturā esset testata est. Quotidie præter oculos no-
 stros transeunt notorū ignotorūq̄ funera: nos tamen aliud agimus: & subitū id putamus esse: quod nobis
 tota uita denunciant futurū. Nō est itaq̄ ista fatorū iniquitas: sed mentis humanæ prauitas insatiabilis re-
 rum oīum: quæ indignatur inde se eximere: quo admissa est præcario. Quanto ille iustior qui nūciata si-
 llii morte: dignā magno uiro uocē emisit. Ego cū genui: tū moriturū sciuī. prorsus nō mireris ex hoc natum
 esse: qui fortiter mori posset. nō accepit tanq̄ nouū nunciū filii mortē. Quid est enim: noui hominē mori
 cuius tota uita: nihil aliud q̄ ad mortē iter est: ego cū genui: tū morituros sciuī. Deinde adiecit esse maio-
 ris prudētiæ & ai: rem huic rei sustuli. omnes huic rei tollimur. quisq̄s ad uitam a datur: ad mortē destina-
 tur. Gaudemus ergo oēs eo quod dabit: reddamusq̄ id cū reposcemur. aliū alio tēpore fata comprehendit:
 neminē præteribit. In procinctu stet animus: & id quod necesse est nunq̄ timeat: quod incertū est semper
 pectet. Quid dicam duces ducūq̄ pgenies: & multis aut cōsultatibus conspicuus: aut triūphis sorte delecta-
 ctis inexorabili: tota cum regibus regna: populiq̄ cum gēribus tulere fatū suum. Oēs immo omnia in al-
 timū diē spectant: non idem uniuerfis finis est. Aliū in medio cursu uita deserit. aliū in ipso aditu relinqt.
 aliū in extrema seruitute fatigatū iā & exire cupiētē uix emittit: alio q̄dem atq̄ alio tēpore: omnes tamen
 in eundē locū tēdimus. Vex: ne stultius sit nescio: mortalitatē ignorare: aut impudētius recusare. Agendum
 illa quæ multo ingenii labore tui celebrata sunt: in manus sume utriuslibet auctoritatis carmina: quæ tu

ita resoluisti: ut quauis structura illoque recesserit: permanet tamen gratia. Sic eni ex illa lingua in aliam transiisti: ut quod difficillimum erat oēs uirtutes in alienā te orationē secutae sunt nullus erat i illis scriptis liber: q non plurima uarietates humanae: incertorumq casuū & lachrymarū ex illa atq alia causa fluentium exempla tibi suggerat: lege quanto spiritu i gentibus intonueris rebus. Pudebit te subito deficere: & ex tanta orationis magnitudine dediscere: ne commiseris ut qsq exemplo ac modo scripta tua mirabitur: quae rat quomodo tam grandia: tanq solida: tam fragilis aius conceperit. Potius ab istis te: quae torquent ad haec tot & tanta quae consolant cōuertere: ac respice optios fratres: respice uxorem: filiū: respice pro oīum hōz salute: hac tecum portione in fortuna decidit. Multos habes in qbus acqescas. Ab hac te ifamia uideat: ne uideatur omnibus plus apud te ualere unus dolor: q hac tam multa solatia. Omnes istos una tecum pculsos uides: nec posse tibi subuenire: imo etiam ultro expectare: ut a te subleuetur itelligis. & ideo quāto minus in illis doctrinae: minusq ingenii est: tanto magis assistere te necesse est cōmūi malo. Est at hoc ipsum solatii loco: iter multos dolorem suum diuidere: qā dispensatur iter plurā: exigua debet apud te pte subfidere. Non desinam totiens tibi offere Caesarem: illo moderante terras & ostendente: quanto melius beneficiis īperium custodiatur: q armis. Illo rebus humanis praesidere: nec est periculum: nec qd perdidisse te sentias. In hoc uno tibi satis praesidiū: satis solatii est. Attolle te & quotiens lachrymae suboriunt oculis tuis: toties illo in Caesare dirige. Siccabitur maximi & clarissimi cōspectu numinis. Fulgor eius: illos ut nihil aliud possint aspicere perstriget in se hārentes deriebit. Hic tibi quem tu diebus īrueris ac noctibus: a quo nunq deliciis animum cogitandus est: hic contra fortunam aduocandus: ne dubito cū tanta illi aduersus omnes suos sit māsuetudo tātaq idulgētia: q multis iā solatiis tuū istud uulnus obduxerit nō nulla dolori obstarēt tuo cōgesserit. Quid porro ut nihil hōz fecerit: nōne proinus ipse cōspectus per se tātummodo: cogitatusq Caesar maxio solatio tibi est. Diu illum deaq omnes diu cōmēdēt. Acta hic diu Augusti: quae tam nos uicat: q diu mortalis erit. Nihil ex domo sua mortale esse sentiat. Rectorem Romano īperio filiū: lōga fide approbet: & ante illū cōsortē patris q successorē accipiat. Sera & nepotibus: dei de nostris dies nota sit: anteq illū gens sua caelo afferat. Abstine ab hoc manus tuas fortunae: nec in isto potentiam tuā: nisi ea parte qua prodes extederis: patere illū generi humano iā diu agio & affecto mederi patere qd prioris principis furor concussit in locū suum restituere ac reponere. Sydes hoc quod praecipitatio in profundum ac demerso in tenebras orbi refulsit semper luceat. Hic germaniam placet: britāniāq aperiat: & partis triumphos ducat & nouos quoq me quoq īspectatorē futuri ex uirtutibus eius promittit clementia: nec enī sic me deiecit: ut nollet erigē: imo ne deiecit qdem: sed īpulsū a fortuna & cadentē sustinuit: & in praecipiti euntē leniter diuinā manus usus de moderatione deposuit. Depracatus ē pro me senatum: & uitam mihi non tantum dedit sed petiit. uiderit qualē uolet esse: existiet causam meam: uel iustitiā eius bonā prospiciat: uel clementiam faciat bonā. utrunq in aequo mihi eius beneficium erit: siue innocentem me scierit esse: siue uoluerit. iterim magnum miseriae meae solatiū ē: uidere misericordiam eius: totū orbē peruagātē: quae cū ipso angulo cū quo ego defixus sum: complures multoz iā annoz ruina obrutus effoderit: & in luce reduxerit: nō uereor ne me unū transeat. Ipse autem optē nouit tempus quocūq debeat succurrere: ego omnē operā dabo ne peruenire ad me erubescat. O foelicem clementiam tuā Caesar: quae efficit ut qetiores sub te agant uitā exules: quā nuper sub Caio agere princeps. Non trepidant nec per singulas horas gladium expectant: nec ad oīum nauium cōspectum pauent. Per te habent ut fortunae seuiantis modū ita ipse quoq melioris eiusdē ac praesentis qetem. Scias licet ea demum fulmia eē iustissima quae etiam percussu colunt. Hic itaq princeps q publicum oīum hōiū solatiū ē: aut me omnia fallūt: aut iā recreauit aīum tuū: & tā magno uulnere maiora adhibuit remedia: iā te oī cōfirmauit: mō: iā oīa exempla qbus ad ai aetatem cōpelleris: tenacissima memoria retulit. iam oīum pracepta sapientum tibi facundia explicat. Nullus itaq melius has alloquendi partes occupauerit aliud habebunt hoc dicente pondus uerba: uelut ab oraculo emissa: omnem uī doloris tui diuina eius contundet auctoritas. Hunc itaq tibi puta dicere: non te solū fortuna suppressit. sibiq tam graui afficeret iniuria. Nulla domus in toto orbe terrarū aut est aut fuit sine aliqua comploratione. Transibo exempla uulgaria quae etiam si minora: tamen mira sunt. Ad fastus te & annales perducam publicos: uides omnes has imagines quae īpleuere caesarum atrium: nulla non harum aliquo suorum īcommodo īsignis est: nemo non existis in ornamentū seculorum refulgentibus uiris: aut desiderio suorum tortus est: aut a suis cum maxio animi cruciatu desideratus est. Quid tibi referam Scipionem africanum: cui mors fratris in exilio nunciata est. Is frater q eripuit fratrem carcere: non potuit eripere fato. Et quam patiens iuris & aequi pietas Africani fuerit: cunctis apparuit. Eodem enī die quo Scipio Africanus uiatoris manibus fratrem abstulerat: tribuno quoq plābis priuatus ītercessit. tam magno tamen fratrem desiderauit hic animo: q defenderat. Quid referam Aemilianum Scipionem: qui uno poene eodemq tempore īspectauit patris triumphū: duorumq fratrum funera: adolefcentulus tamen: ac propemodum puer: tanto animo tulit illā familiā suā super ipsum Paulitriūphū cōcidentis subitā fastidatē: quāto debuit ferre uir in hoc natus: ne urbe Romanā aut Scipio deesset: aut Carthago superessen. Quid referā duoz Lucullos: direptam morte concordiam. Quid Pompeios: qbus ne hoc qdem saeuus reliq fortuna: ut una deniq cōciderēt ruina. Vixit Sextus Pompeius Primū forori supstes: cuius morte optime coherētis romanā pacis uincula resoluta sunt. Idēq uixit supstes optimo fratri: quē fortuna in hoc crexerat: ne minus alte eū deieceret: q patrem deiecerat: & post hūc tamē casum Sextus Pompeius nō tantū doloris: sed bello suffecit. Innumerabilia undiq exempla separatōz morte fratre succurrūt. imo cōtra uix ulla unq hōz paria cōspecta sunt una senescētia sed cōtētus nostrae domus exem-

DE BREUITATE VITAE

plis: ero. Nemo enim tam expertus erit sensus ac sanitatis: ut fortunam ullis quærant luctum intolisse: qui sciat etiam Cæsarium lachrymas concupisse. Diuus Augustus dimisit Octauiam sororem charissimam: & ne ei quidem rerum naturam lugendi necessitatem abstulit: cui cælum destinauerat. Immo uero idem omni genere orbis uexatus: sororis filium successioni præparatum suæ perdidit. Denique ne singulos eius luctus enumerare: & quæteros ille amisit: & liberos: & nepotes. At nemo magis ex omnibus mortalibus hominem esse se: dum inter homines erat sensit. nunc tot tantisque luctus coepit rex omnium pacatissimus eius pectus: uictorque diuus Augustus non gentium tantummodo externaque: sed etiam dolorum fuit. C. Cæsar diui Augusti auiculi mei nepos circa primos iuuentutis suæ annos Lucium fratrem charissimum sibi princeps iuuentutis principem eiusdem iuuentutis amisit in apparatu parthici belli: & grauiore multo animi uulnere quam postea corporis ictus est: quod utrumque & piissime idem & fortissime tulit. Cæsar patruus meus Drusum Germani copatrem minorem natum quam ipse erat: fratrem intimam germaniæ recludentem: & gentes ferocissimas Romano subicientem imperio: in complexu & osculis suis amisit: modum tamen lugendi non sibi tantum: se etiam aliis fecit: ac solum ex exercitu: non solum moestum: sed etiam attonitum corpus Drusi sui sibi uendicantem: ad morem romani luctus redegit: iudicauitque non militandi tantum disciplinam esse seruandam: sed etiam dolendam. Non potuisset ille lachrymas alienas concipere: nisi prius pressisset suas. M. Antonius auus meus nullo minor: nisi eo quo uictus est tunc cum rempublicam constitueret: & triumphali potestate præditus: nihil super se uideret: & exceptis uero duobus collegiis omnia infra se cerneret: fratrem interfectum audiuit. Fortuna impotens quales ex humanis malis tibi ipsa ludos facis. Eo ipso tempore quo Marcus Antonius ciuium suorum uitæ sedebat mortisque arbiter. M. Antonii frater duci iuebatur ad supplicium: tulit hoc tamen tam triste uulnus eadem magnitudinis animi. Marcus Antonius: quod omnia alia aduersa tolerauerat: & hoc fuit ei lugere. xx. legionum sanguinem fratri parare. Sed ut omnia alia exempla præteream: ut in me quoque ipso alia taceam funera: bis me fraterno luctu fortuna aggressa est: bis intellexit lædi me posse: uinci non posse. Amisi germanicum fratrem: quem quomodo amauerim intelligit profecto quisquis cogitat: quomodo suos fratres: pii fratres atment. Sic tamen affectum meum rexi: ut nec reliqueret quicquam quod exigi deberet a bono fratre: nec faceret quod reprehendi posset in principe. Hæc ergo puta tibi parentem publicum referre exempla: eundem ostendere quod nihil sacrum intactumque sit fortunæ: quæ ex his penetibus ausa est funera ducere: ex quibus deos paritura. Nemo itaque miretur aliquid ab illa: aut crudeliter fieri: aut inique. Potest enim hæc aduersus priuatas domos ullam ætatem nosse: aut ullam modestiam cuius implacabilis sauitia: totiens ipsa funestauit puluina. Faciamus licet illi conuiua: non nostro tantum ore: sed etiam publico: non tamen mutabitur. aduersus omnes se præceps: omnesque ceremonias se eriget. Hoc fuit in rebus humanis fortuna: hoc erit: nihil in ausum sibi reliquit: nihil intactum. Ibit uiolentior per omnia sicut omnia semper est solita. Eas quoque domos causa est iniuriæ causa intrare: in quas per templa aditur: & atram lamentatis foribus induet uestem. Hoc unum obtinemus ab illa uotis ac præcipis publicis: si nondum illi genus humanum placuit consumere: si romanum adhuc nomen propitia respicit hunc principem: lapsis hominum in rebus datum sicut omnibus mortalibus sibi esse sacratum uelit. Discat ab illo clementia: atque mitissimo omnium principum mitis fieri. Debes itaque omnes fructus eos: quos paulo ante retuli: aut ascitos cælo: aut proximos: & ferre æquo animo fortunam. Ad te quoque porrigentem manus: quas ne ab eis quidem per quas uiuimus abstinet. Debes illorum imitari firmitatem in perferendis & euicendis doloribus: in quantum modo homini fas est per diuina ire uestigia. Quamuis in aliis rebus dignitatum magna discrimina. Virtus in medio posita est: neminem dedignatur: quomodo dignum se illa iudicat. Optime certe illos imitaberis: quod cum indignari possent non esse ipsos expertos huius mali: tamen in hoc uno se cæteris æquare hominibus non iniuriam: sed ius mortalitatis: iudicauerunt tuleruntque: nec nimis acerbe & aspere quod acciderat: nec molliiter & effœmiare. Nam & non sentire mala sua non est hominis: & non ferre non est uiri. Non possunt tamen cum omnes circueiri Cæsares: quibus fortuna fratres & sorores eripuit: hunc præterire ex omni Cæsarium numero excerpendum: quem rerum natura in exitium obprobriumque humani generis ædixit: a quo imperium aduersum aduersum: atque funditus principis piissimi recreat clementia. C. Cæsar amissa sorore Drusilla: in homo qui non magis dolere quam gaudere principaliter posses: conspectum: conuersationemque ciuium suorum profugit: exequisque sororis suæ non interfuit: iusta sorori non præstitit: sed in albano suo cesserit: ac foro & aduocatis: & huiusmodi aliis occupationibus acerbissimi funeris eleuabit mala. Proh pudor imperii principis romani lugentis sororem alea solatium animi fuit. Idem ille Caius furiosa inconstantia: modo barbarum: capillumque submittens: modo Italianæ ac Siciliæ oras errabundus prometiens: & nunquam satis certus utrum lugeri uellet: an coli sororem. Eodem enim tempore quo templa illi constituebant: ac puluina eos qui parum moesti fuerant: qua secunda afficiebat aduersione. Eadem enim intemperie animi aduersarum rerum ictus ferebat: qua secundarum elatus euentus: super humanum intumescebat modum. Procul istud exemplum ab omni romanorum uiro luctum sum: aut intempestius uacare lusu sordidum ac squalloris foeditate irritare: aut alienis malis oblectare minime humano solatio. Tibi uero nihil ex consuetudine mutandum tua. Quoniam quidem ea instituiisti amare studia: quæ optime & foelicitatem extollunt: & facillime minuunt calamitatem: eademque & ornamenta hominum maxima sunt & solatia. Nunc itaque studiis tuis immergere actus nunc illa tibi uelut munimenta animi circunda: nec ex ulla tibi uelut tui parte: inueniat introitum dolor. Fratres quoque tui produc memoriam aliquo scriptorum monumento tuorum. Hoc enim unum est rebus humanis opus: cui nulla tempestas noceat: nulla consumat uetustas. Cætera quæque per constructionem lapidum & marmoreas moles: aut terrenos cumulos in magnam eductos altitudinem constat: non

propagarunt longā diem: quippe & ipsa intereunt. Immortalis est ingenii memoria: hāc tuo fratri largire in hac eum colloca: & melius illum diutino semper consecrabis ingenio: q̄ irritō dolore lugebis. Quod ad ipsam fortunam pertinet: etiam si nunc agi apud te causa eius non potest. Omnia illa quae nobis dedit: ob hoc ipsum q̄ aliquid eripuit inuisa sunt. Tunc tamen erit agenda cum primum æquiorē te illi iudicem dies fecerit: tunc enim poteris in gratiam cum illa redire. Nam multa prouidit quibus hanc emendaret in iuriam. Multa etiam nunc dabit quibus redimat. Deniq; ipsum quod abstulit: ipsa dederat tibi. Noli ergo contra te ingenio uti tuo: noli adesse dolori tuo. Potest q̄dem eloquētia tua quae praua sunt approbare: p magnis rursus magna attenuare: & ad minima ducere. Sed alio ista uires seruet suas: nūc tota re in solatiū tuum conferat. Sed tamē despice ne hoc iam quoq; sit superuacuum. Aliquid enim a nobis natura exigit: plus uanitate contrahitur, nūq̄ autem ego a te ne ex toto mereas exigam. Et scio iueniri quosdam durae magisq; fortis prudentiae uiros qui negent doliturum esse sapientem. Hi uero uidentur nūq̄ i huiusmodi casum incidisse. Alioquin excudisset illis fortuna in superbam sapientiam: & ad confessionem eos uerā etiam inuitus compulisset. Satis praestiterit oratio si id unum ex dolore: quod & superest & abundat exciderit: ut quidem nullo omnino esse compatiatur. Nec sperandum ulli: nec concupiscendum est. Hunc potius modum seruet: qui nec impietatem imitetur: nec insaniam & nos in eo teneat habitu: qui & pia mētis est: nec motae fluant lachrymae: sed aedem desinant. trahantur ex inio pectore gemitus: sed ibidem cōfiniantur. Sic rege animum tuum: ut & sapientibus te approbare possis & fratribus. Effice ut frequenter fratris tui memoria tibi uelis occurrere: ut illum & sermonibus celebres: & assidua recordatione repraesentes mihi. Quod ita deniq; consequi poteris: si tibi memoriam eius iucundam magis q̄ flebilem feceris. Naturale est enim ut super animus ab eo refugiat: ad quod cum tristitia reuertitur. Cogita modestiam eius: cogita in rebus agēdis solertiam: in exequēdis industriā: in promissis constantiam. Omnia dicta eius ac facta & aliis expone: & tibi met ipse commemora. Qualis fuerit cogita: qualisq; sperari potuerit. Quid enim de illo non tuto sponderi fratre possit? Hāc utcumq; potui longo iā: sed absoleto & hebetato animo composui: quae si aut parum respondere ingenio tuo: aut parum mederi dolori uidebuntur: cogita q̄ non possit is alienae uacare consolationi: quem sua mala occupatum fecerunt: & q̄ non facile latina ei uerba homini succurrant: quem barbarorum inconditus grauisq; fremitus circumsonat.

Explicit liber de breuitate uitae ad Paulinum.

LVCII ANNEI SENECAE AD LIBERALEM DE STVDIIS LIBERALIBVS. LIBER INCIPIT.

DE liberalibus studiis quid sentiam scire desideras: nullum suscipio: nullum in bonis numero: quod adeo exit. Meritoria artificia sunt: haecenus utilia si praeparant ingenium non detinent: Tandiu. neis immorandum est: quandiu nihil animus agere maius potest. Rudimenta sunt nostra non opera. Quare liberalia studia dicta sunt uides: quia homini libero digna sunt. ceterum unum studium uero liberale est. q̄ liberum facit: hoc est sapientem sublimem: fortem: magnanimum. cetera pusilla & puerilia sunt. An tu quicq̄ in istis credis esse boni. quorum p̄fessores turpissimos omnium ac flagitiosissimos cernis: nos dicere debemus ista: sed didicisse. Quidam illud de liberalibus studiis quaerendum iudicauerunt: an uirum bonum facerent: nec promittunt quidem: ne huius rei scientiam affectant. Grammaticus autem circa curam sermonis uersatur: & si latius euagari uult circa historias. Iam ut longissime fines suos proferat circa carmina. Quid horum ad uirtutem uiam sternit? Syllabarum enarratio: & uerborum diligentia: & memoria fabularum & uersuum lex ac modificatio. Quid ex hiis moerum demit: cupiditatem eximit: libidinem frenatur? Ad Geometriam transeamus & ad Musicam. Nihil apud illos iuenies q̄ me uetet timere: uetet cupere. Quisquis ignorat alia frustra sit. Videndum autem utrum doceant isti uirtutem an non. Si non docent: nec tradunt quidem. Si docent philosophi sunt. Vis scire q̄ ad docendam uirtutem non considerāt. Aspice q̄ dissimilia intra se omnium studia sint. At quasi similitudo esset idem docentium: nisi forte tibi Homerum philosophum fuisse persuadem: cum his ipsis quibus colligunt: negent. Nam stoicum modo illum faciūt uirtutem solam probantem & uoluptates refugientem & ab honesto: nec immortalitatis quidem praecio recedentem. Modo epycurum laudantem itarum quietae ciuitatis & inter cōiuiua cantulq; uitam exgentem. Modo perypateticum bonorum genera inducentem. Modo achademicum omnia incerta dicentem. Apparet nihil horum esse in illo: cui omnia insunt: ista enim inter se dissident: demus illis Homerū philosophum fuisse. Nempe factus ē sapiens: anteq̄ carmina illa cognosceret. Ergo illa discamus: quae Homerum fecere sapientem. Hāc ē quidem me quaerere: utrum maioris aetatis fuit Homerus an Esyodus: non magis ad rem pertinet q̄ scire an minor Ecuba fuerit q̄ Elena. quare q̄ male tulerit aetatem. Quid inq̄ annos aetatem Patrocli & Achillis inquirere ad rem existimas pertinere? Quæris ulixes ubi errauerit: potius q̄ efficias ne nos semper erremus. Non uacat audire uirum intra Italiam & Siciliam iactatus sit: an extra notam nobis urbem. Neq; enim potuit intra angustos errores seu tam lōgas tēpestates. Nos anni quod tūdie iactant: & nequitia in omnia ulixis mala impellit. Non deest forma: quae sollicitet oculos non hostis. Hinc monstra effera & humano cruore gaudentia. hinc insidiosa blandimenta aurium hinc naufragia & tot uarietates malorum. Hāc me doce quomodo patriā amē: quomodo uxore: quomodo patrem: quomodo hōtā honesta uel naufragio nauigē. Quid inquiris an Penelope impudica fuit: an uerba seculo suo dedit: an ulixē illū esse quē uidebat anteq̄ sciret suspicata sit. Dore me quid sit pudicitia & quātum in ea bonū in

cui studia
ita dicantur

corpore humano posita. Ad musicum transeo. Doces me quod acuta intra se ac graues consonent uoces. Quomodo neruorum disparē reddentiū sonū fiat concordia. fac potius quomodo animus meus secū cōsonet nec cōsilia mea discrepēt. Monstras mihi qui sint moti flebiles: mōstra potius quomodo itra aduersa non emittā flebile uocē. Metiri me geometra docet latifundia: potius quod doceat quomodo metiar quātū his satis sit. Numerare me doceat arithmetica & auaritiā cōmodat digitos: potius quod doceat: nihil ad rē pertinere istas cōputationes: nō esse foeliciores: cuius patrimoniū tabularius lassat. Immo quod superuacua possideat qui isfoeliciſſimus futurus est: si quātū per se cōputare coges. Quid mihi prodest scire agellum in partes diuidere: si nescio cum fratre diuidere? Quid prodest mihi subtiliter colligere pedes: iungere & cōprehendere: etiā si quid decē pedes effugis. Si triste me facit uicinus prāpotens & aliqd ex meo abradens: doce quomodo nihil pda ex sinibus meis. At ego discere uolo quod totos hilaris admittā. Paterno agro: & auio inq̃ expellor. Quid ante auum tuū: q̃ istū agere tenuit? Cuius dico hoīs colonus es? Si bene tecum agitur haredis negat & iuriscōsultus: q̃q̃ publicū uſucapi. Publicum ē q̃q̃d est generis humani. O egregia arte scis rotūda metiri: in quadratū redigis quācūq̃ acceperis formā. Intervalla si iteq̃ ducis. Nihil est quod in mensuram tuam nō cadat. Si artifex es: metire hoīs aium. Dic quod magnus scit. Dic quod pusillus sit. Scis quā te cta scit linea. Quid tibi prodest si quid in uita rectum sit ignoras? Venio nunc ad illum: quod celeſtium noticia gloriatur. Frigidam saturni sese quo stella receptet. Quot signis celi Cillenius erret in orbes. Hæc si re quod proderit ut scire sollicitus sim. cum Saturnus & Mars econtrario stabūt discam ubicūq̃ sunt ista p̃pitia esse: non posse mutari. Agit illa continuus ordo fatore & leuitabilis cursus. Per statutas urbes remeatur & affectus regē oīum: aut mouent aut notāt. Sed siue q̃q̃d euenit faciunt: quod imutabilis rei noticia proficiet? Siue significant: quod refert prouidere: quod effugere non possis? Scias ista nescias fient. Si uero ad rapidū stellāq̃ sequentes ordie respicies: nunquā te crastia fallit hora. Nec isidiis noctis capiere serenā. Sed ante satis abundeq̃ prouisum est: ut ab isidiis tutus essem. Nunquid me crastia non fallit hora? fallit enī quod nescienti uenerit: ergo quod futurum sit nescio. Quid fieri possit scio: ex hoc nihil desperabo: totum expecto. Si quid remittitur boni consulo. Fallit me hora si parci: sed ne quid sic fallit. Nam quemadmodum scio omnia accidere posse: sic scio & non utiq̃ casura. Utiq̃ secunda expecto malis paratus sum: animo feras: necesse est non per prāscriptum euntem. Non enī adducor ut in numerum liberalium artium p̃dictores recipiam non magis quod statuarios: aut marmorarios: aut ceteros luxuriā mīstros: æque luctatores & totam oleo: ac luto cōstantē sciētiā expello. ex his studiis liberalibus aut unguentarios excipia & ceteros uoluptatibus nostris igenia accomodantes sua. Quid enī oro te Liberale habētisti ieiunij uomitores quorum corpora ī sanguine ai in macie & ueneno sunt: an liberale studium istud esse iuuetuti nostræ crediū: quam maiores nostri re et exercuerunt hostile iacere: sudem torquere: equum agitare. Diuina tractare nihil liberos suos docebant: quod discendum esset iacentibus. Sed nec hæc nec illæ docent: aluntue uirtutē. Quid enī prodest æquum regere: & cursum eius freno reparare affectibus effrenatissimus abstrahi: quod p̃dest multos uicere luctatione: uel ab iracundia uinci: quod ergo. nihil nobis liberalia conferunt studia. Ad alia multum: ad uirtutē nihil. Nam & hæc uiles ex professo artes quæ manu constant ad instrumenta uitæ plurimū conferūt: tamen ad uirtutē nō pertinet. Quare ergo liberales studiis filios eruditus? Nō quia uirtutē dare possunt: sed quia animū ad accipiendam uirtutem prāparat: quēadmodū illa ut antiqui uocabāt litteratura per quod pueris elementa tradunt. Non docet liberales artes: sed mox percipiendis locū parat. Sic liberales artes non producant animū ad uirtutē: sed expediūt. Quatuor esse ait artium P̃cissidonius genera. Sunt uulgares & sordidæ: sunt ludicræ: sunt pueriles: sunt liberales. Vulgares officia quæ manu cōstant & ad instruendam uitā occupate sunt. In quibus nulla decoris nulla honesti simulatio est. Ludicræ sunt quæ ad uoluptatem oculorum atq̃ aurium tendūt: his annumeret licet machinatores qui paginata per se surgentia excogitant: & tabulata tacite in sublime crescentia: & alias ex inopinatas uarietates. Aut dehiscētibus quæ coherebant: aut his quæ distabāt sua spōte coherentibus: aut quæ eminebant paulatim in se resedentibus. His ip̃eritorum feruntur oculi. Omnia subita quæ causas non nouere mirantur. Pueriles sunt & aliquid habentes liberalibus. hæc similes artes quas Elliyraioy græci nostri liberales uocant. Solæ autem liberales sunt imo aliqua pars philosophiæ naturalis: aliqua moralis est: aliqua rōnalis. Sic & hæc quoq̃ liberaliū artium turba locū sibi in philosophia uendicat. Cū uentū est ad naturales quæstiones geometriæ testimonio stat. Ergo quā adiuuat pars est: multa adiuuāt nos nec ideo partes nostræ sunt: immo si partes essent nō adiuuarent. Cibus adiutoriū corporis nō tamen pars: aliqd nobis prāstat auxiliū geometriæ ministerium: sic philosophiæ necessaria est. Quomodo ipsi faber: sed nec hæc geometriæ pars ē nec illa philosophia: p̃terea utraq̃ fines suos habet. Sapiens enī causas naturalium quærit & nouit: quorū numeros mensuralis geometre persequitur: & supputat qua ratione constant celestia: quæ illis sit uis. quæue natura. Sapiens scit cursus & recursus & quādā obseruationes p̃ quas descēdūt & eleuant. ac spem interdūt instantiū prābent uel cū celestibus stare nō liceat. Colligit mathematicus: quod cū in speculo imagines exprimat sciens: sapiens illud tibi geometra potest dicere: quā cū abesse debeat corpus imagine & quā forma speculi: quales imagines reddat. Magnū eē solē philosophus probabit: quātus sit mathematicus: qui usu quodā & exercitatioe p̃cedit: sed ut p̃cedat ip̃etranda illi quædā principia sunt. Non est autē ars sui iuris cui prācarium fundamentum est. Phia alio petit: totū opus a se sola excitat. Mathematica ut ita dicā superficialia est. In alieno adificat: accipit prāmia: quoq̃ beneficio ad ulteriora perueniant. Si per se iret ad uerum: si totius mundi naturam posset comprehendere: dicerē multum collaturam mentibus nostris quæ tractauī. Celestiu crescit trahūtq̃ aliqd ex alio. Vna re cūsumitur alius. Sciētia bonorum ac malorum: imutabilisq̃ soli phiæ competit.

Nihil autem nulla ars alia de bonis ac malis quaerit: singulas habet circuire uirtutes. Fortitudo cōtēptū timēdoq; est. Terribilia & sub iugū libertatē nostrā timētia despiciat: prouocat: frangit. Nunqd ergo hanc liberalia studia corroborant? Fides sacratissimū humani pectoris bonū est. Nulla necessitate ad fallēdū cōgitur. Nullo corrūpitur prēmio: iure inq; cede occide: nō perdas, sed quo magis secreta quaeret dolor: hanc illa altius cū det. Nunqd liberalia studia hanc facere possunt? Tēperantia uoluptatibus imperat. alias odit atq; ambigit. alias dispēsat & ad sanū modū reducit: nec unq; ad alias ppter ipsas uenit. Scit optimū modū esse: cupidōq; non quātū uelis: sed quantū debeas sumere. Humanitas uetat superbū esse aduersus socios: uetat augē: uerbis: rebus: affectibus: cōmunē se faciliq; omnibus praeſtat. Nullū alienū putat. Bonū autem suū ideo maxime quod alicui bonū futūq; est amat. Nunqd liberalia studia hos mores praeſciunt? Non magis q̄ simplicitatē: q̄ modestiā ac moderationē. Nō magis q̄ frugalitatē ac parsimoniā. Nō magis q̄ clementiā: quā alieno sanguini tanq; suo parcat: etiā scit non bonis esse solū ad prodesse. Cum dicatis inq; sine liberalibus studiis ad uirtutē non peruenire: quēadmodū negatis illa nihil cōferre uirtuti? Quia non sine cibo ad uirtutem peruenitur. cibus tamē ad uirtutē nō pertinet. ligna nauī nihil cōferūt: quīs nō sit nauis nisi ex lignis. Non est inq; cur aliquid putes cum adiutorio fieri sine quo non potest fieri. Potest inq; illud dici: sine liberalibus studiis uenire ad sapientiam posse. Quamuis enī uirtutis discenda sit tamen non per hanc discit. Quid est autē quare existimē non futūq; sapientē eū qui litteras nescit: cū sapiētia nō sit in litteris? Res tradit nō uerba & nescio: an certior memoria sit quā nullū extra se subsidū habet. Magna & spatioſa res est sapientia: uacuo illi loco opus est. De diuinis humanisq; discēdū est. De praeſentis: de futuris: de caducis: de aeternis: de tempore: de quo nunc uide q̄ multa quaerātur. Primum an per se sit aliquid. Deinde an aliquid ante tempus sit sine tempore: cum mundo coeperit: an ante mundum quia fiunt aliquod fuit & tempus. Innumerabiles quaestiones sunt de animo tantum. Vnde sit: qualis sit: quando esse incipiat quam diu sit: aliūde: alio transeat: domicilia mutet: ad alias animalium formas aliasq; coniectas: an nō amplius q̄ semel seruiat: & emissus uageat in toto. Vtrum corpus sit: aut quid sit facturus: cum parum aliquid facere desierit. Quomō libertate sua usus: cū ex hac effugerit cauea. An obliuiscatur priorum & illic nō scire incipiat. An de corpore abductus in sublimē secessit. Quācūq; partē regē humanarūq; diuinarūq; comprehendis ingenti copia quaerendōq; ac discendōq; fatigaberis. Hanc tam multa: tam magna: ut habere possint uirtutes libere: hospitiiū: superuacua ex animo tollēda sunt. nō dabit se in has angustias uirtus: laxū spatium res magna desiderat: expellant oīa: totū pectus illi uacet. At enī delectat artium noticia multaq;. Tātū itaq; ex illis retineamus: quantū est necessariū. At tu existias repraeſhendendum: qui superuacua: usu sibi cōparat: & praeſciosq; regē pompā in domo explicat: & nō putas eum: qui occupatus est in superuacua litterarūq; supellectile. Plus scire uelle q̄ sit satis intemperantiae genus est. Quid ista liberalium artium cōsecratio: molestos: uerbosos intempestiuos sibi placentes facit. Et ideo nō discētes necessaria: quā superuacua legisset. Quatuor milia librorū Didis grāmaticis scripsit: miser si tā multa superuacua legisset. In his libris de patria Homerī quaeritur: in his libidiniosior Anacreon: an ebriosior uixerit. In his an Sapho sybilla fuerit: & alia quae errāt: discenda scires nunc: & longā esse uitam nega. Sed ad nostros quoq; cum peruenieris ostēda multa securibus recidēda. Magno impendio ipsoq; magis alienarūq; aurīū molesta: laudatio hanc cōstat. O hoīem litterarūq; simus hoc circulo rusticio cōtēti. O uir bonū. Ita ne annales euoluā oīum gētium & quis primus carmina scripserit quaerā: quātū tēpore inter orphea intercessit: & Homerū cum fastos non habeam. Computabo & Aristarchi ineptias: quibus aliena cōpinxit. Ea cognoscam & aetate in similibus contera. Ita ne in geometria puluere habebor. Adeo mihi praeceptū illud salutare excedit: tempori parce hanc scientia. Et quid ignorē? Appion grāmaticus: qui sub Caio Casare tota circūlatus ē grācia: & nomen Homerī ab omnibus ciuitatibus adoptatus aiebat. Homerū utraq; materia cōsumata & Odifsea: & Iliade pricipium adieciſſe operi suo: quo bellū troianū complexus est. Huius rei argumētum afferebat: q̄ duas litteras in primo uersu posuisset ex industria: librorūq; suorūq; nameq; cōtinētes. Talia sciat oportet qui multa uult scire: non cogitare quātū tēporis tibi auferat mala ualitudine: quātū occupatio quotidiana: quātum publica: quātū priuata: q̄ntū somnus. Metire aetate tuā tam multa nō capit. De liberalibus studiis loquor Philosophi quātū habet superuacui: quātū ab usu recedētis: ipsi quoq; ad syllabarūq; dictiones & cōiūctiōnū ac praeſpositionū proprietates descenderūt: & iuidere grāmaticis: iuidere geometris. Quid in illorum artibus superuacuum erat tranſtulere in suā. Sic effectū est ut diligentius loq; scirent q̄ uiuere. Audi quantū mali faciat nimia subtilitas: & q̄ infesta ueritati sit. Pythagoras ait: de omni re in utraq; partem disputa: re posse ex aequo & de hac ipsa. an omnis res in utraq; partem disputabilis sit. Nausiphāes ait ex his quae uident esse nihil magis q̄ non esse. Parmenides ait ex his quae uident nihil esse uniuerso. Zeno eleates. omnia negocia de negotio deiecit. Ait enim nihil est. Circa eadem fere philosophi itonei uersatur & megarici: & crenci & achademici: qui nouam iuduxerunt scientiam tradunt nihil scire. Hanc omnia in illum superuacuum studiorum liberalium grācen comicen. Illi mihi non firmam scientiam tradunt: huius spem omnis scientiae eripiunt: fatius est superuacua scire q̄ nihil. Illi non praeferunt: ut lumen per opacities dirigat ad uerū: hi oculos mihi effodiunt. Si Pythagore credo nihil in rerum natura est nisi dubium. Si Nausiphani: hoc unum certum est nihil esse certi. Si Parmenidi: nihil est praeſter unum. Si Zenoni non unum quidem. Quid ergo nos sumus? Quid ista quae nos circūstant: alunt: subſtinent? Tota rerum natura umbra est. Aut inanis aut fallax: non facile dixerim quibus magis traſcar: aut illis qui nos nihil scire uoluerunt. An illis qui ne hanc quidem: nobis relinquarunt: nihil scire.

Explicit Liber Lucii Annaei Senecae de studiis liberalibus.

PROVERBIA

Incipiunt puerbia Senecae secundum ordinem alphabeti.

Lienum est omne quicquid optato euenit.
Ab altero expectes: alteri quod feceris.
Aius uereri qui scit: scit tutus aggredi.
Auxilia humilia firma consensus facit.

Amor aī arbitrio sumitur: non ponitur.
Aut amat: aut odit mulier: nihil est tertium.
Ad tristem partem strenua suspitio debetur.
Ames parentem si æquus est: si aliter feras.
Aspicere oportet quod possis perdere.
Amici uitia si fers: facis tua.
Aliena homini ingenuo: acerba ē seruitus.
Absentem ledit qui cum ebrio litigat.
Amans iratus multa mentitur sibi.
Auarus ipsæ miseriæ causa est suæ.
Amans quid cupit scit: quid sapiat non uidet.
Amans quod suspicatur uigilans: somniat.
Ad calamitatem quilibet rumor ualet.
Amor extorquari non potest: sed elabi potest.
Ab amante lachrymis redimamus iracundiam.
Aperte cum est mala mulier: tum demum ē bona.
Auage faciem capias ubi non sis idem.
Amare & sapere uix a deo conceditur.
Auarus nisi cum moritur: nihil recte facit.
Astute crines dum celantur: ætas indicatur.
Auarus damno potius quā sapiens dolet.
Auaro quid mali optes? nisi ut uiuat diu.
Animo dolenti nihil oportet credere.
Alienum nobis: nostrum plus aliis placet.
Amare iuueni fructus est: crimen seni.
Anus cum ludit: morti delicias facit.
Amoris uulnus idem qui sanat: facit.
Ad poenitendum properat: cito qui iudicat.
Amicos res optimæ parant: aduersæ probant.
Aleator quanto in arte est: tanto est nequior.
Amor ocioso causa solitudinis est.
Aberrare a fortuna tua non potes: obsidet te.
A quocūq; descenderis: magno apparatu sequitur.
Acerrima uirtus est: quā ultia necessitas excurrit.
Agat princeps curam non tantum salutis: sed hone-
stæ cicatricis.
A duabus causis præstare princeps solet: si aut se ui-
dicat: aut alium.

Is est gratum quod opus ē: si ultro offeras.
Bonæ regis consuetudo pessima est.
Beneficium qui dare nescit: iniuste petit.
Bonum est fugienda aspicere in alieno malo.
Beneficium accipere: libertatem uendere est.
Bona nemini hora est: ut non alicui sit mala.
Bis enim est mori: alterius arbitrio mori.
Beneficia plura recipit: qui scit reddere.
Bis peccas cum peccanti obsequium accomodas.
Bonus animus læsus: grauius multo irascitur.
Bona mors ē homini: uitæ quæ extinguit mala.
Beneficium dando accipit: qui digno dedit.
Blanditia non imperio fit dulcis uenus.
Bonus animus nunquam erranti obsequium accommodat.
Beneficium qui se dedisse dicit: petit.
Beniuoli coniunctio animi maxima ē cognatio.

Beneficiū sæpe dare: docere ē reddere.
Bonitatis uerba mutare maior malicia est.
Bona opinio homini tutior pecunia est.
Bonum est quod si suppressis: nequaquam extinguitur.
Bis uincit: qui sese uincit in uictoria.
Benignus etiam dandi causam cogitat.
Bis intermittitur: qui suis armis perit.
Bene dormit qui non sentit quā male dormiat.
Bonorum crimen ē officiosus miser.
Bona fama in tenebris propriū splendorem obtinet.
Bene cogitata se excedunt: non occidunt.
Bene perdit nūmos: iudici cum dat nocens.
Bonis nocet: qui malis parcat.
Bonos iudex est: qui nouit dispensare quod dandum
est: & quatenus.
Bonæ iustitiæ: proximus modus ē seueritas.
Beneficium ē eo carere: quod inuitus possideas.
Beneficium ē semper reddere bonitatis uerba.
Bonum ē reddere bona uerba: etiam inimicis.
Bona quæ ueniunt: nisi sustineantur cadunt ut opprimantur.
Bona imperante anima: ē pecunia.
Bonum ad uix cito: moritur iracundia.
Breuis mens ipsa ē memoria iracundiæ.
Bona turpito ē: quæ periculum uindictæ.
Bona comparat præsidia misericordia.
Beneficiū dignis ubi des: omnes obligas.

Onsueti uitia serimus: nisi reprehēdimus.
Crudelis in re aduersa obiurgatio.
Cauendi nulla ē dimittenda occasio.
Cui semper dederis: ubi neges rapere imperas.
Crudelem medicū intemperans facit ager.
Cuius mortē amici expectant: uitam oderunt.
Cum inimico nemo in gratiam cito redit.
Citius uenit periculum cū contemnitur.
Casta ad uix matrona parendo imperat.
Cito ignominia fit superbi gloria.
Consilio melius uincas: quā iracundia.
Cuius dolori remedium ē patientia.
Cum uitia profunt: peccat qui recte facit.
Contumeliā: nec fortis potest: nec ingenuus pati.
Cōscientiā amici: nullius inuenit lingua præcepit.
Contemni est leuius quā stultitia percute.
Comes facundus in uia pro uehiculo est.
Cito improborum læta: ad perniciem cadunt.
Crimen relinquit uitæ: qui mortem appetit.
Clementia in quacūq; domū uenerit: felicem eam
transgillamque præstabit.
Clementia est temperantia animi in potestate ulciscendi.
Clementia est leuitas superioris aduersus inferiorē.
Consuetudo peccandi: multitudinem facit peccantium.

Isipulus est prioris: posterior dies.
Damnare ē obiurgare cū auxilio opus est.
Diu apparandum ē bellū: ut uincas celerius.
Dixeris maledicta: cū ingratus hominem dixeris.
De inimico non loquaris malum: si cogites.
Deliberare utilia: mora est tutissima.
Dolor decrescit: ubi quo crescat non habet.
Dediscere flere foeminam est mendacium.
Discordia fit charior concordia.
Deliberandum ē diu quicquid statuendum est semel.

Difficile habere oportet autem ad crimina.
Dum est uita grata: mortis conditio est optima.
Damnum appellandum est: cum mala fama lucrum.
Ducis in consilio posita est uirtus militum.
Dies quod donat timeas: cito raptum uenit.
Dimissum quod nescitur non admittitur.
Difficilius est moderari: ubi dolori debetur ultio: quod
ubi exemplo.

Tiam innocentes cogit mentiri dolor.

Etiā peccato recte præstatur fides.

Etiā celeritas in desiderio mora est.

Ex uitio alterius: sapiens suum timendat.

Et deest & superat miseris cogitatio.

Etiā obliuisci quod scis: interdum expedit.

Ex hominum quæstus: facta est fortuna dea.

Effugere cupiditatem regnum est inuenire.

Exuli ubi nusquam domus est: sine sepulchro est tanquam mortuus.

Et qui faciunt: odiunt iniuriam.

Eripere telum & non dare: irato decet.

Exilium pati est: patriæ se degenerare.

Etiā capillus unus habet umbram suam.

En quod miserum est fieri: metuendo senem.

Etiā hosti est æquus: qui habet in consilio fidem.

Excelsus malis facilius casus nocet.

Errat si quis existimat tutum diu esse regem.

Ex saua animaduersione nulla regi gloria est.

Euadere possunt pusilla mala: & uerba dare ingen-
tibus obuiam itur.

Excusationem querere uitium est: omnia ad deum
relinque.

Elemosyna non tam accipiens: quam datibus prodest.

Ex spe præmissi solatium fit laboris.

Idem qui perdit: se seruat in reliquum.

Fortunam cum blanditur: captatum uenit.

Fortunam citius reperies quam retineas.

Formosa facies: muta commendatio est.

Frustra rogatur: qui misereri non potest.

Fortuna unde aliquid fregit: casus est.

Fraus est accipere: quod non possis reddere.

Fortuna nimium quem fouet: stultum facit.

Faterur facinus is: qui iudicium fugit.

Foelix improbitas: optimorum est calamitas.

Feras non culpas: quod imitari non potest.

Futura pugnant: ut se superari sinant.

Furor fit: læsa sapientia patientia.

Ficta cito ad naturam suam recidunt.

Fidem qui perdit: nihil potest ultra perdere.

Facilitas animi ad partem stultitiæ rapit.

Fides unanimes unde abiit: nunquam redit.

Fidem nemo unquam perdit: nisi qui non habet.

Fortuna obesse nulli contenta est semel.

Fulmen est: ubi cum potestate iracundia habitat.

Frustra cum ad senectutem uentum est: repetes adole-
sceniam.

Falsum maledictum: malivolium mendacium est.

Fœmina naturam regere: desperare odium est.

Feras difficilia: ut facilia leuius feras.

Fortuna nemini plus quam consilium ualet.

Fortuna uitrea est: quæ cum tantum splendet frangitur.

Feras quod lædit: ut quod prodest perferas.

Facit gratum fortuna quem nemo uidet.

Facilius priuatis ignoscitur: pertinaciter se iudicantibus.
Frequens uis dicta: paucorum odium reprimat: oium
irritat.

Raue præiudicium est: quod iudicium non habet.

G : 10. **G**rauiissima est probi hominis iracundia.

Grauis autem poena est: quæ post factum poenitet.

Grauis animus dubiam non habet sententiam.

Graue est malum omne: quod sub aspectu latet.

Grauius nocet: quod cum in expertum accidit.

Grauior est inimicus: qui latet in pectore.

Grauiissimum est imperium consuetudinis.

Graue crimen etiam cum dictum est leuiter nocet.

Grauis a magnis ad maiora fit.

Eu quod difficile est gloriæ custodia.

h Homo extra corpus suum est: cum irascitur.

Heu quod est timidus: qui se mori tutum putat.

Homo qui in homine calamitoso est misericors: memini-
sit sui.

Honesti turpitudine est mori pro bona causa.

Habet in aduersis auxilia: qui commodat in secundis.

Heu quod miserum est discere seruire: ubi sis doctus do-
minari.

Heu quod miserum est fieri metuendo senem.

Heu quod miserum est ab illo lædi: de quo non possis
quæri.

Hominem experiri multa paupertas iubet.

Heu dolor quod miser est: qui in tormēto uocem non habet.

Heu quod poenitēda incurrit: uiuendo diu.

Habet suum uenenum: blandi oratio.

Homo totiens moritur: quotiens amittit suos.

Homo semper in se aliud fert: in alterum aliud co-
gitat.

Honestus timor alterum patrimonium est.

Homo nescit: si sine dolore fortunam inuenit.

Honeste seruit: qui succumbit tempori.

Homo uitæ commodatus est: non donatus.

Hæres fictus: sub persona risus est.

Hæredem scire utilius est: quam querere.

Habent locum maledicti crebræ nuptiæ.

Hæc clementia principem decet: ut quocumque uene-
rit mansuetiora omnia faciat.

Haud minus turpia sunt principi multa supplicia:
quam medico multa funera.

Inferior horrescit: quicquid peccat superior.

I : 10. **I**nimicum ulcisci: uitam accipere est alteram.

Id agas: ne quis merito tuo te oderit.

Inuitum cum retineas: exire incitas.

Ingenuitatem lædis: cum indignum roges.

In nullo avarus bonus est: in se pessimus.

Inopi beneficiū bis: dat qui dat celeriter.

Inopiæ parua defunt: auaritiæ omnia.

Instructa inopia est: in diuitiis cupiditas.

In se uirat culpam: qui peccatum præterit.

Iucundum nihil est: nisi quod reficit uarietas.

Ingenuitas non recipit contumeliam.

Impune peccat in eum: qui peccat rarior.

Ingratus unus: miseris omnibus nocet.

In miseri uitia: contumelia est.

Ita amicū habeas: posse ut facile fieri hunc inimicum
potes.

Inuidiam fere: aut fortis aut foelix potest.

PROVERBIA

In timore semper mendax iracundia est.
Inuidia tacite: sed minute irascitur.
Iratum breuiter uites: sed inimicum diu.
Iniuriarū remedium: est obliuio.
Iracundiam quā uicit: hostem superat maximum.
Locum tacentem crimen faciat acrius.
In malis sperare bonū: nisi innocens nemo solet.
In uindicando criminosa est celeritas.
Inhōesta res ē suos uicere: satis est potuisse punire.
Imago animi sermo est: quālis est uir talis oratio.
In foelicitate se erigere: ē foelicitatē submittere.
In foelice foelicitas est innocentia: nequitia ipsa poena sui est.
Inimicum quamuis humilem: docti est timere.
In calamitoso: risus etiam iniuria est.
Iudex damnatur: cum nocens absolvitur.
Ignoscere humanū est: tibi pudet cui ignoscitur.
In rebus dubiis: plurima est audacia.
Illo nocens se damnat quo peccat die.
Ita crede amico: ne sit inimico locus.
Iratu etiam facinus consilium putat.
Inuidia id loquitur: non qui subest.
Irritare est calamitatē: cū te foelicem uocaueris.
Ius supra omnem iniuriam positum scias.
Imbecillos oculos esse: quod ad alienam lippitudinem suffunduntur.

Oco ignominia ē: apud idignum dignitas.
Laus noua ubi oritur: etiam uetus admittit.
Læso doloris remedium: inimici dolor.
Leuis est fortuna: quæ cito reposcit quod dedit.
Lex uniuersalis est: quæ iubet nasci & mori.
Lucrum sine damno alterius fieri non potest.
Lasciuiā & laus: nunquā habent concordantiam.
Legem nocens ueretur fortunam: innocens.
Libido indicium est: quo leuitas sapit.
Libido etiam cunctos sub uultu domat.
Laxa crudelitas: non est uocanda clementia.

Alignus fieri: maxime ingrati docent.
Multis minatur: qui uni facit iniuriam.
Mora omnis odio est: sed facit sapientiam.
Mali causa est: quæ requirit misericordiam.
Mori est foelicis: tanquā mortem inuocet.
Miserum est a rege cogi: quod cupias loqui.
Miserrima est fortuna: quæ inimico caret.
Malus est uocandus: qui sua est causa bonus.
Monstro similis est: auaricia unica.
Malis displicere: laudari est.
Malus ubi bonum se simulat: tunc est pessimus.
Moetus dū uenit: earum habet sonus locum.
Mori necesse est: sed non quotiens uolueris.
Male geritur: quicquid geritur fortunæ fide.
Mortuo quod mittit munus: nihil dat illi: sibi adimit.
Minus est quod seruus dominus: qui seruos timet.
Magis hæres fidus nascitur: quod scribitur.
Malos in consilio foeminae uincunt uiros.
Mala est uoluntas: ad alienum consuescere.
Maxio cum periculo custoditur: quod multis placet.
Mala est medicina: ubi aliquid naturæ perit.
Malæ naturæ: nunquā doctrina indigent.

Miseriam nescire: sine periculo est uiuere.
Male uiuunt: qui se semper uicturos putant.
Maledictū interpretando facies acrius.
Male secum agit æger: medicum quod hæredē facit.
Minus decipitur: cui negatur celeriter.
Mutat se bonitas: cum irritatur iniuria.
Mulier cum sola cogitat: male cogitat.
Male facere qui uult: nusquā causam inuenit.
Maliuolus semper sua natura uestitur.
Multos timere habet: quem multi timent.
Male imperando: summum iperium amittitur.
Mulier quæ nubit multis: multis non placet.
Misera est ægritudo animi: ob alienarum speciem miseriarum.
Misericordia non causam: sed fortunam spectat.
Magnam fortunam: magnos animos decet.
Magni animi est proprium esse & tranquillum & iniurias atque offensiones semper despiciere.
Mulier est: furere in ira.
Misericordia est uicina miseria: habet enim aliquid trahitque ex ea.
Malo ueris offendere: quod placere adulando.
Morbum esse scias non hilaritatem semper aridere ridentibus: & ad omnium æstimationē ipsum quoque os deducere.

Nihil agere semper infœlici est optimum.
Nihil peccet oculi: si oculis animus iperet.
Nihil proprium dicas: quod mutari possit.
Non cito ruina petit: uir qui ruinam timet.
Nullus est tantus quæstus: quod eo quod habes carere.
Nescis quid optes aut quid fugias: ita ludit dies.
Nunquā periculum sine periculo uincitur.
Nulla est tam bona fortuna: de qua nihil quiri possis.
Nusquā melius morimur homines: quod ubi libenter uiuimus.
Negandi causa auaro nunquā deficit.
Nondum foelix es: si nondum te turba deridet.
Nam si nullos inimicos tibi iniuria: multos tamen inuidia.
Non aspicias quod plenas quisque manus deo: sed quod puras admoueat.
Non enim aliter nisi optimus animus: pulcherrimus dei cultus est.
Non aliter uiuas in solitudine: aliter in foro.
Nihil petas quod negaturus es.
Nihil negabis quod petiturus es.
Nihil magnum est in rebus humanis: nisi auius magna despiciens.
Nihil interest quo animo facias: quod fecisse uitiosum est.
Nam facta cernuntur: animus non uidetur.
Non quod multis placeas: sed quibuslibet stude.
Nequitia ipsa poena sui est.
Nam mala conscientia sæpe tuta est: secuta nunquā.
Neminem cito accusaueris.
Neminem cito laudaueris.
Nullum putaueris esse locum sine teste.
Nulla pusilla domus quæ multos recipit amicos.
Nunquā scelus scelere uindicandum est.
Nimium altercando ueritas amittitur.
Non multū supra eū eminet quis: cui se irascendo.

exequat.

Nobilis professio sapientia est: quæ distributa suscipit incrementum auaræ: dedignata possessorem: cito nisi publicetur elabatur.

Nō alia facies est quieti moratig: imperii: q̄ sereni celi & nitentis

Nullum ex omnibus clemētia magis: q̄ regem aut prælaturum decet.

Nemo potest personam diu ferre fictam: ficta cito in naturā suam recidit.

Nunq̄ liquidū sincerūq̄ ex turbido uenit.

Nullū morosius ē animal maioriq̄ arte tractādū q̄ homo: & nulli magis parcendū q̄ homini.

Mne peccatum est actio. *ex his liberū bīuī dē*

Omnis actio est uoluntaria: tam honesta q̄ turpis.

Omne ergo peccatū uoluntariū est.

Omitte excusationē: nemo peccat inuitus.

Omne uitriū habet patrociniū suum.

Odia multoz: sub oculo latent.

Oia tum panduntur cū non dico si cecideris: sed si turbaueris.

Ois affectus habet: ut in eo in quo ipse isanit: in idē putet ceteros furere.

Omnes enim uitam differentes: mors incerta præuenit.

Ois itaq̄ dies uelut ultimus ordinandus est.

Opinantur de te homines male sed mali: displicere enim malis laudabile est.

Oratorē te puta: si tibi ipsi qd̄ oportet persuaseris.

Odiū oportet peccandi non moētū facias.

Obiurgationi semper aliquid blande admisce.

Optimum est semper ignoscere tanq̄ si ipse pecces quotidie.

Optimum est maiorum uestigia sequi: si recte præcesserunt.

Omnis doctor inuitæ orationis peccans: turpior ē

Ob hoc q̄ in officio cuius magister esse uult labit.

Omni re moderatio est adhibenda: quæ sanabilia īgenia distinguere a deploratis sciat.

Eccādī duo sunt genera: aliud ex proposito aliud ex negligentia.

Plærīq̄ moētū cessant peccare nō inocētia.

Profecto tales timidi: nō inocentes sunt dicēdi.

Prius q̄ promittas deliberes: & cū pmiseris facias.

Prius si negaueris: fecisse postea fallere est.

Propter causam multa amico dabis: multæ etiam causæ contra amicū.

Pro eo religiosior eris quo melior.

Præstabis parentibus pietatē: cognatis dilectionē.

Præstabis amicis fidem: omnibus æquitatem.

Pacem cum omnibus habebis: bellū cū uitis.

Pecuniæ imperare oportet non seruire.

Pecunia si uti scias ancilla est: si nescias domina est.

Putandus est recte fortior: qui cupiditates tanq̄ hostes subicit.

Patria est ubicunq̄ bene uixeris.

Piora sunt tecta odia q̄ aperta.

Propterea te loquax inimicus tutiorem q̄ taciturnus ostendit.

Proximum ad innocentia tenet locum uerecundia & peccati confessio.

Plærīq̄ cum stultis male dicunt: ipsi sibi conuitiū faciunt.

Perturpe est enim qd̄ obicit in obiciēte cognosci.

Pulcherrimū est omnia præstare nihil exigere.

Principium discordiæ est: aliquid ex cōmuni propriū facere.

Plærīq̄ famam cōscientiā pauci uerent.

Parcēdū est improbandis ciuibus: non aliter q̄ mentis languentibus.

Principium seuitiæ bellum est.

Pestifera uis ualere ad nocendum.

Prope est ut libenter damnet qui cito.

Prope ut non quæ damnet qui nimis.

Peccādī uerecundiā facit ipsa clementia regentis.

Vidā quosdā occidūt inimicos: nō quia habeant: sed quia metuerant.

Quā inimicum est nocuisse: uel quia oderis lædere.

Quāto iniquius est odisse: quia læseris.

Quā magnæ uiriū est negligere ledentē.

Qui enim uendicat: sentit.

Quis sis interest: nō quis habearis.

Quāuis agas id ut ne qs merito tuo te oderit: erunt tamen qui semper oderint.

Quā magnū est nō laudari: & esse laudabilē.

Qui succurrere perituro potest: cum non succurrit occidit.

Quid est homini inimicissimū? alter homo: et si vult mihi nocere, oia deest.

Qui propter pecuniæ uel libidinis amorē moritur ostendit se nunq̄ sui causa uixisse.

Quæ sūt maximæ diuitiæ: nō desiderare diuitias.

Quis plurimū habet: is qui minimū cupit.

Quis est dare beneficium imitari deum.

Quid est pauper? qui sibi uidetur diues.

Quidā inimici graues sunt: amici leues.

Quietissime uiuerent homines in terris: si duo uerba tollerentur: meū & tuum.

Qui paupertatē timet timidus est.

Quod tacitū esse uis: nemini dixeris.

Quia non poteris ab alio silentium exigere: si tibi ipse non præstas.

Qui æquo animo malis miscetur: malus est.

Qui seruius crudelis est: ostēdit ī aliis uolūtate non deesse sed potestatem.

Qui ob hoc iniuriam facit quia potest: cito desinit quia fecit.

Quid dulcius q̄ habere amicū: cum quo omnia audeas.

Quem sic credis ut te: cui sic loquaris quasi tecum.

Quanti tales amicos habere uoluerūt: & ipsi tales esse non possunt.

Quomodo se fortuna & fauor inducit hominem.

Quicquid æquo plus futurum est: in partē humaniorem inclina uel præpondera.

Quid eo infelicius: cui iā malū esse necesse est?

Quid potest ab eo quisq̄ sperare: quem malum esse docuit.

Quotidie damnatur qui semper timet.

Quotidie est deterior posterior dies.

PROVERBIA

Epelli se homines facilius: q̄ decipi possunt
Respue crudelitatem: & matrem crudelitatis iram
Reuera memoria beneficii: fragilis est: in

iuriarum tenax.

Ridiculi est odio nocetis: innocentiam perdere.
Res uera est qui a multis timetur: multos timet.
Regibus est peius multo q̄ seruientibus.
Reuera quia illi singulos isti uniuersos timet.
Res ipsa ut ipsa re possumus efficiet: si polliceri pro
peramus honesta.

Rem maximam sibi promittit sapientia: ut te redu
cat tibi.

Recta ingenia debilitat uerecundia: praua confir
mat audacia.

Res optima est non sceleratos extirpare: sed scelera.
Recte parentem & inferiorem laudas: quia pertinet
ad gloriam tuam.

Res magnae clementiae est: indulgendo corrigere
peccata: q̄ uindicando.

Rege incolumi mens omnibus una est amisso rui
pere fidem.

Regibus certior est: ex mansuetudine securitas.
Vnt quoque corpus inoxium est: & in mille

facinorae furias meos ociosa discurrit.

Si incontinentia foelicis hominis potestis per
uenieris: aut ueritas: aut amicitia perdenda est.

Si uis beatus esse: cogita hoc primum contemni.
Si multis placuerit uita tua: tibi placere non poterit.

Sollicitudine quaerit: qui uult cum innocentibus uiuere.
Stultum est timere: quod uitare non potest.

Semper dissensio ab alio incipiat: a te reconciliatio.
Succurrere pauperti amico: imo potius occurrere.

Secrete admone amicos: palam lauda.
Si bene te institueris: pudeat te fieri deteriore.

Sigs irascitur poenas ab alio expetita: a se exigit.
Seuerissime enim nos aduersum peccantes gerimus

& ipsi eadem committimus.
Seueritas assidua: amittit auctoritatem.

Sicut formosa pictura est cuius nulla pars errat: sic
formosus homo in quo nulla pars peccatis foeda

est: proinde hoc domi: hoc foris: hoc omni gene
re uitae teneamus: ut nobis iexorabiles simus exo
rabiles illis qui non nisi sibi dare ueniam nesciunt.

Si inuitus pares seruus es: si uoles minister.
Scias cum multis uirtutibus abundare: qui alienas

amat.
Si inuideris maior eris: nam qui inuidet minor est.

Scito quid est inuidia: dolor animi est ex alienis co
modis.

Scito etenim illud: quia nulli inuidet bonitate praeditus.
Sunt multi qui plurimum uerbis: non te continent:

sed ipsa quae spernunt clam furantur.
Seueritate abditam: clementiam in procinctu habet.

Sapiens nihil facit quod non debet: & nihil praeter
mittit quod debet.

Seruus imperare moderate: laus est.
Imidus cautum se uocat: sordidus parum.

Turissima res est nihil timere: praeter deum.
Tene semper uocis & silentii temperamen

tum.
Tamen & in hoc incumbere: ut libentius audias q̄ lo
quaris.

Tacere qui nescit: nescit loqui.

Tristitiam si potes: ne admiseris.

Turpe praebet spectaculum: animus aeger.

Turpia ne dixeris: paulatim enim pudor rerum per
uerba discutitur.

Transibit sermo in effectum: si honesta loquamur.
Tolerabilior est qui mori iubet: q̄ qui male uiuere.

Tolerabilior poena non posse uiuere: q̄ nescire.
Talem diligentiam exhibe in amicitia: comparan

dis: ut incipias amare quae deinceps possis odisse.
Tu primum exhibe te bonum: & sic quaeras alteri

tui similem.
Turpius nihil est q̄ cum eo bellum gerere: cum quo

familiariter uixeris.
Tam omnibus ignoscere: q̄ nulli crudelitas est.

Tamdiu a periculo aberit populus: q̄ diu sciet ferre
franos.

Tyrannus a rege distat factis: non nomine.
Ix quisq̄ in bonum: nisi ex malo transit.

Vis omnibus esse notus: prius effice ut ne
minem noueris.

Vis habere honorem dabo tibi magnum imperium
impera tibi.

Vide si adhuc malus es: similibus parce.
Verus esse destitisti: quare aliis locum emendationis

abscidas.
Vitium prius fuit obseruatio: nunc mos est.

Verum non dicimus: non audimus.
Vtilis educatio & disciplina: mores facit.

Vnde bona consuetudo excutere debet: quae mala
instruxit.

Viriliter feras quae necesse est: dolor patientia uincit.
Verba rebus non personis accipienda sunt.

Vires tuas amici beneficiis: inimici iniuriis sentiant.
Vita omnis brevis est: ideo immortalitas est mors.

honestas.
Vis est bonus qui intantum perduxit animum suum: ut

non modo nolit peccare: sed etiam non possit.
Vt aliquid auri extrahamus: terram peruertimus.

Vt summum bonum occupemus: scrutari pectus piget.
Virtutem cuius progressum uideris: non exitum si

nemque desperes.
Volunt homines ita praecipuum esse ut uiuant: non

ita uiuere ut praecipuum est.
Vtendum est diuitiis & non abutendum: ut nec in

de a superioribus contemnaris: nec ab inferioribus
timearis.

Vbi usitata remedia non praecedunt: tenta contraria.
Vbi discriminem inter bonos malosque sublatum est: cor

fusio sequitur & uitioque eruptio.
Venia est poene debita remissio.

Vt fulmina paucorum periculo cadunt omnium mor
tu: sic animaduersiones magnae: potestatem terro
latius quam nocent.

Vtinam ea lex homini esset: ut cum telo suo frangere
tur: nec sapientius liceret nocere quam semel.

Elum de deo tantum habebas: non contra ho
mines

Zelari autem hominibus uitiosum est.

Expliciunt Proverbia Seneca

LVCII ANNEI SENECAE LIBER PRIMVS DE NATVRALIBVS QVESTIONIBVS
AD LVCILLVM INCIPIT FELICITER.

Vatū inter Philosophiam itereſt Lucilli uiroꝝ optime & cæteras artes tantum intereſſe exiſtimo in philoſophia inter illā partem quæ ad homines & hanc quæ ad deos ſpectat. Altioreſt hæc: & animoſior multum permiſit ſibi: nō fuit oculis cōtenta. Maius eſſe quiddā ſuſpicata eſt: ac pulchrius quod extra conſpectū natura poſuiſſet, deniq; tantum iter duas intereſt quantum inter deum & hominem. Altera docet qd in terris agendum ſit. Altera qd agat in cælo. Altera errores noſtros diſcutit: & lumen admouet: quo diſcernant am-
bigua uitæ. Altera multo ſupra hāc caliginem in qua uolutamur excedit: & tenebris ereptis: illo perduxit unde lucet. Et quidem tunc naturæ rerum gratias ago: cū illam non ab hac parte uideo quæ publica eſt: cum ſecretiora eiꝝ intraui: cum diſco quæ uniuerſi materia ſit: quīs auctor ſit aut cuſtos, quid ſit deus: totus in ſe intendat: an ad nos aliquando reſpiciat, faciat quotidie aliquid: an ſemel fecerit, pars mundi ſit: an mūdus, liceat illi hodie decernere & ex lege fatorum aliqd derogare: an maieſtas diminutio ſit & cōfeſſio erroris mutanda feciſſe. Neceſſe enim ei eadē placere cui niſi optima placere nō poſſunt. nec ob hoc mi-
nus liber & potens eſt: ipſe enim eſt neceſſitas ſua. Niſi ad hoc admitterer non fuerat operæ præcium naſci. Quid n. erat? Cur in numero uiuentiū me poſitū eſſe gauderē: an ut cibos & potiōes percolarē: ut hoc tor-
pus caſurū ac fluidū periturūq; niſi ſubide iplæſt ſarcirem: & uiuerē ager miſiſſet ut mortē timerem: cui uni omnes naſcimur: detrahe hoc inæſtimabile bonū nō eſt uita tāti ut ſudē & quē. O q̄ cōtēpta res eſt hō niſi ſupra humana ſurrexit. Quādiu cū affectibus colluctamur. Quid magis ſci facimus? Etiā ſi ſupio-
res ſumus portēta uincimus. Quid eſt? Cur ſuſpiciamus noſmetipſos q̄ diſſimiles teterrimis ſumus. Nō uideo quare ſibi ualitudinario placeat qui robuſtior eſt in ualitudinario. Multum intereſt inter uires & bonam ualitudinem. Effugiſti uitia aī nō eſt tibi frons ficta: nec i alienā uolūtate ſermo cōpoſitus: nec cor inuolutū nec auaritia: quæ q̄qd oībus abſtulit ſibi ipſi negat: nec luxuria pecuniā turpiter amittēs q̄ tur-
pius reparet: nec ambitio q̄ te ad dignitatē niſi p̄ indigna nō ducet. Nihil adhūc cōſecutus eſ. Multa effugi-
ſti: te nōdū. Virtus niſi iſta quā affectamus magnifica eſt. Nō q̄ p̄ ſe beatū ē malo caruiſſe: ſed q̄ animū la-
xat ac præparat ad cognitionē cæleſtiū: dignūq; efficit q̄ i cōfortiū deo ueniat. Tunc conſumatū habet ple-
nūq; bonū ſortis hūanæ cū petiit calcato oī malo altū & in interiorē ſinū naturæ uenit: tunc iuuat inter ſy-
dera ipla uagātē diuitū pauimēta ridere: & totam cum auro ſuo terrā. Non illud tātū dico qd egeſſit: & ſi-
gnandum monetæ dedit: ſed & illud in occulto ſeruat Poſteriorum auaritiæ. Nec poteſt ante contemnere porticus: & lacunaria ebore fulgētia & penſiles ſyluas & deriuata in domos: fulmina q̄ totū circueat mun-
dum: & terræ orbem ſuperne deſpiciens anguſtū: & magna ex parte opertū mari: & iam ea parte qua ex-
ſtat late ſqualidū: & aut uſtū aut rigētē ſubiipſe ait. Hoc ē illud punctū: qd iter tot gētes ferro & igne di-
uidit. O q̄ ridiculi ſunt mortaliū termini. Ultra hyſtrū dacus nō exeat. Iſtū ſamo traces includat: par-
this oſter eufrates danubius ſarmatica ac romana diſtermiet. Rhenus germāiæ modū faciat. Pyreneus me-
dium inter Gallias & hispanias iugū extollat. inter ægyptū & æthiopias harenæ: inculta ualſtitas iaceat. Siquis formicis det intellectum hominis, nonne & illæ unam aream in multas prouincias diuidēt? Certe ſi illam ut magnam ſuſtuleris: quotiens uidebis exercitus: ſub multis ire uexillis: & quaſi magnum aliqd agatur: equeſtem modo altiora explorātem: modo a lateribus effuſum: libebit dicere. Id nigrū campis agmē: formicæ iſte diſcurſus eſt in anguſto laborantiū. Quid illis & nobis intereſt niſi exigui mēſura corpꝝcu-
li? Punctum eſt iſtud: in quo nauigatis: in quo bellatis: i quo regnatis. Ponitis minima etiā cū illis. Vtrinq; oceanus incurrit. Surſum ingentia ſpatia ſunt: in quorum poſſeſſionem animus admittitur. Et ita ſi mini-
mum ſecum ex corpore tulit: ſi ſordidum oē deterſit & expeditus leuiſq; ac contentus modico emicuit. Cum illa tetigit: alit: creſcit: ac uelut uinculis liberatus in originem redit. Et hoc habet argumētū diuinita-
tis ſuæ: qd illū diuina delectāt: nec ut alienis ſed intereſt ut ſuis: ſecure expectat occaſus ſyderum atq; ortus & tam diuerſas concordantium uias obſeuerat ubiq; quæ ſtella primū terris lumen oſtendat ubi culmen eiꝝ ſummū: quo curſus ſit: quo uſq; deſcēdat. Curioſus ſpectator: excutit ſingula & quærit. Quidni quæ-
rat: ſcit illa ad ſe pertinere. Tunc contemnit domicilii prioris anguſtias: Quantum enim eſt qd ab ultimis littoribus hispaniæ uſq; ad indos iacet: Pauciſſimorum dierum ſpatium ſi nauem ferat ſuus uentus i ple-
bitat illa regio cæleſtis per xxx annos uelociſſimo ſyderi uia præſtat, nuſq; reſiſtēti ſed æqualiter cito. Illic demum diſcit: quod diu quæſiuit. Illic incipit deum noſſe. Quid eſt deus? Mens uniuerſi. Quid eſt deus? Quod uidet totum: & quod non uidet totum. Sic demum ut magnitudo ſua illi redditur: qua nihil ma-
ius cogitari pōt. Si ſolus eſt oīa: Opus ſuum & extra & intra tenet. Quid ergo intereſt inter naturam dei & noſtram? Noſtri melior pars: animus eſt. in illo nulla pars extra animum: totus ratio eſt: Cur interim tantus error mortaliū tenet: ut hoc quo neq; formoſius quicq; nec diſpoſitiꝝ: nec in propoſito cōſtantius exiſtiment hoīes fortuitum & caſu uolubile. Ideoq; tumultuoſum iter fulmina: nubes: tempeſtates & cæ-
tera quibus terræ ac terris uicina pulſantur. Nec hic intra uulgum dementia eſt: ſed ſapientiam quoq; p-
feſſos contingit. Sunt qui putant ſibi ipſis aſum eſſe & quidem prouidū ac diſpenſantem ſingula & ſua & aliena. Hoc autem uniuerſum expers eſſe conſiliū: in quo nos quoq; ſumus: & auferri temeritate quadam aut natura neſciente quid faciat. Quā utile exiſtimas iſta cognoscere in rebus terminos ponere quantum deus poſſit: materiam ipſe ſibi formet an ea utatur. Vtrum idea materiæ prius ſupuenit an materia ideæ: deus quicquid uult efficiat an multis rebus illum tractanda deſtituāt: & a magno artifice prauē formen-
tur multa: non quia ceſſat ars: ſed quia id in quo exercetur ſæpe inobſequens arti eſt. Hæc inſpicere: hæc

discere, hiis incubere nōne trāsilire est mortalitatē suā & in meliorē transcribi sortem? quid tibi inq̃ ista proderūt? Si nil aliud hoc certe sciā omnia angusta esse uersus deum. Nunc ut ad propositum ueniam opus. Audi quid de ignibus sentiam uel philosophia uelit: quos aer transfusos agit. Magna ui illos excuti argumentū est q̃ obsequi feruntur & prārapida celeritate apparet illos nō ire sed protici. Igniū multā uariāq̃ facies sunt Aristoteles quoddam genus illoꝝ Caprā uocat. Si me interrogaueris quare prior multā rationē reddas oportet: quare edī uocentur? Si autem q̃ cōmodissimum est conuenerit inter uos ne alter alterum interroget: quid dicit illū respōdere non posse? Satiū erit de re ipsa quærere q̃ mirari: quid itaq̃ Aristoteles globum ignis appellauerit caprā? talis enim fuit forma eius qui bellū aduersus Perseum paulo gerente lunari magnitudine apparuit. Vidimus quoq̃ non semel flammā ingentis pilæ specie: quæ tamē in ipso cursu dissipata ē. Vidimus circa diū Augusti excessum simile prodigiū. Vidimus eo tempore quo de Seiano actū est. Nec germanici mors sine denunciatione tali fuit. Dices mihi tu. Ergo tu in tantis erroribus es ut existimes deos mortuū signa prēmittere? & quicquid esse in terris tam magnū q̃ perire mundus sciat? Erit aliud istius rei tēpus. Videbimus an certus omniū regū ordo ducatur: & alia aliter ita cōplexa sint: ut quod antecedit: aut causa sit sequentiū: aut signū. Videbimus an diis humana sint curæ: aut series ipsa quid factura sit certis regū notis nunciet: interim illud nobis existimo eiusmodi ignes existere. Aere uehēmētius trito cū inclinatio eius in alterā partē facta est: & nō cessit sed iter se pugnauit ex hac uexatione nascuntur trabes & globi & faces & ardores. At cū leuius collisus & (ut ita dicā) strictus est: maiora lumina excutiuntur: crinemq̃ uolātia sydera ducunt. Tunc ignes tenuissimi iter exile designant & cælo producunt. Ideo nulla sine huiusmodi spectaculis nox est. Non enim opus ad efficienda ista magno aeris motu. Deniq̃ ut breuiter dicam: eadem ratione fiunt ista qua fulmina: sed ui minore: quemadmodū nubes mediocriter collisæ fulguratiōes efficiunt: sed maiore impetu impulsæ fulmina emittunt. Aristoteles eiusmodi rationem reddit. Varia & multa terrarum orbis expirat: quædam humida: quædam sicca: quædam calentia: quædā concipiendis ignibus idonea. Nec mirum est si terris omnis generis & uaria euaporatio est: cum in cælo quoq̃ non unus appareat color regū sed acrior: ut caniculæ rubor: martis remissior iouis nullus in lucē purā nitore perducto. necesse est ergo in magna copia corpusculorū quæ terræ eieciant & in superiorē agūt partē: aliqua in nubes peruenire alimēta ignium: quæ non tantum collisa possint ardere sed etiam afflata radiis solis. Nam quoq̃ apud uos fragmēta sulphure aspersa ignem ex intervallo trahunt. Veri ergo simile est: talem materiā inter nubes congregatam facile succendi & maiores minoresue ignes subsistere prout illis fuit plus aut minus uiriū. Illud enim stultissimū est existimare aut stellas decidere aut transsilire: aut aliquid illis auferri & abradī. Nam si hoc fuisset iam defuissent. Nulla enī nox est qua non plurimæ ire: & in diuersum uideantur abduci. Atqui quo solent quæq̃ iueniuntur loco. Magnitudo sua singulis cōstat. Seq̃ ergo ut infra illa ista nascātur & cito intercitant: quia sine fundamēto & se de creata sunt. Quare ergo etiam non interdū transferuntur? Quid si dicas stellas interdū non esse quia non apparent? Quæadmodū illæ latēt & solis fulgore obumbrantur: sic faces quoq̃ transcurrūt interdū sed abscondit eas diurni luminis claritas: si quando tamē tāta uis emicuit: ut aduersus diem uidēre sibi suum fulgorē possit apparēt. Nostra quoq̃ ætas non semel uidit diurnas faces: alias ab oriente in occidentem uersas: alias ab occasu in ortū. Argumētum tempestatis nautæ putant: cum multæ transuolant stellæ quod signum uetorū est: ibi uenti sunt idest in aere: qui medius inter lunam & terrā est. In magna tēpestate apparent quasi stellæ uelo insidentes adiuuari te tunc periclitantes existimāt: Pollucis & Castoris numine: causa autem melioris spei est q̃ iam apparet frangi tēpestatē & desinere uentos: aliquando ferunt ignes non sedent Gilippo syracusas petenti uisa est stella super ipsam lanceam constitisse. In romanorum castris uisa sunt ardere pila ignibus: scilicet in illa delapsis qui sæpe fulminum modo animalia ferire solent & arbuta sed si minore ui mittantur defluūt tantū & insident non feriūt nec uulnerant. Alii iter nubes elidit alii sermo: si aer ad exprimendū ignes aptus fuit. Nam sereno quoq̃ cælo aliquando tonat. ex eadem causa qua nubilo aere inter se colliso. Qui etiam si est lucidior ac sicciore: coire tamē & facere corpora quædam similia nubibus potest quæ Percussa reddant sonum. Quandoq̃ igitur fiunt trabes quandoq̃ clypei & uastorū imagines igniū: ubi in talē materiā incidit similis causa sed maior. Videamus nūc quæadmodū fit at is fulgor qui sydera circūnectit: memoriæ proditū est: quo die diuus augustus urbē ex Apollonia reuersus intrauit circa solem uisum coloris uarii circulum: qualis esse in arcu solet. Hūc græci Halo uocant: quē nos dicere coronā aptissime possumus. Quæadmodum fieri dicatur exponā. Cum in piscinam lapis missus est: uidemus in multis orbes aquā descēdere: & fieri primū angustissimū orbē: deinde maiores donec euanescat impetus & in planitiem immortay aquæ soluatur. tale quiddam cogitemus fieri etiam in aere cum spissior factus est. Plagā sentire potest: lux solis aut lunæ uel cuiuslibet syderis incurrit cedere illi in circulos cogit. Nam humor & aer & omne quod ex ictu formam accipit in talē habitū impellitur quālis est eius quod impellit. Omne autem lumē rotūdū est. Ergo & aer percussus lumine hunc modū exhibet. Ob hoc tales splendores græci áreas uocauerunt: quia fere terēdis frugibus loca destinata sunt rotundiora. Nos autē non existimemus istas siue areas siue corone sint in uicina syderum fieri plarimū ab his abire quāuis cingere ea & coronare uideant. Non longe a terra fit talis effigies quā uisus noster solita imbecillitate deceptus circa ipsum sydus putat positam. In uicinia autem solis & stellarū nihil tale potest fieri: quia illic æther tenuis est. Nam formæ crassiss demum spississq̃ corporibus imprimi solent: in subtilibus non habēt ubi consistent: aut hæreant. In balneis quoq̃ circa lucernam tale quiddam aspici solet ob aeris denitū obfcuritatē: frequentissime autem austro cum cælum maxime graue & spissum est. Nonnūq̃ paulatim

deoluuntur & desinant: nonnunquam ab aliqua parte rumpuntur: & inde uentum nautici expectant unde contextus coronae peti. Si autem a septentrione discesserit aliquo erit. Si ab occidente fauonius: quod argumentum est inter eam partem caeli has fieri coronas inter quae uenti esse solent. Superiora autem non habent coronas quia ne uentos quidem. His argumentis & illud adice nullam coronam colligi nisi stabili aere & pigro uento. Aliter non solet aspicere. Nam qui stat aere impelli & deduci & in aliquam faciem cingi potest. Is autem qui fluit nec feritur quidem lumine. Non enim formatur nec resistit: quia prima quaeque pars eius dissipatur. Nunquam ergo illud sydus talem sibi effigiem circundabit: nisi cum aer erit densus atque imotus: & ob hoc custodiens incidentem in se rotundi lineam luminis nec sine causa. Repete igitur exemplum quod paulo ante proposui lapillus in piscinam aut lacum & aliquam aquam missus circulos facit innumerabiles. Et hoc quidem in aere euenit non facit in flumine. Quare: quia omnem figuram fugiens aqua distubat. Et hoc quidem in aere euenit ut ille qui manet possit figurari. At ille qui rapitur & currit non dei sui potestatem: & omnem ictum ueniens remque formam exturbet. haec de quibus dixi coronae cum delapsae sint: aequaliter & in semetipsis euanescunt: significatur aeris quies & otium & tranquillitas: & tunc aquam expecta. Cum ad unam partem cesserint illinc uentus est unde funduntur. Si ruptae pluribus locis sunt tempestas fit. Quare id accidat ex his quae iam proposui intelligi potest. Nam si facies uniuersa subsedit: apparet temperatum esse aera & sic placitum. Si ab una parte intercisae est: apparet inde aera incumbere. Et ideo illa regio uentum dabit. At cum undique & concepta & acerata est manifestum est a pluribus partibus in illam impetum fieri & inquietum aera hinc atque illinc affilire. Itaque ex hac inconstancia caeli tam multa tentantis & undique laborantis futura tempestas uentorum plurimum apparet. haec coronae noctibus ferre circa lunam & alias stellas notantur: & interdiu raro: adeo ut quidam ex graecis negauerint eas omnino non fieri: cum illos historiae coarguant. Causa autem raritatis haec est quod solis fortius lumen est & aer agitatus ab illo calefactusque solutior est. lunae autem in heritor uisus est. Et ideo quia facilis a circumposito aere facilius sustinetur eo quod sydera caetera infirma sunt nec per rumpere aera uis sua possunt. Excipitur itaque illosque imago: & in materia solidiore ac minus cedente uersatur. Debet enim aer nec tam spissus esse: ut excludat ac submoueat a se lumen immixtum. nec tam tenuis & solutus ut nullam uenientibus radiis moram praebat. haec noctibus temperantia contingit cum sydera coniectum aera luce leui non pugnaciter nec asperere ferunt: spissoremque quod solet esse interdum inficiunt. At contra arcus in nocte non fit nisi admodum raro: quia luna non habet tantum uirum ut nubes transeat: & illis colorem suffundat qualem accipiunt sole perstrictae. Sic enim formam arcus discoloris accipiunt: quia aliae partes in nubibus tumidiores sunt: aliae submissiores: quaedam crassiores quod ut solem transmittant aliae ibecilliores quod ut excludant. Haec inaequalitas alternis lucem umbramque permiscet & exprimit illam mirabile arcus uarietatem. Altera causa arcus eiuscemodi redditur. Videmus cum fistula aliquo loco rupta est: aquam per tenue foramen elidi: quae sparsa contra solem oblique positum faciem arcus representat. Idem uidebis accidere si quando uolueris obseruare fullonem. Cum os aquae impleuit & uestimenta tendiculis deducta leuiter aspergit apparet uarios aedi colores in illo aere asperso quales in arcu fulgere solent. Huius rei causam in humore esse non dubitaueris. Non fit enim unquam arcus nisi nubilo. sed quare mus quomodo fiat. Quidam aiunt esse aliqua stillicidia: quae solem transmittant. Quaedam magis coacta quod ut transluceant: itaque ab illis fulgorem reddi. ad his umbram: & sic utriusque intercessu effici. arcum: in quo pars fulgeat quae solem recipit: pars obscurior sit: quae excludit: & ex se umbram proximis fecit. Hoc ita esse quidam negant. Poterat enim umbra & lux causa uideri si arcus duos tantum haberet colores: & sic ex lumine umbram constaret. Sed nunc diuersi niteant cum mille colores. transitus ipse tamen spectantia lumina fallit: usque adeo quod tangit idem est: tamen ultima distant. Videmus in eo aliquid flammis: aliquid luteis: aliquid ceruleis: & alia in picturae modum subtilibus lineis ducta ut ait poeta. Ut autem dissimiles colores sint: scire non possis: nisi cum primis extrema contuleris. Nam commissura decipit usque adeo mira arte naturae: quae simillimis capit: & in dissimillima desinit. Quid ergo? Istic duo colores faciunt luminis atque umbram: cum innumerabilium ratio reddenda sit. Quidam ita existimant arcum fieri. Dicunt in ea parte in qua pluit singula stillicidia pluuiae cadentis singula specula esse. A singulis ergo imaginem reddi solis. Deinde multas imagines immo innumerabiles & deuexas: & in praecipua transeuntes confundi. Itaque & arcum esse multarum imaginum solis confusiones hoc sic colligunt. Pelues inquit mille die sereno pone: & oes habebunt imaginem solis. In singulis foliis: dispone singulas guttas: singulae habebunt imaginem solis. At contra ingens stagnum non habebit nisi imaginem unam. Quare: quia omnis circumscripta lenitas uel planities & circumdata suis finibus speculum est. Itaque piscinam ingentis magnitudinis illertis parietibus in plures diuide totidem illa habebit imagines solis quot lacus habuit. Relinque illam sicut est diffusa: semel tibi imaginem reddet. Nihil refert quod exiguus sit humor aut lacus. Si circumscriptus est speculum est. Ergo stillicidia illa infinita quae imber cadens effecit totidem specula sunt: totidem solis facies habent: haec contra inuenti perturbate apparent: nec despiciuntur interualla: quibus singula distant: spatio prohibente discerni. Deinde pro singulis apparet una facies turbida ex omnibus. Aristotelis idem iudicat. Ab omni inquit leuitate acies radios suos replicat. Nihil autem leuius aqua & aere. Ergo etiam ab aere spisso uisus noster in nos reddit. Vbi ergo habes & infirma est acies quolibet aeris ictu deficit. Quidam hoc genere ualitudinis laborant ut ipsi sibi uideantur occurrere: ut ubique imaginem suam cernant. Quare: quia infirma uis oculorum non potest ne proxime quidem sibi aerem percurrere: sed resistit. Itaque quod in aliis efficit densus aer: in hiis facit ois aqua. Satis enim ualet qualiscunque ad imbecillam aciem repellendam. longe autem magis uisum nostrum no-

bis remittit. Itaq; cum crassior est & perueniri non potest. sed radios luminum nostrorum moratur: & eo unde exierit reflectit. Ergo cum multa stillicidia sint: totidem specula sunt. Sed quia parua sunt: solis colore siue figura exprimunt. Deinde cum in stillicidiis innumerabilibus & sine intervallo cadentibus reddatur idem color incipit: facies non multarum imaginum intermiscetur: sed unius longae atq; continuae. Quomodo inquis tu mihi multa istinc imaginum esse ubi nullam uideo? Et quare cum solis color unus sit imaginum diuersitas est. Vt & haec quae proposui refellam: & alia quae non minus refellenda sunt illud dicam oportet: nihil acie nostra fallacius non tantum in his in quibus subtiliter peruidendis illa colorum diuersitas sum mouet: sed etiam his quoque quae ad manus cernit. Remus integer in tenui aqua fracti speciem reddit. Pomae per uitrum aspicientibus multo maiora sunt. Columnarum intervallo porticus longiores iungunt. Adipsum solum reuertit. hunc quem toto orbe terrarum maiorem probat ratio. Acies nostra sic contraxit: ut sapientes uiri pedalem esse contenderit. Quem uelocissimum omnium esse simus: nemo nostrum uidit moueri: nec ire crederemus nisi appareret ipse. Mundum ipsum praecipiti uelocitate labentem: & ortus occasusque ita momentum temporis reuoluente. nemo nostrum sentit procedere. Quid miraris si oculi nostri innumerabilia stillicidia: non separant & igenti spatio ituentibus minutae imaginum discrimen iterit? Illud esse dubium nulli potest: quoniam arcus imago solis sit rosca & caua nube concepta. Quid ex hoc tibi appareat. Nunquam uero aduersa soli est sublimis aut humilis: prout ille submisit: aut sustulit contrario motu. Illo enim descendente altior est: alto depressior. Saepem talis nubes a latere solis est nec arcum efficit: quia ex recto imaginem trahit. Varietas autem non ob aliam causam fit quam quia pars coloris sole est sparsa nubes illa: huius autem modo ceruleas lineas modo uirides modo purpureas similes & luteas aut igneas ducit duobus coloribus hac uarietate efficietibus remisso & itento. Sic. n. purpura eodem cochilio non in unum modum exit iterit. Quantum macerata sit: crassius medicamentum arcus aquarius traxerit saepius mersa sit & excocta: an semel tincta. Non est ergo & mixta sic cum duabus sint sol & nubes: id est corpus & speculum: si tam multa genera colorum exprimuntur: quae in multis generibus possunt aut icitari aut languescere. alius enim est color ex igneo lumine alius ex obtuso & leuiore. In aliis rebus uaga inquisitio est ubi non habemus quod manu tenere possimus & late coniectura mittenda est. Hic apparet duas causas esse arcus: solem nubemque: quia nec sereno unquam fit nec nubilo: ita ut sol lateat. Ergo uterque ex hiis est: quorum sine altero non est. Iam nunc illud accedit quod aequale manifestum est speculi ratione imaginem reddi: quia nunquam nisi ex contrario redditur: id est nisi ex altera parte steterit: quod apparet ex altera quod ostendere rationes quae non persuadent sed cogunt a geometris auferuntur: nec dubium quicquam relinquit quoniam arcus imago solis sit male expressi ob uitium figuramque speculi. Nos iterum repetemus alias probationes quae de Platone legi possunt. Inter argumenta sic nascetur arcus pono quod celerrime nascitur: igneus. inuariumque corpus caelo iter momentum subtextitur & aqua celeriter aboletur. nihil autem tam cito redditur a speculo quam imago: non enim facit quicquam sed ostendit. Parianus artimidorus addidit ad quale genus nubis esse debeat quod talem soli imaginem reddit. Si speculum inquit concuum feceris quod sit rectae pilae pars: si extra medium confisteris quicunque iuxta te steterit uniuersi tibi uidebuntur priores a te quam a speculo. Idem inquit euenit cum rotundam & cauam nubem intuemur a latere ut solis imago nube discedat. Priorque nobis sit & in nobis magis conuersa color igneus a sole est: caeruleus a nube caeteri utriusque mixturae. Contra haec illa dicuntur. De speculis duae opiniones sunt. alii enim in illis simulachra esse putant id est corporum nostrorum figuras a nostris corporibus commissas ac separatas. alii imagines aiunt non esse in speculo sed ipsa aspicere corpora: reuolta oculorum acie & in se rursus deflexa. Nunc nihil ad rem pertinet quomodo ipsas uideamus: sed quomodo imago similis debet a speculo reddi. Quid nam est tam dissimile quam sol & arcus in quo neque color neque figura solis neque magnitudo apparet? Arcus longior ampliorque est: longior quia ea parte qua fulget rubicundior quam sol. caeteris uero coloribus diuersus. Deinde cum uelis speculum alius comparare des oportet mihi eandem leuitatem corporis: eandem aequalitatem: eundem nitorem. At quod mille nubes habent similitudinem speculi: per medias saepe transimus nec in illis nos cernimus. Qui motum summa conscendunt spectant nubem. nec tamen imaginem suam in illa cernunt singula stillicidia: singula specula sunt. Concedo. Sed illud nego est stillicidiis constare nubem. Habent enim quaedam ex quibus fieri stillicidia possunt: non ipsa. Nec aqua quidem habent nubes sed materiam futurae aquae. Concedam tibi & guttas innumerabiles in nubibus esse & illas faciem redere. Non tamen omnes unam reddunt sed singulae singulas. Deinde iterum se specula coniungunt in unam imaginem non coeunt sed quaeque particula in se rei similitudinem claudet. Sunt quaedam specula ex multis minutisque composita: quibusque si unum ostenderis hominem populus apparet unaquaque parte faciem suam exprimente. Haec cum sint coniuncta & simul collocata nihilominus seducunt imagines suas: & ex uno turbam efficiunt. Caeterum cateruam illam non condunt sed directam in facies singulas distrahunt. ergo arcus uno circumscribitur ductu una totius est facies. Quid ergo inquit? non ex aqua rupta fistula sparsa & remo excussa habere quiddam simile: hiis quos uidemus in arcu coloribus solet? Verum est: sed non ex causa ex qua tu uideri uis: quia unaquaque stilla recipit imaginem solis. Citius enim cadunt stillae quam ut concipere imaginem possit. Standum est ut id quod imitantur excipiant: Quid ergo fit? Colorem non imaginem ducunt aliquo modo ut ait Nero Caesar disertissime. Colla uerberiacae splendent agitata columbae. Et uariis coloribus pauonum ceruix quotiens aliquo deflestritur nitet. Nunquid ergo dicemus specula eiusmodi plumas quarum omnis inclinatio in colores nouos trahitur? Non minus nubes diuersam speculis naturam habent. Aues quas retuli & camaleutes: & reliqua animalia: quorum color: aut ex ipsis mutatus cum ira uel cupidine accensa cutem suam uariant humore diffuso:

positione lucis: quam prout rectam uel obliquam receperint ita colorantur. Quid enim simile speculis habent nubes cum illæ non perlucant: hæc transmittant lucem. Illæ densæ & coactæ: hæc raræ sunt illa eiusdem materiæ: tota hæc e diuersis temere compositæ & ob hoc discordes nec diu cohesuræ. Præterea uidemus ortus solis partem quandā cæli rubere: uidemus nubes aliquando ignei coloris. Quid ergo prohibemur: quomodo hūc colorem unū accipiunt solis occurſu. Sic multos ab illis trahi: quāuis non habeant speculi potentiam? Modo inquis iter argumenta ponebas semper arcum cōtra solē excitari: quia nec a speculo quidem imago redderetur: nisi aduerso. Hæc inquā quæstio nobiscum est. Nā quemadmodū opponendum est speculo: id cuius in se imaginē transeat sic ut nubes ifici possit: ita sol ad hoc apte ponendus est. Nō enim idem facit si undiq; fullit: & ad hoc opus est radiorū idoneus locus. Hæc dicunt ab hiis qui uideri uolunt nubem colorari. Possidonius & hii qui speculari ratione talem effici iudicant uisum: hic respondent. Si ullus esset in arcu color permaneret ut uisceretur eo manifestius quo propius. Nunc imago arcus ex longinquo clara est interit cum e uicino est uisura. Huius contradictioni non consentio: cum ipsam sententiam probem. Quare? dicam. Quia colorantur quidem nubes: sed ita ut color eius non undiq; appareat. Nam ne ipsa quidem undiq; apparet. Nubem enim nemo quid in ipsa est uidet. Quid ergo mirum si color eius nō uidetur ab eo a quo ipsa non uisitur? At qui quāuis ipsa non uideatur est. Ergo & color. Ita non est. ergo & color argumentum falsi coloris: qui dum apparet accedentibus desinit. Idem enim in ipsis euenit nubibus: nec ideo falsæ sunt quia non uidentur. Præterea cum dicitur tibi nubem sole esse suffertam: non dicitur tibi colorem illum immixtum esse uelut duro corpori ac stabili & manenti: sed ut fluido & uago: & nihil amplius q̄ breuem speciem recipienti. Sunt etiam quidem colores qui ex interuallo uim suam ostēdunt. Purpuram tyriam quo melior saturiorq; est eo oportet ut altius teneas: ut fulgorem suum ostēdat. Non tamen ideo non habet illa colorem: quia q̄ optimum habet: non quocunq; expliceretur ostendit in eadem sententia sum: quia Possidonius ut arcum iudicem fieri nube formata in modum concaui speculi & rotundi cui forma sit partis pilæ sectæ. Hoc probari nisi geometræ adiuuerint non potest qui argumentum nihil dubii relinquentibus docent solis illam esse effigiem non similem. Neq; enim omnia aduersus specula respondent. Sunt quæ uidere extimescas tanta deformitate corrupta ut faciem uisitentium reddāt seruata similitudine in peius. Sunt quæ cum uiderit placere tibi uires tuæ possint: intantum lacerti creſcunt & totius corporis super humanam magnitudinem habitus augetur. Sunt quæ dextras facies ostendant: sunt quæ sinistras quæ torquæant uel euertant. Quid ergo mirum est eiusmodi speculum quo solis species uitiosa reddatur in nube quoq; fieri. Inter cætera argumenta & hoc erit q̄ nunq; maior arcus di midio circulo apparet: & q̄ eo minor est quo altior est sol: ut ait Virgilius noster. Et bibit ingens arcus cū aduentat imber: sed non easdem undecunq; apparuerit minas affert. A meridie ortus magnam uim aquarum uehet. Vinci enim non potuerunt uehementissimo sole tantum est illis uirium. Si circa occasum refulsit rorabit & leuiter impluet. Si ab ortu circa ue surrexerit serena promittit. Quare tamen si imago solis est arcus longe ipso sole maior apparet? Quia est alicuius speculi natura talis ut maiora multa quam uideat ostendat: & in portentuosam magnitudinem augeat formas. Alicuius inuicem talis est ut minuat. Illud mihi dic quare in orbem eat facies. Nisi orbi redditur: dices fortasse unde sit illi color uariis. Vnde talis figura sit: non dices nisi aliquod exemplar ad quod formetur ostenderis: nullum autem aliud q̄ solis est: a quo cum fatearis illi colorem dari: sequitur ut detur & forma. Deniq; inter me & te conuenit colores illos quibus regio cæli depingitur a sole esse. Illud unum inter nos non conuenit. ut dices illum colorem esse. Ego uideri. Qui siue est siue uidetur a sole est. Tu non expedies. Quare color ille subito desinat cum omnes fulgores paulatim excutiantur. Pro me est & repentina eius facies & repentinus interitus. Proprium est speculi hoc: q̄ non per partes struiturq; apparet: sed stanti totum sit. Aequè cito oīs imago modo illo aboletur q̄ ponitur. Nihil est aliud ad ista efficienda uel remouenda opus est q̄ ostendi & abducere. Non est propria in ista nube substantia nec corpus: sed mendacium esset sine re similitudo. Vis scire hoc ita esse? Desinet arcus si obtexeris solem. Oppone inquam soli alteram nubem: istius uarietas peribit. At maior est aliquando arcus q̄ sol. Dixi modo fieri specula quæ multiplicent omne corpus q̄ imitantur. Illud adiciam omnia per aquam uidentibus longe esse maiora. Litteræ quāuis minutæ & obscuræ per uitream pilam aqua plenam: maiores clarioreq; cernuntur. Poma formosiora q̄ sint uidentur si innatant uitro. Sydera ampliora per nubem aspicienti cernuntur quia acies nostra humido labitur: nec apprahendere quod uult fideliter potest. Quod manifestum fiet si poculum adimpleueris aqua: & in id conieceris anulum: nam cum in ipso fundo iaceat anulus: facies eius in summo aquæ reddit: quidquid uidetur per humorem longe amplius non est. Quid mirum imaginem solis quæ in nube humida uisit cum de causis duabus hoc accidat: quia in nube est uitro simile q̄ potest perlucere. Est aliquid & aquæ quam si nondum habet est: iam apparet eius natura in quam ex sua uertatur. Quoniam inquit uitri fecisti mentionē: ex hoc ipso contra te argumentum sumam. Virgula solet fieri uitrea stricta uel pluribus angulis immo dum clauæ tortuosæ: hoc si ex transcurso solem accipit colorem talem qualis in arcu uideri solet reddit. Vt scias hi non imaginem solis esse sed coloris imitationem ex repercusso. Primum in hoc argumento multa q̄ apparet a sole fieri sunt pro me. Quidem apparet quiddam leue esse debere simile speculo quod solem repercutiat. Deinde q̄ apparet non fieri ullum colorem: sed speciem falsi coloris: qualem ut dixi colorum ceruix & sumit & ponit ubicunq; deflectitur. Hoc autem & in speculo est cuius nullus uidetur color: sed simulatio quædam coloris alieni. Vnum tamen hoc soluendum est non q̄ uisitur in ista uirgula solis imago: cuius bene exprimendæ capax non est. Ita conatur quidem reddere imaginem: quia le-

uis est materia & ad hoc habilis: sed non potest quia enormiter fracta est. Si apta fabricata foret totidem redderet soles quot habuisset inspectores. Qui quia discernuntur inter se non satis inuicem speculi nitent incohant tamen imagines nec exprimunt: & ob ipsum uiciniam turbant & in speciem coloris unius adducunt. At quare arcus non implent orbem: sed dimidia pars eius uidetur cum plurimum porrigitur incuruaturque. Quidam ita opinantur. Sol cum sit multo altior nubibus a superiore tantum illas percutit parte se quis ut inferior pars earum non tangatur lumine. Ergo cum ab una parte solem accipiant. unam partem eius imitantur quae nunquam dimidia maior est. Hoc argumentum parum potens est. Quare? Quia quia uis sola superiori parte sit totam tamen percutit nubem. Ergo contigit. Quid nunc? cum radios transmittit re soleat: & omnem densitatem percurrere? Deinde contrariam rem proposito dicunt. Nam cum superior est sol: & ideo tantum superiori parti nubium affundit nunquam terratenus descendit arcus. At qui usque in humum dimittit. Praeterea nunquam non contra solem est arcus. Nihil ad rem pertinet supra istaue sit: quia totum quod contra est: latus uerberat. Deinde aliquando arcum & occidens facit cum certe ex inferiori parte nubes ferit: terris propinquas. At quod & tunc dimidia pars est: quis solem nubes ex humili & sordido accipiant. Nostri quod sic in nubilo quomodo in speculo lumen reddi uolunt: nubem cauam faciunt: & sectae pilae partem quae non potest totum orbem reddere quia ipsa est pars orbis. Proposito accedo argumento non consentio. Nam si in concavo speculo tota facies opposita orbis exprimitur. & in semi-orbe nihil prohibet aspici totam pilam. etiam nunc diximus circulos apparere soli lunaeque in similitudine arcus circumdatos. Quare ille circulus iungitur & in arcum nonnunquam? Deinde quare semper concavae nubes solem accipiunt: nec aliquando planae & tumet? Aristoteles ait. Post autumnale aequinoctium qualibet hora diei arcum fieri: in aestate non fieri: nisi icipientem aut inclinatum iam die. Cuius rei causa manifesta est. Primum quia media die sol calidissimus nubes euicit: nec potest ab his imaginem suam accipere quas scindit. At matutino tempore: & uergens ad occasum cum minus uisum heat minus calidus est: & ideo a nubibus & sustineri & reperi potest. Deinde cum arcum facere non soleat nisi aduersus his in quibus facit nubibus (cum breuioribus dies sint) semper obliquus est. Itaque quilibet diei parte est cum altissimus est: habet aliquas nubes quas ex aduerso ferire potest. At temporibus aestiuis super nostram uerticem fert. Itaque medio die excelsissimas terras rectiore aspiciat linea quam ut ullis nubibus possit occurrere. Oes nunc sub se habent.

Nunc dicendum est de uirgis quas non minus pictas uariasque & aequae pluuiarum signa solemus accipere. In quibus non multum operae consumedium est: quia uirga nihil aliud quam imperfecti arcus sunt. nam facies quod illis est picta: sed nihil curuati habent. In rectum iacet. Fiunt autem iuxta solem fere in nube humida & iam se spargent. Itaque idem est in illis quod in arcu color tantum figura mutat: quia nubium quoque in quibus extendunt aliae. Similis uarietas in coronis est: sed haec differunt quod coronae ubique sunt ubicumque syderis est arcus non nisi contra solem. uirga non nisi in uicina solis. Possum & hoc modo differentiam omnium reddere. Coronae si diuiseris arces erunt: si direxeris uirga. In omnibus color multiplex est ex ceruleo fuluorumque uariis. Virga soli tantum adiacent: arcus solares lunaresque omnes sunt. Coronae omnium syderum. Aliud quoque uirgarum genus apparet cum radii per angusta foramina nubium tenues intenti distantesque inter se dirigunt: & ipsi signa imbrum sunt. quomodo nunc me hoc loco geram. Quid eas uocent? Imagines solis? Historici soles uocant: binos ternosque apparuisse memoriam tradunt. Graeci pararellia appellant: quia in propinquo fere sole uisunt: aut quia accedunt ad aliquam similitudinem solis. Non enim totum imitant: sed imaginem eius figuramque. Ceterum nihil habent ardoris habet ac languidi: his hoc nomen imponimus. An facio quod Virgilius qui dubitauit de nomine? Deinde id de quo dubitauerat posuit: & quo te nunc nomine dicam. Rhetica nec celsis ideo contende salernis. Nihil ergo prohibet illas pararellia uocari. Sunt autem imagines solis in nube spissa & uicina in modum speculi. Quidam pararellion ita diffiniunt nubes rotunda & splendida soli. Sequitur enim illum nec unquam longius relinquitur quam fuit cum apparuit. nam quod nostrum miratur: si solis effigiem in aliquo fonte: aut placido lacu uidit. Non ut puto. At quod tam in sublimi facies eius potest: quam non uidemus reddi si modo idonea est materia quae reddat. Quotiens defectionem solis uolumus depraehendere: ponimus pulues: quas aut oleo: ut picem implemus: quia pinguis humor minus facile turbatur: & ideo quas recipit imagines seruat. Appareat autem imagie non possunt nisi in ligido & imoto. Tunc solemus uotare quemadmodum se luna soli opposita: aut illud tanto maiorem: subiecto corpe abscondat. Modo ex parte si ita corrigat ut latus occurreret: modo totum hoc dicitur perfecta defectio: quae stellas quoque ostendit & intercipit lucem. tunc cum uterque orbis: sub eodem libramento stetit. quemadmodum ergo in aere utriusque imago terris aspici potest: ita in aere cum sit contritus aer & limpidus constitit: ut faciem solis acciperet: quam ut aliae nubes accipiunt. sed transmittunt: sicut mobiles sunt aut rarae aut sordidae. Mobiles enim spargunt illam. rarae emittunt. sordidae turpescunt non sentiant. Sicut apud nos imaginem maculosa non reddunt. Solent & bina fieri pararellia eadem ratione. Quid enim impedit quominus tot sint: quot nubes fuerint aptae ad exhibendum imaginem solis. Quidam in illa sententia sunt: quotiens duo simulachra talia existant. ut incident in illis unum esse solis alterum imaginis. Nam apud nos quoque cum plura specula disposita sunt. ita ut alteri sit conspectus alterius omnia specula & una imago uera est: ceterae imaginum effigies sunt. Nihil. n. refert quod sit quod speculo ostendat. Quicquid uero det reddit: ita illis quoque in sublimi si nubes fors aliquam disposuit ut iter se conspiciat: altera nubes solis imaginem altera imaginis reddit. Debent autem haec nubes quae hoc praestant densae esse: leues: splendidae: planae naturae solis. Ob hoc omnia quae huius sunt simulachra candida sunt & similia luminaribus circulis: quia ex percussu oblique accepto: sole resplendent. Nam si infra solem nubes fuerit & propior ab eo dissipatur: longe autem posita radios non remittit: nec imaginem efficit. quia apud nos quoque specula cum a nobis percul abducta sunt faciem non reddunt: quia actus nostra non habet usque ad nos cursum. Pluuiarum autem & hii soles (Vtar. n. historica lingua) iudicia sunt. Vt quod si pra-

stri cōstitērūt inde maxie nubes īgrauēscūt: cum urting solē cinxit talis effigies (si aratori credimus) tēpe
 fās surgit. Tēpus ē: alios quoq; ignes pcurrere: quoq; diuersā figurā sunt: aliq̄ndo emicat stella: aliq̄uādo
 ardores sunt: aliq̄uādo fixi & hārentes nonnūq̄ uolubiles: hōz plura genera conspiciunt: sunt enī uelut
 corona cigente ītrorsus ignes celi. Recessus est similis effosse in orbē spelūcā: sunt phisīe in magnitudinē
 uasti rotundiq; ignis dolio similis: q̄ etiam fert uel in uno loco fragrat. Sūt casmata cū aliquod celi spatiū
 desidet & flamma uelut dehiscens in abdīcto ostentat: colores quoq; hōz oīum plurimi sunt. Quidā ru/
 boris acerrimi: q̄dam euanidā ac leuis flāmā: q̄dam cādīdā lucis: q̄dam micātes: q̄dā aequaliter & sine eru/
 ptionibus aut radiis fuluis. Videmus ergo stellāz lōgos a tergo albescere tractus: hāc uelut stellā exiliunt
 & trāsuolāt uidēturg; longū ignē porrigere propter īmensam celeritatē: cū acies nōstra nō discernat trāsi/
 tū eaz; sed quantūcūq; īcurrerunt totū ignitū credat: tāta enī est uelocitas motus: ut partes eius non suspi/
 ciant sed tantū summa pēdant: itelligimus magis q̄ pareat stella q̄ qua exeat. Itaq; uelut igne cōtinuo: to/
 tum iter signat: q̄a uisus nōstri tarditas nō sublequitur momēta currentis: sed uidet simul & unde exilierit
 & quo puenierit: q̄d fit in fulmine. longus nobis uidet ignis eius: q̄a cito spatiū sursum transibit & oculis
 nostris occurrit uniuersum per q̄d deiectus est. At ille non est extenti corporis. Per oē peruenit neq; tā lon/
 ga & extenuata in īpetū ualent. Quō ergo p̄siliūt? Attritu aeris ignis īcensus non uēto prāceps īpellit: nō
 semp tamē uēto attrituue fit. Nōnunq̄ ex aliqua opportunitate aeris nascit. Multa enī sunt in sublimi: sic
 caralida: terrena: iter quā oris & pabulū suū subsequēs defluit. Ideoq; uelociter rapit. At quare color di/
 uersus est? Quia refert qualis sit id quod īcendit: & quā uehemens quo incendit. Ventū autem significat
 eiusmodi lapsus & q̄dem ab ea parte qua erūpit. Fulgores īquis quomodo fiūt: quos grāci sellas appel/
 lāt. multis ut aiūt modis. Pōt illos uētoz uis adere. Pōt adere superioris celi uel uenti feruor. nā cū late/
 fusus sit ignis īferiora aliq̄ndo: si sunt idonea accendi corripit: pōt stellāz motus cursu suo excitare ignē
 & in subiecta trāsmittēre. Hoc uero nō pōt fieri. Quid? Porro utar uī igneam in aethera elidat: ex qua ful/
 gor ardore sit: & stellā similis excursus. Ex his fulgoribus q̄dam in prāceps eūt similia p̄siliētibus stel/
 lis: q̄dā certo loco pmanēt: & tātū lucis emittūt ut fugēt tenebras & diē rēp̄sentēt donec cōsumpto alimē/
 to primū obscuriora sint: deīde flammā mō q̄ in se cadit p̄ assiduā dimīnutionē redigunt ī nihilū. Ex his
 q̄dam in nubibus apparēt: q̄dam supra nubes: cū aer spissus ignē quē prior terris diu parauerat usq; in sy/
 dera expressit hōz aliqua nō patiunt morā: sed trāscurrūt ut extinguunt subinde qua reluxerāt: hīi fulgo/
 res dicunt: q̄a breuis facies illoz & caudica est nec sine iniuria decidēs. Sāpe enī fulminū noxas adiderūt.
 Ab his tacta uidemus īcta sine fulminā q̄ asparfoplecta grāci uocāt: at q̄bus lōgior mora & fortior ignis
 est: motūq; celi sequēs aut p̄prios cursus agūt. cometas nōstri putāt de q̄bus dictū est: hōz genera sunt pa/
 gonīe lapades & cicharīstīe & alia oīa quoq; ignis in exitu sparsus est. Dubiū āt iter hos ponant trabes &
 phitye quā raro sunt uisā. Multa enī cōglobatiōe igniū idigent cū īgens illoz orbis: aliquantū matuti/
 ni amplitudinē solis exuperat. Inter hoc ponas licet: & q̄d frequēter in historiis legimus: celi ardere uī/
 sum est. Cuius nōnunq̄ tā sublimis ardor ē ut iter ipsa sydera uideat: nōnunq̄ tā humilis ut speciem longī
 qui īcendi prābeat. Sub Tyberio Cāsare cohortes in auxiliū hostiēs colonīe cucurrerūt: tanq̄ cōflagrā/
 tis: cū celi ardor fuisset per magnā partē noctis: pag; lucidus. crassi fumidq; ignis: de his nemo dubitat qn
 habeat flammā quā ostēdunt: certa illis substātia est. De prioribus gr̄is. De arcu dico & coronis: an deci/
 piant acie & mēdacio cōstēt: an illis quoq; ueg; sit quod apparet. Nobis nō placet in arcu aut coronis sub/
 esse aliqd corporis certū: nihil enī iudicamus in speculo nisi fallaciā esse. Nihil aliud q̄ alienū opus metiēti/
 bus. Nō enī est in speculo q̄d ostendit. Alioqn nō exiret: nec in alia p̄tinus imagine obducere: nec innu/
 merabiles mō iterirent modo exciperent formā. Quid ergo? Simulachra ista sunt: & inanis uerog; cor/
 poris imitatio. Sūt quāq; ipsa a q̄busdam ita cōposita: ut & hāc possent & detorquāref ī prauū. Nā ut di/
 xi sunt specula q̄ faciem prospiciētū obliquēt. Sūt q̄ in īfinitū augeant ut hūanū habitū excedant modūq;
 nostroz corporis. Hoc loco uolo tibi narrare fabellā ut itelligas q̄ nullū īfīrm irritandā uoluptatis libi/
 do contēpnat: & īgeniosa sit ad icitandū furorē suū. Hostius princeps q̄dam fuit obscenitatis usq; in scā/
 nā productā. Hūc diuītē auar; sextertii mīles seruū. Diuus Augustus īdignū uīdīctā uīdīcauit: cum a ser/
 uis occisus esset: & tamen nō pronūciauit iure cāsum uideri. Nō erat ille tantūmodo ab uno sexu īpurus:
 sed tam uiroz quam foemināz auidus fuit. Fecitq; specula eius notā: cuius modo retuli: imagines longe
 maiores reddentia in q̄bus digitus brachii mensuram & longitudinem & crassitudinem excederat. Hāc
 aut ita disponebat: ut cum uig; ipse pateret aduersus omnes aduersari sui motu in speculo uideret: ac de/
 inde falsā magnitudinē ipsius membri tanquam uera gaudebat: in omnibus q̄dem balneis agebat ille de/
 lectum & aperta mensura legebat uiros: sed nihilominus mendaciis quoq; īsatiabile malum oblecta/
 bat: idest nunc dic speculum munditiarum causa repertum. Foeda dicta sunt: quā portētum illud ore suo
 lacerandum dixerit feceritq;: cum illi specula ab omni parte opponerentur: ut ipse flagitiorum suorum
 spectator esset. Et quā secreta quoq; conscientia prāmunt: & q̄ accusatus q̄q; fecisse se negat. Non in os
 tantum: sed in oculos suos ingereret. At Hercules scelera conspētū suū reformidant: In perditis quoq; &
 ad omne dedecus expositis tenerrima est oculoz uerecundia. Ille autem quasi pag; esset inaudita & inco/
 gnita pati oculis suis ad illa aduocauit: nec quantum peccabat uidere contentus: specula sibi per quā flagi/
 tia sua diuideret: disponderetq; circūdedit: & q̄a non tam diligenter intueri poterat. cū complexus erat &
 caput merferat in genibusq; alienis obheferat opus suū sibi per imagines offerebat. Speculabat illam libi/
 dinem oris sui: spectabat sibi admissos pariter in omnia uiros. Nōnunq̄ iter marem & foeminā distribu/
 tus: & toto corpore patiente expositus spectabat nefanda. Quid nā homo impurus reliquit q̄ in tenebris

faceret? Non pertimuit diem: sed ipsos concubitus portentuosos sibi ipse ostendit: sibi ipse approbat. Quid non putes in ipso habitu uoluisse pigri? Est aliqua etiā prostituta modestia & in illa corpora: publico obiecta ludibrio: aliqd quo iscelix patientia lateat obtendunt: adeo quodam modo lupanar quoque uerendum est. At illud monstrum obscenitatem suā spectaculū fecerat: & ea sibi ostentabat: quibus abscondendis nulla satis alta nox est: simul iquit & uirg & foeminā patior: nihilominus illa quoque superuacua mihi parte alicuius contumeliam marem exerceo. Omnia membra stupris occupata sunt. Oculi quoque in parte libidinis ueniant: & testes eius tractoresue sint. Etiam ea quae conspectu corporis non positio summonit ante uersentur: ne quis me putet nescire quid faciam. Nihil agit natura: quae humanae libidini ministeria tā multa ligna dedit: quae aliorum animalium concubitus melius instruxit. Inueniam quemadmodū morbo meo & potiar & satisfaciam: quo nequam meā: si ad naturā modū pecco. Id genus speculorum circumponam mihi: quod incredibilem imaginis magnitudinem reddat. Si liceret mihi ad uerū ista perducerem: quia non licet mendacio pascari. Obscenitas mea plus quam cupit uideat & patientiam suam ipsa miretur. Facinus indignum: hic fortasse cito: & ante quam uideret occisus est: ad speculum suum immolandus fuit. Derideantur nunc philosophi: quod de speculi natura differant quod inquirent: quid facies uestra nobis: & quid in nos obuersa reddantur. Quid sibi rerum natura uoluit: quod cum uera corpora addidisset: etiam simulachra eorum aspici uoluisset. Quorsum pertimuerit hanc comparare materiam excipiendarum imaginum capacem. Non in hoc scilicet ut ad speculum barbam faciemque ueleremus: aut ut faciem uiri poliremus. In nulla re illa negotium luxuriae concessit: sed primum omnium: quia ibecilli oculi ad sustinendum cominus solem ignoraturi erant: formam eius hebetato illum lumine ostendit: quamuis enim eum orientem occidentemque contemplari liceat tamen habitum eius ipsum qui uerus est: non rubentis sed candida luce fulgentis nesciremus nisi in aliquo nobis humore leuior: & aspici facilius occurreret. Praeterea duorum syderum occursum: quo inter polari dies solet non uideremus nec scire possemus quid esset: nisi liberius humi solis lunaeque imagines uidemus. Inuenta sunt specula: ut homo ipse se nosceret. Multi ex hoc cum sequuntur: prior sui nunciā: deinde & quoddam consilium. Formosus ut uitaret infamiam. Deformis: ut sciret redimendum esse uirtutibus: quicquid corpori desset. Iuuenis: ut flore aetatis admoneretur. Illud tempus esse discendi: & fortia audiendi. Senex ut indecora carnis deponeret: & de morte aliquid cogitaret. Ad hoc rerum natura facultatem nobis dedit nosmetipsos uidendi. Fons cuius perlucidus aut lene saxum imaginem reddit. Virgilius. Nuper me in littore uidi cum placidum uentis staret mare. Qualem fuisse cultam putas. Ad hoc speculum se cernentium aetas illa simplicior & fortuitis contenta. Nondum in uitium beneficium detorquebat: nec inuentu naturae in libidinem luxumque rapiebat: primo faciem suam: quosque casus ostendit: deinde cum insitus sui mortalibus amor dulcem aspectum formae suae ea sapius faceret despexere: in quibus prius effigies suas uiderant postquam deterior populus subiit in ipsas terras se effosius: ferrum obruendum primum in usu fuit. & id homines impune irruerent si solum irruissent. Tunc demum alia terrae mala quorum leuitas aliud agentibus speciem suam obtulit: quod hic in poculo: ille me ire ad aliquos usus comparat uidit: & mox proprie huic ministerio praeparatus est orbis: nondum argenti nitor: sed fragilis uilis materia. Tunc quoque cum antiqui illi uiri indyete uiuerent satis nitidi: squalorem operae collectu aduerso flumine eluerent. Cura comae capillum fuit: ac prominentem barbam depectere. & in hac re: quisquis sibi alteri operam dabat inuicem. Coniugium quidem manu ceruix ille quem effundere olim mos uiris fuit at tractabatur. Sed illud sibi sine ullo artifice formosi quatiebant. Non aliter quam iubam generosa animalia. Postea reges iam potentiae luxuria: specula totis paria corporibus auro argentoque celata sunt. Deinde gemmis adornata & poculum unum: ex hiis foemina constitit: quod antiquarum dos fuit non illa quae publica datur imperatorum pauperum filiabus. An tu existimas: ex auro nitidum habuisse Scipionis filias speculū: cui illi dos fuisset aes graue. O paupertas foelix: quae tanto titulo locum fecit. Non fecisset illis senatus dorem si habuissent. At quisque ille fuit: cui foci loco senatus fuit. Intellexit se accepisse dorem: quam fas non est reddere. Iam libertinorum uirgunculus in unum speculū non sufficit illa dos quam dedit pro se Scipio. Processit enim molestius: paulatim opibus ipsis mutata luxuria incrementū ingens uitia acceperunt. Adeoque omnia indiscreta sunt peruersissimis artibus: ut quicquid mundius muliebris uocabatur sarcinae uirtutes sint. Omnes dico etiam militares. Iam speculum ornatus tantum causa adhibetur. Nulli non uitio muneratio necessarium factum est.

Explicit liber primus naturalium.

LVCII ANNEI SENECAE CORDVBENSIS DE NATVRALIBVS LIBER SECVNDVS.

Mnis de uniuerso quaestio in caelestia: id est in sublimia & terrena diuiditur. Prima pars naturam syderum scrutatur: & magnitudinem: & formas ignium uel syderum: quibus mundus includitur. Solidum ne sit caelum: ac firmae concretaeque materiae: an subtili tenuique nexu agatur: an agat & infra se sydera habeant: an in contextu sui fixae: quae admodum anni uices seruet: solem retro flectat: Caetera deinceps hiis similia. Secunda pars tractat inter caelum terramque uersantia. Haec sunt nubila: imbres: niues: & humanas mouetia tonitrua metes. Quaecumque aer facit patiturue. Haec sublimia dicimus: quae ad inferiora imis sunt. Terria illa pars de agris: terris: arbuſtis satis quirit: & ut iuriscōsultorum uerbo utamur de oibus quae solo continentur. Quomodo inquit de terrae motu quaestionem eo posuisti loco: quo de tonitruis fulgionibus

dicturus es? Quia cum motus terræ fiat spiritu: Spiritus autem sit aer agitatus: & si subeat terras non ibi spectandus est. Cogitur in ea sede in qua illum natura disponit. Dicam (quod magis uidebitur mirum) In aer celestia de terra dicendum erit. Quare inquis? Quia cū propria terræ excutimus suo loco: utrum la-
ta sit & inæqualis: & enormiter proiecta: an tota i formam pilæ spectet: & in orbem partes suas agat: allig-
get aquas: an aquis alligetur: ipsa animal sit: an in hers corpus. & sine sensu plenum qdem spiritus: sed alie-
ni. Et cætera huiusmodi quotiens i manus uenerint terram sequentur: & i imis collocabuntur. At ubi q-
retur qd terræ sit situs: qua parte mundi subsederit: quomodo aduersus sydera cælum q posita sit. hæc q
stio cedit superioribus: & ut ita dicam meliorem conditionem segtur. Quoniā dixi de partibus in quas
ois rerum naturæ materia diuiditur. Quædam i commune sunt dicenda: & hoc primum præsumedum
inter ea corpora: a quibus unitas est aera esse. Quid sit hoc: & quare præcipiendum fuerit scies si paulo al-
tius repetiero & dixero aliquid esse continuum: aliquid commissum. Continuatio est partium inter se non in-
termissa coniunctio. Vnitas est sine commissura continuatio: & duorum inter se coniunctorum corporum
tactus. Nunquid dubium: quin ex his corporibus quæ uidemus tractemusq: quæ aut sentiuntur aut sen-
tiunt: qdam sunt composita. Illa constant: aut nexu: aut aceruatiōe: ut puta funis: frumentum: nauis. Rur-
sus non composita: ut arbor lapis. Ergo concedas oportet ex his quoq: quæ sensum effugiunt. Cæterum
ratione prænduntur esse: in quibusdam unitatem corporum. Vides quomodo auribus tuis parcam. Expe-
dire me poteram si philosophorum lingua uti uoluissim: ut dicerem unita corpora. hoc cum tibi remittā:
ut inuicem mihi refer gratiam. Quare: istud quando dixero unum: memineris me non ad numerum re-
ferre: sed ad naturam corporis: nulla ope externa: sed unitate sua coherentis: ex hac nota corporum aer est.
Omnia quæ in noticiam nostram cadunt uel cedere possunt mundus complectitur: ex his quædam eius
sunt partes: quædam materiæ loco relictæ. Desiderat omnis natura materiam: sicut ars omnis quæ ma-
nu constat. Quid sit hoc aperius faciam. pars enī nostri: manus: ossa: nerui: oculus: materia: succus recen-
tis cibi iturus in partes. Rursus quasi pars nostri est sanguis: qui tamen & materia est. Parat enim & alia &
nihilominus i numero est eorum: quibus totum corpus efficitur. Sic mundi pars aer & quidem neces-
saria. Hic est enim qui cælum terramq: connectit: quia ima ac summa sic separat ut tamen iungat. Separat
quia medius interuenit: iungit: quia utriq: per hoc inter se consensus est: supersedat quicquid accepit a ter-
ris. Rursus uim syderum in terrena transfundit. Quem sic partē mūdi uoco: ut animalia & arbuta. Nam
genus animalium arbutorumq: pars est uniuersi: quia in consumatione uniuersi acceptum: & quia non
est sine hoc uniuersum. Vnum autem animal: & una arbor: quasi pars est: quia si perierit tam id ex quo pe-
rit totum est. Aer autem ut dicebam & de cælo & terris coheret. Vtriq: inatus est: habet autem unitatē q-
quid alicuius naturæ pars est. Nihil enim nascitur sine unitate. Terra par est mundi & materia. Pars q-
re sit: non puto te interrogaturum ut æque interrogas quare cælum pars sit: quia scilicet non magis sine
illa uniuersum esse potest: q cum ex his uniuersum est. Ex qbus id est ex illo & illa & alimenta animalibus
omnibus satis: omnibusq: stellis diuiduntur. Hinc qcquid est uirium singulis. Hinc ipsi mūdo tam mul-
ta poscenti subministrantur. Hinc profertur: quo sustineant tot sydera tam exercitata auida per diē no-
stemq: ut in opere: ita & in pastu. Et oīum qdem rerum natura quantū in nutrimentum sui satis sit ap-
prehendit. Mundus autem quantum in æternum desidebat inuasit. Pusillū tibi exemplum magne rei
ponam. Oua tantum cōplectuntur humoris: quantū ad effectum animalis exituri sat est. Aer continuus
ratione terræ est: & sic appositus: ut statim ibi futurus sit unde illa discessit. Pars ē totius mūdi: sed idē ta-
men quicquid terra in alimentū misit recipit: ut scilicet materia non pars intelligi debeat. Ex hoc omnis
inconstantia tumultusq: est. Hunc quidam ex distantibus corpusculis ut puluerem ferunt plurimūq: a ue-
ro recedunt. Nunq enim contexti nisi per unitatem corporis uisus est: cum partes consentire ad intentio-
nem debeant & conferre uires. Aer autem si in athomos diuiditur sparsus est. Teneri uero disiecta non
possunt. Intentionem aeris ostendunt tibi inflata nec ad ictum cedentia. Ostendent pondera per magnum
spatiū ablata gestante uento. Ostendent uoces quæ remissæ claræq: sunt prout aer se cōcitauit. Quid enī
est uox: nisi intentio aeris ut audiatur linguæ formata percussu? Quid cursus & motus omnis: nonne in-
tenti spiritus opera sunt? Hic facit uim: & uelocitatem neruis currentibus. Hic cum uegementer concita-
tus ipse se torfit arbuta: siluæq: conuoluit: & edificia tota corripit in altum frangit. Hic mare per se lā-
guidum & iacens incitat. Ad minora ueniamus. Quid enim sine intensione spiritus: cautus est: cornu &
tubæ & ea quæ aliqua præssura maiorem sonitum reddunt: q qui ore reddi potest: nonne aeris intensio-
ne partes suas explicant? Consideremus q ingentem uim per occultum agant: Paruula admodum semi-
na: & quorū exilitas in commissura lapidum locum inueniat intantum coalescant: ut ingentia saxa tra-
hant: & in momenta dissoluant scopulos rupesq: radices in terra minutissime ac tenuissime scindūt. Hoc
quid est aliud q intensio spiritus: sine qua nil ualide & contra quam nil ualidus est. Esse autem unitatē
in aere: bel ex hoc intelligi potest: q corpora nostra inter se coherent. Quid enim aliud est quod tenet ea
q spiritus? Quid ē aliud quo animus noster agitur? Quis ē illi motus: nisi intentio? Quæ intentio: nisi
ex unitate? Quæ unitas nisi hoc esset in aere? Quid autē producit fruges & segetē ibecillam: ac uirentes
erigit arbores ac distendit in ramos: aut i altū erigit q spiritus intentio & unitas. Quidā aera discrepant & i
particulas deducunt: ita ut illi inane pmisceat. Argumētū autē existimāt non pleni corporis sed muleū ua-
cui habētis: q aibus i illo tam facilis motus q maximis minimisq: per illū trāscursus est. Sed fallunt. Nā
aqua q quodq: similis facilitas est: nec de unitate illarū dubiū est: quæ sic corpora accipiūt: ut semp i contra-
riū acceptis resiliāt. Hæc nostri circūstātiā. Græci autē pitos appellāt. Quæ i aere quoq: sicut i aqua

fit: circūstant enim omne corpus a quo impellit. Nihil autem opus erit ināis aut mixto: sed hoc alias. Natura autem esse quandam in re: natura uehementiam: magnosq; ipetus est colligendū. Nihil enī nisi intentio ne uehementius est: & tamen mehercule per aliud nihil itendi poterit nisi per semetipsum fuerit itendū. Dicimus enī eodem modo non posse qcq; ab alio moueri: nisi aliqd fuerit mobile ex semetipso. Quid autem est q; magis credi: ex semetipso habere itensionem q; spiritus hūc itendi q; negabit: cū uiderit iactari terrā cū montibus tecta: murosq; plures: & magnas cū populis urbes: cū totis maria littoribus? Ostendit itensionem spiritus uelocitas eius & diductio. Oculis statim per multa milia aciem suam itendit. Vox una totas urbes simul percutit. lumen non paulatim prorepat: sed simul uniuersis infundit rebus. Aqua at sine spiritu quemadmodū posset itendi? Nūquid dubitas qn sparsio illa q; ex fundamentis mediæ arenæ crescens in summam altitudinem amphiteatri peruenit: cū itensiōe aque fiat? At q; uero nec manus: nec ullū aliud tormētū siue istrumentū aquam poterit mittere aut agere q; spiritus. Huic se commodat: hoc iferto. & nō gente atollit: contra naturam suam multa conat: & ascēdit nata defluere. Quid nauigia sarcina depressa pag; offendūt: non aquā sibi resistere quominus mergant sed spiritū: aq; enim cedere: nec posset pondera sustinere nisi ipsa sustineret. Discus ex loco superiore in piscinam missus: non descendit sed resilit quē admodū nisi spiritu referente uox at q; ratione parietū mūimenta transmittit nisi q; solido aere inest q; solū extrinsecus missum & accipit & remittit: scilicet non aperta tantū intendens sed etiā abdita & iclusa. Quid illi facere expeditum est: q; nūq; diffusa: sed per ea ipsa qbus separari uidet coit secum. Interponas licet muros & mediam altitudinem montiū per oīa ista prohibet nobis esse peruius nō sibi. Id enī iter claudis tantū per quod illud nos sequi possumus. Ipse qdem transit per ipsum q; scindit & media nō circūscindit: tamē & utrūq; cingit: sed permeat ab æthere ludicissimo aer in terrā usq; diffusus agilior qdē tenuior & altior terris: nec minus aq; cæterq; æthere spissior grauiorq; frigidus per se & obcurus: lumen illi calorq; alimentum sunt: sed per omne spatiū sui similis nō est. Mutat enī a proximis. Sūma pars eius est siccissima calidissimaq;: & ob hoc etiam pertenuissima: propter uicinā æternorū igniū: & illos tot motus syderū: assiduūq; cæli circūactū. Illa pars ima & uicina terris densa & caliginosa est. q; terrenas exalationes recepat. Media pars temperatior: si summis imisq; cōferas: quantū ad sinceritatē tenuitatemq; pertinet. Cæterum utraq; parte frigidior. Nam superiora eius: calorem uicinorū syderū sentiūt: inferiora quoq; tepē prius terrarū halitu: q; multū secū calidi affert. Deinde quia radii solis replicant & quousq; redire potuerunt reduplicato calore benignius fouent. Deinde etiam in illo spiritu: q; oībus animalibus: arbutisq; ac latis calidus est. Nihil enim uiueret sine calore. Adice nunc ignes: non tantū māfactos & certos: sed opertos: terris: quoq; aliqui eruperunt innumerabiles: in abscondito flagrant & obscuro semp. Hæc tot partes eius set tiles reg; habet: & aliqd temporis. Quoniā sterile ē frigidū. Calor autem gignit. Media ergo pars aeris ab his submota in frigore suo manet. Natura enī aeris frigida est. Qui cū sic diuisus sit: iam sui parte maxima uariis & inconstans & mutabilis est. Circa terrā plurimū audet: plurimū patit: exagitat & exagitat: nec tamē eodē mō totus afficiet: sed aliter alibi ac partibus inquietatus est ac turbidus. Causas autem illius mutationis & inconstantiæ alias terra præbet: cui positionis hoc aut illo uersæ: magna ad aeris tēperie momenta sunt: alias syderū cursus. Ex qbus soli plurimū iputes. Illū sequit annus ad illius flexū hyemes æstatēq; uertunt. lunæ proximū ius est. Sed & cætera quoq; stellæ nō minus terrena q; incubentē spiritū terris afficiunt: & ortu suo occasuue cōtrario modo frigora: modo imbres aliasq; terrarū iniurias turbie mouent. Hoc necessariū fuit præloq; dicturo de tonitruo fulminibus & fulgurationibus. Nam q; in aere sunt: natura eius explicare oportebat: quo facilius appareret quid facere aut pati posset. Tria sunt ergo: quæ accidunt: fulgurationes: fulmina: & tonitrua: quæ una facta serius adiunt. Fulguratio ostēdit ignem. Fulminatio emittit. Illa ut ita dicā cōminatio est & tonatio sine ictu. Ista iaculatio cū ictu. Quædā sunt ex his de qbus iter nos cōuenit: quædā in qbus diuersæ sententiæ sunt. Cōuenit uel oīa ista in nubibus: & e nubibus etiā nūc cōuenit & fulgurationes fieri: & fulminationes aut igneas esse aut ignei spiritus. Ad illa nō trāseamus in qbus lis est. qdā putāt ignē eē in nubibus. qdā ad tps fieri nec prius eē q; mitti. Nec iter illos qdē: q; pperēt ignē cōuenit. Alius. n. aliū de illū colligit. Quidā at radios solis intercurrētis recurrētisq; sapius ite relatos ignē excitare dicit. Anaxagoras uero ait illū ex æthere distillare: & ex tanto ardore cæli multa dedere: quæ nubes diu iclusa custodiant. Aristoteles multo ante ignē colligi nō putat: sed eodem momento exilire quo fiat. Cuius sententia talis est: duæ partes in imo iacent. terra & aqua: utraq; ex se reddit aliquid. Terreus uapor siccus est: & fumo similis: qui uentos tonitrua & fulmina facit. Aquarum halitus humidus est: & in imbres: & niues cadit. Sed siccus ille terrarum uapor in uentis origo est quia coaceruatus est. Cū coitu nubī uehementē a latere elidit. Deinde ut latius feriat nubes proxias. Hæc plaga cum sono scitit: qualis in nostris ignibus reddit: cum flāma uitio lignorū uirētium crepat. Et illic spiritus habens aliquid humidi secum: cōglobatusq; rumpit flāma. Eodem mō spiritus ille quem paulo ante exprimi: collis nubibus dixi impactus aliis non rumpi: nec exilire silentio potest. Dissimilis autem crepitus fit ob dissimilem impactationem nubium. Quare aliæ maiorem sonitum habet: aliæ minorem. Cæterum illa uis expressi spiritus ignis est: qui fulgurationis nomen habet: leni & impetu accensus & uanus. Ante autem uidemus fulgorem q; sonum audiamus: quia oculorum uelociter est sensus: & multum aures antecedit. Falsam autem esse opinionem eorum qui ignem in nubibus seruant per multa colligi potest. Si de cælo cadit quomodo non quotidie fit cum tantumdem illic semper ardeat? Deinde nulla ratione crediderim: quare ignis quem natura fursum uocat defluat. alia enim conditio nostrorum ignium est: ex quibus facile cadunt: quæ ponderis secum aliquid habent. Ita non descendit ignis: sed præcipitur & deducitur.

Huiusmodi nihil accidit in igne purissimo: in quo nihil est quod deprimatur. Aut si ulla pars eius deciderit in periculo totus est: quia totum potest accidere quod potest carpi. Deinde illud quod quotidie leuitas cadere phibetur: si illud in abdito suo tenet: graue quomodo illic esse potuit unde caderet? Quid ergo? Non aliquid ignis in inferiora ferri solent: sicut hæc ipsa de quibus quærimus fulmina. Fato enim non eunt: sed feruntur. Aliqua illos potentia deprimat quæ non est in æthere. Nihil enim iniuria illic cogitur: nihil rumpitur: nisi præter solitum euenit. Ordo regis est & expurgatus ignis in custodia mundi: summas sortitus oras: operas pulcherrime circuit: hic discedere non potest. Sed ne ab extremo comprimi quæ in æthere nullus in certo quidem corpore locus est. Certa enim & ordinata non pugnat. Vos inquit dicitis: cum causas stellarum transuolantium redditur posse aliquas partes aeris ad se trahere ignem ex æthere decidentem ex hiis superioribus ardere ac sic accendi. Sed plurimum interest utrum aliquis dicat ignem ex æthere decidere. Quod natura non patitur: ut liceat ex ignea uel calorem in ea quæ subiecta sunt transilire. Non enim illic ignis cadit quod non potest fieri: sed hic nascitur. Videmus certe apud nos late incendio peruagante quosdam insulas: quod diu concaluerunt ex se concipere flammam. Itaque uerisimile est in aere summo quod naturam rapiendi ignis habet aliquid accendi calore ætheris superpositum: necesse est enim ut & unus æther habeat aliquid uerisimile & summus aer non sit dissimilis imo ætheri: quia non fit statim ex diuerso in diuersum transitus. Paulatim ista confinio uel suam miscent: ita ut dubitare possis: an aer: an hoc æther sit. Quidam ex nostris existimant aera cum ignis & aqua mutabilis: sit non detrahare aliunde causas flammæ nouas. Ipse enim se mouendo accendit: & contentos compactionisque nubium sinus dissipat: necessario uastum in tam magnorum corporum diruptione reddit sonum. Illa porro nubium difficulter cedentium pugna: aliquid confert: ad concitandum ignem. Sic quemadmodum ferro aliquid manus ad secundum confert: sed secare ferri est. Quid est ergo iter fulgurationem & fulmen interest dicam. Fulguratio est late ignis explicitus. Fulmen est coactus ignis impetu iactus. Solem duabus manibus iter se iunctis aquam concipere & compressa utriusque palma: in modum symphonis exprimere. Simile quiddam & illic fieri puta. Nubium iter se compressarum angustiarum medium spiritum emittunt. Ex hoc ipso inflammat ac tormenti modo eiciunt. Nam balistæ quoque & scorpiones tela cum sono expellunt. Quidam existimant ipsum spiritum per frigida atque humida ineuntem sonum reddere. Nam ne ferrum quidem ardens silentio extinguitur: sed in qua feruens massa descendit: cum multo murmure extinguitur: ita ut Anaximenes ait: Spiritus incidens nubibus tonitrua ædit: & deinde cum luctat: per obstantia & intercisua uadere ipsa ignem fulga accendit. Anaximadrus omnia ad spiritum retulit. Tonitrua inquit sunt nobis istæ sonus. Quare inæqualia sunt? Quia & ipse ictus inæqualis est? Quare & sereno tonat? Quia tunc & per cursum & sic cum aera spiritus profilit. At quare aliquando non fulgurat & tonat? quia tenuior & infirmus spiritus qui in flammam non ualuit in sonum ualuit. Quid est ergo ipsa fulguratio? Aeris diducentis se corruentisque iactatio: languidum ignem: nec exitum aperiens. Quid est fulmen. Attrioris dentiorisque spiritus cursus. Anaximadrus ait omnia ista sic fieri: ut ex æthere aliqua uis in inferiora descenderet. Ita ignis impactus nubibus frigidis sonat. At cum illas interscindit fulget: & minor uis ignium: fulgurationes facit: maior fulmina. Diogenes apollinates ait. Quædam tonitrua igne quædam spiritu fieri. Illa ignis facit: quæ ipse antecedit & nunciat. Illa spiritus quæ sine splendore crepuerunt utrumque sine altero fieri: & esse aliquando cædo: ita tamen: ut non discreta illis potestas sit sed utrumque ab utroque effici possit. Quis negabit spiritum magno impetu lapsum cum efficit sonum effectumque & ignem? Quis & hoc non concedat aliquando ignem quoque rumpere posse nubes & non exilire: si plurimarum aceruorum nubium cum paucas præcidisse oppressus est? Ergo & ignis ibit in spiritum: perdetque fulgorem & specie dum secuta in terra icendet: adice nunc quoque necesse est ut impetus fulminis: & præmittat spiritus & agat ante se & a tergo trahat uentum cum tam uasto ictu aera icederit. Itaque ante omnia quæ feriantur iter miscent uibrata uento quæ ignis ante se præssit. Dimissus nunc præceptoribus numerus incipimus per nos moueri: & a confessis transimus ad dubia. Qui enim confessi sunt fulmen ignem esse: & æque fulgurationem: quæ nihil aliud est quam flamma futura fulmen si plus uirium habuisset non natura ista: sed impetu distans: esse illum ignem calor ostendit: quod si non esset ostendit effectus. Magnorum enim sæpe incendiorum causa fulmen fuit. Siluæ illo crematæ & urbium partes: etiam quæ non percussa sunt: tamē adusta cernuntur. Quædam uero uelut fuligine colorantur. Quid od omnibus fulguratis odor sulphureus est? Ergo & utrumque rem ignem esse constat: utrumque rem iter se meando distare. Fulguratio est fulmen non terras usque perlatum. Et rursus licet dicas fulmen esse fulgurationes usque in terras perductas: non ad exercendum uerba hoc diutius pertracto sed ut ista cognata esse: & eiusdem notæ ac naturæ probetur. Fulmen est quiddam plus quam fulguratio: uertamus istud: Fulguratio est poene fulmen. Quoniam constat esse utrumque rem ignem: uideamus quæadmodum apud nos fieri soleat ignis. Eadem enim ratione & supra fit duobus modis: uno si exercitatur sicut ex lapide. altero si attritu inuenitur: sicut cum duo ligna iter se diutius trita sunt. non omnis hæc tibi materia præstabit: sed idonea eliciendis ignibus: sicut laurus ædæra. Et illa in hunc usum nota pastoribus. Potest ergo fieri ut nubes quoque ignem eodem modo uel percussæ reddat uel attrita. Videamus quæritis procellæ uiribus ruat: quanto uertant impetum turbines. Id in quo tormenti obuium fuit dissipat & rapit: & longe a loco suo proicitur. Quid ergo mirum si tanta uis excutit uel aliunde uel sibi. Vides enim quantum feruore sensura corpora sunt: horum transitu uita exaiata. Nihil tamē tantum in his debet credi ac in uis syderum: quoque igitur & confessa potentia est. Sed fortasse nubes quoque in nubes icitata fremere uento: & leuiter urgere ignem euocabunt qui explendescat nec exiliat. Minore enim uis ad fulgurandum opus est quam ad fulminandum superioribus colligimus: in quantum feruore quiddam attrita perducerent. Cum autem aer mutabilis in ignem maximis uiribus suis in ignem uerius est: at ueritas credibile est & uerisimile ignem caducum excuti & cito interitumque: quia non ex solida materia oritur: nec

in qua possit cōsistere. Transiit itaq; tantūq; habet moræ quātū itineris & cursus sine alimēto cōiectus est. Quomodo inq; cum dicatis hanc ignis esse naturam ut petat superiora: fulmē tamē terrā petit. Aut sal- sum est quod deīde dixistis. Est enī illi æque sursum iter atq; deorsum. Vtrumq; uerum potest esse. Ignis enī natura in uerticem surgit. Et si nihil illum prohibet ascendit. Sicut aquæ natura defertur. Si tamē ali- qua uis accessit quæ illam in cōtrariū circūageret illo itendit: unde & imbre deiecta est. Fulmen autem ea- dem necessitate qua excutit. In his ignibus accidit quod arboribus: quarum cacumina si tenera sunt ita de- orsum trahi possunt: ut etiam terram attingant: sed cum permiseris in locū suum exilient. Itaq; nō ē q; ea- iusq; sedem reperet: ubi enī aliqd est q; eum ferat: & ab impetu suo attrahat: id non natura sed seruitus eius fit. Dicis inquit nubes attritas ædes igne cum sint humidæ imundæ. Quomodo ergo possunt gignere igneum. Quem non magis uerisimile est ex nube q̄ ex aqua generari. Ignis qui nascitur primum in nu- bibus nō est aqua sed aer spissus ad gignendam aquam præparat nōdum in illa mutatus: sed iam pronus & uergens. Non est q; eā extimes tunc colligi sed effundi. Simul fit & cadit. Deīde si concessero humidam esse nubem conceptis aquis plenam nihil tamen prohibet ignem ex humido quoq; educi: immo ex ipso (quod magis mireris) humore. Quidam negauerūt in ignem q̄q; posse mutari: priusq; mutatum esset in aquā. Potest ergo nubes salua quā cōtinet aqua: ignem parte aliqua sui reddere: ut sæpe aliqua pars ligniar det alia sudat. Nec hoc dico nō contraria iter se ista esse & alterum altero perimi. Sed ubi ualentior ignis q̄ humor est uicit. Rursus cum copia humoris exuperat: tunc ignis sine effectu ē. Itaq; non ardent uirentia. Refert ergo quantum aquæ sit: exigua enī uis non resistit: nec ignem ipendit. Quid nī? Auog; nostrorum memoria: ut Possidonius tradit cum īsula in ægæo mari sergeret: spumabat iterdiu mare & fumus exal- to ferebat. Nam demum prodebat ignem nō continuū: sed ex iteruallis emicātem fulminū more. Quoti- ens ardor īferius iacentis super; pondus euicerat. Deīde saxa euoluta rupeq; partim illelæ: quas spiritus anteq; uerteret expulerat partim exelæ & in leuitatem punice uersæ. Nouissime cacumen exusti montis emicuit. Postea altitudie adiectum & saxum illud in magnitudinem īsulæ creuit. Idem nostra memoria Valerio asiatico cōsule iteq; accidit. Quorsus hoc retuli: ut appareret non extinctum ignem mari: super- fuso: nec impetum eius grauitate ingentis. Vnde prohibitum exire. Ducentorum passuum fuisse altitudi- nem. Asclepiadotus Possidonii auditor tradidit: per quā diruptis ags ignis emerit. Quod si īmessa aqua uis ex imo subeuntem: uim non potuit opprimere. Quanto minus ī ea extingere ignem poterit nubium tenuis humor & ros cidus. Adeo res ista non habet illam moram quæ contra causas ignium: sit quos non uidemus emicare nisi ipendente cælo. Serenum sine fulmen est. Nō habet istos motus dies purus nec nox q̄dem nisi obscura nubibus. Quid ergo? Num aliquando etiam apparentibus stellis: & nocte tranquilla ful- gurat? Sed scias licet nubes illic eē unde splendor effertur: quas uideri a nobis terræ tumor nō sinit. Adil- ce nunc q; fieri potest ut nubes summe & humiles attritu suo ignem reddant: qui in superiora expressus in parte sincera: pura; cæli uisat: sed sit īfordinata. Tonitrua distinxere quidam ita ut dicerent unum ē/ se genus: cuius sit graue murmur: quale terrarum motum antecedit clauso uento fremente. hoc quomō- do illis uideat fieri dicam. cum spiritum iter se clausere nubes in concavis partibus earum uoluptatus aer similem mugitibus sonum raucum & æqualem & continuum. Itaq; ubi etiam illa regio humida & exitū claudit. Ideo huiusmodi tonitrua uenturi prænuncia imbris sunt. Aliud genus est aere quod acerbū ma- ge dixerī q̄ sonum qualem audire solemus cum super caput alicuius dirupta uestica est. Talia edunt toni- trua cum globata dissoluit nubes: q; spiritum quo distenta fuerat emittit. Hoc proprie fragor dicit: subit- tus & uehemens. Quo ædito concidunt hoīes & examinant. Quidam uero uiui stupent: & in totum sibi excidunt. Quos uocamus attonitos: quorum mentes sonus ille cælestis loco repulit. Hoc fieri illi quoq; modo potest ut īcursus aere caua nube & motu ipso extenuatus diffundat. Deīde cum maiorem sibi locū quærit a gbus īuolutus est sonum patit. Quid autem? nam quēadmodum illisæ manus iter se plausum æduat: sic illisæ iter se nubium sonus potest esse magnus q̄ magna concurrunt iter se. Videmus inq; nu- bes īpingi motibus nec sonum fieri. Primum oīum non quocūq; modo īpulsæ sunt tonāt: sed si aptæ sunt & composiæ ad sonū ædendū. Aduersæ iter se manus collisæ non plaudūt: sed palma cum palma collata plausum facit. Et plurimū īterest utrū caue concutiant an planæ: & extēt. Deīde non tantum nubes ita oportet sed agi magna ui & procellosa. Etiā mōs non scidit nubē sed digerit & propriā quāq; partem eius soluit. Nec uestica q̄dem quocūq; mō spiritū sonat. Si ferro diuisa est sine ullo auriū sensu exigit. Rūpt illa oportet ut sonet nō secari. Idem de nubibus dico. Nisi multo īpetu dissolute non sonant. Adice nūc q; nu- bes in mōte aere nō frangunt: sed circūfundunt in aliq; partes montis arboris ramos frutices aspera lina & eminentia. Et ita discutunt & si quē habēt spiritū & multifariā emittūt: q non uniuersus erūpit & cre- pat. Hoc ut scias uentus q̄ circa arborem fundit sibilat nō tonat. Iato ut ita dicam īctu: & totū globū semel dissipante opus est ut sonitus erūpat: qualis audis cum tonat. Præter hæc natura aptus est aer ad uoces. Quid nīcū uox nihil aliud q̄ sit īctus aer. Debent ergo nubes utriq; īferi & cauæ & itentæ. Vides enī quan- to calidiora sunt uacua q̄ plena: quanto itenta q̄ remissa. Item tympana & cibala sonant q̄ illa repugnantē ex ulteriore parte spiritum pulsant. hæc ad ipsum aerem acta nisi concauo non tinniunt. Quidam inter quos asclepiadotus est iudicant sic quorūdam quoq; corpore concursu: tonitrua & fulmina excuti possē. Aethna aliquando multo igne abundauit. Ingentem uim arenæ urentis effudit. Inuolutus est dies pulue- repopulosque subita uox interrui. Illo tempore aiunt tunc plurima fuisse tonitrua & fulmina. Quæ concursu aridorum corporum facta sunt: non nubium: quas uerisimile est. In tanto ardore aeris nullas

fuisse. Aliquādo Cambises ad Ammonē misit exercitū quē arena austro mota & more niuis icidens texit. Deinde obruit. tunc quoque uerisimile est fuisse tonitruū fulminaque a ritu arenae sese affricantis. Non reputat propositum nostrum ista opinio. Diximus enī utriusque naturae corpus afflare terras: & sicci aliqd & humidum in toto aere uagari. Itaque siqd tale iteruenit nubē facit solidiorē cressiorēque: si tātū simplici spiritu intererit. Illa frangi potest & aedere sonū. Ista quae dixi sine incendiis uaporibus aera repleuerit sine uentis terrarum uertētibz necesse est nubē faciat anteq̃ sonū. Nubes autē tā arida q̃ humida esse censetur. Est autē nubes ut diximus spissitudo aeris crassī. Ceteroq̃ mira fulminis si itueri uelis opera sunt nec q̃q̃ dubiū relinquētia q̃n diuina isit illis & subtilis potētia. loculis integris ac illeis cōfla argētū. Manēte uagina gladius liquescit. Et inuiolato ligno circa pila ferrū oē distilat. Stat fracto dolio uinū: nec ultra triduū rigor ille durat. Illud aequē iter annotāda ponas. licet q̃ & hoīum & ceterorū aīalium q̃ ic̃ta sunt: caput spectat ad exitum fulminis q̃ oīum p̃cussagē arborū cōtra fulmina hastilia surgūt. Quid q̃ malorū serpentiū & aliorū aīaliumq̃bus mortifera uis inest cū fulmine ic̃ta sunt. uenenū oē cōsumit. Vnde inq̃t scis. In uenenatis corporibus uermis nō nascit̃. Fulmine ic̃ta iter paucos dies uermināt. Quid q̃ futura portēdūt: nec unus rātum aut alterius rei signa dāt. sed saepe longū fatorū sequentiū ordinē nūciāt. Et q̃busdā certis euidentibus lōgeq̃ clarioribus q̃ si scriberent̃. Hoc autē inter nos & tuscōs q̃bus summa p̃sequēdorū fulminū ē scia iterest: nos putamus q̃ q̃a nubes collise sunt: iō fulmina emittāt. ipsi existimā nubes collidi ut fulmina emittant̃. Nā cū oīa ad deū referāt in ea sunt opinioē tanq̃ nō q̃a facta sunt significāt: sed q̃a significatura sunt fiant. Eadē tamē rōne fiūt siue illis significare p̃positū ē: siue cōsequēs. Quō ergo significāt nisi a deo mittant̃? Quō aues nō in hoc motū ut nobis occurrerēt dextrū auspiciū sinistrūue fecerūt. Et illas inq̃t deus mouit. Nimis illū ociosum & pusillā rei ministrū facis: si aliis somnia aliis cetera dispōit. Ita nihilominus diuina opererūt. Si adeo pēnā auiū regūt: nec pecudū uiscera sub ipā securi formāt. Alia rōne fatorū series explicatus indicia uēturi ubiq̃ p̃mittens ex q̃bus q̃ nobis q̃dā familiaria q̃dā ignota sunt q̃cqd fit: alicuius rei futurae signū ē. fortuna & sine rōne uaga diuinationē nō recipiūt. Cuius rei ordo ē: etiam praedictio est. Cur ergo agla hic honor datus est ut magnae regē faceret auspiciā? Aut corūo: aut paucissimis auibz: & ceterarū sine praesagio uox est? Quia quaedam in artē nōdū redacta sunt. Quaedam uero ne redigi q̃dem possunt ob nimīū remotā cōuersationē. Ceteroq̃ nullū aīal est: quod non motu & occurso suo praedicet aliqd. Non oīa. quādā notant̃. Auspiciū est obseruantis. Ad eū itaq̃ p̃tinet q̃ in eum dixerit animū. Ceterum & illa quae pereunt. Quinq̃ stellae p̃tates caldeorū obseruario excepit. Quid tu tot milia syderū iudicas sine causa lucere? Quid ē. porro aliud quod errorem incutiat p̃tis natalium: q̃ q̃ paucis nos syderibus assignant: cū omnia q̃ sopra nos sunt partē sibi nostri uēdicēt? Submissiora in nos p̃prius uim suam dirigēt: & ea q̃ frequentius mota aliter nos aliter aīalia p̃spiciunt. Ceterū & illa q̃ aut immota sunt: aut p̃pter uelocitatē uniuerso mūdo parēt imotis similia: nō extra ius dominiūq̃ nostri sunt. Aliud aspice & distributis rē efficit tractas. Nō magis autem facile est scire q̃ possint q̃ dubitari debet an possint. Nunc ad fulmina reuertemur quoque ars in tria diuidit̃. Quēadmodū exploremus. Quēadmodū iterpraetemur. Quēadmodū exoremus. Prima pars ad formulā spectat. Secūda ad diuinationē. Tertia ad p̃piciādos deos: quos bona rogare oportet: mala deprecari. Rogare ut p̃missa firmēt: praecari ut remittant minas. Summa eē uim fulminum iudicat̃. q̃a q̃cqd alia portēdūt iteruētus fulminis tollit. Quicqd ad hoc portendit̃ fixū est. nec alterius ostenti significatione minuit̃. Quicqd exta: q̃cqd aues minabunt̃: secūdo fulmine abolebit̃. Quicqd fulmine denunciātū: nec exitis: nec aue contraria refellit̃. In quo mihi falli uident̃. Quare? Quia ueris uerius nihil est. Si aues futura cecinerūt. nō pōt hoc auspiciū fulmine irritū fieri. Aut si pōt nō futura cecinere. Nō enim nūc aue cōparo & fulmē: sed duo ueri signa: q̃ si unū significant paria sunt. Itaq̃ quae fulminis interuētus sum mouet extorū uel augurū iudicia: male inspecta: male obseruata auguria sunt. Nōn. refert utrius rei spēs maior uel potētior natura sit sed uter res ueri attulit signū quātū ad hoc par ē. Si dicas flāmae uim maiorem esse q̃ fumi: nō mētieris. Sed iudicādū an i igne idē ualet flāma q̃ fumus. Itaq̃ hoc dicūt quotiēs extra aliud significabūt: aliud fulmina: fulminū erit auctoritas maior: fortasse cōsentia. sed hoc dicūt. Quāuis altera signa ueq̃ praedixere. fulminis ictus priora deleuit: & ad se fidē traxit: falsum est. Quare? q̃a nihil interest: q̃ multa auspicia sint. fatū unū est. Quod si bene nec primū auspiciū intellectū est. Secūdo non interit. Ita dico. nō refert an aliud sit p̃ q̃ quaerimus: quoniā de quo quaerimus id est: fatū fulmine mutari nō pōt. Quid nī? Nā fulmē ipsum fati pars ē. Quid ergo expiationes: prucurationesq̃ quo nō p̃tinet si immutabilia sunt fata p̃mitte mihi illā rigidā sectā tueri eorum q̃ excipiūt ista: & nihil aliud esse existimāt fata q̃ agrae mentis solatia. Aliter ius suū peragūt. nec ulla cōmouent praecē: nō misericordia flectunt: non gratia. Seruat̃ cursum irreuocabile. Ingesta & destinata fluunt. Quēadmodū rapidorū aqua torrentiū in se nō recurrit. Nec morat̃ q̃dem: q̃a priorē supueniens praecipitatis sic ordinem fati aeterna series regit. cuius hac prima lex est itare decreto. Quid enim itelligis fatū? existimo necessitatē rerum oīum actionumq̃ q̃ nulla uis rūpat. hac sacrificiis: & capite niuee agnae exorari iudicas diuina nō nosti? sapiētis quoque uiri sententia negatis posse mutari? Tanto magis dei: cū sapiēs qd sit optimum in praesentia sciat: illius diuinitati omne praesens sit? Agere tamē: nunc eorū uolo causam: q̃ procurāda existimāt fulmina & expiationes non dubitant prodesse aliquando ad submouenda pericula: aliquando ad lenienda: aliquando ad differenda. Quid sit q̃ sequatur paulopost prosequar. Interim hoc habent cōmune nobiscum quod nos quoque existimamus uota proficere: salua uia ac potestate fatorū: quādā enim a diis immortalibus ita suspensa relicta sunt ut in bonum uertāt: si ad motū diis praecēs fuerint: si uota suscepta. Ita non est hoc cōtra fatum: sed ipsum q̃ in fato est. Aut futurū inquit est: aut nō. Si futurū est etiā nō susceperis uota fiet. Si non est futurum

etiam si superis uota nō fiet: falsa est ista illatio: q̄a illam mediam iter ista exceptionē prāteris. Futurę inq̄ hoc est: sed si uota suscepta fuerit: hoc quoq̄ necesse ēquit ē, factō cōprāhensum sit ut aut fuscipias uota aut non. Puta me tibi manus dare & fari: hoc quoq̄ fato esse cōprāhensum: ut utiq̄ fiant uota. Ideo fient fati est: ut hic disertus sit: sed si litteras dedit ab eodem fato continetur: ut litteras discat. Ideo discet: hic diues erit: sed si nauigauerit. At in illo fati ordie quo patrimonium illi grande promittitur. Hoc quoq̄ proptinus ad fatū est: ut nauiget. Ideo nauigabit. Idem dico tibi de expiationibus. Effugiet pericula: si expiauerit prādictas diutius minas. Ad hoc quoq̄ in fato est ut expiet. Ideo expiabit. Ista nobis opponi solēt ut p̄betur nihil uoluntati nostrę relicū: & omne ius faciendi traditū. Cū de ista re agetur. Dicam quēadmodū dū manente fato aliqd sit in hoīs arbitrio. Nunc uero id de quo agitur explicauī quomodo si fati cernuntur ordo expiationes propitiationesq̄: prodigiorum pericula auertant: q̄a cum fato non pugnant: sed ipsa ille ge data sunt. Quid ergo īquis aruspex mihi prodest? Vtiq̄ expiant ēt nō suadente illo mihi necesse ē hoc prodest q̄ fati minister est. Sic cum sanitas uideatur esse fato: debetur & medico q̄a ad nos beneficium fati per huiusmodi manus uenit. Genera fulminum tria esse ait Cetina consiliarium: auctoritatis: & q̄ status dicit. Consiliarium ante rem sit: sed post cogitationem cum aliqd in aīo cogitationibus: aut suadet fulminis ictu aut dissuadet. Auctoritatis est ubi post rem factam uenit q̄ bonam futuram: malā uē significat. Status est ubi getus nec agentibus q̄q̄ nec cogitantibus q̄dem fulmen iteruēit. hoc aut minas. Aut p̄mittit: aut monet. hoc monitorium uocat. sed nescio quare: nō idem sit q̄ cōsiliariū. Nam & q̄ monet cōsiliū dat. Sed habet aliquā distinctionē. Ideoq̄ separat a consiliario: q̄a illud suadet dissuadetq̄. hoc solam ipendens periculi euitationē cōtinet: ut cum timemus ignē aut fraudem a proximis: aut insidias a seruis. Eriā nūc tamen aliam distinctionem utriusq̄ uideo. Consiliarium est: quod cogitanti factum est. Monitoriū q̄ nihil cogitanti habet autē utraq̄ res suā proprietatē. Suadet deliberātibus & ultro monet. Priō oīum non sunt fulminum genera sed significatiōum. Nam fulminum genera sunt illa q̄ tenebrat: q̄ discutit: q̄ urit. Quod tenebrat subtile est: & flāmeū cui per angustissimū fuga est ob sincerā & purā flāmā tenuitatem: quod dissipat cōglobatū est & habet cōmixtam uī spiritus coacti ac procellosi. Itaq̄ illud fulmen per id foramen quod igressum est & redit & euadit. Huius late sparsa uis rumpit ita non perforat. Tertium illud genus quod urit multū terreni habet & igneū magis est q̄ flāmeū. Ita reliquit magnas ignium notas: quę percussis ihæreant. Nullum q̄dem sine ignē fulmen uenit. Sed hoc proprię igneum dicitur q̄ manifesta ardoris signa īprimit. Quod aut urit: aut fuscāt. Tribus modis urit: urit fuscāt. Aut afflatat: & leuī iniuria laedit: aut comburit aut accendit. Oīa ista urunt sed genere & modo differunt. Quodcūq̄ cōbustū est: utiq̄ & ustum est. At non omne quod ustū utiq̄ & combustū est. Item quod accensum est: potest enī illud ipso transitu ignis uixisse. Quis nescit uri q̄dem nec ardere? Nihil autē potest ardere quod non urat. Vnū hoc adiiciam. Potest aliqd esse combustum q̄ non sit accensum. Potest accensum esse nec combustum. Nūc ad id transeo genus fulminis quo icta fuscant. hoc autem decolorat. Vtriq̄ distinctionē suam reddā. Decolorat id cuius color uitiat non mutat. Colorat id cuius alia sit q̄ fuit facies tanq̄ cerulea uel nigra uel pallida. Hęc adhuc etruscis philosophis communia sunt. in illo dissentiunt: q̄ fulmina dicūt a Ioue mitti: & tres illi manubias dant. Priā (ut aiunt) mouent & placata est & ipsius consilio Iouis mittit. Secundum mittit quidem Iuppiter: sed ex consilii sententia. xii. enī deos aduocat. Hoc fulmen boni aliqd aliquādo facit: sed tunc quoq̄ non aliter q̄ ut noceat. Quę prodest q̄dem sed non īpune. Tertiam manubiam idem Iuppiter mittit: sed adhibitis in consilium diis quos superiores & īuolutos uocant. Quem uastat & icludit & iniurari uelis errat antiquas. Quid enī tam īperium est q̄ credere fulmina ē nubibus Iouem mittere: colūnas arbores statuas suas nōnunq̄ petere ut in punicis sacilegiis percussis ouibus: īcensis aris: pecudes innoxias feriat: & ad suum consilium a Ioue deos quasi in ipso parum consilii sit aduocari: illa læta & placata ē fulmina: quę solus excutiat. perniciofa q̄bus mittendis: maior numinum turba īterfuit. Si quærīs a me qd sentiam. non existio tam hebetes fuisse ut crederent Iouem: aut non æque uoluptatis iniquę: aut certe minus paratum esse. Vtrum enī tunc cum emisit ignem: q̄bus innoxia capita percuteret: scelerata transiret: aut uoluit istius mittere: aut non successit. Quid ergo secuti sunt: cum hoc dicerent ad coercendum animos īperitorum sapientissimi uiri iudicauerunt inuitabilem moerum ut supra nos aliquid nos aliqd timere mus. Vtile arat in tanta audacia scelerum esse: aduersum quod nemo sibi satis potens uideretur. Ad contemendos itaq̄ eos: quibus innocentia nisi moerum non placet posuere super caput iudicem uel uīdicem: & q̄dem armatū. Quare id solū fulmē quod Iuppiter mittit placabile est. Pernitiosum id quod deliberauit: & aliis quoq̄ diis auctoribus misit: q̄a Iouem: idest regē prodesse ēt solū oportet: nocere nō nisi cū pluribus uisum est. discant hīi q̄cunq̄ magnā potentiā iter homines adepti sunt sine consilio: nec fulmen qdē mitti. Aduocēt: cōsiderēt multoz sententias: nocitura tēperant: & hoc sibi proponant ubi aliquid perenti debet. Ne Ioui qdē suū satis esse cōsiliū. In hoc quoq̄ tam īperiti non fuere ut Iouem existiarent tela mutare: poetica istā licetiā decēt. Est aliud leuius fulmē cui dextra cyclopū seuitiæ flāmęq̄ minus addidit iræ. Tela: sydera uocant superi. Illos uero altissimos uiros error iste nō tēuit ut existiarent Iouem fulminantibus fulminibus & luxoriis telis uti. Sed uoluerē admonere eos: q̄bus aduersus peccata hoīum fulminandum est. Nō eodem modo omnia esse percutienda: quāda frangi debere: quāda eligi & distigui: quāda admoueri. Ne hūc qdē crediderūt Iouē esse qualē in capitolio & ī cæteris ædibus uidemus: mittere manu fulminas: sed eundē quē nos Iouē itelligunt: custodē rectorēq̄ uniuersi aīum ac spiritum mundi huius operis dominū & artificē cui nomē esse cōuenit. Vis illū fatū uocare? Non errabis. Hic est ex quo suspensa

funt. oia. ex quo sunt oēs cāe causae. Vis illū prouidentiam dicere? recte dictis. Est enim cuius cōsilio huic mūdo prouidet: ut iconcussus exeat & actus suos explicet. Vis illū naturā uocare? Non peccabis. Est enī ex quo nata sunt oia cuius spiritu uiuimus. Vis illū uocare mūdū? Nō falleris. Ipse enī est totū q̄ uides. totus suis partibus inclutus: & se sustinēs & sua. Idē & Etruscis uisum est. Et ideo fulmina a Ioue mitti dixerūt: q̄a sine illo nihil gerit. At q̄re Iuppiter ferienda transiit: aut innoxia ferit? In maiore me q̄stionem uocas: cui sit locus: suus dies dādus ī. Interī hoc dico fulmina nō mitti a Ioue: sed sic oia disposita: ut ea ēt. quae ab illo nō fiūt tamē sine rōne nō fiāt. Vis eorū pmissio ē. Nā & si Iuppiter illa nūc nō facit: Iuppiter nō fecit ut nō fierēt. Sigulis nō adest: sed signū & uim & curā dedit oībus. Huic illoz diuisioni nō accedo. Aiūt aut̄ perpetua & finita esse fulmina: aut prorogatiua. Perpetua. Sunt quoz significatio in totam uitā pertinet: non unam rem id enūciat: sed cōtextū regē per omnē deiceps aetate futura completif. hāc sunt fulmina quae proprio accepto patrimonio: & in uno hoīs aut orbis statu fiāt. Finita ad diem utiq̄ respondent. Prorogatiua sunt quoz minā differri possunt: a uerti tolliq̄ nō possunt. Dicam qd sit q̄re huic diuisioni non consentiā. Nā & qd̄ perpetuū uocant fulmē finitū est. Aequē enim talia ad diē respondent. Nec ideo finita nō sunt q̄a multū tempus significāt. Et quod prorogatiuū uidet̄ finitū est. Nā illoz quoz cōfessio certū est quousq̄ impetret dilatio. priuatā enim fulgura negāt ultra decimū annū publica: ultra tricesimū posse differri: hoc modo & ista finita sunt: q̄a ultra quod non prorogarent̄ inclusum est. Omnīū ergo fulminū & omnis euentus dies statuta est. Non potest enim ulla incerti esse cōprehēssio quae īspicienda sint ī fulmine: passim & uage dicūt & sic passiones eorū debere diuidi: quemadmodū ab Attalo philosopho q̄ se huic disciplinā dederat diuisa sunt ut īspiciant ubi factū sit: quando: cui: in qua re: quale: q̄ntū. Hāc si digerere in partes suas uoluerō quid postea faciam? in īmensum procedam. Nūc noīa fulgurū quae a Cīna ponuntur aperte stringam: & quid de hiis sentiā exponā. Ait enim postulatoria quibus sacrificia intermissa aut non rite facta repelluntur. Monitoria quibus doceat quid cauendū sit. Pestifera quae mortē exiliūq̄ praeferunt. Fallacia quae per speciem alicuius boni nocēt. Dant cōsulatū: malum futurū gerētibus: & hereditatē cuius compediū magno sit luendū incōmodo. Dentanea quae species periculi sine periculo asferunt. Parentalia quibus colunt prioz fulminū minā. Attestata quae prioribus cōfentiūt. Artēcata quae icluso fiunt obrupta: quibus iam prius percussa nec procurata feriunt. Regalia quoz uī tangitur & comitiū & principalia urbis liberā loca: quoz significatio regnū ciuitati minatur. Inferna cum e terra exiliunt ignes. Hospitalia quae sacrificiis ad nos Iouē arcescunt & (ut uerbo eorū meliori utar) inuitant. Nunc ueni re cum magno inuitatiū periculo affirmat. Auxiliaria quae aduocata dicunt̄ sed aduocantium bono ueniūt. Quanto simplicior diuisio est qua utebatur Araldus noster egregius uir qui etruscorū disciplinā grāca utilitate miscuerat. Ex fulminibus quaedā sunt quae significant id quod ad nos pertinet. Quaedā aut̄ nihil significant ut id cuius intellectus ad nos nō peruenit. Ex his quae significant: quaedā sunt lēta: qdā sunt aduersa: quaedā sunt nec aduersa nec lēta. Aduersoz hāc spes sunt. Aut inuitabilia mala protendunt: aut euitabilia: aut quae minui possunt: aut prolōgari. Lēta aut māsura significant: aut caduca. Mixta aut habēt partē boni aut mali: aut mala in bonū: aut bona in malū uertūt. nec aduersa nec lēta sunt: quae aliquā nobis actionē significant. quid terreri nec lētari debemus aut peregrinationē in qua nec moetus nec spei q̄q̄ sit. Reuertar ad ea fulmina quae significant quidē: sed quod ad nos nō pertineat. Tāq̄ utrū eodē anno idē futurū sit fulmen quod factum est. nihil significant fulmina ut id cuius noticia nos effugit: ut illa quae ī uastum mare spargunt̄ aut in desertas solitudines quoz significatio uel nulla ē uel perit. Pauca adhuc adiiciam ad enarrandā uim fulminis quae nō eodē modo omnē materiā uexat. Valentiora quae resistūt uehementius dissipant: cedentia nōnunq̄ sine iniuria trāsūt. Cū lapide ferroq̄ durissimis quibusq̄ cōfigit: quia uiam necesse est per illa impetu quærat. Itaq̄ facit uiam qua effugiat: ac teneris & rarioribus parcit: q̄q̄ & flāmis opportūa uideant̄: q̄a trāsitu parētē minus uenit. Loculis itaq̄ (ut dixi) integris pecunia quae in his fuerat. cōflata reperit̄ q̄a ignis tenuissimus per occulta foramina transcurrit. Quicquid autem in tigno solidum inuenit ut cōtumax uincit. Non uno aut̄ (ut dixi) modo sauit: sed quid quaeq̄ uis fecerit ex ipso genere iniuriā intelligis & fulmē opere cognoscis. Interdū in eadē materia multa diuersa eiusdē uis fulminis facit sicut in arbore: quod aridissimū est urit: qd̄ solidissimū & durissimū est. terebrat & frangit: summos cortices dissipat. Interiores libros in parte interioris arboris rumpit ac scindit: folia pertūdīt ac strīgit: uinū gelat: fergē & aes fundit. Vnde est mixtū q̄ uinū fulmine gelatū: cū ad priorē habitū reddit potatū aut exanimat aut dementes facit. Quare illud accidit quarenti mihi illud occurrit: inest fulmini uis pestifera. Ex hoc aliquid remanere spiritum eo humore quē coegit gelauitq̄: uerissimile est: nec enim alligari potuisset: nisi aliquid illi esset additū uinculū. Præterea olet quoz & horridi unguenti coetus post fulmen odorem. Ex quo apparet inesse quandā subtilissimo igni & cōtra naturā acto pestilentē potentiā: qua non tantū ista cadunt sed etiā afflata. **Præterea quocūq̄ decidit fulmen ibi odorē sulphuris** certū est esse: q̄a natura grauis ē sapius actus uel austus alienat. Sed ad hoc uacū reuertemur. fortasse enī libet ostēdere quantū oia ista a philosophia artū parētē fluxere. Illa primū & q̄siuit cās rerū & obseruauit effectus & qd̄ in fulminis īspēctione longe melius est initiis regē exitus contulit. Nūc ad opinionem Possidonii reuertar. E terra terrenisq̄ omnibus pars humida afflat̄: pars sicca & fumida remanet. Hoc fulminibus alimētum est. Alia imbribus. Quicquid in aera sicci fumosiq̄ peruenit id includi. se nubibus non fert sed rumpit claudentia. Inde est sonus quem nos tonitruū uocamus. in ipso quoz aere q̄q̄ extenuatur simul siccat̄ & calet. Hoc quoz si inclusum est æque fugam q̄rit: & cū sono euadit. Ac modo uniuersam eruptionem facit ea quae uehementius intonat: mō per partes & minutatim. Ergo nō tonitrua hic spiritus expri-

NATVRALIVM

mit dum aut rūpit nubes aut peruolat. Volatio autē spiritus in nube cōclusi uehemētissimū ē atteredi
genus. Tonitrua nihil aliud q̄ tetri aeris sonitus: q̄ fieri nisi dum aut terit aut rumpit nō potest: & si col
lidunt inq̄ nubes iter se fit is quem desideras ictus: sed nō uniuersus: non, nō tota totis concurrunt: sed par
tibus partes. Non sonant mollia: nisi illisa duris sint. Itaq; nō audis fluctus nisi impactus. Ignis inq̄ dū
sus in aqua sonat dū extinguunt, putas ita esse. Pro me est. Nō ignis tunc sonū efficit: sed spiritus inq̄ dū
tia effugiēs. Idē tibi & fieri ignē in nube & extingui e spiritu nasci & attritu. Quid ergo inq̄? Non potest
aliqua ex his transcurrentibus stellis icidere in nubem & extingui? Existimemus posse aliquando & id fie
ri. Nūc naturalē causam q̄rimus & assiduā & nō rarā & fortuitā. Puta me confiteri uerum esse quod dicitur
aliquando post tonitrua emicare ignes stellis trāsuerfis & cadentibus similes: nō ob hoc tonitrua facta sunt.
Sed est hoc fieri tonitrua facta sunt. Clydemos ait fulgurationis speciē inanem esse nō ignē. Sic, per no
ctem splendorē motu remorū uideri. Dissimile est exēplum. Illic, nō splendor iter ipsam aquam apparet. Hic
quod fit in aere erumpit & exilit. Heraclitus existimat fulgurationē esse uelut ap̄ nos icipientiū igniū co
natus & primam flāmam incertam: modo itereuntem modo insurgentē. Hoc antiq̄ fulgere dicebant toni
trua nos pluraliter dicimus. Antiq̄ autem tonitruum dixerūt aut tonum. Hoc ap̄ Cecinam iuenio facit
dum uis si habuisset aliquando in eloquētia nomē. Et nisi illū Ciceronis umbra praeceffisset ēt non illo uer
bo utebant antiq̄ correpto: quo nos perducta una syllaba utimur. Dicimus enī ut splendere sit fulgere. At
qui illis ad significandā tam subitam e nubibus eruptionem lucis: mos erat uti media syllaba correpta
ut dicerēt fulgure. Quid ipse existimē quāris. Adhuc enī alienis opinionibus accōmodaui manum di
cā fulgarat, cū repētino late lumē emicuit. Id euenit ubi ignem extenuatis nubibus uertit nec uires uel nu
bes q̄bus lōgius profiliat iuenit. Non miraris puto si aera aut motus extenuat: aut extenuatio incendit. Sic li
quescit excussa glās funda & attritu aeris uelut igne distillat. Ideo æstate plura sunt fulmina q̄ plurimum
calidie. Facilius attritu calidior ignis exiuit. Eodē modo fit fulgor q̄ tantum fulget: & fulmen quod tan
tū mittit. Sed illi leuior, uis alimētū ē minus. Et ut hoc breuiter dicā quod sentio. Fulmē est fulgur ite
tū. Ergo ubi calidi fumidūq; natura emissā terris in nubes icidit & diu in illaq; sinu uolutata ē nouissime
erupit. Et q̄a uires nō habet splendor est. Ad ubi fulgura illa plus habuere materiæ & maiore ipetu arserūt
nō apparent tantum sed decidunt. Quidā utiq; existimant fulmen reuerti qdā sub sydere ubi alimēta p̄
grauauerūt & fulmē ictu languidiore delatū est. At quare fulmē subitū apparet nec continuatur assiduus
ignis? Quia celestis est mirūq; motus simul & nubes rumpit & aera incendit. Deinde definit flamma gescēte
motu. Non enim est assiduus spiritus cursus ubi ignis possit extendi. Sed quotiens fortius ipsa iactatiō se
accendit: fulgiendi impetū capit. Deinde cū euasit & pugna desiuit ex eadē causa. Modo usq; ad terrā p̄fert
modo dissoluī: si minore ui pressus est. Quare oblique fert? Quia spiritu constat. Spiritus aut obliquus
est flexuosusq;. Et q̄ natura ignem sursum uocat iniuria deorsum prae mit, icipit autem obliquum esse. In
terdum autē neutraq; uis alteri cedit: & ignis in superiora nitit & in inferiora deprimit. Quare frequenter
cacumina montiū feriunt: q̄a opposita sunt nubibus & e cælo cadentibus per hoc transeundū est. Intel
ligo qd iādudū desideres: qd efflagites, malo inq̄ fulmina non timere q̄ nosce. Itaq; alios doce quemadmo
dum fiant. Ego mihi moerum illoq; excuti uolo q̄ natura idicari. Sequar quo uocas. oībus enim rebus oī
busq; sermonibus aliqd salutare miscendum est. Cū unus & per occulta naturæ cū diuina tractamus. Vē
dicandū est a malis suis animus ac subīde firmandus: q̄ ēt eruditus & hoc unū agētibz necessariū est. Nō
ut effugiamus ictus regū: undiq; enim tela in nos iaciunt. Sed ut fortiter consistāterq; pariamur. Inuicti esse
possumus: iconcussi nō possumus: q̄ iterim spes subit iconcussos quoq; esse nō posse. Quomodo inq; cō
tempne mortem & omnia quæ ad mortē ducūt contempta sint licet illa bella sint siue naufragia: seu mor
tus ferax subit ruinax subito lapsu procidētū pōdera. Nunqd aliud facere possunt q̄ ut corpus ab anima
resoluant? Hoc nulla diligentia euitat: nulla foelicitas donat: nulla potētia euicit. alia uaria fortitudie di
sponunt. Mors omnes æque uocat. Iratis diis propitiisq; moriendū est. Animus ex ipsa desperatiōe sumat
Ignaissima animalia quæ natura ad fugam genuit: ubi exitus non paret tentant fugam corpore imbeci
li. Nullus perniciosior hostis est q̄ quē audacē angustia faciūt. Lōgeq; uiolentius semp ex necessitate q̄ ex
uirtute corrigi. Maiora aut certe paria conat animus magnus ac perditus. Cogitemus nos quantum ad
mortē perditos esse & sumus. Ita est Lucilli. Oēs referuamur ad mortē. Totū hūc quē uidemus populum
quousq; cogitas eē: cito natura reuocabit & cōdet. Nec de re sed de die q̄ris. Eodē citiusue tardiusue ueniē
dum est. Quid ergo? Non tibi timidissimū oīum uidet isapiētissimus: q̄ magno āmbitu rogat moram
mortis? Nōne cōtempneres eum q̄ iter pituros constitutus, beneficii loco peteret ut ultimus ceruicē prae
beret. Id facimus. Magno extimamus mori tardius. In oēs cōstitutū est capitale supplicium. Et qdem cōstitu
tione dignissima. Nā quod maximū solet esse solatiū extrema passuris: quoq; enim causa eadē fors est. se
quæremur traditi a iudice aut magistratu & carnifici nostro præstaremus obsequium. Quid iter est ad mor
tem iussi eamus an ultro nati? O te dementē & oblitū fragilitatis tuæ: si tūc mortē times cū tonas. Ita ne la
sus tua in hæc uertit? Viues si fulmē effugis? Petet te gladius: petet te lapis: petet te febris. Nō maximū ex
periculis tuis sed speciosissimū fulmē est. Males, serit actū tecū si sensum mortis tuæ sceleratis infinita prae
uerit: si mors tua prædicetur: si tu tunc qdem q̄ spiras nō superuacue sed alicuius magnæ rei signū es. Ma
les, tecū agit si cum fulmine cecideris. Si pauesceris ad cæli fragorē: & ad inanē nubiū trepidas. Quotiens
aliqd effulsit expiras. Quid ergo? Honestius iudicas deiectione ai perire q̄ fulmine. Eo itaq; fortius aduer
sus cæli minas surge: & cum mundus undiq; exarserit cogita te nihil habere de tanta morte perdendā q̄ si
tibi parari credis illam cæli confusionem: illam tempestatū discordiam: si propter te igitur illaq; nubes

strepant, si in tuum exitium tanta uis ignium excutitur. At tu solatii loco misericordia tanti esse mortem tuam. Sed non erit huic cogitationi locus. Casus iste demat moerum. Et inter cætera quoq; hoc commo- dum eius q; expectationem tuam antecedit. Nemo unq; fulmen timuit nisi qui effugit.

LVCII ANNEI SENECAE CORDVBENSIS NATVRALIVM LIBER TERTIVS QVI
EST DE AQVIS

Incipit Prohæmum.

Non præterit me Lucilli uiroz optime q; magna rerum fundamēta ponam senex q; mun- dum circuire constitui & causas secretaq; eius eruere atq; aliis noscenda perducere. Quan- do tam multa consequar? tam sparsa colligā? tam occulta perspiciam? Prætermittat ergo senectus & obiciat an nos inter uana studia consumptos: tanto magis urgeamus & dam- na ætatis male exemptæ labor sarciat. Nox ad diē accedat. Occupationes patrimonii reci- dantur: longe a domino iacentis causa soluat: sibi totus animus uacer: & ad cōtēplationem sui saltem in ipso ipetu respiciat. Faciet ac sibi instabit & quotidie breuitatē temporis metiet. Quicqd amil- sum est id diligenti usu præsentis uitæ recolliget fidelissimus est ad honesta ex poenitentia transitus. liber mihi exclamare illius poetæ iclyti uersum. Tollimus igentes aios & maxima facta paruo tempore molimur. hoc dicerem si puer iuuenisq; moliter. Nullum non tam magnis rebus tēpus angustū est. Nunc ue- ro ad rem seriā grauem imensam: post meridianas horas accessimus. faciamus quod in itinere fieri solet. Qui tardius exierūt uelocitate pēsant morā. festinemus & opus nescio an supabile: magnū certe sine æta- tis excusatiōe certemus: crescit aius quotiens cœpti magnitudinē ostēdit & cogitat quantū pposito non quantū sibi supsit. Cōsumpsere se qdā tunc acta regū externoz cōponunt q; passim inuicē ausiq; sunt po- puli. Quāto satius est sua mala extingere q; aliena posteris tradere. Quanto potius deoz opera celebrare q; Philippi aut Alexandri atrociniā? Qui exitio gentium dari non minores fuere pestes mortalium: q; iun- dario: q; planū omne perfusum est: q; conflagratio: q; magna pars aiantium exaruit: quēadmodum Hanni- bal superauerit alpes scribūt: quēadmodū cōfirmatū hispaniæ cladibus bellū Italiæ iopinatus itulerit Isra- elis rebus ēt post carthaginē: pertinax reges pererrauit: cōtra romanos ducem se promittens ēt sine exerci- tu. Quēadmodū ante defierit senex oibus angulis bellum quæ rere adeo sine patria esse pati poterat. si- ne hoste nō poterat. Quāto satius qd faciendum sit q̄rere ac docere eos q; sua permiscere fortunæ nihil sta- bile ab illa datum esse eius oia fluere: aura mobilius. Nescit enim q̄scere. Gaudet lætis tristitia sustinere & uterq; miscere. Itaq; i secundis nemo confidat: in aduersis nemo deficiat. alternæ sunt uices rerum. Quid exultas? Ista qbus ueheris i summum. nescis ubi te relictura sunt. Habebunt suum non tuum finē. Quid iaces? ad imum delatus es. Nūc est resurgendi locus. In melius aduersa: in deterius optata flectunt. Ita acci- pienda est aio uarietas. Non priuatog; tantum domum quas leuis casus ipellit: sed ēt rei publicæ. Regna ex ifimo coarrata super iperantes consistere. Vetera iperia in ipso flore cecidere: inueniri non potest nūme- rus q; multa ab aliis fracta sint. Nūc cum maxime deus alia exaltat alia submittit nec molliter ponit sed ex fastidio suo nullas habituras reliqas iactat. Magna ista q; parui sumus credimus. Multis rebus non ex na- tura sua: sed ex humilitate nostra magnitudo est. Quid præcipuum rebus humais est? Non classibus ma- ria complexæ: nec in rubri maris littore signa posuisse: nec deficiente terra ad iniurias aliorum errasse. in oceano ignota quærentem: sed aio omne uidisse: & q; nulla est maior uictoria uiria domuisse. Innumerabi- les sunt qui urbes qui populos habuere i potestate: paucissimi qui se. Quid est præcipuum? Erigere aium supra minas & promissa fortunæ. Nihil dignum putare quod iperes. Quid est dignum q; concupiscas? a diuinorum conuersatione quotiens ab humana recideris. non aliter caligabis q; quorum oculi idēsam umbram ex claro sole rediere. Quid est præcipuum? Posse læto aio aduersa tolerare: q; qd acciderit sic fer- re: quasi si tibi uolueris accidere. Deuiſſes enī uelle si ſciuiſſes oia ex decreto dei fieri. Flere quæri i gēme- re deſciſſere est. Quid est præcipuum? Animus contra calamitates fortis & cōtumax luxuriæ non aduer- sus tantum sed infestus: nec auidus periculi. Nec fugax q; ſciat fortunam prosperitatem non exſpectans: & aduerſus utrumq; itrepidus & confusus prodire. Nec illius tumultu nec hoc furgore percussus. Quid est præcipuum? non admittere in aio mala conſilia: puras ad cælum manus tollere: nullum petere bonū qd ad te tranſeat aliq; poſſit dare aliquas amittere. Optare quod ſine aduerſario optaſ bonam mentem. Cæ- tera magno extimata mortalibus ēt ſiq; domum casus attulit ſic itueri: quaſi exitura quæ uenerit. Quid est præcipuum? Altos ſupra fortunam ſpiritus hois attollere. Meminiſſe ut ſiue ſœlix eris: ſcias hoc nō fu- turum diu: ſiue iſœlix: ſcias hic te nō eſſe niſi cum putes. Quid est præcipuum. In primis labris aiam habe- re. Hæc res efficit non euenire q̄rici ut ſit liber: ſed euenire naturæ. Liber autem eſt qui ſeruitutem effugit ſuam. Hæc eſt aſſidua ſeruitus & ineluctabilis: & per diem ac noctē æqualiter præmens: ſine iſteruallo: ſine cōmeatu. Sibi ſeruire grauiffima ſeruitus eſt q; diſcutere facile eſt ſi deſideris multa te poſcere. ſi deſideris tibi ſerre mercedē. ſi ante oculos & naturā tuā poſueris & ætatē licet tibi prima ſit: ac tibi ipe dixeris. Quid iſtatio? Quid anelo? Quid ſudo? Quid terrā? Quid forū uiſo? Nec multo opus eſt nec diu. Ad hoc pro- derit nobis iſpicere naturā: primo diſcedemus a ſordidīs. deinde aium iſpum: quo magno ſummog; opus ſeducemus a corpore. Deinde i occultis exercitata ſubtilitas non erit i aperto deterior. Nihil autem eſt ap- tius hiis ſalutaribus. quæ cōtra neq̄tiam noſtrā furorēq; diſcūt quæ dānamus nec ponimus. Quæramus ergo de aq; & iueſtigamus qua ratione ſiant. Siue ut ait Ouidius. Fons erat illimis: nitidis argenteus nu- dis. Siue ut ait Virgilius. Vnde per ora nouē uasto cū murmure mōtis. In mare præruptū & pelago præ- mis arua tonanti. Siue ut apud Terenciū iunior chariſſime iuenio. Eliſius ſiculis de fontibus exilit amnis.

Quomodo ideo aquas subministret. Quomodo tot flumina ingentia per diem & nocte decurrant. Quare alia hybernis aquis intumescat, alia in defectu ceterorum amnia crescant. Nilū interim seponamus a turba proprie naturæ & singularis: illi diē suū dabimus. nūc uulgares aquas prosequamur tam frigidas q̄ calentes. In q̄bus calentibus q̄rendum erit utq̄ calidæ nascant an fiant. De ceteris quoq̄ differemus: q̄s ignes aut sapor: aut aliqua reddit utilitas. Quædam enim oculos. Quædam neruos iuuant. Quædam iuuentur & desiderata a medicis uitia pcurrant. Quædam medent ulceribus. Quædā iteriora fouēt potu: & pulmonis ac uiscerū q̄relas lauant. Quædā supprimunt sanguinem: ita uariis singulis usus q̄ gratus ē. Aut stant omnes aquæ: aut fluūt: aut colligunt: aut uarias habēt uenas. Aliæ sunt dulces: aliæ uariæ: alpe q̄dem iter ueniunt salæ: q̄ amaræ: aut medicatas: ex q̄bus sulphuratas dicimus ferratas: aluminosas. Indicant inde sapores: habent præterea multa discrimina. Primū tactus frigidæ calidæq̄ sunt. Deinde ponderis leues & graues sunt. Deinde coloris puræ sunt: turbidæ: ceruleæ: lucidæ. Deinde salubres sunt & utiles. Sūt mortifera: sunt quæ cogant in lapidē. Quædā tenues: q̄dā pingues: q̄dam alunt: q̄dam sine ulla bibentis ope transeunt: q̄dam haustæ secunditatem afferunt. Ut stet aqua aut fluat loci posito efficit: in deuexo fluuit in plano continet & stagnat: & aliq̄ndo in aduersum spiritu impellit: tunc cogit: tunc non fluit. Colligit ex imbribus: ex suo fonte natua est. Nihil tamē phibet eodē loco aquā colligi & nasci: quod in fucino uidemus in quē mōtes circūuecti q̄cqd fudit fluuii deriuant. Sed & magnæ latentescq̄ in ipso unde sunt. Itaq̄ etiam cū hyberni defluxere torrētes faciē quoq̄ suā seruant. Primum ergo q̄ramus quō ad cōtinuādos flumina nūcursus terra sufficiat: Vnde tantū aquæ exeat. Miramur q̄ accessionē fluuiū maria nō sentiant. Aequē mirandū est q̄ detrimēta exeuntium terra nō sentit. Quid ē q̄ illā sic impleuit ut p̄bere tantum ex recedēto possit: ac subide sic suppleat. Quācūq̄ rōnem reddiderimus de flumine eodem erit riuox: ac fontū. Quidā iudicant terra q̄cqd aq̄rum emisit rursus accipere: ob hoc maria non crescere: q̄a quod influxit nō in suum uertunt sed protinus reddunt: occulto enī itinere subit terras & palā uenit: secretoḡ reuertit: tollaturq̄ transitu mare quod per multiplices anfractus terræ uerberatū amaritudinem ponit & prauitatē saporis in tanta soli uarietate exuit & in sincerā aquā transit. Quidā existimāt q̄cquid ex imbribus terra concipit in flumina rursusq̄ emittit. Et hoc argumenti loco ponunt: q̄ paucissima flumina sunt in his locis in q̄bus rarus est imber: ideo siccas esse aiunt ethiopes solitudines paucosq̄ inueniri in iteriore africa fontes: q̄a feruida cæli natura sit & p̄ene semper æstiuā. Squalidæ itaq̄ sine arbore sine culto arenæ iacent: raris imbribus sparsæ quos statim combibunt. At contra constat germaniā galliāq̄ proxime ab his Italiā abūdere riuus & fluminibus: quia cælo humido utuntur ne æstas q̄dem ibribus caret. Aduersus hoc multa dici posse uides. Primum ergo tibi uineæ diligens fossor affirmo nullā pluuiā esse tam magnā q̄ terrā ultra decem pedes in altitudinem madefaciat. Omnibus humor iter primā crustā consumit: nec in iteriora descendit. Quomodo ergo potest imber augere amnibus uires q̄ summā humum tangūt. Pars maior est quæ p̄ fluminum alueos in mare effert. Exiguū est q̄ sorbet terra nec id seruat. Aut enī arida est & assu mit q̄cqd in se ifusum ē: aut satiata: siq̄ supra desiderū cecidit excludit. Et ideo primis ibribus nō augent amnes: q̄a totos in se sitiens terra trahit. Quid q̄ quædā flumina erumpunt saxis & montibus. His quid conferrent pluuiæ quæ p̄ nudas rupes deferunt: nec habent terrā cui infideant. Adde q̄ in siccissimis locis p̄tē in altum acti p̄ccaut. ccc. pedum spatia inueniunt aquæq̄ uberes uenas in ea altitudine in qua aq̄ non penetret ut scias illic non cælestem esse nec collectiuum humorem: sed quod dici solet uiuā aquā: illo quoq̄ argumento hæc opinio refellit q̄ quidā fontes in summo montis cacumine redundant. Apparet ergo illos sursum agi: aut ibi concipi: cum omnis aqua pluuialis decurrat. Quidā existimāt quēadmodū in exteriore parte terræ uastæ paludes iacent magni & nauigabiles lacus: quēadmodū ingenti spatio terræ maria porrecta sunt. infusa uallibus sic interiora terræ abundare aquis dulcibus. Nec minus illas stagnare q̄ apud nos oceanum: & sinus eius in imo eo latius: quia plus terra in altū patet: ergo ex illa profunda copia isti amnes ægerunt. Quos qd miraris si terra detractos non sentiat cū adiectos maria non sentiant. Quibusdā hæc placet causa. Aiunt habere terrā in se concauos recessus & multum spiritus qui necessario frigescit umbra graui p̄ssus. Deinde & piger & immotus. In aquā cū desiit conuertit: quemadmodū supra nos mutio aeris imbrē facit: ita ifra terras riuū agit. Supra nos stare nō potest segnis diu & grauis. Aliquādo enim sole tenuat. Aliquando uentis expandit. Itaq̄ interualla magna imbribus sunt: sub terra uero q̄cquid est quod illum in aquā conuertat: id semper est umbra perpetua frigus æternū. inexercitata denique: serper præbebit fonti aut flumini causas: placet nobis terrā esse mutabilē. Hoc quoq̄ quicquid effluit q̄a nō aere libero concipit crassescit & protinus in humorem quærit. Habes primas aquæ sub terra nascientium causas: adiicias etiā licet q̄ fiant omnia ex omnibus. Ex aqua aer. Ex aere aqua. Ignis ex aere. Ex ignis aer. Quare ergo ne terra fiat ex aqua & ex terra aqua: quæ si in alia mutabilis est: & in aquā immo maxime in hanc: utraq̄ cognata res est: utraq̄ grauis: utraq̄ densa: utraq̄ in extremū mūdi compulsa. Ex aqua terra fit. Cur non aq̄ fiat terra. At magna in terra sunt flumina. Cum uideris quanta sunt: & rursus ex quāto prodeāt aspice: rursus quāta sunt miraris: cum labant assidue. Quædā uero non cōcitantur riuus. Quod præsto sit illis semp aq̄ noua. Quid si mireris q̄ cū uenti totū aera impellāt: non deficit spatio spiritus: sed p̄ dies noctesq̄ æqualiter fiat: nec ut flumina certo alueo ferunt: sed p̄ latum cæli spatium lato impetu uadit: q̄ si ullā undā superesse mireris quæ superueniat tot fluctibus fractis. nihil deficit q̄a in se redit. Omnīū elementoḡ alterni recursus sunt. Quicquid alteri perit in altē transit. Et natura partes suas uelut in pōderibus cōstitutæ exanimat ne portionū æquitate turbata mundus præponderet omnia in orbibus sunt. Non tātū aer in ignē trāsit: sed nūq̄ sine igne est. Detrahe illi calorē rigescet: stabit durabit: Trā

fiet aer in humorē. Sed nihilominus nō sine humore: & aera & aqua facit terrā: sed nō magis unq̄ sine aqua est q̄ sine aere. Et ideo facilius inuicē trāsitus est: quā illis in quā trāseundū ē iā mixta sunt. Habet ergo terra humorē: hunc exprimit. Habet aera hunc umbra hyberni frigoris densat ut faciat humorē. Ipsa quoq; mutabilis est in humorē: natura sua utit̄. Quid ergo inq; si perpetui sunt amnes uel causā qbus flumina oriunt̄ ac fontes: quare aliquando siccant̄: aliquando qbus non fuere locis exeūt? Sæpe motu terræ itine ra turbant̄: & ruina iter scidit cursum aquis quæ recentes & novos exitus quærun̄: & aliquo ipetu faciūt ut ipsius quassatione terræ aliunde alio transferunt̄. Apud nos euenire solet ut amisso canali suo flumina primum refundāt: deinde quia perdididerunt uiam faciūt. hoc quod accidisse ait Theophrastus in autorico monte: in quo post terræ tremorem noua uis fontium emerfit. Sic & alios quoq; casus iteruenire qdam opinant̄: q̄ aliter uocent aquas: aut a cursu suo deficiant aut auertant. Fuit aliquādo aquarū inops humus. Sed cū galloꝝ gens a Cassandro obsessa in illū se contulisset & siluas scidisset i gens aquarū copia apparuit: quas uidelicet in alimentū suū memora ducebant. Quibus excisis humor qui desit in arbuta cōsumi: i de superfluous est. Idē ait circa megnesiā accidisse. Sed pace Theophrasti dixisse liceat. Nō hoc est simile uerū: quā sere aquosissima sunt quæcunq; umbrosissima. Quod non eueniret si aquas arbuta siccaret: qbus alimētū ex pximo est: fluminum modo uis ex itimo manat: utraq; excipit q̄ radicibus euagari licet. Deinde succisæ arbores plus humoris desiderāt. nō tantū id quo uiuāt: sed & id quo crescāt. Idē ait circa archadiā: quæ urbis in creta isula est. Fōtes & lacus substituisse: quia defierit coli terra dirupta urbe. Postea uero q̄ cultores perceperit aquas quoq; recepisse: causam siccitatis. Hanc ponit q̄ obdurauerit constrita tellus nec potuerit imbres inaginata trāsmittere. Quomō ergo plurimos uidemus in locis disertissimis fontes? Plura deniq; inuenimus quæ ppter aquas coli cœperūt q̄ quæ aquas habere cœperint quia colebant̄. Nō enim esse talē pluuiālē aquā quæ uastissima flumina a fonte statim magnis acta nauigiis desert. Ex hoc itelligas licet q̄ per hyemē æstatēq; parē a capite deiecta pluuiā pōt facere torrentem. nō pōt aut æquali inter ripas suas tenore labentē: aqua nō faciūt imbres: sed excitant. Paulo repetamus hic alius si uidef & scies te non habere q̄ quæris cū ad uerā oīum originē accesseris. flumē nē pe facit copia cuiuscūq; aquæ perēnis. Ergo quæris a me quō aqua fiat: interrogabo inuicē: quō aer fiat aut terra. Sed si in natura regē elemēta sunt q̄ tuor nō pōt interrogari unde aqua fit. q̄ta n. pars est naturæ. Quid ergo miraris si regē naturæ portio tā magna pōt aliquam ex se semp effundere. Quō aer & ipse quarta pars mundi uentos & auras mouet. sic aqua riuos & flumina. Si uentus est fluens aer: & flumē est fluens aqua. Satis est multū illi uiriū dedit cū dixi elemētū est. Itelligis q̄ ab illo proficiscit̄ nō posse deficere. Aqua ait Thales ualentissimū elemētū ē: hoc fuisse primū putat: ex hoc surrexisse oīa. Sed etiā nos quoq; aut in eadē sentētia eius aut in ultima sumus. Dicimus enim ignē esse qui occupet mundū & in se cuncta cōuertat. Hunc eundē languere considerē & nihil relinqui in regē naturæ igne restricto q̄ humorē in hæc futuri mundi spē latere. Ita ignis exitus mundi est: humor primordium. Miraris oēs ex hoc posse exire semp & qui pro oībus fuit ex quo sunt oīa hic humor regē primordiū sic positū est ut fluminibus ædendis sufficere ut riuus ut fontibus posset. Quæ sequat̄ thaleis inepta sentētia est. Ait enim terræ orbem aqua sustineri & uehi more nauigii: mobilitatēq; eius fluctuare tunc cum dicif tremere. Nō est ergo mirū si humedat humor ad flumina fundenda cū mūdus in humore sit totus. Hāc ueterē & rudē sententiā explode. Nec est q̄ credas in hūc orbē aquā subire & per rimas facere semitā. Aegypti quatuor elemēta facere. Deinde ex singulis bina maria. Aerē marē iudicant: quia uentus est. Foeminam quia nebulosus & inhers. Aquā uirilem uocat mare. Muliebrē oēm aliā. Ignē uocat masculū quo ardet flāma: & foeminā qua lucet innoxius tactu. Terrā fortiorē marē uocat saxa: cautesq; foeminæ nomē assignat. huic tractabili & cultæ materiæ unū est ab initio. sita cōstitutū habet suas uenas qbus nō implet & æstuat. Quomodo maris sic & huius aquæ mitioris. Vasta maris in occulto uia est quā nullus fluminis cursus exhauriet. Abdita ē uiriū eius rō. Tantū ex illa q̄tū superfluū sit emitit̄. Quædā ex istis sunt qbus assentire possumus: sed hoc amplius censeo. Placet naturæ regi terrā. Et qdē ad nostrosq; corporaq; exēplar in qbus & uenæ sunt & arteriæ. Illæ sanguis hæc spiritus receptacula in terra quoq; sunt alia itinera per quæ aqua. Alia per quæ spiritus currit: adeoq; ad similitudinē illam humanorum corporaq; natura formauit ut maiores quoq; nostri aquarū appellauere iter uenas. Sed quemadmodū in nobis nō tantū sanguis est: sed multa genera humoris alia necessarii alia corrupti: ac paulo pinguioris in capite cerebrum: i ossibus medullæ musculi: saliaq; & lachrymæ & qdam additū articulis per quod citius flectant̄ ex lubrico: sic in terra quoq; sunt humoris genera complura. Quædā quæ maturæ durent̄. Huic est omnis metalloꝝ humus. Ex qbus aurū argentū petit auaritia & quæ in lapidem ex liquore uertunt̄. In qbusdam locis terra humorq; liquæscit: sicut bitumē & cætera huic similia. Hæc est causa aquarū secundū legē naturæ uolūtateq; nascentiū. Cæterq; ut in nostris corporibus ita in illa sæpe humores uitia concipiūt aut ictus aut quassatio aliqua: aut loci seniu: aut frigus: aut æstus corrūpere naturā: & sulphuratio cōtraxit humorē q̄ modo diuturnus est modus breuis. Ergo ut in corporibus nostris sanguis cum percussa uena est tā diu manat donec omnis effluxit: aut donec uenæ scissura subsedit atq; iter claudit: uel aliq̄ alia causa retro dedit sanguinem: ita in terra solutis ac patefactis uenis: riuus aut flumen effundit̄. Iter est q̄tum aperta sit uena quō cōsumpta aqua deficit. Mō exiccat aliquo impedimēto mō coit ualde in cicatricem comprimit̄: quā fecerat uia: mō illa uis terræ quā esse mutabilē diximus: desinit posse alimenta in humorē cōuvertere: aliq̄do aut ante exhausta replent̄. Mō per se uiribus collectis: mō aliūde trāsatis. Sæpe enim inanitia apposita plenis humorē in se attrahunt. Sæpe terra si facilis est in tabē ipsa resoluit̄ & humescit. Idē euenit sub terra q̄ in nubibus ut spissē grauiorq; q̄ ut manere in natura possit: significat humorē

NATVRALIVM

Sæpe colligit roris modo tenuis & dispersus liquor qui ex multis in unū locis cōfluit. Sudorē aq̄ leges no-
cant q̄a guttæ quædam uel præssura loci elidunt uel æstu euocant. Hic tenuis unda uix fonti sufficit: & ex
magnis causis magnisq̄ cōceptibus excidit amnes emissi. Nōnunq̄ leuiter si aq̄ pondere suo se tātum de-
tulit. Nōnunq̄ uehemēter & cū sono suo: si illā spiritus itermixtus eiecit. Sed quia qdā fontes senis horis
pleni: senisq̄ sicci sunt. Superuacūū est noiare singula flumina quæ certis mensibus magna certisq̄ angu-
sta sunt & occasione singulis quærere cū possim eandē causam singulis reddere. Quæadmodū q̄tana ad
horā uenit: quæadmodū podagra ad tēpus respōdet: quæadmodū pugnator si nihil obstitit statutū diē ser-
uat: quæadmodum p̄sto est ad mēsem suum partus: sic aquæ iterualla hēnt q̄bus se retrahāt: & q̄bus rede-
ant: quædā aut iterualla q̄a minora sunt & ideo notabilia. Quædā maiora non minus certa. Et qd hic mi-
rum est cum uideas ordinē regē & naturā p̄ cōstituta p̄cedere. Hyemps nunq̄ aberrauit. Aestas suo tēp̄e
caluit: autūni uerisq̄ ut solet scā mutatio est. Tā solstitium q̄ & ægnoctiū suos dies retulit. Sunt & subter-
ra minus nota nobis iura naturæ: sed non minus certa: crede isra q̄quid uides supra: sunt & illic specus ua-
sti: sunt igentes recessus ac spatia. suspēsis hic & ide montibus laxa. Sunt abrupti ifinitum hiatus q̄ sæpe il-
lapsas urbes receperunt & igentē in alto ruinā cōdidere. Hæc spiritu plena sunt. Nihil enī usq̄ inane est &
stagna obfessa tenebris & locis amplis. Aīalia quoq̄ illis inascunt sed tarda & isformia ut in aere cæco pin-
guisq̄ concepta est aquis torpentibus scā plæraq̄ ex his ceca ut talpæ & subterranei mures q̄a deest lumen
quod supuacūū est. Inde ut Theophrastus affirmat pisces q̄busdā locis eruunt. Multa hoc in loco tibi i mē-
tem uiuere quæ urbane iure incredibili fabulā dicas. Non cū retibus aliquā nec cum hamis sed cū dolabro
ire aliqd piscatū. Expecto ut aliqs in mari uerfēs. Quid est autem quare non pisces in terrā trāseant si nos
maria trāsimus? Permutabimur sedes. Hoc miraris accidere. Quāto incredibilia sunt opa luxuriæ quo-
tiens natura aut mentis: aut uincit? In cubili natāt pisces & sub ipsa mensa capiūt qui statim trāsserāt in mē-
sam. Paḡ uidet recens nullus: nisi q̄ in conuiuio manu morit. Vitreis ollis iclusi offerunt & obseruat mo-
rientiū color q̄ in multas mutationes mors luctātem spiritu uertit. alios necāt in garo & condūt uiuos. Hi
sunt q̄ fabulas putāt piscem uiuere posse sub terra & effodi non capi: quoniā incredibile illud uidet. si au-
dient nare in garo piscem nec cœnæ cā occisum esse super cœnā. Cum multis delitiis fuit & anteq̄ gulā
oculos paut. Permite mihi quæstione seposita castigare luxuriā. Nihil est inq̄s nullo expirante formosius
us. Ipsa colluctatiōe aīam efficiētis rubor primū: deīde pallor suffundit q̄ æque uariat: & i cæteras facies i-
ter uitā & mortem coloris est uagatio. Longa somniculosa in heretisq̄ luxuriæ. Quā sero expressero circū
scribi se & confundari tanto bono sensit. Hoc adhuc tātō spectaculo & tā pulchro piscatores fruebāt: quo
coctum piscem: quo exanimē in ipso ferculo expiret. mirabamur tantum in illis esse fastidium ut nolent
attingere nisi eodem die captum piscem: q̄ ut aiūt separet ipsum mare. Ideo cursu aduehebāt: ideo gerulis
cū hanelitu & clamore properatibus dabāt uia. Quo peruenere delitiæ. Is pro putrido iā piscis affert q̄ nō
hodie educus occisus est. Nescio qua de re magna tibi credere. Ipse oportet me credas. Huc afferat: coram
me animā agat. Ad hoc festum peruenere uentres delicatoz: ut gustare non possint piscem nisi quem i ip-
so conuiuio natātem palpitātemq̄ uiderit. Quāti ad solertiā luxuriæ pereūt. Hiis accedit tātōq̄ subtrilius
quotidie & elegātius aliquis excogitat furor uisitata contēns illa audiebamus. Nihil ē melius salatili mal-
lo. At nūc audiuius. Nihil enī est moriente formosius. da mihi in māus uas uitreū in quo exultet in quo
trepidet. Vbi multū diuq̄ laudatus ex illo plucido uiuario extrahit. Tūc ut q̄sq̄ pitior est mōstrat. Vide
quō exarserit rubor omni acrior minio. Vide quas platas uenas agat. Ecce sanguineū. putes uentrem q̄ lu-
cidū qdā ceruleūq̄ sub ipso tempore effulsit. Iā porrigit & pallet & i unū colorem componit. Ex hiis ne-
mo morienti amico assidet. Nemo uidere mortem pris sui sustinet quā optauit. Quotus q̄sq̄ fumus do-
mesticū ad rogū psequit fratē p̄pinquoq̄ extrema hora diserit. Ad mortem nulli cōcurrit. Nihil n. est
illo formosius. Nō tēpero mihi qn utar iterdū temerariis uerbis & proprietatis modus excedit. Non sunt
ad poma: dentibus & uentre: & ore contenti: oculis quoq̄ gulosi sunt. Sed ut ad ppositū reuertar acci-
pe argumentū magnā uim aquæ in subterraneis occultis fertilē sœdo situ. disciū. Siq̄do erupit affert
cū imensam aīaliū turbā: horridā aspici & turpē ac noxiā gustu. Certe cū in caria circa ydimū urbē talis eni
lisset unda. Periere q̄cūq̄ illos ederāt pisces quos ignoro aiūt: ante eā diē cælo nouus annus ostendit. Nec
id mīx. Erāt enim pingua & differta ex longo ocio corpora. Cæterq̄ in exercitata & in tenebris saginata &
lucis inexperta exequar salubritas dī. Nasci autem dī pisces in illo terræ p̄fundo. Sit idiciū q̄ anguillæ
quæ latebrosis locis pascunt. Grauis & ipse cibus sit ob ignauia: utiq̄ si altitudo lucis illas penitus abicon-
dit. habet ergo nō tantū uenas aquæ: terra ex q̄bus cōtinuatis flumina effici possunt: sed amnes magnitu-
dinis uastæ quoq̄ aliis semp in occulto cursus est donec in aliquo sinu terræ deuorent. alii sub altq̄ loco
emergūt. Iā quis ignorat esse quædā stagna sine fundo? Quorsum hoc pertinet? Ut appareat hāc aquā ma-
gis annibus æternā esse materiā cuius non tāgunt extrema. sicut flumina fontū. At quare aquis sapor ua-
rius? propter quatuor causas. Ex solo prima est per quod ferunt. Secūda ex eadem similitudine eius nasci-
tur. Tertia ex spiritu qui in aqua trāssfiguratus est. Quarta ex uitio quod sæpe cōcipiūt corruptæ per inui-
riā. Hæ causæ saporem dant aq̄s uariū. Hæ medicatā potētā. Hæ grauē spiritū colorēq̄ pestifex. Hæ le-
uitatē grauitatē aut colorē: aut nimiū rigorē. Interest utq̄ loca sulphure an uitro: an bitumine plena tran-
seant. Hæ ratione corruptæ cū uitæ piculo bibunt. Illic istud de quo Ouidius ait. Flumen habent cicones
quod potū faxea redit. Viscera: quod tactis iducit marmora rebus. Medicamentū est & eius naturæ habet
limū: ut corpora agglutinet & induret. Quæadmodū puticulanus puluis: & si aquā attigit saxū est. sic cō-
trario hæc aqua si solidū tetigit heret & affigit. Inde est q̄ res adiectæ in eūdē locū lapideæ subinde extra-

hantur. Quod in Italia quibusdam locis euenit si uirgā siue frondem deide seris lapidem post paucos dies extrahis. Circumfunditur enim corpori limus alliniturq; paulatim. Hoc minus uidebitur tibi mirum si notaueris albulas & fere sulphuratam aquam circa canales suos, cimbalsq; durari. Aliquā hēnt cām illi lacus quos qsq; faucibus hausit: ut ide poeta ait: aut furit patif. Mix grauitate soporē. Similē habet uim merito sed uehementiorem. Nam quemadmodum ebrietas donec exercites dementia est & nimia grauitate defertur in somnum, sic huiusmodi aqua sulphurea uis habet: quoddam acrius ex aere noxio uirus mentem aut furorem mouet aut sapore opprimit. Hoc habet mali amnis eius quem quicunq; parum modo rato gutture traxit haud aliter titubat q̄ si mera uina bibisset. In quosdam specus qui despexere moriunt. Tam uelox malum est ut transuolantes aues deficiat. Talis est aer: talis locus ex quo letalis aqua distillat. Quod si remissior fuerit aeris & loci pestis ipsa quoq; temperatio noxa, nihil amplius q̄ tentet neruos uelut ebrietate torpentes. Nec miror si locus atq; aer aquas inficit similesq; regionibus redit: per quas & ex quibus ueniunt. Tabuli sapor apparet i lacte: & uni uis existit in aceto. Nulla res est quæ non eius a quo nascitur notas reddat. Aliud est etiam aquarum genus quod nobis placet ccepisse cum mūdo. Siue ille æternus sit: hoc quoq; fuit semper. Siue initium aliquod est illi, hoc quoq; cum mundo dispositum est. Quid sit hoc queris? Oceanus & quodcunq; ex illo mari terras influit. Indicauit quidam flumina quoq; quoq; inenarrabilis natura est: cum ipso mūdo traxisse principia: ut histrum ut nilum uastosq; amnes magisq; insignes q̄ ut dici possit eandem illis originem q̄ cæteris esse. Hæc est ergo aquarum diuisio ut quibusdā uidetur, post illam ex superioribus cælestes aquas nubila excutiant. Ex terrenis aliæ sunt (ut infra dicam) supernatantes quæ in summa humo repunt aliæ abditæ quarum reddita est ratio. Quare quædam aquæ caleant: quædam etiam ferueant intantum ut non possint esse usui, nisi aut in aperto euanuerent: aut mixtura frigida intepuere plures causæ redduntur. Empedocles existimat ignibus quos multis locis terra operos tegit aqua calefcere: si subiecti sunt solo per quod aquis transcursus est facere solemus dracones & miliaria: & complures formas: in quibus ære tenui fistulas struimus per decliue circūdatas ut sape eundem ignem ambiens aqua per tantum fluat spatii quantum efficiendo calori sat est. Frigida itaq; intrat: effluit calida. Idē sub terra Empedocles existimat fieri: quod non falli credebant. In quibus balnearia sine igne calefiunt. Spiritus in illa feruens loco extuanti infunditur. Hic per imos lapsus non aliter q̄ igne subdito parietes & uasa balnei calefacit. Omnis deniq; frigida transitu mutatur in calidam: nec trahit sapore euaporatio quia clausa prælabit. Quidam existimant per loca sulphure plena uel introeuntes aquas calore beneicio materiæ per quā fluunt trahere quod in ipso odore gustuq; testantur. Reddunt enim qlitatem eius qua caluerunt materiæ. Quod ne accidere mireris. Viue calci aquā ifunde feruebit. Quædam aquæ mortiferæ sunt nec odore notabiles: nec sapore. Circa Nonacrinum in archadia stix appellata ab incolis: aduenas fallit: quia non facie non odore suspecta est: qualia sunt magnorum artificum uenena quæ depræhendi nisi morte non possunt. Hæc autem de qua paulo ante retuli aqua summa celeritate corrūpit nec remedio locus est: quia p̄tinus hausta duratur. Nec aliter quā gipsum sub humore constringitur & alligat uiscera. Est aut noxia aqua in thessalia circa tēpe quam & fere & pecus omne deuicit. Per ferrū & æs exit: tanta uis illi inest etiam dura molliendi. Non arbuta quidem ulla alit & herbas necat. Quibusdam fluminibus uis uest mira. Alia enim sunt q̄ pota inficiunt greges ouium intraq; certū tempus quæ fuere nigræ albæ ferunt lanam: quæ albæ uenerant nigræ abeunt. Hoc etiam in Boetia amnes duo efficiunt: quoq; alteri ab effectu melas nomen est. Vterq; ex eodē lacu exeūt diuersa facturi. In macedonia quoq; ut ait Theophrastus est flumen. Ad quod qui facere albas oues uolunt adducunt. Quod ut diutius potauere non aliter q̄ infectæ mutantur. At si illis lana opus fuit nigra: puellis paratus gratuitus infector est. Ad peneion eūcū gregem appellant. Auctores nouos habeo esse in galatia flumen quod idem in omnibus efficiat. Est in capadocia quo poto equis nec ulli præterea animali color mutetur & spargitur alba cutis. Quosdam lacus esse qui nadi iperitos ferant notum est in sicilia. Est adhuc in Sina stagnum in quo natāt lateres & mergi proiecti non possunt: & si grauiā sint huius rei palam causa est: q̄cūq; uis rem expende & contra aquā statue dūmō utriusq; par sit onus si aqua grauior est leuiorē rē q̄ ipsa ē feret: & tanto supra se extollet quanto erit leuior grauiora descendunt. At si aquæ & eius rei q̄ cōtra pensabis par pondus erit nec possum ibit nec extabit: sed æquabitur aqua & natabit quidem: sed pene mersa ac nulla emines partum hoc est cum quædam tigna supra aquā: pene tota efferantur: ad medium submersa sint, quædam ad eglilibrium aquæ quædam descendant. Namq; cum utriusq; pondus pars est, neutraq; res alterica dat: grauiora descendūt leuiora gestantur. Graue autem & leue est, non extimatione nostra sed comparatiōe eius quo uehi debet. Itaq; ubi aqua grauior est hominis corporis aut saxi non sinit id quo non uincitur mergi. Sic euenit ut in quibusdam stagnis ne lapides quidem pessum eant. De solidis & duris loquor. Sunt enim multi punico si & leues: ex quibus quæ constant insulæ in india natant. Theophrastus est auctor ipse: ad cutillam natantem insulam uado: in alia inuadofis lacu uehitur. Lacus in statione nili est. Cutillarum insula & arbores habet & herbas nutrit tamen aqua sustinetur & in hanc atq; illam partem non tantum uento impellitur sed aura. Nec unq; illi per diem ac noctem in uno loco statio est: adeo mouetur leui statu. Huic duplex causa est. Aqua grauias medicate ob hoc ponderosa & ipsius insulæ materia uectibilis: quæ non est corporis solidi quā arbores alat. Fortasse enim leues truncos frondesq; in lacus sparsas pinguis humor apprehendit ac uinxit. Itaq; etiā si qua in illa saxa sunt iuenies aquosa & fistulosa qualia sūt quæ duratus humor efficit: utiq; circa medicatorum fontium riuos qui ubi purgamenta aquarum coluerūt & spuma solidat: necessario leue est. Quod ex uentoso inanig; concretum est. Quorūdam causa non potest reddi quare aq̄

NATVRALIVM

nilotica fecundiores foeminas faciat. Adeo ut quarundam viscera longa sterilitate praclusa: ad conceptum relaxauerit. quare quaedam in licia aquae conceptum foeminarum custodiunt quas solent petere quibus parum tenax uulna est. Quid ad me attinet: pono ista iter temere uulgata. creditum est quidam aquas scabie auctore corporibus: quidam uitii legem & foeda ex alio uarietate siue infusa siue ipsa sit: quod uitium dicit habere aqua ex ore collecta. Quis non grauissimas esse aquas credat quae in cristallum coeunt. Contra autem esse tenuissimas: hoc enim euenit quas frigus ab ipsa tenuitate facilem gelat. Vnde autem fiat eiusmodi lapsus: graecos ex ipso nomine apparet. Cristallum enim appellant aquae hunc perlucidum lapidem quam illa glaciem ex qua fieri creditur: aqua enim caelestis nimium in se terreni habens cum idurauit longioris frigoris pertinacia spissatur magis ac magis donec omni aere excluso in se tota comprehensa est: & humor qui fuerat in eis effectus est. Aestate quidam flumina augentur ut nilus: cuius alias ratio reddetur. Theophrastus est auctor in ponto quoque quosdam amnes crescere tempore aestiuo quatuor esse iudicat causas. Aut quia nunc maxime in humorem mutabilis terra sit: aut quia maiores in remoto imbres sunt: quoque aqua per secretos cuniculos reddita tacite suffunditur. tertia sub crebrioribus uentis hostium cedat & reuerberat fluctu amnis restitit qui crescere uidetur quia non effunditur. Quarta ratio est syderum: haec enim quibusdam mensibus magis urgent & exhauriunt flumina: cum longius recesserunt minus consumunt atque trahunt. Itaque impendit solebat: id in incremento accidit: quaedam flumina palam in aliquem specum decidunt & sic ex oculis auferuntur. Quedam consumunt paulatim & intercidunt: eadem ex interuallo reuertuntur: recipiuntque & nomen & cursum. Cuius manifesta est. Sub terra uagatur locus. Omnis autem natura humor ad inferius & ad mare defertur. Illo itaque recepta flumina cursus egere secreto sed cum primum aliquid solidi quod obstarat occurrit praerupta parte quae minus ad exitum repugnabat repetiere cursum suum. Sic ubi terreno lacus est potius hiatus existit procul: hinc alio renascitur ore. Sic modo cum bibitur tacito modo gurgite lapsus. Redditur argolis: igitur erasinus in undis. Idem & in oriente tygris facit. Absorbet & desideratus diu tandem longe remoto loco purgamenta eiecit: ut aretusa in sicilia. Quia quoque aestate per olympiam inde opinione alpheon ex aethiopia: eo usque penetrare & agere sub mare cursum: nec antequam in siracusano littore emergere. Ideoque hiis diebus olympia sunt uictima: stercus. Secundo traditum flumen illic redundare. Et hoc aether a tetraditum est ut in prima parte Lucilli charissime: & a Virgilio qui alioque arethusam. Sic tibi cum fluctus subter habere sicanos. Doris amara suas non intermiscebat undas. Est in chersonesso chodiorum fons qui post magni interuallum temporis foeda quaedam turbidus ex intimo fundat donec liberatus eliquatusque est. hoc quibusdam locis fontes faciunt ut non tantum lutum sed folia testasque & quicquid putre iacuit expellant. Vbi quoque faciunt mare: cui haec natura est ut omne imundum stercorosumque littoribus impingat. Quedam uero partes maris id certis temporibus faciunt ut circa messenem & in illas finis quid sit turbulenta uis mare profert: feruetque & aestuat: non sine colore foedo. unde illic stabulare solis boues. Fabula est. Sed difficilis ratio est quorundam utique nubi tempus eius: uel de aqua quia in obseruatum: sed iterum est. Itaque proxima quidem inueniri & uicina non potest causa. Ceterum publica est illa. Omnis aquarum stantium clausurarumque natura se purgat. Nam in hiis quibus cursus est: non possunt uitia consistere: quae suauis defert & exportat. Illae quae non amittunt: quicquid insedit magis minusue estuant. Mare uero cadauera stramenta quoque naufragorum reliqua similia ex initio trahit ne tantum tempestate fluctu: sed tranquillum quoque placidumque purgatur. Sed mouet me locus ut quaeram cum fatalis dies diluuii uenerit quemadmodum magna pars terrarum undis obruat. Vtrum oceani uiribus fiat & externum in nos pelagus exurgat: an crebri sine intermissione imbres & elisa aestate hyems pertinax immensam uim aquarum ruptis nubibus diruat. An flumina tellus largius fundat aperiatque fontes nouos: aut non sit una tanto malo causa sed omnis ratio consentiat & simul imbres cadant flumina incrementum maria sedibus suis excita percurrant: & omnia nouo agmine ad exitum humani generis incumbant. Ita est. Nihil difficile est naturae. Vtique ubi in finem sui properat. Ad originem rerum: parte uti uiribus dispensatque se incrementis fallentibus: subito ad ruinam toto impetu uenit. Quam longo tempore opus est: ut conceptus ad puerperium perduret infans. Quantis laboribus tenetur: educatur: quod diligenter nutrimento obnoxium nouissime corpus: adolescet: ad quam nullo negotio soluit. Urbes consumuntur aetas hora dissoluit. Momento sit cinis diu silua. Magna tutela stant aut uigent: omnia cito ac repente dissiliunt. Quicquid ex hoc statu rerum natura fluxerit in exitum mortalium satis est. Ergo cum affuerit illa necessitas temporis multa simul fata causas mouent nec sine concussionem mundi tanta mutatio est ut quidam putant: iter quos Fabianus est. Primo immodici cadunt ibres & sine ullis solibus triste nubilo caecum. Nebulae continua & ex humido spissae caligo. Nunquam ex sicantibus uenis: idem uitium satis est segete sine fruge surgentium marcor. Tunc corruptis quae ferunt: manu palustris omnibus campis herba succrescit: moriturum & ualidiora sensere: solutis quippe radicibus arbuta procumbunt & uitis atque omne uirgultum non tenet solo quod mole fluidumque est: iam nec gramina nec pabula laeta aquis sustinet famae laboratur & manus ad antiqua alimenta porrigit. Quia lex est & quercus excutitur: & quaecumque in hiis fundamenta de commissura astricta lapidum stetit. Labant ac madent tecta & in unum usque receptis aquis fundamentum labrit: hac tota humus stagnat frustra titubantium fultura tentantur. Omne enim fundamentum lubrico figitur & lutosa homo nihil stabile est. Postquam magis magisque nimbis ingruunt & congeste culis tabuerunt niues. Deuolutus torrens altissimis montibus rapit siluas male habentes & laxa reuolutis remissa compagibus rotat. Abluit uillas & intermixtos ouium greges deuehit uulsi quoque minoribus tectis in transitu abduxit: tandem in maiora inuolutus oberrat urbes & implicitos trahit moenibus suis populum.

ruinam an naufragium quærantur incertos adeo simul & q̄ opprimeret & q̄ mergeret uenit. Auctus de
inde p̄cessu aliquo in se torrentibus raptis plana passim populatur. Nouissime in materia magna genti/
um clarus onustusq̄ diffunditur. Flumina uero suapte natura uasta & tempestatibus rapta alueos reliq̄/
runt. Quid tu esse rhodanum: quid putas renum atq̄ danubium quibus torrens etiam in canali suo cur/
tus est: cum superfusa nouas sibi fecere ripas ac scista humo simul excessere alueo: quanta cum præcipi/
tatione reuoluntur ubi per campestra fluens renus ne spatio quidem languidus: sed latissima uelut per an/
gustum aquas implet. Cum danubius non iam radices, nec media montium stringit: sed iuga ipsa solici/
tat ferens secum madefacta montium latera rupesq̄ disiectas: & magnarum promontoria regionum quæ/
fundamentis laboribus adesse recesserunt. Deinde nō inueniens exitum, Omnia enim sibi ipse præcluse/
rat in orbem reddit ingentem terrarum ambitum atq̄ urbium uno ueruce inuoluit. Interim permanere/
imbres, fit cælum grauius ac si dñi malum ex malo colligit. Quod olim fuerat nubilum nox est: & quod/
horrida & terribilis intercursum luminis dixi, crebra enim micant fulmina procellæq̄ quatunt mare: tunc/
uero actū fluminum accessu & sibi angustum iam enim promouet littus non continetur suis finibus sed/
prohibent exire torrentes: aguntq̄ fluctus retro, pars tamen maior ut maligno hostio retenta restagnat/
& agros in forma unius lacus redigit. Iam omnia quæ prospici possunt aquis obsidentur. Omnis tumul/
tus in profundo latet & immensa ubiq̄ altitudo est: tantum in summis montiū iugis uada sunt. In ea ex/
cellissima cum liberis coniugibusq̄ fugere actis ante se gregibus direptum inter miseros commercium/
transitus quoniam quicquid submissum erat: id unda compleuit. Et ditissimis quibusq̄ adhærebant re/
quæ generis humani: quibus in extrema perductis hoc unum solatio fuit q̄ transierat in stupore mœtus/
non uocabant timere mirantibus. Ne dolor quidem habebat locum. Quippe uim suam perdit in eo qui/
ultra sensum mali miser est. Ergo insularum modo eminent montes: & sperlas cicladas augent, ut ait ille/
poetaram ingeniosissimus sicut illud pro magnitudine rei dixit. Omnia pontus erat deerant quoq̄ litto/
ra in tantum impetum ingenii & materiæ ad pueriles ineptias reduxisset. Nat lupus inter oues fuluos ue/
hit unda leones. Non est res satis sobria lasciuire deuorato orbe terrarum, dixit ingentia & tantæ confu/
sionis imaginem cœpit cū dixit, & spatia ruunt per apertos flumina campos, prelesq̄ labat sub gurgite/
turres. Magnifice hoc si non curauerit quid oues & lupi faciant. Natari autem in diluuiō & in illa rapiam/
potest autem non eodem impetu pecus omne quo raptum erat inmersum est. Concepisti imaginem q̄n/
tam debebas. Obrutis omnibus terris cælo ipso in terram ruentem perfer. Scies q̄ doceat si cogitas or/
bem terrarum natæ. Nunc ad propositum reuertamur. Sunt qui existimant immodicis imbris/
uexari: terras posse non obrui magno impetu magna ferienda sunt, faciat pluuias seges malas, fructum/
grando decutiet. Intumescant riuus flumina, si resident quibusdam placet moueri mare: & illinc causam/
tantæ cladis accersiri. Non potest torrentium aut imbrium: aut fluminum iniuria fieri tam grāde naufra/
gium ubi instat illa perniciēs: mutariq̄ genus humanum placuit fluere assiduos imbres & non esse mo/
dus pluuiis cœcesserim suppressis aquilonibus: & flauis sicciore austris nubes & imbres & amnes abunda/
re: Sed ad hæc in damna profectum est. Sternuntur segetes & deplorata colonis. Vota iacent longiq̄ pe/
rit labor irritus anni, non lodi debent terræ sed abscondi. Deniq̄ cum per ista prolesum est crescent ma/
ria sed super solitum & fluctum ultra extremum tempestatis maxime uestigium mittunt. Deinde a ter/
go uentis surgentibus ingens æquor inuolunt quod longe a conspectu uentis littoribus frangitur. De/
inde ubi littus his prolutum est: & pelagus in alieno consistit: uelut admoto malo cum minus procurrit/
æstus ex uno recessu maris. Nam ut aeris ut ætheris: sic huius elementi larga materia est multoq̄ in ab/
dito plenior. hæc satis mota non æstu. Nam æstus fati ministerium est. Attollit uastos fretum. Agitq̄/
ante se. Deinde in altitudinem erigitur: & illis turis hominum receptaculis superest. Ne id aridum est/
quoniam æquo terris fastigio ascenderet. Siquis excelsa perlibet, maria paria sunt. Nam par undiq̄ sibi/
ipsa tellus est. Caua eius & plana eius inferiora sunt. Sed istis adeo in rotundum orbis æquatus est, in par/
te autem eius & maria sunt: quæ in unius æqualitate pilæ coeunt: Sed quemadmodum campos intuētē:
quæ paulatim deuexa sunt fallunt. Sic enim non intelligimus curuaturas maris & uidetur planum qcq̄/
apparet. Ad illud æquale terris est. Ideoq̄ ut effluat non magna mole se tollet, dum satis ē illi ut supra pe/
ria ueniat leuiter exurgere nec a littore ubi inferius est: sed a medio ubi ille cumulus est. Defluit ergo ubi/
sol & æstus æquinoctialis sub ipsum lunæ solisq̄ coitum: omnibus aliis maiorum dare. Sed hic qui ad oc/
cupandas terras emittitur solitis maximisq̄ uiolentior. Plus aquarum trahit. Nec antequam supra/
cacumina eorum quos perfusus est montium creuit deuoluit: per cētena milia quibusdam locis æstus/
excurrit innoxius & ordinem seruat. Ad mensuram enim crescit iterumq̄ decrescit. At ipso tempo/
re solutus legibus sine modo fertur. Qua ratione inquis? Eadem qua conflagratio futura est. Vtrū/
sit cum deo uisum ordiri meliora: uetera finiri. Aqua & ignis terrenis dominantur. Ex his orrus & ex/
his interitus est. Ergo quandoq̄ placere res nouo mundo sic in nos mare emittitur desuper ut feruor/
ignisq̄: cum aliud genus exitii placuit. Quidam existimant terram quoq̄ concuti & dirupto solo no/
ua fluminum capita detergere: quæ amplius ut pleno perfundant. Retorsos qui bellum interpretatus/
est ait, cursu ista syderum fieri. Adeo quidem affirmat ut conflagrationi atque diluuiō tempus as/
signet arsuræ enim terræ contendit: quando omnia sydera: quæ nunc diuersos agunt cursus in cancrū/
cōuenere. Sic sub eodem posita uestigio: ut recta linea exiere per urbes oīum positi inundationem futu/
ram: cū eadem sydeꝝ turba in capricorniū conuenerit. Illic solstitium hic bruma conficitur. Magnæ po/
tentia signaq̄ in ipsa mutatione anni momenta sunt. Et istas ego receperim causas. Neq̄ enim ex uno est

tanta pernicies. Et illa quæ in conflagratione nostris placet, hoc quoque transferendum puto, siue anima mundus: siue corpus: natura gubernante ut arbores ut sata ut ab initio eius usque ad exitum. Quicquid facere quicquid pati debeat inclusum est: ut in semine omnis futuri ratio hominis compræhensa est. Et legem barbe & canorum nundum natus infans habet. Totius enim corporis & sequentis ætatis in paruo occultoq; liniamento sunt. Sic origo mundi non minus solem & lunam & uices syderum & animalium ortusq; quibus mutarentur æterna continuit. In his fuit inundatio quæ non secus quæ hyems quæ æstas legem mundi uenit. Itaque non pluuia istud fiet: sed pluuia quoque non in cursum maris: maris quoque incursum non terræ motu: sed terræ quoque motu. Omnia adiuuabunt naturam ut naturæ constituta peragantur. Maxima tamen causam: ad se mutandam: terra ipsa præstabit, quam dixi esse mutabilem & solui in humorem. Ergo quandoque erit terminus rebus humanis, cum partes eius interire debuerint: aboliriue funditus: tota ut de integro certæ uides totæ rudes innoxæq; generent: nec supersit in deteriora magister plus humorem quæ semper fuit fiet. Nunc enim elementa ad id quod debetur pensa sunt. Aliquid oportet alteri accedat ut quæ libramento stant inæqualitas turbet accedet humori. Nec enim habet quo ambiat terras non quo obruat. Quicquid illi adieceris necesse est in alium locum eundet: Vide ergo ne terra debeat minus ut ualidiora infirma succumbat. Incipiet ergo putrescere de hinc laxata ire in humorem & assidua tæbe defluere. Tunc exilient sub montibus flumina ipsosq; impetus quatiet, inde aura tecta manabunt. Solum omne aquas reddet summi scaturient montes quemadmodum in morbum transeunt sana: & ulceri uicina cõsentiunt ut quæq; proxima terris fluentibus fuerint eleuentur. Stillabunt deinde current. Et hiante pluribus locis saxo perfectum saliet: & maria inter se componet. Nihil erunt adriatici. Nihil siculi æquoris fauces: nihil caribdis: nihil silla. Omnes nouum mare fabulas obruet & hic qui terras cingit oceanus extrema ueniet in medium, quid ergo est? Nihilominus tenebit almos menses hyems: æstas prohibebit: & quodcumq; terras sydus exsiccet compresso ardore cessabit. Peribunt tot nomina caspium & rubrum mare ambraci & cretici sinus propositis & pontus. Peribit omne discrimen. Confunderetur quicquid in suas partes natura digessit. Non muri quemque turre sue tuebuntur. Non proderunt templa supplicibus nec urbium summa, quippe fugientes unda præueniet & ex his ipsis artibus deferet. Alia ab occasu. Alia ab oriente current. Vnus humanum genus condet dies. Quicquid tam longa fortunæ indulgentia exoluit. Quicquid supra ceteros extulit nobilia pariter atq; ornata magnarum gentium regna pessum dabit. Sicut omnia ut dixi facilia natura. Vtiq; a primo facere constituit. Atq; non subito: sed ex denunciato uenit. Iam autem a primo die mundi cum in hunc habitum ex informi unitate descenderet quando mergerentur terræ decretum est & ne sit quandoque uelut in nouo operæ dura molitio. Olim ad hæc maria se exercent. Non uides fluctus in littora tanquam exiturus incurrat? Non uides ut æstus fines suos transeat, & in possessionem terrarum mariæ inducant? Non uides ut illi qui perpetua cum claustris suis pugna sit? Quid porro istinc unde tantum tumultum uides? Moetus est e mari & magno spiritu erumpentibus fluuiis ubi humorem natura disposuit: ut undiq; nos cum uoluisset aggredi posset mentior nisi eruentibus terram humor occurrit. Et quotiens nos auaritia: aut defodit aut aliqua causa penetrare altius cogit: eruenti sinis. Aliquando est, aduice nuncq; inanes sunt ex habito lacus & multum maris conditi multum fluminum per opaca labentium. Undiq; ergo erit causa diluuii cum aliæ aquæ subinfluunt terras. Aliæ circumfluunt: quæ diu coercitæ uincunt & amnes amnibus iungent paludibus stagna. Omnium tunc mare ora fontium implebit & maiore hiatu soluet. Quemadmodum corpora nostra. Ad ægestatem uenter exfoluit. Quem admodum eunt in sudore uires, ita tellus, liquæfiet & aliis causis quiescentibus interire quo mergatur inueniet. Si magna omnia coitura crediderim. Nec erit longa mora exitii. Tentatur diuelliturq; concordia: cum semel aliquid ex hac idonea diligentia remiserit mundus statim undiq; ex aperto & abdito superne ab infimo aquarum fiet irruptio. Nihil est tam uiolentum & in continens sui contumax infestumq; retinentibus quæ magna uis unde utetur libertate permessa & iubente natura quæ scindit circuitq; complebit. Ut ignis diuersis locis ortus cito miscet incendium flammis coire properantibus: sic momento se redundantia pluribus locis maria committent. Nec ea semper licentia undis erit sed peracto exitio generis humani: extinctisq; pariter fieris in aquarum homines ingenia transirent. Iterum aquas terra forbebit. terræ pelagus stare, aut inter terminos suos furem coget. Et reiectus a nostris sedibus: in sua sacra pollet oceanus & antiquus ordo reuocabitur. Omne est integro animal gloriabitur. dabiturq; terris homo in eius scelerum & melioribus auspiciis natus. Sed illis innocentia non durabit nisi dum noui sunt. Cito nequitia subrepat uirtus difficilis inuentu est, rectorum ducemq; desiderat. Etiam sine magistro uitia adiscuntur.

Explicit Liber tertius.

LVCII ANNEI SENECAE QVESTIONVM NATVRALIVM LIBER QVARTVS
IN QVO DE NIVE GRANDINE ET PLVUIA AGITVR INCIPIT FELICITER.

Elestat te quoadmodum scribis: Lucilli uiroꝝ optie: sicilia & officiũ pcuratiõis ociosa. Delecta-
 bit si cõtinere id itra fines suos uolueris: nec efficere ipiũ qd ẽ pcuratio. Factoꝝ te hoc non dubitoꝝ
 Scio qd scis ambitio alienus: qd familiaris ocio & litteris. Turba reꝝ hoĩumq; desideret q se pati ne-
 sciant. Hoc tecum optime conuenit. Nec est mirum. Pauci istud contingere iperio: si nobis ipsi molesti su-
 mus. Si modo amore nostri: modo tedio laboramus. Infelicem animum nunc superbia. iſſamus non cu-
 piditate distendius. Alias uoluptatelaxamus. alias solitudine exurimus. Quod est miserimũ nunq sumus
 singuli. Necesse est itaq; assiduamur i tam magnorum uitiorum contubernio rixa. Fac ergo mi Lucilli qd
 facere consueuisti. A turba quãtũ pores te separa. Ne adulatoribus latus prabeas. Artifices sunt ad captã
 dos superiores. Par illis etiam si bene caueris non eris. Sed mihi crede proditiõis si capieris ipse te trades.
 Habent hoc i senaturale blanditiã etiam cum reiciuntur placent. Sepã exclusã nouissime recipiuntur.
 Hoc enim ipsi iputat q repelluntur & sabiici ne contumelia qdem possunt. Incredibile est quod dicturus
 sum: sed tãtũ uerum. Ea cum oia caueris per ornamenta fiet. Alius adulatione clam utetur parce. Alius
 ex aperto: palam rusticitate simulata quasi simplicitas illa non ars sit plaucus artifex ante uileum maior
 aiebat non esse occultã. nec dissimulando blandiendum. Perit inq; procarĩ: si latet. plurimum adulator cũ
 deprãhensus est proficit. Plus etiam nunc si oblungatus est si erubuit. Futuros multos i persona tua plau-
 cos cogita & hoc non esse remedium tanti mali nolle laudari & Crispus passienus. quo ergo nil noui sub-
 tilius in oĩbus rebus maxime i distinguendis & curandis uitis sæpe dicebat: adulationibus non claudere
 hostium sed aperire. Et quod sic quemadmodum opponi amico solen. Quã si ipulit grata est gratior si ef-
 fregit. Demetrium egregium uirum memini dicere cuidã libertino potetĩ: facili sibi esse ad diuitias uia.
 quotidie poenituisset bonã mentis. Nec iuidebo inq; uobis hac arte: docebo eos q̃sito qbus opus est: quẽ
 admodum non dubiã fortunã maris: non emendi uendendiq; litrem subeat. non icerta fide iuris: i certiorẽ
 fori tentet. quẽadmodum non solum facili & hilari uia pecuniã faciãt: gaudetẽq; dispoliet. Te inq; lãgio-
 rem fido anno eo iurabo & apollonio picturã quis staturã habeas therisum recte compositi hoĩem qdem
 non esse illo liberaliorẽ. Nõ mēciar cum possis uideri oĩbus dõasse qcqd dereliquisti. Ita est mihi iunior quo
 apertio est. Adulatio quo iprobior: quo magis frontem suã perfricuit cecidit aliam hoc citius expugnat.
 Eo. niã dementiã uenimus: qd parce adulatur pro maligno sit. Solebam tibi dicere Gallionem fratrem
 meum: quẽ nemo non pagã amat: et q amare plus non potest. talia uitia non nosse: hoc eum odisse ab om-
 ni illũ parte tentasti. igeniũ suscipere coepisti: oĩum maximum ad dignissimum q consecrari mallet q con-
 uerti: pedes abstulit: frugalitatẽ laudare coepit: quã sic a nobis resiliuit: ut illos nec habere nec dãnare uidea-
 tur. Prima uerba statim uerba p̃cidit. Coepisti mirari cõitatẽ & cõpositã suauitatẽ: q illos quoq; quos trãsit
 adducit gratuitum et i obuios meritum. Nemo. n. mortalium unitam dulcis est quã hic oĩbus. Cum ite-
 rim tanta naturalis boni uis est ubi artem simulationemq; non redolet. Nemo non imputare sibi bonita-
 tem publicã patit. hoc quoq; loco blãditis tuis restitit ut exclamares iuenisse te iexpugnabilem uirum ad
 uersus iſidias: quas nemo non i finem recipit. Eo qdem magis: hĩc eius prudentiam: & iuitãdo feuitabili
 malo pertinaciã te suscipere confessus es: qã superaueras posse apertis auris recipi: quis blãda diceret: qã ue-
 ra dicebas. Sed eo magis itellexit obstãdum. Semp̃erna. falsis a uero petitur ueritas. Nolo tamẽ tibi displi-
 cas: quasi male egeris ñratum & quasi ille aliqd iocorum aut doli suspicatus sit. Non deprãhẽdit te: sed
 repulit ad hoc exemplar componere. Cum qs ad te adulatorum accerferit dicito. Vis tu ista uerba quã iã
 ab alio magistratu ad alium cũ uictoribus trãseat. Ferre ad aliquẽ q paria facturus uult qcqd dixerit audi-
 re. Ego nec decipe uolo: nec decipi possum. Laudari me a uobis: nisi laudaretis et malos uellet. Quod at ne-
 cesse ẽ i hoc descẽdere ut te petere quominus possint. Lõgũ iter nos iteruallũ sit. Cũ cupieris bene laudari q
 re hoc ulli debeas. Ipse te lauda dic: liberalibus me studiũ tradidi: q̃q; paup̃tas alias uaderet & igeniũ obdu-
 ceret. Vbi prãscens studiũ praciũ est. Ad gratuita carmina deflexi me & ad salutare philosophiã studiũ cõ-
 tuli. Ostẽdi i oẽ pectus eadẽ cadere uirtutẽ: & eluctatus nataliũ angustias nec sorte me sed alo merſus. Par
 maximi steri. Non mihi inimicitia Gettuli gaili fidem eripuit: non i aliõꝝ personã iſocliciter amatorum:
 Messalla & Marcus diu publici hostes anteq sui propositũ meũ potuere euertere. Ceuicẽ pro fide appo-
 sui. Nullũ uerbum mihi quod nõ falsa bona cõscia pcederet excussum est pro amicis: oia timui. pro me
 nihil nisi ne pagã bonus amicus fuisset. Non mihi muliebres fluxere lachrymã: nõ e manibus ullius sup-
 plex pependi. Nihil i decore: nec bono: nec uiro feci. Periculis meis magis patus ire i ea quã minabant. ægi-
 gratias fortunã q experiri uoluisset q̃ti extimarẽ fidem. Non debebat mihi paruo res tanta constare. Nec
 examinuit me qdem diu. negã. paria prãdebat ñratum. satis esset me p̃tere pro fide an fidem pro me.
 Non prãcipiti ip̃erui ultimum consiliũ quo me eriperẽ furori potetĩ. Videbam apud Gaiũ tor-
 mēta: uidebã ignes. Stetã oĩ sub illo tenm. stant res humana decidit: ut iter misericordiã opa haberẽ-
 tur occisi. Non tamen ferre i cubitũ: nec i mare aperto oĩes d̃ſſilũ ne uidetẽ pro fide rãũ mori posse. Adii-
 te nĩc iudicium m̃ſcribis aĩum & i r̃to auaritiã certatũ. nũq; suppositã manu lucre. Adice nũc.
 uictus parũ monũ sermonis modetĩ. Aduersus minores humanitatem: aduersus maiores reuerentiam
 post hoc ip̃e te cõsule uera ne an falsa memorauerim. Si uera sunt corã magno teste laudatus es. si falsa si-
 ne teste derisus es. Possum & ipse nõ uideri a te: aut captare: aut experiri. Vtrũlibet credere: & omnes time-
 re a me ipe. Virgilianũ illud excludi. Nusq; tuta fides. aut Ouidianũ. Qua terra patet fera regnat erinis.
 In facinus iurasse putes. Aut illud Menandri. Quis enim non in hoc magnitudine ingenii sui concitauit.
 Deſtatus consensum humani generis tendentis ad uitia. omnes ait malos uiuere. & in scenam uelut ru-
 ſticus poeta p̃ſiliuit. Nõ senẽ excipit: nõ pueꝝ: nõ formiã: nõ uigẽ & addicit singulos peccare nõ paucos:

sed iā scelus esse cōtextū. Fugiendū ergo: & in se redeūdū est: immo etiam a se recedendū. hoc tibi & si di-
uidimur mare præstare tentabo ut dubium me interiecta manu ad meliora perducam. Et ne solitudinem
sentias hīc tecum miscebo sermones. Erimus una qua parte optimi sumus: Dabimus inuicem consilia: &
ex uultu audientis pendentia. Longe te ab ista prouincia adducam ne forte magnam historiis esse fidem
credas & placere tibi incipias: quotiens cogitaueris hanc ego habeo sub meo iure prouinciam quæ maxi-
marum urbium exercitus & sustinuit & fregit. cum inter carthaginem & romam ingentis belli præcium
iacuit cum quattuor romanorum principum: id est totius imperii uires contractas in unum locum uidit.
altamq; Pompeii fortunam erexit. Cæsaris fatigauit: Lepidi transtulit: omniumq; coepit quæ illi ingenti
spectaculo interfuit: ex quo liquere mortalibus posset q̄ uelox foret ad imum lapsus ex summo. quæ di-
uersa uia magnam potentiam fortuna destrueret. Vno enim tempore uidit Pompeium Lepidumque ex
maximo fastigio. aliter ad extrema deiectos: cū Pompeius alienum exercitum fugeret: Lepidus suū. Itaq;
ut totum mente abducam: quis multa habeat sicilia in se circaq; se mirabilia. omnes iterim prouinciæ tuæ
quæstiones præteribo & in diuersum cogitationes tuas abstraham. Quæram enim tecum id quod li-
bro superiore distuli. Quid ita Nilus æstiuus mensibus abundet. Cui Danubium similem naturam philo-
sophi tradiderunt: q̄ & fontis ignoti & æstate q̄ hyeme maior sit. Vtrūq; apparuit falsum. Nam & caput
eius in germania esse comperimus: & æstate q̄dem incipit crescere. Sed adhuc manente intra mensuram
suam nilo primis caloribus: cum sol uehementior inter extrema ueris niues emollit quas ante consumit
q̄ contumescere nilus incipiat. Reliquo uero æstatis minuitur & ad hibernam magnitudinem redit: atq;
ex ea demittitur. At nilus ante ortum caniculæ augetur mediis æstibus ultra equinoctium. hūc nobilissi-
mū amnem natura extulit ante humani generis oculos & ita disposuit: ut eo tempore inundaret ægy-
ptum: quo maxime uista feruoribus terra undas altius traheret tantū usum quantū siccitati annuæ suffi-
cere possit. Nam in ea parte qua in æthiopiam uergit: aut nulli imbres sunt aut rari: & q̄ in uentam aquis
cælestibus terrā non adiuuent. Vnam ut scis ægyptus in hoc spem suam habet. Proinde sterilis annus aut
fertilis est prout ille magnus influxit: ut partior. Nemo aratorq; aspicit cælū. Quare nō cū porta in eo iocor
& illi Ouidiū suū ipingo q̄ ait. nec pluuias supplicat herba ioui. Vnde crescere incipiat si compræhēdi posset
causæ quoq; incrementi iuenirent. Nunc uero magnas solitudines peruagatus ē in paludes diffusus. genti-
bus spersus circa philas primū ex uago & errante colligit. Philæ insula est: aspera & undiq; prærupta: duo
bus in unum coituris amnibus c̄igit: & qui nilo mutant & eius nomen ferūt. urbem totam completit.
Ad hāc nilus magnus magis q̄ uiolētus: egressus æthiopiā arenasq; per q̄s itur ad cōmercia idici maris est
prælabit. Excipiunt at cataractæ nobilis insigni spectaculo locus. Ibi per arduas excisasq; pluribus locis ru-
pes nilus insurgit & uires suas concitat. Frangit enī occurrentibus saxis: & per angusta eluctat. Vbiq;
uincit: aut uincit fluctuat & illic excitatis primum aq̄s quas sine tumultu leui alueo dux erat uiolētus: &
per malignos trāsitus torrens profilit dissimilis sibi. Quippe ad id lutosus & turbidus fluit. At ubi isco-
pulos cautius librauit spuāt: & illi non ex natura sua: sed ex iniuria loci color est. Tandē eluctatus obstan-
tia in uastā altitudinē subito destitutus cadit cū ingenti circumiacentiū regionum strepitu. Quē perferre
gens ibi asperis collocata nō potuit obtusis assidue frāgere auribus: & ob hoc sedibus ad ægetiora transla-
ti sunt. Inter miracula fluminis incredibilem incolæ audaciam accepit. Bini paruula nauigia conscendunt.
Quoq; alter nauē regit: alter exhaurit. Deīde multū iter rapidā isaniam nili & reciprocos fluctus uolupta-
ti. tādē tenuissimos canales tenet. per quos angusta rupiū effugiūt & cum tuto flumine effusi: nauigiū ru-
ens manu tēperant. magnosq; spectantiū mœtu in caput missi: cum iam adploraueris merfosq; atq; obru-
ptos tāta mole credideris longe ab eo inq̄ ceciderūt loco nauigant: tormenti modo missi. Nec mergit ca-
dens unda: sed planis aquis tradit. Primum incrementum nili circa insulam q̄ modo retuli philas: nascitur.
Exiguo ob hoc spatio terra diuidit. Abatō græci uocant. Nec illā ullā nisi antistites caleāt illa primū. saxū
actū fluminis sentiūt. post magnū deīde spatiū duo eminent scopuli. Nili uenas uocant icolæ ex q̄bus ma-
gna uis flundit: non tamen q̄nta perire posset ægyptū. In hac ora stipē sacerdotes & aurea dona præfeti
cū solemne uenit sacrum iaciūt. Hinc iam manifestus nouæq; uiriū nilus alto ac profundo alueo fert ne i
altitudinem excedat obiectu montiū pressus. Circa memphym demū liber & per campestria uagus i plu-
ra scindit flumina: manuq; canalibus factis: ut sit modus in deriuantiū potestate per totam discurret ægy-
ptū. Inīto diducit. Deīde continuatis aquis in faciem laci ac turbidi maris stagnat. cursum. illi uiolentiāq;
eripit. latitudo regionū. inq̄s extendit dextra leuāq; totam amplexus ægyptū q̄ntū creuit nilus tantū pe-
in annū est. Nec computatio fallit agricolam. adeo ad mensuram flumis responderet q̄ fertilē facit nilus.
Is arenoso ac sitienti solo & aq̄ iducit & terram. Nam cū turbulētus fiat. oēm in siccis atq; hiantibus locis
faciē reliq̄t: & q̄cqd p̄igue secū tulit: arentibus locis illinit: iuuatq; agros duabus ex causis & q̄ iundat &
q̄ obliniat. Itaq; q̄cqd nō adiuuit sterile ac squalidū iacet. Si creuit sup̄ debitū nocuit. Mira itaq; natura
flumis q̄ cū cæteri amnes abluāt terras exuiscerēt. nilus tanto cæteris maior adeo nihil edit nec abradit
ut contra adiiciat uires nīmūq; in eo sit q̄ solū tēperat. Illato enī limo arenas saturat ac nūq̄. Deīde
i ægyptus nō tātū fertilitatem terræ sed ipsas. Illa facies pulcherrima ē cū iā se i agros nilus igeſſit. Lūc
cāpi optatq; sunt ualles: oppida isulæq; mō expectāt. Nullū in mediterraneis nisi p̄ nauigia cōmerciū ē. Ma-
iorq; ē leticia gētibus quo mīus terræ suæ uidēt. Sic quoq; cū se ripis cōtiet nilus p̄ septēa hostia i mare
emittit: q̄cūq; elegeris ex his mas ē. Multos nihilomīus ignobiles ros i alāia aq̄ aliud aq̄ litus porrigit
Cæterum beluas marīas uel magnitudinē uel noxa partes educat & ex eo q̄tus sit extīari potest q̄ ignota
animalia & pabulo sufficienti & ad nauigandum loco contiet. Babillus uirorum optimus: perfectūq; in

omni litterarum genere rarissimus auctor est: cum ipse praefectus obtineret aegyptum. Heraclitio hostio nili quod est maximum spectaculo sibi fuisse delphinorum a mari occurrentium & cocodrilorum a flumine aduersum agmen agentium: ualde properantibus praedium cocodrilos ab animalibus placidis: morsusque innoxios, uictos hiis superiore pars corporis dura & impenetrabilis etiam maiorum animalium dentibus. At inferior mollis ac tenera. Hanc delphini spinis quas dorso eminentes gerunt: submersi uulnerabant & aduersum emersi diuidebant. Recisus modo pluribus caeteri uelut acie uersa fugerunt. Fugax animal audaci audacissimum timido. Nec illos tincturae generis aut sanguinis proprietate separatur: sed contentu & re meritate. Vltro enim insequuntur fugientesque iniecto trahunt laqueo. plerique pereunt quibus minus praesens animus ad persequendum fuit. Nullum aliquando marinam aquam detulisse Theophrastus est auctor. Biennio continuo regnante. Cleopatra non descendisse decimo regni anno & undecimo constat. Significatum aiunt duobus rerum potentibus defectionem. Antonii enim Cleopatraeque defecit imperium per nouem annos non ascendisse nilum superioribus saeculis. Callimachus est auctor. Sed nunc ad inspicendas causas propter quas aestate nilus crescat accedam & ab antiquissimis incipiam. Anaxagoras ait ex aethiopae iugis soluras niues ad nilum usque decurrere. In eadem opinione omnis uetustas fuit. Hoc escelus. Sophocles: Euripides tradebant. Sed falsum esse argumentis plurimis patet. Primo aethiopiam feruentissimam esse indicat hominum adustus color & tragoridae quibus subterraneae domus sunt. Saxa uelut igne feruescunt: non tantum medio sed inclinato quoque die: ardens puluis nec humani uestigii patiens. Argenti replum batur signorum coagmenta soluuntur: nullum materiae super adornatae manet operimentum. Austri quoque ex illo tractu uenit uentus calidissimus est. Nullum ex his animalibus quae latent bruma unquam reconditur. Etiam per hyemes in summo & aperto serpens est. Alexandria quoque longe ab huiusmodi immodicis caloribus posita est. Niues non cadunt superiora pluuia carent. quemadmodum ergo regio tantis subiecta feruoribus duraturas per totam aestatem niues recepit. quas sane aliqui montes illic quoque excipiant. Nunquam magis alpes quam tharciae iuga aut caucasus. Atque eorum montium flumina uer & prima aestate intumescunt. Deinde hybernis minora sunt. Quippe uernis temporibus imbres niuem diluunt: reliqua eius prius calor dissipat. Nec renus: nec rhodanus neccastrus subiacent malo. Aestate proueniunt & illis altissima in septentrionibus iugiter sunt flumina possent contra aestatem magna producere. Praeterea si haec eadem attollerent nilum: aestate prima plenissimus fluere tunc enim maxima & integra ad huc niues ex mollissimoque tabes est. Nilus autem per menses quatuor liquitur & illi aequalis accessio est. Si Thaleti credis aethesiae descendit: nili resistit: & cursus eius actio contra hostia maris sustinet ita reuerberatus in se recurrit non crescit sed exitu prohibitus resistit: & quocumque mox potuit in contextus erumpit. Eudimenes in assiliensis testimonium dicit. Nauigauit inquit arhalanticum mare. Inde nilus fluit maior quam diu aethesiae tempus obseruant. tunc enim eiicitur mare instantibus uentis. Cum residerint in pelagus conquiescit minorque descendenti inde uis nilo est. Caeterum dulcis maris sapor est & similes niloticis belnae. Quare ergo si nullum aethesiae prouocant & ante illos incipit incrementum eius & post eas dura praeterea non sit quo illi fauere uehementius. Nec remittitur incitaturque prout illis impetus fuit. quod fieret si illorum uiribus cresceret. quicquid aethesiae littus uerberant & contra illos nilus descendit idem uenturus unde si origo ab illis esset. Praeterea ex mari purus & ceruleus efflueret non nunc turbidus uenit. Age quod testimonium eius testium turba coarguitur. Tunc erat mendacio locus cum ignota essent externa: libebat illis fabulas mittere. Nunc uero tota extremi maris ora mercatorum nauibus stringitur: quoque nemo narrat nuncium nilum aut mares saporis alterius quam natura credit: uetat: quia dulcissimum quodque & leuissimum sol trahit. Praeterea quare hyeme non crescit: & tunc potest uentis concitari mare. aliquando quidem maioribus. Nam aethesiae temperati sunt. Quod si e mari atlantico semel populet aegyptum. At nunc per gradus crescit. Genopide sciens ait hyemem caloris sub terris continet ideo & specus calidos esse & tepediorum puteis aquam: itaque uenas in terno calore siccari. Sed in altis terris augent imbribus flumina nilum: & quia nullo imbre adiuuetur tenuari deinde crescere per aestatem quo tempore frigent interiora terrae & redit rigor fontibus: quod si uerum esset aestate abundaret. Deinde calorem hyeme sub terris esse maiorem. Aqua & specus & putei tepent: quia aera rigentem extrinsecus non recipiunt. Ita non calorem habent sed frigus excludunt. Ex eadem causa aestate frigidant quia ab illo remotus: seductusque aer calefactus non peruenit. Diogenes apolomates ait. Sol humorem ad se rapit. Hunc ad siccata tellus ex mari dicit quae ex caeteris aquis fieri autem non potest ut una sicca sit tellus: alia abundet. Sunt enim perforata omnia: & in itinere parua sicca humida sumunt aliquando nisi aliquid terra acciperet exaurisset ergo unde sol trahit. Sed ex his quae praemunt: maxima haec remedia sunt. Terra cum exaurit: plus ad se humoris adducit ut in lucernis oleum illo fluit ubi exurit. Sic aqua illo incubit: quo uis caloris & terrae aestuantis accessit. Vnde ergo trahitur: ex illis scilicet partibus super hybernis septemtrionalibus unde exundat. Ob hoc potius in sereni mare assidue fluit rapidus non ut caetera maria alternatis ultro citro aestiathus in unam partem super pronus & torrens. Quod nisi faceret his itineribus quod cui deest redderetur: quod cuique superest emineret. Iam aut sicca essent omnia: ut inundata interrogare Diogare Diogenem libet. Quasi compertus animus cuncta & inuicem commeat. Non omnibus locis aestate maiora sunt flumina. Aegyptum sol magis percoquit. Itaque nilus magis crescit. Sed in caeteris quoque terris aliqua fluminis sit abiectio. Deinde quia nulla pars terrae sine humore est. Omnis ad se ex aliis regionibus trahit: eoque magis humidum & quod calidior est. Deinde quare nilus dulcis est si hoc illi e mari unda est. Nec enim ulli flumini dulcior gustus. Grandine hoc modo fieri si tibi affirmauero quo apud nos glacies sit gelata nube tota nimis audace rem

fecero. Itaq; ex his me testibus numero sedere note qui audisse quidem se negant. Aut quod historici faciunt & ipse faciam. Illi cum multa metiti sunt ad arbitrium suum unam aliquam rem uolunt spondere sed addiunt. Pœnes auctores fides erit. Ego si mihi parum credis Possidonius tibi auctoritatem promittet: tam in illo q̄ præterit: q̄ in hoc q̄ secuturum est. grandinem enim fieri ex nube aquosa iam in humorem uersa sic affirmabit ranq̄ interfuerit. Quare autem rotunda sit grando: & sine magistro scire possis cum adnotaueris stillicidium omne glomerari. Quod & in speculis apparet: quæ humorem halitu colligunt & in poculis sparsis. Aliaq; omni leuitate non minus foliis: sique guttæ adhæserunt in rotundum iacent. Quid magis est saxo durum? quid mollius unda? pura tamen molli saxa cauantur aqua. Aut ut alius poeta ait. Stillicidii casus lapidē cauat. Hæc ipsa excauatio rotūda fit. Ex quo apparet illud quoq; huic simile esse quod cauat. Locum enim sibi ad fortunam & habitum sui exculpit. Præterea potest etiam si nō fugit grando talis cum defertur corrotundari: & totiens super spatium aeris densi deuoluta æqualiter in orbem terri. Quod nix pati non potest: quia non est tam solida: immo quia tam fusa est: & non per magnam altitudinem cadit sed circa terras initium eius est. Ita non longius illi per aera sed ex proximo lapsus est. Quare non & ego mihi idem permittam q̄ anaxagoras? Inter nullos magis q̄ inter philosophos esse debet æqualitas. Grando nihil aliud est q̄ suspensa glacies. Nix in pruina pendens congelatio. Illud enim diximus quod inter aquam & rorem interest. hoc inter pruina & glaciem: nec non niuem & glaciem interesse. Poteram me peracta quæstione dimittere sed bene uersum dabo. Et quando cœpi tibi molectus esse. Quicquid in hoc loco quæritur. Quæritur autem quare hyeme ningat non grandinet. Ver iam frigorem infracto grando cadat. Nam ut fallar tibi: uerum mihi quidem persuadetur: quod me usq; ad mendacia hæc leuiora in quibus os præcidi non oculi erui solent credulum: præsto. Hyeme aer riget: & ideo nondum in aquam uertitur sed in niuem cui aer proprior est. Cum uer cœpit maior inclatio temporis sequitur & calidiore cælo maiora sunt stillicidia. Ideo ut ait Virgilius noster. Cum ruit ibri ferum uer uehementior imutatione aeris undiq; patefacti & soluentis se: ipso tempore adiuuante. Ob hoc nimbi graues magis: uastiq; q̄ pertinaces deferuntur. Bruma lentas pluuias habet & tēues: quales sæpe solent interuenire cum pluuiæ rara & minuta: niuem quoq; admixtam habet. Dicimus niualem diem cum altum diem cum altum frigus & triste cælum est. Præterea aq̄lone flante aut suum cælum habente & minutæ pluuiæ sunt. Austro imber improbius est: & guttæ pleniores. Rem a nostris positam nec dicere audeo quia infirma uidetur: nec præterire. Quid enim mali est aliquid & facilius iudici scribere? Immo si omnia argumenta ad obrusam cœperimus exigere silentium iudicetur. Pauca etiam ad modum sunt si uis aduersario. Cætera etiam si uincunt litigant. Aiunt uer quicquid circa scythiam & pontum & septemtrionalem plagam glaciatum & abstrictum est relaxari. Tunc flumina gelata discedere. Tunc obruptas niues soluere. Credibile est ergo frigidus spiritus inde inferri & uerno cælo imisceri. Illud quoq; adiciunt qd non sum expertus: nec experiri cognito. Tu quoq; censeo si uolueris uerum exquirere. niuem ita caue experiaris. Minus algere aiunt pedes eorum qui fixam & duram niuem calcant: q̄ eorum qui teneram & labefactam. Ergo si non metiuntur: quicquid ex illis septemtrionalibus locis iam disturbata niue & glacie frangente se fertur: id meridianæ partis tepentem iam humidumq; aera alligat & perstringit. Itaq; cū pluuiæ futura erat grando fit iniuria frigoris. Non tempero mihi quominus omnes nostrorum ineptiam proferam quosdam peritos obseruandarum nubium esse affirmant & prædicere cum grando uetura sit. Hoc intelligere usu ipso potuere cum colorem nubium notassent: quoniam grando totiens insequæbat illud incredibile cleonis fuisse publicæ præpositas calazophilas speculatores futuræ grādinis. Hi cum signū dedissent adesse iam grandinem. Quid expectas ut homines ad penulas discurrerēt aut ad scoræas. Immo pro se quisq; alius agnum immolabat alius paulum. Protinus ille nubes alio declinabant. Cum aliqd gustasset sanguis. hoc rides. Accipe quod rideas magis. Siquis nec agnum nec pulum habebat: quod sine dāno fieri poterat manus sibi afferebat. Et ne tu auidas aut credules existimes nubes digitum suū bene acuto graphio pungebat & hoc sanguine litabat. Nec minus ad huius agello grādo se uertebar q̄ ab illo i quo maioribus hostiis exorata erat. Rationem huius rei quidam quærunt alteri ut homines sapientissimos decet. Negat posse fieri ut cum grandine aliquis paciscatur & tempestates munusculis redimant: quamuis munera & deos uincant: alteri suspicari ipsos aiunt esse in ipso sanguine uim quandam potentia auertenda nubis ac repellenda. Sed quomodo intam exiguo sanguine potest esse uis tanta ut in altum penetrer: & illam sentiant nubes. Quanto expeditius erat dicere. Mendacium & fabula est. At cleone iudicia reddebant in illos quibus delegata erat cura prouidenda tempestatis: quod negligentia eorum niues uapulassent aut segetes procidissent. Et apud nos in duodecim tabulis cauetur. ne quis alienos fructus excantasset. Rudis adhuc antiquitas credebatur & attrahi imbres cantibus & repelli: quorum nihil posse fieri tam palam est ut rei causa nullius philosophi schola intranda sit. Vnam rem ad hoc adiciam & fauere: ac plaudere te iuuabit. Aiunt niuem in ea parte aeris fieri quæ prope terras est. Hanc enim habere caloris ex quatuor causis. Vna q̄ omnis terrarum euaporatio. Cum multum i se feruidi aridq; habeat hæc est calidior q̄ recentior. Altera q̄ radii solis a terra resiliunt & in se currunt. Horum duplicatio proxima quæ a terris calefit. Quæ ideo plus habent temporis. quia solem bis sentiunt. Tertia causa est: q̄ magis superius perflantur. at quæcunq; depressa sunt: minus uentis uerberantur. Accidit his ratio Democriti. omne corpus quo solidus est. hoc calorem citius concipit & diutius seruat. Itaq; si in solem posueris æneum uas & uitreum & argenteum: æneo citius calor accedit diutius herebit. Adicit deinde quare & hoc existimet fieri. his inquit corporibus quæ duriora & pressiora sunt: necesse est minora foramina esse & tenuiorem

in singulis spūm. Segitur ut quēadmodū minora balnearia & minora foramina citius calefiscunt, sic hac foramina esse occulta & oculos effugientia & celerius feruorē sentiāt: & pp easdē angustias q̄qd receperūt tardius reddant. Hęc lōge pręparata ad id pducūt, de quo nūc quærīt. Oīs aer quo ppior ē terris: hoc crassior. Quēadmodū ī aqua & in oī humore sex una est: ita in aere spississima quęq; descēdūt, lā aut pbatum ē oīa quo crassioris solidiorisq; materię sunt hoc fidelius custodire calorē receptū, sed æditior aer quo lōgius a terrę colluuiē recessit, hoc sincerior puriorq; ē. Itaq; solē nō retinet sed uelut pinane trāsmittit. ī minus calefit. Contra aut qdā aiūt cacumīa mōtiū hęc calidiora esse debere: quo ppiora foli sunt. Qui mihi uident errare q̄ apēnīnū & alpes & alios mōtes ob eximiā altitudinē: ī tātū putāt crescere: ut illoz magnitudo sentire solis uicinīā possit. Excelsa sunt ista q̄diu nobis cōparāt. At uero ut ad uniuersum respexeris manifesta ē oīum humilitas. Inter se uicunt & uincūt. Ceterę ī tātū nihil attollit ut collatiōe totius nullā sit uel maximis portio. Quod, nisi sub interrogatiōe eēt nō dicerē totū orbē terrę pilā eē. Pilę pprietās ē cū æq̄litate qdā rotūditas ad æq̄litate ducta. Hęc at accipe quā uides in lusoria pila. Nō multū illi cōmissurę & rimę eaz nocēt: quo minus par sibi ab oī parte dicat, quō in hac pila: nihil illa īterualla efficiūt ad speciem rotūdi. sic nec uel ī uniuerso qdē orbe terrę æditi montes quozq; altitudo totius mundi collatiōe cōsumit. Qui dicit altiorē mōtē q̄ solē pprius excipiat: magis calere debere. idē dicere pōt lōgiorem hoīem citius q̄ pusillū debere calefieri: & caput eius q̄ pedes. Atq; q̄squis mūdū mēsurā suā existimauerit: & terrā cogitauerit tenere pūcti locū, itelligit nihil ī illa posse ita emīnere ut cęlestia magis sentiat uelut ī ppīquū illis accesserit. Mōtes isti quos suspicimus & uertices æterna niue obsessi nihilominus ī imo sunt & pprius qdē soli mōs q̄ campos aut ualles. Sed sic quō ē pilus pilo grossior: arbor arbore: & mons monte maior eē dicī. Istos nō & arbor: & alia magis q̄ alia dicent uicinīa cęlo qd̄ falsum ē: q̄a inter pusilla non pōt eē magnū discrimīnē: nisi dum iter se cōparant. Vbi ad collatiōē īmēsi corporis uētum est nihil īterest quātum sit alterz altero maius: q̄a ēt si magno discrimine: tamen minīa uicunt. Sed ut ad ppositum reuertat pp has q̄s retuli cās. Plērīq; placuit ī ea pte aeris niuē cōcipi: quę uicinīa terris est: & ideo minus aligari: q̄a minore rigore coit. Nam uicinus aer plus hēt frigoris q̄ ut ī aquā & ībrem transeat: & minus q̄ ut duret ī grandinē. hic medio frigore non nimis ītento niues fiunt coactis aq̄s. Quid istas īngs īeptias: q̄bus litteratior est q̄sq; non melior tam operosę persequeris. Quomodo fiant niues dicis cum multo ad nos dici a te p̄tineat quare emēdę nō sint niues. Haha. iubes mentē cum luxuria litigare. Quotidianū istud & sine effectū iurgīū ē litigemus tamen ēt si superior futura ē: pugnātes & reluctātes uincat. Hanc ipsam īnspectionē naturę nihil iudicas ad id qd̄ uis cōferre. Cum q̄rimus quomodo nix fiat & dicimus illā pruinę similem habere naturā: plus illi spūs q̄ aquę īesse non putas exprobari uel cū emūt aquā turpe sit sine aq̄ qdē emūt. Nos uero q̄ramus potius quō fiāt niues: q̄ quō seruāt: quoniā nō cōtenti uina diffundere uerana p̄ sapores æstatēq; disponere iuenimus quō isti paremus niuē: ut ea æstatē euiceret & cōtra anni feruorē defenderēt loci frigore. Quid hac diligētia cōsecuti sumus? Nēpe ut gratuitā mercem uir aquā nobis dolet: q̄ spūm: q̄ solē emere nō possumus. Quod hic aer ēt delicatis diuitibusq; ex facili nec emptus uenit. O q̄ nobis male ē: q̄ q̄qd a regē natura ī medio relicū ē. Hoc q̄ illa fluere & parere oībus uoluit: cuius haustu uitę publicū fecit. Hoc q̄ tā hoī q̄ feris auibsq; iertissimis aīalibus ī usum large ac beate pfundit: cōtra se īgeniosa luxuria redegit ad p̄cium. Adeo nihil pōt illi placere nisi chagz. Vnum hoc erat quod diuites ī æquū turbe deduceret: quo nec posset antecedere paup̄imum. Illi cui diuitię molestę sunt: excoītatū ē quēadmodum ēt capet aq̄ luxuriā. Vnde ad hoc pūctū sit ut nulla nobis aq̄ satis frigida uideret: q̄ flueret dicā. Quādiu sanus & salubris cibi capax stomachus ē: īpleturq; nō p̄mit. Naturalibus fomentis cōtētus ē. Vbi quotidianis cruditatibus nō t̄pis æstus sed suos sentit. Vbi ebrietas cōtinua uisceribus īsedet & p̄cordiale ī qd̄ uertit torret: aliqd̄ necessario q̄rit quo æstus ille frāgatz q̄ ipsi aq̄s īcalefcit: remediū īcitāt. Itaq; nō æstate tātum: sed mediā hyemē niuē hac cā bibunt. Quis huius rei cā: nisi ītestinum nauilū & luxu corrupta p̄cordia? Quibus nullum īteruallū unq̄ quo ītergescerēt datū ē: sed prādia cōenis usq; ī locē pducis ī gesta sunt: & distētos copia ferculozq; ac uarietate cōmestatio altius mersit. Deinde nūq̄ iter missa ītēperātia q̄qd ante deduxerat efferauit: & ī desiderium sp̄ noui rigoris accēdit. Itaq; quīs cōenatio nē uelis ac specularibus muniāt & igne multo domēt hyemē: nihilominus stomachus ille solutus & æstus suo lāguīdus q̄rit aliqd̄ quo erigat: nā sicut aio relictos stupētesq; frigida spargimus: ut ad sensum sui redeant: ita uiscera istozq; itus torpētia nihil sentiūt nisi frigore illa uehemētiorē peruseris. Inde ē īnq; q̄ ne niue cōtēti sunt: sed glaciē uelut certior illi ex solido rigor sit: exgrūt: ac sępe repetitis aq̄s diluūt. Non q̄ ē summo tollit sed magis hēat: & p̄tinacius frigus ex abdito effodit. Itaq; ne unum qdē eius ē p̄cium sed habet īstiores aq̄ & annonā p̄ pudore uariā. Vnguētarios lacerā mōiū urbe expulere: & ppere cedere finibus suis iusserunt: q̄a oleum disperdēt. Quid illi ī uiderent reponēdā niuis officinas & tot iumenta deportādę aq̄ defernētiā: cuius calorē saporeq; paleis q̄bus custodiunt īgnat. At diū bene q̄ facile ē extingere fīrmā sanā: sed qd̄ sentitē possunt emortuę fauces & occulatę tibi ardētibus. Quēadmodum nihil illi satis frigidū: sic nihil calidū est. Sed ardētes boletos: & raptim īdumentis suo mersatos dimittūt p̄nc fōmātes quos de īnde restituant nīuatis porcionibus. Videbis īnq; quosdā graciles: & pallido faciliq; circumdatos pallentes & agros: non sorbētes solum nīum sed ēt cē & frustra eius ī cyphos suos diicere iter ipām bibēdi mōrē. Sibi istā eē putas. Febris ē. Et qdē eo acrior q̄ non tactū uenag: nec ī cutē effuso calore deprahēdis. Sed cor ipsum excoīt luxuria īuictum malum: & ex molli fluido dūgatz atq; pauēs. Non itelligis oīa consuetudie uim suam perdere. Itaq; nix ista ī qua ēt tam natatis eo peruenit usū & ad quotidianam stomachi seruitutem ut aquę locum obtineat aliqd̄ adhuc quærīt illa frigidus q̄a pro nihilo est familiaris rigor.

Lucii Annei Senecæ cordubensis naturalium liber quintus: in quo de uetis & aeris motu agit. Foeliciter incipit.

Entus est fluens aer. Quidam ita diffiniunt, uentus est aer fluens in unam partem. Hæc diffinitio uideatur diligentior: quia nunquam aer tam immobilis est ut non in aliquo sit agitatiōe. Sic tranquillū mare dicitur non cum leuiter commouetur: nec in unam partem inclinatur. Itaque si legeris cum placidum uentis stare mare, scito illud non stare: sed succuti leuiter & duci, tranquillū est quia nec hoc nec illo impetu capiatur. Idem & de aere iudicandum est & non esse unquam immobilem et si quiescit sit. Quod ex hoc intelligis licet cum sol in aliquo clausum locum infusus est: uidemus corpuscula minutim aduersa ferri: alia sursum: alia deorsum uarie concurrant. Ergo ut patet diligenter comprehendit quod uult quod dixerit fluctus maris est in unam partem agitatio. Sic in hac re quod cum maxime quærimus non circūscribere quod ita se gesserit ut dicat: uentus est fluens aer in unam partem. Aut aer est fluens impetu. Aut uis aeris in unam partem euntis: aut cursus aeris aliquo concitator. Scio quod responderi per diffinitionem alteram possit. Quid necesse est adiacere te in unam partem fluens aer? Vtique quod fluit in unam partem fluit. Nemo aquam fluere dicit si tantum infra se mouetur: sed si aliquo fertur. Potest ergo aliquid moueri & non fluere & e contrario potest fluere in unam partem. Sed si hæc breuitas satis a calūnia tuta est, hæc utamur. Si uero aliquis circūspectior est uerbo non parcat cuius adiectio cauillatione omnem poterit excludere. Nunc ad ipsam rem accedamus quoniam satis de formula disputatum est. Democritus ait. Cum angustio inani multa sunt corpuscula quod ille athomos uocat sequuntur. At circa getum & placidum aeris statum esse cum in multo inani pauca sunt corpuscula. Nam quemadmodum in foro aut uico quod diu paucitas est sine tumultu ambulant: ubi turba in angustum scurrit, aliorum in alios incidentium nixa fit. Sic in hoc quo circūdati sumus spacio: cum exiguum locum multa corpora impleuerint. Necesse est alia aliis incident & impellant ac repellant implicanturque & comprimantur ex quibus nascitur uentus: cum illa quæ colluctantur incubuere: & diu fluctuata ac dubia inclinare se. At ubi in magna laxitate corpora pauca uersantur: nec anectare possunt nec impelli. Hoc falsum esse uel ex eo colligas licet: quod tunc minime uentus est cum aer nubilo grauis est. At quod tunc plurima corpora: se in angustum contulere: & inde est spissior nubium grauitas. Adice nunc quod circa flumina & lacus frequens nebula est artatis coniunctisque corporibus: nec tamen uentus est. Interdum uero multa caligo effunditur ut conspectum in uicino stantium eripiat, quod non eueniret nisi in paruū locum corpora se multa compellerent. Atque nullum tempus magis quam nebulosum careret uento. Adice nunc quod e contrario uenit: ut sol matutinum aera spissum & humidum ortu suo tetinet. Tunc surgit aura cum datum est laxamentum corporibus: & stipatio illorum ac turba resoluta est. Quomodo inquis ergo uenti fiunt. Quomodo ergo negas fieri? Non uno modo. Alio, nam ipsa magna uis aeris eiicit & ex abdito spirat. Alias cum magna & continua ex imo euaporatio in altum agit: quæ emerferat: imutatio ipsa alicuius mixti in uentum uertitur. Illud enim nec ut credam mihi persuaderi potest. nec ut taceam quod in nostris corporibus cibo sit inflatum: non sine magna narium iniuria emittitur: & uentre interdum cum sono exoneratur: interdum secretius: sic putant & hanc magnam reem naturam alimentam mutare emittere spiritum Bene nobiscum agat: cum quod semper excoquitur. aliquando immunus aliquid timemus. Nunquid ergo hoc uerius est dicere multa ex omni parte terrarum & assidua fieri corpora: scilicet quod cum coaceruata sunt. Deinde extenuari soli ceperint: quia omne quod in angustum dilatatum spatium magis desiderat uentus existit. Quid ergo hanc solam esse causam uenti existio aquarum terrarum euaporationes. Ex his grauitatem aeris. Deinde solui impetu: cumque densa steterant ut est necesse extenuata nituntur in ampliore locum. Ego uero & hæc iudico. Ceterum & illa est longe uerior causa ualentiorque: habere aera naturalem uim mouendi se. Nec aliunde concipere sed inesse illi ut alias rebus. ita huius potentia. An hic existias quidem nobis datas uires esse quibus nos moueremus: aera autem relictum & inertem & inagibilem esse: cum aqua motum suum habeat & uentis quiescentibus: nec enim aliter aëria ædere possent. Muscum quoque innasci agros: & herbosa quædam uidemus summo inatantia. Est ergo aliquid in aqua uitale. De aqua dico. Ignis quoque omnia consumit quædam creat & quod uideri non potest simile ueri: tamen uerum est aëria igne generari. Habet ergo aliquod uim talem aer & ideo modo spissat se: modo expandit se & purgat: & alia contrahit deducit & differt. Hoc ergo interest iter aera & uentum: quod in ter lacum & flumen. Aliquando per se ipse solus causa uenti est. fundes riget aera: & ex deserto coactoque explicatur in uniuersum. De uentis diximus. Nunc iter incipimus illos excutere. Fortasse apparebit quemadmodum fiat: si paruerit quando & unde procedant. Primum ergo ante lucanos flatus incipiamus. Qui aut ex fluminibus: aut ex conuallibus: aut ex aliquo sinu ferunt. Nullus ex his prinax est: si cadit fortiore iam sole: nec fert ultra terrarum conspectum. Hoc uentorum genus incipit: uerum non ultra æstatem durat. Et inde maxime uenit ubi aquarum plurimum & montium est. Plana licet abundent agros tamen caret aura. Hæc dico quod pro uento ualeat. Quomodo ergo talis flatus concipitur quæ greci eucophiam uocant? Quicquid ex se paludes & flumina mittunt: id autem & multum est & assiduū. Per diem solis alimentum est. Nocte exhauritur & montibus inclusum & in unam regionem colligitur. Cum illam impleuit: & iam se non capit: exprimitur aliquo & in unam partem procedit. Hic uentus est. Itaque in eo incipit quo liberior exitus iuitur: & loci laxitas in quam coaceruata decurrat. Huius rei argumentum quærit quo defluat: & in eo potissimum exit ubi plurimum uacui est & magna ac patens cui aera. Adiciunt autem eis stimulos ortus solis: feriēs gelidum aera. Nam et antequam appareat lumine ipso ualeat & nondum quod aera ostendit radios impellit iam tantum lacescit & irritat luce præmissa. Nam cum ipse præsit alia superius rapiuntur: alia finiuntur tempore. Ideo non ultra matutinum illis datur fluere omnis illorum uis conspectu solis extinguatur: etiam si ualentiores flauere. Circa medium tamen diem relanguescunt. nec unquam usque in meridiem aura producit. Alia autem ibecillior ac breuior est prout ualentioribus minoribusue collecta causis est. Quare tamen tales uenti uere & æstatem ualentiores sunt? Leuissimi enim cætera parte anni. nec quod uela impleant surgunt. Quia uer aquosus est: ex plurimis aquis locisque ob humidam cæli naturam: saturisque redundantibus maior euaporatio est. At quare æstatem

æque profundis. Quia post occasum solis remanet diuturnus calor & magna noctis parte perdurat. Qui euocat exurit ac uehemētius trahit. Quicquid ex hiis sponte reddi solet. Deinde nō tātū habet uiriū ut qđ euocauit absumat. Ob hoc diutius corpuscula emanare solita & afflari. Terra ex se atq; humorem mittit: Faciāt uētiū solis ortus nō calore tantū sed ēt ictus. Lux enim ut dixi quæ solē antecedit nōdūm aera calefacit: sed pcutit tantū. Percussus at in latus cedit. Quāq; ego ne illud qđem cōcesserim lucē ipsam sine calore esse: cū ex calore sit. Nō hēt forsītā tātum tpsis q̄tum tactu appareat. Opus tamē suum facit & dēsa diducit ac tenuat. Præterea loca quæ aliq; iniquitate naturæ ita clausa sunt ut solē accipe non possint. Illa quoq; nubila & tristi luce calefiunt: & p diē mīus q̄ noctibus rigēt. Etā nunc calor oīs abigit nebulas & se reperit. Ergo sol quoq; idē facit. Et ideo ut qbusdā uidet idē flatus ē unde sol. Hoc fulmē esse ex eo apparet q natura in oēm pte aeris uehit & cōtra hortū plenis uētis nauigat. Quod nō eueniret si semp uentus ferret a sole. Ethesiæ quoq; quæ in argumētum a qbusdā aduocant non minus ppositum adiuuat. dicam primū qđ illis placeat. deinde cū displiceat mīhi. Ethesiæ inquit hyeme non sunt qā breuissimis diebus sol definit prius q̄ frigus euincat. Itaq; niues cōponunt & durāt. Aestate incipiunt flare: cū & longius extendit dies & recti in nos radii dirigunt. Veri ergo simile est: concussas calore magno niues plus humidi efflare. itē terras exoneratas niue: rectasq; spirare libetius. Itē plura ex septentrionali parte cæli corpora exire. & in hæc loca q̄ summissiora ac tepidiora sunt deferri. Sic ipse enim ethesiæ sumere: & ob hoc a solstitio illis insitū est ultraq; ortū caniculæ nō ualēt qā tā multū ē frigida cæli parte. In hac ægestū ē. Ac sol mutato cursu in nostra rector tēdit: & alterā pte aeris attrahit. Aliam uero impellit. Sic ille ethesiæ flatus æstatē fragit & a mēsiū feruētissimog; grauitate defendit. Nūc qđ pmissi dicēdū est: quare ethesiæ nos non adiuuet. Nec quicq; huic conferat causā. Dicimus ante lucē aurā ictari tādē sublidere: cū illā sol attingit. At qā æthesiæ ob hoc fœmniculosi a nautis & delicati uocant. Quod ut ait Gallio: mane nesciunt surgere. Eo tē pore fere incipiūt p̄dire quo ne p̄tinax qđem aurā ē: quod nō accideret si ut aurās ita illos sol cōmoueret. Adice nunc q si tam illis flatus est spatii dicit ac longitudo: & ante solstitiū flaret cū lōgissimi dies sunt & cū maxie niues tabescūt. Iulio mēse iā dispoliata sunt oīa aut certe admodum pauca iacent ad hoc sub niue. Sunt quædā genera uetog; quæ rutæ nubes & in prōnū solutæ præmittūt. Hos græci uētos etnephyas uocāt. Qui hoc ut puto modo fiūt cū magna inæqualitas ac dissimilitudo corpog; q uapor terrenus emit: tit in sublime eat: & alia ex his corporibus sicca sint. Alia hūida. Ex tanta discordia corpog; inter se pugnatū: cū in unū cōglobata sunt: uerisimile ē quāidā causas effici nubes & interualla inter illas relinq; fistulosa & in modū tibiz angusta his interuallis tenuis includit spūs, q maius desiderat spaciū: cū euerberatus cursus pag; libero incaluit. Et ob hoc amplior fit. Scinditq; ingentia & rūpit in uētū q fere procellosus ē. qā supne dimittit & in nos cadit uehemēs & aer: qā nō fufus nec p aptū uenit sed laborat & tunc sibi ui ac pugnat. Hic fere breuis flatus est: qā receptacula nubū p quæ ferebat ac munimēta prūpit. Ideo tumultuosus uenit aliquando non sine igne ac sono cæli. Hii uenti multo maiores diuturnioresq; sunt. Si alios quoq; flatus ex eadē causa ruentes in se abstulere & in unū cōfluxere plures. sicut torrētes modicæ magnitudinis eūt q̄diu separatus suus cursus est. Cū uero plures in se aquas cōuere fluminū istog; ac pereniū magnitudine excedunt. Idem credibile est fieri & in procellis ut sint breues q̄diu singulæ sunt. Vbi uero locauere uires: & pluribus cæli ptribus elisus spūs eodē se cōtulit & impetus illis accedit: & mora facit ergo uentū resolutæ nubes: quæ plurimis modis soluunt. Nōnunq; cōglobationē illā spūs rūpit: nōnunq; in clusi & inexitū nitētis luctatio. Nōnunq; calor quē modo sol fecit: modo ipsa annectario magnog; inter se corpog; attritus. Hoc loco si tibi uidet quæri pōt cur turbo fiat q euenire in fluminibus solet ut q̄diu sine impedimento ferunt: simplex & rectū illis intersit. Vbi incurrere in aliqđ saxū ad latus ripæ pminēs retorqueant: & in orbē aquas sine exitu flectāt: ita ut circūlata inter se sorbeant & uerticē efficiāt. Sic uentus q̄diu nihil obstitit uires suas effundit. Vbiq; aliquo p̄mōtorio repulsus est: aut locoq; cōcūtiū in canalē deuexu tenuēq; collectus sapius in se uolutatus: similēq; illis quas diximus conuerti aq; facit uerticem. Hic uētus circūactus & eūdē ambiēs locū: ac se ipsa uertigie cōcitas turbo ē. Qui pugnatior si ē ac diutius uolutatus inflamat & efficit quē. Postera græci uocāt. hic est igneus turbo: hii ferre oīa picula uēti erupti de nubibus p̄dunt qbus armenta rapiant & totæ naues in sublime tollant. Etā nunc qdā uēti diuersos se se pugnat & impulsu aera in alias quoq; ptes quas inq; ipsi inclinauere dispergunt. Illud quoq; dicam quod mihi occurrit quēadmodū stillicidia quis iā inclinet se & labant: nōdū tamē efficere lapsum. sed ubi plura coire & turba uires dedit: tūc fluere & ire dicunt. Sic q̄diu leues sunt aeris motus agittri pluribus locis: nō dū uētū ē: tūc esse incipit. Cū oēs illos miscuit & i unū ipetum cōtulit. Spiritū a uēto modus separatus: uetior. n. spūs uētus ē. iucē spiritus leuiter fluēs aer. Repetā nunc qđ in primo dixerā edi e specu uētos recessuq; interiore terraz. Nō tota solido cōtextu terra in unū usq; fundat: sed multis ptribus caua: & cæcis suspēsis latebris alisq; hēt inania sine humore. Ibi etiā si nulla lux discrimē aeris mōstraret dicā tamen nubes nebulasq; in obscuro cōsistere. Nā ne hæc qđ sup terras qā sunt uidet. Illic quoq; nihil mīus ob id sint q nō uident flumia. Illic scias licet nostris paria sublabi alia leuiter ducta. Alia in cōtragosis locis præcipitudo sonātia. Quid ergo: nō illud æque dabis esse aliquos & sub terra latus: & qdā aq; sine exitu stagnare: q si ita sunt necesse & illud aera onerari oneratū q incubere & uētū p̄pulsu suo concitare. Et exilis ergo subterraneis nubibus sciēmus nutriri iter obscura flatus cū tātū uiriū fecerit: q̄to aut terræ obstātia auferat aliqđ aptū ad hos efflatus iter occupet: & p hāc cauernam in nostras sedes efferant. Illud uero māifestū ē magnā sub terris uim sulphuris: & aliog; nō minus ignē alētiū p hāc loca cū se exitū quærēs spūs tor sit accēdat flāmā ipso obstrictu necesse ē. Deide flāmis latius fufus ēt si qđ ignauī aeris erat extenuatum mo

ueri & uia cū fremitu uasto atq; ipetu quærere. Sed hoc diligētius p̄lequaricū quærā de montibus terra.
Nunc mihi perm̄tte narrare fabulā. Asclepiadotus auctor est. Demissos q̄ plurimos a Philippo i metallo
antiquū olim destitūtū: ut exploraret quæ ubertas eius esset: q̄s status: an aliqd futuris reliqueret uetus aua-
ria: descēdit illos cū lumine & multos durasse dies: deinde lōga uia fatigatos uidisse flumina ingentia: &
cōceptus aquarū inhærentiū uastos pares nostris: nec oppressos q̄dem terra sup̄minente: sed liberā laxita-
tis: nō sine horrore uisos. Cum magna hæc legi uoluptate. Intellexi enim seculum nostrum in nouis uitiis
sed iam ante antiquitus traditis laborare: nec nostra ætate primū avaritiā: uenas terrarū lapidumq; rimo-
rā in tenebris male obstrusa quærissē. Illi maiores nostri quos celebramus laudibus quibus dissimiles er-
mus nos esse spe ducti: montes ceciderunt & supra lucrum sub ruina steterūt. Ante Philippum macedonē
reges fuere: q̄ pecuniam in altissimis usq; latebris sequarēnt & recto spiritu liberoq; in illos se demitterent
specus: in quos nullū noctium dierūq; peruenire discrimen a tergo lucē relinquere. Quæ tanta spes fuit
Quæ tanta necessitas hominem ad sydera erectū incuruauit: & defodit: & in fundū telluris itine mer-
uit erueret aug; nō minore periculo quærēdū q̄ possidēdū. p̄ hoc cuniculos: agit: & circa prædā luculen-
tam incertāq; raptauit. Oblitus dieq; oblitus naturæ: mollioris aqua se euerit. Vili ergo mortuo terrā
grauis est q̄ istis supra quos avaritia ingens terrarū pondus infecit: quibus abstulit cælū: quos in imo illud
malū ubi uirus latitat infodit. Illo descēdere ausi sunt ubi nouā regē positionē terrarū pendētiū habitus nē-
tosq; p̄ centū manare experirent: & aquarū nulli fluentiū horridos fontes & altā perpetuāq; noctē. Deide
cum ista fecerint inferos metiuntur. Sed ut ad id de quo agitur reuertar: uenti quattuor sunt in ortum
occasum meridiē: septētrionēq; diuisi. Cæteri quos uariis nominibus appellamus his applicat. Eurus &
aurorā nabatheaq; regna recessit perlidāq; & radiis iuga subdita matutinis. Vesper & occiduq; littoralo-
le tepescunt. Proxima sunt zephyris sithiam septentrionesq;. Horrifer inuasit boreas cōtraria tellus. Nubi-
bus assiduis pluuiarū madescit ab austro. Vel si breuius illos complecti maius in unā tempestatē quod fie-
ri nullo modo potest cōgregentur una eurusq; notusq; ruunt: creberg; procellis africanus & qui locum in
illa rite non habuit aquilo. Quidam illos duodecim faciunt. Quatuor enim cæli partes in ternas diuidit
& singulis uentis binos sub præfectos dant. Hac arte Varro uir diligens illos ordinat: nec sine causa. Nō
eodem semper loco sol oritur aut occidit. Sed alius est ortus occasusq; æquinoctialis. Bis autem æquino-
ctium ē: alius solstitialis: alius hybernus q̄ surgit ab oriente æquinoctiali subsolanus apud nos dicit. Græ-
ci illum epheliotem uocant. ab oriente hyberno eurus exit quem nostri uocauere uulturnum. & Liuius
hoc illum nomine appellat. In illa pugna romanis parum prospera in qua Hannibal circa solem orientem
exercitum nostrum & contra uentū constituit: cū uenti adiutorio ac fulgoris perfrigentis oculos hostiū
necit. Varro quoq; hoc nomen usurpat. Sed & eurus iā ciuitate donatus est & nostro sermone non tanquā
alienus interuenit ab oriente solstitiali excitatū κριεκτον græci appellant. Apud nos sine nomine est. Aeq̄
noctialis occidēs fauoniū mittit quem zephyrum esse dicent tibi: etiā qui græce nesciūt loqui. A solstitiali
occidente chorus uenit: qui apud quosdā ergastes dī. Mihi non uidet̄ q̄ chori uiolenta uis est: & in unam
partē rapax. Ergastes fere mollis est: & tā euntibus cōis q̄ redeuntibus. Ab occidēte hyberno africanus furibū-
dus & ruēs. Apud græcos lips dī. A septentrionali latere summus ē aquilo. Mediuas septentrio. Vnus tar-
chias. Huic deest apud nos uocabulū a meridiano axe euro notus est. Deide nothus latine auster. Deinde
leuconothus: qui apud nos sine nomīe est. Placet aut̄ duodecim uentos esse non q̄ ubiq; tot sint. Quosdā
enim inclinatio terrarū excludit: sed quoniā plures nūq; sunt. Sic casus sex uidemus. nō q̄ oē nomē sex re-
cipit: sed q̄ nullū plures q̄ sex. Qui duodecim uentos esse dixerūt hoc secuti sunt totidē uentorū esse quot
cæli discrimina. Cælū enim diuidit in circulos quinq;: qui per mundi cardines eunt. Est septentrionalis:
Solstitialis: Aequinoctialis: Brumalis: & contrarius septētrionali. His sextus accedit q̄ superiorem partem
mundi ab inferiore secernit. Ut scis enim dimidia pars mundi semper supra. dimidia infra est. Hæc lineam
quæ inter aperta & occulta est græci orizonta uocāt: nostri finitorē dixere. Alii finietem. Adiciendus est
adhuc meridianus circulus: qui orizonta rectis angulis secat. Ex his quidam circuli in transversa currūt
& alios interuentu suo scindūt. Necesse aut̄ est tot aeris discrimina esse quot partes. Ergo orizon siue finie-
ns circulus quinq; illos orbes quos modo dixi fieri & efficit decem partes. quiq; ab ortu: q̄q; ab occasu.
Meridianus circulus qui in orizonta occurrit regiones duas adiicit. Sic duodecim aer discrimina accipit
& totidem facit uentos: q̄dam sunt quorūdā locorū proprii: qui non transmittūt: sed in proximum ferūt.
Non est illis a latere uniuersi mundi impetus. At apulus apuliā infestat. Calabriam iapix. Athenas seyon
Paphiliam chagneus: galliā circius cui ædificia quassanti tamē incolæ gratias agunt: tanq̄ salubritatē cæli
sui debeant ei. Diuus certus Augustus tēplū illi cū in gallia moraret̄ & uouit & fecit infinitū est si singulos
uelim prosequi. Nulla enim propemodū regio est quæq; non habeat aliquē statū ex se nascentē & circa se
cadētē. Inter cætera itaq; prouidentia op̄a: huc quoq; aliquis ut dignū admiratione suspexit. Non enim
ex una causa uentos aut iuenit aut per diuersa disposuit. Sed primum ut aera nō sineret pigrescere: sed ass-
dua uexatione utilē redderet uitaleq; tractaturis. Deinde ut imbres terris subministraret idēq; nimios cō-
pescerēt. Nā mō adducūt nubes mō deducūt ut per totū orbē pluuiæ diuidi possent. In italiā auster p̄-
lit. Aquilo in africā reicit. Ethesiæ nō patiūt̄ apud nō nubes cōsistere. Idē p̄ totā indiā & æthiopiā cōm-
is per id tempus aq̄s irrigāt. Quid q̄ fruges percipi nō possunt nisi flatu superuacua & mixta seruatis cō-
tilarent nisi eēt quod segetem excitaret: & latetem frugem ruptis uelamētis suis quæ sollicolos agricola-
uocāt adaperirent. Quid quod omnibus inter se populis commerciū dedit & gentes dissipatas locis mi-
scuit. Ingēs naturæ beneficiū: si illud i iniuriā suā nō uertat hoīum furor. Nūc q̄ de cæsare maiore mōlo

dicatam est: & a Tito Livio positū i i certo ēē: utrum illum magis nasci reipublicā profuerit, dici ēt de uē-
ris potest. Adeo q̄q̄d ex illis utile & necessarium est non pōt ex his repensari quā in p̄niciē suā generis hu-
mani demētia excogitat. Sed nō ideo nō sunt ista naturā bona si uitio male utentiū nocēt. Non i hoc pro-
uidētia ac dīspōsitōr ille mūdi deus: aera uētis exercēdū dedit: & illos ab oī parte ne qd esset situ squalidū
effudit ut nos classes partem freti occupaturas cōpleremus milite armato: hostē i mari aut post mare inq̄-
remus. Quā nos demētia exagitat: & i mutuū cōponit exitiū. Vela uentis damus bellū paraturi: & piclita
mar periculi cā. In certā fortunā expimur uī tēpestatum nulla ope humana supabilem mortem sine spe se-
pulturā. Nō erat tanti si ad pacem p̄ ista ueheremur. Nunc equalerimus tot scopulos latentes & isidias ua-
dōsi maris cū effugerimus procellosos desup montes p̄ quos prāces in nauigantes uentus impingit: cū i/
uolutos nūbilo dies & nimbis ac tonitruis horrendas noctes cum turbinibus diuulsa nauigia: q̄s erit hu-
ius laboris ac mētus fructus? Quis nos fessos tot malis portus excipiet? Bellū: & obuius i luttore hostis:
& trucidandus genus tractareq̄ magna ex parte uictorem: & antiquaq̄ urbū flāmam. Quid i arma cogi-
mus populos? Quid exercitus scribimus directuros aūē i mediis fluctibus? Quid maria inq̄etamus? Pa-
rū uidelicet ad mortes nostras terra late patet. Nimis delicate fortuna nos tractat. Nimis dura debet nobis
corpora foelicē ualitudinem. Non depopulatur nos casus icurrens. Emeriti cuiq̄ annos suos ex commodo
licer & ad senectutem decurrere. Itaq̄ eamus i pelagus & uocemus i nos fata cessantia. Miseri qd quāritis
mortem quā ubiq̄ sup̄est. Patet illa uos & ex lectulo sed inocētes petat: occupauit uos in uestra domo: sed
occupet nullum molientes malum. Hoc uero qd aliud q̄s dixerit q̄ isaniam circumferre pericula & ruere
ignotos initium sine iniuria occurrentia deuastātē ac ferarum more occidere quā non oderis. Illis tamen
in ultionem: aut ex fame morsus est. Non sine ulla parsimonia nostri alieniq̄ sanguinis mouemus malū:
nauigia deducimns: salutem committimus fluctibus: secundos optamus uentos quorum foelicitas est ad
bella p̄ferri. Quousq̄ nos malos mala nostra rapuerit. Pax est inter orbem suum furere. Sic perlarum rex
stolidissimus i grācia traiecit: quem exercitus non uincit cum ipe uerit. Sic Alexander alterior bac̄tris &
idīs uolet quārerē qd sit ultra magnum mare: & idignabitur aq̄d ēē ultimum sibi. Sic partis auaritia cras-
sum dabis. Non horrebit reuocantis diras tribui: non tempestates longissimi maris: non circa eufratem
prāfaga fulmina & deos resistentes per hominis & deoq̄ iras ad aurum ibit. Ergo non merito q̄s dixerit
regē naturam melius acturam fuisse nobiscum: si uentos flare uetisset: & i alto discursu furentium in sua
quāq̄ stare iussisset. Si nihil aliud certe suo q̄q̄s tantum hac suoz malo nascere. Nunc pax i domestica.
Externis quoq̄ laborādum ē. Nulla terra tā lōge remota est: quā nō emittere aliquod suū malum possit.
Vnde scio an nūc aliqd male gētis in abdito dominus. fortunā indulgentia tūmēs nō cōtineat inter termi-
nos arma: san paret classes ignota moliens. Vnde scio hic mihi an ille uētus bellū inuehet? magna pars erat
pacis humanā maria p̄cludi. Nō tātum ut paulo ante dicebā q̄ri possumus de auctore nostri deo si benefi-
cia eius corrūpimus & ut eēnt cōtraria efficiamus. Dedit ille uentos ad custodiendā celi terrarūq̄ tēperie:
ad euocādā sup̄primēdāq̄ aq̄s: ad alendos satoz atq̄ arborz fructus: quos ad maturitatem cū aliis causis
adducit ista iactatio attrahens cibū i summa & ne torpeat pmouens. Dedit uentos i ultraiora noscenda
fuisse. nīperitū aīal & sine magna expiētia regē homo si circūscribere naturalis solis sine. Dedit uētos ut
cōmoda cuiusq̄ regiōis fierent cōmunia: nō ut legiōes egtemq̄ gestarent: nec ut p̄nitiosa gentium arma
trāsueherent. Si beneficia nature utentiū prauitate p̄pendimus nihil nostro malo accepimus. Cui uidere
expedit. Cui loq̄? Cui nō uita tormentum est. Nihil inuenies tā manifestā utilitatis qd nō in contrarium
trāseat culpa. Sic uētos quoq̄ natura bonos futuros iuenerat: ipsi illos cōtrarios fecimus. Oēs in aliqd nos
malum ducū. Nō eadē ē his & illis cā soluendi: sed iusta nulli. Diuersis tamē irritamentis: ad tentandum
ire ipellimus. Itaq̄ alicui uitio nauigat. Egrege Plato dixit q̄ nobis circa exitū iam testium loco dādus est:
minima esse q̄ hoies emāt iura. Immo Lucillī charissime si bene illoz furorem existimaueris: idēst nostrū
(in eadem enim turba uolutamur) magis irridebis cum cogitaueris in te parari in aqua uita consumitur.

Lucii Annei Senecae cordubensis Naturalium liber sextus in quo de terramotu inuestigat incipit.

Ompeios celebrē cāpaniā urbē: q̄ ab altera parte surētini scabianūq̄ littus: ab altera her-
culanēse cōueniūt mare ex apto cōductū ameno sinu cigit: cōsedisse terramotu uexatis q̄
cung adiacebāt regiōibus Lucillī uiroz optiē audiuius. Et qdē diebus hybernīs quos
uocare a tali piculo maiores nostri solebāt p̄mittere. Nonis februariis fuit motus Regulo
& Virgilio cōsulibus: q̄ cāpaniā nūq̄ securā huius mali: indēnē tamē & totiēs defuētā mo-
tu: magna strage uastauit. Nā herculanēsis oppidi pars ruit: dubiaq̄ stāt ēt q̄ relicta sunt.
Et nuceruoz colonia ut sine clade ita nō sine q̄rela est. Neapolis quoq̄ priuatim multa publice: nihil amī
sit leuiter ingenti malo p̄stricta. Villā uero pruptā passim sine iniuria tremuere. Adificiis his illa sexce-
tagz ouīz gregē exaiatū & diuersas statuas motā post hoc mentis alquos atq̄ ipotentes sui errasse. Quoq̄
ut cās excutiāus & p̄positi opis cōtextus exigit & ipe in hoc t̄pus congruens casus. Quārenda sunt tepidis
solatia & demendus ingens timor. Quid n. cuiq̄ satis tutū uideri pōt si mundus ipe cōcutit & partes eius
solidissimāz labāt. Si qd unum imobile est i illo fixūq̄ ut cuncta i se itenta sustineat fluctuat si qd p̄prium
hēt terra p̄didit stare ubi tādem resident motus n̄si. Qd corpora receptaculum iuenient? Quo sollicita cō-
fugient si ab uno moctus nascit & funditus trahit. Cōsternatio oīum est: ubi testa crepuere & ruina signū
dedit. Tunc p̄ceps q̄q̄ se p̄ripit & poenates suos deserit: ac se publico credit. Quā latebrā p̄spicimus q̄ au-
xilium si orbis ipse ruinas agitet. si hoc quod nos tueretur ac sustinet supra quod urbes sita sunt quod fun-
damentum quidam orbis esse dixerunt ac titubat? Quid tibi esse non dico auxiliū atq̄ solatii potest ubi

timor fugā perdidit? Quid est inq̄ satis munitū? Quid ad tutelā alterius ac sui firmū? Hostē muro repel-
lā prupte altitudinis castella uel magnos exercitus difficultate aditus morabunt. A tēpestate nos uidet
portus. Nimboꝝ uim effusam & sine fine tantes aquas tecta propellūt: fugientes nō sequit̄ incendium
aduersus tonitrua & minas celi subterraneæ domus & in altū specus remedia sunt. Ignis ille cælestis nō
transuerberat terram: sed exiguo eius obiectu retūdit. In pestilentia mutare sedes licet. Nullum malū sine
effugio est. Nunq̄ flumina populos peruserūt. Pestilēs cælū exhaustit: urbes non abstulit. Hoc malum latū
sine patet ieuitabile auidū publice noxium. Non enim domos solum aut familias aut urbes singulas hau-
rit gentes totas: regiones submergit. & modo ruinis operit modo in altam uoraginem condit. At ne id q̄
dē relinquitur. Ex quo apparet q̄ non est saltem fuisse sed supra nobilissimas urbes: sine ullo uestigio
prioris habitus solum extrundit. Nec defunt qui hoc genus mortis magis timeant: quo in abrupto cū sedi-
bus suis eunt: & e uiuorum numero uiui auferunt tanquā non omne fatum ad eundem terminū ueniat.
Hoc habet inter cætera iusticiæ suæ naturā præcipuum q̄ cū ad exitū uerū est: omnes i quo sumus. Nihil
itaq̄ interest utꝛq̄ me lapis unus elidat: an monte toto præmar. Vtꝛq̄ supra me domus unus onus ueniat
& sub exiguo eius cumulo ac puluere expirē. An totū caput meū terræ orbis abscondat: in lucē hunc & in
aperto spūm reddā an in uasto terræ dehiscētū sinū. Solus in illud pfundum cū magno comitatu popu-
loꝝ cōcadentium ferar. Nihil itē est mea quantus circa mortē meā tumultus sit. Ipsa ubiq̄ tātundē ē. Pro
inde magnum sumamus aiūm: aduersus istā cladē: quæ nec euitari nec prouideri pōt. Delinamus audire
istos q̄ cāpaniæ renūciāuerē quicq̄ post hunc casum emigrauerunt negantq̄ ipsos unq̄ in ipsam regionē
accessuros. q̄s enī illis promittet melioribus fundamētis: hoc aut illud solum stare. Omnia eiūdem sortis
sunt & si nondū mota tamē mobila: hunc fortasse in quo securius cōsistis locum hæc nox aut hic ante no-
ctē dies scindet. Vnde scias an melior eoz locoz conditio sit in q̄bus iam uires suas fortuna consumpsit. &
quæ in futurę ruina sua fulta sunt. Erramus enim si nullam terræ partē exceptā imūneq̄ ab hoc peri-
culo credimus. Omnes sub eadē iacēt lege. Nihil ita ut immobile esset natura concepta: alia tēporibus aliis
cadunt. Et quēdam modū in urbibus magnis. nunc hæc domus: nūc illa suspēdit. Ita in hoc orbe terræ: nūc
hæc pars facit uitium nunc illa. tyros aliquando infamis ruinis fuit. Asia duodecim urbes simul perdidit
anno priore in achaia & macedonia. Quæcunq̄ enim ista uis mali quæ icurrit. nunc cāpaniam ledit cir-
cuit fatum: & siq̄ diu præterit repetit. Quædā rarius sollicitat sæpius quædā nihil immune esse & innox
sinit. Non hoies tantum quæ breuis & caduca res nascimur urbes orbisq̄ terræ & littora: & ipsū mare
in seruitutem fari uenit. Nos tamen nobis permansura promittimus bona fortunæ & foelicitatem: cuius
ex omnibus rebus humanis uelocissima est leuitas habituram in aliquos pondus moram credimus. Et p
petua sibi omnia promittentibus in mentem non uenit: id ipsum supra quod stamus stabile non esse. Neg
enim cāpaniæ istud aut achaia. sed omnis soli uitium est male coherere. & ex causis pluribus solui & sum-
ma manere partibus ruere. Quid ago? Solatium aduersus pericula dare promiseram. Ecce undiq̄ timē
da pronuncio. Nego quicq̄ esse quietis æternæ quod perire possit & perdere. Ego uero hoc ipsum solatii
loco pono & quidem ualentissimi. Quādoq̄dem sine remedio timor stultis est. ratio terrorem prudenti-
bus excutit. Imperitis magna sit ex desperatiōe securitas. Hoc itaq̄ generi humano dictū puto: q̄ illis sub
dita captiuitate regē iter ignes & hostem stupētibus dictū est. Vna salus uictis nullā sperare salutē. si uultis
nihil timere cogitare omnia esse timēdā: circūspicite q̄ leuib⁹ causis discutiāmur. Non tibus uobis nō ti-
mor. non uigilia. non somnus: sine mensura quadā salubria sunt. Iam itelligis nugatoria esse nostra. & im-
becilla corporis: fluida nō magis perditione uel molitione perdēda. Sine dubio id unū periculi nobis ef-
fet q̄ tremuit terra: q̄ subito dissipantur: ac superposita deducūt. Magni se existimant: qui flumina & mo-
tus terræ hyatusq̄ formidāt. Vult ille imbecillitatis suæ cōscius timere picturā: ita uidelicet nati sumus
tā foelicia sortiti membra & in hac magnitudinē creuimus. & ob hoc nisi mundi partibus moris nisi cælū
conuerit. nisi terra subsederit perire non possumus. Vngacula nos & ne totius q̄dem dolor: sed aliqua a la-
tere eius scissura cōficit. Et ego timeā terras tremētes quæ crassior salina suffocant. Ego extimescā emotum
sedibus suis mare & ne æstus maiore q̄ soleat cursu plus aquæ trahens superueniat cū quosdā stragulaue-
rit potio male lapsa per fauces. Quā stultū est mare horrere cū scias stillicidio perire te posse. Nullum
maius solatiū mortis quā ipsa mortalitas. Nullum autē oīum istoz quæ extrinsecus terrent q̄ q̄ inume-
rabilia pericula in ipso sinu sint. Quid enī dementius q̄ ad tonitrua succidere & sub terrā correpere fulmi-
nū mœtu. Quid stultius q̄ timere mutationē aut subitos mōtiū lapsus & irruptiones maris extra lictus esse
cti cū mors ubiq̄ præsto sit & undiq̄ occurrat. Nihilq̄ sit tā exiguū q̄ nō in perniciem generis hūani satis
ualeat. Adeo non debēt nos ista confundere: tanq̄ plus in se mali habeāt q̄ uulgaris mors. Vt cōtra cum sit
necessariū e uita exire: & aliquādo emittere aiām maiore perire ratione uiuet. Necesse est mori ubicunq̄
quādoq̄ sit licet ista humus & se teneat suis finibus nec ulla factet iniuria supra me q̄dōq̄ erit. Interest ex
go illa mihi an ipsa se mihi imponat. Deducit igenti potentia. nescio cuius mali rūpit: & me imēsam alti-
tudinē adducit. Quid porro? Mors leuior in plano est. Quid habeo quod quærat. si regē natura non uult
iacuere ignobili lecto. si mihi inicit sui partē. Egregie uagellius meus in illo iclyto carmina. Si cadendū ē
ingit mihi cælo cecidisse uelim. Idē licet dicere. Si cadendū est: cadā orbe cōcussio. Non quia fas est optare
publicā cladē sed quia igens mortis solatiū ē: terrā quandoq̄ uidere mortale. Illud quoq̄ proderit præse-
mere animo nihil hōꝝ deos facere: nec ita minimū aut cælū cōuerti: aut terrā. Suas ista causas habent nec
ex imperio sæuūt: sed quibusdā uitii ut corpora nostra turbant: & tunc cum facere uident iniuriam acci-
piunt. Nobis autem ignorātib⁹ ueꝛq̄ omnia terribilia sunt: utpote quoꝝ mœtum raritas auget. Leuior

accidit familiaria & ex in solido formido ē maior. Quare at quicq̃ nobis insolitū est: quia naturam oculis non ratione comprehendimus: nec cogitamus quid illa facere possit: sed tantū qd fecerit. Damus itaq; hu-
 ius negligētiæ poenas: tanq̃ nouis territi: cū illa non sint noua: sed isolita. Quid ergo? Non religionē incu-
 rit mētibus & qdē publice siue deficere sol uisus est: siue luna cuius obscuratio frequētor: aut parte sui aut
 tota delinuit: lōgeq; magis illa acta in transuersum faces: & celi magna pars ardes & crinita sydera: & plu-
 res solis orbes & stellæ p̃ diem uisæ: subitq; trāscursus igniū multa post se lucē trahētiū: nihil horū sine ti-
 more miramur: & cū timidi sit causam nescire nō est tātū scire ne timeas. Quāto satius est cās ingredi: &
 quid toto in hoc itentū aīo: Neg; enim illo qd inueniri dignius potest: cui se nō tātū cōmodet sed imperi-
 dat. Quæramus ergo qd sit quod terram ab īfimo moueat: qd tanti molem ponderis pellat. quid si illa
 ualētius: qd tantum onus ui sua labefactat: cur modo tremat: modo laxata subsidat. Nunc in partes diuisa
 discedat & alias interuallū ruinæ suæ diu seruet: alias cito cōprimat. Nunc amnes magnitudinis nocte con-
 uertat introitus. Nūc nouos exprimat: aperiat aliquādo aquarū calēriū uenas: aliquando refrigeret: igneq;
 nūq̃ per aliquod ignotū antea montis aut rupis foramē emittat: aliquādo nothos & p̃ secula nobiles com-
 primat. Mille miracula mouet: faciē mutat locis & desert montes. Subrigit plana: ualles exuberat. nouas
 in profundo insulas erigit. Hæc ex quibus causis accidit: digna res est excuti. Quod inquis erit præcium
 opere: quo nullum maius est noscere naturā. Neg; enim quicq̃ habet in se huius materiæ tractatio pulchri
 us cum multa habeat futura usui: q̃ q; hominem magnificentia sui detinet: nec mercede sed miraculo colli-
 tur. Inspiciamus ergo quid sit propter quod accidant hæc. Quorum est adeo mihi dulcis inspectio quis
 aliquādo de motu terræ: uolumē iuuenis ædiderim. tamē tētare me uoluerim & experiri. Aetas aliquid
 nobis: aut ad sciētiā: aut certe ad diligētiā adiecerit. Causam qua terra cōcutit: alii in aqua eē: alii in igni:
 bus: alii in ipsa terra: alii in spiritu putauere: alii in pluribus: alii in omnibus. Quidam liquare ipsis aliqua
 ex istis causam dixerunt: sed non liquare quæ esset. Nunc singula prosequamur. Illud ante omnia mihi di-
 cendū est opinioniones ueteres pagē exactas esse & rudes. Circa uerum adhuc errabitur. Noua omnia erāt pri-
 mo tentantibus: post eadē illa limata sunt. & si quid inuentum est: illis nihilominus referre debet acceptū.
 Magni animi res fuit: regē naturæ latebras dimouere: nec cōceptū exteriori eius cōspectu ītrospicere & in-
 deorum secreta descendere. Plurimū ad inueniendū contulit qui sperauit posse reperiri. Cum exultatione
 itaq; ueteres audiendi sunt. Nulla res cōsumata est dū incipit. Nec in hac tantū re oīum maxima atq; inuo-
 latissima in qua etiam cum multum actum erit. Omnis tamē ætas quod agat inueniat. Sed in omni alio
 negocio longe semper a perfecto fuere p̃cipia. In aqua causam eē nec ab uno dictum est: nec uno mō. Tha-
 les Milesius totā terrā subiecto iudicat humore portari & innatare: siue illud oceanū uocās siue mare: siue
 alterius naturæ: simplicē adhuc aquā & humidū elemētū. Hac inq; unda sustinet orbis uelud aliquod grā-
 de nauigiū & graue his aquis quas præmit. Superuacuū est reddere causas propter quas existimat graui-
 simā partē mūdi nō posse spiritu tā tenui fugaciq; gestari. Nō enim nūc de situ terræ: sed de motu agitur.
 Illud argumēti loco ponit aquas esse in causa quibus hic orbis agitat q; in omni maiore motu erumpunt
 fere noui fontes: sicut in nauigiis quoq; uenit ut si idita sunt: & abire in latus aquam sorbeāt quæ in omni
 onere eorū quæ uehit si immodice depressa sunt: aut super diffundit: aut certe dextra sinistraq; solito ma-
 gis surgit. Hanc opinionē falsam esse nō est diu colligēdū. Nā si terrā aqua sustineret & ea aliquādo concu-
 tere: semper moueret: nec agitari illam miraremur sed manere cū tota concutere: non ex parte. Nunquā
 enim nauis dimidia iactat. Nūc uero terræ non uniuersa: sed ex parte motus est. quomodo ergo fieri
 pōt ut q; totū uehit totū non agitet: si eo quo uehit agitatū est? At quare aquæ erūpunt? Primū oīum sæ-
 pe tremuit terra & nihil humoris noui fluit. Deinde si ex hac cā unda prorūperet a lateribus terræ circun-
 funderet: sicut in fluminibus ac mari uidemus accidere ut incrementū aquarū: quotiens nauigia decidunt
 ut in lateribus maxime appareat. Ad ultimū nō tā exigua fieret quātū dicit eruptio: nec uelut per rimā sen-
 tiam subreperet sed fieret ingens inundatio: ut ex infinito liquore & ferēte uniuersa. Quidā motum ter-
 ræ aquæ imputauerunt: sed nō ex eadē cā. Per omnem inq; terrā: multa aquarū genera decurrūt. Alicubi
 perpetui amnes: quorum per nauigabilis: etiam sine adiutorio ibrium magnitudo est. Hic nilus per æsta-
 tem īgentes aquas īuehit. Hic q; medius iter pacata & hostilia fuit Danubius ac Rhenus. Alter sarmaticos
 ipetus cōhens & Europā Asiāq; discriminans. Alter Germāos auidam gentem belli repellēs. Adice
 nunc patētissimos lacus: & aqua populis iter se ignotis circumdata & reluctantēs nauigio paludes ne ipsis
 qdem iter se per uias qbus icoluntur. Deinde tot fontes: tot capita fluminum subito se: & ex occulto amnes
 uomētia. Tot deinde ad tēpus collectos torrentiū ipetus quoq; uires tam repētina q̃ breues. Omnis aquarū
 & iter terrā natura faciesq; est. Illic quoq; aliæ uasto cursu deferunt & in præceps uolutæ cadunt. Aliæ iā-
 guidiores in uadis refundunt & leuiter ac gete fluunt. Quis autem neget uastis illa receptaculis concipi &
 cessare multis inertes locis? Nō est diu p̃badum ibi multas aquas esse: ubi omnes sunt. Neg; enim suffice-
 re tellus ad tot flumina ædēda: nisi ex reposito multoq; funderet. Si hoc ueq; est: necesse est aliquando illic
 amnis excrescat: & relictis ripis uiolētus in obstantia icurrat. Sic fiat motus alicuius partis in quā motus
 iperum dedit: & aquā donec crescat uerberabit. Pōt fieri ut aliquā regionē riuus fluēs excedat: ac secū tra-
 har aliquā molē quādo lapsa superposita quatiant. Iam uero nimis oculis permittit: nec illos scit producere
 re ultra aīum: q non credit esse in abscondito terræ sinus maris uasti. Nec enim uideo qd phibeat uel ob-
 ster: quo minus habebatur aliquod ēt in abscondito litus: & per occultos aditus receptū mare quod illic
 quoq; tantundem loci tenet: aut fortassis hoc amplius quo superiora cū tot animalibus erant diuidenda.
 Obscura enim etiā sine possessore deserta: liberius undis uacant. Quas quis uetat illic fluctuare: & uentis

quos omne interuallū terrarū & oīs aer creat impelli? Poteſt ergo maior ſolito exorta tempeſtas aliquam partē terrarū impulſam uehementius cōmouere. Nā apud nos quoq; multa quæ procul a mari fuerāt ſubito eius accēſſu uapulauere: & uillas in conſpectu collocatas: fluctus q̄ longe audiebat inuaſit. Illic quoq; po- teſt recedere ac reterege pelagus ifernum quoq; neutrum ſit ſine motu ſubſtantiū. Nō q̄dem exiſtimo diu te heſitaturū. Nō credas eē ſubterraneos amnes & mare abſcōditum. Vnde niſta prūpūt, unde ad nos ueniunt niſi q̄ origo humoris icluſa eſt? Age cum uidēs iterruptum tigrim: in medio itineris ſiccari & nō uniuerſum auerti: ſed paulatim nō apparētibus dānis minui primum: deide cōſumi. Quo illū putas abire niſi in obſcura terrarū: utiq; cum uideas emergere iteꝝ nō minor eſt eo q̄ prior fluxerat. Quid cum uidēs Alpheum celebratum poetis in achaia mergi: & in ſicilia rurfus trāſiecto mari effundere amoeniſſimū ſon- tē Aretuſam. Neſcis at̄ iter opinionones q̄bus narrant. Nili æſtiua inundatio & hanc eſſe a terra illum erum- pere & augeri nō ſupnis aq̄s ſed ex intimo reditis. Ego q̄dē Centuriōes duos, quos Nero Cæſar ut aliq̄ uirtutum ita ueritatis in primis amantiſſimus ad iueſtigādum caput nili miſerata uidiui narrātes lōgum illos iter pegiſſe cum a rege Ethiopia inſtrūcti auxilio: cōmendatiq; proximis regib; penetrāſſent ad ul- teriora q̄dem aiebāt. Peruenimus ad imēſas paludes quāq; exitum: nec icole nouerāt: nec ſperare quiſq; po- teſt. ita implicatæ aq̄s herbæ ſunt & aquæ nec pediti enatabiles. nec nauigio: q̄ niſi paruum & unius capax limoſa & obſita palus nō ferat. Ibi inq̄ uidimus duas petras ex q̄bus igens uis fluminis excidebat. Sed ſi- ue caput illa: ſiue accēſſio eſt nili. ſiue tunc naſcitur. ſiue in terras expriore recepta curſu redit, nōne tu credis illā q̄cquid eſt ex magno terrarū lacu aſcendere? habeāt enim oportet pluribus locis ſparſum humorem: & in imo coactum: ut eructare tāto impetu poſſint. Ignem cām motus q̄dā: ſed & q̄dā nō ob eadē cām iudicat. In primis Anaxagoras: q̄ extimat ſimili pœne ex cā & aere concuti terram. Cum in inferiorem par- tē: ſpūs craſſum aera & in nubes coactum ex eadē uia q̄ apud nos quoq; nubila frangi ſolent rūpit & ignis ex hoc colluſu: nubiu curſuq; elifi aeris emicuit. Hic ipſe in obuia occurrit: exitū q̄rens: ac diuellit repugnā- tia donec panguiſtam aut naſtus ē uia exeundi ad cælū: aut ui aut iniuria fecit. Alii in igne cām q̄dem eſſe ſed nō ob hoc iudicant: ſed q̄a pluribus obuius locis ardeat & proxima quāq; cōſumat. Quæ ſiquādo exe- ſa ceciderūt: tunc ſeq̄ motum eaq; partium quæ ſubiectis amminiculis deſtitutæ labāt donec corruere nul- lo occurrente q̄ onus exciperet: tunc caſmata: tunc hiatus uafſi aperiunt: aut cum dubitauere ſup ea ſeq̄ ſu- perſunt: ſtatq; cōponunt. Hoc ap̄ nos quoq; uidemus accidere quotiēs icēdio ps citatis laborat cū exuſtæ trabes ſunt: aut corrupta quæ ſupioribus firmamentū dabāt. Tunc diu agitata ſaſtigia concidunt: & tādiu deferunt atq; icreta ſunt: donec in ſolido reſederunt. Anaximenes ait terrā ipſam ſibi eſſe cauſam mo- tus nec extrinſecus incurrere q̄ illam impellat: ſed iter ipſam & in ipſam. Quidam enim partes eius decide- re: quas aut humor ſoluerit: aut ignis exederit: aut ſpiritus uiolentia decuſſerit. Sed his quoq; ceſſantibus non deeſſe propter quod aliquid abſcedat aut reuellat. Nam primum omnia uetulaſte laborant: nec quicq; tutum a ſenectute eſt. Hac ſolida quoq; & magni roboris carpit. Itaq; quēadmodū in ædificiis ueteribus q̄dā nō p̄cuſſa tamen decidunt: cū plus pōderis habuere q̄ uirium: ita in hoc uniuerſo terræ corpe euenit ut partes eius uetulaſte ſoluant: ſalutæ cadāt & tremorem ſupioribus afferāt. Primum dū abſcedunt: nihil utiq; magnum ſine motu eius cui heſit abſcidiſ. Deide cum ceciderunt ſolido exceptæ reſiliunt. Pilæ mo- re q̄ cum cecidit exultat ac ſæpius pellit: totiens a ſolo in nouū ipetum miſſa. Si uero iſtantibus aq̄s delata ſunt: hic ipſe caſus uicinia cōcutit fluctum quē ſubitu uafſūq; illuſum ex alto pōdus eiicit. Quidā igni- bus q̄dē aſſignant hunc tremorē ſed aliter. Nā cū pluribus locis ferueant neceſſe ē igentē uaporē ſine exitu uoluant. q̄ ui ſua ſpūm itendit. & ſi acrius iſtitit oppoſita diffundit. Si uero remiſſior fuit: nihil amplius q̄ mouet. Videmus aquā ſpumare igne ſubiecto. Qd̄ in hac aq̄ facit icluſa & anguſta: multo magis illum fa- cere credamus cum uiolentus ac uafſus igentes aq̄s exeat. Tunc ille uaporationē inundantiū undaq; q̄- qd̄ pulſauerit agitat. Spiritū eſſe q̄ moueat & plurimis & maximis auctoriſus placet archelaus antiq̄- tis diligens ait ita uenti in cōcaua terrarū deferunt. Deide ubi iā oīa ſpatia plena ſunt & inq̄tum aer potuit denſatus eſt: his q̄ ſupuenit ſpūs priorem præmit & elidit ac freq̄ntibus plagis primo cogit: deide pertur- bat. Tunc ille quærens locum omnes anguſtias dimouet: & clauſtra ſua conat̄ effringere. Sic uenit ut ter- ræ ſpiritu luſtante & fugam q̄rente moueant. Itaq; cum terremotus futurus eſt præcedit aeris tranquillitas: & q̄es: uidelicet quia uis ſpiritus quæ concitare uentos ſolet iſerni ſede detinet. Nunc quoq; cum hic mo- tus in campania fuit quis hyberno tempore & igero per ſuperiores dies a cælo aer ſtetit. Quid ergo. Nunq̄ flante uento terra cōcuſſa eſt admodū raro duo ſimul flauere uenti. Fieri tamen & pōt & ſolet q̄ ſi recipi- mus & cōſtat duos uentos rem ſimul gerere: qd̄ nā accidere poſſit. ut alter ſupiorē aera agitet: alter iſer- nū. In hac ſnīa licet ponas Ariſtotelem & diſcipulum eius Theophratū: non ut græcis uiſum eſt diuini tamen & dulcis eloqi uix & nitidi ſine labore: qd̄ utriq; placeat exponā: ſemp aliq̄ euaporatio eſt e terra q̄ modo arida eſt: modo humido mixta: hic ab iſimo ædita & in quantum potuit data cum ulteriorem locū in quem exeat nō habet retro ſerf atq; in ſe reuoluif: dum rixa ſpiritus reciprocantis iactat obſtantia & ſi ue itercluſus ſiue p anguſta eniſus eſt: motum ac tumultum faciet. Straton ex eadē ſchola eſt: q̄ hanc partē philoſophiæ maxime coluit & rex naturæ inq̄ſitor fuit. Huius tale decretum eſt frigidum: & calidū ſem- per in cōtraria abeunt & una eſſe nō poſſunt. eo frigidū cōfluif unde uis calida diſceſſit: & inuicē ibi calidū eſt unde frigus expulſum eſt. Hoc quod dico ueꝝ eſt: ſed utrumq; in contrarium agi ex hoc tibi appareat. Hyberno tempore cum ſemper terram frigus eſt: calent putei: nec minus ſpecus atq; omnes ſub terra re- ceſſus: quia eo ſe calor cōtulit ſuperiora poſſidenti frigori cedens: q̄ cum in inferiora puenit & eo ſe quan- tum poterat ingeſſit: quo denſior. Hoc ualidior eſt. huic alius ſuperuenit cui neceſſario congregatur. ille

iam & in angustum p̄sus loco cedit. Idem e contrario uenit cum uis maior frigidi illata in cauernis est. Quicqd̄ illic calidi lateri frigori cedēs abit in angustum & magno ip̄etu agit q̄a non patit̄ utriusq̄ natura concordiam: nec in uno moram. Fugiens ergo & omnimō cupiens excedere in p̄xima q̄q̄ remouit ac iat̄. Ideoq̄ anteq̄ terra moueat solet mugitus audiri uentis in abdito tumultuantibus: nec aliter posset ut ait n̄r Virgilius sub pedibus mugire solum & fuga celsa moueri: nisi hoc esset uentoz opus. Vices deinde huius pugnae sunt: desit calidi congregatio ac rursus eruptio. Tunc frigida cōpescunt̄ & succedunt: mox fura potētiōra dum alterna uis cursat & ultro citroq̄ spiritus cōmeat terra cōcutit̄. Sunt q̄ existiment spū q̄dem & nulla alia rōne tremere terrā: sed ex alia cā q̄ Aristoteli placuit. Quid sit q̄ ab his dicat̄ audi. Corpus n̄rū & sanguine irrigat̄ & spiritu qui p̄ sua itinera decurrit. Habemus autem q̄dā angustiora aie receptacula p̄ q̄ nihil amplius q̄ ineant: q̄dā patentiora in quibus colligit̄ & unde diuidit̄ in partes. Sichoc totum terraz oīum corpus & aquis q̄ uicem sanguinis tenent: & uentis quos nihil aliud q̄ q̄aīam uocauerit p̄uium est. Hāc duo alicubi cōcurrunt alibi cōsistunt. Sed quemadmodum in corpore n̄ro dum bona ualitudo est uenaz quoq̄ ip̄erturbata mobilitas modum seruat nisi aliquid aduersi est: micat crebrius & fuspiria atq̄ anhelitus laborantis ac fessū signa sunt: ita terraz quoq̄ dum illis positio naturalis est & inconcussa manent cum aliquid peccat̄: tunc uelut aegri corporis motus est spiritu illo q̄ modestius p̄fluebat: isto uehemētius & q̄ssante uenas suas. Nec ut illi paulo ante dicebāt: q̄bus aīal placet esse terram: nisi hoc ē quē admodum aīal totam uexationem sentiet̄. Neq̄ n̄r in nobis febris alias partes moratius ip̄ellit: sed per oēs pari eq̄litate discurrit. Vide ergo nunc qd̄ intret in illam spiritus ex circumfuso aere qui q̄diu habet exitū sine iniuria labit̄. si offendit aliquid & incidit q̄ uīa claudat: tunc onerat̄ primo infundēte se a tergo aere. Deinde p̄ aliquā rimam maligne fugit: & hoc acrius fert̄ quo angustius. Id sine pugna nō peccato fieri: nec pugna sine motu. At si nec rimam q̄dem per quā effluat iuenit: conglobatus illic furit: & huc atq̄ illo circumagitur: aliāq̄ deiecit: illa intercidit: cum tenuissimus idemq̄ fortissimus & irripit̄ quis in abstracta & qcquid itrauit uī sua diducat & dissipet tunc terra iactatur. Aut n̄r datura uento locū discedit: aut cū dedit in ipsam qua illū emisit cauernā fundamētō spoliata cōsedit. Quidam ita existimāt. Terra multis perforata est. Nec tantum primos illos aditus habet: quos uelut spiramēta ab imo sui recepit sed multos illi casus ip̄osuit. Alicubi deduxit qcqd̄ superne terreni erat. A qua alia torrentes cecidere: alia aestibus magnis diruta patuere. Per hāc iterualla itrat spiritus. Quem si icludit mare & adigit: nec fluctus retro abire p̄misit: tamen ille exitu simul reditq̄ p̄cluso uolutat̄. Et q̄a in rectum non potest tendere: quod illi naturale est i sublime se intendit & terram prāmentem reuerberat. Etiam nunc dicendum est qd̄ plurimiq̄ auctori bus placet & in quod fortasse fiet discessio. Nō ēē terrā sine spiritu palā est. Non tamē illo dico quo se tenet ac partes sui iūgit: qui uest̄ ēt saxis mortuisq̄ corporibus: sed illo dico uitali & uegeto & alente omnia hoc nisi haberet quomodo tam arbutis spiritum infunderet non aliunde iuuecibus & tot fatis quemadmodum tā diuersis radices aliter atq̄ aliter in se mēlas foueret quasdas summa receptas parte: quasdas alius tractas. nisi multū haberet animā: tā multa tā uaria generantis & ausu atq̄ alimento suo educantis. leuibus adhuc argumētis ago. Totū hoc cælū qd̄ igneus aether mundi summa pars claudit. Omnes hez stellaz: quaz iueniri nō potest numerus. Oīs hic caelestiu coetus aut alia prāterea. Hic tamē prope a nobis agēs cursum sol omni terraz ambitu nō semel maior alimētū ex terreno trahunt & iter se partiunt̄. Nec uno alio. s̄. q̄ halitu terraz sustinent̄. Hoc illis alimētum hic pastus est. Non posset autē tā multa tātoq̄ se ipsa mora nutrire. nisi plena esset aīa: q̄ per diē ac noctē ab omnibus partibus sui fundit̄. fieri enim nō pōt ut non multū illi supersit ex qua tantū petit̄ a sumis: & ad tempus quidem q̄ exeat. nascit̄. Nec. n̄r nascitur. Nec. n̄r esset perēnis illi copia suffecturi in tot caelestia spiritus nisi inuicem ista concurrerent & in illud alia soluerent̄. Sed tamen necesse est abundet ac plena sit & ex cōdito proferat. Non ē ergo dubium quin multum spiritus lateat intus & cæca sub terra spatia aer latus obtineat. Quod si uerum est necesse est id saepe moueat quod re nobilissimum plenum est. Nunquid enim dubium esse pōt cuiq̄ qn̄ nihil sit tam ingetum q̄ aer & tam uersabile & uagatione gaudēs. Sequi ergo ut naturam suā exerceat & quod semper moueri uult aliquando & alia moueat. Id quando fit? Cum illi cursus interdictus est. Nam q̄diu nō ip̄edit id placide cum offendit̄ & retinet̄ infantit̄: & moras suas arripit. non aliter q̄ ille poeta indignatus Araxes. Quādiu illi facilis & liber & alueus primas q̄sq̄ aquas explicat. Vbi saxa manu uel casu in latere prāssere ueniētē & tunc ip̄etum mora quærit̄ & quo plura opposita sunt: plus inuenit uirium. Omnis enī illa unda quæ a tergo superuenit & in se crescit: cum onus suū sustinere non potuit uim ruina parat & prona cū his quæ obiciebat aufugit. Idē spū sit qui quo ualētior agiliorḡ est citius eripit̄: & uehementius septus omnes disturbat. Ex quo motus fit. scius partis sub qua pugnatum est. Quod dici uerum esse ex illo probat̄. Sæpe enim terremotus fuit. Si modo pars eius aliqua dirupta est: inde uentus per multos dies fluxit: ut traditur factum eo motu: quo chalcis laborauit apud Alsiclepiodotū. Inuenies auditorē possidonii in his ipsis quæstionum naturalū causis. Inuenies & apud alios auctores hyasse uno loco terram: & inde non exiguo tempore spirasse uerum. quī. s̄. illud intus ip̄e sibi fecerat. per quod ferebat̄. Maxima ergo causa est p̄pter quā terra moueat. Spiritus natura citus & locum e loco mutans. Hic q̄diu non impellit̄: & in uacanti ip̄atio lateri iacet innoxius: nec circūuectis molestus est. Vbi illū extrinsecus superueniens causa sollicitat compellit̄ & in arcū agit. adhuc cedit tantum & uagat̄. Vbi erepta discedendi facultas est & undiq̄ oblitus. Tunc magno cū murmure montis circū claustra fremit. Quæ diu pulsata cōuellit ac iactat: eo acrior quo cum ualētiorē mora luctatus est. Deinde cum circa perlustrauerit omne quo tenebatur: nec potuit eua dere: inde quo maxime impactus est refilit̄: & aut per occulta diuidit̄ ip̄so terremotu raritate facta. aut p

NATVRALIVM

nouum uulnus emicuit. Ita eius nō pōt uis tanta cohiberi nec uētum tenet ulla compages. soluit enim qđ cūq; uinculū & omne onus fert secum: fususq; p minima laxamentū supatus idomita naturae potentia libera est: utiq; cum cōcitatus sibi ius suū uidicat. Spiritus uero inuicta res est: nihil meriti qđ lucratas uētos tempestatesq; sonoras imperio praeamat: ac uinculis ac carcere frenet. Sine dubio poetae hunc uoluerāt uideri carcerem in quo sub terra clausi laterent. Sed quod nō intellexerunt, nec id qđ clausum est esse adhuc uētum, nec id qđ uentus est posse iam claudī. Nā quod in clauso est, quiescit & aeris statio est. Omnis in fuga uētus est. Etia nunc & illud accidit his argumentis p qđ appareat qđ motum efficit spūs: qđ corpora quoq; nostra non aliter tremunt qđ si spiritum aliqua cā conturbat cum timore cōtractus est: cum senectute languescit & uenis torpētibus marcet: cū frigore inhibet: aut sub accessiōem cursu suo deiciit. Nam qđ si uēne iniuria perfluit & ex more procedit, nullus est tremor corpori. Cum aliqd occurrit qđ ihibeat eius officium: tunc pagē potens in pferendis his quae suo uigore tenebat: deficiens cōcutit qđ quid integrum tolerat. Metrodorus chium quia necesse est audiamus qđ uult sniae loco dicentem. Non enim pmitto mihi ne eas qđem opiniones praeterire qđ improbo, cum satis sit omnium copiam fieri & quae improbamus dānare potius qđ praeterire. Quid ergo dicit? Quomodo cum in dolio cātus uox illa p totum cum qđam diu scussione percurrit ac resonat: & tā leuiter mota: tamen circuit non sine tactu eius tumultuq; quo clusa ē. Sic speluncag; sub terra pendentū uāstas habet aera suam. Quem simul alius supne incidens percussit: agitāt non aliter qđ illa de qbus pauloante retuli: mania indito clamore sonuerunt. Veniamus nunc ad eos qui omnia ista quae retuli in causa esse dixerunt: aut ex his plura. Democritus plura putat. Ait enim motum aliquando spiritu fieri: aliquando aqua: aliqđno utroq;. Et id hoc modo prosequit. aliqua pars terrae cōcaua est: in aquae magna uis confluit. Ex hac est aliquod tenue & ceteris liquidius. Hoc cum supne niēte grauitate reiectū ē: terris illidit & illas mouet. Nec enim fluctuari pōt sine motu eius in quod impingit. Etiam nunc quomodo de spiritu dicebamus. De aqua quoq; dicendum est. Vbi in unum locū coniecta est & capere se desierit: aliquo incūbit & primo uia pōdere aperit: deinde impetu. Nec enim exire nisi p de uexum potest diu clusa: nec in directum cadere moderate: aut sine cōcussione eorū p quae in quae cadit. Si uero cum tā rapi coeperit aliquo loco subsistit & illa uis fluminis in se reuoluta est in cōtinētem terram repellit: & illā qua parte pēdet exagitāt maxime. Praeterea aliqđno madefacta tellus liquore penitus accepto altius sedit: & fundus ipse uitiat. Tunc ea pars praemiss in quam maxime aquae ingētium pōdus inclinat. Spiritus uero nōnunq; impellit undas & si uehementius istitit: eā s. terrae partē mouet in quā coactas aquas itulit. Nonnunq; in coacta itinera cōiectus & exitum qrens mouet omnia: & terra autem penetrabilis uentis est: & spūs subtilior est qđ ut possit excludi: uehementior qđ ut sustineri cōcitatus ac rapidus. Omnes istas esse posse causas Epicurus ait: pluresq; alias tentat & alios qđ aliquid unum ex istis esse affirmauerunt: corripit cum sit arduum de his quae cōiectura seqnda sunt aliqd certi promittere. Ergo ut ait. Potest terram mouere aqua si partes aliquas eluit & abrasit qbus desit posse extenuatis sustineri qđ integris ferebat. Potest terrā mouere impressio spiritus: fortasse enim aer & extrinsecus alio intrante aere agitāt. Fortasse aliqua parte subito decidente percutit & tamen motū capit. Fortasse aliqua pars terrae uelut columnis qbusdam ac pilis sustinet. Quibusdam uaticis ac redētibus: tremūt pōdus impositum. Fortasse calida uis spūs in ignem uersa & flumini similis cum magna strage obstantium fert. Fortasse palustres & iacētes aq̄s aliquis flatus impellit: & inde aut istus terram quatit: aut spūs agitatio ipso motu crescens & se incitans ab imo in summa usq; perferit. Nullā tamē illi placet causam motus esse maiore qđ spūm. Nobis quoq; placet hunc spūm esse qui tanta possit conari: quo nihil est in rege natura potentius nihil acrius: sine quo nec illa qđem quae uehementissima sunt ualent. Ignem spūs concitat: aquae si uentum detrahas inertes sunt. Tūc demū ipetum sumūt cū illas agit flatus & pōt dissipare magis spatia terrae: & novos mōtes subiectos extollere. & isulas non ante uisas in medio mari ponere. therē & thernā hāc nostrae aetatis insulā spectatibus nobis in aegaeo mari natam quis dobitat. qđ lucem spiritus uexerit. Duo genera sunt ut Possidonio placet quibus mouet terra. Vtriusq; nomen est proprium. Altera succussio est cū terra quatit. & sursum ac deorsum mouet. Altera inclinatio qua in altera mutat nauigii more. Ego & tertiu illud existimo quod nostro uocabulo signatū est: nō enim sine cā tremorem terrae dixere maiores qui utriq; dissimilis est. nā nec succutiunt tunc oīa nec inclinant sed uiibrant. Res minime in hmōi casu noxia sicut lōge pnciosior est inclinatio cōcussione. Nā nisi celeriter ex altera parte pbabit motus qui inclinata restituat ruina necessario sequitur: cum dissimiles hii motus inter se sint: causae eorū diuersae sunt: prius ergo de motu quatiēte dicamus. Si qđno magis onera per uices uehiculorū plurimū tracta sunt & rotae maiore uisu in salebras iciderūt terrā cōcuti senties. Asclepiodotus salebras tradit cū petra e latere montis abrupta cecidisset edificia uicina tremore collapsa sunt. Idē sub terris fieri pōt ut ex his quae impēdere rupibus aqua resoluta magno pōdere ac sono i subiacētē cauernā cadat eo uehementius: quo aut plus pōderis uenit aut altius: & sic cōmouetur omne tectū cauatae uallis nec tamē pōdere suo abscondi saxa credibile est: sed cū flumina supra ferantur assiduus humor cōmissuras lapidū extenuat: & quotidie his ad quae religatus ē aufert: & illā ut ita dicā cū tē qua cōtinet abradit. Deinde lōga p auum diminutio usq; eo infirmat illa quae quotidie attriuit ut desinant esse oneri ferēdo. Tunc saxa uasti pōderis decidūt. Tunc illa pēcipitata rupes qcquid ab illo repercutit nō passura cōsistere sonitu uenit & ruere omnia uisa repente ut ait Virgilius noster. huius motus succidentis terras haec erit cā. Ad alterā trāseo. Rara terrae natura est multumq; habens uacui per has uarterates spūs fert. Qui ubi maior influxit nec emittit cōcutit terram. Haec placet & aliis ut pauloante retuli causa. Siquid apud te profectura testiū turba ē. Haec etiā Calisthenes pbat nō cōtemptus uir. Fuit. n. nobile inge

nū & furibūdū regis ipatiēs. Hoc est Alexātri crimē aeternū: quod nulla uirtus: nulla bellorum foelicitas redimet. Nā quotiēs q̄s dixerit occidit. Perlag: multa milia opponet & Calisthenes. Quotiēs dictū erit cecidit Dariū poenēs quē cū magnū regnū erat dictū: erat oīa oceāo tenus uicit. Ipse quoq; tētauit nouis clafibus & iperū ex angulo traciæ usq; ad oriētis terminos p̄tulit: dices sed Calisthenē occidit. Oīa licet anriq; ducū regūq; exēpla trāsierit. Ex his q̄ fecit nihil tā magnū erit q̄ scelus. Hic Calisthenes in libris 1 qbus descripsit quēadmodū illice burisq; mersæ sunt: q̄s illos casus in mare uel in illas mare imersit: dicit id qd̄ in priore parte dictū est. spūs inter terra per occulta foramina quēadmodū ubiq; ita & sub mari. Deinde cū obstructus ille trames per quē descēderat. Reditū aut̄ illi a tergo resistēs aq̄ abstulit huc & illuc ferē: & sibi ipse occurrēs terrā labefactat. Ideo frequētissime mari opposita uexant. Inde Neptūno hęc assignata maris mouēdi potētia. Quisq; prius litteras græcas decidit scit illū apud homēz sibi tota uocari. Spīritū esse hoc mali cām & ipse consensio de quo disputabo quōd itret hic spūs: utrum per tenua foramina nec oculis compræhensibilia: an per maiora ac potētiora: & utrū ab imo an etiā per summa terraz. Hoc icredibile est. Nā in nostris quoq; corporibus: cutis spūm respuit: nec est illi itroitus nisi per quē trahitur: nec cōsistere qdē a nobis receptus pōt. nisi in laxiore corporis pte. Non. n̄ iter neruos pulpasue: sed in uisceribus & patulo iterioribus partis recessu commorat. Idē de terra suspicari licet: uel ex hoc q̄ motus non in summa terræ cicaue summa ē: sed subter & ab imo: hoc iudiciū est q̄ altitudinis p̄funda maria iactant. motis. his supra q̄ fusa sunt. Ergo uerisimile est terrā ex alto moueri: & illic super in cauernis īgentibus concipi. Immo inqt̄ ceu cū frigore ihorruimus tremor sequitur. sic terras quoq; spūs extrisecus accidens quat̄. Quod nullo mō pōt fieri: Algere. n̄ debet ut idem illi accidat quod nobis quos externa causa in horrorem agit. Accidere autē terræ simile qdā nostræ affectiōis: sed nō ex simili causa concesserim. Illā iterior & altior iniuria debet īpellere: cuius rei argumētū uel maxime hoc pōt esse q̄ cū uehementi motu adaper tum īgenti ruina solū est: totas nonnūq; urbes & recipit hiatus ille & abscondit. Thucydides ait circa peloponasiaci belli tēpus: Athlantē īsulā aut totā aut certe maxima ex parte suppressam. Idē sidoniā accidit/ se possidonio crede. Nec adhuc testibus opus est. Meminimus. n̄. terris īterno motu diuulsus loca deserta & campos īterisse. Quod iam dicā quēadmodū existimē fieri. Cum spūs magna ui in uacuum terraz locū penitus applicuit cœpitq; rixari: & de exitu cogitare. Latera ipsa iter q̄ later sapius pcurrit: supra q̄ urbes iterdum sitæ sunt. Hęc nonnūq; adeo cōcutiunt ut ædificia supposita p̄cumbant. Nonnūq; in tantū ut parietes qbus ferē omne regimē: caui decidāt in illū subteriacētē locū: totazq; urbes in īmensam altitudinē uergūt. Si uelis credere aiūt aliq̄do ossam: olympo cohesisse. Deīde terraz motu recessisse: & scissam unius magnitudinē mōtis in duas partes tūc effugisse Peneon qui paludes qbus laborat Thessalia siccauit abductis in se quæ sine exitu stagnauerāt aq̄s. Ladon flumē iter helym & megalepolim medius est: quem terraz motus effudit. Per hoc qd̄ p̄bo? In laxos specus. Quid. aliud appellē loca uacua sub terras spūm conuenire? Quod nisi essent magna terraz spatia commouerent & una multa titubarent. Nunc exigue partes laborāt: nec unq; per ducētā miliaria motus extēdit. Ecce hic qui īplicit fabulis orbē. non trāscēdit cāpaniā. Quid dicā. cū chalcis tremuit thebas stetit? Cū laborauit egīe tā propinquas illi patrias de motu nihil audisse. Illa uasta cōcussio: q̄ duas sumpsit urbes: Helicem & Burim: circa egīū cōstitit. Apparet ergo in tātū spatiū motū p̄deret: quātū illa sub terris uacātis loci inanitas pateat. Poterā ad hoc p̄bandum abuti auctoritate magnoz uiroz q̄ ægyptum nūq; tremuisse tradūt. Rōnem at̄ huius rei hęc reddūt: q̄ ex limo tota cōcreuerit. Tātū homero fides est: oberrat a cōtinēti phares quātū nanis diurno cursu metui plenis lata uelis pōt sed a cōtinēti admota est. Turbidus. n̄. defluens Nilus multumq; secū sceni trahens: & id subīde apponēs prioribus terris ægypto annuo in cremēto semp̄ ultra tulit. Inde pinguis & limosi soli est neculla interualla in se habet & sic creuit infolidū arescente limo: cuius pressa erat & sedens structura. Cū partes glutinarent: ne quicq; inane interuenire poterat. Cū solido liquidū: ac mole semp̄ accideret. sed mouet & ægyptus & delos quā Virgilius stare iussit. Immotazq; cæli dedit cōtēnere uētos. Hanc philosophi quoq; credula natio dixerūt nō moueri auctore Pyndaro. Thucydides ait antea qdē imotā fuisse. sed circa peloponēsiaci bellū tremuisse. Calisthenes & alio tēpore ait hoc accidisse. Inter multa inquit prodigia qbus denūciata est: duazq; urbiū helices & buris & euerfio fuere maxime notabilia: colūna igni īmēsi & delos agitata. Quā ideo stabilē uideri uult: q̄a mari imposita sit. habeatq; concauas rupes & saxa puia quæ dent depræhēso aeri redditū. Ob hoc etiā insulas esse certioris soli urbiq; eo tutiores: quo p̄pius ad mare accesserūt. falsa hęc esse Pōpeiū & herculanēu sensere. **Adiice nūc q̄ oīs ora maris obnoxia est motibus.** Sic Paphos nō semel corruit. Sic nobilis & huic iā familiaris Malonicopolis. Cyprū ambit altum mare & agitat. Tiros & ipsa tā mouet q̄ diluit. Hęc fere causæ reddunt p̄pter quas tremit terra. Quædā tamen p̄pria in hoc cāpano motu accidisse narrant: quoz ratio reddēda est. Aut. n̄. sexcētaz ouium gregē exanimatū in pōpeiāna regione. Nō est q̄re hoc putes obuius illis timore accidisse. Diximus solere post magnos terraz motus pestilētiā fieri. Nec id mirū est mortifera in alto latēt. At ipse q̄ uel terraz culpa uel p̄gritia & aeterna nocte torpescit grauis hauriētibus est. Vel corruptus īternoz igniū uitio: cū ē longo situ emissus. Pagz hūc liqdū q̄ maculat ac polluit īsuetūq; ducētibus spūm: affert noua genera morboz. Quid q̄ aquæ inutiles pestilentesq; in abdito latent: ut quas nūq; usus exerceat: nūq; auara liberior uerberet? **Crasa** itaq; & graui caligine sempiternazq; recte: nihil nisi pestifera in se & corporibus nostris contrariū habent. Aer quoq; q̄ mixtus est uel q̄q; iter illas paludes iacet cū mergit late uitiū suū spargit & haurientes necat. Facilius aut pecora sentiūt in qua pestilētiā incurrere solet quo audiora sunt apto cælo plurimū utunt & aq̄s quoq; maxia in pestilētiā culpa ē. Oues uero melioris naturæ quo p̄piora terris ferūt capita

corruptas et nō miror: cū flatus dīri aeris circa ipam humū excepint nocuisset ille & hostibus si maior talis
 set sed illū copia aeris sinceri extruxit: anteq̃ ut ab hoīe posset trahi surgeret: multas at̃ terras hīe mortuō
 fera uel ex hoc itellige q̃ tot auena nascunt. Nō manu sparsa sed spōte solo. si habēte: ut bōi ita mali semiv
 na. Quicq̃ pluribus Italīe locis p̃ qdā foramīa pestilēs exalat uapor: quē nō hōi ducere nō fere tutū est
 aues: quoz si i illū iciderit anteq̃ celo meliore leuiat i ipso uolatu cadūt liuētq̃ corpora: & nō aliter q̃ p̃ u
 elisae fauces tumēt. Hic spūs q̃ diu terras cōtinet tenui foramīe fluēs: nō plus potētiae hēt q̃ ut despeclantia
 & ultro sibi illecta cōficiat. Vbi p̃ saecula cōditis tenebris ad tristitia loci creuit in uitū ipsa i grauefcit mora
 peior quo seignior. Cū exitū nactus ē aeternū illud umbrosi frigoris malū & isernā noctē soluit ac regionis
 nīe aera ifulcat. Vicinē. n. meliora peioribus. Tūc ē ille spūs purior trāsīt in noxiā. Inde subitā cōtinuāq̃
 mortes & mōstruosa genera morboz: ut ex nouis orta causis. Breuis aut lōga clades ē put uitia ualuerit
 Nec prius pestilētia desinit q̃ spiritū illū grauē exercuit laxitas celi uētorumq̃ iactatio. Nā q̃ aliquos ita
 nos: attonitosq̃ similes discurre fecit mortus q̃ excutit mētes ubi priuatus ac modicus ē qd ubi publice
 terret ubi cadunt urbes: populi opprimunt: terra cōcurit? Quid mirū est aīos iter dolorē & mortū desit
 tutos aberrasse? Nō ē facile iter magna mala nō desipe. Itaq̃ leuissima īgenia fere in tātū uenere formidū
 nis ut sibi exciderēt. Nemo qdē sine aliq̃ iactura sanitatis expauit. simulq̃ furētis q̃sq̃ timet. Sed alios cō
 timor sibi reddit: alios uehemētius pturbat & in demētīā trāsferit. Inde iter bella errauere limphanti: nec
 usq̃ plura exēpla uaticinātiū iuēies: q̃ ubi formido mētes religiōe mixta pcussit. Statuā diuīsam nō miror
 cū dixerī mōtes a mōtibus recessisse & ipm̃ diruptū ēē ab imo solū. Hāc loca ui qdā & uasta pcussa ruina
 tātū aui lōginq̃ ualet mutare uetustas: diffiluisse ferūt: cū ptius utraq̃ tellus una foret. Vēit īgēti ui pōtus
 & īgēs hesperīū siculo latus absceidit: aruaq̃ & urbes aequore diductas: angusto iter luit īctū. Vides totas re
 giōes a suis sedibus reuelli & trās mare iacere: qd̃ in cōfinio furat. Vides & urbū fieri gētiū diffidūm ui
 ps naturae cōcita ē deesse & aliquo mare ignē spū īpēgit: quoz mira ut ex toto uis ē. Quāuis n. p̃ hūc
 mundi tū uiribus laeuit. Sic & hispāias a cōtextu africāe mare eripuit: sic hāc īundationē quā p̃cūpā
 mi celebrāt: ab Italia Sicilia reiecta ē. Aliq̃to at̃ plus īpetus hēt q̃ ex infimo ueniūt. Acrioras. n. sunt īgus
 uisus ē p̃ angusta. Quātas res hīi terraz tremores: quāq̃ mira spectacula aēdiderit fatis dictū ē. Cur ergo
 aliq̃s aēd hoc stupet q̃ aē uisus statūz: ne solidū qdē: sed cōcauū ac tenue diruptū est: cū fortasse in illū se
 spūs q̃rēs fugā icluserit? Illud uero q̃s nescit? Diductis edificia angulis uidis moueri: iterūq̃ cōpōh. Quar
 dā uero pte aptata positu suo: & a fabris negligētius solutiūq̃ cōposita terremotus sapius agitata cōpe
 git. Quod si totos parietes & totas findit domos: & latera magnaz turriū q̃ solida sint scidit & pilas opū
 bus subditas dissipat: qd̃ est q̃re q̃sq̃ dignū ānotari putet: secreta ēē. aq̃liter ab imo ad caput i ptes duas sta
 tuā. Quare tū p̃ plures dies motus fluūt. Nō desit. n. assidue tremere cāpania: clemētius qdē sed īgēti dam
 no: q̃a p̃ssa & q̃ssata q̃tiebat. q̃bus ad cadēdū molestātibus nō erat ipelli sed agitari. Nōdū uidelicet spiritus
 oīs exierat: sed adhuc emissa sui pte maiore oberrabat. Inter argumēta q̃bus p̃baē spū ista fieri nō ē dū
 bites & hoc pōere. cū maximus aēditus tremor ē: quo in urbes terrasq̃ seuitū est. nec pōt posita illi subeq̃
 alius. sed post uim maximā leues motus sunt: q̃a uehemētius exitū uētis luctātibus fecit. Reliq̃a deīde re
 fidui spūs: nō idē possunt nec illis pugna opus est: cū iā uia īuenerit seq̃nturq̃ ea q̃ priā uis ac maxia iualit.
 hoc quoz dignū memoria iudico ab eruditissimo & grauissimo uiro cognitū: fortan. cū hoc euenit lau
 bas. Vidisse se affirmat i balneo thessalas q̃bus solū erat strātū alterā ab altera separi idēq̃ cōmitti & aquā
 mō recipi in cōmissuras pauimēto recedēte. mō cōpresso bullire & elidi. Eūde audiui narrātem uidisse se
 materias mollius crebriūq̃ tremere quoniā natura duri sunt. Hāc Lucili uiroz oprie grum ad ipas cās
 Illa nunc q̃ ad cōfirmationē aīoz ptinent quos magis refert natura fortiores fieri q̃ doctiores. Sed alterz si
 ne altero nō fit. Nō. n. aliūde aīo uenit robur: q̃ bōis artibus: q̃ a cōtēplatiōe naturae. Quē. n. nō hic ipse
 sus aduersus oēs firmauerit: exerit? Quid est. n. cur ego hoīes aut ferā qdē? Cur sagittā aut lācēā tremā
 Maiores me picula expectāt. Fluminibus & terris & magnis naturae ptibus petimur. Ingēti itaq̃ aīo mori
 puocāda ē. siue nos aequo uastoz īpetu aggredī: siue quodiāo & uulgari exitu. nihil refert q̃ minax ut
 niat: q̃tuq̃ sit qd̃ in nos trahat. Quod a nobis petit minimū est. Hāc senectus a nobis ablatura est. hāc au
 ricolae dolor: hāc in nobis humoris corrupti abūdātia. hāc cibuz pagz obseq̃ns stomacho: hāc pes leuiter
 offensus. Pusilla res ē hōis aīa: sed īgēs res est cōtēptus aīa. Hāc q̃ cōtēpsit securus uidebit maria pturbari
 ēt si illa oēs excitauerit uetiēt si aētus aliq̃ pturbatiōe mūdī. totū in terras uertet oceanū. Securus aspiciet
 fulminātis celi: trucē hac horrēdā faciē: frāgā licet cālū: & ignēs suos i exitiū oīum i primis suū mīlitan
 Securus aspiciet ruptis cōpagibus dehiscēs solū. Illa īferoz regna detegant: stabit sup̃ illā: uoraginē itēp
 dus: & fortasse quo debet cadere desihiet. Quid ad me q̃ sint magna q̃bus peo? Ipsum pire nō ē magnū
 Proīde si uolumus ēē foelices: si nec hoīum nec deoz nec reyz timore uersari. si despicer fortunā supuacua
 p̃mittētē: leuia māifestātē. Si uolumus tranq̃lle degere: & ipis diis de foelicitate cōtrouersiam agere. aīa in
 expedito est habēda. Siue illā īfidia: siue morbi petēs: siue hostiū gladii. siue īsulaz cadētū fragor: siue ip
 sage ruina terraz. Siue uasta uis igniū urbes agrosq̃ pari clade cōplexa q̃ uolet illā eā accipiat. Quid aliud
 debeo. q̃ exeūtē hortari & cū oibus bōis emittere. Vade fortiter: uade foeliciter. Nihil dubitaueris reddēs
 Nō de re sed de tpe est q̃stio. Facis qd̃ q̃ndo faciendū est. Nec rogaueris: nec timueris: nec te uelut in aliq̃
 malum exitūz tuleris retro. Reyz natura q̃ te genuit expectat & locus melior ac tutior. Illic non tremont
 terrae: non inter se uenti cum magno nubium fragore concurrunt. Non incendia regiones urbesq̃ uastat
 non naufragorum totas classes sorbentium motus est. Non arma contrariis disposita uexillis & minima
 pernitiae multorum millium par furor. Non pestilentia & ardentes promiscue communes populis cadē

bus rogatus. Istud leue & Quid timeas? Graue est potius semel icidat q̄ sp̄ ipendat. Ego at̄ p̄re timeā cū terra ante me p̄eat: cū ista q̄uant q̄ q̄rit: Et i inuiriā n̄ram nō sine cā ueniunt, helicē buriq̄ totas mare accepit. Ego de uno corpusculo timeā? Supra oppida duo nauigat: duo at̄ q̄ nouimus: q̄ in n̄ram noticiā memoria litteris seruata p̄duxit. Quā multa alia locis mersa sunt. Quorū populos aut terra aut isra se mare inclu- sit. Ego recusem mei finē cū scīa me sine fine nō eē: immo cū scīa oīa eē finita? Ego ultimū suspiriū timeā? Quātum potes itaq̄ repēte cohortare Lucilli cōtra mētū mortis. hic est q̄ nos humiles facit: hic ē q̄ ip̄am uitā: cui parcat ingetat ac p̄dit. hic oīa ista dilatat terraz mētus & fulmina. Quā oīa cōstāt si cogitaueris nihil itereffe iter exiguū tps & lōgū. Horā sunt q̄s p̄didimus. Putas dies eē: puta mēses: puta annos. Perdi- dimus illos nēpe p̄dituros. Quid oro te refert? Nō pueniā ad illos? Fluit tps & auidissimos sui d̄serit. Nec qd̄ futuri ē meū ē. Nō qd̄ fuit p̄cto fugiētis tps. Pedeoq̄ & magni ē modicū fuisse. Elegātur Milleſius sa- p̄ies dicēti cuidā sexagita ānos h̄eo. Hos inq̄t dicis. Ix quos nō hēs? Nec ex hoc qd̄ itelligimus incōprāhē- sibilis uitaz cōditionē & sortē tps sp̄ alieni q̄ ānos annumerauimus amissos. hoc assignamus afo. hoc nō- bis subinde dicamus. Moriēdū est. Quādo? Quid tua? Mors naturā lex est. Mors tributū officiūq̄ morta- liū: maloz oīum remedium ē. Optauit illā q̄s timet oībus omīssis hoc unū Lucilli meditare ne mortis nomen reformides: Effice illā tibi cogitationē multa familiarem. Vel si ita tulerit possis illi & obuiā exire.

Lucii Annei Senecae Cordubensis: Naturalium liber septimus & ultimus: in quo agit de cometis.

Emo usq̄ tardus & hebes & demissus i terrā ē ut ad diuina nō erigat ac tota mēte cōsurgat utiq̄ ubi nouū aliqd̄ e cālo miraculū fulsit. nā q̄diu solita d̄currūt magnitudinē rez cōsue- tudo subducit. Ita n. cōpositi sumus ut nos quotidiana ēt si admiratiōe digna sunt trāseāt. Cōtra miniaz quoq̄ rez si isolutaz p̄dierūt spectaculū dulce fiat. Hic itaq̄ cōetus castroz q̄bus imēsi corpis pulchritudo distiguit populū nō cōuocat. At cū aliqd̄ ex more mutātū ē oīum uultus i cālo ē. Sol spectatore nisi cū deficit nō hēt. Nēo obseruat lunā nisi laborā-

tē. Tūc urbes cōclamāt: tūc p̄ se q̄sq̄ supstitiōe uana trepidat. Quāto illa maiora sunt: q̄ sol toridē (ut ita di- cā) gradus quot dies hēt & annū circuitu suo claudit: q̄ a solstitio ad minuēdos dies uertit: q̄ a solstitio sta- tū iclinat & dat spariū noctibus: q̄ sydera abscondit: q̄ terras cū tāto maior sit illis nō urit: sed calorē suū itē- siōibus ac remissiōibus tēperādo fouet: q̄ lunā nūq̄ implet nisi aduersam sibi nec obscurat. hāc tamē nō āno- tāus q̄diu ordo seruaf. Sed siqd̄ turbatū ē aut p̄ter cōsuetudinē emicuit expectāus it̄rogāus: ostēdimus: adeo naturale ē: magis noua q̄ magis mirari. idē in cōetis fit: si rarius & isolutaz figuraz ignis apparuit. Nēo uero scire qd̄ sit cupit: & oblitus alioz de aduētitiō q̄rit ignarus: utq̄ debeat mirari aut timef. Nō n̄desūt q̄ terreāt q̄ significatiōes eius graues p̄dicēt. Sciscitāf itaq̄ & cognoscere nolūt: p̄digiū sit an sydus. At me hercules nō aliud q̄s aut magnificētius q̄sierit aut didicerit utiliū: q̄ de stellaz syderūq̄ natura utq̄ flāma cōtracta: qd̄ & uisus n̄r affirmat & ip̄um ab illis fluēs lumē & calor idē descendēs: an uero sint flāmei orbes. sed solida qd̄a terrenaz corpora q̄ p̄ igneos tractus labētia i splendore trahāt colorēq̄ nō de suo clara. In q̄ opiniōe magni fuisse uiri q̄ sydera crediderūt ex duro cōcreta & ignē alienū pascētia. Nā p̄ se iniquit flāma diffugeret nisi aliqd̄ h̄ret qd̄ teneret & a quo teneret: cōglobatāq̄ nec stabili inditā corpi. Pro creto iā mū- dus turbie suo dissipasset. Ad hāc inuestigāda p̄derit q̄rere. Nū cometaz cōditiōis sint cuius supiora. Vidēf n. cū illis qd̄a h̄re cōia ortus & occasus. Ip̄a quoq̄ quis spargat & lōgius exeat faces aq̄. n̄gnei splēdidiq̄ sūt. Itaq̄ si oīa terrena sydera sūt. his quoq̄ eadē fors erit. Si uero nihil aliud sūt q̄ purus ignis: mouēturq̄ mēsisbus senis: nec illos cōuersio mūdi soluit. & uelocitas illa quoq̄ possūt & tenui cōstare materia. nec ob hoc discuti assiduo cāli circūactū illo quoq̄ p̄tribit hoc excussisse ut scīaus utq̄ mūdos terra stāte circūue- at an mūdo stāte terra uertat. Fuerūt. n̄q̄ dicerēt nos eē quos rez natura scientes ferat nec cāli motu fieri ortus & occasus: sed ip̄os oriri & occidere. Digna res ē cōtēplatiōe ut scīaus i quo rez statu simus pigerri- mā sortiti an uelocissimā sedē circa nos debere oīa an nos agat. Necessariū ē at̄ ueteres ortus cometaz h̄re collectos. Dephēdi. n. pp̄ raritatē eoz cursus adhuc nō pōt nec explorari an uices seruēt. & illos ad suū diē certus ordo p̄ducāt. Noua hāc cālestiū obseruatiō ē: & nup̄ i graciā inecā. Democritus quoq̄ subtilissī- mus antiquoz oīum suspicari se ait. Plures stellas esse q̄ currant. Sed nec numez illaz posuit nec nosanec dū cōphēsis. v. sydez cursibus. Eudēius primus ab aegypto hos motus i graciā transtulit. Hic tamē de cometis nihil dicit. Ex quo apparet ne apud aegyptios qd̄ q̄bus maior cāli cura fuit hanc partē elaboratā eo nō prima diligens & ip̄e inq̄sitor defectiones qd̄ solis seruatas ab aegyptiis collegit: & nullam at̄ men- tionē fecit cometaz non p̄termisurus. siqd̄ explorari apud illos compisset. Duo certe q̄ apud caldeos stu- diuisse se dicunt Epygenes & Apollonius mūdi peritissimus inspiciendoz naturaliū iter se dissidēt. Hic n. ait cometaz in numero stellaz errantiū poni a chaldeis teneriq̄ cursus eaz. Epygenes contra ait chaldeos nihil de cometis habere cōphēsi sed uidēri illos accendi turbine quodam aeris concitati & intorri. Pri- mum ergo si tibi uidēf opiniōes huiusmodi ponamus ac refellamus. Hic uidēf plurimum uiriū h̄re: ad eos sublimiū motus stella saturni. hāc tum p̄xima signa Martis: aut in lunā uicina transit: aut solis icidit radios natura uentosa & frigida contrahit pluribus locis aera cōglobatq̄. Deinde si radios solis assumpsit totat: fulguratq̄. Si martē quoq̄ consentientem habet. fulminat. Præterea inq̄t aliam naturam habent ful- mina. Aliā fulguratione aquarum enim & omnis humidī euaporatio splendores tantum cāli citra ictum minaces mouet. Illa autem calidior siccior terrarum exalatio fulmina extundit. Tabes uero & faces quaz nullo alio inter se magnitudine distant. hoc modo fiunt. Cum humida terrenaz in se globus aliquis ae- ris clausit: quem turbinem demēs quacunq̄ fertur præbet speciem ignis extenti. Quā tandiu durat q̄diu mansit aeris illa cōpletio humidī intra se terreniq̄ multū uehens. Vt a proximis mēdaciis incipiā: fallum

est faces & trabes exprimi turbine. Turbo enim circa terras cōcipit ac fert. Ideoq; arbuta radicitus uellit & q̄cūq; incūbit solū nudat. Siluas interim & tecta corripies inferior fere nubibus. utiq; nūq; altior. At circa trabes editior celi pars ostēdat. ita nūq; nubibus obliterat. Præterea turbo oī nube uelocior rapit & i orbē uertit. Sup̄ ista uelociter definit & ipse se sua ui rūpit. Trabes aut̄ nō trāscurrunt nec præteruolant ut faces sed cōmorant̄ & in eadē cali pte collucēt. Chrināder quoq; in eo libro quē de cometis composuit Anaxagore uisum grāde isolitū cælo lumen magnitudinē ampliæ trabes & id p̄ multos dies fuisse. Calisthenes tradit anteq̄ burim & helicē mare absconderet. Aristot. ait: non nubē illā sed cometē fuisse. Cæteq; ob nimīū ardorē nō apparuisse sparsum ignē. sed pcedēte tpe cū iā minus flagraret: reddita suā cometis facie. In quo igne multa qdē fuerūt digna: quæ notarent. Nihil tamē magis q̄ qd̄ ne ille fuit in cælo: statim supra Burim & helicē mare fuit. Nunq̄ ergo Aristot. illam tantū: sed oēs trabes cometas esse credebat. Hāc habetis differētiā q̄ is continuus ignis est: cæteris sparsus. Trabes enī flāmā æq̄lē habēt nec ullo loco intermissam aut lāguidā: in ultimis uero ptribus coacta q̄lē fuisse in illa de qua mō retuli. Calisthenes tradit duo ingt Epigenes: cometæq; genera sunt. Alti ardorē undiq; effundūt: nec locū mutāt. Alii in unam partē ignē uagū in modū comæ porrigūt. & stellas nō p̄termeāt. Quales duo ætate nostra uisi sunt. Illi priores criniti undiq; ēt īmoti humiles fere sunt. & eisdē causis q̄bus trabes faciesq; cōstant̄ & ex itēperie aeris turbidi multa secū arida humidag; terris exhalata uersantis. Pōt. n. spūs p̄ angusta elisus accēdere supra se posītū aera plenū alimētis idōeis igni. Deīde p̄pellere ex nitido: ne ex aliq; cā refluat cursus ac remittat. Deīde itē p̄xio die ac seq̄ntibus cōsurgere & eūdē locū isflāmāre. Videmus. n. uētos p̄ plures dies ad cōstitutū redire. Pluuia quoq; & alia tēpestatū genera ad p̄scriptū uertunt. Vt breuiter at̄ uolūtātē eius exprimā eadē fere rōne hos cometas existimat: q̄ sūt ignes turbine eieci. Hoc unū īterest q̄ illi turbines ex sup̄iori parte in terras deprimunt. Hii de terra in sup̄iora eleuant. Aduersus Hāc multa dicunt. Primum si uētus in cā esset. Nunq; cometas sine uento appareret. Nunc at̄ & q̄rissimo aere apparet. Deīde si uēto fieret: cum uēto caderet. Et si uēto iciperet: cresceret uēto. Eoq; esset ardentior quo ille icitator. His accedit illud quoq; uētus multas aeras partes ipellit. Cometes in uno loco apparet: & uentus in sublime nō puenit. Cometas at̄ nō uisunt supra quē uētis ire licet. Trāsit deinde ad illos quos ait certiorē habere stellæ speciem & pcedunt & signa p̄tereunt. Hos ait ex eisdē causis fieri: q̄bus illos quos dixit humiliores. hāc amē īteresse: q̄ terræ exhalatiōes multa secū arida ferētes celsiorē petant partē & in ecliptra celi aq̄lone pellant. Deīde si illos aq̄lo p̄peret: ad meridiē semp̄ urgent: quo uētus hic nitit. At quare concurrūt. Alii in ortū. Alii in occasum oēs in flexu qd̄ iter nō daret uentus. Deīde si aq̄lonis illos īpetus a terris in altū leuaret: aliis uētis non orient̄ cometæ. At q̄ oriunt. Illā nunc rōnē eius: uterq; n. utiq; refellamus q̄qd̄ humidi aridiq; terra efflauit cū in unū coit. Ip̄sa discōrdia corpōis spiritū uersat in turbine. Tūc illa uis uētū circūuētis q̄qd̄ iter se cōprahēdit cursu accēdit & leuat ī altum ac tādū māt splēdor ignis expressi q̄dū alimēta sufficiūt. q̄bus desinētibus & ip̄e subsidit. Qui hoc dicit nō notat q̄lis sit turbinū cursus & q̄lis cōtag. illorū rapidus ac uiolētus & ip̄is uētis citatior ē cometæq; leuis: & qd̄ p̄ diē ac noctē q̄tū trāsierit abscondat. Deīde turbinū motus uagus ē & disiectus. & ut Salustii utar uerbis uertigofus. cometæ at̄ cōpositus & destinātū iter carpēs. Nū q̄ n̄rum aut accēderet lunā aut. v. sydera rapi uēto aut turbine rotari. Nō ut puto. Quare? Quia nō ē illis p̄turbatus & īpotēs cursus. Ad cometas qdē trāsserāus. Nō cōfuse nec tumultuosæ sūt. ut aliq; credat illos causis turbulētis & īcōstātibus pelli. Deīde ēt si uertices isti cōprahēdere terrena humidag; & ex humili in altū exp̄riēre possent. nō tātū supra lunā efferrēt. Oīs illis utiq; ī nubilum ē. Cometas at̄ īmixtos stellis uidemus p̄ sup̄iora labētes. Ergo uerisimile nō ē ī tātū spatium p̄seuerare turbine p̄ quo maior. n. maturius corrumpit. Vtrolibet ita eligat. Aut uis leuis īde puēire nō poterit. Aut magna & cōcitati citius ip̄a se frāget. Præterea humiliores illi cometæ ob hoc ut putā non exeunt altius: q̄a plus terreni hēnt. Grauitas illos sua in p̄xio tenet. At q̄ necesse his cometis diuturnioribus celsioribus plenior materia sit. Neq; n. diutius apparēt nisi maioribus nutrimētis sustinerent. Dicebā ergo nō posse diu uerticē pmāere: nec supra lunā aut usq; in stellæ locum crescere. Nepe efficit turbine plurimum uētoz. inter ip̄os luctatio. hāc diu nō pōt eē. Nā cum uagus & īcertus spūs certi uolutatus ē. nouissime unī uis oīum cedit. Nulla at̄ tēpestas magna p̄durat. Procellæ q̄to plus h̄nt uiriū tātō mīus t̄pis. Vēti cū ad summū uenerunt remittunt oī uiolētia. Nec eē īsta cōcitatiōe ī exitū sui tēdāt. Nēo itaq; turbine toto die uidit ne horā qdē. Mira uelocitas eius: & mira breuitas ē. Præterea uiolētius celeriusq; ī terra circa eā uoluit. Quocel fior eo solutior: laxiorq; est: & ob hoc diffundit. Adice nūc q̄ ēt si ī sumū p̄deret: ubi syderibus īterest utiq; ab eo motu q̄ uniuersum trahit solueret. Quid. n. est ille cōuersiōe mundi citatius: ac oīum uētoz ī unum cōiecta uis dissipare? & terræ solida fortisq; cōpaget. ne dum particula aeris torti. Præterea ī alto mare nō pōt ignis turbine illatus nisi ip̄e quoq; pmāeret turbo. Qd̄ porro tā īcredibile est: q̄ ī turbine lōgior mora. Vtiq; motus motu cōtrario uidet. hēnt. n. suū locus ille uertiginē q̄ rapit cælum syderaq; trahit. celiq; uoluminē torq̄t: & ut dīes ei aliquā aduocationem qd̄ fieri ullo mō pōt. Quid de his cometis dicit q̄ lenis mensibus apparuerunt. Deīde duo debent esse motus eodē loco. Alter illi diuīus & assiduū suū sine intermissiōe pagēs opus. Alter nociuus & recēs & turbine illatus. Necesse ē ergo alter alteri īpedimento sit. At q̄ lunaris illa orbita cæterorūq; supra lunā meatiū motus irreuocabilis ē. nec hesitatus q̄ nec resistit nec dat ullā nobis suspitionē obiectæ sibi more. fidē nō hēt turbine uelocissimū & p̄turbatissimū tēpestatis genus ī medios syderū ordies puenire & iter disposita ac trāglla uersari. Credāus ignē circūacto turbine accēdi: & hūc expulsū ī sublie p̄bere nobis opinionē spēmq; syderis lōgior. Et puto talis eē debet q̄le est id qd̄ ignem efficit. turbis at̄ rotūda facies. In eodē. n. uestigio uersat. & ī columnæ mō circūagētis se uoluit.

Ergo igne quorū qui inclusus est simile esse illi oportet. at qui lōgus est & distectus minimeq̃ similis f̃ or
 be coactō. Epygenē relinq̃mus & alioq̃ opiniones p̃sequimur. Quis anteq̃ exponere icipiam illud in primis
 p̃sumēdū est cometas nō in una parte celi aspici: nec in signifero tantū orbe: sed tam in ortu q̃ i occasu: fre
 quēssime tamē: circa septētrionē forma eius nō est una. Quāuis enī grāci discrimina fecerint eorū q̃bus
 in morem barbæ flamma depēdet: & eorū qui undiq̃ circa se uelut comā spargūt: & eorū q̃bus fusus adest
 ignis: sed uerticē rēdēs: tamē oēs isti eiūsdē notæ sunt. cometæq̃ rectæ dicunt. Quorū cū post lōgū t̃ps ap
 pareat formæ inter se eos cōparare difficile est. Illo ipso t̃pe quo apparent iter se spectantes de habitu illoq̃
 nō cōuenit. sed put cuiq̃ acrior acies aut hebetior ita dat aut liuidiorē: aut lucidiorē esse: aut rubicūdio
 rem. & crines: aut in interiora deductos: aut in latera diuisos. Sed siue sunt aliquæ differētiæ illoq̃ siue non
 sunt: eadē fiat rōne necesse est cometes. Illud unū cōstare debet: prāter solitū aspici nouā syderis faciē circa
 se dissipatū ignē trahētis. Quibusdā antiquorū hæc placet rō cū ex stellis errātibus. Altera se alteri appli
 cuit cōfuso in unū duarū lumine: facies lōgioris syderis reddi. Nec hoc nūc tantū euenit cū stella stellā attigit
 sed et cū appropinquit. Interuallū. n. qd̃ iter duas est illustrat ab utraq̃ inflamaturq̃ & lōgum ignē efficit.
 His illud respōdebimus: certum ē nūm̃q̃ stellæ mobiliū. Solē at eodem t̃pe & has appere & cometem.
 Ex quo manifestū sit. nō illarū cohitu fieri cometē. sed p̃prium & sui iuris eē. Etia nūc frequēter stella sub al
 tiores stellæ uestigiū uenit. Et Saturnus aliq̃ndo supra Iouē est. & Mars Venerē aut Mercuriū recta līnea
 respicit. Nec tamē p̃pter hūc cursū cū alter alteq̃ subdit cometes fit. Alioq̃ oībus fiet oībus enim aliq̃
 stellæ supueniēs momēto esse desineret. Summa. uelocitas trāseuntium est. Ideo oīs sydeq̃ defectio bre
 uis est. q̃a cito illis idē cursū q̃ admouerat abstrahit. Videmus solem & lunā iter exigū tempus cū obscū
 rari cōpit liberari. Quāto celerior debet fieri i stellis cōgressio tāto minoribus. At q̃ cōetes senis mēsis
 manēt. Quod nō accideret si duarū stellæ cōuentu gigneret. Ille enī diu coherere nō possunt: & necesse il
 las est ex celeritatis suæ separet. Prāterea illa nobis uicina uident. Cæteq̃ interuallum gentibus dissident.
 Quō ergo pōt altera stella usq̃ ad alterā stellā ignem mittere: ita ut utraq̃ iūcta uideat cū sint igenti rōne
 diductæ? Stellæ inq̃t duarū lumen misceat: & p̃bet unius speciem. Nempe sic quēadmodū rubicunda sit
 nubes solis i cursu: quēadmodū uesp̃tina aut matutina flauescūt: quēadmodū arcus alterne soluiſſet. Hæc
 oīa primū magna ui efficiunt. Sol. n. est q̃ ista succendit. Stellæ. n. nō est eadem potentia. Deinde nihil ho
 rum ut infra lunā in terræ uicina nascit. Supiora pura & sincera sunt & coloris sui semp. Prāterea inq̃t ta
 le accideret nō haberet morā: sed extigueret cito: sicut coronæ q̃ solem lunāue cingunt: & iter breuissimū
 spatiū exoleſcent. Nec arcus q̃dem diu pleuerat. Si q̃dem esse cum talem quo medium iter duas stellas spa
 tium cōfundere æque cito dilabere. Vtiq̃ nō tantū māeret q̃ntum morari cometæ solent. Stellis itra si
 gnifex cursū est: hunc gix p̃munt. ac cometæ ubi cernunt. Nō magis cretum est illis tempus quo appa
 reat: q̃ locus ullus quē ultra nō exeāt. Aduersus hoc ab Artemidoro illa dicunt. nō has tantū stellā. di
 scurrere. sed has solas obseruatus esse. Cæteq̃ innumerabiles fieri p̃ occultum: aut p̃ obscuritatem luminis
 nobis ignotas. ut p̃ circuloq̃ positionem talem ut tunc demū. cum ad extrema eorū uenerē uisant. Ergo i
 tercurrūt q̃dā stellæ ut ait nouæ nobis q̃ lumē suū cū stātibus misceat & maiorem quoq̃ stellis mo est
 porrigāt ignē. hoc ex hiis q̃ metis leuissimum est: tota eius narratio mundi: mendacium ipudens est. Nā
 si illi credimus summa celi hora solidissima est in modum teſti durata & alti crassiq̃ corporis. qd̃ atho
 mi cōgesti acruatig fecerūt. Huic p̃xia sup̃ficies est ignea. ita cōpacta ut solui uitariq̃ nō possit. Hēt tū
 spiramenta q̃dā & q̃li fenestras per quas ex parte exteriori mundi iſſuant ignes nō tā magni ut interiora
 cōturbent. Rursus ex mundo in exteriora labunt. Itaq̃ hæc quæ p̃ter cōsuetudinem apparent in fluxu: ex
 illa utraq̃ mūdū iacēte materia. Soluere ista qd̃ aliud est q̃ manū exercere: & in uentū iactare brachia? Veli
 cum mihi dicat iste cū mūdō tā firma lacunaria iposuit. qd̃ sit quare credamus illi tāta esse crassitudinem
 celi? Quid fuit qd̃ in illo tā solida corpora adduceret: & ibi detineret? Deinde qd̃ tante crassitudinis est:
 necesse est & magni pōderis sit. Quō in summo ergo manēt grauiā? Quō illa moles nō dascēdit & se one
 re suo fragit. fieri enī nō pōt ut tāta uis pōderis quā illa sublituit pendeat & leuibus inixa sit. Nec illud
 q̃dem pōt dici: extrinsecus aliqua esse retinacula q̃bus cadere prohibeatur. Nec cursus de medio aliq̃d esse
 oppositū: q̃ iminens corpus excipiat ac fulciat. Illud etiā nūc nemo dicere audebit mūdū ferri p̃ imensum
 & cadere q̃dem: sed nō apparere an cadat: quia præcipitatio eius æterna est: nihil habens nouissimū in qd̃
 incurrat. hoc quidā de terra dixerunt cum rōnem nullā iuenirent: p̃pter quā pōdus in aer staret. Ferē in
 quiunt semp. sed nō apparet an cadat: quia iſinitum est id quod cadit. Quid est deinde q̃ p̃bes non quin
 que tantū stellas moueri: sed multas esse: & in multis mundi regiōibus? Aut si hoc sine ullo probabili ar
 gumēto licet respōdere: qd̃ est q̃re non aliq̃d ante omnes stellas moueri: aut nullā dicat? Prāterea nihil te
 adiuuat ista stellæ passim euntium turbas. Nā qd̃ plures fuerunt sapius in alios icident. rari autē cometæ
 & ob hoc mirabiles sunt. Quid q̃ testimoniū dicit. contra te omnis ætas q̃ talium stellæ exortus & anno
 tauit & posteris tradidit. Post mortem Demetrii syriæ regis: cuius Demetrius & Anthiocus liberi fuere.
 Pauloante achaiū bellū cometes effulſit nō minor iole. Primo igneus ac rubicundus orbis fuit: clarūq̃
 lumen emittens quanto uinceret noctem. Deinde paulatim magnitudo eius disticta est & euanuit clari
 tas nouissime autem totus intercidit. Quid ergo choire stellas oportet: ut tantum corpus efficiant? Mille
 in unum licet cōgreſſes: nunq̃ hunc habitum solis æquabunt. Archelao regnāte initio cometes apparuit
 modicus. Deinde suisit se diffunditq̃ & usq̃ in equinoctialem circulū uenit. ita ut in illā plagā celi cui
 lactea nomē ē: in imensum extensus æquaret. Quid ergo cōuenisse debent erraticæ ut tam longum celi
 tractū occuparet igne cōtinuo. Cōtra argumēta dictū est. cōtra testes dicēdū est. Nec magna demolitione

detrahēda est Auctoritas. Ephori historicus est. Quidā incredibiliū relatu cōmēdationem parat: & testatū
 rē a se actū: sup̄ quotidiana ducere: miraculo excitat. Quidā creduli: qdā negligētes sunt: qbusdā mēda-
 ciū obrebit: qbusdā placet. Illi nō uero euitāt hii appetunt. hoc in cōe de tota natione quā approbare opus
 suū & fieri populare nō putat posse nisi illud mēdacio aspsit. Ephorus uero non religiosissime fideli saepe
 decipit saepe decipit. Sicut hic dicit cometē qui oīum mortaliū oculis custoditus est: q̄ īgentis retraxit eū
 tū. cū helicē & burim: ortu suo merfit. ait illū descēdisse ī duas stellas: qd̄ prāter illū nemo tradidit. Quis
 enim posset seruare illud monitū quo cometes solutus & in duas partes redactus est. Quō aut̄ si ē quide-
 rit cometē in duas dirimi. nemo uidit fieri ex duabus. Quare at̄ nō adiecit in quas stellas diuisus sit: ut ali-
 qua ex v. stellis esse debuerit. Apollonius meridiū in diuersa opiniōe est. Ait enī cometē minimū ex mul-
 tis erraticis efficiet multos cometas erraticos esse. Non est inquit species falsa. nec duarū stellarū confusio
 ignis extērus sed p̄priū sydus cometes est: sicut solis aut lunae. Talis illi forma ē nō in rotundū restricta: sed
 procerior & in lōgū producta. Ceterū nō est illi palā cursus altiora mūdi secat: & tunc demū apparet cū in
 unū cursus sui uehit uenit. Nec est q̄ putemus eūde uisum esse sub Claudio: quē sub Augusto uidimus: nec
 hūc qui sub Nerone Cæsare apparuit & cometis detrahit infamiā illi simile fuisse. qui post diui lulii uene-
 ris ludis genetricis circa undecimā horā diei emerfit. Multi uariiq̄ sunt: dispares magnitudine: dissimiles
 colore: aliis rubor est sine ulla luce. aliis cādor & pur: liq̄dum q̄ lumen: aliis flāma & hāc nō sincera nec te-
 nuis sed multū circa se uoluēs fumidi ardoris. Cruēti qdam minaces qui omne posse futuri sanguinis se-
 runt. hii minuūt augētq̄ lumē suū quēadmodū alia sydera quā clariora cū descēderūt sunt maiora: q̄ ex
 loco propiore uisunt minora cū redeūt: & obscuriora q̄ obducunt se longius. Aduersus hoc protinus re-
 spōdet. nō idē accidere in cometis q̄ in cāteris. Cometa enī quo primū diē apparuerint maximi sunt. At
 qui deberēt crescere quo propius accederēt. Nō aut̄ manet illis prima facies donec īcipiāt. extingui. de in-
 de q̄ aduersus priores: etiā aduersus hūc dicif. Si erraret cometes essetq̄ sydus itra signiferi terminos mo-
 uerēt: intra quod omne sydus cursus suos colligit. Nunq̄ apparet stella per stellā. Acies nostra non pōt per
 mediū sydus exire: ut per illud sup̄iora prospiciat. Per cometē at̄ nō aliter q̄ p̄ nubē ulteriora cernunt: ex
 quo apparet illū non esse sydus: sed leuē ignē ac tumultuariū. Zenō noster in illa scientia est. cōgrue indi-
 cas stellas & radios inter se cōmittere. Hac societate luminis existere imaginē stellae longioris. Ergo quidā
 nullos esse cometas existimāt: sed specie illoz: sed per repercussione uicinoz sydez. aut per coniunctionē
 coherētū reddi. Quidā aiunt esse qdem se habere cursus suos & post certa lustraria in conspectu mortaliū
 exire. Quidā esse qdem sed nō qbus sydez nomē iponas: q̄ dilabunt. Nec diu durant: & exigui tps mo-
 ra dissipant. In hāc sniam sunt plurimi nostroz: nec id putant ueritati repugnare. Videmus enī in subli-
 mi uaria igniū cōcipi genera. & modo cælū ardere: mūdo lōgas a tergo flāmaz. albescere tractus: mō faces
 cū igne uasto rapi ipsa iā fulmina & si uelocitate mira simul & praestrigūt aciem & relinquunt: ignes suos
 aeris attriti & impetu inter se maiore collisi: ideo non resistunt qdem: sed expressi fluūt & protinus p̄eunt.
 Alii uero ignes diu manēt: nec ante discedūt: q̄ cōsumptū est oē quo pascebant alimentū. hoc loco sunt il-
 la a Possidonio scripta miracula colūnae clipei: & flagrantes. Aliae insigni nouitate flāmaz: quā non euer-
 rent animos si ex cōsuetudine & lege discurreret. Adhuc stupēt omnesq̄ repētīnū ignē ex alto efferunt: si
 ue emicuit aliquid & fugit: siue cōpresso aere & in ardorē coacto loco miraculi stetit. Quid ergo? Nō ali-
 quādo lacinia sed cedentis retro aetheris patuit & uastū in cōcauo lumen exclamare posses. Quid est hoc?
 Mediū uideo discedere cælū pallētesq̄ palo stellas quā nō aliquādo expectata nocte fluxerūt: & per medi-
 um eruperūt diē. Sed alia huius rei ratio est: quare alieno tpe apparēt aere etiā cū latēt cōstāt. Multos come-
 tas uidemus q̄ obscurant radiis solis: quo deficiēte quodā cometē apparuisse quem sol uicinus traxerat.
 Possidonium tradit. Saepe aut̄ cū occidit sol sparsi ignes nō p̄cul ab eo uident. Videt ipsa stella sole p̄funt
 ditur & ideo aspici nō pōt. Cometae autē radios solis effugiūt. Placet ergo nostris cometis sicut faces: si-
 cut tubas: trabesq̄ & alia ostēta cæli dēso aeri creati. Ideo circa septētrione frequētissimae apparent: q̄ illic
 plurimū est aeris pigri. Quare ergo non stat cometes sed p̄cedit. dicam. Ignium materia alimentū suū leg-
 tur. Quāuis enī ad sup̄iora uisus est tamē deficiēte materia retroiēs ipse descendit. In aere quoq̄ si dextra
 leuāq̄ prāmit partē. Nulla enim illi uia sed qua illū uena pabuli sui duxit illo rupit: nec ut stella procedit:
 sed ut ignis pascit. Quare ergo per lōgū tps apparet & nō cito extinguitur? Sed enī mēsubus hoc quē nos
 Neronis principatu letissimo uidimus spectādū se prābuit in diuersum illi Claudio circūactū. Ille enī
 a septētrione in uertē surgēs: orientē petiit sed obscurior. hic ab eadē parte cēpit sed in occidētē tendēs: ad
 meridiem flexit & in se subducit oculos. Videt ille humiliora habuit & aptiora ignibus quā p̄secutus ē.
 huic rursus uberior fuit & plenior regio. huc itaq̄ descēdūt iuitate materia nō itinera. Quod apparet duo-
 bus quos spectauimus fuisse diuersum: cū hic in dextrū motus: sit ille in sinistrū oībus ater stellis: in eadē
 parte cursus est: uidē cōtrarius mūdo. hoc enim ab ortu uoluit in occasum. ille ab occasu in ortū eūt. Et ob
 hoc duplex his motus est ille quo eūt & hic quo auferunt. Ego nostris nō assentio. Nō enim existimo co-
 metē subitanē ignē sed inter aeterna opera naturae. Primū quacūq̄ aer creat breuia sunt. Nascunt enim
 in re fugaci & mutabili. Quō pōt in aere aliquid diu pmanere: cū ipse aer nunq̄ idē maneat: fuit semper &
 breuis illi ges est. Inter exiguū momētū in aliū ī qua fuerat statū uertit. Nūc pluuius ac serenus. Nunc iter
 utrūq̄ uariū. Nubesq̄ illi familiarissimae sunt in quas choit & ex quibus soluit. mō cōgregant. modo di-
 gerunt nunq̄ īmotae iatēt fieri nō pōt ut ignis certus in corpore uasto sedeat: & tā p̄tinaciter hāreat q̄ na-
 tura: ne nunq̄ excuterent aptauit. Deinde si alimēto suo hāret semp descēderet. Eo enim crassior aer est:
 quo terris ppingor. Nunq̄ cometes in imū usq̄ dimittit. neq̄ appropinquat solo etiā nūc. Ignis autē id q̄

flamma natura sua ducit id est sursum aut eo quo trahit materia cui adhæsit & quæ depascitur. Nulli ignibus ordinariis & cælestibus iter flexum est. Syderis proprium est ducere orbem. At qui hoc comete an alii fecerunt nescio. Duo nostra ætate fecerunt. Deinde oë quod tam temporalis accedit cito intercidit. Sic facies ardet dum transiit: sic fulmina in unum ualent iterum. Sicque transuersæ dicunt stellæ & cadentes præter uolatus & seccat aera. Nullis ignibus nisi in suo motu est. illis dico diuinis quos habet mundus æternos quia partes eius sunt & opera. hii autem aliquid agunt & uadunt & tenore suum seruant: paresque sunt. Non alternis diebus minores maioresue ferunt signis eest color lectitius & ex aliquo causa repetitur. Minor nescit ac maior putat plenius alere aut malignius: dicebam modo nihil diuturnum esse: quod exarsit aeris uitio. Nunc amplius adicio. Morari ac stare nullo modo possunt. Nam & fax & fulmen & stella transcurrunt: & quicquid alius est ignis est aer expressus in fuga est. nec apparet nisi dum cadit. Cometes habet suam sedem: & ideo non cito expellitur. sed emittit spatium suum nec extinguitur sed excedit. Si errati inquit stellæ esset in signifero esset. Quis unum stellis limitem ponit? Quis in angustum diuina compellit? Nepe hæc ipsa sydera quæ sola moueri creditis: alios & alios circulos habent. Quare ergo non aliqua sint quæ improprie iter & ab istis remotum secesserunt. Quid est quæ in aliquo parte cæli posita non sit? Quod si iudicas non posse uiam nisi signiferum attingere. Cometes potest sic altum habere circulum ut modo in hac parte aliquo sui incidat. Quod fieri non est necessarium sed potest. Vide ne hoc magis deceat magnitudinem mundi ut in multa itinera diuisus. Hic non unam deterreat semitam cæteris partibus torpeat. Crædis autem in hoc maximo & pulcherrimo corpore iter innumera biles stellas quæ nocte decore uario distingunt: quæ minime uacuum & inertem esse patiuntur. stellas esse quibus exercere se liceat cæteras stare fixas & immobile populum: si quis hoc loco me interrogauerit. Quare ergo non quemadmodum. v. stellæ ita harum obseruatus est cursus. huic ego respondebo. Multa sunt quæ esse concedimus quæ illa sunt ignoramus. habere nos animi: cuius imperio impellimus & reuocamus. oës fatebuntur. Quid tamen sit animus ille rector dominusque nostrum non magis tibi quicquid expediet quam ubi sit. Alius illum dicet esse spiritum: alius concitum quædam: alius in diuinam & dei partem: alius tenuissimum aerem: alius incorporeale potentiam. Non deerit quæ sanguinem dicat: quæ calorem. Adeo animo non potest liquere de cæteris rebus ut adhuc ipse se quaerat? Quid ergo miramur cometas tam rarum mundi spectaculum nondum teneri legibus certis nec initia illorum sineque notescere? quoque exigetibus iteruallis recursus est? Nundum sunt anni mille quingenti ex quo gratia stellis numeros & nota fecit. Multaque hodie sunt gentes quæ tantum facie nouerunt cælum quam nondum sciunt cur luna deficiat: quare obubrescat. Hoc apud nos quoque nuperrimè ad certum perduxit. Veniet tempus quo ista quæ nunc latent in luce dies trahat: & longioris æui diligentia ad inquisitionem tantorum ætas una non sufficit ut tota cælo uacet. Quid tam paucos annos iter se studia ac uitia non æqua portione diuidimus? Itaque per successiones ista longas explicabuntur. Veniet tempus illud quo pestiferi nostri tam aperta nos nescisse mirentur. hæc. v. stellæ quæ se ingerant nobis: quæ alio atque alio occurrentes oculos curiosos nos esse cogunt quæ matutini uespertinique ortus sint: quæ stationes quando in rectum serant: quæ agant retro modo cepimus scire utrum mergeret Iuppiter: an occideret: an retrogradus esset. Nam hoc illi nomen non imposuere cedenti ante paucos annos didicimus. Inuenti sunt quæ nobis dicerent. erratis quæ ullam stellam aut suppressere cursum iudicatis: aut uertere. Non licet stare cælestibus nec aduerti. Prodeant omnia uel semel missa sunt. uadunt. Idem erit illis cursus quæ sui finis. Opus hoc æternum irreuocabiles habet motus. Qui si quando constiterit alio ex aduerso incidit quæ non tenor & æqualitas seruat. Quid est ergo? Cur & aliquo redire uideant? Solis occursum specie illi tarditatis imponit: & natura uiarum oculorumque sic positorum ut certo tempore itantes afflat. Sic naues quis plenis uelis eam uidet tamen stare. Erit quæ demonstrat aliquando in quibus cometæ partibus errant. Cum tam seducti ac terris eam quædam quælesque sint concitati sumus in ueteris aliquid ueritati & posteris conseruati. Per stellas inquit utiliora non cernimus. Per cometas aciem transmittimus. Primum si sit istud: non in mea parte sit qua sydus ipsum est spissus ignis ac solidus: sed qua rarus splendor excurrit & in crines dissipat. Per iterualla ignium non per ipsos uidet. Stellæ inquit oës rotundæ sunt: cometes porrecti: ex quo apparet stellas non esse. Quis. n. tibi concedet cometes longos esse quoque natura ætem ut cæterorum syderum globus est? Cæterum fulgor extenditur. Quæadmodum sol radios suos longe lateque dimittit. Cæterum ipsi alia est forma. Alia ei quæ ex ipso fluit luminis. Sic cometarum corpus ipsum corrotundat. Splendor autem longior quam cæterorum syderum apparet. Quare igitur? Dic tu mihi prius quæ luna dissimilius soli lumem accipiat cum accipiat a sole? Quare modo rubeat: modo paleat. Quare liuidus illi acer color sis cum in conspectu solis excludit? Dic mihi quare stellæ iter se dissimile habeant aliquatenus faciem demersissimam soli? Quomodo nisi prohibet ista sydera esse. Quauis similia non sint sic nihil prohibet cometas æternos esse & fortis eiusdem cuius cætera essent faciem illis non habuit simile. Quid porro mundus ipse si consideres illum: nonne ex diuersis compositus est? Quid est quare si leone semper sol ardeat & terras æstibus torreat: si æquino astrigat hyemem flumina gelu claudat? Et hoc tamen & illud sydus eiusdem conditionis est: cum effectu & natura dissimile sit iter breuissimum tempus aries excolit: libra tardissime mergit. Et tamen sydus & illud eiusdem naturæ ac illud exiguo tempore ascendat: illud diu profectus. Non uides quæ contraria iter se elementa sunt? grauius & leuius sunt frigida & calida humida & sicca. Tota huius mundi concordia ex discordia constat. Negas cometæ stellam esse quæ forma eius non respondeat ad exemplar: nec sit cæteris similis. Vides enim simillima esse illa quæ tricesimo anno reuertitur ad locum suum. huic quæ iter annum remisit sedem suam. Non ad unam naturam forma opus suum præstat. sed ipsa uarietate se iactat. Alia maiora. alia uelociora aliis facit. Alia ualidiora. alia reparatoria: quædam autem eduxit a turba. ut singula & conspicua præcederent: quædam in gregem misit. Ignorat naturæ potentiam quæ illi non putat aliquando licere: nisi quæ sæpius fecit. cometas non frequenter ostendit attribuit illis alium locum: alia tempora: dissimiles cæteris motus. Voluit & his magnitudinem operis sui colere: quorum formosior facies est quam ut fortunam putes siue amplitudine eorum consideres siue fulgorem quæ maior est ardentioreque quam cæteri: facies uero habet insignem quædam & singularem non in angustum coniecta & artata: sed dimissa

liberius & multaq; stellae amplexa regionē. Aristoteles ait cometas significare tēpestatē & uētoꝝ item p-
rātiā atq; ibriū. Quid ergo nō iudicas sydus esse qđ futura denūciat? Nōn, si hoc tempestatis signū est
quō fuit pluuiā scintilla oleū est & putres concrescere fungos, aut quō idiciū est seu itū maris si marina in
sicco ludūt fulice: notatq; paludes deserit atq; alā supra uolant arida nubē. Sed si quō egnōtiū in calorem
frigusq; fluctētis anni, quō illa quā caldei canūt qđ stella nascētibz triste lātūq; cōstituat. Hic ut scias ita
esse non statim cometes ortus uētoꝝ & pluuias minas ut Aristait: sed annū totū suspēctū facit. Ex quo appa-
ret illū non ex pxiō q̄ in proximū daret: signa traxisse sed habere reposita & cōpressa legibus mūdū. Fecit is
cometes q̄ particulo & uaspico consulibus apparuit q̄ ab Aristotele Theophrastog; sunt prādicta fuerūt.
n. maxie & continue tempestates ubiq;. At in achaia macedoniaq; urbes terraq; motibus proruptae sunt.
Tarditas inqt illoꝝ argumentū est grauiōres esse, multūq; in se habere terreni. ipsi prāterea cursus ferunt
compellunt in cardies. Vtrūq; falsum est: De priore dicā prius: qā q̄ tardius ferunt grauiā sunt. Quid er-
go? Stella Saturni q̄ ex oībus iter suū lentissime efficit grauis est. At q̄ leuitatis argumētū habet: q̄ supra
cāteras est. Sed maiore inq; habitu circuit: nec tardius it q̄ cāterae sed longius. Succurrat tibi Idem mēde
cometis posse dicere etiam si segnior illis cursus sit. Sed mendaciū est ire eos tardius. Nam ita sextū men-
sem dimidiā celi partē trāscūrrit hic pxiū prior: ita pauciores menses recepit se sed qā graues sunt in-
ferius deferunt. Primū non deferūt q̄ circūferūt. Deinde hic pxiū a septētrione motus sui initū fecit: &
p occidētem in meridiana puenit erigēs cursum obliquo. Alter ille Claudianus a seprētrione primū uisus
nō desit in rectū assidue celerior ferri dōcē excessit. hec sunt q̄ aut alios mouere cometas ptiācia aut mō
Quod annexa sint dii sciūt: qbus est snia ueri. Nobis rimari illa & coniecturē in occulto. tātū iacet: nec cū si
ducia iueniēdi: nec sine spe. Egregie Aristoteles ait: nunq; nos uerecūdiōres esse debere q̄ cū de diis agi-
Si intramus templa compositi, si ad sacrificiū accēsurū uultū submittimus: totā adducimus: si in omne
argumentū modestiā fingimus: qnto hoc magis facere debemus cū de syderibus de stellis de eoꝝ natu-
ra disputamus? Ne qđ temere: ne qđ imprudenter: aut ignorātes cōfirmemus: aut affirmemur: aut scientes
mētiamur? Nec miremur tā tarde erui: q̄ tā alte iacēt. Panetio & his quideri uolūt cometē non esse ordi-
nariū sydus: sed falsam syderis faciē diligēter tractādus est. an aequē oīs pars anni a dētis cometis satis ap-
ta sit, an oīs celi regio idonea in qua creent, an quātū quāq; ire: cōcipi posse ibi ē: sunt & cātera q̄ uniuersa
sa tollunt: cū dico illos non fortuitos esse ignes: sed intextos mūdo quos nō frequēter educit sed in ocul-
to mouet. Quā multa prāter hos per secretū eunt. Nunq; humanis oculis oriētia. Neq; enim oīa deus hu-
manis oculis nota fecit. Quota oculis pars operis tāti nobis comittit. Ipse q̄ ipsa tractat q̄ condidit q̄ totū
hoc fundauit deditq; circa se maior est pars operis sui: ac melior. Effudit oculos cogitatione uiscendus est.
Multa prāterea cognata minimi fumo & uicinam sortita potentiam. obfcura sunt. Aut fortasse q̄ magis
mireris oculos nostros iplēt & effugiūt. Siue illis tanta subtilitas est quātā conseq acies nōstra nō possit. si-
ue in sanctiore secessu maiestas tāta delituit: & regnū suū uisē regit nec ulli aditū dat nisi uis. Quid sit hoc
sine quo uisē scire nō possumus: & miramus si quos igniculos pagē nouimus cū maxia pars mūdi deus la-
teat. Quā multa aīalia hoc primū cognouimus saeculo: q̄ multa negocia. Ne qđ hac multa uenientis aui
populus ignota nobis sciet. Multa saeculis nūc futuris cū mēoria nri exoluerit reseruant. Pusilla res mun-
dus est: nisi in illo q̄ quārat oīs mūdus habeat. Nō semel quēadmodū sacra tradunt. Eleusina seruat q̄ ho-
stē dat reuēsentibus. Rex natura sacra sua nō simul tradit. Initiatos nō crediūs ī uestibulo eius hāremus.
Illa arcana nō p miscue nec oīs patēt reducta etiā in īteriore sacrario clausa sunt. Et qbus aliud hac aetas
aliud quā post nos subibit aspiciet. Quādo ergo ista in noticiā nram pducēt? Tardē magna pueniunt.
Vtrūq; si labor cessat in quod unū toto agimus aīo nondum pfcimus ut pessimi essemus. Adhuc in pcel-
su uitia sunt. Inuenit luxuria aliqd noui in quod insaniat. Inuenit pudicitia nouam contumeliā sibi inue-
nit delitantiū dissolutio & tabes aliqd tenerius molliusq; quo pereat. Nōdū satis robur oē pēcimus. Ad-
huc qcqd est boni moris extiguimus leuitate & politura corporis. Muliebres mūditiā ante te cessimus co-
lores meretricios: matronis qđē non iduendos uiri sumimus. Tenero & molli gressu suspēdimus gradū.
Nō ambulamus: sed incedimus: exornamus anulis digitos: in omni articulo gēma disponit. Quotidie cō-
miniscimus per quā uiriliter fiat iniuria aut traducat qā nō pōt exui. Alius genitalia excidit: alius in ob-
scenā partē ludi fugerit & locatus ad mortē infamiae armatus. Egenus etiā in quo morbū suū exerceat le-
git. Miraris si nōdū sapientia omne opus suū impleuit. Nōdū tota se nequitia ptulit. Adhuc nascit & huc
oēs operas damus huic oculi nri huic manus seruiunt. Ad sapientiam qs accedit? Quis dignū iudicat: nisi
quē in transitu mouerit? Quis philosophū aut ullū liberale respicit studiū nisi ludī intercalant. cum aliq;
pluuiis interuenit dies quē perdere licet. Itaq; tot familiae philosophoꝝ sine successione deficiūt. Arado-
mici & ueteres & minores nullū antistitē reliquērūt. quis enī qui tradat prācepta Platonis? Phythagorū
ca illa iuidiosa turbe schola pceptorē nō iuenit. Sextiora noua & romani roboris secta iter initia sua cum
magno ipetu cepisset extincta est. At quāta cura laborat ne cuiuslibet patrimonii nomen intercidat? Stat
per successores Pyladis & batili domus. hāz artū multi discipuli sunt: multiq; doctores. Priuatū urbe to-
ta sonat pulpitu. In hoc uiri in hoc foēinae tripudiāt. Mares inter se uxoresq; contendūt ut detur latio. Ille
deinde sub psona cū diu trita frons est transitus ad galeā. philosophiae nulla cura est. Itaq; adeo nihil inue-
nitur ex his quā pagē inuestigata antiq reliquērūt ut multaq; inēta erāt oblinerent. Ad mehercule si hoc
totis mēbris prāmeremus: si in hoc iuentus sobria incūberet. hoc maiores docerent: hoc minores adice-
rent uix ad fundū ueniret in quo ueritas posita est quā nūc in summa terra & leui manu quārimus.

LVCII ANNEI SENECAE ORATORIS ET RHETORIS SENTENTIAE, DIVISIONES,
COLORES SVASORIARVM LIBER PRIMVS INCIPIT.

IN ut cuiuscunque rei magnitudinē natura dederat dedit & modū nihil infinitū nisi oceanus. AVITVS. Fertiles in oceano iacere terras ultraque oceanū rursus alia littora alium nāsci orbē nec usque naturā regē definire: sed semper unde ubi defuisse uideat nouā exurgere. Facile ista frangunt quia oceanus nauigari non potest. Satis sic haecenus uicisse Alexandro quod mōdo lugere satis est. Intra has terras cælum Hercules meruit. Stat in motum mare & quasi deficientis suo fine naturā pigra moles, nouae ac terribiles figurā, magna etiā oceano portentia quae profunda ista uastitas nutrit, cōfusa lux alta caligine & interceptus tenebris dies, ipsum uero graue & defixum mare: & aut nulla aut ignota sydera. Ita est Alexander regē natura post omnia oceanus, post oceanum nihil. ARGENTARIVS. Resisce, orbis te tuus reuocat, uicinus qua licet nihil tantum est quod ego Alexandri piculo petam. POMPEIVS SYLO. Venit ille dies Alexander exoptatus quo tibi opē adeste, iidem sunt termini & regni tui & mundi. OSCVS. Tempus est Alexandrē cū orbe & cū sole definire, quod noueram uiciniū concupisco quod nescio. Quae tam fere gentes fuerūt quae nō Alexandrē posito genu adorarent? Qui tam horridi mōtes quoque non iuga uictor miles calcauerit? Ultra liberi prius trophaea cōstitimus, non quimus orbem sed amittimus. Immensum & humanae intētātū expientiae pelagus totius orbis uiculū terrarūque custodiā, inagitata remissio, uastitas, littora mō seuiēte fluctu ingeta mō fugiēte deserta, tetra caligo remittit fluctus, nescio quid hūanis naturā subduxit oculis & terrā nox obruit. MVSA. Foeda beluagū magnitudo & imobile profundū testā Alexander nihil ultra eē quā uicās reuerrere. ALBTIVS SYLVS. Terrae quoque suū finē habet & ipsius mūdi aliq̃s occasus est, nihil infinitū est, modū magnitudini facere debes cū fortuna nō facit, magni pectoris est inter secūda moderatio. Eundē fortuna uictoriae tuae quē natura finē facit. Impium tuum cludit oceanus. O quā magnitudo tuā regē quoque naturā supergressa est, Alexander orbi magnus est. Alexandro orbis angustus est, aliq̃s ē magnitudini modus est. Non praecedit ultra spatio sua cælū. Maria intra terminos suos agitant. Quicquid ad summū puenit: icremēto nō reliquit locū. Nō magis quicquid ultra Alexandrē nouimus quā ultra oceanū. MARILLIVS. Maria sequimur terras cui tradimus, orbem quem nō noui quōque: quem uici reliquo. FABIANVS. Quae ista toto pelago ifusa caligo? nauigantem ubi uidet admittere: quā sp̃cientem quoque excludit? Nō hac India nec terribilis ferax ille cōuētus, imanes p̃pone beluas, aspice quibus p̃cellis fluctibusque sauiat: quā ad littora undas agat, tātus uentorū cōcurfus, tāta cōuulsi funditus maris insania est, nulla p̃sens nauigantibus statio est, nihil salutare, nihil notū, rudis & impfecta natura penitus recessit. Ista maria ne illi quidē petierūt qui fugiebāt Alexandrē. Sacrae quidē terris natura circumfudit oceanū. Illi qui iā syderē collegerunt mōrtas & annuas hyemis atque aestatis uices ad certā legē redegerunt, quibus nulla p̃s ignota mundi ē: de oceāo tamē dubitat: utque ne terras uelut uinculum circūfluat: an in suum colligatus orbē & in hos per quos nauigat sinus quā spiramenta quā magnitudinis exaestuēt: ignē post se cuius argumētum ipse sit habeat an sp̃ritum. Quid agitis cōmilitones? regem domitorēque generis hūmāi magnum Alexandrē eo dimittitis quā adhuc quid sit disputat? Memēto Alexander martē in orbe uicto adhuc magis quā capto relinqs. DIVISIO. Aiebat Cæsius hoc gēus sua foris aliter declamādū esse quā suadēdū, nō eodē mōdo in liberā ciuitatē dicendā esse sniam quo ap̃ reges quibus etiam quae profunt ita tamen ut delectent suadenda sunt. Et inter reges ipsos esse discrimen: quosdā magis aut minus regē ulum habere. Veritatē facti Alexandrē exisse quosdam sup̃bissimos & supra mortalis animi uim elatos cernimus. Denique ut alia dimittant argumenta: ipsa sua foris insolentia eius coarguit, orbis illum suus nō capit, itaque nihil dicendū aiebat nisi cū summa ueneratione regis: ne accideret idē quod praep̃tori eius Calistheni accidit: quem occidit p̃pter itē pestiuos liberos sales, nā cū se deum uellet uideri & uulneratus esset: uiso sanguine philosophus mirari se dixerat quod non esset.

Ille se ab hac urbanitate lācea uidit. Elegāter in C. Cassii epistola quādam ad M. Ciceronē missa positū: multū iocabatur de stultitia. CN. Pompeii adolescētis qui in hispania cōtraxit exercitū & ad mundā uictus est, deinde ait: nos quidē illū deridemus, sed timeo ne nos ille gladio.

In oībus regibus haec urbanitas extimescenda est. Aiebat itaque apud Alexandrē dicendā esse sniam: ut multa adulatione animus eius permulceret. seruandum tamen aliquem modum: ne nobis accideret tale aliquid quale accidit atheniensibus: cū publicae eorum blāditiae nō tantum dephensae sed & castigatae sunt. Nā cum Antonius uellet se libere patrem dici & hoc nomē Statuis subscribi habitu quoque & comitatu libere imitare: occurrerunt uenienti ei athenienses cū cōingibus & liberis & αἰοῦντοῦ salutaerunt. Bene illis cesserat si nasus atticus sibi suscitisset, dixerunt despondere ipsos in matrimonium illi Mineruā musam suā & rogauerunt ut duceret, & Antōnius ait dictum, sed dotis noīe imperare se illis mille talenta. Tum ex graeculis quidā ait.

huic quidē impune fuit, sed Atheniēsium sp̃o alia mille talēris aestimata sunt, quae cū exigerent: cōplures cōtumeliosi libelli p̃ponebant, quidā etiam ipsū, Antonio tradebant, sicut ille qui subscriptus statuae eius fuit: cū & eodē tēpore Octauiā uxore haberet & Cleopatram, hoc tu euita restituas, tibi habere, bellissimā tamē rē. De illius dixit: quē mēsa coruinus desertorē bellogē ciuiliū uocat: quā ab Dolobella ad Cassiū trāsīturo salutē ei pactus est: si Dolobellā occidisset, & a Cassio deinde trāsīt ad Antoniū. Nouissime ab Antonio transfugit ad Cæsarem, hic est Deillius cuius epistolae lasciuiae ad Cleopatram ferunt. Cū atheniēsēs tēpus peterēt ad pecuniam dese-

rendā nec exoraret: De illius ait: & tamē dicit illos tibi anni biennii triennii diem debere. Longius me fa-
bellā dulcedo produxit. Itaq; ad propositum reuertar. Alebat Castius magnis cum laudibus Alexandro
hanc suaforiam esse dicendam, quam sic diuisit: ut primum diceret: etiam si nauigari posset oceanus: nau-
gandū nō esse, satis gloria q̄situm, regenda ēē & disponenda q̄ in trāsitu uicisset. Consulendū militi totius
orbis uictoris lasso, de matre illi cogitandum: & alias causas compluris subiecit. Deinde illam quæstionē
subiecit: ne nauigari quidem oceanum posse. FABIANVS philosophus primam fecit quæstionem eadē,
etiam si nauigari posset oceanus: nauigandum non esse. At rationem aliam primam fecit, modū imponē-
dum esse rebus secundis, hic dixit sententiam, illa demum magna est foelicitas quæ arbitrio suo consistit.
Dixit deinde locum de uarietate fortunæ, & cum descripsisset nihil stabile esse, omnia fluitare, & in certis
motibus modo attolli modo deprimi, absorberi terras, & maria siccare: montes subsidere. Deinde exempla
regū & fastigio suo deuolutaq; adiecit. Sine potius rerum naturam q̄ fortunam tuam deficere. Secundam
quoq; quæstionem aliter tractauit, diuisit enim illam sic: ut primū negaret ulla in oceano aut trās ocea-
num esse terras habitabiles, deinde si essent: perueniri tamē ad illas non posse. Hic difficultatem ignoti ma-
ris naturam non patientem nauigationis, nouissime ut possit perueniri tanti tamen non esse, hic dixit: cer-
ta peti: certa deferri: descituras gentes, si Alexandrum naturæ terminū enotauissent. Hic matrem memo-
rauit de qua dixit: quō illa trepidauit etiam q̄ grancū transiturus esset, LYCONIS celebris sententia est.

Hoc omnes imitari uoluerunt. PLVTION dixit.

ARTEMON dixit.

APATVRIVS dixit.

Sic Castius descripsisset, fremit oceanus quasi indignus q̄ terras re-
linquas. Corruptissimā rem oīum, quæ unq̄ dictæ sunt ex quo hoīes deserti insanire coeperunt putabant,
DORIONIS esse in metaphrasi dictū Homeri: Tum exæcatus cyclops saxum in mare reiecit, hæc quo-
modo ex corruptis eo pueniant ut & magna & tamen sana sint, aiebat MOECENAS apud Virgiliū itel-
ligi posse: tumidum est. Virgilius quidem ait: rapit haud partem exiguā motis, ita ma-
gnitudini se dat. Sed ut non impudenter discedat a fide est inflatum. Virgilius quidem ait: q̄
de nauibus credas in mare reuulsas cycladas non dicit hoc fieri sed uideri, propitiis auribus accipis, quis i-
credibile est quod excusat antequam dī multo corruptiorem sententiam MINISTRATI cuiusdam de-
clamatoris non abiecti suis temporibus nactus sum in hac suaforia cum describeret beluagē in oceano na-
scentium magnitudinem. Efficit hæc sententia ut ignoscamus ei qui dixit ipsi Carybdi & Scyllæ maius
portentum: charybdis ipsius maris naufragium uideri, & ne in mare semel insaniret: quid ibi potest esse sal-
uum ubi ipsum mare perit? DAMASETICVS induxit matrem loquentem: cum describeret prioribus
piculis noua supuenisse. BARBARVS dixit cū introduxisset excusantē se exercitū macedonū hūc sensum:
FVSCVS ARELLIVS dixit: Testor ante orbem tibi tuum deesse: q̄ militem, LATRO sedens hanc dixit,
non excusauit militem sed dixit: Dum sequor: quis mihi promittit hostem? quis terram? quis diem? q̄
mare? Da ubi castra ponam? ubi signa ponam? reliq; parentes, reliqui liberos, com meatum peto, nunquid
immaturæ ab oceano? LATINI declamatores in oceani descriptionem non minus uiguerunt, nā aut mi-
nus descriperunt aut curiose. Nemo illorum potuit tanto spiritu dicere quanto PEDO qui nauigante
germanico dixit.

Iam pridem post terga diem solemq; relictum.

Iam pridem notis extorres finibus orbis.

Per non concessas audaces ire tenebras.

Hesperii mœtas extremaq; littora mundi.

Nunc illū pigris imania monstra sub undis.

Qui ferat oceanum, qui sæuas undiq; pistris.

Aequoreosq; canes ratibus confurgere pransis:

Accumulat fragor ipse mœtus, iā sydere limo.

Nauigia & rapido desertā flumine classē.

Sed feris credūt per inertia fata marinis.

Tam non foelici laniandos sorte relinqui.

Atq; aliquis prora se dat sublimis ab alta.

pcessit q̄ GLICONI. Sed nō minus multa magnifice dixit q̄ corrupte. Vtriusq; uobis faciā p̄tē. Et uole-

bamus expiri nō adiiciēdo iudiciū meū nec superādo a corruptis sana potuisset etenī fieri: ut uos illa ma-

gis laudaretis quæ infantiū, & nihilominus pōt fieri quīs distinxerim. Illa belle dixit, sed fecit qd̄ solebat:

ut sniam adiectiōe supuacua quoad tumide pderet, adiecit, nullud quosdam iudices dubios sui habet ego

nō dubito cōtra sniam ferre.

Finis primæ suaforiæ. Initium secundæ suaforiæ.

Receti lacones cōtra Xerxē missi, cū troezeni ex oī gracia missi fugissent: deliberat an & ipsi fugi-

ant. ARELLIVSCI PATRIS At puto rudis lecta ætas & animus qui frangeret mœtu insueto

armaq; passuræ manus habet atq; senio aut uulneribus corpora, qd̄ dicā potissimos graciæ: an la-

cedam onios: an aelæos: an repetam tot acies pat̄: tot excidia urbium: tot uictaq; gentiū spolia: & nunc

proh dolor cōcidūt si remeabimus tēpla, pudet cōsiliū nostri, pudet ēt si non fugimus deliberasse talia. At

Aera pugnaci luctatus rumpere niso.

Vt nihil erepto ualuit dinoscere mundo:

Obstructo talis effundit pectore uoces.

Quo ferimur, ruit ipse dies, orbēq; relictum.

Vltima perpetuis claudit natura tenebris.

An ne alio positas sub cardine gentes.

Atq; alium libris intactum quærimus orbem?

Dū reuocant: rerūq; uetant cognoscere finem.

Mortalis oculos, aliena quid æquora remis.

Et sacras uiolamus aquas? Diuumq; quietas.

Turbamus sedes?

Ex græcis declamatoribus nulli melius hæc suaforia

cum tot milibus Xerxes uenit o lacedæmōi aduersus barbaros, nō reueremini opa uſa, nō anos: non pſes
 quoq; nos exēplum moueat. Ab iſantia ſurgit ingeniū, pudet lacedæmōis ſic adhortari, ſ. tuti ſumus: licet
 torū claſſe oriētē trahat: licet metuētibus explicet iutile numeꝝ, hoc mare qđ tātū ex uasto patet urget in
 minimū, iſidiōſis excipit anguſtis, uixq; minimo aditus nauigio eſſet, huius quoq; remigiū arcet in geta
 oē qđ circūfluit mare fallacia curſus uada altioribus ſtagnis iſternata: aſpa ſcopulis & cæca qđ nauigatiū uo
 ta decipiunt. Pudet inq; lacedæmōios & armatos q̄rere quemadmodū tuti ſint nō referā plāz ſpolia, certe
 ſup ſpolia nudus cadā. Sciet & alios nos hſe trœzenos qđ ſic nō fugiant & ſic cadant, hunc ſumite aiū, ne
 ſcio an uincere poſſimus, uinci non poſſimus, hæc nō utiq; pituris refero, ſed ſi cadendū eſt: erratis: ſi me/
 tuendū creditis mortē. Nulli natura in æternū ſpūm dedit, ſtatutaq; naſcētibus in finē uitæ dies eſt, ibecil
 la, nos materia deus orſus eſt, qppe minimis ſuccidūt corpora, inde nūciata ſorte rapimur, ſub eodē pue
 ritia fato ē eadē iuuetus cācadit, optāus quoq; pleriq; mortē: adeo iſſecurā getem receſſus ē. At gloriæ nul
 lus finis eſt, p̄ximiq; deo. Sic ages ea ſatagūt, ſceminis quoq; frequens, hinc in mortem p gloria iter eſt, qđ
 Lycurgū qđ iterbitos ſomni poculo quos memoria ſacrauit referā. Vt unū otroyaden meſcitē annume
 rare trecētis exēplo poſſum. TRIARII. Nō pudet laconas nec pugna qđem hoſtium ſed fabula uinci: ma
 gnum & alūnum uirtutis naſci laconē, ad certā uictoriā oēs remāſiſſent, ad certā mortē tantū lacones: nō
 ē ſic ſparta lapidibus circūdata, ibi muros hēt ubi muros non hēt ibi muros: melius reuocabimus trœze/
 nos qđ ſequemur. Sed mōtis pforat, maria cōtegit: nunq; ſolido ſterit ſupba ſcēlicitas, & ingentium iperiōz
 magna ſaltidia obliuiōne fragilitatis humanæ collapſa ſunt. Scias licet ad finē pueniſſe qđ iuidiā pducta
 ſunt: maria terrāq; regz natura ſtatiōe mutauit ſua. Moriamur trecēti ut hic primū inuenerit qđ mutare
 nō poſſit. Tādē amēs placitūz cōſilium erat: cur nō potius in turba fugimus. PORTII LATRONIS. In
 hoc ſi morati ſumus: ut agmē fugiētū cogeremus, furori terga uertitis, ſciamus ſaltē qđ ſit iſte quem fugi
 mus: uicit, at uictoria dedecus elici pōt: ut oia fortiter fiāt, ſcēlitter cadāt, multum tamen nomini nſo dē/
 tractū eſt iam lacones: qđ an fugeremus: deliberauimus. Vt, n. nō moriāus q̄tū ad me qđē ptinet: poſt hanc
 deliberationē nihil aliud timeo qđ ne reuertamur: arma nobis fabulæ excutiūt: nūc nūc pugnemus: latuiſ/
 ſet uirtus iter trœzenos: ceteri qđem fugerūt. Si me qđē iſterrogatis qđ ſentiā: ego i nſum & in graciæ pa
 trociniū loq̄r: electi ſumus: nō relicti. HALI SABINI. Turpe ē cuiſibet uiro fugiſſe: laconiēt deliberaſſe.
 MARILLINI. In hoc reſtitimus: ne in turba fugientiū lateremus: hēt quemadmodū ſe excuſent trœcenī
 graciæ: munitas thermopylas ſatis putauimus: cū relinq̄remus illic laconas. CAESTII PILI. Quā turpe ſu
 gere iudicatis laconas tādū nō fugiēdo. Oībus ſua decora ſunt, athenæ eloquentia iſcyltæ ſunt, thebæ ſa
 cris, ſparta armis. Ideo hæc eurotas amnis circūfluit qđ pueritiā idurat ad futuræ militiæ patiētā: iō Tayge
 ti mōtes difficilia niſi laconibus iugari. iō Herculé gloriāmur de opibus cælū meritum, iō muri nſi arma
 ſunt, iō graue maiōz uirtutis dedecus: lacones ſe numerāt: nō extimāt. Videamus q̄ta turba ſit: ut hēat cer
 te ſparta ē ſi nō fortes milites ac nūcios ueros ita nō bello qđē ſed nūcio uincimur. merito Hercules oīa
 cōtēpſit quē lacones audire nō ſuſtinēt. Si uicere Xerxē nō licet: uidere liceat. Volo ſcire quē fugiā. Adhuc
 nō ſum ex ulla parte athenienſiū ſimilis: nō muris nec educatiōe: nihil prius illoz imitabor qđ fugā. POM
 PEII SYLONIS. Xerxes multos ſecum adducit: thermopylæ paucos recipiūt: erimus iter hoſtes fugaciſ/
 ſimi: inter fugaces tradiſſimi: nihil reſert q̄tas gentes in nſum orbem oriens effuderit: quātumq; nationū
 ſecū Xerxes trahat, tot ad nos ptinent quot locus cōperit. CORNELII HISPANI Pro ſparta uenimus:
 p graciā ſtemus: uincamus hoſtes: ſocios iam uicimus, ſciat iſte iſolens barbarus nihil eſſe difficilius: qđ la
 conis armati latus fodere. ego uero qđ trœzeni diſceſſerūt gaudeo. liberis nobis reliq̄e thermopylas. nil
 erit qđ uirtuti nſæ ſe opponat qđ iſerat: nō latebit i turba laco: quocūq; Xerxes aſpexerit: Spartanum ui/
 debit. BLANDI. Referā pcepta matrum aut in his: aut cū his, mīnus turpe eſt a bello inermē reuerti: qđ ar/
 matum fugere. Referā captiuoz uerba: captus laco: occide inq̄t, non ſeruo: nō potui capi ſi fugere uoluif/
 ſem. Deſcribite terrores pſicos, oīa iſta cum mitteremur: audiuiſimus. Videat trecētos Xerxes & ſciat: q̄ti
 bellum exiſtimādū ſit, quāto aptus numero locus, reuertamur: ne nūcii qđē niſi nouiſſimi, qđ fugerit ne/
 ſcio. Vos mihi ſparta cōmilites dedit. DESCRIPTIO THERMOPILARVM. Nunc me delectat qđ
 fugerūt trœzeni anguſtas mihi thermopylas fecerāt. CONTRA CORNELII SPATINI. At ego, maxi
 mū dedecus futūz reip, nſæ arbitror: ſi Xerxes nihil prius in graciā uicerit qđ laconas ne teſtem qđem uir/
 tutis noſtre hſe poſſimus: id de nobis tradet qđ hoſtes narrauerint: habetis cōſilium meum: id ē at meū
 qđ totius graciæ, ſiqs aliud ſuadet: nō fortes uos eē ſed p̄ditos gaudet. CLAUDII MARCELLI. Nō uin
 cent uos ſed obruēt, ſatiſſecimus nomini: multū rei geſſimus, ante nos regz natura uicta eſt. DIVISIO. Hu
 ius ſuaſoriæ feci mētionē nō qā mea ſubtilitatis erat aliqđ qđ nos excitare poſſet: ſed ut ſcīretis qđ nitide ſu
 ſcus dixiſſet: uel qđ licenter ipſe ſentētiā ferā. Veſtri arbitrii erit: utrū explicatiōes eius luxuriōſas putetis: an
 ut poeta Pollio aſintus aiebat: hoc non eſſe ſuadere ſe inuideret: ne uolo nihil fuiſſe & iuuenis te amo: tanq̄
 has explicatiōes fuſci qđ nemo noſtrum nō alius alia iſclinatiōe uocis uelut ſua qđq; modulatione cantabat.
 At: qā ſemel in mētionē incidi fuſci: ex oībus ſuaſoriis celebres deſcripiunculas ſubtextam etiā: ſi nihil oc
 currit qđ qđ alius niſi ſuaſor dixerit. Diuiſione autē hac ſuaſiora Fuſcus uſus eſt illa uulgari ut diceret:
 nō eſſe honeſtū fugere etiam ſi tutū eſſet: deinde æque piculū eē fugere & pugnare, nouiſſime piculoſum
 eſſe fugere: pugnātibus hoſtes timēdos: fugiētibus & hoſtes & ſuos. Cæſtius primā partē ſic tranſegit qđ
 nemo dubitaret: an turpe eſſet fugere, deinde illo trāſiit: an non eſſet neceſſe. Hæc ſunt inq̄t quæ uos con
 fundūt: hoſtes, ſocioz paucitas: nō qđē hæc ſuaſoriæ. Sed in hac materia diſertiſſima illa fert ſnīa Dorio
 nis cū poſuiſſet hoc dixiſſe trecētis leonidā, qđ puto etiā apud Herodotū eſſe. Sabinus aſydius uenuliſſi

mus iter rhetores scurra cum hac sniam leonide retulisset ait: ego illi ad pradiū pmississem, ad cenā remississem. Attalus stoicus q solū uertit a seiano circūscriptus magnae uir eloq̄ntiae ex philosophis quos nra aetas uidit longe & subtilissimus & facundissimus cum tā magna & nobili snia certauit: ut mihi dixisse uideat aiosius q̄ prior. Occurrit mihi sensus in hmoi materia a Cornelio seuro dictus tanq̄ de romanis nescio an pagz fortiter. Edicta in postez diē pugna epulatis milites iducit & ait: stratiq̄ p herbā hic meus ē dixerē dies. elegātissime qdā affectū animoz īcerta forte pēdētū exp̄ssit, sed pagz romani ai seruata est magnitudo. Cenāt, n tanq̄ crastinum desperent q̄ntus illis laconibus aijs erat his q nō poterāt dicere: hic dies ē meus. Illud Porcellus grāmaticus arguebat in hoc uersu q̄si solocismū cum cōplures induxisset diceret: hic meus est dies: nō dies hic est nū. & in snia optima accusabat id qd̄ erat optimum mutauit nū sit p̄bit oīs uersus elegātia in quo hoc est decentissimum qd̄ ex cāsermone trahit. nam q̄si puerbii loco ait: hic dies meus est. & cum ad sensum retuleris: ne grammaticoz quidem calumnia ab oībus magnis ingenijs laudanda habebit locum. Dixerunt enim non oēs simul tanq̄ in choz manum ducente grāmatico: sed singuli ex his: hic meus est dies: Sed ut reuertar ad leonidam & trecentos: pulcherrima illa fert glyconis sententia. In hac ipsa suasoria non sane refero memoria uillā sententiā graci cuiusq̄ nisi dame.

De positione loci elegāter dixit acerius: cū angustias loci facundissime descripsit. natus trecentis locis. Caestius cum descripsisset honores quos habituri essent si p̄pria cecidissent: adiecit: Per sepulchra nra iurabis. Nicetas lōge disertius hanc fantasiā mouit: & adiecit: nisi antiquor fuisset Xerxes q̄ Demosthenes ciptoy cui dicere hanc suā dixit sniam aut certe nō dephensam cum descripsisset opportunitatē loci & tuta undiq̄ pugnātium latera & angustias a tergo positas sed aduersos hostibus. Potamō magnus fuit mitylenis q̄ eodem tpe uiguit quo leibocles magni noīs & noi respōdētis ingenijs: in qbus q̄nta fuerit animoz diuersitas in simili fortuna puto uobis indicādū multo magis q̄ ad uitā p̄tinet q̄ si ad eloq̄ntiā p̄tineret. Vtriq̄ filius iidē diebus decessit. Leibocles scholā soluit: nemo unq̄ ampliore aio se gessit. Potamō a funere filii cōtulit se in scholā & declamauit. Vtriusq̄ tamē affectū tēpandū puto. hic durius tulit fortunā q̄ p̄fem decebat ille mollius. Vez Potamō cū suasoriā de trecentis diceret: tractabat q̄ turpiter fecissent lacōes hoc ipsum qd̄ deliberassent de fuga. & sic nouissime clausit. Infanierūt in hac cōuersia multi circa otroyaden. Murrhedius q̄ dixit: fugerūt atheniēses nō. otroyadē nri lras didicerāt. SARCONIVS dixit. Otroyades q̄ periit ut falleret: reuixit: ut uinceret. LICINIVS NEPOS. Cū exēplo uobis ēt mortuis uincendū fuit. ANTONIVS ATTICVS inter plures snias uidet palmā meruisse. dixit. otroyades poene a sepulchro uictor digitis uulnera gessit: ut throphea laconum īscriberet & deo dignū in spartāo sacramēto uigz cuius ne lra qdem fuere sine sanguine. CATIVS CRISPVS Municipalis gatozeos dixit post relatum exēplum otroyade dicebat municipalis: aliud ceteros: aliud lacōas decet. nos sine delitijs educamur. sine muris uiuimus. sine uita uincimus. SENETIO fuit cuius nomē ad uos potuit puenisse ingeniū cōfusi ac turbulenti q̄ cupiebat grandia dicere adeo ut nouissime huius rei morbo & teneret & rideret. nā & seruos uolebat hñe nisi grādes. & argētea uasa nō nisi grādia credatis mihi uelim nō iocātio. eo puenit infania eius: ut calceos quoq̄ maiores sumeret: ficus nō esset nisi mariscas. cōcubinā ingentis staturae hēbat. oia grādia p̄babat. ei ipositum est cognomen. Vel ut Messala ait cognomentū & uocari coepit senetio gradio: alq̄ndo iueniret. Is in hac suasoria cum potuisset cōtradictionē ait: oēs q̄ missi erāt a grācia fugerunt sublati manibus insitēs summis digitis (sic. solebat) quo grādiō fieret. exclamat: gaudeo. miratibus nobis qd̄ tantū boni illi cōtigisset: adiecit: Totus Xerxes meus erit. Idem dixit: isse q̄ classibus suis maria surripuit. q̄ terras circūscripsit dilatauit. pfundum: nouā regz naturae faciē iportat. Ponat sane cōtra cælū astra. cōmilitones habeo deos. SENIANVS multo potētius dixit: terras armis possidet: cælū sagittis: maria ungulis: lacōes nisi succurritis: mūdus caprus est. Decētissimi generis stultā sniam referā. VICTORIS TSATORI municipis mei cuius fabulis memoria dignissimis aliq̄s suasoria occasione contradictionem sumplit: At inq̄t trecēti sumus. & ita trecēti: sed uiri: sed armati: sed lacōes: sed ad themopylas. nūq̄ uidī pluris trecentos. LATRO in hac suasoria cum tractasset oia q̄ materia capiebat posse ipsos & uincere: posse certe nō cōtos reuerti & bīficio loci. Tum illā snim: si nihil aliud: erimus certe belli mora. Postea memini auditore latronis ABRONVM SYLONEM p̄fem huius sylonis q̄ pātomimis fabulas scripsit & ingenium grādenō tātum deseruit sed posuit recitare carmē in quo agnouimus sensum latronis in iis uersibus: Ite agnate danai magnū p̄na canētes. Ite triūphātes belli mora cōcidit ore sed ora. Tā diligētes tū auditores erant ne dicā tā maligni: ut unius uerba surripī nō possent. At nūc cuilibet ofones iuertere tuto licet. p̄ suis. Sed ut sciatis sensum bñ dictū dici tamen posse melius: notate p̄ ceteris q̄nto decentius VIRGILIUS dixerit hoc qd̄ ualde erat celebre. belli mora cōcidit hector. Item qcqd̄ ap̄ durae cessatum est mōenia troia hectoris aeneaq̄ manu uictoria grauium hāsīt. MESSALA aiebat hic Virgilium debuisse desinere qd̄ sequit: & in decimū uestigia retulit annū: explemētū ēē. MOECENAS hoc ēt priori cōparabat. Sed ut ad themopylas reuertar. DIOCLES CHARISIVS dixit. APATRIVS dixit CORVO. testimonium stuporis reddendū est q̄ dixit: Quid si iā Xerxes ad nos suo mari nauigat: fugiamus anteq̄ nobis terra surripiat. hic est coruus q̄ cū tentaret scholā romae summo illi q̄ iudaeos subagerat declamauit cōtrouersia: de eaq̄ ap̄ matronas differebat: liberos nō esse tollendos: & ob hoc accusat reip̄laesae. In hac cōtrouersia snia eius hanc ridebat inter pyxides & redolētis aīae medicamina cōstitit mirata cōcio. Sed si uultis historici quoz uobis fatuū dabo. THVSCVS ille q̄ scauiz mamercū in quo scauroz familia exticta est: maiestatis rap̄ secerat: hō q̄ iprobri ai tā infelicis: ingeniū cum hac suasoriā declamaret: dixit: expectemus si nihil aliud efficerat. sine īsolens barbarus dicat: ueni: uidi: uici: cum hoc post multos annos Diuus Iulius uisio Pharnaz

dixerit. **DVRION** dixit **ANDREAS** aiebat. **NICOCRATIS** **LACEDAEMONIS** insignem hanc sententiam fuisse faturam si media intercederēt. Sed ne uos diutius ifatuem q̄ prädixeram me **Fusci arelli** explicationes subiectur: finem suasoriae faciam q̄ itez nimius cultus & fracta cōpositio poterit uos offendere cum ad meam aetatem ueneritis. Nam nunc uos ipsa quæ offensura sunt uirtia delectant.

Finis secundæ suasoriae. Initium tertiæ suasoriae.

Eliberat Agamēnon: an **Ephigeniā** imolet negante calcāte aliter nauigari potuisse. **ARELLI FVSCI** **Nō** in aliā cōditionē deus fudit æquora q̄ ne oīs ex uoto iret dies, nec ea fors mari tātum est, cætera ipsa nō sub eadē cōditione sydera sunt: alia negatis libris exurunt solū & miseri cremata agricolæ legūt semina. & hæc iterdum anno lex est: aliis serena claudunt. & oēs cælū nubilo graui subsidit solū, & creditū sibi terra nō retinet: aliis icertis syderibus cursus est & uariant tpa: neq̄ soles nimis urgēt, neq̄ ultra debitū ibres cadūt, q̄cqd̄ aspatū æstue. q̄cqd̄ nimio defluxit ibre inuicē nimio tēperat altero: siue ita natura disposuit: siue ut ferūt luna cursu gerit: q̄ siue plena lucis suæ est splendentq̄ pariter assurgit in cornua ibres phibet: siue occurrit de nubilo sordidiorē orbē suum nec ante finit q̄ in lucem redit. siue nelunæ qdē ipsa potētia est: sed flatus q̄ occupauere annum tenent, q̄cqd̄ hoc est: extra iussu dei tutū fu: it adultero mare. An nō potero uidicare adulterā? prior est salus pudicæ. Ne qd̄ uirginitati huius timerē p seq̄bar adultez. **Victa troia** uirginibus hostiū parcēdum, nihil adhuc uirgo priami timet. **CAESTII PII**. Vos ergo ad hāc diē imortales iuoco. sic præclusuri æstis maria? Obstare potius ne priami qdē liberos im molaturus es: describe nūc tēpestatē. oīa ista patimur nec parricidiū fecimus. qd̄ hoc sacz est uirginis deæ templo uirginem occidere? libētius hāc sacerdotē habebit q̄ uictimā. **CORNELII HISPANI** Infecta i/ qt sunt tempestates & sæuiunt maria, neq̄ adhuc parricidiū feci. ista maria si numie suo deus regeret adul teris clauderent. **MARYLLIS** Si non dat nobis ad bellum iter reuertamur ad liberos. **ARGENTARII** itez in malū familiæ nræ fatale reuoluimur, pp adulteram fratres. liberi pereunt, ista mercede nollem re uertat Priamus bellū pro adultero filio gerat. **DIVISIO**. Hanc suasoriam sic diuisit **Fuscus** ut diceret: et si aliter nauigare nō possent nō esse faciēdū: q̄a homicidiū esset, q̄a parricidiū, q̄a plus ipenderet: q̄ peteret. Petis ipendā **Ephigeniā** uidicari adulteriū, cōmitti parricidiū. Deinde dixit et si nō imolasset nauigaturz. **Il** lā, mōrā naturæ maris & uentoz esse, deoz uoluntatem ab hoibus nō itelligi, hæc **Caestius** diligenter diuisit. Dixit, nā deos rebus humanis nō iterponere arbitrium suum: si iterponat uolūtātē eoz ab hoīe nō itelligi ut itelligat, nō posse fata reuocari: si nō sint fata: sacra p futura: si sint nō posse mutari. **Sylo Pōpeius** et si qd̄ esset diuinādi genus certū: auguri negauit credēdū: q̄ re ergo si nescit **Chalcas** affirmat primum & scire se putat: hic cōmunē locum dixit in oēs q̄ hāc affectarēt sniam: deinde irascit tibi: inuitus militat: q̄rit sibi tā magno testimonio ap̄ oēs gentes fidem in ea descriptione. Primum in hac suasoria **Fuscus Arellius** **Virgiliū** uersus uoluit imitari. Valde at lōge petit: & pœne repugnat materiæ certe nō desiderāti inseruit. Ait, nā de luna q̄ siue plena lucis suæ est splendentq̄ pariter assurgit in cornua: imbres phibet: siue occupa/ ra nubilo sordidiorē ostendit orbē suum: nō ante finit q̄ uicem reddit. At **Virgilius** hæc q̄to simplicius & beatus dixit. Luna reuertentis cū primum colligit ignes: Si nigz obscuro cōphenderit aera cornu: **Ma** ximus agricolis pelagoz parabiū ibet. Et rursus. Sin ortum q̄rto nāq̄ is certissimus auctor plena neq̄ ob scuris p cælū cornibus ibit. Solebat at ex **Virgilio** **Fuscus** multa trahere: ut **mœcenati** imputaret. Totiens in p beneficio narrabat in aliq̄ se uirgilia descriptione placuisse sicuti in hac ipsa suasoria dixit: cur iste in/ ter eius ministerium placuit? cur hoc os deus elegit? cur hoc potissimum sortis poesis: qd̄ tanto nomine impie aiebat se imitatum **Virgiliū** plena deo? Soler at **Gallio** nr hæc aptissime pœre. Memini una nos ab additione nicetis ad **Messalā** uēisse. **Nicetes** suo ipetu ualde græcis placuit. Quærebat a **Gallione** **Messala**: qd̄ illi uisus esset **Nicetes**. **Gallio** ait plena deo: quotiens audierat aliquē ex his declamatoribus quos scho/ lastici caldos uocant: statim dicebat: plena deo. Ipse **Messala** nunq̄ aliter eum agnouit, ab hoīs auditiōe ue/ nientem interrogat nihil aliud q̄ ut diceret: nunq̄ plena deo? itaq̄ hoc ipsi iam tā familiore erat: ut inuito quoz excideret. Apud **Cæsare** cum mentio esset de ingenio hateri consuetudine plapsum dixit: & ille erit plena deo. Quærenti deinde qd̄ hoc esse uellet: uersum **Virgiliū** retulit, & quō hoc semel sibi ap̄ **Messalam** excidisset: & nūq̄ postea potuisset excideret. **Tyberius** ipse **Theodoreus** offendeat **Nicetes** ingenio atq̄ de/ lectatus est fabula. **Gallionis**: hoc at dicebat **Gallio** **Nasoni** suo ualde placuisse: itaq̄ fecisse qd̄ in multis aliis uersibus **Virgilius** fecerat nō surripiendi cā sed palā mutādi hoc animo ut uellet agnosci esse at in tra/ goedia eius: feror huc illucue plena deo. Iā uultis ad **Fuscum** reuertat: & descriptionibus eius uos satiabo. Hæc potissimum ex his q̄s in similitudinis tractatiōe posuit cū diceret: oīno nō cōcessam futurā sniam.

Finis tertiæ suasoriae. Initium quartæ suasoriae.

Eliberat Alexāder magnus: an **babyloniā** intret: cū denunciātū esset illi respōso auguris piculum. **ARELLI FVSCI** Quis est q̄ futuroz sciētia sibi uēdicet: noue oportet sortis sit q̄ iubete deo ca/ nat. nō eodē cōtētus sit utero quo iprudētes nascimur: quādā imaginem dei pferat qui iussa exhi/ beat dei: sic est. Tātū, nā regem tātq̄ rectorē orbis esse in mœtu cogit, magnus iste est: supra humanæ sor/ tis habitū oportet sit cui liceat terrere **Alexandz**: ponat iste suos iter sydera patres & originē cælo trahat: agnoscat suū uatē deus: nō eodē claudat uitæ fine: ætate magna: extra oēm futuroz necessitatem caput sit: qd̄ gentibus futura præcipiat. Si uera sunt ista: qd̄ ita: nō huic studio seruit oīs ætas? Cur nō ab infantia re/ nā naturā deoz q̄ qua licet uisimur: cū pateat nobis sydera & interesse numinibus liceat: qd̄ tā inuiti desir/ demus faciēdiā? aut piculosis atterit ermis manus? an melius alio pignore q̄ futuri sciā igenia surrexerit? Quid uero in media se ut prædicat fatoz misere pignora: natales inq̄rūt & prima melioz osium annoz

habent initia: quoierint motu sydera: in quas discurrerint partis: cōtra ne deus steterit: an placidus effulserit sol: an plenā lucē: an initia surgētis acceperint: an abdiderat in noctē obscurę caput luna saturnus nascens: an ad bella mars militē: an negotiosum in quæstus Mercuriū excepit: an blanda annuerit nascēti Venus: an ex humili in sublime Iuppiter tulerit: stimat tot circa unū caput tumultuātis deos: futura nunciant. plærosq; dixere uicturos. & nihil metuētis oppressit dies: aliis dedere finē. p̄pinquum: at illi sup̄fuere. Egētes inutilis animæ. species nascentibus annos spopōderūt: at fortuna in oēm p̄perauit iniuriā. certā. m̄ fortis uiuimus: unicuiq; ista pro īgenio fungunt nō ex scientiā uis. Deerit aliq; toto orbe locus q̄ te uictorem nō uiderit. Babylone cludis cui patuit oceanus. **DIVISIO.** In hac suasoria nihil tractasse Fuscū scio q̄ easdem q̄s supra retuli q̄stionēs ad scientiam futuri p̄tinētes. Illud quod nos delectauit præterire nō possum. Declamabat Fuscus Arellius controuersiam de illa quæ postea q̄ ter mortuos pepererat: somniasse se dixit ut in luco pareret. Valde in uos cōtumeliosus fuero si totā cōtrouersiam quā ego intelligo me dicere Fuscus declamaret & aperte aut non agnoscentis puerę tractaret locū cōtra somnio & deoq; p̄uidentiā & male de magnitudine deoq; dixisset mereri eum q̄ illos circa puēpas mitteret: summis clamoribus dixit illū Virgiliū uersum. *Is superis labor est & cura quietos sollicitat.* Auditor Fuscū q̄dam cotus pudori parco cum hanc suasoriā de Alexandro ante Fuscū diceret: putauit & que bene poni uersum eundē dixit. *Is superis labor est & cura q̄eros sollicitat.* Fuscus illi ait: si hoc dixisses audiēte Alexandro: scies & apud Virgiliū eundē uersum esse. & alteri capulotenus abdidit ensē. Et q̄a soletis mihi molesti esse de Fusco: qd fuerit quasi nemo uideret dixisse cultius: igeram uobis fuscianas explicationes. Dicebat autē suasorias libētissime & frequentius græcas q̄ latinas. hybreas in hac suasoria dixit. **Finis quartæ suasoriæ.**

Initium quintæ suasoriæ.

Eliberāt athenienses: an trophea persica tollant Xerxe minante rexit se nisi tollerent. **ARELLI**
FVSCI Pudet me uictoriā nostrā: sic fugatū credis Xerxē ut reuerti possit: tot cæsa milia. nihil ex hac acie relictū minātū nisi quod uix seq̄ fugientē possit toriēs merfa classis. qd Marathona: qd Salamina referam: Pudet dicere dubitamus adhuc an uiceremus. Xerxes ueniet: nescio quō languet circa memoriā iacturæ animus. & disturbata arma nō repetit. Prior enī moctus futuri regni is esset: amissa ne audeat amissūq; monent: ut in gaudia iterdum surgit animus & spem ex præsentī metit: ita aduersis frangit: oīs aet̄ situ aīum præmit ubi nullā meminit aciem: nisi quæ fugerit: errat circa dāna sua & quæ male expertus est uota deponit. Si uēturus esset nō minaret. Suis ira ardet ignibus & īpacta nō soluit: nō denūciaret si uēturus esset: neq; armaret nos nūcio: nec īstigaret uictricē graciā: nec sollicitaret arma foelicia. magis sup̄ueniret improuidis: nā & arma indenunciata monent. quātūcūq; oriēs ualuit primo in graciā īpetu effusum est: hoc ille numero ferox & in deos arma tulerat extincta tot ante Xerxē milia: tot sub ipso iacent: & nulli nisi q̄ fugerunt sup̄sunt. qd dicam Salamina: qd Cynagyron referā: & te Polyteles: & hoc agit an uiceris: hæc ego trophea deposui. hæc in totius graciæ conspectu statui: ne q̄s timeret Xerxem minantē. Me misere pugnāte Xerxe trophea posui: fugiēte tollā: nūc athenæ uincimur: nō tantum credet̄ reddisse q̄ uicisse Xerxes: nō pōt Xerxes nisi per nos trophea tollere. Credite mihi: diffile est attritas opes recolligere & spes noua re fractas. & pœnitenda acie in melioris euentus surgere. **CAESTII** PII Inferā inq; bellū: alia mihi trophea promittit. pōt maior uenire q̄ uictus est. **ARGENTARII** Non pudet uos: pluris trophea uestra Xerxes æstimat q̄ uos. **DIVISIO.** Fuscus sic diuisit. et si uēturus est Xerxes: nō tollimus nō sunt trophea tollēda. Cōfessio seruitutis est iussa facere: si uenerit: uincemus. hoc nō est diu colligendum. de eo dico: uincemus quē uicimus. Sed nec ueniet qdē: si uēturus esset nō denūciaret. fractus est & uiribus & animo. **CAESTIUS** & illud dicit qd in prima parte tractauit nō licere atheniēsis trophea tollere: cōmune in illis uis totius graciæ esse: cōmunē uictoriā cōmune bellum fuisse: deinde nefas qdē eē nūq; factū: ut quisq; cōsecratis uirtutis suæ opibus munus auferret: ista trophea nō sunt atheniēsiū: deoq; sunt. illoq; bellum fuit: illos Xerxes uinculis illos sagittis p̄seq̄bat: hæc oīa ad impiam & sup̄bam Xerxis militiam p̄tinēt. Et qd: ergo bellum habebimus: habuimus et si Xerxē remouebis alius hostis inueniet. Nunq; magna impia ociosa: oīum belloq; p̄spere ab atheniēsis gestog; deide nō erit bellū. Xerxes enim nō ueniet. multo timidiore esse q̄ sup̄bissimū fuerint. Nouissime ut ueniat: cum qbus uēiet: reliquias uictoriæ nostræ colliget. illos adducet quos priore bello quasi inutiles reliq̄as nouit. siq; ex fuga cōsecuti sunt: nullū habet militem nisi aut fastiditū aut uictū. **ARGENTARIUS** his duobus contentus fuit: aut non uēturus Xerxē: aut nō esse metuēdū. Si uenerit his solis institit: & illud dixit quod excerptū est: tollite inq; trophea si uicisti: qd erubescis: si uictus es: qd imperas: locū mouit nō inutiliter: iudicare qdē se neq; Xerxē neq; iam quemq; p̄sage ausug; in graciā effundi se: ideo magis ipsis trophea tuenda. Siq; unq; illinc uēturus hostis esset: ut cōspectu tropheoq; animi militū accenderent: hostiū frangerent. **BLANDVS** dixit: repleat ipse prius hiatus & maria in antiquā faciē reducat apparere uoluit posteris quēadmodū uenerit. apparat et quemadmodum redierit. **TRIARIUS.** Omni dimissa diuisione tantū exultauit: q̄ audierit Xerxem uēre ad se: ipsis nouā uictoriā noua trophea. **SILO POMPEIUS** Venusto genere snia usus est nisi tollitis inq; trophea: ego ueniam hoc ait Xerxes: nisi hæc trophea tollitis: illa ponetis. Alteram partem solus Gallio declamauit. & hortauit ad tollenda trophea: dixit gloriæ nihil detrahī. mansuram enī memoriā uictoriæ quæ p̄petua eēt: ipsa trophea & tēpestatibus & ætate cōsumi. bellū suscipiēdū fuisse pro libertate. pro coniugibus: pro liberis: pro re superuacua & nihil nocitura: si fieret nō esset suscipiēdū: hic dixit utiq; uentus Xerxē & descripsit aduersus ipsos deos tumentem: deinde habere illū magnas uires neq; oēs illā copias in graciā produxisse: nec oēs p̄didisse in graciā: timendā eē fortunæ uarietate: exhaustas eē graciæ uires.

nec posse iam pari alterum bellum, illi esse immensam multitudinē hominum. Hoc loco disertissimam sententiam dixit: quæ uel in oratione uel in historia ponit: diutius illi perire possunt q̃ nos uincere.

Finis quintæ suasiõis. Initium sextæ. De morte Ciceronis clarissima.

Eliberat ciceronem Antonium depræces. Q. HATERIVS. Sciât posteri potuisse Antonio seruire rem, nō potuisse ciceronē: laudāus erit tibi Antonius: si hac causā etiam ciceronē uerba deficientē. Crede mihi: si diligenter te custodieris: faciet tamen Antonius quod cicerō tacere non possit. Si intelligis: cicerō nō dicit: roga ut uiuas: sed roga ut seruias, quēadmodū aut hunc senatū intrare poteris ex haustu crudeliter: repletū turpiter. Intrare autē tu senatū uoles: in quo nō, Cn. Pōpeiū uisus, nō, M. catonē, nō Lucullōs: nō Hortensiu: nō Lentulū atq; Marcellū: nō tuos inq; Cossihircum & paniam, Cicerō qd in alieno seculo tibi? lam nostra peracta sunt. M. cato solus maximū uiuēdi moriendiq; exēplū mori maluit q̃ rogare: nec erat Antoniū rogaturus: & illas usq; ad ultimū diē puras a ciuili sanguine manus in se i: fecit acerrime armauit. Scipio cū gladiū poni iussus foret: dicitur abdidisse se: quæ rē tibus q̃ in nauē transferant militibus ip̃atorē: impe. igit̃ bene se habet, uictus uocē uictoriæ misit. Vetat inq; milo rogare iudices. V. CL. nūc & Antoniū rogat. PORTII LATRONIS. Ergo loquit̃ ip̃ator Cicerō: & nō timeat Antonius: loquit̃ unq; Antoniū: ut cicerō timeat. Ciuilis sanguinis scyllana scitis in ciuitatē redit: & ad triū uirale hastā pro uestigalibus ciuium romanorū mortes locant. Iniusta bella albo pharfallica, ac mundensis mutinēsisq; ruina uincit: consularia capita auro rependunt. Tuis uerbis cicerō utendum est: o tempora: o mores: uidebis ardētes crudelitate simul ac superbia oculos. uidebis illū nō hoīs sed belli ciuilis uultū, uidebis illas fauces per quas, Cn. Pōpeiū bona trāsierūt: illa latera illā totius corporis declamatoriā firmitatē: uidebis illū pro tribunali loco quo magister eq̃tum cum raptare p̃erat: uomitu foedauerat. Supplex ac cadens genibus depræcaberis: & ore cui se debet salus publica humili in adulatōe uerba submittes. Pudeat Verrē quod q̃a proscrip̃tus fortius perit. CYRI MARILLI ESERNINI occurrit tibi cato tuus cuius a te laudata mors est: q̃cūq; ergo tanti putas: ut uitam Antonio debeas. CAESTII PII Si ad desiderium populī respicis Cicerō quanto perieris: pagē uixisti, si ad res gestas satis uixisti, si ad iniurias fortunæ & p̃sentē reipub. statum: nimium diu uixisti, si ad memoriā op̃e tuorū: semp uicturus es, POMPEII SYLONIS. Scias licet tibi nō expedire uiuere: si Antonius pmittit ut uiuas. Tacebis ergo p̃scribente Antonio? & reipub. laniante? & ne gemitis q̃dem tuus liber erit: malo Populus Romāus mortuum Ciceronē q̃ uiuum desideret. TRIARII quæ charybdis est tam uorax: charybdis dixi: quæ si fuit: aīal unū fuit, uix mediūssū dius oceanus tot res tāq; diuerfas uno tēpore absorbere potuisset. huic tu seuiēti putas Cicerōem posse sub duci: ARELLI FVSCI ab armis ad arma discurre. foris uictores dū trucidamur, dū in sanguine intestini hostis incubat: q̃s non hæc populī romani scita Ciceronē ut uiuat cogi putat? Rogabis cicerō turpiter Antonium frustra: nō te ignobilis tumultus absconderet. idē uirtutis uitæ tuæ q̃ finis est immortalitū humanorū op̃e: custos memoriæq; māsuri: uita p̃petua est: i oīa te secuta sacratū dabit. Nihil aliud intercidet q̃ corpus frugalitatis caducæ: morbis obnoxium: casibus exposito: p̃scriptionibus obiectū. Aīmus uero diuina origine haustus: cui nec senectus ulla nec mors onerosi corporis uinculis exolutus ad sedes suas & cognita lydera recurrit: & tamē si ad ætatē annorūq; nunq̃ obseruatū uiris fortibus, numeq; respicimus sexagita: supergressus es, nec potes uideri non nimis uixisse, q̃ moreris reipub. sup̃stes. Vidimus furentia toto orbe ciuilia arma: & post italicas pharfallicasq; cades romanū sanguinē hausit ægyptus: qd indignatur in Ciceronem Antonio licere: quod in Pompeio alexandrino licuit: at si nō occiditur q̃ ad idignos confugiunt. CORNELII HISPANI. Proscrip̃tus est ille q̃ tuam sententiā secutus ē: tota tabula tuæ morti p̃iudicata, alter fratrem p̃scribit, alter auunculum patit̃: qd habes spei? Ut cicerō periret: tot parricidia facta sunt. Repete: age: cū tot patrociniā tot cliētelas & maximū beneficiorū tuorū ip̃sum iā itelliges Ciceronem i mortem cogi posse: i præces nō posse. ARGENTARI. Explicant triūuialis regni delicata conuiuia, & popina tributo gentiū istruis: ip̃e uino & somno marcidus deficientis oculos ad capita p̃scriptorū leuat: iā ad ista nō satis est dicere hoīem nequā. DIVISIO LATRO sic hac diuisit: omnē suasiōem et si ipetrares uitam ab Antonio: non potes tāti rogare, deīde impetrare non potes: in priore illa parte posuit. Turpe esse cuilibet romano ne dū ciceroni uitā rogate: hoc loco oīum q̃ ultro mortem appetissent exēplia posuit. deīde inutilis illi sua uita futura p̃ponit morte grauior detracta libertate: hic omnē acerbitate seruitutis futuræ descripsit: deīde non futuræ fidei ipetratæ beneficiū: hic cū dixisset aliqd erit quod Antoniū offendit aut factū tuū: aut dictū: aut silētiū: aut uultus: adiecit sentētiā: aut enī placiturus es. ALITER DIV SIT, primā partē fecit: moriēdū ē Ciceroni et si nemo p̃scriberet cum hæc iſectatio temporum fuerit deīde moriendum est: ille, n. se sua sponte conficeret quia moriendum esset: et si mori uoluisset: graues odiorum causas esse: maximā causam proscriptionis ip̃sum esse ciceronē. Et solus ex declamatoribus tentauit dicere: nō unū illi esse Antoniū infestū: hoc loco dixit illā sentētiā, sicui ex triūuiris nō es iniūsus. Grauis esset illa sententiā quæ ualde excepta est, roga cicerō, ora unū ut tribus seruias, CAESTIUS sic diuisit. Mori tibi utile est: honestū est: necesse est ut liber & illibata dignitatis cōsumes uitā. hic illā sentētiā dixit audacē ut numereris cum Catone: q̃ seruire Antonio q̃dem nundum domino potuit. MARCELLVS hūc sensum de catone melius. Vsq; eo ne oīa cū fortuna populī romani conuersa sunt: ut aliq; delibaret: utrum satius sit uiuere cū Antonio an mori cū catone? Sed ad diuisionē Cæstii reuertamur, dixit utile esse ne etiā cruciatu corporis pateretur: non simplici illum modo periturum si i Antoniū manibus icidisset, & in hac parte cum descripsisset contumelias insultantium ciceroni & uerbera & tormenta: dixit illam multū laudatā sententiā. Tu mercurius Cicerō cū ueneris ad Antoniū mortē rogabis. VARIVS GEMINVS sic diuisit.

hortarer te si non alterutrum utiq; faciendum esset: aut moriendum: aut rogandum: ut moreris potius q; rogares: & omnia complexus est quæ a cæteris dicta erant. sed aliud & tertium: adhortatus est illum ad fugam: illic esse, M. Brutum, illic, C. Cassium, illic, Sex. Pompeium. Et adiecit illam sententiam quæ Cassius Severus unice mirabatur, qd deficiemus: & resp. suos triumuiros habet. deinde etiam quas petere possit regiones percurrit: siciliam dixit vindictam esse ab illo, cilitiam a proconsule egregie administratam, famulantes studiis eius: & achaiam & asiam. Deiotari regnum obligatum beneficiis ægyptus, & habere beneficium memoriam: & agere perfidiæ poenitentiam: sed illum maxime in Asiam & Macedoniam hortatus est in Cassii & in Bruti castra. Item Cassius Severus aiebat alios declamasse, Varium Geminum uiuum consilium dedisse. Alteram partem pauci declamauerunt, nemo ausus est Ciceronem ad depræcandum Antonium hortari, bene de Ciceronis animo iudicauerunt. Geminus uariis declamauit alteram quoq; partem & ait. Spero me Ciceroni meo persuasurum ut uelit uiuere: quod grandia loquitur & dicit: Mors nec imatura consulari nec misera sapienti non mouet me idiotam perire ego belle mores hominis noui faciet: rogabit, nam quod ad seruitutem pertinet: non recusabit: iam collum tritum habet: & Pompeius illi & Cæsar subiecerunt. Veteranum mancipium uidetis: & q̄plura alia dixit scurrilia ut illi mos erat. Diuisit sic: ut diceret: non turpiter rogaturum non frustra rogaturum, in priori parte posuit: non esse turpe: ciuem uictorem rogari a uicto, hic q̄ multi rogassent, C. Cæsarem, hic & ligarium: deinde ne iniquum esse qdem: Ciceronem satisfacere q̄ prior illum descripisset: qui & cum iudicasset ab eo semper nasci satisfactionem: ac dato rogari: deinde non pro uita illum sed pro republica rogatur: satis illum uixisse sibi: reipublicæ parum. In sequenti parte dixit exorari solere inimicos: ipsum exoratum a Vatinius, C. quoq; Verri affuisse: facilius exorari Antonium posse q̄ cum tertius esset: ne quis tribus hanc tam speciosam clementiæ occasiōnem præteriret: fortasse irasci Antonium: qui ne tanti qdem putasset illum quem rogaret: fugam q̄ periculosa esset cum descripisset adiecit: quocunq; peruenisset seruiendum illi esse: ferendam esse aut Cassii uolentiam aut Bruti superbiam aut Pompeii stultitiam. Quando in hanc suasoriam incidimus: non alienum puto: idicare quomodo quisq; se ex historicis aduersus memoriam Ciceronis gesserit: namq; Cicero nec tam timidus fuerit ut rogaret Antonium: nec tam stultus ut exorari posse speraret: nemo dubitat: excoptione dedit. Solent enim scholastici declamatores ponere.

Alia suasoria pro Cicerone.
Eliberat Cicero an promittente salutem Antonio orationes suas comburant. Hæc inepte ficta cuiuslibet uideri potest. Pollio uult illam ueram uideri, ita enim dixit in illa oratione quam pro Lamia dedit. ASINII POLLIONIS Itaq; nunq̄ perficeret: nec mora fuit: quin euitaret: suas esse quas cupidissime effuderat orationes in Antonium multiplicesq; numero & accuratius scriptas illis contrarias ædere: ac ueluti ipse palam pro concione recitaret pollicebatur, cæteraq; his alia sordidiora multo: ut tibi facile liqueret: hoc totum adeo falsum esse: ut ne ipse qdem Pollio in historiis suis ponere ausus sit. Huic certe actioni eius pro Lamia qui interfuerunt negant eum hæc dixisse: nec enim mentiri sub trium uiroꝝ conscientia sustinebat: sed composuisse. Nolo autem uos iuuenes mei contristari: q̄ a declamatoribus ad historicos transeo: satisfaciam uobis: & fortasse efficiam ut his sententiis lectis solidis & uerum habentibus recedatis. Et quia hoc si tamen recta uia consequi non potero: decipere uos cogar: ueluti salutare pueris daturus potionem: sumpti poculi huius adeo contrectationis consiliū habuisse non dicit: ut neget tempus habuisse. Ita enim ait. L. Liuius, M. Cicero sub aduentu triumuiroꝝ cesserat urbe: certū habens id quod erat: nō magis Antonio eripi se q̄ Cæsari Cassium & Brutū posse. primo in tusculanum fugit: inde tranuersis itineribus in formianū: ut ab caieta nauim cōsensurus profiscit. Vnde aliquoties in altū prouectus cū modo uēti aduersi retulissent: modo ipse iactationē nauis cæco uolūte fluctu pari nō posset: rediit tandem eū & fugæ & uitæ cepit: regressusq; ad superiorē uillā quæ paulo plus mille passibus a mari abest. Moriar inq; in patria sæpe seruata. Satis constat: seruos fortiter fideliterq; paratos fuisse ad dimicandum: ipsum deponi lecticā & getos pati qd fors iniqua cogeret: iussisse: p̄minenti ex lectica præbentiq; imotam ceruicē caput præciliū est: nec satis stolidæ crudelitati militū fuit, manus quoq; scripsisse in Antonium aliud exprobrates præciderūt. Ita relatū caput ad Antonium iussuq; eius iter duas manus in rostris posuit: ubi ille cōsul: ubi sæpe cōsularis: ubi eo ipso anno aduersus Antonium quanta nulla unq̄ humanā uox cōadmiratione eloquentiæ auditis fuerat uix attollentes lachrymis oculos hoīes itruerit trucidata membra cuius poterāt: Bassus Aufidius: & ipse nihil de animo Cicerōis dubitauit: qn fortiter se morti non præbuerit tantū sed obtulerit. AVFIDI BASSI Cicero paulū remoto uelo postq̄ armatos uidit. ego uero cōfido ait, accede ueterane, etsi hoc saltē potes recte facere icide ceruicem. Trementi deinde dubitantq; qd si ad me inquit primum uenissetis? Cremutius Cordus & ipse ait: Ciceronem cum cogitasset: utq; ne Brutū an Cassium an Sex. Pompeiū peteret: omnia illi displicuisse præter mortem. CREMVTI CORDI, qbus uisus lætus Antonius cū peractam proscriptionem suā dixisset: esset qppe nō satiatus modo cædēdis ciuib; sed defectus: quot quoq; sint pro rostra exponit. Itē quo sæpius ille ingenti circumfusus turba processerat: quæ paulo ante coluerat piis cōcionibus: qbus multoꝝ capita seruauerat: tum per artus suos latus aliter ac solitus erat a ciuib; suis cōspectus est, prætendēti capiti oriq; eius ipensa sania: breui ante princeps senatus romanusq; nois titulus: tū præciū intersectoris sui: præcipue tamē soluit pectora oīum in lachrymas gemitūsq; uisā ad caput eius deligata manus dextra diuina eloquentiæ ministra cæterorumq; cædes priuatos luctus excitauerūt. Illa una cōem. BROTIIDI NIGRI, Elapsus iterum altera parte uillæ Cic. lectica p̄ agros

ferebat: sed ut uidit appropinquare notū sibi militē Popiliū noīe meor defensum a se: latiore vultu aspexit at ille uictoribus idipm iputaf occupat facius caputq; decifum: nihil i ultio fine uitae faciētis qd alterutra in pre posset notare Antōio portat: obliuius se Paulo ante defensum ab illo: & hic uoluit positi i rostris capitis miserabilē faciē describere: sed magnitudie rei obrutus ē. **BROTIDI NIGRI** Vt uero iussu Antōii iter duas māus positu in rostris caput cōspectū ē: qd' toties auditū erat loco se dato gemitu & fletu maximū uiri iferiz: nec ut solet ita depōi in rostris corporis cōcio audiuit sed ipsa narrauit: nulla non pars fori aliquo iactatiōis iclytā signata uestigio erat. Nemo nō aliter in se eius meritū fatebat: hoc certe publicum beneficiū palā erat: illā miserrimi tēporis feruitutē ac alienā delatā in Antonium quotiens magni alicuius mors ab historicis narrata ē: toties fere totius cōsumatio uitae & qsi funebris laudatio reddif: hoc semel aut itez: adhuc itidē factū. Itē in paucissimis psonis usurpatū a Salustio, L. Liuius benignius oibus magnis uiris pstitisse. Sequētes historici multo id effusius fecerūt Ciceroni hoc ut grāco uerbo utar erit cōfion. Liuius reddit. **TITI LIVII** Vixit tres & sexagita annos ut si uis affuisset ne imature qdē mors uideri possit igeniū & opibus & pmiis operaz; foelix ipse fortunā diu pperā & in lōgo tenore foelicitatis: magnis inter iētus uulneribus exilio ruia partium pro qbus steterat: filia morte exitū tā tristi atq; acerbo: oium ad uersoz; nihil ut uiro dignū erat pter mortem q uerā aestimanti minus idigna uideri potuit: qd a uictore inimico crudelius passus erat: q qd eiusdem fortunā composito fecisset. Sigs tamen uirtutibus uitia penfarit. Vir magnus: acer: memorabilis fuit: & in cuius laudes sequēdas Cicerone laudatore opus fuerit: ut est nō cādidissimum oium magnoz; igenioz; astitator. T. Liuius plenissimū testimoniū Ciceroni reddidit. **CORDI CREMVTI**. Nō est ope deferere ēt redditā Cice. laudationē. Nihil nō ipso Cicerone idignū ē ac ne hoc qdem qd pene maximū ē tolerabile ē. **CREMVTI CORDI**. Proprias nō simultates deponēdas iterdū putabat. publicas nunq; Vides credēdā cuius nō solū magnitudie uirtutū sed multitudinem quoq; cōspiciēdam. **AVFIDI BASSI**. Sic M. Cicero: decessit uir natus ad reip. salutem: q diu defensa & admini strata in senectute demum e māibus eius labif: nō ipsius uitio lāsa: qd' nihil in salute eius aliud illi q si ca ruisset Antonio placuit. Vixit sexagita & tres annos: ita ut semp aut peteret altez; aut iuicem peteret: nul lāq; rē rarius q diē illū qd nullius itereffet ipsum mori. Vidit Pollio quoq; Asinius q Verrē Ciceronis reū fortissime moriētē tradidit Ciceronē mortē: solus ex oibus malignae narrat. testimoniū tamē quīs iuitus plenum ei reddit. **ASINII POLLIONIS**. Huius ergo uiri tot tātisq; opibus māsuris in omne auiū pdicare de igenio atq; idustria superba: natura at atq; fortuna pariter ē. Sigdē facies decora ad senectutē: pperaz; permāsit ualido: tūc pax diutina: cuius istructus erat artibus cōgigit: nāq; a prisca seueritate iudicis ex acti maxioz; noxiōz; multitudo. pueit quos obstrictos patrociniū icolumes plerosq; habebat iā foelici/ fima cōsulatus ei fors perendi & gerēdi munera magna deū cōsilio idustriaz; utinā moderatius secundas res & fortius aduersas ferre potuisset: nāq; utrāq; cū uenerāt ei mutari eas nō posse rebat. Inde sunt iui/ dia tempestates cohortae graues in eo: certioz; inimicis aggrediēdi fiducia: maiores nō simultates appete bat aio q gerebat. Sed quando mortalium nulli uirtus perfecta contigit: qua maior pars uitae atq; igenii stetit: ea iudicandum de homine est. Atq; ego ne miserandi qdem exitus eum fuisse iudicarem nisi ipse tā miseram mortem putasset. Affirmare uobis possum nihil esse in historiis eius hoc quem retuli loco difer tius: ut mihi tunc non laudasse Ciceronem sed certasse cum Cicerone uideatur. Ne hoc deterrendi causa dico. ne historias eius legere concupiscatis: concupiscite & poenas Ciceroni dabit. Nemo tamen ex tot di fertissimis uiris melius Ciceronis mortem deplorauit q Cornelius Seuerus.

CORNELII SEVERI

Orag magnanimum spirantia poene uirorum. In rostris iacuerat suis: sed enim abstulit omnis. Tanq sola foret rapti Ciceronis imago. Tunc redeunt animis ingentia consulis acta. Iurataq; manus: deprensaq; foedera noxa. Patritiumq; nefas est nunc & poena Cetegi. Deiectusq; redit uotis Catilina nefandis: Quid fauor aut coetus: plenisq; quid honoribus. Profuerunt: sacris & uita quid artibus aetas? Abstulit una dies aui decus: iactaq; luctu. Conticuit letiae tristis facundia lingua. Vnica sollicitis quondam tutela salusq;. Egregium semper patriae caput: ille senatus. Vindex ille foelilegum ritusq; togaz;. Publica uox eius aeternum obmutuit armis. Informes uultus sparsamq; cruore nefando. Caniciem sacrasq; manus: operumq; ministras. Tantorum: pedibus cuius proiecta supebis. Proculcauit ouans: nec lubrica fata deosq;. Respexit: nullo laet hoc Antonius aui. Hac nec in hematio mitis uictoria perla. Nec te dire syphax in hoste Philippo.

Inq; triumphata ludibria cuncta Iugurtha.

Affuerat: nostræq; cadens ferus hannibal iræ.

Membra tamen stygias tulit inuoluta sub umbras.

Non laudabo municipē nostrū bono uersu ex quo hic multo melius Cornelii Seueri processit. Conticuit latiae tristis facundia linguæ. Sextilus ena fuit homo ingeniosus magis q̄ eruditus: in æq̄lis poeta: & poene q̄busdā locis tales q̄lis esse. Cicordubenses poetas ait: pingue q̄ddā sonantis atq; pegrinū. In hac ipsam p̄scriptionem recitaturus in domo Messalæ Coruini Pollionem Asinium aduocauerat. & i principio hūc uersum sine assensu recitauit. Desendus Cicero est latiaeq; silentia linguæ. Pollio Asinius non æquo animo tulit & ait Messala tu quid tibi liberum sit in domo tua uideris: ego istum auditurus nō sum: cui mortuus uideor: atq; ita confurrexit ne interfuisset recitationi eoz; quod Cornelium scio: cui non æque displicuisset hunc uersum q̄ Pollioni apparet: quod meliorem q̄dem: sed non dissimilem illi & ipse composuit. Si hic desiero: scio futurum: ut uos definiatis eo loco legere: quo ego a scholasticis recessi. Ergo ut librum uelitis usq; ad umbilicum reuoluere: adiciam suasoriam proximā similem.

Alia suasoria ad Ciceronem pertinens.

d ELIBERAT Cicero: an scripta sua comburat promittente Antonio icolumitatem si fecisset. Q. AT-
TERIVS. Non feres Antonium tolerabilius in malo ingenio felicitas est: nihilq; cupientis magis accendit quem prospere turpitudinis conscientia difficile est. Non feres inquam & iterum irritare inimicum in mortem tuam cupies quod ad me q̄dem pertinet multum a Cicerone absum: tamē non redet me uitæ meæ sed pudet: ne pp hoc q̄dem p̄tinet multum a Cicerone. Ingenium tuum amas: quod illud Antonius plus odit q̄ te Remittere ait se tibi ut uias commentus quemadmodum eripiat et quod uixerat: crudelior est p̄ctio Antonii q̄ proscriptio. Ingenium erat in quo nihil iuris haberent triuitalia arma. Commentus est Antonius quemadmodum qd non poterat cum Cicerone proscribere tollere p̄ Ciceronem. Hortarer te Cicero ut uitam magni æstimares: si libertas suum in ciuitate haberet: locum: si suum in libertate eloquentia: si non ciuiliense ceruicibus lucrent. Nunc ut scias nihil melius esse q̄ mori: uitam tibi Antonius promittit: pendet nefariæ proscriptionis tabula tot prætorii: tot consulares: tot aq̄stris ordinis uiri p̄iere: poene nemo relinquit nisi qui seruire possit. Nescio an hoc tpe uiuere possis. Cūne mo est cū quo uelis: merito Hercules illo tpe uixisti: quo Cæsar ultro te rogauit ut uiueres sine ulla actio: ne quo tempore non quidem stabat respubli. sed in boni principis sinu ceciderat. CAESTILII PII. Nunquid opinio me fefellit? intellexit Antonius salus eloquentiæ monumentis non posse Ciceronem moriad p̄ctionem uocari qua p̄ctione melior in te pars tuit petitur. accommoda mihi paulisper eloquentiam Ciceronem periturum rogo. Si te audissent Cæsar & Pompeius: neq; inissent turpem societatem neq; dimississent: si uti unq; consilio tuo uoluissent: neq; Pompeius Cæsarem Pompeium deseruisset. Quid consilium salutarem urbi. quid exilium consolatu honestius: quid prouocatam inter initia adolescentiæ libertatem tyrociniis tuis scyllanam potentiam. qd Antonium auulsum. Catilinam reipublicæ redditū: ignore Cicerō: diu ista narrauerō. Forsitan hæc die nouissimo audient. Si occideret cicerō: iacebit iter Pompeium patrem filiumq; & Afranium Petreiumq;. Q. Catulum. M. Antonium illum idignum hoc successore generis. Si seruauit: uiuet inter uentidios & canicios & saxos: ita dubium est: an satius sit cum illis tacere: an cum his uiuere pro uno homine iactura publica pacisceris: scio omne præcium iniquum eē quod ille constituit: nemo tanti emit ciceronis uitam quānti uendit. Antonius. Si hanc tibi p̄ctionem ferret: uiues: sed eruent oculi tibi: uiues: sed debilitabunt pedes: etiam in si in alia damna corporis præstaris patientiam: excepisses tamen linguam: ubi est sacra illa uox tua. Mori enim naturæ finis est: non poena: hoc tibi uni non liquet. At uideris Antonio persuasisse. Assere te potius libertati: & unum crimen inimico adice. Fac Antonium moriendo nocentiorē. ASPRENATIS Vt antonius ciceroni parcat: cicerō ipse in eloquentiam suam animaduertat: quid autem tibi sub hac p̄ctione promittit? Vt Cn. Pompeius. & M. Cato. & ille antiquus restitua reip. senatus dignissimus apud quem cicerō loquæret. Multos ea re uicturos animi sui contemptus oppressit: multos perituros: parati ad pereundum animi ipsa admiratio combusseris: an causa illis uiuendi fuit: fortiter mori: permittit populo Ro. Contra antonium licet scripta combusseris: antonius paucos annos tibi promittit: at si non cōbuseris q̄ populi Ro. omnes. POMPEII SYLONIS. Quale est ut perdamus eloquentiam ciceronis: fidem sequamur antonii: misericordiam tu istam uocas supplicium summum igenio ciceronis. Credamus antonio cicerō si bene illi pecunias crediderunt foeneratores: si bene pacem Brutus & cassius hominem & uitio naturæ & licentia tempore ifaniētē: iter scenicos amores ciuili sanguine luxuriantem hoīem q̄ creditoribus suis oppignerauit rem: cuius gulæ duorum principum bona Cæsar & Pompeii non potuerunt satisfacere. Tuas uter cicerō uerbis: cara est cuiq; salus: quam aut dare: aut eripere potest antonius: non est tanti seruare ciceronem ut seruatum antonio debea. TRIARII compulsus aliquando po. Ro. in eam necessitatem est: ut nihil haberet præter louem oblectum & Camillum exulem: nullum tamen fuit camilli opus maius: q̄ quod indignum putauit: uiros saltem p̄ctioni debere. O grauem uitam etiam si sine præcio dare. Antonius hostis a repu. iudicatus: nunc hostem rep. iudicat. LEPIDVS. Ne quis putet illum malo antonio collegam placuisse alienæ semper dementiae accessio: utriusq; collegæ mancipium noster dominus. ARGENTARI. Nihil antonio credendum est: mentior: quid enim iste non potest: qui occidere Ciceronem potest: qui seruare: nisi crudelius quem occidebat non potest. Ignoscentem tibi illum putas qui ingenio tuo irascitur: ab hoc tu speras uitam: cui nondum uerba tua exciderunt: ut corpus q̄ fragile & caducum est seruetur: pereat ingenium quod æter

num est. ergo mirabar si non supplicio crudelior esset Antonii uenia. P. Scipionē a maioribus suis desciscē-
tem generosus amor innumere scipionum reposuit. mortem tibi remittit: ut id petat quod in te solum i-
mortale est: qualis est pactio. aufert Ciceroni ingenium sine uita. promittunt obliuione nois tui pauci ser-
uitutis anni. Non ille te uiuere uult sed facere ingenii tui supstitutū. Viue ut Cicero audiat. Lepidum. Cicero
audiat Antonium. nemo Ciceronim. **pateris perire ut quod dico optimum habet ante se efferat. Sine dura**
re post te ingenium tuum: perpetuā Antonii proscptionem. ARELLI FVSCI. Quo ad humanum in-
genium icolumē manserit: q̄diu usus litteris honor summæ eloquentiæ præcium erit: q̄diu rerum natu-
ræ aut fortuna steterit aut memoria durauerit: admirabile posteris uigebit ingenium. & uno proscriptus
seculo p̄scribes Antonii oībus. Crede mihi uilissima pars tui est: quæ tibi uel eripi uel donari p̄t. ille ue-
rus est Cicero quem proscribi Antonius non putat nisi a cicerone posse. Non ille tibi remittit proscriptio-
nem sed tolli desiderat suam. Si fidem deceperit Antonius: morieris. si præstiterit: seruies. Quod ad me at-
tinet fallere malo per te. M. Tulli per. iiii. & lx. annos pulchre actos: per salutarem reip. consulatum: p̄ ater
nam si pateris ingenii tui memoriam: per temp. quæ ne qd te putes carum illi relinquere: ante cœperit oro
& obtestor: ne memoriaris cōfessus: quod nolueris mori. **HVIVS** suasiōis alteram partē neminē scio de-
clamasse. oēs pro libris Ciceronis solliciti fuerunt. nemo pro ipso: cum adeo nulla pars non sit mala ut Ci-
cero. si hæc conditio ei lata fuisset: deliberaturus non fuerit. Itaq; hanc suasiōis nemo declamauit effica-
cius q̄ sylo Pompeius. non. n. ad illa speciosa se cōtulit ad quæ **Cæstius** qui dixit: hoc grauius esse suppliciiū
q̄ mortē: & ideo hoc Antonii eligere breuem uitam esse hoī: multo magis senī. ita memoriæ consulendū
quæ magis uiris æternitatem p̄mitteret: non qualibet mercede uitam redimendam: & hic condiciones
intolerabiles esse: oīa potius subeunda q̄ monumenta ingenii sui ipsum exuere. Iniuriam illum facturum
populo R. cuius linguā in ciuem extulisset: ut insolentis græciæ studia tanto antecederet & eloquētia quā
to fortuna iniuriam facturum generi humano poenitētiam illum actū: tā deneger spiritus empti cum i
seruitute senescēdum fuisset. in hoc unū eloquētia utendum ut laudaret antonium malle cum illi ait: dari
uitam. eripi ingenium. **SYLO POMPEIVS** sic egit ut diceret: Antonium non pacisci sed illudere. non esse
illam cōditionē sed cōtūmeliā: cōbustus. n. libris nihilominus occisurum. nō eē tā stultum Antonii ut pu-
taret ad rē pertinere libros a Cicerone comburi: cuius scripta per totum orbē celebrat: & hoc petere eum
q̄d posset ipse facere nisi forte non esset iscripta Ciceronis is q̄ esset in Ciceronē. quare nihil aliud eū agere
q̄ ut ille Cicero multa fortiter de mortis contemptu locutus ad turpes condiciones perductus occideret.
Antonii illi non uitam cum conditione promittere sed mortem sub infamia quærere. Item quod turpiter
postea passurus esset: nunc illum fortiter debere pati. & hæc suasiōis insignita est. Dixit. sententiam caco-
relia genere humillimo & sordidissimo quod detractū aut adiectione syllabæ facit sensum. Proh facinus
idignum: peribit ergo Cicero: scripsit manebit quod Antonius proscripsit. Apud **Cæstium** prætorem de-
clamat hanc suasiōis **SVRDINVS** ingeniosus adolescens a quo græcæ fabulæ elegāter in latinum ser-
monem conuersæ sunt: solebat dulces sententias dicere: frequentius tamen prædulces & infractas. In hac
suasiōis cum iusiurandum bellis sensibus prioribus complexus esset: adiecit: ita te legā. **CAESTIVS** ho-
mo nasutissimus dissimulauit exaudisse se ut adolescentem ornatum quasi imprudens obiurgaret: qd dixi-
sti? quid ita te fruar? Erat autem **Cæstius** nullius quidem ingenii. Ciceroni etiam infestus: quod illi non
impune cessit: nam cum. **M. Tul. filius Ciceronis** aliam obtineret homo q̄ nihil ex paterno ingenio habuit
præter urbanitatem: cœnabat apud eum **Cæstius**. **M. Tullio** & natura memoriā dempserat & ebrietas
siquid ex ea superat subducebat. subinde interrogabat: q̄ ille uocaret q̄ in imo recumberet: & tamen sæpe
subiectum nomen **Cæstii** excidisset. nouissime seruus ut aliqua nota memoriā eius faceret certiorē: i-
terroganti domino q̄ ille esset q̄ in imo recumberet: ait: hic est **Cæstius** qui patrem tuum negabat litteras
scisse. afferri protinus flagra iussit: & ciceroni ut oportuit de corio **Cæstii** satifecit. Erat autem etiā ibi pie-
tas. Nō exigeret **Scordalus** hybriæ disertissimi uiri filio male apud se cām agēti. & cum
in quadā postulatione hybrias partibus stultorū locū ad litteram oībus agnoscentibus diceret: Age inq̄
non putas me scripta didicisse patris mei: quousq; tandem abutere **Catilina** patientia nostra? **GARGO-**
NIVS amabilissimus in hac suasiōis dixit duas res quibus stultiores ipse ne q̄dem unq̄ dixerat unam in p̄-
cipiōnam cum cœpisset scolasticorū frequentissimo iam mote a iureiurando & dixisset multa ita q̄
primum tantum timeat quantum potest: ita ut totus uiuat cicero aut totus moriā. Vt ego quæ hodie p̄
ciceronis ingenio dixerō nulla pactione delebo. Alteram rē dixit: cum exempla referret eorum q̄ fortiter pe-
rierant. **luba** & **petreius**. **iulius mutius** mutuis uulneribus concurrerunt & mortes scenerauerunt.

Lucii Annei Senecæ oratoris & rhetoris sententiæ. diuisiones. colores suasiōis. Liber primus finit.

Incipit secundus. Initium primæ Controuersia.

Liberi parentes alant. aut uinciantur.

Vo fratres inter se dissidebant: altari filius erat. patruus in egestatem incidit. patre uetante
adolescens illum aluit: ob hoc abdicatus: tacuit: adoptatus a patruo est. patruus accepta hæ-
reditate locuples factus est: egere cœpit pater: uetante patruo aluit illum. abdicatus. **DE-**
FENSIO ADOLESCENTIS. Quid mihi obiciis? puto luxuriam: quicquid unquā im-
modesta largitione effugimus: id omne consumebatur in alimentū duorum senum. cum
uetaret me pater aiebat ipse mihi cum egerem alimenta non dabat. eo iam perductus erat
ut omnem spem ultimorum alimentorum in ea domo poneret: in qua habebat abdicatum & inimicū.
ecce oppressit incrementem. quid acturus es? pluris tibi parer afferendus q̄ alendus est. quis rogatus est?

aut quid porro tam locuples, frater alere non potest, miserrimus senex diuitias suas & iam extremū blandi-
mētū in stipem pdidit, ipse inquit me nō aluit mutationē alienae culpae innocentia uocas. Nec eo qd a sumas
qta ista crudelitas sit, q. si qs fratrē nō alit: nec a filio qdē alēdus est. Quid adoptionē iactas: tūc ad te ueni
cū habere diuitē partē partius quāso fratres. Praesentes habemus deos, scis tanto te facere etiā si abdicau-
ris alā fatēdū est crimen meū. tardius misertus sum. Itē do poenas ego parētibus meis cū in cetera odium
sit: tantū in meā notā q̄runt. O foelix spectaculū, si uos ī ḡfam possum reducere: faciā hoc qd uultus quocq;
uiri hortant. Surgite patres, adeste iudices, alter mihi ex parentibus cōseruatus, alter seruādus ē, porrigite
mutuas manus in ḡfam, me foedere mediū pignus adire iter duos cōtendentes, mediū elidon, ergo mori
entem uidebo: per cuius cineres curaturus sum: oīs īstabilis & īcerta foelicitas est. Quis crederet iacētē
sup crepidinem marium fuisse cōsulē: aut futūz? Quid porro tam longe exēpla repeto tanq̄ mō nō sit q
illum uidit, qd nō timendum foelicibus putas: qd desperandum īfoelicibus? IVNII GALLIONIS. Ego
indicabo cur me abdicēs, tu idica cur adoptaueris. Quēdā accedūt noua. Egdem noua. Illud nō miror qd
miseri cordia obiciūt. Illud miror qd hic obicit. Signū me gessi: ut hoc crimine duos p̄s obligarē, uterq;
me amat, uterq; alī miser desiderat: uterq; phibet, nec secum: nec mecum fortuna bene cōuenit, cōponite
aliquādo bonos qdē sed contumaces uiros. Vterq; discordiā cām p̄buerit: nolite a me exigere. Vterq; pa-
truus est: uterq; p̄r est. Transiit ad istum fratris sui & fortuna & aiūs: misericors sum, non muto p̄rē, se
naturā mutare potuissē. P. ASPRENATIS. Fortunae lex ē p̄stare quae exegeris: misere mutabilis ē ca-
sus: dederunt uictis terga uictores: & puexit fortuna: destituit: qd referam marium sexto consulatu Car-
thaginem uidicantē. vii. imperantē. Ne circa plura īstabilis fortunae exēpla te mittamus: da qs ali-
menta roget & roget. OTHONIS IVNII P̄ris timeo mutationem: & illo nihil prius ex bonis q̄ filium p̄-
didit. ARELLI FVSCI Patris & qd cerno an pegrini penates tuos non sum hospes grauis: unum senem
adduco, hoc tibi uitio pater placui: uenit ignotus senex: nolo trāfire iacentem p̄ p̄rē: rogat a tergo aliq;
pibit famae q̄ filium suum optat supstitem. Quid hoc esse dicam q̄ me tam p̄culose abdicāt: q̄ toties isti
fortunam mutant quotiens ego p̄rē. Redite in ḡram, inter funestas acies armatae manus in foedus por-
rigunt, pierat totus orbi nisi īfam finierat misericordia: aut si iam p̄tinacia placent odia parcite, iactatus ī
ter duos p̄s utriusq; filius: semp tamen foelicior abdicatus: positus inter duo piculo: qd faciam: qalunt
abdicant, mendicant qā nō alunt. Illud tamen p̄r deos testor diuitem te reliquo. CESTII PII Tali me ope-
ri p̄parauerant, uolebam frēs in ḡram reducere: hoc tu obiciis, at nisi īpetrauerō ut boni fratres sint: impe-
trabo ne mali p̄s sint: uterq; me amauit: uterq; pro me uota fecit. q̄tum ē si dixero: uterq; me aluit. Quae
causa fuerit discordiā nescio. Timeo ne iste prior agere cōp̄it, qd obiciis p̄r: scio quendam in hac ciuitate
p̄pter istud crimen adoptatum: fratrem inquit alere noluit inuenisti qd possum defendere: possum liberos
tollere. & primum oculis: narrem auum illoz fame pisse: non sefelli & q̄lis essem sciuiti cum adoptares:
bis abdicatus sum Volo utranq; causa meam agere: neutram pro me uolo, adsit mihi aliūs: semper causa
mea habebit aduocatum patz p̄rē, alter alterz amet uterq; me amabit. Vis illum ueras poenas dare, sen-
tiat quam iniuriam fecerit bono fratri, POMPEI SYLLONIS De p̄rē beneficio qd cū per aetate nosse nō
possum: sed habet & ille beneficium meum: duos eius filios alui, surge īfoelix senex, quid putaris illum
flerē: q̄ eget: immo q̄ abdicauit: quod aluit. ARGENTARII Vides enim liberalis in domo tua esse co-
pi: ille propter me duxit uxorem cum fortasse iuuenem adoptare posset. Haec abdicantis fuere uerba, li
ad illum quem magis amas q̄ patrem, non omnibus imperes: parendum est: nihil interim noui facio: scis
me & priori patri non paruissē. Venit immissa barba capilloz deformi non senectute sed fame membris
tremētibz, semerfa & tenui atq; elisa ieiunio uoce ut uix exaudiri posset introrsum cōditos oculos uix
alleuas: alui: quomodo quāritis: quomodo istum. CORNELII HISPANI Putas me hodiā non abdicā-
ri sed adoptari. Volo quēdam futura praedicere patri: hic quem uis adoptari: inimicum patris tui inuito
patre aluit: reliquit aequē animo uestram domum ut cum mendico uiueret. Noueris oportet hoc eius ui-
tium: ad praestandum calamitosi misericordiam contumax est. Nec tamen habeo quod de hoc monitio
q̄ri possim: hoc enim patrem: hoc patruum perdidi: q̄ multi patres adoptent talem filium: bis abdicor: ho-
mo est: non uis alium hominem: cuius est: non uis alium ciuem: amicus est: non uis alium amicum: p̄p̄-
quus est: non uis alium propinquum: sic peruenitur ad patres: homo est: ciuis est: amicus est: propinquus
est: conditione ergo non erit uitium porrexissē stipem, nisi dixero pater est. VIBI CALBI Circuibō te
pater aliena limina: ostendam omnibus & me qui alimenta dedi & te qui negasti. ROMANII HISP-
NIS. Scio pater melius esse quod tu dicis: istud ego si possem: nunq̄ abdicatus essem: fateor uitium meum
hoc quoq; prior me emēdare uoluit pater nec potuit: ipulisti me in fraudē: q̄ me abdicat: aiebat nō opor-
tebat fieri: tu dicebas oportet: tibi credidi: non dedit inquit mihi alimenta defuerunt tibi: quisquis alimē-
ta a mendico rogatus est: nihil amplius q̄ misereri monstrat ad patrem: id est ad filium: iam quidam no-
bis eandem fortunam praecantur. Crede mihi satra populi digna est. ALBVTII SILLI Tollite uestras di-
uitias quas huc atq; illuc incertae fortunae fluctus appellet, redite in gratiam: innocens sit. PARS ALTE-
RA. VALLI SYRIACI Crescere ex mea proposuit inuidia: sequamur senes quo uocat ambitio iuueni-
lis & cōditionē illi praebemus: melius se potest iactare q̄ defendere. Atqui iustus mētus meus tu es, ne
hāredem ingratum scribam: inimicum relinquam. Inter cetera quae mihi cum inimico patiar esse om-
nia: & hoc est īfoelicissimum: amabo & tristissimā agimus uitam excepto uno q̄ alter alterum egentē
uidimus: protecimus: adice istis uerboz cōtumeliis iussit: ad cælū māus sustulit fassus se huius specu-
li debitore. & tūc primū fratri uitā praecatus sum: letitiā patrimonii parati ut extant calamitatū stupores

nullam pepercit nisi q̄ isti daturus etiam omnia illi negaturus. si quē nobis deos esse: qui nō aluit eget, q̄ in
 domū suā fratrem nō cepit in publico māet. Aequit iā potētia meā cū illius potētia fortuna nisi q̄ hoc pri
 or facere nō possum, adoptaui te: cū abdicatus es. cū abdicas: ab dico. VIBII FVRII Cū egerē: aiebā satis se
 iudicauit: q̄ a dispētores locupletes inimici cōsors mō oīs fortūe diurnū petā. MARILLI Ille at aude
 bat rogare: q̄ mori mallet q̄ uerba sua sibi dici. multis debeo misericordiā. multis tuli q̄s es q̄ me ulla ca
 lamitate similē effingit: p̄de hēbo ac si gradu cognatiōis attigat. Scio q̄ acerbū sit supplicare exteros: scio q̄
 graue sit repelli a domesticis: scio q̄ graue scit & quotidie mortē optare & uitā rogare: & si tu nō odisti eū
 q̄ mihi fecit iniuriā: ego q̄ fecit tibi. **DIVISIO** Cōtrouersia: antiq̄ simplex fuit recēs utq̄ subtilior an tā
 tū operosior ip̄i afflābitis: ego exponam q̄ aut ueteres inuenerūt: aut sequētes astruxerūt. **LATRO** Alias
 q̄ōnes fecit diuisit in ius & æqtatē an abdicari possit an debeat abdicari. sic quærit an nocesse fuerit illū pa
 tre alere: & ob id abdicari nō possit q̄ fecit lege cogēte. **HOS** In has q̄ōnes diuisit: an abdicatus nō desit
 nit reus: an is desinat q̄ nō tām abdicatus sed ēt ab auo adoptatus ēt si reus erat: an q̄s p̄rem nō alit
 puniat tanq̄ æguū in cōtus: captus: an iniquā filii lex excusationē accipit: an hoc accipere potuerit: an abdicari
 debeat: p̄ hoc q̄s iuit: an ēt si ille idignus fuit q̄ alere: hoc tamē recte fecit q̄ aluit: deinde an idignus fuit q̄ ale
 ref. Noui declamatores græcis auctoribus adiecerūt primā illā q̄ōnē: an abdicatus abdicari possit: hac Cæ
 stius usus est. adiecit q̄ōnē Gallio alterā: an si abdicari possit ēt adoptatus ob id uitū: q̄ anteq̄ adoptaretur
 nouū fuit adoptati: hoc at ex æqtatis pte pēdet: & tractatio magis est q̄ q̄ō. **GALLIO** q̄ōnē primā latronis
 duplicauit sic: licuit mihi alere ēt te uetate: deinde non licuit nō alere. In priori pte hoc uidicauit: nō posse
 filiū ob id abdicari q̄ ēt suæ p̄tatis nulla autem iterdici misericordiā: qd si flere me uetes cū uidi hoīem
 calamitosum. qd si uetes p̄p aliq̄ honestū factū piclitati fauere: affectus n̄si in n̄ra p̄tate sunt: qdāms. iu
 ra nō scripta sed oīs scriptis certiora sunt: quis filius familiæ sim: licet & mihi stipē porrigere medico &
 humū cadaueri. Iniquū est collapsis manū nō porrigere: cōe hoc ius generis humani ē. nēo iuidiosum ius
 postulat qd alteri p̄futura ē. **LATRO** illud uehementer p̄ssit: nō feci rōne: affectu uictus sum: cū uidissem
 p̄rem egētē mēs nō cōstitit: mihi qd uetueris nescio: hoc aiebāt nō ē tractādū tāq̄ q̄ōnē ē tamē potētius
 q̄ ullā q̄ōnē. **FVSCVS ARELLIVS PATER** hoc mouit in ultio tanq̄ q̄ōnē: putaui te quis uetares nihi
 lominus uelle ali a fratre meo uultu uetabas: aut mihi ita uidebaris. **CAESTIVS** audacius: nō fuit cōtētus
 dicere: putaui uelle te: adiecit uoluisti & hodie quoq̄ uis: & sua figura dixit oīa p̄p q̄ uelle deberet: q̄re er
 go abdicas: puto idignaris p̄teritū tibi officiū. **LATRO** colorē simplicē p̄ adolefcēte habere nō quo excu
 set sed quo gloriē: nō potui inq̄ sustinere illud dux: spectaculū offensas mihi putas tātū excidisse: mēs exci
 dit: nō aius mihi cōstitit: nō ministeriū sustinēdi corporis suffecerūt pedes: oculi subita caligie obtoruerūt
 alioq̄ ergo si tūc meæ mētis fuissē: expectassem dū rogaret. **FVSCVS** istū colorē introduxit quo frequē
 ter uti solebat religiōis: mouet inq̄ me natura: mouet pietas: mouet & hūanorū cā: & tā manifesto appro
 mata exēplo ueritas stare ante oculos fortūa uidebat & dicere talia: Hi sunt q̄ suos non alūt. **ALBVTIVS**
 hoc colorē: accessit inq̄ ad me pater: nec summis uerbis locutus ē: nō rogauit: sed quō agēdū ēt cū filio: ale
 re me iussit: recitauit legē: q̄ ego ip̄ scriptā ēt patruo putaui: & deinde dixit: p̄ssiti nō q̄tū p̄i p̄stare debui: sed
 q̄tūue tāti surripi potui. **BLANDVS** Color diuerso. Vēit subito deformis squalore: lachrymis. O grauis
 fortuna uires tuæ ille diues modo supbus rogauit alimēta: rogauit filiū suū: rogauit abdicatum suū: inter
 rogas quādiu rogauerit: ne dii istud nefas patiant: ut diu rogauerit: diutius tamē q̄ tuli: quæritis qd fece
 rit qd solebat. **SYLO POMPEIVS** Hoc colorē. Mouet inq̄ me: q̄ nihil suo iure: nihil p̄ p̄tate qd tāq̄ pa
 trus accessit: ego uiro nō expiaui uerba: nō p̄ces cōplexus: sum sed osculatus sum patrem: dedi alimen
 ta: hoc unū crudeliter feci: q̄ dixi fratrē dedisse: nō alere sed exprobrare uisus sum. **TRIARIVS** Hoc colo
 re. Timui inq̄ si nō aluissē ut abdicarer a p̄re: sciebam quō illi placuissē. **ARGENTARIVS** Hoc colo
 re. Accessit inq̄ ad me p̄ obrutus sordibus tremēs deficiētibus mēbris: rogauit alimēta. iterrogo uos in
 dices: hoc qd si facere oporteat: nā istū nō iterrogo. Scit quid facturus sim. Nā p̄rem ut alteri patri faciam
 iniuriā alteri inuidiā cū uetuisset me alimēta p̄stare. siq̄ est fides: nō putaui illū ex animo uetare: lenocina
 tur inq̄ gloriæ mee: ne uidat etiam prohibitus aluisse. **MARYLLIVS** notio colorē agit. Cecidit i pedes
 meos senex squalidus barba capilloq̄: mouit inq̄ nescio quis te misericordiā mea: alluauit cū ignorarem
 quis effectus: uultus repellam quod pater est? **CAESTIVS** Hoc colorē. Nec meum cogitari patrem meum
 egentem uideo: frater nec miseretur: nec p̄stare alimenta: hoc est inq̄ noui nitii: eripere filio officium. Sci
 tin hanc fortunam meorum: has iam meas esse partis: hoc speculaui q̄ nō ultro ad patrē accessi: sed aiebā:
 nolo quicq̄ aliud p̄stare q̄ illi p̄stati. Non expectaui donec patruus ad me ueniret & nunc expectabo.
 Venit ad me pater: quid habui facere: perducerem illum ad patruum: non feci merito frascitur. Potuit. nā
 si aluissē leuare quidem fortunam fratris sed causam aggrauare. **BVTEONIS** Colorem non approba
 bat latro p̄statisse se dixit exiguum: tantum quo spiritum posset producere: & cum descripsisset pallo
 rem eius ac maciem: adiecit: apparet illum ab inimicis ali: hunc colorē cū improbaret latro hac sententia
 usus est: non est inq̄ abdicato cuiq̄ sui crinitus ex gloria detrahēdū. **HISPANVS** hunc colorem uenusti
 us: nam & miserationi eius qui benignissime alitur adiecit aliquid & pietati suæ nihil detraxit. Quomo
 do inquit illum alo? Exiguos fortunæ cibos mitti. & siquid de mensa mea detrahere potui: tamelico
 leni porrigo. Non credis: quia scis: quomodo te aluerim. Colorem ex altera parte quæ durior est ultro
 aiebat: hunc sequendum ut grauissimarum iniuriarum inexorabilia & ardentia iduceremus hodia. Tye
 steo more aiebat: patrem non frasci: tantū debere furere. ipse declamatione usus est summis clamoribus
 illo uersu tragico. Cur fugis fratrem scit ipse. Hunc colorem secutus. **SYRIACVS** dux sensum. Vide

bas nō dure posuisse i narratiōe sic. Infeliciſſimā ābo & tristiſſimā ābo agimus uitā excepto q̄ alter alterum egētē uidius. & que efficaciter uidebas odiū expreſſiſſe paternum. hac ſnīa uos iudices audire q̄ ualde eguerim. partē rogauī. Hāc partē memini apud ceſtiū declamari ab alio flauo ad quē adudiēdum meſa pduxerit: q̄ cū prætēxtatus eēt: tantā opionis fuit: ut. P. R. puer eloquentia notus eēt. Sp̄ de illius ingenio Cæſtius & p̄dicauit & timuit. aiebat tā immature magnū ingeniū nō eſſe uitale. ſed tanto concurſu hominū audiebat ut raro poſt illū auderet Cæſtius dicere. ipſa oīa mala faciebat ingenio ſuo. naturalis tamē illa uis eminebat. q̄ poſt multos ānos tāctiſi deſidia obrupta & carmibus eneruata: uigorē tamē ſuū tenuit ſp̄ at eloquentiā eius cōmēdabat. aliqua res extra eloq̄ntiā i puero lenociniū erat. ingeniū hēbat. adulta actas. in iuuenē deſidia. hic cū declamaret p̄tē abdicatī: hāc ſummis dixit clamoribus ſnīam. Quis es tu q̄ deſicio fratrū ſnīam ſeras? Ille tūc peccauit. tu nō peccas. ad te arbitriū odia nīa nō mittimus. iudices habēus deos. Et illā ſnīam. Audiuiſus fratrū fabuloſa certamīa & incredibilia. niſi nos fugiſſemus impias epulas: deteſtabili paricidio futurę diē. Hoc uno mō iſte frater a fratre ali meruit q̄ inocēter. Me cōtra paricidium uindica. filiū illi ſuū reddo. CAESTIVS Hūc colorē tā ſtrictū non p̄bauit. ſed dixit temperandum eſſe. & ipſe hoc colore uſus eſt quē ſtatī a principio iduxit. Mirat aliq̄s q̄ cum duo grauiffimā frumē accepimus iniuriā ego & filiū. ego ſolus irāſcor: nō eſt q̄ q̄q̄ mireſ. iā filio ſatiſfactum eſt. debuiſti inq̄t me rogare: ut ipſe p̄ſtare. debuiſti illū ad me perducere. debuiſti recōciliationē recitare nō ſamā pietatis ex noſtra captare diſcordia. fortāſſe ego cū egerē: fratrē rogāſſem. ſi tu nō fuiſſes fortāſſe ille me rogāſſet. ſi tu non fuiſſes: poterat nobis conuenire. Si nō fuerit in mediō: quē potius miſeri cōtumaces rogēt. Hermacoras in hāc con/ trouerſiā trāſit a p̄emio in narrationē elegāter rariſſimo q̄dē generi: ueni eadē re tranſitus eēt: ſnīa eſſet: ſchema eēt: ſed ut latrōi placebat: ſchema quod uulneret non q̄d titubet. Ex altera pte trāſit a p̄ocemio in narrationem caleo: & ipſe per ſnīam ſic. Quid ni filiū mihi olim cū iſto cōem eē: cū quo utinā cōem nec patre habuiſſem. DIOCLES CHARISTIVS illū ſenſum a latinis iactatū dixit breuiſſime rariſſimo genere: q̄d ſnīa uerbis conſumat. nec enim paucioribus poteſt.

Eūſtemō leuiſ declamator ſed dulcis dixit noue & amabiliter illum & que de oībus uexatum ſenſum quo reōciliatio fratrum tentatur.

Finis primæ controuerſiæ.

Initium ſecundæ ſœliciter.

Acerdos caſta e caſtis. pura e puris ſit. Quādā uirgo a piratis capta uenit empta ad lenones & pſtituta ē. Veniētes exorabat ſtipē. militē q̄ ad ſe uenerat cū exorare nō poſſet & colluctatē & uī iſerētē occidit: accuſata & abſoluta remiſſa ad ſuos ē. petit ſacerdotiū. PORTILLA/ TRONIS. Sacerdos uſa adhuc in lupanari uiueret niſi hominem occidiſſet. inter barbaros q̄d paſſa ſit: neſcio. q̄d pati potuerit: ſcio. Sacerdoti ne purus q̄dē cōtigit domi. ſi abſint ex hoc foro lenones: abſint meretrices. ne q̄d pax ſanctū occurrat: dū ſacerdos legiſ. ſi nihil aliud certe oſculatus ē te q̄ſq̄ purā putabat. O egregiū pudicitia p̄ociniū. militē occidit. & hercule lenonē non occidiſti. deducta es in lupanar. accepisti locū. p̄ciū cōſtitutū ē. titulus iſcriptus ē. hactenus in te iqui pōt. Cæteq̄ neſcio q̄d in cellulā & obſcenū lectulū uocas. de pudicitia ſacerdotis hic q̄riſ. Nemo inq̄t mihi uirginitatē eripuit. ſed oēs q̄ſi erepturi uenerūt: ſed oēs q̄ſi eripuiffet receſſerūt quo mihi ſacerdotē cuius p̄caria eſt caſtitas: cū ex illo lupanari cruēta fugeres: ſi q̄ tibi occurriffet: ſi mater tua pſtitiffet tibi noceret. pte li beris tuis ſacerdotiū nō daret. FVLVII SPARSI. Quid icluſa feceris nec q̄rere debemus nec ſcire poſſu/ mus. CORNELII HISPANI Occidiſti hominem. q̄d reſpōdes? uī afferebat mihi ēt puto ſacerdoti. p liber/ tate uota faciēda ſūt. pſtitutæ mādabitis. p militibus uota faciēda ſunt. uīſti mādabitis. id. n. deerat: ut tēpla recipēt q̄s aut carcer aut lupanar eiecit. MARYLLII Vt ſciamus illā ap̄ lenonē fuiſſe. blāda ē. domi lenoni rōnes captura cōueniet. Age ſiq̄s uenit p̄tinax. age ſiq̄s hoc ipſum cōcupiuit q̄d uirgo eras. age ſiq̄s ne nega re poſſes ferrum appulit. P. VINITII Eā ſacerdotē faciēte q̄ honeſta maneat q̄d ſemp ſuit aut pōt nā ſenti/ at: ſi eē deſſerit. Cuius audacie es puella? ēt ſi nos nobis nō timeremus. tu tibi metuere deberes: Aliter deo rū numini ſubiecta uniuiſuiq̄ cōſcientiā & aliter nīa aſtiatōi. Nos tātū q̄ ſeceras palā uidimus. illi ēt q̄ ſecreta ſunt. Indignā ſacerdotiō dicerē: ſi trāſiſſe p lupanar. pcedēte hac liſtor ſummoueri uidebiſ. huic p tor uia cedit. ſummū iperiū cōſules cedēt tibi. q̄cūq̄ meretrix pſtrata fuit: fugiet. ſas ſacerdoti nō eſſet: an cillā tibi ſimilē hīe. fieri ne ſacerdotē ſas erit. nā q̄d ad ſortē p̄tinet: ne reliq̄ uirgines cōtaminarent: hactē gregata eſt. Caſtā te putas: q̄a iuiſa meretrix es. nuda in littore ſtetit ad ſaſtidiū ēptoris oēs ptes corpis & cōſpectæ & cōtrectatæ ſunt. Vultis actiōis exitū audire. Vēdit pirata. emit leno. excipit nihil. eo deducta es ubi tu aliud hōeſtius nihil facere potuiſti q̄ mori. ſtipē rogāſti q̄ q̄ ſacerdotiū rogas. Fortūa inq̄t hoc me coegit pati. miſereri debēt oēs mei. & ego miſerior tibi puella. ſed nō facimus miſerādas ſacerdotes non ē apud nos maximus honor ultimor. malor. ſolatiū. MENTONIS Honorē habitū auriū maiēſtatēq̄ ue li uſæ: q̄d neceſſe ē in hac cā noiare lupanar. lenonē. meretricioſ q̄ſtus. homicidiū. quos credat. iſter hac ſa cerdos q̄riſ. At mehercules futuræ ſacerdoti nihil ex his audiēdū erat. Sacerdotis uſæ ſumma noticiā ē q̄ pſtitit. ſumma uirtus. q̄ occidit. ſumma ſœlicitas: q̄ abſoluta ē. nō pōt in ea ſpari ſacerdos in q̄ ſpari meretrix pōt. aliis oculis leno uitā aſtiat. aliis pōtifex. BLANDI Virgo ſum inq̄t. iſterroga ſi dubitas archipira/ tā iſterroga gladiatorē: an rogatus uirginitatē depcerit. Nō deſello dū ſcias: clauſa eē teſtibus tuis tēpla. in actionē nēo uoluit liciſ: ut enotuit. ſeruiſſe piratis. nō uidebat iſte uirginis uultus. iſta conſtantia. & ne ar matū quidem timens audacia. ARELLII FVSCI PATRIS Ne metuas puella pudica es. ſed ſic te uiro lau da nōn templo. meretrix uocata es. in communi loco ſteſtiſti. ſuperpoſitus eſt cellæ tuæ titulus. uenient eſt recepiſti. Cætera etiam ſi in cōi loco eſſem: tamē potius ſcirē. POMPEII SYLLONIS Excipitur meretrix

tricum oculis, docet blâditias: & in oēm motū corporis cōfingit, auertit aures petitura sacerdotiū, dū reli-
q̄ narro nihil ad nos afferā dubiū nihil audietis nisi qd̄ uicia ciuitas uidit. Tu sacerdos? qd̄ si tātū capta? qd̄
si p̄stituta? qd̄ si tātū homicida? qd̄ si tātū rea fuisses? ROMANII HISPONIS Nunqd̄ hoc negas: collu-
cia tātē tamē cū uiro: quē in illa uoluntatiōe necesse ē prius sup̄ te fuisse. Adiciebat Zēno: merito occisum
militē. Plus ausum q̄ in p̄stituta licebat. Exorasti populum. Nunqd̄ & lenonē? nunqd̄ & piratā illum quē
nō poteras occidere? ARGENTARII Armatum inqt̄ occidi, qd̄ inermis gloria homicidio eius quē ne-
scio an sero occiderit. CAESTII PII NARRATIO. Ita domū custodita ē: ut rapi posset, ita cara fuit suis:
ut rapta non redimeret, ita rapte peccere piratæ: ut lenoni uenderet. Sic emit leno ut p̄stituerit, sic ueniē-
tes depræcata est: ut ferro opus eēt, coniectum in urnā nomē eius nō exiit: sed eiecūm est. t̄pus erat nō for-
tū, urna purgata est, stetit puella in lupanari ante ut nemo uiolauerit. Locus ipse uiolauit, stetit cum me-
retricihus, stetit sic ornata: ut populo placere posses: ea ueste quā leno dederat, nomē tuum pepēdit i frō-
te p̄cia stupri accepisti, & manus q̄ diis datura erat sacra capturas tulit: cum de p̄careris intrantis amplexus
& oīa alia impetrares, osculū rogasti, ancillā ex lupanaribus sacerdoti nō emunf̄icorā sacerdote obf̄eni
hoīes obf̄inent, non sine cā sacerdoti licetor apparet, occurrēt tibi meretricem sum mouisset. Non est credi-
bile tēperasse a libidine piratas omni crudelitate efferatos: q̄bus oēs fas nefasq̄ iustus est simul terras & ma-
ria latrocinantis q̄bus in aliena impetus per arma est: iā ipsa fronte crudeles, & humano sanguine assuetos
præferētes ante se uincula & catenas grauiā captis onera a stupris remouere potuisti? quibus iter tot tātō
maiore scelera: Virginē stuprare inocētia est. Sed lupanar excepit oēs, sordida iniūriosaq̄ turba huc īfluuit
nec q̄q̄ eo ut iudicet uenit: aut oēs cauere fabulis tuis aut oībus persuasum est, nemo in tanta eūntiū re-
deuntiumq̄ turba inuentus ē q̄ fortunæ tuæ uellet illudere. Ergo tu cū tā inocens q̄ dicis uixeris istā passa
es, credis deos esse, nihil iquit passa sum, hoc satis ē nupturā, sacerdoti paga ibi adhuc fuisti discede, ignota
es, discede, nimīū nota es, P. ASPRENATIS Contradico non inimicitis cuiusq̄ impulsus, quod, modū
quæ inimicitia cuiusq̄ esse possunt q̄ nemo ciuium suoz̄ norat anteq̄ p̄stitit. Monet me respectus oīum
uirginum de q̄bus hodie grauis fert̄ sentētia. Si in ciuitate nulla iueniri potest neq̄ meretrice castior: neq̄
homicida purior. Piratæ te uiolatam seruauerunt, a sacerdote se non abstinuisset pirata, leno, magno, de
sacerdotis pudicitia, his sponforibus credēdum ē. lacuisti in piratæ mioparone. Cōtrectata es alicuius ma-
nu, alicuius osculo, alicuius amplexu: An melius pirata seruauit q̄ pater: cōseruata est cauentis & humano
sanguine delibutos. idē est profecto qd̄ pōt hoīem occidere. Proclama ī genuam esse te qd̄ expectas? cum ī
lupanar ueneris: iā tibi oīa templa p̄clusa sunt, conseruarum oculis inquinat. Inter ebriorum conuiuioz̄
iocos iactat, modo in puerilem modo in muliebrem habitum cōposita, istinc ne patri quidem redimēda es.
Nulla satis pudica est de qua quærit, non legerē te sacerdotē ēt si sacerdoti seruisses, Virginē esse sacerdo-
tē nostram cui credimus meretrici, lenoni, piratis? hæc n̄, testium suma est. Castigationem ex p̄f̄icis ma-
ximi arbitrio meruerat sacerdos, si te lupanari redemisset. Contenit oīs libidinosorum turba & cōcurrit
ad meretricē nouā. Illud certe fataberis, pudicitia tua præcaria ē, tot ītrauerunt cellā tuā gladiatores, tot ī-
uenes, tot ebrii, & oēs ante militē inermes, ego illā dico p̄stitisse, illa se dicit ēt medicasse pudiciā sacerdo-
dotis meæ ēt carnifici debeo. VNII GALLIONIS Ambitiosa lex est, ad sacerdotium nonnullas non san-
ctitatis tātum sed felicitatis admittit. Inquit in mores, in corpus, in uitam. Vide tu quemadmodum tā
morosæ legi satisfacias, capta es a piratis, inter seruos, inter homicidas, in illis mioparonis angustiis spacia
ta es. Videris qd̄ in te audere potuerit feritas hostiū, libido barbarorum, licentia dominoz̄, certū habeo
iudices cū hanc feritatē barbaroz̄ audiat, fauetis illi ut quāprimum mutet seruitutē. Sic istā seruauerūt
piratæ quemadmodū q̄ lenoni essent uēdituri. Stare in illo ordine ex eadē uelci mensa, in eo loco uiuere ī
quo ēt si non patiaris stuprum uideas. Aliqs̄ fortasse inuentus ēt quem hoc ipsum irriteret quod rogabas.
Ipse aut̄ leno pepercit, ignoramus istos quibus uel hoc in eiusmodi quæstu præcipue placet: q̄ ilibatā uir-
ginitatē decerpunt. Seruauit te leno quam prostitutus erat in libidinem populi ita est. Sic leno tāq̄ nos
castam tam e castris omnes inq̄ exorabimus. Siquis dubitat: an meretrix esset: audiat q̄ blanda sit, hæc iūsti ī
complexu, osculo, pacta es: ut felicitissima fueris, p̄ pudicitia ipudice rogasti, qd̄ faciam mulieri in crimina
sua delitescenti? Cū dico uī passa es: occidi inqt̄, cū dico hoīem occidisti: iserebat inquit uim. Sacerdos nra
stuprū homicidio, homicidiū stupro defendit. DIVISIO LATRO in has q̄stiones diuisit: an p̄ legē sacer-
dos fieri nō possit: & si lex illi nō obstat: tamē sacerdotio idigna sit an lege p̄hibeat, i hæc duo diuisit, an ca-
sta sit, an pura sit. An casta sit i hæc diuisit. Vtrū castitas tātum ad uirginitatē referat, an ad oīum turpiū
obscenarūq̄ reze æstimationē. Puta, uirginē quidē eē te, sed cōtrectatā te oculis oīum, ēt si citra stuprū cū
uiris tamē uolūtate nō casta talis q̄lis uideri pōt, cui lex nocere uult. Matrē quoq̄ iestā eē si ad uirginitatē
tātū refert̄ castitas, an hoc uiro sit aiebat Apollodorus qd̄ placere: si fixa eēt hæreat & tuta. Sed hic non re-
pugnare cōtrouersia huic suspiriōi. Nō, n̄ potit̄ adhuc uirgine & multa sunt pp̄ q̄ credibile sit non eē illud
adiciebat, deniq̄ ēt si nō effecero: ut credāt iudices nō eē uirginē: cōseq̄r tamē ut nō putēt dignā sacerdo-
tio, de q̄ dubitari pōt, an uirgo sit, an pura sit. In hæc diuisit: an ēt si merito occidit hoīem: puta tamē nō sit
homicidio coingnata, deīde an merito occiderit hoīem inocētē, uti corpe p̄stituto uolētē, absoluta ē, osten-
dit non purā se eē sed tutā. An idonea sit in tractationes q̄s q̄q̄ uult diuisit: an idonea sit tā īfelix ut cape-
ret: ut ueniret lenoni potissimum ut prostituere occidere hominem cogere ut causa ediceretur. CAE-
STIVS etiam altius petit & obiicit: q̄ tam uilis suis fuisset ut nō redimeret. SYLO POMPEIVS dū præ-
ceptum sequimur quo iubemur ut quotiens possumus de omnibus legis uerbis controuersiam faciāus
illam quæstionem mouit, Casta de castis, lex inquit de castis, cum dicit hoc non tantū ad parentes refert̄

sed ad oēs qbus cōuerfata est uirgo. Non.n. adicit e castis parētibus sed de castis. uult illos a qbus cingo
nit castos. esse. Intelligo inqt sub hoc uerbo multa: castis cum dicit penatibus: tu ex incestis uenis intelligo
castis disciplinis. tu ex obscenissimis uenis. qd. n. didicisti? & quācūq; hoc loco dici. poterāt idē & in illa
pte fecit pura e puris. HISPOROMANVS Accusatoris usus pugnacitate negauit purā esse nō ad eā hoc
referens sed ad corpus: tractauit ipuram esse q̄ osculū ipuris dederit. q̄ cibum cū impuris coeperit. ALBV
TIVS Figurā diuisit in cōtrouerfiā. Dixit. n. putemus tres sacerdotum petere unam: q̄ capta est alteram q̄
prostituta. tertiā q̄ hominem occidit. omnibus nego & sic causam contra singulas egit. FVSCVS AREL
LIVS. probabo indignam sacerdotio. primū ēt si pudica sit. deinde q̄ nescimus: an pudica sit. nouissima
quia non sit pudica. FVSCVS Pro puella colorē hūc introduxit. Voluerūt dii immortales in hac puella ui
res ostendere: ut appareret: q̄ nulla uis humana diuinis resisteret. magis putauerunt posse miraculo esse in
capriua libertatē in pstituta pudicitia. in accusata inocētiā. LATRO Dixit. aliqua capta foelicio fuit. nul
la fortior. MARYLLIVS cū descripsisset dignationē puellae magnā fuisse altius q̄dam superbiusq; uol
tu ipso praeferentem hanc adiecit sniam quā solebat mirari latro immo ut ipse aiebat exosculari. narrate
sane omnes tanq̄ ad prostituta uenisse: dū tanq̄ a sacerdote discesserint. ALBVTIVS Dixit. nescio q̄ sero
& uiolento animo uenit: ipsis credo diis illum ipellentibus: ut futurae sacerdotis nō uiolaret castitatem ui
deret prādidit illi: abstineret a sacro corpore manū. non est quod audeas lādere pudicitia q̄ homines ser
uant. dii expectāt cruenti & in perniciē crueti suā. Nec inquit arma quā nescirent teneret pro pudicitia &
raptū gladiū in pectus pirate sui torfit. hoc factū eius ne lateret eisdē diis immortalibus. fuit curā. Accusa
tor eius inuentus est qui iudicii eius in foro testimoniū redderet. Nemo credebat occisum uirgē a formia
iuenē a puella. armatū ab inermi maiora esse uidebant q̄ ut possent credi sine deo: immortalium auxi
lio gesta. CAESTIVS timuit se in narratione dimittere sed illā trāscurrit. hoc dixit in sacerdote futura
maxime debere aestimari pudicitiam. innocentiam. foelicitatē. q̄ pudica sit moles ostēdit. q̄ inocens iudex.
q̄ foelix reditus: Etia habemus quādam praeogationem sacerdoti ab ipso numine datā: licet isti obicit
illi fuisse captiuā. lenoni postea seruasse. causam nouissime dixisse: inter tot pericula non seruassent illam
dii nisi seruata fuisset. ARGENTARIVS illud in narratione dixit. Accusator in hoc maxime praebebat
reā: aiebat occisum esse intra uerba anteq̄ uim afferret. SYLO POMPEIVS hac figura narrauit. Eam uo
bis sacerdotē promitto q̄ incesta nulla facere posset fortuna potest aliquid seruitus cogere. seruit & barba
ris & piratis. inuiolata apud illos mansit potest. aliqua corripere prolapsi in uicia saeculi. praua consuetu
do ēt matronae. uultu in libidine. magisteriū pudicitia pmanebat: licet illam pōtis in lupanari & per hoc
illi in tactā pudicitia efferre cōgigit. fuit in loco turpi. proproso. leno illam prostituit. populus adorauit. ne
mo nō plus ad seruādā pudicitia cōtulit: q̄ quod ad uiolādā attulerat. Multū potest ad rectum quoq; pu
dici animi propositum. hostis gladio nō succūbet. immo si opus fuerit pudicitiam uindictabit. Incredibilē
uideor in puella rem promittere: iam praestitit adolescētē misericordis populi beneficiū polluere tētā
tē gladio repulit. Fuit qui illam accusaret cedis. absoluta est. ut qua uobis potest esse dubitatio quā uetū
ra erat ad sacerdotiū an pura eēt an integra iā iudicatum est. TRIARIVS dixit. negabat se puella negabat
fecisse. Illū suis manibus cecidisse. altior inquit humana uisa est circa me species eminere. & puellares la
certos supra uirile robur attollere: quicūq; astitit dii imortales q̄ pudicitia ex illo ifami loco cū miraculo
uoluitis emergere: nō igratae puellae opē tulistis. Vobis pudicitiam dedicat quibus debet. ALTERIVS.
partis color nihil habet difficultatis. apparet quas praeposuit. dicēdum est in puellam uehementer non for
dide nec obscene: Sordide Basilus qui dixit. Extra portā istā uirginē. & ostende istam eruginosam manū.
VIBIVS RVFFVS q̄ dixit: Redoles adhuc fuliginē fornicis. Obscene: quemadmodū Murrheius rhetor
qui dixit: unde scimus an non uenientibus pro uirginitate te alio libidinis genere dedixeris: hoc gēus sen
sus memini quendam ptorium dicere cum declamaret controuerfiā de illa q̄ agit cū iuro male tracta
tionis quod uirgo esset & damnata postea petiit sacerdotium. Noluimus inqt istam maritog; abstinenti
am q̄ etiam si primam uirginibus timidis remisceret noctem: uicinis tamen iocis ludunt. Audiebat illum
Scaurus non tantum disertissimus homo sed uenustissimus qui nullius unq̄ impunitam stultitiam tran
sire passus est. statim Ouidianū illū: Dum timet alterius uulnus inepta loci. & ille excidit. nec ultra dixit
Hoc autem uitiū aiebat. Scaurus a grācis declamatoribus tractum qui nihil & non promiserint sibi &
penetrauerint. HYBERAS inqt cum diceret controuerfiā de illo qui tribus adas deprāhenderit & oc
ciderit. describere coepit mariti affectum in quo non deberet exigi in honesta inquisitio.

GRANDAVS ASIAVS aequē declamator cum diceret in eadem
controuerfia. Non ideo occidi adulteros. non paterentur. dixit ei

In hac controuerfia de sacerdote non minus obscēne dixit Murrhedius. Fortasse
dum repellit libidinem: manibus excepit. Longe recedentium ab omni obscenitate & uerbosē & sensuā
q̄dam satius est cause detrimento tacere q̄ uerecundia. VIBIVS RVFFVS Videbatur quotidianis
bis usus non male dixisse. Ista sacerdos quantum mihi abstulit.

Finis secundae controuerfiæ. Initium tertiæ foelicio.

Nesta saxo deficiat. uesta damnata anteq̄ deieceretur de saxo inuocauit uestam. deiecta repeti
tur ad poenam. LATRONIS Hoc expectatis: ut capite dimisso uerecundia se ipsa antequā impel
leretur deiecerit. id deerat ut modestior esset in saxo q̄ in sacrario fuerat. constitit. & circumlans in
frequentia oculis sanctissimū numē q̄si pagē uiolasset. iter altare coepit i ipso quo uidebat uiolare sup
cio hoc alteq; dānatae ueste fuit. dānata ē q̄ uesta erat. deiecta est q̄ dānata erat. repetita est quia incesta

& dānata & deiecta est. dubitari nō pōt: qn usq; eo deiciēda est donec efficiat pp qđ deiecta est. Patroci-
 nū suū uocat perēnem infelicitatem: qđ tibi importuna mulier praceris: nisi ut ne bis deiecta peas. Ve-
 nit ad colēdū romā iperū pignus: ēt si non stupro ac certe carnificis manu incesta. Inuocaui inq; deos: sta-
 tuta illo saxo deos nominasti: & miraris si iteq; te deici uolūt: si nihil aliud: in loco incestae stetit. CAE-
 STII PII Narratio. Quid agā: exponā quando stupr; cōmiserit: cū quo: qbus cōsciis: ista qā pbauī dānata
 est: quid postea accessit: quod illā uirginem faceret: qđ iacuit in carcere: qđ ducta est ad saxum: quod ide
 profecta: ait se innocentem qua perire nō potuit. ita lex de sacerdotium iure in iudicio quāri uoluit de iu-
 dicibus in supplicio: ampliā a iudicibus in poenā: postulat ut cū cōtra poenam cātuta nō fuerit cōtra cām
 rata poena sit. Non putas legem cauisse ut perires: quā cauīt quēadmodū perires exoremus te mulier: ut
 iteq; absoluaris. Aut tu sacerdotium uiolasti aut sacerdotem. male de diis aestimas: si sacerdoti suā tam se-
 ro succurrunt: lata est snia: pronunciatum est. damnata es. Interrogo te hoc loco mulier: responde mihi.
 Sunt dii? ARELLI FVSCI PATRIS Iterum experimur: quid times propitios deos: erat inq; praeptus
 locus & immensae altitudinis: dicebam tibi: incestam lex mori uoluit. stat moles abscissa in profundum fre-
 quentibus exasperata saxis: quā aut elidat corpus: aut de integro grauius impellant inhorrent scopulis e-
 nascentibus latera & immensae altitudinis tristes aspectus. electus potissimū locus: ut dānati sapius delicti-
 antur. FVLVII SPARSI & a superis deiecta ab inferis nō recepta. in cuius poenam saxum extruendū est.
 IOVII BASSI Nihil putabam amplius adiici posse audaciā istius: qđ quod in illa truce uestiam nominaue-
 ran ab ipso enī supplicio in templum usq; reuoluta quicquid secūdum deos sanctissimū est: contactus suo
 polluit: quā saxo nusq; reuerti fas ē nisi ad saxū: quāto minus qđ in tēplo resiliuit. Huc potius uenit: ubi dā-
 nat qđ illo ubi absoluit. ALBVII SYLI Siquis adhuc dubitabat de deiecta ueniat & libipfi credat. Hāc
 impudētia uirginis est: in urbe tā beata cum tot superent uirgines: cū tot principū filiae sint postulat: ut p-
 teritis iis potissimum ab inferis seruetis sacerdotem: quare ego si incesta sim uiuo nescio. hoc unum scio:
 nec fieri quod non potest: nec portentum esse quod potest. Absit: nefas est: ut id saxum absoluat: quod tan-
 tum damnatas accipit. ARGENTARII Narratio: poene iudices cepi qualis esset rei. sed quid efficiat: cum
 illā incestā probauero nepe ut de saxo deiciēda uideat iam uisa est. Nō imitabor istius impudētiā: ut repe-
 tendo iudiciū qđ factū est improbasse uidear: quod exigebat probauī. quod iudicatis: exequor. COR-
 NELII HISPANI deos deasq; inuoco quos priore iudicio non frustra inuocaui incesta qđ tardissime pere-
 at inuocaui inquit numina. quid inuocas mulier. Si inocens es: dii nō sunt. Videte qđ tu sacerdos peccauerit
 quā nec absolui potuit nec mori. aut tu sacerdoti uiolasti aut nos sacerdotē. Erras satis: ad sacerdotium
 putas perire non posse. ROMANI HISPANI abterpeia ad uestiā cuius uestiā carnifex rupit a tēplo ad saxū
 a saxo ad templum. hic pudice sacerdotis inter supplicia & uota discursus est: inter superos inferosq; iacta-
 ta in nouam poenam reuixisti. POMPEI SYLONIS Narratio. Quod ad rerum expositionē pertinet iu-
 dices nō cōmittā ut deoz immortalū ultionem morer. bis incesta saxo deiciat. lege dānata est. habetis i-
 ditiū. deiecta est: habetis exēplū VIBII GALLI Narratio. Breuis expositio reg; est: aduersariam incesti po-
 stulauī: accusauī: dānaui: carnifici: tradidi: permittitis: iā ab ira accusator recedam. eamus ad absolutionem
 tuam. ita dii dānatam absoluere qđ sacerdotem: sero innocentiam damnata concupisti uitam deiecta. Ex
 altera parte SYLLI SPARSI damnata deiecta est absoluta descēdit. ARELLI FVSCI PATRIS. Putares
 puellam dimitti nō cadere. CAESTII PII. Nullam habebat gratiam in templis: dixerat itaq; tantum. de-
 os inuocabat. lex sacerdotē non usq; ad saxū deferret nisi expectaret deoz sententiā. CORNELII HISPANII
 Descripsit altitudinē mōris etiā secure despiciētibus & adiecit. Carnifex quoq; recedens impellit: nihil
 fecit tanq; rea cōtumax est innocētia. turpe putabat sacerdos rogare nisi deos. MARILLII Mirandum est si
 oppressa est uirgo sine gratia: cuius enim genibus summisit manus: quē deprecata est: quā tarde rogauit
 etiam deos. DIVISIO. Latro in has qōnes diuisit: usq; lex ex incesta tantum sit: uel quā deiciatur nec pere-
 reat: an ēt damnata. si inocēs post dānationē apparuit deici nō debeat. an hāc inocēs sitian hāc deorum
 adiutorio seruata sit. CAESTIUS Et illa subiunxit huic ultimae quāstioni: an dii immortales humanarū
 reg; curā agāt. & an si agūt: an singulorū agāt. Si singulorum agāt: an huius egerint. Improbatur albutiū qđ
 hāc nō tanq; particulas incurrentis in quāstionē sed tanq; pblemata philosophomēna. FVSCVS ARELLI
 LIVS PATER sic diuisit. Vtrū incestae poena sit deici an perire. Vtrum prouidentia deorum an casu ser-
 uata. Si uoluntate deorum seruata sit: an in hoc qđ crudelius periret. Hic color fere sententiis quas propo-
 sui permixtus est. Quid tamen Caestius senserit indicabo. Contra sacerdotes qđ dixerunt. uideri deos infe-
 stos illi: in hoc eam seruasse ut diutius torqueret aiebat Caestius: malle se casu uideri factum qđ deoz uo-
 lūtate. nā si semel illos iteruenire huic rei fateremur: manifestius erit i poenam seruata ēē sacerdotē qđ i po-
 na mactā: quā non probabat ille. TRIARII Remissam tibi poenam putas: ampliata est. & ipsa inq; amplia-
 tio quā apud iudices fieri solet ea qua uerbum in snia petatum est. non est dānantis sed dubitatis. Decla-
 mauit apud illū hāc ipsam cōtrouersiā Varus qntius tunc germanici gener ut prextatus cū descripsisset
 circūstātē: qđ tā cito oculis poenae subducent dicit. Exaudierūt dii immortales supplicii uoti praeces. incestam
 ne cito suppliciiū transcurreret reuocauerūt. Caestius multū contumeliose dixit in ipsam sniam. sic inquit.
 Quomodo quadrigas reuocauerunt. nam & ante posuit similitudinē qā & hāc de carcere exierat. Cum u-
 lata dixisset nouissime adiecit rem quam omnes improbauimus. Si ista negligentia pī tuus exercitū per-
 didit: filiam obiurgabat: pī maledixit. PASTOR AETIUS hanc cōtrouersiā apud Caestium iam se-
 nator dixit. & hūc colorē optimū putauit: sic ueneficiis corpus iduruit: ut saxa reuerberaret. Multū Caesti-
 us hanc corripuit & dixit. hoc est qđ ego auditores meos inuitē ad alios audiendos ire. hoc male mi facit

ille qui aut antidita aut pythuius est dicebat autē in albutiū qui illis diebus dixerat in hac cōtrouersia de
ris saxo: & in Bassum Iulium multa dixerat uirgo qui de sub saxo Octonium iunium patrem memini co
lorem insulsum inducere quod minus ferendum erat: quod libros coloz addidit. Fortasse iquit poenae se
præparauit: & ex quo peccare coepit eadem condidit. Sylo Pompeius hunc colorem tetauit. Præstat igit
quædam natis sacerdotibus uerecundia: erubuimus quicq̃ ex damnata ueste detrudere. Hispanus dixit:
ita putaueras una te poena posse defungi cum in saxo deos nominasses. Triarius indignantium uoces de
scripsit dicentiū. q̃a non potes: uis mori. Murillius dixit constituta in saxo inuocauit deos. publica indigna
tio exorta est audet ista nominare deos. audeo hoc loco. qd̃ autem habet iam quod illas roget nisi bonam
mortem. DIOCLES CHARISTIVS dixit.

Finis tertiæ controuersia. Initium quartæ feliciter.

Dulterum cum adultera qui deprehenderit. dū utruoq̃ corpus interficiat sine fraude sit. Liceat
adulterz in matre & filia uindicare. Vir fortis in bello manus perdidit. deprehendit adulterz cū
uxore ex qua filiū adolētem habebat: imperauit filio ut occideret. non occidit. adulter effugit.
abdicat filiū. **ADVLTEROS**. Adulteros meos tantū excitauit me miserz q̃diu iacuerūt. postq̃ deprehē
derā ego te nō abdicē quē possem occidere. O acerbā mihi uirtutis meæ recordationē. O tristē uictoriae
memoriam ille onustus modo hostilibus spoliis uir militaris: adulteris meis tantum maledixi. solus ego
ex omnibus maritis nec dimisi adulteros nec occidi: quid reditis? inq̃. nō habeo māus. uoca filium. Tu uir
fortis filius qui strigere ferz non potes: ne te truncus q̃dem capere potui. nisi domi utcunq̃. tamen po
tui oblectatus sunt: & trūcum corpus opposui. exierūt adulteri tantum meo sanguine cruenti. **CORNE
LIJ HISPANI**. O dignū cui aut pudica contingat uxor aut impudica dum armatus est. Teres publica in
uoco: quæ manus meas possides: quis non putet aut me sine filio: aut filiū sine māibus? **CAESTII PII Cō**
ceptus est iste ex quo sciemus cum adulteros deprehendero. nunq̃ putauit futurum salua repu. ut uir for
tis sentiret se māus pdidisse. **MARYLLIJ** Adulteros meos usq̃ ad limen psecutus sum: cucurri miser ad
ferz q̃si manus haberem. **TRIARIJ** deciderunt arma cum manibus. tūc primum sensi me māus pdidisse.
DESCRIPTIO PVGNANTIS VIRI FORTIS. Dii boni & has manus aliq̃ derisit: cum a patre na
tus accersitus ut occideret adulteros: uenit ut dimitteret. ira ego ēt manus pro adulteris pdidi steti. depræ
hensus ab adulteris meis: patris defector: matris leno. quem puto iam creditis: nō esse filiū uiri fortis ter
tius in cubiculo derisor stetit. **FVLVIJ SPARSI** in bello suas in domo ēt filii māus pdidit pceffit in bellū
hic unus omnium adolēcentis filii uicarius in acie uicit domi captus est. portat inter spolia uiri fortis uo
luntatis adulteros. adolēcentis uenit tempus militiæ tuæ idignare si deceptus tam frustra ad filium q̃ ad
gladium cucurrit. ridebant adulteri truncas uiri fortis manus circa sua arma libentis. **ARGENTARIJ**
Ante patriæ q̃ patri negauit manus: libenter causam eius suscepit: q̃s enim illū non uidicet? quid hoc iſce
licius? quem adulteri tunc riserūt: cum deberet mori? Vir fortis in ciuitate truncus itegros adulteros spe
ctat. **VLII BASSI** Non est quod putetis puniri illū. ad suos dimittit inq̃ ad matrem suam. nescio an & pa
trem. Meruit hæreditatem illius quē occidere parricidiū putauit. Nulli unq̃ plus debuisti uiro forti usq̃
eo p uobis pugnavit: ut p se non posset: adolēcēs quos dimisisti quare. **VARII GALLI** Matrē inq̃ non
occidisti: quā minus hoc crimine pdere debui q̃ prēm: p̃ occidere iussit: lex uetat. non comparassem pri le
gem: nisi cum illa lex fuisset. altez putauit parricidiū: m̃rem coram p̃re occidere. **ARELLIJ FVSCI PA
TRIS**. O misera pietas quæ inter parentum uota constituit. non semper scelera nostri iuris sunt & truces
quosq̃ animos misericors natura debilitat. **DIVISIO**: **LATRO** hac usus est diuisione: an licuerit filio: an
uidicare oportuit: an si licuit & oportuit ignoscendū sit illi si non potuit idulgentiā repugnare. an licuerit
in illa diuisione tūc liceat adulterz filio uidicare cū maritus non ē: an tūc liceat ubi maritus i eo loco ē q̃si
omnino nō esset: an oportuerit: tractationis q̃dem est: quā ut q̃q̃ uult uariat. Latro tamen p̃ ordinauit
oportuit etiam si p̃ non iuberet occidere adulteram uiri fortis uxorem oportuit iubete p̃re: ēt si ipse pos
set occidere oportuit cū & iuberet & ipse nō posset. Noui declamatores illam q̃stionem tractauerūt ex uer
bo legis natam. Adulterz cū adultera q̃ deprehenderit dū utruq̃ corpus it̃ficiat sine fraude sit. An nemo
possit occidere nisi q̃ deprehenderit? Tentauerūt & illam an non possit abdicari filius: ob id quod illi
facere salua lege non licuit. Color pro adolēcente unus ab omnibus q̃ declamauerūt it̃ductus est. nō
potui occidere ex illa. Ciceronis Inia tractus quam in simili controuersia dixit cū abdicare ē is q̃ adulterā
m̃rem occidendam acceperat & dimiserat terrore. Latro descripsit stuporem totius corporis i tanto ino
pinati flagitii spectaculo. & dixit: P̃ tibi manus defuerūt. mihi oia: sed cū oculoq̃ caliginem aī defectionē
membroz oīum tortionē descripsisset: adiecit: anteq̃ ad me redeo exierūt. **GORGIIAS** inepro colore. sed
dulci Pammenes ex bonis declamatoribus dixit. Gorgias egregie dixit. Pammenes dixit. Fuscus arellus
dixit. maius erat scelus quod imperabas q̃ qd̃ deprehenderas. **ALBTIVS** non narrauit sed hoc colore
egit ab initio usq̃ ad finē. Ego me defendere debeo: siq̃d mihi obiectū erit: aut negabo aut excusabo. Sigd̃
exegeris maius uiribus meis: dicā ignoscere nō possum. Ignoscit filio p̃ nauigationem recusanti se nō fer
re mare: ignoscit non sequenti castra si non potest: quamuis pater ipse militaris sit non possum occidere
age dum ipsam legem recita: liceat & marito: liceat & patri: quare tam multos nominat: nisi q̃ putat ali
quos eē q̃ nō possunt. Et in descriptione dixit: cū me uocauit pater hoc inq̃ putauit suppliciū futuz morte
grauius si adulteram filio ostēderet. Et illud dixit: exierūt adulteri it̃r p̃rem debilē & filiū stupentē. **SY
LO POMPEIUS** hoc colore narrauit: non putauit mihi licere. **BLANDVS** hoc colore. Vtrūq̃ fili nōmē
audio: p̃ rem petit iustiorē: m̃r faciliorem: & illud post descriptionem adiecit. fatebor uobis: parricidiū

corā patre facere non potui. CAESTIVS hoc colore egit. Prosiluit inquit protinus mater & amplexu suo manus meas alligauit. ago cōfūsiōi meae gratias: q̄ nihil ī illo cubiculo uidi nisi patrē & matrem. Pater rogabat ut occiderem: m̄ ut uiueret: pater ne nocens īpunita esset: m̄ ut ego īnocens essem, pater recitabat legem de adulteris, mater de parricidis. Et ultimā sniam dixit: occidere si matrē turpe est: noluisse non potui ARGENTARIVS dixit: nō est qđ me ex hoc habitu aestimetis: qđ māus habeo: tūc nō habui. Et illud dixit: dat poenas tibi: p̄didit uigē: p̄didit filium: aegrotanti nō assedero: agentem nō alam: oīa mihi libera sunt: iam uitā illi non debeo. Ex altera parte multa sunt pulcherrime dicta sed nescio an grācis nri cessuri sunt. In hac cōtrouersia dixit amas, habet aliqd corrupti hēc snia. LATRO dixit: qđ ego tūc q̄stus sum cū fortuna mea qđ nō cito oculos p̄didissem. SYLO POMPEIVS dixit: fili aut oculos erue aut māus cōmōda. Oēs aliqd belli dixerūt: illo loco quo dephensi sunt adulteri dimissi. LATRO dixit: adulteros meos tā tū excitauī. FVSCVS ARELLIVS. Innuisse nūciā frigidius dixit cōtrariā illi sniam. Adulteros iteruentu meo ne excitauī qđem VIBIVS RVFFVS dixit: adulteri marito nō assurrexerūt. POMPEIVS dixit: adolecens: deniq; adulteros excita postq̄ tu uenisti securius iacent. LATRO dixit: erraris qđ me putatis manus nō hēre: filiū uocaui: ut itrauit: ab adultero salutat⁹ est. FVSCVS dixit: fili tuā fidē ostende: te ītegro manus me nō p̄didisse cōtrouersia mihi de te facit adulter, ueni utrius filius sis idica. PVNITIVS & pulchre dixit & noue. sumpsit ab hoībus benedicte irrupi ī cubiculū adulterog. qđ mentior miser: apto cubiculo ex pectabās adulteri. CAESTIVS dixit: uocaui filiū. risit adulter tāq̄ qđ diceret: meus est. VIBIVS RVFFVS dixit qđ ociosi qđ securi adulteri transierūt p̄ter oculos meos p̄ter filii manus. LATRO cū exeuntes adulteros descripsisset: adiecit: adolescens parētes tuos seq̄re. NICETES illā sniam pulcherrimā qđ nescio an nostros antecesserit: sed illū Albutium qui grācos prāemīnet: cū pugnātem acie se descripsisset: dixit: Me miseg: quas manus adulter effugerit: & illud albutiū, non potui īquit matrem occidere: quā excusat, sic adice & patrem ALBVTIVS sic narrauit: ut tanq̄ filio sciēte factū esset adulteriū, suspectū quasi patri cōsiliū matris suae fecit. P. ASPRENATIS dixit: extenuissime maritus & dedit adulteris locum, idem dixit: matrē occidere non potes, adteq; certe occide. an & iste pater est: dixerat Nicetes. MVRRHEDIVS: dum hāc sententiam imitari uult: stultissimam dixit: Reliqui in acie pugnaces manus.

Finis quartae controuersiae. Initium quintae scilicet.

Apta raptoris aut mortem aut idotatas nuptias optet. Vna nocte qđā duas rapuit: altera mortem optat, altera nuptias. PORTII LATRONIS iam se parabat in tertia: nisi nox defecisset. Stupri ac cufatus stuprum defendit. Cū altea litigat rapta: alterā aduocat. Vindicare patres, uindicare fratres, uindicare maritū, fortior disciplina publica securitas surgit: iam bene rapiunt. MENTONIS postera die erat in huius domo fletus, lamentatio matris spes suas deplorantis: cū iterim ex alia domo alia uociferatio oris: alius tumultus, coit populus uelut publico moetu exterritus: uix credit duos tātū raptores fuisse: Cū iterim p̄ducit publicus pudicitiae hostis: quē una nocte unius uirginis iniuria nō fatigauerat. CAESTII PII. Alterā iniuriā rapuit: alterā patrociniū: qđ suspicor: ne rapta qđ es: q̄ris argumentū, nō irasceris, quō istud fit, duabus iniuriā fecit. Vna quāris misericors sum inq; gaude hēs qđ te uindictet. Vide qđ habitura sit uigē, nō est una cōtētus. ARGENTARIVS eūdē sensum dixit: hoc adiectio: nō ē una cōtētus una qui dē nocte: POMPEII SYLONIS. At qđ bene nimīū agit: quō raptrā se quāsta est: qđ uociferatiōe, qđ p̄ bene il li optionē cessimus. TRIARII. Perieras raptor nisi perire meruisses, IVNII GALLIONIS. Sumat ab illo suppliciū: constituat in cōspectū publice: cedat diu totus hodie pereat qui tota nocte peccauit. Subito fasti diosus raptor occurrit: & ait: iam nec nuptias uolo. stulta deciperis, dicam suus quid dixerī tibi, idē, n. dixi & huic: dū te puto in illā incidī. ARELLII FVSCI PATRIS. Retro amnes fluant: & sol cōtrario cursu orbē reuocet: cōfugiat sacrilegus ad aras, raptorē rapta uindicat. EX ALTERA PARTE POMPEII SYLONIS. Postera die cum illi narratus esset nocturnus error: dū putat se ī unam incidisse: huic priorī supplices summisit manus: hāc prius deprecatus est, exorauit. p̄ hoc puto ista magis raptori irasci. Altera ex puellis raptorē mori uult, alterā seruari reuā, alter iudex dānat, alter absoluit, iter dispares snias mitior uincat, dicā qđ sentio, magis irasce si unā tātū rapuisset. diceret ergo ego sola digna uisa sum cui iniuriā faceret. ARGENTARIUS refert nūc uirginē, refert lucretiā, plures tamē sibi adfunt ex tribunis, potētior est qđ intercedit. Nō est inuidiosa potestas qđ misericordia uincit. qđ cessas puella, pro marito roga. Hāc sententia de ridebatur a Caestio quasi improbas. DIVISIO. In hac controuersia de prima quāstione nulli cum altero conuenit. LATRO primā fecit quāstionē: non posse raptorē qui ab rapta mori uisus ēēt seruari si legatus iquit exire debet peribit, si militare debet: peribit: si legē dicere debet: peribit. si raptrā ducere debet: aequē peribit: si is ante rapuisset & nuptias optasset interposito deinde tēpore anteq̄ nuberet hanc uitasset, ne gares istum debere mori raptrā iubēte. Atqui nihil interest nisi quod dignior est raptor morte cuius inter duos raptus ne una qđem nox interest. Si rapta nupsisset deinde post tertiū diē rapuisset aliā: negares illū mori debere. Atqui quid interest nisi qđ honestius tūc maritū defenderes qđ nūc raptorē defendis. Alterā fecit: an rapta quā nuptias optat nihil amplius raptori prāstare possit qđ ne sua lege pereat: contra alienam legē nullū ius hēt, optasti nuptias, nō occidet tanq̄ raptor tuus. At idē eadē nocte qua te rapui stationem deserui, fuste feriet. Si sacrilegiū sentis, occide. Licet tu dicas: quid ergo ego nō nubā? tu raptori prāstas ut illum ipsa non occidas: non potes prāstare, ne quis occidat quomodo sacrilegus quīs a te seruatus periret. Sic alterius puellae proteruitate seruatus p̄bit. Si rapuisset te deinde dephesus in adulterio adseruaret in tormētū diutius pereūdī tu interim educta nuptias optasses: dat, n. optio & in absente: uetares illum occidi a marito. Quid interest qua lege pereat: nisi qđ modestius alienā legē ipelleres qđ tuā. Tertiā fecit cum

quod utraq; optat fieri nō possit: in ea eligēda sit optio qua ultio ad utrāq; pueniat. Atq; mortē optat mea optio & te uindicat: tua me nō uindicat. & hoc tibi mea optio præstat qđ & mihi occisō rapere inuidiā illa respondet: optio tua me nō uindicat. Vidictā tu meā putas nō fieri qđ uolo fieri: qđ nolo. Etia mihi contumeliosum erit te dignā uideri in cuius honorē occidat. me idignā i cuius honorē seruet. Isto mō & me te uindicat. Nēpe lex duas pœnas scripsit uitiatori. alterā passurus est: nō eris multa: iā raptor nō erit ipunitus: habebit pœnā indotatam uxore. Respōdet eodē mō morietur: sed nō mihi seruabit sed tibi. Quarta in de fecit qđ nē. Si nō pōt utriusq; rata ēē opoti utraq; at dignior sit uictima. Nō qđ nē sed tractationē: nō raptorē ipunitū futurū: si hęc uī iam punitatis mōstret ut q plures rapuisset tutior eēt: neminē non inuenturū aliquē humilē quæ se in optionē cōmodaret. FVSCVS ARELLVS Primā qđ nē hęc fecit: qđ duas rapuit pīre utiq; debeat lex inq; quæ dicit. Rapta raptoris aut mortem optet aut nuptias: de eis loq; q singulare potestis occupare: necesse est raptorē mori. quare? utriq; raptae debet ultio cōtingere: Vtrāq; non potes ducere. utriq; mori potes. Vna pars legis ad hūc raptorē pertinet in qua mors est. putatē. utraq; nuptias optasse. qđ futurū est: in raptoris matrimonium ambitus erit. putate illū plures rapuisse qđ duas: qđ fiet: una nubet. nuptiæ ad unā ptinebūt. mors ad oēs. Qui duas rapuit utriq; debet mori. quare? dicit qđ uult eligat: aut nuptias optabūt: aut altera mortē: altera nuptias. Si nuptias optauerint: nō poterit fieri qđ utraq; uolet. Si utraq; mortē optauerit: ergo fiat id quo uno duæ uindicari possunt. Hic tractauit ne ext plū qđ ē utile ē: nō utiq; pīpe eū qđ duas rapuerit: ne hūc mortē pñciosissimū introduci ciuitari. ut aliquis pp hoc non pereat. quia pīre sæpius meruit. Reliquam partem cōtrouersia Fuscus in hęc diuisit: utra optio honestior sit: utra iustior: utra utilior. CAESTIVS hanc partem cōtrouersia sic diuisit: Vtra puella dignior sit: quæ ualeat: utra optione raptoris dignior sit. Cæstius & cōiecturalē qđnem tentauit: An hęc cū raptore colluserit: & i hoc rapta sit: ut huic opponeret. LATRO aiebat: nō qđ spargi possit suspitio se de eo ēē uīdicandū. Colorē hūc ēē nō qđ nē. eā qđ nē ēē qđ pleri argumentis possit. CAESTIVS aiebat: & eā pleri posse argumentis. Hūc sensum a latinis iactatū. NICETES dixit: GLICION dixit: DIOCLE CHARISTIVS dixit hūc sensum. VIBIVS RVFFVS subtiliter dixit. Volo tibi malā gratiā cū spōso tuo facere. hēt amicam: in hoc cōtrouersia dixit. ALBTIVS ambulat in masculos adeo nūllū sine amatore uitū est: ut hoc qđā disertū putauerint ego tamen magis miror: hoc Albutiū potuisse dicere: qđ aliquos potuisse laudare. Ex latinis dixit TRIARIVS. Gratulator uobis uirgines qđ citius illuxit. ARGENTARIVS dixit: qđritis qđ isti finē rapiēdi fecerit dies. LATRO iam se parabat i tertiā nisi nox defecisset.

Finis quintæ cōtrouersia. Initium sextæ scilicet.

Aptus a piratis scripsit pī redemptionē nō redimebat. Archipirata filia iurare eū coegit ut duceret se uxore: si dimissus ēē. iurauit. relicto pīe secuta est adolescētē. rediit ad pīem. duxit illā: orba utaq; pīcidit: pī ipat ut archipirata filiā dimittat. & orbam ducat. nolētē abdicat PORTII LATRONIS. Proh dii boni & hęc puella hospitio pīs excepta est: phibeo domo: terra phibēdū bonæ spei uxor bonæ spei nurus: quæ amare pōt captiū odisse uel pīem. Captus inq; in tenebris iacebā: narra obsecro loceri tui beneficia: possum iudices esse securus: filius meus ait se uxori parricidiū debere. CAESTII PII. Quis inter fuit nu ptis suis? pī deniq; puellā pī. EXALTERA PARTE SILLII BASSI hodie captiuus essem nisi hęc Archipirata filia fuisset: ut dixi pīem habeo inter bonos captiuos sepositus sum. Archipirata filia uocat: puto ex aliq; nata captiua: certe aīum eius natura a pīe abduxerat. misericors erat depræcabat: flebat: mouebat piculis oīum: nihil in illa dephendi poterat piraticum. Promisi nuptias: & qđ aliq; sacram tentionem tuum nomen iserui: eo loco me nō deserui: in quem uenire ēē pīes timuerunt. Arcius nos fortuna alligauit nisi corpus: oīa uīculis qđ ut orba possit. diuellere uidisses tectū pānis corpus: oīa membra uīculis pīsa maciem: retractos itrorfus oculos obtritas catenis & inutiles māus: talem qđ amare nisi mulier cors posset? Decepi te puella: alia pollicitus sum. Venies in pīam mecū: ibi tibi referam grām: hic catena tus egens: qđlidus quid possum? pī meus socer tuus: hic nūāpridem te uocabat: socer iquit tibi tuus grām referet. Quidā auitas pīnalq; flagitiis obruerunt imagines: qđā ignobiles nati facere posteris genus in illis nō seruasse qđ acceperunt maximū dedecus: in illis qđ nēo dederat fecisse laudabiles. Si possent hoīes sibi sortē facere nascēdi: nemo eēt hūilis: nemo egēs: unusq; scq; foelicē domū iuaderet. Sed qđiu nos sumus nati tura nos tegit: & in quēcūq; uult casum nos mittit: huic sumus æstimādi cū sumus nati. Quis fuit Marius si illū in suis inspexerimus maioribus: humilis iconciliati nihil hēt clarius qđ se auctorē. Pōpeiū si hęc redinriæ extulissent imagines: nemo magnū dixisset. Seruium regem tulit Roma in cuius uirtutibus humilitate noīs nihil ē clarius. Quid tibi uident illi ab aratro citati qđ pauprate suā beatā facere rep. quēcumq; noluerimus reuolue nobilē. ad hūilitatem puenies: qđ recēseo singulos cū hęc urbē possim tibi ostēdere nō distetere colles: iter qđ tamen effusa mœnia: nihil est humili casa nobilius: fastigiatis supra tectis auro panno fulgens plucet capitolium. Potes obiurgare romāos: cū humilitatē suā cū obscuritate possunt ostēdū. Sed hęc nō putant magna nisi apparuerit ex paruis surrexisse. misereri illius oportet qđ orba est: ista tamē hēt pīnquos: habet amicos pīnos: habet te imbecillitatis suæ tutorem fortissimū: oēs uxores diuites seruitutē exigunt: crede mihi: uolet in suis regnare diuitiis: & tamē æquū est eā possidere domū quā meā agnouerit. Si cœperimus esse magis liberi: si paulo speciosior animo eius fulserit domus: si pag. blande facimus: relinq; & tūc ē tormentū carere diuitiis: cū illas iā senferis. Vndes qđ inter duas uxores interficiat si nos reliquerit: repetet suos: hęc quod dedit dimissa non auferet. Multi duxere sine dotibus uxores: qđdam dictas non accipere dotes: quidam: aut emptis cōtenti fuere mācipiis: & cū posset accipere diuitias: e. met.

quibus libertatē darēt maluerūt q̄ suā uēdere. Aliq̄s in adoptionē iuuenis petiſſi ſi uolet ire: quāret ſenex ille q̄ petiſſi quales & quos hēat maiores: q̄ta bona: an ſatis magno ſe poſſit addicere. Aliq̄s cape oī bos ſenes uult & ſuas ſpes in alienas mortes diſſundere: excutiat teſtamenta: ſcruteſ ſenſus: ubi uero quāret uxore uideat: an nuptias ſuas amet: an nihil pluris faciat marito: an miſericors ſit: an fortis ſit: an poſſit: ſi q̄d uero ſciderit mali uelit tolerare. Si hiſ bōis fuerit iſtructa dotata ē. Nō poſſumus una ſcelices eē q̄d ſolemus una iſcelices erimus: ſac inq̄t q̄d impat: nolo pp me p̄rem tuum offendas: ibo inq̄t ſola. Tu ibis quoq̄ iſcelix: quas petitura regiones: ē enī tibi aliq̄s locus: p̄r tuus nobis maria praeluſit: meus terras. CAESTII PII. Solent q̄ cogunt a p̄ribus ut uxores ducant illa dicere: non ſumus etiam nūc apti nuptiis. Ego cōtra reſugio uxore: q̄a uxoris ſum. ARELLII FVSCI PATRIS Inſolens malū ē beata uxor cū immēſum pōdus auri orba attulerit: cū pecunia arcas n̄ras onerauerit: q̄d aliud q̄ beate ſeruiemus: altera filiū dat tibi altera p̄rimoniū. P̄r utra magis diues eſt? locuples eſt p̄r quam mihi concilias. O ſi ſcires q̄ diues hāc fuiſſet orba inquit eſt. & hāc orba eſt. Inter duas orbas ea mihi curāda eſt magis quā orbā ego ſeci. DIVISIO In hac controuerſia nihil litiū fuiſſe fere oēs cōſentiūt. LATRO primā q̄onē ſecit: an p̄r pp p̄rimonium filiū abdicare poſſit: cum libeꝝ cuiq̄ huius rei arbitriū ſit? GALLIO ſubiecit huic ēt ſi poteſt imperare filio ut uxorem ducat: an ei q̄ iam hēt. LATRO ſecūdā ſecit: ſi ius eſt p̄ri ēt pp m̄rimoniū abdicandi: an libeꝝ huic non fuerit parere cū iuraſſet. Hoc in hāc diuiſit: an nemo iureiurando quo p̄ neceſſitatem adactus eſt: an expleuerit iuſiurandū ducendo illam uxorem: an etiā ſi non expleuerit: non teneat religione: q̄ coactus aliq̄d cōtra iuſiuradū facit: hūc at cogi a p̄re ſup iuſiurandū facit: hūc putas parere p̄ri an debeat: hic de meritis puellae & moribus. Colore hoc uſus eſt latro p̄ p̄re puellae: non miſericordia motam ſed libidine. & ideo non eſſe beneficiū. In argumentis elegāter hāc partē tractauit: etiā ſi beneficiū dediſſet: nō eē ſic referēdam grām: deinde beneficium eē q̄d iudicio deſ nō q̄d furore aut morbo. HISPO ROMANVS alio colore dixit: illam non amore adoleſcentis ſed odio patris ſui ſecutam eſſe. Voluit ille & amoris cōmēdationem detrahere. BVTEO lōge accerſito colore uſus ē. Voluit enim nudari nō inuito patre ſed ſecreto ſua: dēte palā diſſimulante. Totū hoc geſtū: re illa honeſta cōditionē nuptiarū inuētā cum alio nullo mō poſſet. neq̄: maliter illos effugere potuiſſet niſi patiēte p̄re. Sed aiebat latro: nō eē tāti detrahere illi cōmēdationē ſolū adoleſcētis ut detraheret inuidia relictī patris. FVSCVS ARELLIVS egregie declamauit. nō enim pp nuptias orbe dimitti illā: ſed quis orba nō eſſet: eiici iuſſit: non aliā ſibi magis placere ſed illā diſplicere dixit: & hoc quod latro tranſcurrebat p̄ſſit. Timere ſe puellā temerariā inter piratas natā: inter piratas educatam impiā in p̄rem. GALLIO illud quod omnes ſcholaſtici trāſierūt dixit: timere ſe ne hāc ſpeculatrix eſſet: & piratis omnes accuſationes indicaret: aut certe ne uidereſ nolle ſe ſuſpectam eſſe reipub. illi iuraſſe timuit ne a puella uideretur improbe iuſiurandum egiſſe ut quid liberi ſibi eſſet adiecit iuraſſe p̄ patrem. TRIARIVS dū ſniam puerilē captat: inepte dixit: iuraſſe & ſe p̄ orbā. Aiebat. n. CAESTIVS ualde hanc fieri orbā etiā ſi iuraſſet. LATRO aiebat quoq̄ iuſiuradū ineptum eē: nihil enim minus conuenire q̄ aliq̄ p̄ patrem iurare: patrē relictū: oēs honeſtā matrē puellae dederūt: oēs dixerūt eā miſericordia motā non amore. Solus Pollio iudicio ſeciſſe uult eā etiā a miſericordia diſceſſiſſe: dixit enim illā nō potuiſſe cū piratis uiuere. Ut primā honeſtā occaſionē inuenerit diſcedendi diſceſſiſſe. Q. ATERIVS a parte patris pulcherrimā imaginē mouit. Coepit. n. ſubito quo ſolebat curſu oſonis ſcribere q̄ſi exaudiret aliquem tu multū uariari oīa ac rapi cōuenire icēdiis uillas fugas agreſtiū. & cum oīa ipleſſet terrore adiecit. Quid ex horruiſti adoleſcens: ſocer tuus uenit. GLICONIS ualde leuiſ & grāca ſententia eſt.

Tolerabilē dixit illā rem

cum iuſiuradi uim deſcriberet: hoc eſſe quod ſœdera ſanciret quo aſtringeretur exercitus.

ARTEMON Circa eundē ſenſum uerſatus eſt: a p̄re

adoleſcētis cum dixiſſet relictum patrem adiecit.

Finis ſextae controuerſiae. Initium ſeptimae ſœliciter.

Iberi parētes alāt aut uinciant. Quidā alteꝝ fratē tyrānū occidit: alteꝝ i adulterio deſpenſum de praeante patre interfecit ac piratis epiſtolā ſcripſit: ſi praeidiffet manus duplā ſe datū: piratae illum dimiſerunt: p̄rem egentē nō alit. POR TII LATRONIS. Da mihi epiſtolā eſuriētis iſtius: manus inquit praeidant: in quā partē corporis tutius ſeuitia icurraſ. cætera mēbra mea ſunt: māus publicae ſunt: nunq̄d peto tyrānicidā: talē me dimittite qualē a piratis recepiſtis. Non habeo quod de fortūa quaerī poſſim: eum q̄ manus meas cōfigit. Si p̄cideritis inq̄t māus irāſceris: ſcribe potius: ſi occideritis tyrānicidam. Exitum tyranni rogo: nō timeo manus quas piratae ſoluerūt. Iudici alligant. Ex omnibus quae mihi fortuna terra mariq̄ priuatim malam mala publice cōgeſſit: tyrannū adulterumq̄ piratas: nihil exptus ſum durius q̄ p̄rem. Tyrānus cum timeret manus meas nō p̄cidit. Iniuria m̄rimoniū nihil abſtulit corpori: piratae q̄ſi beneficio meo uiuerēt gratis miſerti ſunt. Vnū hoſtē inexorabilem habui: quod ſœlici re: q̄d ſubito inimico: nō ante tyrānidem nauigauī. genui inquit: educaui: nempe iſtud beneficium & tyrāno p̄ficiſti & adultero: has manus ſi per te redimere non potes: rempu. appella. Adulter cū manibus ſepultus tyrannus cum manibus proiectus. Magnis ſcleribus iura naturae intereunt: non magis tu patris q̄ illi fratres. Audite nouā captiui uicē. Tuus ſum ſi pater meus nihil habet: q̄cqd habes pro redēptione filii mitte non eſt quod timeas. non deerunt tibi alimēta cum dixeris tyrānicidae patrē pro adultero filio rogas: quare nūc quomodo tyrāni ſiāt. CAESTII PII. Cædo mihi epiſtolas patris quaeris unda habeā: cū mihi nulas miſeris: duplas dabo pecunias. unico filio rogat: duplā pecuniā dabo: unā pecuniā dabo: iā ſummā p̄ filio alteraq̄ tyrānicida ſi manus praeideritis: hoc ne adulteris q̄d ē licet. Nō habui pecūias ſed rogare illos

CONTROVERSIARVM

potes & audacter roga: in misericordes piratas incidi. Quare nō alo? q̄a captū filiū tuū agere paḡ est. Si dixerō: nō redimisti: alere nō possum: p̄didi manus: non credis? epistolā lege: duplā pecuniā dabis: avaris dabis: piratis dabis: sic excusabāt piratæ ipsas mihi cum p̄ciderent manus: p̄ iussit: aiebāt: magnum facinus est: sed magno licet. Ages: sum iquit mentiris. Cædo mihi p̄ris mei censum? qd̄ ergo alis p̄rem? dimissus fortasse p̄mittam: cum rogaueris: nihil pacifcor: et nunc manus meas petis: nega tuam esse epistolā. & habes argumentū dices erogare adultero soleo. Qui nō aluit iquit p̄rem: alliget: plus de m̄ibus meis timui. **CORNELII HISPANI**. Quid me rogarit p̄r nescio: publica uindicta: cruentum gladium priuato tyranno imp̄ssi. Captum me piratæ nihil aliud q̄ alligauerunt: duplā pecuniā dabo. **Q. PIVS**. Polliceris inq̄ petiū te tātas p̄rimoni uires: hēs et nunc tanq̄ petiū te tātas p̄rimoniū tyrāni archa loq̄ris. Corrupti frater uxorem meā: quā nec tyrānus uiolauerat: ut p̄cium piratæ cōstituerunt gauisum inq̄ locuples p̄r: poterā date et si duplā poposcissent: remiserūt me reip̄. cum m̄ibus p̄ri cum epistolis. **POMPEI SYLONIS**. Pactus sum de redēptione: scripsi p̄ri: q̄cunq̄ p̄ tyrannicidā uro pependistis: certum habeo solliciti optatis ut hæ l̄fæ ad p̄rem pueniant: ego iquit: sic subito? quod ex toto emi non debet: duplo emit. **FVSCI PATRIS**. Cām meam tenui ap̄ meos qui nihil debebant manibus meis. Tunc primum egere quærit iste: cū manus meas uidit: qd̄ miq̄ si nō putauerunt turpe piratæ accipe mercedem quā p̄r dabat. Ades pietas si sancte uiui & inocenter: effice ut iste manus meas qui odit: desideret. Tarde mihi epistola solui uidebatur. hoc p̄rsum i fabulis repleto sceleribus n̄ris seculo deerat: ut narret aliq̄s solutus a piratis & alligatus a p̄re. **BLANDVS**. Hic qui unde uiuat non habet: q̄ care tyrannicidæ uro se mancipat? quid agis piratis fili piratæ? maḡ eius crudelitatis emptor: cuius nec pirata uenditor est. **ROMANI HISPONIS**. P̄r piratis salutem hanc eripis filio: duplam dabo: quid necesse est? potui uilius solui ut præcidatis manus. Obstupuerunt piratæ & cum dimitterent dixerunt. Indica p̄ri tuo non oīa piratas uendere. **MENTONIS**. Adhuc uide tanq̄ p̄ manibus meis egi: ueq̄ est confitendum uobis: remissæ sunt. exhibeo respu. piratæ deposi tum tibi: manus hæ tuæ saluæ ad te plateæ sunt: fac qd̄ uoles: illud unum rogo: si peccauerunt cuiuslibet tu uinciendas trades: si iste tradis: sic alligabit quomō uoluit præcidere. **ALLEGII FLAUII**. Adhuc qualem optem p̄rem nescio. diuitem? debilitat: egentem? abdicat: neutq̄ manibus meis expedit. duplam dabo: ut manus p̄cidatis: filium mius crudelem habuisti. **MARYLLII**. Vt allata est epistola cœpuntq̄ eam piratæ soluere: ut recitata dupla in epistola pecunia est: hic est iquit p̄r quem uobis laudauerā. **TRIARIJ**. Vbi ē p̄rimoniū tuum illud qd̄ tyrānos instituit? qd̄ adulteros facit? ubi est? certe in me nil ip̄didisti. **SYLLII BASII**. Infelix futura est etiam uictoria mea. si tenuero cām: fame moriar: si tenuero: hoc tantum conseq̄: ne fame moriar. Duxi uxorem nimium fœcundam pepit mihi tria nescio quæ p̄digia uariis generibus iter se & iudicio furentia: aliud qui posset patriam obtinere: alium qui patrem: alium qui matrem. Testor inde omnes dies meos: una seruauimus: nemo tyrannidē uno sensu magis. argumentū habeo maximū. qd̄ uiuo nō peccassetis mihi: si putassetis me p̄rem tyrāni. Dū iter se pugnant: uicit respu. Reliq̄ duo qui nihil poterāt in nos: iter se tyrannidē exercuerūt. habebat iste nescio quā uxore: quā in arce cognouerat. si alligare te possem. p̄ficiscent: alligasset. Nō est tibi magna imp̄sa ad sustinēdū p̄rem: magna oīa sunt tu me cum alimenta partire: nolo me tā bene alas q̄ ego te alui. nolo ignoscas mihi qcquid passus es: qcqd̄ timui. Isti p̄rem posse flagella: scinde rugas: ultro es: subiice ignes & mortuam hanc p̄rem: q̄ tantum in cōtumeliā suam spirat: q̄a extigui nō pōt: exure: si paḡ est: fac quod ais: ne piratas qdem fecisse: manus p̄cide: exhibeo tibi: hæ sunt illæ quæ quilibet scribunt. Vbi est gladius tuus? strige. tyranno licuit uulnere mori: adulter uno ictu breuiter confectus est. P̄r te p̄ beneficia similem sortem rogo. ne tu qdem ap̄ piratas famen timumisti: neminem tyrannus sic torfit. **PORTII LATRONIS**. Fili nihil amplius q̄ fame dep̄cor: si tamē in exorabilis es: illud p̄ beneficio peto: ut aut tanq̄ adulter moriar aut tanq̄ tyrānus. Par erat utriusq̄ fortuna illo tpe ut: te alligatus eras: ego in senectutem imobilis & uincto simillimus: tu in solitudine: & ego i omnium meorū solitudine tu lucē uidebas: ego et mōdicam. hoc unum inter nos iter est: q̄ tu et a piratis cibū accepisti. **BLANDI**. Dep̄cabar non p̄ adultero sed p̄ domo ne fratrē occideret: tyrannicidam ignaret: p̄rem respergeret. Rogāri mihi & has iterponenti manus p̄cne p̄cidit. Hæc snia deridebat a latrone tanq̄ puerilis: hæc & p̄ isto est: ut aliquem ex suis reliq̄sse uideat quem nō occiderit. **VIBII RVFFI**. Hæ nempe scripserunt epistolam manus p̄beo præcidere. **POMPEI SYLONIS**. Liberi parentes alant: aut uiciant: ad te legē meā transfero licet alliges & alas. **DIVISIO**. Fere hac usi sunt diuisione an lex cām nec p̄ris nec filii æstimer sed hoīs: p̄r an a filio alendus sit. dixit legem hanc p̄ malis p̄ribus scriptam esse: bonos etiam sine lege alii: an oēs alendi sunt: an hic audiendus sit. Hanc q̄onem latro in hoc diuisit: an alendus sit: q̄ filium a piratis nō redemit: hoc loco quærit: an potuisset redimere: an uoluisset: deinde an alendus sit: si et p̄cidi filii manus uoluerit. nouissime an p̄cidi uoluerit. **HISPO ROMANVS**. Separatam quasi uiris q̄stionem fecit: an qui non redemit filium non possit ab eo alimenta petere. Sed hoc utraq̄ q̄stio cōtinet ut aiebat Gallio & prior in qua quærit: an omnis pater alendus sit: dicit enim quid si quis filium excecauerit? q̄ si quis nō redemerit? Et cum ad alteram q̄onem uentum est in qua quærit: an hic pater alendus est: nihil aliud dici potest: q̄ re nō alaf: q̄ q̄ nō redemit: q̄ q̄ duplam p̄misit: ut manus præciderent. Græcorū improbā q̄onem satis erit in eiusmodi cōtrouersis semel aut iterū annotasse: an in tyrannicidam uti p̄r hac lege possit q̄i facras & publicas manus esse in q̄onem piratæ quidē dicere quicq̄ putet. N̄ri hoc genus q̄stionis summouerūt. **SYLO POMPEIVS**. Nō eis tantū usus ē qbus cæteri cū dicerēt: hunc p̄rem nō debere ali: q̄ non redemisset filiū: & q̄ p̄cidi manus filio uoluisset. Sed a priuatis causis trāsit ad publicā causam: dixit enim non debere ali hoīem p̄niciosum reipu. qui tyrānū filiū habuisset: qui nō occidisset: qui desiderasset amissum

q̄ nō uidicasset. Sed negavit illā aliā cām illi eē psequēdi tyrānicidā nisi libertatē publicā. & descripsit mor-
tes hoīs ip̄i cruci q̄ q̄ p̄ liberos nō posset: p̄ piratas tyrānidē exercētēs ut liberius diceret latrocinii filio
dedit: & illud in hac p̄e laudatū est a sylone declamāte. Cōperat hoc tractare: nō debere aliū tyrāni p̄em
oībus sanctibus illū fame necādū. & cū diu p̄fisset illū tyrāni p̄em eē adiecit. Aude postulare ut ille tibi p̄
sing. tyrānicidā p̄ es. **BLANDVS** hūc sensum cū postero die declamaret: i hironiā uertit: & cū obiecit
q̄ tyrāni p̄ eē adiecit: nolite illū aduersari: hēt q̄ opponat: & adulteri p̄ est. **Colorem** p̄ p̄e alius alium i
troduxit. **FVSCVS** iratum se illi cōfessus ē fuisse: q̄ fratrē i cōspectu patris occidisset: & huic loco uehemē
ter istitit: cū nemo hoc tyrānus nemo pirata fecisset. Iratus iqt ob hoc ip̄m fui: q̄ hoc scelere ē tyrānicidū
inquinaueras: apparet te morbo quodā aduersus tuos furere: & seruauit hunc actiōis tenorē: miratus fui
hodie q̄ pacifcor nec q̄ron nec se dimisit in p̄ces aut rogauit. sed iure patrio usus est illud ad excusandā epi-
stolā crudelitātē adiciebat. Scripsi piratis nō eo aio ut manus tibi p̄ciderēt sed ut exprobarent tibi cruen-
tas i cōspectu patris fraterno sanguine māus. tuto at scribebā sciebā. n. piratas nō facturos: nisi pecuniā ac-
cepissent. q̄obrem neq̄ p̄ciderunt. & sperassent: utiq̄ p̄cidissent. Sed apparuit illas epistolas irascentis eē nō
promittentis. In ultimo descripsit q̄ miser futurus esset alimenta accipiens illis manibus q̄s pauloante spe-
ctauerit fratrem occidentes: & adiecit quam aiebam p̄ceptore suo dicente summa cum admiratione exce-
ptā: illum Homeri priamo aptum. **SYLO POMPEIVS** & ipse irā passus est. aiebat. n. nō habiturum fidē:
si senegasset iratum fuisse. sed irā causam non dixit. **Q. FVSCVS** Trāseundas aiebat has offensas quibus
ille gloriaret. hāc causam posuit q̄ relictus esset ab unico filio: q̄ inuito se nauigasset: cum uideret senem
orbū: iā poene egentem. iā tum illum fugisse ne aleret & ad p̄ces p̄em deduxit: & rogauit in epologo
lium: ut sparim hoc colore declamasset. Memini hoīem inter scholasticos sanum. inter sanos scholasticū
CAESTIVS alio colore usus est. dixit. n. nō irā illā patris fuisse sed calliditatem: nō habebā inqt unde re-
dimerem: quē rogarem pecuniā in tā avara ciuitate: i q̄ ne filii q̄dem patres alāt: usus sum consilio: sciebā.
piratas nō crudeles esse sed auaros: uolui efficere & ut desparent nō illum redimi: & pp hoc supuacuum &
cum spensa futuz dimitterent. an prudēter cogitauerim: nescio: foeliciter certe cogitauī. post epistolas il-
las q̄s accusat dimissus est. **LATRO** se totum ab istis remouit coloribus & aduocauit uires suas tanto to-
tius actionis ipetu ut attonitos homines tenuerit. hoc. n. colore usus est. nescio qd scripserim olim. iā mi-
hi excussa mens est ex quo filium in mari uidi unum: alterq̄ in adulterio: tertium in parricidio: ex quo re-
sperus sum sanguine morientis filii. ex quo relictus sum solus. senex orbū. egēs odi meos. hic color illius
uiribus approbatus est: q̄to. n. opus est: ut aliquis accusando se miserabilem faciat. **ALBVTIVS** Oēs colo-
res miscuit: & ut hoc liberum eēt: patronum patri dedit: nec uoluit narrare ad propositionē ceptā. alimen-
ta pater a filio petit: deinde cum ad defendendum uenit: q̄ scripsit duplā se datuz si manus p̄cidissent. pri-
mum latroniano colore usus est. hoc inqt respōdeo. nescit qd fecerit: infania mali est actus: hic physicum in-
troduxit: quomodo cum magnis calamitatibus euerterent: deinde antipophoras sumpsit mentiris. ille
uero iratus fuit. cogis inquit me dicere: iratum tibi merito fuisse: executus est omnia: hoc ille inter cetera
obiecit: q̄ occupās fratrem suum ignorasset aut dissimulasset. ait tyrānicidio quoq̄ eius cōmendationem
facere: deinde ad illum colorem redit cæstianum. sed illum puto cōsilio fecisse q̄ fecit: qd ergo? quid iste? tā-
dem dicit q̄re scripseret: nihil dixit. flet. mori uult: sed nō fame. In hac declamatione hanc sniam dixit du-
biam iter admirātes: & deridentes: panē quē canī das: patri nō das. **GLICON** egregie dixit:

Gorgonis fuit buteonis auditor. postea scholā successor uocis obtusā sed pu-
gnacissime. cui Baros scurra rē uenustissimā dixit: cētū raucorū uoces habes. hic putauit uarium colorē se
excogitasse p̄ p̄e. Ego inqt dictauī: duplā dabo si manus nō p̄cideritis: librario una syllaba excidit: non
& scripsit: si p̄cideritis: digna res q̄ uoce illa dicere. **ARTEMON** dixit:

ANDREAS dixit: donent

NICETES dixit:

Finis septimæ controuersiae. Initium octauæ foeliciter.

Vi ter fortiter fecerit: militia uacet. Ter fortiter agētē pater in acie q̄rto uolentem exire retinet no-
lentē abdicat. **POR TII LATRONIS**. Miserrimum p̄ iā non uidere filium nisi abdicarem fortis
plusq̄ lege aut patris ē. Tertio mihi nō reddidit sed relatus ē. qd priā supeit: patri uidico. fugit me fi-
lius & qdē ad hostē. quousq̄ pavidus filioq̄ nuncios expectabo: fili mihi uacationē peto. **CAESTII PILI**.
Abdico filiū ut habeā. nō minus uacatio mea reipu. p̄fuit q̄ militia: duxi uxore. Sic descendit i narrationē.
Tertio audiui uelut denūciātis deos faceret adolescēs iā foelicitatis suæ finē. ego aduocationem in unā pu-
gnā peti. accidat inq̄ q̄qd timeo: si illū amplius in acie dimiserō. cū diis pactus sum. nō timeo inqt. hoc est
cur timeo. obiciē mihi q̄ me filius oderit. **ARELLII FVSCI PATRIS**. O me filio pugnāte iā lassus sum
magna oīa sunt. nihil hoc putas q̄ uiri fortis pater timeat? Mifex me iā hosti nimis notus sum: iā p te ne-
scio qd ē lex timen. Miraris si qd legi satis ē. patri nimis est. nunqd luxuriā inqt obiciis? ego uero te ēt mo-
rari posco inter uoluptates. quousq̄ in duro castroz iacebis cubiculo? quousq̄ somnū classico rūpes? quo-
usq̄ cruētus uiues? simus hilares triū uictoriarū. uota soluēda sūt. tot acies sustinui. tot uulnera. possum
cum rep. q̄ri: fero dimitteris: subīde audio te dicētē. Malo gloriā q̄ uitā: hoc ego ne examinat: q̄ mori tibi
tā facile ē: deniq̄ uno gestu bello. **POMPEII SYLONIS**. Cur cā abdicādī abdicādū ē: ne sine filio uitam:
quē rādiu nō uidere nisi abdicare. abdicatio mea i ptate abdicati est. **ROMANI HISPANI**. Quid fatiga-
tā foelicitati molestus es? qd expectas donec castris eiiciaris. **MENTONIS** Erubescit resp. tā cicatricoso

CONTRouERSIARVM

milite uti: non oportet tantam uirtutē sine successore cōcedere. ducēda uxor est: sed iam nunc te admoneo ne unum tollas. CORNELII HISPANI. Non ante te retinere cepi q̄ dimisit respub. Nullū iam tibi uulnus nisi per cicatrice imprimi pōt. adhuc diutius fuisti cū hoste q̄ apud prēm: dū tātum senatus es. IVNII OTHONIS PATRIS. Optimus uirtutis finis est anteq̄ deficias definere. EX ALTERA PARTE. Ter fortiter pugnātē abdicatis: licet. ALBVII SYLLI. Quis hic subitus insonuit tumultus. nungd̄ iperator uocat: uenio: plurimū in prima acie laboraui. pudet me te uicti militare. P. ASPRENATIS. Quousq̄ iqt̄ piclitaberis: bene hēt iudici. p̄ me putat dignū esse qui saluus sim. Senator post. lx. & qntū annū in curiā uenire: non cogis: non uetat: prætoria licet prætecta toga uti festis aut solēnibus diebus. Nunquid necesse est q̄cquid prēmii aut honoris nomine dā in utrāq̄ ptē sumi liceat: alioqn̄ desit p̄miū eē cui necessitas iungit: pareo illi p̄ri qui gloria nos imortales fieri dicebas: qui ex acie redeuntis uulnera osculabar. Ad hāc noua & diuersa imperia subito me circumagi putas posse: non ita est. Ille in me dominaf affectus qui aīum primus itrauit: luxuria: auaritia: defidia: iniustitia: timor nō dediscunt. & quotidie hāc oīa aut castigant aut puniunt: tantum ēt uitioꝝ tenaces sumus. Crede mihi p̄ nō sum mei iuris cum ille p̄lii clamor exortus est. Inuadere hostis libet: obstantis cuneos gladiis deducere. hic ipetis. hic ardor as: domum tuam trinis hostium spoliis adornauit: huic supplicationes illas debeo: p̄ hoc me ēt cum abdicas diligis: nō ammus in lingua cōstat. in alieno ope comprehensus sum: toga ipsa numeris non cedit ad obsidendum hostē: ad occupandum castris locum: ad itercipiendos hostium cōmeatus: ire iusserit non aīo ocioso. quotiensq̄ tumultus aliq̄ exortus est: in me ciuium dirigunt oculi meos: spectant manus: & adhuc ueḡ dicendū: nūhil p̄ria debet mihi: nūq̄ pugnauī nisi coactus: credis ne q̄cquid refero tibi scimus quem uitā cursum agamus: eadem picula nos ubiq̄ circumstāt & totidē uīe ad mortē sunt. Interdū cōtinuatus labor firmiores facit. s̄ape corroborauerat: defidia cōsumpsit. MARILLII. Sine me aliq̄ meritum in p̄riam cōterere: ad huc militia mea aliis minus est: pugnabo & abdicatus: ne uerebor: ne utilis sit opa mea p̄ri. Athenienses abdicato uicerunt duce: q̄tum iter illum & me itereft: ille abdicationē uirtute deleuit: ego metui. DIVISIO Prima q̄stio illa ab illo facta est: uulgaris: An filius ob id quod sui iuris sit abdicari possit, deinde an debeat: hāc tota tractationis est. Graci illam q̄onem primam solent tentare quam romanæ aures nō ferūt. An uir fortis abdicari possit: non uideo aut quid allaturi sint: q̄re non possit. nam qd̄ & uir fortis est & totiens fortiter egit: non plus iuris illi adest: sed plus cōmendationis. Colorē a ptē p̄ris qdā duriorē fecerunt uoluerūt. n. uideri iuisum filio prēm. itē malle illū cū hostibus uiuere q̄ cū p̄re: poene oēs adolescētē ifariabīdem esse gloriā. sed p̄ ipsum p̄ri & moderādū & cōtinēdū. Quidā ex toto ad p̄ris idulgentiā refugerūt & nō disputauerunt hoc mō quo Sylo Pōpeius disputauit: q̄ sic diuisit ut diceret. ēt si p̄rem nō hēres: definire debebas q̄a p̄rem hēs: definire debes. q̄a p̄ uetat: facit illo mō quo Gallio q̄ sic diuisit illā ptē: hoc impio reip. tua cā mea cā: seq̄ntia duo uidetis quēadmodū potuit implere illud reip. cā impare. Sic tractauit primū ut pluribus iuuenibus pateat ad uirtutem aditus: nō debere oīum occasionem fortiter faciendi ab uno occupari. deīde expedire reip. nō uideri tantū ex uno pendere: futuꝝ ut aī hostium crescerent: & suos frangerent. Si casu ter fortiter occidisset: ad ultimū utilem esse reip. ter fortem seruari: ut sit q̄ ostendat iuuentuti. lam illū magis posse ornamentū esse q̄ p̄sidiū. illum sensum ueterem. lam p̄ uiro forti nescio qd̄ ēt legi timet: hoc loco Gallus posuit: hoc quoq̄ inquit: Ter uiro forti: aut diffidit: aut cōsulit: nec illam quidem secuti sunt tractationem q̄ usus est Blandus qui dixit. Militia tibi sup̄uacua est: iuidiosa est: piculosa est: sup̄uacua est: q̄a non cogis: immo uerecunde uetaris. Gloria cā aliquis militat: consecutus est gloriā: uacationis causa consecutus es primū. Tria domi prēmia sunt: & sic transit ut diceret: iuidiosum esse unum hominem totiens optare honores itercipe: q̄ piculosa res esset iuidia. q̄ magnos uiros oppressisset. hic exēpla: piculosam esse militiam eodem loco collegit: q̄ certe illud unū non adiecit de lege non posse illum iā fortiter facere: quia oēs illū hostes peterent: & adiecit: Ideo lex ter fortē dimisit. scit illū iā obseruari ab hoste. His ergo omīssis illi qui amātē p̄rem iduxerant hoc genere egerūt: nō possum pati nō possum desiderū tui sustinere. Hoc loco AESCHINES ex bonis declamatoribus: cū diceret: nō me gloria cupidiorē tui fecit: nō oībus admirāda uirtus: confitebor inqt̄ affectus p̄ris quos ut q̄q̄ uolet interpretet.

Videbat hic dū idiligentiā exprimit: nō seruasse dignitatē p̄ris. Placebat at LATRONI potius ratione detineri p̄rem q̄ affectu: cū in ratione habeat aliquē locū & affectus. ASPRENAS colorem secutus est lōge aliū: dixit enim se nō negare reipu. uiri fortis opas: sed ad necessarios usus referuare. Si magnum aliq̄ bellū incidat: tūc & ueteranos uocari ad arma. Et illā snia eius hoc loco ualde laudatē. Nūc illi militēt q̄bus necesse ē. tu militabis: si erit necesse. Sic uenisse populū Ro. ad Scipionē amilianū cū maius bellū nūciatū apparuisset: q̄ qd̄ alii duces sustinere possent. Magnū interuallū iter numātiā & Carthaginē Scipioni datū. Sic ad Pōpeiu cum piratā maria clausissent. Magna p̄sidia nō esse cōsumenda. Hoc loco ASPRENAS de lege dixit tu ipse sniam: uidelicet ad hos casus: Lex ter frontem seposuit. A p̄re filii colorē induxerunt: qdā ut illum cupidam gloriā & bellicosum facerēt. NICETES qdē hoc usus ē uerbo & sic egit ut q̄reref q̄ cessarēt manus suā: q̄ inermes eēnt. LATRONI nō placebat hic color malebat adolescētē indicio q̄ morbo militare hoc est inqt̄ qd̄ p̄ efficaciter dicat: detrahare illum opibus suis glomerariū sanguinariū quē nec p̄ possit retinere nec lex dimittere. Quidā pacti sunt cū p̄re. MENTO q̄ dixit semel tantū se militare uelle: ut aliq̄ uideref reip. supra legē p̄stitisse. qdā p̄petuā denunciarūt militiā q̄diu uires fuissent. Nō defutuꝝ reip. uix fortē. Nō pbabat hunc colorē Negabat p̄ria bscidēdā spē filii i p̄petuum. VIBIVS RVFFVS hoc colore egit quo mēto. sed illā obiecit: p̄uēire ad se uoces iuidioꝝ illas: nūq̄ āpius pugnauit: q̄ necesse illi fuit. Quidā hoc cōpositū & simulatū iter nos putauit

Latro ego militare uelle. tu uetares. **LATRO** ueheméter egit a pte patris & adiecit: abdicatio nō pmirtam exire. in iūciā māus. tenebo. nouissime ante limē exeūtis cadauer hoc lternā: ut ad hostē puēias. p̄rem calca. Putabat **PLANGVS** summus declamator latrōis hūc sensum a latrōe fortius dictū alestocle græco tene rius q̄ dixit sic **FVSCVS ARELLIVS** religiose p̄rem iduxit oībus territum. aiebat p̄ ceptorem suum in hac cōtrouersia describētē picula futuri p̄lii. Homeri uersus ob hoc adidisse.

GLICON dixit.

DIOCLES CHARISTI

VS dixit.

GLICON dixit.

AESCHINES tamen ille orator. tunc. n. non declamandi studium erat. sed

hic ex declamatoribus dixit nobis cum denunciaret filio periculum & p̄sidiis tangi se diceret.

DIOCLES CHARISTIVS dixit snia quæ non in declamatione tantum posset placere: sed ē in solidiore aliquo scripti genere cum de fortunæ uarietate locum diceret.

DORION dixit: rem Paulo q̄dem elatiorem q̄ p̄ssa & ciuilis oratio recipit: sed qua egregie attonitos patris affectus exprimeret.

Seneca Oratoris & Rhetoris liber tertius Incipit.

Noua controuersia.

Missa p̄fatione & epistola cōtrouersia hæc ē. **Diuestres** filios abdicauit. petita paupe unicū filiū in adoptionē. paup dare uult: nolentē ire abdicat. **PORTII LATRONIS.** Hanc cine meā ipse fortunā: eodē tpe & abdicor & adoptor. ista uidelicet domus adolescētē me nō caput: q̄ te senē fecit. q̄tiora tpa paupes habuiss. bella ciuilia aurato capitolio gessimus. diuiti as putas augē & argētū ludibria fortunæ q̄ iter iocū ipsis dominis ueniūt. Denūcio tibi di/ ues ē si uenero. dabo opam q̄ in tua domo facillimū est ut abdicet: ēt si multa cōtra ex/ pectationē accidūt. Nunq̄ tamē futurū putauit: ut aut p̄ meus liberos odisset: aut diues cō/ cupisceret. nō delidero primoniū. Fragilis & caduca fœlicitas ē: & oīs fortunæ blādiētis speciosus cū piculo nitor. & sine cā sæpe fuit & sine rōne destituit. Vidi ego magni exercitus ducē sine comite fugiētē. uidi am bitiosa turba cliētū. limina deserta domino rectore uenalia. Nā qd ex summis opibus ad egestatē deuolu/ tos loq̄r. multa tibi succurrerēt exēpla ēt si i una domo q̄ras. **RUFFI VIBII.** Habēdos esse liberos is quoq̄ iudicat q̄ nō libētissime habet. ego illos in friuola iuitauī n̄ra: q̄ illis meā p̄misi domū suā eripiā: qd faciā? Si paruero: abdicabor: si nō paruero: abdicabor. p̄rem habeo: hæc est cōtumacia mea. diues filiū nō habet. me dabit. si diues reduxerit suos: me recipies. ita nō adoptari recuso sed cōmodari. **CAESTII PII.** Accipe uitæ meæ testē. qd magni æstias diuitem cui placere difficile est. uultis scire q̄re p̄rem nō relinqū q̄ genu it meq̄ educauit. q̄ abdicauit. diu dubitauit ille. amicū tētauit: an hūc filiū? abdicat iqt hoc p̄ uersus. qd ab eo q̄ adoptauit spare possum. **NARRATIO CAESTII PII.** Diues sustulit unū filiū. nō fuit cōtētus. qd n̄ erat diuiti unus. tres sustulit: porerat. n̄ i adoptionem dare: abdicauit unū atq̄ tertiu: iā nihil diuiti sup/ este putatis. quartū abdicat. **ARELLII FVSCI PATRIS** q̄sq̄ es auarus pecūiæ custos imen̄s cultor syllie cum multa q̄sieris: poteris ne oībus frui? filiū q̄ris: ecce turba iuuenum sine p̄re. ipera qd uis negabo: mi/ litabo: dū modo ubicūq̄ fuero tuus sim. nōs paupes sumus: qd habemus: qd diuites rogent? unde talem patrem: non trasceris nisi ut ames? qd porro ista matrimonia q̄ male sani ruitis? gaudia dominorū: at one ra sunt? Mille cū uentū iter uices suas exēpla referebas & iter illa ponebas. Sed diuitis dono merito abdicat si an īmerito? Si īmerito abdicasti: odi p̄rem tot eiicientem īnocentes. si merito odi domū tot facientem nocentes: aliqd i domo locupletis nō agendū agāt. Quæ ap̄ nos frugalitas est: ap̄ illos humilitas ēpetis ite rū porius filios q̄ recipis: colit ēt nūc i capitolio cām uictor oīum gētiū populos: cuius tāta fœlicitatē nemo mirat. Merito potens est: nemo ab eius origie est: q̄ nō relinqt patrem egredientem: te certe domū redeun temq̄ comitabor: nec nisi in limie dīferam: ero in publico filius: amo æque paupem p̄rem utiq̄ con fueui. Nō possum agere in domo diuitis filiū. Si casz tibi seruū uenderes: q̄res non qs suus emptor ēet. nā mehercule horā q̄ tibi irato satisfaciā iteri pluris oī matrimonio puto. hoc forniciū q̄ sic me amittere curas: satis amare nō possum: qd faciā adoptatus? loq̄r de filiis eius bene de abdicatōe: ego in domū uŕam itraho tanq̄ ego uos eleceri: ego ornamenta uestra occupabo: tu me illi qd cōmifero nec meus recipiat p̄. qd ē qd' aut negādū mihi: aut excusandū sit: nō īsanissimū dispēdioḡ malū: nō erubescēdos amores neq̄ luxuriātē habitū. neq̄ potatus obiciis filio. hic si nō potes aliq̄: saltē ex cōmētariis amici tui describe ma/ dētē unguētis hesternis: cōuulneratū libidinibus: icēdētē ut foeminis placeat foemina mollius & cætera q̄ morbi nō iudicii sunt: abdicatio loq̄x ē q̄ te paup̄tas amo si beneficio tuo īnocēs sum. accusatorē nō hēo. me misē: ēt laudatorē hēo & eū cui nō oēs placēt: hoc malo dicere q̄ oēs nō placēt: nō tibi p̄multos li/ beros domus est: neq̄ turba lateri circū errat. nec multus itra limē hæres. nec post te aliq̄ retineas: q̄ nec sic qdē debuiſt dare. q̄n. deos cū uotis p̄ris uidisse certātes. & tutior aduersus fortunā ē: cū aliqd post dānū supeſt. & hēmus exēplū posse aliq̄ tris filios p̄dere. ille Croesus iter reges opulētissimus ad tormē ta post tergū uictis mātibus ductus ē. Tu crasse post euestigata illa fugitiuoḡ arma urbis rōanæ ditissimus q̄nūc ap̄ parthos reges sepulchro quoq̄ dicta p̄p̄a illa corrupētū nō fero quonē. n̄ iter diuitias suas exē plo istā posueris domū meliores p̄dētē diuitis suis liberos. hoc scio n̄ros fuisse maiores: hoc illū eliu tube tonē. cuius paup̄tas uirtus fuit: hoc fabritiū samnitiū nō accipiētē mūera: hoc cæteros p̄res n̄ros quos ap̄ aratra ip̄a mirātes decora sua circūstetere liētores. Surgite iuuenes & meū rogādo p̄rem uŕm rogare disci/ te. **BLANDVS.** tres gēuit. q̄tuor abdicat. abdicat iqt appet unde uēias. **GALLI VIBII.** siqs me audit abdi cati iā putat adoptatū: q̄re: nūc: nec auferā p̄ri filiū: filius p̄rem: nec tā uicio exēplo emendaris: q̄ abdicat suos

quærit alienos: nulla certa foelicitas est. Pauloatē ego diuitis filiis iudebā. nō illi mihi laudet me p̄ cū ab
 dicet. laudo ego p̄rem cū abdicet. hæc una iter nos disputatio ē. iste me dignū putat brō p̄re ego me meo
 FABIANI PAPYRII ecce iſtructi exercitus sæpe ciuiū cognatorūq; cōſerturi plū. māus cōſtruerunt: &
 colles eqs utrinq; cōplent & ſubide oīs regio trucidatorū corporibus cōſternit illatiū multitudie caduere
 nū uel ſpoliatiū. Si q̄ſierit aliq; q̄ cā hoīem aduerſus hoīem in facinus coegit. nā neq; feris iter ſe bella ſunt
 nec ſi forēt: eadē hoīem decēt placidū p̄ximūq; diuio gēusq; tāta uis fert ira: cū una ſtirpis idēq; ſanguis ſi
 tis q̄ uel furie i mutuū ſanguinē egere. qd' tātū malū uno genere uel forte uel fato iūctū: an ut cōiuiua po
 pulis extruant & tecta auro fulgeāt. parricidiū tāti fuit. Magna enī uero & laudāda ſunt p̄pter q̄ mēſam &
 lacunaria ſua potiūſ q̄ lucē inoētēs iteri maluerūt. an ne qd' uetri neq; libidinēq; orbis ſeruitiū expetēdi
 ē? qd' tādē ſic peſtiferā iſtā diuitiā expetunt. Si in liberis qdē ne in hoc relinq̄nt: qd' tādē ē qd' in uitio cor
 rupint. primū ſi ide icipe uelis ſedes ipſe q̄s itātū extruxere: ut cū domus ad uſum & mūnimentū paratē
 ſint: nūc piculo nō p̄ſidio: tāta altitudo ædificiorū ē: tātaq; uiarū anguſtia: ut neq; aduerſus ignē p̄ſidium
 neq; ex ruīnis ullū ullā in partē effugiū ſit. ad delitias demētis luxuriæ lapis oīs eruiſ: cædūtūq; gēniū ſil
 uarū: aeris ferrig; uſus. iā auri quoq; in extruēdis & decorādis domibus. nepe ut anxii iter diu & nocte ruina
 ignēq; metuāt q̄ ſub tectis iniectis ē fortuitus: q̄ & illa urbiū excidia ſunt. q̄ppe nō defendis uni: ſed in cōis
 piculo apphēdā hoſtesq; aliena & in ſua dāna ualidiōra cædunt alia. ipſaq; cū maxie flagrāt ſpolia exaliciis
 ruīnis ferūt. In hos ergo exitus uariuſ ille ſecaf lapis ut tenui frōte parietē tegat: quā uictis ſeuere i hoc pa
 uimētū leuatū & iſuſum tectis atq;. O paupertatis q̄ ignotū bonū ē. qn̄ ēt mōtes ſilueq; i domibus marcidis
 & umbra ſumorg; uiridibus. qd' faciā? Si paruero: abdicabor. peſtē amo. hæc ē cōtumacia mea ut maria am
 neſq; mittant. uix poſſum credere quēq; eorū uidiſſe ſiluas patētisq; cāpos quos rapidus amnis ex p̄cipiti
 uel cū in plana iſuſus ē: placidus iterfluat. nō maria unq; colle uidiſſe lata aut hyberna cū uentis penitus
 agitata ſunt q̄s. n. tā paruus oblectare aiūm in uita poſſet: ſi uera cognoueris. Videlicet ut q̄ in ſtātib; tāq;
 cōpræhēdiq; māibus aut ſinu poſſunt. an magna nō capīt: exigua ē ex hoc litronibus quoq; moles iuehūt
 cōgeſtiſq; in alto terris exaggerāt ſinus. alii foſſis i ducūt mare. adeo nullis gaudere ueris ſciūt ſed aduerſus
 naturā alieno loco aut terra: aut mari mutata ægris oblectamēta ſunt: ut i bres faſtidio reg; naturæ laborā
 tibus. iā ne liberi qdē niſi alieni placēt. HISPANI CORNELII. Solus oīum abdicor: q̄a me meus p̄r dili
 git. alienus appetit. VIBII RVFFI. Diues filiū nō habet. me dabis: diues reduxerit ſuū. me recipies: ita non
 adoptari ſed accōmodari reſuſo. qd' nū obliſit meritis amoris alienū feci: dic diues audiat. diuitē inq; te eē
 uolo. me abdicādū ſi tālē p̄rem reliquo. laudabat mihi p̄r paupertatē. narrabat diuitū i cōmoda. aiebat mul
 tos diuites accuſatos. ego certe memini abdicatos. abdicō nō eſt p̄ris meis uerbū. TRIARI q̄re abdicat
 nunq; dies nocteq; ip̄edo turpibus cōiuiis: plurimū uitio in lupanari: ſi neſcis q̄ crimia obſtantur: ab
 amico diſce. ſi oēs mali ſunt qd' iſto p̄re cruētius. ROMANI HISPANI: In hac ego domū ibo in quā aut
 totiēs iſaniſ a p̄re. cū p̄diere rep̄te diuites dicēt oēs: q̄s eſt iſte quē magna fortūa nō decet: hæc eſt diuitis
 q̄rta abdicatio. SYLONIS POMPEII: Quātūcūq; & mihi ſatis ē unicus ſum: fortiter fortunā meā ſerā.
 hoc nō primū mihi accidit. dictus ſum filius & iā abdicor. qd' uideri me uelis. neſcio nocētē ſed abdicor. i
 nocētē ſed adoptor. utcūq; tamē abdicatio tolerabilior ē. unū abdicat adoptio. tris abdicat natura. nō pōt
 mihi dici: q̄ cæteris abdicatis in tua p̄rte fuit. ſi paruiffes p̄ri: nō p̄didiffes p̄rem. ēt ſi nō abdicarer p̄ditu
 rus fui. Pars altera. PORTII LATRONIS. Si neſcirē qd' mali eſſet paupies: nūc itelligerē cū abdicationē
 filius meus nō timet. Fabritioq; imagies metellis patuerūt. æmilioq; & Scipionū familias adoptio miſcu
 it. ēt abolita ſæculis noīa p̄ ſucceſſores nouos fulgēt. Sic illa p̄ritioq; eorū nobilitas fundamētis urbis habi
 ta uſq; i hac t̄pa cōſtitit. adoptio fortunæ remediū ē. Nō ignoro ego quoq; iopia p̄ ocii i angulis diuitiarū
 cōiūctos ſtrepit accuſatioq; cōſequit neq; gercere ſinit. Sed nulla materia in rebus hūanis uirtutes clariuſ
 oſtēdit cēſus ſenatorū gradū aſcēdit. cēſus in caſtris ordinē p̄mouet. cēſus iudices in foro egit. nō p̄uadeo
 tibi. ergo ad illos quos maior ſeq; reducere. FVSCI ARELLII PATRIS. Faciliuſ poſſum paupertatē lau
 dare q̄ ferre. qd' mihi Phocionē loq̄ris: qd' ariſtidē: tūc paup̄tas erat ſæculi. qd' loq̄ris fabritioſ: qd' corūca
 nos: p̄p̄æ iſta exēpla. ſi ſtilibus fuerūt diis faciles. tibi nō noueris diuitias eē paupertatē. qd' uos liberis uris
 optatis? ego meo ip̄ium. DIVISIO. Nō puto uos q̄rere quō hæc cōtrouerſia diuiſa ſit: cū hēat negociū ni
 hil. FVSCVS tamē ſic diuiſit. dico mihi licuiſſe adoptare. dico mihi licuiſſe recuſare adoptionē dico: nam
 ut licuerit recte tamē recuſaſſe: & qd' iure ſit ueq; ē & qd' ſine iure q̄q; rōnē hēat recte ſit. Cū de iure dice
 ret: dixit ſub arbitrio inq; p̄ris ſuū: & hoc ſubiicior p̄ri q̄a plus ſum i hoc ſine dubio: ut plus ſim & ad inā
 nū argumētū ē nepe abdicātī reſpōdeo. qd' ita: q̄a reſpōdeo. ſid ago ne deſinā illius eē ad qd' ago cū reſpō
 deo emācipātū. qd' n. admittēdū p̄rem iteret: Vtq; eiiciat an trāſſerit. Si non licet recuſare: q̄re cur potiūſ
 abdicat me q̄ tradis? Cum de officio diceret i hæc diuiſit: dico nō fuiſſe dādū ſine magna cā filiū i adoptio
 nē dico multo magis a te. dico minime illi. SYLO POMPEIVS ſic diuiſit. cepit euertere & exploſa quæ
 ſtione. In oīa p̄ri pareo dum ſit ēt ſi in oīa nō tibi tātū nō ſit parēdū: quo efficiū ut p̄r ſit. Deinde q̄rit an in
 uirtus filius dari in adoptionē poſſet. poſſet ſi nō poteſt a nobis abdicari qd' arbitrii ſui eſt. an nō poſſit nō
 cum contra uoluntatē p̄ris eſt. ſed cum male arbitrio ſuo utiſ. hic ſubiecit hanc. hinc bene uſus ſit de offi
 cii parte tractauit & ita diuiſit: Turpem eſſe adoptionē iutilem eſſe. piculoſam eſſe. cū diceret turpem: di
 xit aliena bona iuadere. & trium filioq; ſub ſe ſortē eſſe & liberis rem reconciliatio niſi paterne eripere q̄
 humanum eſſe. Cum iutilem diceret: dixit patri utilem eſſe: adoptanti iutilem eſſe. Cum patri inutilem
 diceret: tractauit: q̄ graue eſſet unico carere filio quem alius cōcupiſceret. & cum diceret diuitem eſſe: q̄
 qui tot haberet ſolatia filium quæreret: dixit: Tibi non erit facile adoptare eum: iutilem rem diuitiū

diceret sic tractavit futurum: ut ad suos rediret si non adoptasset, hoc loco belle videbatur dixisse. Si autem patris intelligis: dat tibi nota reconciliandi tuos, negat se solitudine pati posse. Cum iutile sibi esse diceret: paupertatem laudavit: diuitias sive dicitur sic posse diuitis corrumpi, quibus corrumpi posset exercitus. Cum i diuitias iueheret dicit: aut multas diuitias diuites habere istos, & hoc grauissimum, suos amat, non necesse est quod quis se satis puter firmum ad compellenda uitia contactu ipso nocetia transeunt bono: ne peccare discat. Ecce tu quod cito abdicare didicisti, dicit futurum: ut diuiti displiceret propius inspectus, ipsum amorem paupertatis ab illis fastidiri, dicit futurum: ut abdicaret: si adoptatus placuerit, ego ne meo placeo, adiecit piculosam sibi futura abdicationem i domo suos dominos desiderare, & tota familia expellere istitui herede cupiet. LATRO ultimam questionem posuit quod fere solebat et si non recte fecit: quod adoptari a diuite noluit, an tamen bono id aduersus patrem aio fecit, an ignoscendum sit, deinde an bono aduersus patrem aio fecerit. In hac questionem bona pars adolescentis est patrem amatis & opibus preferetis. LATRO tamen negabat patrem datum: minus bono aduersus se aio factum sed consensum filiorum aduersus patrem dictura tacita, nescio quod Brocco quod non male re usum quod dixerat adolescentem uideri si hunc capita quod uitia male de se existimare eum quod ire ad iudicem districtum innocenter nollet. ARGENTARIUS oes priores transiens partes statim ad hoc uenit: debuerit ne prius parere an non debuerit? & in figuram contulit declamationem. Volo inquit aliquis filium abdicet: quod petis a pre paupere ut in adoptionem diuiti daretur, quod bona inquit cum prius habebit, dicit hic deinde: transit sic cum declamasset ea controuersia quod utitata non erat. Si ille filius mala cum haberet: ego bona habeo, contulit suam cum illo. De colore magis questionem est: an adolescens debeat aliquid in diuitie dicere: quod n. faciet, diceret in eum quod tantum res ille habet & in amicis paternis: non dicit in eum quem fugit: & illi tamen quod abstinentiam conuictorum imperauerat: non bene prestituerunt, aliquis snia dulcedo super replit: quod non potuerunt subsistere. At declamatores fidelius quos proposuerunt colores tuent, nihil enim eos sollicitat, nullum schema: nulla sniam quod mala faciem habent, sed diu pudice sunt non alius illi deest. FABIANVS PHILOSOPHVS hoc colore usus est ut diceret: etiam si substineret, at alicui tradi diuiti nollem & i diuitias dixit non in diuitem, illas esse quod frugalitatem quod pietatem expugnassent, quod malos patres malos filios facerent. GALLVS VIBIVS fuit tam magnae olim eloquentiae quod postea insaniae: cum hoc accidisse uni scio ut i insaniam non casu incideret sed iudicio pueniret, nam dum insanos imitatur: dum leocinium ingenii furorem putat: quod dissimulabat ad uerum redegit. hic controuersia postero die quod erata Fabiano dicta declamauit, solebat autem sic ad iocos puenire aut amorem describeret pene catatibus modo diceret amorem describere uolo cum tanquam bacchari uolo. In hac controuersia plane quod uoluit consecutus est: ut diuitias nobis in odium adduceret. Saepemageffit diuitias describere uolo & multa minus facunde explicuit de corruptis quod Fabianus sed dulcius, hoc unum occurrit i quo pusillius uesti insaniam. Non me delectatis, non seruos domino greges: nec sonantia laxi ruris ergagula, patre gratis amo. FVSCVS ARELLIVS & hunc colorem dixit: oibus offendor: cum primum de adoptione ista cogitare: occurrunt mihi tres abdicationes: & audio in ista domo tris fuisse filios nec esse. Tamen meo isoclichem liberis domum: & alias cas dixit, licet, n. plura abdicatione dicere propter quod non litiget: sed nunc refero cui rei quod maxime instituit. LATRO illo colore usus est: sodalem se tribus diuitis filiis fuisse, semper inquit illos coluit, imo adhuc colo, cum abdicati essent: ego illis suasi ut tacerent & patrem cedendo mitigaret, dixi cum primum tepestiuum putabitis patrem uestrum, rogauit meus: Ecce admonet me aptissimum esse tempus. Verum est non potest pater iuenire reconciliationis aptius tempus, diues filios querit. CAESTIVS illo colore quos abdicat, tunc non potuit terrere: putat se castigaturus adoptionem, non ille tuum filium concupiscit: suos corrigit, dum illos corruptos putauerit: te satis minatum abdicabit, non faciet aliud: at quod neminem adhuc habuit in quo hoc aut facilius aut iustius faceret. FABIANVS hoc colore ut dixit egit: nolo diues esse. RVFFVS BIBIVS hoc nescio diues esse. Hec in hoc loco cum diceret excepta sunt. Non est putas oibus diuitias conuenire, nihil est innocens uiouit diuite. Sed & illud dixit, Alius a se loquitur ex contemptu diuitiarum gloria petat, ego non dico diues esse nolo sed nescio. ALBVTIVS & ipse diuitias ifecutus est: & dixit pulchra de Fabio sniam. Munera inquit regia respuit: cum auro dominum & accipere, & illud locum egregiae tractauit: oes cibos habeo suspectos, oes portiones, triu pedagogi illis occidere me uolet quisquis frugalissimus fuerit, Non uenenu paupes timent, non haeredem, adhuc non abdicationem timebamus, SYLO POMPEIVS illo colore eget, nemo illi placere potest in hoc quidem aliquem retinuit: ut non oes abdicaret, Ecce nunc inquit inuenit nouam abdicationem: ne quod de reditu sperare possent. Et cum multa dixisset in diuitem: dixit: Non est quod mireris si te odiat quos abdicasti, colorem apte paratius aliquid cur hic desiderat, quod cum dixerunt patrem cupidum diuitiarum quod inuidiosum est i hoc usum, quod ita diuitias filio dare uult: ut filiis eripiat. Ita LATRO optimo colore usus est, in hoc inquit te in adoptionem uolo dare: ut facilius per te abdicati reconciliens. CAESTIVS, Timeo inquit ne abdicet: uelim timeres. ALBVTIVS hoc colore usus est: summam sibi amicitiam cum diuite fuisse, dixisse illum sibi dubitanti: an filium tolleret. Tolle inquit i meum primum, ego istum fratrem liberorum iudicabo, tunc cum & tertium abdicaret: dixit: quod si mihi illud: is tanquam unicus est nunc filium ab eo uenit ad me & ait: redde quod educaisti mihi, si emetis subtrahendum illi: respondit: non tanquam possit diuiti deesse filius, SYLO dixit: amicos inquit abdicat, usus sum, quod ergo maius inimicum adoptat: si intraueris domum uidebis, an aliquis quod aium prius a filiis auertat. Si reducere inquit illos: & quod fiet, capit diuitis domus quatuor liberos. Si illi te fratrem grauabit libentissime recipiam, haec de me diues meruit: ut illi dare filium paratissime commodare. BLANDVS hoc colore egit: ut diceret: diuitie exorabilem esse liberis, oia se fecisse ut illum placaret: uidere se magnas cas & graues, item certam futuram adoptionem. OTHO IVNIVS PATER, solebat difficiles controuersias belle dicere, eas inquit iter silerium & actionem medio temperamento opus erat. Aedidit quod quatuor libros colorum quos belle Gallio noster antipodus

CONTROVERSIARVM

Isbros uocabat: tantū i illis somnig: eē: & hoc uitū ab antiq; q artem dicēdi tradebāt: duxerat: illi co-
lores pbant q non possunt coargui: nō ut oīa asseuerēt: ut nō esse aliquo hoīe offensus: sed ridiculū est af-
fectātū: qd falsum pbari non possit: nō multū itereft in causa sua: falsum aliq; testem deprahēderit an ser-
uum. alteri n. credi nō debet: alteri non solet. OTHO TAMEN IVNIVS bene dicebat has cōtrouersias
quæ suspitiose dicendæ erant. Item memini optiæ dicere illum q hac re: ne adulteri reo: in quā SYRIA-
CVS VALLIVS homo disertus ad calumniam iurauerat. Erat genus iudiciale.

Incipit controuersia decima.

Petiosum iuuenē dominus suus dephendisse cum uxore in cubiculo testatus ē. & ob hoc uxorem
suā dimisit: hoc noīe: seruū pro adultero postulatū: dominus nō defendebat muliere: quā petebat
p iudicium tuebat. opus erat aliquo colore: cū in cubiculo uisā esset cū seruo ac marito. OTHO IV-
NIVS nullā scertā posuit: sed tātum circumuentā a uiro mulierē egregie tractauit: cuius actio q utilis fuis-
set & statī apparuit. NIGRO BRVTEDIO dicēte: q hoc colore usus est: Accersitum a domino seruū: q i-
ter se mediū & dominā rem haberet. illā nō esse passam: maritū idignatum: p siluisse q si icurruptorem
usus ē quem colorē: dixit. ut dominicā libidini papariū faceret. SYRIACVS cū secunda actiōe hunc co-
lorē urgeret: diserte multa dixit: iter q & hoc: adulterū accusator in cubiculum usq; pduxit: patronis in le-
ctum & pōne cām abstulit: & illud cum syriaco uafre & facit: & belle respōdet: cum priā actione diceret:
nō posuit cām sed argumētatus ē: dixit pbatu: se dephensam in cubiculo cū seruo. NIGER BRVTE-
DIVS cū ageret: obiecit syriaco: q causam posuisset: & nō istitit assidue: q re non apparet: quō seruus soli-
catus esset: quō pductus in cubiculū: cū respōderet syriacus: ait: primū nō ap eundem præceptorem stu-
dimus. Tu Apollodog habuisti: cui semp narrare placet: ego Theodog cui nō semp: deinde q res: magis:
q re ego non narrauerim: ut ista narrares. Tūc & cōtra maximū Stertiniū quo pmebat: cum comes eius fu-
isset: dixit: per annos duodecim in officio fui: dic quid in domo tua peccauerim? Sed hac ē consuetudo ue-
stra: Tadiu uobis cordi sumus q diu usui. Hæca syriaco dicta magnis & excepta clamoribus: cū occurre-
rent mihi pterire non potui. Ad Othonem redeo: a quo longius aberrauī. Solebat hos colores adhibere: q
silētiū & significationē desiderāt: bene itaq; & hāc cōtrouersia hoc colore dixit: tanq in emēdationē abdu-
caturus & recōciliationis causa faceret hoc nō detegebat: sed oībus sentētiis urebat ad hoc tēdētibus: tanq
nō possum inq pati sine pme: me autē sine te putas pati posse quemq; aut pme putas pati sine liberis pos-
se? & illud: Credite mihi ipiū nihil de liberis duo patres cogitat: & illud: recipiat iquit suos: non possum
sine te pati: hoc fortasse illi placebit: q ad tuū pme reuerti uoles: & illud: nō amas abdicatos. domū illoz
occupata: ama: serua: dixit & illud libēter iqt paup sum & ego: dicet aliq; q re ergo i adoptionē diuitis fili-
um recipi uolo. & accusationē dixerō: filii mei cām facio: hōestius at nūc facio q si filii ei facerē: & illd: hoc
aut meū cōsiliū est: aut illius: aut cōe: cōsentiatis licet duo senex lungit & illud: temerariā adolēscētā & in-
cautā cōtumaciā: fortasse iā supuacua esset adoptio: si non repugnasset. Et illud in ultio: scit se me nō inui-
sum esse pauperē: ego te genui: ego diuitias docui cōtemnere: seqre auctoritatē meā: nihil turpiter suadeo
nihil fordide cōcupisco: crede fidei meæ: hoc fieri expedit. qd inquit me tibi diuiti nihil amplius dico. To-
tam inquit bene dixit controuersia: sed hoc genere: ut putares illo dicente dicendā sic esse: deīde mirabere
quid illi suspitiosa actione opus fuisset: cum aperte illiceret. Bene de hoc uitio illius scaurus aiebat: illū actū
in aurem regere. GLICON SCYRIDION Ex altera parte satis dulcem dixit sententiam.

ARTEMON dixit.

HERMECOTAS dixit.

Incipit controuersia undecima foelicissime.

Ir & uxor iurauerūt: ut siqd alteri obtigisset: alter moreret. Vir pegre pfectus misit nūciū ad uxo-
rē: q diceret: decessisse uig. Vxor se pcpitauit: recreata iubet a pme relinqre uig. nō uult abdicatur.
PORTII LATRONIS. Dii imortales q debetis puidētia humanū genus regitis: effecistis ut illd
nō piculū eēt amātis sed expimētū. CAESTII PII. Ante q iuraremus diu iter nos hæc tacita lex erat: si ab-
dicata fuerit: non uiuā. huius illi pī nō credit: nec est nouū: nec uir credidit qris qd iusiurādū fuerit ita pī
placeā. FVSCI ARELLII PATRIS. Iā uxor nō nauigabo nō pegrinabor: fides tua me timidū fecit. meti-
tus inq hic es solēne est amātibus: iō nō nisi iurātibus credimus: hos diuidere uult locer: quos ne mors q
dē diuidit: moriar ab eo exclusa & ero exemplū: qdā ardētibus rogis thog; miscuerunt: qdā uicaria mari-
tog; salutē aīa redemerunt: q magna gloria eius sollicitudinē pensata ē. Ote foelicē uxor: iter has uiua nume-
raris. MARILLII assiduæ cōtētiones. erāt ego magis amo. imo ego sine te uiuere non possum. imo ego si-
ne te q solet esse exitus certantium: iurauimus. respexistis nos dii dignos: nunq uiolauimus. HISPONIS
ROMANI Difficile ē iudici eoz secretog; cās reddere: q amātibus ēt sine rōne iucūda sunt. nec ē qd pū-
tetis de abdicatiōe hodiæ tātū illos agi: de spū agi. Scitis quēadmodū suos amet: nō magis sine pme uiuere
pōt q sine uiro. IUNII GALLIONIS focer huius: sic. n. te appellabo q diu uiuero: qd sibi uolūt altiores ge-
mitus fortiora iter lachrymas suspiria: nescio qd uideris fortibus puella pmittere. nō sum tātū: ut bis pro
me picliteris. ARGENTARII nocet illi idulgētis suoz: in duo picula mulier icidit: quoz neutz esset ex
perta: si aut minus amaret uig: aut minus amaret pme. ALEII FLAVII. Nec est q putetis illi facilis isti
us eē desiderū: & pī narrabat tātū murmurauerit. PARS ALTERA. ASPRENATIS: Nēpe siqd acci-
derit uiro peritura est. & si bene filiam meam noui peritura est. siquid generi meo acciderit: filia mea mo-
ritura est. adiciam quod sit indignum: siquid filia meæ acciderit: uir eius uicturus est. Vide qua te lege

constrinxeris: si parueris uiues. BLANDI. O conditionē æquā: alteri uitā debet, alteri deuouit. PAPYRI FABIANI. Nō possum inqt relinqre uig. qd ni inqt non potes q̄ mori potes: p̄one q̄ falsum mortis nunciu miserit: uig. recipis. Vir dū nimis amat uxorem: p̄one causa piculi fuit. Vxor dū nimis amat uig: p̄one cā luctus fuit: pater dū nimis amat filiā: abdicat: seruare totā domū amore mutuo laboratē. Moriar inquit: hoc patri minaris: uiro p̄mittis: potes sine uiro pati: p̄grinationē eius sustulisti: facilius potes carere eo: q̄ spiritum debet: q̄ eo q̄ ipendit. & hæc cōtrouersia nō erat in diuinatione: nā prater illā q̄stionem: an pater abdicare posset p̄pter m̄rimoniū: reliq̄ cū ad æquatē ptineāt: tractatōes sunt. Optimā tamē cōiecturalē q̄stionē. LATRO fecit: p̄posuit illam: an ēt sine malo aduersus uxorem aio fuit maritus: fecit tamen ut tam temerarius & inconsultus relinquendus sit: deide ēt: malo aduersus uxorem aio fecerit. FVSCVS ARELLIVS iuris q̄stiones subiecit. Non posse illā discedere a uiro: nā & hoc iureiurādo illam obligauit hunc. aīum fuisse sine dubio iuratiū: ut uiui nō didicerēt. LATRONI cōtrariū uidebat: onerari iuris: iuradi iudiā: cū extenuari deberet & illud iuris iurādū cōtra fortunā uidet: hoc ēt contra p̄rem. CAESTIVS cōtrafecit: ut de toto dixit iureiurādo illā liberatā: illo casu solutos ipsos uinculo religionis: & ideo nō futurū piculū uxoris: siq̄d accidisset uiro. SYLO POMPEIVS cōtradixit: illā teneri iureiurādo & adiecit & si repudio diducta fuerit: nō tamē solui fœderis p̄actionē. & iō inqt honestū morti titulū uidico: ne siq̄d acciderit: ut ego pro aliēa uxore moriar: aut illa pro alieno uiro. HISPO ROMANVS hoc colore usus est. iurādū iocose fuisse sicut multa quotidie iuraret amātes & ipsum iurasse id q̄ oblitū se an iurassent. misisse nunciū: ut exp̄ret affectus uxoris nō pimeret. uxore itellexisse falsum nunciū esse. & ex eo se loco p̄cipitasse ex quo p̄cipitata p̄ire nō posset: ut quō ego illā inqt falso nūcio terruerā: sic illa inqt me falso piculo terreret. MARILLIVS p̄ceptor noster licēter uerbo usus est satis sensum exprimēte: cū diceret uxore itellexisse mariti mēdaciū. & ipsa aduersum temerarios mariti iocos relusit. Hāc cōtrouersiam meminī me uidere Nasōnē declamare apud rhetorē. MARCELLVM FVSCVM cuius auditor fuit: nā latronis admirator erat: cū diuersum sequerēt dicēdi genus. habebat enī ille constās & decēs & amabile ingenium. Oratio eius iā tū nihil aliud poterat uideri q̄ solutū carmē. Adeo at studiosē latronem audiuit: ut multas eius snias in uersus suos trāstulerūt in armos. iudicio dixerat. Mittamus arma in hostes & petāus. NASO dixit: Arma uiri fortis medios mittant in hostes. inde iubete peti. & aliū ex sua foria sensum quē a latrone mutuatus est. Memini latronē in p̄fatione q̄dam dicere: q̄ scholastici q̄si carmē didicerant. Nō uides: uti imota fax torpeat & exagitata reddat ignes: mollit uiros: ferq̄ situ carpit: desidā dedocet. NASO dixit: Vidi ego iactatus mota face crescere flāmas. Et rursus nullo cōcutiēte mori. Tūc autē cū studeret habebat bonus declamator: hāc certe cōtrouersia ante Arelliū Fuscū declamauit: ut mihi uidebat lōge igit niosius excepto eo q̄ sine certo ordie p̄ locos discurrerat. Hāc illo dicēte excepta meminī qcq̄ laboris ē: in hoc est: ut uxori uig. & uxore diligere cōcedas necesse est: deide iuuare p̄mittas: si amare p̄miseris: qd̄ habuisse nos iurādū putas: tu nobis religiosum nomē fuisi. si mentiremur: illa sibi iratū patrem iuocauit. ego socer. Parce pater: parce focer: nō peierauimus. ecce obiurgat. nostro q̄ effrenato amore fertur: quamq̄ ē filiā p̄ceris: capz qdē: q̄ illū ab idulgētia sua euocet. Dii boni quō hic amauit uxore: amat filiā & abdicat. dolet piclitate esse & ab eo abducit: sine quo negat se posse uiuere. q̄rit piculum eius q̄ p̄one caruit hic q̄ amaret. caute iubet facilius in amore sinē ipetres q̄ modū. tū hos opponis terminos q̄si approbatur custodiant: ut nihil faciāt nisi cōsiderate. nihil p̄mittāt nisi ut ius facturū oia uerba rōne & fide pōde reusenes sic amāt. pauca nostri pater crimia & litigauimus aliquando. & cecidimus: & fortasse quod non putas peierauimus qd̄ ad p̄res ptinet. q̄ amātes iurēt sibi credere nec ad deos ptiet. Non est quod tibi placeas uxor tanq̄ p̄ria peccaueris. pit aliq̄ cū uiro. pit aliq̄ pro uiro. illas tamē oēs ætas honorabit. oē celebrabit ingenū. Per focer foelicitatē tuā magnū tibi q̄ paruo cōstat exēplū: in reliquū diligentiores facti sumus: errorē nr̄um cōfitemur exciderat iurātibz esse tertiū q̄ magis amaret. sic desit semp. p̄seuera focer. recipe filiā. ego q̄ peccaui: p̄ona dignus sum. q̄si uxori notatā: sit socero orbitatis. discedā e ciuitate. fugiā. exulabo. utcūq̄ potero desidēriū misera & crudeli patiētia p̄ferā. morer si solus moriturus essem. Declamabat at Naso raro cōtrouersias: sed nō nisi æthicas. Libētius dicebat suasorias. molesta illi erat ois argumentatio. uerbis minime licēter usus est nisi in carminibus in q̄bus nō ignorauit uitia sua sed amauit. Manifestū pōt esse: q̄ rogatus aliquādo ab amicis suis. ut tolleret tres uersus: iuicem petiit: ut ipse tres exciperet: in quo nihil illis liceret: æqua lex uisa est. scripserūt illi quos tolli uellēt. de utrisq̄ codicillis iidē uersus erāt: i q̄bus primū fuisse narrabat. ALBINOVANVS rhetor q̄ iter arbitros fuit. Semibouemq̄ uig. Semiui/rūq̄ bouē. Sed gelidū boreā egelidūq̄ nothū: Ex quo apparet summī ingenii uiro iudiciū nō defuisse ad cōpescēdā licētiā carminū suoz. sed aīum. aiebat iterim decetiorē faciē esse in q̄ aliq̄s neuus fuisset.

Initium duodecimæ controuersiaē foelicitē.

Aptor nisi suū & raptæ p̄rem itra trigita dies exorauerit pereat Raptor raptæ p̄rem exorauit. suū non exorauit. accusat demētiā. PORTII LATRONIS. Moriar inqt moriar hodie. ego uig. nō fleo. qd̄ cōtremiscis senectus: qd̄ lingua trepidas: qd̄ oculi obstupuitis: nōdū est trigēsimus diu es. uitā rogas. dedi & pdidisti. Mori inqt filiū uis. ego te mori uolo: imo furor tuus. illa cæca & temeraria cupiditas. Et iter hæc pater illius q̄ nimis cito exoratus est. quare tam cito senex ille remisit iniuriā: Me tristiorem egdem uultu expugnata filiæ pudicitia tulit. timeo ne ueg. sit quod audio. re noua inauditoz amore de nuptiis puellæ exornassit. CAESTII PILI. Quo melius de hærede iudicare possitis: narrabo me iuuenē. habui p̄rem lauz mētis. nec tā seueg. scilicet ut crudelis esset. nec tam idulgētē ut incautus. duxi uxore quam pater iusserat. & tamē nuptiarum mearum me poenitet. fili non me saepe excandui. saepe re-

cōciliatus sum: sæpe qđ negauerā dedi. ipse dispēfasti triginta dies: ut haberet primos focer. medios reu-
nouissimos pater. Ne oīa a priā adolescentia repetā. Virginē rapuit: p̄rem accusat. Hei itra triginta dies p̄-
tas me accusatori pmissurum qđ filio negauī. Impetraui inqt ab illo ali: aiunt illū a te. medius me diebus
accusas. Rapuisti uirginē: & cū rālibēter uiueres. ARELLII FVSCI PATRIS. Moriar inqt ēt nunc mina-
ris: nōdū rogas: qđ inqt rogabo iā lassus es: nec ullū adhuc rogasti. Nō possum inqt exorare: tandiū nouo
more obiicit dementiā constātiā. qđ: ergo tu poteris uidere morientem filiū: fortasse non potero: & ideo
irascor: dum licet. POMPEI SYLONIS hēc audacia eius ex parte culpæ meæ est: nimium idulgenter nu-
tritrus est: oīa sibi putat licere: nec ille unq me rogauit. Ignouit inqt & aliud ante me rogatus est. Non nosti
cōditionem legis tuæ: in hoc tibi pares snias: habent pereūt ipse ad alienā se misit: lex illū admisit ad meā.
Raptor nisi & suū & raptæ p̄rem exorauerit: peat. Vis scire lex utrā maluerit: nō exoratus irascit: ex duo-
bus p̄ribus eū pater accusat q legē sequit. ARELLII FVSCI. Miraris me dubitare: ipsa lex iter mortē &
nuptias dubia est. qđ me itempestiuæ p̄ditis lachrymæ: nōdū erat tēpus faciēdi. non est qđ qđ tibi p̄mi-
sisse lachrymas putes. fleo: qđ necesse mihi est spectare filiū moriētē. qđ facturus sim: adhuc nescio. utiq: tu
ante uigēsimū diē scies. exorabis inqt p̄rem. qđ ergo mihi molestus es: si hoc tibi satis est? O si effregit fo-
res: & idētidē leges iuocantē coegit pati stuprū. nisi tā facile puellā exorauit q p̄rem. Morte uitā nō merui
accusatione depracatus: cōsumunt iterim dies. Vter n̄sum cōsumit: ego inqt nūc: tu ne me rogas: nūc
ego rogare debuerā q piclitor. PAPIRII FABIANI. Demens sum uides: turpiter uiuo: meretricē amo. le-
ges ignoro dies tuos nō numero: ad iudicē uocatus. ad iudicē sum. ergo moriar inqt. hoc si reo dicis: nō cu-
ro: si iudici: uidebo. si demēti: nō itelligo. Et huic aliq ignoscer pōt qui sic rogat. Vos mei iudices estis iste
habet suū iudicē: nec pōt inexorabilē qri: quem nōdū exptus est. IUNII GALLIONIS. Rogo iquit ut hic
sic. Si uolebas rogare: admonisses. p̄p̄quos amicos: maiores imagines: lachrymas. repetitis alte gemitus.
Testor deos sic rogaturus fui puellā p̄rem qđo iquit multū in suppliciis habitū submiseris: cū dixeris: por-
nitet: q rapuit: q deteriore nō rogauit: cū dixeris te demētē fuisse. deliberabo cū amicis. deliberabo cū p̄p̄n
quis. deliberabo cū tua m̄re. Me miser. q p̄ene p̄misi aīæ diu ære fortior eras. & multum habē qđ deli-
berē. diuersi me affectus distringunt. inter reū & p̄rem distrahor. hinc iniuria est. hic natura quid p̄peras?
nemo tibi p̄ter me rogāus est. Ergo iquit misereberis. nihil p̄mitto ante trigēsimū diē. Miser. me: q tan-
tū triginta diebus irasci possum. lōgiore tpe opus erat. Audi a demēte exēpla huic crimini denis uicenisq
annis inter bella iuuentus cōsenuit. nos triginta dies ferre nō possumus. deliberabo. lex nihil uult temere fie-
ri. Magna res est inqt delibera. cogita. tēpus accipe. effregisti domū cuius ut dicis ēt misericordis. morere.
Nō est hoc nocenti graue. ego nihil peccaui. p̄pter te mori cupio. rō a me exigis alienæ culpæ nō meæ po-
testatis. qđ ergo facturus es: non p̄nūciabo ante sup̄mum. qđ sic miraris: si illū ocus exorasti: facilius est
iniuriā donare q crimē. agedū in mediū senex. cuius misericordiæ senex sum. nō putasti mecū deliberādū.
unde at scis qd filiū habē. ego certe adhuc nescio qlem filium hēas. nullū tps uni uerbo angustū est. iā in-
qt angustū tps est. & tibi uacat accusare. VIBII RVFFI. Quis unq p̄ter me ignoscere uisus est: iā inqt angu-
stū est. ita nō putas me subducere q̄tum supsit. Iā inqt tps angustum est. Angustū erat si duos rogare debe-
retis. angustū tps est exclamat. Nescio qđ rogē. roga ergo. Me priorem rogare debuisti. nō dico quia digni-
or sum qui prius roger: qā pater tuus. id qđ minimū est. p̄pius habeto. huc uideo illa pars legis p̄tinebat:
ut suū p̄rem exoret. pars p̄rem nati. sic aliq exorat. sic depracat. appareret nūc te primum rogare. demens
sum. imo si uis argumētū dabo tibi. filius meus moriturus sit. nōdū testamētū meū mutauit. CORNE-
LII HISPANI. Multi me affectus didicūt: necesse est de aliis q̄rar: de aliis erubescā: de aliis timeā. de oībus
etiā nūc deliberē. Ne ille quidē: quis dicaſ nimis exorabilis: ignouisset: si sic rogatus esset. PARS ALTE-
RA ARELLII FVSCI PATRIS. Me miser. pater iræ tuæ detractū est nihil. & tēpori multū. infelicior
sum q si neutrū exorassē. mortē tēo postq mihi hoies gratulati sunt. quid tibi optiæ focer pro ista mi-
sericordia tua q mihi & p̄ri meo pepcisti p̄ter nisi supstitem filiā. PAPYRII FABIANI. Nō possum diffi-
mulare pater: q illū exorauit. tuū beneficiū est. certe cū exoratus est. hoc dixit: aliud qđ suadebit dolor me-
us: sed qđ faciā? p̄ris iudicio misereor. Miserere p̄r. scis: q breuis sit aduocatio mea. misereor inqt. uis neq
dicā? qđ dixerit: p̄ris tui unde ego miser ab hoc p̄re ueniēs timerē p̄rem. CAESTII PII. Timeo mortē. nec
iā habeo cui pareā. MARILLII. Si tibi tā p̄tinax aduersum me odiū ē: audacter qđ sis facturus. p̄nūciā dic
exorari te nō posse. qđ me incerta mortis expectatione suspēdis: sollicitus iter somnos quocq uelut ad mortē
ceruicibus meis securim expauesco. si nō ipetro ut uiuā: hoc certe ipetrem: ne diu moriar. Non est qđ p̄-
tetis legē in numero diez angustā fuisse. lex illius diu mori. Respōde pater si seruaturus es filiū: iā tps su-
it. si occisurus: iā tps est. nō possum mōtū sustinere ultra hēc tormēta diebus paucis. & i me mihi aliud li-
cet. BLANDI ita pagz cōgigit tibi: q solus piclitante filio nō rogas. LATRO sic diuisit: An itra trigēsimū
diem raptor cū filio agere possit: sicut nō pōt q in custodia est: q in carcere ēt si cum alio potest an cum pa-
tre possit: q uitæ mortisq suæ arbitriū datum ē. cū illi accusare eū libez est: quē mortifex est nō exorasse
ēt si cum p̄p̄pōt agere: an labiis possit qbus faciēdi prātem lex p̄ri dedit. isti. n. rōne nihil licet: si aut exora-
ri: aut accusari ei necesse est: deīde si possit agere an debeat. Irascendi cām tractauit q rapuit: q alium prius
rogauit: q me non rogauit: q etiam accusat: si non exorauit filio dementia est: tantam dementiam ferrz
nō possum: cū ad hoc an te exhorref icertum sit: hic paternos affectus tractauit spem faciētis nō probabat
Fuscum q paulo apertus agebat est cōtrouerfiā p̄mittere: potest nihilominus & bonus agi pa-
ter & nō exoratus: FABIANVS eam q̄stionem fecit: & in ea multū miratus ē dementiā non posse agi nisi
cum eo q morbo fureret: in hoc eni latam esse legem: ut pater a filio sanari deberet non ut regi. LATRO

elegantē dicebat q̄dā esse q̄stiones q̄ deberet iter res iudicatas referri tanq̄ an q̄cqd optauerit uir fortis aut
 cīrāncida accipe debeat: q̄si iā p̄nūciatū est nō debere. Nemo q̄stionem hāc iā tractat: sicut ne illam q̄dē:
 an q̄cqd īperat faciendū sit. Inter has putabat & illam esse: an pater ob dementiā q̄ morbo fieret tātū accu-
 sari a filio debeat. Aiebat: manifestius esse de lege & officio patris q̄ri & singi q̄dam cōtrouersias ī q̄bus
 pater furiosus p̄bati nō possit: absolui tamen p̄pter nimiam īperatē: libidinem fœdā. Quid ergo aiebat:
 nunq̄ utar hac q̄stione utar & malis deficiam. POLLIO ASINIVS dicebat: hoc latronem uideri tanq̄ forē
 sem facere: ut septias q̄stiones circūdaret: ī nulla magis illum re scholasticum deprāhendi. Remittit inq̄t
 eam quāstionē quā semper p̄ patribus ualētissima est. Ego semp̄ scio nullum p̄ter curatorē dari q̄a in
 quibz pater sit aut ipius sed q̄a furiosus: hoc autē ī foro esse curatorē petere: q̄d ī scholasticā dementiā auge-
 re. GALLIO & supiore usus est q̄stione & illam adiecit: an agi cū patre dementia possit: ob id quod fece-
 rit: non ob id quod facturus est: neminē iniuriāz accusari: q̄ iniuriā facturus sit: nō adulterii: q̄ adulteriū
 cōmissurus sit: demētia q̄dē q̄ demēs facturus sit aliqd. Tu non inq̄t mecū agis: nō q̄ exorasti: sed q̄ exo-
 raturus es: puta. n. hodie me exorari demēs: nō ego demēs uideor q̄ uno ne uerbo sanari possum. Lex tri-
 gita dies dedit: q̄a iudicauit aliquem duriorē futurū: ēt si demens est: q̄ nō exorat a filio: nunq̄d ēt & uige-
 simo: ergo nō pōt hoc noīe dānare me q̄ exoratus nō sim: ēt nunc. n. exorari possum. Ita siq̄ uestiū agere
 mecū hoc crimē nō potest: ut siquem ad trigita dies exorare possum post trigita quārī nō potest: aut cri-
 mē non habeo: aut accusatorē. SYLO POMPEIVS fecit quāstionē qua Gallio usus est: nihil actūz adole-
 scentē ēt si dānauerit patrem nihilominus. n. peritūz: q̄a lex nullam aliam salutis uiam dedit raptori q̄ si
 exorauerit patrē. LATRO hac oīa quasi mēbra ī aliquā quāstionem currētia tractabat non ut quāstio-
 nē: quamq̄ hoc ipsum ī illā aiebat quāstionē scurrere ī qua quārī: an raptor possit accusare patrem intra
 trigēsimū diē: nā cū dico: nō pōt accusare eum ī cuius arbitrio positū ē moriari an uiuas: nō magis q̄ ma-
 gistratū in ius uocare: q̄ hodie iudicibus tuis ferre sentētiā. nā magis q̄ miles ī īperatore suū aīduertere:
 ad adiūcio non potes accusare. nihil. n. tibi proderit: ēt si damnaueris. Lex. n. si non exoraueris: pire te uult:
 nō exoras autem: ēt si damnas: quare hoc non quāstionis loco ponebat quod ibecillum putabat. apparet
 n. exigere legem ab eo: ut exoret: patrem: q̄ nō habet quē exoret: puta. n. patrem alicuius ēt: & an palā fu-
 riosum ut nihil ītelligat. hunc exorari a filio non uult: atq̄ eodē loco ē manifestus: iustus pagē: hoc putabat
 ualēs esse tanq̄ quāstionē satis ualēs tanq̄ argumētum: & illā alterā satis ualentē quāstionem: nō posse cū
 patre agi eo noīe q̄ nō peccauerit: sed tractaturus iste iniquitatē tractationis ponebat cum diceret: agere me/
 cū demētia: & si iā si pōt: nunq̄d. n. peccaui: non sum exoratus: nōdum tps transiit: ēt nunc tpe exorari pos-
 sum: q̄ iniquū nōdū esse me nocentē & iā reū: oēs īfamauerūt raptā patrē q̄si cū raptore colludēt. GAL-
 LIO dixit: ingenuus uingine rapuit: si tamē rapuit. SYLO POMPEIVS eadē suspicionē oīa cōtulit: exo-
 rauit inq̄t raptā patrē: mirat cū exorabile patrē hēret: rapuisse. HISPANVS dixit: oīa cito facta sunt: iste
 cito rapuit: ille cito rogauit: nisi demēs sum: ē aliud suspiciādū. ARGENTARIVS dixit. Rapta est & statī
 exorata: mō nescio an exorata deīde rapta spero te īnocentiorē fuisse quīs uideri. Tu exorasse te dicis: ego
 te exorātū puto. dic q̄d tibi cū socero cōuenit: RVFFVS VIBIVS dixit: dic mihi q̄d tibi conuenierit: quā-
 do tibi nūptias p̄miserit: nec uictū te hercules fateberis cū dies uenerit. ASPRENAS iam dixit: lā inq̄t nō
 multū reliquū ē ex trigita diebus: si ex illo dies numerarē: cū primū exorasti: aiunt iā trigita dies p̄terisse.
 LATRO dixit: id quod iter snias scriptū est adoriat: dic ergo uentū: dic ergo ueg. CAESTIVS hac figura
 declamauit: ut rogaret patrem tanq̄ exoratus ēt raptā pater deīde ad hanc sniam transit nunq̄d peiorem
 causam habeo si apud alterz iudicet. LVCIVS eadē figura declamauit. HISPANO ROMANVS sed transit
 mollius. Scio q̄d respōderi mihi possit facile est domestico iudici satisficere. Videor te cum ad raptā patrē
 ueneris. In hac cōtrouersia. TRIARIVS dixerat: nō scias an exores nisi ultimus dies uenerit: q̄ cum id ius
 lugebit p̄fenerabo. Deīde cū scholasticoz summo fragore: & tu q̄sq̄ es carnifex cū strictam iustuleris secu-
 rim: ante q̄ serias patrē respice. Belle deridebat hoc ASINIVS POLLIO. Filius inq̄t cernicē porrigat: car-
 nifex manum tollat: deīde respiciat ad patrem & dicat. Agon quod fieri solet uictimis: sed loco quoz re-
 motā aiebat rē uerissimam: non posse carnificē uenire: nisi eo tpe iā pater exorari non posset. CAESTIVS
 ex altera parte hoc colore usus est: q̄a priorē rogasset raptā patrē: suspēsū eē uolui: statī illū secūz eē no-
 lū. de me q̄rit q̄ illū potius cogitari de p̄monio filii q̄ de periculo uolui. LATRO hoc colore usus ē: sci-
 tis periclitantes alieno arbitrio agere: illi q̄ circa erant sodales. qui occurrerāt amici paterni aiebat: eamus
 statī ad raptā patrē. in huiusmodi casu illi rogant: nā raptoris p̄res rogāt. SYLO POMPEIVS diuersum
 colorē huic secutus est: nō erit inq̄t duritia p̄ris mei: itē amici suaserūt ad raptā patrem iremus: ne noceret
 apud illū q̄ tarde suū exoraremus patrē. HISPANO ROMANVS bellodocismo usus ē: uix inquit amici ea-
 mus ad raptā patrē: hoc curemus: ille domi est. FVSCVS ARELLIVS dixit: ille prior rogatus est q̄ ma-
 gis timebat. TRIARIVS a patre adolefcētis dixit: Timeo ne mutet exoratus. hūc sensum nō īprudēt sy-
 lo Pompeius īprobabat: aiebat. n. non posse mutari semel latā sniam. Quidā uoluerunt uideri: cito exorātū
 raptā patrē: quidā tarde. FVSCVS ARELLIVS dixit: magnā partē legis cōsumpsi: nec de mora q̄ron. ra-
 ptā pater rogabat. CAESTIVS nō p̄bat: & hac snia usus est: cū hūc colorē arguēdū putaret. uult uide-
 ri rogātū diu raptā patrem: effecit ut uideat: eū diu nō rogasse. malo autē uideri hoc patrem tarde exorari
 HERMAGORAS solebat iterdū diu schemata p̄sequi. iterdū breuiter & fortius attingere sicut in hac
 snia fecit cū suspicionem facere uellet inter raptā patrē & raptorē cōclusionis.

ARTEMON dixit:

Hunc sensum commodius dixit LEPIDVS Neronis præceptor. Misereris ni
si etiam ultio die egomet iā te miserebor. DIOCLES CHARISTIVS a parte patris æthicos dixit;

Incipit controuersia tertiadecima foelicissime,

Abdicauit qdam filiū: abdicatus se cōtulit ad meretricē: ex illa sustulit filiū: æger ad præm misit: cū
uēisset: cōmēdauit ei filiū suū, & decessit: adoptauit pueꝝ ab altero pater filio accusat: dementia
PORTII LATRONIS. Qualē uidi ipse fungebat officiis sedula circa lectū agrotātis i oīa discuti
rebat ministeria non impulsis tantum sed lanitatis capillis. Vbi est iquit meretrix: uenit ad me sedulo q di
ceret: filius ante q mori rogat uenias: nō expectaui: dū iste cucurreret: amēs cucurrit. Cetera quēadmodū
narrē nescio: si steteri an sederi: qd locutus sim: qd audierī nescio: hoc unū: hoc unū scio: iacuisse me iter dū
os filios: accede huc puer: depositū crimē meū nō hēo miser cui te moriturus cōmēdē. CAESTII PII Re
cipi in sinū nepotē uultis & hūc abdicē: duos filios tulit huic numero iā assueui: præm accusat: præm infā
mat: infantē psequit. Rogo uos: nō satius est meretricē amare q neminē: noui generis demētia arguit. se
nus erā: si nō agnoscerē meos: tradidi infantē & expirauit: nō habui cui credere: offerebā me ppinquus: illa
uidelicet in hac cogitatiōe tacebat. Nos rogauimus cū frater nō audeat. Meretricis ingt filiū recepit: nēpe
eius q meū recepat: fatear me aliqdo ifamē fuisse: nescio qs esset abdicatus meliorē extuli. PAPYRII FA
BIANI q nihil in domo illa meretrīcia fide uidi: assidebat mulier tristi uultu affecta: ergo simillima ipsa
demissis in terra oculis: p̄ ingt nihil tecū frater locutus est: in sinu meo filiū posuit: domū p̄tuli: demētia
uocat: q infantē nō abdicauit: qd facerē: negarē aliqd filio: cū ille rogare pro filio: ignosco tibi q: tā durus es:
ægrū fratrē nō uidisti: ille magni successor mō p̄monii nactus in lectulo p̄cario moriebat: nō seruogetur
ba circūstabat: nō amicos iter infantē & mulierculā: deficiētis spūs: in aduētū meū sustinebat. Vt itraui ca
dētes iā oculos ad nomē meū erexit: fugiētē q aiām retinuit. Pater ingt qd adhuc nihil dep̄catus sum: nō
cōtumacia feci: fratri mandauerā: idico tibi aīa mea expirātē cohæredē cū ad uitā uolui reuocare ut saluus
esset: rogauī deos: & licet demētiā uoces: si uiuisset: recepissem. ARELLII FVSCI PATRI. Securiore am
quoniā putauerā illi oīa p̄stare fratrē: cū subito nunciātū est in ultimis esse filiū esse: nec hæc a fratre o me
miser: q solū nepotē recipi. ALBVTII SYLLII. Vt uidit uxorē uidit & fratrem: circūspiciebat & præm
IVLII BASSI. Tibi debeo mulier: q habuit filius meus in qua domo agrotaret: pudet dicere ut nepotē
agnoscere: rogatus sum. Nō pōt uno crimine dementia itelligi. Nemo sine uitio est: in catone moderatio:
in cicerone constātia in summa demētia: ad summā: tres fuimus: oēs peccauimus: ego q abdicauit: frater
q tacuit: tu q pro fratre nō rogasti. Nō sum uno hæredē cōtētus: duos habere uolui: & qd magis concu
piscā habui: misit ad me effectus æger: nō ibo: mihi crede: aliter tu a diis de cohæredē cogita te quis roget:
quē roget: uidebis neminē rogare nō posse. nisi q accusare possit & præm. ALTERA PARS PORTII LA
TRONIS. Quā hōestus fuit subiecit meretrix q pepcit: pater istius icertus est: bene cū ipso agerē si & ma
ter. FVSCI ARELLI PATRIS. Errat siqs sit q me puter pecunia moueri: primū assueui cohæredē hēre:
deide oī tam cū puero isto paterna diuisi: q multa ille frater donauit plus q sua parte. ROMANI HIL
SPANI. Incidit in meretricē iter oīa malitia fœcūdā uere inimice. Noscis qbus ante in cubiculū rualis ue
nit q maritus. ARGENTARII cū abdicaret: aiebat hoc. s. expectabo donec hac e meretrice liberos tollas.
Mulier nescio an aduersus præm iniuriosior sis: q abstulisti illi hæredē an q dedisti. ALBVTII SYLLII. Si
ne ueniāt illuc amici: sine propinq: nūc crudescūt in domū meretricis accedere. mulier q sine p̄fatiōe hōe
stæ noiari non pōt: cædo istū pueꝝ nulli agnoscendū: sed mater asserat seueris modis: pater abdicauit etiā
quem sciebat suū: erat in domo puer. q oēs uocabat patres: adoptauit eius filiū: p̄pter quā ē suū eiecerat.
CAESTII PII. Nullū genus iudiciū recuso: si seueri erūt: nocebit isti: q recepit meretricis filiū: si clementes
q abdicauit suū. Clamauit p̄ in domū ergo meā meretrix uenit: aut qd turpius est: filius ad illā ibit: m̄
sit in domū n̄am publicū pueꝝ: qs illis nuptiis iter fuit: nisi abdicatus: aut abdicādus. LATRO sic diuisit:
an pater ob illā adoptionē accusari possit: an ob hoc debeat: omnes ifamauerunt adolescentem qsi illius cri
miationibus factum sit: ut frater abdicaret. Et ideo snia laudat. FABIANI. Nihil tecū locutus sum cum
hoc unū puero noceat: q ex meretrice natus est: omnes opas dederūt: ut quantū controuersias licebat: hu
ic uitio demerent efficerent: q ne qcqd in illo uidebat meretricis fuisse nisi nomē. MARILLIUS decenter
hoc dixit. Simul obiciēs fratri ipietatem: nihil ingt in illa domo meretricum fuit: scires si mecum fuisses.
ALBVTIVS. æthicos ut multi putant dixit: certē laudatus est cum diceret: exeuntem p̄secutus est: nō p
babat hanc MESSALA sniam. Non habebit ingt fiduciā si mauult uideri recepisse pueꝝ q adduxisset: &
qua rōne eū adoptandum esse: non qa debuerit sed qa secutus est. Fuit autem messala exactissimi ingenii q
dem studiorum partis latini utiq; sermonis obseruator diligentissimus. Idem itaq; cum audisset latrōem
declamantem dixit sua lingua disertus est. ingenium illi concessit: sermonem obiecit. Non tolit hanc contu
meliam latro: & pro pythodoro Messala orationem disertissimam recitauit: quam compositam quā sua
foriam Theodoro declamauit per triduum quæ dixerit suo loco reddam cum ad suasorias uenero. A par
te adolescentis non unus omnibus color placuit: quidam personam eius qualem acceperant introduce
runt duram & asperam. Ex quibus fuit & Hispo romanus huius unum aiebat efficiendum: ut nō durus
uideretur sed seuerus. In hac parte dixit nobilem illam sniam quam Fabius Maximus: circūferebat. Vē

affidue in domū meretrix: nō recedit: paulū abest: quin nouerca sit. CAESTIVS bella figura egit. Dementia ingratū res est sanitati cōtraria: non grām extra exēpla: sani oīs: & quod patris me rogat ipsum sibi cōpara-
bo. Fuit aliquādo sanus, quid faciebat? aderat luxuriā: uti castigat, nunc iā seuerus senē putabitis sanū: si uo-
bis in lupanar ostēdero. Sic declamauit ut fratri patrē daret accusatorē & illū argueret sibi ipsi cōparandū.
LATRO fratri peccit: puer pressit & dixit fratris filiū nō esse, & ne fratrem quidem hoc fieri uoluisse illa
uerba ab aegro imperrata. Fabianus ex oībus istis colorē secutus est optimū qui aiebat dicere Messalā non
tantum bonā partem adolescētis fieri sed etiā honestā: obiecit patri q̄ etiā fratrē abdicasset non schemate
sed certo. Nihil inquit peccauerat, amat meretricē, solet fieri, adolescēs est, expecta emendabit, ducet uxo-
rem: q̄re tunc nō egit? dementiā tuā aiebat, expectabat, expectabat poenitentiā: aiebat tuā, iā resipiet, hoc p-
transitū obuiere cōepit: q̄ nō recepisset q̄ uidisset in lupanari habitantē. Abdicasti inquit ut emendares
non uitia auereres: indies nullū illius uitii aetatis est: amoris est: recipe ante q̄ aliquid faciat: cur mox pudo-
re moriatur. Ad ultimum obiecit illi q̄ aeḡ nō sustulisset. Pōt inquit cōualefcere si uiderit penates suos
minus certe moriet̄ paterno solo suo puero, quare inquit tu apud fratrē nō fuisti, & ego quāro: uille cū ad
te mitteret: putauit se ad duos mittere. Vtinā tecū fuisset pater, redisses illinc cū filio sed tuos. De adoptio-
ne nouissime quāstus est & hac figura. Abstulisti mihi fratrē cum quo natus sum, cū educatus sum ut da-
res istum. Indignor hanc fratri meo cōtumeliā ut huius uoce pater. Sed ut aliqd iocem. FABIANVS
MAXIMVS nobilissimus uir fuit q̄ primus foro romano hūc uomicū morbū: quo nunc laborat itulit:
de quo Seuerus Cassius ante q̄ ab illo reus agere dixerat: q̄ si disertus es, q̄ si formosus es: q̄ si diues es: unū
tantū es: nō q̄ si lapsam hāc cōtrouersia cū declamaret: maximus dixit: q̄ si tritolū talia qualia sunt quā ba-
silicā infectat: dicebat aut a patre: oēs aliquid ad nos ibecilli alter alterius onera detulimus. Accusat pater i
ultimis annis: neptis in primis abdicat: nullus autē hāc subinde refert, qd equi: tantaḡ regē exempla ponē
da sunt q̄ sequendaḡ. In hac cōtrouersia LATRO cōtrariam rē cōtrouersiae dicit, sed sibi declamabat illū
Cæsare Augusto audiente & Agrippa: auus filios nepotes suos Cæsar Lucium & Caium adoptaturus dic-
tus illis uidebat. Erat Agrippa inter eos qui nati sunt nobiles sed facti. Cū diceret partē adolescētis la-
tro & tractaret adoptionis locū dixit. Nā isti ex iperio adoptione nobilitati fuerunt in hac alia in hac sum-
mā. Mœcenās innuit patri fasciā recusare finire iā quidā declamationē putabant: hanc malignā rē Mœce-
nās esse: effecisse enim nobilem: non ut audiret quā dicta erant a Cæsare sed ut notaret. Tanta autē Mœce-
nās sub Diuo Augusto libertate fuit: ut prāpotenti tūc. M. Agrippæ nō defuerint qui ignobilitatē expo-
brarent. Vipsanius Agrippa fuerat. Visam nomen quasi argumentū paternæ humilitatis sustulerat & M.
Agrippa dicebat: cū defenderet reū: fuit accusator qui diceret Agrippā & quod in mediū est uolebat. Vip-
sanū intelligi. Fuit qui diceret: concurrite Agrippa malū habebis, respōde diis: ea marte utriq̄ mihi uidet̄
admiratione dignus. Diuus Augustus sub quo tantū licuit. Sed hōz nō possum misereri: qui tanti putāt
caput potius q̄ digitū perdere. Latro dignus fuit miseratione qui ne excusare quidē errorē suū potuit. Ni-
hilest autem crudelius q̄ sic offendere ut magis offensurus si satisfeceris.

Incipit quartadecima cōtrouersia foelicissime.

Orta a tyrānis uxor: nunquid de tyrānicidio sciret: perseuerauit negare: postea maritus eius tyrānū
occidit illā sterilitatis nomine dimisit intra quinquēniū nō parietē. ingrati actio est. PORTII LA-
TRONIS. Si cū liberis torta ē & icaste, descēde inqd occide tyrānū: nisi occideris: idicabo. Sub ue-
cta manu satellites quid moraris? inquit, iam exposita tormenta sunt. Vnde ē inquit mulier: ad stupr̄ uo-
cor: instabat quotidie uiro uxor: exigebat tyrānicidiū: tēpus est: descēde. Si nihil aliud ut liberos habeas in
tyrānicida paritura nō sum. Miraris si eo tēpore matrona dicere potuit: descēde occide tyrānū, comes se-
quārer me nisi me inutile dimisisset tyrānus: descēde ego iā feci tyrānicidiū meū: eas nuptias tyrānicidiū
dixit quas nō diduxit tyrānus. CAESTII PIL. Subito infœlicis nuptias oppressit tyrānus: terrebantur ma-
tronæ: & præmebant uirgines, nihil tutū erat: nulli foeliciores tunc uidebant q̄ qui liberos nō habebant.
Quadā itaq̄ elisere conceptos, quadā fecunditatē suam moratæ sunt: qd ad hanc pertinet ac sine fortūz
gratias quod isto tpe nihil peccit. Tyrānus suspicatus est istū nescio quid de tyrannicidio cogitare: siue isti
aliquid excidit: siue magna cōsilia nō beniuolis exhibuit: utiq̄ de uxoris garrulitate quæri nō potes cum
scias: quēadmodū taceat. Misit itaq̄ satellites attrectare inquit uxore & adiecit. Si quos filios habet ueniūt
in domū crudelissimi carnifices in quoz uultibus extāt tormēta: iactat̄ misera iter satellitū māus & toto
itinere nō ducit sed trahit. Hāc aliq̄ si torta nō sit mirabit̄ nō pepisse cū cogit. Isti de tyrānicidio iā de cō-
filio idicemus. Iam enī puto licet nupsit isti pp liberos: sed infœlices nuptias cito tyrannus oppressit: hoc pu-
blicū diuortii fuit. Rapit in arcē mulier, tier satellitū manus uexas atq̄ distrahit. Hanc ē aliq̄ si nō tor-
queat̄ nō parere miret̄, exposita i eculeū sæpius absentē uirgē respexit: q̄ p̄sentē tyrannū: q̄ multas m̄es au-
diui illo tpe qdnā uolui quā pecci. ARELLII FVSCI. Explicant crudelitatis aduersus infœlicē foeminam
apparatus: & alia istrumēta uiros quoq̄ ipsos uisū frangētia ad excutiendā muliebris pectoris cōscientiā
proponunt. instat tam denūciationibus q̄ tormētis tyrannus, & mirando torquet: taceret. Videt itentū tyrā-
ni uultum: uidet oculos miaces, & tacet: plus tibi prastāre nō potuit: si de te liberos sustulisset: cādunt fla-
gellis artus: uerberibus corpus abrūpit, exprimiturq̄ ipsis uitalibus, licet restet an sit tibi ista daturus libe-
ros nescio tyrānicidiū dedit: ita sit mulier: nō uis parere: delicata es: cruciatus puerpæ times: fremebat idi-
gnatione captæ ciuitatis maritus: & consilio suo & uxoris adiutorio fortior quō occidā tyrannum. quā
pars accedenti maxime uacat: ubi custodiæ cessant: ubi natura loci minore munimento uirtutē non sum
mouet. Sic uir & uxor mētē exercebant: miraris si transit qnquēniū iter uxore tortam & uirgē occupatū.

CONTRouerSIA RVm

seuebat et nunc tyrannus: torq̄bant in cōspectu uiroz uxores: p̄nitebat m̄fes s̄cūditatis suæ. **HISPO**
NIS ROMANI inquit desiderabas liberos: ut sint q̄bus relinq̄s p̄rimonium. Ingrate ita tu hac salua hæ
 redem non habes: nullum tormenti genus omisit: oia membra laniata: oēs partes conuulsa: sunt: scilicet
 corpus flagellis: exustū: conuulsum tormentis: ignoscetis puto muliercula: si dixerō: falsa est. **HISPONIS**
CORNELII cōcitabat ille: nec ullis adhortatiōibus in tyrānicidium poterat ipelli. p̄sus cum uxore ui
 diffes: posses timēti ignoscere: assidue tormēta uariant: accendunt extincti ignes: tortor uocat: sub quo ma
 riti uxore p̄diderat: pacisci me tecū putabat: taceā: donas q̄nquēniū: qd̄ gloriaris: tanq̄ nō facilius sit occide
 re tyrānū q̄ sustinere: duplici beneficio uxoris suæ obligat: & cur nō est occisus: & qd̄ occidit: fastidit: sicut
 lem q̄ fecit. **IVNII GALLIONIS** instabat tyrānus: torq̄ illa pars etiā pōt subici in ignes: in illa parte iā exa
 ruit cruor: seca: uerba: oculos lancina: faciā ne uiro placeat matrix. **PAPYRII FABIANI**. Describā nunc
 ego cruciatus & miserā corporis patientiā inter tyrānica tormenta seuiētia: extincti sanguine resouebat
 ignes: hæc designebat torq̄ri aliq̄ndo: ut sapius posset exq̄lita uerba iā eculeum quicquid antiq̄ seuitia
 inuenerat: q̄quid & noua adiecerat: quid amplius dicā: tyrānus torq̄bat: & cum de tyrānicidio q̄reret. O
 nos scēlices q̄ nullis aucta puerp̄is fui: acuit hanc: fecit tyrānicidium silentio: certe tyrānicida cōuulsis lace
 ratisq̄ mēbris: nec adhuc nō sufficientibus dimissa est ex arce sed piecta: quid est q̄re uxore dimiseris: nū
 qd̄ p̄mittes onerosam sumptibus: & ut seculi mos est: & deterius luxu fluentē muliebri ambitā certami
 ne mutuo: inq̄ publica dāna priuatus isanit. Nunquid & gemmas ex alieno littore petitis lapillos & auge
 uestemq̄: nihil in matronæ tecturā nō cōcupiuit: si talis esset: facile illā corrupisset tyrānus: expecta. pōt pa
 rere: nō respōdet ad p̄positum: nec ad certum diē s̄cunditas sui iuris regē natura ē: nec ad leges humanas
 cōponit: mō p̄perat: mō uota p̄currit: mō lēta est & demorat. expecta: mō pariet: qd̄ dicis: nō pōt fieri: q̄
 re: quia torta est: iputat tibi q̄ publicata est: iputat tibi q̄ torta est: iputat tibi q̄ sterilis ē. **IVLII BASSI** aie
 bat tyrānus ure: cādē uentrem. **ARGENTARII** cādē uentrem: ne tyrānicidas pariat. **TRIARI**. Non ex
 formula natura respōdet: & neq̄ ad p̄scriptum casus obsequiū: sēp̄ expectari fortūa mauult q̄ regaliu
 bi offendit iprouisa segetū maturitas: aliubi serā magno s̄cnore morā redemit: licet lex dies finiat: natu
 ra nō recipit. Quid faciā: non agā gr̄as: q̄ idicauit uxori meæ: ne uotis in gr̄am: aiebat tyrānus indica: nul
 la tua culpa est: cādē: tacef. Igit̄ tacere tuum putas mirant: tuum esse tyrānicidium: an huius silentium
 expectasse: aliq̄ p̄longum tēpus maritum dīq̄ta laus est seruasse cum expectasset tanta sit: alia desiderium
 uiri attonitū in ardentē rogū se misisse: hæc nō cū uiro arsisset q̄ p̄ uiro arsit: alia p̄ icolumitate mariti uir
 caria morte decidit: credo hæc in tormētis opp̄ssam mortem amplius p̄ uiro p̄stitisse: siquid amplius ele
 gisset tyrannus. **MARCELLI**. Si tamen peccasset in partu: ignosci ei posset: nup̄erat enim isti occupato
 crudelior es et illo quē occidisti tyrāno: ille torfit & dimisit ad uirgē. **ALBVTII SILII**. Vicerat seuitiā patiē
 tia: deerat iam sanguis: supabat fides: aliq̄ndo piecta est: deferebat distortis manibus: emotis articulis: nō
 dum in sua mēbra artus audierāt. Vxorē tortor dimisit: ad partū igratus uocabat: q̄ in p̄mio nullā uxoris
 fecerat mentionem: res tuas tibi habere: iniicere debuit manum: & ipsam iter res suas trahere: nihil amplius
 p̄ri debes q̄ uxori: mihi crede maius fuit tyrannicidium pati q̄ facere. **PARS ALTERA: ARGENTA**
RII. Ego tamen torta sum: merito obiiceret nisi uidicasset. **FVLVII SPARSI** uobiscum iudex loquor:
 cōtrouerſia hæc regē facere primū si materia patit: nō accepi qd̄ & reddidi: aut accepi qdem sed non potui
 reddere: aut ista nouissima nō facere. Nō q̄squis nō reddidit beneficium igratus tenet: aiū æstimandus ē
 nō reddentis. **POLLIO ASINIVS** aiebat: nunq̄ tentandas esse q̄ones: primā manifesto detineri posse: qua
 negamus nos beneficium accepisse: perit tota cā: nisi in hoc uicit. Apparet. n. igratum esse q̄ ne fatef. quidē
 se accepisse beneficium. **GALLIO** n̄r putat: quotiens possit: hoc auferendum aduersario: quotiens nō pos
 sit cōcupiscendum: quotiens ne hoc quidem possit: trāseundū q̄ si donemus & possumus qd̄ facere. cōtro
 uersiā sed nolimus. Idē **Attico Vipsani apollodori** discipulo placuit. Hæc ille amplius quotiens nō potueri
 mus aiebat: an beneficium accepimus cōtrouerſiā facere: hoc mō faciamus: nō eē tā magnū q̄ ille dicat: si
 cut in criminibus facimus: quotiens negare nō possumus esse qd̄ crimē illud fatemur: sed leuiore p̄ena
 dignum q̄ accusator arguat. **LATRO** in hac cōtrouerſia nō dubitabat facere primā q̄onem: an beneficiū
 dederit: hoc in hæc diuisit: et si scisci de beneficio uiri nec idicasti: non est beneficiū scelus nō facere deinde
 nescisti quidem: non. n. tibi idicauit: nec meum magnū cōsiliū: uiribus quoq̄ animis: graue cōmisi mi
 liebri garrulitati q̄ id solum pōt tacere: qd̄ nescit. et si dedit beneficium: an recepit: occidi ubi torferat: dices me
 ratē mihi: tibi ultione reddidi plēissimā: p̄secutus sum nefariam hostem: illic occidi ubi torferat: dices me
 reip̄cā fecisse & reip̄cā tacuisti. Tutus sit qd̄ lege fecerit. Deide ultima æquitatis tractatio: an quod fecit
 facere debuerit: hoc diuisit in duo an iam certam sterilitatem uxori bonæ facere debuerit: an ne sterilis q̄
 dem p̄ certo sit. Noui declamatores posmos cū apollodoro q̄ rei beneficii fuit. & a pollione asinio defen
 sus damnatus massilia docuit. Et hanc q̄onem fecerunt in hanc controuerſiam: an iter uiros & uxores da
 ta beneficia ingrati lege teneant. non est beneficium sed officium facere qd̄ debeas: ut si filius p̄ri se dicat
 beneficium dare. Hanc q̄onem fecit & gallio n̄r. **BLANDVS** in ultima parte controuerſiæ qua de repe
 disputat q̄onem fecit: an quinquennium numerati debeat: expectata nece tyranni illud tempus non de
 re imputari: quasi sterili: quo m̄fes et editos partus abominatæ sunt: illud tempus iputat s̄ceminis in rep
 q̄ndo pariunt: non plus tyranno. Huic subiecit: an et si & aliis iputari tempus tyrannidis debet: huic non
 debeat. **LATRO** ex suo more has non q̄ones putabat: sed membra illius ultimæ partis ex æq̄tatis q̄tione
 pendentis: an sterilis quidē altius repetit: an uero q̄cunq̄ quinquenniū non pepit sterilis est: quid enim si
 uir alicuius abfuerit toto p̄cne quinquennio in peregrinatiōe: uiro iputabit: qd̄ si uir egrotauerit: quid si

maritus a uiro tortus inutilis in cōcubitu uxoris suæ iacuiſſet iputaturus fuit quinquennio q̄ris: q̄re nō pe-
perit: tyrānus erat: nemo cum parētibus suis q̄rebat q̄ natus eſſet: hic q̄ torta ē. hic q̄ maritus occupatus
tyrānicidio nō uacauit in uxoris uoluptates. **VTEO** aridus q̄dem declamator ſed prudēs diuiſor cōtro-
uerſarū: cōtra latronē ſentiebat. blādo accedebat. aliud eſſe. naiebat: q̄ itra quinquēniū nō potuit: nō utiq̄
ſterilis ē aliud q̄ itra quinquēniū nō peperit: nō ſtatim dimitti pōt ſterilitatis noīa: hic q̄rit de cōditiōe iu-
ris. illic de ſpe ſecunditatis. Sed blādum quoq̄ arguebat. aiebat. n. ſic fuiſſe q̄rendum: an tyrannidis tps ex-
cipi deberet: deinde ēt ſi nō in aliis an iter hos gradus ē. Sed ipe ſic i hanc partem q̄ſtionem diuidebat: an q̄-
cunq̄ quinquēniū nō peperit tanq̄ ſterilis dimitti poſſit. poſſet. n. accidere qd̄ athenienſibus in bello acci-
dit ut liberi & cōiuges in aliquo tutiore loco deponāt. iputabaſ hoc tps ſceminis quo uiros nō deſtituunt
ſed nō habent. Sic tyrannus nō uetuiſſet iſtā parere: quin iteremiſſet. & cum uehementer ipeuiſſet. & pro-
baſſet: nō oēs poſſe: dimitti ſi quinquēniū nō peperiffent. Tunc illo trāſit. Et hic poſſet & hęc ēt nunc nō
hoc q̄rebat: an deberet dimitti ſed an poſſit. & hoc cōtra latronem dicebat: quō iſtam q̄ſtionem putas in
ægratis tractationem cadere: cum qd̄ liceat q̄raſ: nō qd̄ oporteat. hęc. n. an hic poſſit p̄ illum iplo. nō poſ-
ſum ga tyrānidem nō cōperat. aliqd̄ tps imune a legibus miſerie faciunt. nō dico quia torta ē: quia tu ma-
xia in cogitatione occupatus nihil de liberis cogitaſti. **PASSIENVS** uir eloquentiſſimus atq̄ tps ſui pri-
mus orator hanc ſubtilitatem actiōis nō pbabat in latrone ſed aſſentiri dicebat. ideo q̄ſtiones p̄tractadæ
p̄ ſe eſſent. Si hęc mulier iuſti repudiū agereſ. nō gratia. ita nō quæriſ an legitime ſed an i grate dimiſſa ſit.
itaq̄ in æquitatis tractatiōe cadunt ēt q̄ iuris ſunt. Nam cum quæraſ: an potuerit: hęc dimitti ēt ſi licuit
apparet q̄ utiq̄ nō oportuit. ſiue licuit quidem. **ALBVTIVS FITACI** decentiſſime fecit. ſolebat. n. ſere in
aliq̄s figuras declamationem deſcribere: & prius egit iniuſti repudiū. deinde i grati i quibus putat eſſet: an
ullum beneficium uiro cōtulerit a quo tanq̄ iniq̄ dimiſſa. hic oēs q̄ſtiones ad ſterilitatem & æſtimatiōem
quinquēniū p̄tinētes libere tractauit. deinde tranſit in i grati accuſationem. **CAESTIVS** p̄ uiro itroduxit
colorem. Eo tpe uxor torta ē. nihil adhuc de tyrānicidio cogitabam. poſtea cogitaui. & hęc ipſa cogitandi
cā fuit. uxoris uitio utrunq̄ ſecutus ē: ut illa marito iſolentiam iputare nō poſſet. **LATRO** dixit. Si iā tum
de tyrānicidio cogitaſſem: uxori nō idicaſſem. **FABIANVS** philoſophus colorem magis bono uiro cōue-
niēte itroduxit: q̄ oratori calido. dixit. n. & cogitaſſe tyrānicidium & uxori indicaſſe. & illam tum quidē
feciffe qd̄ pbam ſceminā facere oportuit: nunc peccare qd̄ putet beneficium eē recte facere. hic color. illi &
i illa parte p̄fuiſſet ſi beneficium putas te dixiſſe. tyrānicidium nō pdidiſſe. ego prior dedi qui tibi tyrā-
nicidium credidi repudiū ex tuo quo uis liberorū cupiditatē quo ſemp uti tanq̄ uir eius debuiffet poſtea
magis tanq̄ tyrānicida. **L. VINITIVS**. Viniti frater fabiani colorem ualde pbabat & aiebat onerari uxore
uno mō poſſe: ſi nihil uacuum decretū ab illa maritus habuiſſet. Si dixerit inq̄t poſt tormenta ſe de tyrā-
nicidio cogitaſſe. tū tyrānicidiū uxori melius deberi meruit. ſi torta tyrānicidam fecit q̄ ſi tacuiſſet: Appa-
ret & aliqd̄ de tyrānicidio cogitatum de quo tyrānus nſq̄ eo ſuſpicatus eſt ut torqueret. dixerit cogitaſſe
qd̄ ſe de tyrānicidio ante tormenta ſed uxori nō idicaſſe. Augebat uxoris beneficium. Liberiſ enī potuit
ait tyrānicidiū iudicare quod illi cōmiſſum nō erat. Potuit. n. uxor ēt non idicante marito tam magni cō-
ſiliū molitionem deprēhēdere. At ſi hunc colorem fabiani ſequor: multā efficiā. Si olim de tyrānicidio co-
gitani honeſtior ſum uetus tyrānicida: & nō priuatis ſed publicis malis adultiōem ipulſus. Si cum cogi-
tarem nō cœlaui uxore: facilius p̄ſuadebo: me malū hodie maritū nō eē cū ſemp tā delatus fui. Ad ultimū
hoc cōſeq̄r: q̄ ſi qd̄ audierat: tacuit: nō beneficium ē: ſed fides hęc ē. **L. VINITIVS**. quo nemo cuius roma-
nus in agendis cauſis p̄ſentius habuit igenium: quod longa cogitatio illi præſtiterat prima itentio ai da-
bat. ex tempore cauſas agebat. ſed nō cōſiderabat hāc cōmédationem: ut ex tpe agere uideret. De hoc ele-
ganter dixit diuus auguſtus igenium innumerato habet. **HISPO ROMANVS** maligne & accuſatorie
nihil inq̄t ego iſti narraueram. iſta ut erat neceſſe aliqd̄ ex ſumptu. aliqd̄ ex nocturnis uigiliis ſuſpicata ē:
unde emanauerit ſermo ſcientis. Videtis quo ueniat tyrannus. nō ad amicum meū. non ad ſeruum: ſed ad
iſtam quæ nihil negociū habuiſſet ſi tacuiſſet. Tua enim cauſa tacuiſti. ſciebas te periturā ſi conſeſſa eēs ty-
rannicidium. **HYBREAS** dixit.

Incipit quintadecima controuerſia ſcliciffimæ.

Vidā luxuriāte filio luxuriare cœpit. filius accuſat patrē demētia. **PORTII LATRONIS** utriuſq̄
q̄ tamē cōpareſ luxuria: tu cōſumis patrimōiū priſ tui. ego accuſatoris mei. nauiga. milita. pegrina-
re. q̄re adoleſcēs. utere ſenex. Accuſator meus diuerſos & iter ſe cōtrarios affectus habet. cupit reū
damnari. crimē abſolui. **CAESTII PILI**. Potēſt nobis cōuenire: ſimiles ſumus. puta te patrē. dic qd̄ me uelis
facere. Si tam bona fide frugi es: & hoc imitor. Te ego imitor an tu me? Rogo uos ego prior cœpit. tu po-
ſterior luxuriaris. patrimōiū inq̄t cōputemus. ſed tu ſenex inq̄t hoc dixit luxuria tua ſerius cœpit. citius
deſinet. **ARELLII FVSCI PATRIS**. ſed tu inq̄t ſenex unde ſcis te nō futuz luxurioſum ſenē? oia a te ui-
tia: q̄ unguēto coma madet: tuū eſt. q̄ laxior uſq̄ in pedes tunica dimittit: tuū eſt: qd̄ eſt quod aliud a te ſe-
nex diſcūt: qd̄ porro? domus noſtra luxurioſos duos nō capit. indulgentius te abdicare nō potuit. Eodē mi-
hi licet ſimiles aīos meliore uita reficere. hoc nouiſſimū meū meritū eſt. Sed quod tibi p̄xime iputo: pro-
te ēt luxurioſus factus ſum. **FABIANVS**. Noli pecuniā cōcupiſcere: qd̄ tibi dicam? hęc eſt quæ auget di-
ſcordiā. Vrbes & terræ orbeſi bellū agitāt. humanū genus cognatū naturæ i fraudes & ſcelera mutua i-
ſtigat. hęc eſt quæ ſenex corrumpit. Quidā ſummū bonū dixerūt uoluptatē: & oia ad ſummū bonū retu-
lenū. nihil eſt mihi opus præcipiētibus. exēplum p̄poſui: q̄cqd̄ tu feceris me facere. nauigabo ſi nauigaris

militabo: si militaris nichilodie quid putes melius? Sed illud scipionū nō obiciēs: quod elegeris. BLANDI
obiicit luxuriā ppriā. & hoc dicit adolescens: Frugaliter uixi: q̄diu frugi prēm habuiante me deficiente
me corpus. BLANDI senex luxurians: respōdeo tibi adolescēs nauigauit ego iā ingt desisti nōdū: nō mi-
ror si desisti prior: prior coeperas. MENTONIS. Quod gaudiū accepisti uere luxuriam. POMPEII SYLO-
NIS. si modo emendatus est filius meus: solet enim ēē luxuria simulari suo q̄sq; ordine reus sit. Vis medu-
cere uxorem? si nouercā haberēs: iā abdicatus esses. VIBII GALLI. Cōuiuæ certe tui dicūt: bibamus: mo-
riendū est si itelligo hęc: nulla magis in domo dī q̄ mihī ostendi tibi lumina quæ in te nō uidebas: alliga
me dū te custodias. P. ASPERNATIS quia nihil pficiebā: obiurgabo. Volui illi uitā suā ostendere. IVNI
OTHONIS. Malam cām hērem si alium accusatorē haberē: aliā cām haberem: si te filiū nō haberem. IV-
NII GALLIONIS. Aliter a laudibz prīs accipiām: hic adolescens temperatissimū & lubricū tps sine infā-
mia trāsiiit: duxit uxore: filiū sustulit: ad ætatē pduxit. iā senex factus est: nisi qđ sibi bonum uidet luxu-
ria usq; eo se piecit ut accusem senex amās: senex ebrius: circūdatus fertis. & delibutus unguētis: & in peri-
tos annos se retro agēs: & ualidis in uoluptatibus q̄si iuuenis exultans nōne portentū est: luxuriosus ado-
lescens peccat: senex at luxuriosus insanit: ætates ihauriunt: uitia lasciuiunt. PAPYRI FABIANI. Nauem
in portu mergis: akter solito tpe labis: alter isolito: alter alieno: alter suo: alter seq; alter senectuti repugnat.
Non est luxuria: prēm uidere uelimus: non simulas ista sed facis: nec amantem imaginari sed amas: nec
ptatem adūbras: sed bibis: nec te decet dissipare bona: sed dissipas: nemo putat uitia q odit imitat: qs impa-
tor ob hoc ipse de prælio fugit: ut bene pugnet exercitus? qs ut ambitum cōprimeret: ipse honorē mer-
catus est? quis ut seditionem leniret: turbauit rēpu. Nō coerct uitia qui puocat. LATRO sic diuisit: an ob
hoc accusari p̄ possit. Hic illam uocalem q̄stionem posuit: quā solebat fastidiere seleutius: minime pri obij-
ci luxuriam nō magis: q̄ auaritiā: q̄ iracundiā. Nō uitia prīs accusari solere sed morbz: & si possit aliqd
pter dementia obijci pri: luxuria nō possit: alioqn filiis ingt abdicare pmittis: hic de suo consumit an si
ob hoc p̄ accusari pot a filio: hęc ultionum exprobratio. Si ebrietatem obijcere solet ebrius: si petulantia
iniuria dñatus. Etia si ob hoc accusari pot: et si a tali filio: an si ad castigandum filiū hoc cōsilio usus ē: dā-
nandus sit. Ait: nāadolescens: quolibet alio genere debuisti me obiurgare: qđ si adulteriū uidicare uellet
cōmittendo? Turpe est sic castigare uitia: ut imiteris. Deinde an cōsilio luxurie. Nō. n. concedit hoc filius:
aut iquit qre. Si cepisti sic emendare filiū: cū emendaueras nō definis. CAESTIVS PATER prīs aiebat si
mulationem significandæ magis q̄ psitēdæ: ita ingt illū simulasse si ēē nūc simulat: si definit simulare offe-
dit iam sibi nihil pdesse ea cōsilia: q̄si filius emendatus sit: emendatum at esse nō cōcessit: & assidue dixit
nihil magis seq iteruallum hoc luxuria: et uere intermissa uitia uehementius surgere. LATRO apte puta-
bat simulationem cōsitendam. Incipio ingt. nō tātū honestū senē sed prudentē defendere: siquid uiuium uide-
ri poterat efficio cōsiliū: qre potius significet q̄ dicat frugi esse. CLAUDVS hac figura declamat filiū &
p abdicato respondit. CAESTIVS aiebat adolescentis partē diligētius colorandā: facere illū rē nō improbam
nō ita pri nō remittere qđ a pre ipsi remissum sit. Idq; sic narrauit: ut suam quoq; luxuriā iputaret pri non
feueram fuisse disciplinam: nō bene institutæ domus legem q̄ posset adolescentis domum formare: & a ui-
tiis abducere: quoddam mō ingt ad luxuriā prīs unguento canis madentis & comefactorem senem rediit:
qui nulli minus luxuriosus sed paganus uidebat. Merito in adolescentibus oēm luxuriā uidicant: cito
definunt. Cū haberem luxuriā istiūs exemplum q̄ritis q̄ res mihī remedio fuerit: ætas illa q̄ faciebam ipu-
tabat: me nō discere. Hunc sensum ipse caestius sano genere dixit flauium alfium auditore suū qui eandē
rē lasciuius dixerat obiurgauit. FLAUIVS hoc mō dixit: cū desideria scripsisset: paulatin se ad frugali-
tatem reddisse & odio sibi uitiosum factum hoc fuit ingt: qre desinerem. Sentiebā ingt me senē fieri. CAE-
STIVS hoc aiebat dulcius qdem sed corrumpit & unam sniam. Incredibile est ingt cū iuuenis sit sensitse se
senem fieri: & noluisse uideri tādū luxuriātū: donec sentiret se senē fieri. FVSCVS ARELLIVS dixit: nō
accusaturus prēm sed ne defensurus sum: ne aliena cōsilia mea laudatio cōsiliū luxuriātem filiū æstum
emendo. Supuacuum in narratiōe hunc colozē habuit: subito furore colapsam pri mētē: meretricē defen-
dentē collo senis & parasitoꝝ circumfusam regē turpe fit cū rialibus rixas & ebrietati nocturnæ addidit
diē: putai initio & ego cōsiliū esse nō morbū. desinet luxuriari: desinet inq; si pp me coepit: pmanet in iu-
uenilibus uitis & turpius luxuriosus & diutius. qđ faciam? e suo more emendare prēm uolo: luxuriā
est. SYLO POMPEIVS. Patronū adolescenti dedit: qđ nō putabat in accusatoris psona latro faciendum:
ut aliqs p patronum accusaret prēm. RVFFVS VIBIVS . Adolescentis festiuum senem in honorem filiū
fui ebrius sit. In narratiōe hoc usus est colore: solum prem. iā mētē eius labentē laudare coepisse luxuriā:
dicerē esse foelicius si iis q sibi amare pmitterēt necessariū tātū hēre q̄tum acceptant obiurgarent: iterū q̄
si nō cōmemorent. Rusticū ingt iuuenē: pmatūra ingz feueritas nō est frugalitas sed tristitia. qđ tu senex
facies: nō creditis hęc illū dixisse q̄ uitato ēē obiurgare uult. luxurias. ARGENTARIVS hoc colore de-
clamauit. Duo luxuriant una in domo: alter iuuenis: alter senex: alter filius: alter pr: uterq; lucenti cultu p
publicum icedit: alter uobis ait hoc cōcessum ætate opus utor: & iuuenili lege fungor: id facio qđ p mens
fecit cum iuuenis esset: negabat: bona ergo ætate coepit simul primum hoc tyrociniū adolescentiæ: q̄si
debitum ac solemne persoluere. Reuertar ad bonos mores qui qualem causam habeat uideritis: faciat
etiam si non quod oportet fieri: at quod solet. Alter ait: scio me nouum ciuitatis miraculum: incedere lu-
xuriosum senē: sed hoc castigadi gēus cōmouet usum: ut emedare filiū: ipse peccare coepit casu autis uideret
& nō in domo luxuriosus nō eet: tres luxuriosi fuistis. A PARTE PATRIS GLICON SIRION dixit:
ingt... AGROTAS

Massiliensis longe liuidiorē sniam dixit q̄ ceteri grāci declamatores qui in hac controuersia tanq̄ riuales rogati sunt. Docebat autē Agrita pars iculta: & scire illū iter grācos nō fuisse sententiis fortibus: ut scires illam inter romanos fuisse. Sententia quā laudat hęc fuit.

DAMOS CAMBRVS

DIOCLES CHARISTIVS

HERMACOTAS rara senten-

tia dicebat sed arguta: & quā auditorē diligētē penitus afficeret: secus: negligentem trāscurreret. In hac cōtrouersia dixit

BARBARVS dixit uulgarem sensum

elegātius hoc cōposuit. **HISPO RO-**

fatis uulgariter

MANVS, placet uobis frugalitas mea q̄ p̄monii seruo: q̄ acquisiui: duxi uxore mature: semp dilexi, qd̄ ad oēm ne tutū fabulā p̄stiti. Illud affirmo: nihil tota uita frugalius feci. Rem ab oībus dictā celeberrime **SYRIACON VALLIVS**, dixit: Fili quādo uis desinamus.

Incipit cōtrouersia decimasexta.

Vidācū haberet formosam uxore p̄gre p̄fectus est in uicinā mulieris p̄grinus mercator cōmigravit illā appellauit de stupro adiecit p̄ces: negauit illa: decessit mercator: testamento hāredē oībus bonis reliquit formosam & adiecit elogiō: pudicā repperi, adit hāreditatē: redit maritus: accusata adulterii ex suspicionē. **PORTII LATRONIS**, Quāq̄ eo plāpsi iā mores sunt: ut nemo ad suspicanda adulteria nimium credulus uideri possit: tamen ego adeo lōge ab eo uitio iā patiētia egisti meā: ne quis in me aut nimia patiētia aut nimium stuporē arguat q̄ tā seueram q̄relam detuli. Nō accuso adulterā nisi diuitē factā: ex ea domo reā p̄traho in q̄ iā nihil meū est. cū ego tādū p̄grinatus sim: nullū piculū terra mariq̄ fugerī: plus ista intra unā uicinā q̄ ego toto mari q̄siuit: post tātos ipudicitiae q̄stus: si taceā possum cōfitendū: habeo in hac mea causa fuisse ut in accessione p̄monii p̄grinando cū uxore certarim. Illud iudici mihi tormentū est: q̄ uotata iudicio uero: ut multiplicatā dotē p̄dat, plus tamē ex quāstu hēt: plus habitura est: q̄ quantū dānate p̄dēdū est. Tātū mistā diues amator effudit: ut post p̄cenā quoq̄ expediat fuisse adulterā quā p̄ceperim uxori p̄ficiscens. Scio cetera quemadmodū adolescēs formosus diues ignotus in uicinā formosae & in absentia uiri nimium liberā mulieris cōmigrauerit quēadmodū assidua societate quotidianā p̄ diē & noctēq̄ libidinis exhaustis uiribus pierit iterrogare rumorē. Vos intelligo iudicē quid officii mei fuerit: poterā ego saluo pudore meo nihil de hāreditate suspicari: in q̄ etiā numen auctoris ab uxore dictus sum: ueni nihil aliud q̄ ut fortunā meā q̄rar, nā causam melius uos nostis. Tēpus est iudici & uxore marito credi: mulierē tā formosam amari potuisse, pudica forte sic amari ne sollicitaret potuit: neq̄ est quod dicat an meo isto arbitrio potū. Erratis uox iudex si nō maritū ad sollicitandā matronā putatis irritamētū: spem corrūpēdi quis faciliē quis amabilē sensum si tantū in formosa spari pōt q̄ntū placere pōt. Oēs formosae in se uniuersos populos cōuerterēt matronae q̄ esse aduersus sollicitantis lasciuia solet: p̄deat in tantum ornata q̄ntum ne imūda qdē sit: habeat comites eius aetatis q̄ ipudicas: si nihil aliud in uerecūdia amoz remouēdi sit fera in iaciēdis in terrā oculis aduersus officiosum salutatorē ihumana potius q̄ in uerecūda sit etiā in necessariā salutadi uicē multo rabore cōfusa: sic se in uerecūdiā pignori lōge alte in pudicitia est amorē q̄ uero in hac seruādā integritatis custodia nulla libido irrūpet: p̄dite mihi frōtē in oē leuociniū cōpositā paulo obcurius q̄ posita ueste unde exq̄site in oēs facetias sermone tātū nō ultro blādiētes ut q̄sq̄ uiderit nō metuat accedere: deinde miramini si cum tot argumentis in pudicitia p̄scripserit: cultu: incessu: sermōe: facie: aliq̄s rebus est q̄ incurreret retia adulterae: se nō subduceret iternūncium puto illud sollicitari se arripi & denudari iussit, flagella & uerbera & oē genus cruciatus poposcit, in plagas deterrimā mīcipii uix ibecillitatē muliebris manus cōtinuit quotiēs q̄ nō una re p̄grinaret q̄sta est: nemo sic negantem itez rogat. Cum ergo q̄sta est ap̄ quem indignata est abunde te in argumentū pudicitiae p̄futura putat: si stupz tantum negaueris qd̄ plerumq̄ etiā ipudicissima spe uberioris p̄mii de industria simulat q̄ndo de iniuria tua uiro scripsisti. & ne in occasionem similis iniuria sollicitudo tua pateret: maturiorē reditum rogasti, & q̄to decentius cōtumeliā penetratiū meoz uxoris epistola q̄ testamento sollicitatoris cognoscerē. Miserrimus oīs seculi maritus si cōrēta absentia mea etiā nūc iniuriā meā nescirem: si qd̄ fecerit tacere uoluisset totiens sollicitantem in istam faciem q̄ placere poterat cōuertisti nō oē ornamentū ueluticām talis iniuriā execrata es: qd̄ p̄ximum est a p̄mittente rogata stupz iacet. Inspicite adulteri censum ex eo ipune si qd̄ adulteris adidit si est aliqd̄ qd̄ nō erit. Quid sigillatim oīa p̄censeo: qcqd̄ ego nō emi in mūdo tibi miser ut maritus cū oī censu meo iter munera adulteri lateo. Sola mihi hāres esto. Quid ita habes inq̄: scripsit cās: quācūq̄ semel appellassem cum itez tum tertio appellassem nō corrupe. Onos nimium foelici & auro qd̄ aiūt seculo natos. Sic etiam q̄ ipudicas q̄runt: pudicas honorant, oīum bonoz meoz oīs pecuniae meae sola hāres esto: q̄a corrūpi nō potuit: q̄a tot sollicitationibus expugnari nō potuit, q̄a tam fideliter pudicitia custodiuit. Tace paulisp̄ nomen auctoris: nunqd̄ nō testamento uiri creditis: nullā esse in uxore suspicā ifamiā iter mutuū eius amorē: aut certe ita creditū iā moriturus tabellas occupare si uultis cum muneribus meis iponere elogiū ex testamento adulteri petēdū est. Sola hāres est: quis aliena: quāuis ignota tātū q̄a pudica: q̄a icorrupta est, qd̄ isti tā cēsorio adultero non mī est: nō soror? nō p̄pinqua? nulla? aut quā eaz pudica est? Idcirco sic tātis diuitiis p̄grinas urbes in honore pudicitiae icognitae p̄ambulāt? Illic ubi natus est: nulla pudica erat: at illic ubi negociatus? q̄n illa nō p̄stituta erat: uacuo testamento pudica hāres p̄ errorem q̄sta est: ego adulterā arguo quā in mīmonium recepi, qui cōis ex illa liberos p̄atus sum qui pudicā mī libētissime crederē. Adeo ne iā ad omnē patientiā seculi nos habet: ut aduersus p̄moniam uiri uxor alieno teste defendat? At Hercules aduersus externoz qdē opiniones speciosissimū patrociniū erat, ego uiro placeo. At ego si hoc in amorem scribēdi recipitis in conspectu uestro ita scri-

bam. Vxor mea hæres esto: qđ pegrinante me adamata est: qđ hæres ab adoleſcēte alieno ac libidinoſo relicta est: qđ tā iſamē hæreditatem adiit duobus uos testamentis in cōſilio mitto: utrum ſecuturi eſtis qđ ab alterutro abſoluif: an qđ damnaſ a uiro. Munus puditiæ fructus eſt pudicā credi: & aduerſus omnes illecebras atq; oīa delinamēta muliebribus īgeniis eſt ueluti ſolū firmamentū in nullā accediſſe fabulam: uos fortāſſe: nō in oīum æſtimationē occurrere: & horrenda multa deīde ac uaria daturus expimenta: ſcēma quæ damnum pudicitie qui uiſ eſt atq; curandus eſt eſſe ac uideri pudicam.

ANNEI SENECAE oratoris & rhetoris ſententiæ diuiſionis colorum controuerſiæ Liber Tertius finit. Incipit Quartus.

Nſtatis mihi quotidie de Albutio: nō ultra uos differā quīs nō audierā frēqnter: cū p totā annū quīges exiens: ut populo diceret: ad ſecretas exercitationes nō multi irrūpēt: quos tamē gſe ſuæ pœnitentiæ alius erat cū turbæ ſe cōmītibat: alius cū paucitatē cōmīpſerat: incipiebat. nſedens: & ſi qđo illūm pduxerat calor: exurgere audebat: illa itē pſtūa i decima matiōibus eius philoſophia ſine mō tūc: & ſine fine euagabat: raro totā cōtrouerſiam īplebat: non poſſes dicere diuiſionē eſſe nō poſſes declamationē: tanq̄ declamatiōi multum de erat: tanq̄ diuiſioni multū ſuperat: cum populo diceret: oēs uires ſuas aduocabat: & ideo nō deſinebat. Sæpe clamāte illo ter buccinauit: dū cupit in omni cōtrouerſia dicere: nō qđqđ debet dicit: ſed qđqđ pōt. Argumētabat moleſte magis q̄ ſubtiliter: argumēta: n. argumentis colligebat: & quaſi nihil eſſet ſatis firmū oēs pbatōnes pbatōnibus aliis confirmabat. Erat & illud in argumentatione uitū: qđ q̄ſtionem nō tanq̄ partem cōtrouerſiæ ſed tanq̄ cōtrouerſiā īplebat ſuā executionē p numeros ſuos īplenda non eſt: quidniſ ſed tanq̄ acceſſio: ſed tanq̄ ſumma. Nullū habile mēbꝝ eſt ſi corpori par eſt. Splendor oſonis q̄ntus nſcio an in ullo alio fuerit: nō lexis magna ſed phraſis: dicebat. n. citato effuſo curſu: ſed pparata & tēporalis illi facultas ut affirmabant qui ppius norāt: nō deerat: ſed putabat ipſe ſibi deeſſe ſnias quas optime POLLIO ASINIVS albas uiolabat: ſimplices aptæ: nihil occultū: nihil iſperatū aſſerentes duo tales & ſplēdide aſfectus efficaciter mouit. figurabat egregie: pparabat ſuſpicioſe. Nihil eſt tā iniquum q̄ manifeſta pparatio: apparet. n. ſub eſſe nſcio quid mali. Idq; moderatio eſt adhibenda ut illa ſit pparatio nō conſeſſio: locum beate īplebat: non poſſes de uitio ſermonis latini q̄ri cum illum audires tantum oſonis cultæ fluebat nūq̄ ſe torſit quō diceret: ſufficiebat. nulli īquantum uoluerat explicandi uiſ: itaq; ipſe dicere ſolebat cum uellet oſtendere nō hæſitare ſe in electione uerbꝝ: cū præ manibus accupauere uerba ambiūt: in aq̄litate in illo mirari nō licebat: ſplendidiffimus erat. Idē res dicebat oīum ſordidiſſimas. acetū & puleiū & laternas philorotem. ſpōgias nihil putabat eē: qđ dici in declamatiōe nō poſſet. Erat autē illa cā: timebat ne ſcholasticus uidereſ: dū alteꝝ uitū euitabat: icidebat in alteꝝ. his admiſſis ſordibus nō defendi ſed īgnari. & hoc aq̄le oīum eſt: ut uitia ſua excuſare malit q̄ effugere. ALBVTIVS enī nō quō uidereſ nihil detrahebat ex ſu: puacuo ſtrepitū: hæc ſordida uerba ad patrociniū aliꝝ afferebat: hoc illi accidebat īconſtātia iudicii: quē pxime dicentē cōmode audierat imitari uolebat. Memini oībus illū rebus omiſſis ap̄ Fabianum philoſophū tāto iuniore q̄ ipſe erat cū cōdiſcipulis ſedere. memini admiratiōe hermeotæ ſtupentē admiratiōem eius aſceſcere: nulli ſiducia īgenii ſui & ideo aſſidua mutatio. Itaq; dū genera diſcēdi trāſſert: & exilis eē uult nudiq; rebus hære: mō horridus & ualēs potiꝝ cultus: mō breuis & cōcinus: mō nimis ſe deprimit īgenio ſuo illuſit: & lōge deterius ſenex dixit: ætas ei nō pderat: dū ſemp ſtudiū eius eēt nouū: idiotis mos eſt iter oratorias uirtutes reſponere quæ raro pcedunt: magno. n. tēpamento opus eſt: & occaſiōe quadā ac uirtute uſus eſt. Sæpe illi bene ceſſit: ſæpe decedit: nec tamē miꝝ eſt ſi difficulter apprehendit uitio tā uici na uirtus. Hoc nemo pſtitit unq̄ GALLIONE nro decentius. Iā adoleſcentulus cū declamaret apte & conueniēter & decēter hoc genere utebat. Raro Albutio reſpōdebat fortuna. ſemp optimo quīs pœnituiſſet audire libebat. audiret triftis ſollicitus declamator & q de ditione ſua timeret etiā cū dixiſſet uſq; eo nullū tēpus ſecurꝝ erat. hæc illū ſollicitudo fugauit a foro: & tamē unius figuræ crudelis euentus. Nā illi quodā iudicio centūuiri cū dicereſ iuriſiurādi cōditio aliq̄ndo facta ab aduerſario induxit eiꝝ modi figurā q̄ illi oīa crimina irrogaret. & placet inq̄ tibi rē iuriſiurādo tranſigi iura. ſed ego iuriſiurandū dabo: lura p patris cineres qui cōditi ſunt. lura p patris memoriā. & executus eſt locū. quo pfecto ſurrexit. LARRVNTIVS ex diuerſo & ait. Accipimus cōditionē: iurauit: clamabat Albutius: nō detuli cōditionē: ſchema dixi. Arruntius iſtabat. Centūuiri rebus iā ultimis: ne ſchemata de regꝝ natura tollant. Arruntius aiebat tollant: poterimus ſine illis uiuere. Sūma rei hæc ſumma Centūuiri dixerūt: dare ipſos ſecūdū aduerſa. iū albuti ſi uiraret ille. Albutius nō tulit hanc cōtumeliā: ſed iratus calūniā ſibi ipſoſuit: nunq̄ amplius in foro dixerat. n. homo ſummæ pbitatis qui nec facere nec pati ſciret: habeo quare hi reges me domi audiāt. In foro cū uolo dico qđ diu uolo. & quīs nō fateret delirabat illū in declamationibus q̄ ſchemata ſine piculo dicebantur nec in ſcholas. CAESTIL mordaciſſimi hoīs cū in quadā cōtrouerſia dixiſſet Albutius: quare calix ſi cecidit frangit. ſpōgia ſi cecidit nō frangit. Aiebat Caſtius. Ite ad illū cras: declamabit uobis: qre turdi uolent curcubitæ nō uolēt. Cū dixiſſet Albutius in illo fratre qui fratrē parricidii dānatū ex armata naue dimiſit ipſoſuit fratrē in culleū ligneū. Caſtius eandē diſturus ſic expoſuit cōtrouerſiam. Quidā fratrē domi aſtre dānatū nouerca accuſante cū accepiſſet ad ſupplicii impoſuit in culleū: ingēs riſus oīum: ſed nec illi bene ceſſit declamatio. paucas. n. reſ bonas dixit: ſed cū ſcholasticis dixit: ut laudareſ: nemo inquit ipſonere hos in culleū ligneū ut perueniant nſcio quo terræ ubi calices frangunt. ſpōgiæ nō frangunt. Ideo quæ uelitis ſententias potiꝝ audire q̄ iocos. audire ſententias in hac cōtrouerſia dictas.

Incipit controuerſia decimaſeptima ſcēliciſſime.

Ortūa qdam uxore ex qua duos filios habebat, duxit aliā. **Altey** ex adoleſcētibus domi parricidii dñatū tradidit fratri puniēdū, ille exarmato nauigio ipſi ſuit. delatus adoleſcēs ad piratas archipi-
rata factus eſt, poſtea pater peregre pfectus captus eſt ab eo, & remiſſus i patriam abdicatū illū. **AL-**
BVTII SYLLII, De fratre nec iudicare audeo nec loqui. Vno noſe gratias ago & gratulor q patrem ſeruare
potuit mori iuſſus tāta tēpeſtate confuſus neq̄ aſtimare qd̄ neq̄ diſpicere potui, plura timui crimina pa-
ter fortuna torquente q̄ quā uideris ipſe noſſe idicabo ſolūtū mihi fratrem tradideris an alligatū neſcio,
quātū ad meū ſtuporē attinet: ēt fugere potuit: nec ſatis meminērā tale miniſteriu an poenā eſſe uoluiffes.
Vidētā an parricidiū i ſui fratré culleo iubēs, nō poſſum pater nō ignoſcis: an nō credis? ego cōtendo nec
re qdem poſſe. Siq̄s tibi dixiſſet tyrānus uenit, tuis manibus filiū inſue: in hoc opere potes oculis tuis, po-
res manibus uti: potes audire icluſi filii gemitū: ſi potes timeo ne inocētem dānaueris, ſi non potes qd̄ fra-
ter i fratré non poſſet? patrem teſtem dedit: qd̄ icuſas q̄ ipunitatem fratri dederim? in quo facto conſiliū
meū uictū ſit a me frater ut uiueret nō ipetrauit, ut fugeret non ipetrauit, nihil aliud ipetrauit q̄ ut aliter q̄
in culleo moreretur, cauſam malam habeo: ut iter fratres: ubi ſpes? i gubernaculo nulla eſt: in remigio nō
eſt. Hāc eſt i comite: nemo repertus eſt naufragii comes: i uelo? i arte? oīa pāne iſtrumenta circūciſa ſunt
adminiculum in ſpe nullum eſt: patri ſum excuſandus? at fratri: de filio tuo hoc reſpondeo qd̄ iū i primo
ſolo morari licet: cuius eſt proiectus i mare: qd̄ poſt exiliū & naufragium uel facit uel patitur ab oī ſoe-
dere uitæ communis abſtractus poenāq̄ eius pars non eſt: neq̄tiā opus eſt: ſed aliis quārentibus te ipſum
teſtem dabo nō eſſe piratā. Ego illi terrā, ego lucis cōſpectū: ego ēt mortis humāe facultatem abſtulī, ſor-
tuna ipſa quā emiſerit eius eſt, nihil tamen illi prāter mare relinq̄tur. Moriendū eſt mihi: p̄ iuſſit: neq̄
ego te depcor: ne moriar: nec tibi licet nō facere qd̄ iuſſus eſ. hīc patrem iratū & fratrem moritūq̄: arbi-
triū pietati tuæ neceſſarium ſuſcipe. Sanguinem meum patri refer, culleū mihi remitte: uolo mori: ſed pu-
ra manu tuā hoc tuā pietatis munus ad iſeros pferam, licuiſſe mihi per fratrem aliquē q̄ parricide mo-
ri. **ASINII POLLIONIS**, Aequas mihi p̄bete aures: dabo uobis ēt dānatū abſoluēdū, uiuit iquit frater,
nō credo: ſeruauit inq̄t me: feciſti ut crederem. Hāc eſt ſumma reḡ geſtarum. In ea domo i qua facile par-
ricidium creditū ē ego fratré occidere non potui: fratre p̄rem. Quid mihi cum iſta tabula? ſemel mori
uolo. **Q. ATERII**, Emicabant denſis undiq̄ nubibus fulmina & terribili fragore horridæ tempeſtates ab-
ſconderant diem: iſbres undiq̄ & oīa procellis ſeuientia, expeſtat inq̄t parricidam mare: itumuerat ſubitis
tēpeſtatibus mare: iuſtis quoq̄ nauigiis horrēdū fateor: fateor dixi fratré tibi ſi inocens ē: fortuna cōmen-
do fragmentum iſcēlix ēt nauigaturus omen. Quod ſiq̄s gubernator uidiffet uitem ſuum abſtuliffet: nau-
fragus e littore emittit. **MARCELLI ESERNINI**, Habes inq̄ frater ſi inocens es nauigiū, ſi nocens cul-
leum: nō feci parricidium: & q̄ facillime erramus hoīes: factum putauī deliberatū an patrem patri fratré
inq̄t **TVRRINVS** in domo parricidium faciēs iuenire ēt locum a naufragis nauigiū. **ARGENTARII**
qd̄ iuſſeras factū eſt: periit frater. Viuit inq̄t: & me dimiſit: bono argumento p̄batur uiuere. Vtraq̄ ad
cælum manus ſuſtulit. Si mihi unq̄ ip̄ie cogitaui patrem meum ēt dānatus diſigo, ſi imortales ueḡ iu-
dices adēſſe ſi alter ſentiret iſcēlicia ſibi ip̄ecatus eſt maria: ſic nauē ſuā rexit. **BLANDI**, Latebat in littore
nauigium qd̄ ēt integrum & iſcēliciter uexaret. Credam parricida non ſit. O mihi non ferrum ſentienti
cum animo pariter excidit: torpent manus, & neſcio qua perturbatione tenebræ ſtupentibus offundunt
oculis. Intellexi qd̄ difficile eſſet parricidium facere: ēt quod iſperaret pater. Ita mihi quā ſola miſeros in do-
mo noſtra reſpiciſ fortuna ſuccurras, ita mihi contingat aut honeſte dicere aut mori. ita ex domo noſtra
ego ſim ultimus reus ut ille iurabat: meliorem ſe nouercam habuiſſe q̄ fratrem. **CORNELII HISPANI**,
fateor uolui occidere, ſed tunc intellexi qd̄ difficile eſſet parricidium, ego inquit occidere patrem uolui, ne
nunc quidem poſſum: pater noſter nauigauit ſereno die, tranquillo mari? auſpicato itinere: integra nauis
quid hoc eſt? nauigauit dānatus ſcēlicius q̄ qui dānauerit. Vade inq̄t: patrem te habere mihi nō licuit,
habebō patrocinū, reuertere. Magnum pietatis argumentum: filio carus pater ēt poſt ſupplicium, utrum
uobis uidet inocentiam apud piratas didiciſſe. **ARCELLII FVSCI PATRIS**, Potuit patrem occidere: &
quem teſtē timebat abdicatus a patre: quo me conſeram in mare? non poſſum: iratos habeo piratas, cum
traditus eſt mihi pater iſperatumq̄ ut ſumerē ſuppliciu: ſi qua eſt fides tentari me putauī: an poſſem parricidii
facere. **PORTII LATRONIS**, Perieras pater niſi in parricidam icidiſſes. **TRIARII**, In naufragio na-
uigabat: parum eſt quod nō occidit patrē: imo ēt iſtegra naue dimiſit patrem reſolutis compagibus iſcēlix
omen nauigatiōis, inſue me culleo: certe ſentiam maria, non ea uidebo. Scio quoq̄ uela nunc ſecerūt ſinus
& armatas claſſes naufraga p̄ceſſerat ratis: ſciſet nauigare q̄ ſeruaturus eſſet patrem ēt pirata dicitur, iteget
ſaſto crimine mala audit. **CAESTII PII**, Erat nauigium: imo fuerat: ſed adhuc crudelis & pertinax nouer-
ca poſt oīa deuicta nihilominus ſauit: maria iam geſcunt, prādones iam miſerent: irati iam parant. Iba-
mus prāter ſepulchrum matris, ille mortā timēs ego ſcelus expeſta te uideā, fortuna nobis obiciet ſcelus,
iacebat nauigium puetus & attritū ſalo uix unius capax animā. Veni ad uos uictoriā pulchram petiturus
ut probē me parricidā. Non occidiſti inq̄t fratrem nouerca: audiui iucundiſſima uoce: fateor me periturā,
occidi fratrem: tuus ſum pater: ſi hoc p̄beſ impoſui in exarmatā nauē: nō eſt occidere. Nouerca qdem nū-
q̄ ſatis priuignus occiditur. Multas reḡ natura mortis uias aperuit: & multis itineribus ſata docuerunt: &
hāc eſt cōditio miſerrima humani generis: q̄ naſcimur eodem modo: multis morimur: laqueus: gladius:
prāceps locus: uenenum: naufragium: mille aliæ mortes inſidiant huic miſerrimæ animæ, & hoc occide-
re uocat ſed diutius. Siq̄s nūc ſtat in turba & hoc dicit: huic qd̄ pareat: q̄ fratrem ſuum occidit: & occidiſ-
ſe ſe probat? Componis in domo par ut alter ſcelere ſit parricida, alter miniſterio. Impoſitus eſt in nauem

frater: qualē nauē scitis nihil esse periculosius: q̄ etiā instructa nauigia parua materia se iungit fata. Quod si uero nō redētibus cōmittatur: illa anima nō uelis: non gubernaculo defendit: exarmata nauis & utroq; patens latere: imponit miser in naufragium nauigio per se pessum ituro pondus insuit. Ecce nauem diuinitas armat: subito uisa sunt uela: subito nauis cōperit & regere se & attollere. Magnū est præsidiū in periculis innocentia. Sæuū mare inuoluit: procellæ spumante impetu latera nauigii urgent: pulsas undiq; nauis periculis: innocentia tamen tuta est. O maria iustiora iudiciis. O mitiores procellæ patre quā effecistis animā. Nec hoc tantū diuinitus gestū est q̄ puenit tutus in portus. excipit classe prædonum. habeat pater mentē nauigandī: capiet iudex ut illum pōniteat sentētiæ suæ. Dānare me nouerca parricidii potuit: parricidā facere nec dānando q̄dem potuit. Cognosce innocentiam meā in mari: quā domi noluisti cōplexu oculis. p̄secutus est sic p̄rem parricidā dimisit. **IVNII GALLIONIS.** Multa nō agnosco. frater domi dānatus est: ego in publico: illi obiectū est q̄ parricidū fecerat: mihi q̄ non fecerim ille negabat: nouo patrociniō utendū est: fratrē occidi in ea domo in qua parricidā dānat: hæc innocentia est. Video uos inuitos audire hoc genus defensionis: malo itaq; uobis innocentē probari q̄ patri fratrē nō occidi: nō potui fratrē occidere: idem timuimus: idem doluimus: idem fleuimus: eundem patrē habuimus: eundē matrē: eandē nouercam: mitioris natura pectoris sum: mollioris animi. Non idem omnibus mortalibus natura tribuit ingenium: animus meus durior est: illius clemētiō: apud piratas quoq; inuenitur qui non possit occidere: reputas me dicturū ne alius occideret. Si mater nostra uiueret: puto illi tradidisset: quod primū fuit mihi tradidit: utq; uobis uideat per manus patris puniri filiū uoluisset: an allegare priuignū: pudet me patrocini mei. Timeo ne cum cōperō narrare quid fecerim: dicatis certe negabas te posse hominem occidere. **MVSAE.** Traditus est frater puniendus mihi potissimū: quo istud propositū pater feceris apud pluresq; disputationem habet. Ego siqd mitius illo tēpore uoluisti: non intellexi. imposui multū recusantē & in suoculleo postulantē: obiciis mihi molliorē animū. mitior est plus q̄ debet: alius seuior est q̄ necesse est: mediis alius affectibus inter utrūq; positus: totus in sua potestate est. Quidam & accusare & dānare possunt & occidere: quidam tam mites sunt: ut nō possint in caput ne testimonium quidem dicere. Non possum hominem occidere: hoc uitū & apud piratas inuenitur. Alii uiuere sine reip̄a administratione non possunt: aliis in priuato latere & extra omnem inuidiam secessisse præcipua tranquillitas est: aliis non potest plauderi ut matrimonio obligent: aliis ut careant. Sunt qui castra timent: sunt qui cicatricibus suis gaudere. In tanta morum uarietate uidete quātulum sit quod excusē: non ambitioni: non inertiae ueniam peto: mihi sericors sum: non possum occidere hominē. gratulare pater naturæ meæ: nunq̄ eiusmodi filius parricidū facit: hoc uitium a te traxisse uideor: an non putas misericordem qui quē dānauit fratri puniendū dedit? Cēturio luculli Mithridatē nō potuit occidere. dextera simul ac mēte languit: ph bone Iuppiter Mithridatē q̄ non parricidā. **POMPEII SYLONIS.** Gaude pater neuter filius tuus parricidū fecit: dimisi nō portum naufragum. Vis pater scire accusator nocentior sit an reus? Coniice in alterā nauē nouercā illa faciat uotum præcetur si neminem innocentem accusauit: si priuignū imerentem nō oppressit. in eos piratas icidat qui nesciant captos dimittere. **ALTERA PARS MVSAE.** parricidā meus in mari regnat: **SEPVLLII BASSI.** Negandum parricidā fuisse quē scis parricidā fuisse. **CAVII SABINI.** Facinus idignum parricidā dānatus post poenā potuit dicere patri suo more. **DIVISIO.** LATRO in has quæstiones diuisit. An licuit illi quod iubebat pater facere. Nō licet inq; fratrē necare: ille dānatus erat nō enī iudicio publico ceciderat: ignosce: diligentior sum: cū uideā hominē tā facile dānari. Timeo ne qs me parricidii postulet: facile est si dicenda sit domi causa: etiā nocēs absolutionē spare potero. in foro qd respondebo: occidi fratrem parricidā me quoq; uocant q̄ nō affui reo. sic licuit an debuerit nocens est iste. sed mihi frater est: naturæ iura sacra sunt: quid de me iudicaturus est si fecero: puto difficulter postea in me parricidū credes: etiam si debuit parere patri: an ignoscēdū sit illi si nō potuit. Fatebor inq; quod forte offensus sit: patri parere uolui: fratrem occidere non potui: abortæ sunt subito tenebræ. dirigit aius: sublapsum est intercepto spiritu corpus: nō possum fratrē occidere: pone hoc loco piratā: nō poterat qdam occidere hominem tantum non possunt: quorū dā aduersus hostis deficit manus fratris quoq; ueneficiū nō est tam magnū pater q̄ magnū putas. Nō ille te uoluit occidere sed non potuit. Nouissimas illas partes fecit: quis nō occiderit: si tamē potuit dānatū: an abdicari non debeat: dicit enim pater: si nō poteras: negasses: & misisses ad me non posse te. Hoc loco latro dixit rē ualde laudatā. dixisses iquit te non posse. ita ut nesciebas: putasti me posse occidere? quid ergo sic loquēbaris tam unum parricidii condēnasses: deinde puniuerit fratrē: hæc descriptio supplicii quod dixit grauius etiā culleo fuisse: & adiecit hoc diē illū poenas dare iter barbaros icelolum pro quos necesse est illis patrē populari capere: sed ne per illos quidem necesse est parricidium facere. Hæc diuisione usi sunt qbus placuit & illius causam defendere: iter quos & **GEMINVS VARVS** fuit qui aiebat adolescentem optimam causam habere: si non occidit fratrem ēt nocentē: meliore tamē si nō occidit innocentē. Partitā autē materiā facit erga has quæstiones **Geminus** & quibus idē placuit. An abdicari non debuit etiā si nocētē fratrē nō occidit: hic dicit: nō licuit: nō debui: nō potui. An innocentē nō occiderit. Bel lam rem **Geminus** hoc loco dixit cū cōpisset per omnis numeros fratrē tanq̄ reum defendere. Dicit inquit aliquis tamē sero defendit. nō potui citius: hodie primū res in forum delata est. Nouissime: an etiam innocentem satis punierit. De colore inter maximos & oratores & declamatores disputatū est: utrum ne aliquis deberet dici in nouercam an non. **P. D. SENES ET ALBVTIVS** & præter oratores magna horum rhetorū manus in hanc partē transuerat: & qui in nouercam inueherent fuerunt: & illi qui non qdem palam dicerent: sed per suspitiones & figuras: quā rē non probabat **PASSIENVS** & aiebat: minus uerecun-

Soleo dicere uobis Cæcium latinorum uerborum inopia hominem græcum laborasse: sensibus abundasse. Item quotiens aliquid describere ausus est: totiens substituit: utiq; cum se ad imitationem magni alicuius genii direxerat sicut in hac controuersia fecit. Nam in narratione cum fratrem traditum sibi describeret: placuit sibi in hac explicatione una & in scælici. Nox erat concubia & omanino iudæ, canentia syderibus muta erant. MONTANVS SILVIVS qui comis fuit; quiq; egregius poeta aiebat illū imitari uoluissē

Virgilii descriptionē. Nox erat & terras aīalia fessa p̄ oēs. Alitū pecudūq; genus sopor altus habebat. At Virgilii imitationē bene cessisse q̄ illos optios uersus Varronis expressisset in melius.

Desierāt latrare canes. urbesq; silebāt. Oīa noctis erāt placida composita q̄re. Solebat Ouidius de iis uersibus dicere: potuisse fieri longe meliores: si secūdi uersus ultia pars abscideret. & sic desineret: oīa noctis erant. Varro quem uoluit sensum optime explicuit. Ouidius in illius uersu suum sensum inuenit: aliud. n. intercisus uersus significaturus est: aliud totus significat.

Incipit controuersia decima octaua. De moribus fit actio:

Opiliū priciū reū Cī defendit: absolutus ē: proscriptum Ciceronem ab Antonio missus occidit. Popilius: & caput eius ad Antonium retulit: accusat de moribus. BASSI SEPVLII. Si accusasset Cī. Popiliū uiueret: occidit Cī. popilius. Puto iā creditis occisum ab istopatrē ut uno ictu pereat. tūc dabo pro Cicerone: si liceat pacisci. GABII SABINI qd̄ unū potuimus efficimus: ut ueniret tempus quo popilius Cī. defenderet: populi potes inq̄ Cī. occidit: potes uel patrē. PORTII LATRONIS. Profectus occisus Cī. debebat incipere a p̄re. Antonioq; me iussit: nō pudet te populi. Imperator te tuus credidit posse parridium facere: abscidit caput: amputauit manū: efficit ut minimū in illo eēt crimē: q̄ Cī. occidit. Facinus idignū: foelicissime licet cedat actio: id solum efficiemus: ut q̄ occidit Cī. tantū erubescat. Proh dii boni occisum Cī. & caput eius humerotenus recisum. ALBVTII SYLLI. Cade ceruices tanti uiri. & humerotenus amputa caput: idem nunc. & nega te parricidam. hoc unū tātū foeliciter fecisti: q̄ ante occidis patrē q̄ ciceronē. Facilius pro priciā iud. mouit q̄ pro se cliētē. Ad uos hoc p̄oni exēplo p̄inet. Nullos magis odit popilius q̄ qbus plurimum debet. Vbiq; estis iudi. q̄ in istum reum federatis & qd̄ poenitet ab soluisse. ARGENTARIUS. Popilius est. i. gratus est. a deo dicere parricidā: sensu q̄ defendit. respice: hic sub Cicerone sedisti: respice rostra: hic supra Ciceronē stetit. Quātū eloq̄ntia tua Cī. potuit: popilius de moribus reus ē: abscidit ceruices loq̄ntis: hāc est absoluti clientis post longū tēpus saluatio. Parce iam q̄so populi. Nihil tibi nisi occidendū Cī. mādaui: duo fecit priciā: quōq; alterq; audistis: alterq; uidistis. CAESTII PILI. Si dixero ifamīs adolecētia turpis est: ifamīs pueritia turpis ē: respōdebit iā ista Cī. defendit. Nō pudet populi accusator tuus uiuit. qd̄ tam cōmūe q̄ spūs uiuis: terra mortuis: mare fluctuatibus: litus eiectis: Parricida sic ēt tū perisses. FVLVII SPARSI. Non credidisset popiliū fecisse antonius: nisi in mentem illi uenisset: illum & parricidium fecisse. facinus idignū a me defendit. Cī. cum popiliū Cī. cero defenderit. MENTONIS. Non magis q̄q̄ alius occidere Ciceronem potuit p̄ter popiliū: q̄ nemo popiliū p̄ter ciceronem defendere. parricidā quem uiuus negarit cicerō: occisus ostendit: fortunā ciceronis. Antonius illum proscriptit q̄ accusatus est. popilius occidit q̄ defensus est. Si damnatus esses carnifex: te culleo totū iussisset. Video qd̄ respondeat. Non credet antonius occisum ciceronem a popilio. mihi ei signū attulerit. TRIARI. Præsta Ciceroni qd̄ p̄ping Catilinæ. qd̄ amici Verri p̄stiterunt. Proscriptum transi. ne a mortuo qdem manus abstinet: laceret occisum. Populi hoc parricidiū tertiū tuum ē. POMPEII SYLONIS. Nunq̄d magis exonerare te possis: p̄sta Ciceroni qd̄ antonius. CORNELII HISPANI dicant tonio: ego istud scelus facere possum & patrē occidi. Securi autem amici Ciceronis postq̄ ad illum popilius missus est. ARELLII FVSCI PATRIS. Potuisti Ciceronem occidere. At q̄ bene psualerat nobis Cicerō: parricidium te facere non posse: occidisti tu. Ciceronem loq̄ntem. nunq̄d inq̄t & aliq̄s ex tuis uenerat idex: an nemo Ciceroni timendus q̄ cum populo uenit. Q. ATERII. qmō in italiā humeris relatus est nunc sic a populo refert p̄posito in rostris capite ciceronis cum unius moctu oīa tenerent: gemitus tamē populi liber fuit. IULII BASSI. Proscriptus inq̄t erat Cicerō: pater certe tuus. p̄scriptus non fuit BLANDII. Dii manes populi leni patris & iultæ Cicerō te p̄sequunt aīa: ut quem negasti parricidā sentias. CAPITONIS. Deduxi ad uos reum oīum quos terra sustinet nocentissimum i. gratum: ipium p̄cussorem. bis parricidā: nec tamē tēo p̄oni uiderit: ne a popilio qdem post beneficium occidit: nec damnationē qdem despero. Non. n. a Cicerone non defendit. timeo ne causā non satisficiam. Maior causa est: occisum a popilio Ciceronem q̄ri: q̄ fuit aliq̄do p̄bare non occisum patrē. Ciceronem q̄q̄ potuit occidere. q̄ audiuit. Miturnensis palus exulem Maurium non hausit. Ciber ēt in carcere uidit i. perantem. p̄tor iter a cōspectu exulis flexit. Qui in crepidie uiderat Mariū: in sella figurauit. Non possumus de popilio q̄ri. eodem loco patronum habuit quo patrē. Pompeius terræ marisq; domitor Hortensii se clientem libenter confessus est. Hortensius bona p̄peii nō pompeium defenderat. Romulus hōc moeniū conditor & sacras cælo parēs non tantā urbem fecit q̄ntam Cicerō seruauit Metellus in Vestæ æde extitit i. cendium. Cicerō Romæ gloriæ. Hānibale Scipio. Pyrrho Fabritius: Antiocho alter scipio. Persæ paulus. Sparthaco Crassus. Sertorio & Mithridate Pompeius nemo hostis catilina p̄pius accessit. fert appensum conto caput: & defluente sanguine hunc ipsum inq̄nat locum in quo pro popilio dixerat. BVTEONIS. Quanta fuit eloq̄ntiæ: p̄bauit ab eo non occisum patrē: a quo occidi poterat ēt Cī. MARYLLII. Si inimicus essem patrōnis: optarem ut reus absolueret. Turpe iudiciū in ea ciuitate Ciceronem non defendi: in qua defendi ēt potuit popilius. Popiliū pauci ex historicis tradiderunt i. terfectorem ciceronis: sed ii quoq; parricidā reum a Cicerone defensum. Sed in priuato iudicio declamatoribus placuit: parricidii reum fuisse. Sicanus eum accusant tanq̄ defendi non posset: cum adeo possit absolui: ut ne accusari quidem potuerit. LATRONI non placebat illum sic accusari quomodo quidam accusauerunt. Obiicio tibi q̄ occidisti hōminem: q̄ ciuem. q̄ senatorem. q̄ consularem. q̄ Ciceronem. q̄ patronum tuum. Hanc enim rationē non

aggaurari indignationē sed fatigari. Itatū illo ueniendum est ad quod properat auditor. Nam in relijs adeo bonā cām hēt Popilius: ut detractio eorū p̄onū occidit: nihil negotij habiturus sis: & p̄ocinū eius ē ciuī
 his belli necessitas itaq; nolo pillos reū gradus ducere: quos pōt tutius euadere. licuit nī bello & ciuē & se
 natorē & cōsularē occidere: nec ī hoc crimē ē q; Ciceronē sed q; p̄onū. LATRO accusauit illum de mori
 bus: primū q; sic uixisset ut cām p̄icidii diceret: deinde q; p̄onū suū occidisset: & fecit has qōnes: an posset
 eo noie accusari absolutus ē. Siq; inq; hodie uolet me p̄icidii postulare nō poterit: quō qd. crimen obici
 nō pōt. puniri pōt: an ī bello ciuili acta obici nō possint: honeste dixit cū hūc locū tractaret. VARIVS GE
 MINVS. Si illa inq; tpa ī crimen uocas: dicis nō de hoīs sed de rep. moribus. Si pōt qd ciuili bello actū ē
 obiciant: hāc obici debeat. Hāc qōnē ī illa diuisit. An ē si necesse ei fuit facere: nō sit tamē ignoscēdū. Ad
 qdā. n. nulla debeat necessitas cōpellere hoc loco. LATRO dixit summīs clamoribus: ita tu Popili si Anto
 nixisset patrem tuū occideres. Deinde an nō fuerit ei necesse: potuisti excusare te: potuisti p̄mittere aliquē ad
 Ciceronem: ut sciret & fugeret. necesse certe nō fuit: manū caputq; p̄cidere mortuo. Colorem pro Popilio.
 LATRO simplicem habuit: necessitate coactū fecisse: & hoc loco illā snām dixit: miraris si eo tpe necesse
 fuit Popilio occidere quo Ciceroni mori? ALBVTIVS dixit: ī poenā Cicerōis electū amicissimū Cice. q̄si
 exprobaturus: p hoc illi suā fortunā eēt: molestius inq; feret se a Popilio occidi: q̄ occidi. MARCELLVS
 ESERNINVS Eundem colorem aliter iduxit. Cogitabat inq; Anto. secū. qd Ci. excogitabo suppliciu?
 occidi iussero: oli iam aduersus hūc mōtū emuniuit aīum. scit mortem nec imaturā esse cōsulari nec mi
 ferā sapienti: fiat aliqd noui qd nō expectat: qd nō timet: non īdignabit ceruicē hosti porrigere. īdignabit
 clienti: popiliū aliq; uocet: ut sciat: q̄tū illi defensū ī rep. p̄fuerit. SYLO POMPEIVS hoc colore usus ē: of
 fendeat inq; p̄scriptiōe: & qdā liberius loq̄bat: non miror Ciceronis cliens est tanto magis occide Ci.
 tuum. Et dixit: nō suā ifirmitatis snām. Vterq; inq; sed digressio genere punitus est. Cice. p̄scriptio fuit
 occidi mea occidere. MARILLIVS p̄ceptor noster sit narrauit: iussit inq; īperatori iussit uictor: iussit q; p
 scribebat. ego illi negare q̄q; possem: cui nihil negare poterat resp. BLANDVS hoc inq; loco uolui me ex
 cusare. dixi Ci. me defendit: respondit: scio me accusauit. I ergo ut sciat plus sibi Antonī accusationem no
 cuiſſe: q; Popiliū defensionem profuisse. BVTEO hoc colore uocet inq; ille Ciceronianus: ille cliens: ami
 cus: excogitauī quō Ci. sua periret manu. CAESTIVS hoc colore durissima inq; militia ī Antonī castris
 fuit: ob hoc ipsum q; Ciceronis erā cliens: difficillimā mihi expeditiōes dabant. Tūc quoq; uocatus sum
 q̄si ad poenā. inq; occide Ciceronem: nec credā inq; nisi attuleris caput: magisq; admiratus est potentiam
 suam: q; Ciceronem Popilio nō liceat occidere. FVSCVS ARELLIVS hoc colore usus est. Antonij si par
 tes secutum: ut siqd posset Ciceroni prodesse: facta p̄scriptione ad genua se Antonij p̄cidisse: de p̄catū se p
 Cicerone: offensum Antonij dixisse: eo magis dixisse: occide quē mori nō uis. Hic color displicebat PAS
 SIENO qd ad testē ducit. nā si hoc fecit Pop. nō tātū qd defendat nō haber: sed habet quo gloriē. HIPSIO
 ROMANVS uehementi colore usus est & duro. P̄onū. n. Popilio dedit & dixit aliter se cām actū. Popi
 lii: aliter Antonij: p Popilio dictū. occidere nolui. coactus sum. p Anto. dictū. occidi Ciceronem opor
 tuit. & dixit locū: aliter nō potuisse peccare rep. q; si ille turbator ocii ē repu. sublatuſ ē. Solus ex declama
 toribus ī Ciceronem īuectus est: qd ille inq; cum Antonium hostem iudicaret & omnes Antonij milites
 non itelligebat se & Popilium p̄scripsisse. Hic color prima facie aspior ē: sed ab illo. egregie tractatus ē.
 VARIVS qdem minus dixit. Cum īperasset mihi Antonius passus sum: ne aliq; p. Clodij mitteret q con
 tumeliis afficeret anteq; occideret & uiuū laniaret. ARGENTARIVS dixit. Vocatus ueni: post p̄scrip
 tionem Antonius terribior erat factus ēt suis. Iussus sum Ciceronem occidere: qd facerem? Nō parere
 uno mōdo poterā si me occidisset: hoc nec Cicero poterat. A parte accusatoris illo loco quo Popilius ue
 nit nemo non aliqd noui uoluit dicere. LATRO ait: p̄cluserat fores: nemo ad p̄scriptum recipiebat.
 Popilius ut uenit admissus est. CAESTIVS dixit. Ut renunciatum ē Ciceroni ait: Popilio semper uaco. HI
 SPANVS CORNELIVS fecit ēt quarentem Ciceronem. Popiliū tum fero? ALBVTIVS dixit. quid est
 Popili? & qd tuto lateo? nunq; mutandus est locus septe ab idibus? PAVLVVS qdem iduxit Ciceronem:
 tum maxime Popiliū orationem legetem. & MVRRHEDIVS non est passus hanc controuerſiam tran
 sire sine aliqua stuporis sui nota. Descripsit. n. ferentē manū & caput Ciceronis Popilium: & Popiliū manū
 dedit Popilio quanto aliter reus Ciceronis: & tenebas manus eius?

Incipit decimanona controuerſia foeliciter.

Er abdicatus cōprehensus a patre ī secreta domus parte medicamentum terens: īterrogatus: qd
 ei esset: dixit. uenenum: & uelle se mori: & effudit. accusatur parricidii. CAESTII PII dic qd cōmisi?
 ne cicerē secreta te fallunt: dimittam te te itelligetis cui parauerim. dic quid ante commiserim: nī
 si forte cōtentus es reo committere parricidium parricidā nihil. ARGENTARI. Volo mori quia reus
 fui: quid ergo mori: reus uiuet: uiuet quia sordidatus affidebit pater. Reuertar ad uenenum. quando ī in
 qua fortuita nullo me periculo defundi semel passa est. ALBVTII SYLII quare ergo non moreris? Non
 ituat me mori: si quem alium uiuet: ut interuenit in alias cogitationes: abi ergo quisquam tam infelix
 fuit ergo quisquam me magis odit quam ego miser memet cōpit. VARI GEMINI. Ter inquit abdicat
 us es. uideris mihi pater obicere: q; tandiū uiuam: q; pro me loquor. Nolite mirari: tam iracundum est
 innocentibus mori q; miseris defendi. CORNELII HISPANI. Scio quosdam piclitantis illa iactare: nunc
 primum causam dico: hic ergo dicere non possum: iterum reus fui: nec dubito: quin uobis ī odium teneri
 cū ipse me oderi. PORTII LATRONIS. Ter causam dixi: accessi ad hāc supplicia mea. uenenum teneo.
 hoc si tibi satis nō est. uiuam. ALTERA PARS ALBVTII SYLII. Testor deos imortales: hoc me tribus

iam cauisse abdicatiōibus: ne in domo mea uenenū dephēderē. parricidii reus uiuit q̄ abdicatus mori uoluit: in q̄ angusto domus meae fortūa posita ē: aut p̄ri peūdū ē: aut filio, qd̄ hēs: q̄ re me mori uelis? Viuit orbi, uiuit naufragi, uiuit ēt qbus cōtigerūt liberi. Ter abdicatus cū se mori uelle dicat: uitā rogat: teneo p̄ricidiū qd̄ appet ēt in suā mortē paratissimū. CORNELII HISPANI. Nolite mirari: si debitas uires do lori meo nō exhibuero. tribus iudiciis experti estis: p̄res accusare nō posse. VIBII RVFFI. Cū tānū est qd̄ fa trē: recte uitā odisses suā: tibi parricidiū obiecisses. Vis scire qd̄ peccaueris? idica q̄s tibi uēdiderit: dicit il li: tu illi uenenum uēdebas: tu ter abdicato uēdebas. sine dubio sciebas cui daturus erat: ita hoc ego iudicio filii mortem moror: si me cum isto icluditis: moriar: ut uobis hanc faciā iudiā qua iste mihi facere uoluit. VARII GEMINI. Quæritis filiū meum uenenum cui paraueit? nō uiuit. POMPEI SYLONIS. Mi hi iquit paraui: & hoc est patri parare. absolutus mori uult: reus uiuit. MVSAE habuit malū medicamē ego tibi pater qd̄ Demostheni Philippus. PORII LATRONIS. Cū abdicarē: siquid obiecerā: aiebat: nū quid dephēdisti? nō tamē habebitis qd̄ multū de eo dubitatis: qd̄ negat parricidiū. qd̄ cōfiteor: uenenum est. Mori iquit uolo nūto patre: & hoc p̄ricidiū ē. Miser aq̄ timui nō biberet uenenum: q̄ ne daret. ARELLI FVSCI PATRIS. Mihi iquit paraui uenenum: ne quis dubitet in aliū possim occidere. VNIO IOVIS PA TER. Reus est parricidii qui mauult mori: q̄ patrē uiuere: quō uultis magis p̄bē uobis illū mori nolui se: nō uult mori: mori iquit uolui q̄ re: quia ter uicisti. Si mihi credis parricidiū facere uoluit: q̄lis est reus cuius hoc unū patrociniū ē: idignū se uita fuisse: dico tā iuifum illi patrē fuisse: ut occidere uolueris. Non puto uos exigere diuisionē cū cōiecturalis sit cōtrouersia: habet tā dissimilē ceteris q̄ cōiecturā & duplicē: nō quō solet: aut iter duos reos: cū atq̄ coarguimus: aut iter duo crimina: cū atq̄ pbamus: ut id alteri us fiat. p̄batio tanq̄ cū dicimus adulterā fuisse: ut credat ēt p̄ hoc uenefica. In uno hoīe cōiectura duplex ē. Quærimus. nūq̄ uenenum in suā mortē an in p̄ris paraueit: si hic color displicet pro adolefcēte. quō di xit latro ut nihil mutaret sed diceret. Mort uolui tedio abdicatiōis & ifœlicitatis assidue cū in hoc tantū sordes ponerē: ut cū maiore tormēto positas resumerē. & absoluto mihi uni nō finis ēet piculi sed initū icipit p̄ter cōiecturā & illa p̄ia uulgaris in eiufmodi cōtrouersiis sed p̄rita qd̄ icurrere an uenenum habe re in mortē suā liceat. ALBVTIVS illo colore pro adolefcēte dixit: nō fuisse uenenum: cū putarē inq̄ odio ēē patri meo. uolui expiri affectū eius: quō mētionē mortis meae ferret. Itaq̄ palā & ita ut iteruēret p̄ te nū. FVSCVS ARELLIVS eodē colore usus est. sed aliter nō dixit: expiri p̄rem uolui. sed ut miserabilē me patri facerē. MVRRHEDIVS pro cætero stupore suo dixit. medicamentū se parasse ad somniū: q̄a assidue solitudines uigiliāq̄ sibi facerēt cōsuetudinē. Vfus colore ē. & publica nā sniam dixit. Abdicatiōes inq̄ suas ueneno diluit. & iteq̄ mortē inq̄ meā effudit. Memini nos cū loq̄res de hoc genere sniāq̄ quo tā ifecta erāt adolefcētulorū oīum īgenia q̄ri de Publio q̄si iā ille hāc ifaniā itroduxisset. CASSIVS SEVE RVS summus Publii amator aiebat: nō illius hoc uitiū esse sed illoq̄ q̄ illū ex pte q̄ transire deberēt imi tarent q̄ ap̄ eum melius erant dicta q̄ ap̄ quenq̄ comicum tragicūq̄ aut romanū: aut græcū: aut illum uer sum: quo aiebat: unū uersum iueniri nō posse meliorē. Tā deest auaro qd̄ hēt: q̄ qd̄ nō hēt. Et illud de ea dē re dictū. defunt luxuriæ multa auaritiæ oīa. Vt illos uersus q̄ huic quoq̄ ter abdicato possent cōueni re. O uita misero lōga. fœlicibus breuis. Et plurimos deiceps uersus referebat Publii disertissimos. deinde auctore uitiū qd̄ ex captione unius uerbi plura significantis nasci. aiebat Pomponiū attellanū. scriptorē fuisse: a quo primū ad Laberiū trāsisse hoc studiū imitandi. deinde ad Ciceronē q̄ illud ad uirtutū studia trāstulisset. nā ut trāseā innumerabilia quæ Cicero in oīoibus: aut sermone dixit. Et nota ut nō referat La berio dicta: cū mimi eius q̄cqd̄ modo tolerabile hēnt: tale hēant id qd̄ Cicero in Laberiū. Diuus Iulius lu dis suis mimi p̄duxit: deīde equestri illū ordini redditū iussit ire sessum. in eq̄stria oēs ita se coartauerūt ut ueniētem nō reciperet. Cicero male audierat: tanq̄ nec Pompeio certus amicus nec Cæsari sed utriusq̄ adulator: multosq̄ tūc in senatu elegerat Cæsar. & ut replet exhaustū bello ciuili ordinē. & ut iis q̄ bene de p̄tibus grām referret. Cū in utrāq̄ rē iocatus. misit. nā ad Laberiū trāseuntē. Recepissē te nisi anguste sederē. Laberius ad Ciceronē remisit. nā q̄ solebas duabus sellis sedere uterq̄ elegātissimē. sed neuter i hoc genere seruat modū. ab iis huius studii diffusa est in plures imitatio. Sed ut ad cōtrouersiā redeam CAS SIVS SEVERVS aiebat placere sibi illum colorē. Mori uolui. & q̄sdam dixit iter disputandū snias. Ter tio inq̄ cū abdicaret aiebā nihil tanti est ifœlicē hanc aīam quā toties exagitat p̄ & infestat semel recipiat. Sed illud rursus dicebat: Mihi serua istum aīum. facies quod uoles absolutus. q̄ re ergo nunc moris di cet aliq̄s? Primum non semp idē miseris liber: nonnūq̄ iuuat cū fortuna sua cōcurrere. illā fatigare. deī de ius regē q̄ re nō moriar: iteri q̄a puto te uelle. OTHO IVNIVS ineptam sniam uidebatur dixisse. non multum itere est mea: aut. n. me: aut filium meum uoluit occidere.

Incipit controuersia uicissima fœlicissime.

Iberi parētes alant aut uiciantur. Quidam cum hēret uxore & ex ea filium pegre profectus & a pi ratis captus scripsit de redemptione epistolas uxori & filio. Vxor flendo oculos amifit: filium cū rē ad redēptionē patris alimēta poscit. non remanētē alligari uult. CAESTII PILI. Nō est q̄ mori iis affectum lege æstimetis q̄ minatur. omnia fecit: ne filius alligetur. nauigaturus reliquit uxori filiū ne adhuc cæca erat. ALBVTII SYLLI. Deducite filium: itaq̄ tene. complectere. audeo dicere hoc: par ne pi rata quidem diuiderent: si uellet filium alligare: pateretur ire quo p̄perat. Ergo adolefcens matri tuæ nec decem mensium qd̄em alimenta reddess. si pascere non uis matrem: expecta saltem ut efferas. TRIARI

Legē attulit quā catenas minet. cā est q̄a timet. MARCELLI ESERNINI si p̄seueras: me quoq; ad piratas trahē. ipetrabo ab illis alimēta & uigē meū. FVLVII SPARSI. Mater si nō pascit moritura ē. p̄f etiam si nō redimis: pascit tamē. IULII BASSI. p̄ri tuo sup̄sunt & oculi & alimēta. ALTERA PARS CAE/STII PII. Matrē meā mutari uolo. amare me docuit unis uiculis duos alligauit. si m̄is exēplo pius eē uolueris: et oculos p̄ri debeo. ARELLII FVSCIPATRIS desertorē tuum ap̄ p̄rem iuenies. VARII GEMINI q̄lis fortuna est cui uicēto mater catenas denuncias: eūdū est uicētori ad piratas. oīa licet p̄ri p̄stem. Meliorē tamē habuit uxorē q̄ multi me putāt. q̄a nolo ad patrē redimēdū ire nūc cum p̄re colludere. FVLVII SPARSI. Matrī nihil timeo: si eā ap̄ uos reliquo. BVTEONIS. Oculos certe eruam mihi ne plus marito p̄stiterit uxor. LATRO hāc cōtrouersia q̄si eē tota officii declamauit. nullas q̄ones iuris iseruit: sed cōparauit itra se cōmoda p̄ris & m̄is & tanq̄ q̄reret dixit. Utq; ad redimēdū potius captū p̄rem filius ire deberet: an ad alendū cecā m̄rem subsistere. & sic eā diuisit ut diceret: hoc qd̄ p̄r desiderat utile ē p̄ri. Nouissime tractauit: ne p̄ri qd̄e uelle: utiq; si sciat m̄rem in hac eē fortūa nō passūz. in epilogo uehemens fuit. APOLLONIVS GRAECVS ET BVTEO fatuā q̄onē mouerūt. Primā an lex q̄ ad alendis parētibus lata ē: ad p̄ris tātū nomen p̄treat. illi sunt oīa priuilegia data. & ip̄am poenā nō alētiū signū eē: nō muliebris p̄tatis. Res ē sepior q̄ ut coarguēda sit. itaq; trāseo illud unū qd̄ dicebat. POLLIO ASINIVS referā. Nunq̄ tētari debere in cā uerecūda iprobā q̄onē. HISPO ROMANVS illā mouit q̄onē. an lex de alēdis parentibus nō p̄tineret ad m̄res ut uiuis p̄ribus. Filius inq̄t familiā nullā poterit seruire nisi patri. oīa alia seruītute liber ē. Puta n̄te alimēta petere ab eo quē p̄r mittat p̄gre: quē nauigare iubeat. p̄riā ptes sunt p̄ris. se cūda m̄is. ALBVTIVS nō iuris fecit illā q̄onē sed aq̄tatis: ita tamē & uiri adiūgeret & matris prius esse patris officiū. SYLO POMPEIVS illā fecit q̄onē. An quotiēs duobus cōis esset p̄rās eius tota fieret q̄ p̄rās sens esset. puta inq̄t te seruū eē cōem. huic domino seruies q̄ p̄sens est. puta fundū eē cōmunē. is fructus percipiet q̄ p̄sens est. illā q̄onē huic durā subiecit: an nunc p̄r nullū ius in filiū hēat. quō inq̄t ciuis iura hēat q̄ iūberi hoīs nō habet. patrem habet ille nullā in p̄tatem. habet matrē in totius legis possessionē. est iā nō cōe illius in te sed p̄priū. VARIVS GEMINVS sic diuisit: an nō semp filius cogi posset: ut matrem alāt. deī de an nūc cogendus nō sit. non semp inq̄t filius cogit. trāseo illos q̄ non possunt aq̄ros & iutiles. aliq̄s ad p̄pellendū hostem p̄ficiscit: in cuius unius militia posita est salus publica. hūc retiebit mater puta. ligatū: de summa reip. puta foederis. huic mater uicula iniicet. p̄ partes cōparādo utrūq; officiū. ille inq̄t p̄gre ē: tu domi. ille captus. tu libera. ille iter piratas: tu iter ciues. ille alligatus: tu soluta es: at tu ceca es: ille hoc ī felicior qd̄ uidet. qd̄ n. uidet castitatis suae & cedis: & uulnera & cruces eorū q̄ nō redimunt. at periculo sum nihil nisi domi māere & flere. LATRO dixit p̄ matre submissā & leniter agendū. non. nuidiā inq̄t sed misericordiā q̄rit: & cum eo adolescente cōsistit: in quo ita exigit pietatē ut ipediat. aiebat itaq; uerbis cohorrerioribus abstinedum: quotiens talis materia icidisset ip̄am oronem ad habitum eius quē mouere uolumus ad affectus moliendū. In epilogo nos quoq; uicem de industria ifringere: & uultum deiicere: & dare opam: ne dedissimilis sit orationi orator. cōpositionemq; illis minorem conuenire. CALVVS q̄ diu cum Cicerone inq̄ssimam litem de p̄cipatu eloq̄ntiā: habuit usq; eo uiolentius accusator & concitatus fuit: ut in media actiōe eius surgeret Vatinius reus & exclamaret. Rogo uos iud. nō si iste disertus ē: ideo me dānari oportet. Idem postea cū uideret a clientibus Catonis rei sui Pollionem Asinium circumuentum in foretā ipōni se supra cippum iussit. Erat. n. paruulus statura. pp̄ qd̄ ē Catullus in hendecā syllabis uocat illum falluputiū disertum. & iurauit siquam injuriam Cato Pollioni Asinio accusatori suo fecisset: se in eū iuraturū. calūniā: nec unq̄ postea Pollio a Catōe aduocatisq; eius aut re: aut uerbo. uiolatus ē. Solebat postea excedere subsellia sua: & ipetu datus usq; i aduersariorū partē trāscurrere. Et carmīa quoq; eius quīs ioca sint: plena sunt iūgentis ai. Dicit de Pōpeiō digito uno capiūt scalpiti: quo credas sibi hūc belle uigē. Cōpositio quoq; eius in actionibus ad exemplum Demosthenis riget: nihil in illa placidū. nihil lenē. oīa excitata & fluctuātia. Hic tamē in epilogo quē pro Messio tūc tertio cām dicente habuit. non tantū leniter cōponit: Sed cū dicit: Credite mihi. nō est turpe misereri. & oīa ī illo epilogo fere nō tātū emolūtā cōpositiōis sunt sed īfractā. In hac cōtrouersia publicānā sniam dedit. FETVS qd̄a rethor staturā pusillā quā Euc̄temon hō uenustissimi īgenii grāce dixit: anteq̄ te uiderē nescio rethor an soratos esses. Fuit at CAESTII snia. Captus est inq̄t p̄r si te capti mouent. & hāc capta est. & q̄si non itellexissemus ait: nescitis dici captos luminibus: & illud dixit: mittes tamē epistolā īfructuosā. odisse illam debes: hāc est q̄ matrem tuā excocauit. & illā falsissimā ī quā multi icidunt. pp̄ hoc ipsum inq̄t magis flebilis ē: q̄ nō pōt flere. Er iteq; inq̄t: Lachrymā m̄i defunt. causā sup̄sunt: tanq̄ caci flere nō soleāt. Memini CRISPVM q̄ dā antiquum rethorē in illa cōtrouersia uiri fortis q̄ tertiū filiū retinet: cū alter filius in parricidio p̄disset oculos: alter in acie manus. Exurgite nūc uiua cadauera: rogate pro fratre. Sed qd̄ ego meos derideo: alter qd̄ roget nō uidet. alter qd̄ roget nō hēt. Multis cōpositos belle sonātis sniā nomē iposuit. Itaq; memini LATRONEM PORTIVM ut exprobraret hāc auidiēdi scholasticis negligētiā maxie. q̄a Triarius cōpositione uerborū belle cadentium multos scholasticos delectabat. oēs decipiebat in q̄dam controuersia cum magna q̄si fluere & concitata sic locum conclusisse. Inter sepulchra monumenta sunt. Et cū scholastici magno clamore laudarent: iuectus est in eos ut debuit. & hoc effecit ut in reliquū et quā bene dicta erant tardius laudarent: dum īsidias uerentur. GLICON dixit.

HYBREAS in hac controuersia dixit. qd̄ in quibusdam corruptum uidebatur. ROMANVS tamen.

Ortua qdam uxore ex q filium habebat duxit alia. sustulit ex ea filiu. habebat pcuratore in domo
 m spatiofa. Cu frequenter eent iurgia nouerca & priuigno: iussit eu emigrare. Ille tras pariete habitatio
 ne coduxit: rumor erat de adulterio pcuratores & matrisfamilia. Quoda tpe pfamilia i cubicu
 lo occisus iuentus est. uxor uulnerata. cois paries pfoffus. puer inbef pcuratorem cognoscere. Ille pcuratore
 digito denotauit: accusat filius pcuratorem cadis: ille filiu parricidii. ARELLII FVSCI PATRIS. Vt au
 diui clamore siq est fides dephenfos a pfe adulteros putauis: ferret te uoluntaria testem in fog: ueniet?
 et si uenires dictura pro filio: miserrimus puer quis piclitus: plus tamen pro te timeo: nimiu fraternis infu
 stis uestigiis itaq iam tibi in mre no couenit qdiu mater uixit. pf me fuit pcuratore cotentus: nec facie fit
 parricidiu. Vis scire qtu natura possit et ifans pro pfe loqutur. TRIARII Viuo pfe adultera moriente con
 scia mortuo testis aliqs uno teste contentus est. dabo populu: obicit priuigno parricidiu: filio mendaciu: i
 trat pcurator q solebat. Dic puer: qs prem tuum occiderit: dic audacter: eundē noias: quem populus: no
 placet sceleri prfus adulteri tps habui prem tam bonu: ut cu uxorem hfe uellet: tamen me nouerca hfe
 noluerit: quo mihi lumen? ea tantu admissuro nefas optada nox est: qd inqd ante peccau: ut discerneres:
 meto. n. de homicida qri pot: tyrociniu esse homicidiu: parricidiu non pot: lumen attulisti ut discerneres:
 erat illi quem leuiter uulnerare deberes: uidemus adactum in pcordia gladium: sic ego nouercam uulne
 rassim: frater qro: an uideris pcuratorem pxa nocte: nihil de prioribus qro. VIBII GALLI. Ego tacam
 de adulterio qd psequitur & populus: ego taceo de parricidio qd psequitur puer: testor uos iud. salu patre
 reliq. o magnam in contrariu saeculi nostri pueritatē iuentus est q prem posset occidere & nouercam no
 posset: et siqs occidere prem no pot nouercam pot. SEPVLLII BASSI. Du pfodio parietem aliqs sentiet
 cuius nis leuissimum fonu pueri: an senis: an mediae aetatis: pueri: frater sentiet. senis: pf mediae aetatis: no
 uerca qrerem q ffordida domo natus esset si ullam habuisset. nuc inquisitione nostra humilitate effugit. No
 miror si nescis: q difficile si patrem occidere: cu icertum heas patrem. ALBVTII SYLLI. Quero a te muli
 er an filio tuo credendu putes. liceat mihi nutrire puez: ne cu matre ille: ne cu tutore qat couenire. Tres in
 cubulo sunt patre occidis: puez cotenis: adultera no times: singuli se ferui libertiq offerebat. puer stabat
 ante oes pcurator latebat post adultera. Quid ante peccau: cuius uxore corrupi: qd si fecissem hoiem occi
 dere sed patre no possem: hoiem occidere hois heo prestes: tict huc i alia prate. Aspice corpus patris q gra
 uis plaga: q alte adactus e gladius: sic ego nouerca pcurissem. CAESTII PII. Adulter: te ee no unu testem
 dabo no corruptu dabo multos dabo et pueros: Patre ta grauiter pcuris: q debui nouerca: nouerca sic qda
 queadmodu patre. VLII BASSI Tibi fuerit necessariu lumen ne ea occideres pp q occidebas: mihi supua
 cuu erat ne infro pricidii detegeret pricidiu. Si rex natura pateret: obliuiscedu mihi erat du occidere mi
 nore licetia. q no uidens agius: & quis no minor sit atrocitas facioris: formido minor e. Si prem occidi to
 tus mihi lectus purgatus e: tibi parca pricidiu no heo: no possum gloriari ultioe pris: frater illa meus oc
 cupauit. BLANDI q difficile e filio patre uulnerare: & q facile priuigno nouerca occidere. VARII GEMI
 NI. Patre inqt occidisti: testor uos iudices nihil leuiter e mas faciut: utq no habui prate: atq uulnerata e.
 hui noli te occidere. non habui prate. atq uulnerata es: leuiter uulnerata es: q diligenter seruata es. Tu testi
 monium dic. & ostende uulnus. pcurator ille q timuit: ne occideret. PORTII LATRONIS qle lumen affe
 ro: fortius pricidiu facia: si no uidero patre. occidere aliqs patre anteq nouerca potest: nouerca ne post pa
 trem qdem potest. TRIARII aliqs parricidio puras manus feruat: & ide icipit quo puenire difficile e. DI
 VISIO. Has controuersias q & accusationem: habent non eodem ordine omnes declamauerunt. quidam
 fuerunt qui ante defenderent q accusarent. Ex quibus latro fuit. Fuscus Arellius debet inqt reus in epil
 ogo desinere: optia at epilogu cotexit: defensione & hoies magis defendenti q accusanti fauent. Vltia fit pars
 q iudicem fauentem possit admittere. Quidam pmiscuerunt accusationem ac defensionem: ut p coparatio
 nem duog: reog: irer: & crimen simul repulissent statim trasserent. Ex qbus fuit Caestius: hoc. n. semp expe
 dit utiq q ibecillioem pte habent: no est utile cominus cōgredi. facilius latent q non comparant. in hac
 controuersia duo uel tres rei. nouerca. n. pcuratori coniungit: itaq a filii pte utiq aiebat prius accusandu
 qa unum debebat crimen defendere. duo obicere & adulterii & cadis: siq sunt ex utraq pte difficilia no
 colore sed argumetatione desiderat: itaq ne modu exceda pteribo. Circa uulnus nouerca qdam bellas res
 dixerunt: qda ineptas: imo multi ineptas. Prius illa q belle dicta sunt referam. FVSCVS. Vt desticta leui
 uulnere e cutis: no credas factu manu priuigni: credas amatoris. PASSIENVS AIT. Sed leuiter te uulner
 rauit dextera illa cui nec paries obstitit nec pf. VARIVS GEMINVS dixit da ferq: testi meo fortius fue
 ren. CAESTIVS dixit cu descripsisset q leue uulnus eet. Nocueras inqt mihi si amicae tuae nocere potuissent.
 BRVTVS BRVTEDIVS quotidiano uerbo satis significanter usus est. Rualē inqt occidit: amicae lau
 ciauit. HISPO ROMANVS eiusde generis re dixit: ostede nouerca: ostede istud qd amator tuus uellita
 nit. BASSVS SEPVLLIVS dixit. Maritu occidit: adultera strixit: Ex illis q res ineptas dixerant. Primus
 ibi ante oes. MVSA uidet. q cu uulnus nouerca descripsisset adiecit: Ad Hercules pf meus tanq paries p
 foffus est. MVRRHEDIVS patrociniu putat ee: q causae suae sanguine misit. NEPOS LICINIVS ait
 no e istud uulnus. sed ludēris adulteri morsus. SENIANVS. Ex illa stultog nota sniam ptulit. No uulne
 rauit inqt nouerca: sed uiri sui sanguie aspsit: cu illic uulnera tata ponant. VINICIVS exactissimi uir igemi
 q nec dicere res ineptas nec ferre poterat solebat hanc sentetiam seniam deridere. & similem illi referre in
 oratione dicta Montani Votieni. SENIANVS. In hac eade controuersia dixerat. Nihil puero e teste certi
 us utiq qui quennii. Nam & ad eos puenit annos ut itelligat. & nodu ad eos qbus fingat. & hac diffinitio

ingridicula est: nihil esse puero teste certius, utiq; quinquenni, puta nec si quidrimus puer testis ē: nec si sex annos illud uenustissime adiciebat. Putas inquit aliqd agi oīa i hac snia circūspecti hoīs, sunt finitio exceptio nihil ē ita amabilis q̄ diligēs stultitia. MONTANI VOTIENI sniam huic aiebat eē simile: & deridebat hac i os. & expreſſū ē aīal canis utiq; catenarius paratus. erat at nō æquus ipi mōtano accusauerat illū apud Cēsare a colonia narbonēsi rogatus. at Mōtāus adeo toto aīo scholaſticus erat: ut eodē die quo accusatus ē a Vinicio decertauerit in Vinici actionē snias suas referebat. Elegāter illud dixit, SVRDINVS Rogo nū qd putas illū alterā prē declamasse. grauis scholaſticos morbus iuasit. Exēpla cū dixerūt uolētes illa ad aliq̄ qd cōtrouerſiæ thema redigere hoc qd aliquādo faciēdū est cū res patif: ita ineptiſſimū ē lucturi cū materia & lōge arceſſere: sic quō fecit in hac cōtrouerſia: q̄ cū diceret p filio locum de indulgētia liberorū in parentes uenit ad filiū Crōſi. & ait, Mutus i piculo prīs naturalia uocis īpedita corrupit q̄ pluſq; quinquenni tacuerat: q̄ quinquennius puer ponit. putauit ubicunq; nominatū eſſet quinquenniū sniam fieri: q̄ latroni bene ceſſerat: q̄ cū diluiſſet uulnus exiguū dixit, Aspiciat iſtā uix apparētē cicatricē. rogo uos nō putetis puerulū feciſſe: & ne puerulum qdem quinquēnem. GALLVS VIBIVS īprobā dixit sniam cum cādē deſcriberet, occidit inquit maritum. nouercā læſit. puero pepcit ēt hūc putabat ſuū. Valde. n. puero Caſtius aiebat parcendū: itaq; dixit cum laudaret eius teſtimonium. pcurator: natus es. HERMACOTAS hunc ſenſum decentius poſuit. BLANDI snia laudabat cū deſcripſiſſet a puero demōſtratum pcuratorem digito multa ſignificāte. AVCTFMON dixit.

MVRRHEDIVS Mimico genere fatuā sniam dixit cum dixiſſet nouercā diſputare cōtra filiū ſui teſtimoniū. facit iquit qd ſolet p amatore ſanguini ſuo nō pepcit. NICOCRATES LA/CON aridus ſed & uetus declamator dixit:

HERMACOTAS cum miſerabilem dixiſſet pueri cōditionē eſſe: q̄ iſteſtus. nouercā & pcuratori reddere: dixit iā pcuratorem clamare.

Incipit uiceſimaſecunda cōtrouerſia ſceliciſſime.

Yrānus pmīſit ſeruis ut dominis interemptis dominabus ſuis nubā. Profugerunt p̄cipes ciuitatis. Inter eos qui filiū & filiā hēbat p̄fectus eſt p̄gre. cum oēs ſerui dominas ſuas uitiaſſent: ſeruus eius uirginē ſeruauit: occiſo tyrāno reuerſi ſunt p̄cipes. i crucem ſeruos ſuſtulerūt. ille māum iſit & filiā collocauit. accuſat dementiā. ARGENTARII. Haberemus ſolatiū ſi has nuptias feciſſet tyrānus nō p̄. habe hunc illi honorem. ſac dotalē ſine dominā cuſtodiat. Sanū putatis eſſe q̄ maluit tyrānū imitari q̄ ſeruū? p̄ n̄ hōeſtis parētibz natus. q̄ maliter cōditionē m̄ris nr̄e hēre potuiſſet: ſi tātū īgenus fuiſſet CAESTII PII. Soror opto tibi p̄petuā ſterilitatē cum dicerē manumittamus ſeruū. aiebat expectemus ſororiar nuptias. Ergo tibi ſoror ut honeſtos hēas liberos adulterādū eſt: ſeciſſe ſimilem tyrāno filiā raptis libertū cruciariis. plus ſeruo dīs pmīſit q̄ tyrānus q̄ facit has nuptias. ſanus eſt aut tyrānus: q̄s hoc pōt credere: optādū filiā fuiſſe. ne finiret tyrānis: ne rediret p̄. Si īterrogauero p̄rem qd̄ grauiffimum in tyrāno de fuerit ſcelus: ſi ſanus eſt: reſpōdedit: q̄ dīa ſeruis collocata ſint. FVLVII SPARSI. Eligat maritus quē ſanus p̄ dotalē dediſſet. gener tuus ipſis nuptiis crucē meruit. Egregium genēz quo nihil eſt glorioſius: q̄ qd̄ inter cruciarios nō eſt. Grauiſſima quoq; ipi ſeruo facta eſt iniuria. dīam ſuā nō licuit illi ſeruare uirginem. BLANDI. Fecit etiā ſeruo iniuriā cum detraxit abſtinentiā gloriā nuptiis ſuis manumiffus eſto m̄mōdium oī adulterio turpius. IULII BASSI. Liberata rep. q̄ me triſtem uidiftis: nolite mirari. nobis ēt nunc uiuit tyrānus. Virginitatē q̄ ſub tyrāno ſeruauerit: p̄didit ſub p̄re. Dic ſurcifer cui ſororē meā uirginem ſeruasti? dic ſi placet mihi? Nō uitiauit inquit cum liceret illi. Iſta ne dignus ē nuptiis q̄ īdignus ē crucē: ex cella ſuā dīa migravit i cubiculum. uel dīa ex cubiculo ſuo migravit i cellā. CORNELII HISPANI. Melioris cōditionis ſunt uitiatæ q̄ uirgo. illi tamen mutare nuptias cōtigat: q̄re tyrānicida p̄mū accepti ſtiēt nunc aliq̄ ex edicto tyrāni nupta eſt: q̄ edictum tyrāni fugerat: redit cum edicto. demētia hoc prīs factum ē: ut tyrānū accuſare poſſet: q̄ ille inquit filiā meā alteri ſeruauit: nunc maritus ē. qui ſub tyrāno quoq; nihil aliud potuit q̄ raptor eſſe: is qui dotalis deſtinatus erat: cuſtos relictus eſt. p̄poſitū ē edictū: qd̄ ne ferremus: fugimus. nihil p̄ totum publicā ſeruituti ſpatium īdignius uiſum eſt. nihil dīs hoībusq; ferēdum itaq; tyrānus poſt hoc occiſus eſt. deſpōſa eſt puella oīa ex edicto tyrāni facta ſunt ALBVTII SYLLI. Egregius gener cuius hęc una gloria: q̄ cōparatus cruciariis frugaliior eſt. melius ſeruus cuſtodiuit dīam q̄ pater filiā ſuam collocauit: quemadmodum iratus tyrannus alienos inimici tibi nepotes p̄cant: cum ſanus pater fuit: ne has uideret nuptias: fugit. pag. putatis magnum argumentum dementiā qd̄ egit tyrannum in mortem. patres in exilium. ſeruos in crucem. quō qui ſic fugis: ſic collocas. honeſtius. exules q̄ ſocer. Si uoles inuenire generi tuo p̄p̄inuos: ad crucem eundum eſt. ARELLII FVSCI PATRIS. Ex ſeruo gener & ex domina uxor: ex domino ſocer eſt factus. quis has nuptias tyranni putet? quem tyranni criminibus accuſo. tyrannū prīs: qd̄ de tyranno q̄ror? prīs ſimilis eſt qd̄ de patre nō q̄rar? tyranno ſimilis eſt. Miſerri/ma ſoror ſub tyranno p̄rem deſiderabas. id in filia tua cogiſti qd̄ tyrannus tātum pmīſerat. Nunc nobis p̄ ſi ſanus es: exulandum ē. quid. n. liberius accidere pōt q̄ is ſtatus in libertatem quem ceteri uix ſerunt i ſeruitute: fugimus ne ſeruiremus: ſcelicitatem noſtrā in calamitatem cōuertit. aliquando. n. fugit. Satius cum ceteris cōtumeliā ferre: q̄ liberatis oībus ſolos in tyrānidem reiici. ſeruo libertatem dedit. filiā ſeruitutem: ſeruo filiā dedit. innocentiam abſtulit. Neſcio qd̄ ſibi uelit: qd̄ ſerui meritū laudat? tyrānum. n. laudare debebat. Seruus noſter ſtultus. tergum: caput ſuis delitiis p̄ſentibus p̄tulit. ſi dixiſſet: timuiſſe tantū laudabo: & hanc illi ēt nunc optabo mentē. cetera honeſtos iuenerunt ſeruos: hęc talē habet: q̄les illa in tyrānide habuerūt. Soror mea ancillulā pellex ē. ſed ut domina nuberet. cōſeruula de cellula exacta ē.

Nullū in tyrāno maius scelus fuit: q̄ qđ tibi libui mutari. o te soror miserā: q̄ ista nō sub tyrāno passa es. in pati desisses. Hoc tu putas p̄miū ēē: qđ dominā nō uolauit: uiolet q̄tū uolet. Iste uero ut dicis iniuriā tibi fecit qđ affinitatē quā moratus ē si non cessas ēt fortasse ex illo nepotes hēremus. hēbimus genex. si possumus parē similes. sin minus nō erubescēdū. cui cognatus sit. aliq̄ & penetralia i qua dedica-
tur uxor. quē adiungamus ad domū. nō quē extēlum deleamus. **PORTII LATRONIS.** Qui oīa tulerā plecti: putasti at te p̄ tyrānū uictū. aut semp̄ futū. p̄m: foelicissimi uidebunt qbus cōtigerit raptus ty-
rānus: ita sine dubio beneficiū dedit. q̄ custodiuit dominā a stupro: se a cruce. cū is felice faciat dotalē suū noua nupta deducere. siq̄ fides est exhorui. q̄si repositū ēēt edictū: cogitabā quē sorori uirg eligere. sim-
pliciter fatebor. fastidiebā iā eas cōditiones q̄ ante p̄fectiōem fuerāt. aiebā. illo tpe me alia uirgies erāt. Nō uitiauit inqt sub tyrannide. o nos foelices. sine nunc q̄bē. **TRIARIVS** age. hoc nō ē. p̄miū. unū spectare oī-
um cruces. certū hēo si habuisset tyrānus filiā: nō scripsisset edictū. idicet festū diē. apiri iubet maiorg. ima-
gies cū maxie tegēdā sunt. **VARII GEMINI.** Eadē hora & libertū fecit genex. hoc fecit qđ tyrānus nō cogit nisi cū irascit. seruos ne tunc qđ fecit cū cogit. genex hēs q̄lem: ut illi laudationē suā reddā. ne p̄fr-
gi seruū seruis tuis paritura frēs q̄tū ad expositionē regē p̄tie. Sūt qđā acerba tyrānidis mala tamen tri-
stiora exponā q̄ post tyrānidē gesta sunt. nō dubitabā qn ēēt tyrānicidā nuptura. Si sub tyrāno uitiata ēēt hēremus. hoc nō tibi uni accidit. nōdū tyrānū occisum puto. ēt nūc tyrānicas nuptias uideo. **MARYLLI** Nūc scia: an merito libertatē accepis: si liber nō merueris crucē. hoc qđ obiiicio: q̄ i pluribus fecit occisus ē.
LVINITII. Nunc in domo nra m̄monū ē: cuius me puderet: ēt si raptus ēēt. q̄ miseror putatis iudici ēē eos: qbus qđē duo q̄ miserrima fuerūt optāda sunt. tyrānus & raptor una generi tuo cōmēdacio ē. q̄ se ali-
q̄ndō ista puella putauit idignū. **VALLI SYRIACI** in ea cōditiōe iudici sumus: ut cōsolari debeāus sororē: q̄ aut rapta nō sit: aut nupserit. & tamē qđ ille meruit: qđiu p̄ dominū licuit inocētissimus seruus. **SE-
PVLLII BASSI.** Nuptias clausa domo fecimus. in cōuberniū deducta serui domina ē. ita iste dextera so-
roris meae nisi dū manumittis nō contigit. **POLLIONIS ASINII.** Inter nuptias fescēninos i cruce generi nri iocabant. miserrimū egisse me diē memini: quo in exiliū fugimus. Inter hos dies sororis nuptias nū-
rō. Miserrima soror fortasse uernula: tuog. nouerca es. pateruolo ducere uxore. dic quā mihi ex ancillis dispōdeas. **Cōtra ALBVTII SYLII.** Seruauit dominā. siq̄s tyrāno idicasset: solus i cruce pepēdisset. **DIVI-
SIO.** **LATRO** in has qōnes diuisit: An ēt si nō debuit filiā sic collocare: dānari tamē ob hoc nō possit de-
mētā. licet inqt mihi filiā meā cui ueli collocare: isto mō & repudiū remiserō genero. Accusator: male col-
locasti filiā. & multi alii. qđ tibi uident si q̄ abdicāt filias suas: auari. sed mala cā ē. nec ob hoc dānabor. Tu p̄m debes dementē accusare: nō sanū regere. Ego istud an sine rōne fecerī: uidebimus. satis est si lana me te feci. Deide an sic filiā collocare debuerit: hoc in hac diuisit. an ēt si meruit seruus. nō tamē sic illi referē-
da fuerit grā. Deide an bene meruerit. De facto serui primū disputauit. Deide aīo factū q̄le: Non dominā constuprauit auge beneficia. nec dominū occidit. nec adulterio dominā uenēdedit. Nō est beneficiū scele-
re abstinerē & tyrannus p̄misit dominam rape non coegit. Deide hoc beneficiū eius q̄ laudas seruos. alio-
qn iniuriā fecit: si nō subducta ē iniuriā sed reseruata. tunc tamen solatiū fuisset cum multis pati. Deniq̄ qđ alia in tyrannidē passā sunt: hāc in libertate. ceterā absentibus suis. hāc p̄sentibus. In aliis stupr. uo-
cabat. in hac matrimonium. In aliis finis expectabat iniuriā. in hac nullus. deniq̄ illaz. stupratores suffici-
sunt. huius manumissus. Deide de aīo serui. **LATRO** colorē a patre. filii. q̄re non uitiasset seruus. hunc se-
cit timuisse illū. supplicium scisse futū. ut liberata rep. oēs p̄nas q̄ contaminassent dominas suas daret. & aduentare iā tēpus ultimū tyrannidis uidebat: cū ad summā pducta rabiem: q̄ nunq̄ nisi ex desperatio-
ne fit. Itaq̄ cum uideret inqt suffici cruci seruos clamabat: hoc ego futū sciebā. In ultia ofone **LATRO** dixit: serui quoq̄ noīe tecū q̄ri possum quem q̄ frugi fuerat nequā fecisti. **ALBVTIUS** hoc colore usus ē: imatura ēt puella nec adhuc iniuriā idonea & ideo illam non adduxis qđ aetatis beneficio tyrannidē sentire nō poterat. **CAESTIUS** dixit. Ego plane nō sum detracturus seruo suā laudē. habuit bonā mentē. spauit posse fieri: ut si uirginē seruassent nuptiis domiā manumitteret. **VARIVS GEMINVS** ait. fortas-
sis amicā habebat. hac delectatus: nā qđam uirginum concubitus refugiunt. fortasse scit illam nō ēē pal-
surā. & illud qđ nequā quoq̄ seruus iterdum frugi facit. malam fortunam timuit. & hanc sniam q̄ ualde circūlata ē adiecit. An ēt furcifer auderet cum domiā concubere: nisi illi pater p̄misisset. & illud dixit: Ad hoc pater ab exilio rediebas. ut exiliū ergo qđ fugius. **BVTEO** uoluit uideri re uera mēte lapsū p̄m. & i narratione hoc dixit. q̄ mestus uenit domū ab edicto tyrāni. q̄tū i sinu filiaē flevit. puto illo tēpore mē-
tem esse concussam. **VARIVS GEMINVS** dixit de abstinentia sic contaminare dominam suam trahant i cellam non est ausus. nisi forte hoc modo maus narrem. iam tunc sperare sororis nuptias coepat. Ape-
patris magis defensione opus esse dicebat **Latro** q̄ colore. Varius gemius factum ipsum defendit magnos uiros fecisse ut libertas uxores ducerent. **M. Cato** iquit coloni sui filiam duxit uxorem. sed i genuam re-
spondeam. sed **Cato** plus itereit iter te & **Catonem**: q̄ iter libertum & colonum. q̄ multa bōa haberet sub-
iectus & obseq̄s maritus. non petulantia timebit. nō uerbog. contumeliā. nō pelicē. nō repudium. filiam meam semp̄ domui habeo. quā eo magis desidero: q̄ ab eo diua illa fide ide factum liberti laudauit. **Alba-
rius** & **Phaneus** est. dixit neminē natū libex esse. neminem seruū. hāc postea iposuisse fortunam nomi-
nā singulis. deniq̄ iqt. scis & nos nup̄ seruos fuisse. Retulit seruū regem. **SYLO POMPEIUS** hoc co-
lore usus dixit. Exhaustum tyrānidis. iniuriis p̄monū. non habuisse se dotē quā daret. **ARGENTA-
RIVS.** Voluit uideri puella uolente se fecisse. uisa est inqt idulgere illi. certe debuit. **CAIUS SABINVS**

hoc colore usus est: ut in quantum posset dignitatē suam destrueret & humilitatē confiteretur: & ideo inquit facilius potuit. Non uitiaui quia nemo in domum nostram oculos dirigebat. & fueram inquit facere cui collocarem: quare dū mihi erat gener aliquis libertinus: quid ergo alieno potius liberto? hūc iam noui: scio cuius affectus in nos sit: si moriar: scio me meam filiā apud hūc tutorem relicturū. Et hanc sniam adiecit: quare ualde excepta est: eum non contempsit genex: qui tyrannum contēpserit. **ACTIVS POSTVMVS** hoc colore usus est. Nihil est inquit iudicia periculosius: hanc sapientes uiri ueluti pestiferam uitandam esse praeipiunt: hanc ita uincens inuidiam eram: hic nunc nobis obicit fortunam liberorū: nostrorum: oderant filiā meā fœminā: me patres: quasi publici mali segregem exprobratorem: quo uno modo honeste potui feci: filiā meā ceteris similem. fortuna mea publicae partis detracta omnis inuidia est: filiā non habeo honestiorem q̄ uos: seruū frugaliorem habui q̄ uos. **HISPO ROMANVS** dixerat. Maritū autem ego istum uocem: raptorem serotinū: uerbum hoc quasi amputanti quod non erat usurpatum quibusdam displicebat: eiusdem uerbi explicatione ut extra reprehensionem esset usus est. **CAVIVS SABI NVS** cum diceret nondum esse consumatam aduersus seruos publicam uindictā: etiam nūc in domo nostra residuus raptor est. **SATVRNINVS FVRIVS** qui uolens uel condēnauit maius nomen in foro q̄ in declamationibus habuit: splebat tamen tam honeste declamare ut scires illum huic materiae non minus idoneum esse sed minus familiarem. Is in hac controuersia cum **L. Lamiæ** filio declamaret: dixit sententiā.

Ex tabellis emptionis multi

sententiam trahere tentauerūt. **ALBTIVS** dixit: profer mihi tabellas: quid hoc est? generum socer mancipio accepit. **TRIARIVS** dixit: fugitiuum errorem non esse ita si malū auctorem habemus: gener noster fugitiuus est. **BLANDVS** dixit: relegamus auctoritatis tabellas furtis noxaq̄ solutas: hæc generi nostri laudatio est? **GALLIO** dixit: furis noxaq̄ solutus est. **SPARSVS** dixit: ostende tabellas: quid nobis cum isto genero: prior dominus promisit: fugitiuum non esse: gratulor uobis posteri: patrem fugitiuum non habebitis. **VARIVS GEMINVS** dixit: errorem non esse adiicio fugitiuum non esse adiicio: furtis noxaq̄ solutum. Tum nunquid de generi tui nobilitate detraxi? **POLLIO** aiebat ridere se: q̄ declamatores decreuissent hunc utiq̄ emptium esse. Mirari uos puto q̄ in hac controuersia omnes declamatores mētis suae fuerint non fuerint. **NEPOS MANVLIVS** cum hortaretur libertum ad repudium sororis dixit. Refer nobis gratiam: & tu sororem meam manumitte. **NEPOS LICINIVS** illi non cessit: dixit enim sub illa subsellia transite serui: transite liberi empta cognatio: & tum illum sensum elegantem & ab omnibus iactatum corripuit: sed soror opto tibi sterilitatem: adiecit: nec est quod mireris me timere partum tuum habeo sic nasci tyrannos.

Incipit uicesimatertia controuersia foeliciter.

Roditionis sit actio. Pater & filius imperium petierūt. Prælatu est patri filius: bellū commisit cū hoste: captus est: missi sunt decē legati ad redimendū imperatorē: euntibus illis occurrit pater cū auro. dixit filium suū crucifixum esse: & se aux̄ ad redemptionē tulisse. illi peruenerūt ad crucifixū imperatorem: quibus ille dixit. caute proditionem: accusatur pater proditionis. **ALBTIVS SYLI** quid desideratis ultra? impetrať præciū: tristitorem istum uidimus: cum filius imperator enunciatus est: q̄ cum captus. redde rationē quemadmodū redieris tutus senex solus cū auro: cum etiam imperatores capiunt. Imperator adolescens renūciatus est omnibus lātis præter patrē. **CAESTII PII**. Plus accepit auris: q̄ posset abscondi. nolite mirari. & imperatorē & filium uendiderat. caute proditionē: iam comites caui: mus. abstulissent tibi aurum hostes nisi dedissent. Cum de redemptione ageres: omnes in curiam fuerūt: præter cōpetitorem: inditiū fuit morientis breue filii uerecundū. **BLANDI**. Quo modo te dimiserunt? si nihil aliud: & ducem genuisti: & tu esse uolauisti. Si non decreueramus: consiliū nostrum expectari debuit. si decreueramus: officiū. **ARELLII FVSCI PATRIS**. Vnde tam graues paterni sinus? nunqd ossa filii re portāt? expectat uidelicet iudicia uestra reus tanq̄ nesciat: qd de illo sentiat. Nō tu semel apud hostē fuisti sed nos semel legatos misimus. Impator nō audet nominare te tanq̄ patrē. **IVNII GALLIONIS** fuit adolescens optimus uerecūdisimus qui p̄i suo cessisset: si salua pietate potuisset. Itēq̄ uobis iter uos p̄rem & filiū iudicandū est. Cādūatus processit contra p̄rem: si silentiū eius intelligeres: scisses & tunc uobis uerecū de indicaueris. habebis apud hostes auctoritatē: apparebat te reip. irasci. Legati nostri aurū ferebant p̄: aurū ferebat: dixerat illos sero uenturos. nōne puenerunt? sero impatorem nostrū conuenerūt. Impator istū accusat: nos subscribimus: hoc fuit impatoris nostri testamentū. Obiice inquit aliqua antea uita crimina nō possum: uerecundū compeditorē habuisti: multū tacebat: qd possum tibi maius crimē obicere? si filius tibi tuus credi rēp. noluit. Nō est q̄ dicas: quē misi ad hostes tanq̄ ipse ire non posses: cur tā cito reuerteris? diutius nos contra filiū rogasti: q̄ p̄ filio hostē. nō immobilis stetisti. nō illi quasi & ipse affixus hasisti qd tā cito recedis? Et nunc uiuit: etiā nūc loq̄. recessurus interroga siqd uelit mandare. uoce proditionē coarguit silentiū proditorē. Intelligo quāto piculo istū ostendā. quemadmodū. n. iste accusationē uidit. aut cruce oibus argumētis præmittit. dabo qui uiderit: dabo qui audierit: dabo aurū: dabo testem: & ne quid de dignitate dubitari possit: imperatorē de hoc utrum uolet dicat: inimicus est: hunc indicauit. Vtrū tantum hauerat ut appareret et nunc q̄rentibus: tantū suspectus erat: ut quemuis q̄ uos admonent. proditionem caui: stis optimus adolescens. optimus impator: qui reip. curam agere ne in cruce quidem desit: dignū te nō putauit filius cui diceret: cane proditionem. **VARII GEMINI**. Nolite omnia expectare ab accusatore & occurrere & uerecūdo. reum intelligite. crimina audistis: quæritis antea uita crimina? non habet. nihil unq̄

CONTRouERSIARVM

tibi filius obicere uoluit: tã cito lassatæ præces tuæ sunt: quid faciet miser? Nec imperator potest tacere p
ditionem: nec filius loq̃ pro proditore. PORTII LATRONIS quid abitis? itaq̃ iam peruenit usq̃ ad cru
cem. Vereor ne tam fero caueamus: q̃ imperator n̄r: q̃ non ante intellexit proditionem q̃ proditus est: nec
unq̃ præsentius periculum fuit respu. sine imperatore est: proditor sine custode: quid est quare tibi hostes
pepercerunt: & imperatoris nostri pater esses: aug̃ habes: & legatus non ex. Si tibi dicã: expecta dum legati
mittunt: filius tibi publice remittet: dices paternus affectus non sustinet moram: rapit me desideriu filii
etiam si redimere uiuũ non potero: mortuũ redimam. Nunq̃ tam durus hostis fuit: ut paternis lachrymis
non flecteres? Vt ignoscã tibi q̃ tam cito isti: obiciã q̃ tam cito redisti. dic quid dixerit tibi? an nihil
cũ patre loqui uoluit? Cauete p̃ditionem: hoc dixit: uidete ne quis nocte insciis custodibus exeat: ne quis
rep̃ignorante ad hostem pueniat: ne quis ex hostium castris grauis auro reuertat: nihil deest iudicio. Si
qd̃ de prodicione quæritis: imperator uobis dicet: si quid de proditore: legati. PARS ALTERA: AREL
LII FVCS. Quantum est præcium quo uendo ut filiũ pater spectem in cruce: filius patrem de cruce: tantũ
& ip̃ratorem & parricidium uendidi: gratulabimur omnes repulso magis q̃ designato: nimis ambitiose
nunc poenitet: & filium & patriam uendidi: tam exiguum auri accepit: ut unus senex portare posset. In hac
cõtrouersia etiam si coniecturalis esset: habet quasi certũ tritumq̃. iter fuit tamen aliqua iter declamantis
dissensio. LATRO semper contrahebat: & quicquid poterat tuto reliquere præteribat. Itaq̃ & quæstio
nẽ: numeros minuebat. & locos nunq̃ attrahebat: illos quoq̃ quos occupauerat: non diu dicebat: sed uale
ter: hoc erit itaq̃ præceptum eius: quædã declamatorẽ tanq̃ prætorẽ facere debere minuẽdã litis causã qd̃
in hac cõtrouersia fecit: non enim curauit dicere: nullam esse factã proditionem sed se proditorem nõ eẽ
& suspectũ iquit iudici est qui plus q̃ se defendit. & nolo iquit cum filii uoce pugnare: ut imperatorem &
filiũ mentium dicam: præsertim cum odiũ aduersus filium obiciã patri. ALBTIVS in duas partis de
clamationem diuisit. primũ negauit illam esse proditionem. deinde ut esset: ad se non pertinere. Colorem
cõtra. patrem SYLO POMPEIVS hunc introduxit: odio illum reip̃a qua repulsus erat fecisse: & odio ip
sius filii quem oderat. & quia competiuerit: & quia uicerit. VARIVS GEMINVS dicit statim petisse pa
trẽ hoc proposito imperiũ ut proderet hominem auarũ & lucro inhiantem: & qã noti mores eius erant: ui
ctum ab eo competitore a quo uinci fas non erat nisi hoĩem turpissimum: ante comitia iquit paratus fue
rat & pecuniam accipere & filiũ proderet: post comitia paratus erat pecuniam dare: ut filiũ proderet: ut car
ptus est dux: aiebamus iquit: non potest hoc. sine prodicione fieri. excusauimus nos imperatori: diximus p
seuerasse ad redemptionẽ. quam deteruissent pater: hoc loco ille respondit: Cauete proditionem. BLAN
DVS dixit ægre ferentẽ pudore repulsã: noluisse occidi filiũ: ut in eius locũ substitueret ipse. HISPO RO
MANVS. Vitionem inq̃ suã hosti uendidit. tam facile inq̃ exiit. nocte peruenit ad hostis rediit: ut scires
illum non tunc primũ fecisse. ARGENTARIVS dixit: perfer ad senatum mandata filii tui: necesse est ti
bi multa dixerit: legatis quoq̃ aliq̃ mandauit. fortasse proditoris nomen patri dixit. indica nobis: nihil in
quit dixit mihi: sublata oĩs quomodo est quæritis quẽ dixerit? uidete cui nihil dixerit. Pro patre de comi
tiis hic color LATRONIS fuit: ne q̃s filium meum uiceret: timui itaq̃ professus sum: ut auctoritate mea
deterrem futuros competitores: deĩde ipse filio meo cessi. ALBTIVS hoc colore usus est: aiebat inq̃
talem imperatorem fieri debere: qualis scio fuisse talem senẽ: qualis maximus fuit: senem nihil temere fa
ctũ: utriusq̃ populo copiam feci. CAESTIVS hoc colore usus est. Nouercam uicta filii mei sciebam esse
acrem adolescentem: fortem: sed inconsideratum: temerarium. Itaq̃ petii ip̃erium reip̃. causa filii mei quem
idoneum ad tantũ sustinendum onus non putabam. FVSCVS ARELLIVS dixit: in hoc se competiuit:
ut hostium aĩ frangerent cum audissent posse rempub. uel in una domo duos eligere. HISPO ROMA
NVS simpliciter putauit agẽdum. Inepti inq̃ hi colores sunt: componant competitores. hoc itaq̃ egit co
lore ut quæreret: de exitu comitiõũ adolescentulos omnes conspirasse: quasi de ætatis comparatione age
ret: facile itaq̃ uictũ senem non ambitientẽ: de me inq̃ quæri non potestis: clamaui: nõ est uobis utilis hu
ius ætatis ip̃erator. Mansit itaq̃ illi & post comitia eadem cõtumacia: nihil referebat ad p̃fem: nihil cõmu
nicabat. itaq̃ captus est. & cum descripsisset q̃ ip̃erite disposuisset aciem: quẽadmodũ exploratis locis illi
diis oppressa eius temeritas esset. adiecit: hoc erat quod uobis clamabam: ducẽ senem eligite. OTHO IV
NIVS PATER præfagiis q̃busdam & in somniis hanc fortunam prænũciãtibz agitã te competiuit di
xit: erat autem ex somniatoribus torus ubicũq̃ illũ defecerat color oĩum narrabat de eo: q̃ in scio senatũ
egressus est. LATRO sic colorauit: amentem & attonitũ p̃tinus pcurrisse. ALBTIVS hoc colore usus
Semper de duce toto constitui: longũ erat expectare: ad summã festinaui. nec occurri. VARIVS GEM
NVS dixit. Maluisse solum ire. hostes enim auctoritatem legatõũ non moueri. ad lachrymas patrum fle
pe flecti. SYLO POMPEIVS ait: Putauit utilius esse: priuata illum pecunia redimi. minoris enim posse
æstimari: q̃ si tanq̃ imperator redimeret. ARGENTARIVS ait: nihil tam iniquum erat: quam legatos
ad redemptionem mitti. nunq̃ enim reddidissent quem sic desiderare publice iudicassent. Itaq̃ præcur
ri rogaturus & hoc dicturus. Exercitus contemnit illum respub. reliquit. BLANDVS ait: cogitant mihi
qd̃ facerem contentus ire essem: paternis lachrymis an comitatu publico præces meas adiunxerem? Tan
dem uenit in mentem Priamum regem ad redemptionem filii: sine legatis isse & cum auro. SEPVL
VS BASSVS ait: non expectasse se curiam q̃ putauerit futuros qui redimendum negarent quod factum
apud romanos sæpius erat: itaq̃ ante se uoluisse redimere: q̃ posset aliqd̃ de non redimendo cõstitui. CAE
STIVS dixit: non quæsiui secretos tramites. & occultum iter: proditor. s. eadem uia ueni q̃ legati. De uoce
filii color est. ALBTIVS hunc fecit. pudebat illũ inq̃: quod captus erat: quærebat aliquod fortunæ suæ

patrociniū: uoluit uideri non culpa sua sed proditiōe hoc sibi accidisse: itaq; **nomem** adiciere non potuit
FVSCVS ARELLIVS dixit: alienatum iā suppliciis aīum & errantem has uoces effudisse sine argumen-
 tis sine reo. **VARIVS GEMINVS** oīa complexus est potest inq; propter hoc: potest propter illum: ego
 uobis idē suadeo, caute proditiōem: hoc si cauere uultis: **spatores senes facite. illud & in hac cōtrouer-**
sia & in omni uitandum aiebat. CAESTIVS quotiens aliqua uox poneret: ne ad illam quasi ad sententiā
 decurramus: sicut in hac apud Cæstium quidam auditor hoc modo cœpit. Vt uerbis ducis uestri scilicet
 iud. incipiam: Cauete proditiōem: sic finiuit declamationem ut diceret: in quibus uitam finit imperator:
 cauete proditiōem. Hoc sententiæ genus, **CAESTIVS** hoc uocabat: & dicenti discipulo statim exclama-
 bat
 ut in illa suaſoria in qua deliberat alexander: an oceanum nauiget: cum exaudita uox
 esset quoq; inuicta: ab ipsa uoce quidam cœpit declamare: & in hac desit. Ait illi Cæstius desinenti.

Et alter cum descriptis Alexandri uictoriis: gentibus perdomitis: nouissime
 poneret: quousq; inuicta: exclamauit Cæstius: tu autem quousq; **OTHO PATER** hoc colore usus ē pro-
 patre: dixit enim molestum fuisse iperatori: q; illū fuscū legati ituebant: itaq; ut ab hoc illos spectaculo ur-
 geret & ex eo narraret uerecūdiam suam: id dixisse: quo audito festinarēt. Itaq; dixisse illū: nō caueant pro-
 ditiōem: sed caute: quasi ipsis legatis esset periculum ne procederēt.

Incipit uicesimaquarta controuersia foelicissime.

Apta raptoris aut mortem: aut indotatas nuptias opta ut qui dicebatur raptor negauit se rapuisse.
 iudicio uictus uult ducere, illa optionem petit. **ALBVTII SYLII.** Præterq; in omni discrimine pe-
 riculosa libertas est: meruit puella ut taceremus misericors in nos etiam anteq; rogaremus fuit. in/
 humana libertas est. Si uincimus aduersus iud. non oportet tibi amplius q; semel optare. omnis nimia po-
 tentia saluberrime in breuitate constringeretur qui potest condemnare: possit semel: qui potest occidere:
 possit semel: aut si qua iteratio recipi pōt: in poenitentiam mortis recipienda est: proponite uobis iam sup-
 plicii causam: faciam carnificem: sicui tamen hoc semel liceret: meū est, exorata sum, conde gladium: irata
 sum: repete optionem: & non semel: mori satius est: occide iam non uiciatorem sed uirum. **PORII LA-**
TRONIS. Periculosius est negare raptum q; commisisse: in hanc perturbationem adolescens perductus
 erat: ut ignoraret: quid fecisset: non refugiebat tamen puellæ nuptias: fauebat tantum sibi: ut innocens du-
 ceret: itaq; nihil aliud petit quam libertatem ut honestius duceret. Ita apud uos iud. tutius est peccare quā
 erubescere: dignior poena erat: si id peccasset: quod meminisse posset. Exurge adolescens & sine ullo respe-
 ctu pudoris ad pedes te puellæ dimitte, accedite & uos amici propinqui: & tu mater & pater: quid te pu-
 ella: & quid te horum lachrymæ monent? Non inquit ad illum magistratum: non dissimulo: metuo te
 puella: si nusquam rogari uis: nisi ubi occidere potes: grauius punior nunc: cum me peccasse pudet: quam
 cum peccauit: quæ post iniuriam ignoscit: perdit misericordiam. **CAESTII PII.** Venit ad uos uestro bene-
 ficio retenturus puellæ beneficium, optauit nuptias neq; adhuc sciebat: q; uerecundum maritum esset ha-
 bitura: uiciatorem: dimisisti: uirum occides, aiebat iudex: quid habes: q; tam pertinaciter neges? nuptias
 optat: minus est ergo quod uitiauit q; quod negauit. **Q. ATERII.** Non sum iquit optatura mortem: sed
 uolo mihi licere & mortem optare: quem potestas ista delecta crudelis est. **BLANDI** ergo nos iniuriam
 periculosius negauimus quam fecimus. **IVNII GALLIONIS** quadam nocte quid dicam? iam negare nō
 audeo: non diligenter causa mea acta est: dum nihil timetis: facilius me puellæ credidistis confitendum ē
 uitium nostrum: non nuptiis fecimus moram: siue adhuc esset uitata siue non esset: uisa est indigna ma-
 trimonio: quæ hominem non posset occidere: tibi cōsulebam: ne dicereris uitiatori nupta, si per te licuiss-
 set: honestiorem maritum habuisses, tu negasti. **O** hominem impudentem: ita tu non ante īgratus tribu-
 nal in conspectu populi: in medio foro clamitasti: ego uirginem rapui: neminem habere tam obsequen-
 tem maritum potes: hic iam nihil negauit. **VARII GEMINI.** exponam uobis rerum ordinem sic tanq;
 ab eo didicerim: qui quid fecerit nescit. **VIBII GALLII.** Vbi estis qui dicebatis: nihil interest tua: confite-
 re: confitere quia honestius putasti raptori nubere. Sic inquit mihi hæres: si quis intra decem mēses natus
 fuerit: nunquam negat? Surge adolescens: dic rapui: uitiaui: incipe scire quod nescis: miraris si tibi non cre-
 dit? multum ē de quo timet. **PARS ALTERA. P. ASPRENATIS.** Nescio utro iudicio aduersarius fue-
 rit improbius priore: id egit nequam omnino poenam stupri pēderet, hoc id agit ut ipse optet ex duobus
 alia lege constitutis suppliciis: utrum uelit pendere, fatetur enim impune se habere maluisse quam duce-
 re uxorem: uxorem ducere malle q; mori. antea legem uitiationis euertere conatus est: nunc trāsferre uult:
 aduocatos rogat iud. rogat omnes potius quam uitiatam: utinam non hic illum liberaret metus: quod iu-
 dicis suæ clementiam nobis clamabat se innocentem etiam si liquid putasset mori non recusare. Aderat ra-
 ptori populus: nec quisq; magis suspectam faciebat uitiatæ causam q; lenitas optionis. Si tibi iam de stu-
 pro tuo liquet: est quædam prima innocentia uerecundia: præbere se legibus: tu uero meruisti quidem
 mortem, illam inficatione: ignorasti an peccasses: innocens esse uoluisti: causam habes: reuerrere ad par-
 tes puella quandoquidem totiens iam rogas: quæ rogari ipsa debueras. **LATRO** tres fecit questiones: an
 illa interrogatio iusta fuerit: non sunt inquit: non enim constabit te raptorem esse nihil res inquit an nega-
 uerit erat. raptor ē si negabat & ita iusta fuit optio: an si iniusta optio fuit reuocari possit: optio inquit se
 mel puellæ datur immutabilis est: semel emissa est. iudex quam tulit de reo tabellam reuocare nō potest:
 quæſitor non mutauit pñunciationem suam. Nihil tam ciuile tam utile est q; breuem potestatem esse q;
 magna est si uolet & alteram suam opinionem reuocare, & deinde tertiam. Nunq; constabit quid futurum
 sit cum illa quod optauerit possit sequenti semper ratione rescindere. Tertiam fecit quæſitiōem: an si possit

aliquando reuocari optio nunc debeat. Hæc defensio adolescentis qui negauit se uitiassse. **FVSCVS** & ordinem mutauit quæstionum & numerum auxit: fecit enim primam quæstionem: an rapta nō possit amplius optare q̄ semel: potest inquit: lex enim non adiecit quotiens optet, sed ex quibus aut hoc inquit aut illud. non adiicit: neq̄ amplius q̄ semel. Contra ait: lex iubet te alterutrum optare. Tu hodie si mortem optaris: facies quod nunquā facturum est, utrumq̄ optaueris etiam si non licet inquit amplius q̄ semel & mortem optabis & nuptias. ego nondum optaui: optio est qua legitime fit: illa non est facta legitime, si prætor defuisset: nunquid optionem uocaret? Si rapta defuisset: raptor non fuit non est ista optio sermo est: an p̄ximo iudicio confirmata sit optio, rapta ait agebatur apud iudices: utrum deberet raptæ esse optio, non iudicata est raptam esse debere rapta sit: non inquit puella quæ situm est enim an ego in raptorem ius habere iudicatum est habere me: uti debeo. Non possum ante legem habere quem raptorem. Nouissimam quæstionem fecit æquitatis: an raptæ debeat esse optio. **PASSIENVS** hanc ultimā partē sic deuidebat: an si adolescens malo aduersus puellam animo inficiatus est raptam ut nuptias effugeret dignus sit q̄ iterum fortunam subeat optionis recusata: deinde an malo animo fecerit. **VARIVS GEMINVS** ultimā quæstioni uel parti inquit: quid debeat fieri quæritur. Duo hæc adiciebat quæ per se quæri putabat: an si puella pro certo adolescentis mortem optatura est non debeat illi permitti optio tam crudeliter usura sua potestate. Deinde an mortem optatura sit, quid est inquit quare uelis optare nisi q̄ nuptias non uis? hoc non tantum patimur sed rogamus. Color pro adolescente introductus est a **LATRONE** talis ut diceret: se ebrium fuisse: & ignorare quod fecerit: hoc die magis q̄ credere de facto suo q̄ scire: recusasse autem in me duceret uxorem: sed ut sua uoluntate duceret. & iudices non audisse sollicitos faciles fuisse quasi de nuptiis ageretur. **VARIVS GEMINVS** raptam confessus est & dixit. Nihil tam contrarium esse adolescenti: q̄ etiam nunc negare, nec non tantum raptam sed etiam iudicem offendat. **CAESTIVS** nec **Latronē** secutus est dicentē: nescisse se hodieq̄ nescire: nec **Varium Geminum** confitentem: se non rapuisse apertius negauit. Vtrum inquit iuenire non poterat iudicem, tertiam sniam secutus est. Si rapuit indignum est puellam inui tam raptam esse: si non rapuit: non ne indignum est fieri illum maritum? **SYLO POMPEIVS** dixit: adolescentem uerecundum natura & rustici pudoris non sustinuisse confessionem. Non placebat **latroni** color. Minus inquit ignosceret illi si scit se rapuisse. & sciens mentitus est. Contradicebat **Sylo**: posse illi fidē fieri. aliquem nescire an rapuerit. **HISPANVS CORNELIVS**. Non subducere illi inquit maritum uolui sed honestiorem dare. Digna est inquit tam misericors puella quæ non uideatur nupsisse raptori. **HSPO ROMANVS** ait illos sodales qui illos impulerant circumflesisse & dixisse. Non est hæc quæ rapuit: alia mitti timuit, ne illi qui eam rapuerat faceret iniuriam. **ARGENTARIVS** dixit uellem mortem optasses: non esset hic raptor iudicatus, non causa tua illum præmit: sed optio dum unusquisq̄ iudex dici qui habet quod tantopere recuset, puta de capite agi. & ipse ait se non uelle ducere uxorem sed titulum recusare. Nempe uictus ducet uxorem. Non est sollicite de eo iudicandū: cui damno gratulandum. **SYLO** hoc colore usus est. Confusum adolescentem subito: & tanto tumultu pagē sibi constitisse: & negasse quia perturbatus erat: perseverasse quia negauerat.

Explicit Liber Quartus.

Lucii Annei Senecæ sententiæ Liber Quintus. Incipit.

Am uidebar promissum meum impleſſe. Circumſpiciebam tamen nunquid me præteriret. Vltro uotienti montani mentionem intuliſſus: & uelim uos ſubinde aliquā nomina mihi offerre quibus uocetur memoria: & quæ quando ſenilis marceſcit per ſe admonita & aliquando laceſſita facile ſe cogitet. **MONTANVS VOTIENVS** adeo nunquā oſtentionis declamauit cauſa: ut ne exercitatus quidem declamauerit rationem quærenti mihi ait utrūuis: honeſtam an uerā? Si honeſtamne male aſſueſcam: qui declamationem parat: ſcripſit non ut uincat ſed ut placeat. Omnia itaq̄ lenocinia ita conquirunt argumentationes quia moleſte ſunt & minimum habent floris relinquit: ſententiis explicationibusq̄ audientis deſiniri contentus eſt. Cupit enim ſe approbari non cauſam. Sequitur autem huc uſq̄ iſerorum declamatores uitium: ut neceſſaria deſerant: dum ſpecioſa ſeſtātur. Accedit etiam illud quod aduerſarios quauis fauores fringāt: reſpondeāt illis & quæ uolūt & cum uolūt. Præterea nihil eſt quod errorem aliquo damno caſtiget. ſtultia eorum gratuita eſt. uix itaq̄ i foro futurus periculofus ſtupor: diſcuti poteſt qui creuit dū tutus eſt. Quid q̄ laudatiōibus crebris ſuſtinētur. & memoria illorum aſſueuit certis interuallis quieſcere. Cum uetum eſt i forum: & deſiūt illos ad oēm geſtū plauſus deficere: aut deſiciūt: aut labant: adice in hūc quod ab aliis nullius interuētū excuſat. Nemo ridet: nemo ex iuſticia alloquit. familiares ſunt oīum uultus in foro: ut nihil aliud ipſum illos forē turbet. hoc quod uulgo narrat an uegē ſit: ita melius potes ſcire. Declamatoriæ uirtutis **LATRONEM PORTIVM** unicū exemplū cū pro reo in hispania ruſtico portio propinquo ſuo diceret: uſq̄ eo eſſe cōfuſum ut a ſolœciſmo iciperet negantē potuiſſe cōfirmari: ac perientē deſiderātem qua ipetrauit ut iudiciū ex foro in baſilicā trāſſeret: uſq̄ eo igenia in ſcholasticis exercitatiōibus delicata enutriunt: ut clamorē: ſilentiū: riſum: cælū deniq̄ pati neſciant. Nō eſt at utilis exercitatio quæ operi ſimillima eſt illi qd̄ exerceat: itaq̄ durior ſolet eſſe. At uero certamē gladiatores granioribus armis diſcūt q̄ pugnat: diutius illos magiſter armatos q̄ aduerſarius ſuſtinet. lūcta tenas binos ſimul ac ternos fatigāt: ut facilius ſingulis reſiſtant. Curſorē quod itra exiguū ſpaciū de uelocitate eorū iudicet: id ſæpe in exercitatiōe decurrūt: qd̄ ſemel decurſuri ſunt in certamiē. Multiplicat ex iuſticia labor quod diſcimus: ut leue qd̄ cernimus in ſcholasticis declamationibus. cōtra uenit: oīno molliora & ſolutiora

sunt in foro partem accipiunt: in schola eligunt: illic iudici blandiunt: hic inferiunt: illic inter fremitum consonantis turbæ intendendus animus est: uox ad aures iudicis, perferenda. ex uultu dicentis pendent omnium uultus. Itaq; uelut ex umbroso & obscuro prodeūtis loco claræ lucis fulgor obæcat: sic istos a scholis in forum transeuntis: omnia tanquam noua & inusitata perturbant. Nec ante in oratorem corroborantur: q̄ multis perdomitti contumeliis puerilem animum scholasticis delitiis languidum uero labore durarunt. LEPIDVS, uir egregius & qui declamatorio non studio.

Incipit uicesima quinta controuersia foelicissima.

Adulterum cum adultera qui depræhenderit: dum utrunq; corpus interficiat sine fraude sit. IN GRATI FIT ACTIO. Milciades peculatus damnatus in carcere alligatus decessit. Timon filius eius ut eum sepeliret uicarium se pro corpore patris dedit. Callias sordide diues natus redemit eū a repub. & pecuniam soluit: filiam ei suam collocauit: quam ille depræhensam in adulterio depræcante patre occidit. Ingrati reus est. **ALBVTII SYLLI.** Non me mouet periculum meum: semper nos in malis nostris non fortunam sed causam spectauimus. Non dubito quin Callias redempturus Milciadem si iā habuisset filiam nobilem. **MVSAE** aliud aliud pati non potest: mihi adulterium carcer est. **ARELLII FVSCI PATRIS.** Nihil inquit filia plus possum dare q̄ Tymonem uirum quando mihi contingerent ex eo nepotes: ferrum ex lege mihi traditum: an ad uindictam pudicitiae proficiamus. Perdidisti pecuniam Callias: si tales soluisti manus: damnatus peculatus nihil aliud habendi suo reliquit q̄ se patrem. **CASTII PII.** Non potest generosus animus contumeliam pati. Merito tu ex Tymone nepotes habere concupisti: quid magis in me probabis q̄ carcerem. non sum innocentior q̄ pater nec liceor: qua liceor quidem. Hoc unū interest inter parentis & filii fortunam. q̄ illius calamitatum exitus fuit carcer meorum initium. Exponā uobis quantum in neminem meorum ingratus sim. Vnus milciades census inuentus est Tymon filius: nec hic quidem qcquid habuit: quod dare pro patre præter seipsum posset. In Cynegyri domo sperare nuptias poteram: in Callimachi nec uerebar: ne Cynagyrus plures suas æstimaret māus. Redemptus Tymon redemptoris foelicitas est. **VOTIENI** Montani faciam dicat: non accepi beneficium alter reddidit: certus reddam cū tam honeste desideraris q̄ dedisti. Ego adulteros dimittam: quid aliud facerem: si alligatas haberem manus? ægit me attonitum dolor. Non me hercule sic innoxasset Milciades pater: nihil Callia de beo nisi libertum: est uir egregius Callias est misericors. Sed utrum tantum aduersus bonos maiorum iniuria est. Si nunc manus Tymonis alligant quantum fuit beneficium q̄ tunc solutæ sunt. Non iste inigore animo filiam amisit q̄ ego uxorem: sed ægore animo ipudicam pati uoluit. Vis diuitias tuas absconderet cū in eos iciderint qui mendicitate censent. Nihil habet domus nostra melius quod ostendat q̄ paupertatem. Da pecuniam Milciadi qua damnatione luat. nocens erit: da Tymoni qua psem redimat: pius non erit. **VIBII Galli.** Nulli mihi foelicior uideor q̄ Milciadis præcium fui: alligatus iacebat perisca potest: uidet: libertatis publicæ assertor iacebat crimen ingrati ciuitatis. Adulteram dimittam patri: adulteram cui non tam gloriator q̄ filius sim Milciadis q̄ uicarius: qd tu poenam putas pro Milciade alligari: si adulterum solum dimitterem exulandum est: qd faciam? occidam? plusquā præstitisti exigis pro carcere exiliū non occidam. plusquā præstitisti exigis. Vnum beneficiū dedisti duo petis. Vterq; magnum beneficiū dedisti. Tantūdem datis recepisti Tymon q̄ Milciadem redemit: tu quod Tymonem. Videbas mihi omnis maior: meorū circa me turba fremere dicentū. Vbi sunt ille manus quæ soluere Milciadē? Nō mihi occurrit idulgentia uxoris, non Callias socer: nō ullius aut rei aut beneficii memoria. feci quod soleo: nihil aliud aspexi q̄ psem. **MENTONIS.** cogita adulteros esse pro quibus rogas: cogita q̄lium misereri soleas. Turpe est ab eodē mitti & adulteros & Tymonem. Ego sum q̄ referre grām ne mortuis qdem desino. Ita mihi ueros habere liberos cōtigat: quod qntū esset Milciades exptus est. **PORII Latronis.** Ego adulteros dimittā: ardet cupiditate uidet: aius. Has manus continere nō posset Milciades q̄s alligare non potuit. Si in hoc solutus sum: redde me carceri. Ille græciæ seruator & persæ uidet: oriētisq; domitor cui mō tam insignē triumphū fortuna de hoste detulerat dānatus est peculatus ob hoc uidelicet ipsum ut innocentia eius qua aliqñ latere potuerat ipsa dānatione ostenderet. dānatus est innocens: q̄s i ciuitate misericors est. nūc occasio misericordiae uenit. Milciades redimendus est. Redemi corpus tuū Milciade ne funeri qdē interfesturus in quod me ipsum ipenderā. Misereor accusatoris mei: nō q̄ perdidit filiā sed q̄ habuit. Dignus erat Callias habere tales q̄les redemit: quod si me in hanc stuporū patientiam redemisti: mīsimonio carcerem pfero. Honestius patri alligor q̄ adultero soluor. Vt audiui esse q̄ pecuniam numerare: miseratus sum fuisse in ciuitate nostra quenq; q̄ Tymonem redimere q̄ Milciadē maluisset. Ego ne patrē qdem meū nisi innocens fuisset redimissem. **BLANDI.** Obiciat licet uicula nunquā tamē efficiet ut non magis carcere gloriator q̄ mīsimonio diuersi sunt oīum affectus. Tu fortasse Callias uicula ferre non potes: ego adulterā uxorem. Effugiet ergo adulteri tanq̄ alligatas Tymonis manus? **ARGENTARII.** Redemptū me ptinus appellare coepit de filiae nuptiis. Statim inq̄ Callias experit an gratus sim: q̄ p Milciade alligatus filia tua abstulit tibi genē. Tymonem ductus est p̄r meus in carcerem et nunc captiuis suis plenū. **VNII Galliōis.** Beneficium inquit tibi dedi q̄ filiam tibi collocaui. nūc uero Milciade grauiorem fortunam carcere sustinet Callias tecū communicare dignatus est. Ego me redemptū putabam. filia istius emptus sum. Steterunt ante oculos meos maiorum imagines. emissusq; sede sua Milciades maiestate imperatoria refulsit. & iterum meas iuocauit manus. **VNII BASSI.** Gallia filiam uxorem duxi. Hanc tibi pater iniuriam feci dū ingratus esse nolo placeas tibi licet & istas iactas diuitias. Tantidem tamē redemi patrem quanti a te redemptus sum. **DIVISIO.** LATRO in has quæstiones diuisit: an non q̄squis gratiam nō retulit cū posset ingrati

CONTROVERSIARVM

teneat. Multa inq̄ iterueniunt propter quā non debeat facere etiā si possem. si non tenetur quis non retulit grām cum posset: an hic teneat. hoc in hac diuisit: an possit ob id damnari quod lege fecit: deinde an facere debuerit. Nouissime an si affectu & indignatione ablatu non fuit in sua potestate ignoscendū il li sit: hoc nō tanquā quāstionem sed ut illi mos erat pro tractatiōe aut loco. MONTANVS Votienus quāstionem hanc adiecit: an gratiam retulerit Tymon Calliæ. Tuli inquit filiā tuā uxorem. filiā tuā Milciadis nurus facta est. non putas beneficium habere omnes cum Milciade nepotes? GALLIO illam quāstionem mouit sed diligenter executus est quā solet esse ingrati. in controuersiis prima an beneficium acceperit. Non erat inquit mihi poena in carcere esse: mea uoluntate illo perueneram. ita putas libentius in cubiculo iacuisse. Nulli tamen erat locus athenis honestior q̄ qui Milciadem habuerat. Deinde & illam subiunxit quāstionem: an teneatur is qui beneficium acceperit quod non potuit: non rogauit inquit te dedit istud iactationi tuæ: putasti ad gloriā tuā pertinere: ita tu non accepisses beneficium si sibi solueret Milciadem contigisset. SYLO POMPEIUS a parte Calliæ duo beneficia dixit dedisse q̄ redemisset & q̄ egentī filiā collocasset. hoc quod secundum posuit nemo alius pro beneficio imputauit: in quo adeo nō est dubium an beneficium non dederit. ut dubium sit an receperit. BRVTVS Brutēdius illis illas prætorea quāstiones fecit: an si sua causa fecit hoc Callias ut redimeret Tymonē: an sit beneficiū: beneficiū est iquit quod totum eius causa prætatur in quem confertur. Vbi aliquis ex eo aut sperat quid aut prætatur non est beneficium sed consiliū & diu executus est & argumentis & exemplis. Deinde an sua causa fecit Callias. Voluisti iquit opiniōe sordium illustri facto effugere: petisti ex hoc æternā memoriā. Nō magis poterat ignotum esse a quo Tymō solutus esset q̄ pro quo alligatus. Voluisti habere generum nobilem pium. HISPO Romanus diuā quāstionem fecit: an retulerit gratiam hoc ipso quod occidit. Liberaui iquit te dedecore summo: iuito tibi beneficium dedi. non est quod mireris. Nam & me tamē non rogantem redemisti: hoc loco commemorauī illos patres qui filias uitiatas occiderūt: qui incluserūt. Corlor & GALLIONI ET LATRONI ET MONTANO placuit ut nihil in Calliam diceretur contumeliose & redemptorem & focerum & infelicem. CAESTIUS multa in auarum & infocerotorem & mēfularium & lenonem dixit dum uult illud probare reddidisse se beneficium: quod talem socerū habere sitinuiisset. LATRO dixit filiā tuā dimittā. quid adultero faciā pro una rogas. duos eripis. Hæc HYBREAS aliter dixi sententiā.

Hæc tota diuersa snia est

a priore etiā si ex eadem est petita materia. Illa nō est similis sed eadem quā dixit prior. ADDEVS rhetor ex asianis nō proiecti nominis: deinde ARELLIUS FVSCVS sic putauit. ARELLIUS Fuscus. Non dices me Callia i gratum unde redemeris cogita memini. Deinde fuscum cum hæc a discipulis snia ei obiceret: nō inficiari: trāstulisse se eam in latinū. & aiebat nō cōmendationis se id aut furti sed exercitationis causa facere. Do iquit operam ut cū optimis sentētiis certē: nec illas corrūpere conor sed uicere. Tum deinde retulit quādam Thucydidis sniam.

deinde Salustianā. Res secūda miræ sunt uiris obtentui cum sit præcipua in Thucydide uirtus breuitatis. hac cum Salustius uicit & in suis illum castris cecidit. Nam in sententia græca tam breui habes quæ saluo sensu detrahas. deme uel

deme

tamē integer. At ex Salustii snia nihil demi sine detrimētis sensus potest. T. autem Lilius tam iniquus Salustio fuit in hanc ipsam sententiā & tanq̄ translata & tanq̄ corruptam dū transfertur obiceret Salustio. Ne hoc amore Thucydidis fecit: ut illum præferat: laudat quem nō timet: & facilius putat posse a se salustiu uinci si ante a Thucydide uincit. CAESTIUS colorem hūc pro Callia habuit. obiecit ultro Tymoti: q̄ passus est uxorem suā adulterā fieri. q̄ nō custodisset. q̄ expectasset dū superueniret pater: ut spectator calamitatis suæ fieret. Iam inquit etiā si dimiseris i gratus es: ego non spectaueram dū rogaret. HISPO ROMANVS hunc colorem secutus est: dixit adolescentem tumidū & nobilitatis suæ cogitatione insolentem inuisa habuisse beneficia sua. moleste ferentem socerū suū dici Calliam. Item omnem operam dedisse ut mores puellæ in uitia non tantum labi pateretur: sed ipse impelleret: ut haberet iustā dimittendi causā. nec eam occasionem non intermisisset: sed expectasse etiā dū superueniret pater hoc se cogitasse. expectat me uult mecum pares rationes facere. fecisset si non ostendisset patri adulterā filiā. GORGONIVS in hac controuersia fædo genere cacozelix' usus: dixit: istud publicum adulteriū est sub Milciadis tropheis concumbere. DORION cum descripsisset gloriæ sibi fuisse carcerem: nunquā se non illam fortunā ostentasse dixit.

Maieſtatis læſæ ſit actio.

Laminius proconsul inter cœnā a meretrice rogatus: quæ aiebat se nunq̄ decollari hoiem uidisse: unū ex dānatis occidit. accusat maieſtatis. MENTONIS. Iam ēt pituri dormiebāt: pagis totus ordo supplicii neq̄ se meretrix negaret uidisse. O miser: si quis meretricē offendit. O miserā mēm familiæ si cuius fœminæ meretrix uidet nihil petēti prætor negaturus est. MVSAE. Hic est Flaminius q̄ exiturus in prouinciā uxore a porta dimisit. ARGENTARI. Obiicio luxuriā: obiicio histriōnū iocos annuos. reuinxerūt in cōuiuio nihil aliud nisi occiditis q̄ in carcere uixerūt in cōuiuio pierūt. BLANDI. feriat in foro. oēs uideāt: meretrix audiat reliq̄ p̄toris unco trahebāt. maieſtatē læſā dixiſſem: si exēti tibi liſtor a cōspectu meretricē nō ſum mouiſſet. VIBII RVFFI. Paratus erat accuſator cū cōmētatis aiebat. qd si meretrix deſiderarit. in hoc tecū uxore nō miſimus ut ſaluā prouincia ſit: optime meretrici bonā mēte: dedimus tibi legatū: dedimus q̄ſtorē ut tu cū meretrice cœnareſ: meretrix uxoris loco accubuit

Iamno pratoris. **P. ASPRENATIS.** Viri fortasse osculo donauit homicidiū. Et carnifices cœnaturi manus abluant. **P. PORTII LATRONIS.** ne a sobrio quidem littore percussus est: non iquiro in totum annum. **I**l nocte contentus sum. bibelictor ut fortius feriam. Et quid intelligitis quomodo damnatus sit q sic occisus est. qd scio an i cuius gratiam occisus est: in eiusdem et damnatus sit: q̄tum tibi perdiderat: t̄atū tu meretrici dedisti. Si negaret: quos testes haberē? qs enim i illo conuiuiū fuit cui tecum sit credēdum? facilius est ut q aliā meretrici dederit homicidiū neget: q̄ hoc quoq̄ dederit q̄q̄ inde minuerit: nunq̄ istud mulierum oculis ostendi solet: aut ista iam s̄ape uidisset. **IULII BASSI.** Inter temulentas reliquias sum: puosissime cœnæ & fastidiosos sub ebrietate cibos modo excisum caput humanum fertur iter purgamentā & iactus cœnantium & sparsam in conuiuiū scrobē humanus sanguis euertit. Gratulor forti tuæ prouincia q̄ desiderante tale spectaculū meretrice plenum carcere damnatis habuisti: seruū si uerberare uoluisses. Scelus e in conuiuiū damnari hominem. qd occidere ad arbitrium meretricis: de reo pronunciaſti nisi forte facilius in honorem eius decollas quem iudicas. **FVLVII SPARSI.** Contactam sanguine humano mensam loquor: scriptas in triclinio secures qs credat? ista aut concupisse meretricem aut fecisse pratorē. cadauer. secures. sanguinem loquor. qs inter hæc de conuiuiū cogitat? Hoiem inqt occidi: nunq̄ uidi alio q̄ Flaminio p̄tore: oīa alia uidisti. **SYLONIS POMPEII** uirum nobilissimū & tantis honoribus functum turpiter meretrix clemētem fecisset: crudelem fecit: nunq̄ uidi. adice si uis nec alio p̄tore uidere potes. **ALBVTII SILII.** Siqs autem est iud. q̄ desideret ut pratoris referam crudelitātē q̄ præter hunc iugulauerit: q̄ innoxios damnauerit: q̄ carcere icluserit: huic ego me satisfacturum polliceor uno cōuiuiū cum sua p̄tura reum euoluā. Instituunt ab isto i puicia epulæ: & magnifico apparatu extruunt cōuiuium. distingunt argēteis poculis aurea. qd multa? e carcere i conuiuium p̄toris cui stupenti misero meretrix arridet. iterum uirgæ promunt. & uictiā crudelitatis ante mensam ac deos trucidat. Me miserum iperū ro. terror. relusisti. O qui crudelitate superasti omnes tyrānos soli tibi iter epulas uoluptati fuit morientium gemitus: hic cultius apparatus cœnæ fuit. In eodem triclinio uideo pratorē: amorem: scorta: cædes. Sex meretrix pratori: prator prouiciā iperat. In conuiuiū constituunt catenatus q̄ cum languētis p̄toris istius aspectu oculos existimans ipsum pratoris beneficio dimitti gratias isti agere: & utriq̄q̄ manibus mensam tenens: Dii inqt immortales tibi parem gratiam referāt: qcunq̄ i eodem triclinio accubat: alius uberti dimisso capite flebat: alius auertebat ab illa crudelitate oculos: alius ridebat: quo gratior esset meretrici. Hic iste iter uarios conuiuiarum uultus submoueri iubet & miserum stare ad præbendas ceruices i iocum. Iteri distinguit mora poculis: nec sobrii qdem carnificis manu cuius romanus occisus esset: non peto quo minus securi percutiat. illud rogo: legi potius q̄ scorto cadat. Memento terrorem iperio q̄ri non oblectamenta mulierculis. qd ego nunc referā iud. ludog̃ genera. saltationes: & illud dedecoris certame: p̄tor ne se melius moueret an meretrix. **CAPITONIS.** Exurgite nūc bruti. horatii. decii. & cætera decora ipii. Vestri fasces. uestræ secures inqtum pro bone Iuppiter dedecus reciderunt. Istis obscenæ puellæ iocant. qd si per deos immortales i illo solēni die populo ispectātē i foro cōuiuiū habuisses: nō minuisses maiestātē iperū nrī? atq̄ qd itereſt conuiuium i forum an forum i conuiuium attrahas? Deide describit qualiter i foro decollet. Ascendit p̄tor tribunal ispectante prouincia noxiæ post terga ligant manus. stat itento ac tristi oīum uultu. sit a præcone silentiū adhibet deide legitia uerba. canit ex altera parte classicum. Nunqd uobis uideor describere conuiuales iocos? Heu q̄ dissimiles exitus iniitiis abest. accusauit te qs? Po. Ro. iudicarunt te q̄ te prator damnatum pronunciauit: occidit meretrix. **BVTEONIS.** Vt iste cum amica cœnaret iucundius homo occisus ē. Nunqd iud. nunq̄ pro rostris uidistis p̄torem cū meretrice cœnatem? **VOTIENI MONTANI.** Qui sic conuiuiat: quomodo irascit? damnaturi iurāt nihil se habere nihil præcibus dare. postulo ut i hanc legem iures: maiestas. **P. R.** per oēs nationes p̄ oēs diffusa prouicias i sinum meretricium iacet. ea imperat. pater nostro quæ p̄stitit eius osculo nemo se abstinuit nisi q̄ peccit suo. conuiuias tuos ipsa narra. fuere credo tribuni. fuere præfecti. fuere æquites romani: cum iis ergo p̄tor. **CASSII SEVERI.** Ne de seruo quidem aut captiuo oī loco aut oī genere: aut per quos libebit aut cum qbus libebit supplicium sumi fas est: adhibeturq̄ ad ea magistratus ab custodia nō leticiam. **TRIARI.** Quo crimine damnatus ē cædis non tamen i conuiuiū occiderit. Aiaduerte diligēter meretrix: ne itez homicidium roges. **MONTANVS VOTIENVS** has putabat quæstiones esse an qd qs in magistratu peccauit proles: uindicari possit: maiestatis læsa reus. Vnū. n. qd tueri se factio non pōt ad ius cōfugit & dicit se hac lege nō tueri. Nū qcqd peccauit in magistratu aliqs: maiestātē lædit: puta aliquē. dū magistratus ē patrē suū occidere: ueneno uxore suā necare. puto nō hac lege causam dicet sed illis parricidii & ueneficii. Vis scire nō a quo fiat ad rem ptinere sed qd fiat. priuatus pōt accusari maiestatis læsa: siqd fecerit quo populi ro. maiestātē lederet. puta amicum habet: pcos ē adulterii causam dicet nō maiestatis: singula inqt æstima q̄ obiciis si tātū amicā hūisset: nunquid accusares q̄ aiaduertisset i aliquē nullo rogātē nunquid accusare possit. Si nō oē nō recte factum hac lege uindicari pōt: an id qd sub auctoritate publica geres? Nā cū adulterium cōmittit tanq̄ ciuis peccat. itē cū ueneficiū: cū aiaduertit auctoritate publica utit. In eo at qd sub prætextu publicæ maiestatis actio ne uindicandum ē: Dic. n. mihi si cū aiaduertere debeat nec legitimo cultu ac more solemni usus iterdiu. tribunal conſcenderit conuiuali ueste si cū classicū canere debeat: symphoniam canere iusserit: non lædet maiestatem? atqui qd fecit foedius ē. & cōparauit. Deide si pōt uindicari maiestatis lege id quod procos. maiestatis publicæ & iuri & apparatus ē peccauit: an hoc possit? nō potest inquit: nihil enī detractum est populi ro. magnitudinis lædit po. ro. maiestātē qui aliqd publico noīe facit tanq̄ si legatus falsa madata afferat.

CONTRouERSIARVM

si claudit ea aliter q̄ po. ro. dederit: perator fecus percussit uidet po. ro. percussisse & continetur indigno
 federe: nunc nec uiribus quicq̄ populi romani detractū est: nec opinioni eius imputatur: si qd fecit nō po.
 ro. Ar ex te ceteros aestimant: nonne & ante hunc alii fuerūt ex q̄bus aestimari possit? & post hunc erunt.
 Et singulorū uitia nemo urbibus ascribat. attamen factū ipsum turpe est sed multa alia: nec ideo illis popu
 li romani maiestas lēdit. Nemo poene sine uitio est: ille iracundus est: ille libidinosus est. non tamen si cū
 aliquo imitatum est malis eo statim maiestas lēdit. Deinde ad facti ipsius aestimationem uenit. & dixit
 hāc obiici q̄ meretricem habuit. q̄ aliquē occidit. q̄ noctu. q̄ i cōuiuio. q̄ rogāte meretrice. SYLO POM
 PEIUS has adiecit quæstiones. an si qd ei facere licuit fecit: non possit maiestatis accusari. pōt inquit hāc
 lex qd oporteat quærit: alia quid liceat: licet ire in lupanar. Si præcedentibus fascibus prætor deducet i
 lupanar: maiestatem lædet atq̄ quod licet fecerit. licet qua quis uelit ueste uti. Si prætor ius in ueste serui
 li uel muliebri dixerit: uiolauerit maiestatem. Deinde illam fecit quæstionem an ei hoc facere licuerit. Nō
 licuit inqt illo loco. aut illo tēpore. aut ex illa cā occidere. quādā quæ licet tēpore & loco mutato nō licet
 De colore inqt q̄ris quo uti debeat is q̄ p Flaminio dicit: qdā controuersia sunt in q̄bus factū defendi non
 pōt. excusari potest: ex q̄bus est & hāc non possumus efficere ut propter hoc nō sit reprehendus. nō spera
 mus ut illum iuuat ac pbet: sed ut dimittat: sed sic agere debemus tanq̄ pro facto nō emendato nō sceler
 rato tamen. Item negabat se pro Flaminio negatur. MONTANVS. sed his quæ obiiciunt responsurum.
 Aiebat autem illam sniam Ruffi Vibii: colorem actionis esse bonum. Senetionis esse bonū se habere ani
 mū pro reo: in quo libido omnis intra meretricem esset. crudelitas intra carcerem. Ipse Motanus illū locū
 pulcherrime tractauit. q̄ multa populus ro. in suis imperatoribus tulerit. In gurgite luxuriam. in Manilio
 impotentiam. cui non nocuit & filiū & uictorem occidere: in Scylla crudelitatem. in L. Lucullo auaritiā.
 In prætorē inquit cū illi constiterit abstinentia. diligentiam ne excutiat quomodo una nocte cœnauerit.
 utrum tamē inquit inq̄ est quod obiiciunt. q̄ dānatus perierit meretrice postulante. p̄cis perire damna
 to. Colorem FVSCVS ARELLIUS hunc itroduxit. ebrium fuisse. nescisse qd fecerit. SYLO POMPE
 IUS hoc colore usus est. nō putauit ad rem p̄tinere: ubi aut qd periret q̄ perire deberet. TRIARIUS ine
 ptum itroduxit colorē. Sermo erat inqt cōtēni in cōuiuio nimiam p̄toris lenitatem. alios fuisse procos
 quī quotidie aiaduenterent. huius anno nullū esse occisum: dixit aliq̄ ex cōuiuio. Tu ergo nunq̄ iratus: di
 xit & mulier ergo nunq̄ iratus q̄ clementia sui cōtēptui esset. Curabo inqt sciant nō deesse: mihi scelera
 tū quem uidere lucem ultra nō oportet. occisus est: q̄a dānatus sub prætorio fuerat: quo tēpore eē enim
 nullū tempus quo nocēs perire non debeat. GALLVS VIBIUS dixit: meretrix orauit. timebam me her
 cules ne exorasset ut occideret aut idānatus uiueret. Ex altera parte multa bene dicta sunt. multa corra
 pte in descriptione supplicii utiq̄ illi q̄ uoluerunt omnia legitima supplicii uerba in sentētiā trahere in ui
 tia iciderunt: tanq̄ dixit. TRIARIUS. Sūmoue audis lictor sum moue a prætorē meretricem. hoc loco nō
 male adiecit uerba: sed uide ne uirgæ tuæ pocula nostra disturbeat. SYLO POMPEIUS dixit. despolia
 meretrix agnoscis hoc uerbum: certe prouincia agnosuit. Sylo Pompeius homo qui iudicio censebatur &
 ipse ad hanc descriptionem accessit. minimum tamē mali fecit. ait aiaduerte meretrix. age lege quicq̄ enim
 lege hic agit. HISPANVS dixit age: lege tibi dicitur Flaminio uiue sine meretrice. cœna sine carnifice. AR
 GENTARIUS in quæ solebat schemata attræctationem uiolentissimam fregit: age lege: scis inquit quid
 dicat. Interdiu age in foro: age stupet lictor idest quod dicit meretrix tua nūquā se uidisse. MONTANVS
 VOTIENVS dixit: percussurus lictor ad prætorē respexit: prætor ad meretricem. VIBIUS GALLVS
 dixit lictori quia bene percussit propinatum est. Illud quod tanquā latronis circumfertur non esse latro
 nis: pro testimonio dico & latronem a snia inepte tumultuosa uindico: ipse enim audiui Floz. quendam
 auditorem latronis dicentem non apud latronem. neq̄ enim illi mos erat quemcūq̄ audire declaman
 tem. declamabat autem ipse tantum & aiebat se non esse magistrum sed exemplum nec Iulio nec alii con
 tigisse: suo q̄ apud græcos Nicetæ: apud romanos Latroni ut discipulis non audiri desiderarent: sed cōtē
 ti erant audire in inicio contumeliæ causa a deridentibus. discipuli Latronis auditores uocabantur. deinde in
 usu uerbum esse cœpit & promiscue poni pro discipulo auditor. hoc erat non patientiam suam sed eloq̄
 tiam suam uendere. Ut ad florum reuertar ille dixit in Flaminio. Refulsit inter priuata pocula. publicæ le
 curis acies iter tumultentas ebriorum reliquias humanum euerit caput. Nunq̄ latro sic composuisset ut
 quia publicam securim dicturus erat: diceret priuata pocula: neq̄ in tam mollem compositionem eius snia
 euauisset. nec tam incredibilis unq̄ figuras compingebat ut in ipso triclinio inter lectos & iocos & mensas
 percussum describeret. Ille cum in hac controuersia descripsisset atrocitatem supplicii: adiecit: quid exorui
 stis iudex: me retricos lusus loquor. Et ille dixit minus notam sententiam sed nō minus bonam. In focū
 nostrū prætor populi ro. aiaduertit cum priuata uoce tumultuario tribunali ebrius fortasse nec calcitans
 quidem nisi si & omnia expectaret meretrix diligenter exegit. RUFFVS VIBIUS. Erat qui antiquo gene
 re diceret belle cessi illi sententia sordidioris p̄ notæ ad occidendum hominem soleas poposcit. Alteram
 eiusdem generis sed non eiusdem successus sniam cum deplorasset conditionem uiolatā maiestatis cōsue
 tudinē maiorē descripsisset q̄ semper uoluissent ad supplicii aduocari sententiam dixit. at nūc a pater lege
 actū ē ad lucernā. POLLIO TAMEN ASINIVS aiebat hac se sententiam recipere. LIBIUS de oratoribus
 qui uerba antiqua & ffordida consecrat & orationis obscuritatem seueritatem putat. aiebat Milciadē rhe
 torem eleganter dixisse
 tamē in iis etiam si minus est infania minus speciei est. Illi
 q̄ tumeriam illi qui abundantia laborant plus habēt furoris & plus etiam corporis. Semp aut ad sanitatē
 p̄clius est: qd pōt detractioe curari. illi succurri nō pōt: q̄ simul & isanit & deficit. Sed ne hoc genus p̄tē

gerere videar in flammis: tumidissime dixit, **MVR RHEDIVS** patre nostrum in illa ferali coena faginatu meretricis sinu excitabit occisuri. Et illud terra collo seruiebat foris cubicula per meretrici, carcer conuiuii, dies nocti, nouissima pars sine sensu dicta est ut impleretur dies nocti. Hanc igitur sententiam retuli quia & in tricollis & in omnibus huius generis sententiis curamus ut numerus constet: non curamus an sensus. Oia autem genera corruptaque quoque sententiae de industria pono, quia facilius quid imitandum & quid uindicandum sit docemur exemplo, & certe illud genus cacozeliae est quod amaritudine uerborum quasi aggrauat: iam res petit ut in hac controuersia referamus id quod **LICINIUS NEPOS** dixit. Reus damnatus est lege, petiit fornicari, & illud quod **SENIANVS** dixit habet sui generis insaniam cum diceret: nocte non debere sumi supplicium, post longam descriptionem cum nunc demum uictimae quidem occiduntur: & ad hanc controuersiam graeci apposuerunt manum, dixit in hac **NICENES**

EVTEMON dixit

xuriosam descripsisset indignam maiestate per adiecit

ut descripsisset coenam nocturnam

ARTEMON eodem loco aliam dicam sententiam

ARTEMON

GLAVTIPPVS CAPPADOX cum coenam lu-

hoc idem elegatius dixit **ADDEVS**

NICETES dixit

SIC GLICON dixit

Incipit uigesima sexta controuersia foeliciter.

Eruim utique gesta ne sint rata pacta conuenta legibus facta sint. Expositum qui agnouerit solutis alimentis recipiat. Quidam duos filios expositos sustulit, educauit. querenti patri naturali pollicitus est se indicaturum ubi essent, si sibi alterum ex illis dedisset, pactum interpositum est, reddit illi suos filios, reperit unum **ARELLI FVSCI**. Aequum est ut cum alternis diuidamus liberos quos non diuidimus cum matribus, si alterum non abstulerim: utrumque habebis, quod faciam: utrumque genui: utrumque desideravi, pro utroque pactus sum, **ALBVTVII SYLLI**. Vna nati sunt una expositi: una educati, redditi potissimum distrahuntur: distraxit illos fortuna aliquando patentibus nunquam ab ipsis. Misere mihi iudex grauis inuidia est. **IVLLI GALLIONIS**. Duos exposui quod alterum eligere non poteram, periclitor ne cum duobus liberis in iudicium ueni, sine ullo reuertar. Nam quem perdam eligere non possum, causa pacti mei fuit ut haberem filios: consumatio ut perderem: pro filiis tibi debeo, non filios, pete quum uis pro disciplinis, imputa quantum uis pro alimentis: licet plus petas minus reddam. Maiores nostri uiderunt quod effusa esset indulgentia pro suis timetium: quod parata quod posceret dare, itaque pro parte lex: non cum educatore pacta sunt, non potui obligari de eis quoniam in mea potestate non erant si ex aequo diuidamus, at habeam utrumque, non habeam ego tantum duos quod diu tu habuisti, nolite timere pueri: non didicam uos, aut utrumque habeo aut neutrum in actioe fratris quis hostibus hasta non diuidit, plus quod dedit geminos esse quam fratres, perdit utrumque gratiam suam nisi cum altero est. **FVLVII SPARSI**. Ignoscere mihi aduersariis debet meos retinere, cum ipse alienos concupiscat: repetit quod adhuc habuit: retineo quod modo agnouit, agnitio diuidit quos uixit et expositio. **CORNELII HISPANI**. Dic uter obsequior sit: uter indulgetior, uterque in his miraris si tam meos diuidere non possum, oia pro filio pacifcor: pro filio, **VOTIENI MONTANI**, ego uero ne procinium quod habeo: si tam facile filios remitto: libenter exposui reddere istud est liberos an eripere: utroque modo pendendi erant: uel pacti essent uel negati: pactus sum flens tremens quod tantum cum exponere **CAESTII PII**. Ne diuiderem filios una exposui, iste quoque duos sustulit quod tantum uno contentus est, itaque cogor exponere. **IVNII GALLIONIS**. Contra expedita praesentia sunt utrumque: ex hoc iudicio potestis parum dimittere. **MENTONIS** iste assuevit carere liberis, et si unum accipiam necesse est torquar: duobus assueui, quod nunquam commisi: & habes domi quos de me interroges: nihil unquam sine illis feci: nisi iditium uis uocas: quod te praesentem fecit sine haerere herere qui paulo ante habuit: filios duos tales ut ex illis unus gloriaberetur satis sit, **POMPELLI FILLONIS**. Videte quod modesto agam: ego sustuli: ego educaui: ego reddidi: iste eligit, **VIBII RUFFI**. Salui sunt inquit liberi tui: post hanc uis meam iste me osculatus est, **PASSIENIS**, caede mihi tabulas testamenti: plures in testamento habeo quam in pacto: hoc testamentum debere non cogito: si meos filios haeredes facere non possum: tuos faciam: praesentem meas ad filios transferam: hoc nomen licebit: puto mihi usurpare dum litigo, **ARELLI FVSCI** patris. Fertis hoc optimi iuuenes: ego uos expositos sustuli: ego educaui: ego egrotantibus assedi: senem me fecistis & relinquitis, **ARGENTARIVS**. In ista uis duos filios perdidit, **DIVISIO**, **LATRO** sic diuisit in re uis aut necessitas sit, nulla inquit uis est, arma lex & uincula & ultimum periculum complectitur: quorum nihil fuit in tua persona. Ille ait ius est & necessitas, ubi uelim nolim succumbendum est mihi cum esset necesse mihi: non enim poteram habere alterum filium nisi alterum promississem. Respondet primum non est uis ubi aliquid expediendae rei causa patendum est: sed ratio tamen quia non possum domum habere nisi hic emeror, nulla alia uenalis est hanc occasionem uidet uenditor & praemittit, non tamen hanc emptionem rescindes: alioquin in infinitum calumnia excedet: dicit alius: necesse mihi erat tibi necesse carere: primum et non poteras: deinde & alia uia poteras luere: sperare alium iudicem: aliter luere non poteras: ergo tibi plus praestitum. An si est in re uis & necessitas, ista tamen rescindantur quae per uis & necessitatem gesta sunt. Si uis & necessitas: pacifcente adhibita est, inquit mea an tu cogitis: si non a me cogitis: in eam culpam oportet esse ut mea poena sit: non inquit me, inquit lex adhibenti uis irascitur: si passus irascitur: & iniquum illi uidetur id ratum esse quod aliquis non quia uoluit pactus est: sed quia coactus est, nihil autem refert quod per quem illi necesse fuit: iniuri quum, quod resciditur facit fortuna eius quod passus est non persona facientis. Deinde an ab hoc uis admota sit? Tu inquit mihi uis admouisti: qui non aliter indicabas quam si pactus essem. Non est inquit admouere uis aliquid cum certa conditione promittere, si qua uis est a te tibi adhibita est: quod exponere & ad exonerandum se uenisset ut tantum patri redderet quantum aeducatori superuisset. Pro educatore, **GALLIO** hunc colore secutus est: se misericordia motum. Cum uiderem inquit morbum sine haerede esse: dixit modo ipse qui

CONTRouERSIARVM

audus est: possumus duo patres eē. & dixit illā amabilem sententiā. Da itaq; nunc poenas misericors. **MON**
TANVS **VOTIENVS** sic coepit. Sigs me uidit iudicē modo duorū liberorū patrē nunc solitudine periculi
tantē: certū habeo dicit crudelē iudicē. Et summisſe cū aduersario egit rogauit: ut altero contentus eſſet.
Et illā ſumpſit contradictionē: nescio inq; utq; & dixi mihi crede q; illos optie noui: utq; uis elige. ideo ſic
pactus ſum quia nihil itereat. **HISPO ROMANVS**. erat natura q; aſperiores dicendū uia ſequeretur.
Itaq; hoc colore agit ut inueheretur tanq; in malū patrē. & diceret crudeliter exponentē. perfide recuperā
tē. In hoc inquit repetit: non q; habere uult ſed quia eripere. irascitur mihi q; duos educaui: q; indicauit. Et
cū deſcripſiſſet ſeuitiā exponentis adiecit. Etiā nunc mihi uideſ eiꝰdē animi. eiꝰdē duritiā quia nihil pu
tat ſe debere ei qui liberos ſuos educauit: durus eſt pater. crudelis ē nolite credere ex illa feritate tā ſubiti
mūtationē. Sinite me in uno filio experiri. Dixerat in hac controuerſia illā quæſtionem qua dicebat ſene
quāq; uſ adhibuiſſe. Quid? ergo quis adhibuit uſ? tu tibi. non eſt quod dicas aliū quis: ſibi ipſi uſ adhibet.
ſolet fieri. ecce ego ipſe mihi nocui. Et illud dixit. Placet mihi in irritū reuocari quæ geſta ſunt. dono q;
indicaueri. **ARGENTARIVS** dixit ex altera parte. miſeriorē ſe nunc eſſe q; cū ignoraret ſuos. & cū tor
menta patri aſ deſcripſiſſet ait: et nūc paſciſci uolo. qd do ut liberos meos recipiā. quid do ne agnouerim?
Indignabatur **CAESTIVS** detorqueri ab illo toriens & mutari ſnias ſuas. qd putatis aiebat: **ARGEN**
TARIVS eſſe certiffimū ius eſt: ſolebat & græce dicere. fuerat. argentarius Caſtius auditor
& erat imitator. aiebat inuicē. quid putatis eſſe Caſtium: niſi Caſtii cinerē. & ſic ſolebat iurare: permanes p
ceptoris mei Caſtii: Cū Caſtius uiueret. Oibus at iſiſtebat ueſtigiis Caſtii: æque ex tēpore dicebat. æque
contumelioſe multa interponebat. illū tamen optiā fide præſtitit: cū uterq; græcus eſſet nunq; græce decla
maret. illos ſemper admirareſ qui non fuerunt contenti unius linguæ eloquentia. cum latinæ declamaue
rant toga poſita ſumpto pallio quaſi perſona mutata rediebant & græce declamabant. ex qbus fuit. **SA**
BINVS **CLODIVS** in quē uno die & græce & latinæ declamantē multa urbana dicta ſunt dixit **AR**
TERIUS quibusdam quærentibus puſillas mercedes eum accepiſſe cū duas res doceret. nunq; magnas
mercedes accepiſſe eos qui Ermenium acta docerent. **MOECENAS** dixit **CASSIUS** **SE**
VERVS uenuliſſimā rē ex oibus qui auditione eius cū rediret interrogatus quomodo dixiſſet: respon
dit male. **GLICON** dixit **GALLIO** autē elegantiffimæ dixit a parte patris
cū in ultima parte teſtamenti figurā tractaret. quandoq; ego mortuus ero. tunc mihi hæres ſit. uis inter
rogem uter? **TRIARIUS** dixit a parte educatoris: Ergo ego tollere potui: educare potui: tacere nō potui.

Incipit ueceſima ſeptima controuerſia.

VI patrem pulſauerit manus ei præcidantur. Tyrannus patrem i arce cum duobus filiis acceſſit:
imperauit adoleſcentibus ut patrem cæderent. Alter ex his præcipitauit. ſe alter cæcidit: poſtea in
amicitiā tyranni acceptus occiſo tyranno præmium accepit: petuntur manus eius. defendit pſ.
CAESTII **PII**. Fœlicior eſſem ſi pluris reos defenderem. **TRIARI**. Hæc unguera quæ in ore uidetis meo
poſtea feci q; dimiſſus. **IUNII** **GALLIONIS**. Gratias ago filio q; me non reliquit ſolum tyranno. q; ma
nus illius ſunt ego iuſſi: itaq; crimini meo aſſum amicus inquit tyranni fuit. age hoc tantum filius meus
in arce ſimulauit. procumbo ad gēua ueſtra iudex. ille contumax qui cum uapulare non rogauit. **MV**
SAE Occiſus eſt tyrannus. a quo putatis. niſi ab eo qui patrem pulſare non poterat? præcidetis tyranni
dæ manus? quid hoc eſt? inter tyrannos iacet præciſa tyrannicida manus: arci præditæ ne uindictam fili
um propter quem ne a tyranno quidem impune uapulauit. poſtq; occupauit arcem: ſecuti ſunt illum ho
micidæ: ſecuti ueneficii: ſecuti quiſq; pulſare patrem poterat: neceſſe fuit patrem cæderet tam hercules q;
neceſſe fuit ſpoliari templā. uirgines parere. aiebam fili fortius feci. tyrannus ſpectat. Si talis erat filius me
us qualem deſcribitis: nescio cui magis expedierit tyrannum uiuere. O quantum iſtis debemus manus
per quas iam nihil neceſſe eſt. occidit tyrannum. ſic huius iratæ manus feriunt. cum occideret tyrannum
aiebat: pater te interficit: pater ferit: ſic feriunt qui uolunt. Tecum filii inconfideratæ pietatis quæror. **V**
LI dius patrem cæcidisti q; iuſſit tyrannum iratus iacenti ipſas cadaueris manus in me ingeſſi. **FVLVII**
SPARSI. Tales fuerunt ex quibus poſſet alter contemnere alter occidere. **IVLLI** **BASSI** compreſſas filii
manus in os meum impegit: cædentem conſulatus ſum. **PORII** **LATRONIS**. cæde inquit patrem
dum ego negligens ſum: occupauit ſe ex arce filius. hoc non eſt patri parcere ſed ſibi dura fili ad tyrannū
tibi per patrem eundem eſt. Terrent ecce cruentum tyranni caput nunc illas prodicite. **BLANDI**. Ut ui
di tyrannicidam ex arce nihil priuſq; manus oſculatus ſum. **POMPEI** **SYLONIS**. Vtrum ex filiis meis
probat? alter ſe occidit: alter tyrannum: nemo ius habet in iſtas manus: meæ ſunt iſtæ etiam cum ty
ranno ſeruirent. mihi paruerunt. ita mihi ſuperſtite filio mori liceat: ut ego illum qui mōri maluit parti
cidam uocaui. **ARELLI** **FVSCI** **PATRIS**. Rogo uos perſecuritatem publicam: per modo reſtitutæ
libertatis letitiā: per coniuges liberosq; ueſtros nemo tam ſuppliciter audiuit me rogantem cum uapu
larem: quia languidæ cædentis erant manus. non putares illas tyrannicidium poſſe facere. iſtæ mihi ſalu
tares porrexerunt cibos. iſtæ potiones. nunq; tamen indulgentiores ſenſi manus: q; cum me cæderent. **VO**
TIENI **MONTANI**. Pereant inquit potius q; ſint qui tam fortiter loquantur. Vix inuentus eſt qui
tyrannum occideret. Fili fortius inquit feci: ne nos colludere tyrannus intelligat. ſuſpenſas leuiter admo
uebat manus filius: ſimulabat iſtus: pater gemitus: ſiqua eſt fides: iratus filium extuli q; me non cæde
rat. Neceſſitas magnum humanæ imbecillitatis patrociniū eſt. hæc excuſant ſaguntinos quibus non cæ
derint patres ſed occiderint. hæc excuſat romanos quos ad ſeruilem delectum canenſis ruina compulſit:
quæ quicquid coegit defendit. Ille quoq; mihi pepercit: ſed ſi unicuſ fuiſſet. ille me patri relinqueret. **bat. hic**

tyranno: etiam nunc inquit in facie tua uulnera apparent: fili nocet tibi q̄ tā cito occidisti tyrannū. MEN-
 TONIS. Quæritis quis hæc fecit uulnera: ille cuius cecidit me in funere manus: ita mihi libero & uiuere
 contingat & mori: ita oculos meos filii manus operiant: ut ego inter liberos meos fortior steti. Ex altera
 parte ARELLII FVSCI PATRIS tandiu cæcidit patrem q̄ donec placeret tyranno satelles: quid tu? tu ty-
 rannicidium facere non potes nisi in parricidio exercueris manus. Pater inquit adest. malo: non enim tan-
 tum patrem etiam patronum occidisti. IULII BASSI. Quoniam eo scelerum peruentum est: ut parrici-
 dæ pater adsit: non istius aduocationi adsum: defendit enim quis nocentem. & quid agnoscitis indulgen-
 tiam illius? frater qui maluit perire q̄ patrem cædere: infelix causam suam cum fratre iungebat: exclamat
 iste. nihil illi mandauit ego tibi & pro illo satisfaciā ut ualidius inquit cæderet. pro repinquit feci. Vis tu
 pudorem habere: nec imputare reipsum. idem quod tyranno. pater inquit mihi adest: ut mehercule frater nō
 adesset. habuisti inquit quod tyrannos iactares: frater maluit mori quisquis cædentibus erat quis quisq̄
 iste tradebatur. Tyrannum inquit occidit. patrē quātulominus q̄ occidisti. POMPEII SYLONIS. Gau-
 deo in subsellis istius esse patrē: quomodo enim aliter efficere potuissē ut uulnera eius uideretis. nō mul-
 tum refert mea ubi sit: ab hac parte crimen obicitur. ab illa ostendit. Grauior testis esse solet qui a reo sur-
 git. Talis prorsus pater quem nemo alius posset cædere nisi amicus esse posset tyranni. perit ne parricidū
 aut faceret aut uideret. in illa præcipitia nō minus inq̄ fratrem fugit q̄ tyrannum. CORNELII HISPANI.
 Descendebat cruentus pater uexato laceratoq̄ corpore uix agnoscendus putares duos fuisse q̄ cæcidissent.
 fecit q̄ debebat qui partem cæciderat amicum occidit. CAESTII PILI. Ego inquit cæsus sum: poenam re-
 mitto: mirarer nisi pro tam bono patre fuisset qui mori uellet. dignum est quem iuitum uindicetis quia
 apud uos tantum crudeles patres uidicantur. Pater inquit iussit: ergo frater tuus impius fuit qui patri nō
 paruit. Si quando lente parebant satellites atebat tyrannus: non spectatis quemadmodum patrē cæciderit.
 qui patrem cæciderit: manus eius præcidantur. hanc legem moriens laudauit tyrannus. Nouissime inter
 filium & patrē tyrannus intercessit. An non quisquis patrē cæciderit puniatur? in lege inquit non excipit.
 sed multa quis non excipiantur intelliguntur: diffusa est. quædam uero tam manifesta sunt ut nullam cau-
 tionem desiderent quis legis interest exciperet ne fraudi sit ei qui per insaniam patrem pulsauerit: cum illi
 non supplicio sed remedio opus sit. Quid opus est cauere lege ne puniatur infans si pulsauerit patrem? qd̄
 opus est cauere: ne puniatur. siq̄s aut patrē sopitum aut subita corporis grauitate collapsum excitauit: cum
 illa non iniuria sed medicina fuerit: nondum de propria sed de cōi causa loquor: si officio. Siq̄s qui cæcidit
 patrē non pulsauit puniri debet. Hæc quæstionem in partes pluris diuisit: an tutus sit qui tyrāno iubente
 fecit. Cogitate multa q̄ quæ tyrannus exegerit pro publica inocentia est: non licere hoc quocq̄ tyrannus ut
 non faciat nocentes. tyranno iubente fecit. miserior fuit ipso uapulante: ille non dī sacrilegus q̄ deorum ī-
 mortalium dona manibus suis tulit ad tyrannū: aut q̄ funestas tyranni imagines iter effigies deorum ī-
 mortalium consecrauit: an tutus sit qui patre iubente fecit? non cæcidit sed paruīt: & illud dixit in narra-
 tionibus. Stabat contumaci fraterno uultu. intellexi non posse cogi a tyranno. An tutus sit q̄ pro patria fa-
 cit? an hic pro patria fecerit? idem an illo tūc tempore cogitationē tyrannicidii habuerit? & hoc aīo cæcide-
 rit ut aditum facere sibi ad amicitiam tyranni. MONTANIS & illam quæstionem ultimam fecit. An ē
 q̄ siq̄ peccatū sit: tāto merito redemptū sit? GALLIO illā quæstionē primā fecit: An ultio cæsi patris nul-
 lius sit nisi patris. Inuite inqt me non uindicauit si quolibet alieno cæsus essem & nollē agere iniuriæ: ne-
 mo noī meo. ageret atq̄ nihil iterest. poena maior ē eius q̄ cæsus est. Contra ait omnibus actionē dari. nō
 in priuatā esse iniuriam sed publicā. itaq̄ nec taxatiōe defungi damnatum: aut iniuriæ poena: sed manus
 pendere: ad omnes patres pertinere hoc exemplum: ad omnes filios: ad ipsam rep̄tales esse qui fiant tyran-
 ni: certe qui tyrannosq̄ amīci. Et ultimas has fecit quæstiones. An si pio aīo fecit nō teneat: an bono aīo fe-
 cerit. Et illi quæstioni latronis: an tutus ē q̄ patrē uolēte fecerit. Nunc inqt fingit ī filiū patrociniū: sed tunc
 noluit. Et adiecit: ne dixerit idē uoluisse patrem quod tyrannū quæritis uti paruērīt. Tyrānus illū ama-
 uit tanq̄ sibi paruīssēt: pater inqt uoluit. ita tu nō tyrāno tātū sed & ipsi parricidio dignus es. Cū descrip-
 set ipiū ī frem: ipiū ī patrē adiecit. Tyrannū quocq̄ tūc cū amare deberes occidisti. MONTANVS partē ac-
 cusatoris declamauit: & hoc colore usus ē: indulgētissimū fuisse īn filios patrē. nimīā pietatē eius fuisse notā
 tyrāno. Itaq̄ illū q̄ q̄reret pudicis colorem ex īpudicitia cōrumacibus. ex seruitute piūssimo patri tormētū
 q̄lisset ex filioq̄ ī pietate: & dixit illū aīose loquētem q̄ iussus est prior patrem cædere. qd̄ si nō cæcidero: in-
 qd̄ qd̄ facturū es? torq̄bis. occides: plus ē qd̄ imperias q̄ qd̄ minaris: certamen erat in uno hoīe. Vtrū plus
 posset natura an tyrānus: cæde inqt: nō cædo: uerbera. nō serio. Hæc fratre audiēte. Et illud dixit cū pmit-
 teret amicitia tyrānus magis pmiū extimuit tyrānici imperiū q̄ iperū. Et cum descripisset cicatrice pul-
 sati patris. Et forma est adhuc faciei dixit. ab utroq̄ cæsum putes. MONTANVS tamē aiebat: non posse
 melius dici ex hac parte tyrānus iubens. ex altera lex uetat. morieris: si cæcideris: morere ne cædas. CASTI-
 VS dixit. Tyrannus īperat ut patrē cædas: nō est nouū: noluit facere: laudaturū me putas. ego uero nō
 laudeo: alterius ista gloria est tu fratrem imitatus es. ARGENTARIVS dixit: tu patrem cæcidisti: cū & le-
 gē nosset: & fratrem. MONTANVS dixit: parricida esse uoluit: uolasti patris corpus: patris beneficiū. Ab
 altera hoc colore omnes declamauerunt tanq̄ patre iubente fecisset. TRIARIVS dixit: in filiū mei manus
 īcurri. BASSVS IVNIVS ego me filii mei manū cæcidit. ATERIVS dixit ago gratias tyrāno: q̄ alterū fi-
 liū meū custodiri iussit ne mori posset. CAESTIVS ait in narratione. Tyrānus iubet cædere: exposita tor-
 menta sunt. qd̄ faciat: moriat̄ īngs: hoc dicitis: ne cædat patrē occidat. FVSCVS ARELLIVS dixit. comple-
 cti uolo istas manus optime de me ē ante tyrānicidū meritas. GALLIO dixit. Viderit quātū sibi se putet

CONTROVERSIARVM

debere reipsum ego plus me quam illa debere sibi iudico: difficilius est quod me iubente fecisti. **MONTANVS** **VOTIENVS** dixit in narratione. Si perseveras fili fratrem sequar. Videris utque patrem cadere malis an occidere. Hanc controuersiam & ab iulio & a fabino bene declamari memini describere inquit describere tyrannum occisum & cum ingenti gloria ex arce deductum. O te parricidam: nisi post tyrannicidium quog intelligas: quanto melius frater tuus beneficio perierit quam tu occideris. Illud non probavi quod multa in re seuerata tentauit false dicere. Erat autem urbanissimus homo ut uobis saepe narraui: ut quicquid illi in eloquentia de erat: urbanitate pensaret. Meminimus cum illum syriacus Vallius homo disertus accusaret & uideret latinum calumnia testem circa coronam iudicii obuersari & totiens occurrere eunti syriaco & quaerere quid haberet spei: deinde post iudicium cum syriacus gratias illiageret quod tantam curam sui egisset. At mehercules inquit timebam: ne uno rhetore plus haberemus: & testis productus cum interrogatus esset: an accepisset a patre sesteritia: dixit: quod accepisset: an haberet negauit. Deinde interrogatus an calumniam haberet: ipse inquit negligentiam meam nosti: an habeam nescio: accepisse me scio: & in Domitium nobilissimum uirum in consulari cum thermas conspicientis uiam sacram aedificasset: coepisset deinde rhetores circumire & declamare: Ego inquit sciebam hoc te facturum. & matri tuae quaerenti de tua desidia dixeram

Quas eius urbanas praeterire non possum: secutus erat in puinciam cretam ocium flamam proconsulem: graeci coeperunt in theatro postulare ut fabinus maximum magistratum gereret. Mos autem est barbam capillumque magistratui cretensium summittere. Surrexit fabinus & silentium manu fecit: deinde ait: hunc magistratum ego romae bis gessi: bis causam dixeram: graeci non bene intellexerunt: sed bene interpretati a Caesare petebant. ut honorem fabinus & tertio gereret. Postea deinde offendi illos tota comitum cohors: oppressi sunt in templo ab omni multitudine quae postulabat ut romam fabinus cum Turdo proficisceretur. Erat inter infames maxime & iustos homines Turdus. Cum turdus promitteret iturum: se: ut inde posset exire Sabinus silentio factus: ait: ego ad Caesarem non sum iturus cum Mattea. Postea hoc fabio cum causam diceret obiectum est: Multa illud diserte dixisse memini cum introductus esset ex carcere in senatu postulatoris ut diariam acciperet. tunc dixit de fame quatuor: nihil onerosum a uobis peto: sed ut me aut mori uelitis aut uiuere: atque illud dixit: Nolite inquit supbe audire hominem calamitosum. Saepe quod miserum potuit misericordiam rogat. Et cum dixisset senianus locupletes in carcere esse: homo inquit ad hoc idem natus ut possim uiuere parricidas panem rogo. Cum mouisset homines & flebili oratione & diserta rediit tamen ad sales: rogauit ut latumas transferret: ne inquit quemque uestis decipiat nomen ipsum. latumae ille minime lauta res est: hoc retuli ut & ipsum hominem ex aliquo parte nossetis. & illud sciretis quod difficile est: naturam suam effugere: quomodo posset ab illo absteri ne in declamationibus iocaretur quod iocatur in miseriis ac puerilis suis: in quibus iocari eum non debuisse quod nescit potuisse: quod credit. **MVRRHEDIVS**. Non degenerauit in hac controuersia: nam colorem stultissimum induxit. Noluit inquit & hic fratris sequi exemplum: dum retineo: dum luctor: uisus est patrem caecidisse. Vnum ex his quos audiuis declamanti scio. **MENTONEM** usum non patrone patre: sed aduocato: ipsam tyrannicidam induxit dicentem & colore usus est: Non iussu mea patre quae aiebat incredibile omnibus uideri patrem coram tyranno caedi se iussisse: sed in iis esse tyrannicidae consilium: ut per hoc ad amicitiam perueniret: per amicitiam ad tyrannicidium. Haec eius sententia laudata est cum describeret se patri manus afferentem. Nihil in toto tyrannicidio difficilius fecit. Illud dixit: quantum factum esset tyrannicidium: si me frater non reliquisset. Et illud dixit: Vos ego tunc respexi templis: leges, respublicam nam si me tantum expectassem: facile tyrannicida effugissem illa qua frater effugerat.

Incipit uicesima octaua controuersia foelicitis.

Vidam duos filios sub nouerca amisit: dubia crudelitatis & ueneni signa isecuta sunt. Tertiū filium maternus auus rapuit quod ad uisendos graecos non fuerat admissus: quaerenti praecorem dixit apud se esse: accusat de uis. **IVNII GALLIONIS**. Violentus & ipotens senex hominem liberum e sinu meo rapuit: quod seruare tibi difficile est auo dona: quotiens misere me puer audies: nouerca: quod est: fugitiue ductus es: habeat filium quem uis: iste unum filium habeat: mater habeat secundum: quod indulgeter puerperia diuisit: natus est filius dixit filius hic meus est: natus est alter dixit: hic matris est: natus est tertius dixit: hic aui est. Cum quaereret filium: erant qui suaderent & dicerent: tace Meruit excludi. **CAESTII PII**. quae causa fam rapiendi habebat ipotes senex: nunquid fratres eius occideram. Ignoscite mihi si tantum filiae meae madata narro: hanc solam ex meis morientem uidi: habui filiam: de omnibus meis habui dicendum. habuit tu uagabatur lugubri sordidaque praetexta. omnes illi miserebantur. quosdam etiam dicentis audiui. quod natus puer matrem non habet: patrem non habet: auum non habet. **ARELLII FVSCI PATRIS**. Tres filios filiae meae debes: unum mihi sine apud me moriatur. quod times ne admittare cum ueneris exposuisse hactenus uiuat. iam nunc fortuna: aut nouerca narranda est: ut uidit me. haesit complexibus meis: puerum osculabar miser: interrogabam de fratribus: dum interrogo. dum fleo: perueneram domum. Rogo ne hoc canam meam peiorem fecerit: quod ille quem rapui unicus erat. **VOTIENI MONTANI**. Mittis praecorem ad illi ce illi omnia insignia hic puer matrem perdidit. fratres amisit: nouercam habet: affirmo tibi non indicabit quod quis fuerit: erras & uehementer erras: filios quos perdidisti: non quaeris: quaeris quem non perdidisti: ultra tandem iustior quaerela est: pater ab auo uno repetit: auus duos a patre. **VIBII RVFFI**. Rapuit ille impotens dum moriuntur nepotes mei ad ianuam fleti. plus habeo quod auo quam quod reo timendum sit. **FVLVII SPARSI**. Vnus perit alter perit: totiens fortunam accusas. nunquid nouercam. Facinus indignum puer ad supplicium indicaria patris quaeritur: ad aegrotantem nepotem ueni. non sum admissus: haec res uera fuit. **ARGENTARII**. Per quos conscios habuit nescio: domi non fui: amissa filia uolui aliquem

adoptare ex nepotibus: sed aiebam: quod necesse est: quotiens uidere uolam: in domū ueniam: quotiens uolam in domum adducam: agamus tanquam affines. Tres habes filios diuidamus: & uide quod non improbam diuisionem desiderem: & ex tribus unum posco. Utinam omnes quos perdidit: quæreret. **BLANDI.** Cum tradere uellem puerum: nescio quis exclamauit puer nunc peristi: nunc uobis subtraham: quidni præconi omnia indicaui. **MENTONIS.** Rapui. nepotem habeo: reddere si pater quæreret. **DIVISIO.** **MONTANVS VOTIENS** in has quæstiones diuisit: an in re uis sit. nulla inquit uis est: quæ arma: quæ pugna: quæ uulnera: non habet. Volo mihi describi comitatum istius tumultus quod turba est: unus puer & unus senex. Rapuisti inquit filium meum. Immo nepotem suum sustulit immo uenientem non potuit excludere: an si pro illo fuit: fieri uim facta dicitur non teneatur qui fecit: Vis iniuriola damnatur: solet enim esse & salutaris. Cum larrones aliquid obsiderent: si perfodissem uillam armata manu: coniugem: liberos eius rapuissem accusari possem. Quod uiuit puer beneficium meum est: & medici alligant: & corporibus nostris ut medeantur uim afferunt. An pro illo fuerit rapit. Hoc loco accusatio nouerca & infectatio patris tam patienter suos perdentis. **GALLIO** & illam quæstionem fecit. & prius sumendam quæstionem putauit ex persona quod ex re. An cum auo nepotis nomine agi possit? Non magis inquit quod pro patre filii nomine non magis quod cum matre. Habet sua iura natura: & hoc inter auum patremque interest: quod auo suos seruare licet: patri etiam occidere. Non potes inquit sic mecum agere tanquam cum alieno ut dicas: quid tibi cum illo quod est intestati filius? tuus hæres futurus sit: quem dementem alligaturus est. quædam iura non lege sed natura nobis attributa. nepotem suum auus peccantem aliquid: & inter lasciuos iocos petulantius lasciuientem feriret me iniuriarum quisquam cum illo ageret. Et ultimam illam. **GALLIO** fecit: cum tractasset illa: dilectum mihi ut proximum facere. deinde huic profuit. An auo ignoscendum sit cum pro nepote affectu latus fecerit. hoc loco tractauit: quod indignum esset damnari illum ob hoc. **LATRO** duas ultimas quæstiones alter posuit: & plus complexus est. Etiam si uim fecit: an tamen damnari non possit: si bono animo fecerit? ait enim & de animo fieri controuersiam auo & dicere patrem non ut nepotem seruaret fecit: sed ut infamaret uxorem meam tanquam ueneficam me tanquam ueneficæ emancipatum cui male liberi sui committerentur. Colore ergo hoc **Latro** eodem usus est pro patre ut diceret ne uiua quidem uxore bene sibi consoce ro conuenisse: suas uero professus inimicitias illum gessisse secum. languentem uero genero illum uenisse eum conuictio: cum uociferatione nefaria & dicentem & auspicantem auctores habere amicos se ne admitteret hominem non ad officium nepotum sed ad inuidiam & contumeliam ingeri uenientem: qui ad suos nepotes nunquam dignatus esset accedere: medico uero suasisse ne ueniret: & puerque confunderet & impleret superstitionibus. **SYLONIS POMPEI** color fuit ut latroni uidebatur qui controuersie repugnaret. dixit enim uenisse auum ad imbecillum puerque ad ægros non semper proxios admitti utique ad eos qui grauius ægrotant sæpe & patrem non admissum. Sic auo quoque intempestiue uenienti dictum: nunc non potes: statim cum conuictio abisset: in altero idem fecisse. **LATRO** aiebat hunc colorem optimū esse si recitasset. se recipi non posse: quia ponatur non est admissus. sub hoc themate intelligere nos non hoc illi dictum: nunc non potes: sed ex toto non potes. **GALLIO** utrunque miscuit. & hoc colore qui uidere non potest: alioquin thema euertere: partius usus est dictum est inquit illi. quiescit puer. paulum commorare. medici tuerunt quemque admitti: scitis solere dicere illos: nec si pater uenerit: protinus iste clamaret coepit: testor me non admitti: & tantum non tabellis signatis denunciare auum distuleram. accusatorem exclusi. Iterum inquit uenit cum conuictio iam unum occidistis. alterum occidistis: Nihil est miserius quam alicubi ex miseria sua inuidia quæratur. non est admissus cum diceret se nepotem suum non uidere uelle sed inspicere. Sic egit. Veni non ut istum accusarem sed ut me defenderem. **GALLIO** hoc colore uisus est. Non admisi auum quia dictum erat mihi: hoc illum aio uenire ut raperet. Et altera parte colorem hunc **CAELI STIUS** induxit. Timuisse se de puero: frustra inquit duo occiderat nouerca: & ait uellem ad uos nocentior uenirem reus: uellem tres raperem. **ARGENTARIUS** hoc colore usus est. Rogatum a puero auum: negabat: inquit posse se uiuere si in illa relinquæretur domo. **HISPANVS** hoc colore usus est: affectu esse ablatum. Sustuli inquit nepotem meum: non potui inquit satiari osculis: non potui ab illo tam cito distrahi. nolite mirari post longum tempus illum uideram. **ALBTIVS** hoc colore usus est ut diceret: Noluisset illum in tam infausta domo educari: ex qua duo iam fratres elati essent ei qui postea decessit inter causas moriendi casum fratris fuisse. Et seruauit hunc colorem: ne quid in nouercam: ne quid in patrem diceret aiebat iustissimum futurum auum si tantum se defendere uoluisset. quid ergo? quare rapuisti amabam. huic maxime ab initio animum meum abdideram. In domo uestra nihil præter ipsam domum timui. Si apud me duo decessissent: ex domo mea illum transulisset. **MARCELLVM MARTIVM** aiebat se narrasse. puer me secutus est. non criminor uobis illum: quicquid est potius quam illius periculo fiat. ego rapui. Vbi est inquit? uiuit. saluus est. ueniet cum uoles aspicere: redde inquit patri suo: ego asper. age. modo strabo si uis quis ante me tibi filios abstulerit. **VARIVS GEMINVS** eundem sensum dixit. Quæ est ista aucta præpostera: quærere duos a tertio incipis. **MONTANVS VOTIENS**. homo rarissimi etiam si non emendatissimi ingenii uitium suum quod in orationibus non euitat. in scholasticis quoque euitare non potuit. sed in orationibus quia laxior est materia: minus earundem rerum annotatur iteratio. In scholasticis sic eadem sunt quæ dicuntur: quia pauca sunt notantur. Memini illum pro Galla. Num mihi apud centumuiros tyrocinium ponere: ex uncia hæres patris sui Galla. obicebatur illi ueneficium: dixit rem disertissimam & omnibus seculis duraturam: qua nescio an quicquam melius in eius genere causæ dictum: Vnciam nec filia debere nec ueneficæ. non fuit conten-

CONTRouERSIARVM

tus adiecit. In paternis tabulis filio locus: aut suus debetur: aut nullus: & nunc adiecit. Relinquit nocent nimium innocenti parum. Nec sic quidem satiare se potuit: adiecit: non potest filia tam anguste paternis tabulis ad hærere: quas aut totas possidere debet aut totas perdere: & plura multa quæ memoria non re-
peto. Ex eis quædam in oratione contulit & alia plura quæ dixerat adiecit: nihil non ex eis bellum est si solu-
sit: nihil non rursus ex eis alteri obstat. Idem in hac declamatione fecisse eum memini. Erras pater inquit
& uehementer erras: quos perdidisti non quæris: quem quæris non perdidisti. Deinde puer iste inuen-
tus perit. Deinde quisquis puero fauet: ne inueniatur optet. Deinde: puer nisi auum sequitur: fratres secu-
rurus est. Deinde: quærere: quem si inueneris. sic perdes: ut inuenire non posses. Et deinde: rapuit istum
auus: ne raperet nouerca. Et deinde: unum tantum pater ex litteris suis quærit qui saluus est. GLICON
hunc sensum semel dixit: sed genere corrupto.

Habet hoc MONTANVS uitium: inias suas repetendo corrumpit:
dum non est contentus unam rem semel bene dicere: efficit: ne bene dixerit: & propter hoc & alia quibus
orator potest poetæ similis uideri: solebat scaurus Montanum inter oratores Ouidium uocare. Nā Oui-
dius nescit quando bene cessit relinquere. Non multa referam quæ montaniana scaurus uocabat. Vno
hoc contentus ero. Cum polyxene etiam adducta ut ad tumulum achillis immolaretur: Hecuba dixit: ci-
nis ipse sepulti in genus hoc pugnat poterat hoc contentus esse. adiecit: tumulo quoque sensibus hostem.
Nec hoc contentus est: adiecit. Aecaidæ secunda fui. Aiebat autem scaurus rem ueram: non minus magnā
uirtutem esse: scire dicere quæ scire desinere.

Incipit uicesimanona controuersia foeliciter.

Eneficia torquæatur donec conscios dicat. Quidam mortua uxore ex qua filium habebat: duxit
u uxorem: & ex ea filiam sustulit: decessit adolescens: accusauit maritus nouercam ueneficii: dam-
nata cum torquæretur dixit sibi conscia filiam esse: petitur ad supplicium puella: pater defendit.
CAESTII PILI. Non est quod putetis has lachrymas: aut filia esse: aut me patrem: non prodesse tibi puel-
la ne hoc quidem: quod te frater amauit: nisi mater odisset. hoc me odisti nouerca quod scisti consciam me eligi
pœnæ dixit: antea tam eius uitam excutiamus. FVLVII SPARSII. Nefaria mulier filia quoque nouerca ne
mori quidem potuit nisi ut occideret. Inter gladiatores uictoris quoque conditio pessima est cum morien-
te pugnantis. Nullum magis aduersarium timeas quæ uiuere non potest: occidere potest. VIBII GAL-
LI. Concitatissima in mortem rabies est: desperatione ultima in furorem animus impellitur. Quadam se-
re tela omnia commordet: & ad mortis auctorem per uulnera sua ruunt. Abscissa missione gladiator quæ
armatus fugerat nudus insequitur: præcipitati non quod impulit tantum trahunt sed quod & naturali
quodam deploratæ mentis affectu morientibus gratissimum est commori. VOTIENI MONTANI. Dū
filium uindico ubi me grauissime nocere possit ostendit. Veneficium simile est mendacio. Si incredibile
est in sorore parricidium creditis: non timeo: ne quis hoc in sorore credat: quod ego uix probauit in nouer-
ca. Natam mihi filiam quasi futuræ pacis obsidem sustuli. aiebam dum matris meminit: obliuiscetur no-
uercæ: at illa dum nouercæ meminit: matris oblita est. Filia inquit mihi conscia est: post hanc uocē emissā
putares tormenta: similis facta torquenti est: soror fratri uenenum dedit: quod diu luctati sumus ut credere-
tur nouerca priuigno dedisse. Nouerca quod uolueras consecuta es: damnasse iam poenitet. ARGENTA-
RII. Facio rem iudices non nouam: liberos meos a nouerca uindico: nepote ne quia filium uindicaui fili-
am perdam nisi succurritis: nouerca uicit: ego uictus sum duxi: nescio peiorem uxore an nouercam: hoc
mihi carior est quod tam inuisa matri fuit. CORNELII HISPANI. Si conscia esset neminem expectarem: scitis
quæ admodum ueneficam oderi: instabam tormentis: aiebam morere peius quæ odisti. Nō satis mihi ardere ignes
uidebant. nō satis insidere uerbera dixi: si quid adicere tormētis tuis possum puto iubebo filia afferri. Vocet
huc aliquis matrē: quod expauiisti puella: quod ad sinus meos refugisti: quod extimuiisti tanquam nouercā. MARYL-
LI. Ne iter supplicia quodam desit occidere: & hanc quæ putet non potuisse uenenum sine conscia dare puellā: quod
occidisse fratrem dicis: quod ante peccauit. Nouerca ante occidit priuignū quæ filiam. & bonæ spei est: quæris ut
gumentum: matri suæ non placet. ARELLII FVSCI. Et cineribus suis iselta est nouerca: quod unum potest
isegitur sororem tuā: quod adhuc potest nosse nisi fratrem. Prosit illi apud uos quod illam pro laudat: & prosit quod
talis mihi accusat. MENTONIS. Non miseris huius: inferior est quæ frater: ille habuit sine dubio nouerca
torquære: consecuta es mulier quod uoluisti: solus omnium magis sensi cum nouercam perdidisti. PORTII LA-
TRONIS. Habui filium tam bonum ut illum amare posset etiam nouerca: nisi in eā incidisset quæ posset eā si-
liam odisse: huc mea scelera reciderunt: ut parricidium puellæ sit ita si magnitudinem rei non intelligit. Non
est idonea parricidio: sed ueneficæ inquit filia: istius parietes incipiunt. cur non potius pro uideat similis cui
placet quæ matri cui displicet. Deique nō recuso quominus in illa uel matris exigat mutatio: illa cum huius æta-
tis erat: nec nouerca erat nec uenefica. ALBVII SYLLII. duxi uxore nullis adhuc ingratā fabulis: nec mi-
ror innocentem tunc fuisse: adhuc puella erat. BLANDI. Ut scelerata sit nepe matri suæ similis est: ante ue-
neficiū oportet faciat quæ parricidium: filia inquit conscia est: diu te pœdat et cum torquæris occidisti. Seruus tortus:
Catonē consciū furti dixit. quod agitis: utrum plus creditis tormētis an Catoni. BVTEONIS. Si conscius a ne-
puella quæres noiato patrē: quod nouerca tam sero puella tam cito: filia inquit conscia est: male pereas: at ego te puta-
bam unius nouercā. TRIARI. Filia inquit tua conscia est. Videbas sibi post hanc uocē uicisse amicum fratrem
fleurit in funere: totius populi habitum lachrymis suis expleuit: itaque illa nouerca peius pite uoluit quæ priuignū
filia inquit conscia est. hoc ultimū fuit nouercæ ueneficiū. Q. ATERII. Succurrite quæso ne cum tota sit quæ
filium meum occiderat: filia et dum torquætur occiderit: liberos semper effero unius mulieris: aut mendacio

aut ueneno nō flet q̄tū reā satis est, quēadmodum illi extorq̄bo lachrymas: afferre mihi imaginē fratris, uidero subito desiderio fletus cōcitatos, nunqd talē multum cū mater torq̄ref habuit, PARS ALTERA TRIARI. Si odissemus te pateremur cū eiusmodi filia uiuere: Quarūdā ferax catuli cū rabie nascuntur, uenena statim radicibus pestifera sunt: q̄tū illi ad scelera ætas adiciet: q̄ illā nouerca peperit, qd illa q̄ fratrē in morā patri sequenti sparsit: hēs exēplū qd & sorori cōueniat & uirgini. **DIVISIO. CAESTIVS** in duas partis cōiecturā diuisit. Et primum q̄sūt: An cōscia illi opus fuerit: deinde si opus fuit: an hanc habuerit: nō seruauit at modum. Nā & illū locum diu tractauit: non posse sororē in mortem fratris ipellī. Et itē tam puella uoluit uideri ut nulli esset idonea ministerio. Itaq̄ elegātissime deridebat **MONTANVS VOTIE NVS** in hac cōtrouersa septias rhetorē q̄ sic declamarent tanq̄ hęc quæ noiata est infans esset: nec intelli/gerent si talis eēt ne futuram qdem reā. Itaq̄ hoc debemus inq̄ pponere nobis puellā eius ætatis i q̄ & tor/ta credibile scelus illud qdem itolerabile eē aiebat. Induxerat **CAESTIVS** matrem dicentē filiā: dā fratri uenenum. **TRIARIVS** multo rem magis ineptā q̄ nō iuenit illā sed cōcupiit: nā excessus sniam traxit. In duxerat nouercam dicentē: dā fratri uenenum. fecit illā respondētem. Mater & mihi dā: qd, n. est tam ab surdum: q̄ matrem sic locutā cū puellā: dā fratri uenenu. nō ferebat nec illā Triarii sniam: q̄ aliter **ARTE RIVS** usus est. Cum ad epilogo peruenisset hoc loco debebat reus flere: nō flet puella: iueniat quemad/ modū flet aliqs: hoc est imaginem fratris. Illan. si tam puella est ut dicat: mater q̄ est uenenum: nō potest tantæ pietatis esse: ut eam imago fratris in lachrymas cōcitet. Tantus at error ē in oībus studiis maximē in eloquētia: cuius regula icerta: ut uitia qdā sua & intelligat & ament. **CEASTIVS** pueriliter se dixisse i/ telligat. Mater quid ē uenenum: Deridebat. n. Murrhedium qui hanc sniam imitatus ē i epilogo cū alloq̄ cōpisset puellam & diceret: Compone te in periclitātium habitum. p̄funde lachrymas. manus ad genua dimitte: rea es: fecerat respondentē puellam. Pater quid est rea: Et aiebat Cæstius: q̄ si ad deridendum me dixit: homo uenustus fuit. Et ego nunc scio: me septam sniam dicere. Hulta at dico non quia mihi placet: sed q̄ audientibus placitura sunt. Et illud **RUFFII VIBII** tolerabilius aiebat esse. sed & ipsum aliq̄ obiur gatione dignum dixerat i epilogo. Nutrix ream tolle. Illud in Aterio q̄ & p̄misit oratorē & prætstitit. nega bat se p̄ferre qd dixerat. Hęc rea nō mittēda i exilium sed ferenda est. Cum sciret inq̄ in exilium exportā dos iocari solere, quid. n. intellegi uult hac snia: nisi ex toto puellā ambulare non posse usq̄ in exilium. Ver/ rū est: sed nec mater eius potuisset. **SYLO** a parte patris cōparationē fecit inter se matris & filiā: totā hac si gura declamauit. Nō sum inq̄ uobis dicturus q̄lis debeat eē uenefica: operam p̄dā si cōpo describere: de/ bere esse ætate p̄uētā: usu exercitatā. inuisam uiro: quæ possit ēt filiam occidere. Supuacuum ē uti pluri/ bus uerbis in hac ipsa cā. hēmus ueneficæ exēplar. cōparemus inter se duas reas. nec est qd quæratīs aliq̄ qui cognitionem usam p̄ oēs cōparationis ptis dicat. Ego uobis dicā: quō illā accusauerim. Ego illi obie/ ci ante actam uitam. uos illi potestis obicere. Et sic oīa circūiit: & comparādo defendit illam quæstiūculā q̄ in prima parte tracta erat a quibusdā. Nō illi utiq̄ fuisse opus & cōscia sic transcurrītaiebat inquit tota actione rea. hęc quā cōscia habuerā: ego begabā illi opus fuisse: aiebam in eadem domo eras: uenenu notū erat. nouercæ occasio facilis cōiuncti. non eras suspecta: nemo te timebat. p̄pter sororē. Ex altera parte hoc usus est colore. Nouercā uideo uenenu dedisse: ut filia sua sola hæres eēt. eadē illi & cōsciam fuisse uenefi/ cii & causam. Oēs declamatores aiebat uoluisse aliq̄ noui dicere eo loco quo noiabat nouerca filiā con/ scia. dixit inquit **HYBREAS**

Hęc sniam **ARELLIVS FVSCVS** cū esset ex asia nō casu dixit sed trāstulit ab uerbū qdē. Quid er/ go iquit mērita est de filia sua imo de mea: **MODESTIVS** hęc sniam uertit. **ATERIVS** qd ergo mērita est: quæ nihil lamētaref de accusatoris sui filia. **CAESTIVS** dixit. Noiāuit priuigni sui sororē. **ALBTIVS** dixit. qd habuit qd dubitaret: an parceret filiā eius a quo occidebat. sorori eius quē occiderat. **TRIA RIVS** dixit. Quid ergo mater mentita est. tolle matris nomen. post damnationem nouerca est. **BLAN DVS** dixit. Noiābo illā quæ p̄ri affuit: istā q̄ mortuo fratre ac matre nō fleuit. **SYLO POMENIVS** di/ xit. Filia inq̄ mihi cōscia ē. post hoc eūdē uultū eius notauit quē uiderā moriēte priuigno. **MONTANVS VOTIENVS** Marcellū Martiū amicū suū cuius frequēter mētionē in scriptis suis facit: tanq̄ hoīs disertī aiebāt hęc dixisse sniam. Inuenit quō dānata accusaret: moriens occideret. torta torq̄ret: non ē hoc iudiciū sed alteq̄ nouercæ ueneficium. Latro dixerat: cū descripsisset tormēta: instabā sup caput nō accusator sed tortor. ipse ignis subiiciebā. ipse ipse ad intēdendū eculeū manus admouebā. ego non bibā sanguibē istius: nō erua oculos. filiū mihi eripuit. nisi citius illā oppressissem & filiā abstulisset. **TRIARIVS** dixit: cum ac/ cusaref: obieci ueneficū. In ultima parte interpreces meas excitauit puellā ad ultionē fratris sui. Hęc res ma/ mime iudmouit. hęc maxime nouercā offendit. **ALBTIVS** dixit: postq̄ noiāuit filiam ad me respexit uidelicet ut sciret: an satis torq̄sset. **NICETES** egregie dixit in eodē loco

MONTANVS cū diceret illū locū: quis sceleratos parētes: uelle tamē innocētes li beros eē suos dixit. Post ista filiā ueneficā fingere: si pōt facere difficilior est filios ingnare q̄ p̄dere. & illud fauete seculo iud. cū ingētia scelera ferat. ne eēt imatura tulerit: fauete nullū scelus cōmissum sit nullū sce lus qd soler. fauete ut potius nō deserit nouerca parriciidū facere q̄ soror cōepit. dānare illū potui. effugere nō potui. Sero fecisti nouerca. Si hoc ante dixisses: potuisti p̄uaricationē pacisci: recte cū dānareris aiosa tras. recte mihi potes facere. si qua fides. accusator insidias reā timui. nusq̄ a sinu meo dimissi puellam. ipse oēs p̄gustauit cibos: incauta futuri mortalitas. Postq̄ ad tortorē p̄dixi nouercā: timere de filia desti. Oēs illo colore usi sūt. Noiata a nouerca filiā in dolore p̄ris. **GALLIO** plura dixit. Fortasse inq̄ hęc noiāuit: ut ue/ ros cōscios cælaret. fortasse ut q̄ acerrime instabat accusator. hoc moctu territus finē tormētis imponebat.

CONTOVERSIARVM

fortasse in dolore tormentorum stupefacta nescit quid loquar. Nouissime dixit: fortasse in hoc: ut quæ poenas ueneficii dabat accusationis exigeret. Illū sensum adiecit. Ex meis hoc affectum nemo tūc cōtra: tū odio furere. circūscipiebā oēs ultiois uias oblitus inocētiæ si p̄prios hūisset liberos nouerca occidisset. In hanc ipsam quotiens ipetum facere uoluisset, p̄ hoc a me tuta erat q̄ a matre non erat.

L. Annei Senecæ sniag: colorum rhetor & orator liber.
q̄ntus explicit. Incipit liber sextus & ultimus scilicet.

S Eneca noua & Senecæ Mellæ filiis salutē. Quod ultra mihi molesti sitis nō est. Interrogate si q̄ uultis: & sinite me ab istis iuuenilibus studiis ad senectutē meā reuerti: fateor uobis iā res tedio ē. Prio libenter assilui uelut optimam uitā meā ptem mihi reducturus: deinde me iam pudet tanq̄ diu nō seriā rē agā. Hoc habēt scholasticorū studia: leuiter tractata delectāt: cōrectata & p̄pius admota f̄ studio sunt. Sinite ergo me semel exhaustū mēoriā meā: & dimittite uel adaq̄ iure iurādi qd̄ ferme dixisse memini me q̄siui quæq̄ ad hanc rē p̄tinere credidi. Pertiere aut nō puto ad rem: quomodo. L. Maius gener. T. Liuii declamauerit: quis aliquo tpe suū populum hūerit cū illū hoies nō ipsius honorē laudārēt sed in foci ferret. Quō Asprenates: aut Quintilianus senex declamauerit. Trāleo istos quoq̄ fama cū ipsis exticta est. De scauro si me iterrogatis cum illum: mecū audieritis: iniq̄ estis. Nō noui quemq̄ cuius īgenio populus ro. p̄tinacius ignouerit. Dicebat negligētē s̄pe cām in ipsis subsellis. S̄pe dum amicis dicebat. Deinde litiganti similior q̄ agenti. Cupiebat aliquē euocare aduersariorū: & in altercatōem puenire. Vires suas nouerat. Nihil erat eo uenustius: nihil paratius: genus dicendi antiquū. Verborū quoq̄ corporisq̄ mi re ad auctoritatē oratoriā aptus. Sed ex iis oībus sciri pōt nō q̄tū oratorē p̄staret ignaris Scaurus: sed q̄tū differeret. Placereq̄ actiōes malæ: in oībus tamē aliqd̄ magni neglectiq̄ īgeniū uestigiū extabat. Raro aliqua actiō bona: sed q̄tum fortunæ īputares: sed illū longa īmo p̄petua desidia p̄duxerat: ut nihil curare uellet: nihil posset. Oīones septem ædidi: q̄ deinde senatus consulto combustæ sunt: bene cum illo ignis egerat. Sed ex his libellis q̄ cum fama eius pugnant multo q̄dem solutiores ipsis actiōibus: illas. n. cum destitueret cura labor adiuuabat: hi coloris sui minus hēnt negligentia. Non minus declamantē audiuius: & nouissime qdam lepide: ita ut qd̄ difficillimū erat sibi displiceret. De Rabie nō iterrogatis: declamauit nō qd̄ populo sed egregie: nō admittebat populū: & q̄a hęc cōsuetudo nondū erat īducta: & q̄a putabat turpe ac friuolā iactationis affectatē īmo censoriū sup̄ciliū: cū alias aīo esset magnus orator: q̄ multa impedimenta eluctatus ad famā īgeniū cōstitentibus magis hoibus puenerat q̄ uolētibus. Summa q̄dem egestas erat: summa īfama: summū odiū. Magna at̄ esse debet eloquentia q̄ iūitis placeat: & cum īgenia fauor hoīum ostendat: fauor alāt: quantā uī esse oportet q̄ ante obstantia erumpat: q̄ non cum hoī oīa obiceret: īgenio multum tribueret: color orationis antiq̄: uigor nouæ: cultus īter n̄rum ac prius s̄culū mēdius: ut illum posset utraq̄ pars sibi uīdicare: libertas tanta ut libertatis nomen excederet: & q̄a p̄ssim ordies honoresq̄ laniabat Rabies uocare. aīus inter uitia īgēs: & ad īgeniū sui similitudinē uiolentus: qui pompeianos spūs nōdum in tāta pace posuisset. In hūc primū excogitata est noua p̄cna: effectū est. n. per inimicos eius ut oēs libri comburerent. Res noua & iusta supplicii de studiis sumi. Bono hercules publico ista in p̄cenas īgeniosa crudelitas post Ciceronē iuenta est. Quid. n. futuri: si: si triuiri libuisset & īgenium Ciceronis p̄scribere? Fundi īmortales lēti q̄dem sed certi uindictes generis humani: & magna exempla in caput inueniētium regerent: ac iustissima patiendi uice qd̄ q̄q̄ alieno excogitauit supplicio s̄pe emittat suo. Quæ uos dementissimi hoies tanta uecordia agitat? P̄ag: uidelicet in p̄cenas notæ crudelitatis est. & siq̄d ab omni patientia rez natura subduxit: siq̄d īgenium memoriæ noīs iuenit: æque admodū reducat ab eadem rem corporis malā facē studiis subfedere: & in monumenta disciplinæ aduerte: re: q̄ta & q̄ non contenta cetera materia s̄quitia est. Dii melius qd̄ eo s̄culo ista īgeniorū: supplicia ceperunt quo īgenia desierant: eius q̄ hanc īscripta combusta sunt iam non malo exēplo q̄a sunt. Nō tulit hanc Labienus contumeliā: nec sup̄stes īgeniosus esse uoluit: sed in monumēta maiorū suorū se fieri iussit atq̄ ita includi: ueritus. s̄ne ignis q̄ nomini subiectus erat corpori negare non tantum finiuit se ipse sed et se peliuit. Memini aliq̄do cum recitaret historiam magnam partem libri illū cum uoluisset dixisse: Hęc q̄ transeo post mortem meā legentē q̄ta in illis libertas fuit: quam et Labienus extimuit. Cassii seueri hoīs labieni amicissimi: belle dicta recitabant: quo libri Labieni ex. SC. urebant. Nunc inq̄t me uiuum uri oportet q̄ illos edidici. Monstrabo bellum uobis libellum quē a Gallione n̄ro petatis: recitauit rescriptū Labieno pro Bathyllo mœcenate: in quo suspicietis adolescentis aīum illos dentis ad mordendum prouocantes. Hic puto iam nihil quod iterrogetis restat. Musa rhetor quem interdum solebatis audire licet Mella meus contrahat frontem multum habuit īgeniū nihil cordis: oīa usq̄ ad ultimum rumorē p̄ducta uīo extra sanitatem sed et extra naturā essent. Quis. n. ferat hoīem de symponibus dicētē cælo repluūt. & de sp̄arionibus odoratoriis: ibres & īcultum uīridium cælatas siluas: & in p̄ctura nemora surgentia: aut illud quod de subitis montibus memini eum dicentem. Cum uos me illo produxissetis: q̄q̄d piscium natarat: q̄q̄d ferarum discurret nostris deponitur uentribus: q̄ nunc cum subito moriamur: mortibus uiuimus. Non ergo et si iam manumissus erat debuit de corio eius nobis calceus fieri: nec sum de iudiciis seuerissimus q̄oīa ad exactam regulam redigam. Multa donanda īgeniis puto: sed donanda uitia non potenta sunt. Si qua tamen tolerabiliter dicta sunt: non subtraham: licet non plura uideantur: uos subiiciatis. Oīcus non incommode dixit sed ipse sibi nocuit cum nihil absq̄ schemate dicere cupit. Oratio eius non figurata erat sed praua. Itaq̄ non inurbane. Paccatus rhetor cum illi Massiliæ mare occurrisset: s̄chēmate illum salutauit. Poteram inquit dicere aue osce. Ipse ab eloquentia multum aberat natus ad contu-

melias omnium ingenijs iniungendas: nulli non impressit aliquid quod effugere non posset. Ille Passies
 no prima eius syllaba in græcum mutata obscenum nomen iposuit declamatori subtili sed arido. Ille Spar
 so dixit scholam communem cum rhetore quodam habenti: Tu potes controuersiam itelligere: q non i
 telligis te laterem lauare. Sparus autem dicebat uiolenter sed dure. Ad imitationem se latronis direxerat:
 nec tā unq̄ similis erat nisi cū eadem dicere meditabatur suis uerbis latronis sententiis. Cū Basso certamen
 illi fuit quē uos quoq̄ audistis: hoīe disertor: cui demptā uelles quā consecrabat amaritudinē & assimula
 tionē actionis oratoria. Nihil ē idēcentius q̄ ubi scholas foga qd̄ non nouit imitat. Amabā itaq̄ Capitonē
 cuius declamatio ē de pupillo: quæ misero latroni subiicit bona fide scholasticus erat: in illis declamatio
 nibus quæ bene illi cesserunt nulli post primum. Tettradeum referendus: Primū Tettradeum qd̄ faciam
 quæritis: Latronis, Falsi, Cæstii, Albutii, Gallionis. Hi quotiens conflexi essent pœnes Gallionem palmam
 relinquo. Si ita uobis uidebitur: ego uobis oīum feci potestatem. Hoc minus nobiles finite in partem abi
 re p̄num & moderatum fabiū: & siq̄s est nec clari nominis nec ignoti cū bonis ad satietatē usam me p̄st
 teri: mihi p̄mitte me & alios quos nō nostis ex sinu p̄ferre. q̄bus quominus ad famā puenirēt non igeniū
 defuit sed locus. Bene declamauit Gabius: cui sylo: cui Cæsar augustus cū frēq̄nter cām agentē in Terraco
 nēsi colonia audisset: plenū testimoniū reddidit. Dixit. n. non nunq̄ audiuit patrē familiæ p̄ferre: oratorem
 subducere. Nā p̄rem esse eloq̄ntiæ putabat: eloquentiā abscondere: solebat declamare studiose. Et Turrinus
 clodius: cuius filius non uobis amare cōiunctus est adolescens summæ eloq̄ntiæ futurus: nisi mallet ex
 ercere q̄tū habet q̄ conseq̄ q̄tū pōt. Sed Turrinus p̄ & clodius multū uiribus decesserat dū Apollodog se
 q̄tur & summā legē dicēdi eū putat: tātum tamē illi superfuit uirium q̄ntum ualeret et narranti bene. sed
 snias dicebat excitatas isidiosas aliqd̄ potētis. nunq̄ nō de colore latroni controuersiā fecit. Latro nunq̄ so
 lebat disputare in cōiuiuo: aut aliq̄do declamare poterat ex tpe: dicebat quosdā eē colores priā facie duos:
 aspos: eos nō posse nisi actione p̄bari: negabat nisi actitata quoq̄ illis placere posse: nisi totū nossent se &
 suas uires nosse ex illaq̄ fiducia aliis metuēda & prærupta audere. Multa se nō p̄uadere iudici sed aufer
 re. Turrinus quoq̄ nihil p̄bare nisi totū non q̄a ibecillus erat sed q̄a circūspectus: cās nemo respondit para
 tius: & pecuniā itaq̄ fecit & dignitatē: ut siq̄s illi deberet: scias loco fuisse. in de filius eius idē meus: nunq̄
 nullum uobis distixi: habet idicendo controuersiā diligentiam qua uires ex idustria retundat. Hoc & in
 ipso genere uitæ seq̄tur ad summa euasurus iuuenis nisi modicis contētus esset. Ideo dignus est cuius tam
 modestis cupiditatibus fortuna præstet fidem. Hocq̄ noīa non me a nimio fauore sed a certo posuisse iu
 dicio scietis cum snias eoḡ retulero: aut pares notissimoḡ auctoḡ snis aut p̄ferendas.

Incipit tricesima controuersia.

Niuriæ sit actio. Quidā cū haberet filiū & diuitē inimicū occisus spoliatus iuēnis est. Adolescēs
 sordidatus diuitē sequēbatur. Diues eduxit eū in ius & postulauit siq̄d suspicaret accusare se. Paup
 ait accusabo cū potero: & nihilominus sordidatus diuitē sequēbatur. Cū peteret honores diues re
 pulsus. Accusat iniuriæ pauperem. VIBII GALLI. Gratias ago diuiti quod quos odit reos iam facere con
 tentus ē iter diu publico: nobis itercidit: quærite qd̄ nocte fiat: non ambulabis inq̄t eadē uia qua ego: non
 calcabis uestigia mea: nō offeres delicatis oculis sordidatā uestē: nō flebis iuuito me: nō tacebis. peieramus
 si magis iratus esset. ALBVTII SYLLI. Quod sordidatus fui luctus est: q̄ fleui pietas est: q̄ nō accusaui ti
 moris est: q̄ repulsus usum est: nō taceā: qd̄ adhuc uiuō: qd̄ tacui nostis populi loq̄is suspensiones: q̄re iste
 honores illo uiuo nunq̄ petit. ego uero oēs quæso: oēs ut me in inquisitionem paternæ mortis adiuuent: &
 ad tua genua diues uenissim nisi timerē: nisi iuidiam tibi fieri diceret: & iā pridem hoc animo sequor. oc
 casione loquēdo capto: nec mehercules possum dicere inhumanitate tua fieri qd̄ nō audeo: qd̄ uitū me
 mecū seq̄tur: multos offendit: neg te puto solū in ciuitate habuit inimicū ut iste ait cām meā populo pro
 bari. IVLII BASSI. Quādo at scis diuitibus nō sordidati sumus: accusa inq̄t paup diuitē egēs candidatū
 ego accusē: ambulare mihi meo arbitrio nō licet in ius uocauit: reū inq̄t me: page. perora. q̄s hūc loquē
 tem auderet accusare: cur inq̄t me sequeris: q̄si aliud iter paupes aliud diuites habeāt. CAESTII PILI. Nō
 essem reus si accusassem barba demissa: sordidatus cū criminibus meis ad uos uenī. Oīa licet fiant: non de
 sinam inq̄rere p̄cussorem & fortasse iā iueni. Cum subito pater meus in media ciuitate: qd̄ me itueris: qd̄
 obseruas: qd̄ dicam: subductus est. ARELLII FVSCI. Incedere magno comitatu: splendido cultu: non est
 fortunæ meæ: ista diuites possunt: satis est si uiuimus. Cum spoliatus cadauer meum: sit q̄s fuerit p̄cussor:
 nescio q̄q̄s fuit quasi diues spolia contēpsit. Quare inq̄t me sequeris per publicū: facinus idignū commis
 sum est: diues & pauper eadē uestigia scissimus. OSCII. Accusa inq̄t ubi est q̄ priō coeperat: Vellem p̄ me
 us quoq̄ a te non discessisset: uiueret: q̄re sicut me reū facis: q̄ accusatorē me non times mortuo p̄retime
 meo. n. mihi neq̄s iniuriam tibi fieri putet: & si dixerō occisor: occisus est pater meus a quo: si permittis:
 nescio. IVNII GALLIONIS. Quid iste accusanti fecisset q̄ perseq̄tur tacentem: cur non agis: q̄a uis tecū
 agi. Nunq̄d nunc tibi iniuriam facio sordidatus quod reo licet: dicenti non licet. Quid potui patri mius
 p̄stare in honorē eius: uestem mutaui: FVLVII SPARSI. Sordidatus es inq̄t: fles. hoc dicis pauperis occisi
 filius pauper es: pater meus in media ciuitate saluis legibus occisus ē: quis hoc sine lachrymis narrare pos
 sit: non deponam has fordes nisi inuenero cui induam: quis occidit patrem meum: nescio. nihil amplius
 testare possum: q̄ hanc uocem meam. At hunc nescio delibero interim ut induam uestem quam patri
 meo reliquarit percussor. cur me sequeris: Magistratus seruos post terga sua non sum mouent. AR
 GENTARII. Non uis patrem meum fleam: laceffere uos ultro non solebat. CLODII TVRINI.quare
 inquit fordes sumpstisti: quid igitur: non lugebo qdem quē uidicare non possum: Nulli iniuriā facio ni

si patrī quem adhuc tacitus fleo: POR TII LATRONIS. Cuius necessarium ita crudeliter interempti pa-
 tris dolorem nihil fortius est q̄ quod gemit. Accusa inqt me: unde tam securus es: iuuenisse uideris q̄ alius
 occiderit: non erat praeda quam grassator sequeret: sed erat firmissimū ignoti monumentum. contu-
 max aduersus fastidium diuitiā: innocentia nec ab inimico spoliari: ita sunt nescio quo modo misere esse
 iterum miseria iuuat: & plerūq̄ ois dolor p̄ lachrymas effluit. Nimiū funere nro exultat. Non solebat
 uiuo illo prouocare nos ut reus fieret. Sigs oīum mortaliū miseriā: iter necessitas super occisum p̄rem la-
 chrymas increditam adhuc inertiam migratus est: In hac idignitate p̄sentis periculi oēm suā pōat admī-
 rationē. Si pauper accusandi diuitis aīos nō sumpsit miramini: q̄a tacet: reus est: p̄ has lachrymas: per hūc
 squalorem: per hāc necessaria oībus periclitantibus istrumenta: non inuidiosum ufa misericordiae p̄mū
 petimus: ut absoluto sic esse tanq̄ reo liceat. potens iste & graciosus: & qd̄ ne ipse qdem negat diues fuit: &
 q̄ nihil unq̄ sibi putaret timendum ēt a reo. crescere deinde idies odiū alterius ipotentia: alterius libertate.
 Diues nihil aliud q̄ nos pauperes aestiaret: nos nihil aliud q̄ innocentes iter quotidianas acies semper iuicti
 q̄ de nostra iterim morte cogitauerit: nescite quod dissimulare non potest: scio qd̄ optauerit. Venit iste cū
 turba clientium & parasitorū & aduersus paupertatē totam regiā suā effundit: cū me nō accusas non postu-
 las uix temperabat qn diceret. Quid ego in te accusatorē non audeā qui occidēdū eum curauit qui tantum
 mecum litigauerat. Ciuitates plerūq̄ finitimae iter repentinā discordiā bello tumēt. Inter ciuilia bella tū-
 tū in ultionē satis est q̄tū q̄q̄ ad maledicendū occupauerit. M. Cicero q̄a uiolētiā in absentia Metelli stre-
 pit. M. Cato pulchro obiciēte futuroq̄ crimina audiuit. Quae maior indignitas esse potuit illius saculi:
 q̄ aut pulcher accusator: aut reus Cato. In. CN. Pōpeium terra mariq̄ uictorem fuit q̄ carmen cōponeret
 uno ut ait digito caput scalpentē. Fuit aliq̄s q̄ licētia carminis tres auratos currus contemneret. M. Brutus sa-
 tiatissimam lacerat cū qdam eius ciuili sanguine non ingnatas solum manus sed infectas ait: atq̄ ille tamē
 cum tres consulatus ac tres triumphos scinderet adeo non timuit ut esset reus ut ēt disertus esse curauit.
 Solus hic ē in ufa ciuitate inocentior Catone: nobilior Metello: fortior Pompeio. LATRO sic diuisit:
 an in re iniuria sit: nulla inqt iniuria est. sordidatus sum inq̄ multi faciunt. oia iniuriā genera comprāhē-
 sa sunt. Pulsare non liceat: conuitiū facere contra bonos mores non licet hoc loco SCAVRVS dixit. No-
 ua formula iniuriā: componit: q̄ ille contra bonos mores fuit etiam si in re iniuria est. An si non malo
 aīo facit tutus sit? An malo aīo faciat. Hoc latro in duas quāstiones diuisit: an si credidit ob hoc ipsum pa-
 trē suū occisum & propter hoc secutus ē ignoscēdū illi sit. Deinde an credidit. GALLIO illā primā fecit q̄
 stionē. An qd̄ liceat cuiq̄ facere si faciat iniuria nō teneat. Licet inquit flere: licet ambulare qua uelis: sume-
 re nihil inqt ut & alienū iniuriā facere. Sordidatus es nō q̄ror: sed si sordes tuā iuidiā mihi concitant q̄-
 ror. De colore q̄situm est. Quidā apte iuecti sunt in diuitē: qd̄ ex toto nihil dixerunt: qd̄ secuti sunt me-
 diā uiam: cum p̄ter hāc nihil sit. LATRO solebat uideri inuenisse q̄rtum genus ut hoc modo in diuitem
 diceret: Tu qdem non fecisti sed tamen ego habui causas propter quas possem decipi & de te aliquid fru-
 stra suspicari quia inimicus eras: q̄a ispoliatus pauper inuentus es. Hoc est autē mediū illud genus nec di-
 mittendi diuitem nec accusandi. Nam & dimittere non debet quē distulit. Accusare propter hoc ipm nō
 debet q̄a distulit. ALBVTIVS nihil dixit in diuitē. Hoc colore declamauit. Cōmitrit iniuriā: inqt siq̄dē
 non postulauit accusat. Quare isequeris me? ut aliq̄do mei miserearis: ut desinas afflicta domū plequitur:
 scias me in hoc hitu accusare non posse: ut cōcupiscas gloriā uindictae mortis. Tu solus potes si uols inue-
 nire q̄s occiderit: tu accusare. At me qdam propter hoc suspectū habent. potes discutere istā suspicionem:
 quare quis fecerit. Ut scias inqt te iuidiam mihi: facere: cū dixissem: accusa me: non negasti te accusaturum.
 sed respōdisti: accusabo cū potero. Ignosce mihi nō magis ad hoc quēq̄ accusare possum q̄ absolvere. Quae-
 ro q̄s fecerit: hāc leuia argumenta sunt. Hāc uana sunt q̄ alios tangunt: q̄ inimicus es. q̄ ille inspoliatus i-
 uentus est: nō est q̄re accusemē q̄re supplicet. RUFFVS VIBIVS hoc colore posuit. Sordidatus sum: lu-
 geo: sequor: te ut tutior sim: timeo nescio quem illū q̄ p̄rem meū occidit. Scio me q̄diu tecū sum p̄ire non
 posse. Dū hunc colorē seqtur MVRRHEDIVS ineptissime dixit: q̄re te sequor? p̄r meus q̄a solus inabu-
 labat occisus est. ROSCI color nō placuit Gallioni. Sequor inquit: ut iueniā q̄s fecerit: hoc mactum cogito:
 quisquis ē ille qui fecit uolet hoc inimico iputare: ad diuitē ueniet. Multo inquit hoc iniuriosius est si iqui-
 rendi cā facit: si nō tātū in cōuitiū & piculū diuitis sequit. GALLIO subtiliter agendū putauit: & ad pōsi-
 tionē cōtrouersiae colorē actionis dirigēdū: ut diceret. Suspīcor a te: patrē meū occisum: quis. nullum al-
 ius oderat magis? qn ipotens alius est. Vestē. n. illius sine dubio nescio quis pcussor cōcupiscebatur. Dices ali-
 quis: quid ergo? si inimicus est: p̄tinus iterfector est: nō ideo nō accuso. HISPO ROMANVS palā acu-
 sauit & dixit: Nō cām sibi esse: sed iure ēt nunc sniam in proemio magno cum assensu hoīum dixit: cum
 accusatorē habeo q̄ se reū non esse mirat. BASSVS IVLIVS in hac controuersia dixit. Quare me sequer-
 ris p̄ publicū? facinus indignū iud. factū est: paup̄ & diues ex eadem terra calcamus. Cōsectari autē solebat
 res sordidas & iueniebat q̄ illas unice suscipet. Memini illum declamantem declarasse controuersia de le-
 none: qui decē iuuenibus denūciauit: ut in lupanar accederēt & foueā igne repletā terra superiecta obtruit
 in quā adolefcētibz laxis & cōsumptis accusat reip. laxis. Apud illū declamantem ALBVTIVS fastidio-
 sius auditor eos quibus iuidere poterat admirabat: hāc Bassi sniam nō mehercules referrem si tamen ad
 hostiū alligasses. Idem Latronis illas snias aiebat tumidas magis esse q̄ fortes. Summa hominum admī-
 ratione circumferebat. Lugēt argumenta p̄res & ossa liberorū. Coniecturā diuidunt & illā. Producta facer-
 dote statuam & illā. Sup̄ cineres liberorū nostrorū lupanar dhe q̄tū est. Ipse autem laudabat: hāc āt docue-
 rat. Nā in hac ipsa controuersia ne Bassius quidē uidebat aliq̄d dixisse: sordidius dixit ipse. Ita ne peribunt

decē iuuenes propter dipōdios tuos EVTEMONA filii pte cū patrē suū narrasset solum sine comite op/
pressum & occisum dixit.

HERMACOTAS dixit

Illud in narratione

ARTEMON dixit

Incipit tricesimaprima controuersia foelicissima.

Ir fortis qđ prēmīū uolet opter. Si plures erūt iudicio cōtendāt. Pater & filius fortiter fecerunt. Petiit pater a filio: ut sibi cederet: ille nō uult iudicio cōtēdit: uicit patrē: accipit prēmio statuas: pater ipsum abdicat. **IVNII GALLIONIS.** Dubito quid de euentu huiusce iudicii optem: cum crimen meū sit: uicisse. Videtis quēadmodum in hoc quoq; iudicio opera sua iactat: & mirat quīq; si hoc patre natus gloriā cupidior est: facilis habetis patres: uiros fortes iungite: dissidemus qā nimium similes sumus: cū exiremus in aciem: aiebat: si adolescēs essem: nemo pugnaret fortius. Maior quoq; suorum & uirtutes referebat: sed omnibus se praeferbat. Cū ad aetatem tuā puenero: non cōtendam cum illo: quis si exēplum tum sequi uoluero etiam cū filio cōtendā: qā patriā iudiciū habeo: patris pdidi: dicam abdicanti: nō luxuriabor: non amabo: hāc emendationē criminū meorū nō possum pmittē. Ego uero pugnabo & fortiter & fortissime. Vidi patrē iam senē lorīcam indeuntē: multū est pugnare cū exēpla iudiciū uocat: quo pater & filius spolia cōtulimus: ecce amitto: ego tibi cedere possum: senī nō possum: qđ cōtēdi legis: qđ uici iudiciū: qđ pugnauit patris est: uolui cedere: cōcurrerūt iudices: aetatis causā agebat. Vici nō filius patrē sed iuuenis senem. Ego uici sed omnes patri gratulati sunt: parauit adolescens: magnis exemplis deceptus sum. Dū cogito mecum Oratiū. Etruscas acies corpore suo sum mouētē: & Mutiū in hostilia arma ruentē: & dū te Deci cogito qui & ipse noluit patri cedere: trāsibo in subsellia tua: amplectar inuitū, licet repugnes fortior sum. **FVLVII SPARSI.** Necessē fuit mihi fortiter militare. pugnandū habebā nō impetatori tantū sed p̄ri. Si tu uicisses: diceret p̄ri cessit: abdicatōnē enim timuit. Solebas enim optare semper ut contingeret tibi habere filiū meliorē: iudiciū uocas duplicē domus nostrā triūphum. **CLODII TVRRINI.** Tu Mutio dices: non est qđ ostendas istā manū. Tu scipioni post deletā Carthaginē: tace. Loquax est uirtus: nec ostendit se tantū sed igerit aiunt. Ecce nunc qdā pater cessit filio: & in hoc abdicat: ut uerum uideat fuisse certamē. Opta p̄r ut & a nepote uinciaris. Postea inqt fortiter pugnare poteris: unde scio: uulneribus me senē feci: q; te felicior: tu omnes uicisti. te filius: modo pater & filius inter se cōtendunt: honestiorē facturū uictum uter uicisset. dubito qđ faciam: taceā? sed silentiū uideat confessio. Narrem uirtutes meas: sed illud quoq; nouum accidit mihi: q; uni mihi abdicato meas narrare nō cōcessit. Processi in aciem corā patre. fortiter inqt pugna. Turpe est adolescenti uinci a senē audus sum gloriā: hoc si uitiū est: pater nū est fortis sum: nunqđ improbas p̄r: at iam abdicabis. Si uiro fortissimo sum fortior: dicā tum audacter fortissimus sum: nec timeo in ea ciuitate hoc crimen in qua fortes etiam senes nouimus. **IVLII BASSI.** Ad te quoq; ignominia mea pars redundat: pudet te p̄r si a filio abdicando uictus es. **ARELLII FVSCI.** Ignosce iuueni: errauit: ambitiosus non ero: cum senex fuero. **GAVII SYLONIS.** Vtrū putas uicisse: ego patre tuum habeo. tu prēmīū & uix fortem: mittente lege fecit: imo nō eadem re: & habet legem & timet. Cōtra ait: si qđ fecit qđ non licet: lex uideat: si quid qđ licet si nō oportet: p̄r nō queris de scelere filii sed de officio. Deinde utat quīq; sua leget tibi illud licuit: & mihi hoc licet: abdicare liberos liceat: est aliqua lex quā filio patrē praeferat. Si pōt abdicari etiam propter id qđ lege pmittente fecit. An abdicari etiam propter hoc nō possit: q; prēmīū accepit. Nō pōt inqt in ea re priuatim puniri: in qua publice honorat: eidem rei non pōt prēmīū dari & tota denūciari: cetera iura puto paterno impio subiecta esse: hoc manus ius est ceteris: q; uictoria de summa uirtute queris. Non potes ppter hāc legem filiū abdicare ppter quā a filio uictus es. Si pōt abdicare: an debeat: hoc diuisit. An ēt si non debuit cū patre cōtendere: ignoscendum tamē sit: si adolescens gloriā cupiditate lapsus est. Deinde an cōtendere debuerit. Tu inqt & honestū certamen fuit & tutū. Quid est enī gloriosius: q; aut uix fortē uincere: aut uinci a filio: si nō debuisset cōtendere: non uicisset & potuit fieri: ut si hic tibi cessisset: alius q; ad certamē pcederet: qui nunc pcessit: qā sciebat nihil sibi pfuturū si te uicisset: cū deberet a filio tuo uinci: nulla laus tibi fuisset: apparuisset enī illā uictoriā non uiri fortis fuisse sed p̄ris: silentiū uirtutes uirē trāsulissent: tūc illustratus es: dū cōferuī. **TVRRINVS.** hoc loco belle dixit. Plures tibi iudicare cōpunt postq; uictus es. Itaq; noui generis res accidit: filius uicerat. Oēs aiebāt: O foelicē prēm. Nouissimam fecit qōnem. An ēt si qđ iudicio peccauit: p̄mio emendauerit. Hoc loco dixit. **GALLIO** illā sniam quā ualde excepta est: cū diu deprecatus ēēt: ait si nihil pfecero: qđ me factūq; putas: ad tēpla itūq; aut ad deos supplicē: ad tuas statuas cōfugiā. **SYLO POMPEIVS.** Tētauit & in hac controuersia illā q̄stionē quā in oībus uiroq; fortīū abdicatiōibus putabat ēē tenedā: An uir fortis abdicari possit: aiebat i nulla magis cōtrouersia illā posse tractari. Nō potes inqt abdicare: q; te pōt uicere. Miraris si p̄r ac lege subducit: quā & cōparat & p̄fert? Colorē pro adolescente **GALLIO** illū dixit. Me inqt iuuenis aetatis causa agi uidebat: cum dubitaret ex ordine suo quem dicentē: nihil agis: ego tibi cedo: illi nō cedo. **CAESTIVS** hoc colore usus est: putasse seip̄s p̄ri honestius hoc esse certe domui: laudes utriusq; in foro inspicī. **MONTANVS VOTIENVS** ait: cognoui nō qđ impares sed qđ p̄cepisses: dixeras semper cum me hortareris ad gloriā: ut nulli cederē. Inuidiosa oībus in illo iudicio fortūa tua uidebat cum q̄reret: utrū p̄gnasset foelicius an genuisses? Nō ē qđ putes me uisum illis fortiorē: decepti sūt p̄r: iudicauerūt nō qđ erat

CONTROVERSIARVM

sed quod te malle crediderū. ARGENTARIVS ait: Occasionē benefici quæstū nō concupiscit accipere: p
mum habet alter accipit. FVSCVS ARELLIVS PATER ait: si nauigare iperas: per hybernos fluctu
egissem ratem: si peregrinari: nihil fuisse iubete te dux: hanc rem iperabas difficile forti uiro uici. BLAN
DVS hoc colore narrauit. Pater mihi obiecit: q̄ illi una re non cesserim? Ego multiplicabo crimina mea
Nunq̄ illi quotiens recte faciendū fuit: cessi: semper uolui uideri frugalior: nam cū ad uires uentū erat: etiā
ipse cedebat. non ego illū uincebam sed ætas. TVRRINVS hoc colore usus est. Volui inq̄ cedere: sed erat
q̄ dicerent nō licere: hoc enim uobis modo legē saluberrimā tolli disputat iuris cōtra præmiū patris uide
bant & dicturi scilicet: non licet iter se cedere fortibus. non ipsos: tantum causa agit sed publica. Oīum in
terest scire: quis sit fortissimus: his uocibus hoīum missum ad id certamen in quo ad istum utraq̄ parti
neret uictoria. Quid putatis me dictū: fortio rem me uisum: falsum est: cū hoc quoq̄: q̄ ego fortis erā
istius esset. Quid ergo? q̄re uicerim q̄ritis? Visum est ad ruborem totius iuuentutis prīnere: neminē pu
gnasse fortius: q̄ senē. Et cū dixisset: se præmia in patrē contulisse: dixit: uici te p̄: sed nempe uici tibi. AL
BTIVS hoc colore narrauit. noluit inq̄ uideri per cōclusionem p̄ri titulum fortissimi uiri contigisse nō
cessi ante iudiciū: ut in iudicio cederē: effici nihil aliud q̄ laudari patrē. uirtutes eius retuli: uisus sum p̄
hoc ipsum p̄mio dignus. SYLO GAVIVS ait: solebas mater iter dignor: uiroz exēpla narrare quædam
et domestica. aiebas aut̄ patrem fortem uirū habuisti: uide ut tu sis fortior: p̄cessi tecū in aciē: nec illic inu
ti redimus: omnis gloria in una domo erat. Videbat resp̄s fortes uiros recognoscere. Q̄tā ego cupiditatem
gloriæ in p̄re meo uidi: q̄ iuuenilem contēdere me uitabat iperio: iubebat exēplo. Ventū est in iudiciū om
niū quos ego noui: res iudiosissime q̄rebat de p̄re meo: utq̄ fortior esset an foelicion. OSCVS hoc colore
narrauit. Accederēt & dicerēt: roga p̄rem tuū cedat tibi. nō est utile reip̄. hostiū excitare aīos: excitabunt si
scierit: neminē in hac ciuitate eē fortiorē q̄ senē. illi me coegerūt: q̄ si tūc quoq̄ aliqd̄ p̄stiturus eēm reip̄. u
nīre in iudiciū: in quo qd̄ hēt ego sum iudicatus iunior. DENTO dixit: timeo ne ob hoc p̄ri uilior siā ego
sciā an usq̄ gloriosus sit TRIARIVS hoc colore usus est. In iudicio uolui tibi cedere: ut nō impare: uidere
ris sed uicisse & cessi: defunctoriæ cām meā agissem notū sit illū cedere: q̄a paḡ est illi nō putabat. NICE
TES in hac cōtrouersia dixit.

SCAVRVS hūc sensum alter dixit. O si auus meus itereffet iudicio q̄ libēter spectaret & discordiā nīam
clamaſſet mihi: nō ē qd̄ cedas: ipse mihi nunq̄ cessi. LABIENVS p̄tē p̄ris declamauit & dixit q̄ ē deſerto
ribus licet. Nolo habitare cū aduerſario meo: nō capit idē cōtuberniū fortē uirū & uictū. Statuam inq̄ tibi
possum moneo possum unq̄ uictū obliuisci ignominia meā: in æs icidisti.

Incipit tricesima secunda controuersia foelicitate.

Emētiæ sit actio. Bello ciuili quædā uirum secuta est: cū in diuerſa parte hēret patrem: uictis parti
bus suis & occiso marito: uenit ad patrē: nō recepta in domum dixit quēadmodū tibi uis ſatisfaci
am? ille respondit morere: ſuſpēdit ſe ante ianuū eius: accuſat p̄ a filio dementiæ. PORTILIA
TRONIS. Sic ſibi ſatisfieri ne uictor quidem uoluit: excuſauit uictos qui reſtituit: quoniam repoſcis uitā: q̄
dediſti: accipe: nullum fuit in proſcriptionē mulierculæ caput. OSCIVS Inquinasti filiæ: ſanguine penates
quanq̄ quod ego dico penates tanq̄ in domo perierit: allatum ad ſe Cæſar P̄ſepi caput flexit: hoc ille pro
pter filiā præſtitit. FVSCIVS quemadmodum tibi uis faciā ſatis? hoc ipſo ſatisfecisse debuerat filiā ha
buit piām & in maritum & in patrē: alterū uſq̄ in mortē ſecuta eſt: alteri etiā per mortē ſatisfecit: q̄ pericu
loſum ſi eū offendo. Qui ſimul iracſi coepit: neſcit ignoſcere. CLODII TVRRINI PATRIS. Morere qd̄
aliud meruerat: ſi ſatisfacere nollit niſi occupaffes: ſoror fortasſe pater tibi ſatisfeciffet: hoc certum habeo:
unusquiſq̄ ueſtrum ſuadebat puellæ ad iratum patrem uenis: in quos potes te cōpone blāditiā: roga de
præcare: ſi nihil proficies: habes quemadmodum cogas moriturā: te denuncia: hoc q̄ ignouiſti uictor ad
uiros pertinet: illi tibi gratias agunt: nam ſœminas ne ſi iracſeris quidem proſcripſiſſes quare ſecuta es ui
rum: adeo tibi uetera exempla exciderūt bonarum coniugum: quibus filiā tuā ſolebas ſanus hortari
Aliqua ſpūm uiri redemit ſuo: aliqua ſe ſupra ardentis rogū miſit: impendiſſet ſe puella uiro niſi ſeruafſet
patri. FVLVII SPARSI. Filiā ante limen p̄rnum in cruore ſuo uolutaſ: quid exhorruiffiſti? paternā ſacriſſa
ctio eſt: noſtis domus noſtræ legem: aut dicendū mihi aut moriendū eſt: qualis eſt iſta ſatisfactio q̄ filiā exo
ratū patrē ſibi non ſentit? ALBVTII SYLLII. Vtræ meliores partes eſſent ſoli uidebant. iudicare dii poſſe
ſi uis ſatisfacere mihi: morere: quod ad me attinet: iracſcere malo. Si parricidium fuiſſet i diuerſis partibus:
nunquā defendiſſet apud Cæſarē Ligarium. M. Tullius: q̄ leue iudicaſti crimen de quo cōfeſſus eſt. Dona
filiā ſi miſericors eſ: depræcanti ſi hoſtis: edicto: ſi p̄r: naturæ: ſi iudex: cauſæ: ſi iratus eſ: ſratri. BVTEO
NIS. Ante ipſum limen domus deceſſit: ne dubitari poſſit: utrū marito periſſet an patri: ubi ſtudiſti: ubi
audiſti? nego te iſtuc in bello didiciſſe. MARYLLII. Meruerat inquit mori: etiam nūc accuſas? certe iam
tibi ſatisfactum eū. O nouum monſtrum: irato uictore uiuendū eſt: exorato patre moriendū eſt. PASSIE
NI Vtinam itereuiſſem: non ſatisfeciffes ſola patri: ſurioſum te dicerem: ſi pro genero non rogaffes. ſecu
tus eſt gener diuerſas partes: uxor ſuas. LABIENI. Hoc obſequio conſequatur deniq̄ intra domum mo
riatur. M. Cato quo uiro nihil ſpectoſius ciuilis tempeſtas abſtulit: potuit beneficio. Cæſaris uiuere ſicut
Tullius ſi uoluiffet. Optima ciuilis belli deſenſio obliuio eſt. MVSAE allato ad ſe capite Cneus Pom
pei Cæſar auertiſſe oculos dicitur: quod tu ne in morte filiæ quidem ſeciſti. CORNELII HISPANI
NI. Peruagata eſt illa crudelis belli fortuna omnem ordinem & uſq̄ ad ultimæ plæbis ſupplicia de
ſcendit: nihil in ciuitate noſtra immune uictoris ne præter ſœminas fuit: hanc laudem miſeræ urbi

seruare licuit: at tu p[ro] nos[ter] ut uictor isanis. **MENTONIS.** Semel repulsa iteq[ue] redit, iterum repulsa ter-
tio rogat. nō fatigat. scit exorari etiam hostis. O te crudelem nisi iam tibi esset pro genero satisfactū est. nō
ignoro in quanto periculo sim. Nescit placari iratus & hoc etiam si filia excauidit. **TRJAR.** An non exo-
raret uictorem pro alio patrem. horrere illi quoq[ue] qbus animaduertere in damnatos necesse est non dicūt
sed occide. morere. sed agente lege: crudelitatem impij uerbo mitiore subducūt. **DIVISIO LATRO** usus
est in hac controuersia illa calcata quæstione. An possit agi cum patre ob ullam aliam rem q̄ ob dementiā.
impotēs sum: immitis: non tamē demens. Mores tuos patri debes approbare non patris exigere. dic desit-
pis: nihil itelligis: ego sanitatis meæ si potuero argumenta colligam. dicam in senatu. non stulte sniam dixi
qd tibi uideor fecisse: demētiæ partas male egi. damnare nō potes patrē propter uerba immo propter uer-
bum si damnari dementiæ aliquis p[ro] etiam non demēs aliquid improbandum factū potest: an hic possit.
Hoc in duo diuisit. An etiam si hoc animo dixit ut filiam mori uellet: damnandus tamē nō sit: hæc accu-
satio filia contrarias partis a p[re]sequētis cum illam ipsam natura publicis recepisset malis. Animaduertit
Manlius i filium & uictorē: animaduertit Brutus in liberos non factos hostis sed futuros. Videam sub iis
exemplis fortius loqui liceat deide an nō eo animo dixerit ut eam mori uellet. dixit iquit iratus cum uel-
let castigare nō occidere. **TVRRINVS CLODIVS** belle dixit: nolite mirari si durioribus uter: nō sum
processurus ultra uerba minabor deide ignoscā: fecit & uictor. **GALLIO** & illam quæstionem fecit: an
non ob id puella perierit: quo p[ro] illi tam dure responderit. Perit iquit propter desiderium uiri. alioquin
unius uerbi amaritudinem morte pensasset: immo mulier præcepta temeraria infansio flagrans amore &
attonito quæ uirum p[re] relicto secuta fuerat res uisa consecuta est. **SYLO POMPEIVS** huic quæstioni
præponebat illam ex qua in hanc transitus sit: an etiam si propter hoc uerbum p[re]is perit: damnari tamē
p[ro] non debeat: nec enim euētus imputari debet cuiusq[ue] rei sed consilium. Si post hoc uerbū puella uiuisset
nūqd patrē demētiæ damnare posses: atqui hoc uerbum siquid factum est: non a p[re] sed a puella factum
est. Non oportet autem illius temeritatē demētiā uideri patris. Post hanc quæstionē faciebat illam: an
ob hoc perierit. Color a parte accusatoris simplex est: ait patrē durum fuisse. crudelē bono publico hunc
eum fuisse partium dixit ducē inquit eo uultu ea affirmatione: ut uidere non iubere tantum sed occide-
re. Hoc loco dixit **TVRRINVS CLODIVS.** Hoc post bellum imo post edictum & adiecit: nunc intel-
ligit respu. i perator quantum tibi debeat cui sine sanguine satisfactū est. Omnes enim dixerūt p[re] nolentē
illam duxisse. **GALLIO** dixit: nondum mihi uidebatur scire qd meruisset. Volui illam itelligere crimen
suum. **CAESTIVS** hoc loco cōrumaciter inquit rogauit sic: quomodo perit: nō uultu demisso: nō sum-
missis oribus: nondū tanq[ue] uicta: primum quare ad me non fratrē suum misit: an & in hunc fratrē irascit.
ARGENTARIVS. Nos duces exorauimus quoq[ue] liberi in diuersis partibus fuerant diximus ignosceno-
bis seueris esse si licuerit esse securis. qd peccauī q̄ filiam ex hostiū castris uenientē non primo uerbo rece-
pi. **TVRRINVS CLODIVS** ait: Volui fratri sororis dare beneficium: eo durius loquar: ut ille me pro so-
rore sua depræcet: primum quare me solū rogat cū debeat duobus satisfacere. **SYLO GAVIVS** dixit: Vo-
lui in q̄ ora torqueri: sine inquā & iterum tertio roget. Nec mitissimus quidē uictor statim ignoui. **LA-
BIENVS** ait: Non sum statim uxoratus: & si uiuisset: nō essem fractus proximis uocibus eius: ne tertio q̄
dem rogarus aut quarto. At uictor cito exoratus est. Noli mirari. Facilius est ignoscere bello q̄ parricidio.
HISPANVS de morte eius hoc dixit: iterum illam nobis uir abduxit. **ALBTIVS** ait: Turo me ait: pu-
taui loqui fortius: non dubitauī enim quin frater illi ducturus esset. non est quod timeas: exorabit si diffi-
cilior erit: illū ego rogabo: & si rogasses adolescēs fecissem nō magis tibi ego q̄ sorori tuæ maritus. **MON-
TANVS VOTIENVS** dixit: Non est quod putes illā cecidisse iræ patris: cui uixerat: perit ille se cui ad di-
xit impendit. Et eundem sensum in argumētis cū dixit: nō propter patrē illam perisse. quid ergo inq[ui]t: p[ro]
pter quem. Scis illam uig[ue] habuisse pro quo mori posset.

Incipit tricesima tertia controuersia foeliciter.

Ei publicæ læsæ sit actio. Quidā expositos debilitabat. & indebitatos mendicare cogebat: ac mer-
cedem exigebat ab eis reipu. læsæ accusat. **PORCII LATRONIS.** Aestimare quale scit scelus isti-
us: in quo læsi patres liberos suos aut ut agnoscant aut recipiant etiam confessas iniurias tacēt. Ve-
tigalis istius crudelitas fuit: eo magis q̄ omnes præter istum misericordes sumus. Medicares nisi tot mē-
dicos fecisses effecit scelestus iste! ut. nouo more nihil esset miserius expositis q̄ agnoscere. **CASSII SE-
VERI.** Hinc cæci ianitentes baculis uagant. hinc trunca brachia circumferunt. hinc conuulsi pedū articu-
li sunt: & torticuli: hinc elisa crura. In illius inuiolatis pedibus cruribusq[ue] foemina cōrudat: aliter in quemq[ue]
sæuiens offifragus iste. alterius brachia amputat. alterius enervat. alium distorquet. alium delūbat. alteri-
us enervat. alterius diminutas scapulas in deforme extundit. & risum in crudelitate captat. Produca age-
dum familiam semiuuam. tremulam. debilem. cæcā mancam. famelicā ostende nobis captiuos tuos. Vo-
lo mehercules nosse illum specū tuum: illam humanarum calamitatum officinam. illud isantium spolia-
rium. sua cuiq[ue] calamitas tanq[ue] mars assignet. hic recta membra sunt. & si nemo obstat naturæ proceritas
mirabit. ita frangat ut humo se alleuare non possit: sed pedum crurumq[ue] resolutis uertebis reptet: huic
extirpentur radicitus. huic non speciosa facies est. potest formosus mendicus esse aliqua membra iualida
sint: ut fortunæ iniquitas in beneficia sua seuientis magis hominum animos peruellat. Sine satellitibus tyrā-
nus calamitates humanas dispensat. **VIBII GALLI.** Intuemini debilia infœlicium membra: nescio qua tabe
cōsumpta illi p[re]cisas manus: illi erutos oculos: illi contractos pedes. qd exhorrescitis: sic iste miserec tot mē-
bra frangunt: ut unum uentrem impleant. & o nouū mōstrū integer alit: debiles alunt. **ALBTII SYLI**

Perisset inq̃ ita nō in reliq̃s sup̃sunt q̃ perituri fuerāt: perissent inq̃: interroga p̃res: utq̃ maluerit, Erunt
 iquit oculi illius: huius p̃cidant manus. Quid si aliq̃s ex istis futurus sit tyrānicida: qd̃ si sacerdos: nec po-
 to incredibile: in hac fortuna loquar. Certe ex hac turba origo humanæ gētis apparuit. Egregius educator
 plus acceptū crudelitati q̃ expensum misericordiae refert. TRIARII. Perissent iquit puto. expireris nos nō
 esse crudeles: tamē non nostrū cū istis stipē porrigeret mortē p̃catus est. Surge tu debilis: conat̃ & corrui.
 Surge tu mutes: sed qd̃ excitaris: rogare non potes: surge tu coeca. Sed ad quoz̃ eas genua nescio. O te inter
 omnes debiles ante hoc iudiciū fœlicissimū: q̃ istū dominum nō uidebas: in hoc iudicio iſœlicissimū q̃ in
 stum reū nō uides. Expositos aluerūt: etiā seræ satis futuræ mites p̃terissent. CORNELII HISPANI.
 Ergo si illis temporibus iste carnifex apparuisset: cōditore suū Roma nō haberet. timeo ne hoc p̃sit reo: q̃
 nemo ex iis quenq̃ uidēri uult suum. IULII BASSI. Intuemini utrāq̃ p̃tem & ei succurrite quæ miserabi-
 lior est. liceat uidere mercenarios suos: hic cæcus est: hic debilis: hic mutus: his tu mori non p̃mittis. Vis
 in te iudices more tuo misericordes sunt tuo exēplo. ARGENTARII. Quoz̃ cū ubiq̃ audiant p̃ces: i sua
 cā tantū cessant: adiiciamus aliquid ad q̃stū: deme huic oculos: illi māus. ARELLII FVSCI PATRIS.
 p̃cedat inq̃ lingua. Genus est rogādi rogare nō posse. Miseremini hōz̃ iud. & misereri ēt singuloz̃ sole-
 tis. CAESTII PII. Vt hāc cām suscipem ne ab eis quidem rogatus sum pro quibus ago: quid enim miseri
 rogare sciunt nisi stupem? quid iſœlex iste peccauit aliud q̃ q̃ natus est? CLODII TVRRINI PATRIS.
 Age siq̃s agnouerit suum: petes alimēta tanq̃ alueris: non est qd̃ timeas nemo: nemo cognoscer. Omisq̃
 siq̃s alimēta suo dato misere: si negat: ita nos istis uindictam negaturos puta: quibus ne id quidem nega-
 mus quod tibi daturū sit. Ist quod indignissimū crudelis cum misericordia publicauit. Venite miseri
 & hodie primum uobis rogate. MENTONIS. Errant miseri circa parentum suorum domos & for-
 tasse aliquis a patre alimēta non impetrat: nulli plus reddunt itēgra mancipia: cur tu tam exiguum refers?
 uia este quas poterat ut non rogares: ut non acciperes: spiritum tamen relinquārem tibi nisi crudelios fu-
 turus essem in relinquendo: tibi captura quotidiana non responderet: apparet nondum hominibus satis mi-
 sege uidēri. GAVII SYLONIS. Tu inquit in illa uicinia mendicabis tu ad limen accedes & crudelis mi-
 ris parentū domos monstrat: hic nō facile stupem ipetrat etiam nunc aliq̃s illi detraha. IUNII GALLIO-
 NIS. Serua oculos ut uideat quē roget: serua manus ut habeat q̃bus stupem accipiat: occurrant nuptis oīa
 dira: sacris publicis tristitia auspicia feriat maxime ac solēnibus: & in hilaritatis diebus semianimes istigre-
 ges oberrāt: a te fortasse aliquis acceptam stipem portat ad duos. FVLVII SPARSI. Scio iudiciariis quoz̃
 causis ad accusandum solere compelli: quosdā ambitio gloriæ: quā ex dānato petierūt probro capitali-
 os odia & simultates protraxerūt. Nō dubito fuisse quosdā qui p̃miūt peterēt: ego oībus ceteros ipellē
 tibus cāis uoco. Quæ nō gloria est in tā sordido reo? quæ simultas iis ut noceas quos contra exisse pudeat:
 aut qd̃ p̃miū cū stimulat ii q̃ se alere nō possunt. Nō is est q̃ rogare nesciat. ēt docere solet quos affectus
 uīos optare debeat nescio si misericordiae propiores fueritis crimina rei uobis ostēdā si oīū fuerit. At reū
 hunc publicæ pascimus. Exigē a te talio. nō hēs totidē mēbra qd̃ debes. Lupa oblita feritatis placidior ue-
 lut fœtibus suis p̃buisse ubera fert. Sic lupa uenit ad infantes. expectemus hōiem: gratulor tibi Roma
 q̃ in cōditores tuos hō non iciderit. Ergo cū de publica misericordia cogitares tā crudelis ē potuisti pro-
 xima inq̃ die hic plurimū retulit. faciēdus ē huic similis alter: hic sāt retulit: fiat & alius miser ad hoc exē-
 plū. Ite nūc inq̃ & alimēta mihi quærite. Tu inq̃ oculos nō habes: p̃ oculos rogato: tu p̃ illa mēbra qua-
 trahis debilia: per ea quiseq̃ quæ nō habet: ambiat. O miseros qui sic rogāt: misēiores qui sic rogant. Ecce
 nescio quis meus inquit filius si uiueret huic fortassis similis esset: nunc inquit ego meum transeo alius in-
 quit potuit meus in eundem icidere dominum quid si icidit. omnes hōies congerit: dū unusq̃s timet ne
 suo neget. Pars altera ARELLII FVSCI. Debilitasti inq̃: plus illis patres nocuerant. LATRO sic diuisti:
 an lassa sit resp. Primū qd̃ reip. crimē cōstaret oportet: deide hūc reum quæri. An lassa sit resp. nō solet ar-
 gumentis p̃bari. Manifesta statim reip. dāna sunt. Si muri diruti sunt: si classis icensa est: si exercitus amil-
 fus: si uestigia diminuta: hoc dānū qd̃ tu obiciis uidebat. Dic mihi quādo rēplāsit? cū unū expositū debi-
 litauit atq̃ ēt q̃ occidit unū: non tamē reip. lassæ tenet reus: sed cædis: etiā qui duos: etiā qui plures. Dic mi-
 hi: quis numerus efficiat ut lassa uideat resp. duo debilitant nondū resp. iuuenes qui sua de re ifantes p̃-
 didit & iſœlices potuerūt & perire. Attamē crudelem rem facit & lanista: nec dānat reip. lassæ & ieno qui
 cogit iuitas pati stupor: nec ladi reip. Ego nunc nō laudari reū desidero sed absolui. noceat hoc illi cū ho-
 nores petir. Potest aliq̃s & nō esse hō honestius: & ēē inocens reus. Deide an lassa sit resp. ab hoc lassa sit: nō
 a me inq̃: sed a parētibus qui piccerūt: hic crudelis ut multū illis abstulerit: tutā reddidit. Cōtra ait illi in-
 gulos exponūt: tu oēs debilitas: illi spē: tu iſtrumenta uiuendi detrahis. Deide an teneat reip. lassæ si fecit
 quod ei facere licet. Nō posuit inq̃ ulla res lege dānari quæ lege innitit. Si domū meā diruā: nungd̃ dies
 me rēplēdere? Et poterat describere: q̃ inhumanū fuit: illos parietes maiore in nostrā usq̃ perductos me-
 moriā in hostilē modū deiici. In agris meis arbusa succidere uelim. Deide an hoc licuerit illi facere. licuit
 iquit. Expositi in nullo numero sunt: serui sunt: hoc legū latori uisum est: deniq̃ si nō licet: hēnt legē talio
 nis: agere singuli iniuriæ possunt: reip. qd̃em lassæ pōt agi eoz̃ noīe qui extra rēpu. sunt? Non potest p̃
 omnibus agi pro quibus singulis nō potest. Scio quosdā putare quæstionē ēē: an possit a priuato homine
 lassē resp. SPARSVM certe declamare memini. Quod si quisq̃ recepit: & illam recipiet. An a muliere pos-
 sit: a fene: an a paupere possit: quoz̃ nihil unq̃ quærit. Sed dici tamē solet: quō tū illa quō tractat: an resp.
 lassā sit: totiens eius i argumenta non lassæ reip. dicit: ne potuit qd̃em ladi a priuato: a paupere: ab agro:
 ab infante GALLIO fecit illam quæstionem: an i expositis ladi possit resp. Non potest inq̃ resp. non

potest inquit respu. non potest inquit respu. non potest inquit respu. An lædi possit in aliqua sui parte. hæc nulla reipu. pars est non incensu illos inuenies. non in testamentis. Sed hæc quoq; in illam icurrit: an respu. læsa sit: dicitur enim ne lædi quidem potuit in eis quos non habebat. Pro illo qui debilitat expositos pauci admodum dixerunt. Dixit GALLIO & hoc colore usus est: Egentem hominem & qui ne se qdem alere ne dum alios posset sustulisse eos qui iam relictæ sine spe uix spiritum traherent: quibus non iniuria fieret si aliquid detraheretur sed beneficium daretur si uita seruaretur. Faciant inuidi alicui oculos deesse. alicui manus. dicant illum per hunc uiuere. Gallio illud quoq; in argumentis tentauit. Adeo inquit hæc res non nocui reipu. ut possit uideri etiam profuisse. Pauciores erunt qui exponant filios. TVRRINVS CLODIVS hoc colore usus est. Multos patres exponere solitos inutiles partus. Nascantur inquit quidam statim aliqua parte corporis muletati. infirmi. & in nullam spem idonei quos parentes sui proiciunt magis q̃ exponunt. alicui etiam uernulas aut homine infausto æstitos. aut corpore iualidos abiciunt. Ex his alii quos hic sustulit: & eas partes quæ cuiq; possent miserabiliores esse miseratus abstulit. stipem rogant & unius misericordia uiuunt. omnium aluntur. At res foeda est: mendicos habere. a mendicis alii inter debiles uersari. Age nō pudet uos ex hoc producere e cōtubernio reum: q̃ dicatis læsam remp. & sic descendit ad argumenta ut diceret. quomodo hic potuit ledere. SYLO POMPEIVS illo colore usus est. Misericordem hunc fuisse uoluisse uitam dare. sed non potuisse alere. itaq; eo compulsus ut unusquisq; aliq̃ partē corporis pro toto dependeret. LABIENVS tam diserte declamauit partem eius qui debilitabat expositos. q̃ nemo alteram partem: cum illam omnes disertissimi uiri: uel ad experimenta suarum uirium dixerunt. illum autem locum uehementissime dixit: uacare homines huic cogitationi: ut curent quid homo mendicus inter mendicos faciat. Principes inquit uiri contra naturam diuitias exercēt. castratorum greges habent. exoletos suos ut ad longiorem patientiam impudicitia idonei sint: amputant. & quia ipsos pudet uiros eē id agunt: ut q̃ paucissimi sint his nemo succurrit delicatis & formosis debilibus: cum raro uobis in mentem uenit. qd extra solitudines isti suas: isti beati igeniorum ergastulis excolunt: non curatis q̃. inueniunt miserorum simplicitatem circumcunt: & speciosissimum quemq; ac maximæ idoneum castris ludum conticiunt. In mentem nobis uenit misereri horum q̃ membra non habent. qd illorum q̃ frustra habent. hoc genere seculi uitia egregia figura inquinata: & isamen reum maiorum criminum impunitate defendit. Celebris hæc apud græcos controuersia ē. Multa ab illis pulchre dicta sunt a quibus non abstinerunt nostri manus. multa corrupta quibus non cesserunt. NICETES dixit:

hunc dixit sensum. P. ASPRENAS eodem modo uno uerbo magis propiore usus: hos alit qui alimenta poscit: quibus crudelis est qui negat. Circa hunc sensum est & ille a QVINTILIANO dictus. Nescio utrum ne uos miserabiliores dica: q̃ alimenta accipitis: an hunc q̃ datis. accipitis enī quia debiles estis. ei datis per quem debiles estis. ADDEVS rhetor

Hunc sensum qdam latini dixerūt. sed sic ut putem illos non mutilati arti hoc sniam sed iratos. BLANDIUS dixit. Porrigit aliqua mendico rogata stipem. utiq; si peperit si exposuit. O te q̃ misera cogitatio porrigētis est. hic fortasse meus ē. OSCVS dixit: q̃ iam porrexit pluribus stipem: suo negat. ARELLIUS FVSCVS dixit: Alit rogata filium mater misera si scit suum esse. misera nescit. ARTEMON dixit:

Hanc sententiam LATRO PORTIUS uirilius dixit: qui nō potest furto suspectus eē: græcos enī & contemnebat & ignorabat: cum descripsisset debiles artus omnium: & alios icursantes: alios repentes. proh dii boni ab his aliq; alitur iteger. DAMAS SCOMBRENSIS dixit.

hunc sensum CAESTIUS transtulit. Efficisti inquit: ut maius periculū eēt educari q̃ exponi. FVSCVS ARELLIUS aliter dixit. Illa adhuc imiseræ fortis infantia timebant feræ serpentesq; & inimicus teneris artubus rigor & inopia iter expositorū pericula non numerabimus educatorem. GLICON corruptam dixit sniam.

Sed nostri quoq; bene snianerunt. MVRREH/DIVS dixit. Produciē miserorum longus ordo. maior pars se sine trahit: Et LVCINIUS NEPOS ut soluendo sis in poenas: quotiens tibi renascendum ē. Illud SPARSVS dixit: quod nō corruptū sed contrarium dicebat esse Montanus: Solus plura habes membra q̃ tot hoībus reliquisti. Ita enim hic potest uideri lesisse tempus. si multi sunt debilitati. Apparent autem non multos eē: si plura habet membra q̃ debilitatis reliquit. Et illud æque ab illo aiebat corrupte dictum: prodiderūt plures mēbra. Græcas sententias in hoc refero ut possitis æstimare primum q̃ facilis græcæ eloquentia in latinum transitus sit: & quātum omne quod bene pōt dici cōe oībus gentibus sit. Deinde ut ingenia ingenis conferatis & cogitetis latinam linguam facultatis nō minus hēlicetia minus. LABIENI sniam separauī q̃ locuti de illa hoīes erāt. Sed ubi quotidianū diurnū & medicatū q̃tus recognoscit. Tu hodie minus attulisti cedo lora gaudeo me nō oēs emancasse. Quid fles? qd rogas? plus retulisses: si sic rogasses. Dixerat & illam sententiā. Date miseris q̃ unū percipere gaudium possunt. Aliquis ex istis dānatum istum uideat. aliquis audiat

GLICON dixit: Unicus summus amator Ouidii hūc aiebat sensum disertissime apud Nasōnē Ouidiū eē positum: quē ad fingēdas similes snias aiebat eē memoria tenendū. occiso Achille hoc Ehipponem apponi: quod primus gaudere senex post hec tora posset: hoc fuit. CASSIUS SEVERVS dixerat. Ostende nobis captiuos. IULIUS BASSVS dixerat. Ostende nobis merēdarios tuos. LABIENVS commodius uidebatur dixisse: ostende nobis alumnos tuos. P. ASPRENATES dixit. Cū induxisset stipem porrigentem mendico. O foelicem patrem. & hoc qui dicit fortasse pater est.

CONTROVERSIARVM

Incipit tricesima quarta controuersia foeliciter.

I Aesæ religionis sit actio. Parrhasius pictor atheniensis: cum Philippus captiuos olynthios uende-
ret: emit unum ex iis senem: perduxit athenas: torfit. & ad exemplar eius pinxit. Promethea. Olyn-
thius in tormentis perit: ille tabulam in templo Mineruæ posuit: accusatur religionis læsæ. **GAL-**
VII SYLONIS. Infœlix senex uidit iacentis diuulsæ patriæ ruinas abstractus a coniuge super exultæ olyn-
thi cinerem stetit: iam ad figurandum Promethea satis tristis est: quo proh Iuppiter. quem n. melius in-
uocem aduersus parrhasium: q̄ quem imitatus est. Olynthum tantum picturæ tuæ excipio. num ut nau-
fragum pingerent meritis: cæditur: paḡ est: inuritur: iam nunc paḡ est. Ianiat: hoc inquit in irato philippo sa-
tis est. sed nondum irato Ioue. **VLII BASSI.** Producit puer: superuacuum est inquit: nondum q̄rum satis p-
metheo potest cernere. **Vltia olynthi deprecatio est.** Atheniēsis redde me philippo. nō est istud donū. fa-
crilegiū ē. Seruus iquit meus fuit: putes philippū loq̄. ad ē mineruæ tanq̄ castra macedonū fugiunt. **CLO-**
DII TVRRINI. Paḡ inquit tristis ē: nisi q̄ atheniensem dominū sortitus ē. Dabo tibi parrhasi maiora tor-
mēta. duc illum adiacentem olynthum. duc illo ubi liberos. ubi domum perdidit. scis certe q̄ tristem illi
emeris. Olynthis urbem aperuimus. templa præclusimus. Ergo minie olynthius tortus esset si omnes il-
los Macedones emissent. Torquæ: hoc nec sub philippo factum ē: moritur. hoc nec sub Ioue. **ARGEN-**
TARII hoc hospitio olynthius athenis exceptus ē. tātum porro olynthius possit: parrhasius quid non? &
oculos nostros torquet. ibi ponit tabulam ubi fortasse nos tabulam fœderis posuimus. hoc promethea fa-
cere ē: non pigere. Aiebat tortoribus. Sic incendite. sic cædite. sic istū que fecit: cū maxie uultum seruare ne-
isti ipsi exēplar. **CAESTII PII.** Emi inquit. imo si atheniēsis es redemisti: si nescis parrhasi in isto tēplo pro
olynthis dona soluunt. Crudelis illa græciæ carnifex. istū tamē nihil amplius q̄ uēdidit. pducit nobilis
senex lōga miseria: tabe confectus: reductis itrorus oculis tam tristis q̄ si iā tortus esset: ut ad moueri sibi
catenas uidit: supuacue inquit sunt: si ad alium domū puenissem: athenas fugerem. Istud tibi i nullo olyn-
thio permitto nisi lasthenem emeris. **TRIARII.** Corrupisti duo maxima Promethei mūnera. ignē & ho-
minem. quemcūq̄ præco flentem uiderat: sciebat te emptorem. miserabātur omnes. Te fortasse ipse phil-
ippus reduci iussisset si atheniensem uidisset emptorem: quod ego fabulosum esse non dubito. Sed utq̄
uult parrhasius eligat. parum pie: aut infami auctione imitatus est. clamabat iste nondum satis tristis
nōdū satis inq̄ adiecisti. ad priorē uultū talis in auctione philippus. **MVSAE.** Narraturus sum olynthi se-
nis ignes uerbera. tormēta. aliq̄s me nūc quæri de philippo putat. **Dii deæq̄** te pdāt misericordē philippū
fecisti. Si isti creditis iratū Iouem imitatus est. si nobis iratum philippū uicis. Pingē philippū crudelē ocu-
lo effosso. iaculo perfractū: per tot dāna ad iis immortalibus tortum. **CHORNELII HISPANI.** Vltia mē-
broz meoz tabes tormētis imorif. Parrhasi qd agis? non seruas propositum hoc supra Promethea ē tan-
tum patiendum est pingente parrhasio q̄tum irato Ioue. **ARELLII FVSCI PATRIS.** Pingē promethea
sed hoies facientem sed ignis diuidentem. pingē sed iter munera potius q̄ iter tormēta. Inter altaria Olyn-
thii senis crucem posuit. ex seruis tuis alienis foelicis seruit. utiq̄ foelicior ē q̄ quis macedoni seruit. **FVL-**
VII SPARSI. Si ad succurrendum profectus es quæror quod utinam philippe his auctione cum exem-
ptione fecisses ne q̄s atheniensis emeret. Non uidit phidias Iouem fecit tamen uelut tonantem. Nec ste-
tit ante oculos eius Minerua. dignus tamen illa arte animus & concepit deos & exhibuit quod facturi su-
mus. Si bellū uolueris pingere: diuersas uiroz statuemus acies & in mutua uulnera armabimus manus.
uicti sequent. uictores cruenti reuertentur. Ne parrhasi manus laudat temere coloribus internitioni hu-
mane timendum est. Si necesse est aliquem torqueri eme nocentē seruū: ut ex eodem tpe ex eo exemplū
sumas & supplicij. Statuit ex altera parte parrhasius cū coloribus ex altera tortor cū ignibus: flagellis. secū-
leis. Ita aut uidetem: aut expectātem parrhasii paḡ tristē putas. Dicebat miser nō prodidi p̄am athenien-
ses si nihil merui succurrite: si merui reddite philippo. Inter ista parrhasius dubium est studiosius pingat:
an ille scuiat. torquat. uerberet: sic iste carnifex colores temperat. quid ais? paḡ tristis uidet quem philip-
pus uendidit. emit parrhasius etiam nunc torque. et nunc bene habet. sic tene. Iste uultus esse debuit lace-
rati hic morientis. **PORTII LATRONIS.** Si uidetur tibi istis muneribus aram misericordiz orna. Ne-
mo ergo ex olynthis miserior serui q̄ qui atheniensem dominum sortitus est. Miser ubicūq̄ philippū
nō uiderat: pacē putabat. alliga inquit aiebat: solutus apud philippū fuit. **ALBVTII SYLII.** Expecta dū Eu-
thyrates aut lasthenes capiant pythia somnia parrhasi me tortor effecit. philippus quoq̄ uendidit con-
tentus est. Producitur senex nobilis. flens. respiciens patriam. placuit isti uultus. habuit aliqd promethei
mille: etiam anteq̄ torqueat diligenter agit causam. Vt philippus olynthio non ē ego pecuniam perdidisse
di ad auctorem propter hominē prometheus dixit ortus. Propter me promethea hoies ne torferis. Phil-
ippus sic rogabat. liceat olynthis uiuere. Parrhasius aliter rogatur. olynthis mori liceat. Tristem uolo fa-
cere nemo faciet si philippus non fecit. Hanc controuersiam magna pars declamatoz sic dixit controuer-
siā diuideret sed accusationem quomodo solent ordiare actionē suam in foro q̄ prio loco accusans in scho-
lastica q̄a non duobus dicis locis: semper non dicendum tamen sed respondendum ē: obiciunt q̄ hoiem
torfit. q̄ Olympiū: q̄ deoz supplicia imitatus sit: q̄ tabulam in templo mineruæ posuit. Si parrhasius re-
sponsurus non est: satis bene diuidunt. Nihil est autem turpius: q̄ etiā eam cōtrouersiam declamare: Iqua
nihil ab altera parte respōderi poterit: aut nō refellere si responderi potest. **GALLIO** ferebat diuisionem
in parrhasio habuit ei q̄ habuerat in illa controuersia: cuius mentio est in hoc libro: delibitabat expōsi-
tos detractis q̄busdam. Diuisit autem sic. An læsa sit religio: quid perdidit inquit? nihil. nondum de iu-
re controuersia facio. Perdidit unū senem Olynthius: fac atheniēsem: non ages mecum reip. læsa: si atheniē-

niensem senatorem occidero: sed cædis ita ueꝝ opinio atheniensium corrumpitur misericordia semper
 ceu si sumas. Nunq̃ unius factio publica summa corrupit. Solidior ē opinio atheniensium q̃ ut labefacta/
 ri ullo modo possit. læsa est inq̃ resp. læse nō ut existio aliq̃s olynthi depositū negauerit: uidebit̃ nō ho/
 minem lesisse: olynthiis tribuisti ut eodē loco eēt quo atheniēses: lesisti inq̃ rēp. q̃a aliq̃ illi aut offerūt nō
 q̃ adiciunt: qui dirimur tēpla nō q̃a ornāt. Peccauerunt prio & sacerdotes q̃ tabulā receperūt: quare tamē
 nō reciperēt. Deoz adulteria picta sunt: posite sunt picturæ Herculis liberos occidētis. Deinde an ob id ac/
 cufari possit læsa reip. quod ei facere licuit. Ea lege psequere quia nō licuit. dicis mihi hoc facere non opor/
 ter. huic rei æstiatio imensa est. Itaq̃ nulla uindicta est. Et id tantū puniſ qd̃ nō licet satis abūdeq̃ si op̃/
 sex reꝝ impitus ad legē inoēs est. An hoc ei facere licuerit: hoc in illa diuidit̃. An Olynthius ap̃ atheniēsem
 ēt ante q̃ fieret decretū: seruus iquit est meus quē ego emi belli iure. Vobis atheniēses expedit: alioquin im/
 peritū uestꝝ i antiquos fines regidit̃ quicq̃d ē bello partū. Et ē cōtra. At ille seruus alii emptori esse potest.
 atheniēsi nō. Quid n̄ si atheniensem a Philippo emisſes? Atq̃ sciebas olynthios nobis cōiunctos esse foede/
 re. Vt scias inq̃ seruos fuisse. decretū postea factū esse atheniēsiū quo iuberent̃ & liberi & ciues esse: q̃re
 hoc illis ius si iā hēbant dabat. Deinde an decreto hoc nō cōtineat̃ liberi ut fiāt. sed ut eē liberi iudicentur.
 Hoc cēsimus olynthios ciues n̄ros eē. ita & ille ciuis n̄r fuit. nō inq̃. nā decretū in futurū factū ē nō in p̄teri/
 tū. Vis hoc scire ius? Nō q̃s q̃ olynthiū seruū hūit accusabit̃: q̃ ciue i sui seruitute tenuerit. Sigd̃ tūc iter ne/
 cessaria seruiliū officioꝝ ministeria p̄cussit aut cæcidit iniuriæ: accusabit̃. Atq̃ q̃tū ad ius attinet nihil ite/
 rest occiderit an cæciderit. Nā ut cædere nec licuit aut occidere. A p̄te parrhasia hūc colorē. emptū esse a
 Parrhasio senē inuitū expiratū. Si ueꝝ uultis inq̃: nō occidit illū sed deficiētis & alioq̃ expiratiū mor/
 te uſus ē. Torſit inq̃ tū: si lucri cā: obice nēpe crudelitatis p̄ciū athenæ hēnt in argumētis dixit q̃tū semp̃
 artibus licuisset medicos ut uī ignotā morbi cognoscerēt uiscera rescidisse hodiæ cadaueꝝ artus rescindi:
 ut neruoꝝ articulorūq̃ positio cognosci possit. ALBVTIVS hoc colore calamitosum fuisse orbū palam
 mortē optātē. aliter illū philippus uēdidisset nisi putasset illi p̄enā eē uiuere. SYLO POMPEIVS puta/
 bat cōmodius eē si hoc aīo eēt p̄hasius ad auctiōnē ut aliq̃ i hūc uſum emeret: poterit. n̄ uideri elegiſ/
 se uiliſsimū & maxie iutilē. FVSCO ARELLIO placebat emptū qd̃ illū in alios uſus sed cū deficeret &
 mori uellet i id qd̃ unū ex cadauere artifex poterat ip̄sum. GALLIO ad neutꝝ se alligauit: nec dixit quo
 aīo emisſet. GALLIONIS color itolerabilis ē: dixit. n̄ senē ex noxiis olynthiis emisſe: qd̃ si licet illi finger̃:
 nō uideo q̃re nō ex eadē opa dicat: & cōsciū p̄ditiois Laſtēi fuisse & se p̄enā cā torſiſſe: HISPO ROMANVS
 ignorat̃ iā illā excusauit. Pictor inq̃ itra officinā suā clausus q̃ hæc tātū uulgaria iura nouerit: si seruū nihil
 nō dīo licere: pictori nihil pigere. Mācipiū suū op̃i suo ip̄edit: nō oīa inq̃ narras Olynthius fuit ille q̃ p̄it:
 qd̃ at ad rē p̄inet: cuius natiōis seruus fuerit: audes inq̃ seruū dicere olynthiū ēt post bellū & ante decre/
 tū: aliq̃n qd̃ uos illi dedistis beneficiū: nisi qd̃ iā illos nec torq̃re liceret nec occidere. Græci nefas putaue/
 rūt: pro parrhasio dicere. oēs illū accusauerūt: in eodē sensu icurrerūt. GLICON dixit.
 TRIARIVS hoc ex aliq̃ p̄te cū surriperet inflexit: hos aiebat SEVERVS CASSIVS q̃ hoc facerēt similes
 sibi uideri furibus alienis poculis anſas mutātibus. Multi sunt q̃ detracto uerbo aut mutato: aut adiecto
 putāt se aliēas snias lucrificiſſe. TRIARIVS at sic uertit. Corrupiſſe duo maxie Promethei mūera ignē &
 hoīem: sed egregie illā surripuerūt. EVTEMON q̃ dixit

DAMVS corruptiſſime

hic ē CRATON uenustissimus homo: & pro homo & p̄fessus. ASINIVS q̃ bellū cū oībus atticis gerebat
 cū donaret illi Cæsar talentū. in xxxiiii. festertia sunt atheniensū more
 hic Cæsari qd̃ illum nunq̃ nisi mēse decēbri audiret: dixit & cōmēdareſ a Cæsare. PASSIE/
 NVS. Nec curaret it̄roganti q̃re nō complectereſ tātū uiri grām Sæpe solebat apud Cæsarem
 cū imagine cōſligere hoīem æacidæ linguæ: & qui minus liber erat: puto q̃a diu nō fuerāt ex captiuo co/
 cus: ex coco lectitarius: ex lectitario usq̃ ad amicitia Cæsaris: sc̄lix usq̃ in eo utrāq̃ fortunā cōtēpſit & in
 qua erat & in q̃ fuerat: ut cū illi multis de causis iratus Cæsar it̄r dixisset domo cōbureret: historias reꝝ
 ab illo gestaz q̃si & ipsi īgenio suo interdiceret: disertus homo & dicax a quo multa īprobe sed uēuste di/
 cta ne modū excedat: ex tūc & ad parrhasiū reuertor. NICETES dixit
 HISPO ROMANVS dixit: ignes ferg̃ tormēta pictori isti a Philippo officina est. SPARSI snia in descri/
 ptione picturæ habet aliq̃id corrupti: & ubiq̃ sanguine opus est humano utiſ: dixit enī qd̃ fieri nō po/
 test. illum locum oēs tētauerunt: quid si uolueris bellū īpingere: quid si incendiū? A græcis DORON fu/
 riōse dixit

Sed nihil est quod minus fieri possit: q̃ quod a METRODORO dictum est.

TRIARIVS dixit: nōdū dignū irato loue genuisti. ATE/
 rius dixit. Sanus nondū uultus ad fabulā cōuenit: & illū parrhasiū ut oīa fiant ad exēplū uiuat q̃ tortus est.
 Si uultis audire supra qd̃ nō possit procedere infania. LICINIVS NEPOS ait. Si uultis digne punire par/
 rhasiū ipse se pingat. Nō minus stulte EMILIANVS qdam græcus rhetor: quod gēus studioꝝ amabiliſ/
 simū est. HEXARIDA fatuus dixit.

OTHO PATER cū pro parrhasio diceret hoc co/
 lore decus est. quia cōciderāt inq̃ per proditores olynthiis: uolui pingere iratū p̄ditori suo louē. GAR/
 IVS multo stultius. q̃re Promethei parrhasius supplicii pinxisset: ego inq̃ ardēte olyntho nō odissim
 īgnī auctore. LATRONIS illa celebris snia ē. q̃ SPARSVS quoꝝ subtractis q̃baſdā uerbis dixit i descri/
 ptio mortuoꝝ. Parrhasi emorion sic tene hāc sniam aīū. & DIOCLEM CHARISSIMVM dixisse nō

CONTROVERSIARVM

eodē mō
tius insanit q̄ nri fanatici. Voluit uideri uoltorios ad tabulam parrhasii aduolare. fabula elegāti ad turpem
fniām pductus tradit.
ZEVSI ut puto pinxisse pueg unā tenētē. & cū tāta eēt simili-
tudo uia ut ēt admirationē faceret operi: quem dā ex pceptoribus dixisse: habes male aestimare de tabula
nō fuisse. n. aduolaturas aues: nisi similis eēt. ZEVSIN aiūt obeuisse unā & seruasse illud qd melius erat i
tabulā qd n̄ similis. SYPRADIO neg: familiaris i tēplū uoltorios subire putauit q̄ passeret aut colūbas
dixit. n.
Se nolo romanos in ulla re uincere. restituet aciē MVR
RHEDIVS q̄ dixit pingē Triptolemū qui uictis draconibus sulcauit auras. Inter illos qui de Prometheo
corrupte aliquid dixerāt: & APATVRIVS locū sibi uindicandū dixit. enī. O

Incipit tricesimaquinta & ultima controuersia feliciter.

Vr cōcione prohibeat. Quidā cū diuitē pditiōis postulasset: noctu parietē eius effodit: & serinium
in quo erāt missae ab hostibus epistolae sustulit. dānatus est diues. Accusator concionari cū uellet a
magistratu phibitus agit iniuriā. PORTII LATRONIS id solū sustulit quod reliquisset. nihil
ta fur timui q̄ ut dominus res suas nō agnosceret. fac mihi iudiā. pdidi furtū meū. ago magistratui
isti gratias: cū ad illū furtū meū detulisset. pueg suū moueri nō iussit. uentē ciuitatis statū unius parietis
ruina reposui. OSCI sollicitus erat ne quod perdiderat quærerēt. iudiciū profiteor. multos furti conscios
habeo. at illud tuto illi ostēdi. hoc furtū nō solus habeo. furtū est quod timet dominus cognoscere. potui
nō cē paup. habui quid magno uēderē. Teneo ecce epistolas in quibus manifesta pditionis argumēta sunt
in quibus hostiū consilia. Te interrogo si furtū est repono. MVSAE. Furtū uocas qd uocas pdiderat nega-
bat suū? furtū fecisset ex hostibus. CLODII TVRRINI. Furtū uocas qd qui perdiderat supplicium tulit:
qui surripuerat prēmiiū. inter permississet loqui: si eodē tēpore fur uenisset & dominus. potui tēp. magno
uendere uel pditori. ARELLII FVSCI PATRIS. Milienauit dñi greci furto troia cepit. si bene sumo
euertit urbes q̄to melius seruāt? Si nō idicauero cuius sit. nēo cognosceret. VIBII RVFFI. Cuius ego si po-
tuissē: nō parietē tātū pectus ipm pfodissem. Nōdū totū cōsumauit officiū. nō ē tātū angusta res. ut ab
uno opprimi possit. CAESTII PILI. Nolite a me oīa exigere q̄ scio. multa sunt qdā & i cōcione dicēda. hoc
furtū liberos uos docete. Rogo uos iud. p furtū meū quotiēs furtū meū ptulit: acet dominus. ecce fun. Ec-
ce altera iniuriā: nō tu inqt pfodisti domū. Tace. ego noui ista melius. Narrare soleo non negare quā scio.

Explicit liber sextus & ultimus controuersiarum.

FINIS

REGISTRVM HVIVS OPERIS.

Prima alba	Ego nec	m	contemplationē	iam &
Prologus	mortalium	manda	quisquā	z
Luci annei	mum habet	audatia	solatium	Lucii
propius: qui	g	tura	s	cum tot
b	mercedis	rio ut	excusatio	dixerit.
cum quibus	ua hunc	n	comelq	nec posse
ancipitia	ad imitationem	qui coenanti	sumus	&
inter plures	æterni	hæc	daduersitate	& damnata
Sed nunq	h	Et iusticia:	t	coram
c	q̄ ut narrari	aduocare.	Pompeio	quibus
est qui	Accedunt	o	natura	q̄ non
casu influere	labentem	In hoc	ciues	9
terram	i	nihil est	indignus	assidue
placidum:	Incipit	torum iuocantiū:	u	maritus
d	aduersæ	si uota	exequat	Massiliensis
deuorantem	aliis dicito	p	Lucii	mortua
animum:	docilis.	passos	deuoluuntur	hoc colore
est quod	k	da disciplinam.	positione	patrocinium
quæ omnes	adolecentis	& falces	x	sunt in
e	luxuriosum.	& prodigos	sunt. omnia:	immo
Non crepuit	ter implebat.	q	strepunt.	A
malefacta	gratum	etiam	fiet aer	melias
sub utilitas	l	usq̄ ad	huntur.	decem
onera sunt.	in miseria	q̄ non	y	seruare
f	duo beneficia	quare	æque	
obuenit:	oratores	r	ditatum	
	uestigia	habet	accidunt	

FINIS

Impressum Venetiis p Bertholomeū de Zanis de Portofio anno Domini. Mcccclii. die nouēbris

FINIS